

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Fes. 573.

Maffei

17
M
Lith. H. 3. 55.

=Japan 8. 249 - 58.=

<36622267330011

S

<36622267330011

Bayer. Staatsbibliothek

}}

Hist. Cites.

Alfred.

IOAN. PETRI
MAFFEI,
BERGOMATIS,
E SOCIETATE
IESV,

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBRI XVI.
SELECTARVM, ITEM, EX
INDIA EPISTOLARVM
LIBRI IV.

Accessit IGNATII LOIOLAE vita.

Omnia ab Auctore recognita, & emendata.

In singula copiosus Index.

*5
Relibris*

Philipp. Sede

R

COLONIAE AGRIPPINAE
in Officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylke
Anno M. D. XC.
Cum gratia & Privilegio Sacrae Caesaricae Maiestatis

**Bayerische
Staatsbibliothek
München**

PHILIPPO REGI CATHO- LICO.

UPERIORIBVS annis, cum ad componendas Lusitaniæ res, Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam, pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque contextum narrationis, à primo navigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro meatenuitate perduxì. Quò longius ne progrededer, annaliũ exinde series, vt instantis & rerum motibus, & locorũ interuallis, partim intercisa, partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandũ fuit, cuinam opus hoc qualecunque, recepta iam

† 2

con-

consuetudine, destinarem. Decebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia, meaqué summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, equum esse, vt cuius in primis virtute opibusque Christiana res nitur, huic potissimum, explorati pijs felicibusque maiorum suorum armis Oceani; aditarum quæ auditæ non erant, gentium; propagatæ vnà cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidave; certè, quo ad eius fieri potuit, sincera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, vt præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum foetus auderem; eadem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelso parem adducent, vt eos in lucem, sub Augusti nominis tui præsidio tutelaque prodijssè patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam, & Ecclesiæ catholicæ firmamentum, quàm diutissimè tueatur incolumem.

COM-

COMPENDIOSVS

INDEX, IN QVO, SI QVIS

SCIRE VELIT, QVID IN QVÁ-

que Prouincia ordine conti-

git, inueniet.

(.)

D <i>E Abassinis</i> 38. & seq. 220. 234. & se. 315. & se. 318. 345. 511. & seq. 515. & seq. 518. & seq. 738. & seq. 748. & seq. 753. & seq.	& seq. 149. & seq. 153. & seq. 167. 188. 241. & seq. 244. & seq. 319. 340. 343. & seq. 349. & seq. 352. & seq. 357. & seq. 414. 419. & seq. 422. 509. & seq. 625. 642. & seq. 645. & sequ. 650. & seq. 655. & seq. 659. & seq. 664. & se. 695. 715.
<i>Aceno regno</i> 181. 306. & seq. 325. 365.	& seq.
<i>Adeno oppido</i> 39. 110. & seq. 139. 203. 229. & seq. 232. 281. & seq. 287. 430. & seq. 295. & seq. 714.	<i>Baciano insula</i> 360. <i>Bahareno insula</i> 155. 343. & seq. 348. 353.
<i>Aegyptio</i> 111. & seq. 156. & se. 279. & seq. 494. & se. 714. & seq. 743.	<i>Banda insula</i> 37. 214. 224. <i>Baticala</i> 177. 188. 302. 347. <i>Batochina insula</i> 226.
<i>Aethiopia</i> 15. & seq. 36. <i>vide</i> <i>Abassinis</i> & <i>Congo</i> .	<i>Bengalaregno</i> 37. <i>Birtano insula</i> 212. 213. 237. 325. 392. & seq. 397. & seq.
<i>Amboino insula</i> 224. 226.	<i>S. Blasij aquatione.</i> 47. & seq. 66.
<i>America</i> 734 & seq.	<i>Bona Spei promontorio</i> 35. & seq. 66. 77. 83. 115. 177. 187. 301. 313. 332. 390.
<i>Ammonitis Arabia populis</i> 663. & seq.	<i>Brafilia</i> 69 & seq. 72. & seq. 75. & seq. 678. & seq. 682. & seq. 686. & seq. 734. & seq. 737. & seq.
<i>Anchedina insula</i> 65. 78. 95 & seq. 116. 123. & seq. 168. 197.	
<i>Anglia</i> 677.	
<i>Arabia Felice</i> 36. & seq. 314. & seq.	
<i>Armuzia</i> 110. 139. & seq. 144.	

INDEX IN

- Brana* 100. 126. & seq. 100. & se. 104. & seq. 108.
Casribus Africæ populus 36. 118. 117. 136. 177. 217. & seq. 339.
Cairo 112. 157. 284. 373. 399. 419. 486. 522. 572.
Calecutto 55. et se. 58. et se. 62. et 574. 721. 758. & seq.
     se 78. et se. 92. 97. et se. 108. *Colano* 81. & seq. 100. 116. &
     & seq. 111. 12. 134. & seq. 399. 549. 574.
     seq. 137. & seq. 178. & seq. *Concano* 321. 365.
     219. 233. 375. & seq. 378. & *Conceptionis B. Mariæ insula* 83.
     seq. 381. & seq. 414. & seq. *Congiregno* 13. & seq. 17. & se.
     424. & seq. 429. 475. 487. 19. & se. 23. & se. 201. 220.
     & seq. 506. 691. 689. & seq. 691.
Camarano insula 230. & seq. *Cori Promontorio* 37. 124. 180.
     282. 285. & seq. 316. 495. 190. 219. 399. 403.
Cambaia 156. & se. 414. 424. *Coromandeli regno* 85. 88. vide
     426. & seq. 470. & seq. *Meliapore.*
     475. & se. 478. & seq. 483. *Cranganore* 85. 88. 108.
     & seq. 492. 498. & se. 505. *Curia Muria insula* 94.
     & seq. 550. 579. & seq. 583. *Dabulo oppido* 170. & seq. 188.
     & seq. 586. & seq. 618. 718. 312. 351. 388. & seq. 615.
Cananore 81. & seq. 84. & seq. *Dio* 159. 172. & seq. 176. & se.
     91. 117. 123. 130. & seq. 133. 232. 241. 279. & seq. 337. &
     & seq. 373. 387. 400. 419. seq. 341. & seq. 349. & seq.
Canarijs insulis 33. 328. 414. 416. & seq. 474. &
Castellanis 327. & seq. 331. & se. 484. et se. 488. & se. 490.
     seq. 406. & seq. 432. & se. 498. & seq. 505. 579. & seq.
     434. & seq. 440. & seq. 586. & seq. 590. & seq. 595.
Catifa oppido 348. 653. & seq. & seq. 601. et seq. 605. &
Ceilano insula 37. 124. & seq. seq. 609. & seq. 613. & seq.
     180. 298. & seq. 333. & seq. 615. & seq. 717.
     574. 712. & seq. 714. *Gidda Arabia urbe* 279. 283.
Chersoneso aurea 37. 124. 180. 285. 314. 495.
     327. 399. *Goa* 187. & seq. 191. & se. 196.
Ciampe regno 37. & seq. 200. & seq. 202. &
Ciaulo 159. & seq. 162. & seq. seq. 214. & seq. 217. & seq.
     176. 232. 350. 416. & seq. 229. 233. 240. & seq. 245.
     426. & seq. 470. 477. 733. 288. & seq. 291. & seq. 312.
Cocino 80. & seq. 83. & seq. 90. 319. 350. 372. 385. 389. 400.
     & seq. 93. & seq. 97. & seq. 413. 419. 467. & seq. 470.
     & seq. 475.

HISTOR. INDICAS.

- 475.479.492.520. & seq. *Maldinis insulis* 124.219. et se.
 536. & seq. 547.550. & seq. 309. & seq. 404.678.
 571. & seq. 575 & seq. 617. *Mascato Armutie oppido* 141.
 & seq. 623. & se. 625.641. 353.642.718.
 671. & seq. 676. & se. 695. *Maqua insula* 316.384. 511.
 699.709. & seq. 719.733. *Meca* 84.108.113.245.279.
 751.761. 714.718.
Guinea 9. & seq. 36.58.640. *Meliapore* 85. & seq. 88. & seq.
Hesperidibus insulis 66.68. 363. & seq. 576. & seq. 755.
 115.332. *Melinde* 40.54. & seq. 66.78.
Iaponia insula 37.553. & se. 557. 83.100. & seq. 126.420.
 & seq. 561. & seq. 563. & 536.
 seq. 566. & seq. 569. 624. *Memphi* 39.112.
 631. & seq. 635. & seq. 637. *Molucis insulis* 37.124.223. et
 & seq. 696. & seq. 707. & seq. 228. & seq. 325. & seq.
 seq. 711. & seq. 759. & seq. 332.360. & seq. 370. & se.
Iana maiore 37.222.398. & 404. & se. 432. & se. 437.
 seq. 462. & se. 446. & seq. 457.461.
Iana minore 37.222. & se. 506. & seq. 570.576.
Laurentij insula vide Madagas 691. & seq. 761. & seq.
care. *Mombaza* 52. & se. 82.100. &
Lequijs 37.110. se. 116.313. & se. 359.420.
Lingua regno 237. & seq. 384. *Moro* 447. & se. 451. & se.
Lusitania 113. & seq. 234. & *Mosambico* 36.66.78. 91.314.
 seq. 523. & seq. 738. & seq. 359.555.640.731.751.
 762. & seq. *Narsinga* 198.241.429. & se.
Macazare 462. & seq. 541. & 667. & se.
 seq. 543. & seq. 546. *Olisipone* 4.47.66. & se. 68.
Madagascare 36.126.390. 91.100.102.109.114. & se.
Magadaxo 66.118. 420.486.504.529. & se.
Malaca 37.110.181. et se. 184. et 532.616.622.639.697.731.
 se. 187.204. et se. 207. et se. *Ouore* 187. & se. 198.
 216.221. et se. 236. et se. 292. *Pacemo* 204.236.306. & se.
 & seq. 297. & seq. 303. & 319.324.365. & seq.
 seq. 325.369. & seq. 383. & *Panane* 61.92.136. & se. 373.
 seq. 391. & se. 399.413.441. *Paranis* 124.521. & seq. 540.
 454.479.548.630.693. 573.624. & seq. 666. & se.
 701. & seq. 707.776. 668. & seq. 719. & seq.

INDEX IN

- Pegu** 37. 302. & seq. 755. & 139. 153. 180. 202. 229. 536.
 seq. 358. & seq. 573.
Perfide 139. & seq. 149. & seq. **Sofala** 40. 48. 78. 117. & seq.
 243. & se. 646. & se. 660. **Somatra insula** 37. 180. & se.
 & seq. 716. & seq. 204. 216. 222. 236. 306. &
 seq. 319. 324. 365. & se. 368.
Peru 70. 327. & seq.
Querimba insula 359. & seq.
Quexome 155. 358. 716. **Suezio vrbe** 38. 112. 157. 279.
Quiloa 40. 49. & seq. 78 84. 430. 494. 510. 714.
 91. & seq. 115. & seq. 313. **Supano regno** 541. & seq. 546.
Roma 2. 233. & seq. 525. & seq. & seq.
 697. 739. & seq. 743. & **Tanore** 108. 670. & seq. 675.
 seq. 760. & seq.
Sanga regno 480. & seq. **Taprobana** 37. 124. & seq.
Siani regno 543. & seq. **Termate** 226. 360. & seq. 371.
Sinis 37. 85. 110. 247. & seq. vide **Molucis**.
 [toto libro sexto. 369. & seq. **Tertijs insulis** 66. 187.
 554. 697. & seq. 703. & **Tidori** 226. 360. & seq. vide
 seq. 754. 759. **Molucis**.
Sionu regno 181. & se. 213. 229. **Zanzibare** 66. 100.
Secotara insula 85. 127. & seq. **Zeila** 287. 512. & seq.

IN HISTORIAS INDICAS RERVM ME- MORABILIVM INDEX,

A Bassia à Zeila ty-
ranno vastatur
511. in eam Patri-
archa & episcopi

à Summo Pon-
tifice missi 739. & seq. in
ea, D. Antonij cornobia.
317.

Abasini Alexandrino Pa-
triarchæ parent 738. Chri-
stiani sunt 38. equis non
vruntur 514. à Romano
Pontifice dissidentes 38.
738.

Abasinorum in religione
errores confutantur 750.
gaudium ob Lusitanorū
aduentum 316. monachi
à Lusitanis quomodo
excepti 317. rex fœdus cū
Lusitanis inire expetit.

220. eius ad Lusitanie re-
gem legatio 385. obse-
quium Papæ defertur ibi.

Abdala vide Antonius Fer-
nandus.

Abdala Camparis dynasta
Malacæ præturam ambit
236. à Lingūæ rege ob-
sessus 237. & seq. à Lusi-
tanis obsidione exemptus

239. Malacæ prætoribi,
falsis calumnijs impeti-
tus ibid. eius iniusta ca-
des ibid. 292. laus 239.

Abduci Brachmanorum se-
cta 57.

Abrahamus Acenorum ty-
rannus 325. Somatræ to-
tius imperium affectat.
365. Pedirensē regulū
regno exigit ibid. Arua-
num regem 369. Daianū
dynastam euerit 365. Pa-
cenum urbem capit 366.
arcem oppugnat ibid. &
seq. desertam capit. 368.
Lusitanis etiam formida-
bilis 369. eius bellicus ap-
paratus 366. in parentem
impietas 365. cum Geor-
gio Britto pugna 325.

Abrahamus Fartaci regis
nomine Socotoræ arcis
præfectus interficitur. 128.
& seq.

Abrahamus Patriarcha eue-
rit patriā à Deo euocat 2.

Abrahamus Purpuratus clas-
sem ad Suezium ædifi-
cat 494. (nus

Abrahamus Quilox tyrannus

INDEX IN

- 49.78.84.118. stipendiari⁹ sit Lusitano 84. vectigal renuens regno pulsus 115. eius primū vectigal qua pōpa in Lusitania receptū 91. & se. ex eo pixis in vsū S. Eucharistiæ fabricata ibid.
- Abuna Aegyptius** Antistes in Abassiam Alexandria missus 750. eius in contēnendis catholicis superbia ibid. & seq.
- Academix** in Iapone 562.
- Acenum oppidum** 325. 365. 702. eius rex foedus cum Lusitanis init 181. in eos iniuriōsus 306. à Patieco infestatur 307.
- Adamas Abassix rex** Abassinos catholicos vexat. 753. & sequen. Apostata & Apostolicæ sedis hostis ibid. à Turcis fusus & fugatus 754.
- Adenum Arabix oppidum** munitissimū 39. 110. 139. 203. 229. 281. 473. 510. qua fraude à Turcis captum & direptum 495. & seq. à Lusitanis oppugnatum 230. à Turcis 281. & seq. 450. eius deditio à Lusitanis imprudenter repudiata 284. & se. descriptio in 229. incolæ olim Madдена gens 39. incolarum ob Albuquerqueij aduentum metus 229. rex qua conditione Lusitano stipendiarius 431. fidem perfidē violat ibid. & se. Lusitanos aliquot captos interficit 432. à Turcis captus suspenditur 496. situs 39. 110. 229.
- Aegidius Annius** Hesperia Aethiopiam primus detegit 8. & seq.
- Aegidius Fernandus** Caruallius Parauanis succurrit 720. eius de Malabariibus victoria ibi. laus 721.
- Aegyptij Sultani** opes vnde 38.
- Aegyptius Patriarcha** schismaticus 743.
- Aegyptiorum** literæ quales 558.
- Aeri⁹ Caciles** Ternatis rex 449. 455. 507. Boleifis expellere filius 449. Goam victus defertur 570. à Prætoze benignè susceptus, & in regnum restitutus ibid. eius mater præcipitur 449. cum Ternatenses regem auersantur 459. & seq.
- Aethiopes** Eoi qui 36. Hesperij qui ibid. eorum gazæ quæ 16.
- Aethiopia** Hesperia quando primæ Missæ celebrata 11.
- Aethna** Siciliæ mons 181.

Africa

HISTOR. INDICAS.

- Africa pars magna veteri-** Alexis Ferreria Xauerij ad
bus ignota 5. Sinas comes 703.
- Agacinum Goa vetus.** Alexis Menesius Malacā
6:9. venit 295. discordiam Lu
sitānorum tollit ibid.
- Agacinum Iauæ Insulæ op-** Almanfor Tidoris rex 226.
pidum 223. 360. & seq. 370. & seq. ad
deducendos ad se Lusita
nos naves mittit 226. Lu
sitānis arcem in suo reg-
no ædificandi facultatē
dat 360. pacem qua con-
ditione à Lusitanis im-
petrat 404. veneno à Lu-
sitānis sublatu 405. eius
filia Bolcisi Ternatis regi
nupta 360. in Lusitanos
beneuolentia 361. ci à Lu-
sitānis pace violata bel-
lum iniuste illatum 405.
- Agazinum Cambaia op-** Almerinum Lusitaniz op-
pidum vastatur. 428. pidum 575.
- Agelymba priscis noti or-** Alodinus Mamudij Mala-
bis terminus 36. cæ regis filius 207. bellū
cum Albuquerque sua-
det ibid. in Bintanum in-
sulam fugit 212. 306. 325.
Bintani rex 305. Bintanū
munit 325. 392. Geina-
lem ad Pacenum reg-
num occupandum inuasit
319. ad Malacæ regnum
iterum aspirat 295. Ma-
lacam infestat 302. 325.
369. 384. Malacæ arcem
per fraudem occupare
tētat 223. oppugnat 297.
pacē à Lusitanis fraudu-
lenter
- Agnes Gasparis Berzei ma-** ter 639.
- Agrippæ columnæ Romæ** in omnium Deorum tē-
plo 57.
- Aialus Bolcisis Ternatis** regis filius 371. 459. in
arcem à Britto abductus
371. Ternatis rex 435. ma-
tri restituitur 446. regno
pulsus 447. in prælio cō-
tra Lusitanos occumbit
456. & seq.
- Aitan rei bellicæ apud Si-** nas præpositus 263.
- Alcoceris portus à Lusita-** nis incensus 511.
- Alexander Abassinorum** rex 41.
- Alexander VI. Papa 34. 113.** limites navigationum
inter Castellanos & Lu-
sitānos definit 34. ad cū
Cāpsonis Aegypti Sul-
tani minaces litteræ. 113.
- Alexandria Aegypti vrbs** 38. 280. 743. eius Patriar-
chæ Abassini parent 738.

INDEX IN

lenter petit 296. impetrat
223. Pagum oppidum
munit 305. à Panensi re-
gulo opem contra Lusi-
tanos implorat 392. eius
castra à Lusitanis expug-
nata 298. clades 306. ex-
ercitus à Lusitanis fusus
& fugatus 384. capto
Bintanò fuga 397. in Bo-
telliū insidiæ 240. mors
397. cum Lusitanis secū-
da prælia 369. pugna
306.

Aloysius Lusitanus 499.

Aloysius Mendius sociera-
tis Iesu presbyter Para-
uanis præfectus 700. eius
martyrium ibid.

Alphonfus Albuquerque
294. 465. 499. 549. Ade-
num venit 229. oppug-
nat 230. apud Almeidam
à nauarchis falsò accu-
satus 155. Antonij Noro-
niæ mortem ægrè fert
197. in Arabiam iubetur
proficisci 203. in eam rē-
dens tempestate impedi-
tur ibid. ad Armuzianū
bellum se parat 187. Ar-
muziam classe petit 242.
Armuziam venit 143. &
seq. obsidet 153. & seq. à
suis desertus obsidionem
soluere coactus 155. Ar-
muzianorum naues in-
cendit 147. cum ijs pacē

qua conditione in it 148.
& seq. arcem à se condi-
tam deserit 152. Armuziā
repetit 167. Calaiatum
veniens benignè suscipi-
tur 140. capit, diripit, &
incendit 167. Calcuta-
nis iniuriam à suis factā
negligit 101. Calcutanū
regnum vastat 99. Cal-
cutum incendit 178. ad
Camaranum insulam ve-
nit 230. Cananorē venit
167. 197. Cocinū 98. 217.
Cocini tumultum sedat
198. cum Colanis foedus
init 100. Curiatum di-
ripit & incendit 140. &
seq. Goam venit 218. 233.
sibi deditam quā pompa
ingressus 189. & seq. Gog
statum firmat 190. 200.
Goæ ab Idalcane obses-
sus 193. & seq. vrbe reli-
cta in arcem fugit ibid.
de arce deferenda con-
sultat 194. eam deserit
195. Goam classe repetit
198. capit 199. Goæ D. Ma-
riæ Virginis templum
exstruxit 230. in Indiam
missus 126. Indiæ prætor
178. inuidorum calum-
nijs petitus 245. Ismae-
lis Persarū regis legatos
qua pompa excepit 244.
Magnus dictus 99. maie-
statis ostentator 203.

Ma-

Malacā petīt 204. veni-
 tit ibid. incendit 206. op-
 pugnat 209. & seq. expu-
 gnatam diripit 212. & se.
 Malacæ statum compo-
 nit 213. Mascaram veniēs
 benigne susceptus 241.
 expugnat, diripit & in-
 cendit 142 & seq. Naban-
 der oppidum capit &
 incendit 167. naues ali-
 quot expugnat 204. Oli-
 siphonem redit 102. Or-
 fasanum ab incolis reli-
 ctum diripit 143. Persi-
 co & Arabico oceano
 præfectus 129. 139. ad
 Persici sinus ostia tendit
 140. Quexomem insulā
 vastat 155. Socotorā ve-
 nit 229. arcis succurrit 155.
 vulneratur 179. Xoarem
 urbē in fidē suscipit 143.

Alphonso Albuquerque æta-
 tis anni 245. animi mo-
 deratio 400. cōtentio de
 prætura cū Almejda 168.
 177. cōsultatio cū suis de
 bello Goensi 189. crude-
 litas in Lusitanos aposta-
 tas 219. curæ & sollicitu-
 dines 202. acris denuntia-
 tio ad Armuziæ regē 144
 exequiæ & sepultura 245.
 & seq. expeditio Arabica
 229. facinus crudele in
 nautas Armuzienses 153.
 laudabile 200. duo faci-

nora gloriosa dudū co-
 gitata, morte impedita
 245. laus ibid. legatio ad
 Cambaiz regem 241. ad
 Ismaelem Persarum regē
 244. ad Sionis regē 213.
 magnanimitas 194. mo-
 nita à Tristano Acunia
 neglecta 126. mors 245.
 munera ad Ismaelē Per-
 sarum regē 244. nauarchi
 & socij de eo queruntur
 150. arcem Armuzianam
 deferendam suadent &
 quare ibid. libellum sup-
 plicem ei offerunt ibid.
 naufragiū 217. 230. nau-
 tæ & fabri ad Armuzia-
 nos trās fugiunt 149. ora-
 tio ad crucem 231. ad so-
 cios 152. periculum vitæ
 154. 179. 195. 211. 217. 218.
 pericula & incōmoda va-
 ria ad Goā 195. & sc. pie-
 tas 201. prælium cum Ar-
 muzianis navale 145. &
 seq. responsum ad Armu-
 zia regis legationē 148.
 ad Malacæ regis 206. ad
 Persarum regis 150.

Alphonso Albuquerque Ar-
 muzia dedita 243. Cru-
 cis purpureæ signum in
 cælo apparet 231. ad eum
 variaz diuersorū regum
 legationes 203. 213. 220.
 Ismaelis Persarum regis
 243. & seq.

Alphon-

INDEX IN

- Alphōsus Albuquerqueij fili' Alphonfus Menesius Batī-**
 245. D. Virginis templū calæ regulum ad fidem
 Goæ auxit 246. eius æ redigit 302.
 tatis anni ibid. mors ibi.
- Alphōsus Alēcastrius Lusitaniae ad Papam legatus**
 677.
- Alphonfus Cyprianus Castellanus in D. Thomæ Coloniam missus** 625.
 755.
- Alphōsus Emmanuelis regis filius Cardinalis** 454
 eius Ecclesiasticæ constitutiones ibid.
- Alphonfus Ioannis I. Con- gi regis filius** 21. 690. baptisatur 21. à patre exheredatus 24. in gratiam redit 25. idola per totum regnum habere prohibet ibi. Ambassem ingredi- tur 26. Rex salatur 27. fratrem miraculosè su- perat ibi. & seq. quot annos regnavit 29. Henricum filium Romam mit- tit 220. eius in conseruāda & propaganda reli- gione ardor 22. & seq. 25. 201. ad populum oratio 26. & seq. mors 689.
- Alphōsus Lupius Costa Lusitanus** 141.
- Alphonfus Lupius Societatis Iesu presbyter in ignota insula fame per- iit.** 752.
- Alphonfus Mexias Goæ regius quæstor** 385. mag- nos motus in India facit 389. & seq. eius de Mascarenia prætura consulta- tio 386. in Mascareniam iniuriæ 399 & seq.
- Alphōsus Noronia Indiæ prætor** 691. 732. Ceilanū venit 691. Socotoræ arcis præfectus 129.
- Alphōsus Paiua ad Aethio- piam & Indiam explo- randam missus** 39. eius mors ibid.
- Alphonfus Persona Mala- cēsis regius quæstor** 223. eius virtute Malaccensis arx conseruata ibi. mors ibid.
- Alphonfus V. Lusitaniæ rex** 9. bellis implicatus ibid. classes ad quæredas terras mittit ibid. cum Aethiopib. occiduis mercimonia instituit ibid. castella in Guinea exstru- xit 11. moritur ibid. eius pater 9.
- Aluarus Acunia Diensi ar- ci subsidio missus** 610. circa Diu aliquot Ara- bas naues expugnat ibi.
- Aluarus Britus à Mahome- tanis interfectus** 413.

Aluari

HISTOR. INDICAS.

- Aluari Camignæ forte facinus** 621. 18. in ea Lusitanus legat^r quomodo exceptus 19.
- Alvarus Castrius Ioannis Castrij Indiz prætoris filius** 608. Diensis arcis cum classe subsidio miss⁹ 606 eius fortitudo & facinus insigne 621. vitæ periculum 609.
- Aluarius Dominicanus Ioannis** 11 Lusitanæ regis confessorius 31. in Ialophorum regnum mittitur. ibid.
- Aluari Gammæ virile facinus** 621.
- Alucan Mamudij Cābaiz regis tutor** 492. Dux exercitus contra Lusitanos 493. Lusitanos infestat ibid. Diensis arcis obsidionem soluit 498.
- Amācanum Sinarum emporium** 554. 754.
- Amangutiū Iaponiæ vrbs** 633. 635. 696. 759 flammis eversa 633. eius bellum ciuile 711. incolæ Nauerium exhibitant 634. eorum primus quomodo cōuersus 638 rex cū filiis interfect⁹ 711. regis in Xauertiū benignitas 636. situs 633. in ea Xauertius euangeliiū prædicat 634. & seq. 636. & seq.
- Amazones** 480.
- Ambasse Congi vrbs regia** 263. 18. in ea Lusitanus legat^r quomodo exceptus 19. Amboinus insula 224. 226. 262. 576. à quo primum detecta 224. Lusitano stipendiaria 462.
- America** 69. & seq.
- Americus Vesputius Brasiliam explorat** ibid.
- Amida Iaponiorū De⁹** 365.
- Amirianus Abassinus Adeni rex** 229. 281. à Saracenis puer captus 229. Adenū Lusitanis dedit 284. reficit 285. fidem Lusitanis fallit 287. eius ab Albuquerque postulata 230.
- Amis Armuziensis adolescens interficitur** 154. eius in Albuquerqueium ingratitudo ibid.
- Ammonitæ Arabiæ Felicis populi** 663. primi à Mahomete seducti ibidem. Christianam fidem expetunt ibid. eorum origo antiquissima ibid.
- Amoci Nairum secta** 59. quomodo se suaque deuouent ibid. & seq.
- Ananazes palmæ genus in Brasilia** 71.
- Anathema non contemnendum exemplum insigne** 231. & seq.
- Anchasius iuri dicundo apud Sinas præpositus.** 263.

Anche-

I N D E X I N

- Anchediua** insula 65. 78. 98. forte facinus ibid.
 123. & seq. 168. 197. pisce Andreas Vascus Emmanue
 abundat 65. eius situs 78. lis Sosæ navis magister
 in ea arx ædificata 116. ab 725. 730.
Abdala oppugnata 123. Angerus Iaponius 624. Ma
 & seq. destructa 124. lacam ad Xaucerium pro
Anconinus Mombazæ rex fectus ibi. Goamâ Xau
 interfectus 313. rio missus 625. baptiza
Ancoſtan Pondæ pro Idal- tur ibi. Pauli nomen ac
 cane præfectus 288. Cal- cipit ibi. eius patria 624.
 deriam transfugam be- 630. vide Paulus Iapo
 nignè suscipit ibi. Ioan- nius.
 nem Gometium obrun- Annibal Siciliam Italię cõ
 cat 289. Goam obsidet iunctam credidit 180.
 291. Annus Christi 1410. 7. 1420.
Andreas Amaralius Lusita- 8. 1491. 17. 1497. 47. 1499.
 nus Rhodię militiæ prin- 66. 1500. 68. 1503. 100.
 ceptus 157. eius cum Mam- 1505. 115. 1508. 156. 1509.
 malucis prælium nauale 168. 1518. 301. 1520. 314. 1521.
 & victoria ibid. 177. 332. 1522. 362. 1526. 383. 1535
Andreas Fernandus socie- 484. 1537. 456. 1540. 508.
 ratu Iesu presbyter in Lu 1541. 502. 1542. 536. 569.
 sitaniam ex India remis- 1546. 575. 1549. 630. 1554
 sus 700. 678. 1552. 706. 1553. 701.
Andreas Ouiedus Castella Anta animal in Brasilia 72.
 nus societatis Iesu pres- Antarticæ plagæ frigora
 byter 739. collegio socie- 530.
 tatis Neapolitano præfe- D. Antonius S. Pauli Ere
 ctus ibid. Hierapolitanus mitæ tunica in celeberrimis
 Episcopus in Abassiam ceremonijs vsus
 740. Goā venit 752. Goa 708. eius cænobia in A-
 in Abassiam missus 753. bassia 317. Saxa in Arabia
 à Turcis captus 754. eius vicus vnde dicta 315.
 laus 739. mors 754. Antonius Abreus pontem
Andreas Portuensis specu- Malacæ oppugnat 211. ad
 lator navis Laurentij Al- Molucas insulas missus
 theidæ 165. honore & sti- 214. Agacinum, Amboi-
 pendijs auctus 166. eius num, & ad Bandam in-
 salum

HISTOR. INDICAS.

- sulam venit 221. & seq.
 foedus cum Bandæ inco-
 lis init 224. Malacam re-
 dit 225. eius mors ibid.
Antonius Abulzus scriba
 in Baharenum missus.
 348.
Antonius Blascus Castel-
lanus societatis Iesu pres-
 byter in Brasiliam 734.
Antonius Britus Baccianū
 insulam vastat 360. Bin-
 ranum infeliciter oppu-
 gnat 326. Malacam venit
 325. Molucas insulas pe-
 tit 326. Tidorem venit
 360. Tidoris regi infen-
 sus 361. in Ternati insula
 arcem struit ibid. arcis
 praefectus 362. Bōaharem
 Ternatis regem cum fra-
 tribus in arcem asportat
 371.
Antonius Calderia 727.
Antonius Campentis 141.
Antonius Casahus Fran. is-
canus 613. in arce Diensi
 sacrificat ibid. Lusitanos
 ad praelium animat ibid.
 ijs in praelio crucem pre-
 fert 614. 620.
Antonius Correa ad Baha-
 renū oppugnandū miss⁹
 344. oppugnat 345. & se.
 Armuziā redit, & quo ho-
 nore exceptus 348. Dien-
 sem arcem custodit 612.
 615. Malacam commea-
 tu reficit 304. Pagum
 oppidum expugnat 305.
 in regnum Pegu missus
 302. foedus cum Pegusio-
 rum rege init 303. & seq.
 foederis ceremoniz ibid.
 eius in foedere sancien-
 do fallacia 304. magna-
 nimitas 346. cum Mocri-
 no Arabe pugna 346. &
 seq. de Alodino victoria
 306.
Antonius Criminalis Par-
mēsis societatis Iesu pres-
 byter in Indiam venit
 570. martyr ibid 677. Pa-
 rauians Christianis prae-
 positus 625. 629. 666. eius
 laus 668. martyrium 669
 sepultura ibid.
Antonius Emmanuelis Cō-
gi regis patruī filius chri-
 stianus fit 17.
Antonius Fernandus Lu-
sitanus exul Quiloçā Ca-
 prale relictus 123. ad Sa-
 baium Decaniorum ty-
 rannum se confert ibid.
 fidem abiurat ibid. Ab-
 dalam se vocat ibid. An-
 chediuam Lusitanorum
 arcem oppugnat 124. fu-
 git ibid.
Antonius Fernandus 417.
Antonius Galuanus 453.
 541. Molucarum praefe-
 ctus 453. Malacam venit
 454. qua lætitia Ternatē
 †† exceptus

- exceptus ibid. Tidorem expugnat 455. & seq. Ternatensem arcem auget 461. seminarium Ternati instituit 464. librum de inuentoribus noui orbis conscripsit 569. eius laus 453. & seq. pater ibid. res præclaræ gestæ 461. & seq. sedulitas in propaganda religione 520. victoriæ 456. & seq. ei Ternatis regnum offertur 460.
- Antonius Galuanus Macazoris incola Christianus** fit 463. incolas suos conuertit ibid. legatus ad Lusitanos ibid.
- Antonius Galuanus Siligani rex** 464.
- Antonius Goanus baptizatus** 641.
- Antonius Gomesius in Indiam missus** 639.
- Antonius Laurerius Franciscanus ad Bazainum rē Christianam egregiè administrat** 695. in Socotora insula 129. Indiam petens naufragio facto capitur 180. ob sanctitatē & fidem seruata dimissus
- Cocinum venit** 217. eius laus ibid.
- Antonius Lemius Columbanæ arci succurrit** 336.
- Antonius Miranda Azcuedias ad Erythræa ostia**
- obsidenda missus** 404. aliquot naues capit 414. Armuziā venit ibid. Goæ præfectus 415. Malabaricæ oræ 424. maritimæ rei ad Ccilanam 301. Calcutanam nauem expugnat 425. Cocinum venit ibidem. Pacenēsi arci serò succurrit 368. & seq. eius socij aliquot à Densibus capti 414. victoriæ de Calcutanis 425.
- Antonius Mora inuentæ Iaponiæ clarus** 569.
- Antonius Noronia Albuquerquei sororis filius** 189. successor Albuquerquei in Indiæ Prætura designatus 197. duo castella ad Goā expugnat 189. eius laus 197. mors ibid.
- Antonius Noronia Armuziæ subsidio missus** 717. arcis præfectus ibid. Peribecum Turcam fugientē insequitur ibid.
- Antonius Paiua ad Macazares missus** 541. Sianium & Supanum reges cōuertit & baptizat 546. eius cum Supano colloquia 541. & seq. cum Siano familiaritas & colloquia. 543. & seq.
- Antonius Passianus Albuquerqueianus ad Pegusiorū regem legatus** 302. & sc.

HISTOR. INDICAS

307. turri in obsidione Di
ensi præpositus 595. cam
egregiè tutatus 602. ea
subditis ignibus procidit
605. eius forte & egregiū
facinus 308. & seq.
- Antonius Patiecus** mariti-
mæ rei ad Malacam præ-
fectus 293. à Nonnio Va-
sæo captus 294. à Soma-
trans 307. eius cum Nō-
nio de Malacensis arcis
præfectura simultas 294.
- Antonius Pauli** Iaponij fa-
mulus baptizatur 625.
- Antonij Personæ** fortitu-
do 621. villa ad Goā 974.
- Antonius Petronius** Fran-
ciscanus 470.
- Antonius Pexorus** Iaponiæ
inuentæ celebris 569.
- Antonius Piræus** Societatis
Iesu presbyter in Brasi-
liam missus 679.
- Antonius Quadrius** Lusita-
nus societatis Iesu pres-
byter 755.
- Antonius Saldania** è Lusita-
nia Goam venit 292. ad
Cambaïam vastandam
missus 475. Gogam oppi-
dum euertit ibid.
- Antonius Sina** à Sancta Fi-
de Xauerij ad Sinas co-
mes 703. in Goano semi-
nario educatus ibid.
- Antonius Sosa** Ciauli præ-
fectus 584.
- Antonius Syluéria** Agazil-
num oppidum capit 428
in Bombainam insulā se
recipit ibid. ad Cambaïā
vastandam missus 426.
Ciaulum venit ibidem.
Damanum oppidum ca-
pit 428. Diensis arcis præ-
fectus 492. & sequ. 387.
eam contra Turcas &
Cambaianos egregiè tue-
tur 497. & seq. Mascare-
niā capit 400. & seq. 426.
- Rainelum** petit 426. cap-
tum diripit 428. Surra-
tum incendit 427. eius
imaginem præstantium
virorum tabulis inseren-
dam Franciscus Gal-
liæ rex petit 503. contra
obsidionem diligens cu-
ra 493. & seq. ad suos ora-
tio 496. & seq.
- Antonius Syluius** Calecu-
tanæ arcis subsidio missus
381.
- Antonius Veranus** Portue-
sis 307. eius forte & insi-
gne facinus 308.
- Aqua** lustrali miracula siūe
in Iaponia 711.
- Ara** Arabiæ Felicis vicus
315. Soarij ad eum naufra-
gium ibid. D. Antonij Sa-
xa appellatus & vnde ibi.
Arabes Persas præfectos æ-
grè ferūt 348. mercato-
res è Calecutano regno
†† a migrant

INDEX IN

- migrant 108. eorum na-
ues à Lusitanis captæ &
incensæ 109.
- Arabia Felix** 36. eius situs
37.
- Arabs** quidam in Molucis
è Caciziorū ordine Chri-
stianus fit 507. ex Maho-
metis stirpe ortus ibid.
- Arel Porci** oppidi dynasta
415. à Lusitanis ad Cale-
cutanōs deficit ibid. eius
vxor & soror à Lusitanis
captæ 416.
- Argentæus Brasiliz fluvius**
70. 735.
- Argenti Sinæ** auidissimi
249. auro præferunt ibi.
vide Sinæ.
- Argo** navis celebris 487.
- Arius Correa** Antonij fra-
ter 346. eius cum Mo-
crino Arabe pugna ibid.
mors ibid.
- Armenius Patriarcha** Ne-
storianus 88.
- Armuzia insulæ** Geru vrbs
110. 139. & seq. 188. 241.
284. 319. 343. 358. 510. 625.
639. & seq. 695. 715. à Lu-
sitanis obsessa 153. & seq.
per octo dies quasiata
ibid. ijs dedita 243. ijs sti-
pendiaria 148. à Mocrino
Arabe infestata 343. à To-
rō rege incensa 357. à
Turcis direpta 716.
- armuziæ** arx ab Albuquer-
cio cōstructa 149. à Toro
rege obsessa 353. & sc. 356.
& seq. oppugnata 356. ar-
cis mœnia & templum à
quo instaurata 419. luxus
645. motus & seditio 154.
241. 351 & sc. 356. obsidio
soluta 155. opulentia 716.
rex in Christianam fidem
propensus 655. & seq. Gas-
parem Berzeum quo ho-
nore profecutus ibid. re-
ges 30. exæcati Goam
missi 243. situs 110.
- Armuzienses** pacem à Lusi-
tanis pctunt 147. in patriā
pace facta redeunt 358. &
seq. eorum fames 154. cū
Lusitanis nauale prælium
355. & sc. de ijs querelæ 351.
in eos conspiratio 152. 352.
detecta 152. metus ob Tur-
carum aduentum 715. ad
regem iratæ preces 154.
apud armuzienses igno-
miniz nota quæ 355.
- Atocius Ternatis** regis tu-
tor 432. Boahatem regē
veneno tollit 435. ad Brit-
tum deducendum Tido-
rem venit 361. à Lusitanis
abalienatus 436. & seq. ab
ijsdem captus & securi
percussus 440. ad Ma-
quienium insulam mis-
sus 411. Mariacum Tido-
ris insulæ caput captum
incendit 371. Menesio in-
fensus

HISTOR. INDICAS.

- fensus 436. reginæ & pro-
 ceribus odiosus 370. eius
 apud Lusitanos auctori-
 tas 409. in Lusitanos &
 Castellanos cum Cata-
 bruno coniuratio 440.
 ei Tidorensis regis filia
 in matrimonium offer-
 tur 404.
 aromata promontorium 36
 94. 314. 431. nunc Guarda-
 fu 36.
 arquicum Abassix oppidū
 316 & seq. 749. eius Præfe-
 cti ad Soariū legatio 316.
 ei à Soario vexillum cru-
 ce insignitū missum ibi.
 arrianus quidam res Indicas
 græcè scripsit 60.
 arsinarium promontorium
 29 à quo detectum 9. Vi-
 ride caput appellatur ibi.
 Aruanus regulus ab Abra-
 hamo Acenorum tyran-
 no regno pulsus 369. Ge-
 orgio Albuquerque in ex-
 pellendo è Paceno Gei-
 nale præsto est 324. Lusi-
 tanis in Pacenensi arce
 obsessis serò succurrit.
 368.
 arxad Anchediua 116. 124.
 ad Armuziam 149. 167.
 243. 356. ad Calecurum
 219. 233. 375. & seq. 383. ad
 Cananorē 116. 131. & seq. ad
 Ceilanum 298. & seq. 333.
 ad Cialem 475. ad Cian-
 lum 350. 416. ad Cocinū
 98. 103. ad Colanum 549.
 ad Diurn 484. ad Goam
 189. 194. ad Malacam 213.
 223. 297. ad Maldiuas 311.
 ad Pacenum 324. 367. ad
 Quiloam 116. ad Socoto-
 ram 128. 155. ad Sofalam
 118 ad Ternatem 361.
 asnafasagar Abassinus rex
 311. auxilium contra Tur-
 cas à Lusitanis petit ibid.
 aspis Arabiæ vrbs à Lusita-
 nis incensa ibid.
 astrolabium ad rei mariti-
 mæ vsum à quibus trans-
 latum 12.
 atar Eunuchus Zeifadini II.
 armuziæ regis tutor 140.
 pacem cum Albuquer-
 cio init 148. & seq. eius ad
 Albuquercij denuncia-
 tionem responsum 145.
 aduersus eundem bellicus
 apparatus 143. cum eodē
 prælium nauale 145 & se.
 pugna pro aquatione 154
 adeum pro pace legatio
 147. in eum & Lusitanos
 insidiæ detectæ 152. exer-
 citus 144. superbia & ty-
 rannis 140. mors 241.
 Athanasius Frerius Goa-
 nus ciuis à Mamudio Cā-
 baiæ rege iugulatus 616.
 atiuā Amboini insulæ op-
 pidum 462. Christiana
 sacra suscipit ibid.

I N D E X I N

Atlantis radices nauigationis terminus olim Hispanis 5.7.

Aualites Africæ emporium 287. à Lusitanis deletum ibid hodie Zeila ibid.

Auaritiæ malum 459.

Aurololè Guineæ populi 36.

Azedecan vide Zuzolarinus

B.

Babylon vrbs nunc Cairum 112. eius situs ibid.

Bacanoris fluminis ostia à Lusitanis expugnata 387. & seq.

Bacianum Moluca insula 360. ab Antonio Britto vastata ibi. eius rex à Galuano ad singulare certamen prouocatur 460. Lusitanis fauet 433. cum ijs bellum gerit 460. pacem init ibid. ab ea Lusitani arcentur 406.

Bactianus regulus 405. Christianus fit 761. & se.

Badagæ Narsingæ populi 667. Remanacarem Paruanæ vicum inuadunt ibid. & seq. Antonium Criminales è societate Iesu interficiunt 669.

Baduini Arabiæ populi 279.

Badurius Sultanus Cabaia rex 476. 579. bellis implicitus 476. & seq. Ci.

corem urbem obsidet 482. expugnat 483. à Lusitanis interfectus 489. & seq. pacem petit 480. ijs Bazainum donat ibid. arcem ad Diu constructi qua conditione facultatem dedit 484. in eos Calecuti regem incitat 488. ad Mandoum bis profligatus Diu fugit 483. Nonnium prætorcm inuifit 488. à Solimano Turca opem petit 483. eius in Lusitanos infidiæ 488. mors fuis grata 491. cõtra Sangæ reginã exercitus bellicusq; apparatus 481. ad Solimanum legatio & munera 483. tyrannis 491. vita foeda, moresque profligati ibi. vxor ad Ottomanum profuga 494.

Bætis Hispaniæ fluius 328.

Baharenum Persici finis insula & vrbs 155. 343. 420. Armuziæ regi subiecta 341. 348. Ichara olim dicta 343. à Lusitanis oppugnata 345. & sequ. ijs dedita 348. eius arx ab iisdem frustra oppugnata 421. & sequ. fertilitas 343. situs ibid. in eo Lusitani interempti 353.

Balaluanus Somatræ montes flammis cuomens 181.

Bale-

- Balochij Persæ prædonis** 351. tum 189. 196. 199. abijt dem desertum 294.
- Balthasar Gagus in Iaponiâ** missus 700. Bardor foeminarum Disj consecratarum domicilium 466.
- Bancones apud Sinas naues** 258. Barnagazius Aethiopiz regis præfectus maximus 315. 312. & seq. Arquicum venit 317. foedus regis sui nomine cum Lusitanis init 318. opem eorum contra Turcos implorat 511. Gamme in auxilium venit 516. eius cum Sequeria colloquiû 318. pietas ibid.
- Banda insula** 37. 407. 432. 462. à quo primùm detecta 224. eius amœnitas ibi. descriptio ibi. fertilitas 214. incolæ 224. & se. longitudo & latitudo ibi. religio 225. situs 224. & seq.
- Bandonius Malacæ regis ad** Albuquerquei legat⁹ 205.
- Bandora Cambaiz oppidum à Lusitanis dirutum** 476. Baroa Abassiq⁹ vrbs 512. & se. ei⁹ opulencia ibi. situs ibi. Lusitani in ea quomodo excepti ibid.
- Barbaræ Lusitanæ feminae constantia & pietas** 499. & sequ. filij duo eodem tempore interfecti ibid.
- Bardodinus Bahareni insulae dynasta** 348. tributarius Armuziz regis ibid. ab eo deficit 420. à Lusitanis frustra oppugnatus 422.
- Bardeſiana portoria Lusitanis ab Idalcane attributa** 552. à Zufolarino 466. ab Idalcane bello repetita 617. ex ijs Idolorum cultus iubetur à Lusitaniz rege cuelli 575.
- Bardeſi um ad Goam castellum à Lusitanis expugna** tum 189. 196. 199. abijt dem desertum 294.
- Bardor foeminarum Disj consecratarum domicilium** 466.
- Barnagazius Aethiopiz regis præfectus maximus** 315. 312. & seq. Arquicum venit 317. foedus regis sui nomine cum Lusitanis init 318. opem eorum contra Turcos implorat 511. Gamme in auxilium venit 516. eius cum Sequeria colloquiû 318. pietas ibid.
- Baroa Abassiq⁹ vrbs** 512. & se. ei⁹ opulencia ibi. situs ibi. Lusitani in ea quomodo excepti ibid.
- Barocû Cambaiz vrbs** 618.
- D. Barptolemei templum** Cocini à Lusitanis constructum 99.
- Barptolemaeus Diazus Bonæ Spei promontorium** primus flectit 35. insulam S. Crucis ad Bonæ Spei inuenit ibi. eius mors 77.
- Baticala oppidum** 188. 708. à Lusitanis captum & incensum 547. eius agri vastati 548. regulus stipendiarius fit Lusitano 177. stipendium negans ad fidem à Lusitanis redactus 302. sic & regina domita 547. & seq. situs 177.

INDEX IN

- Barochina** insula Maurica
dicta 227. caryophylli seu
clauī feracissima ibi. eius
fertilitas ibid.
- Bazainum** Cambaiz oppi-
dum 418. 584. 606. 622.
678. 695. 700. à Diensi
dynasta munitum 477.
à Lusitanis oppugnatum
ibid. & seq. captum 424.
478. incensum 424. diru-
tum 479. Lusitanis à Cā-
baiz rege attributū 480.
ad id recuperandum suos
mittit 506. in eo apparat⁹
bellicus inuentus 478. tē-
plum D. Iosepho Lusita-
niæ rex extrui iubet 572.
- Bazora** Persici sinus vrbs.
717.
- de** Beatitudine cælesti quid
sentiant Mahometani
661.
- Bezi** Macazarum sacrificuli
545. inter se nubunt ibid.
Sionium regem à fide de-
terrent ibid. eorum mo-
res & superstitio ibid. ijs
feminam attigisse capita
le est ibid.
- Bemoinus** Ialophorum rex
29. ad fidem suscipiendā
à Ioanne Lusitaniz rege
inuitatur ibid. à suis regē
no pulsus in Lusitaniam
fugit 30 baptizatus Ioan-
nis nomen assumit ibid.
Papæ obedientiam deserit
- ibid. in regnum à Lusita-
nis reducitur 31. à Lusita-
nicæ classis præfecto in-
terficitur ibid.
- S. Benedictus** Abbas 232.
- Benestarinum** castellū pro-
pe Goam 229. 551. à qui-
bus conditum 214. à Lu-
sitanis oppugnatum 218.
qua conditione ijs dedi-
tum 219.
- Bengala** regnum 492. eius
situs 37.
- Bengalanus** quidam 335. an-
nos natus 492. eius filius
nonagenarius ibid.
- Beniensis** regulus Aethiops
Christiana sacra expetit.
29.
- Beninus** Socotoræ insulæ
portus 128. à Fatacum re-
ge occupatus ibid. in eo
arx constructa ib. d. à Lu-
sitanis capta 129.
- Bernardinus** Sosa Geilolij
arcem capit 694.
- Bernardus** Iaponius Romā
missus 697. 700. in socie-
tatem à Loiola receptus
697. Conimbricæ in re-
ditu moritur ibid.
- Betele** insula 471. & seq 475.
à Cambaiz rege munita
471. eius situs ibid. arx in
ea à Turcis constructa ib.
à Lusitanis expugnata
472. incensa & destructa
437. in ea Turcæ forte
facinus

HISTOR. INDICAS.

facinus 472.

Bethlehem templū in Olysi
ponēsi portu 67. 92. à quo
primū in constructū 47.
67. à quo auctum 67. eius
præsides Hieronymiani
monachi ibid. eius mini-
sterio Saracenorum pue-
ri capti à Gamma dicati
84. ei pixis aurea in vsum
S Eucharistiae ex Quiloz
vestigale donata 92.

Bilganum Cambaiae vrbs
550. ab Idalcane capta &
direpta 552.

Bintanum insula & oppidū
212. 325. 391. ab Alodino
munitum 325. à Lusitanis
oppugnatum 326. 392. &
seq. captū & direptum
397. & se. eius dynasta ab
Alodino pulsus 398. resti-
tutus stipendiarius Lusi-
tano ibid situs 325. 396.

Bisnagense regnum 667.

S. Blasij Aquatio 47. 66.

Blasius Sodreus naufragio
perit 94.

Boahares Boleifis Ternatis
regis filius 361. Ternatis
rex 371. in arcem à Britto
abductus ibid. moritur.
435.

Borrica Americae iuventio-
nem sibi vindicat 3.

Boius Ternatensis dynasta à
Lusitanis capt' 440. ei' in

Lusitanos coniuratio ibi.

Boleses Ternatis rex 432.

449. Lusitanos ad seclaf-
sededucit 226. eos sum-
mo in honore habet ibi.
eius filius 361. ad Indiae
prætozem legatio ibid. in
Lusitanos amor 360. &
seq. de retinenda Lusita-
norum societate morien-
tis ad suos monita 361.
mors ibid. vxor ibid.

Bombainum insula 428.

Bombainus sinus 417. in eo
Lusitanorum cum Dien-
sibus prælium ibid. & seq.

Bombardæ descriptio 50.

Bonz pacis aquatio 48. Re-
gum flumen dicitur ibid.

Bonz spei promontorium
66. 76. 83. 115. 177. 187. 301.
313. 332. 390. 486. 530. 640.
721. 732. à quo detectum
35. cur sic appellatum 36.
eius descriptio 35. & seq.

Bona signa africæ flumē 49.

Bononia Italiae ciuitas 385.
in ea Carolus V. Cæsar
coronatus ibid.

Bonzij Iaponiorum sacrifi-
ci 562. 564. 566. 632. 635.
& seq. Xauerio initio fa-
uent 612. Cangoximæ re-
gem in eum incitant 633.
eorum doctrina 564. mo-
res 561.

Borba Lusitaniae oppidum
504.

Bornem insula & vrbs 370.

†† 5 4064

- 406.441.454. eius incolę,
opulentia, & situs 441.
Botellius vide Iacobus.
Boues ab Indis religiosę co-
luntur 57. in eas defun-
ctorum animas immigra-
re volunt ibid.
Brachmanę Indorum sa-
cerdotes 56. & seq. 524.
538.571.641.667.670. quā-
to apud suos in honore
56. in varias sectas diuisi
ibid. terna fila è collo ge-
runt & quare 57. eorum
Dij ibid. libri de suis su-
perstitionib. ibi. & sc. pla-
cita 1 & superstitiones à
Brachmana detecta in
Lusitanam linguam cō-
uerfa 58.
Brachmana primarius Goę
qua lætitia baptizat⁹ 641.
Brasilia 328. cur sic dicta 69. Brasiliensium arma 75. belli
à quo primum inuenta
69. & seq. Crucis regio
primum appellata ibid. à
Bonę spei promontorio
quantum distat 76. sacca-
ri ferax 70. eius descrip-
tio 69 & seq. animalia, fe-
rę, arbores, plantę, ferti-
litas, fructus 70. & sc. mo-
tus compositi 734. in ea
Frāciscani fratres 678. le-
su societatis presbyteri
679. 734. eorum labores
680. & sc. 679. Lusitanorū
colonię 679. Missę sacri-
ficiū primum 69. Prę-
tor Lusitanus prim⁹ quis
679. Saluatoris oppidum
conditum 680.
Brasilienses augurijs dediti
74. caros quomodo ex-
cipiunt ibid. christiani fi-
unt 687. & sc. centū bap-
tizzati 688. faciem quomo-
do exornant 74. Franciscanos monachos interficiunt 679. humanas car-
nes edunt 75. 683. & seq.
litteras ignorant 74. lite-
ris tribus ex alphabeto
carent 76. diuinitus id fa-
ctum, & quare ibidem. in
Lusitanos quomodo ir-
ritati 684. natandi arte
pręcellunt 75. nudi ince-
dunt 74. in oppida & vi-
cos contributi 689.
Brasiliensium arma 75. belli
gerandi ratio ibid. femi-
nę sine dolore pariunt
74. liberi à Societatis Ie-
su patribus instituuntur
688. lingua facilis & vna
76. mores 74. & seq. 679.
682. peregrinationes 74.
sepeliendi ritus 75. simpli-
citas ibidem. victus ibi-
dem.
Braua libera ciuitas stipen-
diaria sit Lusitano 100.
stipēdium renuens à Tri-
stano Acunia capta & di-
repta 126.

Bri-

Britannia 677.

Bucarus Arabs Catifæ op-
pido præfectus 348.

Būgi regnum in Iapone 558.
638. 696. eius rex Chri-
stianus fit 696. regis in
Lusitanos benevolentia
& humanitas ibidem. in
Melchiorem Nonnium
759. in Xaucerium 696. li-
teræ & dona ad Indiæ
prætozem ibid.

Butuanus rex Christianus
fit 464.

Byzantium Thraciæ vrbs
159. 579.

C.

CABIS Sionij animalis
ossa sanguini sistendo
204.

Caciles Rades Tidorensis
regis frater 458. pacem cū
Lusitanis suadet ibid.

Cacizij Mahometanorum
antistites 662. Armuziæ
supplicationes obcunt
657. ab Armuziæ rege ali-
quot in exilium eiekti
656. Molucenses in Lusi-
tanos incitant 506. &
seq.

Cacizius quidā Arabs Ter-
nari Christianus fit. 507.

Cærulei fratres in Congū
missi 201.

Cæfres Africæ populi 36.
118. 721. 725.

Caimales Malabarici regni

satrapæ 56. ex ijs quidam
Christianus fit 670.

Cairum vrbs Aegypti 112.
157. 284. olim Babylō 112.
eius situs ibid.

Cairum in vsum anchora-
lium ex palma 310.

Caiusia Brasiliæ pira 71.

Calacinum, Christophorus
Sosa inuadens male acce-
ptus 312. & seq.

Calaiatum Armuziæ vrbs
140. 319. ab Albuquerque
capta, direpta & incensa
167. eius incolæ eundem
benignè suscipiunt 140.

Calaluzium Indici nauigij
genus 393.

Calamata à Lusitanis capta
453.

Calamina vrbs 88.

Calapore S. Crucis ædes
574.

Calderia Albuquerqueij alum-
nus 288. ad Ancoftan Pō-
dæ præfectum fugit ibi. à
Gometio interfectus 284.
eius cum Goz præfecto
simultas 288. (720.

Caleçares Parauanz vicus
Calecutum Malabarici reg-
ni caput 37. 62. 78. 121. 374.

429. 475. 549. emporiū o-
lim celebre 37. incensū ab
Albuquerque 178. à Iaco-
bo Sylueria 429. à Capra
litormētis quassatur 80.

Calecuti arx à Lusitanis cō-
structa

INDEX IN

- structa** 233. **destructa** 383.
à Zamorino obsessa &
oppugnata 378. & se. 380.
arcis obsidio soluta 382.
situs 376. **in eam cōmea-**
tus importatur 382. **bellū**
cum Ceilanijs 506. **cum**
Cocinensibus 487. **cum**
Lusitanis 373. & seq. **clas-**
sis fusa & fugata 487.
506. regnum à Lusitanis
vastatur 691. **rex classem**
reparat 402. **de Lusitano-**
rum inter se factione gau-
det *ibid.* **pacem cum ijs**
quibus conditionib. init
99. vide Zamorinus.
Calcutienteses in Cocinum
irrumperere conantes re-
pressi 487. **eorum clades**
123. 375. 425. 506.
Callaica Hispaniæ pars 569.
Callaica Lusitana navis 504
Callensis regulus societate
cum Lusitanis init 298.
Calles Ceilani insulæ por-
tus 125.
Caluarius mons in Brasilia
681.
Camalcan Idalcans exerci-
tus dux 190. **Goam exer-**
citu petit 191. **oppugnat**
***ibid.* & seq.**
Camaranū Rubri maris in-
sula 230. 285. 316. 453. 495.
olim celebris 230. **cuius a-**
mænitas *ib.* arx à Solima-
no exstrui cæpta 282. **à Lu-**
sitanis diruta 286. **incolæ**
Lusitanorū aduentu dif-
fugiunt 230. **Lusitanorū**
ad eam naufragium 285.
Cambaia Indiæ regnū 156.
470. 479. 485. 492. & seq.
499. 550. 581. 583. 714. cuius
agri à Lusitanis vastati
422. 426. & seq. 475. &
seq. 480. 611. 619. à Mira-
mudio Mogorum rege
480. incolæ mercaturæ
dediti 156. **rex Betelem in**
sulam munit 471. **regis in**
Lusitanos captos sœuitia
414. vexillum à Lusitanis
captum 616.
Cambalanus vicus incendi-
tur 98.
Camboiæ regnum 37.
Camiguinus rex Christia-
nus fit 464.
Camis Dij minores Iapo-
niorum 565.
Campson Sultanus Aegyp-
ti, Arabiæ, ac Syriæ rex
111. classem in Ciliciam
ad materiam nouæ classis
destinat 157. **in Indiam**
ad expellendos Lusitanos
mittit 158. 281. **ad Sueziū**
reparat 280. **contra Lusi-**
tanos bellum rumoribus
dissipat 112. **Mahometici**
dogmatis assertor 111.
Mecanæ domus tutor 113
à Selymo victus occum-
bit 282. **cuius ad Papam mi-**
nacce

HISTOR. INDICAS.

- naces literæ 113. vexilla
tria capta in Lusitaniam
missa 176. ei Lusitanos ex
India pellere cogitanti
quæ obfunt 112. ad eum
Calecutana legatio 111.
Canacapoli in ora Piscariæ
hypodidascali 539.
Cananor Malabarica vrbs
37. 81. 83 & seq. 91. 116. 373.
400. 415. eius ædificia 82.
animalia 81. & seq. arx à
Lusitanis constructa 116.
à Cananorensibus & Ca-
lecutanis oppugnata, à
Lusitanis defensa 131. &
seq. 135. arcis mænia refe-
cta 419. arcis templum D.
Mariæ Victrici consecra-
tum 123. 133. ex arce Lusi-
tanorum eruptiones 133.
in ea eorundē fames ibi.
mores 82. opulentia 81.
rex pacem cum Calecu-
tanis ægrè fert, & quare
233. regis ad Capralem le-
gatio 81. ad regem Lusi-
tiæ 82. situs 81.
Cananorēses à Lusitanis ex-
acerbantur 130. & sc.
Canariæ insulæ 33. 328.
Canatini à Lusitanis cæsi
468. in Lusitano exercitu
470. 619.
Cangoxima Iaponiæ vrbs
624. 630. & seq. eius in-
colæ aliquot Christiani
fuerunt 632. & seq. rex Christi
& D. Virginis imaginem
veneratus 631. in ea Euā-
gelium prædicatur 632.
Cantonina Sinarum prouin-
cia 276.
Canton Sinarum vrbs 697.
705.
Capocate Calecutanus por-
tus 61.
Capralis vide Petrus Alua-
rus.
Caput Non 5.
Caracora nauis genus 407.
Caramansa regulus Aethi-
ops 11.
Carauela nauis 312.
Carigij Americę populi 735
Brasiliam baptismi gratia
petunt 736. in Christianā
religionem quā propē-
si ibid. duos Patres socie-
tatis Iesu interficiūt 737.
à Tupinaquinis aliquot
interfecti 736. eorum ad
interfectores oratio ibid.
Carmania regio 479.
Carnabacus Turca Asiati-
cus 469. ad recuperanda
Salcetana portoria ab A-
zedecane missus ibid. in
plio cum Lusitanis occi-
sus ibid. eius clades ibid.
Carnis humanæ esus 683. &
seq.
Carolus V. Cæsar 561. Ca-
stellæ rex 317. quinque
naues ad Molucas insu-
las lustrandas mittit 328.
Bono-

INDEX

- Boneniz coronatur** 385.
cuius Tuncetanaexpeditio.
 622.
Carolus VIII. Gallie rex 34.
cuius cum Fernando Ca-
stellæ rege fœdus ibid.
Caryophylli seu clauis descri-
ptio 227. **cuius in Molucis**
copia ibid.
Casia aromatis genus 181.
Castanerianus comes 529. &
seq. eius de Francisco Xa-
uerio iudicium 531.
Castellani aliquot in Ame-
rica à Tupinaquinis inter
festi 736. **ad Molucas insu-**
las ab occidente perueni-
unt 331. 406. **cum Tidoris**
rege societatem ineunt
 331. **Tidorem reficiunt** 432
è Tidori discedunt 435.
eorum de Molucis insulis
cum Lusitanis simulas
 406.
Castellani cuiusdam in Bra-
silia in patres Societatis
Iesu ingratitudo 737.
Catabrunus Geilolij regni
procurator 433. **Castella-**
nis & Tidorelibus fauet ib.
Geilolij regem veneno tol-
lit, regnumque inuadit
 451. **Mauricas insulas va-**
stat 434. 451. **Momodia-**
nos neophitos à fide de-
ducit ibid. **ad singulare**
certamen à Galuano pro-
uocatur 460. **pacem cum**
Lusitanis inijt ibid. **eius**
Lusitanos & Castellanos
cum Aroezio cõiuratio
 440. **in cum Lusitanorum**
expeditio. 458.
Catharina Ioan. III. Lusita-
niz regis vxor 539. 677.
eius laus. 539.
Catharina Persz Cacicizij fi-
lia christiana fit 660. **ba-**
ptizatur 662. **Lusitano**
nubit 663.
D. Catharinæ promontori-
um detegitur 94
D. Catharinæ reliquiaz vbi
 112.
Catifa Bahareni insulæ op-
pidum Lusitanis deditum
 348. **ab iisdem captum &**
direptum 654. 695.
Catua oræ Malabaricæ flu-
men 414. & **seq. ad eius o-**
stia Lusitanorum naufra-
gium ibid.
Catua vicus à Lusitanis va-
statur 415.
Caucasus 37.
Caucincina ora ibid.
Cazican Persarum regis ex-
ercitus præfectus 509. **na-**
uale subsidium à Lusita-
nis petit ibid. **Reixelum**
obsidet ibid. **Lusitano-**
rum opera capit 510.
Ceilanius regius adoles-
cens Goam ad baptismum se
conferit 573. & **seq. ad Lusi-**
 tania

- taniz regem scribit 574. dit 524.
 lautè iubetur à rege exa- Chalcedonensis Synodus
 tati. ibid. 744.
 Ceilanum insula 37. 124. 180 Chaunariæ extremæ pro-
 298. 333. & sc. 540. 678. 691. montorium s. caput Nō
 712. à quo primū detecta à nautis appellatū, & qua-
 124. primorū parētum se reib. syrtibus infame ibi
 des fuisse perhibetur ibi. Chersonesus aurca 37. 124.
 in quot satrapias diuidi- 180. 327. 399.
 tur 125. Taprobana qui Chia potionis genus in e-
 busdam 37. 124. eius de- riente 248. 557.
 scriptio, fertilitas, mōtes Chinacutiales Calcutana
 124. & seq. rex à Calcu- classis præfectus à Lusita-
 rano bello pressus 506. re nis captus, magno precio
 gis in Christianos sequia redemptus 413.
 574. in ea Eunuchus Can Chiruaipinus vicus à Lus-
 daces Aethiopum reginæ tanis incenditur 98.
 colitur 125. Christiana. doctrina 540.
 Ceilifus Arabiæ vicus 286. 544.
 Ceitauaca vrbs Ceilani à Christiana mysteria barba-
 Madunio munita 714. à ris non statim impertien-
 Lusitanis capta & diru- da exemplum 330.
 ta ibid. Christiani in India à D. Tho-
 Celabatecan Turca interse- ma Apostolo conuersi
 ctus 621. 88. 972. ab Armenio Pa-
 Celebes populi 384. 463. ad triarcha Episcopos acci-
 Christum adiunguntur pere soliti 88. Dominicā
 463. & seq. 506. in Albis præcipuè cele-
 Cerdonis hæresis 661. brant, & quare 89. à Ma-
 Cerigo bellua Brasilia 74. hometanis & ethnicis ve-
 & seq. xati in fide stabiles ibid.
 Ceriganum Celebiorum in eorum ceremoniæ, mo-
 sula 463. incolæ Christia- res & ritus 88. & seq.
 ni fiunt ibid. & seq. Christianismi vestigia Gæ
 Cetus ingentis magnitudi- reperta 200.
 nis Rhoterici Vafæi na- Christianorum praua vita
 uem inuadit 323. & sc. ex euangelio apud gentes
 oricismis delinquit disce quantum obest 276. 682.
 Chri-

INDEX IN

- Christi ordo in Lusitania 6.** Christophorus Lusitanus in sepulchrum se euerfurū minatur Campson Aegypti Sultranus 113. de Christo quid sentiant Mahometani 661.
- Christophorus Columbus** Ligur ad quærendas in occidentem terras operam suam Lusitano offert 33. ab eo reiectus Castellæ regis fidem suadet ibidem. Principes in insulas inuenit ibid.
- Christophorus Gamma** Stephanus frater 511. Aethiopiæ regi contra Turcas subsidio missus ibid. ab Abassinis quomodo exceptus 512. Abassiæ reginam qua pompa excepit 514. vulneratus fugit 517. è fuga retractus virgis cæsus 518. obtruncatur ibid. eius caput Solimano Ottomanorum pro munere missum ibid. ad Abassiæ reginam literæ 514. cum eadem colloquium ibid. & seq. de bello gerendo cōsultatio 513. pietas ibid. pugna cum Zeilano 515. & seq. victoria 516. clades 517. & seq.
- Christophorus Iusartes** Calcutanæ arcis subsidio missus 378. eius audax facinus 379.
- Christophorus Lusitanus** in arce Diēsi interfectus 499. & se. eius cum matre triste colloquium 500. pietas ibid.
- Christophorus Mellus** Calcutanam nauem expugnat 424. & seq.
- Christophorus Riberus** societatis Iesu presbyter in Congo rem Christianā egregie administrat 689. & seq.
- Christophorus Sosa** Calacium inuadit 312. Canariani maris præfectus ibid. Cialulum tendit 313. Querimbam expugnat 359. eius clades & vitæ periculum 313.
- Ciales** flumen & oppidum 424. 475. 670. eius arx à Lusitanis constructa 475. regulus in societatem à Lusitanis receptus 476. eius situs 475. Cialensibus Christianis quæ à Ioan. Lusitanæ rege donata 572. Cialensis reguli præfectus Christianus finis 670.
- Ciamaius** lacus 756.
- Ciampe** regnum 37.
- Cialulum** Indiæ fluuius 169. capax omnis generis nauium ibid.
- Cialulum** urbs 159. 176. 232. 312. 350. & seq. 414. 416. 426.

426. 428. 470. 477. 484.
 584. 588. 596. 733. eius agri
 vastantur 428. arx 733. à
 Lusitanis constructa 350.
 à Vazæo munita 419. ar-
 cis periculum 416. situs
 --- 160.
- Cides Mercar Saracen⁹** Goā
 à Narsingano rege mis-
 sus 320. ab Idalcane in-
 terficitur ibid.
- Ciembe insula** 691. Mala-
 barium latronum recep-
 taculum 714. à Lusitanis
 capta ibid.
- Cilicia minoris Asiæ regio**
 157.
- Cinceus portus** 698.
- Cindiscanis Cambaiæ re-
 gulus** 718.
- Cingalæ Ceilani insulæ po-
 puli** 333. & seq. arcem Co-
 lumbanam Lusitanorū
 obsident 335. oppugnant
 336. eorum in ballistis v-
 tendis dexteritas 335. de
 Lusitanis querelæ 333. &
 seq.
- Cioranum insula** 521. 574.
- Ciribiges Raia Alodini Bin-
 tani regis classis præfe-
 ctus** 295. Malacense litus
 infestat ibid.
- Ciror vrbs** 481. & seq. à Ba-
 durio capta 483. eius in-
 colæ seipsos incendio p-
 dunt ibid. situs 482.
- Claudius Abassiz rex** 739. 748. schismaticus 753. &
 seq. eius inconstātia 749.
 & seq. legatio ad Stepha-
 num Gammam 511. mors
 753. pietas 519. de Gradaa
 mete victoria ibid. ad cū
 Loiolæ literæ 740. &
 seq.
- Clemens VII. Papa Carolū
 V. Cæsarem Bononiæ co-
 ronatur** 385. eius Abassiz re-
 gis obsequium defertur
 ibidem.
- Cocinum Indiæ vrbs** 37. 80.
 84. 93. 117. 180. 399. 454.
 470. 486. 522. 532. 538. 548
 572. 625. 630. 678. 691. 699.
 714. à Calecutanis incen-
 sum 97.
- Cocini arx à Lusitanis con-
 structa** 98. & seq. à Patie-
 co instaurata 103. quorū v-
 no tempore Christiani
 facti 218. ludæorū atrox
 facinus 758. & seq. Lusi-
 tanā ciuitas quando con-
 dita 218. mœnia ad mare
 à quo constructa 419. mo-
 tus ab Albuquerque sedat-
 us 198. opulentia 80. rex
 pacem inter Lusitanos &
 Calecutanos ægrè fers
 233. situs 80. supplicatio
 prima solennis 99. tem-
 plum paræiale imbric⁹
 peruium à Lusitaniz re-
 ge iubetur refici 574.
- Cocinensium cum Calecu-
 tanis**

†††

INDEX IN

- Annis bellum** 487. ob eorum aduentum terror & fuga 93. & seq. in piperis venditione ritus 572. ijs subsidiū à Lusitanis missum 487. (& seq.)
- Cocus seu nux Indica** 309.
- Coicfalles Mahomeranus** machinarum bellicarū peritus 104. eius ad Lusitanos oppugnādos machinæ 105.
- Colanum vrbs & regnum** 85. 100. 116. 399. 549. eius arx à Lusitanis condita 549. Christiani Thomistæ 100. ijs in fœdere à Lusitanis maximè cautum ibid. fanum à Lusitanis spoliatum 549. rex fœdus & societatem cum Lusitanis init 100. regis ad Albuquerque legatio ibidem. ad Capralem 81. situs 100. templum imbribus peruium iubetur à Lusitanæ rege refici 574.
- Colanus Sabia Ternatensis** regis consiliarius baptizatur 507.
- Colonia Agrippina** 653.
- Columbum Ceilani insulæ** oppidum 334. 712. & seq. à Lusitanis caprum 334. eius arx Lusitanorū ab incolis obsessā ib. & seq. oppugnata 335. rex 298.
- Lusitanos è regno arce** re conatur 299. pacē petit 337. Lusitano stipendiarius 301. à cognatis interfectus 712. eius cum Soario fœdus 301. successorī puero à Lusitanis subuentum 713.
- Columnæ lapideæ cum Re** gum Lusitanæ insignibus diuersis in locis erectæ 13. & seq.
- Cometes** 76.
- Commagene Syriæ pars** 38.
- Comorini promontorium** vide Cori.
- Compostelanum D. Iacobi** templum in Callaica 201. ei quæ ab Albuquerque pietatis causâ consecrata ibid. (524.)
- Complutum Hispaniæ vrbs**
- Concani regni Decani præ** fectus Rhoterici Melli opem contra Ginos implorat 321. eiusdem in regem fraus ibid. & seq.
- Concanum Lusitani** fraudulenter occupant 322. ex eo ab Idalcane rursum pulsi 365.
- Conceptionis B. Mariæ in** sula à quo inuenta 83.
- Concilia quid de principa** tu Romanæ Ecclesiæ statuerunt 744.
- Confirmationis sacramen** tum Indis primum quan

da

HISTOR. INDICAS.

- do collarum 465. Tano-
ris regi 676.
- Congi regnum 201. 689. à
quo primùm inuentum
13. & seq. eius fines à Mū-
dequeris vastantur 21. in-
colæ quales 13. fidē sum-
mopere expetunt 16. &
seq. in eo patres Societa-
tis Iesu 689. templum cō-
struitur 20.
- Conimbriga Lusitanie vrbs
524. 639. 689. 697. 763. ei'
Academia 524. situs ibid.
- Cōnsaluus Coelius sex na-
uibus in Brasiliam profec-
tus 84. ei' naufragiū ibi.
- Cōnsaluus Nonnius in pri-
ma Indica navigatione
nauarchus 46.
- Cōnsaluus Pereria Terna-
tensis arcis p̄fectus 441.
cum Bornei regulo pacē
init ibidem. Ternatem
venit ibidem. Menesium
vinctum in Indiā remit-
tit ibi. odium suorum in-
currit 442. à suis apud
Ternatis reginam accusa-
tur 443. interficitur. 445.
- Cōsaluus Sosa Lusitanie re-
gis ad Congi regē lega-
tus 16. eius mors ibid.
- Cōsaluus Sylueria societa-
tis Iesu Goæ cōciatur
759. eius laus ibid. marty-
rium 758.
- Cōsaluus Velosus Momoie
- dynastā cōuertit 447 & 6.
Cōstantiense conciliū 744.
Cōstantinus Brigantie duci
frater Io. III. Lusitanie re-
gis cubiculi p̄fectus 762.
Indiæ p̄rex 364. 762. Goæ
D. Thomæ templū con-
struxit 364. eius laus 762.
Cōstantinus Mag. Imp. 125.
Copaibæ plantæ Brasiliæ
humorem balsamo simi-
lem stillantes 70. & seq.
Coranū Mahometis tēplū
Armuzie 655. ei' ianuæ à
rege obstructæ 658. in eo
Mahometanorū supplica-
tiones 657. Cruces à Ber-
zeo positæ ibid.
- Coripromontorium hodie
Comorini caput 37. 124.
180. 190. 219. 399. 403. 432.
521. 540. 625. 719.
- Coromandelis Indiæ regnū
85. D. Thomæ Apost. mar-
tyrio clarū 88. eius p̄cipua
ciuitas quæ 85. litus im-
portuosum 549.
- Coruis quomodo Sinz pis-
cātur 260. (Goæ 520. 670.)
- Cosm' Anni' regius Scriba
Cosmi emporium in Pegu-
siano regno 755. 757. (615.)
- Cosmus Paina interficitur
Cosmus Turrianus Hispa-
nus Xauerij in Iaponiam
socius 630. 633. 708. A-
māgutij Christianis p̄æ-
positus 696. 700. Bungi
††† 2 759

INDEX IN

759. Firandi 633.
Cotia animal Brasiliçũ 72.
Cotra vrbs Ceilani à Madu-
 nio obfessa 713.
Couletum Calecuti empo-
 rium 374. 487. à Maho-
 metanis munitum 374. à
 Lusitanis expugnatũ 375.
 incensum 691.
Cranganor Indiæ vrbs 84.
 à Lusitanis incensa 108.
 ad eam Zamorinus dele-
 ctum habet ibid.
Cranganorenses Christiani
 Thomistæ Emmanueli
 Lusitaniz regi se submit-
 tunt 89. Gammę sceptrũ
 argenteum signum dedi-
 tionis offerunt ibid. co-
 rum ad Gammam lega-
 tio 84. 89.
Crementina Sangæ regina
 480. bellicosa ibid. velti-
 gal Badurio pendere re-
 nuit 481. à Badurio in Ci-
 tore obfessa fugit 482.
Crisnaraus Narlingæ rex
 291. Idalcancem prælio su-
 perat 321. Raciolum vr-
 bem obsidet ibidem. ca-
 pit ibid. iterum bello vi-
 ctus amittit 322.
Crudelitatis insigne exem-
 plum 439.
S. Crux Goæ in ruinis reper-
 ta 200. solenni pompa in
 templum illata ibid. in
 Lusitaniam missa ibidẽ.
Meliapore à D. Thoma
 Apostolo defixa 86. alia
 sanguineis guttis cõsper-
 sa inuenta 577. sanguinẽ
 quotannis exsudat ibi. &
 seq. eius veræ fragmentũ
 ab rege Abassiz in Lusita-
 niam 220. 235. quã solem-
 nitate ab Emmanuele ac-
 ceptum 235. signum pur-
 pureũ Lusitanis in cælo
 apparet 231. signo Pira-
 tiningæ Brasilienses popu-
 li muniti, hostes superant
 735. vexillum à Papa con-
 secratum in Congũ mis-
 sum 20.
S. Crucis insula ad fauces
 Arabici sinus 232. Mchum
 olim dicta ibid.
S. Crucis insula ad Bonæ
 spei promõtorium à quo
 primũ inuenta 35.
Cuama Africæ fluuius 20.
Cubus Iaponiz dynasta.
 568.
Curia Muria insula 94.
Curiatum Armuziæ oppi-
 dum 140. ab Albuquer-
 cio direptum & incensũ
 141. incolarũ ferocia 140.
 in eo Lusitani interfecti
 353.
Cutiales Calecuranz clas-
 sis præfectus 414. eius cũ
 Lusitanis prælium naua-
 le 415. clades ibid.

D. DABV.

- D.**
DABVLVM regni Decani oppidum 170. 188. 312. 351 388. 486. munitum 174. expugnatum 171. incensum 172. 619. Lusitano tributarium 351. eius opulentia 170. situs ibid. 351.
Dæmones apud Sinas coluntur 271.
Daian' in Somatra dynasta ab Accenorum rege dominio pellitur 365. ad Aruanum regem fugit 369. in Pacenam arcem ad Lusitanos 365.
Dairi summæ dignitatis nomen apud Iaponios 568.
Dalaca insula Lusitano stipendiaria 384.
Damanum Cambaïæ oppidum ab incolis desertum 470. 479. vastatur 428. eius arx à Lusitanis capta & diruta 480. situs 479. in eo solemne Missæ sacrificium 470.
Damianus Goësius Lusitanicæ regis chronographus 101. 278.
David Abassinorū Aethiopum rex 220. 315. 738. 745. Crucis Christi fragmentū Emmanueli Lusitanicæ regi dono mittit 220. Papæ obedientiam desert 738. 745. eius ad Lusitanicæ regem legatio 220. literæ 235. munera ibid.
Decimæ D. Thomæ Apostolo ab Sagamo rege decretæ 363.
Declinationum tabulæ à quibus inuentæ 12. earum usus & utilitas ibid.
Deus adorandus, non inuestigandus 1. quem ordinē in suis operibus conseruat ibid. & seq
Didacus Iacobæus societatis Iesu presbyter in Brasilia 679. in Vincentianā coloniam missus 681.
Didacus Lupius Sequeria Armuziā venit 319. 343. Ciaulumpetit 349. arcē eius construit 350. Cocinum venit 180. 301. 350.
Dij benignē ab Iazio dynasta exceptus 338. Diūm repetit ibid. 349. Giddam petit 315. Goam venit 339. Goæ D. Francisci templū & cænobium exstruxit 350. Indiæ prætor 301. 309. in Lusitaniam redit 187. Malacam venit 181. ludens per insidias pæne interfectus 185. & seq. Mazuam insulam lustrat 316. Somatram insulam primus deregit 180. eius Arabica expeditio 314. & seq. colloquium cum Barnagazio Aethiopiz præse-

- Æo 318.** ad Diense bellum Diurni Cambaiz oppidum
 apparatus 339. & sequ. de 158. 232. 279 337. 582. & se.
 Dio oppugnando cōsul- deditum Alucani 494.
 tatio 341. & seq. fœdus cū Lusitanis 491. incensum
 Barnagazio initum 518. à Turcis 505. instauratum
 cum Pedirensi & Accen- 159. munitum 339. 473.
 rum regulis 181. naufra- frustra à Lusitanis op-
 gium 315. ad nauarchos pugnatum 474. Saracenorum
 oratio 342. receptaculū 337.
Didaci Melquitz in fide cō- eius arx à Lusitanis con-
 stantia 414. structa 484. defensa 598.
Didacus Noronia Perfici si- & sequ. munita 492. 497.
 nus fauces custodit 717. 589. oppugnata & obses-
Didacus Pacensis Beianus sa à Mamudio Cam-
 ad Diurn à Prætorē reli- baiz rege 593. & sequ. à
 ctus 342. eius naues à Diē- Rumeane 598. & sequ.
 sibus oppugnata 349. 602. à Sofare 493. 598. &
Didacus Pereria 697. 761. à sequ. 592. & sequ. à Tur-
 Sinis Malacā petit 698. cis 497. & seq. 500. & seq.
 & se. legatus ad Sinarum arcis præsidium 473. situs
 regem 700. in Malacæ 484. Lusitanorum in ea
 portu iniuste detentus periculum 606. ex ea eru-
 702. Xauerij corpus ho- ptio 614. port' ab Almei-
 norificè sepelit 707. da oppugnatur 173. & se.
Didacus Soueralius socie- situs 159. ei subsidiū cōtra
 tatis Iesu in Cōgum mis- Lusitanos aduenit 473.
 sus 689. ludum literariū Diensium cū Lusitanis bel-
 aperit 690. lum 350. 493. & seq. 587. &
Didacus Sylueria orę Mala- se. clades 417. & se. pauor
 baricæ præfectus 426. 418. prælium nauale 417.
Dionysius Lusitaniz rex O- ijs quale detrimentum à
 lisipone gymnasium in- Lusitanis illatum 476. in
 stituit 524. eos Lusitanorum expe-
Dioscori hæresis in Aethio- ditio 470. & sequ. cum
 pia 738. ijs pax inita 505.
Diuar insula 521. **Dobriga** Gallorū nauis 481.
Diuitias malè quęstas cito Doceres vrbs 483.
 petere exempla 322. **Dodra** Signis vrbs 569.
Dofan

HISTOR. INDICAS.

Dofar Arabiæ vrbs à Lufitanis direpta 384.

Dominica in Albis à Christianis Indis præcipuè colitur, & quare 89.

Dominicani in Congo 16.
Goz 190. 623. 629. 761.
in Ialophorum regno 31.
Mosambici 641. eorum
templum Goz 623.

Dorotheus Tyri episcopus 125. quo tempore floruit
ibi de Eunuchò Cādaces
Aethiopum reginæ quæ
fcripfit ibid.

Driaçā Mamudij Cambaiæ
regis tutor 492.

Dulcinda Indiæ regnū 156.
E.

EBora Hispaniæ Bætica
oppidum 43. eius acadē
mia 622.

Ecclesiæ Catholicæ aucto-
ritas 747. vnitas 744.

Edeffa Mesopotamiæ vrbs
reliquijs D. Thomæ Apo-
stoli clara 88.

Eduardus Acofta Brazilæ
prætor 734.

Eduardus Barbutus signi-
fer in Diensi prælio 615.

Eduardus Britanniæ rex
VI. 6.

Eduardus Coelius 399. Bin-
tanum infulam specula-
tur 392. Hudiam venit, &
fœdus cum rege renouat
295. & feq. Panenſis regu-

li clafiſe Alodino ſuccur-
rentem diffipat 393. & ſe.
à Panenſi regulo benignè
exceptus 296. Serrano ſe.
re oppreſſio ſuccurrit 395.
ad Sionis regē legat⁹ 295.
eius naufragium 296.

Eduardus Fonſeca Calecu-
tanæ arci ſubſidio miſſus
378. Cocinum redit 381.

Eduardus Galuanus ad Aæ-
thiopiz regem legatus
316. eius filius 453. mori
316. 453.

Eduardus Ioannis I. filius
Luſitaniz rex 6. 9. eius
filius 9.

Eduardus Mellus Pagura
oppidum expugnat 306.

Eduardus Menenius Indiæ
prætor 350. 357. 362. 371.

Eduardus Pariecus 487. Co-
cinſibus ſubſidio ab Al-

buquercijs relictus 102.
Repelini vada munit 103.

Cocinenſem arcem in-
ſtaurat ibid. à Trimump-

ra rege qua lætitia victor
exceptus 107. in Luſita-

niā redit 109. quo hono-
re à rege exceptus ib. eius

fortitudo 107. machinæ
bellicæ Calcutanis op-

poſitæ 105. prælium na-
uale ibi. & ſeq. ſtupendæ

victoria 106. Deo adſcri-
benda 107. ei inſidiæ à Ca-

lcutano ſtruæ 104.
††† 4 Eduard⁹

INDEX I N

- Eduardus Syluius** in Iapone-
nem missus 700.
- Elach** vrbs Adeni regni ca-
put 281.
- Elana** vrbs hodie Torus, trā
situ Hebręorum celebris
39. 511. à Lusitanis incen-
sa 511.
- Elconora Garziæ Salæ** Præ-
toris filia 725. **Emmanue**
li Sose nupta 721 eius ani-
mi magnitudo 726. 730.
mors miserāda 730. & sc.
- Elconora Ioannis I. Congi**
regis vxor baptizatur 21.
- Elconora Ioannis II. Lusita-**
niæ regis vxor 16.
- Elephantes** religiosè ab In-
dis coluntur 57.
- Elephas** turritus Papæ ab
Emmanuele Lusitaniæ
rege dono missus 234.
- Elisabetha Aethiopiz** regi-
na 511. 513. à Gamma qua
pompa excepta 514. eius
cum Gamma colloquiū
515. fuga 517. pietas ibid.
- Elisabetha Brachmanæ** v-
xor Goæ baptisatur 641.
- Emmanuelis** Cernicij for-
titudo 379.
- Emmanuel Fernandus** sa-
cerdos in Abassiam mis-
sus 753. à Turcis captus
754.
- Emmanuel Frias** Coromā-
delicæ oræ præfekt⁹ 363.
& seq. **D. Thomæ Apo-**
stoli reliquias quærit ibi.
inuenit 364. arca argen-
tea includit ibid.
- Emmanuel Galuanus** Ter-
natēsis regis consiliarius
Christianus fit 507.
- Emmanuel Ioannis I. Con-**
gi regis patru⁹ Lusitanos
benignè suscipit 17. prim⁹
in Congo baptisatus ibi.
idola vndique conquisi-
ta publicè cōburit 18. eius
pietas 17. & seq.
- Emmanuel Lusitaniæ** rex
42. **Abassini** regis legatos
qua pompa exceptit 235.
de Aegyptia classe fit cer-
tior 284. **Cambaiz** regis
amicitiā expetit 176. de
Indica nauigatione cum
suis consultat 43. & seq.
in Indiam naues mittit
46. & seq. 67. & seq. 83. 84.
108. **Ioannis II.** mortem
iniquè tulit 42. ei ex testa-
mento succedit ib. mariti-
mos quęstus ab Aegypto
& Syria in Lusitaniā trās-
ferre cogitat 110. regnū
quo ætatis anno iniit 42.
supplicationes per regnū
indicit 67. 233. eius æta-
tis anni 362. regni ibidē.
iusta funebria ibidem.
ad Papam legatio & mu-
nera 233. ad eundem li-
teræ de rebus gestis Pa-
ticci 109. mors 362. eam
reges

HISTOR. INDICAS.

- reges lugent ibid. muni- 384. 404.
 ficentia in Gammam & Eugenius IV. Papa 744.
 socios 66. pater 42. re- Eunuchus Cădaces Aethio-
 sponsum ad minacia Că- pum reginæ in Ceilano
 psonis Sultani postulata insula a barbaris colitur
 114. soror 42. 125. in quibus locis Euan-
 gelium prædicauit ibid.
Emmanuel Nobrega socie- Eurichetis hæresis in Aethi-
 tatis Iesu in Brasilia 679. opia 738.
 686. Excommunicationem non
Emmanuel Passanius An- contemnendam exem-
 chediuc arcis pfect' 124. plum insigne 231. & seq.
 cam egregie tutatur ibi. Exorcismum efficacem esse
 eius monita à Cotinio exemplum 324.
 spreta 180. patria 124.
Emmanuel Patiecus Soma- F.
 træ littora infestat 307.
Emmanuel Sosa ad Armu- **FAMES** in Albuquerqueij
 ziâ mari præfectus 351. classe ad Goam 195. Ar-
 eius cum Armuziensib' muzię 154. in Cananorēsi
 nauale prælium 356. & se. arce 133. Goę 215. 292. in
 mors 489. Soarij classe 286.
Emmanuel Sosa Sepulveda **Fartaces** in Badurij exercitu
 Diensis arcis pfectus 583. 481. è Socotora insula
 721. arcis fossâ ampliauit pulsi 129. Socotorenses in
 589. Lusitaniam repetit Lusitanos incitant 155.
 721. suos consolatur 724 Faxiba tyrannus in Iapone
 & seq. eius naufragium 569.
 722. & se. peregrinatio **Fernandi Aluari Capralis**
 & vitæ pericula 725. & se. naufragium 731. & seq.
 vxor 721. mors misera- **Fernandus Caruallius** ma-
 da 731. rino castello in arce Diē-
Emmanuel Vasconcellius si præfectus 588. 592.
 Cocinum tuctur 109. **Fernandus Castellæ** rex 33.
Episcopus Indiz prim' 465. 114. nouas terras per suos
Equitū sacer ordo in Lusita quærit 33. eius de insulis
 nia cōtra barbaros à quo nouis inuentis cum Lu-
 institutus 6. sitaniæ rege simultas ibi.
Erythræ fauces 94. 230. & seq. per Papam sublata
 ††† 5 34. for-

INDEX IN

34. fœdus cū Carolo Gal-
liæ rege ibid. legatio ad
Lusitanum ibi. ab eo Sa-
racenos è Bætica pulsos
Campson Aegypti Sulta-
nus ægè fert 113.
- Fernandus Castrius Dienfi
arci subsidio missus 592.
S. Ioannis castello in ea
præfectus 602 eius mors
605. 610.
- Fernandus Cotinius in In-
diam mittitur 177. simul-
tatem inter Albuquerqueiū
& Almeidam tollit ibid.
Calcutum captum di-
ripiens interfectus 179. eius
ambitio ibid. & seq.
- Fernandus Deza Bazainum
oppugnat 477. & seq.
- Fernandus Emmanuelis Lu-
sitaniæ regis pater 42.
- Fernandus Franciscanus
primus Indiæ Episcopus
465. eius mors 504.
- Fernandus Lemius ad Per-
sarum regē legatus 244.
- Fernandus Lupius Histori-
cus 418.
- Fernandus Lupius proepi-
scopus Ternatensis 442.
- Fernandus Magalianes Lu-
sitanus ad Caroli V. Ca-
stellæ regis aulam se con-
fert 327. ad Molucas insu-
las ab occidente quæren-
das ab eo missus 328. S. Iu-
liani flumenq̃ detegit ibid.
- Magallanicum frerū in-
uenit 329. insulas aliquot
desertas Italiæ oppositas
ibid. Subum insulam ibi.
benignè à Subi regulo
exceptus ibid. eius cum
Mathani rege pugna 336.
mors ibid. socij ad Mo-
lucas perueniūt 331. cum
Tidoris rege societatem
ineunt ibidem. aliquot
orbem totum nauigatio-
ne circumcunt 332. ad He-
speridas insulas in vin-
cula à Lusitanis coniecti
ibid.
- Fernandus Martinus Vaf-
ci Gammæ interpret 49.
- Fernandus Monroius Pon-
dam inuadit 289. & se. ci^o
stolidum facinus ibid. vi-
tæ periculum 290.
- Fernandus Petreius Andra-
dius Sincapurano mari
præfectus 216. 294. in Si-
nas missus 246. 284. Can-
tonē venit 277. Malacam
redit 295. eius æquitas à
Sinis laudata 277.
- Fernandus Rhoterigius Goæ
quæstor 520.
- Fernandus Sosa ad Abassiræ
regem legatus 748. eius
mors 752. & seq.
- Fernandus Turrianus Ca-
stellanorum dux in Mo-
lucis 408. Lusitanis bellū
infert ibid.

Fernan

Fernandus Vinagrius sacerdos rem Christianam in Mauricis insulis amplificat 461. & sc. ei⁹ in archipiraram quendā expeditio ibid. victoria ibid.

-Figenoiama Iaponiæ mons 554.

Figasc Iaponiæ regnū 632.

Firandum Iaponiæ oppidum ibid.

Florentinum Concilium 744. eius de Romani Pōtificis primatu decretum ibid.

Fluena Asiæ promontorium 48. & seq.

Formosus mons 425.

Fotoques primæ notæ numina apud Iaponios 565.

Franciscani in Brasilia 678. & sc. Goæ 350. 629. 761. in India 68 115. 520 in Pegusiano regno 755.

D. Francisci templum & cenobium Goæ à quo ordinum 350. nouo regulo opertum 419.

Franciscus Albuquerque Timumparam Cocini regem in regnum restituit 98. rebellium agros vastat ibi. oppida expugnat & incendit ibi. arcem ad Cocinum construit ibidem. & seq. eius mors 102.

Franciscus Almeida 188. cū

Albuquerque in gratiam redit 177. ad Anchedinā arcem struit 116. Anchedinam classe petit 168. Cananore arcem ædificat 116. Cocinum venit 117. 139. 177. Cocini regē Naubeadoram in regno confirmat 117. Dabulum oppidū expugnat & incendit 171. & seq. Diū portum oppugnat 173. filij mortē sapienter fert 166. ad eam vlciscendam se parat ibi. prælarē vltus 176. in Indiam mittitur 115. in Lusitaniam reuocatur 177. Mombazam capit & incendit 116. Pananem portum oppugnat 137. & sequ. Quiloæ regem regno pellit 115. arcem struit 116. eius cum Albuquerque simulas 167. & seq. 177. classis quā magna 115. ad milites concio 168. & seq. prælium nauale 173. & sequ. de Turcis victoria 175. mors & cædes miseranda 178.

Francisci Almeida Scalabiani facinus militare 548.

Franciscus Aluarus sacerdos cum Lima ad Aethiopæ regem missus 318. Aethiopicam peregrinationem Lusitanicē scripsit ibid. in Lusitaniam redit

385.

INDEX

385. Abassini regis obsequi Franciscus Henricus sacer-
um Papæ defert ibid. dos Cocini christianis præ-
Franciscus Aluarus sacerdos festus. 700.
- Christianā rem Momoia Franciscus Lima Goæ præ-
amplificat 448. Ternatē fu- festus 674. qua pompa Ta-
git 451. eius vitæ pericu- noris regem excepit ibid.
lum. ibid. Franciscus Maldiuarum prin-
Franciscus Aluarus Prætori ceptus Olisipone perimitur
Indiæ à secretis 675. 678.
- Franciscus Barretus Indiæ Franciscus Mansilia Lusita-
prætor 733. eius audax fa- nus Xaucrij comes in In-
cinus. 734. diam 530. Mosambici in
Franciscus Barrius Paiua 417. Nosocomio relictus 536.
Franciscus Bungi rex christia Goam venit ibid. Pesca-
nus fit 696. eius in Patres riam petit, 538.
societatis Iesu humanitas Francisci Melli prælium na-
ibid. ad Papā legatio 697. uale 240. victoria ibid.
- Franciscus Camiguinus re- Franciscus Menesius Dienfi
gulus christianus fit 464. arci subsidio missus 606.
Franciscus Castrius 411. ad eius mors 609.
- Macazares Ternate missus Franciscus monachus demor-
463. Cetegani regulū con- tuum excommunicatum
uertit. ibid. Siligani 464. expiat 232.
- Ternatem redit ibid. Franciscus Patiecus Rumzo
Franciscus Cetigani regulus castello præfectus 494. ca-
baptizatur ibid. stellum Turcis dedit 501.
Franciscus Correa Coci- eius mors 502.
- ensi apothecæ præfectus Franciscus Pereria Ciauli præ-
101. Calecutanam nauem festus 416. præfectura à
perfide capit ibid. Prætoris cur deiectus. 428.
Franciscus Gallia rex I. 486. & seq.
503. Franciscus Sala Sundæ dyna-
Franciscus Gasparis Berzei stæ subsidio missus 398. re-
pater 639. infecta Malacā redit. 399.
- Francisci Goueani forte faci- Franciscus Serranus, Antonij
nus 499. Abrei socius. 225. à Rucu-
Francisci Gramaxij memora tellanis benignè susceptus
bile facinus 307. & seq. 226. Ternatem adductus
summo

HISTOR. INDICAS.

- summo in honore habitus
 ibid. eius de Molucis insu-
 lis literæ 327. mors 360. nau-
 fragum. 225.
- Franciscus Serranus Eboren-**
sis Bintani oppugnat 392.
 & seq. vulneratur 395. eius
 navis fere à Bintanijs ex-
 pugnata ibid. ni Petrus
 Mascarenias succurrit. ibid
 & seq.
- Francisci Syluij fortitudo** 621
- Franciscus Xaverius Aspil-**
cota Nauarrus societatis
Iesu presbyter 526. 570. 573
Amangutium venit 636. à
Goano episcopo quomo-
do exceptus 537. à Lusita-
 niæ rege 529. Firandum ve-
 nit 633. 636. Goam 576. 625
Molucas insulas petit 576.
Nuntius Apostolicus In-
diz 530. 536. Olisiponem
 venit 529. paupertatis sin-
 gularis amator 530. & seq.
- Francisci Xaverij acta Aman-**
gutij 634. & seq. 637. & sc.
- Bungi** 696. **Cangoximæ**
 630. & seq. **Firandi** 633.
Goz 536. & seq. 625. & seq.
in Macoa 540. **Malacæ** 624
 & seq. **Meaci** 635. **Molam-**
bici 535. **Olisipone** 529. &
 seq. **in Paraua** 538. & seq.
charitas in duos Mahome-
tanos nautas 698. & seq.
conciones 537. 631. corpus
 defuncti vinctum & oper-
- tum integrum miraculose
 manet 706. & seq. **Malacæ**
 defertur 707. **Goz** qua se-
 stuitate exceptum 709. &
 seq. in **D. Pauli sacello** ibi
 dem conseruatur ibid. lau-
 des 710. literæ ad Lusita-
 niæ reginam 539. miracula
 699. 701. 708. ea **Ioannes**
Lusitaniæ Rex iubet inda-
 gari 763. mores 527. & se.
 mors 706. oratio pia 626.
 & seq. peregrinatio in lapo-
 niam 630. in **Indiam** 531. &
 seq. 535. & seq. in **Lusitaniā**
 527. & sc. ad **Malacam** 698.
 & seq. **Meacum** 634. ad **Si-**
nas 697. 703. & seq. respon-
 sum **Castaneriano comiti**
 datum 531. ei in **Iaponem**
 iter dissuadetur 626. ad **Si-**
nas. 704.
- Franciscus Zeimotus inuen-**
 ita **Iaponiæ** clarus 569.
- Fratris flumen in Brasilia**
 679.
- Fullorum rex Aethiops** 32.
 G.
- Gabriel primæ Indicæ na-**
uigationis prætor naus
 46.
- Galli aliquot in Indiam** 481.
Galuanus vide **Antonius.**
- S. Gamaliel occultus Christi**
 discipulus 672.
- Gambea fluvius** 29. **Stachi-**
rim præsci vocarunt ibid.
- Ganaria promontorium à**
 quæ

I N D E X I N

- quo primùm detectum 8
 Gangaridum gens 492.
 Ganges Indiæ fluvius 37
 Garzias Castrius Goæ præfectus. 550.
 Garzias Henricus Ternaten sis arcis præfectus 404. pacem Tidorensi regulo datam iniuste violat 405 Tidorem diripit & incendit 406. contra Menesiu à suis incitatur 410. & seq. cum in carcerem conijcit 412. perduellionis ab eo condemnatus 413. cum eo in gratiam redit 410. fugit 413. eius cum eodẽ simultas 407. & seq. iurgium 408.
 Garzias Noronia Indiæ prætor 504. 510. 622. in Indiam venit 504. pacem cum Cambaiæ regi init 505. eius mors. 508
 Garziás Sala Indiæ prætor 620 Malacæ præfectus 507. eius mors 678. res præclaræ gestæ ibid.
 Gaspar Barzeus societatis Iesu presbyter Armuziam missus 625. 639. ab Armuziæ rege qualis habitus 655. & se. à Mahometanis
 Ioannes Baptista dictus ibid. loques Armuziæ cõuertit 665. & sequ. eius æta Armuziæ 642. & seq. 645. & sequ. 648. & seq. 653.
 652. & sequ. 657. & sequ. Goæ 641. in Indico itinere 639. & seq. Mascati 642 Mosambici 640. & sequ. colloquia cum Armuziæ rege 655. & sequ. conciones 643. disputatio de fide cum Persa 661. & sequ. miracula 647. & seq. 650. & seq. 657. obitus 710. & sequ. parentes 639. patria 625. 639. peregrinatio Armuziam 642. Goam 695. & sequ. in Indiam 639. & sequ. prophetiæ 647. 653. studia 639. zelus 657. & sequ. 663. & sequ.
 Gaspar Lemius de Brasilia inuenta in Lusitaniam remissus 69.
 Gaspar Nonnius interpretæ Tidoris regis 675
 Gatis iuga 55. à Gini gente vastata 321. circa ea miræ cæli varietas 55.
 Gedrosij Indiæ populi 156.
 Geilolius rex 433. 451. 458. 460. 507. 692. veneno sublatus 451. 694.
 Geinal tyrannus Pacenum regnum inuadit 319. à Georgio Albuquerque interfectus. 324.
 Genne Aethyopiæ Hesperic ciuitas celebris. 10.
 Genua Italiæ vrbs. 124.
 Georgiani schismatici

S. Geor.

HISTOR. INDICAS.

3. Georgij insula 50. 53.

Georgius Albuquerque 360

Bintanum infeliciter op-
pugnat 326. 369. ad Geina
lem è Paceno regno pel-
lendum mittitur 314. Gei-
nalem interficit 329. Goā
venit 314. in Indiam Olifi
ponetendit 313. Malacā
venit 325. Malacę præfe-
ctus 236. & seq. 292. Pace-
norum regi contra rebel-
les succurrit 236. cum in
regnum restituit 324. ad
Somarrā venit 236. 324
eius in nauigando infor-
tunium. 313.

Georgius Barrerus Castrius
purcos Armuziensū op-
plet 153.

Georgius Britus Indiam
petit 323. Molucas insulas
325. interficitur ibidem.
365.

Georgius Britus Malacę
præfectus 292. eius in Ma-
laccenses tyrannis ibid. &
seq. mors 293.

Georgius Botellius ad Abda-
lā Campanis dynastā
aduocandum Malacā mis-
sus 237. ad reconciliandas
circa Malacā nationes
240. Malacā redit ibid.
eius cum Linguz rege
prælium nauale 238. & se-
victoria ibid. vitæ pericu-
lum 240. in cum Alodini

Bintani regis insidiz ibid.

Georgius Capralius Bazai-
nioppidi præfectus 678.
Malacę 391. Indiz præ-
tor 678. Ciembem in-
sulā circumfedit 691.
714. eius res præclarę ge-
stæ. 691.

Georgius Castrius ad Ban-
dā missus 432. Ter-
natis arcis præfectus.
508.

Georgius Menesius Ternatis
præfectus 406. à Garzia
in vincula coniectus 412.
Garziam perduellionis
condemnat 413. Tidorem
diripit & incēdit 434. vin-
ctus in Indiam remissus
441. eius cum Garzia iur-
gium 408. cum Aroezio
& Ternatensibus simulta-
tes 436. & seq. cum Garzia
407. & sequ. cum socijs
438. in Tabonæ præfi-
dem crudele supplicium
439. ei Tidoris Castellano
rum arx quo pacto dedi-
ta. 435.

Georgius Vaszus Societatis
Iesu in Congum missus
689. christianā rem egre-
giè administrat 690. quot
templa in Congo con-
struxit ibid. in Lusitani-
am redit ibid.

Geru insula no. Ogyrim
olim fuisse quidam vo-
lunt

- lunt ibid.
- Gicum castellum à Lusitanis captum. 453.
- Gidda Arabiæ vrbs 279. 283. 285. 314. 495. à Campsone Sultano deficit 279 ab Hoceno Persa munita 280. ab incolis metu Turcarū relicta 495. à Soario tentata 285. & seq. eius situs 286. ad eam Turcarum classis reparata 314.
- Gini Decani regni gens ab Idalcane deficit 321.
- Goa vrbs 37. 123. 177. 187. 229. 233. 288. 466. 487. 536. 548. 576. 617. 621. 625. Albuquercio dedita 189. ab eodem capta 199. Indici imperij sedes destinata 190. obsidione liberata 219. ab Idalcane obsessa 192. & seq. 214. & seq. 291. & seq. à Lusitanis deserta 193. & seq.
- Goæ Archiepiscopus successiones Prætorum conseruat 372. bellicus apparatus repertus 190. christianæ religionis incrementū 761. cænobium Dominicorum conditū 623. D. Francisci à quo 350. nouo regulo opertum 419. incolæ 191. eorum motus & seditio ibid. & seq. in Lusitanos perfidia ibid. principes capti & supplicio affecti 192. mænia versus mare à quo constructa 419. opulencia 187. D. Pauli collegium 709. sacellum 761. in ea Xauerij corpus conseruatur 709. summū periculum 291. Quæstor Prætorum successiones conseruare solitus 372. situs 187. 191. supplicatio ob pulsos hostes; decreta 219. templum D. Domini ci 623. D. Francisci à quo conditum 350. D. Mariæ virginis Vada Luiana à quo 230. 751. maximum à quo absolutum 419. D. Thomæ 364. Tidoris rex qua pompa exceptus 673 & seq. valetudinariū publicum institutum 219.
- Goam D. Thomæ reliquiar Meliapore translata 364.
- Goga Cambaiæ oppidum destructum 475.
- Gogalia prope Dium oppidum à quo conditum 159. Rumepolis dictum ibid.
- Gometius Sequeria ignoti nominis insulam inuenit 384.
- Gomezius Arius Ternaten siarci præfectus 434. ad conquirenda cibaria missus 438. & seq. malè acceptus in arcem redit 439.
- Goterrius Monroius Goæ præfectus 288. Goæ statum

HISTOR. INDICAS.

tum perturbat ibid. & se. sunt ibid.
 eius cum Calderia si- Guzarates Cambaiz popu-
 multas ibid. li 156. 505. 588. 613. eorum
 Gotum Iaponiz insula 554. mores 156.
 Gradaametes Adelis ac Zei Gymnosophistæ Græcorū
 læ tyrānus 511. Abassiam 56.
 vastat ibid. Gammam
 obtruncat 518. Solimani
 Turcæ stipendiarius 511.
 eius cum Lusitanis præ-
 litum 515. & sequ. Clades
 516. 518. fuga 516. victoria
 de Lusitanis 517. mors 518
 Græci in Florentino concilio
 Primatū Romani Pontificis
 agnouere 744.
 Gregorius Serranus è societate
 Iesu in Brasiliam 734
 Gregorius XIII. papa 696.
 ei à Iaponiz regibus obsequium
 defertur ibid.
 Guadalaiaræ Castellani ex
 arce Cananorensi felix
 ruptio 733.
 Guardafu olim Aromata
 promontorium 36. Afri-
 ci littoris in orientem li-
 mes ibid.
 Guetaria Vardulorum op-
 pidum 332.
 Guinea Aethiopiz Hespericæ
 regio 640. quando in-
 uenta 10. vnde nomen ha-
 bet ibid. eius incolæ ibi.
 eorum prima cum Lusitanis
 commercia ibi. vitus ibid.
 situs ibid. eam
 cur prisce desertam puta-

H.
HAlès Armuziæ dynasta 241.

Hali Bazaini oppidi præf-
 ectus 423. & se. Diēsis clas-
 sis 416. cū Lusitanis præ-
 litum 417. & seq. 424. fu-
 ga 418.

Hamedes Armuziæ dynasta
 interemptus 243. eius
 dominandi libido 241.
 & seq.

Hametes Mocriini dynastæ
 cognatus Bahareno insu-
 la excedit 348.

Hæstor Sylueria 416. & seq.
 Adenum venit 431. cum
 Adeni rege quale fœdus
 iniit ibid. ad Arabicum
 mare custodiendum mi-
 titur 426. Bazainum op-
 pidum capit & incendit
 423. & seq. Cambaianos
 agros vastat 422. Dosarē
 diripit 384. Erythræis fau-
 cibus præest ibid. Mazuā
 & Dalecam insulas Lusi-
 tano regi subijcit ibid.

Helena Davidis Abassinorum
 regis auia 220. eius
 ad Lusitaniz regem li-
 teræ 235.

†††† S. He:

- S. Helenæ insula** 486. à quo inuenta 83. eius situs ibi.
- Henricus Pacenæ arcis præfectus** arcem fœdè destruxit 367. & seq.
- Henricus Alphonsi Congi regis filius** 220. Romam missus ibid.
- Henricus Cardinalis Lusitaniz Eborensem academiam condidit** 623.
- Henricus Franciscanus in Indiam cū Caprale missus** 68. Septæ vrbs episcopus ibid. eius vitæ periculum 79.
- Henricus Henricius de societate Iesu Parauanis præfectus** 719. à Malabari- bus captus ibid. è vinculis ereptus 720.
- Henricus Ioānis Lusitaniz regis filius** 6. equitum ordini præstibid. extimos Africæ tractus lustrat 7. & seq. D. Virginis templum in Olisiponen- si portu construxit 47. eius castitas & pietas 6.
- Henricus Menesius Arabū aliquot naues capit** 373. Calecutanæ arcis subsi- dia mittit 378. arcis obsi- dionem soluit 382. arcē destruit 383. in Calecu- ti portu naues incendit 374. Cocinum venit 373. 375. 383. Couletum Ca- lecuti oppidum expug- nat 374. & seq. Goæ præ- fectus 372. Indiæ prætor ibid. & seq. 385. Pananem incendit 373. eius de Ca- lecutanis victoria 382. mors 383.
- Heroum vrbs Suezium** 38.
- Hesperides insulæ** 66. 115. 313.
- apud Hesperios nauigandi institia ante hoc seculū** 5.
- Hetruriz disciplina augu- ralis** 58.
- Hieronymiani monachi Olysi pone** 67. ad Aquas Lupias 219. ab Emmanue- le rege præcipuè culti 67.
- Hieronymus Menesius Ba- zaini præfectus** 584.
- Hieronymus Osorius Lusitaniz regis chronogra- phus** 101. 278. 322.
- Hieronymus Texeria ad Malacæ regem legatus** 181. fœdus cum eodem init 182.
- Hierosolymæ captæ à Tur- cis effigies in vexillo de- picta in Lusitania conser- uatur** 176.
- Hocenus Persa Mir Amira- sen dictus** 281. primæ Ac- gyptiæ classis in Indiam præfectus 158. secundæ legatus 281. in Camara- no arcem construere ten- tat 282. Diu venit 158.
- Gid.

Giddam munit 280.

forte facinus 621.

Laurentium Almeidam inopinato opprimit 161.

Iacobus Bermudius Castellanus Dominicanus id

à Solimano interficitur

Indiam venit 623.

284. eius ad Campsonem literæ 280. ad milites oratio 282. & se. cum Francisco Almeida pugna

Iacobus Borbanus Ioannis Albuquercij Goæ Episcopi comes 504. 520.

ualis 173. & seq. cum Laurentio 162. clades 175. ad Cambaiz regem fuga. 174. 279.

Iacobus Botellius exul in India 485. & se. parua biremi Lusitaniâ petit 486.

Iacobus Canus Africae littora lustrat 13. Congi regnum primus detegit ib. & sequ. in Lusitaniâ reddit 14. iterum in Congû delat. vltiora lustrat ib. & se. Congi regem adit. eique fidem suscipiendâ suadet 15.

Hoxiones Sinarum sacerdotes. 270. 273.

Hudia vrbs Sionis regni caput 295. & seq.

Hymns in India Maio mens incipit 193.

I.

I Acaparinus fluuius 307. Iacobitarum hæresis in Aethiopia 127.

D. Iacobus Apostolus Hispaniæ præses 200. 542. à Lusitanis in prælio inuocatur 209. 542. 600. & se. 620 ijs opitulatur 200. & seq. 542.

D. Iacobi arx ad Quiloam à quo constructa 116. Cō postelland templo quæ ab Albuquercio consecrata 201. insignia ibid. propugnaculum in arce Diensi 593. tormentario puluere disiectum 605.

Iacobus Almeida 618. eius

Iacobus Cōgi rex 689. & se.

Iacobus Diazius in Abassîâ missus 748.

Iacobus Diazius è Societate Iesu in Congum missus 689. & seq.

Iacobus Fernandus Pacensis Beianus 203. Socotore arcem diruit ibid.

Iacobus Gnaia 593.

Iacobus Lacteus Cambaicam oram ad Dium tuctur 588. eius forte facinus 590. & seq.

Iacobus Lupius Azue dius Molucensi mari præfectus 462. eius res præclargestæ ibid.

Iacobus Lupius Sosa Diësis

††††. 2 arcis

INDEX IN

- arcis præfectus 505. Iaponij armis dediti 558. Eu-
Iacobus Ortizius Vifensis. ropæis in moribus pla-
 episcopus Patieci res ge- nè contrarij 559. & sequ.
 stas pro concione lau- eorum ædificia 557. arma
 dat 109 558. Chiapotus 557. cæ-
Iacobus Sylueria Banderā nobia ibi. conuiuiorum
 diruit 476. Bazainum ratio 556. Dij 565. foren-
 capit 478. Calecutum in sis res 568. hospitalitas
 cendit 429. Cambaiz or- 556. Imperator 468. li-
 ræ præfectus 475. 477. teræ 558. mores 555. &
 eam vaſtat 476. 478. Mā sequent. 562. & sequent.
 galorem expugnat 429. reges foedus cum Lusita-
 incendit 430. delet 476. nis expetunt 711. regibus
 Patem & Paranem oppi- demortuis diuini hono-
 da diripit ibid. Tanahen- res tribuuntur 565. rei
 sem dynastam pellit ibi. quomodo plectuntur 567.
 eius cum Cambaianis religio 564. & seq. sermo
 prælium 478. victoria 558. templa 557. tyrannis
 ibid. 566. vestitus 558. & sequ.
Iafanapatani Ceilaniæ ty- virtutes 562. & sequen.
 rannus in Manarensē vitia 564. & sequ. ijs quæ
 ecclesiam sæuit 540. pretiosa 557. 636.
Ialophi Aethiopiz occi- Iaua maior insula 37. 222.
 duæ populi 29. & seq. de- eius fertilitas 222. incola-
 fultoria arte & agitandi rum ingenia ibid.
 peritia insignes 30. Iaua minor insula 37. 222.
Iaponia insula 37. 553. & seq. Iazius Sarmata Diensis dy-
 à quibus inuenta 569. nasta 158. 317. à Turcis in-
 eius aer salubris 554. ani- fans in seruitutem abdu-
 malia 555. arbores ibi. de- ctus 158. Albuquerqueium
 scriptio 553. & seq. ad fidē benignè excipit 232. ab
 conuersio prima 624. & Almeida pacem petit 176
 seq. longitudo & latitu- ad Cambaiz regem fu-
 do 553. & se. montes 554. git 340. Dium insulam &
 palatini seu præfecti 560. urbem à Cambaiz rege
 & sequ. sacerdotes 561. iure beneficiario accipit
 564. sarrapiz 553. situs ibi. 159. munit ibid. 339. Ho-
 & seq. sterilitas 554. cenum Aegyptiæ clas-
 sis

HISTOR. INDICAS.

- sis** præfectum benignè
 excipit 159. cum eo con-
 tra Lusitanos se coniun-
 git 163. Melicus dictus 158.
 Rumepolim condit 159.
 eius cōtra Lusitanos bel-
 licus apparatus 339. in
 eos fraudulenta beneuo-
 lentia 338. odium 241.
 338. navis inexpugnabi-
 lis 174. præliū cum Lusi-
 tanis 163. & sequen. 173.
 & sequen. sagittandi pe-
 ritia 158.
Ibiragiari Americæ populi
 Christiana sacra expe-
 runt 735 & seq.
Ichara in Persico sinu insu-
 la & vrbs 343. & seq. nūc
 Baharenū ibid. (36.
Iethyophagi Africæ populi
Idalcan Decanij rex 123. 188.
 241 ab Albuquerque æ-
 quis conditionibus pacē
 impetrat 220. Bardesia-
 na & Salsetana portoria
 repetit 617. & seq. Cia-
 lanos agros vastat 428.
 Concanū recuperat 365.
 Goam exercitu petit 190
 recuperare tentat 214 ob
 fidet 193. 291. & sc. cū Lu-
 sitanis pacem init 292.
 ad Taracolū tuendā pro-
 fectus 198. eius bellum
 cum Narisingæ rege 214.
 319. & sc. cū Nizamaluco
 428. clades 321. induciæ
 cū Narisingano 321. pater
 123.
Ignatius Loiola Cantaber
 700. 739. Societatem Iesu
 instituit 525. eius ad Abas-
 siæ regē epistola 740. &
 sc. obitus 760.
Illeos Brasiliæ colonia 679.
Illyrici duo Christiani de-
 fessa fide ad Calceuanos
 transfugiunt 93. tormen-
 tariam fabricam illos do-
 cent ibid. pœnas perfidiæ
 morte luunt ibid.
Imaginum vsus quàm an-
 tiquus in ecclesia 200.
India 37. equis caret 190.
Indorum promiscua coniu-
 gia 60. hæreditariæ suc-
 cessiones ibid. & seq.
Indus fluuius 37. 156.
Innocentius VIII. Papa 20.
 crucis vexillum consecra-
 tum Lusitaniz regi mit-
 tit ibid.
Insules duo trāsfige Cale-
 cutanis tormentariam fa-
 bricam produnt 93.
Insulæ aliquot desertæ Ita-
 liæ oppositæ à Magalia
 ne inuentæ 329.
D. Ioannis propugnaculum
 in arce Diensi 601. & seq.
 tormentario pulvere dis-
 iectum 603. & seq.
Ioannes Albuquerque Frā-
 ciscanus Goræ Episcopus
 504. 536. Xauerium beni-
 gnè

†††† 31 gnè

- gnè excipit 537. eius mors 734.
- Ioannis Almeidæ Quintela** ni facinus audax 307. & f.
- Ioannis Ataidij** facinus e-gregium 621.
- Ioannes Azpilcueta Nauar-** rus è societate Iesu in Bra-siliam missus 679. rem Christianam egregiè ad-ministrat 683. eius mors 735. •
- D. Ioannis Baptistæ** festum celebre 362. templum in Congo à quo conditum 690.
- Ioannes Barrius** historicus 37. 94. 101. 124. 278 322. 332.
- Ioannes Beira** è societate Iesu in Indiā missus 569. in Molucas 625. Christia-nam rem in Mauricis e-gregiè administrat 694. eius patria 569.
- Ioannes Butuanus** rex ba-prizatur 464.
- Ioannes Castrius** Indiæ præ-tor 569. Aerium Ternatis regem benignè excipit 570. Cambaiam vastat 618. & sc. Dabulum incē-dit 619. Dicnsi arci subsi-dium mittit 592. 606. suc-currit 611. & f. Goam triū-phans ingreditur 621. Pa-tanem & Patem vrbes in-cendit 619. Pondam euer-
- tit 618. Prorex Indiæ fit 622. Rumecanis castra ex-pugnat 614. eius laus 622. libri & opera ibid. & se-quen. magnanimitas 610. mors 622. 625. pietas 623. prælium cum Idalcanis exercitu 620. & sequent. victoria 617. 621. vitæ descriptio 622. & sequen. ad eum Ioannis Lusita-niæ regis literæ 570. & sc.
- Ioannes Carriagius** Goa-nus ciuis interficitur 621.
- Ioannes Colonienſis** pro cō-fessione fidei Catholicæ occisus 653. & sequent. eius caput Armuziam de-latum honorificè sepul-tum 654. ad Gasparē Ber-zeum literæ 653. & seq.
- Ioannes Congi** rex I. bapti-zatur 21. Lusitanæ regis legatos benignè excipit 15. 19. in vitia relapsus Christianam religionem pessundat 23. & sc. eius ad Lusitanæ regem legatio & munera 15. & seq. liberi 21. vxoribi. mors 26.
- Ioannes Conimbricensis** naucler⁹ S. Raphaelis 46.
- Ioannes Consalvus** Mate-riam insulam inuenit 8.
- Ioannes Consalvus** Socie-tatis Iesu in Brasiliā mis-sus 734.
- Ioannes Cruceius** Parauas

com

HISTOR. INDICAS.

conuertit 521. & seq.

Ioannes Deza Malabaricæ
oræ præfectus 404. eius
de Calecutanis victoriæ
413.

Ioannes Fernandus Correa
Remanaceris præfectus
668.

Ioannes Fernandus Xauerij
in Iaponiâ comes 630.
633. & sc. 636. Amangutij
Christianis præst 696.
700. concionatur 637.
eius patientia ibid.

Ioannes Focatia ad Papuas
insulas missus 462.

Ioannes Gomerius Calde-
riam per insidias interfici-
cit 289. ab Ancostane ob-
truncatur ibid.

Ioannes Gomerius ad Mal-
diuæ regem legatus 311.
pacē & fœdus cum rege
init ibi. arcē exstruit ibi.
ob tyrannidem interfi-
citur 312.

Ioannes Homo Lusitanus
vitæ periculum miracu-
losè euadit 117.

Ioannes Lima Calecutanæ
arcis præfectus 376. ar-
cem cōtra Calecutanos
fortiter defendit 377. 378
& seq. ex arce erūpit 377.
Malacæ regiam oppug-
nat 209. & sc. eius auda-
cia & periculum ibi. 377.

Ioannes Lupius è Societate

Iesu ad S. Thomæ colo-
niam missus 700.

Ioannes Lupus ad Tanorij
regem Goam deductu-
dum missus 672.

Ioānes Lusitaniæ rex I. 5. Se-
ptam urbem capit ibid. &
seq. vxor & liberi 6.

Ioannes Lusitaniæ rex II. 11.
cum Aethiopiæ Hesp-
siæ regulis societatem in-
it ibid. Bemoinum Ialo-
phorum regem in regnū
restituit 31. ad Indiam &
Aethiopiam explorandā
varios mittit 39. eius in
Fernādi regis legatos ioc-
cus 34. legatio ad Congē
regem 16. mors 42. vxor
16. 42. inter cum & Fernā-
dū Castellæ regē de insu-
lis nouis inuētis simulas
33. & seq. per Papam quo-
modo sublata 34.

Ioannes Lusitaniæ rex III.
362. 460. 466. 480. 504.
521. 529. 549. 617. 621. 677.
689. 700. 738. 748. 762. in
cultū diuinum propēsus
362. regnū quo anno inijs
ibid. eius ætatis anni 763.
edictum de caryophylli
emptione à Lusitanis cō-
temptum 407. de Indiæ
prætura 403. legatio ad
Abassiz regem 748. lite-
ræ ad Goæ quæstorē ma-
gnos motus faciunt 389.

†††† 4

ad

- ad Indiæ prætorem 570. & seq. ad eum Sofaris lite
& sequ. mors 763. vxor ræ 582. & seq.
539. ei corona aurea ex Ioannes Mendoza Indiam
Adeni veltigali Armu- petit 639. eius liberalitas
ziæ fabricatur 431. obse- 640.
- quum à stipendiarijs re- Ioannes Mesquita Goam ve-
gibus offertur 362. nit 752. & seq.
- Ioannes Machiadus Lusita- Ioannes Momoiz dynasta
nus exul 193. ad Albuquer Christianus fit 448. vxor-
cium à Camalcane lega- rem & liberos interficit
tus ibid. Goam deferen- 451. eius in fide constantia
dam suadet ibid. ad Lusi- 452.
- tanos Goæ obsecros tran- Ioannes Nonnius Barretus
sit 255 & seq. maritimæ ad societatis Iesu presbyter
Goam oræ præfectus 229 739 patriarcha Aethiopie
eius apud barbaros aucto- ibi. Goam venit 752. & se.
ritas 215. consilium pru- Goæ episcopatum obla-
dens spretum 289. fortitu- tum respuit 754.
- do 290. in liberos miserā- Ioannes Noua Callecus In-
dum facinus 215. ad Lusi- diam petit 83. Conception-
tanos apostatas exhorta- nis B. Mariæ insulam inue-
tio ibi. & se. ad Fernandū nit ibid. S. Helenæ insulā
Monroium oratio 290. ibid. eius cum Calcuta-
mors ibid. pius zelus 215. nis nauale prælium ibid.
- Ioannes Marianus in Con- Ioannes Olisiponensis Mascā
igum missus 201. ri præfectus 715. Mascatum
Turcis dedit ibid. in vincu-
la coniectus ibi.
- Ioannes Mascarenias Dien- Ioannes Pauli Iaponij famu-
sis arcis præfectus 581. ar- lus baptizatur 625.
- ce munit 584. 588. & seq. Ioannes Pereria Goæ præfe-
egregiè tuetur 590. & seq. ctus 467. Racioli arcis suc-
594. & seq. Indiæ prætor currit ibid. ad milites ora-
nominatus 613. eius ex tio ibid. & sequ. prælium
arce eruptio 608. 614. & cum Cambaianis 468. vi-
sequent. in Cambaianos ctoria ibid. & seq.
- fruitia 616. ad suos oratio Ioannes Petreij in cruce ex-
587. & seq. 608. ad Sofa- tollenda præclarū facinus
rem literæ 585. ad eiusdem 501.

501. mors ibid.

Ioannes Pimilارانus rex baptisatur 464.

Ioannes Sebastianus Canus
rorum orbem circumna
uigar 332. eius patria ibid.

Ioānes Serranus Magalianis
socius 238. à socijs in Subo
insula destitutus 330. &
sequ.

Ioānes Sianius rex Christia
nus fit 543. & seq. baptis
tur 546.

Ioannes Sylueria Quiloa
Goam venit 292. Colum
banæ arcis præfectus 301.
333. societatem cum Mald
uano rege init 311.

Ioannes Tanoris rex Christia
nus fit 670. Goæ quomodo
exceptus 674. & seq. confir
matur 676. in patriam re
dit 677.

Iogues Brachmanæ in India
56. & seq. 125. Armuzicæ ad
fidem conuersi 664. & seq.
eorum mores & instituta
56. & sequ. 664. & seq.

Iordanus Freita Lusitanus
468.

Iordanus Ternatis præfectus
Aërium regem victum
Goam mittit 570.

Ioſephus Anchieta Cantaber
è societate Iesu in Brasiliā
missus 734.

Ioſephus mathematicus Ioā.

II. Lusitanæ regis medi-

cus 12.

Iſmael Sophus Persarum rex
139 eius ad Albuquerque
legatio 243. & seq. ad Ar
muzicæ regem 149. ei tor
menta bellica ab Albuquer
cio missa 244.

Iſusof Sofalæ prætor Lusita
nos benigne suscipit 118. e
ius mors 120.

Itamaraca Lusitanorum in
Brasilia colonia 679.

S. Iuliani fluius in America
328. à quo inuentus ibid.
eius situs ibid. incolæ circa
eum gigantes & feri ibid.

Iulij II. Papæ mors 233.

Iulius III. Papa 739.

Iuncus quale nauiſ genus 187
259.

Iuscaranis Abassinæ legioni
ad Diuum præfectus 594.

Iusiurandum etiam ethaicis
seruandum 304.

L.

L Acerti in Cananoris reg
no ad crocodili effigiem
82.

Lacſamana Mamudianæ Ma
lacenſis classiſ præfectus
222. 295.

Lacus interioris Aethiopia
trium Africæ amnium fons
20.

Lamenſis regulus Lusitano
ſtipendiarius 126.

Lanciara nauiſ genus 393.

†††† 5

Lantea

INDEX IN

- arcis præfectus 505. Iaponij armis dediti 558. Eu-
Iacobus Ortizius Viscensis
 episcopus Patieci res ge-
 stas pro concione lau-
 dat 109
Iacobus Sylueria Banderā
 diruit 476. Bazainum
 capit 478. Calecutum in-
 cendit 429. Cambaiaꝝ o-
 ræ præfectus 475. 477.
 eam vastat 476. 478. Mā
 galorem expugnat 429.
 incendit 430. delet 476.
 Patem & Paranem oppi-
 da diripit ibid. Tanahen-
 sem dynastam pellit ibi.
 eius cum, Cambaianis
 prælium 478. victoria
 ibid.
Iasanapatani Ceilaniz ty-
 rannus in Manarensē
 ecclesiam sēuit 540.
Ialophi Aethiopiz occi-
 duꝝ populi 29. & seq. de-
 sultoria arte & agitandi
 peritia insignes 30.
Iaponia insula 37. 553. & seq.
 à quibus inuenta 569.
 eius aēr salubris 554. ani-
 malia 555. arbores ibi. de-
 scriptio 553. & seq. ad fidē
 conuersio prima 624. &
 seq. longitudo & latitu-
 do 553. & se. montes 554.
 palatini seu præfecti 560.
 & sequ. sacerdotes 561.
 564. satrapiz 553. situs ibi.
 & seq. sterilitas 554.
Iaua maior insula 37. 222.
 eius fertilitas 222. incola-
 rum ingenia ibid.
Iaua minor insula 37. 222.
Iazius Sarmata Dicens dy-
 nasta 158. 3. 7. à Turcis in-
 fans in seruitutem abdu-
 ctus 158. Albuquerqueium
 benignè excipit 232. ab
 Almeida pacem petit 176
 ad Cambaiaꝝ regem fu-
 git 340. Diu insulam &
 urbem à Cambaiaꝝ rege
 iure beneficiario accipit
 159. munit ibid. 339. Ho-
 cennum Aegyptiz clas-
 sis

HISTOR. INDICAS.

sis præfectum benignè cū Nasīngano 321. pater
 excipit 159. cum eo con- 123.
 tra Lusitanos se coniun- Ignatius Loiola Cantaber
 git 163. Melicus dict⁹ 158. 700. 739. Societatem Iesu
 Rumepolim condit 159. instituit 525. eius ad Abas
 eius cōtra Lusitanos bel- siæ regē epistola 740. &
 licus apparatus 339. in se. obitus 760.
 eos fraudulenta benecuo Illeos Brasiliæ colonia 679.
 lentia 338. odium 241. Illyrici duo Christiani de-
 338. navis inexpugnabi- ferta fide ad Calecujanos
 lis 174. præliū cum Lusi- transfigiunt 93. tormen-
 tanis 163. & sequen. 173. tariam fabricam illos do-
 & sequen. sagittandi pe- cent ibid. pœnas perfidiæ
 ritia 158. morte luunt ibid.
 Ibiragiari Americæ populi Imaginum vsus quàm an-
 Christiana sacra expe- tiqus in ecclesia 200.
 runt 735 & seq. India 37. equis caret 190.
 Ichara in Persico sinu insu- Indorum promiscua coniu-
 la & vrbs 343. & seq. nūc gia 60. hæreditariæ suc-
 Baharenū ibid. (36. cessiones ibid. & seq.
 Iethyophagi Africę populi Indus fluuius 37. 156.
 Idalcan Decanij rex 123. 188. Innocentius VIII. Papa 20.
 241 ab Albuquerque æ- crucis vexillum consecra-
 quis conditionibus pacē tum Lusitaniz regi mit-
 impetrat 220. Bardesia- tit ibid.
 na & Salsetana portoria Insulæ duo trāsfige Cale-
 repetit 617. & seq. Ciau- cutanis tormentariam fa-
 lanos agros vastat 428. bricam produnt 93.
 Concanū recuperat 365. Insulæ aliquot desertæ Ita-
 Goam exercitu petit 190. liæ oppositæ à Magalia
 recuperare tentat 214 ob ne inuentæ 329.
 fidet 193. 291. & se. cū Lu- D. Ioannis propugnaculum
 sitanis pacem init 292. in arce Diensi 601. & seq.
 ad Taracolū tuendā pro- tormentario puluere dis-
 fectus 198. eius bellum iectum 603. & seq.
 cum Nasīngæ rege 214. Ioannes Albuquerque Frā-
 319. & se. cū Nizamaluco ciscanus Goæ Episcopus
 428. clades 321. induciæ 504. 536. Xauerium beni-
 †††† 31 gnè

I N D E X I N

- gnè excipit 537. eius mors 734.
- Ioannis Almeidæ Quintelani** facinus audax 307. & f.
- Ioannis Araidij** facinus egregium 621.
- Ioannes Azpilcueta** Navarrus è societate Iesu in Brasiliam missus 679. rem Christianam egregiè administrat 683. eius mors 735. *
- D. Ioannis Baptistæ** festum celebre 362. templum in Congo à quo conditum 690.
- Ioannes Barrius** historicus 37. 94. 101. 124. 278. 322. 332.
- Ioannes Beira** è societate Iesu in Indiã missus 369. in Molucas 625. Christianam rem in Mauricis egregiè administrat 694. eius patria 569.
- Ioannes Butuanus** rex baptizatur 464.
- Ioannes Castrius** Indiæ prætor 569. Aerium Ternatis regem benignè excipit 570. Cambaiam vastat 618. & f. Dabulum incendit 619. Diensi arcis subsidium mittit 592. 606. succurrit 611. & f. Goam triūphans ingreditur 621. Patanem & Patem vrbes incendit 619. Pondam euer
- tit 618. Prorex Indiæ fit 622. Rumeccanis castra expugnat 614. eius laus 622. libri & opera ibid. & sequen. magnanimitas 610. mors 622. 625. pietas 623. prælium cum Idalcanis exercitu 620. & sequen. victoria 617. 621. vitæ descriptio 622. & sequen. ad eum Ioannis Lusitanie regis literæ 570. & f.
- Ioannes Carriagius** Goanus cuius interficitur 621.
- Ioannes Coloniciensis** pro confessione fidei Catholicæ occisus 653. & sequen. eius caput Armuziam delatum honorificè sepultum 654. ad Gasparè Berzicum literæ 653. & seq.
- Ioannes Congi** rex I. baptizatur 21. Lusitanie regis legatos benignè excipit 15. 19. in vitia relapsus Christianam religionem pessundat 23. & f. eius ad Lusitanie regem legatio & munera 15. & seq. liberi 21. vxor ibi. mors 26.
- Ioannes Conimbricensis** naucler^s S. Raphaelis 46.
- Ioannes Consalvus** Materiam insulam inuenit 8.
- Ioannes Consalvus** Societatis Iesu in Brasiliã missus 734.
- Ioannes Cruceius** Parauas

con

HISTOR. INDICAS.

- conuertit 521. & seq. Iesu ad S. Thomæ colo-
Ioannes Deza Malabaricæ niam missus 700.
oræ præfectus 404. eius **Ioannes Lupus** ad Tanorin
de Calecutanis victoriæ regem Goam deducen-
 413. dum missus 672.
Ioannes Fernandus Correa Ioānes Lusitanicæ rex I. 5. Se-
Remanacensis præfectus ptam urbem capit ibid. &
 668. seq. vxor & liberi 6.
Ioannes Fernandus Xauerij Ioannes Lusitanicæ rex II. 11.
 in Iaponiā comes 630. cum Aethiopiæ Hespē-
 633. & sc. 636. Amangutij siæ regulis societatem in-
Christianis præest 696. it ibid. Bemoinum Ialo-
 700. concionatur 637. phorum regem in regnū
 eius patientia ibid. restituit 31. ad Indiam &
Ioannes Focatia ad Papuas Aethiopiam explorandā
 insulas missus 462. varios mittit 39. eius in
Ioannes Gometius Calde- Fernādi regis legatos io-
riam per insidias interfici- cus 34. legatio ad Congi
cit 289. ab Ancostane ob regem 16. mors 42. vxor
truncatur ibid. 16. 42. inter cum & Fernā
Ioannes Gometius ad Mal- dū Castellæ regē de insu-
diaz regem legatus 311. lis nouis inuētiis simulas
pacē & fœdus cum rege 33. & seq. per Papam quo-
init ibi. arcē exstruit ibi. modo sublata 34.
ob tyrannidem interfi- **Ioannes Lusitanicæ rex III.**
citur 312. 362. 460. 466. 480. 504.
Ioannes Homo Lusitanus 521. 529. 549. 617. 621. 677.
vitæ periculum miracu- 689. 700. 738. 748. 762. in
losē euadit 117. cultū diuinum propēsus
Ioannes Lima Calecutanæ 362. regnū quo anno inijs
arcis præfectus 376. ar- ibid. eius ætatis anni 763.
cem cōtra Calecutanos edictum de caryophylli
fortiter defendit 377. 378. emptione à Lusitanis cō-
& seq. ex arce erūpit 377. temptum 407. de Indiæ
Malacæ regiam oppug- prætura 403. legatio ad
nat 209. & sc. eius auda- Abassiz regem 748. lite-
cia & periculum ibi. 377. rz ad Goæ quæstorē ma-
Ioannes Lupius è Societate gnos motus faciunt 389.

†††† †

28

- ad Indiæ prætorem 370. & seq. ad eum Sofaris lite
& sequ. mors 763. vxor ræ 582. & seq.
339. ei corona aurea ex Ioannes Mendoza Indiam
Adeni vëctigali Armu- petit 639. eius liberalitas
ziæ fabricatur 431. obse- 640.
- quium à stipendiarijs re- Ioannes Mesquita Goam ve-
gibus offertur 362. nit 752. & seq.
- Ioannes Machiadus Lusita- Ioannes Momoiz dynasta
nus exul 193. ad Albuquer- Christianus fit 448. vxor-
cium à Camalcane lega- rem & liberos interficit
tus ibid. Goam deferen- 451. eius in fide constantia
dam suadet ibid. ad Lusi- 452.
- tanos Goæ obseffos tran- Ioannes Nonnius Barretus
sit 255 & seq. maritimæ ad Societatis Iesu presbyter
Goam oræ præfectus 229 739 patriarcha Aethiopie
eius apud barbaros aucto- ibi. Goam venit 752. & se.
ritas 215. consilium pru- Goæ episcopatum obla-
dens spretum 289. fortitu- tum respuit 754.
- do 290. in liberos miserā- Ioannes Noua Callecus In-
dum facinus 215. ad Lusi- diam petit 83. Conception-
tanos apostatas exhorta- nis B. Mariæ insulam inue-
tio ibi. & se. ad Fernandū nit ibid. S. Helenæ insulā
Monroium oratio 290. ibid. eius cum Calecuta-
mors ibid. pius zelus 215. nis nauale prælium ibid.
- Ioannes Marianus in Con- Ioannes Olisiponenſis Masca-
igum missus 201. ti præfectus 715. Mascatum
Turcis dedit ibid. in vincu-
la coniectus ibi.
- Ioannes Mascarenias Dien- Ioannes Pauli Iaponij famu-
sis arcis præfectus 381. ar- lus baptizatur 625.
- ce munit 584. 588. & seq. Ioannes Pereria Goæ præfe-
egregiè tuetur 590. & seq. ctus 467. Racioli arcis suc-
594. & seq. Indiæ prætor currit ibid. ad milites ora-
nominatus 623. eius ex tio ibid. & sequ. prælium
arce eruptio 608. 614. & cum Cambaianis 468. vi-
sequent. in Cambaianos ctoria ibid. & seq.
- scutia 616. ad suos oratio Ioannes Petreij in cruce ex-
587. & seq. 608. ad Sofa- tollenda præclarū facinus
rem literæ 585. ad eiusdem 501.

501. mors ibid.
- Ioannes Pimilارانus** rex baptisatus 464.
- Ioannes Sebastianus Canus** totum orbem circumnavigat 332 eius patria ibid.
- Ioānes Serranus Magalianis** socius 238. à socijs in Suboinsula destitutus 330. & sequ.
- Ioānes Sianius rex Christianus** fit 543. & seq. baptisatus 546.
- Ioannes Sylueria Quiloa** Goam venit 292. Columbanæ arcis præfectus 301. 333. societatem cum Maldiuano rege init 311.
- Ioannes Tanoris rex Christianus** fit 670. Goæ quomodo exceptus 674. & seq. confirmatur 676. in patriam redit 677.
- Iogues Brachmanæ in India** 56. & seq. 125. Armuziæ ad fidem conuersi 664. & seq. eorum mores & instituta 56. & sequ. 664. & seq.
- Iordanus Freita Lusitanus** 468.
- Iordanus Ternatis præfectus** Aërium regem vinctum Goam mittit 570.
- Iosephus Anchieta Cantaber** è societate Iesu in Brasiliā missus 734.
- Iosephus mathematicus Ioā.**
- II. Lusitaniz regis medi-**
- cus 12.
- Ismael Sophus Persarum rex** 339 eius ad Albuquerque legatio 243. & seq. ad Armuziæ regem 149. ei tormenta bellica ab Albuquerque missa 244.
- Iusufus Sofalæ prætor Lusitanos** benigne suscipit 118. eius mors 120.
- Itamaraca Lusitanorum in** Brasilia colonia 679.
- S. Iuliani fluius in America** 328. à quo inuentus ibid. eius situs ibid. incolæ circa eum gigantes & feri ibid.
- Iulij II. Papæ** mors 233.
- Iulius III. Papa** 739.
- Iuncus** quale naus genus 187 259.
- Iusarcanis Abassinæ legioni** ad Diu præfectus 594.
- Iusiurandum etiam ethaicis** seruandum 304.

L

L Acerri in Cananoris regno ad crocodili effigiem 82.

Lacsamana Mamudianæ Malacensis classis præfectus 222. 295.

Lacus interioris Aethiopiæ trium Africæ annuum fons 20.

Lamenfis regulus Lusitanæ stipendiarius 126.

Lanciaræ naus genus 393.

++++ 5

Lantea

I N D E X I N

- Lantea** apud Sinas navis 238. 138.
Laqueximena Bintani præfectus Serrani naucem oppugnat 395.
Lara Carmathæ vrbs 155.
Larecij Regis exercitus ab Albuquerque fusus ibid.
Laudinus Bacioni insulæ dynasta 360.
Laurentiana Philippi Catholici regis bibliotheca 256.
Laurentius Almeida Francisci filius Aegyptios Arabasque negotiatores intercipit 121. Cananoris portum victor introit 123. Ceilanum insulam detegit 124. societatem cum eiusdem regulo init 125. & sequ. 298.
 ad Ciaulum ab Aegyptia classe oppressus 161. rumoribus de classe cur non credit 160. Cocinum venit 123 126. Colanum cum classe mittitur 117. Malabaricum mare custodit 156. ad Maldivas missus 124. Mariæ virginis templū vouet 122.
Pananem oppugnat 137. eius corpus ad sepulturam à Mahometanis quæsitum dignosci nequit 166. fortitudo 138. magnanimitas 163. & sequ. mors 165. navis in saxa impingit 163. à Diensibus & Aegyptijs expugnata 165. prælium navale 122. vitæ periculum 138.
Laurentius Brittus Cananorensis arcis præfectus 131. arcem egregie contra Calcutanos & Cananorenses tutatur ibidem & sequ. ex ea erumpens hostes fugat. 132.
Laurentij Frerij Cati facinus insigne 165. mors ibidem.
Laurentius Marchesius 727.
Laurentius Morenus Lusitanus Repelini vada contra Calcutanos custodit 95.
Laurentius Syluius Castellanus Turumbacum Armuziensium aquationem custodit 154.
Leæna Africa mōs à quo primum detectus 8.
Leo X. Papa 233. ad cum Emanuelis Lusitanæ regis legatio & munera ibidem & sequen.
Lequij populi 37. 110.
Leuca quale mensuræ genus 8.
Li Sinarum mensura 257.
Lingux rex Abdalam Camparis dynastam bello premit 237.
Longum oppidum à Lusitanis incensum 413.
Loytæ Sinarum iuris periti 262. 267.
Lucopinæ insulæ 225. ad eas Francisci Serrani naufragium

gium ibid.
Ludovicus **Mencsius** **Armuziam** missus 358.

Ludovicus **Piræus** **nauchus** irrita **Indica** navigatione **Olisiponem** redit. 68.

Ludovicus **Romanus** **Patrius** in **India** 121.

Luianus **sinus** 230. in eo **Albuquercij** naufragium ibidem.

Luitisius rei bellicæ apud **Sinas** præfectus 263.

Lupus **Azeuedius** **Pacensis** arcis succurrere tentat 368.

Lupus **Brittus** in **Ceilanum** missus 333. arcem **Columbanam** munit ibidem. **Columbum** oppidum inuadit. 334. in arce obsessus 335. & sequent. ex ea erumpit 336. eius prudens factum 334. cum **Cingalis** pugna 336. & sequent. victoria 337.

Lupus **Soarius** **Aluarenga** **Adenum** venit 284. 287. eius deditionem repudiat 285. eius portu exclusus 287. **Arabum** naues capit & diripit 109. **Calcutanos** fundit, fugatque 108. ad **Camaranum** venit 285. & sequent. arcem ab **Ægyptiis** inceptam demolitur 286. **Ceilanum** insulam

classe petit 298. **Columbanum** regem stipendiarium facit 301. in eius regno arcem exstruit 300. **Cranganorem** incendit 108. **Cocinum** venit 246. 301. **Giddam** petit 285. & sequent. **Indiæ** prætor 246. 284. 295. **Zeilam** **Africæ** emporium delet 287. eius classis 284. cum **Columbano** rege foedus 301.

Lupus **Vasæus** à **S. Pelagio** **Bacanoris** fluminis ostiū expugnat 387. & sequent. **Calcutanum** littus vastat 415. classem instruit 419. **Cocini** præfectus 386. ad **Dabuli** excidium tendens à præfecto mitigatur 388. imperij cupidus 404. **Indiæ** prætor cum conditione 386. iterum ex diplomatibus 391. **Mahometanas** naues diripit & incendit 388. **Mascareniam** in vincula conijcit 401. **Porram** oppidum capit & diripit 415. **Sampaius** dictus 386. **Termapatanum** **Calecuti** portum petit 415. eius per **Indiam** ædificia 419. de prætura cum **Mascarenia** disceptatio 400. & sequent. prælium nauale 415. 417. victoria 417. & sequent.

Lusitæ.

INDEX IN

- Lusitani** cuiusdam captiui
egregium fidei specimen
& mors 221.
- Lusitani** cuiusdam peditis
facinus forte 422. & seq.
- Lusitani** 17. ab Aegyptijs
capti Selymo Turcarum
imperatorii donati 286.
70. Apostatae 215. in Lusi-
taniā remissi 219. in eos
seuera Albuquerqueij ani-
maduersio ibid. cum Ca-
stellanis in quærendo no-
uas terras certant 34. à
Dienſibus capti Camba-
iano regi donati 414. in
duas factiones in India
diuissi 402. interempti ad
Armūziā 352. ad Colanū
116. & se. à nauigandi pe-
ritia per Europam cele-
bres 32.
- Lusitanorum** de Albuquer-
cio querelæ 150. & se. 191.
& se. ardor in Dienſis por-
tus oppugnatione 173. &
seq. cedes 414. 432. clades
ad Accnum 325. ad Ar-
muziam 352. ad Bintanū
326. ad Bonæ Spei pro-
montorium 178. ad Ca-
lacinum 312. & se. ad Ca-
lectutum 179. ad Ciaulū
165. ad Malacam 186. ad
Matuam 314. ad Pondam
vicum 290. & se. ad Qui-
loā 314. à Sinis 370. in Co-
lumbana arce periculum
335. apud Malacenses in-
uidia 239. & seq. moder-
norum luxus 175. naues
quatuor submersæ 77.
naufragium ad Catuæ
flumen 414. nauigatio-
nis limites quæ 36. & seq.
nomē in oriente celebre
303. pugnandi mos qualis
345. & seq. quinque forti-
tudo, & stupenda victo-
ria 307. & sequ. rapacitas
& crudelitas ad Brauam
urbem diuinitus vltæ 127.
in Sinas iniuriæ 277. &
seq. in Ternate inter se
dissidia 407. & seq.
- Lutherianæ** hæresis quiddā
simile apud Iaponios
365.
- M.
- M**Acazar insula 462. &
seq. 541. eius incolæ fi-
dem expetunt 541.
- Macis** aromatum genus in
Banda insula 224.
- Madaba** regni Cābaia: vrbs
regia 338.
- Madagascar** nūc S. Lauren-
tij insula 36. 126. 390. à Tri-
stano Acunia exploratur
126. fertilitas ibid. inco-
læ ibid.
- Maddena** gens. 39.
- Madrasaba** Cambaia: por-
tus ab Iazio Dienſi dyna-
sta munitus 349.
- Madafraxaus** Cambaia: rex
158.

158. Mamudij pater ibid.
 augurijs deditus ibid.
 Madremalucus Mamudij
 Cābaiz regis tutor 492.
 Magadaxus Saracenorum
 vrbs 66. 118. à Gamma
 quassata 66.
 S. Magi tres a S. Thoma A-
 postolo conuersi 88. (329
 Magallanici freti inuentio
 Mahometanorum in Chri-
 stianos odium 50. & seq. 64 111.
 Mahometes Anconin' Qui-
 loz rex 115.
 Mahometis templum in vr-
 be Mascato destructum
 143.
 Maimames Mahometanus
 Calcutani regis ad Cā-
 psonem Aegypti lega-
 tus 111. 158. classem Cam-
 psonis Diū adducit 158.
 orans globo discerptus
 162. inter Diuos à suis re-
 latus 166. eius ad Cam-
 psonem oratio 111.
 Mainum flumen 417. & sc.
 Malabarici regni ædificia
 61. cæli mira variatio 55.
 Dij 57. incolę in quatuor
 ordines distributi 56. &
 seq. litus quātum à Me-
 linde distat 55. situs ibid.
 suburbia qualia 61.
 Malaca Indiæ vrbs 37. 110.
 180. & seq. 202. ab Alb-
 quercio oppugnata 208.
 & seq. 211. & seq. expugna-
 ta & direpta 212. incensa
 206. eius arx à Lusitanis
 constructa 213. ab Alodi-
 no oppugnata 297. per
 fraudem pacē capta 223.
 descriptio 208. incolę
 bellicosi ibid. motus 221.
 293. opulencia 213. situs
 110. 208. templum Salu-
 tationis Angelicę 213.
 Maldiaz insulę 124. 309. &
 seq. 404. earum fertilitas
 309. & seq. incolę 311. rex
 stipendiarius fit Lusitanō
 219. & seq. situs 309. in ijs
 palma fructifera arbor i-
 bid. & seq.
 Maldia insula 311. in ea arx
 à Lusitanis cōstructa ibi.
 à rege, Lusitanis interfe-
 ctis capta 312.
 Mammaluci milites Aegy-
 pti robora 157. in Indiam
 ad expellēdos Lusitanos
 missi 158. eorum ad Diū
 cædes 175.
 Mamudius Armuziæ rex
 Zeifadini filius 358. pacē
 cum Lusitanis init ibid.
 Mamudius Cambaiz rex
 156. 180. 279. 340. 342. à
 Calcutano in Lusitanos
 incitatur 156. ab Aegyptio
 Campsone auxilia
 per legatos petit 157. Ma-
 hometanus est ibid. ad
 Giddam muniēdam pe-
 cuniam

INDEX IN

- cuniam contribuit 280. dum Christiana sacra suf-
 cius pater 138. ad eum Al- cipit 462.
 buquerij legatio & mu- Maquienum insula 371.
 nera 241. 411. & seq. 435.
 Mamudius alter Cambaiz Mariacum oppidum Tido-
 rex 492. 592. & seq. ris insulae caput à Terna-
 Mamudius Malacæ rex A- tensibus captum & inces-
 rabs 181. 204. à Sionis re- sum 371.
 ge deficit 181. foedus cū D. Mariae virginis imago a-
 Lusitanis init, & perfidē apud Sinas colitur 270. tē-
 violat 182. & f. Lusitanos plum ad Aquas Lupias
 captos Albuquerque resti in Lusitania 218. Canano
 tuit 206. ei⁹ bellic⁹ appa- re 123. Goæ 219. 230. 245.
 ratus 204. & f. de bello cō Malacæ 213. in Mazus
 sultatio 207. fraudes 205 insula 316. in Socotora
 & se. fuga 212. insidiae in 129.
 Lusitanos 183. & seq. 210. Martabanum Pegusiorum
 mors 212. praelium cum emporium 302.
 Albuquerque 209. & seq. Martinus Alphonsus Caruz
 vitæ periculum ibid. lialius Persam in bello ad
 Manar insula 521. incolæ ob iuvat 509.
 fidem vexantur 540. Martinus Alphonsus Mel-
 Mandarinum Sinarum præ- lus à Sinis oppressus ma-
 cipua lingua 256. lè multatus elapsus 370.
 Mandingæ rex 32. eius in socios Sinarum
 Madioca farina Brasiliica 75. sæuitia ibid.
 Mandoa Indiae regnū 156. Martinus Alphonsus Sofa
 Mandous dynasta 480. Indiae prætor nominatus
 Mangalor Cambaiz oppi- 509. Indici maris præfe-
 dum deletum 476. ctus 479. eius laps 509.
 Mangalor Narasingæ empo- Martinus Bohemus mathe-
 rium à Lusitanis expug- maticus Ioannis Monte-
 natum 429. directū & in- regij alumnus 12.
 censum 430. eius dyna- Martinus Correa Longum
 sta interficitur ibid. dy- oppidum capit & incen-
 nastæ fraus 430. dit 413.
 Mangatis fluuius 80. Martinus Ignatius Carqui-
 Mantelum Amboini oppi- cianus Cantaber ad Mo-
 lucas

HISTOR. INDICAS.

- Lucas cum Castellanis** venit 406. **Tidorem** insulā munit ibi. eius mors 408.
- Martinus Villanouanus comes** 235.
- Martinus V. Papa** 9.
- Martius mensis Lusitanis** ad iter Indicum aptus 68.
- Martyrium Antonij Criminales** 669. **Carigiorum** 736. **Christophori Gamæ** 518. **Cōsalui Sylueriæ** 758. **Ioannis Colonienſis** 654. **Ioannis Petreij** 501.
- Ioannis Sofæ** 737. **Ma-narenſium** 540. **Petri Correx** 737. **Rotherici Bori** 353. **D. Thomæ Apostoli** 87.
- Mascarum Armuziæ oppidum** 141. à Lusitanis direptum & incensum 143. eius præfectus Lusitanos benignè excipit 141. inſi-de permanet 535.
- Maſſagetæ africæ populi** 247
- Materia insula** à quibus inuenta 8.
- Mathani rex Magalianem** ex inſidijs interficit 330. eius cum Subi inſulæ regulo bellum 329. pax qua conditione inſita 330.
- Matthæus Armenius Abaſſini regis legatus** ad Luſitanum 220. qua pompa Goæ exceptus ibidem. ab **Emmanuele in Luſitania**
235. à nauarchis Luſitanis diuexatus 234. 316. & ſeq. in patriam redit ibid. ob eius reditum Abaſſinorum gaudium ibid.
- Matua Mombazæ vicus** 313. eius incolæ aliquot Luſitanos interficiunt 314.
- Mauricæ inſulæ in Molucia** 434. earum fertilitas ibid. de ijs Molucæ reges inter ſe contendunt ibid.
- Mauritania Africæ pars** 36. eius fertilitas 43.
- Maturus monachus Hiſpanus Sinai montis antiſtes** 112. à Campſone Aegypti Sultano ad Pontificem maximum miſſus 119.
- Maxelizius Bengalensis arcem Malacēſem** per fraudem capere tentat 223.
- Mazua Arabiæ inſula** 316. Luſitanis ſubiecta 384. **Ptolemais olim** 316. eius deſcriptio ibid. (& ſeq.
- Meacum Iaponiæ vrbs** 634.
- Mealis exulis conatus irriti** 550. & ſeq. 733. eius filia conuertitur. 761.
- Meca Arabiæ ciuitas** Mahometis ſepulchro nobilis 84. 108. 113. 245. 279. 424. 429.
- Mehum inſula** 232. **S. Crucis** à Luſitanis dicta ibid. eius ſitus ibid.
- Melch. Carneri** è ſocietate Ieſu

INDEX IN

- Iesu Nicenus Episcopus** Mendacium quid 545.
 739. & seq. 754. rem Chri- **Mendius Aloysius** è socie-
 stianam apud Sinas ad- tate Iesu, Parauanis præ-
 ministrat 754. & seq. positus 700. eius marty-
Melchior Caruallius ad Pe- rium ibid.
 gusiorum regem legatus **Mengus Musafus** Isufi So-
 302. & seq. falæ prætoris gener 118.
Melchior Nonnius societa- Sofalæ præturam ambit
 tis Iesu presbyter in Baza 121.
 inum missus 700. linteo **Mens** malè conscia suspicax
 in quo Xauerij corpus in 648.
 uolutum fuerat, in cere- **Merganum** vicus 619.
 monijs solemnibus vti- **Mesquitæ** Pereestrellij nau-
 tur 707. & sequ. in Iapo- fragium 732.
 niam tendit 711. **Mete** Africæ vicus 315.
Meliapor Coromandelis **Michael Ferreria** Ceilani re-
 regni caput 85. 363. nunc gi in auxiliū missus 506.
 S. Thomæ colonia 85. ve- eius de Calcutanis vi-
 tustate bellisq̃ue diruta à ctoria ibid.
 Lusitanis restaurata ibi. **Michael Ind'** è Iogue Chri-
 in ea à D. Thoma Apo- stianus 80. legatus à Ca-
 stolo templum constru- prali ad Cocini regē 81.
 ctum 85. & seq. 363. à Lu- **Michael Macazaris** insulæ
 sitanis renouatum 363. ci incola baptizatur 463. o-
 decimæ attributæ ibi. D. ptimè de Christiana re-
 Thomæ reliquiæ in eo meritis ibid.
 inuentæ 364. **Michael Vassus** Indiæ vi-
Melinde oppidum 40. 54. carius generalis 520. de
 66. 78. 83. eius littus im- Christiana re bene meri-
 portuosum 420. regis in tus 572.
 Lusitanos benignitas 54. **Mincimbus** è Papuis insu-
 legatus ad Lusitaniæ Re- lis regulus 430.
 gem 66. in patriam redit **Mindanaum** insula 449.
 78. ci à Mombazæ rege 464.
 oppressæ à Lusitanis suc- **Miracenus** Goæ princeps
 curritur 100. & seq. 192. ab Albuquerque cap-
Memphis Aegypti vrbs 39. ptus, & supplicio affectus
 & seq. 112. ibid.

Mira-

HISTOR. INDICAS.

Miraculum 27. 86. 107. 117.
117. 143. 148. 175. 200. &
seq. 231. & seq. 302. 577. &
seq. 617. 627. 651. 665. 711.

Miramudius Mogorū Rex
Cambaiz regnum va-
stat 480.

Misericordię sodalirium
Goz 709.

Missę sacrificium sanatæ
grosos 651.

Mocondes Cafer dynasta
arcem Lusitanorum ad
Sofalam oppugnat 119.
& seq. Sofala direpta in
patriam redit 120.

Mocrinus Arabs Bahareni
insulę dynasta 343. ab
Armuziæ Rege deficit,
Armuziamque infestat
ibid. eius cum Correa
pugna 345. & seq. mors
347. cadaver interceptū.
348.

Mogaftane Armuziæ oppi-
dum 715.

Mogores Schytica gens Cā
baiz regnum vastat 480.

Molana Mahometicus Pa-
ceni Califa 319. opem
Soarij implorat ibid. Pa-
ceni reguli tutor 324.

Molucę insulę 37. 124. 226.
325. 370. & seq. 404. an ad
Castellę regnum perti-
neant disceptatio 327.
332. ab occidente à quo
primū quęsitæ 328. in-

uentę 331. veteribus ig-
notę 228. earum amœ-
nitas, fertilitas, 224. inco-
larum ingenia, mores, &
victus 228. in fide pro-
gressus 506. 761. & sequ.
regum inter se discordia
4.3. furus 224. in ijs ca-
ryophylli copia 227. Lu-
sitanorum tyrannis 404.
& sequ. difficultates 432.
& seq.

Mombaza vrbs & insula
116. 313. à Lusitanis dire-
pta 420. incensa 116. eius
rex Querimbam à iusto
domino auertit 359. tor-
menta bellica à Lustra-
nis submersa expiscatur
82. Regis in Gammam
insidię 53 quomodo de-
tectę ibid. cum Melindis
rege bellum 100 & seq.

Momoia vrbs in Moro 447
Christianam religionē
suscipit 448. à Lusitanis
munita ibid. eius dyna-
sta baptizatur ibid. dy-
nastę in fide constantia
451.

Monaianum Armuziæ ca-
stellum à Persis captum
646. ab Armuzianis re-
cuperatum 648.

Monda flumen 524.

Monomorapę rex 118.

Mons maior Lusitaniz op-
pidum 46.

†††††

MOR-

INDEX IN

- Monzaida** Tuncetensis mercator insidias à Saracenis in Gammam fructas detegit 64. & seq.
- Mortuorum** insula 611.
- Morum** insula 447. 451 in ea Simon Vazus interficitur ibid.
- Mosambicum** insulæ Prasie oppidum 36. 49. 66. 78. 91. 314. 359. Quiloæ regi parer 49 eius incolæ Capralè benignè suscipiunt 78. bombardis à Gamma terrentur 50. & seq. situs 49.
- Moscum** odoramenti genus 249.
- Moses** Africę populi 32. christianos ritus in multis scstantur ibid. nomina ab Apostolis mutantur ibidem.
- Motiones** indicę quid & vnde dictę 126. 186.
- Muaris** fluvius 222. 295. 305.
- Mudofar** Armuziæ dynasta 241.
- Mulieris** cuiusdam egregia fortitudo 499. & sc.
- Mundequeti** Acthiopię populi Congi regnum vastant 20. & seq. fusi fugatique 21.
- Mures** & putria animalia in usum cibi 195.
- Mures** à Christianorum prædijs in agros ethnicorum mirabiliter fugati 694.
- Mustafæ** Mammaluco Zebitum oppidum à Solimano Peloponneso donatum 495.
- Mustafa** Solimanum Aegypti præfectum interficit 430. Ad eum obsidet ibi. Dium venit 473 ad Cambaiæ Regem profectus 476. Turcarum in Badurij expeditione præfectus 481.
- N.
- NAbandes** Armuziæ oppidum, ab Albuquerque captum & incensum 167.
- Nagoran** fluvius 418. 422.
- Nahu** Abassiz rex 41. 220.
- Naires** Indorum nobiles 58. rei bellicę præfunt 58. in armis quomodo exercetur ibid. eorum in armis dexteritas 59. superbia 60.
- Naitæ** Mahometani 426.
- Ncodabeguez** Malacensis in Sequeriam conspiratio 204.
- Naramuinus** Trimumparæ Cocini Regis sororis filius regni hæres 95. Repeolini vada contra Calcucatanos egregiè tutatur 96. occiditur ibid.
- Narsin-

HISTOR. INDICAS.

- Narſingæ** rex Taracolum uigatione 46.
Idalcanis urbem oppug- Nicolaus Confalvus Rum-
 nat 198. eius cum Luſita- canis caſtra oppugnat
 nis fœdus 241.
Natale littus 732.
Nauarræ gentium in India ſocietatis Ieſu preſbyter
 conuerſionem præcipue in Indiam miſſus 570. ei
 ſibi vendicant 683. patria ibid.
Naubeadarinus Zamorini Nicolaus Nonnius ſocieta-
 ſororis filius Calecutanū tis Ieſu preſbyter in Mo-
 regnum init 233. Cocinē lucas miſſus 625.
 ſibus bellum inferendū Nilus Africa fluius 20. 112
 diſſuadet 92. Luſitanorū 157. 245. eius ortus veteri-
 ſtudioſus 233. ijs ſtipen- bus ignotus 20. cum in
 diarius ibid. eius exerci- Arabicum ſinum dedu-
 tus fuſus & fugatus 108. cere Albuquerqueium ſta-
Naubeadora Trimumparæ tu iſſe 245.
 ſororis minor filius Co- Ninachetus Malacæ prætor
 cini rex 117. 198. 218. 213. 236. & ſeq. Luſitano-
Naufragia horrenda 721. & rum ſtudioſus 237. prætu-
 ſeq. 731. & ſeq. ra ſpoliatus 239. eius ad
Nauigationis Iaponicæ dif- Malacenſes de ſuis in Lu-
 ficultas 626. Indicæ 532. ſitanos beneficijs oratio
Nauraci Indiæ populi 156. ibidem. voluntaria morē
Naxæ Peguſianorum infer ibid.
 nus 756. & ſeq. Ninacunapanus maritimus
Nectorianus pſeudoepiſco- rei ad Somatram præfe-
 pus in D. Thomæ colo- ctus 324.
 nia 754. Ninaraus Diēſis vrbiſ præ-
Niba animarum recepta- fectus 487.
 culum Peguſianis 757. Nizamalucus Ciauli dyna-
 quid ſignificat ibid. ſta 160. 232. 349. & ſc. 428.
Nicēnus epiſcopus in Abaſ- Luſitanis tributarius 177.
 ſiam miſſus 740. 754. eos benignē excipit 160.
Nicodemus Phariſæ⁹ occul- eius in regem Decani p-
 tus Chriſti diſcipul⁹ 672. fidia 160. 170. cum Idal-
Nicolaus Coelius nauar- cane bellum 349. 428.
 chus in prima Indica na- Nocoda Hamedius Turca

+++++ 2

Zebiri

INDEX IN

- Zebiti vrbis dynasta 495.
à Solimano Peloponnesio capite plectitur ibid.
Nomades pabuli ratione sedes mutant 679.
Nonnius Acunia Indię prætor 420. 426. Armuziam venit 420. Melindem ibi.
Mombazam diripit ibid.
Betelem capit 471. & seq.
Bazainum expugnat 477. & seq.
cuius Diensis expeditio 470. & seq. in Badurium Sultanum insidię 488. & seq. mors 505.
Nonnius Barretus Acthiopię patriarcha 739. vide Ioannes.
Nonnius Vasaus Pereria nauarchus prætoriam Hocenem nauem inuadit 173. & seq.
cuius guttur sagitta confixum ibid. mors ibi. nauis pertusa miraculose aquas non admittit 175.
Nonnius Vasaus Pereria Malacę vrbis. præfectus 293. arcis eiusdem præfectus fit ibid. eius cum Patrieco similtas de arcis præfectura ibid. & seq.
Nonnij Vasci fortitudo 138. vitę periculum 122.
Nordinus Armuzię vrbis præfectus 241. Zeisadinum regem veneno tollit ibi.
Noroa vicus 574. in eodem
plum D. Thomę extrus iubet Lusitanię rex ibid.
Nubunanga Iaponię tyrannus Meaci rex 569. Bonziorum cænobia euerit 557. & seq. eius mors 569.
Nuciuele Amboini oppidum christiana sacra suscipit 462.
Numidę agilitate corporis insignes 30.
Nunnus Riberius Societatis Iesu presbyter in Molucas missus 625.
Nuntius Apostolicus Indię 530. 536.
Nux myristica in Molucis 224.
- O.
- O Bij Africę populi 36.
Oia vrbis 426. eius dynasta Melindis regi infestus, à Lusitanis occisus ibid.
Olisipo vrbis 91. 100. 115. Lusitanię regum sedes 4. cius situs ibid.
Olla aurea è Colani fano à Lusitanis sublata Ioanni regi dono missa 549. ab rege remissa, in eodem fano reposita ibid.
Olle incendiarię descriptio 380.
Onor emporium 188. 198.
Onoris regnum 187.
Onuzius Saracenus Iauę maio-

- maioris dynasta 222. eius cum Lusitanis nauale p-
lium ibid. clades ibid.
Opificum & agricolarum in India misera conditio 60.
Orbis diuisio 4. maxima pars veteribus ignota 5.
S. Ordinis sacramentum in India administrari cap-
tum 465.
Orfazanum Armuziæ op-
pidum 143. ab incolis de-
sertum à Lusitanis dire-
ptum ibid.
Ortizius Viscensis episcopus 109.
Oryza semitosta Iaponijs auela 634.
Oforius Lusitaniz regis chronographus 101. 278. 322.
Ouedus Castellanus Hierapolitanus Episcopus 739.

P.

Paca animal Brasilicum 72.
Pacensis Beanus ad Dium cum classe relictus 342.
Pacenum vrbs ab Abrahamo Acenorum tyranno capta 366. eius arx à Lusitanis constructa 324. ab Abrahamo obsessa 366. oppugnata, & scdè à Lusitanis deserta ibi. & seq. regulus cū Lusitanis soc-
dus init 204. à Patieco infestatus pacē petit 307. interfectus 319. reguli in Lusitanos iniuriæ 306. filius Soarij opem implo-
rat 319. in regnum restitutus tributarius Lusitano 324. Malacæ exulat 369. regulo contra rebelles Georgius Albuquerqueius opem fert 236.
Pani ad Capuam effemina-
ti 175.
Pagelungi Africæ populiz-
quatori subiecti 36.
Pagus seu Pagodes ad Ma-
lacam oppidum 297. 325. ab Alodino munitum, à Lusitanis expugnatum & incensum 305. & seq. eius situs ibid.
Paiua Sianium & Supanum reges conuertit 546. vide Antonius.
Paleacates Sinarum empo-
rium 364.
Palmæ indicæ descriptio 309. & seq. utilitas ibid.
Palmulanum iacobæ mi-
litiz contubernium 201. ei quæ ab Albuquerqueio donata ibid.
Panane Calcutanum op-
pidum ibid. 61. 92. à Zamorino munitum 137. à Lusitanis captum & incensum ibid. & seq. 373. ad id Zamorinus exercitum
††††† 3 cogit

INDEX IN

- cogit 92. sitaniā petit 721. eius nau-
Pandarane oppidū 109. in fragiū ib. & speregrina-
 eius portu Arabum na- tio 725. & seq mors 731.
 ues Lusitani expugnant **Panthera** è Perside Leoni X.
 ibid. Papæ ab Emmanuele Lu-
Panensiū regulus 205. 296. sitaniæ Rege dono mis-
 bellum cum Albuquer- sa 234. priscis Romanorū
 cio Malacensibus sua- ludis expetita ibid.
 det 207. in patriam Ma- **Papæ** insulæ 450. earum re-
 laca fugit 210 Lusita- ges in Lusitanos conspi-
 nos naufragos benignè rant ib. societatem cum
 excipit 296. Lusitano tri- iisdem incunt 462.
 butarius ibid. eius clas **Parabramma** Indorum
 sis Alodino in Bintano Deus 57.
 obfesso succurrit 393. à **Paracates** Mecanæ ædis præ-
 Coëlio dissipata ibid. sul 283. simultatē inter So-
 & seq ei Mamudij Ma- limanum & Hoccenū tol-
 lacæ regis filia despon- lit ibid.
 sata 205. **Paragaius** Brasiliz fluvius
Panginum ad Goam ca- 725.
stellum 189. à Lusitanis **Parauæ** populi ad fidē con-
 expugnatum ibid. 196. uersi 521. & seq. eorū mo-
 199. desertum 194. res & instituta ib. ijs Euā-
Pansus Aquitimus Ioan- gelium Xauerius prædi-
 nis Congi regis filius cat 538. subsidio contra
 21. fidei resistit 24. ad re- Mahometanos Lusitani
 gnum aspirat ib. & seq. veniūt 522. eos iniuria af-
 à fratre prælio miracu- ficiunt Lusitani 573.
 losè superatus, capitur **Pardaus** nūmus aureus 350.
 27. & sequ. moritur 28. **Parisij** Galliz regis sedes 524
 eius exercitus dux mi- in eius Academia Lusi-
 raculosè conuertitur tani ibid.
 ibid. **Paschalius** & duo alij è So-
Pantaleon Sala ad Mona- cietate Iesu famæ pere-
 ianum recuperandum unt. 752.
 missus 647. eius clades **Passanius** Alanquerianus
 ibid. ad Pegusios legatus 302.
Pantaleō Sala ex India Lu- & seq. vide Antonius.

Pas-

- Passanij nobiles** ab Genua Paulus Gamma Vasce fra-
 vrbis oriundi 124. ter 46. 61. Raphaeli na-
Patallena regio 158. ui in prima Indica nau-
Patanganini Parauanorum gatione præfectus ibi. ci-
 decuriones 322. pater ibid. mors 66.
Paranius rex 583. D. Pauli Goæ collegium 338
Pate & Patane emporia ca- eius reditus 375. & seq.
 pra. & direpra 476. Paulus Iaponius Goæ bap-
Patemarcar Calecutanę clas- tificatur 625. in Iaponem
 sis præfectus 506. eius ca- redit 630. christianam rē
 put abscessu Ceilanio Re- egregiē administrat 632.
 gi pro munere missum Cangoximæ Christianis
 ibid. clades ibid. præest 633. vxorem & fi-
Patiacus Vrimutis Malacæ liam conuertit 632.
 principis filius 184. eius Paulus Ionijs historicus
 cum Lusitanis amicitia 176. de rebus Aethiopicis
 ib. in Sequeriam insidiæ scripsit 318.
 185. & sc. mors 214. Paulus Papa III. 525. 536.
Patieci de Calecutanis stu- Pax cum Abatissinis inita 318.
 penda victoria 105. vide cū Armuzianis 148. & sc.
 Eduardus. 358. cum Calecutiensib-
Patiecus Rumæi castelli præ- bus 99. cum Cananorensi-
 positus 501. castellum sibus 336.
 Turcis dedit ibidem. eius Pedirensis in Somatra regu-
 mors 502. lus 181. fœdus cum Lusi-
Patriarcha Aethiopiæ 739. tanis init ibid. 204. regno
 vide Ioannes Nōnius Bar ab Abrahamo Acenorū
 retus. rege pulsus 365. in Pace-
Paulus Camertes è societa- nam arcem ad Lusita-
 te Iesu in Lusitaniam mis- nos fugit 366. ad Arua-
 sus 526. 529. Mosambici num regem supplex se
 in nosocomio à Xauerio confert 369.
 relictus 536. D. Pauli col- Pegu regnum & vrbs 302. &
 legio Goæ præpositus. sc. olim Ophir ac Tharsis
 538. 37. eius regulus fœdus cū
D. Paulus Eremita S. Anto- Lusitanis init 303. & seq.
 nij tunica in solemnibus fœderis ceremoniæ ibid.
 ceremonijs vsus 707. situs 302 & seq. 755. & seq.

††††† 4 im

I N D E X I N

- in eo euangelium præd- Petreus ad Sinæ regem le-
catur 755. & seq. gatus captus 278. vide
Pegufianorum Dij 756. mo- Thomas.
res & instituta ibidem. o- Petreus Andradius ad Sinas
rigo 755. superstitiones missus 246. 284. vide Fer-
& errores 756. nandus.
Pelagius Sosa trierarchus Petrus Alanquerius præto-
163. riæ nauis in prima Indi-
Pelusium Aegypti oppidū ca nauigatione præfectus
157. 46.
Pembæ regulus Lusitano sti Petrus Alcaceua societatis
pendiarius 359. Iesu presbyter in Iaponiā
Pereria Lusitanæ regis ad missus 700. è Iapone Ma-
Sinæ legatus 698. & seq. lacam delatus, corpus Xa-
vide Didacus. uerij Goam asportat 708.
Peribecus Turcicæ classis p. Petrus Aluarus Capralis se-
fectus 714. Armuziam ab cundæ Indicæ classis pfe-
incolis desertam diripit ctus 68. Brasiliam inuenit
716. Mascatum oppidum 69. & s. ad Primas insulas
deditione capit 715. Me- venit 78. Mosambicum,
cam redit 717. 719. capite Quiloam, Melindem ibi.
à Solimano plectitur 719. ad Anchediuam ibi. Ca-
Pernambucum Brasiliæ co- lecutum ibidem. fœdus
lonia 679. cum Calecutano init ibi.
Persæ cuiusdam cum Gaspa fœdere violato cum eo-
re Berzæo de religione dem bellum gerit 79. &
disputatio 659. & sequ. v- seque. Cocini benignè à
xor & filia christianæ fiūt rege susceptus 81. Cana-
660. nozem adit ibi. & seq O-
Persarū regis ad Albuquer- lisiponem redit 82. eius
ciū legatio 243. & s. ad Ar classis tempestate disiecta
muziæ regem ad vestigal 68. naues quatuor sub-
exigendum 149. ei tormē mersæ 77. ei quæ à rege
ta bellica ab Albuquer- mandata 68.
cio missa 244. subsidio Petrus Annius Gallus in In-
contra hostes Lusitani diā missus 390. ad S. Lau-
veniunt 509. & s. q. rentij insulam naufragio
Peruana regna 70. 327. perit ibid.

Petrus

Petrus Ataidius nauarchus 95. 98.

Petrus Castrius in Indiam missus 339. *Querimbam* insulam & oppidum expugnatum incendit ibid. & seq.

Petrus Correa societatis lesu presbyter in Brasilia 736. ad Tupinaquinos missus ibid. duos Castellanos è vinculis eximit ibid. Carigios conuertit ibid. eius martyrium 737.

Petrus Couillanius ad Indiam & Aethiopiam explorandam mittitur 39. *Africae* orientalis littora lustrat 40. in Aethiopiā rendit 41. à rege benigne suscipitur ibid. in ea de- rentus pro mortuo habetur ibid. Bonæ spei promontorium circumnavigari posse certo compe- rit 40. *Indiæ* situm & cō- mercia describit 39. ad Lusitaniam regem de sua peregrinatione scribit 40. Memphim redit ibid.

Petrus Dia nauarchus in Lu- sitaniam inuitus redit 78.

Petrus Faria Lusitanus Mea- lem reducendum Prato- ri dissuadet 551.

Petrus Gnaia Castellanus *Sofalam* venit 117. beni- gne susceptus. arcem con-

struit 118. prætorem Isu- sum interficit 120. eius arx ab incolis & vicinis oppugnatur 119. & seq. so- cij gravitate aëris febrib. vexantur ibid.

Petrus Mascarenias Binta- num excindere parat 391. classe petit 392. oppugnat ibid. & seq. capit 397. *Ca-* nanorem venit 400. *Co-* cinum 399. *Colani* præ- tor salatur ibid. *Goæ* urbis præfectus 229. *Goa* exclusus 400. gratus apud omnes 185. *Indiæ* prætor è codicillis decla- ratur ibid. *Indiam Mala-* ca petit 391. 399. pæne sub-mersus *Malacam* redire coactus 391. in *Lusitaniā* remissus 403. *Malacæ* præ- fectus 385. *Serrano* pæne oppresso succurrit 395. *Simoni Menesio* in vin- cula coniectus adseruan- dus traditur 400. & sequ. eius summa animi mode- ratio 401. laus 385. de præ- tura cum *Lupo Vafço* si- multas 386. 389. & sequē. 399. & seq. ei iniuriæ factę 399. 403.

Petrus Mascarenias Lusita- niæ regis ad Papam lega- tus 525. *Franci scum Xa-* uerium in *Lusitaniam* ducit 527. 732. *Indiæ* præ-

++++ 5 tor

INDEX I N

- tor rei Christianæ studi-
 osus 732. eius in prætura
 res gestæ 732. mors ibid.
 Petrus Nonnius insignis
 mathematicus 622.
 Petrus Vazæus Bisacur⁹ Lu-
 sitaniæ classis præfectus
 31. regem Ialophorum
 in regnum reductum in-
 terficere ibid.
 Petrus Vazæus initi foede-
 ris cum Abassinis nunci⁹
 in Lusitaniâ missus 319.
 Petrus Vazæus Igæditanus
 episcopus 235.
 Philippa Alencastrina Ioan-
 nis I. Lusitaniæ regis v-
 xor 6.
 Philppus rex Catholicus
 256. 697. Iaponiorum ad
 Papam legatos benignè
 excipit 697.
 Philoteræ portus Arabici
 maris, hodie Alcoceris 511
 à Lusitanis incēditur ibi.
 Pigriria animal Brasiliæ, 73.
 cur sic dicta ibid. eius
 victus ibid.
 Pimilaranus Mindanai in-
 sulæ regulus baptisatur
 464. Frācisc⁹ dictus ib.
 Pinda Congani regni em-
 porium 689.
 Piper oblongum 181.
 Piratininga Brasiliæ pagus
 714. in eo patres societa-
 tis Iesu ibid.
 Piratiningani, Brasiliæ popu-
 li crucis signo muniti ho-
 stes superant 735.
 Pirimal Ceilani rex vnus ex
 tribus Magis 88.
 Piscandi genus apud Sinas
 260.
 Piscarium litus 124. 521. ei⁹
 situs 521. & se incolæ Chri-
 stiani fiunt 522. vide Pa-
 rauc
 Planæ insulæ 48.
 Pompelonis fines 528.
 Ponchasius fisci regij apud
 Sinas præfectus 262. eius
 munia 263.
 Ponda vicus & portus pro-
 pe Goam 290. & se. à Lusi-
 tanis vastatur 290.
 Porca oppidum captum &
 direptum 415. & seq.
 Portus Securus in Brasilia
 69.
 Possessiones malè quæsitæ
 cito petire exempla 321.
 & seq.
 Prælium nauale 105. & sequ.
 122. & sequen. 145 & seq.
 162. & sequen. 173. & seq.
 222 238. & sequen. 308.
 355. & sequen. 374-379.
 388. 393. 415. 424. & seq.
 Prælium terrestre 209. &
 sequen. 305. & sequ. 336.
 346. & sequen. 359. 423.
 & seq. 427.
 Prætores Brasiliæ I. Thomas
 Sofa 679. II. Eduardus
 Acosta 734.

Præ-

HISTOR. INDICAS.

Prætores Indiæ I. Frānciscus Propertius 466.

Almeida 117. II. Alphōsus Prophecia Abassiz mona-

Albuquerque 177. III. Lu chorum 317. Francisci

pūs Soari⁹ 246. IV. Dida- Xaverij 699 Gasparus Ber

cus Lupi⁹ Sequeria 301. V. ze 647 651 D. Thoma

Eduardus Mencia 350. Apostoli 86.

VI. Vascus Gamma 371. Ptolemais scitarum insula,

VII. Henricus Mencia nunc Mazua 116. eius de

filius 372. VIII. Lupus scriptio & situs ibi. vide

Vasæus à Sancto Pcla- Mazua.

gio 386. IX. Nonnius Ptolemæus in multis hallu-

Acunia 420. X. Garzias cinatus 5.

Noronia 504. XI. Ste- Pudicitiz exemplum 730.

phanus Gamma 509. Pueri Malabares inter sup-

XII. Martinus Alpho- plicia Christum profitē-

sus Sofa 534. XIII. lo- tur 720.

annes Castrius 569. pro- Pulopuayis insula 391. Masc

rex 622. XIV. Gar- renia ad eā naufragiū ibi.

zias Sala 623. XV. Geor- Pu mensuræ genus apud Si-

gius Capralius 673. nas 257.

XVI. Alphonsus Noro- Punicalc Parauanorum op-

nia 691. XVII. Petrus pidum à Malabaribus &

Mascarenias 732. XVIII. Turcis captum 719. à Lu

Franciscus Barretus 733. sitanis receptum 720.

XIX. Constantinus Bri- Puteolana vel potius por-

gantius 762. cellana vasa 249. & seq.

Prætoris in India substituc- Pyrenæi montes 528.

di ratio 372.

Prasia insula 49.

Pythagoræ de transmigra-

Prasum promontorium 5.

tione animorum placi-

36 40. nunc Mosambi-

ta apud Sinas seruantur

cum 36.

270.

Q

Preceiannes Abassinorū rex 32.

Primæ insulæ 78.

Q VERIMBA insula

Principes insulæ à quo inue-

& oppidum à Lusita-

re 33. in ijs aurifodiaz

nis captum & incensum

ibid.

359. eius amœnitas & o-

pulcatia ibid.

Quexæ

INDEX IN

- Quexomes** insula 155.357. ab S. Raphael primæ Indicæ classis navis 46.
- Albuquerque** vastata 155. à Turcis 716. S. Raphaelis columna ad flumen Bona signa posita 49.
- Qribibius** in Papuis insulis regulus 450.
- Quiloa** vrbs 40.49. & sequ. Raphael Perestrelius Goz laboranti succurrit 292.
- 78.84.116.313. olim Raptus 40. stipendiaria Lusitana Raptus fluuius hodie Senno 84. eius arx à Lusitanis constructa 116. Raulinus Pegusiorum regis ad Corream legatus 303. & seq.
- Quitirius** Malacensis Vtimuris Raizæ filiam ducit 221. bellum cum Lusitanis gerit ibid. & seq. Regum flumen 48.
- R.** Reixelum oppidum à Persis captum 509. & seq.
- Raciolum** arx à Lusitanis constructa 466. Reliquiæ Sanctorum sedant tempestatem 701.
- Raciolū** regni Decani vrbs Repelinenſis ager à Lusitanis vastatur 99.
320. à Narsingano rege obſeſſa 321. ei dedita ibi. Repelini vada 95. à Cocinſibus contra Calecutanos custodia 96.103. à Patrico munita ibid.
- Rades** Caciles Tidoris regis tutor 432.
- Rafus** Zeifodini Armuziæ regis tutor in vincula cōiicitur 420. Resbuti populi 479.
- Raia** Nara Alodini Bintani Rhinoceros ab Emmanuele Lusitaniz rege Leoni X. papæ dono missus 234. in itinere naufragio perit ibid.
- Raia** Sudamicinus Pacenorum præfectus 307. eius Rhinocerotis cum elephante inimicitiz ibid.
- cum Lusitanis pugna ib. & seq. Rhotericus Botus in Baharenum missus 348. eius martirium 353.
- Rainelum** Cambaiz oppidum captum & incensū 426. & seq. eius fertilitas, opulentia, incolæ & situs ibid. Rhotericus Fernandus ad Cambaiz regem legatus 342.349.

Rho-

HISTOR. INDICAS.

- Rhotericus Dominicanus** sulz emporium 226. eius
Colani rem Christianam
administat 100.
- Rhotericus Iusartes Conca**
ni præfectus 322.
- Rhotericus Lima ad Acthi-**
opiæ regem legatus 316.
318. ex Acthiopia redit
384.
- Rhotericus Mathematicus**
Ioannis II. Lusitanæ re-
gis medicus 12.
- Rhotericus Mellus Goz**
præfectus 319. Concanū
per fraudē occupat 322.
- Rhotericus Paralimus Ma-**
lacæ præfectus 213. 239.
294.
- Rhotericus Pereria Benefa**
rino castello præfectus
229.
- Rhotericus Soarius duastri**
remes Hoceni capit 174.
- Rhotericus Sofa ad Congi**
regem legatus 16. quo-
modo exceptus 17. & sc.
in Lusitaniam redit 22.
- Rhotericus Vasaus Pereria**
Indiam petit 323. eius na-
uem cetus inuadit ibid.
- Roma orbis caput 2.**
- Rosalgates promontorium**
olim Siagram 140.
- Roztomacanes Benefarini**
castelli præfectus 219.
Lusitanis castellum de-
dit ibid.
- Rubrum mare 157.**
- Rucutellum Amboini in-**
- Rumecan Sofaris filius Diū**
obsidet 598. & sequ. eius
mors 616.
- Rumepolis prope Dium op**
pidum à quo conditum
159. Turcis deditum 501.
- Rumes Turcæ qui 159.**
- Rupes inexpugnabilis 513. &**
scq.

S.

- Sabaius Decaniorum ty-**
rannus 123. 169. 188. 191.
- Idalcans pater 123. Lusit**
anos ex Anchedia pel-
lere tentat ibid. & sc. 170.
eius bellicus apparatus
188. in Decanium regem
perfidia 170. in Lusita-
nos odium 188. eius mors
ibid.
- Saca Iazij Dicensis dynastæ**
filius 340. Didaci Paccu-
sis naues oppugnat 349.
eius ad Sequeræ postula-
ta responsum 340. & scq.
- Saccarum Brasilicum 70.**
- Sacrum promontorium 7.**
- Sadradinus Armuzian⁹ Mo**
crini Bahareni dynastæ
corpus intercipit 348.
- Sagamus Coromãdelis rex**
85. à S. Thoma Apostolo
conuertitur 87. eius reli-
quæ

INDEX IN

- quia Meliapore Lusitanis Sequeria vide Didac' Lupi
 inuentæ 364. arca argen- Sericum vel Eoū mare 247.
 tea inclusiæ ibid. Serpentes in Cananoris re-
 Sagum cibi & potus genus gno afflatu homines ne-
 in Molucis 228. cant 82.
 Salleranæ insulæ ad Bazai- Serfademeghil Abassinorū
 num 480. rex 41.
 Sallerani agri Lusitanis attri Siacanus dynasta Alodini
 buti 466. Bintani regis stipendia-
 Samibeleganus Pegusiorū rius 240. eius in Botelliū
 regis ad Corream l. ga- insidiæ ibid.
 tus. 303. Siagrum promontoriū ho-
 Sanaia Malacensium præfe- dic Rosalgatum 140.
 ctus 196. (la 697. Siani rex in Macazaribus ba-
 Sanctianum Sinarum insu- ptizatur 346.
 Sandalum album 181. Siculus architectus perfuga
 Sanga Indiæ regnum 156. apud Calecutanos 376.
 Saraceni in suis occultadis, eius bellicæ machinæ ibi:
 in alienis explorandis cō 381. mors 382.
 silijs sagaces 110. senon Siliganum oppidum 464.
 nisi victores prelio excel- Simia pro Deo apud Indos
 suos diris deuouent 472 colitur 37. eius templum
 Gaminæ insidias struunt in regno Malabarico in-
 64. Mamudio Malacæ re- signe ibid.
 gi foedus cū Lusitanis in- Simon Acunia Bardadinū
 itum dissuadent 182. Bahareni insulæ dynastā
 Securus Brasiliæ portus 69. frustra oppugnat 421. &
 Selymus Ottomanus Tur- seq. eius mors 422.
 carū Imperator 282 284. Simon Andradius Ciaula-
 286. Campsonis Aegyp- næ arcis præfect' 350. Da-
 tij Sultani imperium de- bulum oppidum tributa-
 let 282. rium facit 351. duas Tur-
 Senex trecentos trigintaquin- carum triremes capit ibi.
 que annos natus 492. Simon Correa 360. eius so-
 Sengus fluuius olim Raptus cij aliquor ad Bacianum
 40. interempti ibi.
 Septa Africæ vrbs 5. à Lusi- Simon Mellus 414. ad Mal-
 tanis capta ibid. duas insulas missus 404
 Masca-

HISTOR. INDICAS.

Mascareniam capit 400.
Simō Menesius Cananoris
arcis præfectus ibi. Con-
lectum Calecuri temporū
expugnat 374. & seq.

Simon Vasa' sacerdos Mo-
moia Christianam rem
amplificat 448.

Sina Arabiꝑ mons D. Cartha-
rinæ reliquijs nobilis 112.

Sina Indiæ regnum 37. Ci-
na vulgo dictum. 247. ci'
edificia & domus 251.
fertilitas, opulentia 247.
& seq. murus insanz ma-
gnitudinis 266. satrapæ
quot 247. situs ibidem.
suburbia 252. templa
ibidem. vires quot 249.
quàm munitæ 250.

vrbium amicitia, situs
& descriptio 249. & seq.

Sinæ Indiæ populi 85. no.
247. argenti audissimi
249. Deos contemnunt
252. 270. & sequent. 273.
gentes reliquas despectui
habent 275. D. Mariæ vir-
ginis imaginem vene-
rantur. 270. pigritiam pu-
blicis legibus plectunt
248. 257. religionem ne-
gligunt 270. sagis viun-
tur 252.

Sinarū adulterij pœnæ 254.
ægrotaſium ratio 257. æ-
nea tormenta 2. 6. ana-
tum copia 259. & sequen.

belligerandi ratio 266. &
sequent. ad calores zlla-
te leniendos mirum in-
uentum 253. capillamen-
tiratio 252. carcer 265.
color 252. comediz 254.
conuiuia ibid. & sequen.
corporis constitutio 252.
Dij 270. & seq. Doctores
quemodo creantur 262.
exequiæ mortuorum
272. sceneratorum pœna
258. gymnasia 261. iuligi-
nia 263. iura & leges 260.
& sequent. 274. kalenda-
rium 254. libandi mos
272. libido 274. linguæ
varia 256. literæ ibidem
261. luctus 272. & sequen.
in Lusitanos seuitia 370.
mechanicæ artes 255. ma-
gistratus 262. & sequen.
mandarinum præcipua
lingua 256. mensurarum
& munerū ratio 257. mer-
catum ibid. & se. moneta
ibid. mulierum ornatus
253. de mundi & hominu
creatione opinio 270. &
se. naues 258 & se. nuptiæ
254. piscandi ratio 260.
rei quomodo puniuntur
264. & se. 274 religio 270.
& se. Rex 267. & se. lega-
tos aliorū regū quomo-
do excipit 275. tributa &
vettigalia solus imperat
269. regis diplomata 268
(filij quo-

- quomodo custodiuntur
 ibid. nomen tabula in-
 scriptum adoratur à præ-
 fectis ibid. tituli 275. ve-
 stigalia annua quàm ma-
 gna 269. vxores 267. regū
 successio 268. salutandi
 ritus 255. satrapæ qua pō-
 pa in publicum prodeūt
 265. scribendi ratio 256.
 sortes ridiculę 272. super-
 stitiones & errores 270.
 & seq. typographia 256.
 vestes 253.
 finis Euangelium prædica-
 re quàm difficile 276. mū-
 dus ex aqua conditus
 270. & seq. suis regnis ex-
 cedere interdictum 247.
 finas olim lati^r imperasse ib.
 sincapuranum fretum 110.
 204. 216.
 fionis seu Sabanni rex 181.
 fœdus cum Albuquerque
 init 213. 295. ad eum Lusi-
 taniz regis legatus 295.
 & seq.
 Siriagum insula 449.
 ad Soarē Armuziæ oppidū
 Lusitaniz interfecti 353.
 Soarius vidē Lupus
 Societatis Iesu labores 753. &
 seq. origo 525. progressus
 in Aethiopiam 749. Ar-
 muziam 625. in Brasiliā
 67. 679. in Congum
 689. & seq.
 in Iaponem 697. Mala-
 cam 576. in Molucas ib.
 in Sinas 697.
 Socotora Arabici maris in-
 sula 85. 127. & seq. 139. 180.
 202. 229.
 socotore arx à Fartacis cō-
 dita, à Lusitanis expugna-
 ta 128. & seq. ab incolis ob-
 sessa 155. à Lusitanis diru-
 ta 203. incolę Thomistę
 Christiani 127 à Fartacis
 Mahometanis diuexati
 129. eorum mores vitę ge-
 nus 127. & seq. ijs ab Al-
 buquerque ob rebellionē
 grauius vestigal impo-
 situm. 155.
 sofala 40. 49. 78. 117. aurifo-
 dinis nobilis 40. 49. eius
 incolę Saraceni 118. Qui-
 loz regi subiecti ibid.
 ab eo deficiunt ibid. præ-
 toris in Lusitanos fraus
 118. & seq. in ea arx à Lu-
 sitanis constructa 119.
 Sofar Chius AEgypti quæ-
 stor Solimanum interfici-
 cit 430. Adenum oppug-
 nat ibid. Dium 589. & se.
 interficitur. 598.
 Sol apud Sinas colitur 271.
 Solimanus Iusufi Sofalz præ-
 toris filius ad Lusitanos
 fugit 121. rex Sofalz ab ijs
 declaratus ibid.
 Solimanus Myrlenzus. AE-
 gyptiæ clausi præfectus
 281. 285. Adenum oppug-
 nat

HISTOR. INDICAS.

- gnat 281.** in Camarano Strabo de coco seu nucē In-
arcem exstruere tentat dica quæ 310.
- 282. Zebitum capit ibid.** Suaquenum vrbs à Lusita-
nīs incensa 411.
- Giddam ab Hoceno de-** Subum insula à quo detecta
sertus redit 283. Hocenu 329. eius regui⁹ christian⁹
interficiit 284. cum Sely- fit ibi. Apostata Magalia
mo Turcarum Imper. in nis aliquot socios truci-
gratiam redit ibid. Cairi dat 330. (diæ ratio 372.
pfectus ib. eius mors 430
- Solimanus Peloponnesius** Successionū in Prætura In-
Aegyptiæ classis præfect⁹ Suilla caro Sinis valde ex-
494. Adenum fraudulē- petita 255.
ter capit 495. Diu ob- Suezium Heroum vrbs 38.
sidet 496. & seq. 112. 157. 279. & seq.
- Solimanus Selymi fili⁹ Tur** Sunda laux maioris oppi-
carum Imp. 284. Rhodū- dum 398. captum & mu-
expugnauit 376 classes in nitum 173. eius opulen-
Indiam mittit 494. 714. tia ibid. præfectus opem
Soloris rex baptizatur 762. Mascarenia contra ho-
Somatra insula 37. 204. 222 stes implorat ibid. ei serō
236. 365. à quo primū de- auxiliū missum ib. & seq.
recta 180. auri ferax ibid. Supæ rex baptizatur 546.
peninsula olim credita, Surratum Cambaia oppi-
& quare ibi. eius situs ib. dum 180. incensum 427.
incolarum mores, reli- T.
gio, victus 181. ex ea Lu- **T**Abaria Boleifis Ternatis
sitani exacti 369. regis filius in arcem
à Britto abduct⁹ 371. Ter-
Sonum Congi regni mariti natis rex 447. in Indiam
ma pars 17. eius princeps ad prætorem victus mis-
cum filio baptisatur ibi. sus 449. Christianus fit
S. spiritus fluius 726. ibid. eius mors ibid.
- Stachiris fluius 29.**
- Srephanus Gamma Vasci** Tabona Ternatis insulae vi-
pater 46. cus 438. eius p̄sidis hor-
rendum supplicium 439.
Stephanus Gāma Vasci fi- Lusitani eam populantes
lius Malacæ p̄fectus 479 malè ab incolis excepti
Indiae prætor 509. eius 438. & seq.
Arabica expeditio 510. ††††† Tagus
& seq.

INDEX IN

- Quexomes** insula 155.357. ab S. Raphael primæ Indicæ classis navis 46.
Albuquerque vastata 155.
à Turcis 716.
Quibibus in Papuis insulis regulus 450.
Quiloa vrbs 40.49. & sequ. 78 84 116.313. olim Rapta 40. stipendiaria Lusitana 84. eius arx à Lusitanis constructa 116.
Quitirius Malacensis Vtimuris Raizæ filiam ducit 221. bellum cum Lusitanis gerit ibid. & seq.
R.
Raciolum arx à Lusitanis constructa 466.
Raciolū regni Decani vrbs 320. à Narsingano rege obseffa 321. ei dedita ibi.
Rades Caciles Tidoris regis tutor 432.
Rafus Zeisodini Armuziæ regis tutor in vincula cōijcitur 420.
Raia Nara Alodini Bintani regis gener 384. eius exercitus Linguam obsidens à Lusitanis fufus ibid.
Raia Sudamicinus Pacenorum præfectus 307. eius cum Lusitanis pugna ib. & seq.
Rainelum Cambaiz oppidum captum & incensū 426. & seq. eius fertilitas, opulentiā, incolæ & situs ibid.
S. Raphael primæ Indicæ classis navis 46.
S. Raphaelis columna ad flumen Bona signa posita 49.
Raphael Perestrellius Goæ laboranti succurrit 292.
Raptus fluius hodie Sen-gus 40.
Raulinus Pegusiorum regis ad Corream legatus 303. & seq.
Regum flumen 48.
Reixelum oppidum à Persis captum 509. & seq.
Reliquiæ Sanctorum sedāt tempestatem 701.
Repelinenſis ager à Lusitanis vastatur 99.
Repelini vada 95. à Cocinēſibus contra Calcutanos custodita 96.103. à Patieco munita ibid.
Resbuti populi 479.
Rhabarbarū apud Sinas 249
Rhinoceros ab Emmanuele Lusitaniz rege Leoni X. papæ dono missus 234. in itinere naufragio perit ibid.
Rhinocerotis cum elephante inimicitiz ibid.
Rhotericus Botus in Baharenum missus 348. eius martyrium 353.
Rhotericus Fernandus ad Cambaiz regem legatus 342.349.

Rho-

HISTOR. INDICAS.

- Rhotericus Dominicanus** sulæ emporium 226. eius
Colani rem Christianam cum Veranola ciuitate
 administrat 100. inimicitie ibid. in eo Lu-
Rhotericus Iufartes Conca sitani quomodo excepti
 ni præfectus 322. ibid.
Rhotericus Lima ad Acthi- Rumecan Sofaris filius Diū
opiæ regem legatus 316. obsidet 398. & sequ. eius
 318. ex Acthiopia redit mors 616.
 384-
Rhotericus Mathematicus Rumepolis prope Diū op-
Ioannis II. Lusitanie re- pidum à quo conditum
gis medicus 12. 159. Turcis deditum 501.
Rhotericus Mellus Goz Rumes Turcæ qui 159.
præfectus 319. Concanū Rupes inexpugnabilis 513. &
 per fraudē occupat 322. seq.
Rhotericus Patalinus Ma- S.
lacæ præfectus 213. 239. **S** Abaius Decaniorum ty-
 294. rannus 123. 169. 188. 191.
Rhotericus Pereria Benefa- Idalcanis pater 123. Lusit-
rino castello præfectus tanos ex Anchediua pel-
 229. lere tentat ibid. & seq. 70.
Rhotericus Soarius duas tri- eius bellicus apparatus
remes Hoceni capit 174. 188. in Decanium regem
Rhotericus Sosa ad Congi perfidia 170. in Lusita-
regem legatus 16. quo- nos odium 188. eius mors
modo exceptus 17. & sc. ibid.
 in Lusitaniam redit 22. **Saca Iazij Dienſis dynastæ**
Rhotericus Vasaus Pereria filius 340. Didaci Pacen-
Indiam petit 323. eius na- ſis naues oppugnat 349.
uem cetus inuadit ibid. eius ad Sequenriæ postula-
 ta responſum 340. & seq.
Roma orbis caput 2. **Saccarum Braſilicum** 70.
Rofalgates promontorium Sacrum promontorium 7.
olim Siagrum 140. **Sadradinus Armuzianus** Me-
Roztomacanes Benefarini crini Bahareni dynastæ
castelli præfectus 219. corpus intercipit 348.
Lusitanis castellum de- **Sagamus Coromædelis rex**
dit ibid. 85. à S. Thoma Apeſtolo
Rubrum mare 157. conuertitur 87. eius reli-
Ruentellum Amboini in- quia-

INDEX IN

- quæ Meliapore Lusitanis Sequeria vide Didac⁹ Lupi⁹
 inuentæ 364. arca argen- Sericum vel Eoû mare 247.
 tea inclusæ ibid. Serpentes in Cananoris ro-
 Sagum cibi & potus genus gno afflatu homines ne-
 in Molucis 228. cant 82.
 Sallertanæ insulæ ad Bazai- Serfadeneghil Abassinorû
 num 480. rex 41.
 Sallertani agri Lusitanis attri Siacanus dynasta Alodini
 buti 466. Bintani regis stipendia-
 Samibeleganus Pegusiorû rius 240. eius in Botelliû
 regis ad Corream l. ga- insidiæ ibid.
 tus. 303. Siagrum promontoriû ho-
 Sanaia Malacensium præfe- die Rosalgarum 140.
 ctus 96. (la 697. Siani rex in Macazaribus ba-
 Sanctianum Sinarum insu- ptizatur 346.
 Sandalum album 181. Siculus architectus perfuga
 Sanga Indiæ regnum 156. apud Calecuranos 376.
 Saraceni in suis occultâdis, eius bellicæ machinæ ibi:
 in alienis explorandis cõ 381. mors 382.
 silijs sagaces 110. senon Siliganum oppidum 464.
 nisi victores prælio excef- Simia pro Deo apud Indos
 suos diris deuouent 472 colitur 57. eius templum
 Gammæ insidias struunt in regno Malabarico in-
 64. Mamudio Malacæ re- signe ibid.
 gi fœdus cû Lusitanis in- Simon Acunia Bardadinû
 itum dissuadent 182. Bahareni insulæ dynastâ
 Securus Brasiliæ portus 69. frustra oppugnat 421. &
 Selymus Ottomanus Tur- seq. eius mors 422.
 carû Imperator 282 284. Simon Andradius Ciaula-
 286. Campsonis Aegyp- næ arcis præfect⁹ 350. Da-
 tij Sultani imperium de- bulum oppidum tributa-
 let 282. rium facit 351. duas Tur-
 Senex trecetos trigintaquin carum triremes capit ibi.
 que annos natus 492. Simôn Correa 360. eius so-
 Sengus fluuius olim Raptus cij aliquot ad Bacianum
 40. interempti ibi.
 Septa Africæ vrbs 5. à Lusi- Simon Mellus 414. ad Mal-
 tanis capta ibid. duas insulas missus 404.
 Masca.

HISTOR. INDICAS.

Mascareniam capit 400.
Simō Menesius Cananoris
arcis præfectus ibi. Cou-
lectum Calecuti emporiū
expugnat 374. & seq.

Simon Vasa^r sacerdos Mo-
moia Christianam rem
amplificat 448.

Sina Arabiæ mons D. Catha-
rinæ reliquijs nobilis 112.

Sina Indiæ regnum 37. Ci-
na vulgo dictum 247. ci-
p^o edificia & domus 251.
fertilitas, opulentia 247.
& seq. murus infanz ma-
gnitudinis 266. satrapæ
quot 247. situs ibidem.
suburbia 252. templa
ibidem. vires quot 249.
quàm munitæ 250.

virium amantia, situs
& descriptio 249. & seq.

Sinæ Indiæ populi 85. 110.
247. argenti audissimi
249. Deos contemnunt
252. 270. & sequent. 273.
gentes reliquas despectui
habent 275. D. Mariæ vir-
ginis imaginem vene-
rantur. 270 pigrum pu-
blicas legibus plectunt
248. 257. religionem ne-
gligunt 270. sagis viun-
tur 252.

Sinarū adulterij pœnæ 254.
ægrota^orum ratio 257. æ-
nea tormenta 256. ana-
tum copia 259. & sequen.

belligerandi ratio 266. &
sequent. ad calores æsta-
te leniendos mirum in-
uentum 253. capillamen-
tiratio 252. carcer 265.
color 252. comediar 254.
conuiuia ibid. & sequen.
corporis constitutio 252.
Dij 270. & seq. Doctores
quomodo creantur 262.
exequiæ mortuorum
272. scœnatorum pœna
258. gymnasia 261. solig-
nia 263. iura & leges 260.
& sequent. 274 kalenda-
rium 254. libandi mos
272. libido 274. linguæ
variar 256. literæ ibidem
261. luctus 272. & sequen.
in Lusitanos sæuitia 370.
mechanicæ artes 255. ma-
gistratus 262. & sequen.
mandarinum præcipua
lingua 256. mensuratum
& iunctu ratio 257. mer-
catum ibid. & sc. moneta
ibid. mulierum ornatus
253. de mundi & hominu
creatione opinio 270. &
sc. naues 258 & sc. nuptiæ
254. piscandi ratio 260.
rei quomodo puniuntur
264. & sc. 274 religio 270.
& sc. Rex 267. & sc. lega-
tos aliorū regu quomo-
do excipit 275. tributa &
vectigalia solus imperat
269. regis diplomata 268
(filij quo-

INDEX IN

- quemodo custodiuntur** cam 576. in Molucas ib.
ibid. nomen tabula in- in Sinas 697.
scriptum adoratur à præ- Socotora Arabici maris in-
fectis ibid. tituli 275. ve- sula 85. 127. & seq. 139. 180.
ctigalia annua quam ma- 202. 229.
gna 269. vxores 267. regū Socotore arx à Fartacis cō-
successio 268. salutandi dita, à Lusitanis expugna-
ritus 255. satrapæ qua pō- ta 128. & seq. ab incolis ob-
pa in publicum prodeūt sessa 155. à Lusitanis diru-
265. scribendi ratio 256. ta 203. incolæ Thomistæ
sortes ridiculæ 272. super Christiani 127 à Fartacis
stitiones & errores 270. Mahometanis diuexati
& seq. typographia 256. 129. eorum mores vitæ ge-
vestes 253. nus 127. & seq. ijs ab Al-
sinis Euangelium prædica- buquercio ob rebellionē
re quàm difficile 276. mū grauius vectigal impo-
dus ex aqua conditus situm. 155.
270. & seq. suis regnis ex Sofala 40. 49. 78. 117. auriso-
cedere interdictum 247. dinis nobilis 40. 49. eius
finas olim lati⁹ imperasse ib. incolæ Saraceni 118. Qui-
sinapuratum fixum 110. loæ regi subiecti ibid.
204. 216. ab eo deficiunt ibid. præ-
tionis seu Sabanni rex 181. toris in Lusitanos fraus
foedus cum Albuquerque 118. & seq. in ea arx à Lu-
init 213. 295. ad eum Lusi- sitanis constructa 119.
taniz regis legatus 295. Sofar Chius Aegypti quæ-
& seq. stor Solimanum interfici-
Siriagum insula 449. cit 430. Adenum oppug-
ad Soarē Armuziæ oppidū nat ibid. Dium 589. & se.
Lusitaniz interfecti 353. interficitur. 598.
Soarius vidē Lupus Sol apud Sinas colitur 271.
Societatis Iesu labores 753. & Solimanus Iusuf Sofalæ præ-
seq. origo 525. progressus toris filius ad Lusitanos
in Aethiopiam 749. Ar- fugitizi. rex Sofalæ ab ijs
muziam 625. in Brasiliā declaratus ibid.
67. 679. in Congum Solimanus Mytlenæus. AE-
689. & seq. gyptiæ clausus præfectus
in Iaponem 697. Mala- 281. 285. Adenum oppug-

nat

HISTOR. INDICAS.

- gnat 281. in Camarano Strabo de coco seu nucce In-
arcem exstruere tentat dica quæ 310.
282. Zebitum capit ibid. Suaquennum vrbs à Lusita-
Giddam ab Hoceno de- nis incensa 511.
283. Hoccaū Subum insula à quo detecta
interficit 284. cum Sely- 329. eius regui⁹ christian⁹
mo Turcarum Imper. in fit ibi. Apostata Magalia
gratiam redit ibid. Cauri nis aliquot socios truci-
pfectus ib. eius mors 430 dat 330. (diæ ratio 372.
- Solimanus Peloponnesius Successionū in Prætura In-
Aegyptiæ classis præfect⁹ Suilla caro Sinis valde ex-
494. Adenum fraudulē- petita 255.
- ter capit 495. Diū ob- Sueziū Heroum vrbs 38.
fidet 496. & seq. 112. 157. 279. & seq.
- Solimanus Selymi fili⁹ Tur Sunda laux maioris oppi-
carum Imp. 284. Rhodū- dum 398. captum & mū-
expugnauit 376 classes in nitum 173. eius opulen-
Indiam mittit 494. 714. tia ibid. præfectus opem
Soloris rex baptizatur 762. Mascarenia contra ho-
Somatra insula 37. 204. 222 stes implorat ibid. ei serd⁹
236. 365. à quo primū de- auxiliū missum ib. & seq.
tecta 180. auri ferax ibid. Supæ rex baptizatur 546.
- peninsula olim credita, Surratum Cambaia oppi-
& quare ibi. eius situs ib. dum 180. incensum 427.
- incolarum mores, reli- T.
gio, victus 181. ex ea Lu-
sitani exacti 369.
- Sonum Congi regni mariti-
ma pars 17. eius princeps
cum filio baptisatur ibi.
- S. spiritus fluuius 726.
- Stachiris fluuius 29.
- Stephanus Gamma Vasci Tabona Ternatis insulae vi-
pater 46. cus 438. eius p̄sidis hor-
Stephanus Gāma Vasci fi- rendum supplicium 439.
lius Malacæ p̄fectus 479 Lusitani eam populantes
Indiæ prætor 509. eius malè ab incolis excepti
Arabica expeditio 510. 438. & seq.
- & seq.

+++++ Tagus

INDEX IN

- Tagus** Lusitanie fluvius 43. **Goæ** 364. **Meliapore** 363.
- Tamaranus** Ternatensis rei **Tensa** laponiæ pars 369.
- maritimæ præfectus à **Lu** **Termapatanus** **Calecuti**
- sitanis** captus 440. **portus** 415.
- Tamendoa** animal in **Brasi** **Ternate** **Moluca** insula 226.
- lia** 73. 360. & sc. 405. eius incol-
- Tampoi** factitij vini genus **larum** mores 228. victus
- in **Borneo** insula 441. **ibid.** in ea **arx** à **Lusitanis**
- Tamum** **Sinarû** insula 277. **ædificata** 362. **pæne** à **Ter-**
- Lusitanorû** in eius incol- **natensib.** **capta** 445. in ea
- las** iniuriæ **ib.** in ea **castel-** **motus** 371. 407. & sequ.
- lû** ab **ijsdem** extructû **ib.** 437. & seq.
- Tanaha** oppidum 418. eius **Ternatenses** à **Lusitanis** **ab-**
- dynasta** stipendiarius **Lu** **alienati** 436. & seq. 440.
- sitano** 424. 428. **cum** **Tidorensibus** **bellû**
- Tanoris** rex **auxilium** à **Lu** **gerunt** 371.
- sitanis** petit & impetrat **Tertiæ** insulæ 66. 187.
108. stipendiarius **Lusita-** **Terzanabalis** oppidum à
- no** **ibid.** baptizatur 670. **quo** & **vbi** conditum 7.
- Goæ** quomodo excep- **Themistoclis** dictum 382.
- tus** 674. & seq. **S. Thomas** **Apostolus** **Indie**
- Taprobana** 37. 124. & seq. in **euangelizauit** 85. in **Lusi-**
- ea **tempore** **Apostolorû** **tanorum** prælijs quando
- Euangelium** promulga- **primum** inuocatus 620.
- tum** 125. **tres** **Magos** conuerit 88.
- Taracolû** vrbs 198. à **Narsin-** **Meliapore** templum con-
- gæ** rege oppugnata **ibid.** **struxit** 363. & seq. **puerum**
- Tatusia** **Brasilicû** animal 72. **resuscitat** 86. & seq. **Sinis**
- Tempestas** fœda 68. 77. **prædicauit** 270. eius **mar-**
- Templû** **Armuzianæ** arcis à **tyrium** 87. **miracula** 86. &
- quo** **instauratum** 419. **D.** **sequ** **peregrinationes** per
- Barptolemei** **Cocini** 99. **Indiam** 85. **prophetia** 86.
- Christi** ad **Nabatiâ** in **Lu** **reliquiæ** **Meliapore** inuẽ-
- sitania** 176. **S. virg. Mariæ** **ta** 364. in **arca** **argentea**
- Cananore** 133. **Goæ** 219. **inclusæ** **ibi.** **Goam** **trans-**
230. **Malacæ** 213. in **Ma-** **latæ** **ibid.** **Edeslam** **Meso-**
- zua** insula 316. in **Socoro** **potomiæ** **translatas** **qui-**
- ra** 129. **D. Thomæ** **Apost.** **dam** **volunt** 88. 363. **sepul-**
- chrum**

HISTOR. INDICAS.

- chrum Meliapore** 363. ci
Goa à Constantino Bri-
gatio prorege templum
constructum 364.
Thomas Fernandus Lusita-
nus architectus 131.
Thomas Nonnius Antoniū
Paticum in arcem Mala
censem rapit 294.
Thomas Persarum rex 656.
Thomas Petreius ad Sinarū
regem legatus 246. 369.
Cantonem venit 277. à
Sinis captus 278. ci⁹ misc
randa mors ibid.
Thomas Sosa primus Brasi-
liæ prætor 679.
Ticuarinum insula 187.
Tidoris Moluca insula &
vrbs 226. 360. & seq. 405.
à Lusitanis direpta & in-
censa 406. 434. à Castel-
lanis refecta & munita
406. 432. eius rex pacem
à Lusitanis qua conditio
ne impetrat 404. 435. tri-
butarius Lusitano 435. ex
ca Castellani quo pacto
discesserunt ibi.
Tidorensium cum Ternatē
sibus prælia 371. 406.
Tigres Brasiliæ famelicæ
veloces, pastē ignauæ 72.
Timoia pirata 188. 198. Goa-
nis infensus, Lusitanorū
studiosus 188. Goensebel
lum Albuquerque sua
det ibid. duo ad Goam
castella expugnat 189. ad
conscribendos milites
mittitur ibid. 198. Goam
in auxilium Lusitanis se-
rò venit 199.
Tolocum ad Ternatem vi-
cus 411. 440.
Tolum oppidum 692.
Tormentariæ fabricæ arti-
ficiū 50. barbaris pro-
ditur 93.
Torum vrbs 39.
Torus Armuziæ rex 241.
340. 343. 421. ab Albuquer-
cio è seruitute domesti-
corū liberat⁹ 242. Armu-
ziēs arcē oppugnat 357.
Armuzia incensa fugit
ib. Lusitanorū iugum ex-
cutere conatur 357. & seq.
Sequeriæ opem contra re-
belles implorat 344. Zei-
fadini frater 241. eius de
Lusitanorum internecio-
ne decretum 352. mors
358. vestigalia à q̄storibus
suis interuertuntur 349.
Transfaganum Lusitanæ
oppidum 46. Mons ma-
ior appellatur ibid.
Trauanporis regnum 540.
Tremelanum delubrū 548.
Trichinamalius princeps ba-
ptizatur 677. & seq.
Triglypton regni Peguensis
quondam caput 302.
Trimūpara Cocini rex 80.
Calecutano regi curin-
+++++ 2 fen-

- sensus ibi. ab eo ad Lusitanos prodendos solici-
 tatur 90. ab eodem vict' 97. contra eundem
 ab Albuquerque auxiliū 353. eius præclarum faci-
 nit 102. Capralem be-
 nignè excipit 81. à Lusita-
 nis in regnum restituitur 98. in solitudinem depo-
 sito gubernaculo se reci-
 pit 117. eius bellum cum
 Calcutanis 95. 303. & se.
 fides & constantia 90. 93.
 97. literæ de Patieci rebus
 gestis ad Lusitaniæ regē
 109. ad Lusitanos conso-
 latoria oratio 95. in eos
 amor ibid. liberalitas 98.
 Tristanus Açunia Brauam
 urbē capit & diripit 126.
 & seq. Cananore Lusita-
 nis obsessis succurrit 136.
 Cocinum venit ib. in In-
 diam tendit 126. 129. ad
 Leonem X. Papam lega-
 tus 233. & se. in Lusitaniā
 redit 139. Madagascarem
 insulam explorat 126. Me-
 lindem venit ibi. Oicensē
 dynastam interficit ibid.
 Pananem portum oppu-
 gnat 137. & seq. Socotorā
 arcem expugnat 128. eius
 incolas Christianos in fi-
 dem suscipit 129.
 Tristanus Ataidius Ternatē
 sis arcis pfectus 447. & se.
 Tristanus Castrius 345.
 Tristanus Vāsæus Materiā
 insulam inuenit 8.
 Tristanus Vāsæus Vega Ar-
 muzienfi arcis succurrit
 353. eius præclarum faci-
 nus 354. & seq. (228.
 Tuaca Molucis potus gen'
 Tungubuti rex 32.
 Tupinaquini gens in Bra-
 lia interiori 736.
 Turcæ duplicis generis
 apud Indos 159.
 Turoto ad Ternatem vicus
 440. in eū Ternatis regi-
 na cum proceribus sece-
 dit ibid.
 Turumbacum Armuzien-
 sium aquatio à Lusitanis
 oppleta 153. & seq.
 Tutan Sinarum prorex 262.
 eius munia ibid.
 V.
 Vada Luiana B. Mariæ
 virginis templum Goç
 à quo conditū 230. 245.
 Albuquerqueius in eo se-
 pultus 245.
 Viacus Caciles Ternatensis
 Lusitanis car' 436. seipsū
 præcipitat ibi. eius mortē
 Iustiani indignè ferūt ib.
 Vaidua Caciles Mahume-
 tanorum antistes 437. in
 vincula à Lusitanis con-
 iectus ibi. liberatus in vo-
 luntarium exilium abit
 ibid. Ternatenses in Lusi-
 tanos incitat 438.

Vai-

HISTOR. INDICAS.

Vaigamanum insula 450.

Vaigcum insula ibid.

Vaipinū insula 97. eius dynastæ in Trlmumparam

Gocini regē fidelitas ibi.

in eam Trimumpara vi-

ctus fugit ibid.

Valerudinarium Goæ 219.

Mosambici 535. 641.

Variuencs Cambaiz pagus

& arx à Lusitanis capta

485. Badurio restituta ibi.

Vasæus Fernandus interficitur 615.

Vasæus Deza Cocinensis ar-

cis præfectus 389. eius p

Mascarenia de Indiæ præ-

tura oratio ibid. & seq.

Vasæus Gamma 182 383. pri-

mæ Indiæ classis præfec-

ctus 46. 371. qua pompa

è Lusitaniâ discessit 47.

ad S. Blasij aquationem

venit ibid. 66. ad Planas

insulas 48. ad Zangueba

ris oram ibid. ad regum

flumen ibid. ad Bona sig-

na flumen 49. ad Mosam

bicum ibid. Mombazam

52. & seq. Melindem 54.

66. Calecutum 55. 62. ad

Anchediuam 65. in Lusi-

taniam redit 66. iterum

in Indiâ profectus Qui-

loam venit 84. Canano-

rem ibid. Cocinum ibi.

in Lusitaniam redit 90.

tertiò in Indiam Coci-

num venit 372. à Cale-

cuti rege quomodo ex-

ceptus 62. & seq. ab Em-

manuele in Lusitaniam

rediens quomodo 66. 91.

à Melindis Rege quàm

benignè 54. fœdus cum

Cananoris rege renouat

84. Indiæ prætor 371. na-

ues Calecutanas capit 91.

Saracenorum 51. 84. Qui-

loæ regem stipendiariū

facit 84. eius classis terræ

motu tremefacta 372. in-

ramentum fidelitatis re-

gi præstitit 47. mors 372.

vitæ periculum 53. ad eū

Cranganorensium Chri-

stianorum legatio 84. 89.

in eum Arabum & Sara-

cenorū insidiæ 64. Mozā

biquēs nauarchæ 51. & f.

Vasæus Laurentius ad ex-

plorandam Borneum in-

fulam missus 407.

Vasæus Petreius à S. Pelagio

Variuencem capit 485.

Vaticanum Romæ sacrariū

234. eius insigne ornamē

tum ab Emmanuele Lusi-

taniz rege donatum ibi.

in eo Sinarum liber 256.

Venefici apud Brasiliōs 686

Venerææ conchæ in Maldi-

uis insulis 311.

Veranula Batochinæ Mu-

ris insulę ciuitas 226. eius

cum Rucutellanis inimi-

citiz

+++++

I N D E X I N

- citiæ ibid.
 Verberati insulæ 51.
 Verissimus Patiecus Antonio frater Goā venit 295.
 eius mors 300.
 Vespasianus Imperator pecuniæ diligētissimus 269.
 Vespertilioes in Cananoribus regno quales 82.
 Vetus villa in Brasilia locus 680. 682.
 Vexilla tria à Turcis capta in Lusitaniam missa 176.
 Vgētana vrbs & regnū 479.
 Vicetinus quidam Magalianis socius orbe toto navigatione circumactō in Italiam redit 332.
 Victoria Castellana nauis totum orbem circumnavigat ibid.
 Victoriæ Lusitanorum insignes de Alodino Binta ni rege 240. 305. & sc. 384. 392. & scq. 147. & sc. 356.
 Armuzianis 120. Cafribus 80. Calcutanis 83. 91. 99. & scq. 104. & scq. 107. 122. 135. & scq. 373. & scq. 382. 383. 413. & scq. 425. Cābaianis 424. 426. 428. 468. 476. Cananorē sibus 136. Colanis 117. Dabulensibus 172. Diēsibus 418. Farracis 128. Goanis 199. Iauis 222. Linguz regē 238. & sequ. Mammalucis 157. 175. Mōlucensibus 461. Narasinganis 430. Pacenis 308. & scq. Panē-sibus 393. & sequ. Turcis 174.
 Villa infantis oppidū à quo & vbi conditum 7.
 S. Vincentij Brasiliæ colonia 679. 681. in eam societatis Iesu patres missi 681.
 Vincētius Franciscanus Ioannis Albuquerqueij Goæ epī comes 504. 670. & sc.
 Vincentius Fonsēca seditio sus 442. in vincula coniectus ib. Ternatis præfectus 446. Aialum regem regno pellit 447. odium suorum incurrit ib. apud Indiæ prætorem accusatus 446.
 Vincentius Rhoterigius Lusitanus ē Societate Iesu in Brasiliam missus 679.
 Vincentius Sodreus Indico mari à Gamma præfectus 90. Concinum venit 93. Trimumparæ auxilium denegat 94. ad Erythræas fauces obsidendas tendit ibid. ad Curiam Muriam naufragio perit ibi.
 Vincentius Viegā sacerdos Malacensi ecclesiæ præpositus 625.
 Viride caput inuentum 9.
 Visapor Cambaiæ vrbs 552.
 Visionis monasteriū in Abassia 317.

Vofu-

HISTOR. INDICAS.

Voluquius Iaponiæ vrbs 553. Zacuta Congi regis ad Lusitaniam regem legatus 15. & se. baptisatus Ioannes appellatus 16. in Conguente in fide instructus remittitur ibid.
Vitumtis Raia Malacensis princeps 184. pacē ab Albuquerque clā petit 208. Malacæ iuri dicundo inter Mahometanos præpositus. 213. ob perfidiam securi percussus 214. eius vxor mortem vlcisciparat 221.

X.

Xarafus Armuzianæ classis præfectus 344. ad Bazala in cælestibus relatus harenam oppugnandū missus ibid. Torum Armuziæ regem in Lusitanos incitat 351. interficit 358. eius apud Armuzianos auctoritas 351. in Correcā perfidia 345. & f.
Xauerius vide Franciscus.
Xebādara Armuzianæ classis præfectus triremem Lusitanam capit 352.
Xeques Arabib. prætor 49.
Xicocū Iaponiæ insula 533.
Ximum Iaponiæ insula ibi.
Xiphias piscis 301.
Xoar Armuzianæ ditionis Albuquerque dedita 143.

Y.

YChan mensuræ genus apud Sinas 257.

Z.

ZAbucalcs Brasiliæ arbores 7.

Zagazabus Abassini regis ad Lusitaniam regem legatus 385.

Zaires fluvius 13. 20. à quo primum inuentus 13. columna in eius ostio posita ibid.

Zala in cælestibus relatus Mahometanis 166.

Zamafum Mauricæ oppidum 435.

Zamorinus Malabarici regni imperator 56. 117. ab Albuquerque pacem petit 219. cum eo iniuriam sibi à Lusitanis factam ex postulat 101. à Campione Aegyptio auxilia petit 157. Cananoris regem ad se sollicitat 130. Capialem benigne excipit 78. frustra classe persecutus 82. Cocinum incendit 97. ad Deos placandos secedit 107. Gāmæ insidias struit 90. & se. cum qua pompa excepit 62. & se. insequitur 90 & seq. cum Lusitanis pacem init 78. 99. Patieci naues oppugnat 105. reges vicinos ad arma contra

INDEX IN

- tra Lusitanos infligat 156.
 Repelini vada inuadit 96
 103. & seq. tormenta bel-
 lica conflat 98. Talmum-
 param in Lusitanos soli-
 citat 90. 97. eius bellicæ
 machinæ 105. bellum cū
 Lusitanis 102. & seq. 108.
 130. clades 80. 83. 103. &
 seq. 123. classis 121. consul-
 ratio de bello Trimum-
 paræ inferendo 92. exer-
 citus 102. legatio ad Ae-
 gypti Campsonem 111.
 ad Lusitanos 99. literę ad
 Lusitanie regem 65. mors
 233. prælium nauale cum
 Almeida 122. responsum
 ad Lusitanie legationem
 63.
Zanaga fluuius 10. 29. Da-
 ratum priscis 29.
Zanguebaris ora littus nata-
 le cur dictum 48.
Zancibar insula 66. eius a-
 mænitas ibid. rex stipen-
 diarius Lusitano 100.
Zebitum felicitis Arabiæ op-
 pidum 516. Mustafæ Ma-
 maluco donatum 495. a
 Solimano Mitylenço ca-
 ptum 282. eius amænitas
 & opulencia ibid. præfe-
 ctus auxilium Gradaame-
 ti in Aethiopiam contra
 Lusitanos mittit 516.
Zcifadinus II. Armuziæ rex
 139. Ismaelis Sophi Persa-
 rum regis stipendiarius
 139. 420. Lusitanie regis
 148. veneno sublatum 241.
Zcila Africæ emporium 511.
 a Lusitanis deletum 287.
Zenzibaris regulus Lusita-
 no stipendiarius 359.
Zufolarinus Idalcanis exer-
 citus dux 193. 291. Azde-
 can dictus 465. Goam ob-
 sidet 291. & seq. 465. Lusi-
 tanos in Idalcancem inci-
 tat 550. cum ijs occultum
 fœdus init 466. ijs Barde-
 siana & Salsetana porto-
 ria cedit ibid. armis repe-
 tit 469. Pondam muro
 cingit 465. 618. eius cum
 Idalcane simulas 455.
 550. eius mors 552.

F I N I S.

IOANNIS
PETRI
MAFFEI,
HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER PRIMVS.

ETERNÆ mentis numen, atq;
consilium, quo ab ipsis mûdi pri-
mordijs vniuersa pariter & sin-
gula gubernantur; fide potius &
silentio venerandum, quàm ar-
gumentis ac disputationibus in-
dagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil
est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione,
vel propter ipsius vim atq; constantiam illustrius,
vel propter humani luminis imbecillitatem ob-
scurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas
est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis
duntaxat rerum euētis existimare; Diuinæ proui-
dentix ratio videtur eiusmodi, vt ingentium ope-
rum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat;
eaque per occultas causas, & incrementa latentia,
sensim ad tectum fastigiumque perducatur. Id adeo,
si quis animum aduertat, iam inde ex vltima vete-
rum annalium memoria facile intelliget. Post di-
ram illam totius orbis terrarum eluisionem, cum
denuò genus humanum in omne scelus atque fla-
gitium

A

gixium rueret; vniufque veri Dei cultum cum dæmonum feruitute commutaret; ne paulatim vniuerfa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinę legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot ante feculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fæce seuocauit, & propria iniustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti sobolem, & quidem præclara cum testificatione, seposuit! Rurſus, hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procuracionem sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus aliò transferre statuerat. Quàm multis ante annis urbem Romam exsurgere, & à paruis initijs ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, vt Ecclesię principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque, vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo ante petijſſēt; inde in omnia regna prouinciasque sine vllō erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ cæremoniæ, & bene beateque viuendi verissima præcepta manarent. Denique, superiore memoria, cū ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu longinquitate restinxerant; quàm pridem fortium & experiētium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summam animi contentionem, perque summa pericula & difficultates periti-

pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per
mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel
terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in v-
sum vitæ, pro locorum & regionû varietate, per-
mutant; interea occasionem naſti ſacerdotes & vi-
tæ innocentia, & Chriſtianæ facundiæ laude præ-
ſtantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum
Dei longè lateque diſſeminarent; errantesq; mor-
taliũ greges, ab infelicibus vepretis ac ſaltibus,
ad læta Domini paſcua cauſaq; traducerent. Cu-
ius tam glorioſi facinoris, tamque longinquæ na-
uigationis (ad quam neque fabuloſi illi Argonau-
tæ, neque in cæleſtium numerum falſò relati Bac-
chi, Herculeſve vnquam adſpirarunt) quoniam
decus ac titulos partim Luſitania, partim Luſita-
niæ finitima Bœtica ſibi iure quidem optimo vin-
dicat; quæ à Bœticis ad ſolem occidentem præ-
clarè geſta ſunt, ſcriptores alij perſequentur. Nos,
quoniam cuncta complecti pæne infinitum eſſet,
Luſitanicæ tantum conquiſitionis, præſertim ve-
rò promulgati ad meridiem & orientem Euange-
lij initia progreſſusq; (quando ita iubemur ab ijs,
quorum à nutu diſcedere eſt nefas) in vnius Dei
gloriam, & ſolatiũ Eccleſiæ Chriſti vniuerſæ, lati-
nis maximè litteris conſignare decreuimus. Quæ
cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet:
lætabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte vñſa-
nis gentium ritibus, ac deteſtabili Deorum ina-
nium cultu ſuolato. punget eos ruſum atq; adeo
terrebit, improborum ſcelere, & prauis dogmati-
bus agitata, ex orbe noſtro ad inſulas longè, vt in-
quit Eſaias, atq; ad vltimas terras tanquã indigna
bunda propala migrans Chriſtiana religio: vt vel
Deo vindice regnũ à nobis item auferri, vel, collu-

strato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effoetæ iam ac senescēti naturæ finis propediem adesse videatur. Verùm hæc summus ipse rerū arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapiētia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cū sacris, tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorq; iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quiue interfuere ipsimet rebus gerēdis, accepero. Quæ mihi copia quò promptior & expeditior esset, non subterfugi quominus Olisiponem vsque, commorandi causa contenderem, qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitanæ sedes est; omnia ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neq; Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis, ac mendacijs delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iam pridē valere iussis; fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

ORBEM terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas. inuēti demum hi noui tractus quartam adiecēre; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamē hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoq;
finium

finium haud exigua spatia prisci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemeus, vir cæteroque summus, & alij Geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ quicquid à Prasø Promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multæque & ingentes tum Africæ, tum Indico littori obiacentes insulæ, quamvis accuratam eorum diligentiam, notitiamque subterfugere. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit inscitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, ut ab ora discedere, & alto Oceano se committere nequaquam auderent: sed littora cautè legentes, ubi ad æstus maris, aut breuia periculosa peruenerat, quasi repagulis quibusdam à natura seu numine obiectis, reciperent illicò sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrantur. Itaq, promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sanè vocabulo, caput Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quod si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, eum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeo dissonæ, uti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quò clarius pateat, paulo mihi altius ordiendæ tota res est. In ijs Lusitanæ Regibus, qui prospero euétu rem & suam, & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissio in Africam exercitu, Septam urbem (quam Procopius Græcè, Septon, alij septem fratrum ciuitatem ap-

pellant) de Mauris cepit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britanniae regis nepte, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, ut alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores merito in cælum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum & superos omnes, ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; ut in summa corporis firmitate summaque licentiâ, illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & cõsceleratum genus hominum porro infectari, nec tantum è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad hæredem regni Eduardum fratrem natum maximè eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia nõ minus præclara sese conuertit, quæ suis & auspicijs aggredi, & sumptibus tolerare se posse consideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitati, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortalis Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ, eò maiorem veniebat in spem, quò se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britannia, & Gallia mercatores

catores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè sententia Henrici animo insedit. quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis, de quæ cæli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis, & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, rei quæ magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde villam infantis dixere) fama est, per quietem cælesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu supersederet, rem quæ adeo piam & laudabilem ultra differret. Itaque manè vt primùm euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatus quæ cæli Reginam, vt volens ac propitia captis adesset, cursum quæ dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quàm longissimè prouehi, & extimos Africæ tractus, ac gentes accuratè explorare iubet. Ij, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentes quæ suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus, & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, ultra Atlantis radices, quæ terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leu-

cas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen id est, quattuor fere millia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenire: quò ne longius tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam procurentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quominus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumentis, ab ora Mauritanie, continentes ac perpetuas regiones vltra equatorem extendi: quæ si pedibus peragrari, ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia nõ deesset, adiri, cognoscique posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepidè nauarchi alto mandassent, multis, & periculosis iactati procellis, varias primùm insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ litora, ad vsque Leznam (id monti nomen est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouère. Quorum è numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtuteque sunt, ut eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuère autem Ioannes Consalvus, & Tristanus Vaszus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minimè dubitarunt: ac partim ventis ablati, partim animi robore consilioque prouecti; insulas aliquot, in ijs vnam hodie nobilissimam, ditissimamque, cui à materia nomè est, ad Lusitanicum imperium adiunxère: itemque Aegidius Annius, qui

qui Syrtibus euitatis, & accuratè obseruatò maris æstu, recessuque, Ganariam promòtorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianæ fidei ad Hesperios Aethiopas aliasq; inaccessible antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis, ac laboribus amplè remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigeraret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit (quod ipsum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum est) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vsq; Indiam patefieret, id quàm optimo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Hêricus, cum aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones munijsset viam Euangelio, plenus gloria, & rectè factis migravit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primum regni potēs fuit (nam Eduardus pater ei maturè decesserat, fuitq; sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis, ac domesticis implicitus bellis, in eandem tamē laudem acerrimè incubuit; perque strenuos duces & gubernatores ab Læna monte ad Arsinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est vltra æquatorem gradus partesve duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæū, & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco nō est operæ pretium; & commercia varijs cum nationibus instituta; sed cum Aethiopibus præcipuè occiduis,

A ;

quam

quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quā ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique confluebant. Paret autem Guinea latissimè: & quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torretur; non tamen idcirco (vt falsò prisci putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo pluri-mos numerat populos: è quibus maritimi pisces mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerumque dispersi: exq; familiæ sæpe inter se propter inopiam, de aquatione ac pastione decertant: infelix genus hominū, ac seruituti natum, & cū alijs nominibus, tum vnius veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis. & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tam subita, ac noua, turbatum est; atq; etiam ex insidijs Christiani aliquot interempti; tamē cognita mox Lusitanæ Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari metum posuere: & commeandi contrahendiq; libera potestate facta, cum veste varij generis, & varijs domestici vsus instrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permurabant, nullius aut euentiu aut vendentium æquè bona conditione, atq; ipsorum qui venum dabantur, quippe ex Aethiopix fabuletis in opima Lusitani regni arua, & ex tugurijs, & mapalibus Olisiponem classe translati, vel ipsa vrbis frequentia rerumq; omnium copia paulatim ad mansuetudinē, & humanitatem erudiebatur: &, quod longè præstantius

stātius est, misterijs Christianæ religionis postmodum imbuti, & cælesti lauacro expiati, è peregrinis, dæmonū seruis, hominumq; mancipijs, Angelorum ciues, & domestici Dei repente euadebant. Hisce reb⁹ ita institutis, admodū expedire visum, ad mercimonia tuenda, atq; ad retinendā cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Aethiopū volūtate exstruuntur, interea morbo, laboribusq; cōfectus Alphonsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine II. lætis admodū auspicijs: quādo per idem tempus in Aethiopia Christiano primū ritu litatū est; barbaris ad noua sacra cæremoniaq; stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsā diuinā rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradū fecisset: nempe vt impuris fœdata victimis loca purgaret: breuiq; ingētem animorū vim à possessoribus iniquis in Christi libertatē assereret. Quo nuntio magnā in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maximè spiritus animiq; Rex, nō modò parta retinere, sed etiā omni ratione amplificare cōstituit. atq; illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlântico in Eoum Oceanum vel mari vel terra trāsitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studiū, ad beatas etiā Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mētem & cogitationē adiecerat. Quam ad rem in primis idoneū ratus, cogniti iam littoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemq; & societatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, alijsque regulis: dein, ad vltiora exquirenda, proba-

probata virtutis fideiq; homines familiares suos dimisit. atque id quò libentius facerèt; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tēpestare mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemq; Martino Bohemo, qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarent, ad cursum nauium in pelago, quamvis ignoto, regendū: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderū nauta, quam tamen cæli plagā, quàm remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij, quàm acerrimo studio re diu multumq; agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas cōfecēre, quibus hodiè naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtūtur: vt non parum, hoc etiā nomine, tota Europa Lusitanix debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occasum, vel contra, ab occasu in ortū nihil est in perpetua cæli conuersione certū ac stabile, quo dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possimus (namq; illa ex errantium syderum oppositu subtilis ac perobscura collectio, nequaquā est ad hāc quotidiani vsus rationem accommodata) iccirco nullidum longitudinis gradus notari, neque planè perspecta potuit esse ratio itineris, in quo nauium rectores periculosissimè

Iosissimè sæpe falluntur. credo equidem, in hoc, ut
 plerisque alijs humanis in rebus, ad mortalium
 vel acuendam industriam, vel coercendas cupidi-
 tates, hac tanta difficultate diuinitus interposita.
 Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum
 quanta nauticæ rei accessio facta sit. quinetiam ex
 eo tempore Christi disciplina manare longius cę-
 pit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietat-
 is laude præstantes, certatim ad huiusmodi expe-
 ditiones vltro semet regi offerebāt: è quibus Iaco-
 bi Cani constantia & virtus in primis enituit. Is,
 acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonſi
 processit ad ostium ingētis fluuij, qui ex ipsis Nili
 fontibus originē trahēs, Zaires ab incolis dicitur:
 ac tanta aquarū vi, præsertim hyeme, sese in Ocea-
 num infert, ut prodatur in octoginta millia passuū
 ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum haustu
 præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot,
 Ioannis iussu, è Lusitania secum aduexerat Canus:
 quibus præter Crucis figuram, & regij stemmatis
 insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscri-
 ptum, quo quæque terrarum spatia rege, quo duce,
 quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo columnis
 vnā, ditionis Lusitanicæ testem, in ostio collo-
 cat: dein aduerso flumine subuectus, errantes pas-
 sim Aethiopum greges videt, atro colore vibrato-
 que capillo, ut cæteros, veruntamen, ut vberiore
 solo, sic etiam ingenio moribusq; longè mitiores.
 quippe leuibus duntaxat munusculis, & benigno
 vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate crede-
 bant, ut eorum quoque nauigia, sine vllō metu vel
 suspitione, inuisendi gratia conscenderent. Vete-
 res amicos vel consanguineos diceres, si commu-
 nio intercederet linguæ. sed è multis ac varijs in-
 terpre-

terpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud ægrè cognitum est, præpotentem regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propius exploranda incolis ducibus mittit in regiam: ijsque obsidum loco relictis, præcipue indolis quattuor ipse vicissim Aethiopas in Lusitaniam asportat, persanctè pollicitus, quintadecima Luna (quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum solo. ij porrò, inter nauigādum, & Cani cura, & sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem hæsti, de Congi regno (sic enim appellari deniq; patuit) deq; eius opibus, ritibus, institutis cuncta postmodum ex fide atq; ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioannes mirè lætatus: &, collaudata Cani prudentia, nouos iubet hospites in primis benignè & copiosè tractari. cumq; ex ijs multa per otium quæsiisset; veritus ne longior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi; mādāt Cano, Aethiopas quàm optimè rursus acceptos quamprimū in patriam reportet, suosque recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad Congi regē adeat ipsemet; eumq; omni ratione ad Christū allicere studeat. Nec mora: tempestatem idoneam nactus Canus, peregrinos, Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, cōtinuato in præsentia cursu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Augustino (cuius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipsomet lapide nomen inditum est. Inde Congum reuectus
mira

mira gentis gratulatione ad regē ipse cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à suis audierat, summa cum honoris & mutæ beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quem admodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, spretis inanibus Dijs, vnū Deum cæli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti sit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quàm litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs nostrorum ante captus, ad studium veræ pietatis adeo exarsit, vt aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eūdem animi sensum familiares quoque suos, & regni proceres, apertè monendo hortandoque pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cælestis afflatus, qui mentes Aethiopum cæcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehebat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subactō, Cani reuersionis tempus instabat. Quem Rex tametsi aduocatum sibi in Lusitania videbat fore; tamē pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditq; proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex ijs, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atq; etiam mandat primū vti suo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingētes; deinde vt ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorē & pueros cælesti lauacro expia-

expiatos, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum pijs aliquot summi Dei sacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare se, cum liberis, & propinquis, & regno si fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Addit legationi munera, magnam eboris vim, vestemque permultam (hæc Aethiopum gaza est) è palmarum folijs admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioānes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cùm tantam pandi portam Euāgelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admouère. & Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris verò, sponsoris cuique sui nomen impositum. Baptismo peracto, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Cógum decreta cum regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico. neque neophyti modò ad suos remissi, verùm etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Aethiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. accessère ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus exstruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consalius Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Aethiopas erat expectatio nouæ religionis, & cùm cæteri ferme summi atque infimi Christianorum

ſtianorum aduentum valdè expetebant: tum verò
audiffimè Regis patruus, qui maritimis Congi
populis imperabat: quam Congi partem Sonum
incolæ nominant. Is, vt primum naues ad littus
applicitas audiuit; ingenti ſtipatus frequētia, ma-
gnoq; cymbalorum ac tubarum ſtrepitu, descen-
dentibus noſtris obuiam prodijt, vix præ gaudio
ſui compos. Et quoniā iam ætate erat, ne
oblatam ſibi diuinitus occaſionem fruſtra elabi
ſineret, baptizari ſe ſtatim voluit vnà cum altero
è filijs paruulo, quippe qui per ætatem ſibi conſu-
lere nondum poſſet: alterum iam adultum, quam-
quam eodem ſtudio vehementer incenſum, & ob-
ſecrantem etiam atque etiam, ne ſe cæleſtis illius
beneficij expertem veller; honoris tamen & obſer-
uantia causa, Regi, Regiſque liberis in tanto my-
ſterio anteuertere non eſt paſſus. Tēporario igitur
templo è frōdibus ac ramalibus raptim excitato,
aræ tres Chriſtiano more adornantur. ac ſacris ri-
tè perfectis, primus ex omni memoria baptiſmus
ille in ijs terris incredibili omnium lætitia cele-
bratus eſt anno poſt Chriſtum natum milleſimo
quadringenteſimo nonageſimo primo. Patrē nouo
nomine Emmanuelem; filium vocari Antonium
placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptā
religionem ac fidem præ ſe tulit ſenex: ſed etiam
aduocata concione ipſemet è ſuperiore loco in ſi-
mulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem de-
diti fuerant, adeò acerbè inuectus, & præteriti tē-
poris errata & flagitia tam grauiter ac dolenter
eſt deſectatus, vt animo planè immutatum, ac Deo
plenum haud dubiè cerneret. ijs rebus cognitis,
maiorem in modum lætatus eſt Congi rex: perque
eam gratulationem ad patrui ditionē ac fines mu-

B

niſicè

nificè adiecit agri, quod leucas in lōgum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adiunxit aliud. siquidem graui edicto conquesta vndique idola, quamquam multis id ægrè ferentibus, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quādiu ibi subsistēre, tanquam è cælo delapsos, omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysterijs, deque varijs virtutum generibus assidue percunctari: Deum verò suppliciter obsecrare, vè quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunq; supererat temporis, totum id in Christi Domini cultu, & in vera pietate cōsumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quāto cum silentio, vel tremore potius interesset, ex eo patuit, quod iuueniliter interea strepitum cientes ad ianuam templi honorarios ephœbos principum filios, illicò mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimū illud sacrificium, in quo pro salute hominū Deus ipse immolatur, ab hominib⁹ negligi. Itaq; dubio procul adolescentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ poenas capite ipso luissent; ni ætatē ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehemētius obstitissent. Iamq; ab Congi Rege nuntij aderāt, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui Amballē nomen, patrui baptismo & cōuersione lætissimum, festos agitare dies: nihilq; illi esse longius, quàm, vt elutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum ceteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponēdum est visum.

nauis

hanibus modico relicto præsidio, Sosa comitesq; sese in viam dedere. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itemq; ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram suppellectilem baiularer, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodiere de more gætis armati, Lusitanæ laudes, & præclara in se beneficia carmine concincentes: ita structis ordinibus, & eiusmodi gradu, ac symphonix genere, vt supplicantium apud nos pompæ speciem quandam exhiberent. Modos inhibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu, ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægrè patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburnæ sellæ insidebat mitratu infula è palmæ folijs opere subtili, & eleganti perfectâ: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque, vestis bombycina contegebat; læuum brachiū armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero. id solis regibus datū. Deniq; introductus legatus, quàm honorificentissimè excipitur. salutatione peracta, expositisq; sui regis mādatis, illicd p sacerdotes adstantes, dona, veitè pretiosam, tabulæ pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumētum in conspectu populi totius, petente id ipsū rege, proferri iubet:

B 2

tum

tum rex perattentè singula contèplari: quem quæque in vsum, quidûc significant, curiosius quærere. In ijs præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitanô Regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabûda procubuit: namq; inter illam sacrorum expositionem Aethiopes adeo intentis oculis gestus motusq; sacerdotum obseruabant, vt eodem pêne quo Lusitani momento capita submitterent, iungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuisi: tû de regis & reginæ baptismate sedulò agi cæptum. Id quò maiore apparatu, ac cæremonia fieret, templum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sanè difficile, tum alias ob causas, tum quod lapides & cæmenta longè admodum petendâ forent. sed tantus fuit ardor, vt breui comporatis vndique necessarijs, virgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nûtij; vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internum, Cuama, & is, de quo supra dixi, Zaires in externû effluunt. in eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex ijs quædâ tantæ magnitudinis atque frequentię, vt triginta homi-

hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege deserant, magnaque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniam & celeritate, & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternæ salutis consulere. Nec regina rem longius distulit, atque ad indicandum in Lusitaniz reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen delumpfit. Ingens Aethiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex ijs, procures aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adiungere. nam è duobus regis filiis alter ad omnem virtutem, ac pietatem propensus, natu maior, ad regni fines tutandos festinè præcesserat: iunior alter, Paulus Aquitimus nomine, nimirum ut esset qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auaritia moribus nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, rapit coactio exercitu rex, admittis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sola Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantum fiducia ne deesset) hostibus utique superiorem futurum. Nec vana fuere promissa: prælata Cruce fuis fugatisque rebellibus, paulo post victor Ioannes in patriam rediit. Quantem natu maior filius est secutus: qui cum Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitaniz Regis filium

vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiā deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Ifundos; quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit; ac veritatis lucem admirabili studio promiscuè omnibus imperare. Quo tanto Christianæ rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictiis in Congo sacerdotibus ad capta promouenda. Verum ij partim insolitis caloribus, & cæli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphonso, perpeSSI sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cæremonijs, & de mysterijs rectè in Deum fidei est actum, ea tametsi hominis captum infinitis partibus superant; tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Ast vbi de iustitia, temperantia, submissione seriò præcipi est captum, & Christianæ disciplinæ institutis, abijcienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ iniuriæ, aspernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimvero tum quasi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illicò secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, equitate delectari; sectari pacè; voluptates repudiare; ducès & rectores animorū suorum honore & beneuolentia prosequi. alteri denuò dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atq; ad auaritiā, ac superbiam, & pristinas turpitudines miserandū in modū reuolui, & odisse lucem, magistros auersari, & à piorū consuetudine longè refugere. Nec vulgo tantū serpebat vitiū: notissimus ac ditissimus quisq; arduū ac dif-

ac difficile virtutis iter eò magis horrebat, quòd maiora sibi malorum irritamèta, & deliciarù illecebrę suppetebant. Rex demum ipse, qui tantù initio ardorem ac firmitatē animi præ se tulisset; vbi à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est captus, desiderio pristinæ vitæ paulatim adeo elanguit, vix vt in eo roboris Christiani quicquam agnosceres. Occursabāt scilicet eius animo pristina oblectamèta, ludi, cōpotationes, quæq; ebrietatem sequuntur: offerebant sese identidē anspicia, & sortes, quibus ad amētiam omnis ferme barbaria dedita est, titillabat sensū, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi suauitas. quibus quasi machinis, vrgēte præsertim dæmone, sensim de statu suo deiecta mens ita obduruit, vt cū internas religionis & officiij recordationes obstinatē repudiaret; tum salutaria sacerdotū hortamenta ac monita, nō modò ad animū, sed iā ne ad aures quidē admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimū dæmonis celū, muliebris coniuratio. Quippe, vt cæteræ ferme gentes, ita etiā Aethiopes, præter eam, quā iustæ vxoris habent loco, singuli pellices alere consueuerant plures pauciorēve pro opibus. Ex cū ex inuectis nuper sanctionib⁹ pelli, aut ablegari se à viris quotidie cernerent, vt est impotens iracundia sexus, damnū & ignominiam nō tulere: coetibus habitis consensu per se, perq; communes amicos cum rege vehementer agere insistant; aduentitias religiones, durumq; & horridum, vitę genus abijciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaque commodorum & voluptatum iactura sibi emēdam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cū neque Rex inuitus acci-

acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiunaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè superiores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem præbebat Alphonfus: patrisque miseratus infaniam; dictis factisque; neophytos in fide atque in officio cõtinebat. Ad eum tollendum obicem, procures aliquot Pansum incensum iam regnâdi cupiditate omni ratione fouere; Alphonfum absentem varijs criminationibus patri suspectiorem indies reddere instituunt. degenerasse illum planè in externos mores; nihil iam patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita vel contemnere, vel odisse; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit; amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumnijs atque portentis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent: zelotypum senem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, faciliè perpulère, vt Alphonfum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per summâ iniuriam exueret. iacuissetque porò in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu cõorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpussent; quod hæredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causâ damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem, dein videret, num tantæ indoli,

indoli, tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta; nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum, & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi & veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quaesitis ijs, quæ Alphonso obiecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione insontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; consceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, ut debebat, Alphonfus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit. ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inanum Deorum effigie vllam vel priuatim, vel publicè coleret, haberetue. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulū ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, ut, nisi reuocetur illicò edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atq; etiam quid agat, quò progrediatur: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen obijciat. Cum ille nihilominus in in-

cepto perstaret, Deumque multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cum nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret; pericula belli excusando, variasque nesciendo moras, tandiu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cum ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandè superante medicamenta vi morbi, demortuus est. Interea Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborum suasu, non dubia spe regnandi concepta, sollicitare promissis Aethiopas; blandè singulos appellare; viuèdi licentiam & libertatem ostendere; deniq; ad excludendum aperta vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonsus, quàm maximis itineribus quàm occultissimè noctu Ambasseni urbem ingreditur: atque ut primùm diluxit, populum magna rerum nouarum expectatione suspensum ad concionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se, parentemque ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamq; salutarem sibi traditam ab ijs doctrinā grato pioq; animo coleret, foueretque; iccirco se à fratre seditionibusq; ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama, fortuniq; spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre, alienā hæreditatem spe, & cupiditate impia deuorasse: eodè vita functo, iustum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arceat: si quid apud eos gentiū ius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ sa-

æ salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitimæ designatū, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabendū existiment. Caueant verò etiam atque etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansi minas, paratasque ab eodem copias pertimescant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur: caussa, pro sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repentè motus animorum est factus, ut incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui cõsalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansū in suburbana castra perlatis; ut quàm minimum spatij Alphonso ad comparandū relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat duplici instructa acie continuò infestus ad urbem aduolat. Neq; perterritus ea re Alphonsus; tum armatos, quos circa se habebat, pauciores quàm credi possit (nō plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodū religiosè testatur) tum cæteram imbellem turbam, quæ ad regiam perculsa metu confluxerat; bono ac præsentī animo iubet esse. Deum verum, quem spretis falsis dijs venerari instituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturū. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactum est ventum, Christiani armati, inermesq; sublato pariter clamore, IESVM Deum, & Sanctum Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingemināt. mirum dictu: ad eas voces, tanquam cælesti fulmine afflata prior acies, cum aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cumq; eandem trepidationem pauporemque subsidijs intulisset, turbatis eo impetu ordini-

ordinibus, conuersisq̃ue illicò signis, effusa omnes fuga saltus auios & nemora petière. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non minus admiranda subsecuta res est. Cippus erat in syluis, captandæ cuiusdam feræ paratus à venatoribus, in eum cippum cursu præcipiti cùm se Pansius per imprudentiam induisset; corpore toto grauitè conlauciato sic hæsit, vt explicare se inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehensus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso conseruare germanum fratrem, & ad Christum adiungere; in pertinaci mentis duritiè, & voluntaria cæcitate miser animam efflauit. Longè melius & saluti, & existimationi suæ consuluit is, qui Pansius ducebat exercitum. siquidè è fuga retractus, cùm sibi necè instare minimè ambigeret; misit qui Regi demissè nuntiaret; non deprecari se mortem, quam suæ temeritati debitam præclare nosset. id verò omnibus votis expetere, obtestariq̃ue, ne se absque fidei Christianæ mysterijs ex hac vita excedere pateretur. ipso congressus initio, circa Alphonsum apparuisse viros humana specie augustiores; ipsius, quam Lusitani adorarent, Crucis nota distinctos, clarissima circumfusus luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viso Pansii milites ingēti horrore perfoscos, extemplò se in fugam dedisse. Itaque sibi nō esse iam dubium, quin, præter Christianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cælo colendus adorandusq̃ue sit. Neque aspernatus est resipiscētē Alphonsum: quin potius clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolumitatem ea lege concessit; vt purgando in posterum verrendoq̃ue Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret; & in my-
fici

Aici lauacri vsum, pueros latice religiosè conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, & barbaris quotquot postea semet Euangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonsus quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) hominibus verbo & exemplo ad omnē virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vsque se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congum perlata sunt; eadem Regulus quoq; Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetiit, Lusitanicæ magis amicitia ac præsidij spe, vt euctus docuit, ad opes imperiumque firmandum; quàm quò de suscipienda Christiana religione seriò cogitaret. Quocirca sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus, ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cùm nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti redièrè. Latioribus initijs, exitu etiam tristiore fuit alia per eodem ferme dies Lusitanorum expeditio. In ijs amnibus, qui Aethiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea, & Zangæ, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumque præsci dixêrè. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium vsque promontorium desinit, populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horū Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntijsq; ad stipendia Christi sollicitatus, cùm nihil tale agitaret animo; Lusitani tamē Regis optima studia & spem varijs promissis

missis ac frustrationibus eludebat: idemq; Christianos aduenas in primis amicè liberaliterq; tractabat; quod eorum cōmercijs ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt sequeretur, nullis vnquam rationibus adduci potuit, id ipsum vt vltro exoptaret, denique malo miserijsq; coactus est. Siquidē regno pulsus propinquorum insidijs, cū illud frustra sæpe recuperare tentasset, victus aliquoties fugatusq; ad extremum in Lusitaniam exsul cum paucis perfugit ad expertę virtutis & beneficentię Regem; ab eoq; supplex infimis precibus auxilium petijt, atque id quò facilius impetraret; baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratum est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natū millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificum & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitique per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi defultoria arte, & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuere; vti Numidis ipsis (quorum in celeritate motuq; corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuq; eriperint. siquidem tanta erant membrorum vel dexteritate, vel robore, vt equi incitatissimi ephippijs nulla omnino cursus intermissione tum recti insisterent, corpusq; circumagerent; tum repente insiderent, dispositosq; humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam momento desilirent, resilirentque. sub ea Rex neophytus Romano Pontifici per supplices litteras ritè obedientiam detulit: idemq; in Lusitanix Regis ditionem iure beneficicia-

neſciario ac voluntaria deditioe conceſſit . ac ſe, modò amiſſa reciperet , Luſitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretioſa metalla ducem fore profeſſus eſt . Iamque exulis & nota probitas, & afflictæ fortuna , Luſitanum Regem & regni principes ad miſericordiam allexerat. quare idoneo ſubſidio adiuuandum hoſpitem ratus Ioannes, & inſuper hand negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiaſque proponebantur; viginti validas naues deduci , & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat . In eam claſſem, præter nautas & propugnatores , Euangelici quoque præcones impoſiti, Aluaro Dominicano præfecto, eximie virtutis ac ſapientiæ viro, quo rex ipſe ad ſacras confeſſiones vti conſueuerat. additi præterea non modò, vt in ſuperiorem claſſem , fabri, ſed etiam , ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis inſtrumento. iam enim Ialophi conſenſu Luſitanus arcem ædemque ſacram in Zana-gæ ripis , opportuno ad merces exponendas , imponendaſque loco , excitare decreuerat . Verùm tantus hic apparatus, ac ſpes non ſine cauſa conceptæ, paulo poſt in irritum cecidère. Siquidem delata iam ad Zanagam claſſe, & caſtello inchoato (cuius etiamnum exſtant veſtigia) Petrus Vaſæus, cognomento Biſacutus, qui claſſi cum imperio præerat; ſine metu verſantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ ſuſpicionibus incitatus , vel pertæſus cœli ſolique: quod ibi paucis diebus complures Luſtani perierant. Regis morte cum à barbaris, tum à noſtris valdè tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Luſitaniam redu-

reductæ. Ita, maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis ad interiora commercia, & inclytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corruptit. Veruntamen eius classis fama, bellicusque apparatus, & profugi Regis causa benignè suscepta, non parū ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuere. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos fidesque haberi cæpta: & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum muneribus missi, fœderis & amicitie causa. Itemque ipse litteras & nuntios destinavit cum ad alios prænobiles Africæ principes, tum verò ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moses appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominum impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutantur. Nam ad Christianorum Aethiopū sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam sibi notum, propter pestilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interiacentes, cum id vel maximè cuperet, ex ea parte adspirare non potuit. Cæterum hisce tam latis rerum exordijs breui tota pæne Europa vulgatis, Lusitanum nomen magna ubique in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferri. cuius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem ferè tempore statuit,

trans

trans nostri orbis terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quod sine magno apparatu ea res tentari non posset; Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suavit; suam; in id operâ & industriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Fernandum eodem consilio sese contulit. Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruenit; ut in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Baticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primum insulas petijt. Inde cõtinaua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quod primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communijt: relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quò minus erat in spe, eò maiorem Fernando Regi, & aulæ vniuersæ attulit voluptatem. Ioânes contra, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quòd efflorescētum maximè ad maritimæ rei gloriâ nomini Lusitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto sibi à maioribus inclyto navigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodam modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Baticos, easque in Lusitanam ditionem asserendas, de procerum sententia, classem instruere quamprimum aggressus est. ea re cognita Fer-

C

mandus

nandus mirari magnoperè, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque super ea re nuntij, & iuris interpretes vltro citroque frustra cum litteris commeassent, postremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos: &, quæ erat solertia, si minus ab incepto abducere illum possent, certè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Columbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renaugauerat; de concepta spe auri, argenti que & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem astus: & dum legati sedulò tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam neque caput, neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab infito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Galliz Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersiz vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita regum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra Hesperidum insulas ad trecentesimam fere leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex equo bisariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano, & Castellano mira vtriusque virtute certatum est. & Fernandi Carolique Cæsaris auspicijs,

dijs, idem Columbus, alijque deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemque immania terrarum spacia, cum incredibili proventu auri & argenti, subinde patefecere: quo maximè subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus prope infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modò, verùm etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Barptolemaus Diazus. huic, non modò cum ventis & mari, sed etiam cum socijs navalibus diu luctandum fuit, nauigationis longissimæ radio fessis, & reuersionem quotidiano conuictio effragitantibus, quorum ille cum ferociam, & exoptulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo transgressus, in sanum terræ proiectum denique patefecit: qui ab interiore Aethiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit, neque tam portentosa magnitudine, terribimisque insuper tempestatibus deterritus est, quo minus promontorium flecteret, ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad insulam, quam sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominarunt, leucas vltra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta. tum, deficiente iam com meatu, sexdecim fere mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniā reditum est, cumque in explicando apud regem itineris totius progressu Diazus ad descriptionem ingētis illius promontorij deuenisset (frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas

tempestates, procellosum caput iure appelladum affirmaret; quinimo, Bonæ spei caput esto; inquit Rex (quod illi deinde nomen stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum procurſu, ad optatas Orientis opes, & Asiatica emporia Lusitanis digitum pæne videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit metio, quod Africi maximè & Asiatici littoris nauigatione constat; locus postulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone præter Gaditanū fretum in meridiem nauigantibus, ad læuam est Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Ichthyophagos populos (earegio Guinea est) trans Cancrī tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatori subiectos, & Ageſymbam, qui antiquis noti orbis est terminus. hosce vno omnes vocabulo Hesperios Aethiopas, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent, prisca cognominarunt. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Aequatorem, & Capricornū excursu, ora vastam in prominentiam cuneatur. id Bonæ spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagascarem olim, nunc Diui Laurētij insulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Prasum, & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à Prasō quingentis leucis & quinquaginta disiunctum, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem est limes. inde præter duos inclytos sinus, Arabicum, & Persicum, quibus in modū peninsulæ felix Arabia

bia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ Indo, & Gange duobus clarissimis inclusa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Caucaso ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo porrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuersa, prænobiles vrbes continet, Calcutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentissimum; itemque Cocinum, Cananorem, Goam, aliasque complures: altera in ortum spectans, à Comorino tractu per Bégala fines, qua Ganges in Oceanum influit, perque Pegusia, & eius tractus alia ditissima regna (quam terram Ophir, ac Tharsis quidam haud sane absurdis coniecturis existimant) desinit in Auream Chersonesum: qua in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quæ grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit. ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam geographorum vulgus Taprobanâ putat. à Somatra porro ad nobilissimas insulas plurimasque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucincinæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incôperta nauigatio est. Harum autem regionum pleræque, longè alio atque Africa terra situ ac fertacitate, plurimis riguis, & sole cæterisque syderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vsus

deliciasque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odoremque plantas, lapillos, medicamina prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporijs admodum vili coempta, Mahometani ferme, Iudæive institores, vel sinu Persico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad urbem Heroum Suezium, atq; inde camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeo quæstuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; ut, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam auerteret; non solum ut, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vestigalia quàm maximis afficeret detrimentis; sed multò etiam magis, ut eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per administratos idoneos institueret. constanti quippè didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntijs Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore procedente multis deformata vitijs, utcumque retinerent. In ijs, Aethiopum Orientalium, seu Abassinorum, cuius modò meminimus, Regem, Christi cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehemèter optabat: simul etiam

ratus.

ratus, quòd longè lateque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilioque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas, & Aethiopicas res destinauit. qui, ob sermonis inscitiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio rediissent; duos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphosum Paiuam eiusdè rei causa dimisit, cum eiusmodi mādatis ac litteris, vt alter alterius prouinciā, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petière. atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahomericis viatorum turmis facilè miscuissent; ad Arabicæ littoris urbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem, ac denique Adenum (id oppidū sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenère. Ibi, cum ad læuam esset India, ad dexteram Aethiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem; alter Indica perlustret emporia; ac rebus demū peraētis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condita. verum à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, ante quā regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est, at Couillanius felicī nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probè compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipsum acceperat.

inde, cū per Arabicum Oceanum in Africam traieciſſet, ah Aromata ad Praſum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis oſtia, & Melindem, & Quiloam (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex conſentiente nautarum teſtimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Heſperiorum Aethiopum haud abſimili, in eam ſententiam eſt adductus, vt oram ad Bonæ ſpei promontorium pertinere, & circumnavigari poſſe procul dubio crederet. quibus rebus m̃rum in modum alacer, & reuerti ſocij cupidiffimus, cū ad præſinitum tempus Memphim ſe contuliſſet; repente ab amicis fit certior, Paiuam ipſo profectionis initio diē obijſſe. percuſus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret; tamen, quod præclare meminerat quāto Ioannes rerum Aethiopicarum ſtudio teneretur, ſuas vel rationes, vel deſiderium regiæ voluntati poſſi habere conſtituit. in præſentia ad eum de Paiuæ obitu, deſue ſua peregrinatione perſcribit: ſe India explorata, littus etiam Aethiopicum ad Sofalam vſque, aurifodinis prænobilem terram cum cura luſtraſſe: nec ſibi eſſe dubium, quin ad Bonæ ſpei promontoriū ora continens protēdatur. id adeo, tum ex fama ſermoneque hominum; tum è coſmographica, & nautica ratione conitare ſibi eſſe in animo, quādoquidem Paiuam in ipſo rerum aditu mors oppreſſerit, eius vice in Aethiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuāte, inita cum Abaſſino ſocietate, cognitoq; illius imperio & inſtitutis, cuncta poſtmodum certa ipſemet in Luſitaniam referat. interea ne deſiſteret Ioannes cæpta, fidenter, ac ſtrenuè proſequi. nauarchos circumuectos iam extremū illud Africæ promonto-

montorium; haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtiq; peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæq; plenissimam. Hasce litteras & commentarios, nauticamq; membranam cum Hebraeis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem conficiendam animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serfadeneghil, qui accisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægrè tueretur hoc tempore. is venientem ad se Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti. cumq; de Ioanne, deq; alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repète demoritur. successit ei longè alius ingenio moribusq; frater Nahu. is nò modò Lusitanum Regem dignatus responso non est, sed ne ipsum quidem nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanius, cum neq; ex Aethiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniâ scribendi occasio præberetur; ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad alijs demum è Lusitania missis eodem legatis (vbi loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere; oblatam sibi laudis æternæ materiem in dies attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ conquirere. ast vbi eorum sermone, qui ex Aegypto venerant, & Couillanijs litteris ac rationibus ani-

C 5

mari

mari se vidit; tum verò inchoatam nauigationem
 quantouis periculo sumptuque ad exitum perdu-
 cere sine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in talem
 ac tantam expeditionem, ex ea, quæ tum erat copia,
 clarissimos destinauerat magistros ac duces; & cō-
 tra seuientis Oceani ferociam & impetum naues
 iusserat ædificari, vel materiæ firmitate, vel structu-
 ræ genere validissimas; cū tantis interuenit co-
 natibus mors, bonis omnibus, atque ipsi præfer-
 tim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum ex-
 tincto, Ioannes hæredem instituerat, admodū lu-
 ctuosa, duplici quippe cognationis vinculo Ioan-
 nem attingebat Emmanuel; quod & Fernando Io-
 annis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleono-
 ram lectissimam foeminam Ioānes habebat in ma-
 trimonio. sed præter hanc tantam necessitudinem,
 quod in regia propinquitate perrarum est, ipsum,
 à quo regni hæreditatem sine controuersia exspe-
 ctabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel dili-
 gebat vnice: & annos ei, quamplurimos, ac læta pa-
 riter omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit,
 multisq; & veris lacrymis prosecutus est patrue-
 lis obitum. ac iustis demum funebribus illi ex ma-
 iestate regia persolutis, ad omnem regni admini-
 strationem, sed ad res præsertim Indicas acriter
 animum intendit. nam & in ipso ætatis robore, se-
 ptimum & vigesimum agens annum, alacer in pri-
 mis erat, & vegetus; & in studio laudis ac famæ
 nulli antecedentium Regum secundus; & eo maio-
 re studio institutę conquisitionis ardebat, quod se
 ad tantorum periculorum, tamque diuturni labo-
 ris, ac diligentię fructus decerpandos ab omni æ-
 ternitate diuinitus destinatum esse propemodum
 cerneret. Ac nihilominus, ne sibi præsertim initio
 regni,

regni, nimiū præfidere videretur, in consiliū super tali tantaq; re procures, ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatum. Erant qui nauigationes longinquas in vniuersum improbarēt. si rem nauticam experiri placeat; sat ampla & notā in propinquo maria patere: sin (quod fortè magis è cōmuni re sit) victui & frumētationi consulere; ex alienis regnis, atq; adeo ex ipsa Germania colonos in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curuensis, & Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram, Tagumq; spatiosa planicies vel vitibus conserēda, vel vbi liceat aratro proscindēda plebi desidiosæ atq; inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet animos; hērere pæne in visceribus Mauritanā pestem, ex qua nouæ in singulas horas insidiæ, latrocinia, cædes, calamitates immineant. longè profectò vtilius tutiusq; in proximos Christi hostes, quàm in remotos & innoxios populos, certo cum damno, ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesimum iam annum per assidua naufragia immanesq; sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Aethiopas, Lusitanix onera verius quàm ministeria, & ebur inutile, & triupla palmæ folia reportari? Nā quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profectò regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exustas, ac totius illius tractus pestilentia frequentari vehementer expediat. Proinde ad Lusitanix decus, & rem tuendam augēdamque, disperias regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturam domestici poeniteat soli; præpingues potius Mauritanix glebas, & frumentarios capos, quàm aut Asiæ inaccessibleia commercia, aut sterilem

intē.

interioris Libyæ arenam, & squalentia deserta respiciat. Alij contrà: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compèdij nomine, irritos fuisse (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes, & vestigalium incrementa quotidiana tellentur) & nouam hanc Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modò sine magno detrimento, verùm etiam sine summo dedecore omitti non possit, scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tãta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spretis iniquorum obtreccionibus, tantam gloriæ segetem posteris reliquisse, ac deinde Alphonsum, & nouissimè Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges toto impetu eisdem instituisse vestigijs; vt in ipso demum Indiæ præne vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisque negotijs nõ esse res illicò ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minimè respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quò numen tantis tamque apertis significationibus duceret. neque à tam laudabili cæpto abduci se cuiusquam ignauia, seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam, & instituta commercia, quàm nouis querendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudètia, tum dignitate magis alienum esse, quàm partis iam ita multis, vt conseruari vix possint; incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus, atque recessibus bellum indicere? &

inex-

inexplebili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæpretio perscrutantem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? Frequētes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitanix sobolem, voraces classium impensas, &, super hæc, infinitam itineris lōgitudinem reputaret animo. quæ ipsa vt maximè Deo fauente vincantur, & flatibus, vndisq̃ue obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem spei sit, occupata iam ab antiquis, ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porrò præstet, potentissimos Indiæ, Syriæ, Aegyptique (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios commeatus portoria sua, redditusq̃ue imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma consurgant; vix Europa tota coniunctis viribus, nedum Lusitania sola, possit obsistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & contentionem opponant; neq; Henricum ad Indiæ regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adulatorum blandimentis potius, quàm suo pte ingenio, in hæc vigilantium somnia verius, quàm consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur absistere. Hæc & alia id genus cū & ij, qui in consilio aderant, & cæteri, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris audum, & fidei propagandæ studio iacensum, honestas, & pietas, quàm metus aut dissidentia valuere. Cæsa, &
conue-

conuecta iam ante materia; naues in praesentia dumtaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, commeatibus, tormentis instrui: & quantum humano consilio prouideri possit, contra omnes casus quam diligentissimè optimeque adornari iubet. Prætoris inditum est nomen à sancto Gabriele, non sine causa: ut quæ ex orbe nostro ad antipodas viam euangelio muniebat; sub tutela præsidioque lateret Archangeli potissimum eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiusce nauis cursum regebat Petrus Alanquerus, qui aperiendo Bonæ spei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat, nauclerum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiam Nicolao Coelio nauarcho, Petro scholastico gubernatore, incertum unde, Berriū appellabant. Quarta, sine milite ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplementum cibarijs, à Consaluo Nonnio Gamme domestico ducebatur. Propugnatores in vniuersum & nautæ, centū & sexaginta non amplius explebant numerum. ijs omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, & quod caput erat, inuicti animi robore vir: cuius patrem Stephanū, nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipsum iam ante delegerat. Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges; Couillanij quoque membrana, & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Transtagano, quem Môtem maiorem vocant: huc euocatum Gammam, & socios, in magna procerum corona, magnificis promissis, & pia in primis

primis & graui oratione, ad talem & tantam ex-
 peditionem est adhortatus. deinde vexillo Crucis
 per intimum scribam publicè expanso, nixis geni-
 bus Gamma solenni ritu in Regis verba iurauit,
 eodemq; accepto vexillo, plenus bona spe & miro
 nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem
 vnâ cum comitibus petijt. ibi in MARIÆ Virgi-
 nis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in
 id ipsum exstruxerat, sacris omnibus ad propi-
 tiandum cæleste numen ritè procuratis; præeun-
 te cum hymnis, & canticis agmine sacerdotum,
 nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis,
 eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad sca-
 phas vsque deducti. Mox ita cum fletu sequebatur
 ciuitas, quasi tam læta ciuium manus ad manife-
 stum exitium rueret. Ac quoadiu lætis de more vo-
 cibus, ac vario tympanorum tubarumq; concentu
 anchoras moliantur, rudentes expediunt, & reli-
 qua munera certatim obeunt nautæ; miram hilari-
 tatem vultu præ se tulit Gamma, sociique. ast ubi
 solutis anchoris, ac sublati iam antennis, vltimū
 signū profectionis insonuit; tum verò mutuo con-
 spectu partim integratæ, partim coortę omnib⁹ la-
 crymæ: nec modus fuit, quoad vehemētior Boreas
 naues in altum prouectas ex oculis abstulit. Id ac-
 cidit anno post Christum natum millesimo qua-
 dringentesimo nonagesimo septimo, ad vij. Idus
 Iulias; anni tempore (vt postea comperitū est) mi-
 nimè idoneo. Veruntamen regente cursum Deo;
 paucis mensibus ipsum Bonæ spei promontorium
 præteruolati, ad aquationem, quæ dicitur Sancti
 Blasij, peruenere. Auctorem habeo, circa id pro-
 montorium atrocissima tempestate iactatos nau-
 gas reditum in patriam exposulasse: cum nihil
 tuaden-

suadendo, rogandoque proficerent; de coercendo per vim præfecto agitaſſe conſilia. Ea recognita, magiſtris vincula inieſta; Gammam ipſum gubernatoris officio egregie functum. Alij minime ſpernendi ſcriptores, neque ita periculofam eam nauigationem fuiſſe referunt; nec vllius in Gammam conſpirationis meminere. Vtunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appuſſi, vagantes in littore Aethiopas clitellatis infidentes bobus opimis; & feſtiuò tripudio, & ſiſtularum cantu ſe oblectantes vident. Adhibiti conſeſtim interpretes, cum nullum ſermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepita-culis, vitreis globulis, alijsque id genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora bouesque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cum ſe admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret Gamma vela fieri ſtatim imperat. Saxua inde procella iactati, vltra Diazij terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant inſulas proceſſere. Ex eo loco, aduerſis æſtibus admodum retardantibus, lente ruruſus ad oram Zanguebaris appulere ipſo Chriſti die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit ſe: quod aquandi cauſa ingreſſi feſto Epiphaniæ ſolenni, Regum flumè ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amicè benigneque tractati ſunt, ei Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gama ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, diſceſſit, ac propter concitatio-rem æſtum veritus ne qua in vada ferretur; adeo longè à continenti curſum tenuit, vt & Sofalam regionem, & Fluenta promon-

promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, accolas reperit minus iâ atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernâdo Martinio interprete, accepit, haud procul, eiusdem ferè magnitudinis naues, albosq; homines commeare solitos. quæ res, quod Indiam significare hand dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cû titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Cæterùm, ne nimis læto successu Gamma efferretur, multos ibidè ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excrefcen-
tibus, fæda corripuit lues, quosdam etiam absumpsit. cuius causam tum in cæli grauitatem (quod è crebris æstuarijs terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta salsamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; contulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris litus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasæ cum rutissimo portu quamquâ exiguo, situm in ipso flectētis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam urbem habet insignem. & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cælo, tamen in satis magnam frequētiā loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyrāno subiecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quatuor passuum millia, sunt insulæ, quæ à columna

D

ibidem

ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominātur. ad eas insulas cū Lusitani stetissent, ab ijs, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facili cum xequē per munera & vinum, & scītissima saccari condimenta, quorum audīssima gens est, pacem, & amicitiam iniēre. atq; etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abūdē suppedībantur. ast vbi per Abassinos quosdam Aethiōpas, qui pictas Angelorum imagines in Gammæ nauī conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis, deq; religione fuerant collocti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostrī telis, ac sagittis aquationē prohiberi cēpti. simul, accepta iam pecunia, perfidi magistri clam aufugēre. Nondum apparuerant gentibus ijs, nouæ subtilitatis, & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubum, & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ singula mittūt īpicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremēto multiplici rapiendos, certo primū nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenasq; & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluētantibus, cum horrendo si agore contorquēt. Eiusmodi tormenta complurā Lusitanus de more disposita, & collibrata ad nauium fenestellas habebat. sed ab ijs exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, consultō abstīnerat. Verū vbi fraudem, ac vim, & suos pæne circumuentos animaduertit; indignatione commotus, ex templō disploderent,

derent, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primò videlicet fumus ater, & fummo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cælo sereno, attonitos defixosq; rei nouitate barbaros tenuere. Ast ubi antepedes prætoris ipsius, momento laceri & exanimes quattuor simul viri cõspecti sunt; enimuero tum, quasi haud dubiè infenso infestoq; numine, correptis vndique ac pæne depressis turba nauigijs, lymphati amentesq; in proximam continentem ex insula sese cuncti propriunt. Inde prætor, animo vix tandem è summâ trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & sui purgandi gratia transmisit. si quid minus amicè in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistris, qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate, quod alter in auiâ & interiora sese abdiderit; alter subitis machinarum ictibus fœda laceratione discerptus, perfidię pœnas luerit. Sed & integram mercedem se Gamme redditurum, & alium ipsorû loco magistrum suffecturum, nauigationis Indicæ peritissimû. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus non erat, remissâ mercede, magistrum accepit, multò etiam prioribus nequiorem: quippe, vt à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, vt nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas; facile confusus, ob natandi peritiâ, se noctis silentio, vt alij duo fecerât, euasurum. sed intentius custoditus, fraude cõperta, vapulauit egregiè. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditû ire omnino constituit. ac per summam dissimulationem, quasi planè resipuisset, composito ad omnē æquitatem

D

ac sum-

ac summissionem sermone vultuque, urbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis Abassinis, atque Indis frequentem. quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria, mercesque Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri; præterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mendacisque Gammam in ultimum exitum pæne impulit. iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor, nec dubium erat, quin si eò vetum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pœnas à Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehemētior aquarum impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea spe deiectus Aethiops, tamen à malitia non discedit. Cùm nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint, Mombazam urbem docet non longè abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abundè suppetant. Si Vasco placeat; propediè se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima pæne iam necessitate compulsus. ad urbem appropinquanti, ut nuper ad Mosambicum, sic ibidem obuiam proditum à Regis exploratoribus. qui ab insidioso cursus rectore clam in nostros incitati; simulata beneuolentia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrat, modò intra portum aduenz perducantur. Haud surdis auribus dicta.

omni-

omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium, & hospitium benignè inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo ante ad insulam sancti Georgij ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cælesti panē sese munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemq; sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierant; ac sine armis in naues accepti, ouātes, lætiq; certo ac præsentī iam lucro, nostros perfida simulatione ad omnem hilaritatem inuitabāt; cū nouum subito periculum, parato iam exitio nihil tale suspicātes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam, Gammae nauis tardius circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada æstus abriperet, magno repente clamore iaci anchoras iubet. quam ad vocē cū naualis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, vt est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico ē nauibus in subiectas līnes certatim cuncti cū ipso prodicionis magistro defiliunt, & fugam capessunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac perniciēs patuit. Gratia ingētes pro tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentātia nauigia duo Saracenorum intercipit. ē quibus duntaxat tredecim (cū cæteri se in pelagus eiecissent) in potestatem venēre. ij, ne locus iterū dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla vāriatione respondēt, in eadem ora celebre oppidū esse Melindem, rege in aduenas omnes mirē benefico, in primis

D 3

quē hos-

que hospitali. ibi nec instrumenta nautica, neque
commeatum optimum, neque duces in Indiam de-
futuros. His rebus auditis, captiui benignè habitis;
ijsdemque regentibus cum ad Melindis conspe-
ctum vetum esset; quidam ex ijs, ut videbatur, au-
doritatem præcellens, munus adeundi regis, & con-
ciliandæ amicitiae, sibi deposcit: & Gammae per-
missu in urbem delatus, Lusitanorum probitate
moribusque extollendis, & alijs ad tempus accō-
modatis rationibus, regem, satis per se ad officiū
humanitatemque propensum, facile in aduenarum
cupiditatem & amorē impellit. Dein, biduo nun-
tiji & xenijs ultro citroque mittendis insumpto,
Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum læ-
to nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur.
Huic obuiam regis filius natus maximus (nam pa-
ter morbo senioque implicitus decumbebat) cum
honestissimo comitatu profectus, in scaphā, quo
Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilari
vultu transfiliens, peregrinum arctissime familia-
rissimeque complectitur. inde cum alter ab altero
multa per interpretes amicè admodum quæsi-
sent; petere atque orare institit, ut ad parentem ia-
centem in lectulo adire ne grauaretur. id fore seni
gratissimū. se interea apud naues cum paruo filio
pro obside remansurum. Ad ea cum respondisset
Gamma, sui regis mandato prohiberi se quomi-
nus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in
urbem misit: quibus rex cum cæteris valdè se co-
mem & honorificum præbuit. Præterea, de perito
itineris duce magna regis voluntate impetratum:
atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, ca-
ptiuos benignè donauit. quibus officijs, & mutæ
beneuolentię significationibus, hospitij noui iure
magis

magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitie causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indię littus leucarum ferme septingentarum traiectus est. id spatiũ altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti orã accessere, quasi transactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula redissent. Iulio ineunte Olisipone soluerant: mensibus ferme vndecim in itinere insuptis, circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sanẽ tẽpore. etenim in ijs regionibus cũ alia multa admiranda; tum illud in primis omniũ physicorum ingenia superat; quod in eadẽ cæli plaga, pari solis accessu recessuque ijsdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontoriũ excursu, quemadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinẽ interfecant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems, & assidua pluuiæ sunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijsdem pene populi sibi mutuo antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falsò opinati sunt, & alia eiusmodi per multa, si quis apud se diligētius reputet; profectò intelliget; omnia quæ in cælo, quæq; in terris fiunt, non ad necessitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verum ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium; cum altera, quæ ad ortum est, maximis iam tũ caloribus æstuaret. itaq; licet periculo-

riculosam admodū in falso stationem esse intelligeret; subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici Regis auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur, ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamorinum, id est Imperatorem appellant. is, quattuor ordinum homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales vocant. sacrorum antistites & procuratores; ij vetustissimæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate duntaxat; qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices, & agricolæ. reliquum vulgus institutorum est, magna ex parte Arabum, Persiarumque & Aegyptiorum ex hæresi Mahometana, & Iudaica; qui pretiosis mercibus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas fermè opes pecuniasque perueniunt. Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ sunt, patetque ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscribunt: iidemque magno suo questu prodigia, sortes, auguria, & omina interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, omnibus magnis paruisque in rebus mirandū in modum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarum genus. quippe alij liberis operâ dant, viuuntque in hominum frequentia. alij coelibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo loques appellant: Gymnosophilistas olim Græci dixere: ijque partim longissimè peregrinantur, stipem emendicantes; & victus vestitusque asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas hominū mentes portentosiss

tentosis mendacijs, varijsque superstitionibus in fraudem impellunt; partim in solitudinibus apijs, & subterraneis specubus durissimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patientia semet ipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto, in Abduos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tamquam humano fastigio celsiores, & omnium rerû licentiâ adepti, nullis iam tenentur legibus, & in omni scelerum & flagitiorum genere impune volutantur. est etiâ suus Iogubus rector maximus, qui vectigalia perâpla dispensat; vocatosque ad se certis temporibus impositores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes, mirum quàm densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colût, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna filigerunt è collo suspensa. Multis præterea non hominibus modò, sed brutis etiam animâibus cælestes habent honores, & templa ædificât, quibus in prisca illa Romanæ Urbis magnificentia vix quicquâ simile extiterit. sanè sanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarû vsum custodiendo, porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt: bobus autê, cò maiorem, quod hominum vita functorû animos in eam maximè belluâ immigrare opinantur. Multos habent, suarum superstitionum libros, magno labore

studioque conscriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas, & auguralem Hetruriæ disciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant, cauent quàm diligentissimè; sed ex ijs arbitrato suo depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, cōtracto supercilio; & magna pompa verborum edisserant. Quamquam haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprimè docto, cū se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt; inq; Lusitanum sermonem accuratè cōuersa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia planè deliramēta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigisse operæpretiū duxerim. ex quo facile apparet, quantum immortalī Deo populi debeāt ij, quibus in tanta aliorum cœcitate, Christianam lucem aspicere datum est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæterisque nefarijs ritibus, quibus vel ad placandos cōmentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita pænè infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Nalres autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis annum attigere, teneri corpusculi neruis diu multūque distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem pænè incredibilem perducuntur. itaq; velut exosses artus omnem in partem arbitrato suo torquere ac flectere; saltus retrorsum præque atq; in aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexus pariter implicare atq; explicare condiscūt. Armis verò, à pueritia ad vltimā vsq; ætate, summa cura exercētur singuli fermè singulis, haud

haud absurda ratione; quod ita persuasū habeant, neminem vnum simul pluribus posse rebus excellere. arma erāt olim; hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verū, post inuectas illuc recentiores hæc humani ingenij fraudes machinasque, totam conflandi, temperandi, librādi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribusque; tormentis, igneisque; missilibus admodum scienter vtantur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantū velata, prælium ineunt; neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc non solum militi pugna longè stabilior: suoque & armorum pondere vehementius in hostem incumbit. contra, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimodò plurimum in ipsa fuga præsidij est. obuersantes offerentesque; vtrō sese, vbi te iam iamque adepturum existimas, momento euanescent. rursus, cum procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt. pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu auersi, quam aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus decertandū vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerumque feriunt: bracteolis plurimis ad gladij manubriū annexis, quorum tinnitu numeroso ad Martē pugnamque; incitantur: sequē celeri vel procurfu in hostem inferunt; vel recursu, cum opus est, repente subducunt; factaque testudine ita sub scuto se totos condunt, vt locus ad plagā nullus omnino pateat. & cum omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militū ordini, quos Amocos vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque; deuouēt, ni illatas cōmilitonibus

nibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necem tam obstinato animi impetu vlciscuntur, vt per media tela flammæque nullo planè vitæ respectu, ad eadem hostium ruant lymphati, amentesque, atque ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minusve potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum, & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægrè sese familiasque sustentant; quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem usque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnamquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco sermone conscripsit. quare adeo contempti abiectique sunt, vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairem propius accesserint, malè mulentur: idque ne accadat, per antecedentes famulos turbam submouent Naires; & cum alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animique moderatione consistit. Quæ Indorum contumacia eò minus videtur ferenda; quò sibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantævis claritati obscurandæ; promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. Incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, vt minimè dubiæ

cogna-

cognationis, hæreditas peruenit. Aedificia, tēplis
 Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam
 pretiosarum merciū apothecis, lignea, & modicè
 ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur:
 nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosius ha-
 bitare concessum. Suburbana visuntur plurima cū
 hortis apprimè cultis, quæ fermè incolunt optima-
 tes, ne vrbane plebis consuetudine polluantur. ea
 partim vallum & agger vndique muniunt: partim
 inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim in-
 teriectis implexisque mira densitate viridibus ru-
 bis acsentibus, ad introitum, aspectumque & ignē
 arcendum: tantis præterea recurrentium in se via-
 rum anfractibus, vt, instar labyrinthi, cœcos erro-
 res, & ambages imperitis locorum obijciant: quæ
 res vel in primis difficilem bellandi rationem
 hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore
 Lusitani ad Calecutum appulere, ad Pananem
 (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vr-
 be, se continebat. Ad eum Gamma cū in ancho-
 ris staret, nuntios de suo aduentu præmisit: se, cum
 Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris ex alio præ-
 nē terrarum orbe aduenisse; neque tamen iniussu
 è naui egressurum. Lærus ea re Calecutanus, magni
 ficeque se ipse circumspiciens, quod sui nomi-
 nis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cer-
 neret; Gammam è periculosa statione in proximū
 portum, cui Capocate nomen est, dato in id duce,
 iubet inuehi. dein post biduum mittit qui Gam-
 mam honorificè ad se deducant. Ille tamen igno-
 ræ fidei, & vanę superstitionis homini vitam suam
 credere, comitum, amicorumque monitis ac pre-
 cibus vetabatur; tamen legationem peragere, &
 cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo
 fratri

fratri, vicario suo mandat, scaphas quotidie ad lit-
tus paratas habeat; ac si quid accidat, quò minus
ad naues redire possit; ipse nulla eius rei habita ra-
tione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi in-
uentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem dili-
genter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso
comitatu delectis, quàm ornatissimo vestitu, cùm
scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus, &
omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti
omnium gratulatione, strepituque festo ad littus
accescit. Descendenti præsto fuit Catuales vnus ex
ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsumt, cū vario
cantu, & magna manu militum, baiulisq; ad sarcina-
nas conuehendas: nam apud Indos equi, & cætera
iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gā-
mam tetraphoro impositum, ad urbem Calecu-
tum primū, inde Pananem deportauit tanto po-
puli concursu, vt præ turbā quidam elisi, nonnulli
etiam è spectandi certamine coorta rixā perempti
sint. Vt ad regiam est vētum; à Caimalibus aliquot
Gamma cum socijs honorificè primū excipitur.
dein Brachmanarū antistes linteatus obuiam pro-
diit, ac manu leniter apprehensum, lōgo cubiculo
rum ordine, denis aulicis ad ostia singula stationē
agentibus, in amplū conclaue perduxit. stratū erat
pauimentum serico eteromallo viridi: parietes ve-
rò bōbycina peristromata intertexto auro magni-
ficè vestiebāt: ligneis gradibus affabrè factis in the-
atri formam circumquaque eminentibus: ea proce-
rum subsellia sunt. Rex in ornatissimo lectulo de-
cumbebat, gossipina candoris niuei tunica indu-
tus, aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admi-
rabili splendore connexa. Caput cum pretio-
sis in auribus pileus aureus contegebat in tiamam
exsur-

exurgens, vario gemmarum vnionumque contextu. brachia cruraque de more gentis nuda, armille ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pedum æquè ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betel, seu Tambul Arabicum: quæ folia principes Indi assidue ferre mandunt, commendandi halitus, leuandæ sitis, & educendæ pituitæ gratia. Zamorinus ipse, quamquam colore subnigro, tamen & præcæritate membrorum, & toto corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma, salutatione peracta, confidere vnà cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitaniam Regem, Calecutani Regis fama commorū, foedus, & amicitiam ipsius iam pridem expetere. quando coram congredi, & iungere dexteras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; confidere se eam societatem utrique non parum ornamenti, commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cum Arabico, tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem, ac propensionem erga se, vel ex eo elucere, quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque ultro compellandum, & salutandum existimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simul edisserit, quas è suo regno merces auchi: quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de navigatione, deque itinere sciscitatus, Gammam, & locos in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, ut sit, exteplò vulgaris, cum ceteri mercatores, tū Saraceni

raceni præcipuè atq; Arabes magnopere commoventur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quâ tum ad Lusitanorum commercia accideret, tantum de suis lucris imminui; & si præqualidus manceps in eam negotiatione se interponeret, nihil sibi ad quæstum, & nauigationem loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituit. Ac primum, varijs criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt; specie legationis explorabundum piratam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, quacunq; iter habuerit, mare infestum reddidisse latrocinij; emporia cædibus, rapinisq; vastasse. Quod si maximè Lusitanæ Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, utrum fidelissimæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsentī pecunia certissimisq; compendijs Malabaricam in dies augeant re; peregrinæ genti & toto cælo disunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidissimæ, nullo præsertim merito, posthabendæ sint. Ad hæc, venales aulicorū animos, & eorū præcipuè, qui magistratus gerebant, cum cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum ministris, argento auroq; aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxere. In ijs, Casuali ipsi, cui hospitum erat cura concredita, facile persuasum, ut Gammæ, per summam officij simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cum Rex ab insita barbaris leuitate, ac perfidia, conniueret; de omnibus consilijs, & imminente exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicæ linguæ peritum, cui cum Lusitanis in
Africa

Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repente certior fit; eiusdemque suasu quàm occultissimis itineribus ad naues festinè se proripit, eo maiore euadendi spe, quod ab regia classe per hyemam subducta, nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nulla sua culpa infidijs, hominem hortatus est, ut repudiatis improbis suavisoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitanæ Regis amicitia, quàm ex vniuersa Mahometana colluie, fructus, & emolumentum sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administratos, vetusto regum more conferre. Quæsiturum se de infidijs, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, ut legationis & hospitij sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam, & gentis Lusitanæ commercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: neu qua veteribus amicis, ac socijs fiat iniuria. Cum eo resposso Gamma Anchedium insulam petijt, leucas à Calecuti circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprimè abundantem. Ibi refectis è longa iactatione socijs, nauibusque, Deum precatus, uti propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patriæ silleret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima navigatione remensus, ad Aethiopiarum primum deuenit lit-

E

nit lit.

nit littòra. Hinc Magadaxo vrbe Saracénorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat, ap pulit: assumptoque Regis legato, Zanzibarem inde petijt insulã cum cætera amœnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde p̃b regulo perbenignè tractatus, Mosambicum traiecit; fixaque ibi columna, ad Aquationem sancti Blasij processit. Ac Bonæ Spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primùm, dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, socijs termè centum, in ijs Paulo fratre, morbo & labore consumptis. reliquos in terram egressos circumfusa illicò turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim in tueri: de itinere toto, deque Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem aduentum, partamq; gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam, & animi magnitudinem ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac socijs præmia tantis laboribus, ac tanto Rege digna per soluit.

Libri primi Finit.

HISTO-

57

HISTORIARVM

I N D I C A R V M

LIBER SECVNDVS.

Atefacta iam India, & incognita
ad eam diem nauigationis ratione
utcumque comperta; primum om-
nium Emmanuel toto regno sup-
plicationes indixit. Populi circa
præcipua templa frequentes ière.

Dein, MARIAE Virgini eius na-
uigationis præfidi exstructam olim ab Henrico
principe ædiculam in ipso aditu portus Olisipo-
nensis, miram in amplitudinem extulit, auxitque,
ac loco in primis illustri, vt ab omnibus conspici
posset, ipsius Henrici militarem statuum colloca-
uit. Ad eius templi custodiam, & cæremonias, &
naualis præsertim turbæ ducumq; animos ritè ex-
piandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hie-
ronymiana familia: quam Rex præcipua beneuo-
lencia ac veneratione prosequabatur. Locus, de-
sumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem
dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura,
tum religione visendus. Et quoniã Gamme, comi-
tumque fama celebritasq; & multiplex Indicarum
opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium
animos in rerum ingentium spem, & eiusdem iti-
neris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardor-
isq; bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquã
vltrà exploratorijs nauigijs, verùm iustis iã classi-
bus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tre-
decim, quæ aluei magnitudine, & hominum fre-

Quentia, & onerum æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Alvarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, summa cum potestate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione concessa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidem, religionemque in ijs regionibus tum serere, tum amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calcutanum Regem quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem, & stabile fœdus alliceret: ille si durum, & illiberalem, & infidum sese præbere perseverasset; tum verò barbarū scelus, & illatas Vasco Gammæ iniurias vindicaret; cumque nefarijs Christi hostibus iustum piumque susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum ethnicis Euangelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius doctusque Theologus Héricus Frāciscanus, qui postea Septæ vrbis fuit Episcopus, cum sacerdotibus aliquot in eandem expeditionem est destinatus: & præter vectores, naualemque turbam, ex Lusitana iuuentute delecti mille & quingenti propugnatores in classem impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingentesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maximè idoneum deinde monstrauit vsus) ad Hesperidas tertio decimo die processit. circum eas insulas fœdā tempestas coortā clāssē latè disiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cum ventis ac mari aliquādiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit cursum, conuersis ad extremum velis, Olisiponem inuitus irrita nauigatione repetijt. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ac vitandam Guineæ malaciam, & superandum

randum Bonæ spei promontorium, longiore ambitu capto, cùm se in altum dedissent, post mensem circiter in telluris conspectû ventis ferûtur: quam insulam initio rati, continuata dies aliquot secundum littus nauigatione, continentem sine dubio esse comperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui ab egregio situ, ac tuta statioe, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca gentemque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cùm nihil planè perciperent, tamen occulto numinis impulsu coelestes cæremonias, & sacram concionem admirabili studio ac veneratione celebrantibus. Ex ijs vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplò missus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus consecrata, defixit; à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensus, & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspicijs accuratiùs explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis in Aequatorem, ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in

B 3

Orien-

Orientem spectans, interposito mari Hesperijs Aethiopibus obiacet. alterum latius à prouincia Peruana disterminant iuga montium adeò celsa, ut ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno dumtaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio fermè tota in primis amœna est, coeli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestiue disijciunt: solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota fermè plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclytis: è quibus (ut reliquos taceam) is quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeo violentus, ut inde nautæ dulces hauriât latices priusquam tellurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatiens, partim in colles clementer assurgens, foelix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernate, credita semina multiplici reddit fœnore: ac saccari præsertim est ferax; quod coeleste est donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur, tum formis in panes cogitur ad metæ figurâ: dein rursus, ubi libuerit, eliquatus, artificii manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscreta pæne veri similitudine trahitur. Cuius generis officinæ, prisca ignotæ, hodie, qua præferim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant,

cant, inciso per ætatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. ex plantæ cernuntur affrictu animalium attrita, quæ à serpentibus veneratis, aut à feris icta, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucales quæ dicuntur, admodum excelsæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castanæ saporis egregij continentur: quæ ubi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipse per se in alimenta incolarum ad vnâ calice defluunt. Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprimè succosa & innoxia; itaque medijs caloribus auidè manducantur: cæterum in imo pyro faba quædam extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla sitoreatur. pyro præterea, refrigerandi vis: faba calefacit. Verùm, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananazes appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc suo tempore in frusta desecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verùm etiam in longum tempus adseruantur è saccaro. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesque bifæræ ac trifæræ, necnon multiformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas per censere nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximij & quadrupedia plurima, sed ferme syluestria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus vtique

apparet quàm miris modis, ac varijs, diuina sapiē-
 tia laudat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pau-
 ca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus op-
 timis ac saluberrimis. ij, quod priores pedes
 perbreues habent, posteriores autem prælon-
 gos; tardiore sunt cursu: itaque deprehensi à venat-
 oribus, quà proximum est, sese aquis immergunt.
 Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ simili-
 tudinem; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore
 autem labro tubæ instar oblongo, rotundis au-
 ribus, breui cauda, reliquum cineræ corpus. ex-
 dem lucifugæ sunt. non nisi noctu ad pabulum
 prodeunt: vbi diluxit, in sua sese condunt lati-
 bula. Huius bellæ carnes gustatu planè bubu-
 las referunt. Cotias verò nominant, magnitudi-
 ne, & forma, & sapore leporum: rufo colore, par-
 uis auribus, cauda fere nulla. Maiores sunt eius-
 dem fere speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti
 ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis in-
 testincto: neque carne tantum, sed & corio ipso
 prætennero, atque ob id ipsum in delicates epu-
 las expetuntur. Cæterum insolito spectaculo Ta-
 tusiæ sunt, ad porculli magnitudinem: corio squa-
 matim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem
 reddant: ex eo caput duntaxat, ceu testudines ex-
 erunt; pedibus contractis: & specubus ferme vt
 cuniculi sese continent: hæ quoque carnes palato
 gratissimæ. Magna præterea vis tigrum est: quæ fa-
 melicæ, horribili velocitate sunt, viribusque tre-
 mendis: eadem pastæ (quod mirè) tanta igna-
 uia dicuntur esse, vt à gregarijs etiam canibus
 confestim in fugam agantur: adeo, cibi potusque
 satietas, non homines tantum, sed etià feras hebe-
 tes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus (id
 animanti

animanti nomen, buxco colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ : in ijs catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie, & natura est animal, quod ab re ipsa Lufitani Pigrítiam appellât, Cerigonum fere magnitudine, sed rostro fœdiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat, lentoque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam, in pedes exsurgit: denique tam tardè mouetur; vt quindecim ipsis diebus ad lapidis iectum continuo tractu vix prodeat. Viçtitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu bídium circiter, tantundem in descensu ponit. neque verò adhortationibus tantum aut minis, sed ne plagis quidem fustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dissuueas. Mirádum est etiam genus earum, quas Tamendoas vocât; veruecis altitudine; colore fusco; præ longo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modicè ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latifque, nimirum ad victum facilius comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illicò exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertaque formicis repente contrahit, glutitq; deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est. sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantum, & alia indi-

E 1

dem

dem syluestria', vt dixi, verùm etiam nuper à Lusitanis inuecta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu foetificant. quòd magis mirum, vberriimo agro, mitissimo cœlo, tam fera & acerba esse incolarũ ingenia. Nullos omnino colũt Deos. omnibus tantũ, & augurijs ad insaniã dediti, & ariolis impostoribusque miserandum in modum quæstui sunt. nudi æquẽ viri ac foeminae prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneaque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinantur ordine simplici, silentio miro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa cõploratione alitque suspirijs primũ excipiunt, viz laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Gavidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio foeta cõfestim exsurgit, ac domestica obit impigrè ministeria. eius loco (q̃ vix credat quisquam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic forbitiunculae dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantũ tenui quadam traditione, nonnulla de Noe, deque diluuiio à patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissi-

diffipatos quondam diuino iussu mortales, nullū huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora carnere, satiuæ radice visitantes, in farinam reducta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuersę modum carinę prælongo, multę simul familię degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis: viuūt quę in diem; & quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quærendum est, patentibus oculis vrinantur. itemque laboris & inedie patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem vsque in conuiujs & comotatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijue superesse arbitrantur. Qui diem suū obiēre, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, necnō edulijs per aliquot dies apposis; quodd ita persuasum habent, & somnū interim capere, & cibo vesci manes mortuorum. captos in prælio hostes (crebra aut inter eos bella excitātur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) multorum dierū cura saginatos, ingenti cū tripudo mactāt; voratq; tota verubus membra. ex optatissimæ Brasilicis epulæ sunt. neq; si cui hoc leti genere perire contigerit, malè secū actū existimat: quimmo ad mortē pergit alacer ac securus: editisq; cōtra ipsosmet percussores faci-

facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibusue constricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna fermè est omnium quotquot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à fœminis vsurpâtur. Triû ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem est vsus: minimè absurda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus; eò quòd Fide, Lege, Rege, sicuti dictum est, careant: beneficiorum acceptorum immemores: æquè iræ ac libidinis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præcipitesque: vltionis & humani sanguinis avidissimi: ad summam, belluis quàm hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate IESV Euangelium, & liberalium artium disciplinas; in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc suo loco fufius. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamque discendam ibi relictis (quorum vnus deinde ad illa commercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus insumeret, ventis in Orientem vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani traiectu leucas numerant fere mille ducentas. Oceani sœruentis ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spaciû audacius quàm felicius ingressis Maio mense Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit. Iamque variante sæpius cœlo pelagoque, atræ ac sordidæ nu-

dæ nubes ad Septentrionem conglobatæ, omnem
 in se flatum quasi reciprocando collegerant: mare
 languidum erat; insidiosa tranquillitas; nautæ loco
 rum ac tempestatum ignari, ad auram vndiq; cap-
 tandam, totos velorum expanderant sinus; cum ex
 ijs, quas dixi, nubibus, vniuerso repente impetu se
 se effundens Aquilo transuersas quattuor naues,
 quarum ad contrahendû minus aptè fuerant arma-
 menta disposita, inspectantibus cæteris, momento
 ita euertit obruitque, vt è tanto hominum nume-
 ro nemo prorsus euaserit. In ijs Barptolæmeus Di-
 azius, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria
 in primis illustris, cum è tot iam, tantisque pericu-
 lis antea fuisset ereptus; miserandum in modum
 interiit. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim an-
 tennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disru-
 pta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui su-
 perfuerant, consanguineos alij, alij caros, amicos-
 que oculis frustra requirere, ad lacrymas, & com-
 plorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interi-
 tu alieno, sui cuiusque periculi metus obstupeface-
 ret, quippe Borea pertinaciter flante, pelagus idem
 tidem intumescere; fluctus modò ad astra ferri, mo-
 dò ad tartara pænè ima subsidere; naues cum extre-
 mo salutis discrimine propemodum inter se colli-
 di. Ad hæc, atra caligo, & rudētium stridor; & dis-
 sonæ voces varia & incerta iubentium, non oculo-
 rum modò, sed etiam aurium vsum abstulerant.
 Quin, & salum ipsum interdiu piceo, noctu igneo
 colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atro-
 cissima tenuit. Lusitani millies quotidie morien-
 tes, & cœlestē assidue implorantes opē, qua maris
 tulit impetus, hac illacq; dispersi. Prætoria cū dua-
 bus nauibus Bonæ spei promontorium per impru-
 dentiam

dentiam præteruēctā, Primas quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam redijt. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cū sex dumtaxat, ijsq̃ue laceris ac debilitatis ad Mosambicum accessit. Incolę, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe resecta, ad Quiloam urbem, atque inde, nequicquam tentata superstitione Abrahami & amicitia; Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato foedere, hospitioq̃ue, & oratore, quem Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuā insulam, cuius ante meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori obiectam, secunda nauigatione traijiunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina, & pane cælesti omnes resecti. Barbaris Evangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis; tamen ob sermonis inscitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiā præ se tulit: ac petenti Caprali haud grauatè se in colloquium dedit. in eo colloquio cū pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiādum benignè attributæ, iamq̃ue Lusitana gaza exposita; & curatoribus ad commutationem rerum à Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Evangelio, reliqui mercimonio dabant operam; cū ab ijsdem Aegyptijs, & Saracenis institoribus, qui creptam sibi & quæstus materiam, & locum apud Regem gratiæ non ferebant; urbana plebs

uarijs

Varijs artibus & criminationibus novos in adue-
nas incitari cœpta. Neque ita multo pōst, assiduīs
Mahometanorum stimulis, & Nairum aliquot ac
principum auctoritate compulsa; &, quod caput
est, præsēntis prædæ illecta dulcedine, vel inscio,
vel consentiente, certè non prohibente Rege, su-
bitò arreptis armis, Lusitanorum dinerlorium
aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu exci-
tato, claustra conuellere, fores effringere, per vim
conatur irrumpere. Nostri, quamquā improuiso
malo perterriti, è fenestris tamen tectisq; fortiter
primos barbarorum impetus repulere: sed per-
fosso demum, dirutoq; pariete, vis ac numerus
vltra sustineri non potuit. hostium ad quattuor
millia telis ac sagittis instructa conuenerāt. Lusita-
ni septuaginta non amplius, in hospitio versaban-
tur. ex ijs ad quinquaginta partim capti, partim in-
terfecti, reliqui malè multati, in ijs Henricus anti-
stes cum sodalibus quattuor, multis acceptis vul-
neribus, ad classem vix euasere. Fuitq; adeò re-
pentina clades, vt antequam è nauibus afferri sub-
sidium laborantibus posset, cæso præsidio, expug-
nata domus, ac momento direpta sit. Capralis, quā
uis tam atroci ac nefario scelere, vt æquum erat,
valde commotus; animum tamen præclarè vicit,
ac sapienter dolori moderatus est, dum aliqua ra-
tione cognosceret, vtrum ad Calecuti Regem a-
liqua pars facinoris eiusmodi pertineret. Ast vbi
super tali tantaq; re nihil sibi neque purgatio-
nis, neque satisfactionis afferri vidit; procul du-
bio affinem eius culpæ Zamorinum interpreta-
tus, onerarias decem in ipso portu, mercibus &
annona refertas, iniectis flammis prorsus in-
cendit; nautis partim igne absumptis, partim ca-
ptis,

ptis, & ad classis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent oppidani, horrida pilarum procella deterriti sunt. Dein, obuersis in urbem maioribus tormentis, ædificia complura disiecta, mortales multi foeda laceratione discerpti. ex ijs Naires vnus Regi acceptissimus, cum ad pedes eius repente cecidisset; plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in posterum Zamorinus illicd ex vrbe secessit. Capralis verò egregiè vltus suorū cædem, barbaris amplius sexcentis terra marique peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspectu combustis, quoddam profectiois tempus instabat, mense Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiem distat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis, mari introrsum æstuante, ad formam peninsulæ cingitur. Aedificia, mores, instituta ferè eadem quæ Calecutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longè fertilior. Rex tum alijs de causis Zamorino clam erat infensus, tum quoddam monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæterisq; regnis pænè per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui se, & reliquos Malabaricos Reges multis hominibus videbat obnoxios. Atque vt malus amicitia fideiq; custos est timor; ex ea seruitute ac periculis eripi se vehementer optabat. Capralis, cum è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quoddam omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se, neque suorum quemquam incolis credendum existimauit. Michael erat quidam Christianus è logue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opéra; ad Ecclesiam

ſiam adſcriptus; Indicæ rei bene peritus, & magnâ
 apud omnes exiſtimatione. Hunc, tentandi fœde-
 ris & amicitix cauſa, Capralis ad Trimumparâ le-
 gat. Rex, qui de Luſitanæ gentis opibus, & rei bel-
 licæ gloriâ, de quæ rebus cum alibi, tum ad Calecu-
 tum geſtis multa inaudiſſet; iam ante in eius natio-
 nis admirationem ac beneuolentiâ excitatus; qua-
 ſi inopinatam aliquam hæreditatem, ſic oblatam
 eius amicitix facultatem auidè arripuit. Datis vl-
 tro obſidibus nobiliſſimis, mira liberalitate de cõ-
 mercij legibus cum Caprali decidit; & ſingulari di-
 ligentia ac ſedulitate, per impigros adminiſtros,
 æquo admodum pretio, mercibus Indicis aduena-
 rum naues quàm primùm onerâdas curat: eorum-
 quæ procuratoribus propriam in ſuo regno ſedè,
 ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum gerun-
 tur, legati à duobus finitimis Regibus, Colani, &
 Cananoris (regionũ & oppidorũ ea nomina ſunt)
 Caprali, ſi ad eorum portus commeari vellet; com-
 mercium & amicitiam longè optimis conditioni-
 bus detulère. Quas ille conditiones, quòd cum Tri-
 mumpara iam bona fide tranſegerat, in præſentia
 repudiavit: animum & voluntatem accipere ſe, &
 libenter vtriuſque propenſioni & officio testi-
 monium in Luſitania daturum eſſe pollici-
 tus eſt. Cananoris tamen Regem, quòd multò
 enixius egerat, conſtitutis Cocini rebus, in reditu
 ſibi adeundum putauit. Ea vrbs abeſt à Cocino leu-
 cas in Septentrionem quadraginta; portu in pri-
 mis capaci tuto quæ. oryza importata vtuntur in-
 cole; carne, piſce, pomis abundant: ac præterea pi-
 pere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinna-
 mo, & myrobalanis; ad eas quæ digerèdas merces, nõ
 exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus pluri-

his concisa æstuarijs, fluminibusque, nauigia vs-
 quequaq; facili aditu admittit. stagna quoq; pas-
 sim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis
 ad Crocodili effigiē: ij tergoris duritie, conchilio-
 rum instar, impenetrabili, enormi capite, duplici
 dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominē
 furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissi-
 mus: at contrā in eadem regione serpentium & an-
 guium adeo teter ac noxius, vt afflatu ipso necare
 perhibeantur. Vespertiliones quoque sunt multi,
 dentibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine:
 præcipuo in honore mensarum. Aedificia mores-
 que cuiusmodi cæteris Malabaribus. Rex, inanum
 Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina,
 & sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis orato-
 rem ad Emmanuelem accepit, & vsurpandi magis
 commercij, & amicitie causa, quàm quod nouis o-
 neribus multū loci superesset; cōplura frugū Indi-
 carum pondo ibi coemit: inq; Occidentem Ianua-
 rio mense cursum instituit. Plenis velis euntē, vi-
 ginti maioris formæ naues, multis refertæ millib⁹
 armatorum, Zamorini iussu frustra insequuntæ. In-
 dico transmissio Oceano, è sex onerarijs vna vadis
 circa Melindem inhæsit, eius armamentis ac spo-
 lijs ne Saraceni potirentur, cōcrematus alueus, in-
 strumenta machinæq; bellicæ consultò demersæ:
 quas tamen Rex Mombazæ deinde expiscatus, in
 Christianorum dānum perniciemq; conuertit.
 Inde Capralis itinere solito circūuectus Africam,
 Iulio denique mense exeunte mistum ingenti do-
 lore gaudium in patriam retulit: quando tot vel-
 carorum, vel fortium virorum interitus, quanta-
 uis pecunia diuitijsque compensari minimē pos-
 se videretur. Eodem anno, incertus quo loco
 res

res esset Indica, Emmanuel Ioannem Nonam Cal-
 læcum , notæ fortitudinis & prudentiæ virum,
 cum nauibus quattuor Caprali subsidio miserat.
 is, paulò infra Aequatorem primus insulam in-
 uenit, quæ à salutari MARIAE Virginis Con-
 ceptione denominata est. inde nusquam occur-
 rente Caprali, Melindem delatus; dequæ ipsius in
 Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde, & insidijs,
 multorum sermone certior factus ; Cananorem
 petijt, regemquæ honorificis verbis Emmanuelis
 nomine salutauit. Inde præter Calecutanam o-
 ram Cocinum proficiscenti, classis ingens na-
 uium plus octoginta apparuit : quam Zamori-
 nus haud dubia victoriæ spe , ad Lusitanos in ip-
 so Cananoris portu opprimendos, celeriter mi-
 serat. Neque deterritus tanta multitudine Ioan-
 nes, nauibus ad faciliorem circumactum vsum-
 quæ tormentorum, in altum euectis ; assidua iacu-
 latione prælium ad solis occasum præclarè susti-
 nuit: neq; vnquam hostibus tanto superioribus nu-
 mero, locum ad conferendas manus, seque circum-
 ueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs
 decem depressis, epibatis amplius quadringen-
 tis desideratis, Calecutum postridie mœsti Ma-
 labares, vniuersa lugente ciuitate, rediêre. Ioan-
 nes, egregia parta victoria, gratulantibus regulis,
 Cocinum adiit; naues per otium onerauit; feliciq;
 successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Trans-
 uectus inde Bonæ Spei promontorium, aliam in-
 sulam patefecit, quæ sanctæ Helene, cuius tum dies
 natalis agebatur, est appellata: modico quidem il-
 la circuitu, sed saluberrimo cælo, aquis optimis,
 & egregia frugum & carniū copia: loco præter-
 ea ita opportuno, vt ad recreandas è longo itinere

Lusitanorum classes, diuino consilio ibidem enatâ videatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauigauit Consalvus Coelius : qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tēpestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrū lignum, & simias, psittacosque in Lusitaniam retulit. Inter ea Emmanuel, cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissimam : quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfectus, cū Olisipone maturè soluiisset, ex itinere Abrahamum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duū millium miticalium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cū in Malabares traiecisset; ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuti redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudoprophetæ sepulchrum superstitionis causa peregrinantes, at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti baptizatiq; sunt : quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemitici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit; Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele per amplam dona cum literis reddidit, ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dū sui Regis negotia conficit; repentè legati affuere à Christi cultoribus ijs, qui non longè a Cocino Cranganorè habent urbē, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondā Apostolus Thomas ad sanam religionē ac fidem, à Brachmanarum fabulis, & impura superstitione tradu-

graduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adijisse primùm: dein, multis ibi factis Christianis, traiecisse Cranganorem, in ea ciuitate cùm multos item Christo filios peperisset; Colanum petijt: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præsertim in Coromandelis regno, Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi semetem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud poenitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuiscendos & confirmandos in fide neophytos redijt. Coromandelis caput ac regia tū erat vrbs Meliapor; quam vetustate bellisque dirutam nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostolici causa ab sancto Thoma denominarunt. In ea vrbe sacram ædem exstruere aggressus Apostolus, cùm à dæmonum sacrificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur ad Christi virtutem, & fidem Euangelij comprobendam. Inusitatę magnitudinis truncum, vt sit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe distabat. Eam Rex materiam cùm in vsum ædificij cuiusdam vehementer expeteret, robusti primùm homines incassum funibus ergastisque amouere conati. dein adhibiti complures elephanti, cùm toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi conditionem tulisse fertur, si truncum illum sibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortali-

lium adiutore, sese protinus eum ad urbem attrahaturum. Cùm rex, insanire videlicet hominem ratus, perludibrium annuisset; tum Diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tantùm facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomœrio statuit: ibidemque defixa lapidea Cruce; vaticinatus est, cùm ad eum lapidem vsq; pertingeret pelagus: tũ Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipse intulisset, sacra instauranda venturos. Neque fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui cæptus. Verùm ab eo signo cæterisque virtutibus, cùm Thomæ verbis maior in dies accresceret fides; Brachmanas autem, fucò & falla eijs parta iam auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidã ex ijs, foedum ac ferum facinus mali demonis instinctu consciuit. Filio admodum puero ipsemet necẽ intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumq; conflaret. Citatus ad Regem Thomas, cùm accusator ab eo per summam indignationem & querimoniam pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomæ discipuli, affinem aut omnino conscium eius culpæ magistrũ negarent; nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet qui occisus dicatur; omniũ optimè cognosci rem posse. petit vt eius publicè interrogandi potestas fiat, nihil recusatũ ab aduersario: & cunctis tã inauditæ rei exspectatione suspensis, cadauer in mediũ affertur. Tũ ad exanimẽ puerũ Thomas placido & sereno vultu cõuersus: Agedũ, inquit, per Christũ, quem ego Deũ prædi-

prædico, palā & sine ambagibus puer prome; quif-
nam huiusce tanti sceleris autor exstiterit. Mirum
dictu: ad Christi nomē, frigidō & exsangui corpus-
culo vitales cōfestim rediēre spiritus: & clara vo-
ce, vt omnes exaudirēt; Thomam certū summi Dei
legatū; & ipsius odio, ad struendam illi calumniā,
nefarias à parēte sibi manus illatas esse confirmat.
Hac tā illustri tamq; admiranda testificatione fra-
ctus calūniator obmutuit. Sagamus propenso iam
ante ad credendū animo, Christianam deinde fidē
ac religionem sine vlla dubitatione cōplexus est.
Regem ex amicis & popularibus imitati cōplures.
Brachmanis, quamquam desecta diuinitus fraude,
& pulso in exilium parricida, pertinax tamē & cæ-
ca māsit improbitas. cū lztos Christianæ rei pro-
gressus, & neglecta Deorū simulacra ferre nō pos-
sent; facta conspiratione præconem Euangelij è me-
dio tollere omnino constituunt. Tumulus erat
non procul ab vrbe: quo Thomas idēidem, è Chri-
sti disciplina, secedere propitiandi æterni Regis,
& sui recolligendi gratia, consueuerat. in eum lo-
cum, tempore captato, Brachmanē armati cum sui
similibus impetum dant. ibi Apostolus dum ad
Crucem, alienato ab sensibus animo, Deum pro sa-
lute hominum, & eius præsertim populi deprecatur;
telis primū ac lapidibus appetitus, dein ab
vno è Brachmanis lancea transfossus occubuit. ve-
nerandum corpus inde sublatum à discipulis, & in
templo nuper ædificato conditum est. Accessit mar-
tyrij nomine, & memoriæ causā, fragmentum
hastæ, quæ inhæserat costis: & baculus præfer-
ratus, quo ille ad peregrinationes utebatur: &
urna fictilis cespite inserto, nempe qui ma-
nantem è sacris vulneribus cruorem ebiberat.

exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus
 eodem ex omni parte cōcursus, voti & religionis
 ergò, fieri cæptus. Hæc ferme Indi sciscitantibus
 Lusitanis, non è fama solùm, sed etiam è veterum
 annalibus edidère. quin egregias Thomæ laudes;
 ac mortem p̄o Christi nomine fortiter obitam,
 pueris Malabaribus patrio carmine decātare mos
 est. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Christi liber-
 atoris incunabula cum muneribus adoranda, Sy-
 billæ Indiæ (vt ferunt) monitu, stella duce teten-
 derant (quo in numero Pirimal Ccilani rex poni-
 tur) Thomam in Oriente congressum: de quæ imma-
 ni trunco miraculum non Meliapore, sed Cranga-
 nore perpetrassè dicant, ac postremò in Calamina
 vrbe mactatum regis imperio (qui Sagamo defun-
 cto successerat) ac sacrum deinde corpus Edessam
 Mesopotamiæ translatum à Christianis fuisse con-
 tendant. Vt cumque res habeat (nam ego meam in-
 terponere sententiam in tali re, tantoq; locorum
 & temporum interuallo non ausim) satis constat,
 Apostolum in Coromandelio tractu Gangetici si-
 nus, palmam tulisse martyrij. nec dubium est, quin
 ex diuini viri præceptis atque institutis, ingès ho-
 minum multitudo varijs Indiæ dispersa regioni-
 bus, in hæc vsque tempora, Christi nomen fidem-
 quæ tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ
 Nestoriani placitis, à quo Episcopos paulo ante
 hanc memoriam accipere cōsueuerant, multis vi-
 tijs & erroribus inquinatam. alioquin, Apostoli-
 cas cæremonias magna ex parte obeūt. altaris my-
 steria religiosè venerantur; eo quæ viatico, de-
 cedentes è vita, se muniūt. Aduentus Domini, & qua-
 draginta dierum solenne ieiunium diligenter ob-
 seruant; quotidianæ psalmodiæ, & sacris insistant.

& cùm

& cùm alia Christi Domini Sanctorumq; festa ritè concelebrant, tum verò præcipuè paschaliū feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quòd eo demum die, incredulys antea Sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum, ac Deum suum præclara testificatione confessus est. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei & cōstantiæ laude, quòd ob id ipsum non modò à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutem redacti, cùm alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulxisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem, legatos (vti orsus eram dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos: multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se suaq; omnia in patrocinium fidemque recipiat. Sub hæc, deditiois insigne, sceptrum argento decoratū Gammæ supplices detulêre. Quos ille benigno vultu, comiter & amicè complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatum sibi ab Rege Lusitaniz affirmans, vt Christi fideles quotquot in ea regione supersint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id sibi per Calecutanorum insidias, & quotidiana vitæ discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamque imminente, posse illis quam vel maximè cupiat operam studiumque præstare. Cæ-

terum, quæ prima se occasio det, enixè curaturum, ut non sine causa Christiani omnes in Regum Lusitanæ pietate opibusque, certissimum suæ salutis commodisque præsidium esse constitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iussu Gamma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, ut Saracenos, & Arabas ab Indici littoris accessu & commercijs prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se perlicere & circumuenire conatus, cum nihil ei procederet; Trimumparæ per litteras ac nuntios alternis rogando minandoque suadere etiam atque etiam institit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certè è suis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postularo, fortius ac liberius quam à barbaro expectari posset, semel iterumque respondit ille: se nullis neque promissis, neque terroribus adduci posse, tantum ut in se facinus admittat, iusque naturæ simul ac gentium violet. Si quid ab se petat, quod saluo officio præstare possit; id verò se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Qua viri constantia vehementius irritatus Zamorinus, in Lusitanos primùm, deinde in Trimumparam ipsum apertè grassari constituit. Rebus iam transactis, Gamma reditum in patriam maturabat, certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquanti classem opposuit nauium vndetriginta, eò certiore victoriæ spe, quod Lusitanicas naues ipsis oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed

re. Sed eum longè sefellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantū primo cōgressu terrorem intulere; ut nautæ militesq; tentata vix pugna illicò se in mare deiecerint. quorum ferme trecenti è scaphis inter enatandum occisi: cætera nauigia eodem metu perculsa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga littus petiere. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus ne qua in breuia per imprudentiam incurreret. in captiuis duabus haud spernendæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fictilia, & argentea vasa permulta; itemque simulacrum aureum librarum ad sexaginta, horribili admodum specie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem, claritatis eximie pyropus, castaneæ pæne magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, aluei cum armamentis in conspectu omnium incensi. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, cum ex itinere Cananoris Regem denudò salutasset; Mosambicum ad naues reuocandas, atque inde Olisiponem læto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egre dientem in terram, excepere, Emmanuelis iussu, principes nobilesque viri quàm plurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxere illius diei lætitiæ, cum naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu prælatū aureū in argenteo disco vectigal, quod Abraham⁹ Quiloq; tyrannus eo primum

mum anno pependerat . Ex ea pecunia Emma-
 nuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Euchari-
 stix vsum faciendam locauit : ac miro artificio
 perfectam , pretiosisque ornatam lapillis , in æde
 Bethleemitica posuit . At Zamorinus interim ad-
 uersis rerum suarum euentibus quotidie magis in
 rabiem accendi : & quod Calecutanas opes in di-
 es imminui , Cocinenses maiorem in modum au-
 geri conspiceret , assiduis inuidiæ stimulis agita-
 ri : Trimumparæ verò libertatem in responden-
 do , pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis ,
 ferre nullo modo posse . Quibus rebus per se iam
 satis ægrum & exulceratum animum , egregij sce-
 lerum omnium artifices Mahometani facile per-
 pulère , vt ipsi Trimumparæ bellum inferret : ac
 quoniam preces ac minæ parum prodesse , vi
 armisque ad Lusitanos tradendos hominem coge-
 ret . Qua de re consilio principum indicto , pleri-
 que , vt fit , quò inclinatum Regis animum sentie-
 bant ; eò præcipitem sua sententia impellere nite-
 bantur . vnus Naubeadarinus Zamorini sororis fi-
 lius , & successor designatus , omne consilium belli
 suscipiendi gerendique discutere frustra conatus
 est : quandoquidem Zamorinus nonnihil eius o-
 ratione & auctoritate commotus , reliquis tamen
 instigantibus , dolori potius & iracundiæ , quàm
 rectæ rationi , ac salutaribus parere consilijs , vt
 plerique mortales , animum induxit . Igitur , vt Lu-
 sitanicæ classi præsidio Trimumparam exueret ,
 qua illum vna re potissimum niti præclare nosset ;
 bellum terra maximè sibi gerendum existimauit .
 Eoq; cōsilio exercitum omnem ad Pananem , cuius
 ante meminimus , vicum , sexdecim à Cocino
 leucas , coegit . Ea fuère armatorum ad quinquaginta

ginta millia. Cuius tantæ molis tantiq̃ue apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli: nomen Lusitanum diris omnibus execrari: ipsos ad eadem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Narum præsidio munisset. Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu, Trimumparam supplices etiam atq; etiam precari hortariq̃ue, tempori cederet: Zamorinum placaret: deniq; ignotæ amicitiz & incertæ dispendio, regni salutisq̃ue aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cùm Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilq̃ue sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hospitij violaret ius, fidemq̃ue datam Regi Lusitaniz falleret; dynastæ plerique, desperata Cocinensire, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugere. Quos imitati postmodum Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos, alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiã, cuius erant peritissimi, sanè graui Christianæ rei damno barbaris prodidẽte. neque impune cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquot, agnoscentes errorem ac scelus, cùm ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illicò deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino paratur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinũ peropportuniè cum socijs appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus regatus vt milites in terram exponeret, leq̃ue cum Trimumparæ copijs maturè coniunge-

iungeret; contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum instaret bellum; se officio præclare functurum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consulere. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas rectà contendit: Arabumq; sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriâ insulam haud longè ab Aromata promontorio, quâ in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubatq; Maio mense ineunte atrocior Boreas vehementi procella naues allisas ad saxa comminuit: ipseque Sodreus vnâ cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio, & repentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, vti statam & anniuersariam eam tempestatem caueret; quamquam obtèperantibus alijs nauarchis, & in tuta secedentibus loca; ipse tamen contumaci vultu, verbisque insuper contumeliosis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, affirmans non ab Sodreis desertum Regem, sed enixè operâ deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrius idem haud sanè discrepat. Cæteri, qui mutata paulò ante statione periculum euitarant, ad placandas cælestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora constituunt: sed incensæ of-
ficio

scio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cùm Indicum pelagus traiecissent, aduersis tempestatibus ad Anchediuam insulã hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de sua, tũ de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiam atq; animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiẽre, vti se ad Cananoris Regem navigare permetteret. ibi sine cuiusquam periculo tantos ad nouæ classis aduentum futuros. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ prouidentię fiderent; quæ bonas causas, cùm in extremũ discrimen venissent; tum maximè subleuare consueffet: de profectiõne verò minimè cogitarent. neq; enim se permissurum, vt quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, ne despondeant animam, hilari vultu, & accommodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate, copijs ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidijs firmat, fossas repurgat, nouas circa urbem munitiones vallumq; perducit: in primis verò, quoniam Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Naurum quinq; millibus, & quingentis opponit. ad eũ Laurentius Morenus, & aliquot Lusitani spectatę fortitudinis viri vtrò se adiungunt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiscendum omnibus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquã trajcere conaretur,

noua

noua ferri flammaramque denuntiatione Trimū-
param aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cū il-
le minas omnes terroremque; præ officio ac fide cō-
temneret; copiæ traduci à Zamorino, quacunque
vada patebant, illicò cœptæ. Sed resistentibus acri-
ter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel
iterumque; repulsus, ab innata mobilitate animi re-
ditum cogitare apud se cœpit; atque, vt initia sese
dabāt, rei difficultate deterritus procul dubio sig-
na retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum &
Mahometanorum in Trimumparā & Christia-
nos odium acriter obstitisset. Eorum adhortatio-
nibus animatus ad cœpta prosequenda; per oc-
cultos internuntios quæstorem Trimumparæ in-
gentibus præmijs, promissisq; corrumpit; vt per
occasionem stipendij numerandi, quā plurimos
è Naramuini præsidio ab signis abducatur. eam sibi
ad trāsitum occasionem fore. ille per speciē aduer-
sæ valetudinis in castra venire se posse dissimulās,
quamquā ægrè ferente Naramuino, dimidiā ferme
Nairū partem in urbē euocauit. quos cū sub ves-
perum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucem
castra omnino repeterēt; Quæstor extracto in mul-
tam diem negotio, tota de re Zamorinum per eos-
dem nuntios admonet. ille, ne tantam opportuni-
tatem frustra elabi pateretur; omnibus connixus
viribus, non sustinente iam impetum Naramuino,
exercitum, sarcinas, atque tormenta partim a-
ctuarijs, partim vado traduxit; ac Naires vigilijs
fessos, & infrequentes, facta impressione in pal-
meta Cocino proxima cōpulit. ibi Naramuinus,
multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita
strage, fortiter dimicans vnā cum duobus alijs re-
gijs iuuenibus cadit: reliqui fuga dissipati, varijs
itine-

itineribus in regiam conuenère. Calcutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo; conditiones pacis reiecit, collectis reliquijs Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quàm vt Lusitanos, eorumque res omnes à cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinū est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli, ac præterea, situ & operibus munitissima. in eā insulā aduenas cū eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione certè munimentis armisque; hostem arceret. Omnes ferè procures, vt supra dictum est, ad hostes turpi defectione trāsierant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimūparæ sese fidum comitem amicumque; ad finem usque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; urbem flāmis iniectis vniuersam incendit: Vaipinum contēpta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximū ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, castella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tã secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effusè

G

lztan-

latantibus, ad gratias inanibus dijs agendas Calecutum reuertit. ibi, æraria officina instituta per duos, quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriã magnis præmijs fouebat incitabatque; omnis generis tormenta machinasque; ad vrbi-um excidia comparabat; cùm è Lusitania subito nostris admodum laborantibus affuit Franciscus Albuquerque, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cum ceteris qui ad Anchedi- uam hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipin-um rectà contendit, ac Trimuparam Emmanue- lis nomine tum verbis amicissimis erectum ani- matumque; tum ad regiam tuendam personam præ- senti pecunia subleuatum, cæso & fugato Calecu- tano præsidio, in Regnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando vrendoque; perduellium recta fataque, non vno loco hostes vel inuitos in certamen extraxit; multisque mi- nutis prælijs exiguo admodum suo detrimento ce- cidit. postremò oppida quoque aggressus, primò Chiriuai pinum, dein Cambalanum, tum alios ig- nobiles vicos, dynastis qui ad Zamorinum defe- cerant, vel interfectis, vel in fugã actis, ingenti ar- dore militum expugnauit, incenditque. Ab ea ex- peditione, maximo gaudio & infinita cum actio- ne gratiarum à Trimupara exceptus, pro amici- tia petijt, vt quoniam inter eas nationes adeo in- festa ad eam diem vita Lusitanorum fuisset; castel- lum ad eorù corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixè liberaliter- que concessit; vt è suis etiam palmetis, quoniã cæ- menta non suppeterent; præcipua firmitate mate- riam in eã ædificatione excidi quamprimum iusse- rit: dein loco in primis idoneo area dimessa, & in- choato iã opere; dudù expectatus è Lusitania cū iu- uentu-

uentu-

uentutis robore superuenit Francisci patruelis Alphonfus Albuquerque is, qui rerum deinde gestarũ gloria Magni cognomen est consecutus, eius accessu, Lusitanis Indisq; certatim insudantibus, breui cõsummatum cãstellum, & in eo templum Diuõ Barptolemeõ dicatum est: vt magno vtrũq; consilio ac pietate, sic modico sumptu elegantiaq;. Sacrarũ ædiũ & arcium, quæ varijs Indiæ locis per alios aliosq; præfectos deinde potiũ absoluta sunt, lignea illa prima ædificia, quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimento perfectõ, supplicatio à Lusitanis habita: signũ pendẽtis è Cruce Domini sub vmbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cũ religioso tripudio ac festa saltatione prælatũ, pompa ad arcem vsq; perducta, & cùm arx ipsa, tũ in ea templum precatione solenni à sacerdotibus consecratum eo maiore lætitia, quod illo primũ die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, Indiæ possessionem adire quodãmodo videretur. Post hæc, Albuquerque yterque ad perdomandã Zamorini ferociam nouas excursiones fecẽre. vastatus in primis Repelinẽsis ager. pagi ac villæ complures inflammata ac diruta. nauigia capta ac direpta permulta. deniq; bello passim circumferendo, tantum terrorem omnibus circa populis intulẽre; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuascerat, oratores pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus ijs datum est foedus, vt & eadẽ Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemq; ab laceffendo armis Trimumpara in posterũ abstineret. In hæc ferme leges pax cõuenit,

ac rursus cum Zamorini popularibus amicè agi,
 & contrahi cæptum. Eadem fama permoti iamdu-
 dum tutores Colani Regis (nam ipse per ætatem
 potens regni nondum erat) per legatos item fœ-
 dus & amicitiam petiëre. Quibuscum eò libentius
 iunctæ dexteræ, quò maiores in omnem partem
 opportunitates habere visa res est. Etenim Cola-
 num vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in
 meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua &
 opulenta censetur. ex ea Calecutum, & aliæ Mala-
 barici soli olim ductæ coloniæ. abundat mercibus;
 portum facili præbet accessu. ac præterea, multis
 familijs veterum Christianorum incolitur: quæ
 res longè etiam vehementius Lusitanos ad socie-
 tatem gentis allexit. Igitur illis præcipuè cautum
 in fœdere: multis & grauib⁹ iniurijs liberati, eo-
 rumq; fortunis ac dignitati consultum. Instituta
 communi consensu amicitia, tabulisq; commer-
 cij ritè confectis, domicilium proprium Lusitanis
 in vrbe Colano attributum. eò confestim negotia-
 tores cum scribis & custodibus immigrarunt. Ac-
 cessit rei diuinę procurandæ causa Rhotericus Do-
 minicanus. is, & morum integritate, & doctrinæ
 præstantia paucis diebus multos mortales partim
 in recta fide confirmavit, excoluitq;: partim ab sti-
 pendijs dæmonum ad Christi signa traduxit. Eo-
 dem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit à
 millesimo quingentesimus tertius) nauarchi ali-
 quot ad com meatus Arabicos prohibendos Olifi-
 pone profecti, Zanzibaris regem malis coactum,
 stipendiarium Emmanuelis fecëre. itemq; Brauz
 liberæ ciuitati, leucas cis Melindem centum, an-
 nuū vectigal impositum. ipsi verò Melindenfi Re-
 gi, cum à Móbazz tyranno valde premeretur, sanè
 oppor-

opportuno tempore latæ supplicis tyrannus ab armis discedere, & prope iam victo Melindensi pacem dare coactus est. Cùm terra marique negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euágelio patetferet; tranquillitas iam à Calecutano res, vnius hominis cupiditas & amentia perturbauit. is, Cocinensi apothecæ præpositus, cùm nauem Malabaricam pipere onustam præteruehi cognouisset; repente vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captâ sine mora Cocinum pertrahant: nautæ cùm se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumq; & hominum fidem testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere; nihilominus Lusitani in incepto persistunt: coorta pugna, sex Malabres interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecâ piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confestim ad Franciscum Albuquerqueium mittit, qui tantam iniuriam expostulent. ille cùm ré negligeret, nec modò ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur; enimvero Zamorinus continuò exarsit iracundia, coalitamq; recens amicitiam indignabundus abruptit. Hanc ego diremptæ pacis ac societatis causam, Damianum Goesium & Hieronymum Osorium, sequutus, in medium attuli, haud sanè ignarus, in hoc etiam ab ijs dissentire Barrium: culpamque omnem in Zamorini mobilem animum utcunque transferre. Sed regijs chronographis à me, præsertim in re tali tantaque, temere fides abroganda nō fuit. Cæterùm Zamorinus, vti dicere institueram, acri dolore succensus, primùm edicta omnia de-

cretaq; in rem Lusitanorum facta extemplo reuocatur. dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit. postremo ad euertendum Trimumparam, Lusitanosque ex India pellendos maiore quam vnquam antea conatu copijsque se comparat. Et quamquam inexpiabili in utroque odio ferebatur; bellum tamen distulit consulto, quoad Albuquerqueij fratres onustis iam non vno loco nauibus, ex India abscederent. Quibus de consilijs Trimumpara litteris amicorum ac nuntijs maturè certior factus, cum Francisco (nam is præerat summæ rerum) egit etiam atque etiam, ut adeo difficili ac periculoso tempore quam firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinquat. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi, & constantissimi Regis obtestationes precesque flectere Francisci animum valere, ut naues plus tres cum centum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Patieco viro fortissimo: nimirum, ut in tanta deinde paucitate, cum militum virtus, tum verò diuinæ opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquerqueij fratres uterque simul, verum exitu dispari in Lusitaniam vela dedere. Franciscus, incertum qua clade, quove infortunio, vnâ cum socijs in itinere periit. Alphonsus, quamuis magnis iactatus procellis, tamè circa finem Iulij mensis, non minore questu quam gloria, sospes in urbem Olisiponem introijt. Post eorum profectionem, solutus metu Zamorinus, palam terra marique bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos complures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato;

multi

multi cōfestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copijs ægrè milites ad millia triginta conscripti, quorū tamen paulatim numerus partim transitionibus, partim effugijs vix ad decē millia redijt, nec ea quidē admodum forti animo, vel integra in Trimumparā fide. Ergo tota pæne belli moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum fortē agebantur feriz, quibus cælestes iras in omne genus humanum intentas olim suo potissimum capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaq; tanto inferioribus copijs, nullum periculum recusare, caput libenter in discrimen offerre, & periculossimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus, quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura prospexerat, primū ad Repelinī vada nouas munitiones obiecit: dein Cocinenſi arce multis locis instaurata; nouum insuper propugnaculū ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & scaphas maiores, vt ad subitæ occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus, vtī proximo bello fecerat, Repelinī transitum, & vado, & actuarijs longo ordine confertis tentauit primū: dein magna suorum cæde bis terue repulsus, cū in angusto loco se multitudo impediret; & à nostris in confertam turbam irrita nulla iacula inciderent; Repelinenſis dynastę monitu ad loca minus vadosa, verū patentiora descendit. ea re cognita Patiecus cū expeditis celeriter anteuertit: ratusq; paucitatē consilio adiuuandam, noctu fudes præcutas toto passim vado figēdas curauit:

postridie hostes magno impetu transire conati; partim se præuultis cuspidibus induerunt; partim accedente æstu obruti; partim assiduus missilium nimbis vulnerati, occisiq; pars etiam, quæ vel nandi peritia, vel beneficio linterium in ulteriorem euaserat ripam, atriter dimicantibus Lusitanis, aut cæsi, aut in flumē detrusi. Zamorinus, ubi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more conuersus, percussoribus, transfugarum specie, in Eduardum occultè summittit: hosce ille diuinitus deprehensos cōuictosq; Trimumparæ tradidit, in quos arbitrato suo consuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Cocinēse præsidiū cæsum, naues captas & incensas; ac sollicitati circa populi, ut in nostrorū stationes, & apothecas impetum facerent, nomenq; Lusitanum omne deleurent. ea quoq; fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cum valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus, dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu fœdè absumpti; multi etiam & contagionis metu, & belli difficultate perterriti, diffugere. Iamque susceptæ expeditionis auctores execrantem, ac desperatis pæne rebus, de pace ac de reditu cogitantem, iniecta repente spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues; quo vno subsidio, ut supra diximus, Trimumparam vel maximè niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione com-

commentus est. Binis paronibus, valido & à puppi & à prora tigno inter se commissis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in subiectas onerarias tutò eiaculari possent. Huiusce generis machinas octo eum adornasset; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluèti, tanta victoriæ fiducia subito accessit; vt Eduardū ad se vinēt perducī sine mora imperauerit. Verū ille per exploratores tota de re præmonit⁹, nouas vicissim in onerarijs machinas excitarat. ac quo die commissum est prælium (is erat in cælū ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes, ne à tergo circuiiri possent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum congressum, prominentes à prora malos obiecit: precatulūque immortalem Deum, vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris propitius adesset; inuictō animo, per exigua manu, ducentorū fermè nauigiorum impetum excepit. Ardentes primū pyra ad Christianas naues inflammandas immissæ: quibus accessu prohibitis, & in cōspectu omnium frustra consumptis; tū demum turrita nauigia nequicquam admoueri cæpta. Siquidem præter ipsam machinæ formam, duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilem, æstus quoq; maris tum fortè rapido accedens tractu, gubernandi arbitriū nautis ademerat. ergo, & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere; & remiges irritō conatu in aduersum maris impetum tēdere; & infesto rostro in nostros directā nauigia repente modò in obliquum, modò in contrariū sisti: nihil iam loci consilio vel arti esse: neq; moderatores inter se constare; nec remigium clauo, neque clauus magistris parere: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta simul æstus abripere. in

eo tumultu, cum sagittarum multitudo caelum pæ-
ne inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris hor-
ribili cum strepitu radiantibus, omnium gene-
rum vsquequaque tela volitarent; è turribus octo
vix duæ ad onerarias ægrè tandem appulsæ. in quas
destinato ictu maiores globi à nostris subinde con-
torti: laxatisque compagibus, partim auulsa è
suis sedibus tabulata, cum ipsis epibatis in aquâ
magno sonitu decidere; partim dissilientibus vn-
dique fragmentis, consauciati permulti, ingen-
tem pauorem ac trepidationem cæteris intulere.
Ad eum casum clamor à nostris terra marique sub
latus; & integrata pugna tanto militum ardore; vt
Calecutani, multis passim oscumbentibus, attoni-
ti pauentesque certatim terga conuerterint. ne-
que vllis ducum Regisve ipsius, aut minis aut hor-
tamentis sisti fuga potuit. contento cursu remotas
Malabaris insulas, & intima pænitus æstuaria pe-
tiere. quinque circiter ab initio belli menses efflu-
xerant. eo toto tempore Zamorini copias valde
imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium
ad tredecim millia absumpserat: totidem ferme
huc illucque distulerat metus. varijs præterea cer-
taminibus, magna parte nauium ac tormento-
rum amissa, ex ipso militum robore millia plus
quinque ceciderant. Zamorinus infelicitè iam to-
ties in arma coortus, cum & hyems immineret, &
noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur;
abiectis belli consilijs, ipso Diui Ioannis Bapti-
stæ natali die vasa collegit, ac retrò ad Pananem
tristissimus abiit. Brachmanæ auguresque, quod
belli suasores & impulsores semper fuissent, ve-
riti ne in ipsorum caput calamitas verteret; cul-
pam tantæ acceptæ cladis in malè obseruata au-
spicia

spicia , neglectas religiones , & vota minus fideliter persoluta , cuncti ex composito reiecere. Hisce artibus mendacijsque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati. Zamorino , vanis superstitionibus miserè obnoxio , ingens dirarum iniecta formido. regni administratione vicarijs tradita, ipse interim æger animi , ac mœrore pæne confectus , in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos , & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium; tum verò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is & ante prima signa fortiter dimicando , & insidijs maturè præcauendis; & disponendo milite, & muniendo ubi res postularet; & omnia militaria munera impigrè obeundo ; acerrimi simul bellatoris , & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus , diuina potius, quàm humana tota res visa. quâdo tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus , Lusitanus tot prælijs desideratus est nemo, ac nauium insuper aluei nō semel traiecti ac perforati sine vllius dāno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pilæ, irrita plaga (quis credat) obuijs quorundā exceptæ pectoribus. Quas ob res, Christo salutis humanę parenti, supplicationes habitæ , & solenni ritu, pro ea quę tum suppetebat copia, sacrificatū est. Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara per quàm arctè comiterque complexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum, sed vitā salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea
multo-

litteris & nuntijs certior factus Emmanuel , quanto in periculo res Indica versaretur ; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat. is, quamquā ab Eduardo parata iam ante victoria, magnū tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduus popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadē qua deposuerat leuitate, reparare terra mariq; instituerat. Iamq; ad Cranganorem oppidum terrestres naualesque copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eō profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primum expugnāt, præfecto rei maritimæ cū duobus filijs interempto: dein exscensione facta, eodē impetu Naubeadarini peditatum fundunt fugātque. tum Cranganori oppido iniectæ flammæ; Christianorum tamen tectis, ac præcipuè sacris MARIÆ Virginis, & Apostolorum ædibus temperatum est. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoque Malabarica est regio) cū finitimis bellis admodum premeretur, à Lusitanis auxilium petijt; seq; , ni aspernarentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est. missi ex templō aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cū breui superior hostibus euassisset; certis, vti receperat, legibus, in Regis Lusitanie societatem, ditionemque concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calcutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omnium ditissimi, cū ad Mecam reditum pararēt; pecu-

pecuniam & pretiosissima quęq; in naues imposuerant, sub Lusitanicę classis discessum illicò vela facturi. Non fefellit ea res Aluarengā. Continuo Pandaranę portū scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorum genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris vigintiquinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcellio, optimis spolijs onustus Aluarenga Lusitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregię virtuti, immortalibusque erga se promeritis, Trimumpara debitum testimonium scriptis ad regem litteris tribuit. Ei testimonio cum aliorum etiam litterę sermonesque astruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obscuro latere nequam est passus, ac præter ceteros honores aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præ clara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit ornauitque Regis iussu Iacobus Ortizius Vifensis Episcopus: idemque ceteris in oppidis Lusitanicę factitatum, dein, vt in communi causa commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accuratè perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamq; admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actę Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HISTO.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

OC tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumque animo & spe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius cõtemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse quidam haud absurdè coniiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Persici sinus ostium obsideret: itemque Malacam, Sincapurano impositam freto; quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & insularum pene innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adiungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studium omne cogitationemque conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnã expeditissimam rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaque in Lusitaniam transferendæ. Non fessellere eiusmodi consilia Saracenos, & Arabas viros & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadent, vt quoniam Indicas classes Lusitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores

riores tot iam euentus ostenderint; ab Aegypti, & Arabia, ac Syriæ Rege Campsone, quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cum amplis muneribus Maïmames, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus, is, miscendo consilium precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulchrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac latrocinijs vindicaret: modò suadebat, vt sibi quoque, vectigalibusque suis maturè consulere. Gentem ab ultimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquênium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam interuerrere, quibus denique visum sit, nauigatione ipsa interdicare minimè dubitet. Qui tam longinquis ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedem in Asia fixerint, non ausuros orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi, & extinguere. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudentia quàm primùm occurreret. Ad extremum petebat: vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum comعات, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebant, etenim Campson, & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in

quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat; ut imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiã aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. Igitur & regum sociorum suasu, & sua ipse volûtate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optime sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei deliberanti, multa occurrebant, quæ quamuis incitados hominis impetus admodum retardarent. primùm communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum ne Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret: postremò ædificandæ instruendæque classis difficultas: quòd & materia cædua, cùm in Aegypto non suppetat, longissimè petenda: & informes triremiũ aluei membratim à Cairo seu Babilone, quo interfluo Nilo Mempheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque rubri maris emporium per solitudines arenosas, & auias transuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tentandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Christianos proficere posset. Primùm igitur, per idem eos homines rumoribus dissipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificiosè submittit, qui Maurum monachum Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias Diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, suppli-

Supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextū Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando, & Emmanuele iamdudum intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorū culpa, per summam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exilij compulsurum: ac præterea antiquissimarum religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euersurum & concrematurum esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumque pro sua potestate quàm primùm ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pôntificem maximum detulit, haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaq; re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fufius cuncta cognosceret, mittit. Hunc demissè precantem, vt ab laceffendo Aegypti Rege desisteret,

H

ac tot

ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tam venerandis Christi Sanctorumq; reliquijs pro sua pietate consultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neq; enim Campsonem studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumenti cura, sed imminutis portorijs reditibusque torqueri, quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam commissurum, ut Christianis negotiatoribus è suo regno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi questus & vectigalium faciat. Nam quòd Fernandi foceri iniurias, de quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsus è Bætica Mauris effluxerant) adeò acerbè, tam dolenter ex postulet; cui non apparere causas quæri accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus irasve tantoperè perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos copiosè instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Maximum per litteras omni sollicitudine liberat. Ipse verò, quæ erat prudentia, & animi magnitudine; tã dira Sultani comminatione adeò nõ exterritus est, ut magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarum quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluam, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbè contempserat, quasi adactis ad vitalia telis, deniq; com-

moue-

moueri. Quocirca ad cœpta prosequenda, duplo
 prae maiorem, quam superioribus annis classem
 instruxit. eiſque præfecit Franciscum Almeidaſ,
 virum cum cætera illuſtrem; tum quod fortem ac
 fidelem operam in Bætica expeditione Fernando
 nauarat. Huic magnopere in diſceſſu præcepit, vt
 quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo, &
 aſſiduitate copiarum ac ducum, & ſpatio tempo-
 ris opus eſſet; arces aliquot opportunis Africæ, A-
 ſiæque locis exſtrueret, quæ Luſitanis & facilem in
 remotas regiones excuſum; & tutum, quotieſcun-
 que res poſtularer, receptum darent. Præfectus,
 cum ad VIII. Kaléd. Aprilis, qui dies cœleſti ad Vir-
 ginem nuntio eſt ſacer, nauibus duabus & viginti
 fauſtis ominibus Oliſipone ſoluiſſet annò milleſi-
 mo quingenteſimo quinto; Franciſcanis aliquot
 fratribus, & clericis alijs rei Chriſtianæ cauſa in
 eam peregrinationem aſſumptis; octauo Idus Aprí-
 lis ad Heſperidas proceſſit, inde cum ad ſuperan-
 dum Bonæ ſpei promontorium nauarchi in meri-
 diem curſum extendiſſent; vehementi Aquilone
 uſque adeò in remotas ab Sole regiones proueſti
 ſunt; vt claffarijs præ nimio frigore manus prope
 modum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ
 oram extemplo flexère, & ſecunda nauigatione
 paucis diebus Quiloam eſt ventum. ibi Abrahe-
 mū tyrannum callidè tergiuerſantem, & annum
 ſtipendium Emmanueli recuſantem pendere; Al-
 meida cum armatis deſcenſione facta, ex vrbe per
 vim exegit: cuiusque loco Mahometem Anconi-
 num, acceptum incolis virum, & expertæ in Luſi-
 tanos fidei, Regem, ſolenni cum apparatu im-
 poſita capiti aurea corona, conſtituit. Dein ſitu
 ad maritimos aditus æquè ac terreſtres in primis

commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum, & militum. cumque labor in orbem iret, ipseque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; nō die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arci que ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apostoli die ipso natali urbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloz rebus, & firmo præsidio arci imposito, itemque nauigijs ad oram tutādam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portū habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt supra diximus, barbari collocarant. ijs cū aduentantem classem aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeida patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cū nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus urbem, Assumptę in cœlum MARIAE Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria fugientem sylvarum texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediumam insulam tenuit classis. ea insula quod in litus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem exstruxit, præsidioq; communijt. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus

rabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ, ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit, quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in scutum Ioannis Homini Lusitani contorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinem ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem heredem reliquerat regni, maiore præterito, quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vnà cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus amissi patrimonij, cum nouum dein de Regem vexaret, exerceretque, ac popularium sollicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo post Almeida profectionem, vir egregie fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalam venerat, vt ar-

cem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas vestes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultu Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyranno Abrahamo; perque fraudem in eius terræ possessio- nem inuaserat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cùm adijisset; primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & com- mercio vtilitatis capere posset. dein petijt, ob eam ipsam rem, vt ad merces custodiendas castellum in ijs finibus ædificare sibi liceret. id non magis ad uenis, quàm incolis præsidio contra finitimorum incursiones futurum. ac simul de Regis Emmanue- lis benignitate opibusq; multa differuit. Ille, non tam ratione societatis adductus (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues acco- las fore procul dubio cerneret) quàm fama perter- ritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, per honorifice accepit virum, ac postula- tis in speciem libenter annuit: quamquam acri- ter obsistente Mengo Musaso genero, viro acri, & bellicoso: quem senex ea potissimum ratione le- niijt, fore vt Lusitanos insolita cæli intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certè sic afficerent, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dy- nastam spe liberaliorem nactus; locum quàm flu- men in mare effunditur, ædificationi designat. & quòd cæmenta non suppeterent, casas è ro- bustis

Dusta materia raptim exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circumdat. Neque ita multo post, vti prœdixerat Izufus, aduersa valetudine tentari aduenz capti: paucisque diebus adeo peruagata vis febrium est, vt ex vniuerso prœsidio vix quadraginta superessent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occasionem ratus Arabs de medio tollendz inuisz nationis, exstimulante præsertim assidue Musafo genero; tamen suis duntaxat opibus rem aggredi non est ausus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Monomotapz Rege prœpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europzcos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habuerint, denique ad se delatos; intra lignea septa, quæ sibi ipsimet circumdedêrint, fame & squalore pæne confectos teneri. Si in partem prœdæ venire animum inducat, se rem in eius aduenrum integram seruaturum. Haud frustra missa legatio. Mocondes, omnis humani experts iuris, aduentitij lucri nec opinata spe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saracenis tota de re festinè prœmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinz genus, idoneis locis occultè disposita fuerant; & cùm à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipsimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio prætter spem adderet vires; sese ad defensionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorsus ignarus, ac numero maximè fretus (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Arabum ductu monituque fascibus sarmentorum ex agro collatis, ad castellum

H 4

copias

copias incompósito agmine admouit: completis-
 que fossis, nostrorum paucitate contempta, Cafres
 alij vallum scandere, alij conuellere nitebantur;
 cum in confertam multitudinem, ac nihil tale ti-
 mentem emissâ repente ferrea procella, tantam e-
 didit stragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pa-
 uentesque barbari se in proxima nemora conse-
 ssim abdiderint, ac ne ibi quidem tutò esse licuit.
 siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno
 impetu dissultantia arborum fragmenta, semier-
 mes, incautosque miserè lacerabant. cui tanto ma-
 lo cum nullum, præter fugam, remedium occurre-
 ret; rabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fre-
 mere quòd se fallacibus promissis ad bellum cum
 ipsis Dijs gerendum euocassent, atque, vt est rapa-
 cissima gens, ne prorsus inanes abscederent, Izusi
 agro vallato, & oppido ipso magna ex parte dire-
 pto, in patriam reuertère. Ac ne Lusitani quidem
 inultam passi perfidiam. Post Castrum profectio-
 nem, cognito Izusum eiusque satellites, nihil mi-
 nus quàm nostrorum eruptionem timentes, negli-
 gentius agere; noctis intempestæ silentio, Gnaziâ,
 strenuis cum aliquot viris aduerso flumine in re-
 giam subuectus, Izusum ipsum, & paucos familia-
 res occidit. dein, priusquàm populi concursus in
 regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos
 eadem nocte incolumis redijt. Postridie, cum res
 emanasset, ira odioque incensi barbari quàm maxi-
 ma coacta manu, denuò castellû adorti; & eodem
 quo nuper euentu, plures & integri à multo pau-
 cioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia
 repulsi. Post hæc, inter eos certari de succes-
 sione cæptum. Cumque Musafus præpollens vi-
 ribus, & popularium gratia; Izusi liberos pa-
 trimo-

patrimonio exturbare niteretur; & satis apparet, ius in armis fore; alter ex ijs, nomine Solimanus, ad Gnaïam confugit salubri vtriusque consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lectis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne se ra essent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fabricum naualium numero, maiorem quam antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodijs, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Aegyptios Arabasque negotiatores magno interceptum rei Calecutanæ damno, quam maxime incautum & imparatum placuerat adoriri. Verum ex vrbe Calecuti clam elapsus Ludouicus Patrius Romanus (qui cognoscendi studio, ut fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeidæ vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, è varijs oræ Malabaricæ portibus in vnū coacta Zamorini classis ad Laurentium recta contendit, ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta; lemborum, ac paronum, biremiumque ad centum & triginta, omni telorum genere, & numero militum instructissima. Ad eius famam, Laurētius, patris iussu naues non plus vndecim admittis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad idum bombardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantâ hostium multitudinē, expiatis de more noxis, primum omnium ædem

H

MA

MARIAE Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subuenientem ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset; tormentis, qua parte viriù longè præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prælium nauibus, leni Austro flante, simul & venti beneficium, & congregiendi arbitrium hosti præripuit. Ac primo statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga; neque ex tanto interuallo vel tormenta ferrea, quibus tum urebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum læderet; multæ passim omnis generis naues hostium aut de pressæ, aut in littus eiectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consultò vitarat Almeida, pugnam è propinquo conferuit. Prætoria nauis erat hostium, tum aluci magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pêne ausu transiliit; tantoque ardore animi & corporis dimicatum est; ut è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, superfuerit nemo, exceptis ijs, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multò maiorem, & propugnatoribus instructam fermè quingentis, inuaserat. cumque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantib' victor Almeida subuenit, nec modò suos è periculo eripuit, sed etiam nauis hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos

stianos facta, & Laurentius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostiū classē, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormentorū ictibus perforatas demersit; palatæ aliæ contento cursu Calecutum maximè repētes, cū longinqua fuga, tum quòd eae terror ipse longè lateque distulerat, ex imminente clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus caesis, sex tantū ē suorum numero desideratis (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingēti parta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbs in conspectu res erat gesta, magna cum totius populi, ac Regis ipsius gratulatione, sospes introijt. ac primū omnium, MARIAB Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum alijs nauarchis iter intēdit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus dum ad Cananorem distinetur Almeida, sexaginta actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos misit, præfecto classis, & auctore totius consilij Antonio Fernando Lusitano exsule exijs, quos ad cognoscenda loca gentesque Petrus Aluarus Capralis, vt supra dictum est, Quilboæ reliquerat. Is, ad spem vberioris stipendij transmissō Oceano, cū se ad Sabaium contulisset, eiurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomen assumpserat: & quòd rei maritimæ, & naualis fabricæ peritus esset; apud Goanos, talium rerum adhuc rudes, magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto, nuper, ædificatam

à Lusit

à Lusitanis arcē omni conatu oppugnare institit. Præerat arcis præsidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italię Genua claro genere oriundus. Hūc, in subita re, quamquā ab alijs rebus imparatum, non defecit animus. ac dierū aliquot oppugnationem, cū vrgeretur vndiq; præclarè sustinuit. ac demū Abdala, victricis classis iam iamq; aduentantis perterritus fama, quam celerrimè sese irritō incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea postmodum arx, quòd valido præsidio propter hostium propinquitatem indigeret, ne Lusitanicę res in tanta paucitate distraherentur, ab ipfismet Lusitanis est diruta. Inde, ad Franciscum affertur, Saracenos mercatores, à Molucis, & ab aurea Chersoneso redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldianas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos insectandos proficisci iubet. Is cū incognita fulcaret maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulę Ceilani littora abripitur, quam insulam, vti supra dictum est, veterem esse Taprobanam Ioānes Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo patet; in latitudinem, quattuor & quadraginta. atq; à Cori promontorio, vt supra diximus, auulsa freto vadoso, Piscarię, quam appellant, orę præten-ditur, ea cęli clementia, soli vbertate, & copia fluminum aquarumq; perennium, vt primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse, varia pecorū armenta, necnon elephantos gignit egregiè bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrū incolę effodiunt, plurimas fert gemmas, verūm
præ-

præcipua claritate sapphyros, chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos: itemq; aromata pretiosa, cinna-
ma, cardamomum, piper, ac palmas eximia boni-
tatis. Ad hæc, vel in primis iucundo spectaculo
syluosi montes ad effigiem theatralem inflexi, va-
stâ planitiem oblongo circuitu in caueæ formam
includunt: quorum vnus in arduam & subrectam
altitudinem pænè septem leucarum exsurgit; ha-
betq; in summo æquatam agri planitiem, ex cuius
medio bicubitale saxum eminens ad instar men-
sæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sancti
tate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in
ea loca venisse tradunt, vt gentem superstitioni-
bus deditam fabulosis, ad vnus Dei cultum reli-
gionemque traduceret. ergo tantæ venerationis
est locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordi-
num peregrini, ac præsertim Iogues, illuc pietatis
causa contendant ingenti labore: siquidem, præ-
ter cæteras itineris difficultates atq; pericula, in
eius etiam montis cacumen, non nisi per adactos
clauos ferreasque catenas ascensus est. Haud ab-
simile vero videtur quod aiunt quidam, in eo,
quod dixi, vestigio, quamquam extincta iam no-
minis antiqui & peregrini memoria, coli Eunn-
chum Candaces Aethiopum Regina, quem cū alijs
scriptores, tum verò Dorotheus Tyri Episcopus
(qui Constantino Magno imperante, & sanctita-
tis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice,
totâq; Erythra, & in Taprobana, Christi Euangeli-
um promulgasse testatur. Porro insula vniuersa,
nouem in Satrapias vel regna diuiditur; estq; ad
omne commercium, vel frequentia portuum, vel
ipsa loci regione in primis accommodata. Lau-
rentius in Calles portum inuectus, cum regulo
per

per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omiſſa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione, cum lētis admodum nuntiis ad parentem reuertit. Inter hæc, Trīstanus Acunia, Alphonso Albuquerque comite, cum valida classe in Indiam destinatur: quē ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturam ac regionē explorandi. itaque vel contra sententiam Albuquerqueij (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulsis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima fermē ab Saracenis; interiora à Castribus, incolī: terram esse gingiberis, cario-phylli, & argenti feracem. quæ dum Trīstanus curiosē perquirat, aduersisq; subinde tempestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquerqueius præclare monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim, & anniuersarijs fermēstatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Eæ si quo casu præterlabantur, dum denuò recurrant, multorum mensium sæpè mora cæptis interuenit. Igitur, ne frustrā interim tempus absumeretur; à Madagascare Melindem est ventum: & Oīensis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum, vt ferebatur, infestus, eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oīa vire pulius occiditur. quo terrore perculsus Lamensis finitimus regulus, in Trīstani fidem vltro concessit, & stipendiarius Emmanuelis Regis extractus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit. ea cum pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, caſa est à nostris certamine haud

ne haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verum vbi descensum à Lusitanis, & collato pede res geri capta est, ferociam posuere. Magna edita caede fusi, & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum usque spiritum egregie constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quam occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbis deinde congestis dudum diuitijs opulenta, à militibus sædè crudeliterque diripitur. Quæ in re vindex rapacitatis atque sæuitiæ euidenter apparuit numen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulosque extrahendos inscio duce præciderant. ij, dum spolijs onusti scapha onerarias reperit, ad vnum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & avaritiæ poenas dedere. scapha, cum sub aquis aliquandiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicij ministerio, rursus emerfit. Tristanus & cognitum scelus valde improbauit, & cæteros graui edicto ab eiusmodi immanitate compescuit. A Braua post hæc ad Socotorâ insulâ maris Erythræi transmissum est. Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant: sed ipsa locorû asperitate, & diuturno pastorum desiderio præne efferati. Subterraneos inhabitant specus: in bello fundis eminus certant, cominus gladijs è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat. victitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itemq; cinnabarim, & aloen omniû laudatissimâ. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarû hæresi, propter vicinitatē Aethiopiæ, vitia multa traxere. nam & à Romani Põtificis auctoritate se iuncti sunt, & circuncisionē, aliosq; ritus Iudaicæ super-

superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiunijs anniuersarijs placant Deum, & precandi stata quotidie tempora obseruant, & sanctam Crucem eximie venerantur: huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas: huic pro ipsorum tenuitate sacras ædículas exstruunt: quò vbi conuenere frequentes, Hebraicè cõcepta precationis verba præit vnus; tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum ex Arabia missis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cum Beninum attigisset; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit. ij, cum ab insita genti ferocia, omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit. neque præfecto Abrahamo cum suis ad erumpendum defuit animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipse dux cecidit, extemplò fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores liberosque susceperant, confugere: cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludunt. tum à Lusitanis admotæ certatim scalæ: transgressique mœnia, ex interiore parte claustra perfringunt. inde patentibus portis admissum agmen, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cum pertinac-

tina-

tinacissimè se defenderent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis, dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit. sex postmodum è vulneribus periêre. Arce capta, nuntij ad incolas missi, qui nouæ classis metu in auios montes vnà cum coniu-gibus liberisq̃ue perfugerant. ij; cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Farta cum iniurias grauiter questi, ad pedes Tristani cū lacrymis acciderunt, per Christum I E S V M obsecrantes, vt è tam acerba seruitute, ijsdem sacris deditam, eiusdemq̃; consortem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ipsū ab Emmanuele Rege, salutis eorū cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrem & præsidium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissimè relicturum. itaque fano Arabum expiato, & in cultū Virginis MARIÆ conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noronix Lusitano concredita est: rei verò Christianę præpositus eximia fāctitate vir, Antonius Laurentius Franciscanus: qui tollendis vitijs, quæ in hominum mores ac religionem irrepsertant, incolisq̃ue ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos planè Apostolico munere est functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumq̃; & Persicū Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus; quod ita in mandatis habebat, Albuquerque cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus fermè quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse, circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intēdit.

I

In-

Inter hæc vertente iam anno, cùm non optata modò classis, sed nullum prorsus nauigiũ è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incescit, mœrorque. Acuebant curas, pæne in religionẽ versã prodigia, quòd per eosdies & sol tãta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu ex interuallis concussa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tandem aliquando extinguendi; haud segniter instaurabat bellum, sollicitabatque legationibus & promissis cùm alios, tum præsertim Cananoris Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipue studio & opibus in regno successerat. Et per eos fortè dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabicique, & Indici maris possessionem, Lusitani adedè pertinacibus animis occupant, vt nemini prorsus nisi ex eorũ auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducesque in idipsum dispositi totam eam oram nauium præsidijs tuebantur. Ex ijs vnus, Malabaricum mare pererrans, cùm in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indicijs falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas, vectoresque, in ijs vnum è prima nobilitate, in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demergit. verùm disrupto mox linteo, cùm nota ciuibz corpora ad ipsam urbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repente comploratio, luctusque compleuit; tantæ in eius facinoris aucto-

auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse conieceraut, excitatae sunt irae; ut cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci iniuria satisfactionem accipere, quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem, ac deprecantem ignominiam, grauibz verbis increpitum, ac praefectura priuatum, in ordinem redegit. At Laurentius Britus arci praepositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, ubi de eorum consilijs per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidij & comiteu accersito, arcem firmat, intenditue vigilias, stationesque disponit. ac praesertim spectantia in urbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa valloque a portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad procurfationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac fruendis insidijs exegissent; tandem expectata ab Calecuti auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemque medio fere spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta praelia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri coepta. Cumque e Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati discederent, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomae Fernandi architecti monitu, specum opere subterraneo ad ima putei occulte perduxit; fistulaque ac statumine apposito, locum ita concamerauit,

vti ne quid supernè latices vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim iniiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcem exstitisse videlicet rati, munitiones aliò transtulère: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt, quibus contra tormétorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas, vallumq; rescinderent. ea machipatio extremam pæne perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombardà globos gossipinum tomentum excipiebat adeò lentè, vt eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, pone latitantes armati, magno sublato clamore prope iam ad fossas læti peruenierant; cùm in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu, directà maiora tormenta, concerptis momento saccis, & gossipium ipsum, & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione disijciunt. Simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter institit, magnæque edita strage cæteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniore facti, cùm neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, vt fit, è suis amitterèt; omiſsa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistant, eo maiore fiducia, quòd non terra, non mari, noui com meatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sæuiente. Interim crebræ à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara,

dalaiara, natione Castellanus. is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximijs centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppressit. cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intèriores inde custodiæ haberi ab hostibus cæpræ. boues etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici conatu cæsis insidiatoribus, cū in arcem nostri semel iterumque abstraxissent; ea spe frustrati delusiq; Malabares artem desinere, ne duplici pecorum hominumque iactura, hostes insuper alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna, casus aliquot Lusitanorum ex arida materia, folijs, paleisq; momento combustis. eo incendio, multò maxima pars commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore Britum grauitèr admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longè ætior solito in diuidendis cibarijs parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia, rem & Lusitanis, & hostibus prodidèrè. Itaque omnibus pæne consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdisque alijs animalibus abstinebatur; cū diuinitus (vt sæpe aliàs) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templū in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pæne omni humano subsidio, Lusitani quotidie confluebant, os pemsicū à Deo cælitibusq; tum præsertim ab

ipsa Virgine Dei matre enixè petentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustijs, tot pressos malis; fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi còmentatos clementissima Regina cæli despiceret: suis peccatis noxisq; , quas ipsi innumerabiles faterentur, ab Irato Deo veniam & pacem exposceret: neq; ià de corporis modò, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementius intumescens pelagus, ingentem locustarum numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auidè collecta, in multos dies abundè suffecit: nec validos tantùm sæua fame, verùm etiam (vt salubris est cibus) egros diuturno morbo leuauit. Iamq; appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. quo circa ratus anteuertendum Cananorius, omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assidue, segnitiam incusans, & noua auxilia subinde submittens, prorsus, vt Cananore iam sub signis numerarentur militum ad quinquaginta milia. Actuaria etiam facili appuliu coacta ad ducenta, in quibus erant turrata nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemq; alia inter se iuncta, & constrata ratiibus; quò plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Lusitanos fallerent, quam occultissime comparata, & stationes interim quietæ erant, quò facilius ad socordiam obsessos, adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, æquè acerbo in

Zamo-

Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos voluntate, quòd eorum opibus ac studio crescere se posse consideret; non solum commeatus furtim ex occasione submittebat interdum, verum etiam per idoneos internuntios circumfessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportunè consilijs hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestresque sepsit quàm firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum instruxit; nec vigilias custodiasque remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquam est passus. Ergo vbi destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus copijs magno sublato clamore quàm tumultuosissime vallum aggreditur, haud dubius fore, ut ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero navium accessu expositis repente militibus, nullo prope certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exstitit. quippe classarij primò audacter ad terram appulsi, vbi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis valloque armatos vidēre; subito pauore perterriti, & missilium varix magnitudinis nimbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga verterunt. ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursus est. Ibi atrox prælium fuit: scandentesque iam vallum pluribus locis audacissimi quique Malabares comminus trucidati; tormentis verò eminus longè

atrocior edita cædes est, inde turbati hostes: & ne-
quicquam increpâte ignauiam Rege ducibusque,
acies vniuersa fugam arripuit. cælorum ea pugna
hostium numerus relatus non est: magnum procul
dubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credi
bile videatur) planè desideratus est nemo. Atque
is dies vltimus oppugnationis fuit, tentatæ dein
vtrinq; per mutua colloquia voluntates, & de pa-
cis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius
ipse sibi suisque perhonorificas tulit: neque Ca-
nanorius reijcere est ausus, partim diuturni belli
tædio fessus, partim etiam Tristani Acuniar me-
tu perterritus, qui per eos ipsos dies Oceano se-
cunda nauigatione transmisso, Cananorem inco-
lumi classe tenuerat. Eius maximè aduentu solu-
ta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti a-
nimo toleratæ, decus eximium Laurentius &
commilitones tulere: quamuis adeò lætos & in-
speratos euentus, periti rerum æstimatores, Diui-
næ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cu-
ius beneficio & vltimæ inopiæ subsidium præter
expectationem fuisset oblatum; & Cananorius
princeps tanto suo periculo, Regis affinitate post-
habita, contra consuetudinem gentis, in Christia-
norum causam ac partes planè diuinitus inclinasset.
Renouato fœdere, obliuio præteritorum indi-
cta; iunctæq; iterum dextræ, & Malabares in suas
quisque domos fremente Zamorino dilapsi. Inde
ad Cocinum processit Acunia. eius aduentu Lusitanorum
animi confirmati recreatique, & vario
aromate ex conuecta iam copia in naues im-
posito, infestis classibus duplicato nauium numero,
ab utroque simul imperatore Pananem est ven-
tum. In ea tum statione complures onerariæ pre-

pretiosis refertæ mercibus hyemabāt. institores erant Saraceni, furtiuo cursu per intermissa custodij Lusitanorum loca in portū illapsi. & Zamorinus præparatis iam ante copijs, si quid ab Cocino moueretur, locum præclarè munierat vallo circumdato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis, cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Pananis conspectu cū in anchoris constitissent; insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouādis augendisque munitionibus posuere. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more cōiurant, se non nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint, se se caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primū illuxit, communicato iā ante consilio Lusitanus Imperator vterque adolescentes filios Laurentium, & Nonniū cum scaphis & actuarijs iubent præcedere, quod ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus paterent, ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt, agmē clausere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quod ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maximè naues Malabarica tormenta irritis ictibus æra feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omni periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seq; vtrò in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs, contis-

que, & incitato remorum pulsu perrumpitur. tum raptim in terram descensum. iamque sub ipso vallo varijs locis ed sæuius pugnabatur, quod vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissioni tantum clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatq; euanescente atra nebula redijt lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conspicatus, & è procera statura, totoq; corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeū corpore curuus ad eius genua succidenda profiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hostem demisit ijs viribus, vt barbari caput ad ipsum vsque pectus horrendo profusus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quam factis prælium ciens, obuios aliquot sternit. Nec segnius ab Nonnio cæterisque res geritur. Cùm aliquandiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorū pertinacia est; nec impressionem nostrorum vltra sustinere. A Malabaribus maximè fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cùm pauci iam, & vulneribus fessi trucidarentur; obnixi corporibus (tanta vis est nefariæ superstitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudere. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoresque, quandiu

diu ad castella æqualibus viribus certatum est; egregiè dimicarunt. vbi inclinatam terrestrem aciem, & incolas fugatos videre; ipsi quoque certatim in mare desiliunt. complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata, & eueria, nec modò naues cum ipsis oneribus inflammatae, sed oppido quoque diuitijs inclyto subditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoste contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi sibi, perquam indignè ferentibus. Verùm Almeida consultiò exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio fauciorum fuit numerus. desiderati ex hostibus ad quingentos; è nostris duodeviginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Lusitani coniunctis classibus Cananorem petiere. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentia significatione degressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam; Almeida retro vnde venerat Cocinum recendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonsus Albuquerqueius, pacata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum exigua, vt dictum est, obtinebat classe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus; ad Armuzianas res diuina magis ope, quam humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeisadinus hoc nomine secundus; admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Regis; eratq; in tutela paterni-

manci-

mancipij Ataris Eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eò spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerū omnium esset. iamq; per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam, opeſque peruenerat. Hoc tam impotēti dominatu Albuquerqueius Regem, & populum liberare; & Emmanuēli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentiū spem & cogitationem erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prosperè circumuectus Siagrū promontorium, quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatum nobilē urbem Armuzianæ ditionis applicat naues: missoque nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorū nomen) ne quid acerbius paterentur, nō modò aduenientem Alphonsū benignè excepēre; verū etiam conscriptis pacis & amicitiz conditionibus abeuntem largo comœatu, & omni officij genere prosequuti sunt. Longè dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolę, dum hostis in vicino moratur, & copijs & operibus ita se munierant, vt omnem pacis mentionem superbè respuerent; ac propius nihil est factum, quàm vt interpretem ab Albuquerqueio de fœdere ac locieta te missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquerqueius illicò bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis cōcuti fragoribus iubet. Cū nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; postridie urbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulę modum, ex aqua paululum emi-

nens;

nens; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumultu barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intétosque in vrbis oppugnationem nostros impunè iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquerqueius Alphonsum Lupium Costam, & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugere periculum. ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tamè sine suorum cede vulneribusque, locum occupauère. Tú verò Albuquerqueius nequicquam prohibentibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit, ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisque cancellis, intra ipsam urbem prælium intulit. Ac primò, quamquam in quo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant, dein, cum acrius vndique Lusitanus instaret; non tulère diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam vrbis portam, de gentis more syluas ac nemora petiére. Albuquerqueius, ad aliorum terrorem vrbe direpta & incensa, Maccatum octo leucas inde processit. Is locus, quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior, tum viris armisque erat instructior. itaque Albuquerqueius, magnam videlicet ratus dimicationem instare, se suosque parabat ad prælium. Cæterum misso ad tentandos animos internuntio, præfectum vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryzae, & careotæ numerum, tributi quodam modo nomine, in classem exhibuit. is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad littus

tus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus, & dissonæ voces. Pridie sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi; præfecto non sine contumelijs ac probris increpito, quodd locum adeò propinquum regis, & opere præsidij, quæ munitum, per ignaviam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerant; atque ubi illuxit, infesti mari petebant; quò Lusitanos oneribus & auatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos, hominesque contestans violari ius gentium, urbi quæ exitium imminere; ut fidem pro virili parte præstaret, ad littus accurrit, nostrosque præmonuit, uti sese in naues extemplò reciperent. Vix inde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cum infensi adsunt Arabes, ac missilibus primum è littore nostros abeuntes lacessunt: dein è propugnaculo classem ipsam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occæcanda tormenta, missi aliquot è classe, cum malè multati rediissent; postridie Albuquerqueius copias omnes ad urbem exposuit. Ibi verò, accensi ira Lusitani, quodd interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium incunt; perfidos Arabas, ruptores fœderum appellant; magnam ubique edunt cædem; factisque simul ac dictis iniuriam puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquandiu restitisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac novis munitiones ea ipsa nocte perductas magno ausu transfiliunt: cumque intra moenia confugeret hostis, hærentes in terga prius quam portas occluderet,

ret, velut vno agmine irrumpunt; turbatamque ac
pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt.
Fufis fugatisque hostibus, ad prædam permissu du-
cis discurrit miles. dein subditis ignibus, non op-
pidi tecta modò, sed naues etiam in portu arsere
complures. In eo tumultu, cum alijs ipse quoque
vrbis præfectus per imprudentiam occisus; quam
rem Albuquerqueius ægerimè tulit; & quando vi-
uum pro meritis tueri & ornare nequiuert; de-
functi ædibus cum cura conquisitis, ne diriperen-
tur, custodes apposuit. Caterùm vrbis excidium
comprobari diuinitus quodammodo visum est.
Excelsa Mahometis conspiciebatur ædes, egregio
in primis opere perfecta. Ad eam disturbandam
inflammandamque; immisi fabri dum columnas de-
moliuntur, totum repètè ædificium corruit. Cùm
elisos ruina & pondere nemo non crederet, in-
tacti, præter spem & incolumes cuncti euasere.
Inde ad Xoarem urbem eiusdem oræ progressus,
incolas alieno doctos malo sine certamine in fi-
dem ac deditiōem accepit. Biduum ibi mora-
tus, cùm ad Orfazanum adiisset, oppidum incola-
rum fuga desertum reperit. Exhausta inde præda
per triduum, ab incendijs, quòd regis propinquus
admodum erat locus, honoris causa temperatū est.
Ex eo loco, classe instaurata & refecta, ad caput bel-
li Armuziam est ventum. Ad famā Lusitanicæ clas-
sis Atar Eunuchus præter urbanas copias, magna
insuper auxilia ex Perside Arabiaque cōtraxerat, & no-
ua exspectabat in singulos dies. Ingentè præterea
navium numerum habebat in portu: minoris forme
actuarias amplius ducetas, maiores onerarias ad
sexaginta. in ijs duas inusitatae magnitudinis; qua-
rum alteram Principem, alteram nomine Merim
voca-

vocabant, octingentas amphoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classẽ duo circiter millia tuebantur. Albuquerqueius tormentorum genere, & virtute militum haud dubiè præstabat: cæteris rebus longè erat inferior. verùm ad ostentandam animi fiduciã, fulgentibus vndeque vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima salutatio est) portum inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquandiu frustra exspectasset, præter insitum in Mahometanos odiũ insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino puero, tutoribusque palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitaniz contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestum ac perpetuum bellum hereditario pæne iure susceptum, id non nisi alterius partis deditio ne posse finiri. Si in fidem eius ac potestatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africæ, Asiæque Regum exemplo; se inde cùm bona pace abiturum, sin iugum recusent; pro certo habeant, secum ad interuersionem vsque certandum, tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusque copiis abundabat, vt dictum est; tamen quò magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & callida tergiuersatione rem extraxit, dum exspectatẽ in singulas horas nouarum sociorum cohortes adessent, ijs proxima nocte in urbem admissis; tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata iam victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementum nautarũ & remigum in suam ipse classẽ præpropera gratulatione describeret. itaque ob id ipsum suis accura-

curatè præcepit, darent operam, vt quàm plurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein ommissis ambagibus Albuquerque respondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vestigal; sed ab ijs exigere consueſſe. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint; fore illis agendi contrahendiq; in eo portu potestatem, & copiam: sin vim, & iniuriam moliantur; sensuros quantum armati Arabes, Persæque seminudis Cafribus, & inconditis Aethiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iâque minimè dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terrorè littore toto prætenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non mænia modò turresque in mare verſas, verùm etiam tecta, & fenestras oppleuerât. Albuquerque, vbi & ex apparatu hostium, & ex Eunuchi nuntio præceptam animo dimicationem instare perspexit; naues primùm suas mediocribus interuallis ita disposuit, vt neque circumueniri à pluribus facile possent; & leni circumactu singula deinceps tormenta in hostes obuenterent. Dein precatus immortalẽ Deum, vt sibi pro nominis Christiani gloria prælianti propitiuss adesset; nauarchis iam sua sponte sat incensis cupiditate victoriæ præcipit; seminus initio bombarda rem gerant; congressu abstineant, quoad ab se primùm confertum ex propinquo prælium sit. vbi tormentis dissectam & dissipatâ barbaram classem, ac se cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quisq; hostium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympanisq; pugnæ signum vtrinque propositum: ac

K

simul

simul tormentis passim ignes admoti, eodemque
præne momento & aciem oculorum coruscantes
vndique flammæ perstringunt; & aures exsurdant
horrenda tonitrua; & meridianæ luci cæcas tene-
bras noctemque atra nubes obducit. Necdum ca-
ligo euanuerat; cùm speculatoriæ hostium naues
destinato procursu in nostros imbrem sagittarū
effundere; dein, cùm propter agilitatem momento
refugerent; ac rursus incitato remigio interiores
telis hostium fierent; haud exigua improuiso ma-
lo clades Lusitanis illata, confixique non pauci. At
barbaris læto successu, mutuisque adhortationi-
bus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pe-
dem, & naues Christianas certatim scandere nite-
rentur. Tum verò ex omni parte contis mucroni-
busque; repetiti audacissimi quique; præcipitantur in
mare; dein minoribus machinis ad libellam aquæ
dispositis; nauigia cōplura merguntur. Hunc maxi-
mè in modum ea pestis auersa. Atar, multitudine
maximè fretus, & oculis vtramque metiens classem,
primò cōtemptim prælium inierat: & egregiè in-
structo parone ordines interuectus, militē ad præ-
dam verius quàm ad pugnā hortabatur. Sed mox
volitantium pilarum stridore perterritus, tuto lo-
co se se ad littus post onerarias abdidit, quò simul
suis, & fugientibus in terrā obstarēt, & noua iden-
tident subsidia laborantibus opportunè submitte-
ret. Inter hæc, fumo iā abscedente, onerariæ remul-
co propter inopiam venti attractæ concurrerant;
iniectisque; ferreis manibus, quam quisque indeptus
erat nauē, in eā transilire, ac nudare propugnatori-
bus conabatur. Ante alios Albuquerque, Principe
navi, itemque; alia crebris ictibus perforata, ac depres-
sa, ingentibus animis Merin inuaserat. Nō vigore
animo-

animorū, aut corporū, nec naualis belli sciētia par Lusitano erat Persa. tātū abundantē multitudine cū anceps aliquādiu stetisset pugna; tandē à nostris in hostilē nauem ingenti ardore transcensum est: obtinebatq; iam cædes omnia; cū desperatis deniq; rebus barbari, in aquas ex omni parte defiliūt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiā armamētis, & aluei magnitudine, ac militū numero nauē expugnatam vidēre fugientesq; passim, seq; in mare mittētes, partim ē scaphis occisi, partim fluctibus hausti; multi etiā increpante nequicq; Eunuchō in terrā euasēre. Albuquerqueius victōria vsus, cōplures naues in potestātē redegit; multis ignes iniecit: quas præcisis anchoralibus vehemētior vēti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicū ad littus abripuit. Eodē impetu naualibus etiā facces illatæ, magno periculo, ne suburbana, & ipsam deniq; urbem, ædesq; regias flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demū Ataris cōtumacia est. ac metu perculsus ancipiti, ne simul externā vim, & domesticā inuidiā sustinere nō posset; oratores pacis veniæq; petendæ confestim ad Albuquerqueiū misit. Parceret iræ; cædibusq; & incēdijs temperaret: sat iā magnas temeritatis & peruicacię pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianę rei intulisset, id Lusitanę illaturū, quandoquidem Zei fadinus se suaq; omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respirandi tantū daret spatium, dū sedatur militaris tumultus, dum mulieris ploratus, & pauida cōcursatio vulgi reprimatur. postridie Albuquerqueiū ipsum victis quas vellet pacis leges omniū consensu dicturum. Hæc trepidus orator, & supplex, per interpretē exposuit. Albuquerqueius, qui nec in perniciē vrbis pugnaret;

K 2

& mi-

& milites diuturno labore fessos, quiete' reficere cuperet (certamē à meridiano ferme diei tempore in vespērā extenderant) parta iā victōria, receptui canit. Eunuchō per eosdē interpretes renūtiari iubet: se, quamuis captā p̄ne urbē sine controuersia posset euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelligeret; incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere. veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longē s̄uius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos eq̄uē ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi; & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipuē memorabilis hæc fuit victōria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti; è nostris nō amplius decem. ac præsentis è cœlo subsidij haud dubiam fidem cū alia multa fecēre; tū verō fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cū eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquerque, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab urbe motus existeret; acriter intendi vigilias iussit. Postero die, vti conditum erat, de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitanicæ Regis clientelam, ac ditionem quàm oprimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nummus aureus est) millia quindecim tributū nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquerque

quercio ad arcem ædificandam, ipsius Albuquerqueij arbitrato, assignaret; ædificationemque adiuuaret præsentī pecunia, cæmentis, & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiādum ac diuersandū idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeifadinum in fidem ac patrociniū benignè susciperet; & vbi necesse foret, ab hostiū incurrib' omni ope tueretur. In hæc, solenni ritu data fide acceptaque, primū omniū locus ex ædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam perti- nens; quò simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regiosque in officio cōtineret. Cæterū, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac p̄didit. Aedificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classiarijs, cū Albuquerqueius parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; nostrorum paucitas, quamquam artificiosè obtegente Albuquerqueio, facile patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cū vix ad quingentos, vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præmijs clam sollicitante, transfugia maxime fabrum ac nautarum fieri cōpta. quos cū Albuquerqueius minaciter ab Eunūcho repeteret; ille subinde varijs mendacijs, & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside legari duo ad Armuziam ap- pulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuū Ismaelis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquerqueium à Zeifadino defertur. ille, præsentī animo, & hilari vultu, Re-

gem sine cura esse iubet: sese cū legatis illicò transfacturum. deinglobis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus, & missilibus varijs in ferculum impositis, cum eo ferculo mittit qui suo nomine Persis apertè denuntient; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio sint, alienis Regibus, si la cessant, tributum ex ea moneta persolui qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumq; in Persidem redière. Interea cū arx, quamquam acriter instante Albuquerque, tamen tardius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cū interim Aegyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impune toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi sanguinem Lusitanum; quippe, simul atq; ab Armuzia soluerit clasis, metu omni sublato, & arcem, & præsidium ipsum Persis, & Arabibus illicò prædæ futurum. Ergo, per tot misérias & ærumnas id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellū aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnities & auaritia suggerit, occultis primū inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classē manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vtrò se tumultuanti militis, duces, & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquerque à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare, frustra ibi teri tempus,

pus, finitimasque nationes, quibus nulla ope resisti possit; atq; Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui ut maximè flectat; & impositâ suis ceruicibus arcem incolæ æquo animo patiantur; minimè tamen expedire, ommissa Indica navigatione, marisq; custodia; tenues adeò copias in tot, ac tam lōgè disiuncta præsidia dissipari, carpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiâ trajiceret ad Prætorem Almeida adiuuandū. Id ni faceret; minimè ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturū videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita. Verùm ea denuntiatione Albuquerqueius, & natura minimè blandus aut in milites ambitiosus, & regere non regi, à suis præsertim, assuetus; adeo deteritus ab incepto non est; ut lectū mox libellum in ipsas muri cōpages per cōtemptum includi à structore imperauerit. id verò perquàm indignè passi Nauarchi: nō modò nihil se tam benemeritos impetrasse, verùm etiā ludibrio fuisse cōsentientem omnium voluntatem atq; iudicium. itaque ipsismet sine intermissione instigantibus, nautici, rerū nouarū cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenta probitas, aut metus, aut verecūdia continebat. cæteri desidia, negligētia, prauitate certare: si ad tesseras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina respondere: si maturandum quippiam esset; operā consultò remittere: sin cautè & cōsideratè agendū; vniuersa præcipitare, miscere, cōfundere: præsentem Albuquerqueium contracto vultu intueri; absente execrari, & proscindere maledictis: deniq; ad apertā pene seditionē res haud dubia animorū inclinā-

clinatione spectare. Nihil horú Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ serendæ alendæque artifex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere, ac bellum reparare sine mora constituit: grauitèr semetipsum accusans, quòd Christianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemq; præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clam tormenta conflare; noctu armatos in urbem admittere; naues in tutam ab incendio stationem occultè subducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repente impetum faciat. ijs rebus per Abrahamum quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquerqueius intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiani eundum ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarem, Christianorum maximè certaminibus odijsque subnixum, extremam cunctis moliri perniciem. discordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne gloriosam adeo victoriam, ac pæne diuinam, cuius fama iam longè latèq; manauerit, perfidis coitionibus, ac detestabili animorum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus, minisque insuper exterriti præfecti, cum sese purgarent, & in officio fore promitterent; Lusitanos quique in vrbe, quique in arce versarentur; illico in naues cum omni instrumento Albuquerqueius reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus; neque vltra iam distulit bellum. Nauis actua-

actuariæ carina erat ab Albuquerque in littore posita: in eam primùm inijcit flamas: deinde in classem nostram ex vrbe varij generis tela cōtorquet. Albuquerque, nequicquā Rege, regijq; præmonitis, vt fœderis & iurisiurandi memores, pacta si demq; seruarent; applicitis ad terram nauibus, vrbe continuis octo diebus pergit quaterere. Ea diuerberatione quamquā ciuibus luctuosa; tamen cūm haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli; ab oppugnanda ad circumsedendā Armuziā vires, & consilia transtulit. Neq; admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitiētī solo pæne cunctis non modò ad cibum, sed etiā ad potū importatis vtentis; & vna situs opportunitate, vt supra dictum est, in admirabilē celebritatē, frequentiamq; perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota insula feritur. Cister næ aliquot intra ipsa mœnia cadentē è cælo excipiunt imbrem, idq; perrarò. Ad Turumbacū (quatuor ab vrbe millia passuū is abest locus) aliquot numerantur putei; cetera mirum in modū squalēt, arentq;. Albuquerque Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiā remige ac milite instructas insulam dies noctesque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis com meatibus intercepta. nautæ militesq; ad terrorem decis nariibus, auribus, manibusq; in littore expositi. Præterea Turumbacum Georgius Barretus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam fere vigiliam, quod tēpus altissimo somno merfos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosq; custodes oppressit, sagittarij ducēti; equites quinque & viginti in eo præsidio erant, cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorū cor-

K 9

pori.

poribus peditū equorumq;, & alia materia oppleti putei. ac, ne aperiri denuò possent, cū delectis non amplius viginti viris in ea statione relictis Laurētius Syluius Castellanus egregia virtute Cēturio. Aduersus eū manipulū cohortes aliquot ex vrbe cū erupissent; circumuentos Lusitanos, & in orbē pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant. ac superfuisset nemo, ni Albuquerqueius in omnes hostium motus intentus, cū centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex altera parte Atar, & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquerqueius praeliū ciebat acerrimè. ad extremū, superante hostiū multitudine, pluribus iaculis frustra petitus, cū ictus omnes impenetrabile scutum, & egregia lorica respueret; haud tamen exiguo cum vitæ discrimine, plerisq; suorum saucijs, vno tantū desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidēre cōplures. in ijs princeps iuuentutis Amis (qui honoris vocabulo xadicebatur) manu promptissimus, cui nuper ob coniurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquerqueius ipsemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem suū impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur alterum abstulit. Acriore inde custodia cū n omnes vndiq; commeatus ab vrbe arcerentur; inopia primū, dein fame sitiq; vrgeri ciuitas capta: quæ mala cū diutius ferri natura ipsa nō sineret; concursus quotidie plebis in regiā fiebat detestatum bellum, sibiq;, & vxoribus, ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultū sedare vix poterat: & incertū propinqua Persarum auxilia, & explo

rata

rata victorię spes iactabatur: ingens quippe rerum desperatio populum ceperat; iamq; in eo res erat, vt Albuquerqueius urbem malo subactam rursus in potestatem acciperet, legesq; denuò imposeret victis; cùm nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendę, Nauarchi fere omnes repente destituunt; & passis velis in Indiam consensu transmittunt. neq; id modò, verùm etiã ad suam ipsi lenandam infamiam, vt fit, insonitẽ Albuquerqueium fictis criminibus vtrò apud Almeidam Prætorem insimulant. Ab ijs tali tempore desertus Albuquerqueius, Quexomen tamen insulam subita incursione vastauit; ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum sagittarijs quingentis cecidit; & in conspectum vrbis cadauera vtriusq; proiecit. Sub idẽ tempus, è captiuis est cognitũ, ab Lara Carmanix vrbe, & Bahareno insula Persici sinus, classẽ aduentare nauium septuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratã. ac simul ab Socotora nuntij tristes venẽre; arcem Lusitanã præsidiumq; in summo versari periculo. Fartaces, post Christianę classis profectiõẽ, concitatis denuò ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerũ fama permotus Albuquerqueius, nouis cõmeatibus ex hostico duas, quę solę supererant, naues instruxit. ac dolore tantę ad irritum cadentis victorię fremens gemenq; Socotorã Ianuario mense repetijt. Eius aduentu soluta statim obsidio est; fugati denuò Fartaces; & Socotoranis, quòd iterum defecissent, multę nomine, grauius vestigal impostum.

Libri tertij Finis.

H I S.

HISTORIARVM

INDICARVM.

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à se-
 quimillesimo, insignis graui clade
 Lusitanorum, & acerbo Laurentij
 Almeida eximij bellatoris inter-
 tu. Is, cùm ad Cocinum è Ceilano
 insula reuertisset; ad custodiam in-
 de Malabarici maris nauibus octo
 prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, suæ vter
 que gentis ac sectæ populos Regesque ad arma in-
 stigate; accusantes ignauia, quod abditi intra mœ-
 nia & portus, alienigenas homines, natura, sermo-
 ne, legibus, institutis multo magis quàm maris at-
 que terrarum interuallo disiunctos, tamdiu vaga-
 ri toto præne Oriente populabundos, neque clas-
 ses modò, sed iam, si Dijs placeret, colonias quo-
 que in Asiam arbitrato suo mittere pateretur. Hu-
 iusmodi castigationibus monitisq; cùm alios prin-
 cipes ac dynastas, tum verò Mamudium Cambaiz
 Regem, præpollentē ea tempestate opibus armis-
 que in causam traxerant. Est autem Cambaiz reg-
 num, quā bicornis Indus in mare fertur, soli vber-
 tate, finium amplitudine, ruminum, vicorum, vr-
 biumque frequentia inclytum in primis. Ab Ori-
 ente Mandoam terram; ab Occidente Nautacos,
 seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ, ac
 Dulcindæ regnis; à Meridie mari, & limite Deca-
 nio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, in-
 certum vnde, Guzarates appellantur: superstition-
 ibus, & mercaturæ apprimè dedita gens, bello
 admo-

admodum inutilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quòd erat ex hæresi Mahometana, Aegyptium Campsonem eiusdem superstitutionis præsidem per litteras ac legatos vrgeri non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores assiduè flagitabât. Hisce tot stimulis actus Campson, quamquam sumptu ingenio pacis quàm belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferotia Regis Emmanuelis, Christianæ quidem rei in suo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel sagaci coniectura prospexerat; cæterum ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quando nihil prorsus minæ valebant, animum & curas interdidit. Igitur ad materiam nouæ classi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præsidio Mammalucorum (cærant Aegypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, ad vniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egregiè instructis decem, incideret. Is audacter commisso prælio, Mammalucis ferme trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit, ac dissipauit: decem tantum quassatæ fluctibus Pelusium tenuère. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & à naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cum necessarijs armamentis deductæ sunt. Ex fuere in præsentia triremes tantummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calecutanus

ranus orator Maimames, de quo supra diximus,
 Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna longa
 naui se adiunxit. In eam classem, præter nautas
 remigesque, Mammaluci mille & quingenti pro-
 pugnatores impositi. Expeditioni præerat Hoce-
 nus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux siue
 præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei na-
 ualis gloria per id tempus admodum illustris.
 Hunc, Maimames regionum peritus, præter littus
 Arabicum, superato Persico sinu, ad insulam & op-
 pidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Dium addu-
 xit: quam regionem priscis Carmaniam fuisse nō-
 nulli recentiores falsò putarunt. Huic insulæ im-
 peritabat eo tempore Iazius, natione Sarmata,
 quem olim finitimi Turcæ, prædam è Christiano-
 rum agris agentes, à nutricis vbere auulsum vnà
 cum alijs infantibus puerisque in seruitutem ab-
 duxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt e-
 rat lacertoso corpore, ac viuido in primis inge-
 nio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana
 exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, alijs
 alijsque diuenditus dominis, in regnum denique
 Cambaicæ defertur, & Regi Madrafaxao Mamudij
 parenti pro amicitia dono datur à mercatoribus.
 Apud quem, augurijs mirè deditum, cùm sagitta-
 riæ artis egregium specimen præbuisset, immun-
 da inter volandum aue destinato confixa; ab ea pri-
 mum laude commendatus, dein alijs quoque mu-
 neribus prudenter ac dexterè obeundis non vul-
 gare gratiæ locum breui tempore nactus est.
 Cùm in dies familiaritas ci esceret, libertate dona-
 tum Rex in prætorianorum ordines cum largo sti-
 pendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicum vo-
 cabulo gentis appellat. postremò vicum ei mariti
 mum,

mūm, & insulam, de qua dicebamus, Dium, iure be-
 neficiario attribuit. Eam insulam, vestigijs tantū
 dirutæ quondam vr̄bis nobilem, cæterū eo tem-
 pore tectis & incolis infrequentem, Iazius, tum lo-
 ci opportunitate (quod mediū veluti ē spatium faci-
 lis inde vel in Arabica littora, vel in Decania reg-
 na decursus est) tum vigilantia solertiaque pelli-
 ciendis vndique mercatoribus, ad insigne cele-
 britatem breui perduxit: sepsitq; insuper mœni-
 bus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum, seu
 fretum, quod insulam facit, in orientali continen-
 tis plaga oppidum condidit, receptaculum adue-
 nis militibus, maximè Turcis; vt ab Diensibus fre-
 to diuisi, rixandi cum ijs ac tumultuandi causas
 procul haberent. id oppidum primò Gogala, dein
 Rumepolis vocitatum ab ipsa re. Duplicis quippe
 generis Turcæ versantur apud Indos, militiæ cau-
 sa mercede conducti: Asiatici, & Europæi: illos æ-
 què Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas;
 hosce, quod à Byzantio ferme euocantur, quo trās-
 latum ab vr̄be Roma quondam imperium est;
 corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos ap-
 pellant. huic ergo nationi Iazius, vti dicebam,
 separatum ab incolis locum ad commorandum
 attribuit. Tum etiam pecunijs in dies auctus, præ-
 datoriam classem haud contemnendam instruxit.
 Hic aduenientem cum expectatis iam pridem
 auxilijs Hocenum gratulabundus accepit. ac sese,
 quod ita Cambaïæ Regi cordi esse intelligeret; ad-
 iutorem illi & socium ad omnia fore professus est.
 Communicatis inter se consilijs, dum de ratione
 gerendi belli deliberāt; à speculatoribus affertur,
 Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ci-
 aulū stare, expositis in terram copijs, nihil minus
 quam

quàm de aduentu classis Aegyptiz cogitantem. Vltra Diu leucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluuius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstuarium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Et tum oppido imperitabat Nizamalucus, unus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuenerit, in eius ora maritima Cizulû est. ipse mediterraneis maximè se regionibus continebat. ac licet ob diuersitatem religionis, ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen, & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amicè ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cæcinenfibus onerarijs, quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias naues complures cum egregio militum armorumq; apparatu in Indiam penetrasse. Primò nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida. increbrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visæ res, quibus enim machinis, naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio transuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari, ornariue potuisse, locis circa siticulosis ærentibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla feramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quàm soleant præsidio Diu ap-pullas, id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusi-

Inusitataz speciem præbuisse. Ad hæc, inanes sæpe iam ante rumores ad Lusitanos terrendos consultò dissipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce alijsq; id gentis argumentis eleuata nuntij fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cum ab ijs, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repente conspicitur clasus, incerto, propter distantiam, numero & genere nauium. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certè distinendum Almeida celeriter antegressus. Initio, Albuquerqueius, quòd ex Arabia dudum exspectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, vbi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntijs alijs super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cum Aegyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebatur. Trepidus inopinata re Lusitanos, metuq; percusos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. ast vbi præsentiore quàm credi posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabularis & castellis aspexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. In agmine tantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quòd ex plano alueo de industria fabricatz, multo minorem quàm Lusitanarum aquarum altitudinem postularent. Proxima nox

animando vtriusque milite, & corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, vltro sublati anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Aegyptias iniectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conferere potuisset. Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confestim ignes, & missilibus vndiq; certari cæptum. Inde laniari subito corpora; & nauium latera atq; armamenta perfringi; & horrendo fragore, varijsq; clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu cuncta perstrepere. Barbari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere ex præparata in id ipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant, quippe, præter quàm quod erant testæ picatis funibus à puppi ad proram vsque reticulato opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, vt in nostras apertas, libratione supernè iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Verum iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplebilis quædam gloriæ laudisque cupiditas. Multi eo die ex vtraq; parte interfecti, plures vario telorum genere sauciati. Laurentius ipse, conspicuo loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim, abdito loco Mahometem adorat, missus temere globo discerptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum æquo Marte in vespere extracta, lazius cum actuarijs circiter quadragin-

draginta superuenit. Ad eius aduentum index laetitiz clamor ab hoste sublatus: & incerta victoria prælium, lassitudo, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Lusitanam classē perumpere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras iacit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam, quàm longissimè à nostris potuit, sese cum Hoceno coniunxit. Ea re animaduersa, ex templò ad Almeida ducēs Lusitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriusque diei certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copijs, cedendum aiunt tempori; & nulla interposita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque parte suadere præfeci. Almeida, vt erat existimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtrique, sed sensim; & oborta demum luce, respondit, neque vllis cuiusquam obtestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersitas iam à Cicalulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum æstu secundo iubet ad mare tendere. ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illicò subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu fortè ita accidit, vt inscijs omnibus, maioris formæ ferrea pila sub ipsum clauum adacta perincommodo loco nauem Almeida perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauiabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impegit; vt iniectis Pelagio Sosa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio,

miglio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cùm vndiq; instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeidae ferendam toto impetu, niterentur; egregia velòcitæ lembus à nautis imperatori ad fugam offertur. Hortari omnes, & orare, vt confestim illuc è naui defiliat, seq; Francisco parenti, ciuibusq; & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes, tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeo de me, deq; parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, qua maxime parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustijs, mentio deditiois, aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè cõparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriã rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omiſſis cæteris nauibus, vnã prætoriam circumfistunt. neq; tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuspidē gerendam est animus: tantum ex interuallo incendiarias ollas, & sagittarum examina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum biremibus maxime iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur, prope ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cùm in orbem pugnae succederent, agilitate incredibili procurentes inuicem ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamē

men impunè eludebant. quippe nō pauci, & prōptissimus ferè quisque, dum incautius subeunt, destinatis è superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cū sese ad sellam malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus inter mortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, fœdo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quod minus conspici posset, raptim à stipulatoribus è superiore loco detractum in tabulata projicitur. & nostros iam sanguis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quidem ipsis perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeida, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cū ab heri cadauere auelli non posset altero cruorem, altero lacrymas oculo sine fine profundens; ab irruentibus repentè Mahometanis opprimitur, neque se tamen circumuentus abiecit, sed præsentī strinxit animo ferrum: ingenti que edita strage, & hostium corporibus domino tumulto, super eam denique stragem, præclare seque & Imperatorem virtus occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plūbea glan-
de faucibus humerum, & insuper vsu læuz manus
L 3 amisso,

amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demùm incolumitatis fide se dedidit: ac suis postea restitutus, & honore (vti erat æquū) & stipēdijs auctus est. Cæterū potiti Prætoria Mahometani, traditis in custodiam ijs, quos in potestatem viuos acceperant, partam tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cum è Christianis cecidissent hæud amplius centum, & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quod inter adorationem obierat, quam ipsi vulgò Zalam appellant, vtpotè sine controuersia in cœlestes relato, sanum cum perpetuis luminibus posuere. adeo vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros est. Almeida corpus, quæsitum ad sepulturam, quantavis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ maturè discrimen effugerant, cū in oculis pænè ducem amisissent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ lucu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium Prætor Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclare, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quod nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregie dimicans, extremum obiisset diem. Simul, cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigrè comparabat. Inter hæc, Albuquerqueis compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper

ed

eddelatis, & epibatis fermè trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis caussa, quàm quòd tantulis copijs urbem recipere se posse confideret. Calaiatum ex itinere primùm, cuius ante meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege descuiisset, improuiso aduentu cœpit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ urbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris curz perductas. præterea, nouum aggerè, & vallum vrbi circundatum, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis. ingentem deniq; commeatus, & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rège regijsque de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa sollicitis. Albuquerqueius, nauigijs tantùm aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabadem continentis oppidum è regione Armuziæ repente descendit. Validum erat ibi Zeisadini præsidium: & locus tortuosis ad obliquum iectum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoque præsidio, oppidū direptum incendit. Vastatis dein circa agris, cū litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Almeida Prætori in administratione succedere; Oceano transmissio Cananoré venit, quò Prætor item paulo antè sese ab Cocino cõtulerat. Ab eo cū Albuquerqueius prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Almeida, maturū eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, & pacata prouincia, sese tum deniq; magistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor filij necis, antequam, è prouincia discederet, vlciiscendæ. præterea, exulcerato fugitiuorum

calumnijs, & criminationibus animo, malè iam-
 pridem de Albuquerque sentiebat. itaq; vt sunt ni-
 mium acuta ad suas confirmandas, & fouendas o-
 piniones hominum ingenia; interpretatus, neque
 è Lusitana re, neque ex Emmanuelis maiestate esse,
 tantum imperium, temerario, & impotenti, & du-
 bix sanitatis viro committi; nequicquam ex postu-
 lantem Albuquerqueium, per speciem capiendæ quic-
 ris, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinū ab-
 legat. ipse manibus vnde uiginti, & milite, & instru-
 mento bellico præclare ornatis, Cananore profe-
 ctus circa initium anni insequentis (qui fuit secu-
 li huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit.
 ibi dum nautici aquantur, alloquendos præfectos
 ac milites ratus, concione aduocata, ita differuit.
 Quando peccatis factum est meis, vt mihi, vobisq;
 Laurentium & comites ex vniuersa nobilitate de-
 lectos, in medio cursu ætatis, honorumque casus
 magis aduersus (quod scitis ipsi) quàm hostiū vir-
 tus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam
 insuper à me piaculi contractum esse, quod insoli-
 ta victoria tandem exultare Mahometanum, & ne-
 faria passim vexilla gratulabundum explicare sim
 passus; ac non protinus ab tristi nuntio, quauis par-
 ua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs poenas,
 vna fretus immortalis Dei præsentia duxerim.
 quid enim, tali præside ac duce, non audendū no-
 bis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis re-
 gionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vesti-
 gia melioribus multo auspicijs, & fructu longè so-
 lidiorè calcæda, subditis æternæ gloriæ facibus in-
 citauit. ille, nobis, aduers⁹ impuros nominis Chri-
 stiani aduersarios, & pia toties arma induit, & de
 tot tamq; opulentis nationibus clarissimas terra
 mari-

mariq; victorias peperit, ille, paucitati nostræ vi-
 res atque animos dedit, hostium multitudini for-
 midinem ac terrorem iniecit, ille, nobis, in alio
 pæne terrarum orbe rerum omnium pressis ino-
 pia, diuinitus opem ac subsidium tulit: Afrorum,
 Arabum, Persarum, Indorumq; tam sæpe conspi-
 rationes, machinas, apparatus momento discussit.
 vt optimo iure, nunc etiam, vel exiguis copijs ad
 retundendam insolentis barbari audaciam profi-
 ciscens, vnica numinis diuini fiducia secundos mi-
 hi rerum euentus non sine causa polliceri potue-
 rim. Quid ergo tā laudabiles impetus, & digna vi-
 ro cōsilia retardauit? Fatebor ingenuè id quod res
 est, Lusitani, humano quodā timoresū veritus, ne
 si ad hostes ita multos, & recēti victoria feroces, nō
 prouisis ante cōmeatibus, nō euocatis Regū socio-
 rum auxilijs, non iusta classe, & instructa hoc mi-
 litum robore, ex tempore tetendissem; in aliquam
 fortasse reprehensionem incurrerem, quod iracun-
 dia præceptis, domestici doloris causa communem
 rem in apertum discrimen obijcere minimè du-
 bitassem. ita, dum summam rationum mearum ta-
 citus apud me subduco, nimium fortasse cautus,
 quàm parum prudens aut amans reipub. videri ho-
 minibus malui. Nunc, quando & Deum ipsum, cu-
 ius agitur causa, propitium, vt spero, & classem ita
 ornatā habemus, vt nihil meritò desiderari à quo-
 piam possit; est sanè, cur celso, & erecto animo ad
 vlciscendam Laurentij, & popularium necem sine
 mora pergamus, veruntamen, antequam iniuriam
 hanc bello persequimur, delenda nobis est macu-
 la, magno meo cū dolore iam ante suscepta: quod
 Sabaium hunc, Decanum tyrannum, tot menses
 impunitam esse permittimus. Hic, qua impuden-

23 tia atque audacia cum Nizamaluco, & cæteris De
 23 cani regni præfectis, commissum sibi ab Rege suo
 23 imperium, per scelus, fraudemq; possedit; eadem
 23 & cum hostibus Lusitanici nominis consociavit
 23 arma, & distentis ad Cananorem nostris, ædifica-
 23 tam hoc ipso loco à nobis arcem, nequissimo trās-
 23 fuga duce non dubitavit inuadere. Quas ob res, e-
 23 quidem caput ipsius regni Goam aggredi cogita-
 23 bam, sed quod ab alto retractior, (ut audio) & ab
 23 hisce nouis hostibus nimium remotus est locus,
 23 rem in tempus aliud differemus. Dabulum æquè
 23 nobile eiusdem ditionis emporium, atque à mari
 23 & Aegyptijs stationibus haud ita seiunctum, in
 23 præsentia petere est animus, id ubi prope in cōspe-
 23 ctu vrbis Dij ceperimus; tum, perculsis recenti pa-
 23 uore barbaris, in Cambaianum, & Aegyptium sig-
 23 na infesta vertemus; & gloriosum, Christo fauen-
 23 te, de vtrisque agemus triumphum. Quod ut ita fu-
 23 turum esse pro certo habeam, cum alia multa, ut
 23 dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus
 23 & alacritas facit, cui, quoniam ita de me, deq; san-
 23 guine meo meremini, ego quoque (sic me deus be-
 23 ne iuuet) pro mea parte non deero. Magno silētio,
 maiore cum assensu auditus est Imperator, atq; ad
 non dubiam victoriæ spem incredibilis ex omniū
 fronte, oculisque animorum ardor emicuit. Inde
 magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidū
 oræ Decanz, eodem ferè quo Ciaulum situ, mag-
 nifico impositum flumini, duas ferme leucas rece-
 dit à mari, ac tum, assiduo cōcursu negotiatorum,
 & cumulatis longa pace diuitijs erat insigne. Quo
 circa Sabaius, præclarè conscius cuiusmodi se in
 Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum
 exstructo, urbem insuper aggerē, & vallo mun-
 erat

erat , præsidioque firmarat militum varij generis sex circiter milliū, in quibus erant mercenarij Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeò erat animo soluto, & securo, vt ad Lusitanicę classis rumorē, non modò quicquam ex vrbanis apothecis, vt sit, in remotiora loca asportari vetuerit; sed etiam oblectationis causa, vxorem è villa, fœminasq; alias nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidę classe Lusitani bellatores mille, & trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de more seruos in armis exercitados plures paucioresue pro censu in expeditionē eduxerant. Vt in conspectum Dabuli ventum est, nocte in explorandis vadis insūpta, postridie Almeida triremes ad oppugnandum castellum præmisit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris copijs abique vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique se hostes effundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein cum sese Lusitani acrius intulissent, & collato pede aduersa corpora gladijs hastisque cōfoderent; commota primū hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuat, quod conferta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessariò sustinebant; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos ineiderent. ita, dum intra urbem sese effuso cursu barbarus recipit; eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi verò, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspicere potuit. Siquidem externi, qui prælio super-

superfuerant, cùm se per auersam oppidi, partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sæuitum est. dein rectis publicis priuatisq; subditę faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta. multo plus tamen voracissimus ignis absūpsit. & mortales plurimi, cùm se metu mortis varias in latebras abdidiissent; aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut ignibus hausti sunt. Neque vrbe tantum sese flamma continuit: naues quoque in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam clarę vrbis excidio, cuius fama confestim longè lateq; manauit, Diū victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hoc enus, cùm de hostium progressu per exploratores in singula pæne momenta certior fieret, obuiā ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij suasu deinde mutato consilio, intra portum sese continuit, vt vno tempore maritimis, atque terrestribus auxilijs contra Lusitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dieneses naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecutto per eos dies accesserant; in muris etiam ac litore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & lazius cohibendi à fuga militis, & no uas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, vbi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; id ipsum victorię omen interpretatus, reliquum diem contemplanda natura loci, & consultando consumpsit. Hoc eni prætoriam sibi inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus consensu ducum, quod in eius capite salus omnium verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregiè forti Nonnio Vasco

Vasæo Peretiz delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidēdis, partim curandis corporibus, & quod caput erat, animis ritè expiandis est datum. Postridie, vt maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit; æstu simul & flatu secundo, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cū ducentis fermè propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. tū cæteri singillatim propter angustias, & vadi pericula sequebātur. Postremo loco substitit Prætor ad hostiū actuaria distinquenda, ne in nostros certamine occupatos, repentinis de more incursionibus ab tergo impetū facerent. Dein, edito pugnz signo, sublatus vtrinque clamor; & buccinarū cantus, ac tympanorū sonitus ex omni parte perstrepuerunt; mox tormētorum fragor, ædificijs intrementibus, pelagoque vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepidè procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit, ac perdidit. ac nihilo segnius ille in medios barbarorum ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectisque aut ruptis retium tegumentis, comminus hasta gladioque remgererent. ibi acerrimè dimicanti Nonnio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit. Neque ad calum ducis, vt sit, percussi cæteri: quin irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbiq̃ue certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gladio melior, flagrant

grantes Lusitanorum vultus, collatumq; pedem,
 & micantes vndiq; mucrones ferre diutius valuit.
 Hocenus ipse, vt inclinatam haud dubiè pugnam
 animaduertit, quàm occultissimè sese in lembum,
 tales ad vsus paratum, demisit, atque, vt venalis &
 fluxa est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab
 Iazio postmodum proderetur, in terram egressus,
 equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite cō-
 festim ad ipsum Cambaiz Regem plenus cladis &
 ignominia peruolauit. Calecutani quoque, cū
 depressas iam, aut expugnatas aliquot sociorū vi-
 dissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis
 aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euripi
 ostio; humilibus tantū nauigijs propter vada &
 scopulos peruio, Calecutum trepida fuga repeti-
 uere. Triremes Hoceni duas, in fugam versas, Rho-
 tericus Soarius infecutus, epibatis exiit, ac puppi
 religatas ad Almeidam victor attraxit. iamq; des-
 peratis omnino rebus, cū sese hostes passim in
 mare præcipites darēt, instante vndique è scaphis
 ac triremibus Lusitano, cæruleos fluctus atro san-
 guine infecerant, ac nequicquam Iazius littore to-
 to discurrens, fugam stricto mucrone sistere nite-
 batur. Vna restabat eiusdem Iazij nauis, & robore,
 & celsitudine, & numero defensorum instar egre-
 gi: muniti castelli: tecta insuper crudo boum co-
 rio, ad repellēda iacula duro, ad fallenda vestigia
 lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea na-
 uis, cū aulos non semel inuadere Lusitanos, mag-
 no semper eorum damno ac vulneribus repulsi-
 set, ad extremum crebris tormentorum ictibus re-
 petita, pluribusq; perfracta locis, tandem ali-
 quando subsidit. Illud verò non sine miraculo à
 peritis animaduersum. Nonnij nauis, dudū vetu-
 state

state fatiscens, trahensque sentinam adeo, ut an-
 telias binas pæne sine intermissione requireret; ea
 tota dimicatione, quæ à meridie in vespèrum vs-
 que protracta est, haud vno loco pertusa, nihiltam-
 en aquæ prorsus admisit. eadem, finito mox præ-
 lio, multis partibus plures vno tempore vndas ac-
 cepit. Cæsa eo die feruntur hostiû ad tria millia; &
 Mammaluci ferè omnes aut capri, aut interfecti. è
 nostris duo, & triginta cecidère: vulnerati, missili-
 bus maximè, plus trecèti. Qua in re durities, & fru-
 galitas eius ætatis Lusitanorum euidenter appa-
 ruit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, a-
 dedò linamenta defuère; ut in idipsum, è suis tuni-
 cis vnâ (leuis dictu res, cæterum haud quaquam
 negligenda) Prætor ipse protulerit. Ut iâ pæne por-
 tenti simile videatur, adedò masculum nuper aspe-
 rumque in armis genus, ad tantos tam breui defle-
 xisse vestium apparatus, conuiuiorû elegantiâ, &
 exquisitæ ac lautæ suppellectilis instrumenta. Sed
 nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum
 omnium, ad Capuam Pænos; in Græcia Syriaq; Ro-
 manos emolliit; eadem in Oriente, per Indorum,
 Sinarumq; commercia, varijs captos voluptatum
 illecebris Lusitanos infregit. ac primò paupertatis
 contemptus in mores eorum inuectus: inde lu-
 xus, otiumq; succisis industriæ ac parcimoniz ner-
 uis, priscam seueritatem, & disciplinam, ingenti bo-
 norum dolore labefactauit ac soluit. Verum eo
 quod expositum est prælio, hostiles naues, ut dixi,
 variæ magnitudinis demersæ complures. rostratæ
 maiores quattuor, onerariæ totidem in potesta-
 tem venèrè. in ijs, præter machinas, & bellicum in-
 strumentum, auri, argentiq; vis ingens, & mul-
 tum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida
 nihil

nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tantum Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in templo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emmanuele Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani, captæ & occupatæ Hierosolymæ argumento, in modum trophæi depicta, sacrosancta altaris mysteria videbantur. Ita, Christo superisque fauentibus, præclare demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Aegyptijs cum fœnore multo repensæ Laurentij cædes est. neq; id optimum eius pugnæ fuit; sed quod vna expeditione territis latè nationib⁹, Regibusque, Indici maris imperium in multos de inde annos Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeò testatamque victoriam silentio prætermittam à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cum disertè ipsemet belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito, cum Deo immortalis gratias, vti debebat, egisset; Iazio quoque erroris veniam suppliciter petenti, spondentique se enixè daturum operam, vt omnes Indiæ satrapas, Regesque fide in Emmanuelem & obsequio superaret, pacè dedit ijs legibus, vt naues Aegyptias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu, itemque Lusitanos ad Ciaulum captos illicò restitueret: postremò, vt multiplici cōmeatu Christianam intrueret classem. omnia sedulò, & obedienter facta. neque illi quicquam in præsentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamvis præclara sese daret occasio, temperatum à Lusitanis, non tam in Iazij gratiam honoremve, quàm ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto la-

&o lacefferent. Inde ouans Prætor ingenti cum
 gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Ni-
 zamalucum ipsum tantæ victoriæ perterritum fa-
 ma, ad perfoluendum Lusitano Regi annum ve-
 stigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo
 perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem
 percussus terrore subiit regulus Baticalæ: quod op-
 pidum orę Canariæ, vltra Goam est leucas quin-
 que circiter, & viginti. Interea Emmanuel ab An-
 drea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia
 Sultani classem in Rhodio mari fuscā ante docui-
 mus) de hostium apparatu, consilijsque, præmo-
 nitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fer-
 nandum Cotinium è prima nobilitate virum, cū
 nauibus quindecim, & tribus armatorum milli-
 bus, in Indiam destinarat, vt pulsus inde Sultani co-
 pijs, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum
 Albuquerque Prætorē coniungeret, ipsamque to-
 tius belli originem fomitemque Calecutum vr-
 bem inuaderet, deleretque. Cocini tum inter Al-
 meidam, & Albuquerqueium, instigantibus v-
 trinque peruersis hominibus, de successione
 fœdē admodum certabatur. Cotinij aduentu
 ea controuersia statim sedata est; & Almeida,
 quippe cui nihil esset obseruantia, & fide in suum
 Regē antiquius, deposito sine mora magistratu, re-
 pudiatissq; improbis suasoribus, cum Albuquerque
 in gratiam redijt. Ducis huiusce, oppidō miseran-
 dum scriptores exitium tradunt. Cū circiter
 quadriennium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repe-
 tens, circa Bonę spei promontoriū, ad reficiendos
 è diuturna iactatione comites, & simul aquādi &
 petendi cōmeatus causa, in terram exicēdit. mox,
 dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emen-

M

dum

dum, vt fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum sedandum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, armis, cum aduolasset; concursu repente ex vicinis pagis facto, priusquam ad naues receptum haberet, præiusta fude transigitur: nixusque illico genibus, manus oculosque in cælum attollens, ingenti omnium dolore excessit è vita. Circa eum veterani complures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum instabili vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate, petiti eminus iaculis, eodem leti genere periére. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cum Europam, Asiamque victorijs peragrasset, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterri-
 mis Aethiopibus interfectus, & spoliatus, non modo paratis ab Rege præmijs, verum etiam sepulturae honore, & supremis exsequijs caruit. Per idem tempus, haud ab similis casus ad Calecutum Lusitanos afflixit. Profectus ad excidium eius urbis triginta nauium classe Cotinius, Prætor Albuquer-
 cio eiusdem expeditionis adiutore socioque, quâquam acriter obsistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad litus exposuit. Inde expugnato castello, quod portus faucibus imminabat; Albuquerque ad urbis incendium, Cotinius ad regiam ipsam occupandam, ac diripiendam præmatura festinatione cõtendit. Et Albuquerque quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit, quorum pars magna (quippe ligno folijsque constabant) illico flammis assumpta. Cotinius regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte caeso præsidio, claustrisque refractis, per vim irrupit, hostes

hōstes ex cōposito simulata desperatione fugaque, sese per posticū in sylvas eijciunt. Cotinius, potit⁹ iā ædibus, quasi nil vltra periculi superesset, ex lōga defatigatione, æstuq; vehementi, & noctis pxi-
mę peruigilio; quietis aliquantulū capiebat; cū su-
bita cōuersione rerū fors belli immutata est. Mul-
ta erāt in regijs ædibus diuturna cura studioq; con-
gesta, que, subiecta præsertim oculis, cupiditatē in-
cenderent. Ad ea certatim rapienda, suisq; ipsimet
humeris auehenda Lusitani, dū auidē huc illuc, ab-
re bene gesta soluti, palatiq;, discurrūt; interea spa-
tiū datum Nairibus ad auxilia cōuocanda, quę ex
vetere gentis disciplina, ad certas significationes,
momēto conueniūt. dein conglobati, hortatiq; se
mutuo ad sui Regis iniurias fortiter vindicandas,
repente in regiā impetum faciunt; nostrosq; oneri-
bus impeditos, & deprehēsos errore viarū, sub sar-
cinis passim obtruncant, iaculisq; conuulnerant.
Cotinius ipse, dū serò suos à præda reuocat, ab ho-
stibus intra septū regiū oppressus, ac trucidatus,
occubuit. Et Albuquerqueius, ad opē laboranti feren-
dā trepido nuntio excitus, cūm refugientē, & con-
fertam in angustijs turbā frustra perrumpere nite-
retur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc, graui sa-
xo in eū supernē deiecto, semianimis cadit: egreq;
ad naues relatus, ancipiti aliquot dierū curatione
cōualuit. Periēre eo die Lusitani partim hostiū te-
lis petiti, partim in fuga à suis obtriti, amplius o-
ctoginta. lauciorū numerus relatus circiter trecen-
torū. Eius cladis culpam scriptores in vnū Cotini-
um conferunt. quod is palmā euersi Calecuti cūm
intemperantius adamasset; non exspectatis Albu-
quercij subsidijs, quò gloriam rei gesta præcer-
peret, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiā

antecedens, temere sese in apertum capitis discrimen obiecerit; neque Emmanuelem Passanium audierit spectata æquè prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem caueret insidias, militemque à præda & discursu quàm diligentissimè contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus mille, vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadè ætate, qua hæc ad Calecutum gerebātur, Antonius Laurerius, Franciscanus, cuius ante meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaicæ factò naufragio, cum aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captius abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cum ad Cocinum appulisset supplemento in naues accepto, in Orientem porrò cursum extendit. ac superato Cori promontorio, præter Gangeticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod quidem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquè porrecta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari. atque ob id ipsum peninsula quondam credita est, quòd ob frequentia vada, syrtesq; nòdum interiore patefacta nauigatione, isthomo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur: cuiusmodi errore ad Siciliā captus olim est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciæ, ut nihil imperuium; sic multo plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducetas leucas, & viginti; latitudo, qua maximè patet, septuaginta non amplius colligit. Auri est apprimè ferax (ex quo Chersonesum auream prisca appellarunt)

nec

nec non stamno, ferro, vitro, sulphure abūdat, insignis insuper fonte perenni, ex quo naphtha instar olei manat: & excelso conspecta monte (Balaluanum incolæ vocant) qui ad similitudinem Siciliensis Aetnæ, fumum, & flammæ horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumque densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. E syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemque vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casia. super hæc, magnam bombicis quoque, ad vestes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & syluestribus victitant pomis. Frumentum, & cæteram orbis nostri sementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pestis ante ducentesium circiter annū inuecta, per vim compulsis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maximè opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recedere hoc loco nō est operæ pretium. Sequeris igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primū, dein cum Acenorū Rege pacem & societatem æquis legibus iniit: & eius rei monumento columnam in utroque littore statuit. Ab Somaera cū breui traiectu Malacam venisset, tentata prius per interpretem Mamudij alterius tyrāni voluntate (is erat ex Arabia oriūsus, & sensim collectis viribus, à Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissimè dominatur, per summam fraudem iniuriamque descuerat) Hieronymū Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quā ornatissimo

comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum; & magnificè instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua cōscriptæ. Societatem & cōmercium postulabat Emmanuel. & sibi magnificum Malacensis ducebat, secum ad Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus expeti fœdus. itaque përaçto primæ salutationis officio, pax, & amicitia, magna partis vtriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habuère, quem Calecutana sub aduentum Vasci Gammæ decem ante annis habuerant. Saraceni, & Arabes Malacæ negotiabâtur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris possessionem, infestissimi. ij, quemadmodum antea Zamorinum, sic tum Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecunia calūniatores, ac præcipuè præfectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gentem ab extremo Occidente, omnium quæ sub cælo sint, scruitia & rapacitate maximè detestabilem, exitio natam Orientis, quocunque sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis iugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziâ, Soffalam citant. proinde, quod optimum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam, ac funestam; rebusque suis maturè prospiciat. non plus quinque latronum naues, valdè imminuto & nautarum, & militum numero, intra ipsius præsidia & portum inclusas teneri: si paululum modò,
in id

in id quod est opus, animum & cogitationem intendērit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino superfit. Hisce igitur, & alijs id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio nō parum obstarēt; tamen improuidum viri fallacis animum, & suapte natura Christianis infensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt. Infandi sceleris in præsētia talis ratio initur. Per summam officij simulationem tyrannus Sequeriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu præcelso ad cœnaculi amplitudinem extructo, & pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in morem, & quidē in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluione, longius ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem, comitesque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem consulto pedem ē naui non extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij suspectam habere videretur; se ad festas dapes venturū promisit. dein, coniurationis indicio ad eū delato (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsum conuiuij diem per internūcios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliam fraudem, ijsdem architectis & suasoribus, machinatur. Mos erat Malacę, qui & in alijs emporijs; vt primus quisq; emptor ad urbē accessisset; ita eū ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam si obseruaretur, Lusitanis, qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cū Emmanuelis, quem plu

rimi faceret; tum ipsius etiam Sequeriz causa, qui ex tam longinqua regione venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisse: verū tamen, quoniam id periniquo passuri sint animo ceteri negotiatores; qui iam dudum onera præstolentur; curandū esse vt quamprimū, & quanta maxima diligentia res transigatur. Ad certum diem quattuor seorsū locis quamplurimos Lusitanos cum scaphis præsto iubeat esse. mandaturum se, vt quæ maxime cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita proferatur. Latus ea cōditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissimulatis ijs quæ de cōspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis lemborum aliquot silentio comparatur; & impositis sagittarijs, in occulta statione post suburbanū promontorium collocatur. Vt mutis erat ex insula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: secundum Regem opibus & clientelis longè princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cū Lusitanis cōtracta familiaritas erat, cōscendendi ad præfinitū diem pro amicitia nauem Sequeriz cum aliquot armatis, & iugulandi repente ducis negotium suscipit. Stationes præterea armatorū locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quiq; in vrbe versarentur, quiq; emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibus locis impetus fieret. simul etiā subornati, qui eo die, per speciem vendendi cōmeatus ad Lusitanicas naues accederent; nauiumq; custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Editum omnibus, vt nihil mouerent, antequam, è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad

cam

eam verò significationem, & classis parata, subito ex insidijs in semiplenas inuaderet Christianorū naues; & cæteri pro sua quisque parte rem terra, marique impigrè gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cum mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu tempus terebat; cùm Vtimutis Raiz filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti, cùm omisso ludo Sequeria prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cæpta prosequeris? nam & apud nos quiddam haud ab simile genus oblectamenti est; & quibus potissimū rebus ab isto vestro discrepet; discere vehementer aueo. Cùm Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi causa reuertisset; interea Patiacus exspectans quàm mox fumus attolleretur: varia scit citando animum tegere: ac licet ab insita genti fallacia simulationem vultu egregiè sustineret; tamen sensibus intimis è concepto scelere æstuabundus, modò residere, modò consurgere, tum sic nubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad eandem paratus, præclare sibi temperauit, quò minus præpropere consilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furijs instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irrunt: iamque pluribus locis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cùm nauta è summo carchesio & gestus eorum, qui cum gladijs aderant, speculatus, & rixa

eminus animaduersa, confestim ducem inflammat;
 Deum, hominesque contestans paratam fraudem;
 mucrones in caput eius instare; Lusitanos ad vr-
 bem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è
 profundo veterno excitus Sequeria, abiecto al-
 ueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faci-
 unt. Sicarii, conscientia exanimati, in subiecta na-
 uigia momento desiliunt. ille, missis properè ad
 litus armatis, qui suos laborantes protegerent, &
 ad naues festinè reciperent; ad omnia prouiden-
 da, quæ in tali re opus esset, extemplo discurret. Et
 iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id
 ubi Sequeriæ nuntiatum est; ne loco arcto & impe-
 dito repente oppressus, tormentorum usum, qui-
 bus in tanta militum paucitate maximè niteba-
 tur, amitteret, præcis raptim anchoralibus, è por-
 tu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein è tor-
 mentis æneis ferrea missilia horribili fragore con-
 torquens, barbaros ita conterruit, ut ne tentato qui-
 dem certamine, velis, remisque sese in fugam præci-
 pites dederint. ijs dissipatis, ad fuorū reliquias col-
 ligendas in pristinam stationem reuertit. neque
 ausus deinde quisquam ei negotium facessere. In
 eo tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plu-
 res in vincula abrepti, in quos ne grauius à tyran-
 no consuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendijs
 nantium Sequeria sese continuit. Cæterum tempe-
 rare non potuit, quominus Mamudio renuntiari
 iuberet, Lusitanos tam insignem tamque atro-
 cem iniuriam, fauente Deo foederum teste, prope-
 diem esse vindicaturos. in præsentia, quod stata
 reuersionis tempestas adesset, quæ motio in ijs lo-
 cis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud cõ-
 sceleratos, & perfidos homines diutius ageret; ve-
 lis

his in Occidentem datis, obuios aliquot barbarorum iuncos (onerariae navis id genus est) pretiosis mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinum missis, quæ de statu rerum Malacensium Prætores Lusitanum docerent; ipse India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ Spei promontorium præteruectus, ingenti labore ad Tertias insulas, atque inde in Lusitaniam rectâ contendit. Et Sequeræ quidem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquerque interim valetudine recuperata, & refectis à Calcutana clade suorum animis; in id maxime operam dabat; vt, quæ contra ipsius existimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent; re ipsa magis & factis, quàm litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quàm acerrimo studio comparabat: ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnus & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant, cum ijs, quas dixi, copijs in conspectum oræ Decanæ prouehitur. parantique porro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulsit. Goa est vrbs (cuius haud semel iâ est mentio facta) in Ticuarino insula, quâ, & ignobiles alias complures, angusto interfusû curipo efficit mare: illa quidê, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longè distat Onoris regnum: cuius regni paruum insulam, haud contemnendam classe obtinebat egregius

vir

virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goz inquilinis cum alijs de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondam emporijs, mercaturam. itaque & Saracenjs, Aegyptijsque negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iam dudum Francisco Almeida suam operam enixe detulerat; & tum ab Albuq. ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cetera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis premijs veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret; in ipso conatu rei aggrediendæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse; & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum usu, vix dum locatum in folio, cum domesticis, tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyranni exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquercius, ommissa interim Armuzia, ad Goam recta contendat; fore, ut opportunam ad omnia insulam, & urbem in primis opulētam, aut metu, aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat capta re gratiam videatur; semet, ni Lusitani reiiciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculi que venturum. Albuquercius, collaudata

Timoiz

Timoiz fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goz potiùdæ, si tam commoda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cùm hæc sententia magno cum assensu plerisque insedisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulò pòst cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquerqueius, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cùm in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiam cum actuarijs præmittit ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorum alterum in ipsa insula Páginum, alterum in continenti Bardesium appellabant. ijs felici euentu captis, cæsoque aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate urbem tradere, & Christianam clementiam, quàm vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere soleant, remissurum. sin minus; obsidionis mala, & omnem belli cladem expectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorum illecti, pulsas aduersæ factionis hominibus, Albuquerqueium & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt; eiqs, deditiois insigne, claues oppidi, & arcis, in qua erant ædes regiz, porrigunt. Albuquerqueius, cataphracto equo summa omnium ordinum frequentia urbem inuectus, Crucis vexillum pietatis cau-

sa præ-

sa præferente quodam ex Dominicana familia, primum omnium, Deo immortalis, partem sine cruore victoriam gratulatus, promissi fidem cuius egregie præstitit: urbem, & arcem diligenter inspexit; grauique ante omnia edicto milites à præda, iniuriisque continuit. In naualibus, partim inchoatæ, partim absolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ. armamentarium, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico refferissimū. & in stabulo regio militares equi permulti, quos è Perside aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Narsingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex insula latrocinij, & componendo ciuitatis statu, reliquum ætatis insumptum. Iam enim urbem illam, Albuquerqueius, propter eximiam (vt diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promontorium, & Cambaia litus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimum conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcā, amissæ Goæ percellus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copiis, ad Goam extemplò cōtendit. Ducem habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcānem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarij transitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo milibus peditum, equitibus mille & quingentis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quin-

quinque, peditum plus quadraginta millia) tardius propter machinas, & impedimēta subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsū littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim, quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam habebant, inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam Africi, & Asiatici littoris partem infederant, alteri indigenæ, deorum inanum cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdē superstitionis hominem, Sabaij filium, Regem expetebant: hi, metu nededitæ sine sanguine vrbs poenas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officijs in Camalcane vtrique certare: omnia Albuquerqueij consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum naues ex occasione submittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineundam facere videretur, Neque ad barbaros modò pertinebat hoc malum, ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accusabant, quod Idalcanis maximè absentia fretus, urbem tot tamque potentibus vndiq; nationibus cinctam, aded parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis nō minus quæstuosæ, quam honoratæ mercaturæ compendijs, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora in apertum periculum temere coniecisset. Albuquerqueio, in tantis rerum

rerum angustijs, tamque multiplici discrimine, tamen neque animus, neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate, ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita conurbationis, per speciem consultandi in arcem euocatos (ij fuere amplius centum) repente vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenariz cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuo stipatoribus sui corporis tradidit, sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. laqueo insuper, aliquot è turba suspensi. cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam vero, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præsidijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admittis, quos quidem Albuquerqueius minimè infidos, aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis circum-eundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan varijs locis haud semel conatus traicere, cum tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem nactus turbulentam ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum existunt; ratibus pediatum; vitilibus nauigijs, corio circumsutis, equitatum traicere instituit. neque ita difficilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abruptæ rates, cæsiq; ex hostibus, aut demersi nō pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltra obstiti

obfisti non potuit. Primi agminis ductor erat Zulfolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme partim equitum, partim peditum millibus primum in sicco statuit signa: dein, cum iam dilucesseret, Camalcan illico subsequutus. iamque passim armati in terram exponebantur: & è stationibus incolæ, mutata repenti fide, cum sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga urbem vndiq; repetebant. cæterum ne ibi quidem tuto consistere licuit, oppidani conspectis intra insulâ Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota vrbe dispersos adeò vehementer se intulere; vix vt illis in arcem confugiendi spatium fuerit. eodem ietiam qui mare tenebant, saluis nauibus, tormentisque recepere sese. Interea Camalcancum cæteris copijs per otium transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longè ab vrbe confedit. Atq; vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcancum stipendia faciebat, Albuquerque pacis condiciones obtulit; magnopere suadens, vt appropinquante iam hyeme, tam arctis com meatibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis aduentum vrbe excedere, quàm belli fortunâ temerario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebantur: & cum aliæ multæ Albuquerque difficultates angebant; tum nihil magis, quàm hyemis imminētis incommodum: quod à Maio mense, qui tum agebatur, ad vsque Septembrem, in Oceano Indico sæuissimi turbines, ac fœdissimæ existunt procellæ: quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita obstruuntur, vix vt minoribus nauigijs, & magno cum labore transitus pateat.

N

teat.

teat. Ac nihilominus, Albuquerqueius, cùm tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem exspectare; oppugnationem, quoad posset sustinere; & vbi demùm cedere necessitas coegisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare constituit. Camalcan, Albuquerqueij pertinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quàm certa victoriæ spe, machinis nondum aduectis, multifariam Lusitanos aggreditur. à quibus cùm egregiè propugnantibus, haud sine detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellicoque instrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem tabernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem nostrorum Págino, & Bardesio castellis, præsidia cum tormentis imposuit. Dein, cognita Lusitanorum peruiacacia, vt rem quàm minimo sup̄ damno conficeret; intercluso vndiq; exitu, veluti indagine cinctos, fame ac desperatione compellere ad deditionem decreuit. id quò facilius adsequeretur; misso caduceatore simulatam pacem offerebat obsessis. ipse, dum de conditionibus agitur, paulò infra urbem, quàm in angustias cogitur æstuarium, multa saburra grauata onerariam ad instar molis demergit. dein, cùm ad alteram eodem modo suppressere maturasset, animaduersò periculo trepidi nautæ rem ad Albuquerqueium deferunt. consilium habetur ex templo. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte priusquam planè interseptus euripus esset, sese ex letalibus ijs cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in speciem relictis, quarta vigilia ex arce tensim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam

gam ignis maximè prodidit, armamentario in-
iectus. Ergo confestim inabeuntes ex vrbe fit im-
petus; & Albuquerqueius cùm agmen cogeret, e-
quo suffosso vix tutum ad naues receptum ha-
buit: inde sublatis per magnam trepidationem
anchoris, cùm vndique tela volitarent, præmis-
si qui transitum diligenter inspicerent: ac vix
iam singulas angustias capiebant naues. itaque æ-
grè admodum traducta classis, remotiorem ab
vrbe locum hybernis cepit. Hoc defunctos dis-
crimine tam graui, alia deinceps atque alia in-
commoda Lusitanos excipiunt. primum ipsa lo-
ci natura, multiplici & anguloso littorum flexu;
vt inter nauigandum, quotiescunque res id exi-
geret, aperta iaculatoribus identidem præberent
latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus
circa ab hoste infestis: vt ex ipso æstuario, hyema-
libus pluuijs non nihil temperata falsugine, ama-
ros latices, & lutulentos haurire sitis intoleranda
compelleret. omnis deniq; comæatus tanta pau-
latim inopia premi cæpti, regijs equis quos in fru-
sta dissectos sale condierant, quamuis accurata
dispensatione consumptis; vt vulgò mures, & pu-
tria animalia, pro cibo nautis ac militibus essent:
quidam etiam, detracta scrinijs coria, cacabïs vt-
cunq; mollica commanducare niterentur. Inde va-
gari passim morbi: & squallètia tæbe ac macie cor-
pora, miserandum in modum absumi. Sed cùm tot
vndiq; instarent mala, nihil tamen æquè Lusitanos
vrgebat, ac disposita in vtroque castello, de qui-
bus antea demonstrauius, maiora tormenta: ea
cùm à fronte, à latere, à tergo pæne assiduè no-
stros impeterent; maximo incommodo captam
relinquere stationem, & latebras mutare subinde

cogebant. Aduersus eam perniciem Albuquerqueius aliquid ex Lusitana cōsuetudine audendum ratus; consilium cepit prima specie temerarium, & anceps; cæterum exitu patuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissimos. Valido præsidio Idalcanis ambo castella tenebātur. sed tanta barbarorum ab secundis rebus erat negligētia, quod à Lusitanis fame ac lue dira pæne confectis, deditiōem in singula momenta exspectarēt; ut non vigiliarum ordo, non stationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino timendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea socordia satis comperta, Albuquerqueius, acerrimos viros ex vniuersa classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vindictæ, & magnis insuper sollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumq; egregijs ducib⁹ noctu diuersos ad vtrumq; castellū dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custodes ante vallum inermes, ac sopitos inueniunt. Cum hisce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima desperatione feroci, multis simul partibus prælium initum. Indi repētino tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim cæduntur: pauci captis armis resistunt. Sed ijs quoq; momento dissipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neq; vltrā sustineri Lusitana vis potuit. in fugam auersi hostes: & memorabili ausu ab obsessis ac circumuētis vna nocte duo castella expugnata. machinæq; ac tormenta (quam vnam Lusitani adamārant prædam) raptim ad naues auecta. Quo tam insignificanore ictus Idalcan, veritusq; ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani consciscerent; tabernaculum

culum ab vrbe dicitur longius transtulisse . Post hæc, ab hoste, malleoli, & aridi virgultorum fascēs oleo resinaque perfusi, ratibus imponuntur, quos igne concepto in Christianam classē æstu secundo repente dēmitterent . Ea re per exploratores cognita, Albuquerqueius anteuertit; vltroq; ipse ad eam inflammandam materiam idoneos viros ad urbem occultē summisit. subiēre quā maximē surdo remigiō: veruntamen intentioribus iam vigilijs sensit aduentum barbarus: & cum aliquot actuarijs confestim occurrit. ibi sæuissimo contracto certamine, cū hostis multitudine superaret; Antonio Noronie crūs læuū sagitta transfigitur, quo ex vulnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquerqueium grauissimē perculit; non domestici tantū incommodi causa, verū publici quoque damni, quod eximia spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus animi & corporis prædium ornamentis, Emmanuele approbante, successorē sibi in eo imperio designauerat. Neq; tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex ijs, quā ē nostris desiderati. & nisi mors Noroniæ interuenisset, Lusitani egregiē vicerant. Inde, vitandis vtrinq; insidijs aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti, iamque magno eorum gaudio ver appetebat: marique nondum plane aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectionem adēgit. aliquot nauigia in transitu amissa. reliqua classis cū denique in altum euassisset; ægri, quorum erat ingēs multitudo, in Anchēdiuam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo, potuq; & insuper amānitate loci, & cæli clementia sese reficerent. Albuquerqueius Cananorem delatus, instaurandæ

institit classi : dein Calecutanæ opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantem denovo Naubeadoræ propinquum; celeriter eò profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxilijs, maturè compescuit, Regemque socium sollicitudine liberavit. Per eosdem dies Narsingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis urbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcans sine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati diffideret, circa urbem intenta cura perductis. Et Albuquerque, de Goa repetenda assidue cogitanti, quod in ea re dignitas, & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copijs, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem redijt. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumque dentio ad conducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum ijs quas habebat copijs interea rem aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non expectatis auxilijs, tam exili apparatu urbem & operibus, & præsidijs ad eò munitam inuadere. Sed si vnquam aliàs, tum utiq; fortibus cæptis affuit Deus. quando quidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modò, verum etiam externos inuasit; velicet ab omnibus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mente animoque constarent. Duo primum

nūm castella, sub ipsum classis introitum, à custodi-
bibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, ex templo
deserta. Inde Albuquerqueius, directis in frontem ex
vrbe tormentis nequaquam exterritus, descensione
facta, multis simul partibus oppidum oppug-
nat. neque ita magno certamine superatis muniti-
onibus, cum intra moenia sese Mahometani reci-
perent; permitti refugientibus Lusitani pariter ir-
ruunt: & omnibus vijs armatos iuxta & inermes
cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit,
dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias æ-
des pertinaci tuentur pugna. sed ijs demum in ve-
stigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes
effusi: alij ex muris pauidi se se præcipitant; alij
ad aquas compulsi vel obrûcantur in littore; vel
degrauantibus loriceis, vulneribusq; merguntur.
maxima pars per agros insula tota dispersi. ita
Albuquerqueius incredibili felicitate rursus vrbe
potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuz Catha-
rinæ sacra natalitia celebrâtur. Finito iam prælio,
cum tribus peditum millibus Timoia superuenit;
serius omnino, si rem confectam spectes; cæterum
ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugna
sum est) socium ab omni vel negligentiz, vel per-
fidiæ crimine vindicauit, quod equidem diuinitus
crediderim factum, ne scilicet è Christiana victo-
ria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam eth-
nicus homo sibi decerperet. Dimissi dein circum
insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruē-
dos, magnam denuò stragem dedere. Ita, varijs cla-
dibus absumpta septem circiter hostium millia.
è Lusitanis, quod credi vix possit, desiderati non
amplius quadraginta. Post hæc, Albuquerqueius ad
firmandum Emmanuelis nomine imperium to-

to pectore incubuit. ac primùm, defectionis aucto-
 ribus, exilio & bonorum proscriptione damna-
 ris, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formu-
 la vestigal indixit. dein, ad sobolem in vsum mi-
 litæ propagandam, sacro fonte expiatis Indicas
 puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat,
 fouebatque omni genere caritatis: tum aduersus
 imminentis belli pericula resecti celeriter muri
 turreſque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta.
 In id opus dum idolorum fana, & sepulcra ethni-
 corum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuius-
 dam parietinis æneum Crucis, pendente Christo,
 simulacrum apparuit: euidenti planè argumento,
 in ijs olim regionibus non modò Christianam fi-
 dem, sed cum ea salutarem quoque vsum imagi-
 num (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ
 assertores ac diuinæ voluntatis interpretes fundi-
 tus extirpare conantur) ex Apostolica traditio-
 ne viguisse. magnum verò Albuquerqueius, & boni
 omnes inde gaudium percepere, præſagientibus.
 animis, eam urbem ecclesiamque principem Indi-
 cæ religionis aliquando futuram. itaque signum
 illicò purgatum, nec sine lacrymis, & cum solenni
 pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat cō-
 pia, exstructo nuper Christianorum templo illa-
 tum à sacerdotibus: atq; ad Emmanuelem deinde,
 talium rerum plus multo, quàm auri gemmarum-
 que sitientem, muneris amplissimi loco transmis-
 sum est. Neque huic tantum signo acceptam eam
 victoriam Lusitani ferebant; quod eius ope quo-
 dammodo introducti in urbem fuisse viderentur;
 sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præ-
 sidis euidenti auxilio: quod amissa iterum Goa
 barbari sine fine requirerent, quisnā esset egregius
 ille

ille dux, punicea cruce, & fulgentibus armis insignis, qui tantā edidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorū paucitati cedere coegisset. Neq; Albuquerqueius, cœlestis promeriti sese immemorē ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionē cum capulo ex pyropis & margaritis; & bombycinū petasū addito aureo gemmatoq; conchilio; itemq; pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponēsis agri notissimus est) poni iussit. ac deinde moriens, Cōpostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicę, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tēpus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duo decim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnā cum architectis, & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinavit: vt nouū templum vero deo exstruerent, ornarentq; : & erudiendis porrò ad pietatē incolis, & augendæ per baptismū Ecclesiæ sedulò insisterent. Princeps eius legationis ex eadē familia fuit Ioānes Marianus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonsō Rege sanctissimo perquām benignè, & honorificè accepti. Eodemq; Rege vel in primis adiuuāte, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouēda egregiè operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messē in albescerent; supplementum in easdem regiones ab Emanuele sæpius deinde submissum est.

Libri quarti finis.

N ;

HIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER QVINTVS.

ECEPTA vrbe Goa, prouisiſq; ijs, que ad inſulam retinendam maxime neceſſaria videbātur; Albuquerque, quippe qui ſpe & magnitudine animi plura in dies & maiora cōciperet, variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumſuſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus, ac tantæ creſcentis in medio molis metu cōpulſæ, poſitis in teſtiniſ inimicitijs, contra communem hoſtem arma viresq; coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum conſilijs artibusque, intento ſemper animo in perniciem Chriſtiani nominis excubantiū. Conſulendum præterea Luſitanis ad Socotoram, in agro malè pacato, inter infida ſemper, & efferat incolarum ingenia deſtitutis. Pungebat in ſuper animum, iniuriæ Malaceniſis atrocitas, & populærium ſalus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum laxa cuſtodia tenebantur; erantque nonnulli ex ijs de Albuquerque priuatim optimè meriti. Iam, de Arabico freto obſidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda nauigatione, haud levis erat ſollicitudo. ſed ante omnia, ingentis ſpiritus virum Armuziani belli corrupta victoria, & amiſſæ tam opportune, ac munitæ arcis dolor angebat. Cū hęc igitur, & alia multa vndiq; inſtarent, in præſentia, contra Calcutanā fraudem, inſidiasq;

Mala-

Malabaricum littus intentiore custodia, & maioribus copijs placuit obtineri. Porro ad aliarum gentium vim, & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquerque, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique excitati, ad Prætorem, ut sit, seu fictè, seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea gravitate simul & moderatione cum aures, tum responsa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito; ut incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ iustitiæ fideique, an opibus ac maiestati iure tribuendum putarent. Adhæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram misso, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto præsidio diruendam, & solo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacessi, Armuziana, & Arabica expeditionibus, quâ capefferet potissimum ac primum. Ea quoque dubitatio exempta recetibus è Lusitania litteris: quibus apertè iubebatur Albuquerque classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate, aut armis ad Emma nuelem adiungere: id si minus processisset; tū idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur nauibus viginti tribus celeriter instructis, & imposito milite (ij fuere Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatū erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat; cum ab Occidente, & a Septentrionibus aduersi præter expectationem obstitere vèri, quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquerque,

cius, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tempus & operâ perderet: de minorum dum sententia, quod ijdem flatus in Orientem, ac Meridiem erant secundi, ad vlciscendum Mamudij scelus atq; perfidiâ, & eripiêdos è seruitute Lusitanos, retrò ad Malacâ vela fieri iussit, & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primùm. Inde renouata cum Pedirensi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus ijs Naodabeguea Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriz exitium conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cum egregiè dimicans aliquandiu restitisset; multis demùm confossus ictibus ita corruit; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primùm detracta eius brachio est aurea armilla; (mirum dictu) tamquam vase fracto, ita sese cum anima vniuersus repente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de captiuis causam quæsiissent; cognouère inclusum esse in armilla os animalis cuiusdâ Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam deuehêdum esset, vnâ cum pretiosis alijs rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte. quo quasi quodam totius belli prologo latus Albuquerque, Malacam rectâ contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio compa-

comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnū etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodē tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante desponderat: ædificata in vsum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotistriginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusq; comessabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquerqueius ad Malacam anchoris iactis; primū omnium institoribus & nauarchis variarum nationum, insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriamuē, sed ad suorum salutē, qui Malacæ vincti per fraudem tenerentur, eò aduenisse, ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. spectatores duntaxat otiosos alieni periculi sese præberent; ac peracta demum re, virtuti Lusitanicæ testimonium apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis fere omnium animi eò facilius, quod præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant insensiti tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata falsacia, per speciem amicitie ad Albuquerqueium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimum merces ex eo emporio cuperet: enixè curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerqueius; nullas in præsentia merces nomi-

nominaſim expetere ſeſe: captiuos tantum, quæque per fraudem ablata Sequeriz ſint, à Malaceniſi repoſcere. vbi ea ſine dolo malo receperit; tum de commerciij conditionibus, ſi ita videatur, acturos. Hoc accepto reſponſo tyrannus, quod eo tempore aberat claffis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit, quò ſimul ab tergo & à fronte, nihil tale ſuſpicantes Luſitanos opprimeret. ita, præteriti ſcleris culpam in alioſ trãſferendo; captiuos è cuſtodia elapſos cauſando, alijsque ſuper alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquerqueium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbataſ rurfus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hoſti fiducia creſceret: aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, cariffima ſibi capita, deſœuaret ſtat ſentẽtia, præſertim id ipſum captiuus clam per codicillos hortantibus; quoniam expoſtulando nihil proficeretur, malitiã ac peruicaciam ferro ignique ſubigere. Nec mora, ducentos fere mittit armatos, qui diuerſis vrbis locis incendium excitẽt. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipſa adiuuabat, teçta oppidi & negotiatorum apothecæ ali quot momento conſumptæ. cumque porrò vagaretur flâma, conſternati ciues, Mamudij opẽ frequentè implorant. ille metu maloque coactus, extemplo captiuos ad Prætoriam ſiſtit incolumes: tarditatẽ purgans; oransque Albuquerqueium ignes patiatur extingui; & ſecũ haud iniquis legibus pacẽ ac ſocietatem inſtituit. Albuquerqueius ingenti lætitia ſuos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miſerrima ſeruitute, in priſtinã dignitatẽ ac libertatem aſſertos: & in eorum gratiam, ſœuientes flammas ab in-

ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe confestim sibi Mamudius attribueret ad ædes, ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum, & incolarum iniurias exstruendum: cuiusmodi aliquot iã Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeriz res (nec ex cõpararent) æquæ æstimatione rependeret. æquũ prætereà censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas à Lusitanis, quãdoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquerque dictæ: ac, si minus placerent, legati vltrà vetiti ad naves redire. Mamudius, tam acri denuntiatione percussus, concilium cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumque certatum est: magna pars, & prudētissimus fere quisque, Fauere orio: & palā hortari, ac periculosi belli aleam quãuis magno auri pondere redimendam. Alij cõtra, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare; si ad vnus ignoti aduenzæ fremitum, ac tantulj exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit: per speciem societatis atque commercij, teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volētes accipiāt. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adollescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia res pæne inuito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta. & Albuquerque, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commodita-

ditates, littore plano, in longitudinem vnus ferme leucæ porrigitur. Hanc secat amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusûe, pro varijs Lunæ momentis, exzstuat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiâ facit. Testa, Indico more lignea, folijs & frôdibus arcent pluuias. neq; tum vrbem vlli aut muri, aut fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gentes, insignis (& erat eo tempore ingens multitudo) sua latera, more Spartano, pro moenibus ac propugnaculis gloriabatur esse. Tâtum Mamudius ad loca maximè periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cùm alias vrbis partes aditusque, tum verò pontem ipsum magno tormentorum apparatu, præfidijsq; firmarat. Hisce ita prouisis, filio, ac genero, vt omnia circûspicientes ad subita occurrerent, expedita armorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cùm turricis elephantis, ad hostium terrorem, sub fidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis deposcit. Vtimutis Raia, licet in speciem tyranno suam operam, & copias enixè deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquerqueius, non sine causa lætustanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit, maximum vrbis firnamentum in ipso ponte cōstare; quod arcis instar, in omnes partes aditum, & prospectum haberet: eoq; si potitus foret, non modò opportunam ad omnia stationē ibi collocari posse; verùm etiam dirimi barbaris auxiliij

auxilij mutui societatem, qua, vt quisq; locus maximè premeretur; ex composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cum pene obruerentur; tamè talium periculorum assuetudine intrepidi bipartitò in terram exscendūt. Quæ pars vrbs, regiam, & Mahometanum habebat delubrum, ea cum robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnanda tribuitur: Albuquerque, frequentiore alteram vrbs partem ipse cum suis inuasit; condito prius, vt hostibus vtrinque summotis, illic ad pontem omnes accurrerent, eodem scaphas aduerso flumine cum tormentis militibusque submisit, vt simul omnia circa hosti infesta redderent; & ad nostros, vbi res id exigeret, recipiendos præsto essent. Lima, descensione facta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum ijs intum erat certamè; cum à tergo repente Mamudius institit. is turrato ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant: tum reliquum sequebatur agmen. Nostri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in re subita præstitere. Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere, ipse Mamudio cum manu fortissimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. & arte contra vim vsus, patefacta repente acie, aduersos elephantos in medium accipit: ac pilis certum in eorum latera acterga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhaesissent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excussum proculcat, inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ruunt; editaque latè strage, non modò turbant ordines,

O

dines,

dines, verùm etiam in fugam auertūt. Mamudius, periculo animaduerso, confestim è turre defilijs, acceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque alterius agminis impressionem Alodinus vltra sustinuit; & ex diuerso iam Albuquerqueius ingenti certamine pontem occuparat. quò, cùm ex composito cuncti aduolassent; partem alterà pontis, materia, dolijsq; & aggere muniant: alteram cùm peræquè firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorū incursu prohibiti sunt. iamque longa inedia, & lassitudine simul æstuque fatigati, cùm à prima luce in pomeridianum tempus acerrimè depugnassent, vix arma sustinebant. Itaque Albuquerqueius sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem, cōsilio statim habito, receptui canit. ac simul peractas magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ; & ornatissimæ, de quibus antea demonstrauius, nuptiales Regum ædes arsere. Magnus Malacensium numerus eo die desideratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducēdi noua auxilia, relicto socero & sponsa, in patriam discessit, neque postea redijt. Mamudius, quamquam aduersa ictus pugna, tamen ommissa pacis meditatione, vallum, & stationes ad loca idonea duplicat; pontemque præsertim, valido præsidio firmat. Viam insuper latam, qua in urbem intimam, ædesque regias, ac Mahometis fanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occultè con-

888pergit; aëtosq; sub terram cuniculos, certam in
 hostium perniciem, sulphureo complet puluere.
 At Albuquerqueius, ex eo prælio ingenti fiducia com-
 tepta, diēs paucos reficiendo milite, & saucijs cu-
 randis insumpsit. interea celsioris formæ iuncum,
 obiectis extrinsecus culcitrīs atq; centonibus, ad
 hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorū
 armorūque genere diligenter instruebat. id o-
 pus ubi absolutū est, eximia fortitudinis dux An-
 tonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impo-
 situs. & obseruato nouilunio, cum plenissimus ma-
 ris æstus accedit, nequicquam prohibere conanti-
 bus barbaris, iuncus ad pontem applicitus est. &
 Albuquerqueius per media hostium iacula cum cæte-
 ris copijs in terram egressus, viamq; latam, de qua
 diximus, petens, ad manifestum utiq; ruebat exiti-
 um. siquidem ad viæ caput Mamudius cum exerci-
 tu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; ut cum
 primū spatia viæ nostri occupassēt, cuniculis in-
 iiceret ignem; ac dissiliēte solo, & erūpentibus vn-
 diq; flammis, gratissimum ē fœdo Christianorum
 interitu spectaculum mēte oculisque perciperet.
 Sed planē singulari Dei benignitate fraudis indi-
 cio per conscios ad Albuquerqueiū delāto, nostri mo-
 dica declinatione in hostium latus ex transuerso
 impetum faciūt. Anceps aliquandiu fuit certamē,
 dum in angustijs conferti sese barbari opponunt;
 proque aris ac focis & ipsi acerrimē dimicant; &
 ē fenestris ac tectis pro sua parte adiuvat imbellis
 multitudo. sed ad extremū, redintegrato clamore
 cū Lusitani gradū acrius intulissent, cessare pri-
 mū loco barbari; dein prorsus terga vertēre. &
 eodem impetu fanum, cæsis pulsive custodibus,
 ab Lusitanis occupatum est. Inde, relictis ad fani

tutelam armatis, Albuquerqueius ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterum in primis de ponte sollicitus, ne transitum subsidij Malacensium daret; eò celeriter aduolat, & deiectionem præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatus, quem è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accuratè prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisque nauium supra caput obductis, quæ simul læuiora hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem in ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte vallum, & cupas inter serenas constituit ingesta gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent, sic ille transactus est dies. postera luce ad hostiū delendas reliquias, & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter ipsam, vacuas, & inanes offendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in saltus vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat. ibi Alodinū, & cæteros belli auctores nequicquā execratus, paucis diebus mœrore amissa urbis extabuit. Alodinus, diuerso itinere, cum haud longè ab vrbe munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumque renouare tētarer; missis ab Albuquerque celeriter cohortibus, iterū fusus, in Bintanum denique insulam, & eiudem nominis oppidū è regione Sincapurę confugit; perque vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum, operibus insuper egregiè munit. Interim vrbs Malaca, pulsivndique armatis, militi diripienda

enda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conijci potest; quòd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta dūtata eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta milia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad constituendam, ac firmadam eius vrbis possessionem sese Albuquerqueius cōtulit. negotiatores primùm, qui aut varias in partes metu diffugerant; aut comere in id emporium verebantur; benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaque tractati sunt. ita, veterē frequentia ac celebritatē id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubijs positū; cuius mysterij Albuquerqueius præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata, impositumque vrbi pariter & arci fidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper, & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autē inquilinos ciuesq; Ninacherus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquerque ipso in primis optime merit⁹. Ad hæc, Albuquerqueius de re gesta, victoq; Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit. ille, & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit; & ex eo tempore vltro citroq; legati cum pretiosis muneribus comearunt. atq; alijs item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquerqueium, incundæ societatis & officij causa, conuenēre. Præterea

quod de Banda, Molucisque insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerquei aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modò meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerquei missu discessit. Inter hæc Vrîmutis, quod spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agigaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifestò viri perfidiam cõarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper ad ferale conuiuium, Sequeris, comitibusque in littore exstructum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati consilij, vnâ cum Patiaco filio, octogenarius ipse propalâ securi percussus est, frustra nitentē vxorē supplicibus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorū centum millium excederet summam, suorum capita salutemque redimere. Per eosdem fere menses, quibus hæc ad Malacam agebâtur, Idalcã absentiam Albuquerquei suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Nasringano bello distentus ipse, strenuos ducēs minimè cõtemnendo cum exercitu miserat. ij transinisso pluribus locis, vt olim, æstuarij, insulâ & agros haud ita magno labore occuparant: cæterum vr̃bis ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cū clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionē consilia verterât. iamque omnes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebantur: & cū alibi fossas & aggerē duxerant; tum verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitabant; quod à vici nomine ibidem positi, Benestarinū hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum

ui cū alijs incommodis miserijsq; , tum verò fame vrgeri vsq; adeo cæpta est, vt Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil ausim, cū alij septuaginta ipsos, alij nō plus vndeuginti tradant) in hostilia castra fædè trāsugerint; perque summam impietatem eiurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atq; hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, vt supra dictum est, cū apud Idalcanem Turcæ habitum mereret, varijs contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudem: & splendidū militiæ gradū adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cū Christianis fierent, egregiā nostris operā occultè nauabat: quod eò erat illi facilius, quò maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hūc ergo, perfugarum misericordia cū cepisset, quod vrsano consilio exigui huiusce lucis vsuram æternitatē anteferrēt, non verbis modò, sed etiā exemplo factisq; , si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare cōstituit. Duos ipse paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatis. hosce primū, ne destituti, Mahometanis postmodū sacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam intempesta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Lusitanos, & transfugas, per speciem relaxandi animi, longius ab hostium castris, prope urbem Goā, secretum in locum, sensim, vt sit, sermocinando perducit. Ibi sese Christianum apertè professus, ornatuque Turcico abiecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alterius æquè præmijs atque supplicijs,

incredibili quodam animi ardore differuit: hortatusque est omnes, ut secum in urbem intrarent; cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent; ac diuina freti clementia, corporis incommoda præ animorum salute contemnerent. Ac scelerati quidem desertores, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retrò vnde venerant obstinata mente rediére. Machiadus, neque famis, neque atrocissimorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta à nostris fide, vnà cum captiuis in urbem introijt. Ea transitio, ingentem non modò lætitiā, sed fiduciam quoque attulit obsessis: vulgoque itaque interpretabantur, non sine causa, tā asperis temporibus, tali viro mentē eam diuinitus datam, ut, stipendijs opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, se se in arctam adeò custodiam, penuriamque spontè conijceret. Neque eos frustrata spes est. quippe mitescēte iam hyeme, varijs è regionibus, atque adeò ex ipsa Lusitania naues cum com meatibus & militibus aduenēre. quarum accessu non leuata solū inopia; verū etiam ita nostrorum auctæ vires, ut quotidianis eruptionibus vltro fatigarēt hostem: propioresque iam obsessis, quā obsidentibus essent barbari. Et Albuquerqueius, circumactō iam anno, cōpositis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandum Petreiū Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decē reliquit. ipse de citerioris Indiæ statu anxius, quāquam inuitis Malacensibus, & propter externos metus omni studio tantum apud se ducē retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Ut in conspectum Paceni Somatræ littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta

oborta, & Albuquercij nauem saxis allisam infregit; & cæteras pænè cum omni turba demersit. multi mortales hausti fluctibus; multi varias in terras eiekti. pretiosissima quæque è spolijs Malacensibus, & Regum donis amissa. Albuquerque per tenebras à nautis magno labore in scapham acceptus, cum ipse periclitantem puerum inter manus properè sustulisset; collectis reliquijs naufragij Cocinum deuenit. ibiq; magna sui cum animi voluptate, præter spem incolumes reperit eos, qui, ut supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum litus eiekti, atq; ad Cambaiz Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, secundum Deum vni maximè Antonio Laurerio Franciscano salutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximendos, accederet nemo; Laurerius omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contenderet, ea lege, ut, si nihil transegisset; intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit Regi: testatus, professionis suæ ritibus atque institutis, haud minimam sanctimoniz partem horrido in illo fune consistere. Ut Goam peruenit; absente per id tempus Prætorè, nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, uti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratosq; , ut confestim sine vlllo pretio, quin etiam ornatos lautosque Lusitanos benignè dimiserint. neque id modò Laurerij virtus & sanctitas consecuta est; verum etiam apud illas nationes non parua cum utilitate egregiam probitatis existimationem, & famam nomini Lusitanico peperit: sanè quàm egregio docu-

mento, non solum ad conscientie fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse prestantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluies. Quippe sub eodem recto misti Christianis Mahometani ethniciq; nullo discrimine debebant viri ac mulieres: multaq; passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquerqueius, cum Rege Naubeadora transegit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana commoratione dirimeret. id vbi factum; capitali poena proposita, omnes sexus vtriusque mortales, qui à Christiana religione abhorrent, è finibus Lusitanis demigrare iussi. quæ res non ad purgandas modò nostrorum ædes ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cultu, se se ad Christianam Ecclesiam spontè aggregarunt. Ab horum complexu Albuquerqueius Goam summo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, processit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius vrgeri hostes capti; & à Lusitanis castra ad Benestarinum admota. ibi dum missilibus ac telis vtriusque certatur; missus ab hoste globus agentem cum Albuquerqueio quendam ex turba ita discerpfit; vt Albuquerqueium ipsum fœdo cruore conspexerit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipsum argenteis bracteis coopertum, vnà cum affabre facto monili ex gemmis & margaritis, in celeberrimo templo MARIÆ Virginis, ad Aquas Lupias veteris Lusitaniæ, ponendum curauit; reditu insuper annuo in usum

ysum perpetui luminis Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo. Atq; eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis operibus, & oppugnationibus crebris cum inclusum mœnibus hostem in dies magis ac magis premeret; varijs claudibus denique fessi Roztomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præsidio erant; flexere ad deditiorem animos: pactiq; vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cæteris rebus incolumes Benessarino excessere. Albuquerqueius, recepto castello, impositisque militibus, quassata, & strata ruinis accuratè refecit: impios desertores, amicorum precibus exoratus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo circuncisione decurtatos, quamquam sese nuper ipsi ex initijs Mahometicę superstitionis affecerant. siquidem auribus, naribusque, ac dextris abscissis, & sinistræ insuper cuiusq; pollice, per totam urbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta. composito ad pietatem agmine venerabundi Lusitani cum sacerdotibus, insulisque, ad templum Beatę Virginis adiëre. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & saucijs institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltro per viros principes ab Albuquerqueio pacem petere induxit animum: lo cumque arci ad Calcutum ædificandæ tandem aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum, (ex frequentia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum

ipsum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure stipendiario sua sponte se cōtulit. Tum ab alijs quoque Regibus legati cum donis ad Albuquerqueium gratulandi causa conuenēre. Quin etiam Idalcā ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit. is tum erat, patre Nahu defuncto, Dauid admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auæ, virili animo & consilio fœminæ. legati in eā rem fuere, insigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quod arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscēte rerū natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se rectā cum socio venientem, ut in Lusitaniam ex India transueheretur, Albuquerqueius, cum cætera benignitate, tum verò propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cæremonijs, & sacerdotum occurru gratulabundus accepit; & accuratè commendatum nauarchis, in Europam à Cocino transmisit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu Alphonsus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniam, vbi ferè alti educatiq̃ue fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsque religionis ergò proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiā ipsa longinquitas) summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorarunt. Sub idem tēpus, Malacæ magni & periculosi motus repente existi-

exstitere. Quitirius inquilinus erat pollens diuitijs, & rerum nouarum apprimè cupidus. huic, Vtimutis Raiz vxor, quod maritum filiumque nec prece, nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam ea conditione desponderat, vti suorum vlcisceretur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Lusitano capefferet. Ille, contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad urbem castra communijt. inde furtim in præsidia Lusitanorum incursando, czdes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuersam trepidatione ac tumultu complere. Cæterum, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repentè Lusitani castra multis simul partibus inuadūt; conuulsoq; vallo, & superatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellūt; dispositisque vigilijs, referta omnibus diuitijs castra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimen præbuit, is, librandi peritus, cum in nostros obuerso tormento circulari extremi supplicij metu proposito iubere-tur; intrepidus abnuitt: ac fortiter datis ceruicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & statiujs alibi positis, urbem, & omnia circa, latrocinijs & excursionibus habebat infesta. Lusitani ad eum inde quoque exturbādum, nauibus profecti, dum facta descensione progrediuntur incautijs, in insidias præcipitauere, & fortissimi aliquot viri loco iniquo a barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copijs Malacam adue-

ctis,

Etis, literata oppugnatio; & Quitirius non exutus
 modò castris, verùm etiam è Malacensium finibus
 cum ignominia & dāno est electus. & Lacſamana
 Mamudianæ classis præfectus, cùm Quitirium ma-
 ritimis copijs adiuuaret, ab Andradio fusus, & in-
 tra Múaris fluminis ostia foedè coniectus est. Ea
 depulsa molestia, multo grauius discrimen aliun-
 de Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benig-
 nitate in perniciem hostium vertit. Iauæ sunt in-
 sulæ duæ (maiorē vnā, alterā minorem ap-
 pellant) vltra Somatram in Méridiem sitæ, ca-
 dem fermè qua Somatra soli vbertate; sed longè
 ferocioribus incolarum ingenijs: Maioris ma-
 ritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, vi-
 ris, armisque, & omni bellico apparatu præpol-
 lens. is, ingenti classe adornata, quam dudum ad-
 uersus Mamudium admirabili silentio ac dissimu-
 latione inchoarat; vt exactum illum è regnō cog-
 nouit; ipsosmet qui exegerant, ex improviso ado-
 riri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima:
 maioris verò formæ iuncos circiter sexaginta, re-
 bus omnibus ad bellum instructos. Non latuit
 Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, naui-
 um non plus sexdecim numero, Christi maximè
 fiducia; obuiam Saraceno est itum: contractoque
 certamine, quodd, propter incredibilem pertina-
 ciam gentis vtriusq; , biduum tenuit; multo maxi-
 ma parte nauium amissa, deniq; Onuzius Iauā tur-
 pi fuga reperijt. supra octo millia hostium, ea pug-
 na, aut ferro, aut igni absumpta dicuntur; cùm è
 Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint, verùm
 haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici
 paucis mensibus parata victoria, non exiguum mi-
 litaris gloriæ decus Lusitani tulère. Cæterum, con-
 tra vim

tra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodū perijt. Maxelizius erat quidā, è Bengalā oriundus, is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam, & Alphonso Persona præcipuè regio Quæstore, per summam simulationem amoris, & obleruantiz, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanā ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occultè summissis, qui in tanta hominum colluione haud ægrè latebant. Hisce clam ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officijs, Personæ, tum fortè meridiandi causa cubanti, cū sese in alterum auertisset latus; repenti Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinquendas fores, aduocandosq; suos accurrenti, quamquā in extremo spiritu Persona profiliens, vt erat maximis & corporis, & animi virib⁹, anteuertit: clausoq; per vim ostio, cū custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murum subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cū sese arciter aliquandiū defendisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx, & vrbs retenta; & quòd ita res postularet, Bintani regulo pax, petēti, postmodum data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo ante ab Albuquerque destinati, inter varios casus atq; pericula, regēte Deo, haud exiguū operæpretiū fecēre. Ad oppidum Agacinum Iauæ insulæ vētum est primū. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum

boinum insulam delati, quæ ad Molucarum ditio-
nem pertinet; positis utrobique columnis, ad Ban-
dam eiusdem ditionis processere : ex qua, quod
principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ de
nominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod
constet) spontè, lautiores in epulas, & medica-
menta mortalium, ex vna eademque arbore, ma-
cim, & nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyri
similitudinem accedit. fructus, mala persica qua-
damtenus imitatur. floret quo tempore ibidem al-
iæ quoque plantæ, & herbæ varij generis : è qui-
bus yniuersis mirificus odor, incomparabilis cu-
iusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, matu-
rescens pomum, paulatim è viridi, tum ceru-
leas luteasque, tum purpureas & igneas transit
in maculas, quales in arcu cœlesti cum volup-
tate miramur : atque eo ipso tempore psittaci &
aliæ nobis ignotæ aues eximie pulchritudinis,
ad gratisimum sibi pastum aduolantes, augent
oblectationem; cum folia, & fructus, & alites ipsæ
varijs colorum picturis in certamen vsque luxu-
rient. Hac amoenitate cum reliquas insulas, tum in
primis Bandam conspici affirmant: quippe, & ma-
ritimum habet tractum sylua felicissima viridan-
tem; & ex insula media mons accliuus attollitur;
cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium ve-
stitus, & frugum copia, satis amplum patescit in cæ-
pum: atque inde splendidi aquarum riuus ad subie-
ctam planitiem irrigandam leni murmure deflu-
unt. Insula tota, ad equinæ solis speciem, à septen-
trione in Austrum excurrens, tres non amplius leu-
cas in longitudinem, vnâ in latitudinem obti-
net. qua sinus introrsum recedit, ibi emporium
est. Gens æneo colore, fuso capillo robur in mem-
bris,

bris, in animis feritatem ostentat. viri mercaturam, foeminae agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: & vbi consulto opus est, ad seniorum cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgò sectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat; haud ita difficili negotio foedus amicitiae hospitijque cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosae coempta, Molucis omissis, Malacam reuertit: atque inde cù Andradio Lusitaniam repetens, vt apertae Bandae nuntium ad Emmanuelem ipse perferret; inani spe delusus, in itinere periit. Longè diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdem Abrei comitatu. Is, post Bâdam relictam, ipso profectiois initio ab socijs fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis, & latrocinij Lucopinas insulas vltrâ Bandam, allisa oneraria, saluis corporibus, armisq; in terram euasit, fame sitiq; ob solitudinē ac siccitatem loci, vnâ cum socijs utiq; moriturus; ni, quæ res exitio cæteris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in litus aduenas impropuise aduentu caperent. ij, conspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehabantur, quam vulgo caracoram appellant. Nô latuit scelus magistros & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consule: et; insidias prope litus occulto loco dispo-

nit, prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracora inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere; ac se, polliceri, si in caracoram accipiantur; duces nostris ad cōmodum hospitium haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinū rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitia cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: ac tum, inter vtrumq; populū exorto certamine, Rucutellani aduenarum maximè ope superiores fuere. cuius rei cū rumor longè lateq; manasset; ad Molucarum etiam insularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almaniori, alteri Boleifi erat nomen. A patrijs ritibus paulo ante ad Mahometicam superstitionem ambo transferant, ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinum appulsi, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterq; certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimitunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsum nauibus decem, & custodia mille fermè armatorum imposita, à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediēre. At Serranus cum socijs magno apud Boleifem in honore habitus; multa de Molucensium natura, commercijs, moribusque per otium cognouit: neq; Emmanuelem modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verum

rum etiam, commeantibus deinceps eodem Lusita-
 nis, non mediocri vel solatio, vel adiumento fuit.
 Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur,
 complures numero, subiectæ Aequatori, & à Bo-
 rea in Austrum vicinis fermè leucis inter se dis-
 iunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu col-
 ligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sūt: verum ad
 Occidentem in sexaginta leucas tota fronte præte-
 ditur altera Batochina, Mauricam appellat: ita na-
 turæ muneribus Diuina prouidentia distributis
 (nempe ad conciliandam per mutuos vsus huma-
 nam societatem) vt Molucæ, cum ingentis pretij fru-
 gem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua
 pæne cuncta ad victum & cultum aliunde mutua-
 ri cogantur, quarum magnam partem ea, quam di-
 xi, Batochina suppeditat. Arbor autem caryophyl-
 li, & stipite, & folijs lauro similis est; flore in pri-
 mis odorato, qui è viridi in rufum immutat⁹, vbi
 obduruerit; caryophyllon Arabibus; at Hispanis,
 quod capitatus est, clauus appellatur. arbor, è deci-
 dentibus caryophyllis citra culturam enascitur:
 annuas fert fruges: quæ tamen propter flagellorum
 & acrioris decussus iniuriam, non nisi altero quo-
 que leguntur anno. solum infra, purum est: arbore
 in semet omnem attrahente succum: ipse verò fru-
 ctus, potentiorum præcipuè mensis ac dapibus ex-
 petitus; ab institoribus ingenti lucro & in Asia, &
 in Europa diuenditur. Tellus arida est, & in modū
 pumicis fistulosa, itaq; non modò cadentes è cælo
 imbres momentò combibit; sed etiam è montibus
 manantes absorbet aquas, antequam directo alueo
 ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum in-
 sano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino
 Ternatensi nobilitas. Mons in nubes assurgit ex-

cellus, & arduus, cuius inferiora, densis nemoribus vestiuntur; superiora, ex incendijs glabra & horrida sunt. in vertice, crater, hiatu vasto, in plures circulos circumductos maiores minoribus, ad speciem amphiteatri discedit. inde, per æquinoctia maximè, certis flantibus ventis, cum horrifono fremitu flammæ atro mistæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia latè loca cineribus complent. Visendi annuæ sunt vices: nec nisi per funes, aut ferramenta, quibusdam locis ascensus est. Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt. fusco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cætera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant: sagum vocatur. ea lentè purgata, & testaceis incocta formis, non solum in quotidiana alimenta, verum etiam in vsum nautici panis egregiè sufficit. Et ex eiusdem plantæ ramis, artificii manu concisis, leuandæ siti, mirifico sapore simul & salubritate candidus liquor exsudat, quem vulgo tuacam appellant. Ipsas insulas, olim desertas, & qua planities est, mari mersas fuisse; testantur conchilia, & arenæ, quæ fodientibus passim occurrunt: atq; ob id ipsum ab indigenis incolis negant. Conueniunt sunt è Sinis, Iauis, & aurea Chersoneso, & alijs regionibus: origine dispares, & sono linguæ; cæterum contumacia, scelere, perfidiaque simillimi. quippe, nec nisi malo coacti rectè facere norunt; & non ferro solum, & aperta vi, sed calumnijs, fraudibusque, & veneno grassantur. Neque Molucensium tantum id ingenium est, cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia ferme laborant. Ex ergo, ad quem dixi modum, cum antea Græcis, ac Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique patuere. Dum explorantur,

rantur, Albuquerque interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rursus animum adiecit. eoque consilio ad Goz custodiam, præter Malabarica auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benestarini præsidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cū sex biremibus Ioannem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingentis, Indis verò circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquan di causa primum; dein Adenum incolumi classe traiecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ædificijsq;, & incolis admodum frequens; non soli natura (quippe inuectis omnibus vtitur) sed loci opportunitate, vt supra dictum est, in eam celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pæninsulæ modum alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mons: mœnibus præterea, & propugnaculis egregiè cincta est. attamen Albuquerque, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibz pariter ac peregrinis incussit. nauæ, & institores ex onerarijs in urbem extemplò confugere. Amirianus oppido præerat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, têtatus ab Albuquerque, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusq; spem deditionis faciendo, rem distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cū celeriter conuenissent; ignarus eius rei Albuquerque, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire iubeat. illi verò negare se redituros, aut capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati, &

auaritiæ permissuros. Simul Amirianus per inter-
nuntios cum Albuquerque expostulat, quod impe-
rium vsurpet in aliena terra; & super tali re cū in-
quilinis & aduenis potius quàm cum legitimo ma-
gistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure si-
bi agendum existimet. ad extremum! addit, eum nō
pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus
urbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta A-
miriani consilia; & Albuquerque vim adhiben-
dam ratus, vbi postera dies illuxit; vt hostem ancī-
piti distineret prælio; partē copiarum in ipso li-
tore exposuit; partem ad Isthmum, quæ à tergo in-
uaderet, circummisit. Vtrobique à Saracenis acer-
rimè repugnatum est. & cū scalis diffractis pau-
ci Lusitani, qui iam in muros egresserant, cæderen-
tur, & frequentes apparerent in oppido armati pe-
dites equitesq; Albuquerque iactis ad pinnas funi-
bus, per quos nostri sese demitterēt; receptui cani
iussit: omiſsaque oppugnatione urbis & natura, &
opere, & valido præsidio munitissimæ, Mahome-
tanæ naues in portu ferme triginta succendit. in-
de sublatiſ anchoris, dum Luianum inuehitur si-
num, cum extremo salutis discrimine in syrtes im-
pactus est. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis
auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficij tanti
memoriam, in vrbe Goa templum exstruxit: & in-
de, Sanctæ MARIÆ Vada, Luianæ fyrti nomen
impositum. Ex eo periculo ereptus, ad Camara-
num insulam intra fauces Erythræas cum vni-
uersa classe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in
proxima continentis, metu diffugerāt. Locus haud
inamœnus est. perennibus aquis; & pecorum ar-
mentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum rui-
næ, celebrem olim tectis & opibus fuisse testantur.

Albu-

Albuquercius in explorandis circa regionibus, & maris eius natura noscenda hyemem posuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenêre. Ad solem occidentem, qua Regis Abassinorum imperium est, purpureæ Crucis in cælo signum præfulgens aliquamdiu apparuit. quo viso Lusitani omnes venerabundi procubuêre: & Albuquercius, ut erat eximia pietate, sublatis ad eam manibus, clara voce fusus in preces: O Crux, inquit, nostræ redemptionis argumentum, ô signum Christianæ victoriæ: ô decorata pretiosissimo sanguine Domini I E S V: ô Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repensus est fructus: in te, te inquam, spes nostras omnes habemus repositas: te profitemur, agnoscimus, adoramus; ac suppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præsidio sis. Ab ea precatione obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad astra sublatus, tum consono clangore hinc inde tuba concrepuit, & omnia tormenta displosæ: dein candida nubes conditam Crucem, sine fine defixis in cœlum oculis Lusitanorum eripuit. Neque Albuquercius prætermisit, quominus rem sicuti acciderat, testatò conscriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eisdem dies, vel ex intemperie cœli, vel ex insalubrium ciborum succo atrox morbus naualem turbam inuasit. vulgò inter lusum, aut quotidiana ministeria repente expirabant. In ijs, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. notu quippe, infra sentinam pulsus frequentes exaudiri cœpti. quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent; implexum carinæ sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus

offendunt. scilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegere sese, res ad nauarchū delata: nec dubium fuit, quin cadauer translatum in littus humo contegerent. quo facta, postridie super ipsum sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attenti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui cōcionatoris munere fungebatur; sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui ritè expiauit: ei que veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax; & vaga ossa tandem in suo tumulo quieuere. Inde, transacta iam hyeme, Albuquerqueius retrò ad insulam Mehum reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusq; extruendæ arci commodissimus visus: sed quòd maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tantum Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quatuor passuum millibus conspici possent: & ab eadem sacrosancta Cruce nouum insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cum iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione cōsumpti: & quæ prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquerqueius iter intendit. ab Adeno Dium accessit primùm. ibi ab Iazio perhonorificè acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanist tantum sex nauibus apprimè opulentis, ex itinere captis, Albu-

Albuquerque ad Goam denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suopte ingenio nostris enixè fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerendi. ita que ipso statim initio imperij, non modò pacem firmavit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali sponte instituto, quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutum exstruendæ magnæ eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia breui surrexit: impositoque præsidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegrè id passi veteres quoque socij, Coeinenfis, & Cananorius; veriti ne per eam societatem negotiatio Calecutum vniuersa transfret. quos tamen Albuquerque adiit, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fere tempus Iulio II. Pont. Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione successit. huic Pôtificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obsequiū modò, more maiorū ritè deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa libandas existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunia, qui, vt supra demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Munera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia vestimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Christi & Sanctorum effigies ex auro primo,

P 5

& vni-

& vnionibus, atque lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eiusmodi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum affirmant. Accessit è Perside animal, priscis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitū, panthera tremendæ pernicitatis, magnificè instrati equi clunibus insidens, ad equitis nutum in syluestres feras inuolare iam pridem assuetæ. Conspiciebatur etiam, cum Indo rectore, militibusque, curçitus elephas, aureo strato, cū alia egregiè doctus, tum verò ad certa symbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repenti in spectatores effundere. Neque ita multo post, rhinoceros quoque, non visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commissus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiz spectaculum populo Romano repræsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos factò naufragio, cū impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vrbanam oblectatione priuauit. Ea munera cū ipsa per se, tum verò propter illustrem eximie cuiusdam pietatis, & obseruantiz significationem summo Pontifici, & patribus mirè grata accidere. Inter hæc, annus iā se circumegerat: cumq; in omnium ore ac sermone Lusitanica religio, & egregia belli facinora versarentur, Abassini quoque legati ex India in Lusitaniam deuehantur. 1), quòd contra Albuquerqueij præscriptum malè accepti à nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illicò Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthæi precibus fatigatus absoluit. ipsa
verò

verò legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum est; ædesque magnificæ ad diuersandum attributæ. dein Petro Vazæ Igreditano episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quàm honestissimo comitatu in regiam vsque deducerent. intromissis, Emmanuel è solio comiter in amplexum occurrit. post salutationem, à legatis extractæ ex arûdine aurea litteræ, & dona prolata. Ea dona fuere primùm aurea quinque numismata Abassinis inscripta notis, quæ octonos fermè scutatos penderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adieruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo supra docuimus, Abassinis Rêgibus è Hierosolyma ipsa trãsmissum. Eam verò pyxidè Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agēs, quod è tam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tã inclyto, per legatos compellari se, bearique insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenæ, ac Dauidis recitatę per idoneos interpretes litterę, tum Arabico, tum Persico sermone conscriptę. quarum erat summa: si vrgerè bello maritimo Saracenos, & ceteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorum eopias, quandoquidem re nautali parum admodũ valerent, & cõmeatus quantũuis classi non defuturos: ac Lusitanum hortabatur, gloriosis adeo cæptis fidenter infisteret: postremò, si ad hospitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorum nuptias ac filiarum cum regijs dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa dein de ex legatis de Abassinorum ingenio, institutis,

acri-

ac ritibus quæſita per otium. quæ à pluribus poſtea fuſè ac diſertè perſcripta, inculcari à nobis hoc loco neceſſe non eſt. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisq̃ue dat operam; interim in vltiore India ab Luſitanis nò Malaceniè modò ſtabilitum imperium; ſed ſocijs quoque Regibus latum opportunè ſubſidium eſt. Rhotericus Paralinus(vti ſupra docuimus) præſectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot miſſus Georgius Albuquerqueſius, cū ad Somatram deueniſſet; domeſtico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factioſus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quò maiorem ciebat tumultū; eò lætior fuit Regi noſtrorū aduentus; eiŃque dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. ſiquidem poſt minuta aliquot prælia cū ad ſummam vniuerſi certaminis ventum eſſet; Georgius cum ſuis primam ſibi depoposcit aciem. Neq̃, commiſſa pugna ſubſidijs opus fuit. ſtudio laudis incenſi Luſitani tanto ardore ſe ſe in hoſtem intulère, vt primo impetu pulſos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugā auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regem præſenti periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit; & ipſe nouo decore gèti Luſitanæ parto, victor Malacam proceſſit. in ea vrbe, Prætorio munere aduerſa fama fungebatur is de quo demòſtratum eſt, Ninachetus indigena: multis magniŃque in Luſitanos officijs eum gradum ab Albuquerque Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem, acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynaſta Camparis adamarat: præclarum ſibi ad celebritatem nominis ratus, in Malaceniſi emporio tot tamq̃ue varijs nationibus è ſu
perio-

oco ius dicere. huic Albuquerqueius grati-
n admodum cuperet;eam tamen distule-
erecundia prohibitus coram super tali
Ninachetum alloqui;tamque veteri ami-
quam alioquin improbo viro, perq; ve-
icelera Præturam exercenti) repete ma-
abrogare.Sed quod præsens non erat au-
s postmodum non omisit. Proficiscenti
Georgio, in cæteris mādatis illud etiam
etori Ninacheto Abdalam sine mora suf-
erductumque Malacam, in eo tribunali
estissimè collocaret.Ille, quàm difficili
oso loco Campanara res esset, ignarus,
n Botellium cum nauibus non amplius
cio Ninacheto, ad Abdalam aduehen-
icisci iubet. Cæterū Linguæ Rex, qui Re-
ni filiā habebat in matrimonio,tū maxi-
nariq; circumfessum Abdalā premebat,
itanis nauarchis in itinere cognitum est;
à Malaca subsidium per litteras & nun-
ant. Missi à præfecto Lusitani bellatores
ntum, Malacenses fermè septingenti.Cū
Botellius initio, Cáparani æstuarij fau-
ter inuectus;mox retrò flexit iter, prop-
d æstuarium ad instar fluminis longum
um,depresso alueo,marginatis vtrinque
fine causa metum afferebat, ne prætere-
tros barbari ex tuto supernè iaculis ac te-
rèt.igitur eo periculo animaduerso, por-
n custodire, & mare com meatibus infe-
lere statuit;vt hostem vel extra munitio-
et ad pugnam,vel victoria pæneram par-
n ex obsidione detraheret. Neque inanis
ctura. Linguanus, cognito nostrorum-
confi-

consilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus; actuarijs octoginta, quos vocant Lanciaras, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classẽ præibat ipse cum naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter naualem turbam, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectâ Botellius hortatus ad pugnam suos, ex templò vim iaculorũ tormentis emisit, aded peritè libratis, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerpserint. quo metu perterriti, qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare sese præcipitant, partim infra salmos occulto loco se condunt. ita, ministerio destituta naus, in obliquum intorta vorticibus, aded tenaciter ad vtramque fluminis ripam in hæsit, vt neque ipsa moueri posset loco, & pone sequentibus reliquis transitum intercluderet Tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. Aequis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixè tuentur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormentorum strepitu excitati superuenère; tum demum perculsi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, è naui desiliit; perque auia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euasit. at Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illicò faciunt. eæ cum obstrueto, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum,

qua cuique licuit, se in terram eiecit, ita,
mo impetu cæsis, vacua pæne classe, Lu-
titur. Et Abdala, præter spem obsidio-
us, Malacam ouantibus Lusitanis in-
pa defertur. Ibi iussus Ninachetus ma-
abdicare; non tulit ignominiam, veri
& solidæ virtutis ignarus. confestim
sfandalis odoratis exstructo rogo, qua-
iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia
veste constrauit. ex eo suggesto, aureæ
gemmisque præfulgens, ad circumfu-
onem de rebus ab se gestis, totoque vi-
rsu differuit: expositisque beneficijs,
ortiuos primùm Lusitanos, tum in AL-
am ipsum difficillimo tempore contu-
llo suo delicto spoliari se dignitate,
admodum, & acerbè conquerebatur.
ana ingenia detestatus (adeò funestas
pectori subdit faces ambitio) è pulpi-
ardentem pyram furibundus iniecit:
de paulo post spontè affuturam, deue-
te vir antecapere, quàm vel ad exigui-
s, minus inter suos honoratus conspi-
Verùm, ne Abdalæ quidem diuturna fe-
t. Iniquorum criminationibus in sus-
vocatus, quasi de vrbe Alodino proden-
ageret, per speciem consultandi, in ar-
orgij præfecti iussu deducitur. ibi, nihil
etuenti, diuinamque & humanam implo-
catenæ subito iniectæ. ac ne ex ipsis qui-
ulis facta dicendæ causæ potestate, paulo
lam iugulatus est: quæ res propter spe-
ri æquitatem, & amabiles mores, ma-
de eas nationes Lusitanico nomini con-
flauit

flauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam
institores adire: nec regia modò vectigalia in dies
minui; sed etià ciuitas annonæ caritate primùm,
tum etià inopia laborare. Ob id à præfecto ad re-
conciliandas circa nationes missus Botellius, no-
tæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regu-
los adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Ma-
lacam intermissa commercia reuocauit. In ea lega-
tione cùm ad Siacanum dynastam Alodini vecti-
galem venisset, vltimum pæne salutis periculum
adiit. Siquidem Alodinus pacis immemor post
Maxelizij cædem factæ, Siacano cùm alia, tum filie
nuptias offerebat; modò Botellium sibi viuū, aut
mortuū traderet. processissetq; haud dubiæ fraus;
ni Botellius, incolæ monitu, quem captum liber-
tate donarat, maturè insidias præcauisset. Ea exspe-
ctatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex &
triginta ad eum insequendum protinus misit. Ez
in Lusitanicos lembos nouem cùm incidissent;
quibus Franciscus Mellus præerat, atrox diu præ-
lium, & incerta victoria fuit, dum hostes multitu-
dine maximè freti nostros circumuenire nitun-
tur. Sed ad extremum, acrius instante, atque ad o-
mnes occurrente impetus Lusitano impares viri-
bus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum
amisso numero, terga vertère. Neque nostris in-
cruenta victoria fuit: è socijs multi, è Lusitanis tri-
ginta quinque desiderati. Huius pugnæ fama tran-
quilliores in vltiore India fecit res: & Botelli-
annonæ leuata, rebusq; ex animi sententia confe-
ctis, auro pretiosisq; alijs onustus mercibus, Ma-
lacam reuertit. Neque segnius interim ad Goan
Lusitana res ab Albuquerque Prætorē administra-
batur, Intentus omni cura constituendo & propa-
gan-

inuelis imperio, nullā eius rei occa-
 sinebat è manibus. Ante omnia, cap-
 itate Diensis emporij, legatos ad Ma-
 aiā Regem cum donis misit, vt mu-
 re diuersorium Lusitanis, negotiandi
 m insula certis legibus exstruere sibi
 e abhorrebat à conditionibus Rex,
 oe illectus adeò fructuosi. Cæterum
 il minus, quàm Lusitanos açcolas cu-
 artibusque discussa tota res est. Cum
 cerea, & Narfingano Rege confirma-
 s nuntios amicitia, actumq; de cōmu-
 odis. Verum nihil tenacius in Albu-
 e, quā Armuzianæ rei cura insidebat,
 i status erat eiusmodi. Post Albuquer-
 & arcem scelere nauarchorū amissā,
 perturbatio erat Armuziæ consecu-
 tar eunuchus grādi iam ætate, deces-
 eifadinum susceptis iam liberis reg-
 Nordinus vrbis præfectus per Abat-
 a veneno sustulerat: inq; eius locum,
 ijs, suffecerat Zeifadini fratrem, no-
 hunc, multis ante officijs, ac tum re-
 io sibi deuinctum, quò insuper ma-
 n potestate, fidis priuatim sibi mi-
 ellicitibus cinxerat. Et ijs, tres germa-
 dofars, Hales, Hamedes, quod Nor-
 affinitatis gradu contingerent, præ-
 itatis, & gratiæ locum obtinebant:
 nes longè eminebat is, quem è fra-
 m polui, Hamedes: vir & manu
 & libidine dominandi, & solertia
 endis, Atari eunucho persimilis. Is
 illiando sibi militum animos, & ob-

Q

noxios

noxios sibi sensim in urbem introducendo, & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eò potentia viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pæne ciuilis ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annum stipendium ex Albuquerqueij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo fractatus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probe compertis, Albuquerqueius, Torum teterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obsistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus; in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigijs confestim circumdat insulam, ne quid aliunde subsidij, vel com meatus eò subuehi posset. dein missis vtrò citroque nuntijs, de nouis amicitia legibus agi captum. Summa postulatorum Albuquerqueij erat; præter stipendium Emmanueli bona inde solucendum, vt arx, ac diuersorium Lusitanis ad urbem daretur nego-

causa. Neque Torus abnuebat; cessante protinus: cæterum, quò minus re-
rentur, maximè obstabat Hamedes,
scilicet dominationis auidus; & si al-
n foret, in Ismaelem Persam, quàm
Regem longè propensior. Ea incen-
e, cum ad saniora consilia reuocan-
pes; molientem insuper insidias, Al-
missis per occasionem percussori-
t è medio tollere. Hamede interemp-
dita fuere; ac faciliè deinde omnibus
ni consensu transactum est: & in ar-
cum Albuquerqueius diligenter incu-
quoq; Torus materiã, & alia neces-
ministrauit. Dein tormenta omnia,
andũ animos facere possent, Armuzi
& Lusitani regni stemmata, & vex-
s cum ingenti clamore & plausu pu-
iri ferme triginta è stirpe regia, ob-
onem, à tyrannis candenti ferro oc-
sumptu in vrbe alebantur. Hos
querqueius, ne quid eorum causa tu-
et; Goam amandauit, dato Quæsto-
fectis negotio, vt cuncta eis ad vi-
que liberaliter Emmanuelis impen-
ir. Inter hæc, Ismael, non modò sibi
o stipendio bellum cum Emmanue-
um non existimauit; sed etiam admi-
s rerum, quas à Lusitanis perexigua
consentiens fama toto pæne terrarũ
rat, legatum iungendi fœderis ac
Albuquerqueium destinauit. is verò
nti Regis ingenti apparatu ab Al-
ceptus. Missi ad eum deducendum,

Q 2

è Lusi-

è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi. Præbant in equis, cum venaticis pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo sessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas, cum tibiærum ac tympanorum hilari pulsu gestabant. Postremò legatus ipse cum suo comitatu, Lusitanisque incedebat, is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquerque perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquerque reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatus honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adiunctus, Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ lorice dux cum galea inaurata, ac thorace quàm optimo: armillæ aureæ quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accelsère, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variæ magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, æreque Cyprio, & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi, ut quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset; ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquerque Torum hortatus est, ut Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumque in eius maiestate præsidium suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cum iam sexage-

tertium annum ætatis ageret, fluens
consumptus, ægrè ad Goani por-
timam traxit. ibi, cùm sese è lectulo
posset; in ipsa naui per confessionem
sordibus, & sacro ad supremam lu-
mectus; Christum, cuius Cruci af-
fixa erat effigiem, suauiter alloquens,
manus & lacrymas exspirauit, pro
laborem ac patientiam æquè corpo-
ris: & cum quolibet suæ ætatis du-
lis rei scientia, vel expediti confi-
ne comparandus. Facinora duo ap-
ta vasto dudum agitabat animo. alte-
ra, nouo & spatij lōgè breuioris al-
adiuuatibus, in Arabicum sinū auer-
te Aegyptū Turcis redderet prorsus
alterum, vt ab Armuzia vectos hip-
pites velocissimos ad trecentos, in
littus eiusdem Arabici sinus ex-
te quàm è vicinis regionibus con-
posset; Mecam non amplius septem-
m interuallo aduolarent; & ex in-
gentes fano, abominanda Mahome-
a ueherent: scilicet in perpetuam
ostoris & hæresiarchæ ignominiam
publicè concremanda. Talia medi-
um obtrectatio primùm, dein mors
seni matura, sic rei Christianæ at-
bonis acerba. Elatus est quàm ame-
re, & comploratione tanta; vt sacer-
ano ritu psallentium voces nequa-
entur. Conditus est in ædicula M A-
is, quam Goa capta, vt supra di-
e construxerat: ac deinde Alphon-

sus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquerqueius decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) egregiè constitutam. Paulo ante ipsius obitû, Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cum inisset magistratum; anno qui Albuquerqueij mortem est insequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas. Vnà profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio quando nec semel facta est iam; & sæpius, vt videtur, in posterum incidet; aliqua hoc loco de gentis natura, moribus, opibusque posuisse, non incommodum fuerit.

HISTO-

TORIARVM

D I C A R V M

LIBER SEXTVS.

IN ARVM regio, quam hodie Cinnam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano, quæ Sericum, vel Bōū prisci dixere: ab Occidēte Indiam vltiorem attingit: à Septentrione Massagetarum, Scytharumque litore latius quōdam imperasse gentem, ac litteræ, & veterum ædificiorum monumenta, & complures, in India ab ijs denominatæ nationes, haudentur. Sed cum sua ipsi mole viribusur (quod à Carthaginienſibus in re legimus) spontè miſſo veluti ſanguis luxuria, intra hoſce fines receptui propoſito ediſſo, ne quis iniuſſu excederet. Regna, ſeu prouincias ordinis, numerant quindecim cum metropoli: ad mare ſex, mediterranea. Tellus, quod maxima ex parte præter plagæ terminos continetur; raro, ſuapte natura vitales purò ac paucos; ſic fit, vt ſaluberrimo cælo, & dulcedine perfruatur; ac ſimul intactis gleba, frugū omnis generis ſuſcipere triſeroq; prouentu. Accedit ad fecunditatem, ſumma cultorum induta eſt multitudo, quippe ſuboleſcēte

in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessare cuiquam licet. non priuato dedecore tantum, & proximi cuiusque probris ac iurgiis; verum etiam publicis moribus legibusque desidia plectitur. Itaque rustici homines nullam agri partem incuria squalere patiuntur. Saltus & colles; pinu vitibusque; campi & planities; oryza, hordeo, frumento, cæterisque segetibus nitent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum. vvas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est. cæterum ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maxime beneficio, pituitam, grauedinem, lippitudinem, nesciunt; vitamque bene longam, sine vlllo fermè languore traducunt. oleis alicubi carèt: sed earum vice non desunt plantæ, quæ humorè vinctui præbeāt. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberissima; & in hortis egregiè cultis cum alia nostri orbis poma, tum lapidissimos melopepones, suauissima & optima pruna ficusque, & medica citreaque; variae formæ ac saporis, apprimè generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina verò, quæ magnas quoque patiantur naues, piscicola & amænà, viridissimo riparum vestitu, pinguibus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introriorum æstuarijs ad omnium rerum copiam inuehendam euehendamque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Metalla auri, & argenti, & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuè

puppi, cubiculis, reticulatis fenestris,
 s, pensilibus hortis pane in maris contu-
 rnata. Ad summā, variæ magnitudinis ac-
 tum tanta copia est; vt præfecti orę mari-
 id vrgeat subitæ rei, militares iuncos a-
 s ad mille contrahere momento dicant.
 e villo tempore anni defunt classes, ad tu-
 arganda piratis maria pluribus locis pa-
 nagno totius regni bono, mercatoribus,
 marijs omnium nationum præstare conā-
 modò tuta, sed etiam secura commercia.
 oblinunt certo bituminis genere mirè fi-
 id explendas rimas, tum ad teredinem &
 is animalia prohibenda. Purgandæ ve-
 luribus confertam vasculis antliam, ad
 rorsum applicant eo artificio; vt vnus
 edens, alterno pedū ac perleui motu, pau-
 quantamlibet sentinam exhauriat. Naui-
 uialiū incredibilis copia. quippe, in ijs
 rs hominum cum coniugibus, & liberis
 quibus alij vecturam exercent; alij pro-
 us & institoribus, in perpetua statione
 solum in cibos, verum etiam in cultum,
 am, ipsasq; delicias habent cuncta vena-
 ipso itinere ac fluuijs, urbana commoda
 n non requiras. Sunt qui intra eas naues,
 atque anatum præsertim, ingentes alant
 & facillima est soboles; propterea quod
 on matris incubitu, sed leni tepore ex ig-
 mperatis adhibito, quotquot visum est
 cludunt. Noctu, animantes eas intra sep-
 n cohibent; manē vt diluxit; in campos o-
 ces emittunt. ibi, non paruo agricolarum
 lio, noxias frugibus herbas, mira quadam

auditate depastę, sub noctem ad cymbali, seu tympani pulsum, in suas quęq; cohortes ac receptacula redeunt. Minutz verò cymbę, non fluuiatilem modò, sed ne marinum quidem saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Verno tempore anni, tumescentibus imbre ac niue fluminibus, cùm ad ipsas maximè fauces foeticandi causa æquorei greges ex alto succedunt; confestim è vicinis regionibus haud ignara prouentus magna hominum multitudo cum retibus & vericulis aduolat. ingens captura nullo negotio fit: inde amnici nautę à maritimis quàm optimos pisces vili coemptos pretio, & vimineis conditos corbis, per unctā charta ad continendum liquorem intentis; mutata subinde aqua, & pabulo iniecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustijs in ampla transfusi viuaria, & latas vrbium fossas, ad lautiora conuiuia popinasq; toto anno sufficiunt. Capiendi autem, cùm alię sunt artes; tū illa vel in primis iucunda. Pręgrandes, ac domesticos habent cornos, eiusmodi prędę assuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere, ac deglutire non valeant. ita è caueis dimissi; admirabili solertia se se in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiēre, identidem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur. Ea magistratuum oblectamenta pręcipua. Rei literarię magna pars hominum vacat. Medicas artes, & physica, & astronomica attingunt pauci: iura legelq; habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his verò, quod fermè ad hono-

magistratus aditum patefaciant, plerim infudant: deq; politicis rebus, regno-
administratione & quærunt ipsi inter se,
et, è peregrinis auidè sciscitantur. Gym-
regijs doctōribus fermè oppidatim am-
iosè sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo
primisq; rudimentis pueri & adoles-
untur. studiorum præfecti, quos cessato-
rdos animaduenterint; obiurgant pri-
plagis afficiunt: ad extremum ignomi-
s expellunt. cæteros, pro cuiusque pro-
ligentia, collunt laudibus. Ad hæc, regij
ertio quoque anno gymnasia publicè re-
t. ab ijs, ingenij & doct̃rinæ hoc fere mo-
en sumitur. celeberrimis in regni cuius-
sij, ad eam ipsam rem, mensis & subse-
ta visuntur ampla & spatiosa cōclauia,
ijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euo-
centes, prætentato sinu ne quem secum
brum; manè cum pugillaribus inclu-
à censoribus theses de repub. & regno,
e priuatorum controuerſijs, ponuntur
re. in eam sententiam, clausis ostijs, ad-
custodibus, pro sua quisque copia &
scribunt eò intentiore studio, quod in
certamine non dignitas modò, sed et-
iuscuiusque disceptat. sub noctem, aper-
s, pensa exiguntur, adscriptis auctorum
origine, & patria. deinde missa iuuen-
res per otium ea scripta perpendunt: &
o numero tria primùm millia; rursus
recenta; postremò ex trecentis, nonagin-
otima seligunt. atque is demùm habetur
dos; neque vltra subcernitur. quippe, to-

R 3   tidem

eidem iuris peritos, ad supplementum, in singula
 regna describi solenne est. Post hæc, edicitur dies,
 quo die victorum nomina voce præconis pronun-
 tianda sunt. Fit denuò ex omni parte còcursus, qui
 palmam tulere, ij cum exquisito verborum hono-
 re magistri appellantur: atq; is dies magna conui-
 uiorum ac ludorum pompa & celebritate perag-
 gitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti
 omnium ordinum studio & comitatu, per urbem
 incedunt. dein missos in regiam, referri Rex iubet
 in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuersa
 censetur: & annum singulis honorarium ad eam
 personam tuendam attribuit, actum denique in-
 ter se amplexantur, eiusq; collegij necessitudi-
 nem persanctam existimant. Porro, ex Loytiarum
 corpore iudices, & consiliarios, & magistratus
 creari mos est. neque per ambitionem, aut cor-
 ruptelas, nullo sui dato in imis documento, rap-
 tim ad summa transfiliunt: sed in inferioribus pro-
 bati spectatiq; gradatim ad superiora conscendunt.
 Magistratuum minorum ingens vbique numerus.
 maiores in vnaquaque metropoli, cum amplissi-
 ma potestate quinque: neque ij indigenæ, quò ma-
 gis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam
 in administrando rationem sequantur. Inter hos-
 ce, omnium consensu, primum dignitatis & impe-
 rij locum obtinet Tutan. is, quasi vicario Regis
 munere, vniuersæ prouinciæ præpositus est; ac dig-
 nitatis causa, proprio ac separato à reliquis præfe-
 ctis habitat loco. ad hunc grauissima quæq; & ma-
 xima referuntur; pleraq; decidit ipse, ac de toto re-
 rum statu subinde Regem per litteras edocet. Pro-
 ximus huic honore habetur Ponchasi, penes què
 vestigalium & fisci regij est cura. is cum ingenti
 scriba-

1 & custodum copia, tuetur ærarium; ra-
codices recognoscit; annua stipendia, sa-
cedesque distribuit. Sequitur Anchasi-
m consilio delectorum virorum, non de
modò controuersijs ac litibus iudicat;
rei capitalis quæstiones exercet: atq; ad
nal toto eo regno in causis grauioribus
io est. Porro Aitan rem bellicam admini-
scribit exercitus, comparat classes; ac præ-
d excubat, ne peregrini in vrbes ac medi-
ensim irrepant. Aitani subest postremus
Luitisus, vir, militaris item rei peritus,
tanis arbitrium, prout opus est, varias in-
nes cum exercitu proficiscitur. Sunt qui
um alia quædam tradant nomina, & plu-
q; magna omniũ species: mira maiestas,
s, excepto Luitisio, à consilio sunt viri
tissimi, verum impari dignitate. Superi-
nis quini ab dextra sedent, quod apud Si-
ri ducitur: aureo baltheo, & (qui regius
croceo galero: inferioris classis ab læua
cingulo argenteo, & cæruleo galero di-
præsidem in prouincia mori condigerit;
mus è consiliarijs in locum defuncti suc-
eodem numero, ad obeundam, ac lustran-
s iussu prouinciam, legati mittuntur. Cæ-
ncti peræquè præsides & consiliarij, regi-
ne gestant ad pectus humerosque; serpen-
tro textili. Neque minoribus præfectis, a-
gistro custodiarum excepto, quemquam
ribus hisce nisi de genu alloqui, aut com-
s est. Euntibus in prouinciam, præter ve-
& famulos aliquot; nihil omnino vel ad
d hospitium, vel ad cæteros vitæ vsus parâ-
dum.

dum. in singulis oppidis regij sunt paroeci. ab ijs
 cuique pro dignitate cuncta benignè præbentur.
 quod si priuatis amicorum hospitij vti malint;
 pro cibarijs numerantur pecuniæ. In euntibus ma-
 gistratum, obuiam primùm sub signis peditum co-
 hortēs, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cū
 insigni pompa; & vario symphonix cantu proce-
 dunt: ea frequentia per vicos vrhis, magnifico pe-
 ristromate ornatos, non sine honore florum odo-
 rumque, nouus præfectus in prætorium vsque de-
 ducitur. Præsto sunt regij famuli & curatores, qui
 sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, &
 suppellectilem ex maiestate suppeditent. intra
 eandem ædes proprijs conclauibus ac cœnationi-
 bus, affectæ, scribæ, accensi, lictores, & forense mi-
 nisterium omne alitur vnius Regis impensa: quod
 plures omnium actionum & vitæ quotidianæ ar-
 bitros ac testes habere se magistratus intelligat.
 Iura autem, hoc ferè pacto redduntur, à primo ma-
 ne ad vespèram, paucis horis ad meridiandū inter-
 missis, præcelso in tribunali cōsudet prætor. cingūt
 latera iudices. cohors ad imperiū parata circum-
 stat. qui ad ius petendū accedunt, intromissi ab ia-
 nitoribus, procumbunt illicò, & vele minus ipsi,
 quid velint, elata voce pronuntiāt; vel supplicē li-
 bellum recitādum propalam offerunt scribis. Præ-
 tor; agitata re, de cōsiliij sententia respondet; ipsūq;
 responsum litteris cōsignatū à scriba, ipse dein ru-
 bricato pigmento sua manu cōfirmat. Ex aperto ad-
 ministrantur omnia. solitudo, & secreta collo-
 quia, & arcani susurri vetanter, quò minor flagitijs
 & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit. Capisa-
 lis noxæ reos, identidem comperendinant: nec nisi
 lentè quæsitæ, & ad liquidum cognita causa, condē-
 nant.

oppidò pauci in tanta hominum multitudine, manu finiunt vitam. Cæterùm necti, quàm diligentissimè adseruantur, instar oppidi, celsis admodum parietibus munito; eodemq; rerum venalium cois, & opificijs, ne quid extra petendum esset vitæ vsus instructo. carceri, cum magni numero præest non leui auctoritas, se, perque suos, custodiarum seriem recognoscit: & quàm intentissima excubæ, cui, delinitis pretio ministris, vel perire, suspensive alicunde funibus, aut a ratione effugium pateat. Fori verò ipsorum turba seuera admodum disciplinalo, erratum, atque adeò murmur omittitur. qui deliquere; ijs, quò còspectior sit, vexillum quoddam in manus datus, vexillo, ad conuentum vsque dimissus nixi persistunt: ac demum ad Prætorum verberibus acerbè mulctantur. ac si videas (neque id propter aduetudinem est) vibicibus liuida, & medicamentis. Porro præfectis, cum in publicum multo cum satellitio, gregibusque clientum, sella, vt dicebamus, magnificus est: & quidem defixis in vno obtutu in genere à prima ætate exercentur) ac ad seueritatem tristitiamque compositi sequuntur equi; variae vmbellæ circumstant anteit manus: quorum, hi regia vedines illi tostas ad verbera; alij clauas ferunt; alij, pendente ex humeris tabellæ cum sericis floccis, inscriptum magistratum ac potestatem ostentant. Hi omnes,

R 1

in or-

in ordinem bini, magnis clamoribus submouens plebem, quæ vel in domos festina se proripit, vel etiam honoris causa vias euerrit. in transitu verò, mirum silentium: non modò interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri fas est. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quàm numero, & machinis, & egregia in primis disciplina sustētant. Præter extraordinarias copias, quæ varijs locis, vbi res postulat, comparantur; in singulis vrbibus, firma ac certa præsidia sunt. pro muris aguntur excubiæ, quas idētidem obit circitor: itemque validæ stationes ad portas. earum fores, præter alia repagula serasque, impresso chartæ, & commissuris agglutinato signo, quotidie muniūt: nec nisi eodem à ministris inspecto ac probè agnito, aperire concessum est. Ad limites regni, crebræ & minutæ visuntur arces. qua verò Scythæ contigui sunt, insanæ substructionis murus inducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis mōtes interuallum est. Ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte increbuit belli rumor; confestim à custodibus dato signo, è vicinis castellis & oppidis cōcursus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto cum exercitu superueniāt. Equites, elegantissimo ornatu armatuq; prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum simul duobus perquam scienter vtuntur. pedites item egregiè armati pugnam capeffunt. largum vnicuique stipendiū optima fide persoluitur. spectatæ virtuti certus ab imperatore honos: contra, ignauitæ perfidizq; supplicium. Qui ad militiam adscripti non sunt, ijs arma priuatim nulla; quæ maximè res ab intestinis tumultibus otium præstāt. Atque vt cæteri
magi-

s, quò magis castè rempub. admini-
strantque incorruptam in iudicando sen-
tentia inquis peruntur locis: ita, ordinum
et militares præfecti, ea de causa legun-
tur, vt eos ipsamet caritas liberorù & cò
subeunda belli pericula, & acrius pro
his dimicandum accendat. Porro, hisce
his, iudicibus, populisq; cum regio no-
teffate vnus præest vir, necis ac vitæ o-
minis, huius, vel è stipatorum & appa-
requeantia, vel ex ædium admirabili or-
natu; vel ex ipso genere domesticæ dis-
tinguenda maiestas. Octo habet à còsilijs,
iuraru ordine lectos viros: is ab Rege se-
nitatis est gradus; summumq; totius gè-
m. sexaginta circiter alit vxores, foemi-
nae, vel eunuchi ministrant, ipse, nisi mutà-
tus, vel cùm ad bella procedit; ferè nun-
dere solet è regia. De omni statu pro-
prietatis, & præfectorum actis, certior assidue
iuribus seu cursoribus ita distributis; vt in
mensures ex qualibet prouincia litteræ in-
ferantur. ij, per equos paribus ferme in-
ter via dispositos, celerrimè peruolant;
singulas positiones aduentum, quò re-
gi, seu ad flumina traijcienda naues illi-
antur; vel tintinnabulis perargutis è bel-
lice pendentibus; vel etiam, vt apud nos,
ius inflato prænuntiât. Super hæc, statis
iuribus idoneos viros ad cuncta corâ inspi-
ciunt per omnes regni partes cū ampla potesta-
te, quin etiam, extra ordinē certos è suo
numero in eam ipsam rem destina-
uit, sacramento priuatim adactos mune-
ris cum

ris cum cura & cum fide fungendi. id vt quàm occultissimè fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo & signo; nominibus tantum speculatoris, & locorum, & personarum, ne quid emanet, consultò suppressis. Inde, vbi tempus est, clam accepto diplomate inspector idem & censor, quam Rex iusserit verbo prouinciã, tanquam vnus de populo circuit; præfectisque, ac prætoribus, inter publicæ rei administrationem, ac præsertim inter dicendum ius, dissimulanter assistit. Vbi quæ voluit, probè cognouit; tum demum adit consilium; & prolato repente diplomate; mira omnium veneratione summus totius consilij iudex & arbiter in solio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiversatione, vel in ordinem cogit, vel etiam supplicij grauioribus afficit. Atque eo præcipuè metu magistratus ac iudices in officio continentur. In singulis prouincijs aurea tabula velata inscripto Regis nomine custoditur. Eam tabulam singulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ, & præfecti omnes honoris causa inuisunt, & æquè ac Regem ipsum adorant. Demortuo Regi, è filiis maximus natus; si defint liberi (quod in tanta vxorum turba perarum est) proximus è regia stirpe succedit. ceteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatijs ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatuque, in libera custodia detinentur, proposita capitis poena, si extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel æquo iam ante fœdere iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comiter accipit; ac legatione peracta, Loytiæ

tos honoris causa, cum amplis mune-
um remittit. Iam de thesauris, & coacer-
argenti laminis, admiranda narran-
ant qui ad nostræ monetæ supputatio-
rum annua millies fermè ac ducenties
lia Regem capere pro certo perhibe-
vix moriens Imperator Vespasianus,
pecuniæ diligentissimus, in ærario Ro-
luit. Ingens omnino summa: & in cuius
ione haud immeritò laboret fides. ve-
is constat, in vno Cantonis emporio,
ius plagæ multis & celebritate, & di-
us est; ex annonæ salariæ vectigali, cen-
& octoginta millia coronatorum; &
quodam oppido eiusdem oræ Canto-
nis oryzzæ duntaxat, amplius centum
pi. vt minimè dubitandum sit, quin ad-
eniant immanes pecuniarum acerui
imperij magnitudinem, frequentiam
exactiones capitum & ostiorum, por-
um, frugum omnium decimas, fructus
& cætera vectigalia reputantibus. Ac
mediocris ad summam opulentiam mo-
dus more Turcico & sectæ Mahometæ
ditione finibusq; Sinarum, tributa &
ater vnum Regē, nemo prorsus omniū
lli, vt apud nos, Comites, nulli Duces,
, Barones, vel dynastæ censentur. Magi
æfecturas, non tã in beneficij aut præ-
laboris ac muneris loco tribuit Rex: ne-
a honorū vocabula, & opimi redditus,
degenerè sequuntur, suas sibi quisq; di-
nitatē, studio ac diligentia parat: nec
rtium & vigilantium loca, per nobi-
litatis

litatis fucum, ignauia & segnitie occupat. Hęc ferme Sinarum bona laudesque: quas tamen eadē grauioribus malis vitijsque superari non dubium est. Religionis, quę iustitię prima & præcipua pars est, cura genti postrema. Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honor. templa vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, quàm quòd mortalia curari ab Dijs; vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse cæleste numen existimēt. Sanē Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur, vt supra dictum est: & imago testatur id ipsum proceræ mulieris, puerulum in sinu fouentis, cui ardentē hodieque lychnuchos more nostro suspēdunt. Sed nec Apostoli vlla iam ibi mentio: & cuiusnam ea sit efigies, prorsus ignorant. adeò, vel ipsa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum desiderio, in ea terra semen omne Christianę pietatis interijt. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quę non temere vulgent decretis, Pythagorę ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur: & pro meritis actę vitę, sua cuique præmia & supplicia, ex communi omnium gentium opinione constituunt; sedesque fingunt refertas cunctis ijs, quę vulgo vel ad felicitatē prima, vel ad miseriam extrema ducuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quod credant ea se tamquam anſa in cælum aliquando sublatum iri. sacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quòd sine tali adiumento sydera se conscensuros esse confidant. Mundum vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, quę vehementius agitata, & spumis ampullisque, cælo; ex imis partibus & crassioribus, materiam terrę præ-

it; reliqua referuarit sibi. Interrogati,
itio aquas agitarit: sponte ciendi vim
fuisse respondent. Rursus, vbi quæri-
am ipsam vim ac virtutem acceperint;
quasi planè ibi sistendum, neque sit vl-
re. Primos homines vnà cum ceteris a-
ac plantis, aiunt è terra exstitisse:
tis, aut vllò iure, vagos ac feros, arbo-
, & crudis carnibus initio vesci, & fan-
tare assuetos, ipsa dein ratione duce
frugibus ali, tecta moliri, vrbes con-
sse: adhibitoque studio, paulatim à
agresti vita, ad cultum & mansuetudi-
raductos. Non pauci, muta simulacra,
formes adorant lapides; namque ij fer-
ium sunt. Adhæc, artis cuiuslibet in-
iosque priuatim aut publicè beneme-
m etiam parentes, carosue, in numina
que & statuas ac templa ponunt, & vo-
& adolent thura, non mortuis modò,
m etiam (quod magis detestèrè) viuen-
olem, & Lunam, ac stellas, cælumque
sum, vnde cuncta in terras bona pro-
ni studio colendū existimant. Sunt et-
na venerentur monstra succincta cola-
eo vomitu, cuiusmodi cacodæmones in-
ingimus, neq; id tā impetrandi cuius-
modi, quàm depellendi maleficiij causa.
uerfantia interdum eiusmodi visa, ma-
odum extimescunt. Sed qui simulacris
bent honores; ij inter cætera illo vel
idicula genere superstitionis vtuntur.
ita itinera, vel grauiores quaslibet auspi-
adhibita ad statuam precatione, sortes
obser-

obseruât: quarum est ritus eiusmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis fere magnitudinem, filo traiectos; coram simulacro ipso temere ac fortuito iaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno confederint situ (quod vulgo infaustum putatur) idolum verbis ac iurgiis malè admodum accipiunt: dein, quasi contumeliæ pœniteat; rursum delinimentis, votisque, ac supplicationibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareant sortes; idolum videlicet acerbius plectitur. ad verba accedunt verbera; in aquas proijcitur; amburitur igni: dein blanditijs denuò, ac promissis placatur. atque in hac vicissitudine tandem persistunt, quoad facta in sortes ambo missilia prona consistant. Tum verò, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, egregiè conditas coctasque gallinas, anates, anseres, oryzam, & quod præcipuo est in honore mensarum; offerunt suillum caput, & cantharum vini. Ex ijs vbi singulis aliquid in disco; porcini capitis imas auriculas, reliquarum altitium ungues, vini guttas aliquot in ara simulacro apposuerint (qui vetus est libandi mos) cæteras ipsi dapes magno cum tripudio, & effusa lætitia comedunt. Mortuorum exsequiæ celebrantur in hunc ferè modum. Patrè familias, vt exspirauit, quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocat. huic ad genua procumbens vxor primùm, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimum dicunt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata & minimè putri materia: commissuris cum alio spissamento, ne fetor emanet; tum lamina ferrea diligenter obstructis. eam arcam in amplo conclaui, vestitis lino parietibus;

à ter-

endunt, ac linteo tegunt; in quo picta
ncti conspicitur. Ante id conclaue,
edium vestibulo, stant mensæ opiparis
ibus. quindecim ipsos dies arca domi
: cognati & noti locum officij causa
; sacerdotes verò, noctu præsertim, pia
a Dijs manibus faciunt; ac pictilem
el super demortui cadaver cum certis
præfationibus cremant; vel prætentis
ui funibus appensam agitant; vocife-
notu animum defuncti ocyus ad astra
quintumdecimum diem, arca in cam-
uræ dicatû solenni pompa deuehitur.
inclusum, paulatim absomit dies. in-
lentidem Hoxiones ingurgitant cibo:
i sagina, locupletum præcipuè funeri-
. Mortuos, proximi biennium, vel et-
um lugent. quo temporis spatio crassi-
am apprimunt carnibus, & horrida se-
cingunt. filij, si personam gerant publi-
e abdicant magistratu. Hæc de sepul-
naritimæ quidem res suis carent super
Quæ naues primùm deducendæ sunt,
, vel cuiuspiam fabuloso dicatas Deo, va-
entis & supplicationibus lustrare mos
eris item in rebus alias alij cæremonias
seruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spi-
inionem planè & impuè derideant: v-
teritum hominum ac iumentorum; ne-
ortem restare quicquam omnino, arbi-
ic de superis persuasioni, consentanea
psorum inter ipsos est fides: quam ea-
, quatenus commercij necessitas, & fru-
timationis ratio postulat. ea remota;
S nequa

nequaquam ij sunt; quibuscum in tenebris mices. quin etiam, totius humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam fermè auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibēt. Aere alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dāt; vel etiam (quod multò flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrecere patiuntur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati indicium sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties causa, per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis, noctu præsertim, arctissimeque inter se constipati & constricti, adeò srua ac tetra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant, sibiq; ipsi afferant vim. Interea, in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, seriæ quæstiones per tormenta exercentur: quorum cum alia sunt genera; tum illud quotidianū. Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtuntur, cuius ante meminimus, lata digitos quattuor, crassa vnum; & quidem igne tosta, quò grauiorem faciat plagam. hoc fruitiæ instrumento, humi stratorum, ac sæpe infontium artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui non robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant; vel etiam inter ipsa verbera nonnunquam expirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido coniuncta est. abdomini cæterisq; indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abiectionē; quàm

virtutem & animi magnitudinem, infor-
los: atque ob id ipsum, etiam in bellica
us alijs inferiores haud immerito exi-
Externum ad grauiores expeditiones
militem. Id firmamētum est belli. Rex,
stulta quadam arrogantia, sese domi-
i, cæli filium appellat. Priuatorum for-
artam sudore & vigilantia rem, per pu-
exactores durissimos atterit: ex ip[s]is
aris impudicarum, quod à Caligula o-
legimus, fœdissimo vectigali institut-
um Regum oratores, quos quidem iu-
rio sibi habet obnoxios (sunt autem
is impositi nationibus, quarum olim
deposuit Sina) per summum fastum &
tractat. Non nisi humili equo insiden-
o habenis vili regatur fune, in regiam
icatifsimi introeunt. dein pedites in-
ditum accepti; ad partem eā in qua la-
nt Regem (nam ipsius quidem aspectu
entur) cum quina ex interuallis adora-
edunt, tum elata voce, legationem, nixi
ragunt, adest regius apparitor, qui cun-
bam excipiat; idemque, veluti numinis
us, ferat ab Rege responsum. eo acce-
so, cessim orator, & iūbinde flectens ge-
nhonoratus abscedit. Inter hæc, & alia
iora, quorum vel mentionem bene mo-
at mens; nihilominus elato supercilio
as omnes gentes præ se contemnunt: ru-
s, barbaras putant. de suis tantum ipsi
nificè & gloriose non sentiunt modò,
ant. Noltris tamen hominibus tribue-
l videntur. quippe Sinas utroque ocu-
S 2 lo præ-

lo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & instituta, Christi disciplinam inferere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator faciliè iudicauerit. obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstant conspirationes antistitû, quî peregrina in eas terras inferri sacra; & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minimè patiuntur. obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorû irritamenta; & quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarû omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruersitas. Verùm nihil planè maiori est impedimèto, quàm nostratium Christianorum (quos ethnicis præluere ad omnem iustitiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia, tãetsi nondum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei sim, quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum prouincijs, maximè occidua est Cantonia. Eò priusquam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regij præsidijs & classibustenant: neque ipsorum iniussu progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius, vt exponere ceperam,

ad Tamum insulam peruenisset; post diu
ram, transitu agrè tandem impetrato,
s expeditis & egregiè ornatis nauigijs,
è ad Tamum relicta, Cantonis portum
c magistratuū permissū Thomam lega-
cui èdes & lautia de more attributa. ibi
mira lenitate ac iustitia contrahendo
s; haud ita difficili negotio aditum ad
cia nostris aperuit: auxit probitatis ex
m, quod sub tēpus reuersionis, de suo
præconem tota vrbe denūtiari iussit;
uid vel ab se, vel ab suorum quopiam,
vel commodati, vel quouis alio nomi-
vellet; maturè profiteretur. Ea res vi-
ni & innocentis animi visa, & ex vni-
ibus, de totius nationis virtute nimi-
abant: apparebatque maximo cum rei
cremento societatem hanc institutam;
nandi profectiōem, aliorum deinde
m cupiditas ac licentia, qui Malaca ad
is lucris, in eadem loca venēre, opinio
icæ iustitiæ fideique propemodum su-
nem. Siquidem ex ijs quidam ad Ta-
ram egressi primò ne appellatis quidē
us, castellum excitarunt. ibi tormen-
ue dispositis, imperium vsurpare, ne-
n communem interuvertere, ac sibi pro-
are; externos æquè atque incolas in-
ntumelijs intolerandis afficere; virgi-
nferre; à plagiarijs ingenuos ingenu-
ere; non popularibus modò suis, & op-
verum etiam, quo nihil atrocius est,
disciplinæ, sanctissimisque parentum
dedecori ac probro esse, itaque paucis

diebus, infligante malo dæmone, meriti sunt; vt non pro socijs amicisve, sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neq; verò sum nescius, hæc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo cuius ego auctoritate frerus, multa reticuisse; nisi eadem illa Goesius primùm, dein Osorius planè disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regijs valida classe circumfessi, cùm in eo iam esset vt caperentur; læua tempestas repente coorta Sinarum naues dissipauit, ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quàm gloria conspectiores Malacam rediere. Tristior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus; cùm ad regiã denique peruenisset; præoccupatas cùm aliorum; tum verò Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus, Regis & Satraparum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi potestas legato facta non est; sed etiam de consilij sententia pro exploratore comprehensus, & Cantonem remissus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili fine conclusit. Hunc maximè in modum, paucorum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inæstimabile damnum est factum. ac deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis, vel alienis nauibus deuenire; pessime accepti mulctatique sunt: & complures in annos, nomini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla fuit infestior.

Libri sexti finis.

HISTO

TORIARVM

DICARVM

BER SEPTIMVS.

NTEREA Sultanus Campson, ad
 abolendam acceptæ ad Dium cla-
 dis maculam, & arcendos Arabia
 Lusitanos, classem omni conatu ad
 Suezium reparabat, auctore maxi-
 mè Hoceno Persa, de quo supra do-
 cum ex Dienfi prælio, Campsonis iram
 usa pertimescens, ad Mamudium per-
 suasa Regem; placandi Campsonis, & re-
 pristinæ dignitatis & gratiæ, tale con-
 Gidda est emporium in Arabico sinu,
 itinere à Meca; idemque portus pe-
 ni praua inducti religione, ad falsi pro-
 phetæ vndique confluunt. Ea vrbs,
 clausa mœnibus, nullo præsidio vel-
 tur; & aliquoties iam à Campsone de-
 rabum campestrium, quos vocant Ba-
 cursionibus repentinis erat vehemen-
 Porro Lusitani si frequenti nauigati-
 onibus adfuescerent; metuendum e-
 dda nullo negotio occupata, eodem
 canam euerterent ædem; ac Mahome-
 as, ad solatium interceptæ ab Sarace-
 polymæ, dissiparent. Eo animaduerso
 Hocenus, totam rem cum Cambaiano
 um, dein cum satrapis & principibus
 publicamque iactando causam; & reli-
 giositate (vt sæpè fit) priuatis rationibus

S 4

præ-

prætexendo, facile obtinuit, vt contra vim Lusitanam, cingendæ muris Giddæ magna sibi cùm à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum ijs subsidijs Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primùm ausus Campsonem compellare per litteras, culpa claudis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam numinis iram artificiosè collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Lusitanos Arabico lictore pròhibendos, Giddam vndique apertam firmare munimentis: id vbi summa ciuium voluntate perfecit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus ijs arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atq; auctoritate descilcant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tantùm à Campsone sibi peritis munitoribus opus esse, postremò hortabatur, vt aduersum conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisq; ad Mahometanam tuendam rem, Christianosq; pellendos, Indorum principum studijs, ne deesset. Eā satisfactione, tamq; enixò studio religionis delinitus Campson, non iras modò posuit; sed etiam structores & architectos Giddam extemplò deportandos curauit: quorum alsi dya opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circumdatus est. arcis extruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè generis, & cum noua materia transfmissis, vt ante, Suezium; classis ædificata maiorum nauium, quæ partim remis, partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas cepibatur

positi ad tria millia, misti Mammaluci
& ex alijs nationibus Christianæ fer-
tores. Omnibus ijs præpositus cum
perio nobilis archipirata Solimanus
is, qui tum propter latrocinia Turcicis
sulabat, adiuncto legato eodem Hoceno
Mir Hoceno, Amirasen, vocabuli si-
e decepti, dixere nonnulli. Erant tum A-
ces, quasi victoriæ præmium, Aegyptijs
is in medio positæ: neque erat dubium,
prios ea claustra custodijs occupas-
icum pelagus, totamque eam navigati-
nt in potestate habituri. itaque iisdem
rtibus & consilijs certabatur. vtrisque
erat Adeno potiri: sin id minus è senten-
; vicinum aliquem locum permunire,
nere prædijs. Quod cum Albuquerque
e frustra tentasset; tum Solimanus quo-
sus, cum vniuersa classe primùm omni-
m accessit, & initio conatus oppidanos
ariam deditionem allicere; cum ferocia
ulisset; urbem summa vi oppugnare con-
arus, præter muros turesque præuali-
n illa firmo ac fideli præsidio teneretur.
ad primos Aegyptiæ classis nuntios, A-
ræfecti accitu, non è vicinis modò locis
xilia conuenerant; sed ipse quoque Rex,
vrbe, quæ caput est regni, cum haud con-
a militum manu raptim eò sese contule-
ad motis ab Solimano triremibus, vario
rmentorum vrbs acriter quati cæpta. iã-
is ictibus labefacta nõ exigua muri pars
nti fragore prociderat: & Solimanus Mā-
ad ineundam forti animo pugnam hor-

S s

tatus,

catus, veteremque militiæ gloriam nouo decore
 augendam; copias ad littus exponit. perque pate-
 factum ruina iter ausus in urbem irrumpere, præ-
 ter opinionem acerrimè resistantibus oppidanis,
 cum magna suorum cæde vulneribusque repe-
 litur. Ergo, tum ex propugnatorum frequentia; tū
 ex vnius temerè tentati prælij euentu coniectans,
 quàm non suarum virium ea oppugnatio esset; cō-
 sciensis trepidè nauibus, retrò ad Camaranum auer-
 tit iter. Ibi, exposito omni fabрили instrumento, i-
 doneus arci exstruendæ locus eligitur. ac positis
 fundamentis, intenta cura & labore murus duceba-
 tur latus pedes duodetriginta. Cæterum, superan-
 te in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim
 haberet statiuæ; Hocenum cum nauali maximè tur-
 ba ad opus promouendum reliquit. ipse cum expo-
 dito milite in continentem egressus; oppidum A-
 rabiz Felicis, Zebitum, duodecim fermè leucas à
 mari, improuiso aduentu cepit. Locus erat cū re-
 fertus opibus; tum etiam elegantia & cultu visen-
 dus, ibi dum Solimanus partim amœnitate regio-
 nis, partim dulcedine prædæ retentus, moram tra-
 hit; interea ad Camaranum tristes nuntij incerto
 auctore afferuntur, Campsonem cum omnibus co-
 pijs ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui
 & ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum a-
 uersaretur; & antelatum eum sibi in maris præfe-
 ctura periniquo pateretur animo; oblatam occasi-
 onem auidè arripuit, ab eius auctoritate classiari-
 os abducendi. concione aduocata, cunctos hortat-
 ur, vt quoniam Aegyptia res in extremum sit ad-
 ducta discrimen; operosa, & inutiles abiecta muni-
 tione, secum ad urbem Giddam è vestigio redeant;
 oppidumque in primis opportunum, ac recenti
 firma-

opere; itemque classem tanto impendere paratam, Aegyptio imperio seruare. Neque in id, consulto imperatore opus incerta fide vir, & natura Ottomanico homini; quæ prima se dederit facultas e demerendi Selymi, nulla iurifurandi rem Aegyptiam sit hosti teterrimo prooratione gratius nihil ad aures Aegyptidum potuit, nam præterquam quod cæcærum grauitate, valetudo maximæ parerat cæpta; fremebant insuper, se in forborioso, & nullius emolumenti minitos; cum interim cæteri, partim vrbs polijs ditarentur; partim etiam ad sese in somnum, ac cibum, aliasque vomergerent. Inde, omiſſa ædificatione, Giddam extemplò traiſciunt; nauigijs Arabicum littus non tam in Solimaniuam ad Mammalucos deportandos rebi reſciuit imperator; ictus atrocitate perfidum ac ſeditioſum Hocenum incum ea quam habebat manu ſine morar. Ad urbem Giddam appropinquanti Hoceno clauſæ. tum verò accenſus rabie Solimanus palā ſe ad oppugnationē accuentaq; inter ipſos Mahometanos haud na imminebat; ni Paracates, Mecanæ ſ, cognito periculo, conſeſtim aduolaſſuentu ſedata certamina, patuitque Soroitus, ea lege, vt dum de Camplonis vel obitu certiora afferrentur, ijs quas at copijs dux vterque ſeparatim prærum intromiſſus Mitylenæus, fide nimis Aegyptia, Comprehenſum fraude Hocenum,

cenum, vti opibus imperioq; plus poterat, in vincula conijcit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum, fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerū omnium potestas, & arbitrium redijt. Ac paulo post, explorato & cognito exitiali Campsonis exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus circa nationibus populisq;ue, operam deinde nauauit egregiam: ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sultani comparatione rursus ab Rhodijs certior factus; ad Prætorem Lupum Soarium de rebus ijs maturè perscripserat; mandaueratq;ue vt contra eum apparatus summa ope instrueret sese: ac quanta maxima posset classe vtrò ad Arabiam tenderet; neu Aegyptios cum Indis coniungi (nam id erat ijs initio constitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam expeditionem omnes curas, & cogitationes intenderat: adhibitaq; diligentia, naues, quot antea nunquam, septem & triginta, cunctis rebus ornat. Cum ijs profectus ab Goa, præter Cambaiam Armuziamq;ue, repente ad Adenum applicuit. Percussus inopinato aduentu, & classis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem è recenti Aegyptiorum oppugnatione stratam adhuc ruinis haberet; excidium metuens, tempori paruit; & claues vrbs confestim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum Albuquercio conuenisset, causatus præfractum & asperum ingenium viri; sese ad urbem dedendam, accipiendum intro præsidium, & imperata facienda paratum ostendit. Omnino præclara erat occasio tam opportuna potiunda vrbs; & maximo rei

Lusi-

LIBER SEPTIMVS. 295
compendio, Saracenis & Aegyptijs In-
ire in omne tempus intercludendi. Ve-
lius, antiqui moris homo, qui nimirum
sua æstimaret fide, ne quid copiarum in
a relinquere cogeretur; atq; vt quàm in-
s ad hostem afferret vires; prauo, quin
lo consilio, rem in posterum distulit: in
commeatu multiplici in classem exa-
maranum processit. At Amirianus, & in-
ti leuati metu, nulla mora interposita
uros, alimenta conuehere, custodias au-
ue certatim, vt tam eximix, tamque in-
perum in sese indulgentix, pro sua quis-
respondeant. Interim ad Camaranum
pestate naues Lusitanæ amissæ quattuor;
rater validam iuuentutem, omnis etiam
ædificandi apparatus. dein, cum nus-
areret hostis; dimissæ ad explorandos
ssus aliquot actuariæ. In eas cum inci-
ssum ex Aegypcia classe nauigium, in
Italici fabri fermè triginta, cognitum
olimanum Giddæ se continere, subdu-
m nauibus, magnam ibi sollicitudinem,
sse terrorem; quod Lusitani ad dimican-
i omnium virium mole aduentare di-
o inde, si perculsis quàm primùm instet;
ad dubiè vel armis, vel conditionibus,
tem esse venturam. Hoc nuntio erectus
templò Giddam iter edixit. Vt in con-
classis, primò in vrbe vsq; adedò trepida
t desperata defensione oppidani vulgò
ngam: Prætoris dein mora, & Solimani
o restituit animos. Et copix ab eodem
nia productæ, ad ostentandam hosti fidu-
ciam,

ciam, instructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipsa loci regio: quod vrbs à mari, admodum insidioso accessu, cœcis & humilibus circa vadis, vno tantum, & eo sinuoso ac perangusto aditur euripo, cuius cum in ipso flexu castellum excitarent, tum etiam alijs locis tormenta in hostes opportunè direxerant. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm ad absterrendum à cōgressu Prætorem valuere. Ergo, ne Lusitanam rem in discrimen obijceret, nequicquam exposcentē pugnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauitæ notam inuri nomini Lusitano querentibus, Prætor oppido abstinuit; paucas tantum naues in portu succendit: ac tanto apparatus nulla re gestas, explodentibus & exsibilantibus de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit. Ibi, quod nulla ad edificandum cæmenta suppeterent, inchoatum ab Aegyptijs opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesque naualis turba versatur; ex aeris intemperie grassari morbus in classiarios cepit: ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti. accedebat ad grauitatē cœli, magna annonæ difficultas, vt in deserto loco, & hostili circa regione. Tantum è Ceiliso proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœperunt, sed carè Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie commebat. Is, cum nihil tale nostri timerent; ab duobus speculatorijs Aegyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceilisanorum excipitur. Lusitani septem decem in eo lembo nauigabant. Comprehenso omnes, & minimè tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hæc clades & ærumnas, hyberna transacta. & aperiente se iam
verè,

207
or, ne nihil omnino egisse videretur; ex
quod ad Africum littus traiecit. Aualites
torium olim nobilissimum: nunc, ut hu-
e vices, negotiatoribus infrequens, ac
la appellatur; nullis vallatū moenibus,
gnaculis: ac tum, propter finitima cum
ella, magna ex parte desertum, modico,
speciem, reguli præsidio tenebatur. Id
quod Solimano Adenum petenti eni-
omniaque necessaria benignè suppedita-
nus Prætor oppugnare ac delere con-
ositis cohortibus aliquot, per minores
ita magno certamine confecta res est:
custodibus, in ipsa tecta facibus & incen-
cerbè sævitum, ut ne alimentis qui-
s vel maximè egebant, Lusitani peper-
irum Adenica freti copia, quod Prætor
certam possessionem tota spe & cupi-
batur. sed eum improvida longè sese-
iquidem ab Zeilana clade transuectus
am ab Amiriano fidem promissi repe-
d suo dolore denique sensit; quàm fu-
ccasionum momenta, & quàm irreuo-
um bene gerendarum præteruolet op-
. Amirianus quippe, dum rubro mari
gantur, non modò novis operibus mi-
firmarat urbem; sed etiam per explora-
naufrajijs interituque nostrorum, ac
idda recessu didicerat. Itaque rediens
isse & imminutis copijs Prætor, aded
oppidanos, ut ijs etiam ludibrio & cō-
eria. In summa rerum inopia, portu ex-
dica vix aquatione impetrata, plenus
noeroris, Indiam irrita expeditione
repe-

repetijt. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuere, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatis ab radice Mammalucis, Alexandrinum imperium, & Africæ noua regna sibi constituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam naturalis afflictæ res est, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo absuit vnus hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor, Goæ Præfectum perampla cum potestate reliquerat. Huic simulas vetus cum Calderia quodam intercedebat, Albuquerqueij alumno, viro egregiè strenuo, qui post Prætoris profectiōē, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit; veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insula in continentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusque abest ab Goa passuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancostan ijs finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honore habebatur. Id vbi Goanus rescivit; per internuntios inimicum exsulem ab Ancothane vehementer expetijt. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad se cuilibet esse perfugium, præsertim cum in fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se non est passus, vti receptum in fidem Lusitanum expositi proderet inimico. Ea re accensus Goanus, per interpretem conuitia primùm & minas in Ancostanem iacit: dein, specie transfugæ, percussorem Calderiæ submittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiusmodi promptum facinora. Is à Calderia in hospitium benignè acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cum inuitatu Ancostanis, oblectandi

sit, ne prædæ postmodum expertes forent, statim
 ne per summum scelus deserta, protinus antece-
 dentium vestigia subsequuntur. Vti Pondam ap-
 propinquatum est; obscura nox & quies vtrinque
 textit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus
 equorum, & armorum fulgor insidias prodidit.
 Conclamatum ergo confestim ab incolis ad arma
 est: & primò ignari quanta Lusitanorum esset ma-
 nus, Ancothane duce, fluuium qui Pondam præter-
 fluit, raptim transgressi, in tutum se se recipiunt,
 mox, paucitate nostrorum animaduersa, collectis-
 que è repentino pauore animis, denuò traijciunt
 flumen; & in hostes palatos, atque ad rapinam po-
 tius quàm ad pugnam intentos, conferti ipsi & con-
 globati dant impetum. Vix primam impressio-
 nem sustinuit Lusitanus; & paucis exceptis, cæteri
 cursu angustias repetunt, loci difficultate, si mi-
 nus virium præstantia, sese defensuri. verùm eas
 quoq; nudas custodibus, barbari iam infederant.
 ita, in medio deprehenso Lusitani passim cædun-
 tur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitu-
 dine cùm aliquandiu restitisset, neque vllam cer-
 neret spem salutis; ad Fernandum conuersus, erum-
 pe tu, inquit, si qua potes, dum hostem ego vtcun-
 que sum moueo: & Goã ubi perueneris, fratri tuo
 renuntiato; dum iracundiæ dolorique intempe-
 ranter indulget, quàm expetenda ad præmia opi-
 mamq; prædam præcipuos è Lusitano præsidio mi-
 serit. His dictis, miro animi ardore se rursus in ho-
 stem concitat; & egregiè dimicans, multis confos-
 sus vulneribus ipse & circa eum quinquaginta fer-
 mē Lusitani pedites aut equites cadunt. è reliquo
 numero capti septem & viginti. in ijs nobiles &
 honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E so-
 cijs

plius centum aut occisi, aut in serui-
i. ceteri notis callibus trepida fuga late-
ora petiere. Fernandus, inter hostium
; suorum, pernicious equi beneficio præter
Ad eius cladis nuntium, ingens luctus &
rbe fuit. ac vulgo liberis, aut cognatis
viri ac mulieres, præfecti temeritate
exsecrabantur. Idalcan verò non tam eo-
am violata ab Lusitanis pace lætari; ob-
ccasione, quam dudum expetisset; Goë-
erandæ. quippe tum prælo custodibus
tum etiam ineunte per eos dies hyeme,
tot menses clausum externæ opî mare
râ. Addebat fiduciam, deletæ in Ara-
Lusitanæ classis, quamquam incertus
quod inducijs nuper cum Narsingano
arao pactis, vniuerso apparatu ac totis
bellum Goanum sibi liceret incumbere-
ductus rationibus Idalcan, primarium
us, Ancoftane adiuncto, Zufolarinum,
viginti peditum, quattuor equitum mil-
iam proficisci iubet. Eo terrore in vr-
Præfectus quotquot per ætatem ferre-
t, custodire muros, & locis opportunis
ere iubet. Ad Benestarinum præcipue in-
lias: & quoniam in eo publica salus ver-
r, ne hosti pateret introitus; quicquid
opiarum fuit, partim vada obsidere, par-
ire interdum noctuq; insulam imperat. ad
os, & agricolas, ne, ut olim, iter barbaris
ntra urbem euocatos, vel in opera, vel
mature distribuit. Zufolarinus, admo-
copijs, cum aliquoties transitum fru-
et, ad extremum operibus insulam cinge-

te; & quoniam à mari (vti dictum est) nihil eo anni tempore subuehi posset; terrestribus quoque com-
 meatibus omnino institit prohibere. Ita, præciso
 omni vndiq; aditu, penuria primùm, dein fame la-
 borari tota insula cæptum. ventumque ad vltima
 foret; nisi, vixdum hyeme exacta, singulari Dei be-
 neficio primùm à Quiloa Ioannes Sylueria cum
 vario com meatu, & quadringentis armatis; tum ex
 vltiore India Raphael Præstrellius cum fortibus
 viris; ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus
 sex Antonius Saldania subuenissent. Huius no-
 ui subsidij fama, non absistere modò obsidione Zu-
 solarinum coegit; sed etiam Idalcanis nomine pa-
 cem ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula I-
 dalcani est data; cum eo, si nuper ad Pondam capti
 restituerentur; & eius pacis Prætor adueniens au-
 ctor fieret. sequutum vtrûmq; & captiui cum fide
 redditu, & Prætor Goam delatus, ratam habuit pa-
 cem. Hoc maximè modo Goa tertium ab Idalca-
 ne obsessa, & in summum adducta discrimen, ex
 hostium faucibus præter opinionem eripitur. Eo-
 dem fere tempore, fœdioribus etiam de causis,
 dum nihil minus Lusitani præfecti, quàm de offi-
 cio cogitant, amissa Malaca propemodum est. Ge-
 orgio Albuquerque, qui Abdalam summa populi
 inuidia damnarat indicta causa, Georgius Brittus
 in vrbis præfectura successerat. Is, vixdum sanatis
 ijs, quæ exulcerata per alios erant; Malacensibus
 æquè incolis ac peregrinis admodum grauis esse;
 & insitam ingenio violentiam in omne genus ho-
 minum cæpit expromere. Mamudiana familiæ Ter-
 uitij sive, quæ portorijs vel munitionibus, Alphon-
 si Albuquerquei decreto, operam dabant; mercedes
 quotidianas, & alimenta subtrahere; alios à calum-
 niatori-

circumuentos, in ergastula condere; e-
 possessoribus villas & prædia, quasi
 uoluta, amicis aut affinibus pessimo
 nare iuncorū magistris, qui antea no-
 rces quoquouerſus bona fide vectare
 non modò cūstodes apponere Lusita-
 etiam, nullo eorum delicto, ipsas nau-
 ras adimere; denique, crudelitatis &
 faria passim edere documenta. Ijs re-
 ui nuper ad urbem redierant, cū de-
 ſent; ac nihil fermè vlla ex parte sub-
 anta rursū Malacæ solitudo, & rerū
 itas consecuta; vix vt magnis propo-
 itatibus præmijsq̃ue, & præcone cir-
 imisso, turbatæ hominum mentes se-
 l modicam celebritatem frequentissi-
 emporium redire potuerit. Cū in pe-
 e cūcta inclinarent; accessit ad res
 im ex toto euertendas, intestina discor-
 eo tempore & maximum erat Mala-
 rcis præfectura: quod nimirum tam re-
 natu, tamq̃ infestis circa nationibus
 Lusitanorum salus in eius arcis tutela
 ac proinde, omni contempto periculo,
 es ac magistratus, eū honoris gradū cer-
 ebant. Georgius Brittus per eos fortè
 e corporis animiq̃ cōfectus, cū supre-
 oram adesse intelligeret; Præfectū vrbis
 Vasaum Pereriam, vxoris fratrem sibi
 Regis decreto; quod ita mādarat Emma-
 rcis præfecto diem obire contigisset; in
 vrbis præfectus extemplò succederet.
 ur defuncto, arcem Nonnius occupat. e-
 d nullo modo ferre Antonius Patiecus

maritimæ rei præpositus; quod eâ præfecturam ad se pertinere affirmaret; præiudicata iâ ante re Alphonsi ipsius Albuquerquei sententia; qui Rhoterico Patalino ea lege tradidisset arcem, ut eâ postmodum ipse relinqueret Fernâdo Petreio Andradio, penes quem eo tempore naualis item rei erat summa. Itaque nullum esse dubium, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeatur. Hoc certamine accensis animis, cum suos uterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid naualis erat turbæ, parvam ad insulam recepit ex regione Malacæ. Cum dies aliquot obstinati ambo suspectique inuicem, in prauo consilio perstitissent; neque demoueri se de sententia ullius precibus vel auctoritate paterentur; festo die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificij causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti, Nonnius (edicto prius suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit; hominemque blanda compellans voce, Quin, ait, Patiece, nostrarum litium ac dissensionum cognitoribus utimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitrato redimus in gratiam? cum ad ea audienda Patiecus propius ad portam appropinquasset; latebris repente prosiliens præqualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primum attoniti; parumper hæsere: dein stupore in iram verso, cum ducis caritate vim pararent; partim præsidij metu; partim regijs minis ac denuntiationibus territi, destiterunt. Ea res momento vulgata, non modò
nouam

ris & amentia labem Lusitanis adspers-
so concordia bono, tot undique cin-
s, inter se se contederent; verum etiam
lino dies noctesq; in id ipsum intento,
omni conatu repetendum, aperuit. Ci-
apud eum Raia, inter suos clarus bel-
s, valida longarum nauium classe ab A-
pta; Muaris fluminis ostia petijt, leu-
non amplius quinque: aduersoq; am-
s, in terram egreditur; ac loco perop-
robusta materia densatoq; aggere per-
a; inde, vti nuper Lacamana, repenti-
nibus mare prorsus infestum habere,
ctum vrbs Malacæ identidem proue-
cipere sese; vt, si qua posset, irritatos
Lusitanos, ad paratas intra flumen, infi-
e perliceret. Harum rerum nuntijs Go-
ssimum Patiecum Antoni fratre alla-
oarius, qui ex Arabia paulo ante redie-
Menesium cū nauibus tribus, in qui-
llatores trecenti, Malacam celeriter
idem fere tempus illuc è Sinis etiam
Andradius, non exiguo cum apparatu
pulis. Horum aduentū atq; auctorita-
denuò Lusitanorū intestina discordia,
rē sublata: & simul, à Menesio ad Sio-
quicum ab ipso iam Albuquerque insti-
nicitia, legatus Emmanuelis nomine,
Coelius mittitur, partim eius amicitia
ausa; partim etiam vt eadem opera co-
ege peteret frequentandæ Malacæ, &
imo eius orē commercio Mahometanis
Coelius ad urbem Hudiam, quod reg-
t, Sionia naui delatus; Emmanuelis

litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando
vtrunque renouatum est fœdus. cuius fœderis te-
stem Coelius celeberrimo vrbis loco præcellam
ligneam Crucem summa Regis voluntate defixit.
Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transa-
ctis; ac duarum insuper nauium præsidio adiutus
ab Rege, lætus Hudia soluit. & Camboianam o-
ram prænepræteruectus, quod à Patanis accessu tē-
pestate prohiberetur; dum ad Sincapuram neces-
sario cursum intendit, transuerso repente Euro in
littus Panis ei jectur, Potiebatur eius terræ, vt su-
pra demonstratum est, regulus is qui Alodini foro-
rem habuerat in matrimonio: ac tum fortè ab Alo-
dino ipso, incertum quibus de causis, grauiter dis-
sidebat. naufragos igitur Lusitanos haud immeri-
tò sibi dissidentes, metuentesque, non modò non
pro accepta olim ad Malacam ignominia damno-
que tractauit; sed etiam contra gentis morem be-
nignè & comiter excepit hospitio. Quin, proposi-
to Lusitanæ societatis commodo simul & orna-
mento, ac Malacensis præcipue commercij vberri-
mo quæstus; facile sibi persuaderi à Coelio est pas-
sus, vt multorum exemplo dynastarum & Regum,
se se cum honorario vectigali ad Emmanuelem
adiungeret. ita, vas aureum librarum circiter sex,
in annum tributum est pactus. quam tamè dein-
de fidem, ab ingenij mobilitate non diu coluit. In-
ter hæc, Alodinus de Menesij Andradijque aduen-
tu per exploratores certior factus, tot in vnum
coactis Lusitanis vtrique aperta vi sese imparem
ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato
belli radio, pacem eo consilio petijt; vt nuntijs vl-
trò citroque mittendis rem in discessum vtriusque
ducis extraheret: quippe quos & reuersionis au-
dos, &

cum vnà florem Lusitanæ iuuentutis de-
esse non ignorabat. Neq; sagacem astu-
frustratus euentus est. Deceptos iam ali-
sitanos, improba negotiâdi cupiditas,
reuersendæ patriæ amor, nouam in frau-
lit. Iactatis vtrunque conditionibus, at-
probatis, vt nihil ad firmum stabilemq;
am, præter Soarij Prætoris auctoritatem,
eretur; eius auctoritatis impetrâdæ sus-
tere, quæ prima nauigandi facultas data
ius, & Andradius cum egregio comitatu
iêre. At Alodinus à Bintano progressus
(id vico nomen; alij Pagodem appellât)
ratam interea classẽ, ad eas quas habe
adiunxit: auditoq; ducum Lusitanorũ
arcem oppugnandam extemplò copias
uẽ maritimas ac terrestres admouit. Ni-
opinatum nostris accidere tali tempore
pressi, vix ad arma capienda spatium ha-
que eo die defensa agrè mœnia sunt. In-
epius vigerentur; nec vigilijs tantũ,
omni vndique commeatu prohibito, fa-
rent; longè peiore quàm antea, loco res
sse cæperat: actumq; de ea procul du-
ni planè insperatum subsidium Deus re-
erditis attulisset. Iauensis quidam erat in
astris vir cùm pecuniosus & clarus, tum
filio manuq; promptissimus. Is, graui-
odino acceptis iniurijs, quas salua digni
non posset; accensus vlciscendi cupidita-
tanos capta occasione transfugit. eo du-
diutore, vt erat locorum ac temporum
tus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus
tionem assumptis, agmine silenti profe-
T 6 cti, su-

cti, subito vicissim impetu castra hostium cum magna eade expugnarunt. prædæ haud ita multum in ijs inuentum. tormenta, plæraque ex ære, aucta ad trecenta. Quominus Pagum victrici classe porro contenderent, ipsumq; Alodinum oppugnarent; obiectis trāsverso flumine munitionibus, custodisque passim in ripa dispositis, in præsentia prohibiti sunt. cæterum eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus alijs aliò missis ad maria tutanda; ipse cum septingētis armatis ad Ceilanum siue Taprobanam, nauium vndeuinginti classe contendit. Cum Callensi regulo ante multos annos (vt supra memorzui) Laurentius Almeida pacem ac societatem inierat: Soarius, Colūbani præcipuè reguli amicitiam & commercium expetebat, quod in eius potestate laudatissimi cinamoni syluas esse non dubiè comperisset. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accuratè mandauerat. Igitur delato in conspectum Ceilani Soario; & Columbanā præcipuè oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appulsum, & arcis ædificationem idoneus. hami figura littus in mare procurrat; curuoque anfractu capacem efficit portum, in quem ex insula navigabile flumen illabitur. huc applicita classe, nuntij confestim ad regulum missi, foederis & amicitie causa; postulatūque de more, vt in vsum diuersorij, merciumque custodiam contra insidias maximè Saracenorum, castellum ibi liceret exstruere, non tam Lusitanis, quàm incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento futu-

E Brachmanum disciplina, vt cate-
ndi, erat regulus, atque adeò Brach-
emet. neque ita pollens habebatur ea
e viris armisque. quocirca, & patrijs
peregrinas religiones auersabatur; &
nera insula haud immeritò Lusitanam
bat vim. Attamen, reputans apud ani-
m, quàm ex tenui fortuna vicinus Co-
post initam cum Lusitano amicitiam,
opes breui tempore peruenisset; eiuf-
ssus, & emolumentum cupiditate ac spe
de fœdere, & de castello, non tamen
solicitudine assésus est. Caterùm haud
sententiã perstitit. Saraceni ex conti-
fugi, vel in primis vtilem in ea insula
nem paulo ante instituerant. ij, mor-
rati, inde quoque ab Lusitanis pelli se;
ixi impetu, regios consiliarios pecu-
ibusque; regulum ipsum adhuc fluctu-
m alijs rationibus, tum proposito mi-
ruitutis metu, facile ab ea mente de-
que id modò, sed etiam ad arcendos
ranos, vltro suam ipsi nauant operam:
sertim instantibus operi, hortantibus
nos, munitiones raptim excitantur. ibi
nulla tormenta disposita; & simul, ad
cietatem planè dirimendam, Lusitani pau-
in pacatam regionem securi descende-
recepti. Soario ad opus inchoandum in-
redienti, obiecta munitio præter exspe-
apparuit, missi protinus ad rem cogno-
quot expediti, renuntiant, mistos insula-
nos in statione versari. ita Mahometanũ
d dubiè patuit. & Soarius, omisso inte-
rim

rim ædificatione, copias ad pugnam exponit: magnoque vsus militum ardore, quamquam assidue iaculantibus contrà barbaris, ad ipsa tormenta succedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur. at vbi ad manus ventum est, momentò disiectis munitionibus, hostes in fugam auersi: tum fugientibus acrius instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab insequendo desistere, quoad Prætor signotuba dato, palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo prælio. nec Lusitano gratis victoria stetit. vulnerati iaculis fermè sagittisque complures: nonnulli etià desiderati, in ijs Verissimus Patiecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrili apparatu descendit; ac fossam à portu vastum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam fossam vallum erigitur, tormentis in hostem obuersis: dein modico intervallo additur murus, barbarorum terrori magis, quàm operis firmitati propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti classiariorum certamine confestim peracta. & regulus, cum aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus; misso cōfestim legato, veniam petijt eorum, quæ alieno suasu, inconiultè ac temerè egisset: atque ad iungendam ex integro societatem hospitiumque se se paratum ostendit. At Soarius grauer questus non opera tantum sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione Lusitanos; præcisè negauit, se pro tam atrocibus iniurijs aliter satisfactionem accepturum, quàm si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac di-

em cum annuo vectigali concederet. Ne-
it Columbanus, Lusitana horrens arma,
uper ea re præfectus regius aliquoties nõ
prete commeasset; ad extremum ita con-
regulus Emmanueli quotannis persolue-
dij nomine, cinnamomi pondo centum
millia; annulosque duodecim, sapphy-
ropis ex eadem insula inclusis: & elephã
rea sex. Emmanuel autem, receptum in fi-
mbanum, ab hostium vi conatibusque,
ccessores ipsius, terra marique defende-
maximè legibus data pax: & nulla inter-
ra, Soarius destinato loco arcem conde-
us est. opus, adiuvantibus etiam regijs,
olutum, in eius arcis custodia Prætor Io-
ylueriam valido cum præsidio colloca-
maritimam navibus quattuor tuendam
Mirãdæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex
tentia confectis, & Arabicæ nauigatio-
a ex parte compensato damno, circa ini-
embris ouãs Cocinum est reuectus. Hæc
ytraque India cis. Gangem & ultra, Soa-
re per triennium gesta. Prouinciam dein-
o accepit Didacus Lupius Sequeria, is, qui
manuelis missu Malacã adierat. Huic,
adici exercitus parte varijs casibus absum-
es nouem cum bellatoribus mille quin-
manuel in supplemētum attribuit, cum
nno seculi hui⁹ decimo octauo profectus
e, Cocinum secūda nauigatione deuenit,
su, circa promontorium Bonæ spei, conti-
nimè prætereunda silentio. Magnitudi-
piscis est in Africo Oceano, quem pis-
ra videlicet, acum appellant (Xiphiam
ego

ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemque ita duro atque hispido, ut ferrum deterat in modum limæ. Ex ijs beluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam plenis entem velis, toto impetu elata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum se se per vim conatur excutere; quamuis libratam suis ponderibus nauem adeo quatefecit, ut se in Syrtim impactos nauæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cum, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret nauis; Cocini demum subducta, insertum in carinam, ut dixi, planè cubitale rostrum ostendit: quod illicò extractum, & in Lusitaniam argumenti & & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu; primùm circa omnes artes præsidia noua disposuit, dein Regulum Baticala, detrectantem iugum; pactumque nuper Emmanueli stipendium persoluere (ut sunt leuia barbarorum ingenia) recusantem; misso ad eius portus fauces obsidendas cum nauibus aliquot Alphōso Menesio, subsequuturus ipse mox, ad fidem officiumque aut minis, aut malo redegit. Simul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauitè premi; Antonium Corream cum onerarijs ad com meatu petendos, eoque importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, ultra Gangem positi non longè à Malaca, Triglypton olim urbem, caput fuisse quidam existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus; ne in terra adhuc ignota longius ab suis nauibus ipse discederet; Antonium Passanum, & Melchiorem Carualium

honesto comitatu muneribusque mi-
m in vrbe Pegu (ex qua tota regio de-
) inde aliquot dierum itinere com-
Magna tum erat (vt sæpè diximus)
Oriente, gloria nominis Lusitani: mag-
icæ virtutis, tum opum ac diuitiarū e-
neque minor, si per Lusitanos licitum
es circa nationes tenebat, in Malacensi
egotiandi cupiditas. Itaque Pegusia-
quamquam in primis tum potens ac no-
n haudquaquam indignatus, Antoni-
m nuntios pro se misisse; comiter ijs
os vicissim ad eum ipse cum donis re-
iendæ societatis & amicitiae gratia: sa-
m; alterum pontificem; hunc, Rauli-
a, Samibelganum, Pegusiorum vulgus
Martabanum est ventum, post mutua
s officia, conscriptæ communi consen-
foederis leges. tum, ad eas solenni iu-
firmandas, in celeberrimum vrbis fa-
nius Correa regijque, summa populi
conuenêre. totius autem cæremoniæ or-
smodi. Samibelganus prior, in aurea
igenter inscriptas eius amicitiae leges,
a, tum Lusitana lingua; vt & populares,
intelligerent, elata voce recitari ius-
nostris vicissim est factum. lectis, & sub-
nditionibus, Raulinus seu, sacrificulus,
x ritualibus Pegusiorum libris de mo-
tati. papyracea dein segmenta crocei
i colos apud eam gentem cultui diui-
est) & aliquot simul arboris odoratæ
notata litteris, igne subiecto combu-
is insertam manibus, manum vtramq;
Samibel-

Samibelgani, cineribus ijs imponit, pauca ex eo percontans, quibus ille ita respondebat; vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, summa attentione miroque silentio peracta. Dissimiles animorum habitus Antonius Correa comitesq; in eam cæremoniam attulerant: quippe qui vano errore ducti, Christianam fidem ethnicis iure iurando obligari fas esse vix ducerent. itaque Antonij accitū, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris; diuini humanique iuris haud multo quàm cæteri Lusitani peritior, in medium prodit. sacrę pagine, Christiano ritu, erant ab Antonio cum solenni imprecatione tangendæ. atqui sacerdos pro Euangelij biblijſve, librum ex cōposito protulit, eleganter & artificiosè compactū; in quo varij generis lusus & cātica Lusitanico sermone scripta continebantur; nonnullis tamen immistis, vt sit, sententijs moralibus, atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admouet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex Ecclesiaste. incideret: **VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS:** quod ille vbi præter omnem exspectationem animaduertit, subita percussus religione cohorruit; ac præclarè sensit, quàm integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisq; esse cœleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina cōtigisset. Sancto in hunc modum fœdere; impositisque in oratarias mercibus, & omni genere commeatus, Correa per opportunè Malacam defertur. Eius aduentus, non modò ex diuturna fame & squallore obfessos

it; sed etiam animos ijs addidit ad Alodum ultro laceffendū, & si qua fieri pos-
vicinis sedibus tandem aliquando ex-
n. Quod ille quasi præfagiens, ad omnes
casus multo ante sese parauerat. trans-
iū cancellis non vno loco intersepe-
, angusto dumtaxat singulis paronibus
transitu relicto. dein, sub aquas passim fi-
es præacutos adegerat. adhæc, densissi-
magnitudinis arbores, quæ ripas flumi-
læuæque prætexunt, ad radicem ita in-
perat; vt per leui momento impulsæ, na-
bruerent. Denique non longè à Pago,
o fluminis ambitu longiorem in cubi-
inet ripa; confibulatis è valida materia
et cespite ingesto, nouum castellum exci-
e non modico præsidio, nec paucis ex-
ntis ad hostem ex obliquo feriendū in-
His rebus cognitis (neque enim deerant
renuntiarent) Correa, & Eduardus Mel-
acta minorum nauium classe, quarum
emis agerentur, & bellatoribus circiter
impositis; Muaris fluminis ostia peti-
emissi cum securibus dolabrisque, & fir-
io militum fabri ad hostiles munitio-
endas. ij quò validiores, ac peritiores ta-
t artium, eò celerius confecta res est. dis-
elli; euulsi ex imo stipites; insidiosæ ar-
iuersum projectæ. ita sequenti agmini tu-
ellum vsque fuit accessus. neque ita ma-
io, admotis nauibus machinisque, deie-
præsidium. Hinc, magna concepta fidu-
ni ad Pagum victrici succedūt classe. Vt
stium oppidi ventum est; dispositæ extra

V

vallum

vallum Alodini copię cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissa tormēta, nonnullam cruenti pręlij speciē prębuere. sed vbi egressus ē nauibus Lusitanus in sicco signa constituit; & cominus gladijs contisque dimicari cęptum est; tanta planē diuinitus formido (veterum Hebręorum victoriam dices) tantus terror hostes inuasit, vt oppido ad prędam relicto, sese in proximos lucos, & nota latibula fœdo cursu cōiecerint. nec pauci ex ijs in fuga verius quā in pugna cecidere; cū ē Lusitanis (quod pręsenti diuinę opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda tecta raptim discurrit miles. exhausto quicquid erat pretiosi; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varij generis nauigia in vnum cōacta ferē centum. quorum erant aliquot, puppi proraque regium in morem cęlatis inauratisque; ex eo genere nonnulla in triūphi speciē reservata. ceteris ignes inieci. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeuntes in urbē accepti, Alodinus, fracta, sed nondum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas ē tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemensque repetijt. Interea, vicini Malacę barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasi onem; multis & grauib; iniurijs nostros affecerant: ac Pacenorum p̄sertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaserat; delatosque in Pacenū portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exue rat mercibus, partim etiam per summū occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam societate ac fœdere iam pridē nostris obstrictus, in ea rerū difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas
vin-

as iniurias, regulosq; ab instituto latro
rendos; Garzias Saia Malacę Prefectus,
sem Patiecum, vnica, verum egregie in-
i dimisit, is, præcipuo in Somatranos o-
tus, quod Antonium fratrem paulo an-
coniecerant, cum alia Somatræ litto-
do Pacenum, Acenumque breui aded fe-
vt non peregrini modò institores mul-
tigatione desisterent: sed etiam incolæ,
uo maximè alimento victitat ea gens,
li cum dolore damnoque abstinere.
ecellam Patieci nauem, atque à machi-
ite paratissimam, semiermes ipsi, mino-
gijs aggredi satis audebant: tantum ad
a insidijs loca excubare instituerant, si
, in terrâ egressos, per occasionem exci-
nt. Fortè ita accidit, vt Patiecus, aquadi
acensi quàm exercitatissimo remige in-
capham intra Iacaparini fluminis ostia
best ea aquatio à Paceno portu millia
ermè quattuor, neque ad remigum præsi-
pugnatores plus quinque attributi, An-
eranus Portuensis, Antonius Passanius
ianus, Franciscus Gramaxius, Ioânes Al-
intelanus; postremi nomen intercidit.
e per otium facta, priusquàm ad suos Lusit-
ecipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorū
, Raia Sudamicinus, rei subicte nuntio ex-
ciaras tres confestim expediri iubet; cor-
quæ fors obtulit telis, in singulas, aptas
sque remigio, centum & quinquaginta ar-
ponit. Ea dum parantur, coorti repente
e fluminis ripa barbari, sagittis & iacu-
s nostros detinere nō desinunt. & ea qui-

dem mora nō admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela, densatis vtrinq̃ scutis excipiūt. grauius aliunde malum instabat; quod vno eodemq̃ tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab socia naui, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam exspectarent. iamq̃ raptim instructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant. longè tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuentutis flore vehabatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, vtrò in aduersum hostem cundi; vt, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quam per metum mortis, in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repente circumagunt: validoq̃ remorum impulsu vix dum concurrerant proræ, cū Lusitani salutari IESV nomine pariter inuocato, strictis gladijs aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt: ac ferro primū summovent barbaros: dein globatos in vnum, ipsaq̃ audacia obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cū ad vehementes gladiatorum & cuspidum ictus nuda præbuisent aliquandiu corpora; & emicantem è Lusitanorum oculis ardorem ferre vltra non possent; quā cuique commodum est, certatim sese in flumen eijciunt. Sudamicinus, perterritos nequicquam precibus minisque cohibere conatus; denique se ipse quoque de naui præcipitat; dolore q̃ ac rabie accensus, vt quemque suorum nando adeptus est, elato pugione confodit. Cæteri
dua-

duabus lanciâris ex interuallo sequentes, cùm, si acrius institissent, nostros vulneribus affectos ac propemodũ exsanguis nullo negotio cõficere potuissent; nec opinata suorum clade perculsi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus perditis repētè Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, captiuam ipsius Præfecti lanciaram in altũ abducit: eò maiore omnium gratulatione ac lætitia, quò propior exitio fuerat res. Eius tã præclari facinoris fama cũ cæteris circa populis, tum præcipuè regulo ipsi Paceno magnũ terrorem incussit. Missis extemplò ad Patiecum, mox ad Garziam Salã legatis, demissè petijt pacem; eaquẽ conditione impetravit; vt cuncta per scelus ac fraudem ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixè operam dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuus insulis figeret. Eã, vt supra docuimus, Canarino, & Malabarico littori obiectã, numero plus mille censentũr. Multitudinem hanc, intercurfantes euripi faciũt, adeò angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arborum deterant: alibi etiam, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiam manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessarijs carent incolæ: sed pro ijs omnibus, vna est palma (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longè præstantior. quippe, non proceritate solũ, & pulchritudine excellit; verũ etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tengam Narlemye Indiscocum, seu nucem Indicam Lusitani dixere: humani fermè capitis magnitudine, duplici operi

mento: quorum exterius, in summo læue, stupēa intus densitate (cairum vocant) netur ac textitur, canabis & sparti modo, cūm alios in vsus, tum præcipuē in vitilium nexus, & anchoralia: neq; materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior. namque, vt falsuginem amat ea planta; cairū quoque ex ea pregnatum, & marinis aquis immersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregiē continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quā viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corij: vt se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipsa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedinē quadam & grato sapore lactescens, non per se tantūm in cibo grata est, ac salubris; verū etiam, vbi visum fuerit, exhausto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leuiter incisus, in obdita oris angustii vascula opimam instillat succum, ex quo varijs artibus coctionis usque, veteri, vt Strabo ipse testatur, inuenito, mel seu saccarum, vinum, acetumque perficiuntur. iā folia, cūm & librarijs pro papyro sint, & loco regularum imposita domibus, arceāt imbres; tū etiam in vestes formam facili simul ac spisso contextu nectuntur. Denique, vna eademque arbor, omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos, in
malum,

malum, affamenta, clauosque: comam in vela: cairum in funes (vt dictum est) omnium optimos, filaq; ad laterum suturas: postremo cocum ipsum, quæque ex eo conficiuntur, in onera ita, non sine miraculo quodam, omnibus planè rebus ex semet apta & instructa nauigat palma: eademque discissa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta suppeditat. Incolæ importato lino, sericoque, talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honestius multo, quàm cæteri Indi velant corpora. Piscantur etiam palmeis verriculis minuta conchylia (sunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro splendore, & colorum varietate, hæc, saburræ loco in onerarias indita, ac diuersas in regiones euecta, apud Gangaridas & Sionios, vilioris moneta explent vicem ad res parui pretij coemèdas: apud Hesperios autem Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Insularum omnium caput est Maldiua; ex ea cæteris cognomentum, ibi frequenti emporio domicilium est Regis. qui cum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt supra demonstratum est, amicitia; ad eam stabilendam, locumque munitæ apothecæ de more petendum Sequeria deinceps Ioannem Gometium destinauit. Neque magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promissis illecto; & cum Lusitanæ felicitatis opumque haud ignaro; tum vectigalibus nouis rem augendi percupido, facilè non de societate modo, sed etiam de castello impetratû. id castellum ad mare Gometius, quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebisque raptim exstruxit, ac muniit. Eius deinde operis, & quadam nominis Lusitani fiducia, vix quindecim armatorum custodia septrus, cùm iam nò pro

inquinilino vel hospite, sed pro tyranno ac domino sese gereret, & commeantes in idemporium peregrinos varijs vexaret iniurijs; repentina conspiratione Saracenorum oppressus, vna cum suis occiditur. arce, & ijs quæ intra arcem asseruabantur, Mahometan^o potitur. ita Lusitani, quàm facili aditu in eas irrepserant sedes; tam leui negotio mox deinde sua culpa deiecti sunt. Nec leuiores alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria cōmercij causa Ciaulum petens, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio commisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana carauela postmodum incidit (rotundæ naus genus, cum ad onera, tū ad militiam vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommodè fortasse quis dixerit) cōtracto mox certamine, dum tormenta exercentur, ignea scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur inde sæuum repente coortum incendium, nauas vectoresq; omnes, vna muliere excepta, protinus hausit. Ad earum rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot Canarini maris custodiæ præerat; nocte sublustri, Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosa aduentu præcognito, incolæ paulo ante diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica vilisq; suppellex; tamē ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescēte demum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ artis peritissimi superueniunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum centum & quinquaginta armatis egreditur: quorum erant sclopettarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni arcubus tantum instructi; primam hostilium glandium procellam submissis

missis corporibus excepere: tum ad sagittandum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber; ut Lusitano, ad fistulas replendas nihil unquam temporis aut loci reliquerint. Inde cum, sensim cedendo, ad mare se se reciperet Sosa; minimè fefellit hostem. circummissus illicò iuuenum globus, reditum interclussit. itaque Lusitani undique virgeri capti: nec sine multo sanguine, vix tandè ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram simul, & iaculantibus, adeò pertinaciter institere Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, ut semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijque remoradi causa, propemodum inijceret manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus, Ciaulum ad faucios curandos, minimè secunda fama se contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium classis, cui Georgius Albuquercius præerat, Olisipone profecta, malè admodum nauigauit. quattuor tantum eo anno in Indiam peruenire. è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta, aliam in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis commercijs ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis etiam miserabili genere cladis interiit. Mahometani eas incolunt regiones: hi, Anconino Rege interfecto, iam pridè ab Lusitana societate defecerant. Cum dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana apulerant scapham; in quibus erant primarij duo: præfectus, & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent; interim scapham, remigibus vacuum, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam de-

ducendam, aptandosque remos, semiplenis vasis illicò Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasque partim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: nequicquam cæteris Lusitanis, cum ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætiorem exitum deinde sortiti. quippe, urgente siti, dum alias aquationes in vicino conquirunt; rectore vacua naus haud longè ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam eminus prædam, ingens repentè affuit hostium vis. momentò spoliata oneraria: & quotquot ea vehabantur cæsi, vno duntaxat relicto adolescente, què tyranno Mombazzæ muneri mitterent. Albuquerque, dissipata classe, ignarus, ex ijs quæ non comparebant, quò quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem: atque inde, transmissò mari, Goam insequenti demum æstatè peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab alijs infelici successu tentatam Arabicam expeditionè aggredi statuit. Con tractis ex omni ora nauibus maioris formæ quatuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: cæterâ summam, è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum ijs copijs Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ, secunda nauigatione transiit. Ibi cognito ad Giddam stare lex Turcarum eriremes; manusque armatorum cõgi ad fauces Adeni occupandas; intra ipsas fauces inuehi, & longirudine unus emensa, circa Giddâ laceßere bello

Turcas

Turcas decreuit ; vt si se occasio dedisset , signis
collatis de rubri maris possessione decerneret.
Hoc animi proposito legens oram , ad Meten vi-
cum , aquandi causa , applicuit , metu desertum ab
incolis. vna tantum vetula inuenta : cuius indicio
in summa siccitate aqua patuit . amnis erat alueo
glareoso. sub eam glaream , æstate , cursu tacito sele-
ita latices condunt ; vt nihil humoris in summo
prorsus appareat. Anum indicem remuneratus , &
in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico , Se-
queria in Arabiam non longè ab Adeno traiecit.
ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras ia-
cit ; in scopulum sub aqua latentem illata Præto-
ria , solutis incussu compagibus extemplo diuel-
litur. quæ in summis tabulatis erant , cum parte ma-
chinarum ægrè seruata . cætera demerso alueo pe-
riëre. naualis turba (quadringenti numerabantur)
in cæteram classẽ distributi . à Sancto Antonio
nomen erat Prætorix. ex eo , Diui Antonij saxa , lo-
cus appellatus . Ab hac statione cum ad Giddam
recta contenderet Prætor , adeo pertinaci com-
plurium dierum Aquilone prohibitus est ; vt in-
terim aduentante hyeme , idoneum rei gerendæ
tempus effluerit. Itaque omisso bello , ad pacem
cum Dauide Abassino Rege firmandam animum
adiecit. cuius Regis imperium , cætera mediterræ-
neum , modica tantum ex parte ad rubri maris lit-
tora pertinet. Eam oram Davidis nomine tenebat
Præfectus maximus , quem honoris titulo Barna-
gazium vocant. oppidis ac vicis , Præfecti minores
præerant. Cum hisce Præfectis de societate agen-
dum erat Sequerix , & legati duo in terram ex-
ponendi. alter , Matthæus Armenius , is , qui ab ipso
Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis

ante

ante decennium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo suo merito indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima, fuisse eius in locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, nondum peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemæis ferarum olim fuit) haud procul à Camarano visenda, si fortè locus arcis ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula Arquico oppido maritimo Abassini littoris obiecta, per angusto freto ab continente dirimitur: & lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutâ ac placidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis, armentisque varij generis, in usum classum & præsidiorum abundat. Prætor, totam insulam per otium cõtemplatus, tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suos ab incendijs ac præda continuit: Mahometis verò sanum ritè expiatum, intemeratæ Conceptioni Dei paræ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Præfecto oratores affuere cum donis & comœatu: quibus, utpote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitum, amicitie causa, datum est. illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iam pridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primum omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt, hunc ipsum ubi adesse præter expectationem audiire; & mox in conspectum est productus veneranda canitie senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. & vulgata eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oscula confluebant.

Ea de-

Ea demum celebritas, & Matthæum omni suspici-
one liberauit; & Lusitanis, quod in fontem ad eò as-
perè & inhumanè tractassent, dolorem simul ac
pudorem iniecit: eò magis, quod etiam aliquot è
sacra Visionis æde monachi (multa autem cœno-
bia, ex Diui Antonij fermè institutis, eo toto reg-
no visuntur) salutandi eiusdem Matthæi causa, ad
classẽm accesserant: qui ab Lusitanis sacerdotibus
linteatis, cum symphonia, & psalmis accepti, ma-
gnam animi voluptatem præferebant, non è Mat-
thæi solùm, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduen-
tu: quod vetus oraculum sibi à maioribus traditũ
ferrent; ex occiduis aliquando regionibus, Chri-
stianæ religionis homines in ea loca venturos. E-
ius vaticinationis promissa, tantæ classis appulsu,
tandem esse confecta; & in illo sacratorum homi-
num cœtu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tanto
locorum interuallo, dextras quodammodo mis-
cuisse; magnoperè latabantur. in sermonem dein
cum Arquicano Præfecto vêtum est; & paulo post,
ad stabiliendam societatem (quod ita Dauidè vel-
le non ignoraret) Barnagazius cum peramplio co-
mitatu Arquicum processit. Paululum ibi alter-
cationis fuit, dum dies locusque colloquio con-
stituitur: littus ipsum aduena: Arquicum oppi-
dum Barnagazius præoptabat, nonnulla faudis ac
periculi suspitione ab Saracenis iniecta. Ad eam
suspicionem tollendam (quando per obsides tran-
sigi, indignum Christiana amicitia & hospitio vi-
debatur) cùm synceri animi pignus Crucem nu-
dari & porrigi ab sacerdote iuberet Antonius Sal-
dania, Lusitani Prætoris internuntius; seuero vul-
tu Barnagazius confestim exsurgens obstitit; ne-
gans, tam leui de re, tam augusta attrectanda my-
steria.

steria. Quin ego potius, inquit, de iure meo decedam, meque vltro in omne discrimen obijciam. ita, medix regionis cāpus, inter oppidum & mare, consensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis nō amplius armatis ē classe descendit. ijs copijs in statione vtrinque conspecta relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodire. Primus congressus fuit, mutuo blandē & amicē consalutantium: & Regis vtriusque in alterum, beneuolentiam studiumque; accurata oratione testificatium. dein societas ac fœdus hoc maximē modo sancita. Classarius sacerdos argēteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacem I E S V S Christus, generis humani Redemptor, discipulis reliquit suis; eadem esto inter nos, qui eiusdem Christi cultum profitemur, ac fidem. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis effigiem. In eandem fermē sententiam conceptis verbis iuravit Prætor. dimisso deinde colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officijsque certatum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra marique, contra Christianæ rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rhotericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam usque tuto mittendum. cuius in comitatu cum alijs honesti viri complures fuere; tum verò Franciscus Aluarus sacerdos: qui dein reuectus in Lusitaniā, eius peregrinationis seriem patria lingua descriptam edidit: eodemque postea auclore, Paulus Iounius gentis ritus moresque; latino sermone diligens

ter est persecutus. Per eosdem ferè dies, quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, à Paceno So matre insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contendit. puerum adducebat duodecim fermè natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino socero adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulissent; restitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obtestatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea possessione pellendum, sex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquerque attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitie nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vascus in Lusitaniam à Præторе missus. magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit; & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est. Prætor, cum egressus freto Calaiatum petijisset, Armuziam inde processit. ibi, clauso iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus est. Dum hæc ad Arabiam, & Persidem fiunt; Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda, si crimen abesset, vectigalium accessione ditauit. Idalcanem inter, & Crisnaraum Narsingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarserat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitie leges ambo parum sincera fide custodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narsingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari occultis latrocinij, ac repetentem res Narsinganū, dolis fallacijq; frustrari. Crisnaraus vicissim,

otij

otij impatiens, bellum denuò optare; & in Raciolum urbem Decani regni munitissimam, spe atq; auiditate imminere: quam sibi maioribusque ademptam, Idalcanis accessisse regno ægrè ferebat. Et ergo repetendæ urbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi tale consilium iniit. Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenioque, industrius vir, & experient. Hunc, ad Arabicos equos in vsum belli commendos magno cum auri pondere Crisnaraus Goam misit: & quò testatior esset res, ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessariò iter habenti bene nummato viro, Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, evenit. Ingressum Decanios limites Cidem, utpote eiusdem sectæ hominem; quin etiam è Mahometis, ut ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum promissis ad se per litteras inuitavit. Cides, vel societate superstitionis; vel vberioris stipendij ostentatione adductus; vel etiam interuertendæ regis pecuniæ spe; haud grauati ad Idalcanem sese contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum extemplo amandavit. ibi, ne quid rumoris emanaret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum administratos è medio sustulit. Crisnaraus interea, speculatoribus clam appositis, cum rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione; missis quoquo versum ad Reges ac dynastas epistolis; manifestam Idalcanis perfidiam, & violatas pacis leges minaciter & acerbè conquestus est: dein, maximis equitum

tum peditumque contractis copijs, Raciolum urbem obsidione cinxit. Adeam soluendam obsidionem Idalcan profectus; commisso praelio, magna parte suorum amissa, cum paucis elabitur. Crisnaraus victor, non castris modò Idalcanis est potitus; sed etiam Raciolum urbem valido instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam; metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quò propter siccitatem Crisnaraus cum exercitu peruenire non posset; amissa in præsens renouandi belli fiducia, sese inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cum alij ab Idalcane defecere; tum Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigalibus quæstuosam (Concanù vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero avaritia & fraude non absimilis, magna pecuniæ summa è vectigalibus portorijisque collecta; id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circumspectanti, commodissima ad fugam, Goa Lusitanorum vrbs visa, id quò tutius faceret; Lusitanum sibi præfectum ante conciliandum ratus; ad specimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primum vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere graturum (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, vt ipse potius in eos por-

tus & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet. &
 quiores animo Idalcanem in afflictâ fortuna laturum, suas opes & vestigalia in Lusitanorum, quàm in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit, ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verum apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis fermè Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripto traiecto, Concanum sine certamine villo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argenti auroq; loculos tulit: & quò res occultior esset, amico Lusitano cuidam æquè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissimè pernegaret, neq; chirographum exhiberet vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dum thesauris malè partis incubat securus; inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnarus deinde malis artibus receptam urbem Raciolum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero peditum equitumq; & vniuerso apparatu (alioquin fides Barrium, & Osorium, & alios rerum Indicarum auctores appellet) orbis nostri expeditionibus longo intervallo præferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremò, ne Lusitanis quidè ipsis, vt in loco exponemus, diuturna stetit,

na stetit, minus honestè quæsitæ possessio. Ita, per omnes eorum scelerum affines, peruagata celestis ira, breui tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis exegit. Per eosdem fere menses, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nonem duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vasaï Pererix, in medio cursu, repente, veluti fræno equus adducto, ita substitit magno cum aquæ sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consuevit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cùm inflatis vento velis hæreret nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quòd esset nox) ad motis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque do-drantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad summum vsque cingebat: quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeò tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militesq; perfusi, vt verò, dolij magnitudine, vasto hiatu nouissimè caput extulit; metu exanimati pænè omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viuâ tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consulandi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, ballistisq; depellendum suaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cùm

nihil explicaretur; & maior in singula momenta terror instaret; suppliciter ac demissè veniam pacemque Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precesque confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in medium prodijt. ab eo, sacris carminibus, & exorcismis delinita bellua (mirum dictu) nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cum è portentosis narium fistulis ingentem resbasset aque vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè tempus, in Somatram Georgius Albuquerqueius cum orbo extorrique delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga se voluntati diffisus, non longè ab vrbe munierat castra; seque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquerqueius, missis qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere; cum denuntiatione minisque nil nisi verba & frustrationes eliceret; fauente Aruano finitimo regulo, castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine suorum expugnat, ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat; pupillum magno populi assensu plausuque; Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex foedere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpositus is, qui pupilli suscepit causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorum amico Ninacunapani concredita: dein ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus extrui captuin.

tum. Quæ ne res, adeò secundæ, nimium Lusitanos efferrent; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longè dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens; cùm ex itinere Acena littora tenuisset; auri occæcatus auditate, cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat; cum centum & viginti armatis interram egreditur. Huic Abrahamus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in ijs Georgium ipsum interficit; cæteros grauitè faucios retro ad mare compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre suffecto, Lusitani Malacam traijciunt. quò cùm item Albuquercius paulo post à Paceno superuenisset; duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus fermè sexcentis, Alodino, infestum de more Malacense littus habenti, arma inferre denuò placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt supra demonstratum est, in Bintanum haud longè à Pago receperat sese. Ea insula, Sincapuranis obdita faucibus, nobili secatur amne; qui ponte iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic impositam anni urbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vt supra docuimus, vetere domino, præclarè munierat, ad pontis caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, serratæ structuræ, ad latera ferienda, valum & aggerem obiecerat. Portum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistuca flexuosi de more stipitum ordines; & in assidua statione paratæ lanciaræ seu lembi egregiè tuebantur. Lusitani, pro-

pe certa victoriæ spe profecti, nondum probè explorata regione, descendunt; duabusque simul partibus ad mœnia subire conati, cùm neque scallas attulissent, & stagnantibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis vndique hostium telis ac tormentis, promptissimi, quique sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cùm & incognita obstarent vada, & hostilium nauigiorum agilitas, onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa inhabiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso incepto, & præcipuis
 & suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquerqueius Malacam redijt:
 Brittus ad Molucas, quò intendat, nauigare per-

rexir.

Libri septimi finis.

HISTO.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

VM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoq; parte, atque adeò planè diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprimè callens. Is, quod in India sub Albuquerque duce stipendia multa fecisset; nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunq; meritis æstimâdis nimiû sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiores Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulâ trāsijt. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & cōsiliarios docet; Molucas insulas, quarû celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitijs Lusitani fruantur; intra Castellana cōquisitionis limites haud dubiè contineri. idq; non pluribus tantû argumentis è mathematica supputatione cõtendit; sed etiâ acceptis inde litteris à Francisco Serrano, de quo supra commemorauimus; in quibus de admirabili quadâ eius regionis cûm opulentiâ, tum ab aurea Chersoneso lôginitate differeret. Profectò, si à fortib⁹ & peritis hominibus tentetur ex Occidente iter; haud ita magno negotio è Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opè dein addit monitis. ac se, modò in eâ expeditionē necessaria præbeantur; in omne discri-

X 4 men,

men, experiundi causa paratum ostendit'. Monij
 Cæsarem & magnitudo promissi, & Fernandi au-
 thoritas cum testimonio Serrani coniuncta. Quin-
 que compactis egregiè nauibus, eximio & nauta &
 milite ad Hispalim instructis (quo in numero ex-
 siles erant Lusitani complures) vnus Magaliones
 cum summo imperio ac potestate præficitur. Cum
 ijs nauibus, Bæti fluuiio in altum Oceanum eue-
 ctus; Canarias primùm insulas, tum Brasiliam
 certo iam pridem itinere petijt. inde, velis in Au-
 strum datis, cum ignota littora diu legisset; ad ma-
 gni fluminis ostia ventum est; quod Sancti Iulia-
 ni vulgus appellat. is locus quinquaginta gradi-
 bus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde lon-
 gè, infesto rigore, & æterno pressa gelu, niuosa
 montium cacumina in cælum exsurgunt. terram
 incolunt homines immani duodecim amplius do-
 drantium statura, efferis moribus, crudis in cibum
 carnibus adfueti. quibus duo ad classem attracti,
 blandimentisq; ac muneribus à Magalione de-
 liniti, intra paucos dies ex insolita victus consue-
 tudine perière. Ad eam oram explorandam missa
 nauis vna, cui præerat Ioannes Serranus, in scopu-
 los illata, saluis tamen hominibus, frangitur. His-
 ce rebus conterriti classarij, & præter alia maris
 incommoda, sæuissimo frigore eneçti; incerta vi-
 tæ, & perueniendi quò intenderant spe; reuersio-
 nem plerique suadere, quidam etiam conuitio ef-
 fragitare inlitterunt. Hosce Magaliones, obfirmato
 ad omnè patientiã animo, benignis adhortationi-
 bus aliquandiu sustentare conatus; comperta de-
 mû cõiuratione; partim capite, partim exsilio pu-
 nijt. quæ supplicij ac minarû acerbitate, obstupefa-
 ctis interim ab omni rerû nouarû conatu reliquo-
 rum

rū animis; vltra eū locum tres fermè gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta, processit. atque ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu Oceā numvtrumque coniungens. Ea re tum ex incitatissimo aquarum æstu animaduersa; tum ex cetorum ossibus in littus eiectis; quasi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta; & euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditū est. ibi, com meatibus valdè imminutis, cū denuò fremitum vel querimonias quorūdam inaudisset; capitis pœna proposita, vetuit ea de re sermones inferri. Tum alia naus ad inquirendum exitū præmissa; ducem frustrata per tenebras retrò vnde venerat, Hispalim reuertit octauo mēse quā ex eo portu discesserat. Eam nauem missis qui quærerēt, incassum dies aliquot præstolatus, cū reliquis tribus audacter ipse progreditur: perque varios mæadros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æquor euasit. & quoniam sub æquatore ipso positas Molucas esse didicerat; in eam partem proras dirigere magistros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspectu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere; quas ex aduerso Italix oppositas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subum insulam leucarum fermè duodecim ambitu, auri feracem, frequētem incolis ventum est. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato conclusi. quippe insulæ regulus, quod armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani cōtenderet; oblata recentis auxilij spe, aduenas non solum hospitio libenter excepit; sed etiam in eorū gratiam sese cum vxore, liberisq; , & popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit; &

X 5 hono-

honoris causa in sacro baptismo Fernandi nomen assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano, & hospiti, negare non potuit. Descente cum præstantibus aliquot facta, Magalianes, cum semel iterumque fudisset hostes; tertio denique ex insidijs ipse circumuentus occiditur. Ceteri, partim, circa eum interfecti, partim elapsi vix ad naues cum tristi nuntio peruenire. Neque hic finis miseriarum fuit. ex quo facile existimari potest, quam non temere, nec sine diligenti præparatione, barbaris Christiana sint impertienda mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel antea ceterarum sceleribus cum salutaris detestatione dānatis, amicitiae & temporis causa, peregrina sacra suscepisset; quā mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & unā cum Christo ius foederum, fas, humanitatem, fidem penitus exuit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si aduenas e medio sustulisset; recētia merita & iūctas nuper dextras oblitus, minimè recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetrati, cum in aperta vi nulla esset spes; primarios e classe ad viginti, per officij ac benevolentiae speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucri spem reseruat; quod ex redemptione se partem aliquam sulphurei pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinae in ijs locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse consideret. Atque vna hæc spes salutis afflicto quoque Serrano restabat. Verum vtrumque postmodum euentus fefellit. namque productus in vinclis ad mare Serranus; noua clade exponenda primò socios ad misericordiam lacrymas.

crymasque commouit: eodemque interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio captum. Pacificebantur vtrinq; pecuniarum loco, duas minoris formae bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nauis ad-mouissent; subito pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redemptorem varijs artibus detinere. Inde altercatione cum iurgiis orta, cum maior maiorque hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem & insidias classarum, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisque sublati, miserum Serranum, frustra fas religionis, amicitiae, patriae, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt, ad insulam decem leucas inde prouecti, varijs casibus imminutas recensent copias, fufis ac laceris magna ex parte armamenti, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cum in tres ipsas naues, neque nauis, neque funes, neque vela sufficerent; aluo vno, qui praeter ceteris quassatus erat, incenso; turbam cum instrumento omni in alteram transferunt, ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt; ac prorsus in occidentem Solem obuersi, diu errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Tidoris regulo haud ægre societas iuncta. Lusitanam aberat classis: eo facilius corrahis vndique frugibus, regulo enixe adiuuante, per tot ærumnas, & pericula petatum ex insula specimen auhunt. ac trito inde itinere vtraque; primum institit nauis. dein Lusitanarum classis iniecto metu; altera fluctibus quassata, cum omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit; ibique egressis in terram hominibus, ad scopulos allisa diffingitur. altera

tera Indis ad dextram relictis; immani ausu protinus altum præcidere, & rectà Bonæ spei promontorium petere intendit, eo superato, cum ad Hesperidas vsque in insulas processisset; inaudito post omnium seculorum memoriam cursu totum orbem emensa, & æmulis classibus illuc vsque feliciter euitatis; ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus, tamen aliqui, nauis deinde recuperata, in Hispaniam, vnus etiam, patria Vicetinus, obstupescens cunctis miraculi nouitate, in Italiam redijt. Huic nauis non sine causa Victoris inditum fuerat nomen. Naclerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gubernandi, & inaudita felicitate sanè promeritus, vt ipsius ac patriæ nomē, nullus vnquam casus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis auctorem sequuti Ioannem Barrium Lusitanum: ad quem, præter cæteram notitiam, & habita cum supersticibus ex ea classe colloquia; conscripti insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis commentarij peruenere. Ex eo deinde tempore sæpius in Molucas è Bætica primum, ac postmodum è noua Hispania nauigari ceptum. quæ res ingentem discordiarum molem inter Lusitanos ac Bæticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia ferro, de illius maris & commercij possessione certatum est. Magalianes è Bætica Septembri mense anni vnde- nigesimi soluerat. biennium circiter in ex nauigatione

tione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntij ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuosa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lup^{us} Brittus cum supplemento fabrum ac militum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello; primum omnium concharum vim ingentem è proximo petijt; è quibus Indico more calce confecta; nos muros prioribus iam collabētibus ex arte perduxit; ac fossam probè purgatam statumine munijt. Ea re offensi vehementius insulani, quos comuni vocabulo Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem ac libertatem cuncta parari haud absurdè suspicaretur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum augebant, in conciliabulis discitādo, veros videlicet vates initio se fuisse; cum exitialem Columbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illapsos inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus malè mulctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exēplo ab ijs littoribus arcere cepisse: non quieturos, quoad iniecto ad arbitriū fræno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modò, sed etiam succum & sanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelium sociorum consilijs; nouam & incognitam veteri & expertæ amicitiz prætulisset. Huiusmodi facibus ad execrabile odium nominis Lusitani accensa plebs; venalia primum alimenta cibosque castello subtrahere: dein eò audaciz ventum; vt Lusitanos lōgius ab ar.

ab arcē vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel iniquo loco circumuentos occiderent. ad hæc tam atroces iniurias, principid, pacis & concordie causā, leniter agere, & conuiuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiei & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis horis, quod æstiuæ maximè quietis est tempus, cū centū & quinquaginta armatis Columbū oppidum arci pæne coniunctum, quàm tumultuosissimè inuadit. Barbari, qui vt in summo otio, nullis cincti moribus, neque stationes neque vigilias agerent, metu perculsi repēte capessūt fugam; re familiari, pauidis cōiugibus, paruisq; liberis in tāto periculo destitutis. Britt^o sine certamine oppidū ingressus, militē à direptione cædibusq; continuat: tātūm fœminas puerosq; ad fores ædium alligari iussit; vt cū in sua potestate omnia fuisse redeūtes Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quàm non hostiles in Regem populumq; animos gereret, existimare facile possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, patentioris viæ quæ ad castellum fert, tectis ignes iniecit, salutari sanè consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, sese ex oppido eiecerāt, quàm iacti desiderio & solitudine pignorum, conglobati furentesq; in prælium rediēre: instantesq; Lusitanis iam se recipientibus, eodem impetu in arcem irrumperē potuissent; nisi eos cū demendi vincula suis, tum restinguendi incendiij detinuisset mora. Inde nostris ad arcem mature adipiscendam occludendasq; portas spatium est datum, cū extremi tamen agminis fermè triginta faucij rediissent. Neque is terror (vti putarat Britt^o) ad pacandā valuit gentem. quin, exasperati potius animi, signoq; dato per

to per agros, armati ad viginti millia conuenere, ea multitudine freti, cum temere ad arcis mœnia subiissent; magna cum cæde vulneribusq; repulsi, castra communiunt. in exitu iam æstas erat: eò maiorem in spem venerat regulus, si minus oppugnatio procederet; interclusis propter anni tempus maritimis com meatibus auxilijsque, obsessos ad ultimam inopiam redigendi. Neque tamen inter ea quies ab armis & ab operibus erat. aggerem assiduò labore ad mœnia Cingalæ proferebant. missilibus dies noctesque fatigabant hostem: inferiores utique Lusitanis tormentorum magnitudine, & artificio; sed molem supplebat numerus. ferreas contraxerant ballistas fermè sexcentas. ex vel brachijs collibratæ, vel innixæ canterijs, indita in fistulam plura simul veruta decem palmarum longitudine, aprugno aduersus ignem pennata corio, ita excussè emittebant; ut ad passus fermè ducentos obuia quæque perfringerent. hisce verutis interdium impetebant inclusos: nocturnis ignitis iaculis militares intra arcem casas & diuersoria, ramis & frondibus raptim exstructa, incendere conabantur. Lusitano, in magnis rerum angustijs nihil erat æquè difficile, atque aquandi ratio, quod puteus extra arcem non sine cruore adeundus esset, neque eò per cuniculos, ut olim Cananore, penetrari loci natura permetteret. Accedebat aduersus tantam hostium multitudinem, mira defensorum paucitas; ut sine vlla interdum vicissitudine iidem perstare in stationibus & excubijs cogerentur. Vna tantùm fiducia restabat venturi ab continente subsidij, si rem vsque in æstatis initium extrahere potuissent. Verùm ea quoque spe excidere, postquam exacta iam per ingentes labores

labores hyeme, Antonius denique Lemius ab Co-
cino cum vna tantùm trireme, neq; plus quinquaginta propugnatoribus, affuit; & ijs quidem ægrè coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxima parte copiarum abesset; neque è præsijs, in tanta infensarum circa gætium propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diurnis nocturnisque operibus promoti vallo, turres insuper è palmea materia, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore loco, dum fossæ complentur, sagittis & iaculis hostem in muro consistere prohiberent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequàm allati subsidij tenuitas emanaret, vltro in hostem erumpere statuit. Concilio conuocato, Lemium trierarchum postera luce circa meridiem repente à mari oppugnationem ostendere, & maioribus tormentis quater turres iubet. ipse intèto in eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosque ipsa audacia barbaros vallo deturbat. inde transgressus munitiones, eodem impetu simul vtramque turrim inuadit; auersosque hostes, è propugnaculis deiicit. Turribus ab Lusitano captis, clamor extemplò circa vicos & palmeta perfertur; palati in vnum coeunt barbari, vt omni conatu Lusitanum expellant. iamq; instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immistis, admouebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in ijs regionibus ala; peditum ingens numerus. elephanti quinque & viginti præibant. ex ijs erant primi ordinis quattuor; non turres modò cū sagittarijs dorso vectare assueti; sed etiam in decussim alligatas ad proboscide falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel

te vel à fronte se obiecisset, ancipiti ferro proscind
derēt. is terror Lusitanis offusus, primò referre pe-
dem coegit: mox, quòd sæpè fit, in ipsosmet recidit
hostes; cùm densis istæ glandibus belluæ, spreto re-
ctorum imperio, terga vertissent. Vrente dein ma-
gis magisque introrsus plumbea peste, doloris im-
patientes, quacunque ruerent, latè stragem edere;
ac simul cuspidibus iaculisque ab tergo Lusitanus
instare. Ita suismet auxilijs cum ingenti clade bar-
bari dissipati fusi que. Brittus fugientem hostem a-
liquandiu persecutus; vbi ad lucos & nemora ven-
tū est; contentus eius diei victoria substitit; & pri-
usquam se barbari ex pauore ac trepidatione colli-
gerent, nō sine multo suorū sanguine se in arcē re-
cepit. Atq; is dies obsidioni attulit finē. Amissis ex
amicorū numero præcipuis, regulus Mahometana
hortamenta stimulosque execratus, vnà cum ar-
cis potiundæ spe, consilia belli deposuit: missiq;
ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem
denuò petijt: atq; ab Lusitanis, vel quietem ex lon-
ga defatigatione desiderantibus, vel absente Præto-
re Sequeria nullam expectantibus opem; haud gra-
uatè concessa. Ceilani res in pristinum rediēre. At
Prætor ineunte iam æstate ab Armuzia profectus,
Cambaia legēs oram, ad Dium applicuit. ea vrbs,
quòd magnas (vti diximus) habet opportunitates,
& furtiuus Aegyptiorum & Saracenorum nauiga-
tionibus tutum ab Calecuto receptum dabat; Lu-
sitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad ho-
stes arcendos magnoperè cupiebat Emmanuel, ita
que inter cætera Sequeria mandarat in primis,
vt Cambaiani Regis, & Iazij dynastæ voluntate, si
fieri posset; sin minus, vi atque armis aream ar-
ci ad Dium ædificandæ occuparet. Et Cambaia-

Y

nus

nus quidem Rex, haud multum ab ea societatis cōditione abhorrebat. Iazius verò, summa vi, cū apud Regem, tum apud satrapas nitebatur, ne Lusitanis in eiusmodi possessionē pateret introitus: & simul, quantum ex tuto & occulto poterat damni praternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipsumq; Emmanuelem obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neque tamen eos planè fallebat. ergo paritruque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cū ab Armuzia rediens Diū applicuisset, vt dicere institueram; bona cum pace in speciem acceptus est. nec modò commeatus in classem benignè præbiti, verū etiam ipse & nauarchi donis egregiè culti. Verū appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totā sui arbitrij negaret esse. legatos necessariò mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, sexdecim ferè leucas à mari) magnoperè confidere se, cū Emmanuelis honori; tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis, ac singulari comitate extrahebat rē. At Lusitanus fraudem sentiens, vt verbis transigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quòd cū à militibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationem habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerāt. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas, tanta in ostētandis viribus & omnium rerum apparatu solertia; vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempore summam rem in discrimē adducere; sine vlla noxa recesserit: maioribus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio, dupli-

duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modò præsentem arcis apparatus consilium-
 que sine cruore discusserat; sed etiam ad urbem no-
 uis operibus muniendam, & externo, quo maxi-
 mè nitebatur, firmandam milite, spatium erat na-
 ctus, itaque in neutro cessauit: idoneis locis pro-
 pugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in ijs
 tormenta vigilasque disposuit. Castellum est in
 medio ferme introitu atque ore portus. ab eo ca-
 stello catenam ingentem ex ea parte quæ latius pa-
 tet, ad oppidum vique perduxit. ab altera, tres one-
 rarias collocauit ponderibus adeò degrauatas; vt
 perforato, cum opus foret, alueo, repente subside-
 rent. à frôte autem, ne subire triremes ad murum
 possent, prægrandia saxa & cautes in mare deiecit.
 tortuososq; præterea cancellos, & varijs ad errorem
 flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit.
 ita omni aditu terra marique intercluso, lembos
 biremesque centum & octoginta, & aliquot insu-
 per negotiatorum naues in portu cohibuit. Ar-
 bas denique, ac Turcas, Persasque, & ex alijs natio-
 nibus Christianæ maximè fidei desertores, merce-
 de conduxit: ac, ne quid interea de ædificatione
 per legatos Prætor Lusitanus ab Rege impetraret;
 omnem per se perq; suos conatum adhibuit. Neq;
 segnius eodem tempore, diffusus legationi Seque-
 ria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Co-
 cinum delatus; veteres naues, & quassatas refecit,
 nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in be-
 neficij loco Emmanuel quæstuosos ad Malacam,
 vél in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat com-
 meatus, pro imperio ac potestate, Cocini detinu-
 it. ita, summo studio adhibito, duodequingua-
 ginta maiorum nauium classẽ varij generis, cum

cætero instrumento machinisque, tum validis militum centurijs adornauit. è Lusitana sobole tria millia; ex Indica impositi Canarini, ac Malabarès octingenti. Cum ijs copijs Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset; rursus ex itinere Diu accessit. sub eius aduentum Iazius, per exploratores iam ante de Lusitanorum apparatu certior factus; ne coram agere cum Sequeria cogeretur, tanquam euocatus ab Rege magnis itineribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus, firmoque militum præsidio ad urbem relicto. Is, de area blandè per internuntios ab Lusitano appellatus; è seniorum sententia benignè respondit: Si commeatu, vel re quauis alia in classem opus sit; se affatim pro amicitia & pro consuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tū suppetat; in magni obsequij loco numeraturum esse. quod verò ad aream arci designandā attineat; se in potestate parentis esse: nec super tali tantāque re sibi licere quicquam eo absente decernere. mirari, cur ad eā diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit, integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab Rege accitum, eò etiam aduolasse libèrius, ut præsens, auctoritate, studio, gratia, postulatis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretem ambiguè intulerat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitados, modò sese in id ipsum intenderent, arcem nullo negotio excitaturos; ipse vicissim obscurè iecit; non vnā omnium locorum esse naturam; haud æquè facilem in eo emporio structuram fore, atque in alijs Indiæ, vel Africæ littoribus existisset.

Seque-

Sequeria, vbi Mahometanos nō minus artibus ad eludendum, quā munimentis ad propugnādum instructos videt; de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, sententijs in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndiq; machinis mœnia protinus quatienda censerent. in ijs, tormentorum magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi partem, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros. si placeat, se celeri strage illac transitum in urbem esse daturum ostendit. alij cōtra, & ij præcipuè, quos Prætoris iussu ad Cocinū substituisse docuimus, nunc oppidi vires, & armorum frequentiam; nunc ipsius Regis opes, quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod vtique magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamudij voluntate; inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente vim attulissent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse hortarentur, legatū & litteras ad Regem protinus mitteret: à quo si nihil æqui impetratum foret; tum denique armis decerni posse: neque vnquam Iazij oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur: illa tacita suberat cura, ne, si dimicari cœptū esset; crescente in dies mole belli; interim ad optatos cuiq; portus & commercia nauigandi facultas effugeret. Eò vrgebant acrius, & alijs aliquot in eandem sententiam adductis, facile tenuère, vt ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res esset. Id vbi manauit; classarios, victoriæ simul ac prædæ incensos cupidine, & pugnæ signum in singula momenta expectantes,

tes, magnus repente dolor incessit: vulgo, se deceptos delusosque fremebant: nec modò querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætorem exaudiebantur. atque etiam præfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentandoque militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rursus eosdem in consilio vocat: & Quandoquidem viri nobiles, inquit, è vobis audio esse complures, qui sese militibus venditent, totamque dilati huiusce belli causam in me conferant vnum; & aliter in consilio, aliter in circulis ac cœtibus disputent; de nunc perrogare sententias placet; nec verbo solum, sed etiam tabulis publicis cõsignare, vt quid quisque senserit, dixerit, suaserit, palà exstet: neu quis posthac ex mea alteriusque infamia, vel inuidia, splendorem ad vulgus, & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati præfecti, eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiani potentia, de spe legationis, deque amicitia legibus iterarunt; cunctas deinceps in codicem scriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi decreto missi à Prætore qui Sacre nuntiarent: Quando nulla super tali negotio habet à patre mandata; nihil, ipso inconsulto, nedum inuito, Lusitanos de arce conaturos, pacem eius, & Mamudij Regis, & sibi, & ijs qui ante se pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuisse: & quoniam ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primarios ibi relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianumue cum nauibus paucis, & fabrilī instrumento; vt simul atque cum Rege conuenerit

fine

sine vlla cuiusquam iniuria in optatam, & utilem
 vtrisque ædificationem incumbat. interea se Ar-
 muziam, vti instituerat, perrecturum : petere ab
 Saca, & rogare, vt procuratores Emmanuelis pro
 consueta humanitate, & hospitij necessitudine tra-
 cteret. Ad ea cum Saca, non exiguo leuatus metu, li-
 beraliter admodum respódisset; ex condicito Rho-
 tericus legatus in terram expositus ; Beianus cum
 nauibus tribus responsum ab Rege ibidem expe-
 ctare iussus. aduentitij nauarchi ad viginti, merca-
 turæ causa alij aliò dilapsi. Prætor cum cætera clas-
 se Carmanix oram legens, Armuziam venit. ibi
 cum Rege Toro, & Lusitano præsidio collocu-
 tus, dilatæ ab Toro pensionis causam reperiēbat
 eiusmodi. Baharenum est, cuius ante meminimus,
 insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icha-
 ram dictam putent) cum fertilis agro, tum verò
 margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam
 iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, ve-
 tustigalis Regum Armuzix. Is, cum viribus & inge-
 nio contumax, tum etiam Mecani antistitis affini-
 tate subnixus, cuius filiâ habebat in matrimonio;
 indignari cæpit, seruire se Armuziano Regi, qui à
 paucis Mahometanæ sectæ aduersarijs, ex vltimo
 occidente profectis, regnum defendere paulò an-
 te nequisset. Non esse verû, alijs imperare, qui sua
 seque ipsum tueri non valeat. Ergo, non modò
 iugum apertè detrectare instituit Arabs; verùm
 etiam prædatorijs nauibus omnes circa regiones
 infestas habere; & commeantes Armuziam vndiq̃
 que negotiatores auertere. è quibus incursionib⁹,
 tantum paucis mensibus Armuzianæ rei damnum
 illatum est, portorijs magna ex parte imminutis;
 vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad ve-

Etigal Emmanueli soluendum, nummi suppeterent. Hæc querimonias Torus cum ad Sequeriam ante per litteras detulisset; tum verò coram vrgere acrius institit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuitt Prætor. Virum eximiè fortè, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni præposuit cum septem egregiè instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis, quorum, è prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudisq; ac decoris apprimè cupidi. Ad eas copias, Torus, lembos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiuxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum, aut Arabum millibus, ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubie tali apparatu peti vnum se, tamquam indicto iam bello, sic omnia ad opugnationem arcendam summo conatu parauerat. ac primùm, ex insula vicinisque locis, armatorum coegerat millia fermè duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, & Perside sagittarij quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione perpauci. reliqui, de gentis morè, gladio & iaculis utebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat; passim obuersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia; aduersa répestata diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo iactis, habitoque consilio; placuit duabus simul partibus aggre di urbem: & hinc Armuzianos, inde Lusitanos in terram exponere, non modò ad hostem ancipiti prælio

prælio distinendum; sed etiam, quod Correa, in tā exiguo Lusitanorum numero, diffusus Arabum ac Mahometanorum ingenijs, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat: præsertim cū contra Baharenios eiusdem & sectæ, & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubijs iudicijs comperisset. Neque eum prouida fefellit opinio. Xarusus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperijs, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum rectā subire; & militem in mari fluctuantem destinatis hostium iaculis ac tormentis obijcere; paulo supra urbē perincommodo loco descendit: cū exspatiantibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expositistandem sine vllō certamine armatis; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Tristanum Castrum, nauali turbæ præpositū, scaphas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum. quippe Lusitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus fermè viritim depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in ijs vtique regionibus, ad signa atque ad ordines ægerimè continentur; sed vagantibus manipulis, palati, ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, vtī aduersus tumultuarium & concursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ, & Arabes, Indiquē censentur; ita, vbi cum ordinatis equitum

turmis, ac pedite veterano res est, circumuentis
plerunque, vel in medium acceptis, perniciem ex-
tremam afferre consuevit. Igitur ab Lusitano tum
quoque de veteri consuetudine immutatum est ni-
hil. Arius erat Antonij Correx frater, ætate ferox,
& celebritatis ac nominis præter modum appe-
tens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. ra-
ptim Antonius cum reliqua manu subsequitur. ac
tantus fuit ardor, vt barbaros cum cæde primùm
vulneribusque intra munimenta compulerint: de
in, eodem impetu illati, longè summouerint. Ita,
pæne iam concessum ab ijs de victoria videbatur;
cùm effuso repente omni equitatu, Mocrinus cla-
tum successu hostem repressit; & sensim cedentem,
vallo, & munitionibus pepulit. Ibi, patientiore cā-
po, affluente rursus ex oppido multitudine, re-
cruduit pugna. cuius, non ex numero tantum, sed
etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat ini-
qua conditio: cùm Arabes è superiore loco prælo-
gis triginta dodrantium hastis aduersa hostium
ora crebris ictibus foderent, priusquam ij venabu-
lo gladiove succedere ad vulnus inferendum pos-
sent. ac nihilò secius obnixa animis Lusitani persta-
re; ballistisq; præsertim ac fistulis equitè seie au-
daciùs inferentem arcere. in eo tumultu dū Arius
temere in hostium cateruas inuehitur; duabus pri-
mùm ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneri-
bus concidit. eius cladis nuntij mœrore pleni, cū
ad Antonium aduolassēt; Vos verò pergite, inquit
ille, vt cæpistis: nam frater quidem meus, præcla-
rè vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi
rursus ad prælium animi: sed lassitudo & vulnera
degrauabant. Medium fermè erat diei: & feruen-
tissimo desuper Sole, arenaque infra æstuate,
cum

cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum defatigatio simul hostem cepisset; quasi tacitis inducijs, paululum vtrinque fuit quietis & spatij ad saucios è prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugnam redeunt; ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobum appellant. Audijt Apostolus voces, ac suis de more propitius, repentinum hosti metum ac trepidationem incussit. Mocrinus, inter prima signa, duobus iam equis insidenti suffossis; dum tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrimè dimicanti femur plumbea glande traicitur. ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cum sese desperatis rebus in latebras abdidisset, intra tertium diem emoritur. Barbari, ut seminecem Regem prælio excessisse vulgatum est; armis passim proiectis momentò diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, accessit. Correa, tametsi perfidiam præclare fenserat; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; dein, ut sit, in certamen excederet; in præsentia, dolori & iracundiæ moderatus; fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parta iubet vti victoria. Mox ipse quoque, relictis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum nusquam apparerent hostes, ad prædam victores illicò versi; quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regijs exstitit. Simul etiam, centum & quadraginta nauigijs ignes iniecti: & Xaraso ad custodiam vrbs relicto, Correa se ad curandos maximè ægrotos ac saucios, quorum magnus

erat

erat numerus, in classem recepit. At Mocrini ca-
daver, dum ex insula in Arabiam sepulturæ causa
traijcitur; ab Sadradino Xarafi propinquo interce-
ptum, summo cum gaudio in urbem asportatur. ibi
abscissæ ab trunco ceruices; & coriû è caluaria per
quàm artificiosè detractum, Arabes gossipio in-
ferciunt. id certum victoriæ signum, Toro missum
munere, & cum ingenti gratulatione, in medio Ar-
muziæ foro conditum est, addito titulo, qui Ara-
bica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem conti-
neret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pã-
ctus uti omnis generis mercenarij, relictis armis
equisque, in continentem sine fraude transporta-
rentur; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa op-
pido, in potestatem Regis Lusitaniæ tradidit. Mer-
cenarij cum fide transmissi, & proposita venia, in
suas domos incolæ reuocati: iurique inter eos di-
cundo præpositus notæ probitatis senex, nomine
Bucatus, natione Arabs; quæ res ad pacandos gen-
tis animos haud mediocriter valuit: siquidê Per-
sas præfectos, populi Arabes ægerrimè patiuntur.
Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta; &
ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidã, Xa-
rafi propinquo; cum eo, ut serasinum quadragena
millia quotânis tributi nomine penderet. At Cor-
rea, insigni parta victoria, & compositis ad Baha-
renum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, ut
æquum erat, magni cum à Toro, & omnibus ordi-
nibus; tum à Sequeria Prætore habitis honores. In-
de Rhotericus Botus, cû Antonio Abulæo scriba,
& Lusitanis præterea septem, Baharenum petere,
& ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Se-
queria, cum Torum externo malo ac metu leuasset;
intestinis præterea suorum fraudibus eripere ag-
gressus

gressus est; quod certis auctoribus iam ante audisset, regia vectigalia & rationes, à ministris & Quæstoribus interuerti. Ergo, præter Mahometana mæcipia, Lusitanos quoque iudices, & scripturæ magistratos, magno Arabū dolore, in portu cōstituit. dein, cōfirmato Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classē ab Armuzia soluit, ac Diū rectā petenti, Beianus cum tristi occurrit nuntio; Rhotericum Fernādum à Mamudio irritum rediisse: & Sacam, haud dubiè patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborū ac biremum numero in suas naues fecisse impetum: circumuento & oppresso pæne sibi vix ad fugam exitum patuisse: bellum atrox ab Iazio alijsque piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor; amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquā ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans, quod omnibus rebus ad dimicandum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis in fringi, rursus mercatorum consilijs auferri se passus fuisset. Cū simul ira pudorque versarent animum; in præsentia ab Dio tentando copijs ad eò imminutis abstinuit: ultra Diū est locus millia passuum circiter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo: Madrasabam appellant. ibi Sequeria, Diebus inuitis repente castellum excitate decreuerat. Sed Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito maturè consilio eam ipsam regionem firmis præsidijs occuparat. Igitur, ea quoque spe deiectus Prætor, Ciazulum inde se contulit; & ab Nizamaluco tyranno potestatem petijt arcis ibidem extruendæ. In societate cum Lusitanis dudum erat Nizamalucus, ut supra docuimus. ac tum fortè aduersus Idalcane. n gerens bellum,

equis

equis præcipuè militaribus indigebat, quos nèque India fert, & ab Armuzia capta venales ad vnum Goanum emporium Albuquerqueij decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Prætore appellatus, ea in primis lege annuit; vt trecentos quotannis equos è Perside, vel Arabia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab institoribus, quantum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nummus aureus est; denarium circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigerent. Conscriptis conditionibus, expositi à Sequeria in terram fabri: atq; ad ipsas fluminis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Iazij quidam præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impediendum adduxit. cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum. ac nihilominus interea dies noctesque continuato labore, ad iustam altitudinem, muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendosque Lusitanos, cum longè maiore apparatu opus esset, Mahometana classis in periculosa statione multis acceptis incommodis, tandem irritò conatu discessit. Et Sequeria ad custodiam loci præsidio terra marique relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Menesio successorì prouinciam tradidit: vna re maximè memorandus: quod ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco templum; & coniunctas templo ædes cœnobiumue, sodalibus Franciscanis exstruxit. At Eduardus inito magistratu, quod contra piraticas classes leuioribus nauigijs opus esse intelligeret; biremes duodecim ædificari iubet. cum ijs ad oram arcemque Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum

tum triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goaperentibus) intra eius portus fauces metu nostrorum nauium delitescere, haudquaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit. oppidaniſque primò tergiuersantibus, dein terrore commotis, non modò triremem extorſit vtrunque; sed anſum inſuper veſtigal inpoſuit. ijsdem ferè diebus, graues & periculoſi ad Armuziam motus fuère, initio à ſcribis & Quaſtoribus orto; qui Luſitanos cuſtodes ac præſides ad ſcripturam appoſitos, inſtar mortis ducebant. Xaraſus eo tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maximè patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falſis criminibus Torum in Luſitanos accendere; ſuperbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in ſe trahentis, imperium conqueri; furto ſurreptos ingenuos ingenuaſque, & per vim ad Chriſtiana ſacra compulſos; & ſuper omnia, deſtinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præſecti retētos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adoleſcentem, ac libertatis auidum, adduxère tandem, vt acerbiffimæ ſeruitutis iugum excutere; & regnum Armuzianum in priſtinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni ſeculi huiuſce vigefimi primi: & commodū Sequeria Prætor omnem fere claſſem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Soſa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, ſecretis inter ſe colloquijs habitis Perſæ, ſc̃to primū rumore diſſeminant, Arabicā oram, quæ ditionis Armuzianæ ſit, à Balochijs prædonibus è Perſide maritima

tima deuastari. hoc mendacio consequuti, quos
vel in primis optabant, ut Sosa, ad eos piratas fun-
gandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & c
ceteris oppidorum magistratibus noctem occu-
tè condicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos ve-
no temporis momento consurgant. Vbi ea nox ad-
uenit, regis classis præpositus, quem Xebandaram
vocant, cum terrarum octo, duas in portu reliquas
Lusitanorum naues, triremem ac dromonem ag-
mine silenti circumuenit. ac trireme quidem à cu-
stodibus pæne vacua extemplò potitur: & flam-
mas illicò tabulatis, arida palmarum fronde con-
spersis inijcit; qui tamen ignis, paulo post ab lati-
tante puero extinctus est. dromonem verò, quod
iusto nautarum numero tenebatur, ne aggredi qui-
dem est ausus. Cæterum, ut ex triremi splendor
emicuit (id conuenerat signum) confestim è turri-
bus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris cre-
pitu, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet,
ad arma, necemque Lusitanorum conclamari cap-
tum. multi ex ijs, ad maiorem laxitatem ædium, &
liberiorem negotiandi facultatem, extra muros
arcis, domicilia comparauerant. ergò, in semiso-
pitos, vndique impetus ab hoste factus, quibus-
dam etiam circumdati ignes: & simul exitus itine-
rum stationibus occupati. exinde cum clamor, &
discursus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec
prouidere quicquam sinerent; Lusitani partim in-
tra domos oppressi, partim cursu protinus arcem
petentes, aut flammis hausti, aut insidijs armatorum
excepti sunt. nonnullæ tamen familiæ congloba-
tæ, cum per media tela ferro sibi viam fecissent; in-
tra arcis portas cum tristi nuntio penetrarunt. Pa-
ri audacia eodemque tempore, ne mutui subsidij
vlla

Vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarem, Baharenum, quotquot agebant Lusitani, vel trucidati, vel in vincla coniecti. vnus etiam fuit memorabilis exitus, Rhoterici Boti: varijs quippe tormētis discruciatuſ, vt ab auita religione deficeret; conſtanti ad extremum vſque ſpiritum animo, Chriſtum vnum Deum Dominumq; conſteſtans, glorioſi martirij palmam adeptuſ eſt. Deſiderati in eo tumultu, præter ſeruos ſeruulq;ue, Luſitani centum & viginti; numeruſ in tanta præſidij tenuitate non modicuſ; & apothecæ omneſ ac diuerſoria momentò direpta. Hiſce noctu fermè patratiſ, vt primùm illuxit, emiſſi raptim ex arce qui reſiduòſ è corde cõquirerent; nauelq;ue fruſtra tentataſ, intra iactum teli reducerent: ſimul etiam, oneraria Luſitana, cū iam eſſet in curſu reſerta caricis, per opportunè reſenta; & onera in cibum, & ſolutiſ de induſtria cõpagibuſ, aſſereſ trabelq;ue in munimenta ſuffecit. aliquot etiam hoſtilibuſ nauigijs in ipſo portu igneſ iniecti. hæc omnia ingenti cum ardore, nec ſine ſanguine multo peracta: & priuſ quàm arx ab hoſte cingeretur, Ioanneſ Meria dromonem expedire, & Goam petere iuſſuſ ad opem à nouo Præſore implorandam. At Soſa, per Maſcati Præſectum (qui vnus Tori mandata aſpernatuſ, in fide manſerat) de hoſtium fraude certior factuſ, ad Armuziam extemplò iter intendit. Verùm ab eiꝯ curſu fœda tempeſtate diuulſuſ Triſtanuſ Vaſcuſ Vega prior ad urbem decurrit, ac noctu per mediaſ hoſtium ſtationeſ, deceptiſ ipſa audacia claſſarijs, cū quempiam è ſuorum numero putarent eſſe; felici conatu ad arcem ipſam applicuit. Solennia Dei natalitia tum fortè agebantur: & ſacrificio nocturno dabant operam Luſitani, eo at-

fentiore obsecratione, quòd vehementius erant de communi salute solliciti. itaque inter ipsas preces Tristanus Vega repentinè superueniens, cunctos ingenti spe lætitiæque perfudit, quòd vel ex eo miraculo, sua vota salutemque Deo cordi esse haud dubiè cernerent. Sola dein expectatione suspensis, & è specula identidem, vt sit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui D. Ioanni Apostolo est sacer; duas procul ab arce leucas, anchoris in salo iactis apparuit. Rostratam onerarià ex ijs quos galeones vocant, & vnā duntaxat biremem ducebat, easque propugnatoribus valde infrequentes; cō pluribus, coniuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæterū aquæ, cuius maximè inopia laborabatur, & varij cōmeatus, petitam è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garzię Cotinio institit vehementer, vt Sola, priusquam opprimeretur, opem ex arce sine mora submitteret, Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorū numero, & Armuzianis in proxima statione ad oēs eiusmodi casus intentis. Attamen, id sibi periculum, is ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quā præstitit operam. Spectato milite crebrisque tormentis in paronem impositis egregiè velocè; præter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitato remigio ad Solam tetendit. interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, prope modum hære. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cū aliquandiu ab tergo allatrassent; duce & triginta viris amissis, & sauis alijs, malè mulcati redièrunt. Vega, è summo disci-

discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad
 Sotam adiunxit. Ad id spectaculum percitus ira &
 furore Torus, domo se proripit; pauoremque &
 & molliem territis ac incoerentibus exprobrans,
 reuerti cunctos in prælum iubet. atque vt pro me-
 ritis quisque sibi aut præmium, aut ignomiâ pa-
 ratam esse non dubitarent; mensas in littore collo-
 cat duas: quarum in altera fulgentes conspicieban-
 tur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac
 delicata velamina, quo notæ genere apud eas gen-
 tes acerbius nullum esse conuenit. Equum dein
 conscendit properè, fulsæque arrepto, promiscua-
 am insuper multitudinem cogit in naves: postre-
 mùm cum stipatoribus in editum subit collem, vn-
 de, singulorum virtutis aut ignauix testis, conspi-
 cere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter
 custodes, e pinnis fenestrisque prospectant, commi-
 litonum vicem anxij, quippe quorum in virtute
 dextrisque, nō modò imperium, sed vita omniū ver-
 teretur. Aucta classe nouis copijs, terræque omnino
 centum & triginta infestis in Sotam rostris citato
 cursu feruntur. Sotæ, in summa rerum iniquitate,
 illud etiam accedebat incommodi: quod omnis
 tum fortè ceciderat ventus: vnicum onerarijs na-
 uibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum
 frequentes acturias agilesque, remedium. De-
 prehensus, cum nulla nisi in cælesti auxilio, & vl-
 tima necessitate esset spes; Deū enixè precatus, v-
 ti extremis in rebus, quemadmodum antea sæpe,
 sui numinis præsentiam ostenderet; sociosque ad ho-
 nestum & Christianis dignum exitum paucis ad-
 hortatus; exiguas copias magno animo ad pugnam
 instruxit. Ac primùm, ne impune circui ab hosti-
 um multitudine posset; neu quis casus, inter pug-
 nan-

nandum, suos ab se diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis, demissisque armamentis, ad onerariam ita feuinxit; ut cum ad opem, ubi res postularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos undique hostes, libera in omnem partem esset eiaculatio. dein ad auram, si quid afflaret, excipiendam, antennas tantum onerariæ sustulit; quod ex, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propius ventum est; missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exciuit; uti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certius tamen Lusitani è superiore loco sigebant, cum in adeò densa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare; adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada transfiliunt. Eo successu elati, cum onerariam porro scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim còtis ac ferro detrusi; partim etiam abscissis brachijs interempti: quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela utcunque percutiēs, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus tormētis ex destinato summoti hostes: ac demum octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore se in portum, vnde prodierant, recepēre. è Lusitanis, triginta saucij, occisus puer vnus duntaxat è nauali turba: spiculorū verò tanta vis intra onerariā & actuarias alligatas apparuit; nauiumque fragmenta collecta

ita multa; vt complures dies materiã igni præbuerint. Sosa & Vega, cæteriq; victores, insigni parta gloria, gratulantibus ouantibusque cum effusa lætitia socijs, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concessio Lusitanis mari, arcem à terra oppugnare constituit. Tormentis librâ dis, regia & valetudinariæ Lusitanorum ædes electę. inde cõtinuis aliquot diebus arcis mœnia quatiiebantur. inclusi, nouas ita pro dirutis obijciebãt moles; vt spei multo plus in virtute, quàm in muro fossisue reponerent. Ergo, post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & icalis appositis in summũ eniti; cùm alio armorũ genere, tum supernè vibratĩs ponderibus ac trabibus vndiq; deiecẽre. Multi in eo congressu, & fortissimus quisque, exanimati. Neque ad iterandam vltrà oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente se hyeme, icũs conscientia admissi facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; consilium formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia. eò, cum vniuersa ciuitate, congestis raptim in terradas ijs quæ tolli poterant, ingenti populariũ dolore migrans: tectis vrbis, quorum erant complura egregio opere & picturis ornata, vltrò subdidit faces: hinc, toto quatrinduo per uagatum incendium, cuncta propemodum hausit. Lusitani, rei nouitate defixi, primò ignium contagia, dein hostium insidias timuere. postremò, vt flammæ quieuerant; satis comperta vrbis solitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripendas egressi, paucis tantũ exceptis com meatibus, omnia fermè in cineres & fauillam redacta cõperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor, de suorum cæde,

& arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præsidio, Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suum reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites ad scelus omne paratos, e medio sustulit; eiusque loco substituit è Zeisadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, tetro spectaculo Armuziæ incensæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarasi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuauit animo, vtrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret. dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non sine causa veritus, ne si afflictos vrgere acrius institisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeque ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentanda veniæ ipse, rebelles ad pacem & concordiam allicere struit. Neque difficilem habuit exitum res, quippe, Lusitanis, emporij quæstuiosi; Armuzianis, patrij soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has feruæ conuenit leges: vti Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret, debita ad eam diem stipendia; & ex ea die in singulos annos vicena serafinum millia Emmanuelli persolueret, Ciues, ablatas inter tumultum Lusitano res, captiuosque omnes cum fide redderët. Lusitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque administrandis vestigalibus, exigendis de portorijs, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem rectè & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Ar

mu-

muziani in patriam rediēre; instauratisque ædificijs, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præclare cōsultum est. Reguli duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumq; circa insularum, vectigal annuū pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemq; iam ante contulerant. Id ægrè passus Mombazæ tyrannus; magnum earum insularum numerum, & in ijs prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regulorum imperio varijs artibus ac promissis auertit. reguli, cū à tot simul populis destituti, vectigali soluendo non essent, à Lusitanis ducibus, qui ab Mosambicum aduersa tempestate hyemem exigere coacti erant; per nuntios opem rebus afflictis implorāt. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visā res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbā appulsis bellatores non amplius centum in terrā exposuit. oppidū erat littore peramzno; & cū diuitijs celebre; tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitudine haudquaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cum vna parte Christophorum Sosam occultè circumire; seque ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquātum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est; micantes Lusitanorū gladios, & præpilata hastilia non tulere. Ac paucis nequicquam resistētibus, cū proximum quemque hostis cæderet; omnes, quæ pauor tulit, per stragem corporum in agros effusi.

effusi. Lusitanus, haud conténendis egestis opibus, oppido flammās iniecit. Eius rei fama rebellium frēgit animos. & confestim legati dedentium insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuerē. Castris, minimē vulgari (si paucitatem militū spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis; ineunte iam cōstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare institueram, ab Georgio Albuquerque digressus; ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Baccianum inter ceteras illius regionis insulas est. eatum Laudino dynaste parebat. Ibi, quod ē Simonis Correx iunco, Lusitani aliquot paulo ante per occasionem interempti fuissent; eam fraudem necemque protinus vlcisci placuit: & exposito milite Brittus, insulae agros ferro ignique vastauit; abegit praeda; ac documento non leui sanxit, ne quis Lusitanos homines, vel tēpestare, vel quouis alio casu in ea loca delatos, quāuis paucos & inermes; opportunos ad cādem & iniuriam duceret. Inde Tidore progressus; ab incolis comperit, Boleifem Ternatis Regem, Almanforis filia in matrimoniū ducta, ac deinde Franciscū Serranū, e vita migrasse. Boleifis maxime accitu Britt⁹ ab Cocino fabros & aedificandi instrumentum aduexerat; cū vltro non Boleifes modò, sed Almanfor etiam, in sua vterq; ditione, Lusitanis, quo potissimum vellent loco, arcis exstruendae optionē deferret: & auaritia cæci ambo, dū peregrina cōmercia, & noua lucra sectantur; certatim in multas indignitates, & in ipsum pæne seruitium ruerēt. Verumtamen in Boleife præcipua quædā nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cū primum in eas regiones delati sunt, hospitio inui-

tandis,

tandis, Almanforem præquerat. & Franciscum dein Serranum, aliosque diu apud se detentos, mira comitate officioque tractarat: & cum se suaque omnia Emmanueli per litteras amicissime detulisset: tum etiam nuper ab Indiæ Prætoris classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum enixè petierat. Denique, morbo confectus, cum heredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; uxori, tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, ut Lusitanam societatem summo studio retineret; neque alias quærerent amicitias; sed in vnus Emmanuelis fide opibusque sat firmum sibi fortunisque suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixæ in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valere. Ac proinde vbi nouam diuque expectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoque apparatu, ad eum sociosque in hospitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani, & renouandæ societatis ostendit. Verum Brittus insulam vtramque per otium contemplatus; Ternatem Tidori ad ædificationem, & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quod aliquanto commodiorem Ternates habeat portum; sed etiam haud obscurè insensus Almanfori; quod post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum sese foederibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, regulique, & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad ædificium, contiguus vrbis delectus;

materiaque & cæmentis eò conuectis; Britus, læti-
 tiæ causa, caput perinde ac ceteri, fertis ac floribus
 redimitus, primus omnium & rastello fodit humum,
 & lapidem in fundamenta coniecit viij. Kal. Quin-
 tileis, anno seculi huius altero & vicesimo: qui di-
 es eò etiam maiore cum iucunditate transactus est,
 quod in eum ipsum diem D. Ioannis Baptistæ solen-
 nia inciderent: cuius felicem letumque humano gene-
 ri exortum, e celestis oraculi promisso, totus penè
 orbis terrarum exquisitis ludis, & anniuersaria gra-
 tulatione concelebrat. In hunc ferè modum, perpe-
 tua (vti rebantur) ac propria Lusitano cum ijs genti-
 bus commercia constituta. Eadem tempestate funestus
 in Indiam nuntius allatus de Emmanuelis Regis o-
 bitu. Circa finem prioris anni decesserat, duos &
 quinquaginta natus annos; cum sex & viginti reg-
 nasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postula-
 bant, plurimis Europæ, Africæque, atque Asiæ locis
 cum sumptuoso apparatu iusta funebria persoluta.
 Neque Christiani modò Reges luxere defunctum, ve-
 rum etià ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzi-
 anus; ijdèque, posito luctu, postmodum Ioanni suc-
 cessori per nuntios, litterasque, obsequium & ope-
 ram officij causa detulere. Ioannes, anno ætatis
 vigesimo acceptis regni gubernaculis; ad propi-
 tiandum cæleste numen, ac populos in officio conti-
 nendos, illud curabat in primis, vt studiū Christi-
 anæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspi-
 cerent. Idcirco, & in Lusitania salutariter in eo ge-
 nere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indiæ
 Prætori mādauit; cultui diuino, & sacerdotum cō-
 modis enixè prospiceret; ac nominatim, diuini A-
 postoli Thomæ sepulcrum in Coromādelio littore,
 peruestigandum curaret: daretque operam, vt sacro-
 sancta

sanctæ illæ reliquiæ (quanquã easdem, vti supra dictum est, vel earum certè partē Mesopotamia sibi vindicat) cū dignitate custodirētur. Eduardus Emmanueli Friæ, præposito Coromandelicæ oræ, cum sacerdotibus aliquot, & architecto id negotiū dat, Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierant) æquata solo ingentis amplitudinis urbē offendunt. Pauca tantum pyramides, turreſque, & colūnæ, miserabili è strage supererant. nec non varij coloris lapides, ac veluti porphyretica per egregiè sculpta fragmenta, quæ antiquū vrbis ornatum & elegantiam satis arguerent. In ijs visibantur operosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantum superſtite ad orientalem plagam sacello, crebris intus forisq̃ lapideis Crucibus è vetere disciplina conſperio. Sub eo recto latere Apostoli ossa cū accolæ pro certo affirmarent; primū omnium ſarcire ipsum ædificiū placuit; quod testudinis pondere preſſi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum fermè dorantem apparuit Ioculus lapidea tabula rectus: in quam ab interiore parte incisæ prisca gentis lingua (vñ à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab Sancto Dei Apostolo Thoma quondam extructum: ei templo tuendo colendoq̃, mercium quæ in urbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam. acceſſerat obreſtatio ad poſteros, ne quid ex eo veſtigiali ac donatione imminutum vellent. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vñ ex priscorum traditione Indi aſſeuerabant) cadauer inuentum. Alius dein molientibus terram, quadratum, primò la-

mò lateritiz, postremò lapidez structuræ septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. ibi quòd sepultum haud dubiè corpus Apostoli dicebatur esse; adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & arenæ, candidissima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis, & viatorij baculi frustum, itemque vas fictile, fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecère. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è Thomæ discipulis cadauer; cæterùm tetro ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis. vt, si alia argumenta defuissent; ex iplo propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eò maior gratulatio fuit Christianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarum in altera eximij operis argento cælata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquiz inclusæ: & commune gaudium solenni supplicatione pompaque, & priuaris omnium qui aderant studijs celebratū est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoque custode; clauis vtriusque Emmanuel Frias Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maximè modo, per eos dies, & sacello, & religioni consultum. Biennio deinde post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantum conscijs Lusitanis, abdita, ac postremò Goam, Constantino Brigatio Pro rege (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstruebat) à fratre quodā Franciscano translata fuisse comperio. Circa idem tempus, quo nuntij de Emma-

Emma-

Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati sunt; Idalcan otium à Narsingano bello nactus; recuperando Concano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis ante annis ademerat. Exiguus admodum copijs ea loca tū Lusitani tenebant, cæteris vel ad Persicum & Arabicum sinum; vel ad Molucas obtinendas paulo ante profectis. Eius rei non ignarus Idalcan; misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinq; millibus peditum; Lusitanos custodes, haud tamē sine cruore ac certamine, pepulit: portusque & agros optimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Acenorum Abrahamus, ab cede Georgij Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubiè affectabat imperium: nec ferro solum, sed etiam (quo nullū acrius telum est) auro muneribusque pugnabat. Ad hæc, miste blanditijs accedebant minæ, & ubi commodum esset, fraudes ac doli. Nullus amicitiz fœderumve respectus: nulla affinium caritas: nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrem, à nefarijs moribus & consilijs abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluserat: ibidemq; veluti nouū & inusitatum animal, illuue & squalore confecerat. Pedirenssem Regem, opibus & auctoritate præcellentem, cui & cognationis vinculo, & iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularib⁹, exegerat regno. Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in potestatem redacta, infestis signis ad Pacenum urbem, quò pulsi confugerant Reges, pergit ducere. Peditum milia quindecim habebat in armis, & complures elephan-

phantos. ij pro equestribus copijs genti sunt: nam equos non alit insula. Cū hoc exercitu castris duo millia passuum ab vrbe positis, primū omniū, ad tentandos oppidanorum animos, per praconem edixit. qui ciuis Pacenus intra sextum diem ad se transisset; huic nihil, ipsi, familiæq; & bonis ipsius damni illatum iri: cæteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quæ ante dimicationē pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transiit. alij clam elapsi, in saltus auios refugere. ita, infrequentem defensoribus urbem tertio adortus Abrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pedirensis, Daianusque confugerant: lignea quidem illa, & multis iā locis præ nimio Solis ardore fatiscens: veruntamen haud leui præsidio Lusitanorū fermè trecetorū & quinquaginta, & maioribus minoribusq; tormentis instructa. Abrahemo nullæ dum eius generis machinæ suppetebant. tantū ingentē vim sagittarū, quas letali inficiunt succo, & sarmentorū faces, oblitos naphtha, ad excitandū, vbi res ferret, incendium, scalasque plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles; nec non ferramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine certamine, si fieri posset, rē cōficeret; Lusitanis per interpretem iusserat nuntiari: arcem eam ad suum imperium pertinere: proinde cum bona pace abirent; secumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cū ferocius responsum inclusi dedissent; appareretque armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium ijs alicund: ferretur (mare autem liberum, vicinamque Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi statuit. Atque ad vitanda hostium iacula, qua maximè viriū

parto

parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cepit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras nostri collineare possent; & madefactus imbre sulphureus pulvis planè inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elephatos ipsos ad arcem admouebat: qui, rectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euerterent; sublatoque interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat; scalisque erectis, ex omni parte simul transcendere nitebatur. & obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructique ex aduerso cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cum Abrahamus, in magna copia militum, identidem alios aliosque summitteret; ipsi, propter paucitatem, assiduis pænestationibus circa munimenta dispositi, dies noctesque in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui coelovis morbi, & extremæ inopiæ metus; quod per intestina de more dissidia, dum suæ quisque intentus rei, publicam negligit, ad tolerandam obsidionem cibaria segniter ac malignè conuexerant. Præsidio præerat Henricius quidam. Hoc demum auctore, quod relatas nuper è captiuâ naui pretiosas merces, in Indiam venum asportare gestiret; non expectato subsidio, foedum consilium incunt arcis deferendæ. cuius flagitij, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quam occultissimè fieret, minora primùm tormenta inuolucris obiecta, ne ab hoste dignoscerentur, in naues imponunt. maiora, quod amoliendi in tanta hostium propinquitate non
erat

erat spes, ita ad plenum inferciunt, vt, si flammæ conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudine rumpe-
rentur. Sulphurei dein pulueris exiles humi tæ-
nias quoquo versum, ac præsertim ad ipsius pulue-
ris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt:
iussis agmen claudere magistris; &, cùm iam om-
nes extra arcem essent, ignes iniicere. Vix dum euz-
ferant, sarcinis quisque suis dissimulanter elatis;
cùm, exorta repentè flamma cum ingenti fragore
fugam hostibus prodidit. Pars ad incendium ex-
tinguendum audacter accurrunt (&, incertum qua
de causa, nondum ad sulphureos cados, ac mura-
lia tormenta peruaserat) pars ad litus effusi, turba-
tos auersosque Lusitanos cum cæde insequuntur:
ac denique appulsæ ad terram naues, perculsis ac
trepidantibus, magna ex parte impedimentorum
amissa, vix atque ægrè effugium præbuere; dum in
magno tumultu, ne simul hostis irrumpat, alij con-
festim anchoras oralque præcidunt; alij ad naues
adipiscendas, collo tenus sese in aquas immittūt.
Abeuntibus cum oneraria vna, nauigijs tribus, per
ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum
superstites ex incendio res, machinasque præser-
tim ostentant: plenumque cladis & ignominie ag-
mè cum probris & cachinnis exsibilant. Auxit pu-
dorem, in ipso pæne portus exitu sociæ clâsis oc-
cursus, naues triginta cum omni copia rerum ab
Armano Rege aderant; ipsumque Regem terrestri
itinere cum quattuor millibus peditum auxilio
venire nuntiabant. Ex naues, cognita præpropere
desperatione abeuntium, retrò, vnde venerant, in
patriam reuertère. & Lusitani Malacam delati, An-
tonium insuper Miradam, & Lupum Azeuedium,
cum recenti milite, & bellico instrumento iam in
cursu

cursu ad opem ferendam paratos inueniunt. Eò magis & suum factum ipsi damnârunt, & omnium conuictijs & maledictis excepti sunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus cum rectore matreque Malacæ remansit; reliqui duo sese institutorum nauibus ad Aruanum Regem supplices contulere. Lusitani è Somatra insula in perpetuum exacti. Et Abrahamus, pulso mox etiam Aruano, regnis quattuor auctus, æneisque tormentis (qui vel maxime terror gentem premebat) omnibus circa nationibus, atque ipsis adeò Lusitanis formidandus euasit. Alodinus item, elatus nouo successu rerum, & à Bintano reiectis Georgij Albuquerqueij copijs; classes denuo ad vexandam Malacensem oram institit mittere; & cum Lusitanis obuiam ex vrbe progressis, aliquot secunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lusitanum nomen acerbior etiam odio & immanitate scuitum est. Martinus Alphonfus Mellus eum sex nauibus eò contenderat, confirmandæ amicitie, & statuendi commercij causa, nondum probe gnarus, quid Thomæ Petreio legato, de quo supra diximus, accidisset. Lusitanos adesse vbi Cantonem allarum est, ex emplè præfectis oræ maritimæ à magistratibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum semel iterumque præmonitus. eò facilius repentino Sinarum aduentu cum suis opprimitur. & initio quidem, vt sese concordie & societatis cupidos probarent Lusitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare superfederunt; dein, cum vndique instaret hostis, ac nullam pacis mentionem admitteret; iniquissimo lo-

co & cōditione committitur pugna. Multitudi-
 ne tormentorum ac nauium, vt in suo regno, lon-
 gè superabant Sinæ. itaque circumuentos adue-
 nas partim bombardis è tuto discerpunt; partim
 fessos ac sese dedentes, in potestatem accipi-
 unt. Mellus, cū aliquandiu egregiè sese defendis-
 set, ad extremum, singulari Dei beneficio, per me-
 diam hostium classē malè mulctatus elabitur. In
 captos, magistratuum iussu, grauiter acerbeq; con-
 sultum. in carcerem conditi omnes; & pro latro-
 nibus piratisq; damnati, aut pedore ac tabe in vin-
 culis exspirarunt, aut ad supplicium producti sum-
 mo plebis concursu, vel sagittis confixi, vel in fru-
 sta dissecti sunt, præconibus vetera gentis piacu-
 la, & recentem insuper audaciam referentibus;
 quod in regios portus ac fines armata manu non
 dubitassent redire; in quibus omnium flagitiorum
 ac scelerum paulo ante vestigia reliquissent. Hæc,
 & alia id genus, elata voce descripto subinde reci-
 tabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem,
 quam de Lusitani olim generis virtute ac probita-
 te conceperant. Dum hac tam repentina rerum in-
 clinatione tot simul regionibus Lusitani exercen-
 tur, ne ad Molucas quidem insulas otium fuit. Re-
 rum ibi summa penes Aroeziū erat. Hunc, Lusitana
 amicitia opibusq; subnixum, & immodicos ge-
 rentem spiritus, regina cæteri q; primores minimè
 conuocuebant. Arx insuper, eodem in primis adna-
 scente, non parū excreuerat: dispositaq; in muris
 tormenta, longè lateq; terrorem inferebant. Id sibi
 fens, iugum, per causam hospitij ac societatis im-
 positum, regina serò ingemiscens; clam commu-
 nicatis cum Almanfore parente consilij; fugam
 vna cum liberis ac præcipuis amicorum parabat:
 vt per

Ut per eam occasionem popularibus paulatim abductis, urbem desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repente circumdat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem asportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapsa. Inde consternatus Regis desiderio populus, cum frequens ad arcem accurrisset, Aroezij auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est, cum inter cætera persanctè ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessariò susceptum fuisse, fidemque obligarent suam, Boahati Regi diademæ regnumque mansurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanso-rem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prælijs vario successu certatum est, superior tamen ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacum oppidum in summo editi montis vertice, quod insulæ Tidoris olim caput fuerat; Lusitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde captum incensumque; & Maquienum insula, quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem ditionem vniuersa concessit. Hæc fermè Eduardo Menesio Prætorè per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cum alijs laudibus, tum aperta præsertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperium fuit. ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in ijs tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis abduxerat. Ut in Cambaiana littora

ventum est (nam eam in primis regionem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare; crepitare compages; tabulata concussi capta. Nautæ, subito pauore icti, cum in Syrtes illatam haud dubiè classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidè demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauū tenendum accurrere. Sapientiores alij, circumspectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipse imperator, initio nequaquam expers timoris ac sollicitudinis fuit: sed mox comperto eū esse terræmotum (quem nauigantes quoque sentire non dubium est) ad socios hilari frōte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremittit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinum incolumes deuenere. Vascus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit; nomenque Lusitanum in pristinam dignitatem conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum, excessit è vita. Vrbi Goæ tum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir, is continuò in Gammæ locum suffectus è successionibus, vt appellant: quarum est ratio eiusmodi. Transmissos è Lusitania regiones codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorē, aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipso chirographo latet nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit; e Regis auctoritate substituendus est. ijs autem codicillis, ordine
super-

superfcribitur, prima, fecunda, tertia, vel quarta fucceffio: ita, vt, fi eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; fecundum codicillum resignare, vel aperire fit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam cafu deceffit; confilium cogitur. ibi, corā Archiepifcopo, & magistratibus, quæ diximus obfervatione, vt null^o aut fraudi aut errori fit locus, codicilli & figna foluuntur: cuius primum exierit nomen, huic deferretur imperium; reliqua nomina, rurfus occulta, ad Regis nutum arbitriumque adferuantur. Id, ne per ſummi magistratus obitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipſum inter præfectos certamina exiſteret; ſapienter in tanto locorum interuallo prouiſum eſt. Per hunc modū renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petijt: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onuſtos fruge, vel cum ipſis oneribus cepit, vel diſſipatos in littus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananoræ piratas, ſocij Regis rogatu compeſcuit, & vicos alij quot eorum exuſſit. Inter quæ, ad Calecutū, ab Luſitanis ac Malabaribus denuò turbata pax eſt. Odioſæ primū controuerſiæ inter negotiandum exortæ; & partis vtriuſque animi ſuſpicionibus irritati: dein vtrò citroque factæ iniuriæ: poſtremò, inſtigantibus è conſuetudine Saracenis, bellum exarſit. Hiſce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta variæ formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi; cū ablatas res nequicquam repetiſſet, munitum denuò locum & celebrem, terra marique ſimul adortus, pulſo aut caſo Mahometano præſidio cepit, ac diſreptum incendit. Mulca inde relata tormenta: quorum aliquot antea

Lusitanorum apparebat fuisse. Lusitanus desertor ac transfuga præfuerat vniuersis. huius proiectum humi cadauer, densis cōcisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectū vr̄bis Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrem hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi complures. in eas flammæ confestim iniectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, varijs locis ignē suburbij inculere. Inde Prætor, cōfirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus; leucas in Septentrionem fere sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum, & accliui littore is portus est, ac mirè factō ad iacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerē ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, stationem habebant parones ferè centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuensis, vt duplici vallo, tormentisq; aptè dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominū millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregiè tutū videri posset. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, & genus operum, ac linitibus ad vada exploranda præmissis; tribus è partibus vno tempore, distindi hostis causa, oppidū aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitionum inuadere. ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu factō; ad læuam ducit: classarijs imperat ad hostium naues rectā succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iam-

pridem

pridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eò majori tenebantur spe, Lusitanū congressu arceri, & iaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanienses gladios, & ingentia pila, galeasque, ac thoraces horrebant. Verūm eos longè fefellit opinio. Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregie texit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepserant, & intra munitiones coniecerant signa, prius pæne quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus; tum pax à Calecutano toties per fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationē hostes. Pauci tantū coniurati ad extremum usque spiritum acriter obstitere. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostium cæde, non plus quindecim è suorum numero amissis; vulneratis duodequingenta; & oppido, & classe hostili potitur. Inter cæteram prædam, tormenta variæ magnitudinis aucta trecenta & sexaginta; & minorum fistularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique; reliqui flammis absumpti: ac postremò, totum oppidum, subiectis per iram ignibus, conflagrauit. Lusitanus gemina intra paucos dies victoria lætus, ouansq; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandam incubuit, Arx ea

Calecutano erat imposita littori, quod, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia, paruis nauigijs accessum præbet. Iamque hyems aderat, ed acrius Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi apparatus vndique contrahebat: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel necessitate ac fame Lusitanos in deditiōem acciperet, itaque extemplo, præfectus cum duodecim fere milibus peditum, ad urbem præmissus, quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat, hoc maximè artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes fere octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem instituunt, & ex vtrique parte, qua vallum in mare desinebat, arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum littus abraderent, dein, per ambitum fossæ, modicis interuallis, propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis moenia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisque, & instantibus præfectis, breui ad exitum peruenire. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant, præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callēs, & gloriæ in primis audus, is, cū nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine, ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachiū ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hostem, aptè locatis, & per expedita nauigia Prætozem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiorē. Sub hæc,
incun-

ineunte Iunio mense, cum hyems in ea regione sa-
 uiret; Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu,
 & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu &
 sagittis plerique; alij gladio & parma; alij etiã fer-
 reis fistulis instructi conuenerant. in speciem de-
 spicabiles, æterum vsu armorum, & corporum a-
 gilitate metuendi. Vt ex copiæ confedère; Siculus
 architectus Zamorino perfecta opera diligenter
 ostendit; rudiq; ad eiusmodi commenta barba-
 ro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, ar-
 cis breui tempore potiundæ. atque id ipsum vti
 quàm minimo Indorum damno fieret, Siculus, pe-
 zito colloquio, Lusitanos cum alijs rationibus,
 tum hostilis exercitus magnitudine proponenda,
 institit ad deditionem hortari. Verum eiusmodi
 oratione tantum absuit vt Limæ constantia mo-
 ueretur; vti etiam ad laceffendum hostem vltro
 cum paucis eruperit, sed magna fuit merces auda-
 ciæ. Concurfu ab hostibus factò, pene circumuen-
 ti Lusitani, multis acceptis illatisq; vulneribus,
 ægrè ad suos receptum habuère. Inde exasperatis
 vehementius animis; magno conatu & oppugnari,
 & defendi arx cepta. Tormétis vtrinq; certabatur:
 è quibus erant Calecutano, quæ dodrantali diame-
 tro emitterent globos. Sed iaculandi erat dispar
 admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe non-
 dum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, in-
 frequentes, incerti; & si qui muris inciderant, egre-
 gia laterum & structuræ firmitate respuebantur.
 Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes; & vbà
 hostis arcis succederet; confertæ ac seminudæ mul-
 titudini certam stragem perniciemq; afferebant.
 Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt
 autem ibi palmeta frequentia) repente carpi, vel

exanimari conspiceres. Verùm ea damna hostes, vt in tanta militum copia, facilè sarciebant: cùm deserta stationum loca alij subinde alijque supplerent; faucijs ac fessis integros recentisque submitterent. Longè iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter ceteras belli difficultates, ipsa qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum suo quemque manipulo collocauerat, ipse reliquos è præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere, & obire ad repentina pericula posset. Verùm & militem cōficiabant, præter certaminis laborē & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigilæ: & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Chrittophorus Iusartes; alteram Eduardus Fonseca ducebat. Iusartes feliciore cursu paulum antegressus, propius ab Calecutano littorē constitit. Fonseca, quod tardius aliquanto nauigasset; ventis repente cadentibus, ab longiore spatio anchoras iecit. Ad eas cōspectas naues, erecti partis vtriusque animi. inclusorum; optati auxilij spe. obsidentiū; metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cederent: & locus ipse suspectus, iam dudum mentes Indorum curasque conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cùm ad litus accurrisset; animaduersa paucitate eorum qui aduenerāt (non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur) ne descensionē cum euidenti periculo tentarent; nutu & significationibus admonebat. & ex ipso auxilio plerique, conspectis Indorū castris & frequentia, sub-

cup-

quandam eiusmodi aleam pernegabant. Verùm Iu-
sartes cupiditate gloriæ omne discrimē impauido
vultu contemnens, cum triginta quinque volunta-
rijs in paronem desilijt; cæteris custodire nauem,
& vbi primùm terram attigisset, missilibus procul
hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ip-
sum loricæ os, actuarij prora dirigitur; quò sube-
untes facilius protegeret statio Lusitana. sed il-
luc nautæ dum pari conatu enituntur; interea (ve-
fit) paronem paulo infra eum locum vehemen-
tior æstus abripuit. Eò ferocius progressi extra val-
lum barbari complures instare: atque, vt erant nu-
di, se se ad prohibendū accessu hostē aquis immer-
gere. Nec Lusitani segnius è parone se certatim eij-
cere, ibi conferta in vadis manu, quàm acerrimè
dimicatur. Cæteri ad spectaculum intenti, prop-
ter ancipites ictus, ne suos impetant hosti permi-
stos; iaculà cohibere coguntur. Cùm aliquādiu du-
bia sterisset pugna; Lusitani ad extremum deprimē-
tibus vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor
è suorum numero desideratis, pluribus saucijs, cū
magna vicissim hostium cæde, intra loricæ fau-
ces audacissimè penetrarunt: ac nihil propius fa-
ctum est, quàm vt instantes ab tergo Indi simul
irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis
Cernicij constitit fortitudo. is, cū iam introisset
munitiones, & fatigatus, & saucius; circumuētum
respiciens præcipuum è commilitonibus quendā;
recurrat protinus: ac laborantem, summotis acri-
ter Indis, recepit in tutum, magna vel mercede,
vel gloria; quippe, omnium consensu ciuicam
promeritus coronā; ipse post dies aliquot è vulne-
ribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lu-
sitani

fitani præfidiarij suis adiuuandis atque intromittendis insistant; ex altera parte frequentes barbari desertas rati stationes, arcem scalis inuaserant. Eo nuntio extitus ab littore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem; contis, gladijs, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouæ artis iacula, ad hostem cominus eminusque impetendum. Sed e propinquo nihil Indos æquè terrebat, atque incendiariæ bolides. quod est inuentum eiusmodi. Ollam ex argilla semicocta, quò facilius deinde rumpatur; circumdatæ ansulis tribus quatuorve, sulphureo complent puluere, & osculum diligenter obturant. tū ad eas ansulas igniti funiculi è gossipio vel Rupa alligantur. vbi ad coniectum eius teli ventum est; contorta brachijs olla repente diffringitur; & simul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circumstātiū damno, flammæ edit inuitabiles. quod missilium genus, in prælijs duntaxat naualibus primò vsitatum; ad terrestria quoque certamina exitiabili commento deinde translatū est. Hac maximè perniciæ repulsi à mœnibus Indi vstulati cum insana trepidatione sese intra munimenta recepêre. Interea præfectus nauis alterius Fonsæca, quamquam probè animaduerso discrimine eorum qui in littus exscenderant; paratus tamen eandem aleam, si res ita postularet, subire; per litteras ad sagittam reuinctas quæsiuit ab Lima, quid sibi tali tempore faciendum censeret. Ille verò, eadem vsus arte sagittæ, de consilij sententia respondit: Nequaquam se Fonsæca suosque in apertum adeò periculum obijceret; tutum in arcem introitum haud minus quingentorum Lusitanorum præsidio posse obtineri. Proinde rediret Cocinum prope-

re; age-

re;ageretque cum Pratore diligenter(ad quem simul ipse in eadem sententiam scriptas litteras dabat) vti militum quingentorum spectata virtute subsidium, & sulphurei pulueris vim, & ad obsidionem tolerandam alimenta submitteret. Cum hoc responso Fonseca per infensos infestosque fluctus hyeme summa Cocinum reuertit. & Prætor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferendam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, ex templò proficisci iubet. ipse interea classi ornandæ operam dabat; vti cum primùm se aperuisset mare, cum maioribus copijs eò contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutum allata; confestim Zamorinus, antequàm inclusis accederent vires; omni conatu rursus oppugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architectus, egregiè se se barbaro venditans, incitatissimæ deerat ipsius cupiditati. aggerè ex Turcica disciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea sub terras agebat; locis etiã quibusdam statuebat oris vasti mortaria; è quibus in sublimè acta ingentia pondera cum horribili strage in arcis tecta deciderent. Sed operũ eiusmodi, quæ Zamorinum inani fiducia inflarât, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam exspectationi respondit euentus. Indi telis ac missilibus ex aggere deturbati: cuniculi excepti cuniculis: & mortaria, quemadmodum, vbi à perito magistro locantur, magnum hosti detrimentum important; ita, si artificium absit; in eandẽ pæne regionẽ recidente globo, machinatoribus interdũ ipsis exitio sunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquũ spei in sœuitia hyemis, & famẽ reposuit. neq; ea spes fefellisset hominẽ, si
ad ar-

ad arcendos commeatus vel modicam classem instructâ in proximo tenuisset. Ex quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluio duce ab Cocino premissi, quamquâ atroci tēpestare disiectis nauibus; tamen vt sese ex iactatione refecerant, alij subinde atque alij Calecutum accedebant. Lima, fatigatis iam. & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnam inopiam meruens; modica militum auxilia recusabat: assuturum mox cum iustis copijs Henricum expectans. Tantum sulphurei pulueris & commeatus presentem expetebat copiam. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iam è muris, Lusitani, suadenti deditiōem hosti, recentes carnes, aliaque cibaria, & ipsum deniq; in delicias betele ostentabant. Ha res Zamorini conaudivit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor, is, tum à mari; tum ab arce tormentis hoste summoto; cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terrâ exposuit: immisitq; intra hostiles fossas audacissimis è suorum numero, cum ex alijs quoque partibus alij ad vallum intrepide subiissent; ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit: in quibus ipse quoque architectus, proditæ ac desertæ Christianæ fidei noxam luit incēdio. è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidere. saucij relati amplius ducenti: & Henricus, proruto Indorum vallo; fossisq; oppletis; idoneo prope arcem loco castra communiit. Inde Zamorinus & suorum territus strage, & simul veritus, ne in proxima palmeta Lusitani sequirent (quo detrimento, vt supra diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) missō caduceatore

tore inducias petijt. in quadriduum datæ. interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit, eò maximè quod Zamorinus insignem quandam è Cocinenſi ditione perfugam tradere abnueret. Ac de mum Henricus pertẽſus Indicæ leuitatis, & Mahometanæ perfidiæ; præſidium abducere ab Calecutò, & arcem à fundamentis excindere ſtatuit: præfertim quod ita velle Ioannem Regem è commentarijs Vaſci Gamma didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere ſubterraneo, ſulphurei pulueris de more copiam ſubdi iuſſit. dein militibus, & machinis, omniq̃ue inſtrumento raptim in naues impoſito (cuius rei facultatem & natura loci, & nautica turba præſtabat) ignes cauernis inieci; & barbaris illicò, ſi quid fortè prædæ relictum eſſet, ſtolidi temeritate in arcem ingreſſis (tanta in eſt hominibus rapiendi libido) interim è ſpecubus cecis erũpentes momentò flammæ pleroſque hauſſere; & cum horribili ſtrepitu mœniũ ſtructura diſſiliit. Atque is ſinis & arcis, & obſidionis fuit. Henricus, incolumi claſſe & exercitu Cocinum reuectus; alios aliò præfectos dimiſit. ipſe inde ſeptendecim nauibus Cananorem petijt. ibi, dum expeditionem in Cambaiã, Diuinq̃; meditatur; cùm non toto biennio rem Indicã adminiſtraſſet, graui oppreſſus morbo, paucis diebus è vita migravit anno poſt Chriſtum natum M. D. XXVI. Hoc Prætorẽ, fama nominis Luſitani, reſſoreſcere viſa quodammodo: reque ipſa comprobatum eſt; tanti militem, quanti ducẽm eſſe. Atque in ciuihbus etiam rebus non vulgari prudentia fuiſſe dicitur: &, quod perrarum in eiufmodi prouincia eſt, ab auiditia, & à ſordibus alienus. Sub idẽ tempus ad Malacam pariter bene geſta res eſt. Alodini copiaz, cū urbem

urbem terra marique vehementer vrgerent , per paucis egressis obuiam Lusitanis , cum ignominia fusa & fugata. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusitanorum exemptus est. Rara Nara, gener Alodini, Linguam obsederat . ex eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum è nostris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cum littoribus arcerentur, fœda tempestate ad insulâ trecentas inde leucas abrepti sunt. incolæ, moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese per nutus & nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudinem extrêplô dedere. Egregio in primis habitu , & amabili vultus hilaritate sexus vterque est. promissa barba & capillo sunt viri. præmollihus floreis tegunt corpora. Ad fabriles vsus, spinis piscium pro ferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis, & regionis erat insula, tum primùm, à nauclero Lusitano, dimensis cæli plagis, nauticam in membranam ex arte relata est, deq; ipsius naucleri nomine Gometij Sequerix insula exinde appellata. Nô eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis exstitit . Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem urbem incolunt, accessu prohibere conati, audaciæ pœnas dedere . profligati qui cum armis ad mare prodierant: oppidum captum, & direptum est. & insulæ duæ , Mazua, & Dalaca, quod sese ij populi infestos prætereuntibus Lusitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, & , annuo stipendio imposito, in ditionem redactæ. Simul, Aethiopica legatione perfunctus, anno sexto quàm ad Arquicum exscenderat Rhotenicus Lima,

ma, in classem acceptus. Accessit ab Aethiopico, seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus: itemque cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petijt, ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cum Cæsar coronatus adesset; Clementi VII. vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium, solenni cum adoratione, & pedum osculo detulit.

HISTORIARVM

I N D I C A R V M

LIBER NONVS.

ENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostēdit nomen Petri Mascarenix, qui Malacæ vrbitum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob id ipsum apud omnes ordines graciosus. Verum illud erat in ea successione incommodi; quod, nisi vertente anno, Mascarenias à Malaca, propter tempestatum rationem, adesse non poterat: cum interea simul à Calcutano, & Cambaiano Regibus, & quod magis erat formidandum, ab ipso Turca bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maximè causam, Alphonsus Mexias regius Quæstor,

Bb

cuius

cuius tum erat summa in Senatu auctoritas, censēbat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neq; exspectandum ē tam longinqua regione Mascareniam: quem, quod melior esset ciuis, & Regis reiūque publicæ amantior; eò equiore animo ferre oporteret, in tanto taliūque discrimine, salutē communi potius, quā proprio ipsius honori consultū. Aduersus hæc, amici Mascarenia tendere; tā insignem iniuriam deprecari; ac postremò denuntiare, haud leuiori quā quod in præsentia proponatur malo, geminam successio nem intestinis odijs ac certaminibus materiam vtiq; præbituram, nec verò dubitandum, quin ipsa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, ē duobus Prætoribus alterum ad retinendam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura. Cū hisce alijsq; difficultatibus nō inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est; vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamq; nouo successori mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascarenia confestim redditurum se iureiurando promitteret. In hanc sententiam conuenēre omnes: & resignato palam Codicillo, Lupi Vāsri à Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaum appellabant) nomē apparuit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cū solenni adiuratione pollicitus, sese Mascarenia, vt primū adesset, honore cessurū; Præturam interim inijs: cognitoq; prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidij nautæ, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille; Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa

initium

Initium Februarij mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorē petijt. ibi, dum com-
 meatus in classē imponit, subitō certior fit, Ma-
 hometanos ē Calecutano emporio ad duodecim
 hominum millia, intra Bacanoris fluminis o-
 stium cum nauibus onustis latere, paratos ad exi-
 tum, quæ prima se se occasio nauigandi obtulisset.
 Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus
 in angustijs deprehensos quamprimum inua-
 deret. Ergo sublatiis anchoris eō contēdit infestus.
 Res erat difficultatis ac periculi plena, non modò
 in tam dispari numero copiarum; sed etiam quod
 contra omnem eiusmodi casum egregiè se se Ma-
 hometani munierant. Fluminis alueum de morē
 fixis vtrinque sudibus atque cancellis in arcum ita
 coegerant; vt singulis tantum nauigijs aditus pā-
 teret. cæcos præterea sub aquam, veluti laqueos, i-
 doneis abdiderant locis; in quos illata ex alto na-
 uigia sese induerent, & munitionibus in vtraq; ri-
 pa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc,
 ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Nar-
 singanæ ditionis, omnia illis ad victum necessaria
 suppetebant. Hæc, Prætor, cū partim ab explo-
 ratoribus accepisset, partim speculatorijs nauigijs
 obeundo per se nocte sublustris notasset; submissis
 primū yrinatoribus, laqueos funesq; prætentos
 ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamo-
 re, concinentibus vndique tubis, aduerso flumi-
 ne subiit: præibant obtecta centonibus & maiori-
 bus tormentis instructa aliquot scaphæ; tū cætera
 nauigia simplici propter angustias ordine seque-
 bantur. In ea conspecta, illico barbari vim omnis
 generis telorum emisere: quibus propter assuetu-
 dinem haudquaquā exterriti Lusitani, cōtento re-

migio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox &
 ambiguum aliquandiu certamen fuit, dum conser-
 ti & obnixa corporibus Mahometani hostem des-
 censu prohibere nituntur. Sed postquam impetu
 ex omni parte capto sese Lusitanus in mediam a-
 ciem saltu mittebat, & dextris gladijsque res geri
 cæpta est; tùm verò iniecta formidine pulsus vndiq;
 barbari, & magna cum cæde præcipitem in fugam
 auersi. ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate
 miles oppidum diriperet; & Narsinganum Regem,
 cuius tùm in ditione Lusitani complures negotia-
 bantur, alieno tempore prouocaret; vallæ potitus
 receptui cani iussit, suosque à præda, & ab insequē-
 do vltra hoste cohibuit. Apotheca & diuersorium
 erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus, &
 merce pretiosa refertum. Eam apothecam, Prætor,
 & hostiles vnà lembos incendi iussit, octoginta fe-
 rè tormentis, quorum erant ænea pleraque, ex in-
 cendio ad classem abreptis. Neque, in magna ho-
 stiū strage, Lusitani desiderati plus quattuor. quod
 tristior, acerbiorque Calecutanæ ciuitati, atque
 ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit:
 vt, non retentæ quacunque conditione cum Lusi-
 tano pacis & amicitia, magis in dies hominem pœ-
 niteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli
 perrexit: quē in portum Mecanis negotiatoribus
 receptum dari contra fœdus cum Idalcane ictum;
 & præterea, armatas inde triremes ad oram infe-
 standam egredi pro certo compererat. Appropin-
 quanti, nouus præses loci, quem Indi Tanadarem
 appellant, vnico nauigio prodijt obuiam supplex:
 & culpas omnes in eum cui successerat, transferē-
 do; seq; affirmando, vti oporteret, in fide officioq;
 mansurum; haud magno negotio Lusitani Præto-
 ris

ris mitigauit animum:& renouata pax, ita, si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur. Eductæ extemplò omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sententia gestis rebus, Goam victrici clas se contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Menesij morte nondum audita, quatuor miserat in Indiam naues, & cum ijs noua successorum nomina, ac separatim ad Mexiam Quæstorem litteras, quibus erat in extremis, vt superioris temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosque, vt erant, in reditu ad se perferret; recentibus hisce vteretur, si fortè Menesium è vita discedere contigisset. Eam clausulam Mexias, quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit. E regijs litteris ad concilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex; de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium expectacionem, à Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac fermè aduersis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus Deza, Cocinensi arci præpositus, apertè differuit, non modò superuacaneam, sed etiam perniciosam eam inspectionem futuram. Nuper declarato Prætore Mascarenia, per causam absentis, dignitatè optimi & clarissimi viri haud obscurè impugnata; superinducto contra omne ius fasque nouo successore. Cùm inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur, iureiurando ac promisso reddendæ aduenientiâ Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & constitutis iam rebus denuò solui codicillos, & pessimo publico labefactari concordiam & pacem;

cùm tantum belli pene in manibus sit, cùm tot vā-
dique terrores immineant? Nam quod huic actio-
ni regia prxtexantur mandata; profectò si in tanta
regionum distantia; cùm Ioannis ipsius consulē-
di facultas desit; ad interpretationem regis volū-
tatis atque iudicij referenda sint omnia; nulli du-
bium esse debere, quin Mascarenix delatum è prio-
ribus codicillis honorem, non quietis modò, sed
etiam hominis causa, ratum, inuiolatum, ac pro-
prium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo apertè intelli-
gi, quod veteres codicillos ad se clausos atque ob-
signatos referri mandauerit. quos ille si vel aper-
tos irritos omninò esse voluisset; id ipsum vtrique
disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde su-
perfedendum hoc successionis malè auspicatæ pe-
riculo; noua Regis exspectanda responsa; atque in-
terim coniunctionem animorum atque cōsensum,
quo vno maximè inter hostilia circa omnia Lusita-
niæ stent res, omni studio & cura fouendum. Ma-
iori & meliori parti eorum qui aderāt, admodum
grata fuit oratio Dezz: quinimmò ex oraculo mis-
sa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo
ante, Ioannes Rex à nauarchis, qui ex India illo ip-
so anno redierant, audita morte Menesij, & Mascā-
renix successionē, veritus, è missis ad Mexiam quas
dicebamus litteris, ne quid controuersiarum ex-
isteret; Petrum Annium Gallum cum nauigio ex-
pedito submiserat ad ea reuocanda mandata; &
Mascarenix nominationem sua auctoritate fir-
mandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauig-
andum mari profectus, superato iam Bonæ spei
promontorio, circa Sancti Laurentij insulam nau-
fragio periit. Inde, non ad liquidum explorata
Regis voluntate; cùm plerique ex æquo & bono
agen-

agendum, & cauédas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo, præmòdoque verbis ijs quæ retulimus ex epistola Regis; peruiaciæ & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur. ij primo loco Prætorem declarabant Lupum Vaszum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat, itaq; elatus hoc de se iudicio Regis; pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam; & ad arcédum honoris aditu Mascareniam, si promissâ repetere instaret; omnia præmoliri constituit. Ea re multorum animi grauer offendit: nonnulli etiam Vaszî imperium detrectare palam ausi. Interea de interregno, & Mascareniz successione, deque vicario Vaszî munere, Malacæ litteræ nuntijque perueniant. Et satis comperta re, vtriusque Indiæ Prætorem Mascareniam ritè consalutauerant socij coloniæque. Proinde, ne quid se abiënte respublica incommodi acciperet; maturandû ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non expectata motione quam vocant; reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit, neque impunè cessit illi temeritas, ad Pulo puarem insulam tenuit primûm. ibi dum stat in anchoris; subita procellæ vi, malo diffractò, lacerisq; armamentis, pæne submersus, Malacam retrò vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis appetens erat Mascarenias. Ergo, dum anniuersarius recurrat Eurus; ne frustra interim tēpus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquerqueius ante tentarat, hærentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculû piratarû insulâ oppidumq; Bintanum,

omnibus modis parat excindere. Fortè tum Malacę substituerant præfecti aliquot Lusitani, Borneum insulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modò expeditionem, sed etiam operâ suam in id ipsum enixè offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vnde viginti contraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus fermè sexcentis impositis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam, pontem urbemque nouo præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis; plurimisque tormentis ad idonea loca dispositis, præterea, quâ acerrimè defixis in imo longurijs, tignisque in lapides molares impactis ut pondere ipso detinerentur, obstruxerat portû: & super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitana classis, ob naturam vadosi maris, & frequentes insulas, cum tardè admodum nauigasset, ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contemplanda cû speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus, nisi euulsis cæcellis, omninò esse impenetrabiles. porrò descâsum ad urbem planè exitiabilem fore: adeò locum & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere, pontem ipsum (vti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celsiore naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximia fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eborensis; Lusitani propugnatores cum magno tormentorû numero additi quinquaginta: & naus, partim validis asseribus pluteisq; partim etiam culcitris, & gos-

& gossipio, quæque alia sunt missilibus eludendis, egregie testâ. Hisce mādatur, vt ostio repurgato, & faucibus vtcunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidium affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremiû in star, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Primus labor aperiendi aditus fuit. adacta ad imum tigna, immisiss ductarijs funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia contentione sanguinem euomerent: atque vt initia sese dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alij alijs, dies noctesque dant operam; noua repentè ab alto conspicitur classis. tres & triginta erant lanciaræ à Panensi regulo missæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re animaduersâ Mascarenias, ne si propius accessissent, elatus recenti subsidio Bintanius confestim erumperet, ancipitiq; prælio Lusitani postmodum vigerentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipsimet quàm longissimè obuiam ire Panensi decreuerat: sed præfectorum dein precibus victus, ne se temerè in discrimen obijceret; Eduardo Cœlio cum lanciaris quatuor, calaluzijs quinq; (eiusdem ferè magnitudinis vtraque æquaria sunt) id negotij dat. ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari, quamquam multitudine superiores; tamen, & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant; seminudo corpore, sagittis maximè freti. Ergo, vt propius ventum est; primum bombardæ fragorem, & radiantia fulgetra non tulère. Perterriti, aliquot suorum amissis, turpè in fugam exemplū auertuntur; & hæ-

rentibus tergo Lusitanis, lanciarum viginti tres, ad proximam insulam directis proris, in littus eiecit: & certatim exsiliences barbari; nullo nisi vitæ respectu, omnibus fermè relictis rebus, hac illacque dispersi. reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coelius, haud parua sine vlllo suorum sanguine parua victoria, relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Mascareniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli processerat. hic verò longè acrius desudandum Lusitanis fuit: dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt: atq; alij recentia foramina raptim obturant, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentemq; se remigem, adhortantur. Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabularisq; munitam, creberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. Et tanto periculo elapsi diuinitus, quintodecimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omnium conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Confestim è gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, ut ipso fluminis impetu naus in vada ferretur. Sed Lusitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluserant. Ea quoq; spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenam præse-

præfectū, lanciaras vndecim raptim deducere, & cū quingentis armatis interclusam à cætera claſſe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxiliij superueniat; custodibus edicit, quàm intentissimas pro vallo excubias agant; & vbi postulet res, tormenta sine vlla intermissione in prætereuntes exerceant. Vti imperauerat, factū. Laqueiximena lanciaris momēto deductis inſtitutisq̃ue, nauem petit infestus: ac nequicquam arcere conante Lusitano, circumuentam barbari à prora maxime ascendunt: cumq̃; abundante multitudine integri succederēt fessis; & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iā prora, ad malum vsq; sum mouerant. Ibi Serranus grauitè saucijs, egregiè dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein vtcunq; viribus, acrior in pugna resurgit. Verūm libero introitu, irruentibus alijs super alios Mahometanis; nulla ope obſiſti iā poterat. Cū in eo statu res eſſet; conſpicatus Mascarenſas prætoriam diſcurſum hoſtium, & circumſuſas nauis lanciaras; atq; ex ipſo numero & vociferatione, haud abſurdè coniectans, præſidium in extremo verſari diſcrimine; cōfeſſim Eduardo Coelio, & ſtrenuis aliquot aſſumptis, in balancū, quod leuioris nauigij genus eſt, ad fallēda miſſilia, deſilit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorū pulſu, præter ipſas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locū certaminis appropinquat: diſſectisq; ſignifera bolide lanciaris, qua proximum eſt; conſcendit nauem; atque vt prope ſerum auxilium ſuis iam iamq̃ue captis, ita vniuerſum gaudium & requiem attulit. neq; aſcendentem (adeò certamine occupati erant introrſus dimicantium animi) ſenſit quiſquam. recētes dein, respirātibus cæteris,

pug-

pugnam capeſſunt : neque ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti nec opinato aduentu hoſtes ceſſere primùm; dein, cùm dolor cadentis ad irritum rei, ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet; caſi ad vnum quotquot nauem intrauerant; & è Luſitanis (quod pæne fidẽ excedat) in tanto ſauciorum numero, ne vnus quidem amiſſus. Maſcarenias, per ſummam fortitudinem præſidio ſeruato; magnam ſibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein feſtinandum ratus, ne denuò barbari nauem adorirentur; vel rates, vt ſolent, ſecundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei ſine mora perficiendæ, tale conſilium expedit. Dux, præter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita eſt; munimentis & cuſtodijs obtinebat hoſtis: altera, propter vligines & paludes, inaccessa & clauſa putabatur. hoc ipſo itinere, quò minus erat ſuſpectum, Maſcarenias noctu pontem aggredi ſtatuit. atq; vt ab eius rei ſenſu quàm maximè Mahometanos auerteret; quaſi à vallo urbem inuaſurus; ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac ſtatione primis tenebris Sanaïam præfectum Malaceniſium, cum quadraginta Luſitanis, & cum auxiliariis collocat. ijs mandat, vt cùm primùm à ponte micantes viderint flammas; cõfeſtim clamore ſublato, continentibus tubis, tormenta diſplodant, & quàm tumultuoſiſſimè ex eo loco oppugnationem oſtentent. hoſtẽque inde omni ratione diſtineant. ipſe cū cæteris Luſitanis, obſeruato maris reſceſſu, primæ vigiliæ ſilentio, tria millia paſſuum à ponte, diuerſum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati, cùm

cùm alibi vmbilico, alibi humeris tâtum exstarét; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pontem attulêre. Quarta fermè erat vigilia, quæ gratissimæ quietis hora est: & peruigil in naui Serranus, ad incendium ollas è composito paratas habebat. ijs Mascareniz iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxis, & in id ipsum intentus è condicito Sanaia, clamorem tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore, globorum vimin munitiones emitti iubet. Dû simulato prælio Malacêses Laqueximenam egregiè cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis, castelli portas & claustra petfregerat. Inde prælio in urbem illato, cùm cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant, ille, inania videlicet ex inconsulto metus ratus afferri; pavidos ac tumultuantes cum iurgijs increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum verò Alodinus, conscenso properè elephanto, fugam arripuit; & mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omissa in præsens præda, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignosceretur, degressus, densas primùm petijt sylvas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus ad mare se contulit, atque ad Vgentanam continentis oræ transmisit, ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, ab sumptus est. Lusitani interea, dimissis per omnes insulæ partes, qui tyranno indagâdo, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanum oppidum, cæso aut dilapio præsidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cùm è reliquis tectis, tum verò à
regijs

regijs ædibus prædam exhauferant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraque, reuecta omninò trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniecti, triduoque omnia prorsus absumpta. Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adiit supplex: ac tyranni questus iniurias; non modò pacem impetrauit: sed etiam in solium restitutus est legibus ijs, vt Ioanni Regi annum persolueret vèstigal; arcemque aut propugnacula, non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem fere dies, haud contemnendæ rei spes, cæterùm inani successu, Lusitanis affulsit. Sunda est oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro est etiam cum aliarum frugum feraci, tum verò egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta imperabat. is, finitimo bello cum valde premeretur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat: ac simul idoneum Lusitanis apud se locum & exercendo mercimonio, & arci ædificandæ promiserat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peractò demum Bintanensi bello, Frâciscum Salam cum aliquot nauibus, & præter aliam turbam, Lusitanis trecentis misit, nimis lentum perditis iam rebus auxilium. quippe hostes interea Sundam expugnant, locumque operibus nouis, & valida militum custodia sepserant. At Lusitanos à Bintano profectos, in conspectu præne Sundæ atrox tempestas oborta dispersit. Lembo etiam vno ad terram alliso, circumuen-

tiâ

ti à barbaris & cæsi triginta , nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Cœlio trierarcho. inde, hostilia esse omnia patuit. Et Salla, collectis in alto nauibus, cùm ad Sundanum lectus tandem appulisset; vi armisq; descensione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Cæterùm capti Bintani fama, in primis læta cùm vniuerso nomini Lusitano ac socijs accidit; tū ijs præsertim, qui Malacensem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento , Bintanij prædones, non mare solum infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerāt. Et Mascarenias, insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successionem, è regijs litteris accidisset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi, Vaszus, vti receperat, illicò prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeticum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primùm. ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutatus, acta Mexia, & occupatam à Vaszō prouinciam graui cum dolore cognoscit. Neque tamen iccirco despondet animū. Experiundi causa Cocinū prouectus, quatum in vrbe Mexias agebat, cùm egressum è naui, & introitum in urbē peruiacius tentasset; concitante populum Mexia, vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, repellitur. Perculit grauitè ea res insolentem iniuriæ virū. nec deerant suasores, qui ad contrahendas vndiq; copias, & vlciscendam iniuriam

riam accendere niterentur. At ille, de communi salute sollicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonsus Albuquerque in re simili præstitisset; iracundiæ temperare, & iure potius quàm ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primum re poscenti Regis nomine classem cum nauali instrumento Mexiæ tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cùm à Simonè Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur; omni non modò vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso quin etiam dromone socijsque relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vasci colloquium rectà contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduētare Mascareniam, cùm ab amicis & necessarijs ipsius, magna & inter ipsos & cum alijs gratulatio facta: facileque apparebat, simulatque præsentis Mascarenix copia foret, consensu maximæ ciuium partis, coactum iri Vascum vel magistratu sese abdicare, vel certè rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vascus, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquantì Mascarenix denuntiare, in Cananoris arcem extemplò se se recipiat; ibique se ad Vasci nutum in libera custodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere; contrièctum vinclis Cananorè asportent. Nil recusatum a Vasci cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quàm maximis coactis copijs, maritimos aditus occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus

bus est; præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerent: dein Vaszæ exposita mandata cū minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennis honoris causa demitteret, nō recusauit: vt verò Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixè petebat, vt inermi sibi urbem intrare, & cum Vaszæ coram disceptare permitterent. Hæc identidem exposulanti, Regisq̃ue imploranti fidem clarissimo viro, per summam indignitatem iniecti compedes: atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio præfecto adseruandus cum iureiurando committitur. duo item comites Mascareniz, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincla catenasq̃ue coniecti. Hisce actionibus, quod magnā partē ciuitatis admodum offenderent; Vaszus publicę salutis & otij causam prætexebat; videlicet, ne per Mascareniz introitum, ab rerum nouarum cupidis & factionis hominibus, tam alieno tempore tumultus excitaretur. Sed frequentes hominū cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium, Mascareniz cū egregia merita virtutesq̃ue; tum verò causę bonitatem, qua fretus nihil nisi ius posceret: cū Vaszus interea, nimirum ex conscientia sibi diffidens, grassaretur armis, omniq̃ue ope iudiciū subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obicuri) permotus Vaszus, insignes aliquot è Mascareniz fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum, aut fallax, quàm humana consilia. Quod vnicum remedium opprimendę seditioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque vt eius rei fama peruasit Indiam (adèd lenibus medicamētis gaudent

Cc

homi-

homines; tristitia, & acrimonia, & aspera detestantur) extemplo alienati à Vaszio multorum animi: & Mafcarencias occasione capta, per litteras & coram deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo iniuriam, & vim, & scruitiam inimici; non Simonem modò custodem; sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discesserat; vltimamque dimicationem dubio procul adesse apparebat. Hic è spectatōribus, amici sociique, miserari gentis vicem, quod in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum cōferre oporteret; eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemque conuerterent. iniqui verò atque inuidi, ridere amentiam, quod remotissimis in regionibus, cū tot vndique pericula circumstarēt, aded certamen prauum imbibissent animis; vt neque patrij soli recordatione (quæ populares homines peregrè deprehensos, admirabili quadam suauitate coniungit) neque communi metu, quod firmissimum amicitia vinculum est, ab letali pernicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllō modo possent. Hostes verò, tam præclaræ occasione delendi funditus Lusitani sanguinis, haudquazquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odijs, tum recenti incitatus damno; nouam classē habebat paratam, vt vbi sese vnius corporis dux acies ciuili bello attriuissent; ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominem cogitatas, nisi propitiatus piorum prece Deus, Vaszii mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, Simonē quoque Menesium, &

Sofam

Josam Caiuli præfectum, sese ad Mascareniam ag-
 gregasse; tandem extimuit; secumque agi de iudi-
 cio est passus. prima conditio disceptationis fuit,
 ut ad causam usque cognitam, uterque pro priua-
 to se gereret. dein, commeantibus vltro citroque
 internuntijs (namque ipsi congressum inter se, ne
 mutuo conspectu recrudescerent iræ, consulto vi-
 tabant) arbitri electi tredecim. quæ item in re Mas-
 carenias haud parû de suo iure decessit. siquidem
 cunctos è Cocinensi colonia creari est passus, quæ
 sibi vel in primis aduersariam senserat. eo confes-
 su, neminem fefellit quorsum euasura esset res. ar-
 bitri, tum conscijs sibi quid de Mascarenia meriti
 essent, tum etiam Mexiæ priuatis de causis obno-
 xij, intra paucos dies adiudicata Vazæ Prætura.
 Mascareniam primo quoque tempore in Lusitani-
 am redire iusserunt. Insigni infamia id iudicium
 fuit; neq; ex altera factione moderatius pene quis-
 quam eam rem tulisse fertur, quàm ipse cui facta
 erat iniuria. Sed non diuturna Vazæ lætitia man-
 sit. Namque Ioannes Rex, corâ audito Mascarenia,
 Cocinensium acta rescidit; liteque insuper estima-
 ta, Vazæ Mascarenia aureorum millibus ferè va-
 ginti damnauit, quantû ex honorario Præturæ per
 biennium ceperat. Simul, ne quid in posterum si-
 mili de re controuersiz oriretur; ab Rege decretû;
 ut in codicillis, vbi res postularet, aperiendis; cu-
 ius nomen exisset, hunc, si per id tempus vltà Co-
 ri promontorium, vel cis Diu(m) (qui vltioris In-
 diæ fermè sunt limites) vel publicæ, vel priuatæ rei
 causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi succes-
 sione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit
 is, quæ Lusitanam rem in extremum pæne discrim-
 en adduxerat. Interea Vazæ, vir, si commune

malum , imperij cupiditatem demas , haudquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamque aduersus imminentiâ bella prouinciam, intendit curas. ac primùm, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulgit. Dein Antonium Mirandam cum sex rostratis maioribus, vna longanau, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonem Mellum cum modica inanu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos, quas dixi turbæ sedâtur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac detellâda incidit res. In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is, & belli rædio fessus, & paucitate suorum adductus; Tidorensi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, nec non fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorensis, id laborabat vnũ, quomodo perpetuam eandem ac stabilem faceret. In hac deliberatione versanti, optimum visum est, Cacilem Aroezium Ternatensem, cuius supra meminimus, quàm arctissimo necessitudinis vinculo sibi coniungere; quod is cùm apud populares opibus, tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiusdam voluntatis testificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipsius potentiam haud dubiè pertinere; omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eam
rem

rem aptius occurrit nihil, quàm arrepta qualibet occasione recentia fœdera soluere; & eodem Arozio adiutore, quem natura leuissimum, & quietis inimicum nosset: Tidorensibus arma quamprimû inferre. Cùm hæc sententia placuisset; exemplò per legatos ab Almanfore ex conditionibus efflagitare institit cùm cæteras res, tum verò tormenta; quippe quorum partem ex insula abesse, atque haud ita facilè restitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benignè respondit; necdû exiisse diem in fœdere præstitutum; & sibi nihil maiori esse curæ, quàm vt omnia sua Lusitani recipiant. Et cæteris quidē in rebus, non magnam fore cūctationem. tormenta se aliquot Bactiano regulo commodasse: ad ea exigenda reuehendaq; spatio esse opus. veruntamen daturum se operam, vt ad conditum tempus Ternate cuncta sistantur. interim se, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri, petere ab Garzia, & rogare pro recôciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minimè patrijs artibus, cùm se excusationem accipere simulasset; medicamentariû, nescio quem, è suo comitatu submisit. is, è condicito videlicet, nihil minus metuenti ægroto venenû pro pharmaco miscuit; ex quo paucis diebus, per speciem egrotationis fraude utcunque celata, decessit. Defuncto regulo, magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerum omnium. Eò acrius Garzias mœrehtibus ac perculsis instare; & nisi tormenta exemplò restituant, denuntiare bellum. Ad ea Tidorenses coacto eggrè concilio respondent: orbam ciuitatem in summa tristitia & mœrore versari. Almanforis insepultum adhuc iacere corpus; id vbi terro-

mandarint, ac iusta suo Regi persoluerint; nihil habituros antiquius, quàm vt Lusitanis omni ratione satisfiat. Hęc demissè ac suppliciter agebant ciues; & status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad clementiã posset. At verò Garzias, vno tantùm interposito die, nauibus ad Tidorẽ accedit, paratas ad cædem & rapinã copias cõfestim exponit. oppressi oppidani extemplò diffugiunt. Ille desertam inuadit urbem; contra omne fas diripit, direptam incendit. Nihil eo factò grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cùm à cæteris littoribus, tum à Baciano præsertim, Lusitani minis armisque procul haberi cæpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas intendèrant iter, ducibus ijs, qui Magalianis è comitatu supererant. Ex, nondum probe explorato cursu, varijs casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna tantùmmodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo Cantaber, cùm propugnatoribus fermè trecentis. Is cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarum voluntate occupauit, ac muniit. Inde inter Ignatium & Garziam, cum cõrestationibus minisq; nunciij commẽare. Molucense emporium ambo sibi iurè finium asseriebant, & alterum vterque excedere ex ijs locis, ac nihil eius negotiationis iubeat attingere. Ex hoc, iurgijs primùm, tum etiam prælio leui certatũ est. Postemò induciæ factæ, quoad eadẽ controuersia suum vterq; cõsuleret Regem. Vir dum externi quieuerant motus, cùm inter ipsos Lusitanos tetra visu, foeda relatu exorta dissidia. Georgius Menesius, successor Garziæ, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Præfòre mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum in-

um in-

nam insulam cursum tenere, iterque illud explorare iuberet; quod multo compendiosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigatio) vnà cum alijs instituta mercimonia dudum haberet; percussus nec opinato Georgij præcepto; varias excusationes afferre, tergiuersari, denique omnia malle, quàm negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius tenderet; Garziaz loco Vascum Laurentium, virum egregiè fortem ac fidelem, cum vna caracora, quoddam nauigij Molucensis est genus, ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis nomine edictum est, quoniam in stipendiis militum, & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præter apothecæ regis curatores, aut coemendi ab incolis caryophylli, aut externis venundandi esset ius. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, cōuenerat pretiū, quo ne plures vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolium ægrè admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impensius multo, quàm militiæ insisterent. Ergo per summam impudentiam contemptis edictis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere; vberiorē offerre mercedē; nullam regij quæstus, aut publicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus, minis, aliquandiu nixi; sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatē imperio potentiorē animaduertit; suo periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque rem

agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignati^o Castellanorum dux è vita migravit. in eius locū suffragio militari suffectus Fernandus Turrianus indignari cæpit, suæ cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cū eadem alij fremerent, & apertè vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum; Turrianus de communi sententia rupit inducias; exstructaque & ornata biremi, hostiliter insectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius vti pari magnitudine actuarium sine mora pararet, cū aliunde, tum exinchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac malevolentia factum ratus; exemplū ad amicos refert. in ijs erat mysta quidam, confors eiusdem negotiationis (adeò sacratas quoque mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modò ne sordidum lucellum amitteret, nihil erat pensi quid faceret diceretve. Huius maximè instigatu Garzias, indignum facinus clamitans, profecti onem suam sine causa impediri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit insensus: abductas operas reposcit; iniuriā acerbè ac vehementer expostulat. Menesius contra; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficultates obtédere. Eam exculationem cū alter haudquaquam acciperet; magis magisque accensi ambo: & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ Menesius Garziam insanum appellat. Ad eam verò vocem Garzias adeò exarsit; vt stricto gladii capulo audacius quàm priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis intèderet minas, Cócursu dein hominū facto, sed-

sedata rixa, cum verò Garziæ sectatores laudare cōstantiam viri, suadere vt in incepto persistat: suorum laterum, si periculū immineat, oppositus polliceri. Contra Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis; pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam; & seditiosi vnus capite sancendum imperium dicere. Hiscerationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cū insuper vim pararet; iusto dolore commotus Menesius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri, & abiectis in præsentia pugnae consilijs (sic tamen vt in voce vultuque contumaciam cerneret) cōtemptim obit vadimonium, atque inde semet in custodiam dat. Hic amici & fautores Garziæ, licet factum ægerri-
mè ferrent; tamen quieuere aliquandiu, rati fore, vt ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret; solutoque Garziæ tandem aliquando cum suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longè eos fallabat opinio. Vim sibi propemodum illatam, & imminutam in sua persona maiestatem regiā fremēs præfectus, apertè iactabat, sibi certum esse, primo quoque tempore vinctum Garziā ad Prætorem Indiz mittere. Ab ea sententia cū à familiaribus deduci non posset; deprecator adhibitus Aroezius ipse, ex quo vel maxime tum Lusitani pendebant, nihil omnino impetrauit. Tum Garziani, præcipientes iracundia, conspiratione facta, consilium capiunt amentia plenum; vt hostes vltro ad urbem aduocent, ijsque vtantur adiutoribus ad opem vincto ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissensiones portam externo aperirèt hosti; occupat eam ipsam rem sui beneficij

facere. Garziã per communes amicos leni castigat-
 tione monitum ne pertinaciã adderet culpã; hor-
 tatur vt condonatis Regi optimo inimicitijs, bo-
 na fide secum in gratiam redeat: quo in summa re-
 rum difficultate, communi animo viribusq; rem-
 pub. à Castellano defendant. Haud incassum hor-
 tatio adhibita. Victus nec opinata clementia &
 comitate Garzias agit gratias præfecto: si quid
 vel aliorum impulsu, vel animi perturbatione
 deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterum
 non Regis modò, sed etiam ipsius Menesij cau-
 sa in eius potestate se se futurum esse confirmat.
 Iunctæ dein dextræ, & demptis compedibus ex-
 emplò Garzias in pristinum splendorem est re-
 stitutus. Lata ea res coniuratis accidit: atque ob
 id ipsum à proditionis incepto nefario destite-
 runt. Pungere mox cæpit eisdem arctior in dies
 Garziæ cum præfecto concordia: nam vt ad Gar-
 ziam tegendum adiuuandumque, vbi discrimen
 ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem
 eius cum Menesio consuetudinem oderant, & con-
 sensum in bello cæterisque rebus administrandis:
 quippe quibus, militiæ deferendæ, atque ad suas
 cuiq; nundinas abeundi spes erat vna, turbidæ res,
 & obstinata ducis vtriusque dissensio. Ergo cõmu-
 nicatis iterum consilijs, reconciliatam nuper ami-
 citiam denuò labefactare & conuellere omni ratio-
 ne conantur. Varias primùm causas offensionũ se-
 rere aggressi; & ad alterum alterius confictas vel
 querimonias vel maledicta deferre. Vbi artibus
 hæc parũ proficiunt, ad nouum scelus adijciunt a-
 nimum. Aethiops erat quidã, præualens viribus, à
 Menesij domo. hunc ingentibus promissis addu-
 cunt, vsi se ab hero ad Garziæ eandem sollicitatum

esse mentiatur: ipsi dein rem per arcanos susurros, quasi mysterium tradētes alij alijs, ad Garziam denique detulēre. Qua ille criminatione tamen scōmorus est; tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præsertim ac tam illustri gratiæ recōdiliatione, tantum nefas à Menesio conceptum existimaret. Ast, vbi testis idem & index mandati maleficij accessit Aethiops; enimuerò, quasi certa iā re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit, ac ratus in eorem verti, vter facinus antecaperet; primò coacta manu interficere Menesium cogitabat: dein veritus ne cædis eius inuidiā sustinere non posset; comprehendere hominem, & vicissim in carcerem cōdere statuit; hortantibus id ipsum amicis; & assue- rantibus haudquaquam defutura postmodum crimina ac testes, quibus premi reus, ac detineri, atque ad extremum obrui posset: interea Garzias, pro ipsius auctoritate, compositis ad arbitrium rebus, quæ primū nauigandi facultas daretur, ex re fidua copia non defuturum quem ad nouum vsque Regis decretum arci præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod Menesius partem suorum ad Maquienum insulam cum Aroezio miserat, vt Castellanus ab eo commercio prohiberent; alios insuper ipse ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Francisco Castrio quodam ex suis intimis, ad Tolocū, qui vicus à Ternate distat fermè quatuor millia passuū. Vbi ea dies aduenit; circa pomeridianas horas, qđ remissionis & otij fermè tempus est satis; comperta custodum infrequētia, certos è suorum numero in arcē præmittit; qui

pro-

præfectum lusu facetijsque detineant, dein cum audacissimis aliquot ipse paruo intervallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assuetum quotidie admittis; & tū desertis planè stationibus, & ex patete ianua clauibus incredibili socordia & securitate suspensis. Eas coniurati detractas immittunt seræ, foresque silenter occludunt. Inde ad penetralia familiariter intromissi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post Garzias Menesium alex intentum repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui fortè ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum excirent, ora manibus obstruunt; pars hærentem in tergo Menesij Garziam adiuuât. Erat Menesius insigni corporis firmitate, ac tum vires addebat dolor. itaq; per summam indignationem exclamantis; lacertisque, & morfu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; & quò tutius adscruaretur, detractus in imam arcis turrem includitur. Garzias denuò præfecturam vsurpat. Ceterum neque eius rei sat probabilem in vulgus causam afferre poterat; & reputans apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum, & offensionem Regis extimescebat. Augēbat solitudinem, quod Menesiani ad Maquienū, cognita præfecti iniuria, fremere, atq; ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesiū alloquitur; iacentique & afflicto quas vult conditiones imponit; in ijs, vt sibi ad professionē (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Botellij nauem attribuat; liceatque sibi quos velit à Moluis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cum liberta-

bertate gubernaculum recipit. Concio dein ab eodem vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrocinium; conditiones omnes quippe coactæ expressas, reſcivit: Garziam etiam ipsum comprehendere, & eius bona publicare cupijt. Verum ille tormentis in arce confixis, ne in abeūtem exerceri possent, arreptaq; naui, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine cōdemnavit; totamque causam testato descriptam, ad Prætozem vrbiæ Malacæ transmisit; ac simul, fessis rebus auxilium ab eodem expetiijt. Dum ad Molucas in tam varijs ac peruersis hominum voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuque æstuant negotia Lusitanæ; interim ab alijs in alia regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Longum oppidum nō longè à Malacæ, Mahometani incolæ paucos primò Lusitanos, dein missum à Malacæ præfecto ad eam rem cognoscendam Aluarum Brittum, triremi, quam ducebat, exutum, vnà cum socijs occiderāt. Ad eas vlciscendas iniurias deniq; profectus Martinus Correa, triremem recepit; ac magna cum hostium cæde captum oppidum concremavit. Et Ioannes Deza, præpositus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus quadraginta octo cum magna Mahometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot locis descensione facta, prædas abegit: vicos, & villas exussit. atque exeunte demum æstate Chinacutiales Cālecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta paronibus, & magna armatorum copia constabat, ab eodem Deza memorabili pugna victus, cū sese in mare eiecisset, inter enatādum è fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præ-

præter spem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda custos Arabici maris, classe in stationes idoneas trifariam distributa; alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus pretiosis excepit; Armutziamque profectus, prædam in eo emporio vendidit. ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Cialum petens, in manus latronum Dienfium incidit. Lusitani septendecim ea scapha vehabantur. Comprehensi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Melquitam ex eo numero, apprimè generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem allidere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cum fortiter ac præcisè negaret; quin etiam vltro in pseudopphetam probra & maledicta ingereret; horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inseritur, cum grauibus minis, ni ex templo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cum nè hoc quidem terrore de fide constantiaque decederet; varijs tormentis excruciatu, in asperum denique ergastulum vnà cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa ostium Catuæ fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cum ægrè in litus euasissent; à barbaris aut capti, aut hostiliter trucidati sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornauit nauium varij generis centum & triginta. hisce præpositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Melum,

Ium, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto imperiū faceret. Ea re cognita Vaseus Prætor, quàm intensissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex; lembos tredecim instruxit. Et Anronio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiā insulæ Goz relicto, ad Termapatanum ducit infestus. Tum Cutiales, pro certo putans adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Concursum acriter initio est: procedente dein pugna, Calecutanis (ut sæpe aliàs) mira diuinitus incussa formido, tanto superiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuisse Interfecti aut capti duo circiter millia; parones trigintaquinque abducti, aut depressi: tormenta relata quinquaginta circiter. è Lusitanis, diuina scilicet protegente clementia, planè desideratus est nemo. Inde magno suæ genti decore parto (in eòspectu enim Cananoris vrbs hæc gerebatur, omni ad spectaculum effusa multitudine) Prætor ad populandum Malabaricum litus viridici classe contendit, multis ibi nauigijs repente no aduētu subdite faces; palmeta succisa; mortales varijs locis aut cæsi, aut aucti. Sed in Catuam precipuè vicum, impositum eiusdem nominis flumini, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbæ, scruitum est. ferro flammisq; cuncta deleta. Ab ea strage, classis ad Porcam eiusdem oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuarijs à mari præclare munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur, prædatorijs nauibus haud exiguas opes eò congefserat. Huius avaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo ante ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus, exposito militi prædā edixit. Ea vero mercede, proposita, nullę paludes, nullę voragines militari cupiditati obstiterunt. per vias & inuisa cuncti eni-

cti enituntur. Et quod per eos fortè dies Arel cum
 iuuentute in expeditionem abierat, sine vllò certa
 mine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppi-
 do, atque ad prædam securi discurrunt. In ædes
 Arelis præcipuè impetus est factus. magna inde sig-
 nati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretio-
 sã ac peregrinã vestis exhausta. ac prænobiles for-
 minã duã, Arelis vxor, & soror, monilibus & mar-
 garitis regium in morem excultã, detractis orna-
 mentis, in seruitutem abreptã; quibus Arel post-
 modum ingenti summa redemptis, ad Lusitano-
 rum societatem & amicitiam precario redijt. Ab
 ea populatione nauibus Goam reductis; à Francis-
 co Pereria Ciauli præfecto nuntij trepidi cum lit-
 teris affuere; Diensem classem bene magnam in eo
 tractu vagari; Ciaulanam arcem perexiguo teneri
 præsidio: ni properè subuentum sit, ingens ab ho-
 ste periculum imminere. Aduersus eum terrorem
 extemplò Prætor naues varix magnitudinis quin-
 quaginta duas, & in ijs duo millia bellatorum edu-
 xit. Vbi Ciaulum est ventum; per exploratores co-
 gnoscit, hostem ad quatuor inde leucas abesse. bi-
 remes erant quatuor & sexaginta, milite, remi-
 ge, tormentis instructã. Mahometanus Hali præ-
 erat. Contra eas copias Prætor, intentus vlti-
 mæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam pro-
 dijt. Hectorem Sylueriã actuarijs præpositum,
 oram quàm proximè legere iubet: ipse cum maio-
 ribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quò mi-
 nus hosti pateret effugium. Atq; illo die, tenebris
 iam imminetibus, nihil est actum. pugna tantùm
 in diem insequentem edicta. & quoniam præcipua
 in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tor-
 menta in hostem emitteret, priusquam è propin-
 quo

quo manus conferere se posse diffiderent. Præmiū pronuntiatum, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quò magis propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionē expiarunt. Vbi postera illuxit dies, ad Bombai-num sinum, applicita promontorio Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti, postremum Hali ducebat. Inde mutuo conspectu irritatis animis, vti ad bombardæ ictum est ventum: tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani extemplo rem gerere. Lusitanus, quemadmodum imperatum erat, superfedere iaculis; perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugam arriperet, ab tergo receptus daretur; circumuecti silentio nauarchi octo Maini fluminis osium occupant. & ex altera parte cominissio prælio, primus Antonij Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ repercussu longè resiliit. ex eo lembo vnus Franciscus Barrius Paima in ipsam biremē trāsilierat primo statim incurso: destitutus, cū telis vndique peteretur; tumultuosæ pugnæ procellam, ad suorum vsque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Certatim dein transcensum ab alijs est, ac Barrio seruato, dum instant percussis, inter ipsam forte dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carthesio decidit; conceptique repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum superstantibus in mare proiecit. inde sine labore, leuiusque biremi Lusitanus potitur. Neque minus acriter interim à Sylueria cæterisque

D d

con-

conserta manu res geritur. Multi è barbaris, aut in
 tra naues, aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt in-
 clinatam rem videre, passim in fugam effundun-
 tur. neque multam in ea præsidij fuit. Maxima
 pars, intento ad Mainum amnem cursu, in statio-
 nem hostium incidunt. ita, ex vniuerso numero
 biremes in medio deprehensæ quadraginta sex,
 cum omnibus tormentis in potestatem venêre; sâ
 mis absumptæ tres; quatuor à Maino exclusæ, cum
 Nagotamen oræ Ciaulanæ subiissent; ab accolis
 Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnæ initio, po-
 steaquam collato pede certandum animaduertit;
 diffusus suorum virtuti, præceperat fugam: ac pri-
 mò flectere promontorium institit; dein segni vè-
 to æstuque reciprocante detentus, leuiore arrip-
 to nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppi-
 dū petijt. fugientem biremes aliæ sex inter tumult-
 um adeptæ. E Lusitanæ classe, iterato miraculo,
 non modò nauis, sed ne vir quidem vllus amissus.
 Quod si cui fortè incredibile videatur; Fernan-
 dum Lupium historicum interroget (nam alij au-
 ctiores nondum exstant) quippe is non solùm æqua-
 lis eorum temporum fuit; sed etiam ad hæc ip-
 sa commentanda Indiam sese consultò peragra-
 se testatur. Equidem, & ex alijs id genuseuentis,
 quæ multa iam ante retulimus, facile adducor ve-
 rem ita se habere concedam; & quæ in diuinam
 haud dubiè potentiam referuntur; non est cur hu-
 manis laudibus afficta videri cuipiam debeat. Cæ-
 terùm Dionsibus audita clades, mistum pauore lû-
 ctum ingentem fecit: constantique opinio est, si
 protinus ab Hali fuso, Prætor Diu procelis-
 set; primò aduentu capi oppidum potuisse. Neque
 in eam rem Vaszæ consilium aut animus defuit;
 sed

sed partim successoris aduentantis fama retardatus; partim intercessione minorum ducum atque obtrectatione deterritus; omissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certè, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam ante fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono sublatis, deinceps in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animi adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mēsis classē ornauit, quantam rarò aliàs habuit Lusitanus, natium centum & triginta sex. in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim; triremes quas vocant regias, sex; celoces octo; dromones sex; biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armiziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exstruxit; muros ac templum instaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adseruantur, maiorem in altitudinem extulit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria facienda curauit. Goæ partem mœnium ad mare versam expleuit; & ædem vrbs maximam dudum inchoatam absoluic; & Franciscanum cœnobiū nouo regulo operuit. Cananore, puteū, de quo inter obsidionem acriter dimicatū fuisse docuimus; perducta fossa, castelloq; ad labrum fossæ excitato, intra munimenta cōplexus est. nec non arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificari iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus

busturribusque, & alia non pauca peropportuni
 ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis mi-
 liti trecentorum millium aureorum stipendijs
 cum fide & cum gratia persolutis; prouinciam
 optimè constitutam explicatamque; successori Non-
 nio Acuniz tradidit. Is, anno priore, magnis na-
 uibus vndecim, & Lusitanis epibatis ter mille
 Olisipone profectus, magna parte nauium infor-
 tunijs amissa, circa Melindem aduersis tempesta-
 tibus hyemare coactus erat. asperum litrus & im-
 portuosum habet Melinde. tutior longè ad Mom-
 bazam statio. Ea statione prohibitus ab tyranno
 (ad quem ob id ipsum oratores pramiserat) ex-
 posito milite se se ad oppugnationem parabat.
 Neque ausi certaminis aleam subire Mahometa-
 ni; raptim defosso quod pretiosum erat, vnà cum
 tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppi-
 dum ingressi, quod reliquum erat è suppellectili
 cibariisque, diripuerunt: atque exacta demum hye-
 me, ac refecto milite nauibusque, Nonnius Armu-
 ziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rasmus re-
 ctior olim Zeisadini pueri; vir facinorosus ac sub-
 dolus, in vincla conijcitur. Ea re commotus Bar-
 dadinus Rasi cognatus, is qui Baharenum insulam
 beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Re-
 ge desciuit, probabilem causam nactus, quod Ra-
 sus intra ædes regias fuerat comprehensus. quæ
 res tamen si planè incio acciderat Rege; tamen id
 ipsius iniussu Lusitanos ausos persuadere sibi non
 poterat. Ergo iracundia in Torum accensus, intra
 arcem egregie munitam se cum coniugibus, libe-
 ris, pecuniisque receperat: ac stipendium Armuzia-
 no palam abnuebat. Ad eum opprimendum missus
 ex foedere Simon Acunia cum nauibus sex, & mi-
 liti-

Itibus hand plus trecentis; aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahareni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis classiculæ metu, quàm ne in posterum aduersus se Lusitanica arma conciret; candidum vexillum petendæ pacis in muro statuit; ac simul per interpretem Acuniz nuntiari iubet, se ab Armuziano iustis ac pijs de causis dissidere: cum Lusitanis verò nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque ijs vacuam tradere. Haud aspernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui prædæ spe illecti, coercendum utique rebellem, & saltem pecunia mulctandum fremebant, ab salutari sententia abductus; vnam pacis rationem esse respondit; ut Bardadinus & ceteri cum singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrum: uti se æquè ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, à bellico etiam instrumento flagitiosè imparatus. Ergo suorum conuiijs coactus exscendere, cum admodum bombardæ muros quatere instituisset, vix toto vertente mense tormentarius eum pulvis, defecit. & Arabes, cum pro muris dimicando, & obstruendo obmoliendoque ubi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obstitissent; tum verbis insuper Lusitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, ad se metu omni vacuū præbuit; ut Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnatione infelicitè experti; & si obsidione inclusos virgere persisterent, ab

D d 3

ipfa

ipsa regionis & cæli intemperie; grauiiores etiam
quàm ipse vel pertinaciæ poenas daturi. Neque va-
na fuere prædicta. & loco graui, & caloribus ma-
ximis, cum arena vehementissimo Solis ardore æ-
stuet; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in mi-
lites cæperunt, breuique adeo grassata pestilentia
vis; ut ex omni numero vix triginta ad arma susti-
nenda sufficerent. Neque hæc Bardadinum falle-
bant: qui, si uti occasione voluisset; stratos passim
opprimere ac delere, facili negotio potuit. Sed
partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione cõ-
cinit suos; partim etiã ne Lusitanorũ clades, pro-
pinqui sui Rasi capite lueretur. At Simon Acu-
nia, in summa rerum desperatione, cum aliquan-
diu hæssisset; ad extremum, omisso incepto profi-
cisci constituit. Non longè à mari posuerat castra,
ac nihilominus tanta erat lues, ut cum baiuli & iu-
menta deessent; ægrotos, iniecta pedibus recte, ve-
luti cadauera ad naues pertrahere valentiores
pauci cogerentur. ac Simon ipse, impositis ad-
modum ægrè tormentis, cum vela fecisset; ab dolo-
re malè gestæ rei paucis diebus extabuit. Circa idẽ
tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros
circa Nagotanem flumẽ effusè vastat, ac vicos in-
cendit; ab Regis præfecto, qui cum sexcentis equi-
tibus, & duobus millibus peditum propinqua op-
pidà tuebatur; retrò ad naues compulsus est. Cæ-
terum nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem
pugnæ seruantes Lusitani, cum agmẽ Sylueria clau-
deret, ad littus peruenere. Vnius etiam (cuius im-
meritò intercidit nomen) in eo tumultu insignis
facinus exstitit. Is, parma hastaque extra ordinem
pugnans, infestum conspicatus equitem in seueniẽ-
tem; mansit intrepidus: tollentiq; ad vulnus bra-
chium,

Chium, vltro ipse ferrum in axillam adigit: ac fuso
 ex ephippijs hoste, victor equo potit⁹ est. Nec mo-
 ra. nouus repente eques è pedite, cū alio itē, haud
 ab simili euentu, concurrir. per medium pectus, ne-
 quicquā obstante lorica transfixū, humi præcipi-
 tit. apprehensum habenis equum, ad Sylueriam præ-
 ter omnium ora sine vlla trepidatione perducit.
 Neque, ad incitamentum aliorum, tam strenuo bel-
 latori præmium defuit. equestribus insignibus ab-
 duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus
 Indiæ præcipuo. deinde in honore semper est ha-
 bitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad
 Razainum oppidum aduerso flumine subijt. is lo-
 cus tria circiter millia passuum distat ab aperto
 mari; ac tum sine arce aut moenibus erat vllis. tan-
 tū ad flumen, qua è nauibus in terram exscensus
 est, lignea munimenta & aggerem cum propugna-
 culistibus, tormentis sexaginta, barbari obiece-
 rant. Præsidebat è prælio nauali nuper elapsus
 Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus
 grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas
 munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis
 ipse intra oppidum occultè confederat, vt si vallo
 superato Lusitani ad frequentia tectis loca pro-
 ueherentur; in arcto deprehensos, vel etiam ad
 prædam palatos opprimeret. Sylueria, ad motis
 ad littus nauibus, cū ex omnibus locis pug-
 nam posceret miles; Canarinos ducētos ad primū
 hostium impetum frangendū premisit. subsequuti
 mox Lusitani cum ingenti ardore, obuijs in aduer-
 sa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones cele-
 riter euasēre. ibi atrox fuit prælium: dum saxis par-
 tim ac sagittis, partim etiam contis & gladijs bar-
 bari obstinatè resistunt. Sed ad extremum vndiq;

pulsi, ad tecta refugiunt; & Lusitanus vallo potius cum tergis fugientium instaret, eodem impetu ad urbem deferretur. Tum Hali dux ceterique, ex insidijs præpropera festinatione consurgunt, neq; Sylveria in re subita defuit animus, dato repente signo, milites ex vrbe in campum eduxit. ibi densatis ordinibus impavidi hostem excipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanum, cataphractos primùm immisit: quæ res barbaris fuit exitio, siquidem Lusitani fistulatores plumbeo nimbo in equitatum effuso (quo tum missili barbaria carebat, maiora tantùm tormenta constare didicerant) equi & ad fistularum bombos pauore consternati, & vrentibus introrsum globis in rabiem acti, domitis frenis in suos auertuntur; atque in perturbata pedutum acie tanto maiorem stragem dedere, quanto magis in orbem sine intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammam iniiciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruaflant, eo metu, maris accolæ ad interiora cōpuli: Tanahensis verò dynasta finitimus, annuo stipendio imposito in fidem acceptus. Per eosdem fere dies, intra ostium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens navis latebat, opimis onusta mercibus, cursum ad Mecam exspectans, hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conferti, & crebris à fronte & utroque latere, tormētis instructi, pro muro atque aggereuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adiuncto Christophoro Mello, qui cum una triremi & sex lembis ab Goa

nuper

super accefferat; duplici agmine ab vtraque parte
 fluuij ad hostem subiit. Tormentis primum emi-
 nus vtrinque certatum, dein cum primo paronum
 ordine congressi cominus Lusitani, tanto ardore
 prælium inière, vt non ferentes impetum barbari,
 sese partim in mare præcipites darent; partim in
 secundum ordinem haud magno interuallo sese
 reciperent. Sed ne ibi quidem territis consistere
 licuit. Circumuenti extemplò omnes, vel incen-
 dio exusti, vel ferro cæsi, vel in seruitutem abdu-
 cti sunt. è paronibus autem arsère quatuor: reli-
 qui simul cum oneraria mercibusque in potesta-
 tem venère. Inde Miranda populatus agros, ne-
 mine obuiam armato, onustum spolijs militem in
 naues recepit. Fama dein repente accidit, Calecu-
 tanos aduentare parones circiter quinquaginta.
 Cum ijs haud procul à monte Formoso quem ap-
 pellant, prosperè dimicatum est. Paronibus qua-
 tuordecim non sine magna hostium cæde captis,
 fugatis reliquis, cum ingenti æquè terrestri
 ac nauali præda, Christophorus Mellus
 Goam, Antonius Miranda Coci-
 num in hyberna con-
 celsit.

Libri noni finis.

Dd 3

HISTO

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DECIMVS.

AT Nónius Acuniz cum solennibus
ceremonijs & supplicationib⁹ ini-
to magistratu(is fuit annus apertæ
Indiæ trigessimus secundus) nouos
de more præfectos, ad obtinenda
præfidijs maria destinauit. In ijs
Antonium Sylueriam cum nauibus longis quin-
quaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, à
quibus erant fistulatores quadringenti, Cambaiâ
bello yrere, atque omni clade vastare iussit. Hecto-
ri Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, rostratas
celliores quatuor, dromones duos, quatuor lēbos
attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam
cū duabus biremibus, dromope vno, sex lembis
præfecit. itemque alijs alia munera ex regijs com-
mentarijs delegauit. Ab ijs vario euentu gestæ res.
Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes
fuit. Is, cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe
Goæ, Ciaulum tenuit. nde Rainelum Cambaiæ pe-
tit infestus. Mahometani oppidum habent ex eorū
genere quos Naiteas appellant. Campestris est lo-
cus, quattuor circiter à mari leucas, amni adiacens
tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora dunta-
taxat nauigia patitur. Ager circa, frumenti & oryza
ferax, multa insuper in lautiores dapes abundas
alite; & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo fal-
cones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppi-
dum, ædificijs è polito lapide, & multiplici contig-
natio-

mat ione frequēs, non modò propter soli vbertatē,
 sed etiam propter opulenta Sinarum commercia,
 scatebat ea tempestate omnibus diuitijs, & egre-
 giam bello iuuentutem iuxta in terrestres, ac na-
 uales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum ta-
 men (vt in plana ac fertili regione) robur in equi-
 tati, quo fermè cataphracto, more Persarum v-
 tuntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus pa-
 tet; tum ad feriendum hostem pugione præcincti
 equites, bina vel terna spicula gestant manu; & pro-
 pter hæc, ex ephippijs arcus & pharetra suspendi-
 tur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, ma-
 iores naues cum ducentis armatis in salo reliquit.
 Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surra-
 tum oppidum, metu incolarum desertum, ex itine-
 re incendit. ac Rainelani, tum agrestium fuga, tum
 fumantibus tectis admoniti, quod moenibus care-
 rent; ad amnis ripam, atq; ad omnes viarum aditus
 munitionib⁹ raptim excitatis, maiora tormenta &
 militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cū in-
 gēti clamore ac tubarum sonitu appropinquātes hor-
 rifica vis telorum emissa: cæterum propter ipsam nauis
 giorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohi-
 bendū descensione hostem, equites prodierant cir-
 citer quadringenti. hos, præmissa fistulatum co-
 horte, Sylueria, territos facili negotio intra oppi-
 dū repulsi. Tum egressi in terram cæteri, submissis
 identidē ex arte corporibus vitabūdi, nemine pro-
 fus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede col-
 lato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam ali-
 quandiu ancipitem oppidani fecere, dum in arcto
 conglobati, pro tectis ac focis egregie dimicant.
 Sed ad extremum valida impressione facta Lusita-
 nus intra murationes irrumpit: neque sustineri vl-
 tra

tra impetus potuit, pulsi è statione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capeffunt. Sylueria victor; hoste profligato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodijsq; contra subitos incurfus ab continēte dispositis; diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extēplò discurretur. nitidissima suppellex; & præter pecunias, multum eboris nobiliumque valorum, & varij generis preciosæ mercis egestum est. Expleri quamuis audus prædæ miles potuit, ficatures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pòdere mergerentur; ceteris opibus ac relictis iniici flammæ, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proijci iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiz, quas vocant, multæ, mercibus & comæatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque & sata sæuitū est. Pleaque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem latè regionem terrore cõpleuit. & Lusitanus, victoria vlus, impetu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicosque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum inulam recepit sese: atque ibi, dum à Tanahensi dynasta, alijsque exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea æstas ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaia Rex cum Nyzamaluco per præfectos gerebat bellum. ij; cū è Ciaulanis maximè finibus agerent prædas, aduersus eam pettem, oppidanis, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opē efflagitante, ille cum paucis equitibus pedibusq; inconsultè prouectus, multo maiores ac para-

paratiores in hostiū copias incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis alijs, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Pratore Nonnio præfectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione redactus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iussu Prætoris, vti coram com modius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum sese denuò Zamorinus ostēderat. Vbi eò peruētum est, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatū, & à societate Lusitana prorsus alienum offendit. Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria tectis immitti, & oppidanos, qui ad extinguendum accurrerent, missilibus è classe impeti iussit. vtrumque impigre factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concurrentem ignis opprimendi causa multitudinē mitebantur: atque vti aridam simul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, si modò paulum adspirasset venti. Cæterum per aeris tranquillitatem præcipue stetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re imprimis erat, egregie obtinuit; ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, exclusi temporibus, imposita iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesq; propter hyemem subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goæ copijs auctus; Māgalorem, oræ Nartlinganz opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atque armis adortus, expug-

pugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cum iamdudum lateret sub umbra Lusitanæ amicitia, occultum cum Zamorino percusserat foedus; ac mutua collusione Calecutanas merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiam transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprij, coralij, argenti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormētarij pulueris, & varij generis com meatuum, quantum nauigia pati poterant, auctum: cætera gazæ, vnâ cū ipsis tectis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuert, ferramentis excisum. naues tredecim concremata: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cum inter tumultum elaberetur; plumbea glante traiectus occubuit. Per eosdem ferè menses, quibus hæc in India gerebatur, in Arabico littore notui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia; cum militibus ferè sexcentis Suezium petunt; comprehensique in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causâ traiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cum quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent; & intenta custodia com meatus arcerent; Lusitanæ demum classis aduētu deterriti, quâ Hector Sylueria ducebat; irritò incepto ab obsidione dis-

ne discedūt. & Sylueria, circa Aromata promōtoriū, onerarijs aliquot haud incruento certamine captis, postremò Adenum accessit: liberoque mendacio abusus, Regi nuntiari iussit; sese, cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasque inde per vim expellere; ni sponte ipsimet, eo percussimētu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequēdo, post occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quātum ab immani & inexplebiligente periculum vniuersæ instaret Arabiæ; ac simul in posterum Lusitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum inreiciurādo veniret. Fœderis condiciones fuēre, vt Adenicis nauicularijs institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commercare liberum esset; Regemque ac regnum, Lusitani, quoties tempora exigèrent, ab hostibus tuerentur, Rex Adeni vicissim, Lusitaniz Regem patronum ac defensorem agnosceret; eiq; tributū nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianz monetæ persolueret. In has maximè leges iuncta societas; & serafini millequingenti extemplò ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tempore mitterentur. Ceterum profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingeniū redijt. & coalitā nuper amicitiam, ac fœderum ius, in expiabili facinore violauit. onustā pipere nauē Lusitanam, quæ in Adeni portum secura decurrerat; cœ-

GNS

eus auaritia, & vetere in Christianos odio, circumuentam repente diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehebantur naui, quique in Adeni emporio relictī ab Sylueria fuerant, per summum nefas spoliari, & interfici iussit, magnamque sibi pecuniz summā eo scelere peperit. Cū hęc cis Cori promontorium fierent; in Molucis insulis hoc pacto se habebant res. Euerfam ab Garzia urbem, Tidorē ses, adiuuante Castellano, haud magna mole, quippe ē lignea materia folijsque, refecerant: & in defuncti Almanforis locum suffecerant adolescentulum (quo nomine, quibusue parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacilem. in eadem insula Castellani exstructum iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis instar, vallo & fossa munierant. Cæterum ē trecentis bellatoribus ad cētum ferme varijs redactis cladibus, cū alijs, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximē laborabant. Eadem Lusitanos quoque premebant incommoda; verū eo meliore conditione, quod & ab suis ipsi colonijs emporijsque aberant propius; & Boileis demortui Regis liberos omnes (vti supra demonstratum est) obsides insulanorum fidei, inclusos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum industria, & publicæ rei studiū deerrat, siquidem neq; à Malaca iam dudum, neque ex India, quasi nullæ iam essent insulæ Molucæ, quicquam vel in supplementum, vel in alimenta, vel in stipendia militum aduehebatur; ipso vel in primis eam negligentiam demirante Aroezio: & Georgius Castrius à præfecto Menesio ad Bandā insula missus, vt in eo emporio, quod Molucēsi

diœce-

diocesi erat contributum, pecunias mutuas ab Lusitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine sumeret; spernētibus iussa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipsum tempus Tidorēses pauci admīstis Castellanis eadem loca petierant ad sollicitandos populos, atque ab commercio Lusitano auerrendos. ij, in circulis cōtibusque magnitudinem Castellani imperij viresque iactando, Lusitanæ verò ditioris fines & copias eleuādo verbis, & vtraque regna cōparando inter se; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecēre. Castrius æmulos ac seditiosos comprehendere casso labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & com meatibus, desertissimo comitatu reuertit. Ita, Menesio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Lusitani supererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, si cōmuni consilio ad facinus conspirassent. Sed sordida lucri cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeò distrahebat animos, vt discordes infensique inter se, domesticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Lusitano Ternatensis; ab Castellano Tidorensis iamdiu stabat: porrò ad Ternatensem Bacianius, incertū quas ob causas immutata in successorem Almanforis voluntate; ad Tidoresem Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, se adiunxerant. inter vtranque partem, ducibus Europæis minuta prælia serebantur. Sed ex omnibus maximè belliciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultum imperij proferendi; cuius rei facultatem quietis rebus

Et

rebus

rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insule, de quibus ante dictum est. Morum vulgo omnem eum tractum appellant. Harum partem cum singuli obtinerent Reges, quod in primis opulenta est terra, mutuo sese inde pellere conabatur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum ultra æmulis daret is locus, aditum denuò Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsam expeditionem, ut fines Ternatensium inuaderet, Rades & Geilolius cum sua vterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quinquaginta, Tidorensē urbem arcemque cum imbelli plebe, & presidio Castellānorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Menesius, confestim arce Gomezio Ario concedita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiunctisque Aroezij, & Bacianij auxilijs, per speciem occurrēdi hostium nauibus, cum à Ternate soluisset, repente ad Tidore flexit iter. & copijs bipartito in terrā expositis, urbem & malè munitā, & defensorib' pene vacuā, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi. vrbs iterū direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui se se in arcem vrbe capta receperāt; missi à Menesio codicilli, cum clementi adhortatione, uti rerū suarum statū agnoscerent; captiuos & cetera per bellū ablata redderent; & incolumes ipsi cum suis rebus abirent; neu barbaricum solum respersi ultra Christiano sanguine pateretur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiorem illi haud dubiè lenitatem in disceptando, & animi æquitatem in complectenda concordia; quàm in perditis iam rebus, improba partium studia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primò responsū à Castellanis, dein, ubi admoueri tormēta scē-

ta scalasque vidēre; Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodijt. In eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita conuenit. Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cū fide redderent. inde ad Zamafum oppidū orę Mauricę cum suis rebus abirent. nullas præterea plage illius adirent insulas; neu quā eius mercaturę aut negotiationis partem attingerent. Ternatensi Regi creptam paulo ante Maquienum insulam restituerēt; neu illi, neu Baciano, aut alijs Lusitanorū socijs arma inferrent; nec Tidorensem, aut Geilolium, cæterosue illorum hostes, vlla iuuarēt opes: sed ibidem quieti responsum ex Europa super cōmercijs controuersijs, vti cum Ignatio antē conuenerat, expectarent. Menesius naues ijs præsidiumque Zamafum vsque præberet; neu Castellanos, Tidorisue aut Geiloli Reges dein lacefferet bello. In hæc leges iusiurandum vtrinque exactum: & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax, & instaurandę rursus vrbis potestas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributū penderet, neque Castellanis in posterum, alijsue nationibus contra Lusitanos adesset. Additum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuerendam. Per hunc ferè modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque absuit veneni suspicio, in Aroezium vulgò collata, quod vereretur (vt est sollicita omnis ambitio) ne maturo ad imperiū adolescente, dominari postmodū ipse desineret. Suffectus in Boahatis locū german⁹ frater, natu minor, Aiazus. Is verò vt sibi tandē aliquādo restitueretur, sūma

ope orare infelix institit mater. sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, continuâdi imperij cupidus, obstabat in primis: sentiebatque in ea re cum Menesio, quamquam alioquin grauitè eidem infensus, cum alias ob causas, tum verò, quod Cacilè Vaiacum, è primoribus vnum, plus æquo fouere, sibi que palam anteferre videre tur, quæ res non Aroeziū modò prorsus alienauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fidiis primū criminibus hominē insectari cæpit; dein etiam, cum parum criminatio procederet, necè inuiso capiti apertè moliri. Vaiacus, cum se imparè opibus aduersario cerneret; vndique insidijs appetitus (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium cōfugit supplex. Verū ne ibi quidem tuto esse licuit. inclusum, Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, extemplò ad supplicium à Menesio expetiit. Menesius, cum neque Aroeziū exacerbatum, & amico inopi afflictōque consultum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum sententijs certatur; Vaiacus interea, metuens, ne post modū noxæ dederetur inimico; sese præceleri desperatione è turri præcipitat. Huius viri interitū, Menesium haud mediocris inuasit mœror. Accessit ad iras acuendas, parua dictū res; sed quæ in ijs gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam è Sinis paulo ante fuculam (vt fit) Menesius habebat in pretio. hanc extra muros fortè pascentem, oppidani aliquot ex insidijs occidēre. Causa occidendi fuit, partim praua religio, quod Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eam pecudem vulgò exsecrantur; partim etiam odium Menesij ipsius; quem id peracerbè laturum non igno-

noia-

morabant. & sanè maior quàm pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quàm intentissima habita questione, a finem eius culpæ comperit Caciùs Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroezium Regem què ipsùm arcis affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinium, vel publice quietis habitatione, in arcem arripi iussu, Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad Menesium factus ab Aroezio & Primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel precibus utcumque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, ut est procax hominum ingenium in alienis miserijs, inter soluendum Vaiduam, os eius ac faciem, frustra quiritantis ac diuinam humanam què implorantis fidem, petasone pingui perunxit: quæ ille contumelia adeo accensus est, ut lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præsto fuit honoris causa Aroezius cum magistratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, suam sortem miserans eiulans què, cum appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbani Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; ut nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma extemplo capturi, iniuriam què summi apud eos antistitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præsentis metu ac dira necessitate coerciti quieuerunt. Vaidua, ignominie ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos conscium exsilium:

ac vicinas interim insulas cum quærimonijs & obestationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis contemptores omni arte sollicitare non destitit. At verò Ternate, incolis iam sat superque irritatis; longè etià atrocior ad exulcerandos omnium animos cōsecuta res est. Intra arcem, vti supra demonstrauius, & pecunię, & cōmeatus penuriā erat ingens. Inde milites cū è tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, non præsentiis nummis, interposita fide coemerent, ac postea soluēdo non essent; concursus à plebe cū expostulationibus ad Aroeziū fieri cæptus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare poterat, neque ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum; annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quod ipsorum improbitate atque avaritia, nihil iam venale prosteret. illi contra, in Menesium Prætoresque Indiæ conferre culpam; ac simul ferociter stipendium exposcere. Cū nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia cresceret in singulos dies, Gomezium Ariū ad cōquirenda cibaria cum armatis aliquot insulā peragrarē placuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Arii comitatu, quasi ad populandum, non ad precandum venissent; ita in ædes irrumperē, cibos efflagitare; si mora fieret, per vim egerere. Cū maior quā pro numero & loco audacia esset; non tulere diutius insolentiam incolę: arreptis quę sors obtulerat telis, Lusitanos minis deterrere à rapina institerunt. inde rixa cū iurgiis orta: & Arius procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque segnius, ac maiore cum manu affuit

fuit præſes loci, vir egregiè fortis: accenſiſque ad iracundiam animis, cùm nihilominus in temerario incepto Luſitani perſtarent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menefium reuertuntur. Horum conſpectu & vociferatione oſtentantium vibices, & ſeſe fuſtibus indignum in modum acceptos ab agreſti plebe querentium, commotus haud ſatis cognita cauſa Menefius; per iram, ſuſcitatores eiufmodi facinoris ab Aroeſio poſtulat. graues additæ minæ, ni extemphò dedantur. Aroeſius, licet malum id ſibi met Luſitanos contraxiſſe non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtemperat. Tabona citati præſes & duo è primarijs, Menefio ſine mora ſiſtuntur. è quibus ille duos præciſis manibus domum remiſit. Præſidem verò brachijs poſt tergum reuinctis, in littore deſtitutum, ferociſſimis duobus molloſſis obiecit. quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquādiu fruſtra euita re conatus; horréte ſupplicij foeditatem effuſa ex oppido multitudi- ne; circumſpectare primò cepit fugā: dein, cùm terreſtres omnes exitus milite obſeſſos cerneret; in mare ſe (quod ſupererat vnū) ad incertam ſpem ſalutis immiſit. neq; canes, quippe iam inſcati, ab inſequendo abſtiterè. pedibus tantum nanti, pone cùm adhærerent; dolore ac deſperatione in rabiem actus, repente ſe ſe conuertit; dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis inſtitit: atque ad extremum, vnus aure mordicus apprehenſa, cùm iam ſanguis viresque deficerent; moribundus, molloſſum vnà ſecum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id poenæ genus haud immeritò viſum, èd magis quod Luſitano ex

patrijs institutis ac legibus gloriari licet; nullam
 gētium in homines dāatos mitiora exercere sup-
 plicia. Et Aroezius eo factō, ad implacabile Mene-
 sij aduenarumque odium efferatus; de tollendis ē
 medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare ex-
 pit. Ac per fideles primū internuntios placatū sibi
 Catabrunū facile adduxit; vt simulatque cæsos ad
 Ternatē Lusitanos audiret; Castellanos ipse vicif-
 sin ab Toloco ad Geilolum allectos, ad vnum in-
 terficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt
 sublatis peregrinis, regulū vterq; suum necaret, ac
 regnū inuaderet. Hisce de rebus dum occulta cōsi-
 lia ineūtur; atque ad fraudem, quando in aperta vi-
 spes non erat, tēpus & ratio exquiritur; indicium
 interim cōspirationis ad Menesium defertur. ille,
 per summam dissimulationem Aroeziū in arcē
 (vti solebat) accersit, itemque ex Aroezij amicis,
 quos ille in iceleris communionem ascieuerat, præ-
 cipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic
 iudicijs capitalibus; ille rei maritimæ præerat. Hi
 separatim interrogati de coniuratione, primò sa-
 tis constanter negabant: dein tormentorū admoto
 terrore, seriem totius rei sine cunctatione promp-
 sere. Hoc tanto periculo Menesius iustus, damnatū
 de consilij sentētia Aroeziū, in elato suggesto (vti
 principes viros moris est) toto spectante populo
 securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perie-
 rint, incertum est. Eo casu perterriti primores vr-
 bis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomē,
 simul cum Regina, liberisq; & coniugibus effuge-
 rūt. Inde Regina denuō per legatos Aialū filium à
 Menesio summa ope repetere aliquandiu perseue-
 rauit. Postremò, vbi clausas aures frustra tentari
 perspexit; Aroezij exēplo venale quicquā ex agris
 ad vr-

ad urbem deferri vetuit, adeò vt prae obsessi non
 modò penuriam, sed etià famem Lusitani sentirèt.
 Interea Còsalus Pereria successor Menesio desti-
 natus, cùm dies aliquot Malacæ itinere substi-
 tisset; idoneam nauius tempestatem, in Borneum
 traiecit; pacemque & hospitium cum Rege liben-
 tissimo instituit. Ea insula est per ampla. ducentas
 circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit.
 Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & va-
 rijs alimentis abundant; & super hæc, laudatissi-
 mam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallo-
 chum; itemque apprimè expetitur vicinis genti-
 bus factitij vini genus, quod patrio vocabulo tam-
 poi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento vi-
 uo, rubrica miniove permutant. Portus & oppida
 numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneū
 regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs
 mœnibus, & sumptuosis ædificijs mirum in mo-
 dum exulta. Inde Pereria Ternatem delatus, per-
 turbata omnia; Lusitanos macie ac fame luridos
 ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura,
 Menesium ab Regina oratoribus pro atrocitate fa-
 cinorum dolenter & grauitè accusatum, in custo-
 diam dat, habitaque ritè quæstione, sicuti à Præto-
 re Nonnio in mandatis habebat, testata omnia cri-
 mina, & litteris consignata, ipsumque Menesium
 vinctum remisit in Indiam. Tum, iustè ac leniter
 agendo cum incolis, Regemque puerum laxius &
 liberalius habendo, Reginam & ceteros profugos
 cum omni rerum copia ad urbem reduxit. Simul
 etiam arcem (quippe alicubi aggere tatum exstru-
 cto murus & propugnacula deerant) absoluere ag-
 gressus est: quam rem quò enixius ipsimet oppida-
 ni adiuuarent, cùm solenni iureiurando palam Re-

ginæ promissit; ædificatione absoluta, se se confestim ei filium incolumem fide optima redditurum. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque solum edicto graui, uti Menesius antea, cauit, ne cui præter ministros regios contra here cum incolis liceret; sed etiam circummisso cōquisitore, mensuras omnes atque stateras e priuatorum ædibus ablatas aut concremauit, aut fregit; certā præterea caryophylli partem eius quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimum accidit Lusitanis: militum quippe munia perosi; verito commercio dudum assueuerant, coemptisque frugibus, tanquam serpentes thesauris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupus pro Episcopo (vicarios tum, sacerdotes eiusmodi, vulgò appellabant) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctitatis deberet esse; interdictam sibi negotiationem, & ereptum e faucibus nefarium quæstum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem, Præfectus, arrepta occasione, quod exigenti vigilas circitorum ferocius & contumacius respondisset; in vincla coniecit. Verum cæteros ex eadem factione coercendi, haud æquè expedita erat ratio: quippe complures, & paratos ad facinus; & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati plerique milites, primo arcem præfectumque deserere, ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere cogitarunt. dein, veriti, ne si adeo aperte nudassent animos, periculum a superioribus ac liberis in Lusitania

reli-

relictis crearent, sibiq̃ue receptus à tam præcipiti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuũt; per ipsosmet Ternatenses exitium necemq̃ue præfecto moliri. Nec mora. mutuis adhortationibus inflammati; non modò plebem, sed etiam magistratus, atque adedò Reginam ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitẽ aut amicum; sed dominum ac tyrannum: qui, dũ à Prætorẽ Indiz, & regijs Quæstoribus gratiam ineat; gradumq̃; sibi ad opes & imperium struat; aliorũ omniũ rationes & commoda negligat: & iniquissimis edictis, contra naturæ & gentium iura, totũ commercium interuertat. Neque verò blanditijs & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simul atque arcẽ absoluerit, certum esse illi, non Regẽ modò è custodia nullo pacto dimittere; sed etiam Reginam ipsam vnà cum proceribus repente comprehensam, in eundem carcerem includere; quò pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantũ alimenta subtrahere, vt antea, sed nè hiscere quidẽ in posterũ audeat quiscquam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modò graua fortunarum damna; sed etiam teterrimã haud dubiẽ seruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggerebat; secundis auribus cum à populo, tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac simultatũ cũ alijs fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasioneẽ vlciscendi acceptas iniurias, delendiq̃; gentem insociabilem, è manibus elabi passã non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisq̃ue, demonstrat; agitatòs partim conscientia scelerum; partim intercepti lucri dolore Lusitanos;

tanos, capitali inter semet odio diffidere; atq; ip-
 sus maximè præfecti necem omnibus votis expe-
 tere. Collata in eos à Boleise coniuge beneficia,
 dextraſque iunctas & hospitij ſanctiſſima iura in
 memoriam reuocat. Pro ijs quàm malè relata ſit
 gratia, reputare apud ſe quemque ſubet. Vixdum
 vita ſuncto Boleiſe, paruulos liberos fraude in ar-
 cem abreptos; ſe ſe ægrè ex impiorum manibus e-
 lapſam, relicto ſolio, vagam inopemque tamdiu
 toleraſſe vitam; maiorem natu filium, vt primùm
 ad capeſſenda regni gubernacula pubeſcere ince-
 perit, veneno ſublato. hunc, qui ſibi afflicta ſu-
 perſit vnus, per quotidianos dolos & callidâ fru-
 ſtrationem in custodia detineri: ad hæc, intole-
 randas contumelias, & inaudita poſt hominũ me-
 moriam ꝑſontium ſupplicia cruciatuſque com-
 memorat. Hortatur, quandoquidem ipſimet Luſi-
 tani ad facinus adeò glorioſum inuitent, ac dex-
 tras quodammodo porrigant; ſeſe ad tyrannum
 interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam
 belluam, adiuuantibus vel certè approbantibus
 inimicis, in ipſo cubili maſtarint; tũ ſubito aucti
 ſubſidijs, quæ in tempore ſint affutura, occæcatos
 inſteſtina rabie lupos ad vnum omnes occidant;
 arce ſue occupata, & excuſſo impotentiffimi do-
 minatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ci-
 uibus, vrbi tandem aliquando reſtituant. Haud
 magni negotij fuit cunctos in ſententiam adduce-
 re; quippe Luſitanis & natura cultuque diſſimiles,
 & publicè dudum inſenſos, & proprijs inſuper
 damnis atque offenſionibus irritatos. Cũ certa-
 tim in id operam ſuam deferrent, dies rei peragen-
 dæ condicatur. Interea Regina ad omnem ſuſpici-
 onem auertendâ, officia in præfectum intendere;
 operas

operas in arcis ædificationem vtrò suppeditare; hortari vt munimentis perficiendis infiliat; scilicet quò sibi optatis vnici filij amplexibus quamprimùm perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tū etiam in proximo loco, eoque densissimo, clam in insidijs collocantur: qui vbi è turri signū edirū fit, extēplò per inchoata vel intermissa opera in arcē irrumpant: dein cōiurati cum gladijs, iidē ferme qui familiariter ad Regem itare consueuerant; circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maximè opportunum erat dici tempus: custodibus ac ministris, vti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincētius Fonsæca vinctus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuq; confuso rem haud obscure coniectans, cunctantes hærentesq;, nutu ac verbis instigando perpulit tandem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo strictis gladijs hortati inter se, alij fores effringunt; alij gypsatos arundine intertexta parietes, calcibus prouunt. Pereria, arreptis armis cum se se acriter defendisset ac diu; transfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem in delubro latebant, gestiētes cupiditate cædis & sanguinis, non expectato signo teneri nō potuerunt, quominus in prætereuntem fortè Lusitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Perereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab
vtriuf-

utriusque factionis hominibus ad turrem extrem-
plō concurritur. ibi, mira celeritate, antequam
signum ederent percussores oppressi partim cæ-
duntur; partim è maris fenestrisque sese præci-
pites dant. Ab Lusitanis, ut in retrepida, occlusæ
portæ; & pro mœnibus, & propugnaculis vigi-
liæ stationesque pæne serò dispositæ. Ac per hunc
modum eo die seruata non arx modò; sed, vno
Pereria excepto, vita omnium ac salus; euidenti
profectò Dei benignitate, credo propterea quod
futuræ postmodum in ijs locis Christianæ messis
confuleret. Sub hæc, inter Lusitanos de successo-
re, vti consueuerant, ingenti contentione certa-
tum est. Atque ad extremum, adnitente Vicario,
per seditionē ac tumultum, præteritis ijs quorū
habenda erat ratio more atque instituto maioriū, è
vinclis ereptus Fonsæca in locū defuncti pessimo
exemplo sufficitur. Ab hoc, tamen non tam vo-
luntate, quàm vi, quod alioquin ex omni circa re-
gione commeatibus arceretur, commodius fa-
ctum est nihil, quàm quod expostulanti Reginz
Aialum filium reddidit. Cæterum, militari ne-
glecta disciplina, & contempto Ioannis edicto,
liberam negotiandi potestatem atque licentiam
Lusitanis indulgit. Et ipse postmodum apud Indiæ
Prætorē accusatus (incertum quibus artibus) om-
niū criminū & flagitiorū impunitatem adeptus
est. Aialo regnate, nihilo quietiores, quàm antea,
res fuere. Quippe dum seuerius exercet imperiū,
& à magistratibus cæterisque, quos ad eam diem
publici peculatus paucrant, acrius rationes re-
poscit; principum sibi odium simultatesque irrita-
uit. ij probabilem naçti materiā criminandi, quod
per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquot ex arce
ab agre-

ab agrestibus interfecti fuerant, eius cadis culpam in Regem conferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Foncecam adduxerunt, ut in fontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehementer offendit: ac vulgo Foncecæ diras omnes imprecabantur, atque etiam è Lusitanis nauarchis nimè deerant, qui cum eo palam exércerent inimicitias, & indignam Consalui Pererix necem, amissamque propemodum arcem, & summa iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo sollicitu metu, per æquè omnibus aded diffidebat, ut non die non nocte armâ deponeret, nihil ab vlllo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quod alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, umbras horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus; statum rerum suarum tacitus apud se dessebat. Eò libentius de successoris aduentu huntium acceperat (iserat Tristanus Ataidius) ei que sine vllatergiuerfatione clauēs arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consalius Velosus, qui tum ibi negotiabatur, spē fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium cōtra eas incursiones à Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditio-

nem

nem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque; in patriam reuecti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia; magnifico propicia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atq; alijs quidem alia de more imposita nomina: dynasta in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiâ redeunti, comes additus Simon Vasçus sacerdos. Huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiam adscripti. Cumq; in dies cresceret numerus; laboranti Vazzo Franciscus Aluarus ite sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tû verò summi infimiq; credo magis imitandi principis causa (vt euetus postea docuit) quâ quò necessaria Christianæ fidei capita probè tenerent, relictis in speciem simulacris vni Deo nomina profiteri instituerunt. Simul, delubra non pauca, statuis dæmonum comminutis atque sublati, ritè expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam trāsmissi, qui urbem munirent; ac nouellos Christianos à Mahometanorum incurso rapinisq; defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt; Ternate ab improbis cupidisq; rerum nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidiû defertur, quasi de occupâda per dolum arce consiliû iniret; ipsiusq; præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolescêti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcê illectus, repente in vincla

ela conijcitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætores est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetens, cum ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterum Ataidius, præiudicata re, neq; Nonnij expectata sententia; Cacilem Aerium eius loco fecerat Regem, Boleifi pariter ex pellice natum Iaua: quæ, filij salutis non sine causa metuens, cum acrius tenderet, ne tam infaustæ successione aleam subiret; satellites puerum à complexu parentis auulserant; ipsamq; muliebriter vociferantem, vrsano perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatensium modò; sed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuò in Lusitanos accendit. ac vulgo in cœtibus concilijsq; præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atq; intolerabilem esse rem, ab ijs qui pæne precario nuper in eas regiones irrepserint; Reges incolis ex libidine dari adimiq;. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulandam inuidiam, foedum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siliagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hospitium ac societatem mutuo sanguinis hauitu sanxit. is genti solennis foederum ritus. inde, cum securi insulani quasi ad amicum & socium, vel contrahendi, vel etiam visendi causa familiariter in ipsam nauem adirent; Pintus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata

Ff con-

coniecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dū se ad iter expediūt nautæ; sensim vnus ē captiuus in mare defiliit; nandoque cū ad suos peruenisset; rei gestæ seriē exposuit Regi. Ille accēsus ira, extrēplō celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab ijs Lusitanus prope inter molliendū oppressus, sēua postmodū coorta procella pæne submergitur. Inde ad leuandā onere nauē iactis in mare tormentis, magna cum formidine ac tēpidatione Ternatē applicuit. Hasce ob res, omniū animis maiore in modum exasperatis; Moluccenses Reges ad extinguendum nomē Lusitanum, missis vltro citroque nuntiis, cum Ternatensi populo cōiurauerant; in eandē societate regulis quoque Papuarū insularū assumptis, Vaigamano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliū erat, sparfos varijs locis Lusitanos, ad internecionē delere: Ternatēq; arcis præsidium, quando muralia tormenta deerant; subtraçtis vndiq; alimentis fame conficere: si id minus ē sententia celsisset; felices oēs arbores vltro succidere, & cū familijs lōgē inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terrā pelli non posset; certē solitudine ipsa, & inopia rerum omniū, excedere cogeretur. Hisce rebus ita constitutis; initiū belli factum à Ternatensibus: ijs, quàm occultissimē suis rebus in tutum egestis, ne quid hosti ad prædā reliquū esset; postremò, ante lucem oēs ex vrbe profecti sunt. frustra q; Ataidi; vt primū id rescivit, abeuntes omni ope reuocare; eorumq; iras pollicitationibus & blāditijs permulcere tentauit. Maritimā primum loca procul ab arce petiēre: dein cū a Lusitanis nauibus vexarentur; in abditos saltus ac præaltas rupes recepēre se se, inde furtiuis expeditionibus, in aquato-

tes maximè & lignatores Lusitanos fiebat imperus
 quinetiâ, vt nullam secum pacis conditionem esse
 Arãidius intelligeret; patriam ipsam Ternatè, vbî
 erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito ad-
 uentu iniectis ignibus concremarunt. Eodè fere tẽ-
 pore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lu-
 sitani, qui alijs alijsq; in regionibus, vt apud am-
 cos agebant, repente circumuenti cæsiq; . Et in
 Moro, præter alios, Simon quoque Vassus sacer-
 dos occubuit. Franciscus Aluarus, multis vulneri-
 bus acceptis, agrè nauicula Ternatem euasit. Pestî-
 mû verò ex ea coniuratione illud accidit, q; Cata-
 brunus veneno adolescentulum Geiloli Regè su-
 stulit, regnumq; per scelus inuasit: dein ad occu-
 pãdas in eo tumultu Mauricas insulas magna clas-
 se profectus, neophytos Momoianos, vtpotè Chrî-
 stianis præceptis leuiter admodum institutos, ab-
 recta in Deum fide, metu minisq; deduxit, vno in-
 cassum reclamãte dynasta Ioãne: quippe qui Chrî-
 stianæ disciplinæ præcepta, & Euangelij verita-
 tem, in pectus alte demiserat. is, vbi obstinatos ad
 deditiõem, atque ab suscepta religione per sum-
 mam leuitatem atque perfidiam auersos popula-
 res animaduertit; locum extra urbem tumultua-
 rio opere munijt; frustra q; hortatus Lusitanos
 aliquot quos circa se habebat, ne asperis in rebus
 desponderent animum; ipse cum paucis familia-
 ribus oppugnationem hostilem à matutino tem-
 pore ad vespèrum præclarè sustinuit. Nocte dein,
 desperata corporû salute, ad animos præsertim do-
 mesticorum quacunq; ratione seruãdos incubuit.
 Vxorem habebat Christianis nuper sacris initia-
 tam; hanc vnâ cum paruulis liberis, ne propter in-
 firmitatem naturæ vel ætatis, de baptisni præmijs

periclitaretur, in opinionis errore optimo utens animo, sua ipse manu peremit. inde cum sibi quoque manus pararet afferre; domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore, Catabruno traditus est. Ab eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filijs egregie ab se consultum esse respondit; quorum sexus ætasque ab salutarī Christi confessione abduci facile potuisset; at se se, uti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatusue, Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sequitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, ut carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profecto qui non in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubie peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba vtrum vel vnus in fide manserit, nihil comperti est. adeo (ut est in sacris litteris) male fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluuntur. Hæc, & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis infensis infestisque. itaque ingrauescente in singulos dies annona, oryzzæ precium in modicos à sestertijs binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames vrgebat; actumque de summa rerum procul dubio foret, ni per idipsum tempus cum comestibus & modico militum supplemento, Si-

to, Simō Sodrens à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuissent. Hoc autē subsidio Lusitani, varijs eruptionibus Turcū castellum egregiè munitū, itemq; Palariam, & Calamarā, & Gicū haud sine certamine capiunt, quibus victorijs laxatæ duntaxat in præsens angustia sunt. deficiente dein rursus cōmeatu, imminutoq; varijs cladibus præsidio, premi denuò longè vehementius cēpti, utiq; postquā cōmissio navali certamine cum Tidōrensibus, præter consuetudinem, semel iterumq; malè pugnatum est. Ex eo tempore de maris possessiōe deiecti, egredi ex arce nusquam audebāt: & diuina magis benignitate, quàm viribus humanis, in aduentū Antonij Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius supra mentio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cū in Deum superosq; pietate ac religione; tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadā nauticæ rei scientia: quippe gubernatorū, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu errata corrigere; desperantes, ut sæpè fit, de salute vectores nautasq; confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cū in India priuatam rem ageret, ex regijs repente litteris Molucarū præfectus ab Nōnio declaratur, ac tametsi non ignorabat quàm affecta atque aded exulcerata Molucensis esset res; tamen obsequio in Regem, & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauatè suscepit. cumq; ei, è fisco regio, in stipendiū & sumptus necessarios nummi tardè admodū ac malignè præberentur; sua ipse pecunia

ff 3 (habe-

(habebat aut in numerato nō exiguā, quā negotia-
ri si cū industria pergeret, ad opes ingentes perue-
nire breui tempore potuisset) & militē conduxit,
& varios commeatus, & molas, & plumbū, & om-
nis generis ferramenta, quibus rebus carent Molu-
ca, coemit. itemque ad propagandam Ternate so-
bolem, hostesq; de spe dei ciēdos eius coloniz vel
præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres a-
liquot secū auexit, quas ibi cum Lusitanis in ma-
trimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino
profectus, Malacam venit: inde per Borneum insu-
lam ad Ternatem incolumis appulit. Descendēti,
non præfectus modò, & vulgus militum; sed etiam
sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus ob-
uiam prodire, quasi ad certam eius præsidij salu-
tem ac libertatem è cœlo descenderet. Neque eos
sefellit spes, quippe, expositis à Galuano commea-
tibus, annona primū leuari cæpta, & dilesq; ma-
cello præpositi; & in singulas res pretiū statutum,
quò ne pluris quæque vānirer. Præter hæc, ad cle-
ricorum disciplinam regendam, curandosque po-
pulariū animos, recentia Alphonfi Cardinalis Lu-
sitani decreta, seu constitutiones ecclesiasticas Vi-
cario tradidit. dein ad militiz munera, & arcem
vbi opus esset instaurandam, curas intendit. iusti-
tiæque in suos; fortitudine & vigilantia in hostes,
cū arma nunquam exueret, & pro vallo excuba-
ret, & ad subita ac periculosa primus accederet;
enixè operam dabat, vt omnes in salutari concor-
dia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tē-
pore constitit moles belli, quò coniurati Reges,
Aialo exsule assumpto, armatorū millia plus quin-
quaginta cōtraxerant. neq; urbem tantū cinxerant
muro fossaq; sed etiā, in præalta supra urbem ru-
pe, ca-

pe, castellum, arcis instar, exstruxerant. Inde cū Ternatense infestū haberent littus, & prodeuntes ad piscationē & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperent; veritus Galuanus ne per bellī morā in pristinas recideret rerum omniū difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atq; ad renouādum cum ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est. dein, cū inflati nouo successu barbari omnem pacis mētionem aspernarentur, atq; aded in Lusitanū nomen conuitia & probra iactarēt; Galuanus, fufis ad Omnipotentem Deū precibus, & cælestiū vniuersorum ope suppliciter implorata; rem est ausus portentā similem, & meritò carituram fide; ni alia cōplura id genus euenta, hoc etiā ipsum omni suspitione mendaci; apud æquos rerū æstimatores eximerēt. Naues habebat in portu maiores, nō amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in clas siculam hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorum erant Lusitani centū & septuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorum fere mancipia; Tristano Ataidio cum eius familiaribus amicisq; ad custodiam arcis relicto, Tidorē petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egressis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm vrbi, ac totius circa regionis naturam attentè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcemq;e, vt in tali nullo metu ad hoste neglectam, inuadere. Ad eam rē Lusitani delecti centum & viginti; hisce additi è reliqua turba qui trecentorum summam exple-

rent, cæteri, classem tueri, & ad hostem distinen-
 dum, huc illuc circumagere naues, & varijs locis
 descensionem ostentare iussi. Galuanus interea,
 die qui fuit Indorum præsidii & Apostolo Thomæ
 sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesi-
 mum trigesimo septimo, quendam è captiuis na-
 ctus peritū itineris ducem, remotiore ab vrbe lo-
 co, circa quartam noctis vigiliā cum ea quam dixi
 manu descendit; silentiūq; agmine & expedito, per
 syluestres maximè semitas ad montis verticem
 occultè succedit. Iam itineris magnam partem,
 lento gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat;
 cū orta lux, & micantes procul galeæ, rem ho-
 sti prodidēre. extemplò ad arma conclamatū hor-
 renda cum vociferatione: quam, percussu multi-
 plici, nemorum densitas, ac sinuosi conualliū an-
 fractus augebant: & omni ex parte, quasi ad præ-
 dam haud dubiam, concursus illicò fieri cæptus.
 Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipu-
 us vrebat dolor, ad præoccupandos transitus cum
 parte copiarū accurrit; & modica in planitie Lu-
 sitano è syluis egredienti sit obuiam. ibi contracta
 repente pugna Aialus casside armatus, & maculis
 ferreis, prælongam vibrans vtraq; manu romphæ-
 am, in hostes furibundus inuehitur: ac dum hastæ
 & fistulatoribus incautius obijcit sese, cū vn-
 dique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in
 arma procumbit; & simul, vt erat egregijs viribus,
 momentò resurgit; ac dissimulato aliquandiu do-
 lore ne suis trepidationē inijceret, ante prima sig-
 na præliū ciere perrexit: dein, cū latius manaret
 sanguis, quippe nullo medicamēto suppress⁹, lin-
 quēte iā artus animo, & oculis offusa caligine, rur-
 sus occubuit; tantū ad stipitatores effatus, vt inde se
 quā

quã ocysſimè collerèt; ne canes (ſic enim Luſitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirètur. Vti iuſſerat, nõ ſine periculo factum. & ipſe quidẽ elatus ex acie, paulo poſt efflauit animã: reliqui ac tonitri caſu Regis (vt eſt fugaciſſimum genus) extẽplò terga verterunt; ac per inuia cautesq̃ue prærupas paſſim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars urbem trepidi repetunt, ac venientem ſubſidio alteram aciem, per anguſtos calles vnà ſecum auertunt; pars montis cacumen contento curſu occupare nituntur: horum maximè tergis inſtitit Luſitanus; cæſisq̃ue compluribus, vno tantum amiſſo mancipio, immiſtus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam inſignem victoriam, ac planè diuinam, Chriſto domino ſuperiſq̃ue gratulatus, ignes arcis conſeſtim iniecit prudenti conſilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi ſupra caput graſſantes flammas vidẽre, ſubito pauore percuſſi, cum imbelli plebe ſeſe certim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Luſitanus interea, collectis vtcunq̃ue viribus; cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac ſine certamine vacuam deſenſoribus, reſertam diuitijs urbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præceps auiditate diſcurreret miles, ædificijs omnibus iuſſu Galuani ſubditæ faces: magnoq̃ue omnium dolore, quiq̃ue vt in tutum ſuas opes ed congeſſerant; quiq̃ue ſubiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis com meatibus, intra paucas horas arſere, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncuſq̃ue in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra mariq̃ue fatigari hoſtis

F f ;

captum

ceptus: quem ad huiusmodi machinas rudem ad-
 huc, nihil æquè ac tormenta Lusitana terrebant.
 simul etiam, prægrauante multitudine, in tam par-
 ua insula cibariorum difficultas vrgebat. Super
 hæc, aduenis Regibus non sine causa iniectus ti-
 mor; ne Lusitana classis aucta nauium numero,
 in eorum fines impetum faceret, ac proinde (vti
 omnis fermè coniuratio, vbi proprii periculi in-
 cessit metus, quâlibet leui de causa dissoluitur) Ti-
 dorési valere iussu, fœderati Reges domum quis-
 que suam repente dilapsi. Eam occasionem Galua-
 nus denuò tentandæ cum Tidorensi pacis idoneâ
 ratus, si fortè rebus aduersis ferociam exuisset; le-
 gatos ad eum & litteras misit: neq; ita difficilè fu-
 it, desertum à tot auxilijs, & recenticlade perter-
 ritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, ad-
 nitente præsertim Cacile Rade, Regis fratre ger-
 mano, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani
 virtutû fama commotus, amicitiam & societatem
 cum eo vehementer optabat. Pacis condiciones
 fuere; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & ma-
 chinas omnes redderet: caryophyllum insulæ to-
 tum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus è
 Ternatensi formula venderet: neminem contra
 Lusitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Lusitani
 pretium sine dolo perfoluerent; & vrbi reficien-
 dæ vnà cum insulanis instarent. Hæc in leges re-
 nouata societas est: eaque magis in dies mutuis de
 inde congressibus donisque, & egregia in primis
 Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus
 Geilolium, minitantem adhuc, & de Christiana re-
 ligione in primis pessimè meritû, Galuanus clas-
 se profectus, Ternatem sœua tempestate reijcitur.
 Ibi, quod statî nauigationis Indicæ adierant dies,
 acfa-

nefaria militum seditio rursus exorta. & missionem, & frugis priuatim auerhede potestatem ferociter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non poterat; tū verbis, tum exemplo ad officium reuocare conatus est. quippe, non solum ipse, contra aliorum consuetudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collatum à Tidorensi Rege proceribusque magnū caryophylli numerum, in Regis Lusitani apothecas à scribis & custodibus iussit inferri. Sed videlicet nullū in rebus humanis remedium efficax est, vbi mentem, de cœlestium bonorum contemplatione deiectam, fœdus auaritiæ morbus inuaserit. Facta conspiratione per multi collectas fruges fur tim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, si quis eos retinere aggressus esset, non modò contra leges amicitiae, sed etiam contra iurisjurandi fidem, inter infestas gētes ducem repentē destituūt, & impia velificatione in Indiā intendūt iter, neque tamen de facinore tam atroci vlla dein questio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorū parte desertus; consilio tamen atq; animo stetit. Ac primum, quod omnes in partes magnopere interessē cernebat; profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternatenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus iustitiæ & sanctimonie documētis instituit. quā ad rem, Tidorensiū quoq; suasioes haud mediocris momenti fuere. Paulatim ergo positis odijs, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariz desiderium (quippe nondum defunctum audierant) Ajalo præsertim extincto, erat in causa. Aeriū,

intra-

inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indix Prætore deposceret: atq; ipse interim arbitrato suo regnū administraret. Neque conditio erat spernenda, quandoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioāni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominem in parentis pastorisq; loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorem opesq; magno animo & excelso repudiavit: omniq; arte ac studio, muneribus etiam è sua pecunia cōsecutus est, vt in patriam cuncti remigrarent, & communis concordix salutisq; gratia, Tabaria interim p̄misso, Aerium Regem volentes agnoscerent. Hac maximè ratione Galuanus rem Ternatensem diu multumq; iactatam, haud sine magno labore ac difficultate restituit. Cæterum ab Geilolio, & Bacciano adhuc restabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen prouocare; vt vnus, aut alterius capite potius, quàm multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubiè vêtum esset, ni Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia intercessisset. Hoc vel in primis adiutore & sequestro, non prouocatio tantum oppressa; verum etiam inter Lusitanum & Reges ambos reconciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersæ: qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregiè præstitit. dein, calcarijs institutis, Ternatensem ipse arcem augere ædificijs & propugnacu-

maculis aggressus est: portusque aditum, antea in-
 diosum & perangustum, scopulo qui medium oc-
 cupabat, ferramenti exciso, reddidit ampliorem.
 Ad hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem
 nuptijs, hortando perpulit, priuatas ædes pro a-
 rundineis coementitias facerent; puteos foderet;
 hortosque & allatas ex India vites, & poma fero-
 rent; quam ipsam ad rem & ad cætera vitæ ministe-
 ria, largas aquas à duodecim ferme passuum milli-
 bus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi,
 ducta iam ad propagandam stirpem vxore, con-
 sulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione
 vehementer incenso, rectas vias atque trāsuer-
 sas, & cæteram vrbs dimensionem summa eius vo-
 luntate descripsit. neque ipsum modò Regem, sed
 omnes per æquè incolas, omni officio & humani-
 tate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum
 huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit,
 vt cum æquè ac parentem cuncti obseruarent: ipso
 quoque Rex, & magistratus; nihil ferè grauioris
 negotij, nisi ex eius auctoritate suscipereant. Per
 idem tempus, in Mauricis insulis archipirata qui-
 dam, haud contemnenda classe non modò gentem
 importunè vexabat; sed etiam Ternatensibus at-
 que ad eò Lusitanis apertè minabatur. Aduersus id
 malum Galuanus caracoras aliquot ab Tidorensi
 Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxi-
 liaribus alijs misit, Fernando Vinagrio sacerdo-
 te, viro impigro, expeditioni præposito. is, Chri-
 sto duce ac præfide, insignem ex hoste victoriam
 tulit. Archipirata, & ipsius frater, alijque multi oc-
 cidione occisi; cæteri turpem in fugam auersi. In-
 de Vinagrius ad Mauricas res componendas adhi-
 bito studio: cum plerosque ex ijs qui per metum à
 Chri-

Christo paulo ante descuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc latam adeo victoriam, alia mox neque magnitudine, neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad commendum caryophyllum Molucas petebant. Ea recognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia turbarentur; caracoris viginti quinque, Lusitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari praepositus, ad Amboinū occurrit hosti; neq; vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatiq; magna cum caede barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venēre. in ijs tormenta complura; telorum vis ingens; & pecuniae non parum inuentum est. Inde territis latē nationibus, victor Azeuedius Amboini orā legens, accolae maris vniuersos aut voluntate, aut vi ad nomē Lusitanum adiunxit: ijs qui Atipam, Mantelum, & Nuciuelem praecipua eius littoris habent oppida, enixē petentibus, Christiana sacra per sacerdotes impertijt. ac demum rebus ē sententia gestis, magna cum praeda Ternatem reuertit. Iisdem festē diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus, consilio ac lenitate magis quā viribus, regulos omnes ad societatem atq; amicitiam perduxit Regis Lusitani: praebitamq; ab ijs magnā commeatus copiam, incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secūdo rerū progressu; ne quid ad gloriā Galuani praefecturae deesset, ex alia quoque parte ostium repente ingens Euangelio paruit. Macazar est insula, cuius modō memi-

nimus,

bitus, leucas à Molucis in Orientem quinque cir-
 citer & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Afri-
 cum perpetuo tractu leucas fermè ducentas excur-
 rit: atque, vt aliq̃ fermè vicinā, plura in regna diuis-
 ditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, fa-
 le, carnibus, pisce: in reliquos verò vsus atque de-
 licias, candida veste, sandalo, ebore, auro, margariti-
 ris: &c, quæ corporū firmitas & studium est gentis,
 valentissimo in primis & exercitatisimo remige.
 Super hæc, amnibus ad euectionē subuectionemq̃
 scinditur multis; qui è montana introrsus regione
 decurrunt. Ex hac insula germani duo fratres, Ter-
 nate nuper baptismi sacramentum, sponse eodē
 & hortatore Galuano, susceperant, nouisq̃; de mo-
 re nominibus Antonius Galuanus alter, alter Mi-
 chael vocabātur: ambo deinde cū in patriā reuer-
 tissent; Euangelio vtcunq; prædicando, magnam
 popularium partem ad contemptum fictiliū Deo-
 rum, ac miram in cupiditatem nouę ipsi quidem,
 ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re per-
 moti, legationis munus iidem ad Galuanum gen-
 tis nomine haud ita grauātè recipiunt, atque ad
 conciliandā facilius societatem, vario genere mer-
 cium, quas terra fert, in naues imposito, nobiles im-
 super aliquot adolescentes baptismi causa Ternatē
 adducunt. Periucunda Lusitanis ea legatio fuit.
 Macazares cōfestim sacro fonte lustrati, & Fran-
 ciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir,
 ad firmandam cum ea gente, & ineundam cum vi-
 cinis Regibus amicitia, haud sine muneribus à Gal-
 uano missus, ex itinere primū ad insulā Celebio-
 rū appulit Cetiganum. ibi clementer acceptus, Re-
 gem vnā cum fratribus tribus, coniuge, ac filio;
 itemq̃; è nobilitate ad cētum & triginta, & è plebe

non

non paucos ab idolorum seruitute, ad vnus Des-
cultum, ingenti omnium animi voluptate conuer-
tit:& elutis baptismo maculis, neophytos alios
aliter ipsum Regem nouo nomine Franciscum ap-
pellauit. duq; & viginti dies in tam salutari nego-
tio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Ca-
strius ad Mindanaum insulam accessit; ac legens
oram, denique ad insigne oppidum Siliganū haud
frustra delatus est. quippe Regem (quem Antoniū
exinde Galuanum vocarunt) Reginamq; , & filias
duas, & è populo centum circiter & quinquagin-
ta ad Euangelicam veritatem ab impia supersti-
tione traduxit. In eadem insula baptizati cum v-
xoribus, fratribus, liberisque, & magna popula-
rium turba Reges alij tres, Butuanus, Pimilara-
nus, & Camiguinus: illorum vtriq; Ioannes; huic
Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à
Mindanao Castrius cum ad Macazares vela fecis-
set, aduersis repente ventis, ac sua tempestate pe-
ne submersus, Ternatem necessariò redijt, Maca-
zarense expeditione in aliud tempus dilata. Inter-
ea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum
Domini, quamquam oppido paucis ex infinita
messe, manipulis; ad nouas operas comparandas
diuino prorsus instinctu seminarium puerorum
instituit. quod vnicum labenti Christianæ disci-
plinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Sy-
nodus approbavit. In id Seminarium adlectos è
varijs nationibus adolescentulos indolis bonæ,
qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euan-
gelio insisterent; summa cura, ac diligentia, quoad
permitterent occupationes, per se, perque suos,
Christianis & litteris imbuebat, & moribus. quin
etiam, parentes barbaros, quò facilius desiderium
fer-

ferrent; & verbis, & vbi res posceret, etiam donis, admirabili quadam benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio Indiā regente per nouennium fuit. Eodem Prætor Nonnio primus ex Episcoporum numero ad ecclesiasticam rem inspiciendā ordinandamque, Fernandus è Frāciscana familia in Indiam venit: ibi cū cæteris functionibus, tum sacramentis præsertim Confirmationis, & Ordinis ritè ministrandis, nec non per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocandis; ethnicis ad Christianā alliciendis fidem; Episcopale munus egregiè præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro, & ab alijs in eogenere digna relatu & præconio, gesta sint Sed admodū raræ tū quidem in ijs locis fuerunt litteræ: & si qui exstāt scriptores; ij fermè institutorum peregrinationes atque commercia, & ducum res bello gestas, ac domesticas plerunque dissensiones per otium explicant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena, vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goā obsidendam, Albuquerque Prætor, venisse docuimus. Is deinde, honoris, & gratiæ causā Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vicum, de quo suprà diximus, ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminentē, lata fossa & egregij operis muro circundedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones (qui Mahometanis Regib⁹ ac tyrānis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis

G g

ac for-

ac fortunis euerteretur ; occultum fœdus cum Nonnio Prætoris percussit; atque ad Lusitanorum animos demerendos, Bardefiana, & Salsitana portoria opîmi & propinqui redditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goâ exatores & scribæ, fixo in ijs locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cum Azedecan, vel purgatis, ut sit, suspicionibus ; vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, poenitere cepit hominem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum ; & præualidæ gentis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modò virorum, sed fœminarum etiam; præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundem in rogû inferre non ausæ (quam vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius, & Strabo demonstrant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem hominum fugiunt ; & remotis ab vrbe locis intra septa quædâ inclusæ, quod reliquum est vite, in execrabili Satani famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodo situ, Lusitani Quæ flores inuasferant. locus, de nomine cacodæmonis, cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vectigalia sibi vindicare frustra conatus, occasione insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem finibus exstruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copijs; nouem circiter milliû summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cum hisce copijs idem Solimanus Raciolû accessit pri-

fit primò. dein ad eliciendum in insidias Lusitanū
 reducto exercitu, duas inde leucas, circa mōtis cu-
 iusdam flexum, occultè consedit. Interea excitus à
 Raciolanis Ioannes Pereria Gox præfectus, absem-
 te per eos dies Nonnio Prætorè, cum Indis mille,
 & Lusitanis quadringētis; quorū erant equites nō
 amplius centū, extemplò Raciolū accurrit. inde,
 cupiditate certaminis ad hostem parū exploratò
 pronecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia,
 numerum peditū equitumque; naturam loci; cor-
 porū habitus. quippe, longè ab arce subsidioque,
 non modò cum multiplici, sed cum recenti aduer-
 sario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus
 interim, ad circūeundos Lusitanos extenuata ma-
 iorem in finū acie, pedites ab lateribus; cataphra-
 ctos in medio; expeditos equites centenos in vtro-
 que cornu locauerat. iamq; promotis agminibus,
 ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraque,
 ventum erat; cū ex imminente periculo turbato
 Lusitanorū, præsertim auxiliarium, mētes; & inso-
 litus quidam oculis animisque terror offusus. Ea
 re animaduersa Ioannes confestim aciem inter-
 equitans; Quæ vos (inquit) noua formido, com-
 militones, quis præter consuetudinem horror in-
 uasit? scilicet ex longa defatigatione, incommo-
 do loco deprehensi, nec opinatam hostium multi-
 tudinem extimescitis. quasi verò nūquam adhuc,
 ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei be-
 nignitate, cū incolumes, tum victores etiā euaseri-
 mus. Nōne, qui rebus in asperis ad hāc vsq; diē no-
 bis maioribusq; nostris affuit Christus, nūc quoq;
 præsens ac propitius fore putādus est? aut non idē
 hic est hostis, quē antea sæpe fudistis? cui? toties in
 terga pugnaistis? cui per hosce dies inuito ac reni-

„tenti munitissimam arcem imposuistis? Proinde,
 „state animis viri, & omnem salutis spem, secundū
 „immortalem Deum, in dextris ac virtute reponi-
 „te. Nam de receptu, ne deliberatio quidē reliqua
 „est vlla. Cēdetur patēti campo fugacissimus quis-
 „que, prius quā fractis metu viribus ad mœnia
 „Raciolana tanto intervallo perueniat. Inter hæc
 dicta, conspiciatus intentos ad orbem claudēdum
 hostes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus
 triginta, in cataphractos immittit. ipse cum pug-
 nacissimis nouem (nam reliquos tardabat metus)
 antequam hostium cornua inter se coirent, in alte-
 rum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcū-
 que in partem sese ferox iuuenum concitat glo-
 bus, perturbant hostium signa, & maiorem quā
 pro numero edunt stragem: atque instantibus nu-
 per, vltro ipsi pauorē ac trepidationem incutiūt.
 Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera parte
 cum suis in auersos incurrit, ita abruptum ab reli-
 qua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscuē ge-
 ri cæpta res est. Et Lusitani socijque, cū inter pug-
 næ fugæque consilium aliquandiu trepidassent;
 pudore demum per ignauiam deserendi ducis, &
 mutuis inter se adhortationibus incitati, densata
 acie, & pariter clamore sublato, medios in hostes
 inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac demen-
 dæ ignominie studio, valida facta impressione, ho-
 stem impellunt primò: dein redintegrato impetu
 prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum
 equitibus, ad proximum vsque flumen acriter inse-
 quutus, latè cæcidit; cū quidem Canarini & De-
 canij, ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos,
 quod sociorum Lusitani nominis erat insigne, ca-
 pitum tegumentis insererent: ex hostibus, eo præ-
 lio,

llo, præter captiuorum turbam, mille & septingen-
 ti desiderati. Lusitanis & auxiliaribus, icti, sagit-
 tis fermè, complures; ne vnus quidem (quod por-
 tenti simile videatur) occisus. Tū castra, plena om-
 nis opulentia, momento direpta. & Perçeria, cui-
 denti planè Dei superumque auxilio, cuius maxi-
 mè fiducia inierat pugnam, memorabili parte vi-
 ctoria, spolijs diues & barbarica suppellectili,
 Goam reuertit; omniq̃ue obuiam effusa ciuitate,
 cum laudibus, & cū solenni supplicatione ouans
 urbem introijt. At Azedecan, quāquā tristi nun-
 tio perculsus, non tamen iccirco abiecit belli con-
 filia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam to-
 ties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam
 Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum
 arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim
 ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis e-
 quitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem
 vectigalia recuperanda profecti; rursus ab Lusita-
 no vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Tur-
 cz præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Ne-
 que tamen incruēta Lusitanis victoria fuit, prom-
 ptissimi aliquot, partim profundis foveis hausti,
 quas consultò occæcauerant hostes; partim etiam
 ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna
 fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pa-
 cata in aliquot annos regione, Lusitanus tra-
 ditam sibi vectigalium possessionem,
 haud sine magno prouentu re-
 tinuit.

Libri Decimi finis.

Gg 3

STO.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

V M hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Pretori fuit otiosa provincia. Is interim nactus nauale apparatus, quod decedens Lupus Vascus partim Goæ partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Diem ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probosciscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ac vitanda certamina; & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisi omnibus, quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Cialulum edixit. Ab Cialulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarum totidem, & Canarini bis mille; Damanum oppidum oræ Cambaicæ proceffit, metu defunctis incolis. ibi, solenni peracta, Petronius inciscanus, obsequio præter milia nefarios Chri-

Christiani nominis hostes, Mahometanae sectae cultores, hortatus est. Ab Damano classis, praeciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, per exiguo circuitu leucæ ferme vnus, angusto admodum freto à continenti disiuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum oratio non amplius traiectu peropportunè imminet in urbem Dium, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locum muniendû paulo ante Cambaia Rex quædam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & structoribus operisque circiter mille transfuderat. Sed nondum eò peruenerat opus, ut arceri munimento externa vis posset, ac proinde repente tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter ceteras difficultates etiâ nauigijs ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti; consilio habito, de arce honestis conditi onibus tradenda consentiunt. Dux ipse, quod plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodijt. Petebat uti sibi cæterisque insula excedere, suæque secum exportare tutò liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & audus rei gerendæ; ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tã triste respõsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Ex templò regius Quæstor, ex obuijs trabibus raptim conferta rate, per tenebras pecuniâ regiam in continentem auexit. hinc quando subsequenti ex imbelli turba qui poterant, cum ferro & infando consilio, vxores, & liberos habebat carissimos, in vnum congesta

cumulum, ea ipsa nocte succendunt, & ex vniuerso præsidio septingenti fermè, certo deuotionis genere, monachiorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abraſo (adeò is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitijsque, Lusitanū vario telorum genere supernè laceſſunt. Ea commotus audacia Prætor, non expectato, vti decreuerat, Solis ortu (& fortè nox erat Lunæ radijs admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Varijs inde locis, vti se se passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregijs aliquot, eques primò, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illicò fieri cæpta. cumque hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; urgente metu alij per saxa cautesque se se deuoluunt; alij specus & latibula circumspiciunt: multi eminus traiecti missilibus, multi cominus gladio hastaue confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnius memorabile in primis exitum fuit. is, in angustijs deprehensus, cum adhaerentem lateri comitem interfecit, & in se deinceps intentâ Lusitani lanceâ cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vtrò semet impellens; ad corp⁹ aduersarij per ipsū hostile furi bûdus affluxit; & stricta sica, nec opinâtis abscidit femur. ita, mutuis ictibus, alteri⁹ vterq; sanguine expleti, in eodē pænè vestigio corruerūt. E Lusitanis de-

nis desiderati nobiles viri septendecim. vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euersis, aut incensis Cæbæorum operibus; eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme dies in anchoris stetit, nuntium ab exploratoribus de statui rei Diensis ibidem expectans. Ea mora salutem Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem querentes, Diu classe deuenire; secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, & præter minora tormenta, basiliscos æneque egregie formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ classis fama contreritus, ad deditiorem haud dubie inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissæ extra oppidum cum pretiosis rebus puorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter novos auxiliares, vndecim ferè millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex urbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas urbis vias acti, & sulphureo puluere cōpleti cuniculi; quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil ommissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consultò ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum

G g s

ij quos

„tenti munitissimam arcem imposuistis? Proinde,
 „state animis viri, & omnem salutis spem, secundū
 „immortalem Deum, in dextris ac virtute reponi-
 „te. Nam de receptu, ne deliberatio quidē reliqua
 „est vlla. Cēdetur patēti campo fugacissimus quis-
 „que, prius quā fractis metu viribus ad mœnia
 „Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hæc
 dicta, conspicatus intentos ad orbem claudēdum
 hostes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus
 triginta, in cataphractos immittit. ipse cum pug-
 nacissimis nouem (nam reliquos tardabat metus)
 antequam hostium cornua inter se coirent, in alte-
 rum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcū-
 que in partem sese ferox iuuenum concitat glo-
 bus, perturbant hostium signa, & maiorem quā
 pro numero edunt stragem: atque instantibus nu-
 per, vtrō ipsi pauorē ac trepidationem incutiūt.
 Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera parte
 cum suis in auersos incurrit, ita abruptum ab reli-
 qua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscuē ge-
 ri cœpta res est. Et Lusitani socijque, cum inter pu-
 gnæ fugæque consilium aliquandiu trepidassent;
 pudore demum per ignauiam deserendi ducis, &
 mutuis inter se adhortationibus incitati, densata
 acie, & pariter clamore sublato, medios in hostes
 inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac demen-
 dæ ignominia studio, valida facta impressione, ho-
 stem impellunt primò: dein redintegrato impetu
 prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum
 equitibus, ad proximum vsque flumen acriter inse-
 quutus, latè cæcidit; cum quidem Canarini & De-
 canij, ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos,
 quod sociorum Lusitani nominis erat insigne, ca-
 pitum tegumentis insererent: ex hostibus, eo prz-
 lio,

lio, præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati. è Lusitanis & auxiliariis, iſti, ſagittis fermè, complures; ne vnus quidem (quod portenti ſimile videatur) occiſus. Tū caſtra, plena omnis opulentia, momento direpta. & Perſeria, euidenti planè Dei ſuperumque auxilio, cuius maxime fiducia inierat pugnam, memorabili parta victoria, ſpolijs diues & barbarica ſuppelleſtili, Goam reuertit; omniſque obuiam effuſa ciuitate, cum laudibus, & cū ſolenni ſupplicatione ouans urbem introijt. At Azedecan, quāquā trifti nuntio percuſus, non tamen iccirco abiecit belli conſilia: quin, Solimano dimiſſo, cuius ductu iam toties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam Aſiaticum, virum & corporis robore, & armorum arte præſtantem, & ſub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem veſtigalia recuperanda proſecti; rurfus ab Luſitano vincuntur. Carnabecus ipſe inter alios, ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occiſi. Neque tamen incruēta Luſitanis victoria fuit. promptiſſimi aliquot, partim profundis foueis hauſti, quas conſultò occæcauerant hoſtes; partim etiam ipſius Carnabeci manu perempti ſunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abſceſſit: & pacata in aliquot annos regione, Luſitanuſtraditam ſibi veſtigalium poſſeſſionem, haud ſine magno prouentu retinuit.

Libri Decimi ſinis.

Gg ;

STO.

ac fortunis euerteretur ; occultum fœdus cum Nonnio Prætoris percussit; atque ad Lusitanorum animos demerendos, Bardefiana, & Salsetana portoria opîmi & propinqui redditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goâ exactores & scribæ, fixo in ijs locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cum Azedecan, vel purgatis, ut sit, suspitionibus ; vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, pœnitere cœpit hominem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum ; & præualidæ gentis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modò virorum, sed fœminarum etiam; præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundem in rogû inferre non ausæ (quam vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius, & Strabo demonstrant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem hominum fugiunt ; & remotis ab vrbe locis intra septa quædâ inclusæ, quod reliquum est vitæ, in execrabili Satana famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodi situ, Lusitani Quæ flores inuaserant, locus, de nomine cacodæmonis, cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vectigalia sibi vindicare frustra conatus, occasione insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in iisdem finibus exstruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copijs; nouem circiter milliū summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cum hisce copijs idem Solimanus Raciolū accessit pri-

fit primò. dein ad eliciendum in insidias Lusitanū
 reducto exercitū, duas inde leucas, circa mōtis cu-
 iusdam flexum, occultè consedit. Interea excitus à
 Raciolanis Ioannes Pereria Gox præfectus, absen-
 te per eos dies Nonnio Prætorē, cum Indis mille,
 & Lusitanis quadrīngētis; quorū erant equites nō
 amplius centū, extemplò Raciolū accurrit. inde,
 cupiditate certaminis ad hostem parū exploratō
 pronecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia,
 numerum peditū equitūq̃ue; naturam loci; cor-
 porū habitus. quippe, longè ab arce subsidioq̃ue,
 non modò cum multiplici, sed cum recenti aduer-
 sario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus
 interim, ad circūeundos Lusitanos extenuata ma-
 iorem in sinū acie, pedites ab lateribus; cataphra-
 ctos in medio; expeditos equites centenos in vtro-
 que cornu locauerat. iamq̃; promotis agminibus,
 ad iactum missilium, quæ ignea erant pleraque,
 ventum erat; cū ex imminente periculo turbatū
 Lusitanorū, præsertim auxiliarium, mētes; & inso-
 litus quidam oculis animisq̃ue terror offusus. Ea
 re animaduersa Ioannes confestim aciem inter-
 equitans; Quæ vos (inquit) noua formido, com-
 militones, quis præter consuetudinem horror in-
 uasit? scilicet ex longa defatigatione, incommo-
 do loco deprehensi, nec opinatam hostium multi-
 tudinem extimescitis. quasi verò nūquam adhuc,
 ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei be-
 nignitate, cū incolumes, tum victores etiā euaseri-
 mus. Nōne, qui rebus in asperis ad hāc vsq̃; diē no-
 bis maioribusq̃; nostris affuit Christus, nūc quoq̃;
 præsens ac propitius fore putādus est? aut non idē
 hic est hostis, quē antea sæpe fudistis? cui⁹ toties in
 terga pugastis? cui per hosce dies inuito ac reni

„tenti munitissimam arcem imposuistis? Proinde,
 „state animis viri, & omnem salutis spem, secundū
 „immortalem Deum, in dextris ac virtute reponi-
 „te. Nam de receptu, ne deliberatio quidē reliqua
 „est vlla. Cēdetur patēti campo fugacissimus quis-
 „que, prius quā frāctis metu viribus ad mōenia
 „Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hāc
 dicta, conspicatus intentos ad orbem claudēdum
 hostes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus
 triginta, in cataphractos immittit. ipse cum pug-
 nacissimis nouem (nam reliquos tardabat metus)
 antequam hostium cornua inter se coirent, in alte-
 rum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcū-
 que in partem sese ferox iuuenum concitat glo-
 bus, perturbant hostium signa, & maiorem quā
 pro numero edunt stragem: atque instantibus nu-
 per, vltro ipsi pauorē ac trepidationem incutiūt.
 Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera parte
 cum suis in auersos incurrit, ita abruptum ab reli-
 qua acie cornu; & solutis ordinibus, promiscuē ge-
 ri cēpta res est. Et Lusitani socijque, cū inter pu-
 gnā fugāque consilium aliquandiu trepidassent;
 pudore demum per ignauiam deserendi ducis, &
 mutuis inter se adhortationibus incitati, densata
 acie, & pariter clamore sublato, medios in hostes
 inferunt signa: & corrigendā tarditatis ac demen-
 dā ignominia studio, valida facta impressione, ho-
 stem impellunt primō: dein redintegrato impetu
 prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum
 equitibus, ad proximum vsque flumen acriter inse-
 quutus, latē cecidit; cū quidem Canarini & De-
 canij, ne in fuga dignoscerentur, virentes ramos,
 quod sociorum Lusitani nominis erat insigne, ca-
 pitum tegumentis insererent: ex hostibus, eo pra-
 lio,

lio, præter captiuorum turbam, mille & septingen-
ti desiderati. & Lusitanis & auxiliariis, isti, sagi-
tis fermè, complures; ne vnus quidem (quod por-
tenti simile videatur) occisus. Tū castra, plena om-
nis opulentia, momento direpta. & Perperia, cui-
denti planè Dei superumque auxilio, cuius maxi-
mè fiducia inierat pugnam, memorabili parta vi-
ctoria, spolijs diues & barbarica suppellectili,
Goam reuertit; omniq; obuiam effusa ciuitate,
cum laudibus, & cū solenni supplicatione ouans
urbem introijt. At Azedecan, quāquā tristi nun-
tio percussus, non tamen iccirco abiecit belli con-
silia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam to-
ties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam
Asiaticum, virum & corporis robore, & armorum
arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim
ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis e-
quitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem
uestigalia recuperanda profecti; rursus ab Lusita-
no vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Tur-
cæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Ne-
que tamen incruéta Lusitanis victoria fuit. prom-
ptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti,
quas consultò occæcauerant hostes; partim etiam
ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna
fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pa-
cata in aliquot annos regione, Lusitanustra-
ditam sibi uestigalium possessionem,
haud sine magno prouentu re-
tinuit.

Libri Decimi finis.

Gg 3

STO.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

V. M. hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus nauale apparatus, quæ decedens Lupus Vasæus partim Goæ, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum specie Diu ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probe cognoscerent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ defuncti fratrem, ad vitanda certamina; & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat; magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus varix formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damanum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios

Chri-

Chriftiani nominis hoſtes, Mahometana ſectæ cul-
tores, hortatus eſt. Ab Damano claffis, præciſo
Cambaico ſinu, Betelem tenuit. Hoc nomine inſu-
la eſt, per exiguo circuitu leucæ fermè vnus, ſan-
guſto admodum freto à continenti diſiuncta, di-
ficili accèſſu, præ nè vndique ſepta præruptis haud
modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum o-
cto non amplius traiectu peropportunè imminet
in urbem Dium, & circumdato muro inexpugnabi-
lis reddi facile poterat; ad eum locum muniendū
paulo ante Cambaiz Rex quædam è ſuis præfectis,
Turcam natione, cum duobus millibus armato-
rum, & ſtruكتورibus operisquæ circiter mille trāſ-
miſerat. Sed nondum eò peruenerat opus, vt arce-
ri munimento externa vis poſſet. ac proinde re-
pentino tantę claffis aduentu perterriti milites, &
præter cæteras difficultates etiā nauigijs ad tranſ-
mittendum, vel accerſenda è propinquo auxilia
deſtituti; conſilio habito, de arce honeſtis conditi-
onibus tradenda conſentiunt. Dux ipſe, quò plus
auctoritatis ineſſet legationi, accepta fide, ad col-
loquium prodijt. Petebat vti ſibi cæterisquæ inſu-
la excedere, ſuaquæ ſecum exportare tutò liceret.
Cui Prætor, inſolito ferox apparatu, & auidus rei
gerendæ; ipſi quidem id petenti dare ſe dixit: cum
reliquis, niſi permittētibus omnia, negauit vllam
pacis conditionem eſſe. Hoc tā trifte reſpōſum in
arcem relatum, miſtam deſperatione iram in mi-
litum pectoribus accendit. Extemplò regius Quæ-
ſtor, ex obuijs trabibus raptim conſerta rate, per
tenebras pecuniā regiam in continentem auexit.
hūc, nando ſubſequenti ex imbelli turba qui pote-
rant. cæteri, fero & infando conſilio, vxores, & li-
beros, & quæ habebāt cariffima, in vnum congeſta

cumulum, ea ipsa nocte succendunt. & ex vniuerso praesidio septingenti fermè, certo deuotionis genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abraſo (adeò is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non sine probris conuitijsque, Lusitanū vario telorum genere supernè laceſſunt. Ea commotus audacia Prætor, non exspectato, vti decreuerat, Solis ortu (& fortè nox erat Lunæ radijs admodum illustris) exposito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Varijs inde locis, vti se se passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregijs aliquot, eques primò, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæso duce, fuga in omnes partes illicò fieri cæpta. cumque hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; vrgente metu alij per saxa cautesque se se deuoluunt; alij specus & latibula circumspiciunt: multi eminus traiectione missilibus, multi cominus gladio hastaue confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitium fuit. is, in angustijs deprehensus, cum adherentem lateri comitem interfectum, & in se deinceps intentâ Lusitani lanceâ cerneret; nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellens; ad corp⁹ aduersarij per ipsū hostile furi bûdus affluxit; & stricta sica, nec opinâti abscedit femur. ita, mutuis ictibus, alteri⁹ vterque sanguine expleti, in eodē pæne vestigio corruerunt. E Lusitanis de-

nis desiderati nobiles viri septendecim, vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euerfis, aut incensis Căbzorum operibus; eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eadem insulam octo ferme dies in anchoris stetit, nuntiū ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora salutis Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserāt, fugitiua, uti supra demonstratum est; Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem querentes, Diu classe deuenire; secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, & præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cum paulo ante, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditio nem haud dubiè inclinaret. Exinde, Mustafa suasu, emissæ extra oppidum cum pretiosis rebus puero rum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter novos auxiliares, vndecim ferè millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuvante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ; & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere cōpleti cuniculi; quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur; & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ; denique nihil omissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, uti dicebamus, consulto ad Betelem interea trahebat moram, dein, cum

Gg s

ij quos

ij quos ob id ipsum ab Gōa præmiserat; neq; ipsi venirent, neq; nuntium aut litteras mitterent; qui p-
 pe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus
 omniū quæ apud hostes fierent, ad incertum euen-
 tum à Betele Diū ire perrexit; haud dubiè ratus, ad
 conspectum tantę classis, motum aliquē in vrbe fu-
 turum. Vbi eò peruentum est, vixdum in salo iece-
 rat anchoras, paratus per colloquia tētare animos
 incolarum; cū ex omnibus repenti propugnaculis
 in classem vis ingens pilarum emissā. ē quibus, in-
 spectante Nonnio, in ipsam pæne Prætoriam tres
 illatz, magnam consternationem fecere. Inde sub-
 ducta extra ictū classe, & omni spe non volūtarię
 deditionis modò, sed etiā pacis abscessa; cum spe-
 culatorijs nauigijs missi, qui ē proximo quoad li-
 ceret lustrata oculis vrbe, certi quippiā referrent.
 ij, abraso ad iacula vitanda littore, sensim progres-
 si, ingentem aspiciunt pro muris hominū frequen-
 tiam, & nauium multitudinem in portu paratam,
 & omnia telis, atq; tormentis, micantibusq; cū in-
 genti sono flāmis horrētia. Simul animaduertunt;
 non quē ab terra atq; à mari difficilē oppugnatio-
 nem esse: & sicubi descensio facta sit; à Septentrio-
 nibus maximè succedi ad mœnia posse. Hisce reb⁹
 cognitis Prætor, quod in vnā rem naualem inten-
 tus, terrestris pugnæ machinas & instrumenta ne-
 quaq; aduexerat; portus claustra perfringere; clas-
 semque adoriri, & simul ē nauibus mœnia diuer-
 berare decreuit. In eam rem postridiē cum tormē-
 tis maioribus promotæ, centonibus & pluteis te-
 ctæ, scaphę complures; triremibus ab tergo & ab
 latere adiunctis; quæ simulatq; per stragē aliquis
 aditus daretur, ad irrumpendū inter volitantia te-
 la militem audacter exponerent. Hæc, turbatis in-
 exspe-

expectata hostium vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metum & trepidationē agrē fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cū oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinati eos tormenta librarent, Lusitani, è fluxu & instabili, prope in incertum mitterent tela. Ergo, vt in huiusmodi conditione, alteris nihil fermè illatum dāni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci pæne momento discerpti sunt: &, quod vel in primis oppugnantium fregit animos, omnia fermè tormenta, maioribus quā quos pateretur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tā infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad scyllas ac tēpestates exposita in salo classē haberet, simul milites remigesq; tanto cū detrimento densissimis hostium globis obijceret; sublatiis anchoris, frendens gemenq; irritō conatu ad Betelē redijt. Inde, Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicā orācum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodē paulo post Saldania quoque redijt, inter cæteras clades euersa Goga (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cambaici sinus custodia viro egregiè forti Iacobo Sylueriz tradita, Goæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta. deinde vbi sese æstas aperuit; Cialem Prætor classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprimè nauigabili æstuario impositus, mirè factus erat ad Arabum infestandā commercia; & Zamorini consilia exploranda, conatusq; opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecurano, neque ad impediendam ædificationem auso inire certamen, arcem egregiam opere militari paucis diebus extruxit.

xit. In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialen si regulo presentibus nummis coempta: & regulus ipse, ne Zamorini vim extimesceret, in fidem ac societatem acceptus est. Eadem æstate, Iacobus Sylueria, Tanahensem dynastam Dienfis auxilij fiducia tributum pendere recusantem aggressus, oppido exegit; ipsumque oppidum egesta præda cremavit. In eodem tractu Bendoram, qui locus erat in Toccanis ditione, & opere magno, & valido præsidio munitus, vi cepit, ac diruit. Multos præterea Cambaicæ oræ vicos euertit; naues partim subductas exussit, partim cum oneribus Diu petentes excepit, aut depressit. ad hæc, in remigum supplementum, quattuor millia captiuorum abducta; & clausis vndique maritimis com meatibus, Dienfi portorio & annonæ, ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem pæne vastitas, eodem Sylueria duce, anno insequenti propioribus etiã vrbi Dio littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia passim incensa. multi mortales abducti. opulenta emporia duo, Pate, & Patane, haud sine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum insigne (quo item nomine emporium est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahometanis, deletum: ditati præda milites: nec parum pecuniæ in regiones quoque fiscos redactum: impunè cuncta: cum & nouo Cabaicæ Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquam vacaret opè ferre, quauis adeò laborati oræ maritimæ; & Melicus Toca, circumferenti bellum Lusitano occurrere nec posset, nec satis auderet absente Mustafa, qui post repulsos ab Dio Lusitanos, in regiã cum lato nuntio ad præmia petenda, & venditandam in posterum operam suã Regi, haud sanè magna Toccanis voluntate, contenderat. Eo adiuumen-

to ac

to ac præsidio deſtitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia damna terrore nominis Luſitani perculſis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbiſ Dij custodiam, partim ad munien- dum Bazainum ſummo ſtudio conferebat. Et Non- nius, ardens dolore ſuſceptæ ad Dium labis, ad eã eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud ſe voluebat. Ac maturandum ratus antequam ab terrore populationum reſicerentur hoſtium ani- mi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor millibus, quorum dimidia pars Luſitani, cæteri Malabares aut Canarini erant, Ciaulum ac- ceſſit. inde præmiſſo cum expeditis nauigijs Em- manuele Albuquerque ad portus introitum occu- pandum, ipſe Iacobo Sylueria trans Dium accito, cum cætera claſſe ſubſequitur. Bazaini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad ſamam claſſis Luſitanæ contracto. Munitionis au- tem ratio erat huiusmodi. arcem idoneo loco ædi- ficatam habebant. præterea, ad euripi fauces, qua delcenſuros putabant hoſtes, propugnaculum ex- citarant. inde perpetuam foſſam immiſſo mari, i- temque aggerem cum crebris turribus, magna tor- mentorum impoſita vi, ad oppidum uſque perdu- xerant. neque oppugnari, niſi eo munimento ſupe- rato, arx poterat; & frequẽtia tectis loca protinus petenti hoſti, nullis circa ſyluis aut collibus, tur- res ab latere minabantur. Nonnius, duce tranſu- ga locorũ perito, paulo ſupra id quod dixi propu- gnaculum, tripartitò expoſuit copias. Primo ag- mini Iacobus Sylueria; ſecundò Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant: poſtremũ ducebat ipſe. Vbi propius ad munitiones ventum eſt; Luſi- tani, tentata, dein omiſſa propter altitudinem foſ- ſæ; præ

sa; præter hostium oculos ad oppidum rectà con-
tendunt. Scilicet in prætereuntes confestim ex ag-
gere sævus imber telorū, perpetua iaculatione cō-
iectus. quacunque audax incedit agmen; igniferæ
bolides; plumbei ac ferrei globi, spicula densa cir-
cumuolant. Mirum profectò, & quod, nisi in poten-
tiam Dei referatur, planè fidem excefferit. Puro &
patienti lixtore, cū è turribus ac fenestellis vndi-
que peterentur; nemo prorsus omnium ictus est.
quo miraculo commoti auxiliares multi, spontè
dein Christianam fidem amplexi, cū ita affirma-
rent: angustis in rebus nullum omnino equè atque
Lusitanorum Deū suis cultoribus esse præsentem
atque propitium. Ad extremas munitiones cum
decem amplius millibus armatorum sese Tocant
ostendit. Ibi acrior concursu primò, quàm perse-
uerantior pugna fuit. Inuehentem se magno impe-
tu Lusitanum, gladijsq; & hastis aduersa ora & pe-
ctora fodientem, diutius non ferentes Mahometa-
ni, transmissio per pontem euripo, ad proximos
montes celeri fuga succedunt, eodemque loco ca-
stra communiunt. Nec maior inclusis intra arcem,
ad sustinendam oppugnationem animus fuit. Emi-
nus conspicati suos abeuntes, & hostiū aduentans
agmen, ex templò sese per auersam arcis partem o-
mnes eijciunt: traiectoque pariter euripo, Toca-
nis vestigia subsequuntur. Per hunc modū arx op-
pidumque minore quàm timebatur certamine in
potestatem venit. è Mahometanis, tū in prælio, tū
in fuga, cæsi quingenti & quinquaginta. è Lusitanis,
desiderati non amplius sex. Multum ibi sulphurei
pulueris & globorum inuentū; & maiora tormen-
ta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præ-
cipuè Sylueria, & ijs qui in primo agmine dimica-

rant (nam ad secundam aciem & subsidia prælium non peruenerat) donisque militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro ignique corruptum oppletæ hostium fossæ; prorutum vallum; & arx ipsa, quod ad eam tuendam copiarum non suppetere, à fundamentis excisa. & Nonnius, per se perque suos egregie repenso barbaris quod ad Deum acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetijt. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex, Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tunc urbi præerat, aduerso flumine ad hostem subiit: ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & urbem Vgentanâ incendit; tormenta complura nauesque captiuas cum insigni laude victor Malacâ reduxit. Sub hæc, è Lusitania cum onerarijs quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goâ defertur. Is, accepta à Nonio classe, nauibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanû duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito clavis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quæ gens latrocinij dedita Carmaniz fines attingit, quingenti numero tuebantur. iidem, urbis aditum à portu, tumultuarijs munitionibus crebrisque tormentis obseperant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primum nauigio ad contemplandâ loci naturâ & opera circumuectus est; dein vitato portu,

nocte

nocte intempesta in asperum litus non sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros apposis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, ut dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauius icti complures. Ar triduo diruta, & solo, vix ut vestigium exstaret, equata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, non sine magno terrore, diu vsque percurrit. Capti & euerfi Damani fama Badurium valde commouit; præsertim quod eo ipso tempore grauius ex alijs partibus bella imminerent. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorẽ petendæ pacis ad Nonnium misit; scriptisq; & obsignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasq; insulas, quod in numero Salieranæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterum præfæroci & plus quàm virili ingenio mulier; à primæ ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepide solita. itemq; Mogores, Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta sollicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulo ante in Cambaiz fines valido cum exercitu irruperat. Inde sub latis animis Crementina, filij gerens tutelam, statutum

tatum olim vectigal Badurio abnuebat pendere, coactisq̃ue duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat vrbe, cui nomē Citator. Hæ dux maximè Badurium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cū aliquandiu apud se deliberasset (nam alienis consilijs admodum rarò utebatur) Sangā edomare q̃primū, dein Mogoribus omni conatu obuiā ire constituit. Apparatus aut̃ huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipendia meruēre. Equitum sub signis habebat centū & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturę triginta. peditatus quingentorum millium explebat summam: in ijs, externi variarū nationum ad quindecim millia, id erat exercitus robur. Farracas & Abassinos, alij præfectis, Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserāt Christiani captiui, demptis ad militiam vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Lusitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas regiones appulsi. Armorum telorumq̃ue omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex ære cūcta parauerat: in ijs, vastę magnitudinis quatuor basiliscos, intremēte solo, centena singulos boum iuga trahebant. Hisce addita sulphurei pulveris pilarumq̃ue plaustra quingēta, & libratores, ac fusoriz artis magistri complures, cum omni saeculandi & conflandi instrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fistulas, maiusculas alij binas, toridemq̃ue milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoq̃ue, vehes onustę quingentę, & super hæc omnia, Satrapę ac dynastę permulti cū suis quisque

H h

que

que thesauris, & magno comitatu sequebantur. is
 Verò mercatorum, opificum, lixarumque & calo-
 num summa iniri vix poterat. Cum hisce copijs è
 Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus
 in Sangè fines Badurius ad Citorem castra posuit.
 Ea vrbis edito loco duodecim millia passuum ob-
 cinet ambitu, sumptuosis admodum ædificijs pub-
 licè ac priuacim ornata, moenibusque ac propug-
 naculis egregiè cincta, itaque propter maiestatem
 ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabu-
 lo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua
 significat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros
 ex inferiore loco succedere Cambzus, vel fame
 subigere inclusos instaret, cum anceps oppugna-
 tio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium
 cepit hosti planè exitiale: magnis operibus ma-
 chinisque ex tuto urbem adoriundi. neque diffi-
 cilis erat ei molitio quantanis, nimirum exsuperate
 ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, de-
 sum ordinè trabium, qui inuidentes ab tergo pro-
 tegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos
 breui tempore duas turres, quæ fastigio altitudi-
 nem æquarent moenium, latas pedes quinquagin-
 ta, è lapide & argilla excitauit; gradusque ad as-
 censum adstruxit. in ijs turribus delecti bellato-
 res, & muralia tormenta disposita, cum neque in
 aduersis propugnaculis quemquam consistere pa-
 teretur; & tectis ac delubris vltimè haud dubiè mi-
 narentur excidium; Regina, alioquin ad defensio-
 nem parata, admoto hoc tanto terrore despondit
 animum: perque notos calles, cum liberis & paucis
 familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani fru-
 strà hostem aliquandiu arcere conati, ad extremum

per-

perditis rebus, in auri, argentiq̃ue, & pretioſæ veſtis aceruos (quos in idipſum ex publico priuatoq; collegerant) ad Betelanam conuerſi rabiem, ſubditis ignibus iniecere ſe, tres ipſos dies incendiū tenuit, ad ſeptuaginta millia ſexus vtriuſque mortalium per eā deſperationem abſumpta. Sul-
tanus urbē ingreſſus ingenti lætitiā, purpuratos amicosq̃ue nouis beneficijs ac veſtigalibus augeræ militi ſtipendia duplicat; ſe ipſe adeo magnifice & elatè circumſpicit, vt omniū Regū vni ſibi, qui Ci-
torem expugnaret, vmbellæ honorè deberi haud abſurda quidē alluſione iactaret. Verūm, quæ ſunt humanæ viciffitudines, nō diuturnū Sultano eius victoriæ gaudiū fuit. aduentanti copijs auctis Mo-
gori obuiam progreſſus; ad Docerem urbē ſemel, ad Mandoum iterum proſtigatur, & caſtris exi-
tur. inde cū ab alijs, tum ab ipſo Muſtafa deſer-
tus; barba, ne dignoſceretur, abraſa, gregali cultu, per paucis comitibus Diū vſq; contendit. Ibi, à cō-
cepto pauore, de aſportandis Mecam theſauris, quæ ſupererant, & regno relinquendo agitaſſe dicitur. Sed ſuorum hortatu retentus, dum hoſtes popu-
lando agro, & egerenda è deſertis urbibus præda morantur, & ditati ſpolijs, vt fit, patriam cogitāt; interim ad opem à Solimano Turcarum tyrāno po-
tendam oratores miſit: ijs dona ad ipſum Turcam data, quorum æſtimatio ad ſexcentorum millium aureorum ſummam aſcenderet; ad milites verò quàm exercitatiſſimos (nā id vnum ab Turca im-
plorabat auxilium) mercede conducēdos, magna pecuniz vis. Hoc in præſentia reparandi belli con-
ſilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne ſerū affi-
ctis reb⁹ id remediū eſſet; fracta demum ſuperbia,

H h a

Sofam;

Sosam, ab Ciauulo (nam in ea tum statione classem habebat) dein ab Goa Prætozem ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inuitauit: ijsque, modò partem capefferent belli; potestatem arcis ad Diũ edificandæ (quod frustra iam toties omni arte quæfierât) vtrò detulit. Hisce nuntijs allatis, ab neutro in tã præclara occasione cessatum est. So-
 sa prior, tum Nonnius Diũ instructa classe concen-
 dunt. Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitiz legi-
 bus in publicas tabulas testato relatis; designati
 communi consensu fines arcis, in extremo insulæ
 promontorio, qui locus imminet in ipsum introi-
 tum portus, vt claustra maris haud dubiè Lusitani
 tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce tri-
 gesimus quintus. Area dimensa, confestim ad stru-
 cturam admotæ manus, non fabris tantum & naua-
 li turba, sed ipsis etiã militibus & præfectis enixe
 rem adiuantibus. Triquetra, vtpote in promon-
 torium desinens, loci est figura. iactis fundamen-
 tis, ab aperto mari ad interiorem tumulũ, è regio-
 ne oppidi, murus est ductus pedum septendecim
 crassitudine, altus ad coronam vsque viginti. in co-
 tumulo, rotunda, vti mos tũ erat, cespitem ingesto eri-
 gitur ante omnia turris dodrantii nonaginta dia-
 metro. Thomæa appellata, quod eius Apostoli fo-
 sto die exordiũ sumpserat: inde rursus ad alteram
 insulæ marginem continuata mœnia sunt; qua ru-
 pes abscissæ portum attingunt. ibi turris altera ex-
 structa diametro dodrantium sexaginta. Huic ab
 Diuo Iacobo Hispaniarum præside inditum no-
 men. Muris fossa circumdata quoad cautes & præ-
 cipitia tulère. Inter duas turres medio fermè spa-
 tio, portam cū lorica in urbem aperiunt. intra me-
 nia sacellum, & præfecto præsidij militibusque re-
 ctæ

Et militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab vrbe intersepta est; laterum munitio, quod ex mari alluuntur, in aliud tempus reiecta: Ceterum opus vndequinquagesimo die, non sine Sultani admiratione perfectum. Simul, ad recuperandum in Cambaiz finibus Variuenem pagum, arcemque appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius à Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenso pago, arcem obtinebant. 11, quandiu leuioribus missilibus dimicatum est, hostibus egregiè resistere. Ast vbi prouectis è classe maioribus tormentis mœnia quati cepta; dissisi viribus arcem deseruere. Ita Variuenes denuò in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiz oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidij causa profecti, cuius auxilij fama è longinquo, vt sit, in maius auxilia, retardatus Mogor; spolijs Cambaianis grauem exercitum trahens, instante iam hyeme, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus cladibus afflictæ & prostrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum, quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis iugum excutere conabantur. Per eosdem ferè dies, ad naualem nominis Lusitani gloriam, vnus viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nauarchus egregiè strenuus, idemque, maritimæ scientiæ laude præcellens. is, cum aliquot annos in India & Emmanueli & Iohanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset, in Lusitaniam deinde redijt ad præmia de more

petenda. ibi dum suam agit causam, resque, ut sit
ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente
vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magalia-
nis exemplo, res nouas cum regni periculo moli-
retur; atque ad Regem Gallie, qui tū erat Francis-
cus eo nomine primus, transfugere cogitaret. Per
eā criminationē oppressus, relegatur in Indiā. in
eo exilio, non tā de patria, quā de existimatio-
ne sollicitus, id maximē laborabat, quo pacto ini-
quorum calumnias refelleret factis; ac suam in Re-
gem obseruantiam & fidem, insigni aliquo docu-
mento probaret. Iuncta per id tempus inter Lusita-
nos, & Sultanum amicitia, locoque ad arcem Dien-
sem dato, quod Ioannes dudum ardentem optabat,
pergratum se Regi facturū existimauit, si oēs tam-
late rei nuntios celeritate prequeretur. Modicā bi-
rem pedes minus octodecim longā, sex latā ha-
bebat, ære suo in bellicos vsus exstructam. In eam
egregijs aliquot nautis, ignaris cōsiliij, assumptis,
(quos in itinere deinde tumultuantes partim do-
nis mitigauit; partim metu minisque coercuit) tā
paruo nauigio protinus Lusitaniam petere inten-
dit. Dabulū ab Cocino prouectus, præciso Indico
mari, ad Arabie littora vehitur; & aquatione fa-
cta, cum ex eo loco ad Bonæ spei promontoriū in-
credili audacia processisset; inter flectendū aliquo-
ties pæne meris auctuario, caligine tum obiectam
insulā Sanctæ Helenæ præteruectus, contento cur-
su Tertias, ac demum Olisiponem per summos la-
bores atque pericula tenuit: resq; ad Diū gestas ab
Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narra-
tionem ab Nonnio Prætoris mox nuntij & litteræ,
deslorata iam eius nouitatis gratia, comprobarūt.
ita, non modò purgatus Ioanni, sed etiā præmij
dona-

donatus, patriæ redditur. Permultos dies in ora
 omnium ea nauigatio fuit. Quod si paria tam for-
 tibus ausis vir sortitus esset scriptorū ingenia, sci-
 licet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta,
 præ Botelliana biremi haud immeritò rideretur.
 Compositis utcunque ad Diu rebus (nā inde di-
 uertit oratio) Prætor ad arcis tutelā relicto cū o-
 stingentis militibus, & idoneo tormentorum ap-
 paratu, Emmanuele Sosa, Goam hybernandi causa
 reuertit. Eodem tempore bellū atrox inter Zamo-
 rinum, & Cocinensem exarserat. Cocinenſi, pro
 amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis
 expertæ militibus, Martinus Alphóſus Sosa, is, co-
 nantem ingenti exercitu in Cocinensem agrum ir-
 rumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardū
 Paticeí quondam nobilitata victorijs, parua item
 manu, magna cum laude repressit. Repelini regu-
 lum, Zamorini socium, ex oppido per vim exegit;
 dein ad naues reuers⁹; Calcutanā classem ad Cou-
 letē orę Malabaricę fudit, fugauitque. ac rebus ter-
 ra marique præclarè gestis, Lusitani nominis glo-
 riā apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc,
 Sultanium Badurium, vel ab ingenij leuitate; vel
 quod Prætor nō pro spacijs ad persequendum
 bello Mogorem misisset; poenitere cepit indomi-
 tæ gentis in suum regnum admissæ. Ninarao Dien-
 si præfecto mandat, uti extemplò per speciem cin-
 gendi ex omni parte oppidi, & includendi quod
 in extremo patebat regij stabuli, modico interual-
 lo murum arcis Lusitanæ prætendat. Id cū se Lu-
 sitani passuros negarent, quod ex eo munimen-
 to periculum ingens immineret arcis; elatus ira-
 cundia Sultanus, conuitia in eos, & minas intēpe-
 rāter effudit: dein, simulata rursus amicitia, incau-

os adoriri, atque aded Prætozem ipsum, vt ferūt,
 simulatque rediret, ad epulas inuitatum opprime
 re statuit. Super hæc, ad distinquendas quàm maximè
 Lusitanas vires, missis clam litteris nuntijsque, Za
 morinum cæterosque eius oræ dynastas in Lusita
 num instigabat nomen. Prætor, pluribus ac mini
 mè obscuris indicijs fraude comperta, ineunte se
 culi huius anno trigesimo septimo; nauibus trigina
 ta, in quibus erant Lusitani quingenti, Diu iter
 edixit. Eodem cum sua classe Martinum Alphon
 sum ex ora Malabarica subsequi iubet; paratus, vbi
 res facultatem daret, Sultani insidias anteuertere.
 Ea facultas opinione celerius oblata. Cū enim in
 Diensi portu sub arcē iactis anchoris Prætor mor
 bum egregiè simulans, Regi salutem nuntiari ius
 sisset; ac se, quominus ad eū adiret, valetudine pro
 hiberi; Sultanus, nimirū ad sua tegēda consilia, vl
 trò ipse parua biremi ad inuisendum in prætoria
 Nonniū accessit, venatorio amictu viridi, atro ca
 pitis diademate, gladio inaurato succinctus. Vebe
 rantur eodē nauigio, præter Emmanuelem Solum
 (quem ipse pro amicitia ex arce euocarat) Satrapę
 vel amici non amplius tredecim; præterea pueri
 duo, regium pugionem alter, pharetram alter &
 arcum de more gestabant. Lembi quatuor cum cæ
 tera familia sequebantur. Vbi ad prætoriam appli
 cuit, conscendenti, Nonnius aperto capite obuiā
 ad scalas magna cum obsequij significatione pro
 greditur; acceptumque perhonorificè, in puppim
 instar cubiculi, regio apparatu exornatā induxit.
 intromissi cum eo, præter interpretem & puerum
 vnum, præcipui Satrapę tres, in prætoria Lusitani
 milites erant ducēti. Scilicet ingrediens Rex, à cō
 scijs arcanorū illicè morti destinatus; intentiq; ad
 impe-

imperia exsequenda, suspenso omnes expectabāt animo, quā̄m mox Prętor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantisper dum in naui moratur Sultanus, hospitij valuit fas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confusi, aliquandiu perstitisse dicuntur. ad extremum Sultanus, cū̄ a suis Persico sermone quęssisset, num in pergula quę ad gubernaculum est, armati laterent; responsū̄que esset, nihil videri tale; tandem, prosequente officij causa Nonnio, ad scalas redijt, suamq; in biremem saltu se misit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonnius, vti abeuntem vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos aspera voce vultuq; cęsfatores increpitat. Illi, dudum ad eadē instructi, in expedita nauigia extemplo defiliunt; contentoque rē̄migio Sultanum intra Lusitana pręsidia classemq; deprehęsum inuadunt. Emmanuel Sosa cum promptissimis in regiam ē̄ sua naui transcendit. Alij ab lateribus circumfistunt. Atrox circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in ijs Sosa, ab Sofaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confossus, in mare proijcitur; & puer is, qui pharetrā & arcum Sulrani ferebat, artis sagittarię peritissimus, octodecim spiculis totidem Lusitanos, nullo prorsus in irritum misso, confixit: atque ipse ad extremum glā̄de traiectus occubuit. In eo tumultu, armatę celoces regię tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarij Turcę complures. ij, vt Regem in extremo discrimine circūuenrum vidēre; haudquęquam exterriti, ad eum eripiendum per media hostium tela nauesq; perrumpunt. neque à pręlio abstitēre, quoad affluente in

Hh 5

lingu-

singula momenta maiore Lusitanorum numero,
 ad vnum omnes interfecti sunt. Interea regiam na-
 uem promiscua cædes vacuam epibatis fecerat.
 Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac remigibus om-
 ni ope adhortandis instabat: iam prope littus e-
 rat naus, cum è remigibus duo tresve, vno tormē-
 ti ictu discerpti sunt. inde biremis, præsertim æstu
 recedente, transuersa repente vadis inhæsit, neque
 fegnitè Sultanus ad vicinam salutem in mare de-
 silijt: sed nimirum frustra eluctanti extremus ade-
 rat dies; inter enatandum, affecto corpore, cum in
 aduersos fluctus aliquandiu tetendisset; denique
 ad Lusitanum actuariū, cui præerat Trifstanus Pai-
 tia Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur,
 ibi, spem inter ac metum, cum ingentibus promissis
 ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sul-
 tanum se clamitans miser, dum illi remum ad eua-
 dendum porrigit Paiua; præter expectatationem, à
 quodam e nautis infimæ sortis homine, conto seu
 hasta cōficitur. Exanimè corpus cum diutius flui-
 tasset, subsidit deinde, neque vnquam apparuit.
 Itaque opulentus in primis Indiæ Regum, cum nuper
 maria terrasque sui nominis terrore compleisset;
 ab ijs demū quos magna mercède cōduxerat, reter-
 timo genere leti, suorum in conspectu peremptus,
 cæcitatem humani consilij, & vanitatem eorum;
 quæ vulgo solida ac præclara putantur, exitu com-
 probauit. Ex ijs qui pugnae superfuerāt, semineces
 aliquot in classem accepti: quo in numero Sofa-
 rem Nonnius clementer habitum, curatis vulne-
 ribus, misit ad comprimēdos in vrbe tumultus. nā
 que omnis multitudo (& erat eo tempore frequē-
 tissima) vt in eiusmodi perturbatione rerū, incen-
 dij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac mu-

res, fugæ causa ruebant eo impetu, vt, præ cõferta in angustijs turba, elisi aut obtriti sint aliquor. is pavor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atq; auctoritate sedatus. Badurij mors, non tam intersectoribus gloriosa, quàm læta ijs gentibus fuit: fœdâ quippe in populares tyrannidẽ exercuerat: vitijs omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æquẽ sui prodigus, & rapax alieni; potentiz viriumq;ue per libidinem & sœuitiam ostentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratq;ue; multos etiam ex amicis, in ijs duos Lazij filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot icelerum sibi cõscijs, adedò omnes homines, omnia loca temporaq;ue suspecta habebat; vt cibum suis ipse sibi pararet manibus, perq;ue summâ indignitatẽ, principis simul & coqui munere fungeretur. Quò magis mirandum est, ad inuisendum Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vtrices furiz in eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem extremam haud obscurè machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione, vel stolidi temeritate permetteret. Sublato Suleano, tota insula in Lusitanam ditionẽ extemplò concessit. Custodes ad castella tuenda, itemq;ue vectigalibus in portu exigendis ad Dium atque ad Rumæpolim (nameo quoque facili apulsu commeabant naues) scripturæ magistri à Prætore dispositi. In regijs thesauris haud ita multum pecuniz inuentum: in horreis verò & armamentarijs, commeatuũ & instrumenti bellici omnis generis ingens copia, in naualibus etiam haud exiguis nauium variz formæ numerus. omnium
ratio

ratio in codices à Quæstoribus relata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab utraque parte, qua in mare vergit, muro circumdari cæpta; & è vasto specu, in quem medio fèrmè spatio telus recesserat; admodum capax effecta cisterna; & eversa Rumæpoli, quod ad eius præsidium copiarum non suppetere, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant, ad Prætorem adiit, natus, ut ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacii suspicio suberat: nam & seniores qui tunc erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenarium; & cum litteram nosset nullam, quæ referebatur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem annalium optimè congruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, alijs continuò subnascantibus: & barba ubi prorsus incanuisset, in atrum denuò colorem, idque paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum annum idola coluerat: inde æquè miserabili errore ad nefariam Mahometis trāsierat sectam. is propter miraculi nouitatem Sultani stipendijs ali cōsuetus, idem vitæ subsidium ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauati assignauit: dein arcis custodia cum sexcentis ferè militibus Antonio Sylucris commissa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani casu, Cambaiz procures Mamudum puerum, eius sorore genitum, creat Regem. rectores pueritiæ, iidemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonnij profectiōem, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio in Lusitanos accitius, omnibus suis rebus miro silentio in tu-

In tutum auctis (& erat totius ciuitatis longè distissimus) triginta fermè leucarū itinere ad urbem Madabam ad Dio contendit, iamq; ad bellum spontè inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim habito delectu, conscripta decem peditum, quinque equitū millia Alucan dux ijs copijs datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis peditester mille, equites mille suo ære conduxit. Pari fermè imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mēse profecti, non longè ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius loci ruinis, continuò Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellum sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum suis magno impetu adortus, dum muros incautius subit; altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Bo vulnere spatium Lusitanis datum perficiendo castello; itemq; cisternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac primò consilium Antonij Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, atque ob id ipsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto disposuit; qui transitum hostium ex continente impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosq; institutorum habitu peregrinos milites in vrbe versari didicerat; eorum cœtus aliquoties yiminisq; discussit; arma plerisque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repente in arcem arripuit. Dein, cū promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infestum faceret; nec possent sine perniciæ Lusitani diutius in ea statione perstare; nauibus intue-

per

per aliquot tormentisq̃ue, alieno sanè temporē
 subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suo-
 rum sententia denique relicta insula, nauarchos
 in arcem recepit. Rumæo castello Franciscum Pa-
 ciecum, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus
 ad septuaginta, præposuit. in marino propugna-
 culo, quod in ipso aditu portus olim Iazius exstru-
 xerat, Franciscum Goueam cum delectis locauit.
 itemq̃ue in arce, prout res postulabat, alijs alias
 partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lúsitania
 insula, confestim hostes libero transitu summa ci-
 uium gratulatione in urbem admissi. Alucan re-
 gijs in ædibus procul ab hoste confedit: neque in
 alcæm pugnæ, grandi iam ætate vir, sese facile com-
 mittebat. Sofar, prope arcis mœnia locum cepit,
 atque communijs. Inde per occasionem leuia cer-
 tamina seri cæpta, quibus fermè superior Lusitana
 res erat: duce plerunque Lupo Sosa Cotinio, qui
 eum præsidio lignatoribus aderat, idemq̃ue po-
 stea totam hâc obsidionem duobus libris diligen-
 ter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur;
 Ottomanus interea alijs alijsq̃ue Badurij nuntijs
 precibusq̃ue fatigatus, ac demum de eiusdem cæ-
 de ab vxore vidua & profuga coram edoctus; nō
 tam ad laceffendum bello Mogorem, quàm ad pel-
 lendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad
 suum imperium adiungenda, conatus omnes adhi-
 buit. Classẽ ad Suezium, cura Abrahami purpu-
 rati ædificatam & instructam habebat maiorum
 nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad
 sexaginta quatuor: ad quas accessẽre deinde Cam-
 baicæ septem, Malabaricæ tres. Ei classi cum sum-
 ma potestate præposuit Solimanum Peloponne-
 sium, præsidem Aegypti, virum enormi non mi-
 nus

aus adipe, quàm auaritia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu pratoriani mille quingenti: Turcz bis mille; aliarum gentium ceteri, maritimæ ferè rei callentes; qui & militum, vbi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, Iustratis ad Suezium copijs, cum remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit urbem ab incolis metu relictam. dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit classis. Nocoda Hammedius Turca oppido imperabat. is, largè & munificè accepto Solimano, eiusdem iussu repente securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenum superatis faucibus ventum est: præmissis iam ante legatis, qui ab Rege com meatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contextis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille, cum suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus, quod iam ante conuenerat, è classe proponitur signum. ij cum armis extemplo coorti, stupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circumfiliunt, comprehensumque Regem ad Sc.

ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbe interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officij causa venire distulisset; cum liberius responderet, quàm prædonis aures ferre consueissent; arreptus propalam ex ipsius prætoriz nauis antenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomani mandatis Goā primò intenderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Diu flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem; ac simul positurus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cum litteras ab Sofare iamdudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindécim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, & ipsi postremò speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis varijsque terroribus minimè fractus; pro ea quæ habebat copia vigilias intendit; custodias auget; munitiones instaurat: simul, ad petendum à Prætorē subsidium nuntios Goam cum epistolis mittit: iam Turcæ appropinquabant, in hūc ferè modum instructi, dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extenderat. sinistrum, è triremibus non amplius septem, propius ad terram admouerat. medium locū tenebant onerariæ; totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculum ex arce conuenerant, Sylueria per quam serena fronte conuersus; En, inquit, viri, tempus, acceptam à maioribus bellicam gloriam, debitamq; cum Deo, tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. horum

rum vtrumq; si attentis animis intuebimur, pro-
fectò labores omnes atq; pericula, quæ ex hostili
tanto tamq; multiplici apparatu nobis impédent,
præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus. Equi-
dem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra vir-
tute commilitones, magna in spem, fore vt de
immanibus hisce barbaris illustrem intra paucos
dies victoriam reportemus. qua vos eadē fiducia,
quoniā teneri certo scio; superuacaneum reor hoc
loco trophæa recensere, quæ toties iam ex commu-
nibus & Christianæ religionis, & Lusitani sangui-
nis hostibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab his-
ce dictis, ad stationes disponendas animum inten-
dit. Fessis in tutum receptis, alios de more substi-
tuit. Cespitis & materiæ ad renouandos aggeres,
itemque lanæ & centonum ad protegenda mœnia
vim sedulò comportari iubet. ad hæc, seruitijs, ne
quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat, cu-
stodes apponit. in primis verò annonæ diligēs ha-
bita est cura: vt salubri temperamento ac dimensi-
one per idoneos ministros erogaretur. Super om-
nia, propitiando immortalī Deo diurnæ pariter
ac nocturnæ supplicationes adhibita. At Solima-
nus, in falo ancoris iactis; ad tentandam arcis op-
pugnationem septingentos prætorianos in proxi-
mum littus exponit. ij, misti sagittarijs egregio or-
natu fistulatores, cum ad mœnia subiissent; repen-
tina missilium vi, sex è Lusitanis occidunt; vigin-
ti consauciant. Neque segniter ab inclusis reddita
iaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti, vul-
nerati complures. Cæteri, minoribus quàm vene-
rant animis, ad Sofaris munimēta se recepēre. Per
eosdem dies, trāsuerso cum sordidis nubibus Au-
stro, classis propemodum ad terram alliditur. Eo

Li

meru

metu Solimanus, & quod telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas ultra Dium quinque processit. Descendenti, paratus iterum ad omne obsequium præsto fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adeo de ipsius Cambaiz occupando regno communicat. Exposito dein milite, muralibusque tormentis, Dium terrestri itinere accedunt. Eodem ferè tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi libidinem; cum parte copiarum (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea loca secedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factum probauit, & missis circum populos & dynastas edictis, ne quicquam expostulante Solimano, com meatus in castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maximè tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ machine genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis, ad onera transuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcellam ex arida materia pyram, pice, sulphure, nitro, alijsque ad foctorem simul ac fumum excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in marinum propugnaculum aestu reciprocante demittere, vt vel præsidarijs flamma tetroque vapore spiritum includeret; vel certe, dum extinguendis ignibus occupantur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ traiecto celeriter euripo, scælis in muros euaderet. Verùm ad eam molitionem, quò tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari posset; nimirum expectanda erant
fui -

summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgo nautici aquas viuas appellât. Ea re animaduersa, Lusitani, vtrò nauem incendere, Albuquerque ad Goam exemplo, & illud vtcunque seu exitiale commentum, seu inane ludibrium amouere cōstituunt. Ad eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei, & propugnaculo præerat, insigni constantia vir. is proxima nocte duobus egregiè armatis caturibus cōsensim accedens, non fefellit excubias, continuò è stationibus densæ pilæ in prætereuntes emissa, at ille nihilo secius in incepto persistit; perque media tela, fauente Deo, ad locum sine damno prouectus; in pyram multis simul partibus ignes conijcit custodes ad viginti confestim in mare defiliunt: ij è caturibus plerique confossi. Vbi materiam flammæ tenacius occuparunt, quàm vt opprimi faciliè posset; pari audacia & felicitate, Gouéanus, volitantibus vndique globis retrò vnde venerat, cum suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turcæ, haud ommissa interim arcis Diensis obsidione, sese cum magna parte exercitus ad Rumæi castelli mœnia transfanda conuertunt. Inde cùm vtrinque summa vî pugnaretur, & multi quotidie occumberent; in Lusitana muliere (Barbaram nomine appellabât) inuictum animi verè Christiani robur enituit. Huic, amisso coniuge, duo supererant filij, ætate viribusque florentes, Aloisius, & Christophorus. ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Diensi agibat excubias. Fortè ita euenit; vt Christophoro, cùm pro muri corona staret armatus, contorta ab hostibus e transuerso pila partem ventris vnâ cum intestinis abriperet, extēplo semianimis domum relatus, vtierat de æterna salute sollicitus;

I i z

paren-

parentem optimam interrupta compellans voce;
 „ Peto, ait, abs te, quæsoque mater; vti mihi prius ad
 „ expianda crimina sacerdotem, quàm ad profe-
 „ quendum obitum, lacrymas ac suspiria præbeas.
 „ Vereor enim, si te ingemiscientem audiero; ne do-
 „ lor tuus ac mœror, meam ad supremum hoc iter
 „ necessariam exigui temporis præparationem im-
 „ pediat. Cui parens, inter adstantium singultus &
 „ complorationem vna siccis oculis, & placido vul-
 „ tu; Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil,
 „ nisi noxæ aut piaculi quippiâ tibi superesse, quod
 „ eluas. Nam alioqui probè intelligo, ijs qui istud
 „ obierint leti genus, præclaram esse mercedem pa-
 „ ratam in cælo. Tu modò clementis Dei pacè ac ve-
 „ niam fidenter implora: teque in hoc transitu vi-
 „ rum præbe. Id vnum in hac orbitate maximo mi-
 „ hi solatio fuerit. Inter hæc adhortatiões, labètia
 moribūdi viscera manu suffulciens, fugientis ani-
 mæ reliquias tandiu fouit, quoad accitò in id sa-
 cerdoti peccata cum salutari detestatione confes-
 sus, & absolutus; in sinu parentis animam efflauit.
 Vixdum demortui corpus vidua terræ mandaue-
 rat; cū de alterius filij nece nuntius affertur. in
 propugnatione Rumæi castelli paulo ante cecide-
 rat, scilicet nemo fuit, quin geminato intra pau-
 cas horas vulnere, confectū iri fœminam pro cer-
 to putaret. At illa, in tam acerbo casu, tantum ab-
 fuit vt quicquā Christiana spe & grauitate indig-
 num admitteret, vt etiam venientes ad se doloris
 leniendi causa notos ac familiares vltro consolae-
 retur. Huius mihi matronæ sensus, & in liberos ca-
 ritas, laudabilior haud paulo visa, quàm eius quæ
 ad primum de morte filij nuntium exanimata est;
 aut illius, quæ lætitia conspecti repentè nati quem

m r-

monum crediderat, exspirauit. Cæterum Patie-
cus Rumæo castello præpositus, magna parte mu-
ri diruta, cùm hostium multitudini vltra obisti
non posset; saluis, præter arma, rebus atque corpo-
ribus, deditiōē fecit. Vix ea facta deditiōe, ho-
stes ex omni parte in castellum irrumpunt, Sylue-
rianis, qui freto diuulsi rē ex arce ipsa cernebant,
ad spectaculum adēdō triste collacrymantibus, in-
ter eam irruptionem, planē memoranda contigie-
res. Vexillū erat Christi Domini in summis mœ-
nibus de more defixum. id vexillum Turca signi-
fer contemptim raptum abiecit, & Mahometanū
eius loco substituit. Non longē inde aberat Ioan-
nes Petreius, exacta iam ætate vir; cæterum egre-
giē pius idem, ac strenuus. is, vbi strata humi diui-
na trophæa conspexit, generoso quodam ardore
succensus, eos qui circa se erant, ad illam vnā se-
cum vindicandam contumeliam inuitat. Sex fer-
mē sequuti. Cum ijs ad locum intrepidus vadit; e-
uulsisq; pseudoprophetæ, Christiana reponit in-
signia. id conspicati extemplō victores accurrunt;
Lusitanis interminantur; Mahometana restitue-
nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis, pari
constantia Petreius & socij ad locū aduolant; Ma-
hometis afflicta rursus imāgine, Crucē extollunt.
hoc ipsum tertio vel quarto, Lusitanorū incredi-
bili perseuerantia factū est. neq; certamini mo-
dus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barba-
ri, obrúcatos Christianæ dignitatis assertores in
mare deijcerent. Hinc mira visu dictūq; res. Mil-
itū Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne hono-
re sepulcri carerent, obliquo euripo, contra vim
æstus rapidissimi, sponte ad ipsam arcis Lusitanæ
portam euasere; haud obscuro sanē documento,

cum tanta sit corporū diuersitas habita ratio in terris, quā gloriosa fuerint eorū animis in cælo præmia perfoluta. reliqui dedititij, cum honestæ mortis ante tulissent exigentiam lucis vsuram; initio comiter accepti ab Solimano, atque adeo donis culti, sed iisdem postea, in reditu, ab ira malè gestæ rei, capita ad Zebitū præcisa dicuntur. Capto Rumzo castello, in vnā Diensem arcem tota belli moles incubuit, ac simul terra marique oppugnatio cæpta. Maioribus primū tormentis per dies aliquot sine intermissione muri quatiebantur; Lusitanis, ubi quid procidisset, impigrè obmolientibus. Aspera dein prælia, promotæ ab hostibus aggere vineisque, commissa. acti vtrinque cuniculi: sæpè eruptionibus, sæpè in ipsa mœnium strage pugnatum est. Verū atrocissima omnium postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia successerant Turcæ, quatuor ipsas horas mira cōtentione certatum, ac tantus fuit ardor animorū, vt Lusitanus fistulator, assidua neque irrita iaculatione iam oculis pilarum exhaustis; dentem excusserit sibi, met, raptimque in fistulam inditum plumbi loco in hostes emisit. E Turcis quingenti eo die desiderati: vulnerati circiter mille. c Lusitanis fortissimi viri cecidēre quatuordecim; reliquo numero partim ambugi, partim grauitè vulnerati adeo multi, vt non plus quadraginta idonei ad sustinenda arma superessent. iamque ad extrema ventum erat, vnā cum viribus annona quoque, & tormentarius puluis, & pleraque instrumenta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Lusitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, nō modò ad arcis deditiōem, sed ne ad pacis quidem mentionē adduci potuit: ipsis quoque fœminis puerisque, supra

pra

pra sexum & ætatē, omni ope adiuvantibus viros; eosque ad certamen, ac decus, & oppetendam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio; dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam ornat classē, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrasabam accesserant noctu, quaternis in singulas puppes luminibus ad speciem augendam haud frustra sublati. eo quippe terrore Turcæ percussi, tribus iam millibus suorum amissis, & super alia dāna, arctioris etiam in dies commeatus, & imminentis hyemis pauore perterriti, Sofarem execrantes, urbem incēdunt; & noctis intempestæ silentio concedunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione consumptis: ac yela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, ut saucios quingentos, & magnam tormentorum partem fædè reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quod etiam pulchrior lætiorque, Lusitanis, exitij metu præter spem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoque cum suis in loca remotiora discessit. Insulam dein totā Lusitani sine certamine recepere. Incluta per gētes ea fuit victoria; bonamq; Asiæ atq; Africæ partem, Europamque pæne totā noua cum nominis Lusitani laude peruasit. quippe, non cum incondito ac semiermi Aethiope, vel cum fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore, in summa propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Galliarum, magnus virtutum æstimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expetiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inserendam. Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quàm primū inclusis auxilium

ferre, præter opinionem successor è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famâ, naues vndecim, armatorum septem millia tribuebat Rex. Qua in expeditione atq; apparatu minimè silenda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tâto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos, ac noxios, & rei capitalis damnatos, qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & cæturiari imperauerat. ij, quò notior eorum esset opera, separatim vnâ in nauim impositi: Callaicam appellabant. Hæc Regis clementia diuino iudicio haud satis comprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olisipone profectæ, cursum tenuère omnes: vna duntaxat, qua cœnum illud atq; colluuius vehebatur, incertû quo infortunio quouè loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarû quidè magnus in publicû vsus fuit; quippe soluta, vt dictum est, obsidionē Dientli, profectisq; iam hostibus. Præter militares aut copias, episcopo Fernando iâ vita functo, virû egregium, qui eo munere fungeretur, secû Garzias adduxerat Ioannem Albuquerqueiû è Franciscana familia, castellanum, eiusq; comites atq; adiutores, Vincentium ex eadem familia, catechistâ eximiû; & clericû quendam, nomine Iacobum, ex oppido Lusitaniæ Borba, notæ facundiæ concionatorem. Horû verò, cû in episcopatu administrâdo, tum in excolendis atq; ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriæ constitit Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cû enim Episcopi iussu in Malabariça regione iuuentutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel cardioribus vel aliud forsan agentibus colaphos infre-

fregit, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota, cumque furore perciti, ad eam, ut ipsi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit ut patrum facinus adiuvarent, ut etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulere, & suam quisque domum, re infecta, dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori provincia, cum circiter decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequijs, in mare piicibus esca proiectum est. Noronia, ut primum iniit magistratum, ad componendas maxime res Dienses, iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis ante procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Aegrè impetrata. nam etsi rectores iam tum propensi ad quietem & otium erant; dux tamen facies Regem adolescentem assidue ad vlciscendâ auunculi eadem omni arte incendebant; Badurij mater, & Sofar: quamquam is quidem occultè ac dissimulanter, ut spatium ad reparandas interim vires, ab Lusitanis haberet. Pax in has maximè conuenit leges. Vti portum arcemque Lusitanus; reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorij caperet. Eidem quodocunque libuisset, murum e regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præfidiarijs loco. ij. fines communi consensu præscripti. Iacobus Lupius Sosa, loco Sylueriz, cū

nongentis militibus arci prepositus: & oriū, quod ita vtrique parti expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterum inquietus adolescens, aux præsertim stimulis agitur, ad recuperandum ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præfectos cum modico exercitu misit. Cum ijs ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot prælijs prospero ferè semper euentu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessibellis incommodis, vltro pacem ab Laurentio petiēre. Neque ea concessa, per vim omnes haud sine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus à Prætore ad auxilium socij Regis & amici cum haud magna classe Michael, Ferreria, Calecutanos commisso prælio superat: cæsi ex hostibus fermè notissimi, in ijs Patemarcas ipse classis præfectus: pleræque nauēs cum magno tormentorum numero in potestatem venēre. Michael, defuncti ducis caput abscissum, munus gratissimum Ceilanio misit Regi. ob eam rem cū grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires accisæ: pacemque dein à Prætore haud æquis conditionibus impetrauit. Dū hi duces in India Lusitanas opes ac nomen armis amplificant; in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucensibus quoque populis, ac Ternatensis præsertim, ad eadem sacra motus animorum existerat. Ea re animaduersa, Mahometani Caciij, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insu-

insulas circumire; procures ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obtestari, vt orienti quamprimum occurrerent malo: ne tam insignem summo prophetæ contumeliam imponi permitterent. Horum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta defereret; exsilium, & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto, aliorum studia Christianæ disciplinæ restincta: aliorum, vt sæpe fit, multo magis accensa: in ijs Colanus Sabia ex intimis Aerij Regis amicis, & consiliarijs; nullo terrore de sententia demoueri se passus: in arcem Lusitanam repente confugit ac, mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emanuelis Galuani sibi nomē desumpsit. Post hūc, Geilolij quoque Regis consobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianā religionem amplexus. Accessit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipsa Mahometis progenie: quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius verò conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modū plebs vniuersa commotata: atque adeo Aerius ipse Rex parum absuit, quin patrijs ritibus relictis, illico se se ad Christum adiungeret. Alij certē complures auctoritatem Arabis aperte sequuti, quos omnes Galuanus in fidē ac patrociniū benignē receptos; opera, consilio, pecuniā tuebatur. Neque tamen iccirco quicquā apud alios ipse vel de existimatione, vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & veneratio viri; nihil magis æquē summi atq; infimi, quā ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, resæpius agitata; permissu denique magis quā
volun-

voluntate Galuani, legationem cōmuniter ad Iōannem Tertium decernunt cum litteris; in quibus exposita priorum pręfectorum avaritia, crudelitate, superbia, itemq; commemoratis ex altera parte Galuani beneficijs, integritate, prudētia; enixè petebāt, salutis & pacis omniū causa, vti propriū ac perpetuū, quoad viueret, Galuanū Ternatis pręfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, quę ad Lusitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hęc à Regibus proceribusque, communi omniū nomine missa legatio. Cæterum tanto locorum interuallo satis maturè peragi ac renuntiari non potuit. iam Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auideq; expectenti prouinciam, Galuanus nondum spatio sui magistratus exacto, minimè perucax vel ambitiosus, ex templò concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosum ijs nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdum abierat pręfectura Galuanus, cum tota Molucensis res, illius viri lenitate atque consilio quàm optimè cōstituta, ijsdem fermè quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cum inestimabili detrimento Christianę fidei recidit. Quę quoniā vulnera sine acerbō dolore tractari non possunt; cōsultò faciam vr̄ea posthac vel attingam leuiter, vel etiam silentio prorsus inuoluā. Dabit, opinor, haud grauate pius mihi lector hanc veniam: contentus videlicet ijs quę superioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensium statu, Garzias Indię Prętor, letali correptus morbo, sesquiannū circiter administrata prouincia, anno seculi huius quadragesimo ē vita migravit. Garziaz statim ē

re-

regio chirographo substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonsum Sosa multis rebus præclarè gestis insignem, primo loco nominauerat Rex: sed cùm is nuper in Lusitaniã rediisset; ad Stephanũ, q. proximum ab Sosa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium consensu delata res est. Per idem fere tempus, nouo Lusitanorum beneficio cù Thoma (quem alij Tamasum vocant) Persarũ Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo supra demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idem è Persicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eum coercendum plectendumque missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclarè muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quoad mare liberũ tyrannus haberet. iccirco, ad commeatus vndique prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitie ab Lusitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petijt. In eam expeditione profectus ab Armuzia cù celocib⁹ aliquot Martinus Alphonius Carualialis, adhibita cura, vigilijsq; dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cùm in singulos dies inopia cresceret; magno primũ auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerarijs duabus alimenta vehentibus transitum dissimulanter ad se permittat. dein, vt inuictum ab auaritia se nsit animum viri; desperatis iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit: sed Cacziorum verbis ab ea mente deductus est: cùm ita differerent, multò latius, vt in malis, esse, Persarum

rùm quàm Lusitanorum arbitrio se se committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret; corpori duntaxat imminere discrimen: sin impijs magni prophetæ aduersarijs vltro se dederet; non corporis modò, sed animi quoque damnum dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta, miser, ad cruciatus ac necé sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio valdè lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipuè tulit acceptam. At Carualialius, hoc factò Persis maiore in modum nomini Lusitano deuinctis, non minus integritatis ac fidei, quàm rei naualis ac bellicę decus Armuziani retulit. Dum hæc in sinu Persico fiunt, Stephanus Gâma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud levis momēti rē; cùm à Valco parēte olim, tum nuper à Garzia Præ-tore cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahómetanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento combureret. In id classe instrusta ornataque, per speciem Dienfis reuiscendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandæ; ad Arabicum fretum rectà contendit: & successissent vota; si protinus ab sinu introitu Sueziū petijisset. Sed visendi studio applicita ad dextrum littus classe, dum agros vicosque maritimos, & veteris Arabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & malè tecto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam extemplò submisit. Ea re legnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Sueziū Stephano, à præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque militum præsidijs obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momen-ti est)

ti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spe deiectus, & grauius semetipsum inculcans; in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuiio latè vastauit: Philoteræ, hodie Alcoceris portum, itemque E-Janam seu Torum, & Suaquenum olim Aspidem, vrbes; nantesque per multas incendit, inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitus Barnagazius, & vnâ orator Alnasifagaris Abassini Regis (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Regis, & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxilium contra communem aduersarium ex fœdere postulabant. Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudum cum exercitu irruerat: multisque cladibus Regem penitus in intima Aethiopiæ compulsum, magna parte finium exuerat; religiosissima templa, cum sacris monachorum cœnobijs euerterat; prædæ pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cum miserabiliter exposuissent; indigna, uti par erat, visa Prætori Lusitano res. confestim aduocato consilio, supplicis Christianis contra Mahometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent. in magna competitorum turba, cum id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret; Chrislophorus Gama Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis copijs, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, & magnus tormentorum numerus attributus. Cû hac manu Gama profectus Iunio mense, anno seculi

culi huius quadragesimo primo, ad puteos quosdā
 falsos prima nocte, consedit. Inde caloribus maxi-
 mis per loca partim à feris insecuta, partim etiā con-
 fragosa & arētia, summo labore fieri captū iter pe-
 dibus, tormenta, cōmeatumq; , cameli ac mulæ ve-
 hebant, Barnagazij cura cōtractæ. vbi angustia oc-
 currerant, qua trāsitus onusto iumento non esset;
 detracta belluis onera Lusitani, atque ipse ante
 alios Gamma, subibant humeris, ita, septimis de-
 mum castris peruētum ad præalti montis iugum,
 ex quo in vberes & irriguos Abassæ campos lon-
 gè ac latè prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot
 annibus faciliè superatis, tertio die Baroam pro-
 cedunt. Vrbs est in ditione Barnagazij ampla, & ex-
 ornata ædificijs; piscosus præterlabitur fluuius, cir-
 ca ripam vtramque frequens vicis pagisque; sed
 per id tēpus Mahometanorū iniuria desertis. Ap-
 propinquanti Lusitano, sacerdotes & monachi ob-
 uitam prodire cum infulis, Dei primū, tum Gā-
 mæ & commilitonum implorantes opem : quar-
 tumdecimum annum premi sese dura atque into-
 leranda Zeilani tyrannide, oppida euerſa; incolas
 miserrimam in seruitutem abductos; antiquissi-
 mæ religionis ædes atque cœnobيا nefariè spolia-
 ta ac diruta: iam sibi ne aras quidem, quò suppli-
 candi aut sacrificandi causa confugiant, superes-
 se. Pergoent porrò alacres, ad salutem eius gentis
 è cælo demissi: ac violatæ religionis, contempti-
 que Christi Domini pœnas, ab impio & sacrile-
 go tyranno repeterent. Hæc, monachi, & alia quæ
 in tali re iustus piusque subiicit dolor, cum flebili
 vociferatione conquesti, ad eò confudère audient-
 ium animos; vt in tanta rerum indignitate lacry-
 mas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene spera-
 re ius-

re iussis, ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper tegete paleisq; operuerant. A precatione, Gamma cum suis in statua extra urbem locata se contulit. ad noui auxilij famâ, Abassini subinde aliquot in castra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consiliû ab Gama vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cæptû. Victoriæ spem in eo verti censebant oēs, si cum reliquijs copiarû Abassini Regis maturè se se coniungerent. Sed quod is bimestri fermè itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubiû, quin sapi⁹ interea cum Zeilano certandû foret, in præsentia, cum ad Lusitanorû existimationē, tum ad cômertus facultatem & copiâ expedire visum in primis, vti Elisabethâ Regis matrē in castra perducerent. Eâ si apud se haberent; & maiorem hominû cõcursum ad signa futurû; & audacius multo ac libentius alimenta ab agrestibus vndequa; subuectû iri. Elisabetha non longè inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regû filij natu minores, ne quid eorum gratia seditionis existat, Sinarû more includuntur. excelsa & vndiq; abscissa est rupes; q̃ ab latius lato fûdo paulatim fastigiatur ad summû, inde ad fungi maximè speciē, circumqua; prominē labrû, mille ferè passuum ambitu, ex quo subiectis quæq; ita lustrâtur oculis; vt nullus circa latebris insidijsve sit locus. Intra eius proiecturæ planitie, regia tecta; cum capacissimis duabus cisternis, & ornatisimo templo cœnobioq; visuntur: accedit agri, quod probe cultum, in annua quingentorum ferè hominum alimenta sufficiat. Vno duntaxat.

Kk

co. ue

eoque per angusto ac tortuoso anfractu ad certum
 vsq; spatium ascensus est, ab eo spatio ita arrecta
 sunt saxa, vt funibus corbibusq; extollatur demic-
 canturue homines, quaq; alia vel importanda, vel
 euehenda sunt. ac demum ea natura est loci, vti pror-
 sus neq; vi, neq; fame sit expugnabilis. Gamma le-
 cas propinquitate Reginz, litteras primum ac nu-
 tios ad eam officij causa; tum ad ipsam deducenda
 armatos prxmisit centum. Elisabetha, ne publice
 rei pro sua parte deesset, ex diuturno veluti carce-
 re haud grauata descendit, liberis & arce, parenti
 quæ ibidem agebat exacta iam ætate, concredit. In-
 strata mulx (nam equis minimè vtuntur Abassini)
 ad saxi radices, opera Barnagazij præsto erant. Re-
 gina, præter Lusitanam centuriam famulis quinquæ-
 ginta, ancillis non amplius triginta sequentibus,
 in viam se dedit hoc ferme ornatu. Vestes erant ex In-
 dica tela niueæ, tenuissimo textu. hæcæ bombyci-
 na penula contegebat cinerea; ramis floribusque
 subtiliter ex auro conspersa. Caput Hispanico mo-
 re velatum, faciem etiam, nisi qua cerneret, lin-
 teo obductam habebat; phalerata, & serico ad pe-
 des vsque vestita insidens mulx, quam Barnagazi-
 us ipse obsequij causa, nudo exerto brachio, tygri-
 dis exuuijs humeros tectus, loro ducebat: cinge-
 bant latera, linteati dynastæ pedites duo. Pro-
 umbella; pellucidum conopæi ingens, ita omnia
 contegebant, vt nisi reducto linteo, nequaquam in-
 trospici posset. Aduenientem, Gamma festo vestitu;
 ac densis tormentorum bombis, quibusq; alijs re-
 bus læticia significari solet, venerabundus accepit:
 idemq; quod ante per litteras, coram per interpre-
 tem docuit; se à Stephano fratre Indix Prætorē,
 quod ita velle Ioannem Lusitaniz Regē intellige-
 rent;

LIBER VNDECIMVS.

rent, cum ea manu missū ad ipsam filiumq; adiuuandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. interea paratū se ceterosq; qui aderant, pro Christiani nominis dignitate, & Abassini regni salute mortem oppetere. Ad hęc Regina paucis ita respōdit; vt magnas Lusitano primū Regi, tum Gāmæ ceterisq; gratias ageret. sperare se tam firmo præsidio collapsas Abassinæ res in pristinum statū breui esse redituras. Inde, transacta iā ad Baroā hyeme, castra mota; certusq; & in castris & in agmine locus Reginz assignari cæptus; eidemq; custodes corporis, Lusitanī fistulatores centum attributi, Michaelē Castanosio præfecto, qui hęc ipsa in cōmentarios retulit. Aduentu Reginz vulgato, Abassini frequētiore adesse, & ē sua inopia, quippe finib⁹ ab hoste vastatis, certatim cibos in castra cōuehere. Per hūc modum Gamma, dierum aliquot iā iter emensus, munita loco excelso castella duo haud incruento certamine cepit. complures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abassini fidē imperiūque reuocauit. Maturanti dein cum Rege sese coniungere, à quo binas iam in itinere acceperat litteras, compēdijs viarum antegressus. Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longè superior, cæterū armorum ac telorum genere minimè par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, sagittis, hastisq; & gladijs utebantur. Vbi propius ventum est, neque iam vitari congressus poterat; in aciem dux vterque copias educit. ac primū Lusitanorum paucitas cōtemptui Mahometanis esse. dein, vbi tormentis geri cæpta res est; equi flamma & fragore cōsternati, domitis plerique frænīs, in fugam seque

Kk 2

& ses-

& fessores auertunt; tū sagittarij destinatis ictibus
 toto passim campo sternuntur. Deniq; Gradaame-
 ti in primis ordinibus restituenti pugnā, ferur, v-
 nā cum equo plumbea pila transigitur. inde super
 moribundum equum ad terram corruens, con-
 cursu suorum ex acie in tutū effertur. Ad casum ty-
 ranni, fuga Mahometanorū ex omni parte fieri ce-
 pta. instant Lusitani, & quoad vires tulēre, feroci-
 ter hostem insequuti, magna edita strage, non plus
 vndecim suorum amissis, victores in castra reuer-
 tūtur. Idem, iterati paulo post praelij euentus fuit:
 hoc etiam lätior, quod nuda præsidio castra Mahe-
 metana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit, si
 ad persequendū equi Lusitano fuissent. grauis ad-
 huc ex vulnere Gradaametes lectica in aciem exie-
 rat. non nisi trāsmissō vicino flumine, ab effusa cō-
 stitit fuga. Lusitani, gemina intra paucos dies victo-
 ria gratulabundi, onusti manubijs, in statua rediē-
 re. ibi dum saucijs curādis operam dant; Barnaga-
 zius cum popularibus quingentis, & paucis inu-
 per Lusitanis ē maritima ora superuenit. Inde ter-
 ritus barbarus, magna suorum parte dilapla, re-
 trō ad Māgadafum præcellsum montem, qui fauces
 in Arabicas imminet, hyeme iā aduentante cōces-
 sit. nec Lusitani à vestigijs abstitēre. cumque se se
 Gradaametes tū loci natura, tum anni tēpore tue-
 retur, Gamma item vicinum mōtem, Ofalā nomi-
 nē, ad hyemādum elegit. ibi dum Lusitani partim
 intercipiendis com meatibus, partim finitimis pa-
 gis vicisq; in Abassini ditionem aut vi, aut volun-
 tate redigendis insistent; Gradaametes interea,
 quam occultissime per legatos ac munera, trās fre-
 tum ab Zebitano præfecto aduersum Christianos
 opē implorat. Missi Turcæ titulatores admodum
 mille,

mille, quo maximè genere militum opus erat, cū tormentis curulibus decem: quos ille per auersam montis partem inscio Lusitano, vere iā appetente, lætus accepit. neque interposita deinde mora, què minus vltro vallum & castra Lusitanorum inuaderet. Sensit illicò Gâma non mediocriter auctas hostiū vires: ac primò, distributis manipulis, in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein, ubi curules admovebantur ballistę, munimento diffusus, vti per vices in hostem erumperet suis edixit: dictis obtemperatum: & in summa rerum omniū iniquitate Lusitani pugnam acriter initio sustinebant: dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque; cæteri priusquā ab hoste circumuenerentur, fugā in saltus auios rupesq; præcipiūt. De Barnagazio nihil traditur. Elisabetha cū saucijs, curandis aliquādiu piā, vti solebat, ac sedulam nauasset operā, perditis ad extremū rebus pauida per exiguo comitatu profugit. Castanosius præfectus, & è stipulatoribus triginta sequuri, in Reginæ tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relictī, in eos parua victoria Mahometani cum foede sruerent; quidā è Lusitanis, atrox ac triste facinus ab ultimo desperatione commisit. accēso funiculo, tormentarij pulueris cadis (nam ibidem adseruabantur) sensim adrepens, applicuit ignem; flammisq; momentò diffusis, seq; & quotquot intra id tabernaculū agebant, eodem abiumpsit incendio. Gamma, cū egregiè aliquandiu dimicasset, ad extremum grauitè saucius, hortatu suorum, intēdētib; iam se tenebris, præter ipsa castra cum paucis effugit. dumq; egerenda è castris præda hostes distinentur; corā nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in

proximam conuallem, & densas circa sylvas è via deflexit. ibi, dum ad additum fontem è longa defecatione colligit vires; ab equitibus insequutis; indicio vetulæ cuiusdam oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum deinde regium cum ingenti plausu raptatus, congestis in eum ab Gradaamete probris minisq; detracta primum veste, virgis acerrimè cæditur: tum ad ludibrium & contumeliã totis castris per militum & calumniam ora traducitur. postremo, cum oēs iniurias & cruciatus inuicto propter Deum animo pertulisset, ad se retrahi iussu, ad impotentem sæuæque iracundia fuisset ipse manibus tyrannus obruncat. Sive qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gãmam in caelestium numerum pro certo referendum existiment. Sanè, Abassinus Rex in ea quã ad Indiarum Prætores de his rebus misit epistola, Christi martyrem non dubitanter appellat. Caput Gãmæ præcisum, & cum eo primarij Lusitani duodecim ad Solimanum Ottomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria incommensurabiliter elatus Gradaametes, conuiuijs ludisque, aliquot deinceps dies indulgit. Cæterum insolenti barbaro, lætitia primò in moerorem, mox etiam in perniciem vertit. Dimissis cum congiario Zebitanis, quasi nihil iam superesset periculi; cum uxore liberisque, & cætera multitudine, ad Nili fluentia, valetudinis & animi causa concesserat. Ibi, nihi tale mouentem Claudius cum Lusitanorum reliquijs è fuga collectis, & Abassinorum peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuasit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Lusitano cuius nomen ignoratur, cum unum tyrannum simul oēs impeterent, plumbæ glante traiectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorum fugientiũ strages, & castra cum tor-

| men-

mentis & cætero belli apparatu direpta, &, quod omne superauit gaudiū, haud exigua Christianorū omnis ætatis & sexus vtriusq; multitudo, & miserrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaæmeris vxor, cū trecentis equitibus, quos circa se præfidij causa habebat, & cum thesauris effugit. Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit; ijs qui per bellum ab eo descuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atq; ad officiū redeuntibus. Tam insigni parta victoria, Claudius, in iisdem locis, anniuersarias hebdomadz sacrosanctas ferias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatum est, atratus & squalidus veteri gentis more, nihil omnino gustauit, nec pedem è templi finibus extulit. idem à Regina matre & proceribus factū. Nec minore cæremonia studioque paschalia dein peracta mysteria. elutis per confessionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refecti, summi atq; infimi, ad extremum agmine cõposito colloquentibus vndiq; cereis, cum solenni pompa supplicationem obire. Neque ita multo post, Lusitanis qui in bello ceciderant, iusta funebria, & regalis apparatus exsequiæ, cum insigni erga pauperes benignitate, & piacularibus sacrificijs, & summa omnium ordinum frequentia persolutæ. Lusitanis superstites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, ferè omnes in Aethiopia transgère.

Libri Vndecimi finis.

kk •

HISTO-

HISTORIARVM
INDICARVM
LIBER DVODECIMVS.

DLVRA iam hinc, & vberiora, de
progressu Euangelij, deque recte
in Deum fidei propagatione dicē-
tur. Quippe, ad hæc vsque tempo-
ra, constituendis emporijs, arci-
bus exstruēdis, tuendo mari, & pro-
pulsandis finitimorum armis disienti Lusitani du-
ces ac proceres, in magna illustrādi nominis Chri-
stiani voluntate, humanæ tamen magis quàm di-
uinæ rei operam dederant. Et è Franciscana fami-
lia fratres, cūm domicilium in India pridem con-
stitutum haberent; essentque amplificandæ religi-
onis Christianæ percupidi, tamen quotidiana
psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pari-
ter ac nocturnis cæremonijs impediti, satis otij ne-
quaquam suppeditare poterant peregrinationi, ca-
techismo, alijsque muneribus, quæ ad conuersio-
nem gentium, & curationem, & cultum haud du-
biè requiruntur. De cæteris, neminem illorum tē-
porum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel
prudentiæ laude, vel caritatis ardore contulerim.
Proximi Galuano habebantur, Michael Vaszus,
totius Indiz pro Episcopo: (Vicarium generalem
appellabant) & Iacobus, de quo supra dixi, Borba-
nus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius,
regius scriba .ij, communi consensu, Stephano
Gamma prætore, & Fernando Rhoterigio Quz-
sore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galua-
nus,

mus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è varijs nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam: atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua Diui Pauli conuersionis ædícula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & redditus qui paulo ante in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, dæmonum cultui deseruierant; fanis eorum ac delubris Vafzi cura disturbatis euerfisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem fere dies, haud cõtemnendum etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat. Parauz sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipuè dediti. Inde Piscarium, quinquaginta fermè leucarum spatio, littus appellant, idque ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primò, tum in septétriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarem insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tam breui locorum interuallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt ijsdem anni mensibus, cis promontorium, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter, & viginti, ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cum grauioribus in dies afficeretur iniurijs, coacto concilio, de re communi consultant. Forè in ijs tum locis negotiabatur è Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius, qui nuper in Lusitania fuerat, cumque Ioannes Rex comiter

Kk 1

accep-

acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maximè auctore, Parauz, in summa cōsiliij inopia, rerumque difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones (Patangatini patrio sermone dicunt) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit; paratos Parauas omnes, publico gentis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quò maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pigore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauerunt Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium littus missa, non modò Mahometanorum audaciam repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumento restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æquè summis atque infimis, nemine repugnante, institère. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gentem vniuersa concessit. Ad huiusmodi veluti lubricarios fidelium greges; aliqua subinde mancipia, vel socij & auxiliares Indi temere adiungebant sese (certorum hominum testatam & illustrem vocationem excipio) magis quò dominis aut Lusitano Prætori gratificarentur, quàm quò suis pòderibus religionum discriminè ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lymphæ corporis, & nominis immutati memoriam, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat; partim etiam cultorum inopia, quippe qui, propter paucitatem, nec probè subacti sererent lo-

lo, ne-

Io; neque satis deinceps ab initio vsque ad extre-
 mum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in
 semine destituti, optatam segetem virtutis ac pie-
 tatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano
 commercio nationum quæ ignorant Deum, multa &
 grauiora in hominum nostratum mores irrepererant
 vitia: propiusque aberat, vt Europæi aduenæ ali-
 quid in singulos dies ex Asiatico traherent luxu,
 quam vt indigenis ipsi Christianæ sanctimoniz &
 seueritatis quicquam impertirent. Ad hanc mo-
 rum contagionem, accedebat ingenium soli cœli-
 que, mirè factum ad corrumpendam vel generosam
 indolem; quodque, ni summa cautio adhibita sit,
 quamlibet Martium vigorem animorum, otij dul-
 cedine, & varijs voluptatum delinimentis, extin-
 guat. Hæc, Ioannes Rex, cum & litteris multorum,
 & sermone didicisset;angebatur intimis sensibus,
 quippe cui salus hominum, ac præcipue popula-
 rium suorum, carissima semper fuisset. præterea,
 stimulabat animum illa quoque religio, quod ex
 decretis Pontificijs, & iure communi, non nisi tu-
 endi augendi que diuini cultus, & promulgandi
 Euangelij nomine, si promulgationem eam impe-
 dirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indi-
 carum frugum opumque decimas, & vestigialia
 capere sibi liceret. In tanto autem reliquarum ar-
 tium studio, tantisque diuitijs, & copia rerum,
 languere Christianam industriam, & adeo paucos
 existere, qui mortalibus inani spe & praua cupiditate
 deceptis, rectum viuendi monstrarent iter,
 haud immerito nefas arbitrabatur. Ac proinde,
 quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesque
 agitabat animo. Sed in summa rei expediende vo-
 luntate, nihilominus hærebant consilia Regis:
 quippe,

quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ablata & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subeunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixi captis errore mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & numero magistrorum, & spectata innocentia virtutis morumque, & egregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum usu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Lusitaniz regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi, Complutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impensa Parisijs alebantur. Vnicum erat regni totius Olisipone Gymnasium infrequens, ab Dionysio rege inchoatum. ibi, pars inuentutis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id sanè gymnasium, nuper ipse Ioannes, in posterum longè prospiciens, ex Olisiponensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in urbem antiquam, & Musarum ocijs iam ante dicatam; actum quidem, castigato præter labentis Munde fluminis alneo, salubris pariter & amœni secessus. Ed clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litterarum interpretes, non ex Hispania tantum, sed etiam ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmijs euocabat: scholisque ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentium collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat sobo-

soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagi-
 tabant opem; & domesticis hisce præsidij, ad ex-
 colendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magi-
 stratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque
 porro verum erat, quò remota fouerentur partes,
 intestina ac vitalia membra destitui. His anxio cu-
 ris, atque ad Indicam subleuandam rem, externa
 circumspèctanti auxilia; tale remedium haud ob-
 scura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Lo-
 iola Cantaber ægebat Romæ, qui paulo ante, cum
 eximijs aliquot eiusdem propositi viris, afflatu di-
 uino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad E-
 uangelij prædicationem, sine vlla prorsus aut tem-
 porum aut locorum exceptione deuouerat. Ea so-
 cietas I E S V ab ipso Pontifice Maximo, qui tum
 erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum ap-
 pellata. Iamque varijs Europæ locis haud obsecu-
 rum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ spe-
 cimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi
 cognouit; Petro Mascareniz, suo apud Pontificem
 oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ig-
 natio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum lex
 mittat ad se. quando generis humani salutem, &
 Christi Domini gloriam vsque adeo sitiant; non
 defuturas in Asia atq; Africa scaturigines, quibus
 eam aliqua saltem ex parte releuent sitim. præter-
 ea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, si-
 mulatque commoda tempestas affuerit: quæque
 ad nauigationem necessaria sint; ea ab suis procu-
 ratoribus largè & copiosè præbitum iri. Hoc ac-
 cepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ig-
 natius ex auctoritate summi Pontificis, quod alijs
 quoque regionibus pro sua parte consultum vel-
 let, expetiti sex oratori duos tantum assignat, Simeo-
 nem

nem Rhoterigium Lusitanum (quem Ioannes ipse
 Luteræ in studio litterarû aluerat) & Franciscum
 Aspilcotam Nauarrum claro inter suos genere na-
 tum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem,
 maturè præmonitus, quod quartana tû laborabat
 feбри, in Lusitaniam nauî transmisit comite Paulo
 Camerte, egregia probitate fideque viro, qui sese
 cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat, Xa-
 uerio autem, quò maiorem videlicet in re subita
 ferret obsequij laudem, non nisi pridie quàm illi
 cum Mascarenia itine e terrestri abeundum fuit,
 denunciata res est. Ac, tametsi, confirmata nòdum
 societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio, Xa-
 uerius tamen ad imperium vsque adeò durum, ac
 repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex par-
 te non est, sed etiam incessit omnibus lætitijs; ac-
 ceptoque spatio vix quod salutandis amicis, & re-
 sarcientiæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, po-
 stera luce cum oratore discessit. Huius mihi profe-
 ctionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerû
 deinde rogatu in Lusitania substitit) paulo fufius
 persequi est animus: vt promulgandi Euangelij
 studiõsis hominibus, recens propositum sit Apo-
 stolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam
 huiusmodi narratione exsequenti mihi, subit illa
 suspicio, fore vt quæ de piorum hominum in ægro-
 tos, ac pauperes, & infimam plebem officijs, vel
 prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis;
 aut friuola, aut etiã sordida videantur ijs, quo-
 rum videlicet aures, magnificis de republica, de
 mbris, de natura disputationibus, vel sumptuo-
 sis bellorum apparatus, terrestribusque ac na-
 ualibus prælijs, & inclytarum vrbiũ expugnati-
 onibus adsueuere. Sed habet hoc vtique philoso-
 phia

phia Christi, nihil primo aspectu contemptius; nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad similes ac sanguinis, vel ad inanem gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflamat: quæque ab alijs de officio, vel ostentationis, vel etiam animi sæpe causa quærentur, ea rebus ipsis ac vita quàm verbis multo libentius explicat. Ergo Christianæ documēta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictissæ & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xa- uerius igitur, vbi profectiois affuit dies (annus cum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri ceptum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam, & certa precandi commentādiq; spatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robustior, ad opem alijs ferendam semet accriter incitabat. Hi quò libentius curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter alloqui singulos: hilari ac sereno respondere vultu: faciles ad se cuiuslibet præbere accessus; contem- nere omnino neminem: gloriam æquè fugere atque alij captant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum sumere; minimis vilissimisque contentus esse: vti quisque pessimè se acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentissime suo lectulo lectoq; cedere: vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum suble-

subleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo defilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, prece vorisque succurrere. Inter ceteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumentis fluuiis ad transitum sese committere, cum aquarum impetu vorticibusque ad exitium raperetur, pia (vt affirmant) Xauerij supplicatione seruatus est. ad hæc, lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremo cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hæc ille summissione, officio, suauitate, clementia, ceterisque artibus, quas ei spiritus coelestis haud dubie suggerebat; breui omnium animos ita sibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos dumtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur; sed etiã in cauponis ac diuersorij, cum se occasio daret, promiscue cunctos docendo, monendo, iuuando, excellentis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hunc modum superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret; atque ad patriæ saltem incunabula reuiscenda, quamuis modico diuerticulo de via desisteret. Inter hæc, sagaci viro Mascarenæ, cognoscendi noui comitis, atque introspectiendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consuevit, vt bene longi itineris diurna pariter, & nocturna cōsuetudo; quippe

pe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam, diu sustineri non patitur. eò liquidius Mascareniz de Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri; præmissis ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, ve Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum, ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die expectabat, Xauerij demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiam, accedenti, sese Rex perhonorificum præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio; cum ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Misericordiz sodales procurant, vnà cum Simone, & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis; confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio, aut re iuuandis infumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus, cum regij œconomi, & Castanerian⁹ in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad

iter tam longum, vel ad prouinciā adeò remotā necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, vti prorsus nihil, ipsi vel socijs; neque ad valetudinem, neque ad commodum cultū deesse pateretur. seorsum dein illi Ioānes totam Indicā rem accuratè commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat, Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustret, deprauatos corrigat mores; de quæ omnibus rebus quā diligentissimè ad se perscribat. Postremò, quò sibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciā intelligat; transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus cum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis amplā cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cum eximia illius benignitatis gratias ageret immortales; tum verò, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, sese, quantum liceret ac posset; serui fidelis officio fungiturum esse reciperet. Regijs verò curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura in vsum navigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciā superbiamque cuncta respuere videretur, percelli se tantum est passus, vt sibi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarctice plagæ frigora, itemque sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui verò commeatus atque viatici genus omne reiecit, cum ita diceret
suf-

suscepto paupertatis voto, & vnius Dei causā a-
 genti sibi nequaquam esse de crassino laborādum.
 Horrante dein dynasta, vti puerum saltem vnum
 adsumeret, victus quotidiani administrum; Mihi
 verò, inquit Xauerius, dum pedibus manibusque
 vti licet meis, opus ministro nō est. Cū ille nihil
 ominus vrgeret ac premeret; indignū ea fore per-
 sona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum
 ac nautarum turba palam conspiceretur, aut vestē
 ad nauis marginem abluens, aut cum cæteris ol-
 lam foco in quotidianos cibos imponens; At qui
 clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ,
 artes istæ & præcepta quæ narras, quæ vides loci
 Christianam rempublicam adduxerunt. itaque
 mihi, & ollas, vbi res postulauerit, inspiciente po-
 pulo, non attrectare solum, sed etiam tergere; &
 lauare pannos, & infima quæque, modò peccatum
 absit, obire ministeria certum est. Cuius veritate
 responsi, & in præsentia œconomo vocem inclu-
 sit; & magnam apud eum de se in perpetuum præ-
 claræ cuiusdam ac diuinæ sapientiæ opinionem
 reliquit: quam Castanerianus postea prædicare
 libetē solebat; illudq; crebris viurpare sermoni-
 bus; in classis discessu; non minus cum Xa-
 uerio sibi certaminis fuisse, vt plus acciperet;
 quàm cum alijs hominibus, vti ne plus exigent.
 Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorū-
 que complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis
 iussu conscendit. ibi verò, quàm in omnes partes
 fructuosa eius caritas & industria fuerit, quò fa-
 cilis possit existimari; pauca de vniuerso gene-
 re classium Indicarum hoc loco præfari est neces-
 se. Præter nauigia permulta, quæ varijs anni tem-
 poribus ex Olisiponensi portu ad alia atque alia

commeat noui orbis emporia; quatuor ferme vel quinque in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeò vastæ, vt cùm inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum instar obtineant. Harum singulis, præter commeatus, instrumenta, mercesq; , complures hominû ordines vestari mos est. Primus ordo, nauticæ multitudinis. ij certis inter se legibus ac disciplina constricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel alius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quiq; ad naues tuendas, quiq; ad Indica præsidia supplenda conscripti sunt. Quartus est mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec desunt medici seu quos vulgo phisicos, seu quos chirurgos appellant. Populus vnius onerariæ, in vniuersum capitibus modò sexcentis, modò octingentis; interdum etiam plus mille censetur; &, obuersante plurima leti specie; culeum è sparto, & linteum quisque secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præst: qui morientium vbi confessiones audierit; & mittendos in pelagus, lustralibus aquis & piaculari precatatione fuerit profecutus; nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam; inde Cocinum, coemendi maximè piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum

eorum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis, malaciæ lentissima tædia; modò sæuientibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda. adde malignè diuisa, & sæpenumero vitiata cibaria; vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque traicitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauiſ oram, contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburræ ad æquilibrium sternunt. in cæteris, tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capſasq; constipant. vectoribus, admodum exigua sub ijs tectis agendi spatia relinquuntur. à prora puppique gemina in pugnam surgunt castella. in horum utroque, & simul ad gubernaculum, ligneas casulas ac tugurio la fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio. cætera turba, ni sæuiant venti, prout cuique datur, sub dio in angustijs cubant. sin atrocior tempestas discursum nautarum ad repentinæ imperia postulet; pauidi conferti que sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu æstuque, teterrimus odor sentinæ, prædorque, & illuuiæ afficit corpora. Inde cum graues alij morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variæ, fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos etiam haud raro sacerdotes, medicosque corripunt. Iam, in tanta plebis colluione, militumq; licentiæ, quot quantæque sint labeſ animorum ac vitia; enumerare superuacaneum est. tacitusea sibi quisque subij-

subijciat. Omnem hanc benemerendi syluam, & sempiternę glorię segetem, in sua nauigatione Xauius habuit. Martinus Alphonsus Sola cum summo imperio pręerat classi, Prętor Indię designatus: qui in eius maris pręfectura paulo ante pręclaras gesserat res. Huic primũ, Xauierius & angelis eius apparitoribusque, ad iustitiam colendã ac fidem, plena prudētię, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanãdos & corpora, omnes cõferebat vires. excitare afflictos, consolari inœrētes, ad fidem ægrotantibus, interdum etiam ipsidem sua manu condire & coquere cibos, prębere sorbitiũculas, atque vitale instillare succũ, sternere lectos, ac sordes euerrere. quibus esset spes vitę, hisce, auertēdi cœlestes iras, & mores in posterũ corrigendi pręcepta inculcare. quorũ deplorata esset in terris salus, ipsæ æternę vitę facere spem, & simul ad supremam pugnam arma contra dæmonum incursum ac peritiones induere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia discordiasque, vel impia in superiores verba iactantes, vel rē alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimã diuinę tum iustitię, tũ clementię mentionem & recordationē inferre; controuersias rixasque dirimere; lenire odia; religionis ignaros ac rudes, Christiana doctrina instituere; omnib' omni ratione prodesse. inter hec, se ipse inuictũ ab omni perturbatiōe pręstare, cibo potuq; vti parcissimũ; nec dies modò totos exerceri, sed etiã noctes: & fatigatos vigilia cadentesq; oculos, tãdiu in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi vbi fors ferret, tandē aliquando succumberet. Atq; ex

hoc tam abiectio, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest ut quicquam vel de auctoritate, vel de existimatione deperderet; ut eum, summi infimique, tamquam salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primum & patris, & sancti cognomen inuenit: sicut enim in oriente postea semper, & vocitatus, & habitus est. Ceterum in hoc itinere, Xauerij virtus eò maiorem habuit campum; quò tardius illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicū deuenire: ibi ad Aprilem usque hyemare coacti sunt. & ægris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eorum famulatu pater tanta denuò cum assiduitate vigilijsque versatus est, ut præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit: in eo morbo cum maxime arderet febris, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribundis adesset. in ijs, nauticum infimæ sortis adolescentem; cui exitialem exitum haud sine causa metuebat; è faucibus tartari, si qua posset, eripere statuit. iacebat miser humi, destitutus ab omnibus; ei que per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confutenda crimina tali tempore neque mens, neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussu, in suomet cubili Xauerius collocat. ad eum contactum (mira dictu res) confestim ad se iuuenis redijt, & peccata Xauerio ritè confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce labores exhausta iam hyeme; Prætor Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore

celeriter antecessit, neque Xauerium, viribus vtcunque receptis ab se diuelli, permisit. Paulus & Mansilia, in nosocomij procuratione, quoad clas-
sis abiret, iussi persistere. Xauerius interim, de in-
stituta vitæ consuetudine remisit nihil. certam ei
navis particulam ibi quoque Sofa in hospitium
assignauerat. hanc item pater alijs egentibus vl-
trò concessit. ipsi pro culcitra funis anchorarius
in spiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipsamet
anchora. Ex itinere primùm ad Melindem, tum ad
Socotoram navis appulsa, vtroque, in erudian-
dis ac subleuandis hominibus, pro temporis bre-
uitate, Xauerij nauitas ac diligentia constitit.
Goam denique anno seculi huius quadragesimo
secundo peruentum est, pridie nonas Maias, quo
die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus
ex olei feruentis dolio illæsus emerfit. Descensio-
ne facta, Pater ad Regis valetudinarium, vti sole-
bat, ex templò se confert. Eodem paulo post cum
classarijs ægrotis Paulus & Mansilia comites ma-
gna omnium gratulatione succedunt. Goanz tum
Ecclesiæ præerat Ioannes Albuquerqueius (de quo tu
pra commemoratum est) præstanti sapientia Pon-
tifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipu-
blicæ attingeret partem, adiit honoris & obsequij
causa: eique sine ambagibus id quod erat expo-
suit: se Pauli Pontif. Max. & Ioannis Regis Lus-
taniz missu, ad impertiendum ethnicis euangeli-
um, stabiliendos in fide neophytos, Christianos
aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos,
in ea loca venisse. attamen, ita sibi certum esse fixum
que: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius E-
piscopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pon-
tificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fue-
rat

rat declaratus, eidem offert venerabundus: ac proficitur, se se iure illo ac potestate nequaquam vsum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hæc seu altitudine animi, seu modestia captus Albuquerqueus, illicò ruit in amplexus viri: perfectum probatumque diploma restituit: postremò, etiam atque etiam Dei seruum adhortatur, uti animo soluto ac libero Christianam rem e præscripto summi Pontificis administret; valdè cōfidere se se, illius aduentū, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam, vel amplificationem magnopere profuturū. neq; in præsentia modò Xauerium comiter ac libenter accepit; sed etiā in posterum præcipuo semper tum in honore, tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cum suis obire perrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritum, in regionibus ijs utique primus instruit. Quotidie fermè prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in tēpla cogebat. ibi rectè fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucidè comprehensa (quæ ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui extemplò reddebāt. id cum pro populi captu bis terue ac sæpius fieret; sequebatur, ut sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, integra paulatim sensa, totasq; periochas penitus in pectora dmitteret vulgi. Ad extremū, ut silentio indicto symphonia conquieuerat; certo ex eadem institutione locos, Dei famulus fusè ac populariter explicabat. Ita, pueruli, foeminae-

que, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis æpæne ludibundi, multò plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quàm illa noua ac vetus Academia, lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum scholæ, tot seculis, tanta contentione, tantis lucubrationibus extundere valuerūt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Camers, Diui Pauli seminario collegiove, quod iam puerorum numero haud paruo constabat, administrando regendoque præpositus. At Xauerius, quod per eos dies de recēti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat; Mansilia comite ad eos edocendos & confirmandos vere incunte profectus est. ij populi, vti supra docuimus, magna Michaelis Vafæi & sociorum alacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius mysterij vim, & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formulas, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neque sacerdotibus Europæis qui ve Goæ, quive Cocini degerent, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguæ cōmercio. ex quo nimirū facile cōijci potest, dum peregrinus homo Xauerius ignotū sermonē addidit, cœcamque ignorantia noctē ex ijs mentibus conatur expellere; quàm graues illi miseriæ, quantus molestiarum cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipuè magna seruo Dei suere certamina. Abduci à se populum, fraudesque suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumque à vi credibusque eos barbarum absterret metus, frustra Euangelici præconis linguā do-

ais

pis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea,
 vicino quodā in oppido, quod tyranni metu in pa-
 tria superstitione perstabat, seminx quartum iam
 diem ex partus difficultate grauissimè laboranti
 agentique animam, Xauerius accitus interuenit. si
 dei summam exponit: certum ad salutem iter ostē-
 dit. assensa est mulier: baptismum expetiit: illico
 peperit. ea re adducti propinqui, dein populares
 vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euā-
 gelio credere: quos omnes probè institutos pa-
 ter sacro itē baptismo proluit. Hec & alia pluri-
 ma Xauerium mirè districtū habebant: atq; vbi
 quod in præsentia satis esset, eodem substiterat lo-
 co; delectos ex omni Christianorum numero hy-
 podidascalos (i) patrio sermone canacapoli vocā-
 tur) & probitatis, & ingenij laude præstantes, in ea
 locabat specula, qui ceteros in officio contine-
 rent, sacras tuerentur ædes, baptismo fungeren-
 tur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, cō-
 signatum interea litteris memoriæ causa, postmo-
 dum ad se referrent. Hisce vicarijs commendato
 grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidū aut
 pagum, pedes, & quidē sine sacculo semper ac pe-
 ra, transibat. Vbi oram omnem ijs quæ dixi carita-
 tis officijs, & prædicatione Euangelij peragraue-
 rat; orsus iterū à capite eandē pari diligentia pro-
 uinciam obibat, pēsū cū à ceteris Christianis,
 tum verò à canacapolis exigens. Atque huic homi-
 ni ordini, quò commodius tam piz ac necessa-
 riz functioni vacarent; certum auri pondus impo-
 traui quotannis in Lusitanæ Reginz socculos ab
 Indis conferri solitum. cū quidē ad Cathari-
 nam scribens, Ioannis vxorem, insigni virtute ac
 pudicitia foeminā, haud ineptè iulisset, nullis eā
 soccia

soccis equè facilè scanfuram in cælum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annū Dei famulus in Paraua regione traduxit; eumq; Domini agrū a deo reliquit probè cultū & consitū, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerū fama cōmoti Macoz finitimi populi è Trauācoris regno ad Comorini latus occiduū, Parauis multitudine fermè pares, Xaueriū ad se baptisimi causa per supplices nuntios ac litteras euocāt. ille profectus, eodē & institutionis, & peregrinationis ordine, plus decem hominum millia vertente mēse ad Christum adiunxit. noui dein ad eum concursus quotidie fieri, atq; vbi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant; cū alia suspicere, & laudibus in cælum ferre; tū verò ipsa præcipue decem diuinæ legis præcepta mirari quam illa æquiritatis plena essent, quàm vera, quàm rectæ rationi consentanea. oblatam sibi à cœlo haud dubiè lucē gratulari inter se; deplorare suam, & maiorum suorum amentiam, qui ad eā diem in tam densis errorum tenebris, ac tanta vitiorū foeditate iacuissent. inde se mutuò ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternæ salutis accurrere. Hisce abluentis cū maximè instaret Xauerius; noui è Manare legati superueniunt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones apposita. eam quoque gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis utcunque viris, initiat. Is verò ager, non fidelium modo, sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iasanapatani Ceilanæ terræ tyrannus, cuius in ditione erant Manarēses,

ide-

idolis ad insaniam deditus, audita re, insitam ingenio feritatē nouellos in Christianos exercuit. immissoque satellite, partim eorum occidit, partim varijs supplicijs per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi (in ijs rebus quidam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goam vsque se contulere. ibi ritē instituti omnes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantum regione se se tenebat animorum ardor. Macazares quoque, leucas in ortum quingētas ab Cocino disuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebant. ij legatos primum ea de re ad Antonium Galuanum (vbi supra commemoratum est) miserant. Galuani iussu cum ad eos tenderet Franciscus Castrius, aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sosa Indiam regeret, Antonius Paiua, coemendi sandali causa missus in easdem insulas ab Rhoterico Vaseo Pereria, Malacz Præfecto. Iam ante, in illis emporijs negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat; neque erat Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nomine gens est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facilitas Regum illorum est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natum; itemque adolescentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum venisset; accepta salutatione redditaque, varijs de rebus, vtsit, cum peregrino mercatore sermonem instituit, inter cætera quæsiuit ex eo, quid ita, Lusitani Mauris (sic vulgo Mahometanos appellant) infensi infestique potissimum essent. Ea occasione arrepta,

Lusi-

Lusitanus, in hæresis Mahometanz vitia, & ipsius auctoris ambitionē, fraudes, auaritiāq; pro ea q̄ habebat fandi copia inuectus; ijs dein vitijs fraudibusq; veritatē, ius, falsq; Christianæ religionis opposuit: deq; ipso Christo Dei filio, generis humani liberatore, nōnulla subiūxit. Inde affirmauit nomini Christiano cū sceleratissima & corruptrice, animorum secta, propriū, ac perpetuū bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia admodum, visa: & quod iam aduersa speraret, domum regressus, Paiux xenia misit ad nauem. Postero die, ac sepe deinceps, multa ex eodem sciscitari perrexit: in ijs, illud etiam; quisnam esset Iacobus quidam, quem in prælijs inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc, Paiua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandū à magistro dimissis, pauca perstrinxit. in ijs, præcipua sanctitate meritisq; fuisse Iacobum, qui primus lætissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cœli, nuntium attulisset: atque idcirco in eius præcipue Apostoli tutela ac patrocinio Hispanos latere vniuersos: ac proinde, inter dimicationem ab ijs inuocatū contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei; vel Mauros optimos esse testes, qui conferta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac paratiores, tali viso non semel cæcam in formidinem, fugamq; præcipitem acti sint. Sub hæc Paiua & Christianis institutis, de inuocatione præsidioq; cœlestium pauca disseruit. Cū hæc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capellenda peregrina religione statueret quicquam; Paiua, quod in eo emporio tempus ultra negotiadi non esset;

ad Sæ

ad Siani regnum leucas inde quinquaginta proces-
sit. Cū Siano Rege familiaritas intercedebat Pai-
uz; quippe apud quem agrotus olim in hospitio
fuerat, multa que cum eo de Christianis initijs ege-
rat. Hunc ubi adesse cognouit Rex, confestim ad
eum, iactis procul à portu anchoris in salo stan-
tem, prior visendi gratia transmisit. & mirifica
quadda ex eius aspectu voluptate perfusus, post mu-
tuam salutationem; Auguror, inquit, faustum ac fe-
licem mihi meisque tuum esse aduentum, ô Paiua:
quandoquidem, ex quo te aspicio, tanta ac tam no-
ua me gaudia pertentant. multo dein ac suauis
cum peregrinis habito, sermone, digreditur. Inse-
quenti luce, cū ad eum salutandum honoris cau-
sa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent; cō-
uersus ad Painam Rex, Caue, inquit, putes excidis-
se mihi, quæ, hic apud nos cū esses, de vestra na-
tionis in vnum Deum fide ac pietate narraasti. ha-
rent ea mihi penitus infixæ; neque vnquam ex eo
tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac
profuturæ fidei defuit. Sed hætenus, me, popula-
rium metus, si ab auitis institutis abscederem, nec
non existimationis ratio, si, grandi iam natu, re-
pentè immutatus viderer; ab hoc tam honesto cō-
silio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi
pendeo: teque pro amicitia consulo, quid mihi fa-
ciendum putes, ac simul quæso uti coram hisce pro-
ceribus (adstabant autem plures) aliqua de fidei
vestrae mysterijs, deque hominis Christiani offi-
cio differas. Tum Paiua, se indoctum præfatus, æ-
minimè dignum qui tam sublimia tamque diuina
tractaret, ac nihilominus incenso pij Regis studio
pro sua parte non defuturum; orsus à primo decæ-
logi præcepto, cætera singillatim deinceps quæ pla-
nissi-

nissimè potuit explicauit: eaq; cuncta summariè
ad illa duo capita redigi ostēdit: amoris erga Deū,
& proximū. Magnò assensu, Regis præfatum, ea ora-
tio audita, sic ille abiit dies. Postero, ex dem scholę
pari auiditate repetūtur. Paiua, ad ea quę tradide-
rat, sermonē adiūxit de officijs operibusve miseri-
cordiæ, quęq; ad corporis quęq; ad animi auxiliū
pertinēt; ijsq; operibus præcipuas Christiani ma-
neris partes docuit contineri. Ab ea peroratione
dimissus Paiua, proximo die reuocatur in regiam.
ille, Deum enixè precatus, vti mortalibus coe-
cis lumen aliquod æternę veritatis offerret; ad vr-
bem properauit, in rerum diuinarum cogitatio-
ne ita defixus, vt viæ laborem, ac tempus om-
nino sefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante
nobilium corona, rursus de Christianis præcep-
tionibus verba fecit. exinde quæsiuit ab eo Rex,
num quid de mundi creatione cognosset: ille,
totam eius creationis seriem, à sanctis homini-
bus & prophetis conscriptam esse respōdit. Cū,
Sanctus quidam sibi vellet, rursus interrogas-
set Rex (id enim verbum Paiua reddere Mazaza-
ricè nequierat, propterea quod ij populi, vt sancti-
tatis ipsa res; sic etiam vocabulo carent) sanctos es-
se, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta
seruarent. ac se quàm maximè à corporis contagio-
ne seiungerent. huiusmodi fuisse rectę religionis
interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eo-
rum scriptis inesse mendacium. Tum Rex; quid est,
ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc respondeam (in-
quit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ò
Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea ti-
bi visa erit oratio; peto quęsoq; vti omnem in
me vnū iram exerceas: Lusitanos meos cum suis re-
bus

bus incolumes abire permittas. Cùm ille continuò quidlibet expromendi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò, nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstrauerim; quàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cùm enim IESVM Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, vt erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volute mini. Cū hæc & eiusmodi maximè dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusq; & procellis, ingentem vim imbriū effudere, quæ res eò & mirabilior visa est, & gratior accidit, quò maiore cum detrimento frugum, diuturna siccitate laboratum in ijs regionibus fuerat. Cùm dein Regem vrgeret Patua, vt in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius voluntati, maximè sacrificuli, quos vocant Becos, teterrimum genus, ij, quemadmodum Sata-næ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis moribus gestibusque, luxum atque mollitiem produunt. Iisdem foeminam attigisse capitale est: ardenti vixus crematur pice qui tale quippiam admiserit. At verò ipsi (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo ferentes dogmata, miseram gentem nefarix turpitudinis ac superstitionis implent, igitur hi præcipuè, ab noua religione absterrebāt Regem; quippe qui omnibus adsueti flagitijs, Christianæ severitatis & castimonix nomen horrent. Acce-

M m

debant

debant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addiderit. Cum ab ijs responsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc; Supanus, in re adeo salutari, tam longa deliberatione quid opus est inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quam maxime festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam è comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando. post Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi, Ludouici nomen impositum, cætera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombardæ perstrepuerit; rei que gestæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianius omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioānem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce, ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic
admo-

admodum Euangelij cursus (quod quidem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, ut primùm Goâ est delatus, inito magistratû, hyemem totam fermè iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo in primis laudabiliter institutû, ut sexta quæque feria valetudinarium publicum ad consolandos egrotos inuiseret: ibidemque rei diuinæ palam interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatque ut salua equitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigal dudum abnuebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta nauibus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticas parones ad vnû exigeret. illa, metu repentino iecta, quatuor in præsentia mittit parones. inde cû varias ad frustrandû excusationes afferret; descensione facta Prætor instruit aciem. Ma homerani, primò è palmetis in hostem intrepidè subeuntē, variij generis tela coniiciūt. dein, vbi ea sperni sensere, ad urbem citato recedūt gradu. ibi rursus conglobari in conspectu liberorum, & coniugum (nam Regina tum aberat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferēte se acri⁹ Lusitano, fusi per agros, fugatiq; omnes:

M m a

oppi-

oppidū nullo defensore captum & incensum est: & Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures: è barbaris maior multo numerus cecidit. Cæterum in ea pugna insigne traditur facinus Francisci Almeida Scalabitani, is, conspicatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perrumpit: circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem hærens vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit; quoad suis ad opem utrique ferendam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam; populari seruato: præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit, exinde Prætor, succedentibus in orbem centurijs, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot clade vastauit. ac metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues, pernumeranda stipendia, & pacem renouandam adegit. postremò victor incolumi classe Cocinum perijt: ab Cocino dimissis varia in loca nauibus, in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ magistros instituit: ex quo, ad regia vestigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupidò incessit Tremelani delubri exspoliandi, credo, quod eo cultu ac donarijs indignū idolum duceret, in Coromandelio tractu delubrum id est; cum cætera superstitione, tum auro ac diuitijs inclytum. in eam rem, Sofa, per multis ijsque aptis remigio nauibus quò facilior esset ad terram appulsus, & tribus ferè armatorum millibus, in eunte vere cum ab Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta pene demersit, maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cæteræ, Cocinum denique tenuères

monere. Inde ad insulam processere, quam à vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quam Prætor ab alijs audierat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus; ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: actum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, distabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitiz paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes. vbi templum intrantem vident Sosam; tum demum sensere quid peteret. ex templò reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquerque euenerat) e superiore loco, syluisque ac sepibus, Naires minus ceatam adorti; sagittis ac fistulis magno detrimento affecere. Sosa, cum agmen clauderet, ex equo degressus quò minus ad ictus paterets ferme triginta suorum amisiss, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerāt numulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocant, neque tertium plus vnum continent singuli. Eam ollā Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuecta quamprimū in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita est. Per idem tempus, crescendi ex aliorum malis,

præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vtri sunt ex gentes ad omnem statum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & simultates exstiterant. Idalcâ Azedecanem, beneficiarium & vestigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capiti metuens, pariterque thesauris quos diuturna parcimonia rapinisque cõgesserat; palam imperium detrectabat. Inde mætuò sibi struere infidias, mox etiam bellum apertè moliri: ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è malè partò imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi. E stirpe Decanij Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quàm ad arma natus, & læuitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens, veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam. ibi cum vxorẽ liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo supra diximus, Indiam periturus, auexerat, iniecta quidem spe auiti regni recuperandi: sed, quod multo similis veri est, quò per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in ijs regionibus excitaret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus; in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterùm à Lusitanis paulo post victo & fugato Solimano, haudquaquàm suis viribus fidens, ibidem in exilio spontè substiterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goz quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goz præfecto (nam Sosa tum aberat) vtri Mealem è Cambaia quamprimùm accerlat. is vbi Lusitano præsidio sep-

tuo

ens in terra Decania pedem posuerit, concursus
ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad
iustum ac legitimum Regem extemplo futurum.
se quoque in id ipsum paratas habiturum copias:
& Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus
velint impositis legibus, si cum in patria locaue-
rint sede; pro insidiolo & rapaci accola, vicinum
Regem ad omnia fidum atque opportunum habi-
turos. Hisce atque alijs rationibus facile persua-
sum præfecto, uti magnis pollicitationibus Meale
cum vxore liberisque Goam euocaret. Eò ubi
peruenit; confestim admonitus Prætor, qui tum
erat Cocini, Goam repetit. ibi in consilio dies ali-
quot anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cū
Idalcane factam, repente violare, nefas; & Mealem
ultrò accersitum repente deserere, turpe non sine
causa videbatur. Variantibus inde sententijs, cum
aliquandiu hæssisset Prætor, tandem è dignitate fi-
deque nominis Lusitani statuit esse, Mealis affli-
ctas fortunas omni ope excitare; & cum Azedeca-
ne, iamdiu id exoptante, vires atque arma con-
iungere. Habito delectu, clam dies ad reducen-
dum Meale præfectis edicatur. iam ad primos De-
canij regni fines præsto erat popularium manus,
Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit, Præ-
tor ipse cum armatorum copijs Mealem sine fine
gratias agentem ad litus honoris causa deduce-
bat. vix ad arcem Benestarini peruenerat, vnde in
continentem ex insula traiectus est; cum seuocatū
Prætorem Petrus Faria Lusitanus, vir bello egre-
gius & magno rerum Indicarum vsu, monere et-
iam atque etiam institit, integris rebus videret
quid ageret; perfida barbarorum ingenia, incon-
stantiam rerum humanarū apud se reputaret: neu

florentes tum Lusitanas opes cum perditis misce-
 ret exsulum rebus; neu Idalcanem tanta potentia
 Regem, amicum ac sociũ, sine causa lacefferet. mĩt-
 tendi Mealis, quandocunque sit opus, arbitrium
 penes Prætorem fore: sedandi belli, si temerè mo-
 ueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac
 oratione, & simul auctoritate viri permotus Præ-
 tor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi ob-
 ua res aliqua maioris incidisset momenti; redire
 vnà cum Meale cūctos in urbem iubet. id cū ini-
 tio sermonem æquè ciuibus atq; aduenis præbui-
 set, sapienter dein factum apparuit. siquidem quin-
 todecimo fermè post die, nuntius venit, ab Idal-
 cane debellatum esse. Profectus magno cum exer-
 citu ab Vrbe Visapore (ea distat ab Goa leucas cir-
 citer sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat,
 Azedecan inclusus, vrgente animi ægritudine fe-
 nioque, extremum obierat diem. eo demortuo, I-
 dalcan urbem facili negotio captam diripuerat.
 magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus
 inuentum aiebant. Hec vbi Goam allata sunt, Præ-
 tor necessitatem in consilium vertit: celato quid
 nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad I-
 dalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio.
 Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiā, vel Præ-
 toris officio, vel ipsius legati dexteritate captus;
 Bardeos & Salsitanos vicos agrosque; & extra su-
 am ditionem quicquid Azedecanis fuisset; Lusita-
 nis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum con-
 iuge & filijs Malacam amādarent, ibique custodi-
 endum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos
 redire posset in patriā. Prætor, ea donatione gau-
 dens, misit extemplò qui possessionem locorum
 adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt
 olim

olim,exigerent. De Meale incertis implicans responſis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimiſit hoſpitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adſeruetur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Luſitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera cuſtodia diſſimulanter eſt habitus. Hæc fermè ab Soſa Prætorè geſta; quem deinde virum, in Luſitaniã ſecundo curſu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore ſemper habuit Rex. Cæterùm eius præturam vna res maximè fecit inſignem; aperta per id tempus, & primùm cognita noſtris hominibꝯ terra Iaponia, cuius de terræ & cultorũ ingenijs ritibusque, tametſi non pauca dudum à nobis alibi tradita ſunt; tamen hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubiè poſtulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, ex præcipuè tres inſulæ ſunt, circumfuſis alijs minoribus interfluio euriſpo diſunctæ. Prima & maxima, in ſatrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput eſt vrbs Meacum; inde inſula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc ſatrapijs regniſve cenſetur nouem. nobiliſſimas habet vrbes, Voſuquim & Funaium regni Bungenſis. Tertiã dicitur Xicocum: ſatrapias aut regna continet non plus quatuor; inſignis maximè Toſa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel ſatrapiz (ſunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuerſum numerantur ſexaginta ſex. Totius terræ longitudo fermè in ducentas, vti ſerunt, leucas excurrit. huic nequaquam reſpondet

latitudo: decem tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum est. Iacet ab Aequatore in arcum à trigésimo gradu ad trigésimum ferè octauum. Ab oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro litorum flexu excursuue distantia: siquidem ab urbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes; ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferè negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem traiectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omniù) quibusdà etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam offæ, seu polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vñs emicare cognitum est. Editi præruptique montes cum alij passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assidue flammæ euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circumfusus nube se se cacodæmon ostendit; alter Figenoiama nomine, leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. Et terræ visceribus iacolæ varia effodiunt metalla: & longinquas patio

nea

nes ea merce pelliciūt. Arbores vel ad amānitatē,
vel ad fructum ferūt haud abſimiles noſtris. vnius
tamen, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, ad-
mirabili prorsus ingenium. ſiquidem (vti perhi-
bent) humorem quemlibet reformidat: ſi fortè ma-
duerit, contrahit illicò ſeſe, ac veluti peſtifero cō-
tactu marceſcit. remedio eſt, auulſam radicitus, in
ſole ſiccare; & in vacuū ſcrophem ſcoriam ferri cō-
cuſam, vel ſicientem arenam infundere: ibi, poſt-
quā aruerit, rursus depacta reuiſcit, ac priſtinū
nitorem decoremq; recipit. rami quoque decidui
ſeu defracti, ſi clauo ad truncum aſſigantur, ve-
lut inſiti coaleſcunt. Plurima verò varijs locis ex-
ſurgit cędrus, tantæ proceritatis, & craſſitudinis,
vţ inde fabri, baſilicarū colūnas, & cuiuſlibet quā-
uis capaciſ onerariæ malos efficiant. Ex animan-
tium genere, oues, porcum, gallinam, anſerem, ſa-
dasque alias domi haudquaquam alunt Iaponij: ſi
caro guſtāda ſit, ſerina veſcuntur. Campos, boum
& equorū militarium armenta: ſaltus atq; dume-
ta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatili-
bus, phaſiani, anates amnice, palūbes, turtures, co-
turnices, ac ſylueſtres gallinæ cernuntur. Piſce cū
alio abundant incolæ, tum verò fluuiatili trutta,
ſeu ſilare, & marina tamquā aloſa; huic honos plu-
rimus. Butyrūneſciunt: oliuo carent, ſactitio vum-
rur, è cetis ad littus eiectis: pineas tædas ac faces,
alicubi etiam paleas ad lumē adhibet vulgus. Pro-
cera ſtatura, ſi cui contigerit, & decoro corporum
habitu gloriāntur. lenta pleriq; viuacitas; firmæ
vires: in ſexageſimum vſque annum militaris ætas
extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo va-
rius eſt mos: voſſella depilant, pueri ſinciput, ple-
beij ac ruſtici dimidium caput, viri nobiles totū
fer-

fermè, paucis ad occipitiũ relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maxime ducitur. Mortalitatís incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab ubere auulsi, venatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur asperis, quod ita festiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac blanda educatione. Strepentibus, culcitris in modum tumentibus, nitidisque, pauimenta consternunt. in ijs & somnum, subiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus infidentes. Munditiarum apud eos haud minor quàm apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum tersu opus sit. cænationem intrant excalceati, ne catastromata calcando coinquinent. tenuiores, ad mare præsertim, visitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad consuetudinem Sinarum, ornant splendide atque apparatus conuiuium. in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique conuiue mensa è cedro pinuæ, palmi ferè altitudine, binum dodrantium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus. cibi consecuti, in pyramidem exstruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiã prominentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuam hilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hæc cuncti diligenter obseruant. Vsum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur.

Stantur haustibus aquæ pæne feruentis, insperfo
 quem supra diximus puluere Chia. circa eam po-
 tionem diligentissimi sunt; ac principes interdum
 viri suis ipsi manibus eidem temperandæ, ac mis-
 cendæ, amicorum honoris causa dant operam: cer-
 tasque habent ædium partes, huic ministerio dica-
 tas: in ijs foculus assidue stat, cortina è ferro liqua-
 to superimposita. inde, venientibus & abeuntibus
 amicis pocula porrigunt: hospitibus verò, in di-
 gressu, contempladæ etiam offerunt gazam, quæ
 apud eos maximi fit. ea ferme sunt illius quam di-
 xi portionis instrumenta, focus & olla cum tripod-
 e, infundibulum, figlini calices, cochlearia, &
 vascula, tum herbæ ipsi, tum pulueri qui ex ea con-
 fititur, adseruando. Hæc, vtique certi generis, quod
 non nisi peritus eiusmodi rerum inspector intelli-
 gat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco
 (quandoquidem hæc opinione gentium constant)
 quàm apud Europæos anuli gemmati, & baccata
 monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remo-
 to, nudis gladiatorum laminis certorum opificum.
 prorsus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter
 millibus æstimentur. Magnus insuper honos papy-
 ri plagulis quibusdam læuoris eximij, in quibus,
 atro monochromate singulæ tantum aues, arbo-
 rescæ, nobilium artificum penicillo pictæ retinēt
 oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponij, dynastæ præ-
 fertim, & auidè sibi comparant, & alijs ambitiosè
 proponunt. Ligneis plerique ob crebros terræ mo-
 tus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædi-
 bus, elegantia atque arte visendis. magnifica item
 exstruunt templa, & sacerdotum vtriusque sexus
 amplæ sumptuosa cœnobiaz: quamquam ingen-
 tem eorum numerum, hæc scribentibus nobis, præ-
 pol-

pollens tyrannus Nubunanga, nō tam Christianæ rei studio, quā exsecrabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nuper euertisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex; vti plures haud immeritō videantur esse: quippē vniuscuiusque notionis ac rei, multa vocabula sunt, quorum alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem; alia deniq; viri, alia foeminae vsurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt; & in ipsa scriptione, aliter epistolas, aliter volumina librosque conficiunt: habent autem plurimos, cum soluta oratione, cum elegantiissimo versu conscriptos. porrō notis vtuntur eiusmodi verborum singulæ, singulas, vel etiam plures dictiones, Aegyptiō ac Sinensi more continent. a nostris haud imperitis rerum ætlin oribus, Iaponica lingua, Latinæ, vel gentis ipsius, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiscendum, & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis verō apprimè dedita gens est. ea sunt, præter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus, & pugio (queis ab duodecimo ætatis anno se se præcingunt) tam egregiæ chalybis temperatura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæta diffindat. accedit pilum, auro argentoque bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras & leuitate, & longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentutem sumunt varios, idq; cum tæremoniis, & solemnī apparatu. Cæterum, qui adulti iam sunt, calarem gestant versicolore tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; caligæ

Que circa renes leui subligant nodo. Tunicæ ami-
 culum superinduunt breuiorem (quimonem vo-
 cant) manicis non vltra cubitos eminetibus. haf-
 te vestes per æstatem gerunt simplices, ac subti-
 lissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac du-
 plices, inserto item serico tomento; easque, ne in-
 commodè tumeant, per quàm artificiosè per-
 pungunt. Calceis crepidisue sine obstragulo, san-
 daliorum instar, vtuntur, corneo ad extremum
 existente hemicyclo, quem firmitatis causa, pri-
 mum inter & secundum inserunt digitos. Fla-
 bella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad au-
 ram colligendam, auro sericoque intertexta. sub
 vmbella ferme procures, alioquin aperto capite,
 in sole pariter ac pluuia vterque sexus incedit.
 è coloribus festum habent nigrum atque punice-
 um: albus in luctu est. Ac plurimis quoque alijs in
 rebus, credi vix potest, quantopere à nostro, vi-
 ctus eorum & cultus abhorreat. In olfactu, suffi-
 tus nostros minimè ferunt; alia ipsi quædam odo-
 ramenta succendunt. In gustu, nostras illi epulas,
 nos vicissim illorum condimenta aspernamur. A-
 quam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter
 & hyeme potant. In auditu, symphoniam eorum,
 nostræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium,
 in candore; illis, quod mirè, in ipsa nigritie
 decor est. itaque atro quodam eos pigmento iden-
 tidè inficiunt. fœminas in publico viri & cognati
 præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab
 laua, illi ab dextra, conscendunt. Inter salutan-
 dum, nos caput illi, per leui crepidarum vel san-
 daliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti a-
 mico nos adsurgimus, illi subsidunt. nobis gêmæ,
 illis ferrea vel hêtilia vasa in honore sunt. iam,

in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi falsa, & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos, pullos & altilia; illi pisces atque conchylia. pharmacis nos fermè olidis & amaris. illi perquàm suauibus & odoratis vtuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque alijs item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt si minus plerisque (neque enim id probè dum exploratum est) moribus certè orbi nostro planè oppositi videantur esse. Neque verò, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem asserre non possunt. vt illa: fide, re quàm attolli, maioris venerationis indicium: cuiuslibet vsus vasa, quàm nullius commodi lapillos, quantauis mercedè, sapientius emi: frigida comprimi fibras, irritari tussim, & pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorè insitum; laxari meatus, eoquè facilius leuari situm; ægro, quas appetat natura poriones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt, ac, si quando per munditiarum aut elegantiz contentionem, vt fit, cauillis agatur; par pari nobis egregiè referunt. Sed cùm in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent; ijdem tamen in constituendis hominum classibus ordinibusque, haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ij, quinque præcipui. Primus, eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce communi cunctos nomine Tonos appellant, quàmquam inter ipsos Tonos alij dein existant dignitatis gradus, vt apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniaque: quàm cæteris opibus, & clientelis

relis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministerijs appareant Regi; & in bello, suis ipsi cibarijs ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vti dynastæ, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac speciem regis maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quod animo excelso, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo, sed vbi vrgeret cæpit senium, certis ad victum cultumque sibi prædijs reseruatis, filium aut si quem alium successorem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum; plerunque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatem ex inde prudentia, rerum vsu, consilijs iuuant: quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare, quò latius ac felicius imperabat, eò maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum classis, eorum est qui nefaria gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus ab raio, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilominus ac sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ causa, in omne argumentum sanctimoniz grauitatisque compositi. iidem nobilium ac diuitum exsequias ducunt; & alternantibus in ordo choris, carmina suo more decantant; & dicendi copia & facultate præstantes, concionibus populum arbitrato suo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: nec desunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem

Nn

(Chri-

(Christianos quippe ritus hac etiam ex parte
 lus effingit dæmon) bellicas vnà cum reli-
 res trahent: sed cōmuni omnes appellatione
 zij vocitantur, honesto loco nati plerique
 proceres, multitudine liberorum, & angustis
 familiaris vrgente, ex ijs aliquos ad Bonzie
 instituta ac familias aggregant. Multa in super-
 rijs habent locis gymnasia, quas Academias
 mus, copiosis instructa vestigalibus; atque o-
 res præcipuum, ante hanc hominum ætatem
 eo Iapone obtinebant honoris ac dignitati
 cum; sed post illatas in ea loca faces Euang-
 fraudesque vulgo nudari & coargui cæptas,
 tum videlicet vniuerso generi de auctoritate
 que existimatione decessit. Tertius ordo, cuius
 ac reliquæ nobilitatis est; e quibus, in cultu reg-
 plurimi, ac simul in militaris gloriæ studio con-
 nescunt; nec pauci, artibus ijs quas ipsi libera-
 existimant, atque inter cætera pangendis carmi-
 bus delectantur. Sequuntur institutores, ac sellula-
 & variarū opifices rerum, egregia fermè soler-
 Multas armorum habent fabricas; atque ipsi eri-
 typis ad impressionem vtuntur. Postremus est agri-
 colarum locus, & eorum qui propter inopiam, in-
 ditiorum famulatu ac ministerio viciant, quo-
 rum longè maior quàm apud nos multitudo cen-
 setur. In vniuersum, acuta, sagax, ac bene à natura
 informata gens est: iudicio, docilitate, memoria,
 non Eois modò, sed etiam Hesperijs nationibus
 antecellit: quæ res in rusticis ac pueris liquidò cer-
 nitur. illi, vrbanos pæne mores, vegetum ingeni-
 um, ac minime agrestem indolem præferunt. hi,
 celerius multò quàm Europæi nostri, latinas, &
 listeras, & artes arripiunt. Paupertas dedecori

aut probro est nulli: vix etiam in multis agnosci-
tur, adeo accuratè familiarem dispensant rem, &
pro sua tenuitate cōcinni ac nitētes incedunt. Ma-
ledicta, furta, impiam temere iurandi consuetu-
dinem, alex genus omne auersantur. Famæ gloriæ-
que auidissimi, dignitatis verò supra quàm credi
possit retinentes æquè summi atque infimi sunt.
nullam non modò contumeliæ speciem, sed ne
dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reue-
rentur inter se, præcipuè nobiles, certantque offi-
cijs & honore verborum. quin, ipsi rerum vilissi-
marum artifices, quique se in diem locant, co-
mitter appellandi, si eorum vti velis industria. nā
alioquin irritantur, ac spreto lucello, cæptum o-
pus abijciunt. Constantiam ac decorum ita custo-
diunt vulgo, vt vel ab imminēte ruina, sensim ac si-
ne trepidatione vlla recedāt. cauentq; diligenter,
ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel
in factis appareat. atque ob id ipsum, animi pertur-
bationes, ægritudines, impetus, in speciem cohi-
bere, atque iræ præsertim notas omnes obruere,
vel potius in contrarium flectere didicerunt. tum
enim & gradus lentior, & frons hilarior est. in-
temperantiam verò linguæ, maximo animo mini-
me dignam putant. ac proinde, vociferationes
ac iurgia, neque inter populares in publico, ne-
que domi inter maritum vxoremque, parentes
ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Seda-
te grauitèrque quod agendum est, agitur. si quid
odiosius accidit, internuntij commeant: quin et-
iam, inter ipsas noxiorū pœnas, conuitia remouē-
tur, & verborum acerbitas. prouocationes autē ac-
rix, contra quàm apud nos, admodū rarę. ferociā
illi minasq; in tempora belli reseruant, iam verò

(quæ haud postrema amicitiz lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: tristitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimonijs, & superuacaneo mœrore sollicitant: ab alijs interrogati, rem totam vel renidètes eleuant, vel certè modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus, planè incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac velut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum, quæ in ijs regionibus vel maximè viget. infimæ sortis homines ad regiam celsitudinem euehi repête, alios è summo fastigio ad ima præcipitari, pæne quotidianum est. hac illi vicissitudine scilicet eruditi, lætissima quæque sic optant, vt interim difficillima cogitèt. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ solum ætatis ex laudes: in puerorum consuetudine, atque adeò in ipsis lusibus & remissione animorû, senilis prope maturitas, & moderatio quædà elucet. Hæc ferè Iaponiorum bona: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compensari nil ambigas. Ac primùm, in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vna cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus, miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur ijs, quos dixi, Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mendacijsque, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendum interest

terest, quod impietate hanc pauci palam & promiscue cunctis hominibus; alij non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem, tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generib' interiecti scelere & amētia sunt, qui veteres quosdā impostores, Amidā, & Xacā suppliciter adorandos inculcāt plebi, verbisq; conceptis deprecandos identidem, neq; id per hæsitationem angorēue, sed animo planē se curo; certa q; si tantum hi ritē inuocantur, salutis æternæ fiducia; quippe quorū vtriusq; dum in terris agerent, tāta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltra sollicitū esse de superum pace veniaque; aut hoc nomine corpus diuexare quemquā, vel quoquomodo pænas delictorum ab semet exigere, non modò stultum & superuacaneum, sed in ipsos beatæ vitæ parentes contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonzij multi & priuatim & publicè suadere non desinunt, nequitia Lutherianæ persimili: vt vnum vtriusque auctorem faciliè agnoscas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bonæ expectantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinent, largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regumue filios, aut inuenito quopiam, insigniue alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusque gestis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cæterisque inanibus Dijs Græci poëtæ, absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponij paulatim extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis;

culis; conscientiz magisterium exuunt, effraactisq;
 pudicitiz claustris, in choreas, ludos, compota-
 tiones, ac venerem intemperater effusi, cœci cum
 cœcis ducibus viatores ad sempiternum interi-
 tum præcipiti celeritate festinant. iidem, per cau-
 sam retinendæ grauitatis atque constantiz, dum
 animorum sensa motusque à primis annis obte-
 gere ac celare adsuescunt, facili deflexu, à pruden-
 tia ad astutiam, calliditatem, perfidiamque dege-
 nerant. inde prauum simulandi studium, & fallen-
 di certamen. vti quemque pessimè oderunt, ita fa-
 miliarissimis oculis intuentur: bona fides, & aper-
 ta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sœui-
 tia morum, & immanitas dira. leuissimis de cau-
 sis, & quidem nec opinantes & auctores inuadunt
 homines, vnoque aut altero acuti ac ponderosi a-
 cinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securo
 vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat,
 ferrum vaginæ reddunt. insuper, nasci occasio-
 nem ex tuto, gladij acumen in capite humerisque
 infantis cuiuspiam interdum experiri non dubi-
 tant. In bello, captis per vim oppidis, aut pagis,
 certum exitium; cuncta ferro flammisque vastan-
 tur: non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi,
 si palâtes effugiât, nullo discrimine ciues, hostes-
 ne sint, spoliiorû causa plerunq; ab agrestibus op-
 primuntur. aliena, vt diximus, furto subducere de-
 dignantur; cædibus rapinisque grassari non item.
 terra latronibus, mare piratis vehementer infe-
 stum. prægnantes foeminæ, partum haud rarò me-
 dicamentis abigunt, idque Bonzijs auctoribus ac
 magistris, vel etiam editos in lucem infantes, alen-
 di tædio, inopiaue, crudeliter iniecto præfocant
 pede. egentibus ægrotis, aut peregrinis publica &
 gra-

gratuita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, miseramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abijciuntur in sterquilinum. Eo maiore cum approbatione Iaponij Christianam caritatem erga delictatos & calamitosos, itemque sepulturae ac funerum instituta mirantur. Sontibus, quolibet nomine, haud leniora quam exsilij, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidantur improuidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere percuium ora transuectos, extra urbem cruci, ab ignaris quata signo illi veneratio debeat, affigi mos est. In seditiosos etiam, qui quidē potentes ac principes viri sunt, ex antecondicto interdū animaduerti solet in hunc fere modum. Aedes noxij, Rex, vbi visum est, milite armato circumdat, eidemque facit liberum aut pugnae aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commissio protinus certamine, cum familia plane tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia. si voluntariam elegerit necem, vltro sibi met ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina cœpere, parato in idipsum famulo ceruices amputandas praebent; & ex amicis praecipui illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi gloriosum putant. Atque idē facinus, in alijs quoque periculis, praesertim vbi agitur existimatio & fama, valde vltarū est, & obductis deſa caligine mētibus honestissimū ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel à parentibus exacerbati vehemētius, vel grauiore aliqua indignatione cō-

cepta, genus id leri palam sibi met ipsi conciscunt. Forensis res, nulla propemodum: non iuris ciuilis formulæ; non responsa prudentum; non vadimonia; non carcer: non iudicum testiumue reiectio; non citatio reorum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in procures ducesque; ducum in ciues; ciuium in suam cuique familiam formidabile viræ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari, aut rescindi consuepere. ipsi autem dynastæ Regesue, quamquam ab externo ac mercinario milite planè imparati, atque ob id ipsum indigenis vehementer obnoxij; tamen barbaro quodam fastu, vti de Sina retulimus, adorari colique se volunt: stipati armatorum caterua, difficiles auditus, delicatas præbent aures: adductoque vultu, nutibus fermè vel scriptis agunt: sermonè grauati consociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebræ, & occultæ conspirationes ac seditiones erumpunt; excussoque rectore, sceptrum ad alios aliosque, in summa rerum omnium perturbatione transfertur. vetusta imperia, & principum longa serie deductas imagines oppidò pauca reperiatis. Sanè Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo, seu Dairi: quoad is diuturna pace indoluit atque socordiam resolutus; præfectis, & satrapis, ac præcipue Cubis (sic enim duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cæpit esse. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpessi, mox indignati dominum, tandem abruptè fratres, & suam inuasere quisque pro-

prouinciam: ita, momentò vnitas illa, & maximi contextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta diffilijs; iustantum Dairi mansit in hunc vique diem, honorum vocabula proceribus diuidenti, quæ pro graduum varietate mutantur idem, certisq; characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui pene precariam obtinet dignitatem. Summus verò & potētissimus Iaponiorum omniū habetur ille, quisquis Meacū, & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum communi nomine Tensam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in solium à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberis eiusdē aut pulsis aut occisis, per factionem ac vim præcipuus ē ducū numero Faxiba successit. Hactenus de moribus institutisque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorū longinquitate cognosci potuit. Cæterum aditæ primū eius terræ titulū, decusve, & alij quidem Lusitani ad se trahunt: sed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quē de inuentoribus orbis noui conscripsit, apertē narranti, Antonium Motam, Franciscū Zeimorum, & Antonium Pexotū, cū ex vrbe Sionis Dodra peterent Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cū Sosa (vti dicebamus) Indicam prouinciam regendā accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successorī gubernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, præter militum supplementa, egregios tres viros ē Societate IESV ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannē Beiram ē Ponteueterē (id oppidi nomē, orę Callaicę) Italos duos;

N n 5

Nico.

Nicolaum Lancilotum Vrbinatem, & Antonium Criminales Parmensem, qui deinde; vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, forensi primùm cōposita re, nouisq̃ue magistratibus & scribis cū cura suffectis, in reficiendā exinde augendamq̃; classem, & reuocandam omni studio militarem disciplinam incubuit. Circā idem tempus, Moluci Rex Aerius, Goam vinctus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa; ferroq̃; & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis præfectus cum armatis custodibus ad Prætorem Indiz miserat. Aduenientem, Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit & in separato hospitio liberaliter habitum, causa probè cognita, de consilij sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnum, haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc itē Prætore feliciter administrata Christiana res est. Michael Vaszus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deq̃ue Ecclesia Christi optimè meritus, consilij cum Francisco Xauerio communicatis, sub aduentum Castrij nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei vicia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, anno sequenti litteras ad „ Castrium Prætorē eiusmodi retulit: Ioannes Rex, „ Ioanni Castrio Indiz Prætori, amico S. Quod non „ ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea „ in meis regnis vllo pacto ferenda non sit. delatum „ est autem ad nos, in Goanis finibus, tum publicè, „ tum priuatim coli sacella idolorum. præterea ludos, ritusq̃ue ethnicos celebrari palam. Ac proinde, tibi etiam atque etiam mando ac planè iubeo, „ idola omnia per idoneos administratos inuestiga-

et, & vndique sublata comminuas, comburasque, & cum grauib; edicas minis, ne cui prorsus ulli eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliove metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculperere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, seu sacra ludosve ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrosve, teterrimos Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò spe futuræ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmijs inuitandæ sunt; curabis enixè, vti redempturæ vestigalium, curationes publicæ, & alia munera quætuosa, in homines ethnicos ad hanc diem conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tẽpore trãferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuum cogi vulgus Indorũ. Placet excipi Christianos, quod si necessitas, eorum quoque operas interdum exegerit; videbis omnino posthac, vti quotidiana illis merces ac iusta soluatur. Atque hoc toto de genere Michaelis Vassii sententiã exquires: quem nos virum & publicæ rei bene peritum, & Christianæ religionis apprime studiosum animãduertimus. Ad hæc, certis auctõribus magno mihi meo dolore compertũ est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coẽpta mancipia, q̃ apud Christianos dominos perfacili negotio ad baptismum adduci possint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus causa venundari, Id piaculum ne admittatur in posterum, neu seruitia ulli nisi Christiano emptori aut licitatori addicatur,

item

„ item graui cauebis edicto. Frœneratorum licentiã,
 „ quam certo capite Goanarũ legum ali didicimus,
 „ fac imperio atq; auctoritate coërceas: idq; caput
 „ è legum serie quamprimũ expungas. In oppido
 „ Bazaino templum Diuo Iosepho exstruitor, ido-
 „ neumq; stipendium alendo Vicario, & beneficia-
 „ rijs aliquot, de meo assignator. Annua porrò tria
 „ pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, &
 „ nefarium cultum, ab eius sectatoribus impèdi an-
 „ te hac solita; euangelij præconibus, & conuersio-
 „ nis adiutoribus in posterum numerantor. In agro
 „ Cialensi, neophytis à Michaele Vascò institutis, &
 „ si qui præterea ad Christum accesserint; è meis ve-
 „ stigalibus trecenti quotannis oryzzæ modij ab an-
 „ tistite diuiduntor. Pòdera, pretia, pactiones, olim
 „ cum Thomæis Christianis initas, qui in Cocinea-
 „ si ditione diuendūt piper, à nostris mercatoribus
 „ labefactari violariq; cognouimus: nec non subtra-
 „ hi corollaria, quæ ad pretium addi ex pacto con-
 „ uento consueuerant: idq; magno cum eorum dam-
 „ no pariter & offensione, quibus multas ob causas
 „ præcipuè consultum oportuerat. Ac proinde cura
 „ bis quàm diligentissimè, vt in hisce commercijs,
 „ Thomæi prorsus incolumes indemnesq; seruètur:
 „ eosq; cæteris etiam in rebus, vti Christianos & so-
 „ cios æquum est, liberaliter comiterq; tractabis. A-
 „ ges etiam cum ipso Cocini Rege, vti ritus quosdã
 „ ethnicos ab ipsius auguribus in piperis venditio-
 „ ne adhiberi solitos (quandoquidẽ nihil ipsius ea-
 „ res interest) è nostro commercio tolli permittat.
 „ Ab eodem Rege aiūt Indos ex eius ditione, qui re-
 „ lictis idolis Christiana suscipiunt sacra, fortunis
 „ omnibus illicò spoliari. Ab eiusmodi immanitate
 „ & tu omnibus neruis amicum Regem niteris auer-
 „ tere:

rere: & nos ipsi quoque in eandem sententiam ad
 eum litteras dabimus. Socotoranâ causam diligen
 ter ipse tu mihi, coram & per litteras commenda
 sti. eos ego populos, è miserrima seruitute ereptos
 admodû cupio; sed cum eo, ne Turca, cuius in im
 perio sunt, acrius irritetur; classelq; in isthâc ma
 ria mittere paulatim adsuescat. Hoc totum, adhi
 bito Michaële Vafæo, tu pro tua prudentia rerum
 que istarum vsu, videbis cuiusmodi sit. Piscarij lit
 toris incolæ, cùm alijs iniurijs affici à meis duci
 bus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piscantur, sibi
 tantum, iniqua conditione vendenda. Cauebis igi
 tur etiam atq; etiam, ne populis ijs liberum ven
 dendi arbitriû adimatur: ducesq; mei in commer
 cio eiusmodi ne quid sibi proprium arrogant. at
 que ad cæteram quoq; tollendam vexationem, vi
 debis num ea littora sat custodiri, mea que vectiga
 lia sat cômodè exigi sine classibus possint. quæ res
 si facultatem habuerit; non est cur illuc in posterû
 nauigent. Præterea, cum magistro Francisco Xaue
 rio consultabis atque dispicies, vtrum ad eius Ec
 clesie incrementum expediat, fasve sit; piscandi po
 testatem patere duntaxat ijs, qui Christum indue
 rint: cæteros, quoad sapiant, eo quæstu & commo
 do prohiberi. Qui ex ethnicis ad Christum se se
 conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sa
 cros, à parentibus, cognatis, amicisq; recto eijsci,
 bonis cuerti, ac summa protinus in solitudine
 atque egestate versari. Horum tu inopix subleuan
 da, communicata cum Vafæo re, annuam è meis re
 ditibus pecuniz summam decernes, distribuendam
 à sacerdote, qui eiusmodi neophytorû institutio
 ni præfuerit. Ceilano insula, regius, vti fertur, a
 dolescentulus, impias, auunculine an parentis def
 fugiens

„ fugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit:
 „ Huius in persona quando ad aliorum conuersio-
 „ nem haud leue momentum est, dabis operam uti
 „ doctrina quidē ac moribus, in Diui Pauli collegio
 „ cum alumnis cæteris imbuatur; quod verò ad vi-
 „ etum cultumq; attinet, lauto separatim hospitio,
 „ impensa mea copiosè ac liberaliter habeatur. Sig-
 „ nificauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani reg-
 „ num, sibi ius actionemq; competere: videbis quid
 „ nam hoc sit: totamque rem probè exploratā & cog-
 „ nitam ad me perscribes. Quod autem tyrannus in
 „ suos populares, qui Euangelio credidēre, tam cru-
 „ deliter izuijt; seras quidem illas, veruntamen de-
 „ bitas tanto sceleri pœnas ab eo per te quampri-
 „ mum exigi volo: & grauem audaciæ mercedem sta-
 „ tui; quò intelligāt omnes, nihil esse mihi antiqui-
 „ us, quàm ut omni ex parte integri incolumesq; ser-
 „ uentur, qui à dæmonum castris ad Christiana sig-
 „ na transferint. Ab ethnicis artificibus, Christi Do-
 „ mini, Virginis Matris, & sanctorum imagines pin-
 „ gi, atque adeo circumferri venales; minimè deco-
 „ rum est nomini Christiano. Tu ergo, cum proscri-
 „ ptionis ac virgarum minis edices, ne cui profano
 „ tabulas eiusmodi pingere, aut vèdere quoquo mo-
 „ do in posterum liceat. Parœciale Cocini templū,
 „ itemque Colani, dudum inchoata, patere imbri-
 „ bus putrefacienda, turpissimum est, Vtrunque tu,
 „ architectis ac fabris adhibitis, quamprimū regen-
 „ dum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vi-
 „ co Noroa templum Diuo Thomæ Apostolo fieri;
 „ Calapore captam sanctæ Crucis ædem absoluis;
 „ itemque in Ciorano insula templum excitari.
 „ præterea, locis idoneis auditoria & scholas insti-
 „ tui, ad quæ statis diebus nō Christiana modò plebs
 „ eate-

catechismi causa; verum etiam ethnici ad Euango-
 lium audiendum vel inuiti conueniant. Quando-
 quidem in ista mea ditione mihi primum omni-
 um & maximum est obsequium Dei, & Christiane
 religionis amplificatio; cupio vehementer è Salse-
 tanis quoque & Bardehis finibus, quibus mihi nu-
 per Idalcan cessit: idolorum cultum, ac profa-
 nas gentium superstitiones prorsus euelli. Id quò
 citra tumultum ac vim, hoc præsertim initio fiat;
 expedit, rationibus ac disputationibus quàm le-
 nissimè populos edoceri, quanto in errore, ac veri-
 tatis ignoratione versentur: quàmque vel peruer-
 sum vel impium sit cultum, vni debitum Deo, si-
 mulacris lapidibusque ab homine tribui. Porro, ad
 eas pellendas tenebras, cum alios viros adhibe-
 bis virtute & eruditione præstantes; tum verò ip-
 se tu primarios gentis euocare, alloqui, monere
 non desines, atque omni ratione ad Christum alli-
 cere. Qui se se dederint; hosce, in fidem receptos,
 non tueberis modò, sed etiam pro suo quemque cap-
 tu fouebis ornabisque. Hæc omnia scito nobis maio-
 rem in modum esse cordi: quæ singula, te pro tua
 industria & probitate sedulo curaturum esse cõfi-
 dimus. Almerini viij. Idus Martias. M.D.XI.VI. E-
 pistolâ igitur hanc, indicem regiæ pietatis ac sapi-
 entix, Vascus in Indiâ pertulit plenus optima spe,
 Cæterum salutaria principis mandata, itemque Præ-
 toris edicta, non quantû par fuerat ponderis ha-
 buere, obseruata & exhausta fermè facillima quæ-
 que, reliqua, partim quod priuatis obstarent cõ-
 modis, haud æquo animo in vulgus accepta: par-
 tim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud
 tempus dilata. Eiusdem Regis decreto, ad reditus
 quos antea capiebat Diui Pauli Collegiû, aureorû
 insu-

insuper annua bina millia Goanis è vectigalibus accessere. Xauerus interim, Parauana Ecclesia cōstituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani discessu fædum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere primū, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauricas insulas, postremò Ternatem deferitur. Omnib⁹ locis bene ac feliciter gesta re, p^{re}parijs de more institutis pro copia præsenti villicos atq; custodes apposuit. Hinc ad reuiscenda quæ liquerat; operasq; in Christi latifundia diuidendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exproferat nominis Christiani. multos acerbè torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tū cætera munitione, tum sudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndiq; septrū offendunt. aded, conscius qd meruisset Mahomertanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidē arte, veruntamen irritò conatu firmarat. siquidem eruçantibus è vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerū vis, vti munitionibus cooptis obrutisq;, liberum ac tutum Lusitanis ad urbem accessum daret. hinc, non solū exitu læta, sed etiam miraculo insignis parva victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomā fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstrue-

æruebāt. Aperientibus fundamentū, in sculpra qua
 drato lapidi, sanguineis & in speciem recentibus
 conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item cir-
 culo inclusa; repandū in lilium desinens. insidet in
 summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in
 eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vo-
 luntatem legi adhuc potuisse negant quidam; alij,
 seorsum ad legendū adhibitos diuersarum natio-
 num Brachmanas duos præcipua eruditionis fa-
 ma; haud paruo quidem labore, veruntamen con-
 gruenti ambos interpretatione respondisse ferūt,
 notas eas, plurium litterarum singulas obtinere
 vim. ijs Apostoli Sancti martyrium, quale nos a
 vetere traditione descripsimus, breuiter cōtineri:
 atque illud nominatim (quod ipsæ testentur gut-
 tæ) Christi famulum, inter eius Crucis adoratio-
 nem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam
 ac probè purgatam, Lusitani confestim in ara gra-
 tulabundi constituunt: intentiore cura sacellum
 absoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus ho-
 nos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem
 in modum aucta religio. octo ante Christi Domi-
 ni, tribus ante Apostoli natalem diebus, cū ab
 Ecclesia celebratur expectatio Virginei partus,
 in eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa con-
 uenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote
 coeptum Euangelium est; vniuerso inspectante po-
 pulo, Crux ea modicis primò stillis, largo dein
 sudore manauit. admota hinc tersui linteola sa-
 cra, liquido cruentas ebibere maculas. Color etiā
 Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in
 atram cessit: grato posthæc splendore cæruleus ef-
 fulsit: ad extremū, sacrificio pæcto, natiuus redijt.
 Scilicet, res tā noua & illustris, ineffabili quodam

gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit; neque verò proprium illius duntaxat dici coëtus-
 ve, id spectaculum fuit, ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem nò modò sacrificij, sed etiam Euangelij momento recurrit, si quãdo intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus; totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilij Tridentini transmisit. Cæterùm thesaurus ipse repertus Castrio demum obtinente provinciam; & Euangelio adstruxit fidem, & opportunè Prætori ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

Libri duodecimi Finis.

HISTO-

579

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER TERTIVS DE- CIMVS.

Ranquillatum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrānis dynastiſque partim vi ac metu ſubactis; partim etiam æquo ſœdere in amicitiam ac ſocietatem adſcitis; cūm repente periculofum & graue bellum, vnde minimè putabatur exortum eſt. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui poſt ſœdum ab vrbe Dio Solimani diſceſſum, pacemque redditam Luſitanis, nunquam animum remiſerat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturū eſſet, ad eorum perniciē vteretur. Sex amplius annorū ſpatium liberū in oēs apparatus habuerat. quo tempore ita ſe ſe in Mamudij adulta iā ætate Regis gratiam inſinuarat, vt omnium arcanorū non particeps eſſet modò, ſed pæne moderator & arbiter. ac ſimul animū adoleſcentis, & ſuo ipſum dolore, & muliebribus iam ſat incēſum faci- bus, ad vlciſcēdos auunculi Badurij manes, delendaque ex India Luſitanū omne nomen, miris artibus incitarat. In eam ré, præter veteres copias, nouos quotidie varijs è nationibus milites, duceſq; belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. ijs in diſciplinam tyrones & collectitij tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quā maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregij quinque à Byzantio vrbe conducti, mentruo in ſingulos tre-

eentorum aureorum pacto stipendio: armato-
 ac tormentorum omnis generis officinarum locis
 neis perample instituta. sollicitati occultis lega-
 nibus Indi Reges ac principes ad puniendas in-
 rias, & recuperandam maris possessionem, quod
 latrones pauculi, specie mercaturae subreptam
 illena magis ignauia, quam sua virtute obtine-
 Sibi esse certum ac fixum, primo quoque tempore
 Diensem arcem innadere, si vnà cuncti confusa
 libertatemq; ac dignitatem, qua nihil prius de-
 at esse, tandem aliquando respiciant; tam exigua
 profectò manū, tot sparsam praesidijs, ab ope de-
 stituta toto praene terrarum orbe disclusam, ma-
 demū inter ipsos auxilij cōmunionē sublata, ne-
 lo negotio prorsus obrui & extingui posse. Cuius-
 eiusmodi fere mādatis dimissi quoquouersū le-
 ti. Et omnia haec interim clandestinis agitata
 filijs, alto silentio tegebantur. Vniuersae compa-
 ritioni, tantisque delectibus, probabili sanè com-
 to praetendebatur imminens in singulos dies à
 tano Rege bellum, quicum propter vicinitatem
 quotidianae discordiarum causae non deerant. Et
 far, simulandi æquè ac dissimulandi magister, cum
 vel maximè cum Lusitanis, honore verborum, offi-
 cijijs, humanitate certare. Neque verò callidi vete-
 ratoris fucum astutiamque incitè Mamudius imi-
 tari: quippe, tum suo apte ingenio rectus ac perfu-
 dus; tum domesticis disciplinis ad omnes dolos
 atque fallacias eruditus: adeoque se per id ipsum
 tempus in Lusitanos bene animatum ostendere; ve-
 noxios etiā perfugasque, si qui ex eorum ditio-
 ne in suos transissent fines, magna cum beneuolen-
 tia significatione ijsdem ad supplicium redde-
 tet. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cā-
 baia-

baianis: quod cùm suas ipsi cogitationes vario obtentu celarent; tum Lusitanos (vt est omnis incauta securitas) ad cuncta quæ nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium, deque omni statu prouinciarum palam & sine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiusmodi res, quæ vel quietum hostem & otij cupidum, pæne explorata victoriæ spe irritare facile possent. Disciplinæ bellicæ studium, ad mercimonia quæstusque conuersum, regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermium labe ac situ corrupta. nautæ remigesque, neglectis custodijs infrequentes: milites, è statuiis atque præsidijs, causati sibi stipendia nõ pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiosè venderant. in ipsa Diensi arce, quæ maximè omnium erat, propter loci naturam, subitis ac varijs belli casibus opportuna, è defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioannes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quàm auctoritate imperij, vel sacramenti religione retinebat. ibi dem adseruabatur pulueris tormentarij, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis. ac, ne frumenti quidem, vel oryzae, & reliqui commeatus, ex anteconuecto atque seposito copia suppetebat. Hæc, Sofar, in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, qui in Cambaia negotiabantur, separatim ac sæpius, pro familiari consuetudine percunctando, probè cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari.

animos denuò placuit. missi rursus legati. ijs auditis, Reges alij pecunia & milite iuuere Mamudium: alij, quominus eandem coirent societatem, intestino ac propius vrente bello distenti sunt. apud quosdam etiam, rei euentum expectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia valuit. At Cambaianus, posteaquã sat sibi copiarũ vi riumq; paratũ ad oēs conatus animaduertit; gerendi belli hanc maximè rationẽ instituit. Sofarem, ingētibus inflatũ promissis, summæ rerum amplæ cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentariæ procurationem attribuit. hyems ad obsidionem arcis delecta, cuius initium, vt supra demonstrauius, in ijs locis est à Kalen. Aprilis: vt ipsum anni tempus, præclusa nauigatione, Lusitanos maritimis, quæ vna supererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem quoad fieri posset auertendam, rumorem insuper è composito dissipant; urbem Diũ Sofari pro amicitia donatam ab Rege; in eamq; possessionẽ breui Sofarẽ esse venturũ: nec sine magno comitatu; reuocandæ veteris frequentia causa. quæ res eò propius ad veri similitudinem accedebat, quod & plenus certaminũ & controuersiarum esset is dominatus, vt non multũ ex ea largitione Rex damni facere videretur; & huic eidẽ Sofari oppida nobilia duo, Surratum, & Reinelum paulo ante concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi tum agebat, litteras ad Mascareniam dat: in quibus erat scriptũ: Ad cætera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouissimè Diũ urbem accessisse. id munus eò sibi accidisse iucundius, quò maiorem inde facultatem sic habiturus, optata Mascarenia tanti viri consuetudine per-

perfruedi. simul sibi esse in animo, vrbē superioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euersam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quō libentius adsuant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque id sua tantum, sed etiam ipsius Regis Lusitanæ causa. hæc quoniam in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingenijs fieri sine magno apparatu copiisque non possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Diu aduenerit; ne quid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se, vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id adeo reapse daturum operam, ut æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiam à Sofare in præsens tempus de more conficta. Mascarenias haud ita pridē in eius arcis præfectura successerat Emmanuel Sofæ (alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus) cognomento Sepuluedæ. atque is initio præfecturæ, cū in Cambaiz finibus multa misceri ac parari cōtra Patanium Regē audisset; haud sanè commotus est. quippe nec sine causa, Mamudio, rebus iā à Mogore accisis, æmuli atque opulenti Regis insidias omni conatu præcauendas putabat; & quod minus temerē Lusitanum, constituta iam pace, Cambæi la cesserent, vel sibi obnoxiiū ducerent; sat magna ipsorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc fermē principio Mascareniam solitudine liberabant. Ast ubi, tempore procedēte, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaiz erat in armis; & militari cōcursatione, machinarū

opificio, carrisq; ac iumentis omnia perstrepebant, enim uero tum suspicari Mascarenias cepit, subesse fraudem, atq; ad Lusitanæ arcis excidium ea cuncta spectare. suspicionē auxere cōmeatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim subuehi cepta. Postremo dubitationem exomere omnē, Soffaris ipsius litteræ, tanta præsertim adulatione blanditijsq; conspersæ, nec non magna calonū litærumq; turba cū plaustris & impedimentis in urbem ingressæ, itemque sub signis cohortes armatarum aliquot subsequutæ. Annus tum numerabatur seculi huiusce 46. & exacto iam autumno Martins mensis erat in exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita percussus re, tamen extemplo colligit animum; seque in omnes firmandæ arcis, & seruandæ præsidij partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura. cælestem opem & supplex implorauit ipse; & aliorum precibus iussit exponi. Tum per expedita nauigia Castrum Indiæ Prætozem, itemque Bazaini & Cizuli præfectos Hieronymum Menesium, & Antonium Soffam; de hostium apparatu & conatibus edocet: ni suppetur quamprimum ferantur, vltimum haud dubie sibi suisque imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institorum amandat imbellē turbam, exceptis aliquot vsus quotidiani mancipijs, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitæ, ne deferrent viros, societatem periculi, & diuturnæ obsidionis incommoda minimè recusabant. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cū Diensibus amicitia, hortatur tum publicæ salutis, tū priuati compendij causa, uti coemptam frumenti & oryza vim, carnes piscesque sale duratos, & alijs id genus alimenta militibus deinde vendenda.

cele-

celeriter in arcis apothecas importent, id, vti potuit in rāta temporis angustia, & Dienſium iniquitate, ſedulò factum. Simul, teſta & tabernæ in veſtibus arcis euerſæ, tigna, tabulæ, ferra-
menta, ma-
linauium introlati. Inter hæc, Maſcarenias pari diſſimulatione, & iſdem quibus peti ſe videt ar-
tribus, ad Sofaris epiſtolam ita reſcribit: Quod So-
far, præter cætera in eum à Mamudio collata orna-
menta, honoresque, nuper etiam Dienſi toparchia
decoratus auctusque ſit; neque mirari ſe, qui præ-
clara eius in Regem regnumque Cambaiz merita
dudum norit; & magnam cepiſſe animo volupta-
tem, non ipſius modo Sofaris, verum etiam rei pu-
blicæ cauſa; quod bonorum omniū interſit, forti-
bus & induſtrijs viris laborum præmia pro digni-
tate perſolui. Quod ad ipſius aduentum in urbem
attineat, nequaquam ſe illi concedere, vti maio-
rem fructum, è mutuo conſpectu & familiari con-
ſuetudine percepturus ſit. De copiarum numero,
quas ad urbem varijs de cauſis cogatur adducere;
neque pudoris, neque arbitrij ſui eſſe, definire quic-
quam: tantum admonere pro amicitia, videat etiā
atque etiā, ne quid in tanta hominū colluie, & Luſi-
tani præſidij vicinitate turbetur. Hiſce litteris ac-
ceptis, magnopere lætari Sofar, tam bellè teſta ſua
conſilia; tā læta initia dare ſeſe. neque diurius mo-
randum ratus; inſtante iam hyeme, Diem alias idē
ridem aliasque ſubmittit manus. interdum milites
ac lixæ cum ſarcinijs, noctu maiora tormenta cum
reliquo inſtrumēto oppugnationis intrabant. Po-
ſtremo Sofar ipſe ad XIV. Kalend. Maſas cum Ru-
mecane filio urbem inuehitur. millia quinque
Turcarum ducebat, ij erant exercitus nerui. ſequē-
batur longè maior è varijs gentibus multitudo.

Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam, inde per causam Mascareniz salutandi, speculatores in arcem mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officij causa destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primò comiter accipit: mox, varijs de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, vt olim, adeo salutare impediunt opus. dein eorūdem iniuriam institit queri, quod pænè precario in eas regiones admissi; totum sibi vindicent mare; & cū alios populos ac dynastas, tum verò ipsum quoq; Cambaiz Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheum renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quàm pauci, quàm procul ab domo, quàm à rebus omnibus imparati, quàm incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad prædam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint; profectò fore, vti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma vtrò laceſſant. Cum hisce mandatis Pheus in arcem regreditur. Mascarenias ad consilium refert. ac tametsi liquidò cunctis apparuit, à Sofare non certamē iuris queri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit respondere, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse, haud longè distare Prætorem Indiæ Castrum. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius iustitia, quod fas æquum-

æquumque sit, facile impetraturos. Quod verò ad murum attineat exstruendum, in Garziano fœderedisertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium ædificare Sofar animum inducat, se nò modò non prohibitueros, verùm etiam adiutores manu. Sin terminos transilire, &, quod Ninaraus ante frustra tentarit, arci obmoliri atque officere cogitet; daturos operam vti denuo Cambaia atq; India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finium, vel de gradu constantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referre iussus in regiam, & vnà exemplum fœderis, testato descriptum. Ad ea denuntiata, nimirum Christi desertor excanduit: traditumque sibi à Pheo libellum, incensus ira, discerpsit. id Sofari, & committendi belli principium; & finis alienæ gerendæ personæ fuit. confestim iniectæ legato cætenz: & ambulantes in proximo Lusitani alij duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procurfu coniectus. Per hunc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quò propius cernit periculum, eò in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione cõfirmat. hortatur ne improviso malo icti contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in socordiâ resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria varijs orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abeant, nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto, maioribus etiam copijs terra marique oppugnatam obsessamque. Lusitanos perexiguo numero ad vltimum inopix redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamè sterisse cœlesti

Iesti subnixos ope; & quæ pati in ijs angustiis possit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidij, Turcæ pariter & Guzarates, atque adeo Sofar idem ille, relictis per summam trepidationem impedimentis, abscesserint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduersus raptos foederum, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima dæmonum mancipia, pro fontibus & circumuentis, &, quod caput est, rectæ fidei defensoribus, haud dubiè superos bellum esse gesturos: & accita iam ab Goa, Bazaino, Cizulo, & alijs oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neque verò, quod ad timorem vel maxime proponatur, extimescendam esse hyemem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interualla, non ventos, non tempestates, quominus vltima experiantur, obstare. Tantùm interea se ipsi viros præbeant: omni conatu enitentur ad laudem; neu cômittant, vti vel Christiana fiducia, vel duritiæ militari, Syluerianis aut alijs inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publicè priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite; Mascarenias, pro tenuitate præsidij, stationes vigilasque disponit. Septem, instauratæ paulo ante arcis erant propugnacula: in ijs totidem duces cum vicenis fere militibus collocat. Marinum castellum Fernando Caruallio committit. huic defensores triginta attributi. Cambaicam orâ Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iussus, & hostē, quoad liceat, maritimis comitatibus intercludere. Reliquam

quam manum sibi Mascarenias ad subita belli re-
 feruat. Duces ad sua quisque digressi loca, se se ala-
 criter ad opus accingere: centonibus ac molli to-
 mēto protegere muros: aggerere cespitē: farta gle-
 bis dolia inter pinnas locare: arma, contos, machi-
 nas, & quicquid ad repellendum hostem opus est,
 pro copia præsenti raptim expedire: ad nominis
 Christiani gloriam retinendam; subeunda pericu-
 la; famem, sitim, vigilasque, & vltima perferenda;
 mutuis adhortationib' incitari. Inter hæc, Sofar,
 omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua
 parte ex oppido est aditus, aggerem vineasq; ad ar-
 cē agere instituit, apertā quippe oppugnationē, &
 repentinū ad mœnia successum impediēbat, præ-
 ter defensorum virtutem, ipsa quoq; altitudo & la-
 titudo fossæ; quam post Sylueriæ discessum, Em-
 manuel Sosa duplo quàm antea capaciorem effece-
 rat. Sofaris autem, muniendi ratio fuit eiusmodi.
 Ab utroque insulæ margine vallum arcis ad teli iac-
 tum obiecit. in eo vallo turres locis editioribus
 excitantur è soluto lapide, frontibus duntaxat ad
 lineam exequatis. ab tergo baiuli atq; operarij ter-
 ram adaggerant. in summo, prætentis gossipij sar-
 cinis, muralia tormenta: in medio atq; imo, reli-
 ctis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur.
 Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate
 perfecta. noctu fere muniebant, quod minus ad cer-
 tos Lusitanorum ictus paterent. interdium, sicut ab
 opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda, & fati-
 gando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein
 multiplex murus exptus duci, flexuosis Indico
 more mæandris: quod & oppidani tutius ad arcem
 subirent, aggeremq; protruderent; & præsidarij, si
 fortē erupisset, nō modò ad trāsuerfas ex occulto
 iacu-

iaculationes præberent corpora; sed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte marinum adoriri castellū: vt eo capto, & portum haberet in potestate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem onerariam in recessu intimo procul ad hostium telis, ad castelli fastigium adæquandum, pluribus tabularis attolli iubet; multoque bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde, ad castellum admotam æstu secundo, succendant; cōcepto igne, in scaphas desiliant armati; auctoque tumultu inter fumum & clamorem, scalis ascensum in muros obtineant. Hæc res, priore bello frustra: entata, eundem rursus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in sublime crescentia conspiciari & turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt. Ex tēplō negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad incendium pegmati nec opinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis sub manus vola funiculis, lenissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem ipsum, ea fortè hora circumeuntem excubias. ille confestim ad arma litusque dat signum. tollitur clamor, ex omni parte concurritur. Lacteus, ad similem casum preparatis iam ante suorum animis, rectum cursum rectasque proras in periculum tenet. nec minus felicitè quàm antea Goueanus, circumfremētibus ferreis globis atque sagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minimè custoditam. Cōfecta iam videbatur esse res, cū in ipso (vt sit interdum) articulo, ingens præter omnem expectatio-

tionem difficultas oboritur. hostilis pyra, quàm vel è longinquo concepturam ignes crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tædas ardentesque ollas, repente contumax & inuicta per stare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi: iaculantium oculos animosque ipsa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, ancipiti vrgente malo, quod & in mora exitium, & in irritò incepto deformitas foret; consilium à cupiditate gloriæ mutantur audax ac præuè temerarium. incisis momèto anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castellum vsque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otium ingestis, in hostium conspectu, relucens latè flammis absumpta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei benignitatem, & pristina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis initu redituque inter tantam missilium procellam desiderato, vno tantùm leuiter saucio; ita Sofarem, primò indignantem, dein stupore defixum, ab consilio maritimæ oppugnationis auertit. eò acrius ab terra munitiones vrgeri cæptæ. & abundabat multitudo, vt si quid tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mamudiani extemplò reficerent; & mortuorum loco (plurimi autem quamquã per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliosque submitterent. inclusis contra, neque ad erumpendum copix, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente mense, ad arcis præuè fossam agger vineæque perductæ. huic rursus aggeri lapideum præstruunt murum tredecim pedum latitudine: & in eo noua castella, crebrasque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc fermè circumuallandæ quacunque licuit, arcis formam sequutus

quintus est Sofar. Interea Castrio Prætori, ad classem, ut dictum est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimulos, Mascareniz nuntij ac litteræ. Confestim, è duobus filijs Fernandum natum minorem, egregiæ indolis adolescentem, cum nauigijs compluribus, & vario cômæatu, cadisq; sulphurei pulueris, & nobilium manu, Diū quàm celerrimè iubet præcedere. Hosce, dubio profectos cælo, atrox in medio cursu tempestas adortâ disiecit. pars Bazainum & vicina littora petière. Fernandus cum octo caturibus instando & remigando peruicit, uti Diensem teneret arcē; inuitisque, & inspectantibus Mamudianis, militem, & commeatus, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac minimè dubia spes victoriæ consecuta, initur bellatorum numerus: ad quadringentos, & quinquaginta peruenit. Suppletz dein auctzque custodiæ, & Fernando infirmissimum omnium propugnaculum Diui Ioannis (suum cuique propugnaculo fermè ab cælestibus patronis indiderant nomen) cum fortissimis iuuenibus est datū. Per eosdem fere dies, Mamudius, ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Diū aduenit. id suspicatus è concursatione plausuque Mascarenias, Fernandum Caruallium è marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatz fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt; & è custodibus vni manus iniiciunt. ad cuius vociferationem concursu factò, Lusitani duo tresve inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, præualentes ipsi viribus, ad suos illicò transtulère.

lère. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, item-
que de consilijs hostium nonnulla comperta. qui-
bus rebus adeò non exterriti sunt Lusitani, vt etiã
per tenebras, crebro ignè, bombisque, & tubarum
cantu signa effusæ cuiusdam gratulationis edide-
rint. Inde cùm admiratio cepisset hostes, ausi è
proximis vigilijs percontari quidam (è diuturno
commercio haud ignari linguæ Lusitanæ) quenam
esset causa tantæ ac tam repentinæ lætitiæ. Respon-
sum ex arce est: efferri gaudio Lusitanos, quod Ma-
mudium ipsum in castris versari didicerint. quip-
pe, hætenus cum fugitiuis & desertoribus, mi-
stis ex omni colluuiione, turpiter dimicatum. dein
ceps, cùm Rege regniq̃ue proceribus multo ho-
nestiùs fore certamen. eo responso irritati vigi-
les inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium
Sofaris, æternas compedes, acerbæ supplicia mi-
nitari. Verborum iaculationem ferrea vtrunque
sequeuta missilia. Per continuos dein dies, inspe-
ctante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia
quatiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum
plerunque nominibus animantium hodie balli-
stas appellare mos est) & alia id genus tormenta
Mamudiani promouerant. ijs Thomæum, & Iaco-
bæum propugnacula, & quantum inter vtrumque
erat muri, cum ruinæ minis, ac terribili fragore fe-
riebant. Minora verò tormenta, in ipsas potissimū
fenestellas ac pinnas obuenterant ita scienter, vt
sine præsentī exitio se vix quisquā propugnato-
rum ostenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo
Gnaiz (à quo multa de his rebus accepimus) in
hostem collineanti globulus in fomitem fistulæ
illatus; fracto impetu, oculum ipsum quo colli-
neabat, excussit. Puluis autem, eo erat artificio ac

P p

subtri-

subtilitate perfectus, vt è flammis emicantes ouales pilæ, dolia cespite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco (& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immisisti, maiore tamen inclusorum trepidatione, quàm damno: quod tum è genere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent, recta fermè perforabantur, & dissilientibus lapidum fragmētis nihil erat in proximo tutum. magister dein fortuito ex arce telo perimitur. successit huic artifex, nequaquam vsu vel sciētia par. huius culpa recidentibus in castra globis, tres è Mamudianis obtriti: neque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex alijs partibus haud intermissa verberatione aliquātum prociderat muri. & propugnaculū Diui Thomæ, solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti maturè perductus. diruta prius ædificia materiam & saxa varix magnitudinis præbuere. A præfecto ipso cum nobilissimis primùm admotæ operi manus: horum industriam cæteri deinceps acriter subsequuti: magnoq; certamine continuata structura, intra septimum diem murus absolvitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quàm putarat obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, è suo comitatu Iusarcanem ducem impigrum, & bellicæ compotè laudis, cum Abassina legione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu Madabam vndecimo quàm venerat die regreditur: verbo, ad expediendos com meatus nouumq; subsidium: re vera, præ-

ra; præter moræ tædium; metu quoque perſuſus; quod è cognatorum numero quidam hoſtili glande traiectus, ad ipſius pedes exanimis corruiffet. At Sofar, incenſus dolore & rabie, quod nullâ admodum inſignem operam præſenti nauaſſet Regi; præceſſam aliam ſtruem è ſaxo terraquæ, interſtratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramoſa appellata eſt) erigebat; vt libero in arcem proſpectu, Luſitani præſidij diſcurſum ad bellica miniſteria, deſtinatis è ſuperiore loco iectibus impediret. Aduerſus eam perniciem, Maſcarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identi dem alio atq; alio transferebat. turrim dein è regione creſcentis machinæ raptim excitauit. in eo præſidio poſitus Antonius Paſſanius cum fiſtulato ribus quadraginta; quod ipſe quamquam arctis in rebus priuato ſumptu propter diuitias ac ſplendorem alebat. ij ſumma contentione opus impedire iuſſi. id quò commodius facerent, nocturnis horis (quo maximè tempore muniebat hoſtis) ferrea cādelabra permagna, crebræq; faces ad idonea loca diſpoſitæ: quæ, fuſo longè latequæ lumine, cū ſitum caſtrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, vilium præfertim operarum interitus cōſequutus. Sed ea erat agreſtis turbæ copia, is ab tergo inſtantium atque vrgentium præſectorum terror, vt plagis coacti miſeri ſeſe volitātibus palam telis obijcerent; ac peremptorum loca noui ſubinde recentesq; ſupplerent. ita, ne quicquā conantibus prohibere Luſitanis, ad ſummum perducta moles, & omni bellico apparatu conſectim inſtructa. Inde, cū arcis interiora in dies magis inſeſta fierent, Maſcarenias ante ſacram ædem edito

loco tumulum extollit: collatisque eo tormentis, & ingenti præcipuè basilisco, Ramosam ita quaterfecit, vt magna cum superstantium clade prosterneret. neque stratam rursus exaggerare ausi Mamudiani. Conatus dein omnis ad fossas oppledas, & opera mœnibus ipsis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vsque perduxerant vineas. accessere validis ex asseribus muscoli, quàm durissimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex ijs musculi tabulæ decliues ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto saxa, truncique arborum, & glebæ ultra mediâ fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis, quod more foeminarum intra septa latitantes, non hasta gladiouè, sed missilibus tantum è longinquo rem gererent. at non hisce artibus qui primi è Lusitania ad Indos venerint, gloriam quesisse: non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum in dextris & pede collato propositam habuisse victoriæ spem: seque se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin eius desidiæ, non tam penes militem, quàm penes præfectum resideat culpa. quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosque (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoste manum paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitie, & imperij vinculis intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariâ pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identidè barbarus, nimirum Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si apertum

eum ad certamen elici possent, paucis prælijs ab-
 sumptum iri omnes præsidij vires. Sed neq; mili-
 tes, in id vsque tempus obedientes duci, neque du-
 cem, minime leuem, aut bellicæ artis ignarum, ad-
 modum mouebant importuna & quotidiana con-
 uitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingruen-
 ti à musculis dāno quàm primum obuiam iretur:
 quæ res magnas habebat difficultates. nam & con-
 iectos è muris ignes coria respuebāt: & maiorum
 ballistarū vsum, quo vel maximè inclusi valebant,
 spatium ipsum propinquitatis ademerat. His re-
 bus anxio, multa que apud animum suum agitant
 præfecto; remedium tale in paucos tamen dies ob-
 latum. Fornix erat in imis mœnibus, simplici la-
 pidum ordine in speciem obstructus. Eo animad-
 uerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias im-
 perat; postibusque validissimas imponi fores. Im-
 missi dein qui perpetuo egestu, succedentes inui-
 cem alij alijs, fossam latentes exhaurirent: ac tradi-
 ta per manus rudera silentio in arcem asportarēt.
 ij deciduam vnde quaque materiam ita subduce-
 bant, vt quàm integerrimū cumuli fastigium, fal-
 lendi hostis causa, relinquerēt. Quatriduum totū
 nocturnus diurno continuatus est labor. interea
 Mamudiani munitores fabrili bolide fundum sub
 inde explorare. ac primò admirari cur minimè
 cresceret, neq; responderet operi aceruus. dein, po-
 stea quam magis etiam ac magis imminui sentie-
 bant (extenuatus quippe, demum assidua subtrac-
 tione corruerat) noiscendi causa, periculo contemp-
 to, capita proferunt. Lusitanos, quæ iaciebantur,
 impigrè amolientes cernunt. confestim & è muscu-
 lis in fossam, & è muris in musculos tela coniecta.
 Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat.

is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam attentius contemplatur, suspenso & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus, manum simul & sinciput abstulit. Ea vulgata re, tantus exercitus incessit paor, ut parum abfuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio solueretur. Obstabat maximè Rumezan, ferox ingenio viribusque; & odio nominis Lusitanià primis annis imbutus. Is, domestico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano paternis exsequijs; tum vniuersos, tum singulos appellare: hortari ad perseverandum: tot iam exhaustos labores; tantæ molitionis opera sudore perfecta; ex hostibus in ipsa paucitate perijsse non paucos; & qui supersint, vulnere, fame, vigilijs, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare in angulis, desperato nouo subsidio fugam haud dubiè meditari. sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore, & terrestres, vallo & stationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam esse in manibus; tam propinquæ spei exitum nullo pacto deferendum: tot nationum salutem, tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ mercedem optimam laturos. Hisce dictis animati plerique, Rumezanis consilium approbant; in tanta tamque recenti clade tantam animi magnitudinem vulgo admirantur. denique dum à Mamudio veniant mandata summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt. mittuntur ad Regem legati. ille per litteras iubet duces oppugnationem virgere; noua idem

tidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissima: prærogatiuam suffragij militaris de Rumecane confirmat. Lusitanis interim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tranquillitatis affulserat: ac, veluti patris inducijs, dum sedatur in castris timor, vtrinque otium fuit. Sed mox nec opinato recruduit bellum, nouo imperatore adeò impigrè obeunte munia; vt Sofarem deesse, neq; hostes, neq; ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipuè aggerandâ, ex patris Æstinatione ne curas intenderat. itaq; præter eam turbam quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ic turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsum in orbem subit: neq; iam è musculis tantû, sed propalâ e vallo, cum interea missilibus certaretur, variaz magnitudinis lapides, arbores totas, virgulta, cespitem iactant: occisorû cadauera, ne ceteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremo, vineas ac vallum ipsum vndique prorutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neque iam vlla opperessitere Lusitanus valebat. Fornix primùm assidu iniectu materiæ obstructus: dein, quod supererat spatij, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc, Mascarenias, tot vndique cinctus angustijs, nouum à Castrio Prætoris auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertû vitæ discrimen speculatorijs nauigijs hyeme fræuiente mittebat. Rumecan verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens; Simonem Pheum sub muros nifit, qui varijs cõditionibus popularium tentaret animos; Mamudij, & Rumecanis clementiam predicaret; obsessisque, si abire incolumes

animum inducerent, naues ad profectiorem offer-
 ret. Ad ea cum ferocius responderetur, negaretq;
 Mascarenias, cum violatoribus foederum atque
 periuris, ullam sibi pacis conditionem esse; con-
 festim Pheus è conspectu subtrahitur: coniectisq;
 per iram telis, Lusitani duo, qui ad colloquium
 pinnae muri fidenter ascenderant, occiduntur. Po-
 stridie sub vesperam è Mamudianis proptissimi,
 excelsos nauium malos transuersis iunctos tigil-
 lis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: ela-
 tisque super capita scutis, in summum enituntur.
 Fere trīginta iam ascenderant, cum Lusitani ac-
 periculum propulsandum, ac demendum dedecu-
 mutuò se cohortati, impetu capto, alios è corona
 præcipites dant; alios in scalis obnixos, contis de-
 trudunt; detrusos, iaculis, & flammarum alimen-
 tis & saxorum ponderibus obruunt. in horum lo-
 cum succedere conantes alij, pari defensorum con-
 stantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars
 ambugi, aut vulneribus confecti recedunt. neque
 ultra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo den-
 segnior obsidio fuit, dum ad summum certamen
 Mamudiani se comparant: accensisque vrbe tota
 luminibus obeunt templa, suumque Mahometem
 inani prece sollicitant; multi etiam solenni vo-
 uent coniuratione, se non nisi victores ab arce
 redituros. In diem viij. Kalend. Augusti certamen
 edixerant. is Diui Iacobi Apostoli natalis est di-
 es: quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus
 accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis
 ante lucem copijs, ad arcem silentio primùm, vt
 fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensê-
 re; magna cum vociferatione succedunt. Lusita-
 ni præsentibus animis corripunt arma. Sanctum
 Iaco-

Iacobum ingeminant; tentantes ab omni parte ad
 tum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; ubi
 plurimum periculi ostenditur; ibi frequentiores
 obſiſtunt. Rumeſcan interea ſuis hortator aſeſſe;
 alios caſtigat[i]onibus, alios promiſſis ac laudibus
 incitare, alijs voti ac iuriſiurandi religionem in-
 cutere; acerrimè vtrinque prælium cieri; cõfuſus
 imperijs, minis, gaudio, metu clamor, itemque tre-
 mendus tormentorum ſonitus ad aſtra ferri; ſub-
 euntium audaciſſimi quique paſſim occumbere.
 in Thomæum præcipuè & Diui Ioannis propugna-
 cula ingruerat belli moles. Eò dum intenti propu-
 gnatorum oculi pariter animiq; ſunt, è Mamudia
 nis interim eximia corporũ agilitate complures,
 obſeruato æſtus reſſu, ad maritimũ arcis latus,
 antequam diluceſcat, accedunt: perque prærup-
 tum, eoque deſertum ab hoſte ſaxum, partim bra-
 chijs humeriſque, partim qua cautes patiebantur,
 ſcalis innixi, in arcem ſcandunt, inque ædium te-
 ctis Mahometana vexilla conſtituunt. dein, ſtoli-
 da capti auiditate, armorum atque hoſtium obli-
 ti, ad prædam illicò dilabuntur. Mulierculæ quæ-
 dam, alijs omnibus ad pugnam digreſſis, in ea par-
 te curabant. ex ijs nonnullæ virili animo arreptis
 haſtis, prædatores locorũ ignaros, & incerto con-
 curſu nocturnoq; pauore perterritos, intra tecta
 coercent; aliz ad opem à præfecto expoſcendam
 ad mœnia prouolant. Maſcarenias trepido nun-
 tio excitus, ne pugnantium frangantur animi, ſi-
 lentium imperat; ipſe cum expeditis ad locum ac-
 currit: ibi hoſtes partim in ædibus incluſos; par-
 tim in angiportibus errantes obruncat. triginta
 ferme, cùm ſeſe conglobaſſent, ad vnum caſi. cæte-
 ros ex arce deiectos, tum altitudo præcipitij, tum

prominentes è rupe silices acuti dilacerant. intè-
 tiore dein cura locus custodiri cœptus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festinè regre-
 ditur; suis laborantibus omni arte animos addit;
 neque verbis tantùm, sed etiâ corpore miscet cer-
 tamen; ducisq̃ue pariter ac militis partes egregiè
 sustinet. Sex fermè horas dubia victoria pugnatũ
 est. Ad extremũ Rumeçã suorum clade perculsus,
 receptui cecinit. Lusitani tantis defuncti pericu-
 lis, primũ omnium Deo superisq̃ue, ac patrono
 præsertim Diuo Iacobo laudes, gratesq̃ue agunt:
 cætorum deinde ineunt summam, è suis tantum-
 modò septem; ex hostibus comperiunt amplius
 mille & trecentos. capta etiam militaria signa nõ
 pauca. Christianorum funus magno omnium stu-
 dio celebratum est. Laudati pro cuiusque merito
 milites ac præfecti. Ludouicus Sosa, & Fernandus
 Castrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioã-
 nis propugnaculo præerat, præcipuum fugati ho-
 stis, arcisq̃ue seruatz decus tulère. Antonius quo-
 que Passanius, interiorem aggerem turremq̃; ma-
 gna cum hostium strage tutatus est. Ac, fœminarũ
 etiam, illo potissimum die cõspecta virtus: è qui-
 bus aliæ furtiuo, vt dicebamus, ascensu transgres-
 sum munimenta hostem Mascareniaz trucidadum
 obiecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris ar-
 ma & saxa, itemq̃ue fascias & medicamenta sug-
 gesserant, versatzq̃ue inter ipsam dimicationem
 erant adeò pertinaciter, vt fauciez nonnullæ con-
 stanti dextra sibi spiculum euellerent, plagisq̃ue
 obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuuante
 Deo, pugnz illius exitus fuit. Secundum eam pu-
 gnam, obstinatis vtriusque partis animis, aliæ de-
 inceptis haud absimili euẽtu pugnatæ. in ijs, præter
 cate-

cætera tormenta ferrumque, ardentibus maxime iaculis certabatur, maiore oppugnantium, quam defensorum pernicie. quippe goliſſipio, quo Indi ad veſtē vtuntur, ignis tenaciter adhæreſcens, momento excitatum incendium per confertos manipulos cuneoſq; latè fundebat. quos autem flammâ comprehendisset; ij, abiectis armis, cū simul vestimenta proijcere non valerent, cæteroſq; ab ijs adiuuandis exuendiſve, ſui quemque periculi metus auerteret, cæci amentēſq; crebro cum gemitu, incerto veſtigio, extra ordines ferebātur. Hinc, deformatoſvultus; exuſta lumina; pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut in lora diſſectam; horrendo ſpectaculo cerneret. At Luſitanum multo minus lædebat ignis, amictu laneo, & inſuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum; & corio deficiente, præfectus, in eundem vſum, è pellibus inauratis per ſtroma prætioſa militibus diuidēda curauerat. Ex eo tēpore Mamudiani cū aperta parum proficerent vi, ſubterraneis operibus (& ſuppeteſcat ad omnia multitudo) occultè graſſari conſtituunt. Cuniculos plures ad arcem agūt. interea, vt ab ſenſu operis Luſitanum abducant, fabros cū dolabris ad ſuffodiendos muros quā tumultuoſiſſimè ſubigunt: maiores globos cū fragore terrifico ac denſa fumi caligine iaculantur. Porro cuniculorum diſpar, neque vno tempore fuit exitus. alij ſpecubus puteiſq; quos Malcanias maturè in id ipſum effoderat, inutiles facti: alij non interrupto ſucceſſu ingentibus detrimētis rem Luſitanā affecere. Longè pernicioſiſſimus omnium fuit is, quem ad Sācti Ioannis propugnaculum præcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario

com.

complent pulvere: eiusdemque pulveris tanquam institas ad cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Posthæc, veluti ad ultimam oppugnationem instructi, sub signis ad eam maximè partem subeunt arcis; ac vix tentato conflictu se se recipiunt. dein rursus accedunt receduntque; simulato metu, nimium ut è Lusitanis quamplurimos, propugnandi spectandique studio in fraudem illiciant. Tù Mascarenias, ratus id quod res erat, hostem dolo non metu pedem referre; mittit extemplò qui Fernando Castrio & reliquis præsidiarijs nuntiet, quàm primùm ex eo loco secedant: hostilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profectò occultæ machinationis subesse, illi, & vigore ætatis, & superiorum dierum victorijs nimium sibi præsidentes; qua Indorum ignaviam irridere, qua præfecti seu monita seu iussa cõtemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors. nani simulatque frequentes in turri conspecti sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim iniiciunt. is à primo aditu ad intestina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto ententibus, euulsam ab radicibus turrem cum terribili strepitu qualis ex Aetnæ cauernis interdum cieri solet, in altum sustulit, longeq; ac latè disiecit. è superstantibus alios, volitantia saxorum fragmenta dilacerant: alij, sublime quantum prope oculorum sequi acies posset elati, dein ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur. alios, dira ignium vis, tamquam tormento excussos ad hostem usque proiecit: quorum interitu nequaquã expletis odijs barbari, inanima & mutilata cadavera tum incessunt probris, tum sparsis & gladijs crudeliter fodicant. Viginti fermè ex ea statione tantæ

tantæ cladi superfuere: ad centum extincti, in Ioā-
 nis Regis familiam adscripti plerique, & claris or-
 ti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris
 filius fuit. corpora dein conquesta mulieres terrę
 mandarunt. Ceterum vixdum relesderant flammę,
 cum per stragem ac ruinas Mamudiani conantur
 in arcem irrupere. aduersus eum impetum qua-
 tuor è superstitibus raptim opposuere sese: nā re-
 liqui incēdio afflati, & recenti malo attoniti ac so-
 piti iacebant: & cū pugnacissimis aliquot Mascare-
 nias confestim accurrit. huic manipulo sacerdos
 effigiem Christi Domini è Cruce pendentis intre-
 pide præferebat. eius admodum pijs adhortationi-
 bus, & occulta nimirum è cælo vi, non dubiè con-
 firmati erecti quę Lusitani, tumultum ac periculū
 pugnæ sustinuere, quoad opere tumultuario mu-
 rus interim ab tergo ingenti aliorū sudore ac cer-
 tamine obiectus est: & imminente iam nocte, Ma-
 mudiani, multis item è suorum numero amissis &
 faucijs, incepto irritō recesserunt. Eius diei casu
 admoniti reliqui præsidarij, exinde cautius in
 muris agitare, atque ad primas talium incendio-
 rum notas absistere. itaque & Iacobza & Passania
 turris, item subditis ignibus, nullo defensorum
 interitu prociderunt. Thomæa verò (nam eò quo-
 que cuniculus penetrauerat) procumbentibus in
 fossam ruinis, paratos atque imminentes in irrup-
 tionem trecentos è Mamudianis oppressit. Atque
 huiusce machinationis in vniuersum ferme hic e-
 rat euentus, vt Mamudiani introitu exclusi, spatia
 saltem oblectis eriperent, & intra moenium exci-
 dia subitarias munitiones raptim excitarent: Lusi-
 tani contra, & per patefactum ruina iter conan-
 tem transcendere hostem, virtute atque armis ar-
 cerent;

cèrent; & nouum introrsus pro diruto murū summa contentione reficerent. Inde angustior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menses obsidionem pertulerant Lusitani, cum ex adeo paucis aliqui ferme quotidie aut vulnerarentur, aut caderent. Accessit inopia & fames, frugibus carnibusque consumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiam erat fruticosum aut herbidum, in alimenta conuerso: hinc vulgo ingruebat morbi: fessisque & animis & corporibus, qui arma tractare possent, vix centum & quinquaginta supererant. atque ij admodum ægrè continebantur, quominus in hostiū stationes vltro impetum facerent, vitæque miseras & ærumnas honesta morte finirent. In hoc rerum discrimine diu expectatum ab Goa subsidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant cursu. Aluarus Castrius Prætoris item filius, & Franciscus Menesius præerant. inde Aluarus cum meliore parte classis Diuim protinus antecessit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præstabant, captatis tempestatibus, ante Septembris exitum subsequuntur. armati supra nongentos cum omni rerum copia in arcem expositi. quæ res Lusitano maiores, quàm pro viribus animos fecit. Auxit ferociâ, basiliscus, qui demersis in ruina rotis inheſerat, cum eum ad se iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, prospera pugna retentus. Ex hoc indignari postremus quisque, & accusare primos, quod hostium conatibus nō statim ex arce obuiam ierint, quod opera mœnibus applicari, munitiones transferri, se se in tantas angustias cogi permiserint. recense te victorias (vt de Europa & Mauritania sileatur)

ad So-

ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziã, Calecutum, ad Repelini vada, ad Dium denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem; scilicet quò tanta decorã, tantæque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpendum in hostiũ castra, & dignum aliquid rebus olim gestis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceprum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: si vera virtute, manu, & gladijs decernatur; Lusitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos huiusquam laturos: hæc initio pauci; deĩn velut ex contagione plures quotidie palam in circulis & contubernijs fremere; & in Mascarenĩ cunctationẽ qua vera, qua falsa iactare. Postremò ad eũdem conuenire frequentes. pugnã efflagitare; minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiẽ suffecturos. Mascarenias contra, lenire furentes; de hostium genere numeroq; differere; iam nunc abundare comœatu arcẽ; custodes vti ad hostem laceffendum paucos, ita ad prohibẽdum sat multos adesse; hyemem maximã ex parte circũactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmijs, & minore suorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam, surdis canere Mascarenias: adeo certamẽ penitus imbibérant animis plerique: nec deerant, qui ab insito liuore, solutæ obsidionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligan-

dos

dos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nol-
 lent videri. Mascarenias, ut inflatos inani fiducia,
 „ fixosq; in audaci proposito animaduertit; Acquū
 „ fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, non
 „ regere; expectare signa, non extorquere; scire, quæ
 „ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto &
 „ consiliarijs curæ esse. Nunc, quando mihi prope
 „ manus iniicitis, & seditionem vultu verbisq; pro-
 „ fertis; vincat sanè maiestatem imperij, inconsula
 „ spes, & libido. ite, quod superi bene vertant: vir-
 „ tutem istam, lacertosque, & armorum scientiā ex-
 „ promite. ego, quos agere debueram, sequar; & quā
 „ quam alieno tempore, tamen partem periculi ac
 „ laboris vobiscum vnā capeßsam. Vos modò vide-
 „ te, ut quos ante pugnam spiritus atq; ardorem o-
 „ stenditis; eosdem in ascensu valli postmodum, at-
 „ que in ipso conflictu præstetis. Cū hæc dixisset;
 „ pro ut in arcto licebat, copias instruit: primam a-
 „ ciem Aluaro Castrio; alteram Francisco Menesio
 „ dat; cū cæteris ipse, modica manu ad custodiam
 „ arcis relicta, subsequitur. Facta secundum Euripū
 „ eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus)
 „ ferocissimi quique vallo succedunt, ac defensori-
 „ bus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingen-
 „ ti ardore transfiliunt. dein, signo ab hostibus dato;
 „ cū noua identidem subsidia è castris affluerent,
 „ atrox esse prælium cæpit: & qui nondum transcen-
 „ derāt Lusitani, cū proculcatæ priorum pedibus
 „ latiores herbe, altitudinem nudassent valli, quod
 „ ex arce prospicientibus nuper humiliter apparue-
 „ rat; icti re subita, primò hæsitare, dein, hoste immi-
 „ nente, fugam aut latebras circūspicere. Tum Mas-
 „ carenias: Hæccine pugna est, quam poscebatis? in-
 „ trepitans; ante discrimen feroces, in ipso discrimi-
 „ mine

metimidos & ignauos appellans ; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occumbunt. Aluarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cùm attonitus cecidisset, Mascarenia interuentu seruatus est. Neq; vltra sustineri superfundens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cùm vndique pulsî transfigerentur, & oppugnari è diuerso latere arcem, seu cõsilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsistente Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad mœnia portasque præcipiti cursu vertuntur, cupientem simul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus fuit. Exinde suo ipsi conatu segniores facti (vt in contrarium sæpe migrant vitia) vix pro muris obire stationes, vix recenti successu elatis, & subinde arcem aggredientibus Indi obsistere: quoad refectis tãdem ex pauore animis, rursus alacres, & oblitterandę ignominie cupidi, ad consuetâ munia rediêre. Ad Mamudiani, quò se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatus haberent; euripo ad Rumpolim, iactis vtrinq; molibus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quâlibet onustas vehes tutò ac largè transmitteret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus commodè ballistis labefactari possent; in ea subditis ignibus calefacta, syphonibus acetum immittere; putrefacta continud excindere ferramentis; igniferos è stupa, gossipio,

Qq

& sul-

& sulphureo puluere globos in tecta conijcere; de
 nique cuniculos, quod ea res prosperè cessisset, ad
 arcem vniuersam euertendam pluribus simul lo-
 cis agere. Aduersus ea, Mascarenias, operarijs au-
 ctus, non vna regione item obliquas aduersasque
 excauare fossas; tormentis ac missilibus ab omni
 parte hostes impetere; intergerinos ædium parie-
 tes perforare; qua tecti milites & mancipia cōme-
 rent. Iisdē fere diebus, quibus hæc ad Diū fiebant,
 Goam de Fernandi & commilitonum clade nun-
 tius affertur, inde grauis mœstitia simul & metus
 ciuitatē incescit. Prætor, quamquam acri dolo-
 ris morfu perstrictus, tamen ad ceteros animan-
 dōs, lugeri filium vetuit. ipse nitens purpura &
 ornatu alio sumptuoso, in campum vā cum
 proceribus, velut animi causa, processit. ibi, tum
 in gyros flexo, tum cursu & saltibus incitato mi-
 litariter equo, malum subinde Mamudianis inter-
 minans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox
 in classis apparatus omnes de integro curas ac
 neruos intendit, ac mirefcente iam hyeme, Aluarū
 Acuniam nauibus quinque, in quibus præter mag-
 nam instrumenti bellici vim, fistulatores erant
 quadringenti, protinus iubet obsessos adire, ac
 suo nomine prohibere quominus ante vniuersæ
 classis aduentum, pedes ē munitionibus efferant:
 sese paratis omnibus ad pugnā rebus breui affutu-
 rum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa Diūm
 in aliquot naues Arabicas incidit. ijs mercenaria
 variarum gentium auxilia propinquus Sofaris
 quidam ad exercitum subuehebat. Aluarus, com-
 misso feliciter prælio, naues expugnat. captum du-
 cem in arcem infert. huic magnum auri pondus
 ad redemptionem frustra offerenti, vñā cum pri-

moribus abscissæ ceruices. capita in euripum consultò proiecta, vt in conspectum virbis æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad ceteros excitandos eodem ipse confestim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copijs, quæ contrahi è vicinis regionibus potuere (ij fuere præter naualem & aliam turbam, Lusitanæ bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascarenæ mandat, vti ad excensionem cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium, & densos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in urbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo post Prætor incolumi classe subsequitur. Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ, quam maximè tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vna arcis factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum è maritima iactatione suaderent militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla in-

terposita mora certamen experiri constituit. milibus edicit, & ratis maturè corporibus tertia vigilia præsto sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes ulli foret, Antonio Correx cum idoneo præsidio inter prælij tempus tuendam assignat: consilio dein adiuuat rem, quod consilium haud dubiè victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbs latus, qua in apertum mare prospectus est: Syluerianam appellabant. ad eam quaticdam, quasi ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, ut naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam classem iubetur Consaluo ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem ad mouere; vociferatione, bombardæ, tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum cingere; alijs alijsque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distingere copias. Hæc mandata Consaluo. cæteris itè præfectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumezan, haud satis certus quæ potissimum ex parte Lusitani essent erupturi; ad omnes aditus æquè terrestres atque maritimos, tormenta vigiliæque disponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: augeret munitiones: &, qua ex euripo descensus ad op-
 pidura

pidum est, præaltas fossas leui superiniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex ijs ipsa robor ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidij: Rumzum pontem septingentis militibus insidet; reliquam multitudinem; quò clamor, quò signa aduocarint; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta vitium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderent, vixque vniuersæ pugnæ subituros aleam crederent. Lusitani contra, vti Christianos decet, vno Deo maximè freti, nihilominus expediunt arma: atque ad conditum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelso, vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat; Deumque preceat, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quò alacrius capeffant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatis absoluit. Eosdem, Prætor, quod pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauix primò testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperij summam in eius diei certamine verti nil ambigant. postremò sciant, præter naturam loci, ab se quoque diligenter prouisum, vti segnibus timidisque;

nullum neque terra, neque mari effugiū sit. Ex ar-
 cē detractas fores, è portu naues in expeditionem
 emissas. Magnanimis, certam vel in morte victo-
 riam, vel in victoria salutem & præmia constitu-
 ta. Cum hæc agerentur, iam Nicolaus Consalius
 classem è composito ad alteram partem insulæ cir-
 cumegerat: varijsque (vti conuenerat) locis descē-
 sū & oppugnationem ostentare pergebat. & non
 adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium
 multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in
 Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad
 hæc, densi tota classe ignes, tormentorum fragor,
 micantiaq; arma, & militum hominum vocibus ac
 tympanorum pulsu tibiarumque concentu Mar-
 tii tubarum sonus, Castrum cum omni exercitu
 adesse monstrabant. Eo terrore Consalius omni-
 um oculos in se conuerterat: vt non ex urbetan-
 tū, sed etiam è castris, armatorum agmina, reli-
 ctis præsidijs ad mare concurrerent. id vbi à spe-
 culatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, æ-
 requam dolum clarior proderet lux, instructas,
 prout angustiar loci ferebant, copias (fermè tria er-
 rant hominum millia) pluribus simul portis emit-
 tit. primum agmen ducebat Mascarenias è vetera-
 no milite, ac perito locorum, atque ad eius impe-
 ria dudum adsueto: accesserant è reliquo exorci-
 tu quadringenti, cum cæteris modico interuallo
 sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatę for-
 titudinis viri. Vnà Casalius ornatu quàm augu-
 stissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attol-
 lens imaginem, concionabundus aderat. Eius
 hortationibus inflammati Lusitani, simulque diui-
 na & humana pleni spe, clamore consentienti ad
 castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes,
 è val

à nullo deiiciunt:& partim stratos, partim integros aggeres murosque, scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostemque obuium, hastis, gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rume-can vacuum ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patentibus portis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id aded ex ipsa vulnerum foeditate perspici potuit, Cosmo Paiur gladio femur abscissum. Vazro Fernando, cum se se in hostes acrius immisisset; decusus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculosque eminebat, à reliquo capite, prope ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartum conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Exinde iogens Mamudianos inuasit pauor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias pertinaciter ab tergo cum suis instât, immisti que fugientium turbæ eodem impetu in urbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maximè resistebât. Vrgente dein vehementius Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuò inclinarat certamē, Lusitana vis ultra sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepidè relictæ; super alium alij ex utroque ponte sese in continentem eiiciunt. multi in

turba obtriti, multi à persequentibus interfec-
 Castris & oppido Lusitanus vno die potitus. in op-
 pidanos deinde nullo di. crimine sexus ætatis ve-
 fruitū est. Mascarenie præcipuè cohors, dolori at-
 que iracundiæ paruit: Mahomericamque perfu-
 diam, cæsos tor prælijs conmilitiones, & diuturna-
 obsidionis mala ad satietatē vltæ est. armati iuxta
 & inermes, pueri senesque, viri pariter ac foemi-
 næ trucidati, vsque ad brutorum animantium co-
 dem atrox ira peruenit. regium Cambaiz vexil-
 lum, & alia signa relata complura. castrensis æque
 atque vrba præda militi cessit. vtrobiue taber-
 nas apertas, paratam expositamque rerum, omniū
 copiā, triclinia strata, & appositos cibos, velut in
 media pace (adeò Lusitanum Indus contempe-
 rat) inuenerunt. Simon Pheus & socij, ad catenas
 demendas frustra quæsi, ab irritō sub muris col-
 loquio Mamudiani Madabā vinctos attraxerant.
 hosce dein, & vnā ciuem Goanum Athanasium
 Frerium cum militibus viginti, dum lembo Diu-
 peterent, vi tempestatis ad Surratum nuper eie-
 ctos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie
 furens iugulari omnes iussit. in cisternam proie-
 cta cadauera. Cæterum in prælio è nostris deside-
 ratu circiter sexaginta: ex hostibus ad quatuor mi-
 lia. Rumezan imperator (incertum à quo peremp-
 tus) inter cæsorū acervos gregali amictu vix tan-
 dem est agnitus. sexcenti viui, in ijs principes ali-
 quot, in potestatem venêre. Præter innumerabi-
 lem armorum ac telorum copiam, ænea tormen-
 ta maiora in castris reperta quinque & triginta, è
 quibus vnum Arabicis inscriptum notis, rudi o-
 pere factum, sed inusitatæ magnitudinis, in arma-
 mētario Olisiponenſi cōspeximus. Clara admodū
 & glo-

& gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatē auxere diuina miracula, quod hostes ipsimet affirmarent, conferta iam pugna, maiores aliquot ballistas, applicitum quaterigenem, cælo minimè pluuiis, respuisse. & super ædiculam arcis, apparuisse mulierem cœlesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientium oculos mentesque perstringeret; ut, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnaturi singuli viderentur. inde consternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primùm Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minimè malignè testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes quibus insula continenti iungebatur, interfecit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, ad moris ipse ante alios manibus, cunctos accendit; atque ut ingenti labore militum; ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatæ ruderibus fossæ; partim etiam turres ac mœnia restituta: ijsque, ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circumdati. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor inunte autumno victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem fere menses Idalcum in Bardesianos & Salsetanos fines, eadem qua nuper ijs Lusitano cesserat leuitate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu procuratores immiserat. Aduersus hosce, modi-

cis copijs Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, castellum, vti supra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitū. ijs cū ab Idalcane subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus millibus peditū, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduētus famam, pauidi hostes, ne expectata quidem oppugnatione, castello agrisque excessēre. Castrius Ponda recepta & eueria, Gōam redijt: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit lemborum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & è socijs Naires quingēti vehabantur. Cum hisce copijs in Cambaiam delatus; alijs atque alijs locis milites sub signis ad populandam oram agrosque duxit. Cū diu neminem obuium habuisset armatum; ad Barocum denique urbem cum equitum millibus quinque acie instructa se se illi obiecit Mamudius ipse Rex. Turritos elephantos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiata Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neque Castrius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum est ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusis turmarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco remotiore consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vā suum ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis obijceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, vti auiditate pugnandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos, ex omni parte circumveniret. Siquidem è toto regno copias ingentes equi-

equitum peditumque in loca vicina contraxerat. Vtunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudij, cum plausu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortaliū numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos annexit: sata, villasque, & cōditas horreis fruges exussit. Eam vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem fecit. Tres ferè menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multum tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, renaugans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoque flammis iniecit. Idalcan, absente Castrio, in Salsetanum rursus agrum, exterorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos. Abassini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces ijs quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus lententijs in decernendo staretur. ad Marganum vicum munierant castra. Prætor, vti Goā insulam attingit, priusquā urbem intraret, nouis copijs auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goę ruinas) illicò in Salsetanam terram transmisit ratibus. Lusitanorū pedatū duo millia, equites centū & octoginta; pedites Canarinos ex eadē insula Goa item bis mille; Nāres sagittarios, pelratosque trecentos ducebat.

Limo

Eius aduentu cognito duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepêre. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigijs acriter insistês Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte confedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrifariam copijs, intentus prælio ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex maſtandus foret, accensa cupiditas inuaserat pugnx: minisq; ac denuntiationibus pleriq; ad signa contineri vix poterant. ex ijs quinquaginta fistulatores, inconsulto Prætoze, deuijs callibus antegressi, flumen vadō trajiciunt, interclusiq; ab suis temere hostem laceſſunt. in eos continuò Arabicus equitatus emissus; cumq; pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes Prætor, ad opem circumnensis ferendam amne transmissō cum paucis equitibus aduolat: perq; ignium riuos, quos iactæ à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perq; media tela hostem aggressus, tandiu sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primum certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus. & is ipse dies fortè natalis erat Apostoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiduciam animosq; militibus auxit. Simul etiam Casalius idem, qui nuper ad Diem, Christi pro nobis è ligno pendentis effigiem excelsam gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem addebat stimulos. Neque ad superos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuere. Euidens tum quoque cæleste numen Christianis affuit rebus. Et Lusitani

fitani proceres, nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Castrinus primo incurſu duos ex equis præcipitat; ſtrictò dein gladio ſeſe medios in hoſtes immittit, Ioânes Ataidius vnum ex primarijs deturbat: inde non gladio tantùm, ſed manu atq; impreſſione vrget aduerſos. Franciſcus Syluius, effuſo item vno, cum tribus ſimul capeſſit pugnam, atq; omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus haſta trãſfigit. Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Perſona totidem ſternit. Saluator Fernandus vexillifer, ad ceteros magis magiſq; incitandos, in mediam hoſtium aciem ſeque & ſignum intrepidus intulit. Dum hæc ab antefignanis fiunt, nequaquam ab alijs interea ceſſatum. acriter ubiq; geſta res. magna paſſim edita ſtrages. ac niſi prælio interueniſſet nox, è tanto hoſtiũ numero pauci omnino ſuperfuiffent. Sub veſperum cæpta pugna, circiter vnus horæ ſpatiũ habuit. arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pauoris Mahometanos tenebrę ſimul ac ſyluę tutatę ſunt. Eorum equites cecidẽre centum & quinquaginta: ſexcenti pedites: è quinque præfectis, occiſi tres. in ijs Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægrè tandem euafit: alter incolumis, per deſas cohortes incitato equo ſibi viam aperuit. E Luſitanis vnus tantùm deſideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo: vulnerati Luſitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia poſtmodum ad Ioannem Regem fuſè perſcripſit Prætor, idemq; multiplici intra vertentem annũ parta victoria, Goam urbem ſpecie triumphantis inuectus eſt. Sub hæc, per honorificum de rebus ad

Dium

Diu gestis decretum Regis allatum. ex eo cum alijs
 fortibus viris diuisa præmia; tū veteranis ad Baza
 inū agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis am-
 plissimis, & Proregis titulo decoratus est: eidē su-
 per honorarium stipendiū; decem auri millia do-
 no data, & in tres annos prorogatu imperiū. Sed,
 quæ rerum humanarum vanitas est, Castrio non
 diu licuit uti honore ac beneficentia Regis. è mag-
 nis laboribus vigilijsq; lenta correptus febris, ge-
 mentibus bonis, intra paucos mēses exstinguitur,
 vir omnium consensu æquē belli ac pacis artibus
 clarus. Huius ingeniū & industriam variij per om-
 nē ætatem casus exercuere. Olisipone, adolescens,
 ob clandestinū matrimonium eiectus à patre, in a-
 liā partem visus migravit: ibi, quamquā in magnis
 rei domesticę angustijs, cū Petro Nonnio eiusdem
 vicinitatis, illustri mathematico, familiaritatē in-
 iit, multaque ab eo per otium de rebus astronomi-
 cis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab eā cō-
 mendatione, ipsomet insinuantē Nōnio, in Ludo-
 uici principis amicitia peruenit. Ioānis Regis fra-
 ter germanus hic erat: idemq; eximius bonarum
 artium patronus ac præses. Ab eo cum auxiliaribus
 copijs ductus in expeditionem Cæsaris Tunetanā,
 egregiū sese virum & manu, & cōsilio præbuit. In-
 de cum Garzia Noronia in Indiā ab Rege missus,
 magnā sibi rerum Indicarum notitiā peperit: eam
 que litteris ingenti labore ac subtilitate explica-
 uit. Ab Olisipone Goam vsq;, singulorum dierum
 iter; locorum aspectus ac situm; altitudinem Solis
 ac poli, diligentissimē perlecutus est. Id ipsum rur-
 sus præstitit orā legens ab Goa Diu vsque, & ex
 partiū dimensione, multis oppidis vicisq; vocabu-
 la antiqua rescripsit. ij commentarij, Ludonico di-
 cati,

enti, in Academia Eborensi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia cōdidit) adseruatur. Exstant eiusdem Prætoris ad Ioannem regē epistolę: in quibus, præter communis boni studium insigne, non vulgare insuper tū militaris, tū politicę rei scientiā facile animaduertas. Et, quod hæc omnia superat, vsq; adeo pius perhibetur fuisse, vti quātalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia; ad Crucis adspēctum illicō positis humi genibus, oculos in cōlū cum attenta quadā veneratione defigeret. huic pietati nō sine causa victorias vulgo acceptas ferebāt; quas breui tempore, paruisq; copijs, non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opē egregiā tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus) successiones quas vocant, de more consultę. prima Ioannem Mascarenia, cuius modō meminimus, nominabat. is, quod in Lusitaniam paulo ante redierat, solutus alter codicill^o Prætorem declarauit Garziā Salam, grandi iā ætate virum, multisq; in eadē prouinciā honoribus domi pariter ac militię clarum. Huic, ritu solenni tradita extēplō gubernacula. Atq; eō lætius fuit eius initium magistratus, quod per eos ipsos menses, è Dominicana quoq; familia prædicatores in Indiam peruenēre. Duodecim erant numero. Antēst item habebant Iacobum Bermudium Castellannum. Hisce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumq; Goz magno rei Christianę bono, & vrbs ornamento conditum est.

Libri tertijdecimi finis.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER QVARTVS DE-

CIMVS.

VB idem tempus, quo hæc in India gerebantur, in ultimas quoque terras porta præter spem & expectationē ingens Euangelio paruit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institutoribus amicitia, de religionis Christianæ mysterijs, ac simul de Xauerij sacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs in familiari sermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto studio est captus, uti ad eum inquirendum, vasto & ignoto fœle mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis ijsdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque ut pater item de Iaponijs mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætatus, crebris deinde colloquijs varia ex ijsdem sciscitari non destitit. percommodè ad singula respondabant: minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles, tum humanitas. viſa. ergo Xauerius, ut primum Indica negotia tranſegisset, Iaponios (quod iam ante cogitarat) omnino dire constituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspicien-

ciendę; Angerū Goam via breuiore pręmisit. Ioan-
nē Beiram, Nunnū Riberium, Nicolaum Nonnium
locios Molucas petere iussit. Malacensis catechis-
mi, quem negligi aut remitti nolebat, munus Vin-
centio Viegę externo sacerdoti egregiē probo cō-
credidit. Mox ipse perquā difficili ac periculo-
sa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori
promontorium Piscariosque traiecit fines. ac su-
is, qui in ea regione curabant, Antonium Crimi-
nalem communi consensu pręposuit: neophyros
ad perseuerantiam adhortatus est; oratoria reco-
gnouit; nec leuibus denuo signis atque miraculis
Christianę fidei veritatem ostendit. morbos de-
pulit: dęmonia exegit: mortuos quin etiam reuo-
casse perhibetur; quod tamen vt postea fateretur
ipse, quamquam grauissimorum hominum prece
fatigatus, adduci non potuit. Hisce alijsq; in ora
Piscaria gestis rebus, ad vrbem Goam summa ci-
uium gratulatione peruenit paulo antequā Prę-
tor Castrius ē vita discederet. huic animam agen-
ti (vt supra significatum est) affuit. Angerum vnā
cū famulis probe institutum, sacro intinxit latice,
ac Paullū appellauit. famulorū alter Ioannes, alter
Antonius nominati, ea mensis Iaponicę fuēre liba-
mina. simul, ē socijs alios aliō: Alphonsū Cypria-
num genere Castellatum, in Diui Thomę Colo-
niam, Gasparem Berzeū, ortum in Belgis, Arnstuziam destinauit. Goani collegij ac seminarij do-
mesticę disciplinę consuluit. Indica suorum do-
milia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta sub-
iecit. Interim verò, Iaponicam ad expeditionem,
instante iam die, se ipse diligenter parabat. is vbi
percrebuit rumor, priorum greges ad illum protin-
us lacrymabūdi conueniunt. monent, obsecrāt;

R r . obre-

obtestantur, ne semet vltro tam ancipitem ac periculofam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consilij tantum in discrimē adducat. Sanè quàm multa erant, quæ quamlibet animosum hominem ac fortem, absterrere à tali itinere possent. primum ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecentas distat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præsertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis infestum, itemq; à Sinarum præfidijs, quæ sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tamquam in hostes inuadunt. idque tum erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusitanos nondum essent planè reconciliata commercia, neque locus foret Sinarum vllus, quo Lusitanis ad contrahendum apertè descendere, aut vbi tutò commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis insidiosa vada syrtesq; nondum ad plenum ijs cursibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vorticolum, totas haud rarò naues absorbet. & super hæc, præcipuus nautarum terror, ecnèphiastyphon; fuetus in ea vel maximè plaga furere: & ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia, in asperum sæpe littus ac saxa torquere. Cùm hæc & alia multa ad timorem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum vltu, tali sapientia vir, tantis periculis obijceret iponte sese, relictaque in vicino segete, cuius ipsemet sementem fecisset; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus noualia peteret;

„ Alt ego (inquit ille) satis mirari non possum, cur
 „ infinitam Dei vim pariter & clementiam quoti-
 „ dianis præconijs celebrare soliti, eidem nunc po-
 tentiæ

teniꝑ ac bonitati, meo potissimum in capite diffu-
 datis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbi-
 ter sit, huic animata æquè atque inanima, prorsus
 ad nutum omnia deseruire? Testis haud semel
 vnda, quæ se se Domini ac famulorū postea gressibus,
 mutata illicò natura, calcandam exhibuit. Testes
 venti ac procellæ, quæ perfusis vltimi exitij
 horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt.
 Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino,
 nisi ex Domini voluntate, malo dæmoni licuisse
 comperimus. Testis denique (ne in re aperta
 fim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos
 omnes numeratos esse, ac ne vnum quidem ex ijs
 periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Regum
 ducumve internuntij ac præcones, regijs duntaxat
 insignibus freti, per media castra, per instruat
 armatorum phalangas ac tormenta disposita, vadunt
 securi & inermes; ita, diuinarum legum interpretes,
 gentiumque doctores, vna summi Regis tutela ac
 maiestate subnixi, per varia terræ marisque
 pericula, atque aded per intentas vndiq; machinas
 ac mucrones, quocumq; res postularit, intrepidi
 atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti
 ipsi quos narras, in latrones incidunt, laniantur à
 feris, naufragia faciunt: varijs implicatur morbis;
 æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate
 laborant, circumueniuntur consceleratorū insidijs,
 factionibus opprimuntur; tyrannorum iussu
 omnibus supplicijs excruciatī mactantur. Concedo:
 & quidē hisce itineribus olim Apostoli ac martyres
 ad sempiternam gloriam peruenērunt. Sed idem
 contendo; hæc omnia ad illorum vel probandam
 fidem, vel constantiā illustrandam, Diuina tantum
 dispensatione permitti. Nam

Rr 1

alio-

„ alioqui refertur historiarum sunt exemplis corum, qui-
 „ bus esurientibus angeli ministrarint cibos, quo-
 „ rum leuanda siti, purissimi subito fontes e terra
 „ emicuerint; quibus, posita extemplo seditia, flatus
 „ ac tempestates obsecundarint; quos, voracissi-
 „ ma & in alios ferocissima bellum, propalam blan-
 „ diendo permulserint; quos vel exquisitissima lecto-
 „ rum carnificumque tormenta nil lasserint; queis
 „ ferrum, equulei, virga, rota, flammam pepercerint.
 „ Atque in eiusmodi certaminibus, tamen non sem-
 „ per explorata victoria est, multique ac magni sa-
 „ pe conatus in irritum cadunt; tamen diuinam glo-
 „ riam & hominum saluti seruientem, fidenter omnia
 „ tentare, moliri, experiri par est. Itane verò? ad le-
 „ uissimam incertamque praedam, per densas acies,
 „ micantes gladios, & volitantia tela caeco impetu
 „ ruet miles; inanes honorum titulos, & speciosa
 „ vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitio-
 „ sus per summam indignitatem atque miseriam,
 „ quotidianis obsequiis, adulatione serui, vale-
 „ tudinis damno, patrimonij profusione captabit;
 „ sordidarum mercium causa, quaeque dumtaxat cor-
 „ porum seruiunt & vetustate facillime corrumpun-
 „ tur, institor ac nauicularius, terra vnde ortum ha-
 „ bet, relicta, veluti ruptis naturae foederibus, ven-
 „ torum ac maris irae sese permittet; obiectusque flu-
 „ tibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum
 „ auium instar, ignota semper littora pererrabit;
 „ nos, propagandae religionis, amplificandi Christi-
 „ ani nominis, omnipotentis Dei demerendi, ser-
 „ uandi humani generis gratia; inopiam, & rumnas,
 „ incommoda, mortem denique recusabimus? pra-
 „ fertim cum illorum temporarios labores, ab-
 „ improba plerumque cupiditate protectos, mortem
 „ que

que vnâ, altera sæpe mors, & sempiterni labores, “
 atque infiniti cruciatus excipiant; nostram indu- “
 striam operamq; si in officio ac fide ad extremum “
 vsque perstemus, beatissima æternitas, immorta- “
 les coronæ, immensa præmia mancant. nihil er- “
 go sit tanti, quo nostra de Deo, deque hominibus “
 benemerendi studia retardentur. Nā quod Goanæ “
 Ecclesiæ, viciniq; huiusce tractus, absente me, so- “
 litudinem pertimescitis; agnosco pietatē vestrā. “
 sed ne in hanc messē operæ desint, satis à me, vt “
 in tanta nostrorū paucitate, prouisum est. Paulū “
 Camertem eximia caritate virum, Goano colle- “
 gio; Antonium Criminalem, insigni virtute pasto- “
 rem, Ecclesiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus “
 vtrumque præfecimus. Ad hæc, episcopum ha- “
 betis in vrbe vigilantissimum; Franciscanos, Domi- “
 nicanosque fratres, vestri amantissimos cupidif- “
 simosque: præter hosce, alij quoque subinde “
 sacerdotes è Lusitania superuenient. Vltimis, vl- “
 timis, inquam, nationibus, ad quas læti salutis “
 nuntij, nullo vnquam tempore allati sunt, rectus “
 ad vitam æternam callis tandem aliquando mon- “
 strandus; ac teterrima dæmonum seruitute mise- “
 randum in modum oppressis; Christianæ liberta- “
 tis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro “
 Lusitanis tantum, aut Canarinis, aut Parauis, sed “
 pro vniuerso hominum genere, quotquot vbique “
 sunt, fuere, futuri sunt, redemptor idem & con- “
 ditor IESVS vitam ac sanguinem in cruce profu- “
 dit. quibus miserrima captiuitate detentis, cum in “
 idiplum à præpotenti Deo vocatus detestatus- “
 que sis, non omni ratione consuluisse, neque per “
 inuia quamuis & aspera sacrum Euangeliū pertu- “
 lisse; extremæ non modò ignauiz, sed etiam per- “

2, fidiz crimen esse quis ambigat? Proinde facessant
 3, querelæ, absint complorationes, singultus ac sus-
 4, piria fileant. quin potius, vti Christianos, & Dei
 5, hominumque amantes decet, meam hanc expedi-
 6, tionem, faultis, vt ita dicam, ominibus, & studio
 7, incensis, apud Deum suffragationibus prosequi-
 8, mini. Hisce dictis leuato vtcunq; mœrore, conscē-
 9, dit nauim Aprilī mense, anno post Christū natum
 10, M D X L I X. Comites habuit è societate Cosmum
 Turrianum, & Ioannem Fernandum Hispanos: de
 externis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinū
 ab Goa primū, inde Malacam exeunte Maio ve-
 nēre. Hic patri quò intenderat pergere cupienti,
 nauis Lusitanorū nulla sese obtulit. Iuncus erat Si-
 narum in Malacēsi portu, & quidem piratica infā-
 mis. vulgo latronis iuncū appellabant. Cum hoc
 ipso latrone Xauerius (tanta inerat eius menti fi-
 ducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab dæ-
 monum seruitute Iaponios) certa mercede pacisci-
 tur, vti relictis ad læuā Sinis; ipsum & comites in
 Iaponem extēplō perducatur. soluere viij. Kal. Iulias
 ipso D. Ioannis Baptistæ die natali. Post multa na-
 uigationis incōmoda, & nautarum fraudes, Can-
 goximam, Angeri, vti dictum est, patriam attigē-
 re xvij. Kal. Septembris, qui dies Assumptæ in cæ-
 lum Deiparæ Virgini sacer est. Xauerius à Pauli
 propinquis atque domesticis amanter exceptus,
 vix dum recreatis à maritima iactatione comiti-
 bus, ad Christianā rem animum adiecit. linguę pri-
 mū Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli sum-
 mo studio ac sedulitate institit operam dare. in
 præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuer-
 tendis, quamquam enixè adiuuante Paulo, tamen
 ob rei difficultatem, & mysteriorū altitudinem,
 & lin-

& linguarum inscitiam, complures dies ingenti labore miseriaque desudatum est. postremò, ijs in codicem utcunque relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vnà cum socijs cæpit. magni extemplò concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alij solæcos barbariemque; alij, quid ea lectione significaretur, ambigere; alij peregrinum habitum cultumque demirari: alij etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, probris & cauillis petulanter incessere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum ytiq; genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum gratia, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius interea socijque nihil de studio & contentione remittere. adhuc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ, mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac salutarem doctrinam afferre se, factis moribusque multò magis, quàm dictis aut scriptis ostenderent. Inde haud leuiter commoneri ciuitas cæpta; nostrisque non ad magistratus modò, sed etià ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adnidente, facile patuit aditus. Commmercium is Lusitanorum auidè iamdudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus commeare didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur; valde sese illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & Sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, id ipsum, fieri ab omnibus qui aderant, im-

perauit: ac prædicandi Euangelij, & baptizanda ritu Christiano gentis potestaté haud grauaté concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonzj etiam (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capti, vel suis opibus ac maiestate confisi: cum nihil ab ignotis præsertim externisq; sibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in urbem inducta. Pauli primùm vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesq; hortante, monente, docete, ad baptismum adducti, hosce deinceps alij subsequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis, operâ Xauerius in primis impèdebat assiduâ. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguz vsu nactus foret, Iaponis caput Meacumadire, & quò expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regi primùm ipsi vel Imperatori, què vniuerso Iaponi præesse audierat, Euâgelium afferre: sed Regis præcipuè Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quàm cogitârat in eadem vrbe detentus est. Inter hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandum regni Figenfis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum est; per iniquo tulit animo Rex, vicinos dynastas insperatis augeri opibus, at se diuturna luctu aduētitiij exspectatione frustrari. ex eo tempore sensim auersari Xauerium cæpit, & ab ipsius doctrina præceptisq; refugere. Bonzj quoq; , posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi; Euangelij luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique discipulos & sectatores ab se auocari animaduерterunt;

immu-

immutata subito voluntate, Xauerium execrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere; publice priuatimque maledictis lacerare atque proscindere; offensum iam Regis animum nouis in dies facibus inlignare, neq; ab incepto destitère; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, ne quis omnino, relictis patrijs auitisque noua & peregrina sacra susceperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & graua perpeffus incommoda, Meacum quò pridè intenderat, abire decreuit. Christianorù numerus in vrbe Cangoxima ad centum fermè peruenerat. Paruulum cum gregem, Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cū à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiâ ab regulo perhonorificè acceptus est; & quod optabat vnū, illicò facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiore notitiâ noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim alijs, alijsq; prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & castè viuendo; plures paucis diebus Firadi, quàm toto anno Cangoximæ ad Christum adiunxere. ijs Cosmi Turriani curæ fideique concredit, Xauerius cum Fernando Meacum petens; circa Octobris initium, sœuiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firando processit. ea tum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euerfa est) in Iaponis fermè vmbilico sita, ac Regem habebat longè

lateque imperantem. Ad eum Xauerus accitus Fernando comite accessit. ille de vno coeli terraque conditore, de lapsu angelorum hominumque, de redemptore generis humani IESV Christo Dei filio, de sempiternis poenis ac premijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horae spatio mirum in modum attentas aures praebeuit: dein; vt sine honore, ita sine iniuria vtrumque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita praedicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculosque accidere potuit, ergo, non plebis tantum insanae, sed etiam nobilium infesto clamore, sibilisque & cachinnis explosi; & omni petulantiae genere vexati sunt nullo prorsus operae pretio. Hae per eos dies Amangutij gesta. Mecum inde abeuntes, duorum fere mensium iter ex cepit difficile & asperum, à latronibus atque piratis infestum; niue geluque, syluis ac saltibus; ad haec, interueniente pelago vel aestuarijs impeditum. Id iter ingressi humano praesidio nullo, difficile dictu est quam grauiam, quam acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata sarcinula. in manicas oryzae semitostae indiderant bolos (aue lam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente sitim leuabant. Ignari viarum, & simul quod latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari deposita veste persequabantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amnesque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatio-

ac,

ne, partim etiam assidua sarcinæ vestigatione iam, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruiebant, pèdibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescens: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla; præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur, ast vbi transmittendum esset mare, vix atque ægrè tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam pæne sentinam detrudi cõsueuerant. Per eiusmodi vexationes atque miseriae cùm ad urbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minimè idoneû sationi Euangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstruças incolarum aures offendunt. Ad ipsum verò Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura, gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod se se haud iniquum illis ante præbuerat Rex, certum erat fixumque Xaerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniam experiendo cognorat, laponios, Bonziorum furo & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona fermè corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare se se; & Christi causâ, non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari

tuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggrediretur, Firandum accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indię Prętore & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec nõ à Malacensi Pręfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota. In ijs erat Lusitana vestis vinumque prænobile; musica sambuca, & horologium ex ijs, quæ inæquali ponderum examine, pluriumque rotarum denticulis inter sese implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum intervalla distinguunt: quam Europę solertiz machinam gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis, ipse, præter Ioannem Fernandum duobus tribusve Iaponijs comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum consiliarijs contulit, ijsdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primum, auri argenti que noui leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cùm Xaverius obfirmato consilio cuncta reiecisset; altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adsignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, non Amangutij modò, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regni que, vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuiuslibet amplecti liberum esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri. sub hæc, Evangelici præcones ad instituta; munia quàm acerrimo studio retulere sese. interdiu, in arcibus triujsque concio-

nes habebant; noctu, confluentibus ad se omnium ordinum, ætatum, sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa præbebant. erat autem tanta frequentia celebrataque, vti coctum ædes ipsæ non caperēt: alij, quæ in publico inaudissent; priuatim ac per otium auere nosse: alij etiam, animi causa, incompram ac rudem peregrinorum atque hospitem irritare linguam, & cum effuso adflātium cachinno de industria disputationem extrahere. alij, denique varijs interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores novos. Huic tantæ curiositati cum ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è physica ratione, partim è Theologorum decretis atque responsis identidem satisfaceret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris, & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamen idcirco Xauerus despondere animum: quin potius omnem in partem versare semet, captisquæ acriter ac perseueranter instare. Cum aliquot iam menses crudum aridumque nouale tractasset, ac, nullodum fructu, diuini verbi semina proiecisset; tandem è proscisso ac sæpius iterato solo, Christianæ fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi. Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præteriens è plebe neicio quis, attracta præpingui saliuæ, repete in mediam inspuuit faciem. ille, tunc perturbatione vlla spiritum linteolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, captâ orationem eodem prorsus tenore vultuque prolequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum æstimator (ex quo facile intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cepit cogitare apud se; profectò nobilif-

bilissimum atque adeò diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduceret, dimissa dein concione, domum ad Fernandū venit; præcipua Christianæ fidei capita legesque probè cognoscit: postremò, certis precationibus, Mosiſq; decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, antea actæ vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alij deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in proposito firmi stabilesq; vti per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbat, suis tamè ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsq; tempus religiose coluerint. inter quæ circumactò iam anno Lusitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab ijs de statu rerum Indicarum Xauerus cum litteras accepisset, cum alias ob causas eam sibi prouinciā repetendam existimabat; tūc verò, vti rursus inde quocunque opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primò quoque tempore Sinas ipsos Euangelij gratia adire cogitabat, haud absurda ratione coniectans, si gentem illam Christo lucratus foret; eius lucri accessiōem facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socij minimè segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit

fuit opera Gasparis Berzei, quē Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido ~~Gonsa~~, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cū in Lusitaniam deuenisset, in societate adscitus, ac diu multumq; probatus, in expeditionem Indicam vnà cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo, nauem Ioannis Mēdozæ conscendit. socij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, vti quotidie publicè tum ad plebem erudiendam catechismū exerceri, tū ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permetteret. Mox ad vitia tollenda corrigendosque hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruillem, epibatz circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, alex, rixis, calumnijs adfecti. Ad horum sananda ingenia, Gaspar, exemplo priusquam verbo opus esse ratus, cunctis, vti æquum erat, ad omnem virtutē & caritatē præluce perrexit. Neque sanè ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primū socij eius è maritima iactatione & nausea in morbum incidere. ijs dum accuratè ministrat, & propalam coqui munere fungitur, ita despicabilis initio visus, vti paranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circum pueri, præter ceteras contumelias, appositam quoq; ollam aut furto subducerent,

aut per lasciuiam frangerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnoscque abstinere, per spectâ dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptu in verecundiam vertit: nec desu're, qui laboranti, per se perque suos opportune succurrerent, simul etiam socijs melius cepit esse. operam ergo ijs adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægros, veterem iam societatis instituto, conuertit. ex quâ mirum dictu, quanta quàm breui omniū vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam; non promiscuam seruorum, nautarum, militum, institorum turbam, contineri marino illo domicilio diceres. Primus fermè Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione se se collegit: pijsque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum alijs quoque opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia; suos primùm familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis eleemosynis alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiâ haud infimæ sortis negotiator, Christianæ caritatis pulchritudine ac specie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductum ac vitæ rationes applicuit. inter eiusmodi occupationes Guineæ malacia primū, dein sæuissimis procellis duabus circa Bonæ spei promontorium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incommodis, tantæque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambi cum nauis appellitur. Ibi optatissima dierū quindecim capta quies; terrestribus, etiam diuersorij è maritima iactatione refecti plerique. Gaspari

ran-

tantum ac socijs, de aliorum magis quam de sua incolumitate sollicitis, integratus labor. laura illis inquilinorum hospitia minimè decrant; ac multi; ut ijs ad valetudinem tuendam viderentur, instabant; sed Gaspar, Xauerij æmulator egregius, deportatis in publicum nosocomium ægrotis, eodè ipse quoque successit: ac refouendis eorum corporibus animisque (cùm ad centum & viginti decuberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impedit. Per id ipsum tempus alia eiusdem classis naui, fratres Dominicani duo Mosambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animum ac vires intendit. varijs quotidie locis ad multitudinem; in ipso Prætorio ad selectam nobilitatem proceresque verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua emendatione morum, è voluntarijs diuitum ac delicatiorum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex ijs primarius quidam sæpe conuictus; denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratus: viz; vrbis, vario peristromate, ac virenti palma elegantem in modum ornata: neophyti magna tum Christianorum, tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac Præторе, honoris causa ritè suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum: adolescens Antonius ap-

pellatus. in hac deinde familiâ, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoq; propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi multa Goz Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vti dicebamus, Armuziam; in ipsa primum nauigatione pristinam cunctos adiuvandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiæ felicitis delatus; Europæos exsules, vel decoctores, qui tamquam ad asylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam; in ipso portu, officij causa obuios habuit Proepiscopum, & sacerdotes. ab ijs cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectû deducitur. ibi cum inter se præfectus, & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratijs utrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum monstra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ assidue cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepsit ac muniit. simul, optimatum voluntates sibi conciliare aggressus, breni perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis acceptior esset, aut carior. Per hos maxime, de statu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominû diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimû ex parte oppugnaret sceleris & nequitie munimenta; arcem ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, inciticia diuini patris humaniq; iuris; & alta quadam futuri seculi obli-

oblivione cōstabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani cōueniē & inquilini, magistris, ac monitoribus, parochisq; caruerant: &, qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quàm animarū inhiant lucris. ergo passim enata virgultavepresq;, omnem ab infelici tellure benigni syderis radiū ac lumen arcebant. hinc teterrima rerū, cæremoniarum, errorumq; colluies; artes magicę; diuinitio; sortes; concubitus incesti ac vagi; quodq; haud minus detestēre, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vtriusq; Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarū gentium ritus moresq; transirent. eam consuetudinem, Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus, ac terribili cælestium irarum denunciatione discussit. Et auxerat opportunè pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos fortè dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatē fidei reuocandā, & prauę religionis procul habēda contagia, nullo non die statis horis à Xauerij formula publicè catechismū habebat. id verò in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusq; mancipia, Christianis præceptionibus ac mysterioris erudita. simul etiā quotidianę singulorū vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparē cuncta deferret: propositisq; premiis ac poenis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legesq; serui mox heris, filij parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, alijsq; priuatim edebant; eosq; omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublati ibi quo-

ss 2 quo

que prephanis & lasciuis cantionibus, castissimo
 versu ac salutaribus monitis dies ac noctes om-
 nia personabant. Ita, religionis integritati, non in-
 præiens modus, sed in posterum quoque magna ex
 parte consultum. Erant præterea qui ferrum, &
 sulphur, veritasque merces alias, Turcis ac Maho-
 metanis inferrent, quod Pontificias diras, contra
 id facinus in cœna Domini cum horrendo carmi-
 ne fundi solitas, vel proterue contēnerent, vel pe-
 nitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, &
 quæstu sacrilego destitēre non pauci, & pro ea po-
 testate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ec-
 clesia restituri. Ab hisce victorijs, Christi miles, te-
 terrimam aliam generis humani pestem aggredi-
 tur, auaritiā, & foenebre malum: quo in genere tan-
 ta erat nonnullorum impudentia (qui se Christia-
 nos ferebat) vt aureorū vix decem iteratis per an-
 num vsuris, integra semper sorte, seque familiam-
 que turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera, Gas-
 par, de auaritiæ peccato disputationes instituit
 subtilitate doctrinæ, tam veris grauibuscque senten-
 tijs, tam incensis amore diuino verborum fulmi-
 nibus, vt hoc etiam dæmonis castellū pæne à fun-
 damentis frequenti verberatione conuulserit. Id,
 graui multorum prænitentia, & euidenti morum
 ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima luce,
 ne salutato quidē Deo, ad argētarias tabernas pro-
 tinus itare adsueti, atque ibi nullo recti prauique
 discrimine res cōtrahere, pecunias huc illucque tra-
 ijcere, foenus augere; iam, intima religione tacti,
 domo templum rectā, inde forum adibant. ibi, stu-
 pentibus alienigenis pariter incolisque, tamquam
 in academia, de iure mutui, de legibus permuta-
 tionum, de Christiani mercatoris officio, è Gaspa-
 ris

sis potissimum pręceptis ac traditione quęrebāt.
 Neque labijs dumtaxat ac vultu sese philosophia
 continuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inex-
 orabilibus ad eam diē claustris obseratas aperuit
 arcas. Igitur ex malē parto restitutiones vel in du-
 plum iuitis dominis, aut, vbi ij non apparerent, in
 pios vñs; & super hęc eleēmosynę factę complu-
 res, atque ex ijs, auri argentiq̃ue redactum, quod
 magno puellarum numero collocando, nosoco-
 mij laxandis angustijs, & multorum inopię leuan-
 dę sat esset. opulenti pręterea negotiatores, gehē-
 nę metu percussī, vltro suas omnes rationes ad
 Gasparis arbitrium cōtulēre, parati, quicquid ab
 se fraudatum fuisset, non pecunia tantū, sed et-
 iam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per
 hunc modum, fraudibus & rapinis obuiam itum
 est. Ingens pręterea, vt in celeberrimo portu, am-
 plisq̃ue diuitijs, erat Armuzę luxus. ea quoq; Sa-
 tanz opera Gaspar aggressus, multorum excussit
 delicias, multos à scortis atque à nefario pellica-
 tu diuulsit. Inde ad lites dirimendas tollendasq̃ue
 inimicitias adiecit animum: monitisq̃ue & aucto-
 ritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis in-
 ter se dextris, & venia offensionum petita, publicē
 ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia,
 in gratiam optimo exemplo redirent. Non cun-
 dem cum ficarijs (quorum erat ibi summa licen-
 tia) successum habuit res: Gasparis dicta palam
 aspernabantur, negantes, futura damna lucraue si-
 bi esse tanti, vt pręsentem fructum ac dulcedinem
 vñionis amitterent. Hoc perditorum hominum
 genus, itemq̃ue blasphemī, & seditiosi, & grassato-
 res, egit cum Lusitano pręfeto Gaspar, vt oppi-
 do pellerentur; sed propter multitudinem impe-

ss 3

crari

petrari non potuit. Crescebat interim occupatio-
 num moles. quippe non vnus nationis alteriusve
 salutem Gaspar complexus erat animo, sed omni-
 um prorsus, quotquot in eadem insula versaren-
 tur. quò pluribus ergo sufficeret, spatia temporis
 certa ratione dispensare coactus est. Dominicam
 feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam,
 populo Christiano: secundam ethnicis; sextā Ma-
 hometanis; sabbatum Hebræis (quos harum quæq;
 secta festos obseruabat dies) attribuit. Christia-
 nis, quod eorum potissimum gratia missus in ea
 loca fuisset, idcirco longè plurimum operæ tri-
 buendum putabat. igitur & ægrotis in nosoco-
 mio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodi-
 as adibat frequenter; catechesim verò itemque
 conciones, vel feruentissimo solis ardore (cùm
 intra tectorum vmbras immersi aquis incolæ se-
 dent) habere pergebat tanto omnium ordinum
 ætatumque concursu, loca certatim occupan-
 tium, vti pæne ante lucem templum auditoribus
 oppleretur. accedebat domestica & quotidiana
 consuetudo multorum; vt, quod è superiore in-
 cassum egerat loco, priuatis colloquijs, & fami-
 liari conuictu ad exitum haud rarò perduceret.
 Multo verò maximam temporis partem exime-
 bat poenitentiaæ sacramentum, cui Gaspar non
 interdiu solùm instabat, sed etiam nocturnatque ita
 distinebatur interdum, vti ad necessariam corpo-
 ris quietem, quantouis adhibito conatu, spatium
 horæ vix vnus eriperet. Auxit eam occupationē,
 publicè per eos dies accepta clades. Munitum &
 opportunum castellum erat in Persidis continen-
 te, Monzianum, Armuzianæ ditiois. id hosti re-
 pente prodictū est. eò vehemētius tum Regis, tum
 popu-

popularium animos inopinata res perculit. missus extemplo recuperandi causa Mahometanus praefectus cum quinque millibus Persicę iuuentutis. additi ex foedere, Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala praerant. Hosce, Gaspar, antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud ceteros inania fuere monita: flagitijs non minus quam armis operati ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis poenas Lusitani propediem darent. Praesensioni respondit exitus quippe, ut in statua peruertum est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui periire ad quinquaginta. vulnerati praeterea ab hoste circiter centum. inde cum alij deinceps atque alij caderent, ac veluti pecora passim inhumati iacerent; consternata foedo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitij metu perterrita; conuulsis repente signis ægre Armuziam repetunt; Gasparem vnum omnes requirunt; uti se à peccatis absoluat, ac resipiscentes exaudiat, obtestantur. Nec mora; in valedudinarium admissi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplo medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites, vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere. quocirca ita distringebatur, uti vno eodemque tempore, huic peccata expromenti, aures: illi animam agentis, voces & hortamenta praerberet. Cecidit perincommode, quod vi morbi emotis mente non-

nullis, ad confessionem peragendam neque ratio,
 neque sermo constaret. in ijs quidam cū ferrum
 in sese repente strinxisset; clamore & cōcursu retē
 tus, extorto gladio, in Gasparis fauces inuasit ma-
 nibus: ac minimum abfuit, quin spiritu interclu-
 so prāfocaret infontem. per vim auulsus, paulo
 pōst expirauit. instinctu mali dāmonis in eam ra-
 biem actus creditur, tantam à Dei famulo sibi quo-
 tidie prādam eripi non ferentis. Inter hęc, solli-
 cito Rege populoque, quod extraheretur bellum,
 & amissi castelli obsidio malè procederet; suppli-
 cationes ad Beatę Virginis ædiculam duo fere
 millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit. insigni piē-
 tate concepta excalceati non semel iēre quam-
 plurimi, cælestem opem ac pacem consono cla-
 more poscentes, haud in irritum fusa obsecratio.
 Monachum, vi & armis ad eam diem frustra op-
 pugnatum conditionibus demum, ac subita volū-
 tatum inclinatione receptum est. ea res pręter spē
 nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam
 & gloriam peperit. eximie viri sanctimonie felix
 tribuebatur euentus. Accessēre ad nominis cele-
 britatem ac famam, in alio genere nonnulla mira-
 cula. Lusitanus erat prādiues, mammonę laqueis
 valde irretitus. is Gasparem salutaria dantem mo-
 nita, identidem respuebat, hoc etiam nomine in-
 fensus patri, quod suum negotiandi ac viuē-
 digenus (vt est suspicax malè conscia mens) pu-
 blicis ab eo cōcionibus, p̄priē perstringi putaret.
 cum huius pertinacia Gaspar interim officijs &
 caritate certabat, ac plurima nequicquā expertus,
 ad extremum magis magisque pro illo se mace-
 rat, preces & obsecrationes instaurat. nouissima
 demū hęc remedia valuēre. propitiati Domini in
 obsti-

obstinatū indulgentia singularis apparuit: quippe
 fera iam nocte, secundum quietem Lusitanus præ-
 sentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherri-
 ma forma conspicuum, suauissimo quodam odore
 fragrantem. tum alter adstans iacenti nescio quis,
 amica voce; quid, inquit, dubitas, cœlesti huic me
 dico, animi tui latebras & vlcera patefacere? pône
 cernis quantus oris decor, quāta & quā angusta
 corporis totius habitusque dignitas sit? hisce di-
 ctis erecto mirum in modum homini, & experien-
 di causa manus ad tactum adinouenti, apparere
 Gaspar ē vestigio desijt. eam scilicet frustrationē
 Lusitanus ægrè admodum ferre. Tum alter ille, tri-
 stem ac mœrentem bono animo iubet esse, certam
 desiderati sacerdotis in proximo spōdet copiam,
 quippe, vbi diluxerit, in regio nosocomio publi-
 cè sacris operaturum. hæc effatus, item euanuit.
 Admiranda somnij virtus fuit. lapideum viri pe-
 ctus emollijt; vim lacrymarum expressit. maden-
 tibus inde oculis ac genis euigilans, Gasperem ē
 valetudinario precibus infimis domum accersit;
 perque summam obseruantiam, ac mistum gra-
 tulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem
 vitæ, quantum repetere potuit memorando, no-
 xas edisserit; eidem seque & sua cuncta permittit.
 mox tempestiuo dierum aliquot secessu, medita-
 tione saluberrima vegetatus, cū alia Christia-
 næ sanitatis minimè obscura dedit signa; tum ve-
 rō, quod in egentes, breui aureorum millia circi-
 ter quinque distribuit. Alium quendam, Gaspar,
 diu multumque obluctantem, ad euomendam ani-
 mi faniem, plagasque nudandas tandem aliquan-
 do perduxerat. is, peracta confessione, dum circa
 mediam noctem ē præscripto satisfacit; ecce tibi,

Sf 3

tetrīs

tetris animalibus foedisque monstribus cubiculum
 repente completur. ab ijs circumuentus, ac variè
 petitus, obrigit primò; & conscius offensionum,
 incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipsis, vt
 aiunt, vestimētis illicò raperetur, extimuit. dein,
 vbi se se paululum ex pauore collegit, detractam è
 parete sacram imaginem arctè complexus, mag-
 no clamore diuinum implorat auxiliū. Ad eas
 voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis
 turba discessit tanto cum tumultu strepituque, vti
 domus tota concuti & conuelli funditus videretur.
 Id probè expiati purgatiq̃ue animi argumen-
 tum nonnulli duxere. certa magna tum sua, tum
 Gasparis laude, vir ille, haud paulò meliorem in-
 de vitæ rationem instituit. Alius, cū aliquot iam
 annos in flagitiorum tenebris & cœno iaceret; in
 Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur;
 affirmans, mortem subitum potius, quàm Gaspa-
 ris vultum atque iudiciū. Veritus deinde, ne, si
 diutius in eadem vrbe māssisset, ad id ipsum quod
 adeò horrebat, amicorum aut conuictijs tandem ad-
 digeretur, aut precibus; mutare sedem, & in Indiā
 proficisci quāprimū decreuit, eo consilio vir-
 dum conscenderat nauem, cū subita vi morbi,
 miser, ac simul panico quodam ita correptus est,
 vt cœlestes in suum caput minas vndique inten-
 tas putaret: quicquid increpuisset, se videlicet v-
 num peti sine dubio crederet. Hisce terroribus an-
 xius, in terram exscendit: Gasparem aduocat: pec-
 cata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, ca-
 stigato vetere luxu nouum induit hominem. eod-
 em unprouisę mortis metu pertinaces alij muki
 ad Gasparis tribunal, arbitriūque pertracti. Atque
 horum, animi ferme: illorum, etiam corpora sa-
 nata

mata diuinitus. Primarij viri filius, febri grauissi-
 ma laborabat. eidē erat oculus diuturna tūpe pu-
 tridus, & sꝑuo tumore dirupt⁹. duplici malo mul-
 tis adhibitis effectū nullo remedijs; cū in huma-
 na ope nihil iam esset spei, moerens pater Gasparē
 demissē obtestatur & obsecrat, vt pro salute ca-
 rissimī filij tam periculose ægrotantis, litare dig-
 netur. Fecit ille: neque diutius dilatum ē cœlo be-
 neficium est. eo ipso quo salutare hostiā obtulit
 die, non solū æquatis humoribus. vniuersa fe-
 bris abiit, sed etiam delapsis ex oculo maioribus
 squamis, planē restitutum est lumen. Tum parens,
 accito festinē Gaspari, liberatum vtroque simul
 morbo iuuenem, vix præ lætitiā sui compos osten-
 dit: agitq; gratias immortales, quod sibi pariter ac
 nato spiritum lucemq; reddiderit. At Gaspar,
 modesto vultu, constantiq; sermone, Deiparæ
 Virgini, cuius votium fuerat sacrum, tantam vir-
 tutem, adēd insignē miraculum tribuit. Idem pro
 amico pꝛne iam animam agēte rogatus fecit: ille,
 sacro vixdum absoluto, conualuit. Mulier à dæmo-
 ne propinodum obsessa, spectrisq; horrificis agi-
 tata, in vltimū venerat vitæ discrimen. Euocatus à
 marito Gaspar, vt a filictæ & ex sanguini manus im-
 poneret; per occupationes ipse tum quidem adire
 non potuit; cæterū schedulam, inscripto diuino
 annis Euāgelio, pro se misit, quam pesti amolien-
 dæ mulierē collo suspenderet. id vbi factum, con-
 festim leuatā morbo, terroribusq; soluta, surrexit.
 Præterea, cuiusdam acutissimus laterum dolor,
 pia Gasparis deprecatione sedatus est. Neq; verò
 ad corporis morbos duntaxat leuandos, aut depel-
 lendos, valebant eius vota; sed etiam, vbi ad animi
 salutem id expediret, vltro accersendos augen-
 dosq;

dosque. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & procacitate pæne totius ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde cum multis, vt sit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam à Gaspare diu multumque sollicitatus irritò semper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe secessit, regressus deinde, cum in eadem obstinatione perstaret; quàm vellé (inquit Gaspar) ad flectendam istius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti. nondum id planè optauerat, cum ferus ille, sæuè correptus febris, ad Gasparem, vrgente religione se contulit. à quo per Pœnitentiæ sacramentum ritè expiatus, cum in eius potestate sese futurum omnino affirmasset; apprehensum inermem ac supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensarum tota vrbe circumagit: sanè opportunè: quippe, alij lapidibus, alij gladijs & ballistis instructi, varijs locis inuisum caput ad necem operiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, centurionis humilitate, & Gasparis auctoritate subito mitigatum est. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore egregè affectus foret, vt aduersariorum iras atque imperus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu, Christiana virtute ac submissione perfecit. Alium item superbum, & sanguinarium; truci que ore minaces gerentem spiritus, aduersa præter opinionem valetudo prostrauerat. Vfus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordie & pacis, discordie mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac solitudinem; Christianæ legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere.

inere. Ille, domi: a nondum asperitate sçuitiaque, patrem auersatus, vltro contumelias irgeris, Deumque lacessit ipsum, abiret cum intempe: ita sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaspar; Itane? inquit. Atqui non ante crastinus occidet sol, quam tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames. nec vana cecinit. postera luce ante meridiem acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat. ac parum absuit, quin ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documenta. Præterea missi varijs è nationibus ad eum desertores ac transfugæ, nec non schismatici ventitabant Abassini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solenni ritu piatos, restituebat Ecclesiæ. Ex ijs vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrij decus tulit. Germanuse rat genere, in vrbe Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longè ab Armuzianis finibus pro Mâhometano sese gerebat, tormentarij pulueris artifex, atque ob id ipsum genti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusque ijs quæ Armuziz gerebantur; ab impio ministerio ad famulatû Christi, si Gaspar adiuuaret, quamprimùm redire constituit. Id quò sine arbitris fieret, in atramenti librarij difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque

scn-

sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone cōscribis; vehementer optare se, modò apud Lusitanos tutò liceat cōmorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentię satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplò rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hæcepistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quaesitum. Ille verò intrepidè sese Christianum fateri; atque ad omnia tormenta necemque pro Christi nomine promptum ostendere. Inde furēribus Mahometanis, fœdè laniatus atque dissectus, ad vltimum vique spiritum in veræ fidei confessione permansit. Caput abscissum, & præ longo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multò post, Lusitana classis Armuziam tenuit. milia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ totius animorū sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectum reperiata. eo argumento de Ioannis nece cognitum est. re fixum extemplò caput, Armuziamque accuratè transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atque hæc ferme Dei seruus cum his qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquomodo ad ius ac dirionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus quique alij pseudopphetam sequuntur, cum

ex oc-

occasione aliàs, tum verò sexta, vti dictum est, fe-
 ria maximè versabatur. Apud eos, contra quàm in
 Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existima-
 tionem perspecta & voluntaria viri paupertas;
 & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tan-
 tus corporis neglectus, tanta externi cultus habi-
 tusque tenuitas. Gratiam verò conciliarat comi-
 tas, & mansuetudo, & super hæc, foeneratoribus
 Europæis per illum incussa religio, & exhaustis
 incolis pecuniæ restitute. Augebat venerationem,
 constans apud omnes de eximia illius sanctitate,
 editisque miraculis rumor. vt eum Mahometani
 magnum Christianorum sacerdotem, atque adeo
 ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgo
 appellarent. Ergo ab ijs, patri, inter cætera, nouum
 etiam & inusitatum honoris genus illud ha-
 bitum est. media nocte, videlicet ob calores, il-
 lum non modò in maximum Mahometis tem-
 plum (Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso
 Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christi-
 anis hominibus pedem intulisse capitale est; sed
 etiam in ipsius templi fastigium perduxere fre-
 quentes, magna luminum accesa vi, manum ipsius
 ac vestem subinde osculantes: neque abnuìt ire
 Gaspar, quò gentis ritus ac superstitiones, refuran-
 di gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem
 fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino impul-
 su paulatim in studium Christianæ religionis in-
 cubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia
 traxit è multitudine, itemque e nobilitate nonnul-
 los: neque ita multò post ad se Gasparem accersijt,
 intransique, non assurrexit solùm, sed etiam in
 suamet sella diu renitentem sedere coegit. Ad col-
 loquium, cæteris arbitris consultò remotis, vnus
 inter-

interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, *fide*
 lis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabi-
 cis litteris eruditus. In eo cōgressu, cognita Regis
 voluntate, quominus inuisa proceribus foret, a-
 ctum de coarguendis in publico cœtu & princi-
 pum corona, vanitatis Mahometanz fallacijs: de-
 in dictum catechismo tempus, ac sacro baptis-
 mati: & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus abiit:
 eam rem (neque enim celari diutius potuit) sacra-
 pæ agrè admodum passi, blāditijs primùm ac prae-
 cibus tentant Regem: aspernanti, mox defectionem,
 & arma, & iras Thoma Persarum Regis magni
 denuntiant. Hasce comminationes, diuina tu-
 tela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Ca-
 cizios insuper (quo nomine Mahometanz super-
 stitionis antistites vocant) ausos in regis vestibulo
 de auita religione tenenda vociferari, confestim
 abigi lapidibus iussit, atque perpetuo multauit
 exilio. Haftenus constantiam & fortitudinem
 Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, in-
 testina bella, patriæ excidium, occasum regni omni
 arte miserantis, obtestationes & lacrymas diu-
 tius ferre non valuit. Regis exemplum ceteri ex
 templò secuti. Aliquod deinde interiectis diebus,
 vocato rursus ad se Gaspari plus etiam quàm an-
 tea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas oc-
 currit, ac dextram insuper apprehensam nixus ge-
 nibus exosculari contendit. dein tarditatis purgā-
 dæ causā, docuit quanto in periculo res versaretur.
 Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus
 ac seditiones, externa imminere bella. cedendum
 tempori, neque experiendam tanto discrimine vim.
 vbi primùm atrox procella conciderit, & optata
 affullerit lux, se neque suis promissis, neque

neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatē & incrementum attineant, quantum præsentēs difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta nihilominus exspectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus ingemuit; hortatusque Regem est; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; ei que totam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cœlo auxilium petit: voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per vrbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrimè fœuebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concitata plebe, supplicationes item obire, in ediam extendere, nouaculis cutem incidere, quam maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis execrabile nomen, ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctisq; mysterijs propemodum ex æquo contendere; per summum animi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia dūtaxat psallentium puerorū imbelli turba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perstricti atque ætoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palā victima mortis ac Satanae desigit

Tt

signa:

signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianuz cæmento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes insula tota prohibita, tum verò satrapæ & antistites fremere; violatas religiones, & sacra deserta, cū Armuziano coram, cum cæteris Regibus, Persaq; in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq; ad ultionē accendere; postremò, sese urbē relicturos, & in perniciem vēstigalium aliò commercia auocaturū minari. cū parum terrendo proficerent, ac nihil ominis clausæ valuz perstarent, multò breuiorē, & magis compendiariam ineunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, perq; eos nouū arcis Lusitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum deniq; patefieri, & celeberrimę religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otijque causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamen inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrem ad conuiuium inuitat. in eo cōuiuiō cū blandē super eare Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cœpisset, subito deliquio pæne exanimatus, cœptum omisit. de cæteris qui rem nefariam vrgebant, alij alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cū aliquandiu Christi cultum agitaſſet animo, improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, deniq; sapientem cogitationem abiecit, ac regno cœlesti (quod nimium sæpē fieri videmus) humanas opes, & fluxa commoda vitæ præsentis antetulit. De populo tamē subinde fiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitēbatur, vt Mahometica palā prauitate conuicta, gentem

gentem, si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contrà, tergiuersari, congressum altercationemq; defugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in quæstionem villo pacto deducere. Hoc maximè prætextu conatus Gasparis & prouocationes diu elusere. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam; prædamnare semet, & causæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cum sobrietatis apud eos, tum verò doctrinæ fama præstantem: quippe non Mahometica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam lectitarat, ac medicam insuper callebat artem, eratque in physicis apprimè versatus. Is in medium adductus, Gaspari ante omnia sponsonem obtulit; in montem natiui salis (quales in eo tractu multi cōsurgunt) squalidum, ac desertum, & omnis alimentum penitus inope secederent ambo. vter diutius in eo monte in ediam tolerasset, eius fides in Deum ac religio, rector ac sanctior haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse respondit: hominem à brutis ratione tantum & oratione secerni: verbis agerent prius: cōcertatione verborum si decerni lis, atq; ad liquidum controuersia perducere nō posset; tum demum sponsonem certarent; atq; ad alpera quamlibet experimenta descenderent. Hisce auditis philosophus rubore statim, mox pallore suffundi: nolle se videri victum: nolle rursus infirmas ac frivolas theses in discrimen adducere. ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res est. Porro; hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter

Tt 2 ceteros

cæteros aderant ipsius philosophi vxor, & filia, nō vulgari indole & ingenio fœminæ, & insuper, generis nobilitate insignes, è Zeidenfī familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere. hæ, perspecta pugilis Christiani constantia, Mahometani formidine; profectò nihil syncerum ac solidum subesse patrijs cæremonijs argutè coniectant. dein afflatæ diuinitus, quando pater familias in amentia perstaret, priuatim ipsæmet salutū suæ prospiciūt, baptismum à Gaspare seorsim perunt. ille fœminas illustres apud fidelem amicum & probum, catechismi causa in hospitio locat; ianuīs quæ in publicum ferebant, diligenter occlusis. ea res ob illarum claritatem atrox admodum incolis visa, magnosq; in vrbe animorum motus exciuit: sed partim Gasparis reuerētia, partim Lusitanorum arce machinisq; deterriti, diuersorio vim afferre nō audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitated, ad Gasparem adit; iniuriam dolenter expostulat; coniugem marito, parenti filiam reddi protinus æquum esse, Deos hominesq; testatur. Gaspar cōtra, nihil iniuria factum dicere, fœminas vltro (& sapienter quidē) sibi cōsuluisse: vt Christo iniciarentur, suppliciter exorasse: recta illarum studia deferri, sanctissima postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc, multis vltro citroq; habitis verbis, nouam conditionē philosopho Gaspar tulit; relictam paulo ante disputationem, ex conditio repeterent; testes adessent; si victor euaderet Persa, fœminas domū abduceret cum bonæ pæce: sin victus; vnā cū illis ipse quoque Christum indueret. Eam conditionem admodum grauatè Persa visus accipere: sed amor, & necessitudo, & præterea ratio dignitatis vrgebat. dicatur

citur disputationi dies. ea ubi affuit, in idem conclauē conueniunt. sponſionis iudices ac ſpectatores certaminis Proepiſcopus ipſe, & Penna interpres, itemq; ſcriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec nō alij partis vtriuſq; viri graues adſtabant: ſpectaculi autem eò maior fructus fuit, quod certantium vterq; dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tamquā velites, in irritum aut in diuerſum tela ferrentur; ſed vt inter ſtatarios & exercitatos, collato pede, gladij mucronesq; cōcurrerent. De natura Dei quæſitum in primis. quem ſolitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hæreſi Mahometes affirmat. Hāc naturam vel maximè fœcundam validis argumentis Gaſpar oſtendit: effecitq; ratiocinando, vt i Perſa Deum trinum vni cumq; ex ſidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Chriſto Dei filio ſequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & è Virgine matre conceptum genitumq; Mahometani eximiū illi quidem prophetam agnoſcunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis humani ſalute mortuum, proriſus negant. At Gaſpar, verū Deum pariter hominēq; duplici in vnā hypophaſim coeunte natura, non ſolum è Spiritu ſancto conceptū & natū è Virgine, ſed etiam omnē Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum ſuo capite excepiſſe, diraſq; ſupplicia, & ipſam in Cruce mortē ſponte ſubiſſe; rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœleſti beatitudine fabulantur, quam in fœda ſenſuum voluptate ac titillatione conſtituunt; quæq; de immenſis neſcio quibus Angelorum corporibus ac miniſterijs turpiter adſtruunt, per leui momento cuncta Gaſpar

spas cuertit. Denique, variè argumentando pre-
mendoque, paulatim aduersarium adduxit,
vt Christianam religionem dignam esse quam
prudētissimus quisque maximè foueret; Ma-
hometicam nec sine stultitia suscipi, nec sine
pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc
locum ventum est; nouo perfusus gaudio Ga-
spar, ad Persam: bene habet, inquit, non lon-
gè abes à regno Dei. dein cùm instare perge-
ret, & clarius eandem confessionem exprimere;
Persa confusus ac perturbatus, dæmone represen-
sante resiliens; tam longè sese prolapsus in-
gemuit; ac sibi talia excidisse responsa. postre-
mò, ne manus omnino dedisse videretur, ad ve-
terem cantilenam confugit domesticis negotijs
impeditum, ne fidem falleret, subito se in arenam
descendisse: certis insuper libris ad commentan-
dum sibi opus esse, quò paratior instructiorque
in pugnam rediret, vt proferretur dies, & amplia
retur iudicium, postulauit. inde furtim ex vrbe ad
vicinum dynastam consultandi gratia secessit, ab
eo acriter obuiugatus, quod cum veteratore ac
venefico (ita enim Gasparem appellabat) egisset;
camelis in Persidis interiora transmissus est, ne-
que postea rediit. Insignis ad Caciziorum de-
decus & ignominiam, illa fuga & exsilium fu-
it. vulgo, fractum & abiectum Persam late-
bras quæsiisse narrabant. Vxor interim eius, &
filia, Christianis institutionibus eruditæ, di-
uisis in pauperes aureorum quatuor fere milli-
bus, magno apparatu pompaq; ad templum Chri-
sti adeunt. ibi summo omnium gentium ordi-
numque concursu, mira bonorum læticia, sa-
cro

ero fonte abluuntur. matronæ MARIA, virgini
 Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lu-
 sitano viro dedit in matrimonium. Earum præ-
 clara conuersio Mahometanos in diuersa distra-
 xit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplecte-
 bantur. alios contra, è tam secundo Christianæ
 rei progressu metus incelsit, ne magia & præcan-
 tationibus ad peregrina & inuisa cogerentur sa-
 cra. ac proinde, antistitum admonitu, non modò
 vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam
 ad consuetum catechismi signum, oppositis illi-
 cò manibus obturabant aures; quod ita persua-
 sum haberent, in ipso quoque illiustintinnabulo
 ac sono, vim inesse maleficam. Per idem tempus,
 modò præconum adesset copia, nouus in vicinas
 regiones aditus Euangelio patefcebat. populi
 sunt felicitis Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis
 incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetu-
 stissimi generis: in ipsum vsque Loth originem
 referunt. Horum maiores, fama est mortalium
 primos à Mahomete in fraudem inductos. ij, ru-
 more excitati, qui de Gasparis admiranda virtu-
 te ac doctrina longè lateque manauerat; communi
 consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inui-
 tarunt. magnò studio se teneri veritatis & sa-
 pientiz: ad sitientes aures accederet; non sine
 fructu verba facturum. ea res Gaspari, mistum
 dolore gaudium attulit. sollicitam de officij
 ratione, deque æterna salute gentem in me-
 dia apparere barbaria, magnopere lætabatur.
 obstructum sibi ad eos aditum, valde mœrebat.
 Opratum quippe Gaspari dūdum fuerat; ad mor-
 tem ac supplicia pro Christi nomine subeun-
 da, se se in medios Persos ac Turcas immittere; &

Mahometanæ sectæ mendacia refutare palam: sed eo feruore comperto, Xaucius, publicæ magis rei quàm Gasparis gloriæ consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo vel certè Goani Rectoris iniussu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus; tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo lustrauit: quominus in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suasit, idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc se se initia dabant expeditionis nouæ. necessario dilata, multis, vt sit, difficultatibus interpositis deinde cōsenuit. At Gaspar à libero excursu, & ancipiti peregrinatione cohibitus, eò accuratius operam ac studium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ veriebantur. In ijs aliquot erant Iogues, (de quibus ante commemorauimus) horrido in primis & aspero victu cultuque famam sanctimonix vulgo captare adfueri. suburbanum habebant specum, ac delubrum: interdum ad emendicandam stipem, & imbuendas varijs erroribus hominum mentes prodibant: noctu se se in eam recipiebant latebram: statisque horis (adeò ex omni parte Christianas cæremonias dæmon æmulari non desinit) dato signo ad certas primùm cōmentationes euigilabant; tum ad cælestes honores simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni durezza & austeritate vitæ: neglecta semper barba &

ba & capillo; asperso cineribus corpore; obfusus pannis, ac seminudus; dira macie luridus. hisce alijsq; id genus artibus in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuzig Rex ipse religionis causa portaret. Huc præcipuo conatu Gaspar aggressus, paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodẽ instituit de omni virtute, ac præsertim de cõtinentia & de castitate colloquia, quibus ille paulatim in studiũ Christianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus; & inter consilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutati & anxio, suavit Gaspar, vti diebus triginta continuis, quina verbera virgæ, totidem Christi plagas recolendo susciperet: certamq; sibi lucem à sole iustitiæ accuratis precib⁹ imploraret. Fecit ille diligenter, ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputanti apud se se, clara subitò ad aures accidit vox: *Quin tu, quod tibi monstratur iter in „ grederis: vna est ad salutem via, quã populus Chri „ stianus insilit. simul, vigilanti, magnificus nostratium „* sacrorũ apparatus per speciẽ oblatu: pretiosa Pontificum vestimenta: sumptuosa textilia: mixtæ gémis auroq; fulgentes: nitidissima lintea: nec non disposita in abacis vasa varij generis, auro argentoq; cælata. His ille visis, ac monitis, & intimo sancti spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Manè, vitato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparẽ ipse vltro conuenit; baptismum enixè petijt. adeptus, noua innocentia stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in Europã classe transmissus, iucundũ aliquandiu spectaculũ Regi

Lusitano, ac popularibus præbuit. paranti postmodū è Lusitania Romā ipsā adire, interuenit mors. Cæterū Armuziæ sequenti rectoris auctoritatem. Iogues alij, suaue Christi iugū, graui & acerba demonū excussa tyrannide, subiēre. insignis ad verā Dei gloriā, & rectæ fidei propagationē ea conuersio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac sermone versata. specū ac delubrū Gaspar solemnī ritu expiatum, præalta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedica- idem Iudæos omni officio & caritate complexus, miram ab eorū plebisq; gratiam inijt. inde sese comiter illorum synagogis & coetibus inferendo, quem frustra expectant liberatorem ac Regē aduenisse iam dudū; atque ad infinitā eius clementiam quālibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumque parere, firmis simis argumentis ac testimonijs demonstrabat: uti ab inanibus vmbribus & rācida superstitione ad nouam legem veritatis & gratiæ se se tandē aliquando transferrent; suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros; quos vocant Rabinos, magna apud vāsanam gentem auctoritate, in certamē vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius conuictum vtrunque ad Ecclesiam aggregaret. quominus planè obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario malè quæsitæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce alijsque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ardentem, uti dictum est, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xauerio Ecclesiæ Patauanę præpositū fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum

suum millia, singulis mēſibus ingēti labore nudis pedibus obire adſuetus: ad Remanacoris vada tū erudiendę inſudabat plebi. Vltimus in Septentrio nem Chriſtianorū locus erat ille: Narſingano ſeu Biſnagenſi regno finitimus, agri malè pacati: atque ob id Luſitanorum aliquot præſidio tenebatur. In eodem littore nobiliſſimum idolorum fanum habent Brachmanæ; ij ab Luſitanis militibus per laſciuiam laceſſiti, ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narſingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum ijs acceptas à Luſitano queruntur iniurias: orant obſecrantque, ne patrię religionis antiſtites, Deorum immortalium inter pretes ac ſacerdotes, peregrinis, & profanis, & deſertis hominib⁹, deriſui ac ludibrio diutius patiātur eſſe. Præſentiſſimum quemque ſpreti numinis vindicem vltoremque, maxima ab ſuperis haud dubiè laturum præmia. Hiſce vocibus incitati barbari, certis de more ſignificationibus iuuentutem ad arma vocant: millia ferinè ſex momentò conueniunt: ad Remanacorem agmine infeſto contendūt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo ſeptus munimento, ad incurſum patebat: incolæ minimè feroces ingenio; & ſuper inſitam lenitatem; piſcando natandoque magis quàm bello aut armis exercitati. in Luſitanis tantum erat ſpes: qui tamen ipſi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos forte dies, cum ab alijs imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina, & in fugā agere conſueuerant. Nota hæc Narſingano: ſpeculatores quippe ac delatores occulti non deerant. cō maiore fiducia & impetu ferebātur ad prædam.

Ad-

Aduentu hostiū cognito (& prouecta iā erat dies) Antonius præfectum præsidij Ioannem Fernandū Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosq; aliqua honesta ratione Badagas, ne quicquam adhortatus; templum, vbi rem diuinam manē peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gregem æterno pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit. Miserranda ibi rerum facies. iam iamq; adesse nuntiabatur hostis. inde alij protinus in auia fugam arripere; alij domo raptim elatis quæ quisq; poterat, occupare lintres, vel vbi in ijs locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues; alij, deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi currere. Mulierum in primis triste spectaculum. hæc paruos complexæ liberos, opem à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibusq; cōplebant. Antonius, certatim offerentibus illi scapham Christianis; atque vt præsentī exitio subtraheret sese, etiam atq; etiam obtestantibus; imbellē & opportunam iniuriæ turbam summa ope instat imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lusitanos trepidè moliētes à terra, telis eminus impetunt. lanceis multis; pleriq; sagittis, complures etiā, nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant. ijs licet nondū ita peritè vterētur, tamē haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani periēre postmodum sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergīt fidelis custos armento cōsulere; comitem suū & interpretem, eximia probitate virū, occidi circa se videt. ad eius casum, illicō manibus oculisq; defixis in cœlum, procumbit ingenua; quod ille quadragies fermē

cum

cum iaculatorijs precibus quotidie factitabat. Inter eam supplicatione, ipse quoque; mox impio ferro confossus, animam Deo reddidit. Abscissum caput, & madentē cruore subuculam, barbari ad ostē tationem ex alto suspendunt. inde ad prædam versi, magnum foeminarum ac puerorum abducunt numerum; atque ad gratias pro bene gesta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripudijs abeunt. Beati martyris truncum, tenui cespiti à superstitionibus incolis in summa tellure contextum, Lusitani deinceps altius effossa humo, cum lacrymis condidere. Vir fuit insigni morum sanctitate; minimè vulgari consilio & usu rerum; cibi ac somni parcissimus; patientia corporis animique mira; ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla, ni strenuum probatumque operarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum, socij à Xauerio eidem attributi, cum alij priuatim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Episcopum ex fide

• scripsere.

Libri quartidecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER QVINTVS DE-

CIMVS.

ALIS viri pece, ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua spes aliunde rerum utique latiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas ultra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi pleriq; Malabaricæ terræ sunt Reges; in Lusitanum nomen à pueritia valde propensus, cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætor exstructâ in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem, Vincentiû Franciscanû, Goani Episcopi comitem; & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, ventitantes ad se, libenter audiebat. horum præcipuè stimulis discusso torpore, baptizatus a Soario, susceptus à Xiralupo, & Cosmo Annio Quæstore (qui tum fortè Cócino rediens, Tanore saluandi eius causa descenderat) Ioannis maximè nomen in gratiâ Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verû hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeo Rex ipse Tanoris, trina filia, Brachmanæ superstitionis insignia, palam è ceruice ge-

cegestabat; cùm tamen idem ipse, Vincentij patris
munus, æneam icunculâ Christi ad Crucem affixi,
abditam foueret in sinu. sub hæc, neophytum Re-
gem adstringendæ cum Lusitanis amicitix causa,
incessit cupido regiam ipsorum urbem vltro ad-
eundi Goam; & familiariter cum Prætorè & cum
Episcopo colloquendi. id quò tutius faceret, litte-
ras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse
cum Lusitano genere: nuper etiam, illorum sacra
sibi & vxori suscepra. Valde se optare, si per eos li-
ceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudi-
nis fructum, dextraſque iungendas, Goam veni-
re. esse præterea, quæ cum vtroque communicari
vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbē al-
latis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo
gaudio cunctos affecit. præclarum atque honorifi-
cum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela
præsidioque latere quamplurimos; & Christianâ
religionem relictis patrijs ritibus induisse haud
ignobilem in ijs locis Regem: atque, vt cupiditati
est fermè adiuncta credulitas, vulgo ita differebât:
Malabarici littoris incolas omnes, viri huius ex-
emplo atq; auctoritate, in Lusitanicam fidem bre-
ui esse venturos; simul, assuturo propediem hospi-
ti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super
eadem re Prætor ipse consiliū aduocat. ei consilio
interfuere delecti è nobilitate viri triginta: Quæ-
stores regij tres: custos Franciscanorū; & Goanus
Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrum aduenientē
Tanorium, qui apud suos nondum pro Christi-
ano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponere
lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari
oporteret. ea de re cùm alia alij rogati censerent;
negauit Episcopus, neophyto Regi, patriū in præ-
sen-

sentia gestamen. aut vitio verti, aut fraudi esse debere. Iosephum quoque ab Arimathia, quem iustū sacræ testentur litteræ: itemque Nicodemum, & Gamalielelem. qua fide, qua probitate viros? occultos Christi discipulos fuisse propter metū Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, ianuis clausis dies aliquot in eadem carnatione latuisse: iam verò, Diuum Sebastianum, bellatorem illum, duce[m]que fortissimum, suscepta dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, ut nulla re prorsus a ceteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & martyribus animos ad-dere solitum, quoad coram ipso Diocletiano de-mum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publicè profitendum rebus, concedendum aliquid spatij, dum Naires ac proceres vitandę seditionis causa paulatim ab infita superstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id expectandum utique sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc, & in hanc sententiam alia dixit Episcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quadam naturę bonitate prouectus: nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis, & symbola religionis intersit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes iere. Confestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo com metu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras iacit, deque suo appulsu facit eum per nuntios certio rem. ille, sospitem gratulatus access-

accessum, ad profectiōē extemplō se comparat: id ubi cognitum in vrbe, propinqui, & primores, ac præcipuē Brachmanæ circumstant Regem; mo-
nent, orant, obsecrant, ne regnū sine causā deserat; ne caput suū peregrinæ & ignotæ committat gen-
ti: ne sese vetustissimis cæremonijs præditum au-
gustumque, profana & impura contagione con-
taminet. Ea monita precesque obfirmato ad iter a-
nimo cū Ioannes aspernaretur; enimvero illi a-
crioribus remedijs opus esse constituunt: facta cō-
spiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Re-
gem in arcem includunt, triplici circumdatam
muro. neq; tamen idcirco ille de sentētia demoue-
ri se est passus. nocte concubia, solus, reuincta ca-
pillis in ipso vertice, quā dicebamus, effigie Chri-
sti, cuius opem subinde implorabat; subitariam re-
stem, præligato quod fors obtulerat adunco cer-
ui cornu, retinaculi causā in pinnas iacit: eoque
adminiculo in summum euadit. inde translato in
partem alterā vinculo, suspensus manibus ad ima
sese demittit. ita, septum vnum atque alterum feli-
ci ausu transgressus; in tertij descensu, quod alti-
tudinem mœnium restis haud æquaret, ex inter-
uallo defiliens, caput & alterum læsit crus. inde ad
stationem Lusitanorum ægrè progressus, in ascen-
su scaphæ, tumentibus aquis pænè submergitur.
Hisce defunctis periculis, ad naues denique mag-
na omnium gratulatione peruenit. Vixdū in Præ-
toriā erat acceptus, cū eius cognito discessu op-
pidani ad littus accurrunt: supplices tendunt ad
illum manus; eadem quæ paulo ante, cum lacry-
mis obtestantur. quos ille partim præsentī largi-
tione, partim celeris redditus promissione solatus;
familiaribus paucis adsumptis Goā ire perrexit:

Propius ad insulâ accedenti, præfectus vr̃bis Franciscus Lima in ipso portus or̃e cū splendido comitatu, & fulgentibus vndiq; serico versicolorē catu ribus ac lembis, obuiâ fit. Ad mutuū conspectum, vtrinque tubz tibizque, ac tympana peristrepūt. Consueta dein salutatione accepta redditaq; Rex ad impositam littori suburbanam Antonij Personæ villam, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrifono tormētorum fragore ad vr̃bem classe prouehitur. ipsum Prætorem in arcis mole præstolantem; paratos item ciues populumque; structam summa ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur talis. Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance clanes vr̃bis tenebat; hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant decuriones auratis baculis holosericam ostrinam attollentes vmbellam, simbrijs è cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, probè purgatam, aqua conspersam, virentique stratam iunco, parietibus ex vtraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus; clerici & sodalitia sacra cum infulis & insignibus religionum, longo agmine infederant. postremus omnium erat Episcopus, maioris formæ baiulans Crucem. Rex vr̃bem ingressus, cū cætera lætus gratulatione, tum in primis honore clauium; sub vmbella cunctabundus incescit, ad eò conferta occurrentium ac deducentium multitudine (cū interim è superioribus locis alij spectarent plurimi) vti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno labore sub

mo-

moueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemniter ab eo precatione lustratus, Crucem venerabundus amplectitur, pendentis Christi signum exosculatur: dein templum intrat, fusisque ritè precibus, ad pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætorè quàm apparatissimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confestim vacua pars facta Prætorij. ad colloquium Episcopus, & nonnulli theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima vrbs Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi Quæstores, & Gaspar Nonnius interpres. Coram eo confessu Rex omnem suum de religione consilij rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emergerit, nihil æquè in votis fuisse, aut esse; atque ut populares suos non solum, sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisque de suo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verùm lenitate opus esse: quæ nisi tempus ac spatium datum sit, constare non possit; usque adeò Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienas horrere atque auersari leges ac cæremonias: adeò auitis erroribus ac superstitionibus captam atque implicatam teneri. interea sibi Christum eiusque præcepta penitus hære in medullis: eius rei Deum & conscientiam testes inuocat. simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor, & Episcopus, collaudata viri pietate, cum experiendi gratia dicerent, satius videri sibi, Regem, ad cæteros permouendos, Christianum sese fateri palam; & ope diuina præ-

fidioque magis quàm humana prudentia vel dexte-
 ritate confidere; multo plus vniuersæ genti exē-
 plo factisq; quā arte ac simulatione & occultis hor-
 tationibus profuturum; Rex magna rursus peri-
 cula, magnos rerum motus obtendere. inter cæte-
 ra incommoda, si atrem sibi esse emulū regni, præ-
 potentis dynastiæ vicinis opibus & fauore subnix-
 um, haud sine causa vereri se, ne si noua, & pereгри-
 na obrudenda religione, populorum animi gra-
 uius offendantur, eorum alienationem ille suā oc-
 casionem putet. Lusitanis paululum modò exspe-
 ctare ne graue sit. Si vita suppetat; domesticas pari-
 ter & publicas res ita se Deo adiuuante compo-
 siturum, ut quæ nunc temporis causa corde tacitus
 premat, ea postmodum vultu, sermone, rebus de-
 nique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc
 ultra tendere, neque Prætori, neque consiliarijs vi-
 sum, ita, re infecta discessum est. seorsum dein su-
 per sacramento Confirmationis à Præторе consul-
 tus Episcopus, nequaquam negandum enixè pe-
 tenti respondit; eodemq; approbante Præторе, po-
 stridie ipsemet in priuato sacello, neophytū, pau-
 cis adhibitis testibus ne rumor manaret, solemn-
 ritu ad luctam spiritalem inunxit. ab eo mysterio
 Rex nouis dein promissis optima spe tum Episco-
 pum, tum cæteros omnes impleuit. Decem ser-
 mē dies Goæ in hospitio substitit. omnes hi dies
 Lusitano populo geniales ac festi fuere. è cunctis
 ædium sacrarum turribus campanum æs quàm ci-
 tatissimo pullū dies noctesq; personuit. Exhibiti
 ludi, taurorumq; venatio; accelsere armatę salta-
 tiones & Indicæ, & Aegyptiacæ; mimi, sanniones,
 & petoristæ, quæque alia effusæ lætitiæ signa sunt:
 itemque ad Numidarum consuetudinem edita e-
 que-

questris pugne simulacra; in quib⁹ expeditos equites, vario distinctos ornatu, arundinum iaculis inter se decertare mos est. Inter quæ reuocat⁹ domesticorum epistolis precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à Prætorè bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum, omni genere honoris & officij cultus, multo quàm ante Lusitanis amicior & obstrictior abiit. Hanc nos rei gestæ seriem cum ex alijs auctoribus minimè spernendis, tum verò ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris hausimus, ad Catharinam Lusitanæ Reginam datis. quibus nuntijs mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanorij conuersionem vnà cum Antonij Criminalis exitu glorioso, non modò Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Romæ Pontificatum ineūti Iulio iij. per Alphonsum Alencastrium oratorem suū diligenter exposuit. quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque (perstitisset utinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam conuersionem, captandæ Lusitanorum gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maximè argumento, quod domum reuectus, promissa non præstitit. Mihi, circū spectis rebus omnibus, verisimilius videtur, metu potius quàm perfidia neophytum à suscepto cōfilio destituisse: præsertim quod alioquin & ipse cōtractam cum Lusitanis amicitiam egregiè coluit, & successor eius hodie sese præclare in eisdem animatum ostendit. Circa idem tempus, extorres patria dynastæ alij duo, cum ad Lusitanam confugissent opem, tenebræ tate vterque, ad Christū adiuncti, atque à Prætorè Societati I E S V in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ

quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuus, quarum de regione ac natura supra docuimus, imperabat. Ac Trichinam alio quid postea contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili Virgine Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens, nuper, cum in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patrijs de rebus venisset; per noctem ignotus Olisipone, à sicarijs, contracta ex occurſu rixa, magno bonorum dolore peremptus est. Cæterum inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzias Prætor, anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem; pacatam nactus quidē ille provinciam, veruntamen de Lusitana re interiplam pacem egregiè meritus, quippe imminutam varijs casibus classem, rostratis celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Castro Diensis arcis ædificationem, ex eius commentarijs ac destinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas in suspensio lites & controuersias, attenta & equabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locū Georgius Capralius è regio codicillo succedens, oppido Bazaino tum præerat: vir & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum statu, Brasiliæ quoque sylvarum ac dumeta paulatim interlucari ac subigi cœpta. Societati IESV id item onus impositum; cum id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italice maxime generis, forti magis animo quam prospero

spero euentu tentassent. Namque ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumen exinde appellatum. reliqui, subito coortis in aduenas Brasilijs, interēpti. Successere igitur è Societate primi omnium sex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus, & Vincentius Rhoterigijs Lusitani. Rector ijs additus item Lusitanus, Emmanuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomam sequebantur Sosa, qui primus omnium Prætor ea littora petijt. Brasiliã attigere ineunte Aprili mense, anno post Christũ natum MDXLIX. cum ante duos circiter menses Olisipone soluissent. Nauigatione sunt vsi admodum læta, ventisque adeo secundis atque ferentibus, vti cæptis illorum adesse Deum, haud obscure appareret. Pauca tum Lusitanici generis erant in ijs regionibus, ac vixdum inchoatę colonię, seu præfecturę. antiquissima omniũ, & ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambucum, tertiam Illeos, quartam (Capralis quondam appulsu prænobilem) Portum securum; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum verò incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbesue. dispersis (vti supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutantes Nomadum in morem: iidemque ab externis alieni commercijs, & infandis epulis adsueti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcella Crucis trophæa gratula-

tulabundi constituunt. Ibi mēsis fermē vnus fuit
 mora, dum varijs artibus conciliatur animi bar-
 barorum, & idoneus in vicino situs exquiritur no-
 uæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen
 inditum est. Nec vani fuere conatus, & pax cū ac-
 colis inita, & spatium ædificationi designatū duo-
 bus circiter passuum millibus à Vetere villa. inde
 Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus
 priorem sedē mutare non placuit) in exstructionē
 areæ diuiduntur. Patres, facta optione, locum do-
 micilio delegere, vbi Marię Virginis adiutricis tē-
 plum hodie cernitur. id templum ab iisdem con-
 ditum est ingenti labore: siquidem populo domi-
 bus priuatim excitandis, & cingenda raptim vr-
 be, dies noctesque occupato, aquari lignarique ip-
 simet, ac proximis ē montibus materiam suis hu-
 meris baiulare cogeantur. Accedebat extrema pro-
 pemodum egestas in ignoto incultoque solo; nul-
 ladum in eorum victum aut cultum ab Rege decre-
 ta pecunia, exalceari, ac seminudi, æstu & sole
 torridi, quotidianum obibant opus, nec rarò, pla-
 nē omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim e-
 mendicabant euentu vario, quippe cū alij sibi
 quoque angustam esse domi rem dicerent; alij cō-
 moti misericordia, ex eo quod suppetebat libera-
 liter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad
 extremum Prætor modicum quid, eleēmosynę no-
 mine ad tolerandam ex parte vitam assignat, quo
 ad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Re-
 ge pro cætera ipsius munificentia ac pietate sub-
 uentum est. Inter eas tamen ærumnas, miseriaeque
 (si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda
 nominibus hisce appellare fas est) adiuuandis quā-
 tum liceret, Lusitanorū animis, exemplo, verbo,

sacra-

sacramentis instabant. Sed non eo consilio tātum traiecerāt pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simulac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochive munere fungi posset, concessis illi edibus tātō sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixere, circumfusus vndiq; barbarorum tugurijs; magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita, nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maxime ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longè erat causa Vincentianæ coloniz, quos exsules fermè, in vltimis finibus ab omni Christiano pastore disunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfremetibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinavit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæū. ipse cum reliquis ad Brasilijs indidem cicurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat incititia linguæ, quamquam haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone planè abhorrentis. obstabant ingenia moresq; incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamen, da

pelſque diras; in crapulam quoque ac Venerem
 proiecti, magis indies obrunderēt aciem mentis;
 & flagitiorum cœno quicquid erat indolis bonæ,
 demergerent. Accedebat indomitum ac latè patēs
 malum, & quo valentius nihil aditum atque iter
 obſepſerit Euangelio; veterum Chriſtianorum,
 indigna tali nomine ac profeſſione licentia, pro-
 cacitaſque, cum anxia cupiditate ſordibuſq; con-
 iuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos;
 vitæque conſuetudo, cūm grauiter cunctos offen-
 deret, tum ingentem nomini Chriſtiano inuidi-
 am infamiãque conſlaret. Nec leue afferēbat in-
 commodum ipſa mobilitas gentis, & crebra, vt
 dicebamus, mutatio loci; vt ſub ipſam interdum
 meſſem, ſeſſis agricolis, & diuturnum laborē tæ-
 diumq; ſpe largi prouentus de more ſolantibus,
 adultæ iam ſegetes repente apparere deſinerent.
 Poſtremò deploranda erat hic etiam, in tam va-
 ſtis terrarum ſpatiis tantula ac tam deſerta opera-
 rum manus. Sed nequaquã idcirco fracti animis
 vel debilitati ſunt patres, haud ignari videlicet,
 quàm exiguo numero Apoſtoli quantas olim res
 Deo duce atq; adiutore geſſiſſent. & Chriſtus idē,
 rālium conſiliorum parens fautorq;, recentibus
 his quoque famulis ipſo potiſſimum præſide fre-
 titis, ac nihilominis pro ſua pârte ſatagētibus, ad-
 erat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum
 initio nonnullorū ope ex ijs qui ante Soſæ aduen-
 tum ad villam Veterem agebant. ij primūm adhi-
 biti interpretes, vicem ſermonis vtcunq; ſupple-
 bant. Dein, quò facilius procederet tota res, ac
 minus ipſi aliunde penderēt patres ad B. aſiliçam
 linguam addiſcendam cuncti patiter animum ad-
 iſciunt, æriq; ſtudio ac pia æmulatione per-
 ſectum

festum haud ita magno temporis interuallo, uti essent ad confessiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpilcueta præsertim in eo genere enituit laus; ut cognitis iam rebus quæ à Xauario apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque preces, ut assollet, Brasiliçè vertunt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei differebantur, ingenti cum admiratione æquæ à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eò acrius instare patres, uti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda fustici ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob id ipsum graua non semel adiungere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Caput in prælio ex hostibus quædam accolæ ad Caluarij montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque pinguescere, in epulas ingenti cum exultatione macerant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocant

uocant patres, hortatiq̃ue inter se protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter asserunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia fœminarum. vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæc sibi nec opinato ereptam è faucibus prædam indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurrere, iuuentem ad vlciscendam adeò atrocem iniuriam excire. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitère: sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi cæptum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphijs ad fallendum appositis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupere Brasilijs, perterritisq̃ue sepulcris, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in id ipsum patres accurrunt, eademq̃ue orationis animiq̃ue constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret; ablata denudò membra intra urbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus; ac parum absuit, quin agmine facto repente urbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum irremiscerent; aliud sibi hospitium condidère, quæ nunc collegij noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, quæ erat pietate rerumq̃ue usu, iacta in eos crimina &

na & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerū gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbare, ferocissimæ nationis arma irritari conquerantur. At ille negabat aduentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repēte nitidumque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit, mitigāti præter spem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasilijs agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quàm ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandē auulsēre. ab alijs impetratum, vti ad eos, qui capiti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certè omni studio cōsulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarē peccatorū detestationē adductos, priusquā raperentur ad necē, sacro lustrabant latice; dabantq; operam, vti ex hostium ludibrijs ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismate carnibus multū de pristina saporis gratia deperire, ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebāt. Itaque attenta consultatione demum eò decursū à patribus, vti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario super aliquam corporis partē furtim expresso, adhibita formula sacramēti, iam iamque

uocant patres, hortatiq̃ue inter se protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter asserunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia foeminarum. vetulæ adstant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi nec opinato ereptam è faucibus prædam indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurrere, iuuentutem ad vlciendam adeò atrocem iniuriam excire. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitère: sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi cæptum omittūt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphijs ad fallendum apposis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortū irrupere Brasilijs, per tentatisq̃ue sepulcris, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cum excubantes in idipsum patres accurrunt, eademq̃ue orationis animiq̃ue constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret; ablata depuò membra intra urbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus; ac parum abfuit, quin agmine facto repente urbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iræ mitemcerent; aliud sibi hospitium condidère, quæ nunc collegij noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, quæ erat pietate rerumq̃ue vsu, iacta in eos crimina &c

na & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerū gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbare, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat aduentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repete nitidumque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit. mitigati præter spem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasilijs agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quàm ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, foeditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandè auulsère. ab alijs impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certè omni studio cōsulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarē peccatorū detestationē adductos, priusquā raperentur ad necē, sacro lustrabant latice; dabantq; operam, vti ex hostium ludibrijs ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismo carnibus multū de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebāt. Itaque attenta consultatione demum eò decursū à patribus, vti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsque prolequerentur, atque interea madenti sudario super aliquam corporis partē furtim expresso, adhibita formula sacramēti, iam iamque

iâque morituros dissimulanter ablueret. id aliquò
 ties tentatû, ex animi sententia cessit. Per idē ferē
 tēpus Lusitanus quidā incolarū casis oberrans, in-
 certū vnde orto iurgio, rixaue, perimitur. Accēdit
 ea res maiorem in modū animos Europæorū. nul-
 la surgētis etiā tum vrbis habita ratione, vindicā
 dam fremunt cædem, cōsulendum ipso initio inco-
 lumitati aduenarū; neque impunitate ac socordia
 diutius alendā gentis audaciam. hæc minitabundi
 & corā Prætore, & inter se iactare. nec dubiē ad ar-
 ma itum foret; ni rē Christianā fouens Deus, bār-
 barorū animos ad æquitatem repēte flexisset, ami-
 citiæ ac vicinitatis iura, sanguini prætulēre. dedi-
 tus piaculum iræ noxiū, &, inaudito apud eas na-
 tiones genere pœnæ, in os bombardæ propalam
 insertus, applicato ad spiraculum igne discerpi-
 tur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasilijs
 terrorem inculsit; simul etiam, vnius Lusitani ca-
 sus, cæteros in præsentia nonnihil ab inconsulto
 ac temerario discursu cohibuit. inde patribus pau-
 lo expeditior Euangelij prædicatio cæpit esse. ma-
 gnoque ac fidenti animo sese multitudini subin-
 de immiscentes, densam ignorantie nebulam, veri-
 tatis luce dispellere, opinionum portenta ac mō-
 stra fugare; magorum ac veneficorum (quibus de-
 risui simul & quæstui captæ mendacijs & errore
 sunt mentes) præstigias atque fallacias aperire ac
 tollere nitebantur. In ijs præcipua altutia vetera-
 tor, summam sibi auctoritatem vbique pepere-
 rat; tamquam pro Aesculapio venditabat se; ad
 ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega
 data opera aggressus, rogat; qua tandem vi res
 tantas efficiat; illumne cōsulat Deum, qui totam
 hanc rerum vniuersitatem verbo cōdiderit, regi-
 amque

amq; ac domicilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera. impudentissimè arrogantissimeq; respondit, se quoque Deum esse, & Deo progenerum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauitè laborante morbum ipse depulisset. illum præterea regnatorem cæli Deum, sibi esse amicissimum; ac sæpe inter nubes, tonitrua, ac fulmina ostendere sese: & alia eiusmodi multa, superbiz vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tãtam audaciam impietatemque non ferens, aduocata concione institit singula hominis dicta firmissimis argumētis maxima vocis contentione refellere; conuictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moresque mudandos adduxit; amicè comiterque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo post, cùm se ipse initiandum spontè obtulisset, in catechumenorum adscriptus est numerus. is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus erat: ægrèque admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebāt. post diuturnam institutionem, qui maximè idonei ad baptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumque vnica vxore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex ijs vnus, lætitiâ gessiens adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte sese apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant. neque in ijs colendis vllo pacto respōdebat operæ fructus. quocirca socij, nequaquam vltra serere super spinas, sed puram aggredi tellurem è veterè præcepto constituunt. Infantes primùm quamplurimos
in tu-

intutum recipere (si cui fortè ante vsum rationis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant. patres dein matresq; familias, precibus, promissis, blandimentis adducunt, vti puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundijs paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec poenitendus fuit labor, siquidem & tradita faciliè accipiebant, & retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefarijs atque impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrina lætari, eosque vltro ad proficiendum accendere. actantus erat Christianæ institutionis amor; vt pijs catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora, campi, luci perstreperent. Neque ita multis interiectis diebus, Brasilijs ceterum maturi baptismo exstitere. is baptismus quanto maximo licuit apparatu popaque celebratus est peracto Paschate, qui præcipue dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscientes & impatientes morè, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia, subito factum, vti neophyti pæne omnes in morbum alui, oculorumque, ac varios abscessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptismum inuidiosè referre. lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione, pestem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita mox Brasilijs

*filij*s firmitas, apertè redarguit. ea recepta, institù-
 re cum alijs, monitu patrum, oratoria sacrasue æ-
 des publicè exstruere, quò ad còciones & catechis-
 mum vndique conuenirent. duè duobus locis ma-
 gno Christianæ rei bono excitatæ. Agitatum etià
 à patribus (idquè dein tempore procedente perfe-
 ctum est) vti quod de Theseo iactat Græcia, sparsos
 per ruguria indigenas, in pagos & oppida cogerèt;
 agris colendis adfuefacerent; eorumq; cœtus legi-
 bus ac magistratibus temperarent. Circa idem fe-
 rè tempus, quo Prætor in Brasilià est missus, Con-
 ganis quoque Aethiopibus ab Rege Lusitano pari
 diligentia & caritate subuentum est. Alphonsus
 iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtu-
 te ac pietate initio demonstrauius. Successor e-
 ius, Iacobus nomine, quamquam Christianis in-
 itiatus sacris, tamen ab illius viri vestigijs atque
 itineribus longè deflexerat. Hunc imitati popula-
 res, ad patria vitia leui momento ruebant. nec
 multum erat in Europæis vel institoribus, vel et-
 iam sacrorum administris, auxiliij. quippe tantum
 aberât à miseris Aethiopibus verbo aut exêplo iu-
 uandis, vt ipsi potius constringendi vinculis, ma-
 loquè ad officium cogendi viderentur. His rebus
 cognitis Ioannes Tertius, è Conimbrigenfi colle-
 gio quatuor viros in vineam illam, cæteris ean-
 dem fortè ardentè optantibus, impetrauit: Chri-
 stophorū Riberum, Iacobum Diazium, Didacum
 Soueralium, queis Georgius Vasaus præerat. ij ab
 Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam na-
 uigarunt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus
 est. in ea insula febribus alijsq; morbis acerbè vexa-
 ti, necdum recuperata valetudine Pindam empo-
 rium Congani Regni transmittunt, Eorū aduentu

pesque diras; in crapulam quoque ac Venerem
 proiecti, magis indies obtunderet aciem mentis;
 & flagitiorum cœno quicquid erat indolis bonæ,
 demergerent. Accedebat indomitum ac latè patēs
 malum, & quo valentius nihil aditum atque iter
 obseperit Euangelio; veterum Christianorum,
 indigna tali nomine ac professione licentia, pro-
 cacitasque, cum anxia cupiditate sordibusq; con-
 iuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos,
 vitæque consuetudo, cum grauitur cunctos offen-
 deret, tum ingentem nomini Christiano inuidi-
 am infamiæque conflaret. Nec leue afferēbat in-
 commodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vt
 dicebamus, mutatio loci; vt sub ipsam interdum
 messem, fessis agricolis, & diuturnum laborē tæ-
 diumq; spe largi prouentus de more solantibus,
 adultæ iam segetes repente apparere desinerent.
 Postremò deploranda erat hic etiam, in tam va-
 stis terrarum spatijs tantula actam deserta operæ
 manus. Sed nequaquā idcirco fracti animis
 vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet,
 quàm exiguo numero Apostoli quantas olim res
 Deo duce atq; adiutore gessissent. & Christus idē,
 talium consiliorum parens fautorq;, recentibus
 his quoque famulis ipso potissimum præside fre-
 tis, ac nihilominis pro sua pârte satagētibus, ad-
 erat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum
 initio nonnullorū ope ex ijs qui ante Sossæ aduen-
 tum ad villam Veterem agebant. ij primū adhi-
 biti interpretes, vicem sermonis vtcunq; supple-
 bant. Dein, quò facilius procederet tota res, ac
 minus ipsi aliunde penderēt patres ad B. asilicam
 linguam addiscendam cuncti patiter animum ad-
 iiciunt, acrique studio ac pia æmulatione per-
 sectum

fectum haud ita magno temporis interuallo, vti essent ad confessiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpilcueta præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à Xauario apud Indos fierent, vulgo Lusitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque preces, vt assollet, Brasiliçè vertūt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficijs obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei discebantur, ingenti cum admiratione æquæ à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam, sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eò acrius instare patres, vti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda fustici ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat, atque ob id ipsum graua non semel adire discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne. Captum in prælio ex hostibus quædam accolæ ad Caluarij môtis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque pinguescere, in epulas ingenti cum exultatione macerant. ea re cognita, Christum suppliciter inuocant

uocant patres, hortatîque inter se protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac silentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia fœminarum, vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi nec opinato ereptam è faucibus prædam indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurrere, iuuentutem ad vlciscendam adeò atrocem iniuriam excire, inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitère: sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi cæptum omittūt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphijs ad fallendum apposis, si forte barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortū irrupere Brasilijs, perterritisq̃ sepulcris, ac demum inuento corpore (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cùm excubantes in idipsum patres accurrunt, eademq̃ orationis animiq̃ constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret; ablata depuò membra intra urbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus; ac parum abfuit, quin agmine facto repente urbem inuaderent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iramitescerent; aliud sibi hospitium condidère, qua nunc collegij noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumq̃ usu, iacta in eos crimina &c

na & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerū gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbare, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat aduentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repēte nitidumque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit. mitigāti præter spem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentius inde cautiusque patres cum Brasilijs agere: non tam quod suo ipsi parcerent capiti, quàm ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandē auulsere. ab alijs impetratum, vti ad eos, qui capiti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certè omni studio cōsulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarē peccatorū detestationē adductos, priusquā raperentur ad necē, sacro lustrabant latice; dabantq; operam, vti ex hostium ludibrijs ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismate carnibus multū de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebāt. Itaque attenta cōsultatione demum eò decursū à patribus, vti neci destinatos, supremo die ad patibulum vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario luper aliquam corporis partē furtim expresso, adhibita formula sacramēti, iam iamque

iâque morituros dissimulanter ablueret. id aliquo
ties tentatû, ex animi sententia cessit. Per idē ferē
tēpus Lusitanus quidā incolarū casis oberrans, in-
certū vnde orto iurgio, rixaue, perimitur. Accēdit
ea res maiorem in modū animos Europzorū. nul-
la surgētis etiā tum vrbis habita ratione, vindicā
dam fremunt cædem, cōsulendum ipso initio inco-
lunitati aduenarū; neque impunitate ac socordia
diutius alendā gentis audaciam. hęc minitabundi
& corā Prętore, & inter se iactare. nec dubiē ad ar-
ma itum foret; ni rē Christianā fouens Deus, bār-
barorū animos ad æquitatem repēte flexisset. ami-
citiz ac vicinitatis iura, sanguini prætulēre. dedi-
tus piaculum iræ noxiū, &, inaudito apud eas na-
tiones genere pœnæ, in os bombardæ propalam
infertus, applicato ad spiraculum igne discerpi-
tur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasilijs
terrorem inculsit; simul etiam, vnus Lusitani ca-
sus, cæteros in præsētia nonnihil ab inconsulto
ac temerario discursu cohibuit. inde patribus pau-
lo expeditior Euangelij prædicatio cæpit esse. ma-
gnoque ac fidenti animo sese multitudini subin-
de immiscentes, densam ignorantiz nebulam, veri-
tatis luce dispellere, opinionum portentia ac mō-
stra fugare; magorum ac veneficorum (quibus de-
risui simul & quæstui captæ mendacijs & errore
sunt mentes) præstigias atque fallacias aperire ac
tollere nitebantur. In ijs præcipua astutia vetera-
tor, summam sibi auctoritatem vbique pepere-
rat; tamquam pro Aesculapio venditabat se; ad
ægroto omnes illico aduocabatur. Hunc Nobre-
ga data opera aggressus, rogat; qua tandem vi res
tantas efficiat; illumne cōsulat Deum, qui totam
hanc rerum vniuersitatem verbo cōdiderit, regi-
amque

amq; ac domicilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera. impudentissimè arrogantissimèq; respondit, se quoque Deum esse, & Deo progenitum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauitè laborante morbum ipse depulisset. illum præterea regnatorem cæli Deum, sibi esse amicissimum; ac sæpe inter nubes, tonitrua, ac fulmina ostendere sese: & alia eiusmodi multa, superbix vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tãtam audaciam impietatem que non ferens, aduocata concione institit singula hominis dicta firmissimis argumētis maxima vocis contentione refellere; conuictumque tandem ac fractum, ad sententiam simul moresque mutandos adduxit; amicè comiterque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorem, ac paulo post, cùm se ipse initiandum spontè obtulisset, in catechumenorum adscriptus est numerus. is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus erat: ægrèque admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebāt. post diurnam institutionem, qui maximè idonei ad baptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumque vnica vxore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex ijs vnus, lætitia gestiens adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte sese apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusum. Cætera plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant. neque in ijs colendis vllò pacto respōdebat operæ fructus. quocirca socij, nequaquam vltra serere super spinas, sed puram aggredi tellurem è vetere præcepto constituunt. Infantes primùm quamplurimos
in tu-

intutum recipere (si cui fortè ante vsum rationis
obeunda sit dies) & salutarì summi Pastoris notà
insignire festinant. patres dein matresq; familias,
precibus, promissis, blandimentis adducunt, vti
puerilem ætatem ac sobolem, sibi in disciplinam
dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundijs
paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec
pœnitendus fuit labor. siquidem & tradita facilè
accipiebant, & retenta fideliter, grandioribus na-
tu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio
per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim
cæteros à nefarijs atque impuris moribus auerte-
bant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa
per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrie-
tate, cultu, doctrina lætari, eosque vltro ad profi-
ciendum accendere. ac tantus erat Christianæ in-
stitutionis amor; vt pijs catechismi carminibus,
ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora, cam-
pi, luci perstreperent. Neque ita multis interiectis
diebus, Brasilijs cætum maturi baptismo exstiterè.
is baptisumus quanto maximo licuit apparatu pō-
paque celebratus est peractō Paschate, qui præci-
puè dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmo-
di sunt destinati. cæteros catechumenos ad sep-
tingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tem-
pus, quamquam ingemiscētes & impatientes mo-
rē, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia, su-
bitò factum, vti neophyti pæne omnes in morbum
alui, oculorum, ac varios abscessus inciderent.
hæc magi videlicet ad baptisma inuidiosè referre.
lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac
prædicatione, pestem ac perniciem populis im-
portari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia
& improbitatem, Dei beneficio reddita mox Bra-
silijs

filijs firmitas, apertè redarguit. ea recepta, institè
 recum alijs, monitu patrum, oratoria sacrasue æ-
 des publicè exstruere, quò ad còciones & catechis-
 mum vndique conuenirent. duq̃ duobus locis ma-
 gno Christianæ rei bono excitatæ. Agitatum etiã
 à patribus (idq̃ue dein tempore procedente perfe-
 ctum est) vti quod de Theseo iacet Græcia, sparsos
 per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerèt;
 agris colendis adfuefacerent; eorumq̃; coetus legi-
 bus ac magistratibus temperarent. Circa idem fe-
 rè tempus, quo Prætor in Brasiliã est missus, Con-
 ganis quoque Aethiopibus ab Rege Lusitano pari
 diligentia & caritate subuentum est. Alphonfus
 iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtu-
 te ac pietate initio demonstrauius. Successor e-
 ius, Iacobus nomine, quamquam Christianis in-
 itiatu sacris, tamen ab illius viri vestigijs atque
 itineribus longè deflexerat. Hunc imitati popula-
 res, ad patria vitia leui momento ruebant. nec
 multum erat in Europæis vel inſitoribus, vel et-
 iam sacrorum administris, auxiliij. quippe tantum
 aberat à miseris Aethiopibus verbo aut exèplo iu-
 uandis, vt ipsi potius constringendi vinculis, ma-
 loq̃ue ad officium cogendi viderentur. His rebus
 cognitis Ioannes Tertius, è Conimbrigenſi colle-
 gio quatuor viros in vineam illam, cæteris ean-
 dem sortè ardentè optantibus, impetrauit: Chri-
 stophorũ Riberum, Iacobum Diazium, Didacum
 Soueralium, queis Georgius Vafæus præerat. ij ab
 Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam na-
 uigarunt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus
 est. in ea insula febribus alijsq̃; morbis acerbè vexa-
 ti, necdum recuperata valetudine Pindam empo-
 rium Congani Regni transmittunt. Eorũ aduentu

Xx

audito

audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuam misit. ab ijs in regiam ligneis equis de more perducti. rudis artificij tale commētum est. Cantherio seu tigno dodrantalis fermè crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad sellæ amplitudinem intendunt. huic ephippio diuaticatis cruribus viator insidet, baiuli succollant duo, & vbi longius iter est, succedūt alij. huiusmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex, vnà cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis assignatur hospitium, cuiusmodi Aethiopū ædificia sunt, culmo paleisque contectū. Ibi Soueralius publicè ludū aperuit. sexcētos admodum pueros labore maximo & litteris, & Christianis præceptionib⁹ imbuebat. Cæteri ad emendādā populū ac procerū vitā omni ope connixi primū, dein ad prædicandū ethnicis Euāgelium operā contulere, nec sine fructu: quippe intra quintum mensem Riberus mille septingētos Aethiopus probe institutos, ad Christū adiūxit: Diazius quadringentos: Valsus trecētos. idemque Valsus cum fido vno duntaxat interprete, viatico. prorsus nullo in proximos pagos egressus, duo millia & septingentos baptismo expiauit: ac præter templā olim in vrbe Alphōsi beneficio condita, tria in finibus excitauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIÆ Adiutrici alterū, tertium Diuo Ioanni Baptiste. ingrauescente dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduersa consuetudine (siue id è grauitate cœli, siue ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritalibus ministerijs ad necessariam corporum

porum curatione, haud sine magno ipsorum dolore traducti. Accessit ad prædicationem interrumpendam, Regis quoque alienus à studio religionis animus, cum rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia in primis egeret, segniter admodum ac malignè pro sua parte consulere: atque inter cetera pessimi exempli delicta, ab improborum consuetudine, & à multiplici pelli-
catu auelli non posset. Haud paulo felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India. & Caprallius Prætor, tuendis ornandisque neophytis ethnicos ad Christum inuitabat. Consilio, auctoritate, ope, Dei seruis & Euangelij præconibus aderat. Præter hæc attollètem sese denuo Zamorinū, exercitu maturè coacto repressit. Couletum, Tiracolum, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibusque subiectis incendit; agros vastauit; palmetas succidit; magnū numerum æquè maioris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum, oræ Malabaricæ procures, Calecutani socios ac foederatos, Cocino minitantes, intra Ciembem insulam deprehensos obsedit: redactisque iam in arctum rebus, nuntius de Alphonso Noroniz successoris aduentu in castrā perfertur. E Lusitania profectus, Ceilanum attigerat, ad eius rei famam dilapsi milites, Noroniz visendi cupiditate. & Caprallius ipse ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumacto, discessit; inde soluta præter opinionem obsidio. Interim ex vlterioribus Indis valde iniquos infestosque Euangelio sese præbebant reguli Molucenses. ij cum denuo in Lusitanorum conspirassent cædem, patefactis insidijs oppressi, vires omnes atque cõfilia ad neophytos ab Christi cultu absterrendos,

Caciziorū instinctu verterūt. neq; ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum iniurijs, flagitijs atque peccatis offensos, necdū in verę fidei ac solidę virtutis amore fundatos, partim suadendo, partim in sectando vexandoq; conuellere. Ergo, cū alij, tum verò qui Mauricas insulas incolebant, quorū ingens in oppido Tolo erat numerus, Xaucerij patrumq; auctoritatis atque institutionis obliti, rupto baptismi sacramento, propalam ab Ecclesia Christoq; desciscunt: ædem sacram euertunt: Cruces & sanctorum signa succidūt: Lusitano Rege contempto; Geilolij tyranni imperio ac ditioni sese subiiciunt. Neque impunè tanta illis impietas cessit: primū ager, totius regionis antea feracissimus, mutata subito natura, squalidus atq; efœtus euasit: conditæ in horrea fruges, dira tabe prorsus exesæ: dulces aquæ, salugine atque amaro contractæ, noxiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multi omnium ætatum ordinumq; mortales absūpti. ac reliqui nihilominus in obstinatione persistere, satisq; comperto, sibi nouum à Lusitanis imminere bellum, contra omni arte parare sese; aditus alios muris, alios vallo, fossæq; & operibus obiectis obstruere; milites ac tormenta clam ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. Inde cū se aduersus omnem externā vim sat superq; tutos putarent, ac deterrimus quisque ferocissimè loqueretur; Lusitani parua, vt solent, manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxiliariis manipulis aliquot superueniunt: missisq; è classe internuntijs, blando ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conātur. se non armis aut multitudine fretos, aut sanguinis audos accessisse; verū salutis ipsorum studio adductos,

ductos, & omnipotentis Dei præsidio atq; ope sub
 nixos: quæ illi si pergant spernere, neq; eos admissi
 facinoris poenitentiâ capiat; maiore in dies merce
 defensores, quàm graui piaculo datâ Christo fidē,
 & initam cû Lusitano Rege amicitia, ac diuina pari
 ter & humana foedera violarint. Aduers⁹ ea cû
 inflato ac pertinaci animo respondissent barbari;
 fat iam ab ignoto & externo mercatore insulta
 tum indigenis; non vltra ferendam impotentis
 dominatus acerbitem; sibi quoque auxilia, ma
 chinasq; ac bellica tormenta suppetere; deniq;
 se Christianos nullo pacto futuros; continuò in a
 mentes efferatosq; euidentior quàm vmquam a
 liâs, vindicta cœlestis apparuit. circa meridiē ob
 securatus repente sol, densas hinc tenebras cû pa
 uidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rursus, vi
 cini montis è vertice, cum horrendo mugitu cre
 brisque tonitribus, qualia maioribus tormentis
 eduntur, sordidum ac tetrum erumpit incendi
 um; tantaq; cineris pumicumq; & ambustorū
 igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coro
 nas æquaret. accessit terrarum motus ingens, quo
 arbores auulsæ radicibus & inuersæ, tecta omnia
 diruta præter vnum templo nuper euerso conti
 guum. quin, proxima quoque palus, oppleta faxis
 & improuisa congerie, latè restagnans, multos
 mortales vnâ cum brutis animantibus obruit. ne
 que horas paucas, vt ante, sed ipsos tres dies no
 ctesq; tartarei camini ardor ac szuitia tenuit.
 Post triduum stetere flammæ, & caligo discussa: fa
 ciliq; ac plano iam aditu Lusitani procul è nauib⁹
 omnia contemplati, descendunt, ac defensorib⁹
 aut exitio sublati, aut metu dilapsi, iterum
 nullo certamine cuncta peruadunt, Arma de

in illata Geilolio. is duodeuiginti iā annos cuiusdā insulæ, septē à Ternate leucas, arce sese tenebat, partim situ manuq̃ue; partim etiam ænæ munita ballistis, quas ille Christianis, interposita hospitij fide captis, ac subinde mactatis ademerat. ea Lusitani arce tertium intra mensem Bernardini Sosa consilio ac virtute potiti sunt. ipse tyrannus, cū viuus in potestate venisset, memor flagitiorū ac scelerum, sibimet mortem veneno consciuit. in eius locum filius ab Sosa cæterisq̃; suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira transiuit. terribitos incolas palatosq̃; , suauioratione ac familiari vultu contraxit: monitosq̃; per eam defectionem quanto quamq̃; nefario sese obstrinxissent crimine; docuit nihilominus, modò facti poeniteret, non esse cur de venia desperarent: quippe nullū excogitari posse delictum, diuinæ bonitati atque clementiæ par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gētis duritia, hoc altius amantissimi patris monita penetrarunt. ergo vbi sat magno acriq̃; dolore compunctos, & priora consilia cum gemitu detestantes, ac sibimet ipsis iratos animaduertit; bono ac fidenti animo iubet esse: tum solemni ritu per sacram confessionē expiatis, ecclesiæ sacrosanctæ, Christoq̃ue salutis humanæ parenti restituit. Inde noua rerū omniū facies. pariter hominibus recta mēs, laticibus dulcor, telluri foecūditas redijt: luctus, mæror, atque formido, in gratiarū actiones, hymnos, læticiamq̃; conuersa: denique inaudito miraculo, noxij quoque mures, qui lata per id tēpus in perniciem gentis erolerant; aquæ lustralis adspergine protinus ethnicorum in arua compulsi, tanto quidē eorum dāno, vti vulgo cū Christianis injuriam exposu-

larent:

latent: mox etiam tantis ac tã varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beiram baptismi gratia cõfluerent. ijs, quod pater solus cunctis ministrare non posset, socios à Ternate accersijt primùm: dein, cum ne ij quidem sufficerent, magistratum rogatu in Indiam ad subsidia petenda profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto fermè triennio, Goam superiorũ accitu reuertit, Iaponios inde Sinasque, si per eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romã ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardenti agitans animo. Verùm in digressu ab Armuzianis, haudquaquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat, lacrimisue, vti mos est, ne se deiceret, summi pariter infimique tendebant; amica parabatur ei vis; positæque locis opportunis insidiæ. quas ille frustratus, celeri lembo ad Lusitanam peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso tempore nauigantem. ibi magno militum ac naualis turbæ gaudio in vnã e rostratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonij Laurerij Franciscani inuitatu, ad salutandos in vicino Christianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu, prisce artis & magnificentiæ monumenta visuntur. in ijs Canarini fanum quod appellant, vnã cum ædibus priuatorum multis, itemq; vijs & angiportibus, nec non cisternis ad centum, è solido ac viuo lapide ferramenti excisum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis insigne simulacris, ac duobus præcipuè colossis ingentibus, terna queis capita, totidẽ pedes manusq; eiusdem operis templum aliud incerto titulo, Antonius

nus ritè expiatum, Christo dicauerat. in templū id Gaspar obuio Christianorum agmine, præcipientibus tubis, effusa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit, grauiq; & efficaci oratione animatis ad fidem officiumque neophytis, Tanaham inde, Ciaulumque, postremò Goam cunctis optatissimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum litora petitur⁹, primùm Christianos in digressu confirmat. Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandū. Amanguriano præficit gregi, ipse in Bungum, quò Lusitanorū appulsam audierat nauē, rectà contendit. Rex erat Bungi tum adolescens, & cœcis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xauerij esset virtus, quāta etiam apud Lusitanos auctoritas, (quorum ille, vt plerique eius tractus dynastæ, cōmercium ac societatem expetebat) adueniēti patri sese valde humanum & honorificum præbuit: abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiæ Prætorem dedit. idem, cæteris è Societate, qui in Iaponem postea missi sunt, eandem humanitatem ac beneuolentiam præstitit; proprium in suo regno domicilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatē gratiamque litteris ac nuntijs munijt: quin etiam, in maximo rerum suarum discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum procellas, eorum saluti & incolumitati præcipua fide curaque consuluit; ac duodevigesimo demū post Xauerij profectionem anno, Christiana sacra suscipiens, quæ ad id vsque tempus metu seuerioris disciplinæ fuerat auersatus, de tanti patris nomine Frâcisçū appellari se voluit. nouissimè verò, ad Gregoriū xij. Pôt. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obse-

& obsequij nomine destinauit: qui Olisiponem ip-
 sus ferme triennij spatio, per quàm ancipiti nau-
 gatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in
 primis munificè comiterque tractati, bonam His-
 panix & Italix partem, vt inaudito post omnium
 seculorum memoriam, ita gratissimo cūctis prin-
 cipibus populisq; spectaculi genere peragrarunt.
 Cæterum Xauerius, præter Bungensem, de quo di-
 cebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fide-
 lium numero viros duos egregiè cordatos assum-
 psit, Matthæum, & Bernardum, ad urbem vsq; Ro-
 main Iaponicæ indolis exempli causa mittendos,
 quorum alterum Goæ mors abstulit, alter, quò in-
 tenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in
 Societatem acceptus, quò in vulgus obscurior, ed
 per orium attentior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ
 cæremonias, religionesque, & sacrorum apparatus
 est contemplatus; celeberrima sanctæ vrbis tem-
 pla insigni cum animi fructu, ac pietatis incremen-
 to non semel obiit; patriam deinde repetens, mul-
 ta Iaponijs narraturus; in Lusitania letali corre-
 ptus morbo, Conimbrigæ supremum vitæ actum
 haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus, à
 Bungo Xauerius Nouembri mense anni quinquæ-
 gesimi primi, paucis diebus peruenit ad Sinarum
 insulam Sanctianum, quò commeabant per ea tem-
 pora Lusitani, leucas ab vrbe Cantone triginta .i-
 bi inter alios opportunè reditum ad Indos paran-
 tem Didacum Pereriam offendit, nauarchum expe-
 rientem, & industrium, & Sinarum vtcunque lit-
 toribus adfuetum. Cum hoc sua pater de introitu
 aggrediendo consilia contulit. Aptius nihil vtri-
 que visum, quàm ab Lusitano Rege ad Regem Sina-
 rum, amicitix, & societatis ineundæ cum litteris

ac donis orator. quam rem infeliciter olim quorundā culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, modò temeritas abesset ac fraus, multo iā nunc melius cessuram, haud inani coniectura sperabant. in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulenter induci, qui vel aliquā linguæ consuetudinem, vel interpretes certè nacti fidos, magno deinde animo, diuina subnixi ope sementem Euangelij facerent. Cū ea maximè ratio probaretur; legationem sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamq; repente scaphā, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos, ex omnium oculis abstulit. Furebat ventus: aquarum insani mōtes vndique minabantur exitiū: nauæ maioribus demissis antennis, modico tantū velo tempestatis vim subterfugere nitebantur: memoriam scaphæ, propior metus ac terror cūctis excusserat. Xauerio tantū ea insidebat cura. neq; id, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac præfectū aggreditur. diū renitentem vtrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruincit, vti dolones demitti protinus imperent. ægrè id exsequuti proreæ, mox, cū ne sic quidem è summo speculantibus appareret scapha, pelago sæuiente vela rursus expediunt. Tum, inuictō caritatis ardore ad prorā aduolat pater: iniectis antennæ manibus, haud intermissa

missa ad Deū prece, paululū adhuc moræ per summam contentionē extorquet: puerū iubet, dispiciendi causa, denuò rudentes ascendere. Cū hæc maxime fierent, ecce subitò aduentans præter omniū opinionem scapha conspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones: atq; ad eam expectandam, cursūque facilius inhibendū, obliqua oneraria contra maris impetum silitur. appropinquāti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsū nauis latus rectā accessurā esse per se: neque aliter factum. per medios fluctus facili admora remigio, tamdiu stetit, dum tenacius reli-garetur ad puppim. lenitū interea pelagus. Mahometani è tanto periculo sospites, instante Xauerio cæterisq; ad Christū extemplò cōuersi. cūcta prorsus vti prædixerat, euenēre. scilicet magnitudine rei primò defixi omnium animi: noua dein perfusi lætitia, diuinā clementiā gratulantes agnoscūt: ac prospero demum cursū Malacam deferūtur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantū & confirmatis in opere locijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit, Februario mēse, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor non totis mensibus è Iapone illuc vsq; cōsumptis. eius aduētus, quò diutius ac longius abfuerat, eò maiorem vniuersæ ciuitati lætitiā attulit. ipse, à descensu, primū omnium, publica nosocomia, & sacra cœnobia religioforū inquit; dein ad collegiū diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquā suauiter amplexatus, reliquum vnū esse cognoscit, qui dudū in lecto decuberet. is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris, nunquā tamen spem abiecerat ipse, modò Xauerius ante supremum adesset diem. neq; mendax

dax fuit fiducia. vti valetudinarium ingressus pater, iacentem grato sermone ac salutatione, vti solebat, impertijt; impositisque capiti manibus, consuetam in eam rem ex Euangelio effatus est verba; illicò leuationem sensit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein amicorum turba, nihilominus in maturandam profectiōem intentus, Episcopo Prætorique suas & Pererix cogitationes aperuit. laudabiles utrique visæ. & Prætor haud grauātè principem legationis Pereriam declarauit, eidemque conciliandę fidei litteras ad Regem Sinarum, nomine Lusitani Regis attribuit. Cæteris ornamentis donisque regalibus Pereria suomet sumptu magnificè legationem instruxit. Xauerius interea, Indicę prouincię res, ne quid per ipsius absentiam caperent detrimenti, accuratè ordinabat. Ante omnia Gasparem, Paulo Camerte pijs alijs muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per asperrima quęque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cæterisque præposuit. Ad Bazaini culturam Melchiorrem Nonnium; ad Tanahę, Consaluum Rhoterigium; ad Cocini, Franciscum Henricum; in Piscarium littus Aloysium Mendium; (qui deinde propter Christum ibidē à Barbaris iugulatus est.) ad Sancti Thomę coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam verò, atque inde Romam ad demonstrandum Ioanni primū Regi, tum Ignatio Indicę prouincię statū, & petenda ab utroque supplementa, Andreā Fernandū cum Bernardo Iaponio, vti paulo ante diximus, destinauit. In Iaponē sem denique vineam, Cosmo Turriano, & Ioanni Fernando subsidiarios designauit Balthasarem Gatum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hos-

ce Ma-

ce Malacam vsque secum ducebat. Hisce alijsque rebus, tum è domestica disciplina, tum è publica vtilitate cõpositis; inter pias deducentium lacrymas faustasque preces, & certantia vota discessit x v. Kal. Maij, tertio circiter mense quàm è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit, secundo prouectos flatu, adedò subita ac foeda tempestas inuasit, vti neque nautarum conatus arteve, neque vasorum onerumque iactura, superandis fluctibus, & naui regendæ sufficerent. Inde, cùm exsanguis metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alij coniuges liberosque, alij tetrum & informe genus leti miserarentur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demere; excitare iacentes; certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein oneraria: scandit intrepidus. reliquiariam thecã è collo sibi detrahit: lineaque suspensam, vnus triniq; Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rursus ad coelestium pacem exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extèderat preces: cùm è dira procella, turbidoque ac fulminante cœlo, optata lux primùm, mox plena tranquillitas redijt. Hinc recreati Lusitani cùm se defunctos iã periculis crederent, aperte monuit Dei seruus, haud leuius adhuc superesse discrimen. neque falsa prædixit. in breuia tyrtesq; paulo post illata carina, cùm aliquandiu ipsa inarassèt vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum, eiusq; consortes in Iaponẽ sine cunctatione

ne trāsmisit, ipse cū Pereriā sese ad reliquū itinēris
 conficiendū parabat. Bono iā loco videbatur esse
 res, quippe nō modico nauigationis tēnso iā spa-
 tio: & oratore cāterisq; ad suas cuiusq; partes ritē
 obeundas accensis: cū repente, vnde minimē opor-
 tuerat, graui tum Christianæ rei damno, tū bono-
 rum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo
 tēpore Malacā obtinebat, haud satis æquo in Pe-
 reriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ in-
 frequentiam causatus, acceptasq; clades; & im-
 minens ab Aceno bellū; nauem legati, legatumve
 ipsum, ē portu excedere vetuit. Neq; , obfirmatam
 illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pe-
 reriæ obtestationes, aut Prætoris decretum ac lit-
 teræ, aut Xauerij expositulatio, causæq; bonitas, &
 Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisq; di-
 plomata, flectere valuerunt. denique, quantam in
 eo negotio diligentiam & alacritatē, vel certa cū
 impensa periculoq; præstiterat designatus ora-
 tor, tam se alter hic, nobilissimæ legationi æctioni
 q̄ue infestum aduersarium præbuit. Neque verò,
 in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus
 humanis putet) debita meritis vtriusque stipēdia
 defuēre: siquidem Præfectum execrantibus qua-
 cunque incedebat viris fœminisq; , elephantiaca
 primū inuasit lues: deinde, haud vno crimine;
 sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus,
 magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniā
 Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, dam-
 natus, reductis in fiscum bonis; ad hæc, morbo in
 dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per
 summam, & animi ægritudinem, & corporis fœdi-
 tatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus
 exegit. Contra, Pereria, egregij studij conatusq;
 non

non modò præclarum ex optimi cuiusq; commendatione, atque adeo ex ipsa conscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificētissimo Rege præmia retulit. Xauerus autem, quamquam tãto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen idcirco despondit animum. neque cõsiliū saluberrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiscendam iniuriam, & condonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere cæpto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisq; pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim extruxit. ibi rem diuinam quotidie facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuuare, vti solebat, instituit. simul, è Sinis, qui ad eam insulam cõmercij causa ventitabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea iniecto iudicij pœnarumq; metu, fefellit fidem. ab alijs, de gentis quotidie moribus, legibus, institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes, hominumq; colloquia. quàm illi rationem, cùm sine euidenti capitis discrimine propter seuerissima interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xauerus, ex ijs quæ de Sinarum indole ingenioq; subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tã docilem, tam polita alioquin nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modò Euangelium afferre miseris quo quomodo lice-

liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorū salute non solū æquo, sed etiam libenti pacificebatur animo. Huic patris voluntati studiisque maximè Lusitani obfistebant, tum ipsius caritate, quē diligebant omnes ac reueriebantur vnicè; tūm verò nimia quadam sollicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus aduena sacerdosque, non ipse tantū acerbissimas illic daret pœnas, verū etiam denuò in Lusitanum omne nomen, regionum satellitum furorem atque iras accenderet, atque ob id ipsum crudelitatis eorū cū vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiectionis comprehensi confestim ab incolis, tetrissimo etiā tum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiectionis euenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, ut maximè cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturumne cum comitibus æquora? an, cētum fere millia passuum (quantum interesset spatij) trabe vel tabula traiectionis? nam portitoris quidē, & nauicularij nullā omnino fore copiā. Lusitanos, omni appulsu cōtinentis arceri. Sinis, capitale esse, quemque externū iniussu Præfectorū inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quāuis occultè detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris cōpendio, ne quid indi-

indicij emanare posset, in altū è naui proijceret. Cum hæc ad terrorē à Lusitanis haud absurdè proponerētur; nunquā tamen Xauerius de sentētia potuit demoueri: tantū, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnē illis dempsit timorem; persanctè pollicitus, nō ante se quod tendebat iturū, quàm confectis ipsi negotijs ab Sāctiano soluissent. cæterū à transmissione in id tempus præparanda nō destitit, aliquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat necessariò cōfugiendū, appellati ea de re, vulgo negabāt: ad extremū tamen pecunia euictus est vnus. huic cum Xauerio in hæc pacta cōuenit. Sina lembū, occultandæ rei gratia excluso omni alio remige, naua, vectore, suis duntaxat filijs famulisq̃ue ad iter in diem certā instrueret. transuectum in suburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorve dies clā haberet apud se; tū in tempesta nocte cū sarcinula & libris ad portā vr̃bis nemine cōscio destitueret; unde perductus (quod extēplō videlicet erat futurū) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, alijsve de rebus, periculo suo palā explicaret. Xauerius vicissim, cuius opera transuectus fuisset prorsus haberet occultū: eidemq̃; nauli nomine daret piperis quod ducentorū paulo amplius aureorum eficeret summam. id piper Xauerio Lusitani, quādo cum ab incepto reuocare nequiuertant, in idipsum pro amicitia fuerant elargiti. ea pactione trāacta pater interea omnis tormenti patientiam assidue meditari: martyrij palmam cum animarum salute coniunctam dies noctesq̃; sibi proponere: cōdictum profectiōi tempus per summam cupiditatem exspectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantē Ferreriā,

ne sibi in tā ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempestiuè remiserat. mox ipse quoque in febrem incidit: qua dies aliquot acerbè vexatus, cū onerariæ in salo iactationem ægrè admodum ferret; in casam inde sese recepit apertam, vento-
 que ac frigori peruiam, ex ijs quas ad exteremam littoris oram, Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momentò excitare, æque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Sinam ex composito portitorem expectat, nauarchis iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cū ad refocillandas vires nihil omninò suppeteret, in summa rerum omniū egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accēsa diuino amore iacula è psalmis fermè petita, subinde in cœlū emittens, IESVMQ. ac MARIAM suauiter inuocans, è corpore ex quo iā pridem eminebat, excessit iv. Nonas Decembris, anno Christi nati (nā de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimò secūdo: Indicæ verò suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re serius moniti Lusitani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quiescenti quàm mortuo propiorem: compositos artus; decoram faciem; ipsa denique pietatem adhuc spirantia lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sacerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere; cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiunt calce; quod ele-
 rius exesis acrimonia carnibus, nuda secum ossa deportent; ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies
 ali-

aliquot confectis negotijs ad sepulcrum vniuersi conueniunt; corpus diligenter inspiciunt attendantq; non modò integrum, solidumq;, & aspectu lacundum inueniunt, sed etià, quo magis obstupescere, suauiter admodum fragrans. leti suà de viri sanitate opinionem comprobari diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabundè omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuersum, prodeuntibus obuiam cum solemni pōpa oppidanis, excipitur, & sua impensa funus procurante Didaco Pereria, qui nondum abierat, in eadem Beatæ Virginis, vbi collegiū est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quò liquidius postea de admirabili integritate cōstaret) terræ ipsi mandant nullo capsæ tabulæue munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & oblecta sudario facie. quinq; ipsos mēses cū in eo tumulo iacuisset, è socijs quidam missus ad Xaueriū inuestigandum ab Goa superuenit (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante perscripta memorantem audiuius) is auiditate ac studio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit. mirum dictu: puluinum ac sudariū purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administræ terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expresso. cæterum corpus totum planè illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidasque, & extimum linteum, adeò recenti specie, vt illo ipso Melchior Nōnius in Iapone deinde, quemadmodum Diui Pauli

eremitæ palmea quondam tunica Diuus Antoni-
 us, ita ad celeberrimas, quasque gratulationes &
 cæremonias vti consueuerit, clara profectò ac re-
 stata sancti patris virginitate ac sanctimonia (quã
 quam alijs quoque argumentis ante iam nota) quã-
 do neq; calcis viuę caustica vis, neque telluris hu-
 mor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex
 parte labefactare valuerūt. Quo indignius visum
 omnibus, vltra in defosso haberi corpus, tanto tã-
 que honorifico Dei munere custoditum. In ijs Di-
 dacus Pereria, memor amicitie ac meritorum, ele-
 gantior materia formaque arcam aliam damas-
 ceno serico subsuendam, aureo textili desuper ob-
 tegendam curauit. in eam translatum corpus ido-
 neo loco ad vsque tempus Indicę nauigationis est
 habitum. quo ipso tempore Indiam repetens Cos-
 mi Turriani missu Petrus Alcaceua, Malacã ex Ia-
 ponne delatus, impositum in onerariam sacrũ the-
 saurum vnà cum altero de quo dicebam socio as-
 portat, præsens vtiq; nauigantibus ac salutare
 præsidium; si quidem nauim, diffractò gubernacu-
 lo, vadis impactã aliquoties, præsentì illius ope,
 cuius vehebant exuuias, haud dubiè seruata fuis-
 se cùm alijs, tum nauarchus ipse testatus est: idem-
 que actuario Goam celeri cursu præueniens; rem
 totam patribus nuntiauit. ex ijs quatuor cum toti-
 dem à catechesi pueris, biremi regia, tardius nauì
 ganti onerariæ ad Baticalam occurrunt, arcam de-
 nuò referant sextodecimo iam ab obitu mense; æ-
 què incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio si-
 mul ac stupore attoniti deprehendunt. Arca iterũ
 clausa in biremem eo quẽ dixi ornatu deponitur.
 nautæ sublati vndeque; vexillis tormenta festo
 cum reboatu displodunt. eo die sub vesperam à Ba-
 ticala

ticala ad Goambiremis redijt, arca noctem vnā
 in ædícula Deiparę Virginis custoditur, passibus
 ab vrbe mille quingentis. postridiē manē confe-
 stim Prætor ac procures, Canonicorum, ac Mife-
 ricordię sodalitia, ingens præterea oppidanorum
 vis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra
 portas obuiam prodit, reliqua multitudo ad spe-
 ctaculum effusa, parietes, fenestras, plateas, ita cō-
 pleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum
 cereis candidati nonaginta præbant pueri, seque-
 bantur clerus, & magistratus, ac nobiliū ordines:
 quacunq; pium incedebat agmen, multa erant pas-
 sim odora menta disposita. feretri latus vtrunque
 thuribula ex argento affabre facta cingebant: Diui
 Pauli templum quo inferebatur, cū per eos ipsos
 dies hebdomadę sacrosanctę agerentur solemnia,
 nihilominus albo peristromate conuestitum: cun-
 ctā sobriam ad hilaritatem lætitiāque composi-
 ta. Hoc maximē modo corpus acceptum, & statim
 in Diui Pauli sacello, tectum vti erat, magna cum
 veneratione repositum est. ibi, quominus terti-
 ūm aperto iam loculo palam ostenderetur, effla-
 gitantibus pariter summis infimisque negari non
 potuit: veruntamen ad introspicendum obiecti
 cancelli; ne applicuisse rosaria, impressisse oscu-
 la virgineis carnibus, semel iterumque palpassē
 nōn satis habentes; insuper (quod apparebat futu-
 rum) in frustra, & præsegmina, cæterasque reli-
 quias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies
 ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium
 ætatum, nationum, ordinumque concursu. neque
 interea ab vno quopiam è superiore loco pater est
 laudatus, vt assolet. pro laudatore populus fuit. al-
 lij quippe reconditam viri doctrinam, & sapien-
 tiam,

710 HIS TOR. INDICARVA
ciam, ac dicendi vim copiamq; : alij prudentiam,
vsumque rerum, & lóginquas peregrinationes ac
plurimas; alij comitatem ac mansuetudinem, & si-
ne fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignita-
te summissionem, sine furo pudorem atque mode-
stiam; alij castimoniam insignem; & voluntariam
paupertatem; & longa ieiunia vigiliisque; alij sub-
leuatas egentium angustias; orborum educationem
ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam
egregie custoditam; curatos per summam patien-
tiam ac sedulitatem ægrotos; diremptas plurimo-
rum inimicitias; alij verissimas prædictiones atq;
miracula; (multò videlicet plura quàm quæ nos
aliò properantes attigimus) ac partim Christiano-
rum greges à perduto vitæ genere ad meliorem
frugem, partim ethnicorum ab Satanæ seruitute
ad Christi fidem obsequiumq; traductos; horum
que tutelæ, commodis, ornamentis omni ratione
consultum; alij denique magnitudinem animi in
rebus arduis capeffendis, constantiam in promo-
uendis, & quod super omnia mirandum, adeò sa-
lubri temperamento mixtam actionem contempla-
tionem; ut cum utranq; coleret propemodum ex
æquo, neutra tamen officeret alteri : hæc, inquam,
& alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cælum
efferre. Interea exacto ferme quadriduo, cum satis
iam in aperto fuisse videretur, ab socijs arca iux-
ta maximam aram loco certo reponitur, & clau-
stro munitur. Huic tantæ gratulationi Gaspar ad-
esse non potuit, ad æternam, uti sperandum est, gau-
dia paucos ante menses euectus. Is Indicæ provin-
ciæ administratione suscepta, publicè priuatim-
que multa præclare instituit, quorum hodieque
vltus cum ybernimo perseuerat animarum fructu.
dum-

damque in domesticam pariter disciplinam, & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus, affecto iam corpusculo acerbius grauiusque quam ferre posset imperitat; inter cōcionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus, intra pulpitum concidit. collecto dein spiritu domum regressus, acrius correptus febris, mox inter sodalium caros amplexus animam efflauit XV. Kalend. Nouembris, anno seculi huiusce quinquagesimo tertio. elatus est magno ciuitatis luctu, quam sibi suisque vniuersam excellenti caritate officijsque deuinxerat. Sub hac, ab Iaponijs dynastis litteræ ad Prætorem allatæ. foedus & amicitiam vltro petebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelij, & sapientiæ Christianæ magistros, ea re permotus, vti æquum erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicarijs citeriore prouincia, cum socijs aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium. Amangutij Regem inter ac populares atrox ac periculosum exstiterat bellum, nec nisi Regis & filiorum interitu restincta seditio. in Bungi quoque Regem, aliquot principum coniuratio eruperat. ij, commisso demum prælio victi celsique, otij deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & consueta munia rediēre. ac Deus item signis atque miraculis adiuuabat. ægroti debilesque, lustrali vt plurimum aqua sanati: ex infessis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minimè deerant Euangelij firmamenta: sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes ferme & inferiorum ordinum homines, colla salutari

subdebant iugo . contumax etiamtum , & fasti-
diola, veruntamen manus olim data nobilitas,
à Christiana humilitate, ac mansuetudine, egentium
umque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER SEXTVS DE-

CIMVS.

INTER hosce tam varios dubios-
que rei Christianæ successus, repē-
tinū & graue apud Ceilanios quo-
que bellum exarsit. Columbano
Regi, qui Cottam pariter insignē
obtinebat urbem, tres erant soror-
is filij, ad quos, de more gentis, hæreditas perti-
nebat. ij, expetitur ab insita dominandi libidine
regnum, senectū auunculi detineri ægrè ferentes,
facta coniuratione Regem interimunt. inde ita
inter se opes & imperium partiuntur, vti natu ma-
ximus, nomine Pareæ Pandar, ius populis è regali
folio diceret, minimus, cui Madunio nomen (me-
dio paucos intra dies extincto) militaribus co-
pijs cum stipendio ac potestate præesset. Ac primò
quidē concordibus inter se animis agere visi: mox
(vt est omnis dominationis male fida societas) ca-
pitales inter vtrumq; dissensiones exortæ. Queri
Madunius, non pro dignitate meritisq; tractari se,
quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariā
vim ac sceleratā manus auunculo, cæteris hortan-
tibus, attulisset; magisq; sese in dies à Pareæ cōsue-
tudi-

tudine rationibusque alienum ostendere. at ille,
 nouis quotidie sese caputque suum praesidijs ad-
 uersus fraternas insidias impietatemque munire.
 inter caetera, cum Lusitano Rege per supplices lit-
 teras egit obtinuitque, uti nepotem ex filia, con-
 tra consuetudinem, excluso Madunio, in regni suc-
 cessionem iusque adoptaret. Eo acriore incensus ira
 Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum
 inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum ca-
 stra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latro-
 nem ac perduellem, aggere moenibusque potius,
 quam armis ac virtute sese tutari videretur; male
 auspicatoeductis extra oppidum copijs, idoneo
 confidet loco. erat in eius castris auxiliaria Lusi-
 tanorum cohors. ex ijs gregarius quidam (temere,
 an a Madunio corruptus, incertum) plumbeo mil-
 fili, sine metu suis obuersantem Regem interficit.
 Tum proceres in urbem extemplo sese recipiunt;
 nepotemque Pareæ, regijs communi consensu de-
 coratum insignibus, in auita collocant sede. mox,
 diffusi adolescentis ætati, ac popularium animis,
 instante praesertim ac minitante Madunio, nouum
 ab Noronia Praetore subsidium petunt. Ille sine
 mora instruit classem: impostisque Lusitanorum
 millibus admodum tribus, ipsemet eam expediti-
 onem obire constituit. praetendebatur bello, vetus
 cum Columbano foedus, & pia pueri penè circum-
 ueri defensio. sed arcana suberat protectionis il-
 lecebra, quod a quibusdā pro certo accepisset Præ-
 tor, auri argenti que thesaurum in urbe Colum-
 bo repertum, quo si potitus foret, & Lusitanum
 crebra erogatione exinanitum ærarium opportu-
 nè suppleri, & se suosque facili negotio ditari posse
 consideret. Hac mente consilioque profectus, into-

lumi classe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducētas. descensione facta, primū omnium in thesauri perscrutationem toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeo vt non pauci ad hostem subinde transfirent; ingenti labore miseriaque tandem eruit quod aureorum centum millium summam expleret, quantum in classis bellique apparatus insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndique copijs intra Ceitauacam urbem, à Columbo nouem introrsus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eò signis Prætor haud magna mole urbem expugnat: direptamq; , ferro & flammis excindit: de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quā inuenta pecunia latior clariorque, Goam sospes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembē insulam petit, receptaculū latronum Malabariū, in Cocinensis Regis dāna perniciemque imminentium. hanc frustra nuper à Caprali circumfessam, ipse haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auidē cupienti Solimano Turcarū tyranno, occupandæ Armuziæ viciniq; tractus oblata denuò spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorū per clandestinos identidem nuntios literasq; sollicitatibus. ea si obtinuisset loca, perbreui in Cambaiā & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercij fructibus, & iniusta lōginqui maris possessione, facillimē depullurū. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delendæ ignominie ad Diū priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classē ab Suezio properē iubet accersere; & Adeni claustra quā

quàm occultissimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorū custodiā teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiatur,) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promissis alliceret prius, quàm incendijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerarijs duabus extemplo deduclis ornatisque, celeritate vsus & secunda nauigatione, Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi eam arcem obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à com meatibus imparati; Peribeco saluis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiusque mox deditionis luere piaculum; à barbaro contra pacti onis fidem, & Solimani mandata malè mulctati & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illicò nuntijs Armuziam allata, cum in maius, vt fit, cuncta certatim augerent; ita occæcavit animos omnium; vti amentes repentino terrorè Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quæ carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festinatione relictis; auios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum ijs in arcem inclusit; alter, neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecunijs, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; eumque ibi gregem ad vsque transitum illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At Peribecus obuio nemine pro-

prouectus, vacuam hominibus, gaza refertam vr-
bem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein cæteris diripiendi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitijs comparanda: vsque adeò multi omnium fermè nationum institores, varias illuc primæ notæ merces opesque congefserant. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vnionum, auri que & argenti exhaustum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnandam & apte locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipuè infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit; vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoq; certis ictibus pares globi in aduersa tormetorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neq; inter verberationem omninò quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage haud tamen ad subeundū, conserendasque manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prædam, seu præsidij magnitudine territus, quod Lusitanos bellatores amplius octingentos omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obsidionem instructos, arce contineri non dubiè comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixo inem infulam, quò multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petijt: oppressisq; ac variè cruciatis, quicquid secū asportauerant fortunarum extorsit. inde grauè spolijs classē ad Bazorā urbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicę ditionis, applicuit. ibi recognitz manubiz, & è molesta iactatione refectus

Quis miles. At Goam vt primùm circumfideri ab
 Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quan-
 ta maxima potuit classe exercituque coacto, Dium
 sine mora processit. inde, ne præfidijs Indiam nu-
 daret; cum parte copiarum Antonium Noroniam
 iubet Armuziam pergere. Profectus, desertam di-
 reptamque urbem; itemque solutam dudum arcis
 obsidionem inuenit. intento dein reuocandis ha-
 bitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi
 nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem reditu-
 rus, pretiosissimis vtramque rebus onustam, nocte
 per summum silētium à Bazora soluerat, reliquis
 deinceps pari silentio sequuturis. Ad harum con-
 spectum Antonius confestim anchoralibus præci-
 sis, abeuntem latronem insequitur. at ille, antecap-
 to iam spatio, per summam & remigum contentio-
 nem, & nautarum industriam, vix tamen atque æ-
 grè instantium ab tergo Lusitanorum effugit ma-
 nus. Inde mœrens tam paruo sibi momento elap-
 sum hostem Antonius Armuziam reuertit; adita-
 que Regis iussu arcis præfectura, classem, vti man-
 dauerat Prætor, Didaco Noroniz tradidit. Eius o-
 pe ac præsentia dum fauces freti, vicinamq; oram
 attentè percurrat; profugi maris accolæ in patrias
 reuocati sedes; inclusi que intra sinum hostes, cap-
 to haud semel impetu cum ex angustijs erumpere
 conati essent, onerarijs duabus amissis præclare
 cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Ba-
 zoram, Noronia Goam in hyberna concessit. neq;
 ijs dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum
 audaciæ cura viuebat in pectore, Fernandum fi-
 lium cum magno nauium ac militum numero ad
 eandem obsidendas fauces maturè transmisit. is ce-
 leri cursu in Arabiz conspectum delatus; specula-
 torijs

rorijis nauigijs quoquouerſum dimiſſis, cognoſciẽ
 partem triremium, ceteris ex interuallo ſequenti
 bus, curſum ad fauces intendere, continuò claffia-
 rios ad demendum nomini Luſitano dedecus, atq;
 ad vlcifcendas fratrum ac ſociorum iniurias co-
 hortatus; ad Roſalgatum promontorium dirigi
 proras iubet. inde oram legens, circa Maſcatũ ob-
 uias triremes habuit octo: ex, vitandi congreſſus
 cauſa cùm littus propemodum ſingulæ abraderẽt;
 Fernãdus è celſarum numero tres roſtratas, caſtel-
 lorum inſtat, vltro in arenam inflatis velis infer-
 re non dubitat. inde tranſitu alueis ac miſſilibus
 intercluſo, habiliores ad curſum dromones & ex-
 pedita nauigia quæ remis agerentur, egregio mi-
 lite inſtructa, in hoſtes immittit. ij, desperatis iam
 rebus, cum iactura triremium ſeſe in terram pa-
 rantes eiicere; oppreſſi celeritate noſtrarum nau-
 um trucidantur: ac nullo pæne certamine trire-
 mes abductæ, ceteris Turcis è longinquo ſpectan-
 tibus, qui ſuorum caſu perterriti, ac Mecam de ſi-
 liceret quidem tanta accepta clade redire non au-
 ſi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindifca-
 nẽ regulum perſugẽre. is, in fidem acceptos ac
 ſupplices, repetente dein Luſitano, ita ſeruauit, vt
 in eius gratiam triremes ad vnã omnes mẽm-
 bratim diſſolutas, ad nauigandum proſus inuti-
 les fecerit. Eam ſatiſfactionem Prætor Luſitanus
 accepit. Fernandum interim, haud leui parta vi-
 ctoria, quominus ſyncero gaudio fruereſſet, cura
 de illiſis in breuia roſtratis angebat: ne infixæ pe-
 nitus euelli non poſſent. verũ poſtquam plenio-
 re accedente æſtu paulatim alleuari cœpit; iamq;
 ſalo proſus liberæ atque agiles innabant; tum ve-
 rò plauſus & clamor militum ac nantarum exor-
 tus:

rus: velisq̃ue in Orientem datis, Goam incolumes
 ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribe-
 co, cum duabus quas dixi triremibus prospera
 nauigatione Mecam reuecto, malè partis opibus
 diutius frui non licuit. Solimani iussu, cùm rei ge-
 stz seriem postea didicisset; execrandæ rapacita-
 tis atque perfidiæ pœnas capite abscisso persol-
 uit. Per idem ferè tempus, periclitanti Parauanz
 Ecclesiæ priuato consilio ac virtute subuentum.
 Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori promō-
 torium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis
 viribus, Malabares Turcis immisti, latrocinij &
 incursionibus infestam nomini Christiano-red-
 diderāt; nauibus ad viginti, anni vix spatio inter-
 ceptis. ijdem oppidum Punicale, oppugnantibus
 ab terra Mahometanis, admota ipsi classe vi cepe-
 rant, Henrico Henricio è societate I E S V, nec
 non præfecto præsidij Lusitani cum vxore ac libe-
 ris & quinquaginta militibus in custodiam datis:
 quodq̃ue multò erat detestabilius, Parauanos a-
 liosq̃ue neophytos ad quinquaginta millia varijs
 artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei
 Cocinum multiplex iam fama peruenerat: item-
 q̃ue per litteras Parauæ Christiani tam duris in
 rebus opem ab ea ciuitate precibus infimis imple-
 rabant. ac demum, instanti minaciter hosti, ve
 Christiana desererent sacra, consensu respon-
 derant, nisi intra quintum diem subsidium à Lu-
 sitanis venisset; tum se de religione deliberatu-
 ros. Interim Cocini cognito lociorum extremo
 discrimine; ingens inceserat dolor, quod ærario
 exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac
 nauium, publicè Parauis opitulandi nulla esset fa-
 cultas. Inde cùm vulgo mœsti perplexiq̃ue, casum
 vicinæ

vicinæ Ecclesiæ miserâtes, hererent, Aegidius Ferdinandus Caruallius in communi causa præcipuam Christianis operam nauare constituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quam nuper in obsidione Malacensi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni pene domestico instrumēto in idipsum oppignerato; quamuis tum è crure altero laboraret; biremes quatuor, manciūam vnam (actuarius genus id est) confestim omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per sacram confessionem expiatus, cœlestiq; refectus cibo, in hostes duxit intrepidus: eosque ad Calecarem vicum affecutus; vno IESV nomine fidenter inuocato, renouatis quæ iam consensuisse videbantur militiæ Lusitanæ miraculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein egressus, Mahometanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumq; grauiā & acerba multa perpeßum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinclis eripuit. Sub idipsum ferè tempus quo aduersum Christi fideles Malabaria grassabatur impietas, (ex quo facile diuini cōsiliij ac destinationis appareat altitudo) ex eadem natione gloriosum euangelio testimonium perhibebant Malabares adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsque decimum. hosce, Lusitana qua vehebantur naui, circa Arabiam à Turcis excepta, cum à Christo ad Mahometem traducere summa ope barbari conarentur; postquam alternis blanditiæ minæque nil proderant; ad verbera cruciatusque descendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem stillæ adipis igne liquati. eā tormenta multasque præterea iniurias

iorias, puerorum virtus fidesque vicit egregiè. Turcæ obſtupefacti conſtantia, ab ijs vltrà vexandandem abſtitere. At Caruallius, præter ingennem apud Indos gloriam, ab Luſitanis quoque, & ab ipſo in primis Noronia debitum tantæ virtuti, & caritati præconium tulit: dumque digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio ſilco quicquid in eam expeditionem inſumpſerat, benignè repenſum. Eodem Noronia Prætor, cum aliatum duo præſertim horrenda fuere naufragia. Emmanuel Soſa, cognomento Sepulueda, qui Di-enſi (vbi memoratum eſt) præſuerat olim arci, vir opulentus ac ſplendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus deſiderio patriæ; preſſam diuitijs roſtratam excelſam Cocini conſcendit. ſequēbatur vxor, ac parui liberi; & Pâtaleon Sala, & nobiles aliquot; & præter nautas, famulorum etiam ac mancipiorum turba: in vniuerſum capita ferme ſexcenta. Ianuarij menſis initium, Luſitaniam ex illa petentibus ora, ſtatum ſoluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio poſtulat. Soſa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non niſi Februario mente proſectus; circiter Idus Aprilis Caſtrarium littus aperuit. Inde leni ſtatu prouectis, circa Bonæ ſpei promontorium vehemens ab occaſu oblitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorreſcens mare paulatim attolli, maioreſque in ſingula momēta ciere fluctus. Cum in aduerſum obnitendi, remigio deſtitutis, nulla eſſet ratio; pauliſper addubitatum a nautis, vtrum demiffis antennis, in ſalo tranſitum tempeſtatis expectarent. verum Oceano magis magiſ-

Z z

que

que sc̃uiente perterriti; simul propter anñi tem-
 pus abiecta superadi promontorij spe; retrò in In-
 diam pari consensu vela dare constituunt. Sed ne
 id quidem è voto successit, adeo violenti ac repen-
 tini flatus ab Oriente, diuersisq̃ue coorti plagis,
 quassatæ iam nauis in perniciem conspirauerant.
 Horum impetu vela primùm discissa: malus dein-
 de, mox gubernaculum, frustra fluctus euitate ma-
 gistro, diffringitur. præterea costis immodica iac-
 tatione cōuulsis, multo plus accipiebatur vndæ,
 quàm vt exhauriri aut egeri summa turbæ navalis
 contentione & industria posset. Neq; , præcipitata
 leuandæ hauri bona onerum pars, auertebat, exiti-
 um, per hunc modum spoliati armamentis; obuer-
 sante perpetua mortis imagine, dies aliquot in al-
 to iactati, postremò vrgentibus à meridie ventis,
 certum ad naufragium ad terram appelluntur. ne-
 que erat in malis potius quicquam, ni viuentes vi-
 dentesq̃ue hauriri profundo, vel in cæca vada syr-
 tesq; adigi mallent, ad teli ergo missum iacta ab
 vtraq; parte anchoræ, dum scaphis, quæ vna super
 erat salus, in continentem euaderent. Sola ante al-
 lios cum vxore filiisque, & primarijs aliquot, rap-
 tim elata pecunia gemmisq̃ue, transuecti haud si-
 ne ingenti periculo: vsq; adeò immanes toto litto-
 re moles aquarum illis reciproco frangebantur.
 neque idem effugiū ceteræ multitudini patuit; sca-
 phis, post vnum alterumve traiectum, in dorluosa
 breuia impactis & comminutis. Eodem fere tem-
 poris articulo anchorarius funis in Austrum ob-
 uersus, quamquam valido nexu & crassitudine,
 rumpitur. Tum qui remanserant, diuulsâ nauis la-
 tera, & vasto dehiscentem hiatus alueum conspi-
 cati, erumpentia ex imo dolia, sarcinas, capiasuo

CORR-

corripiunt; seque, incertam ad spem, qua cuique proximum est, in mare demittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneies. Periêre ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad septuaginta: reliqui haud semel operti fluctibus, ac turgido spumantiqûe æstu in diuersa raprati, ad hæc, scriniorum incussu liuidi, aut clauorum squamarum que ictu cruenti (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant; cum in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit, & arenis illata, duas primum, dein quatuor in partes, ad extremum in minutissima frusta diffiliit. hæc maximè clades ad ultimam pæne rerum desperationem Lusitanos adduxit, quippe, consilium fuerat, è reliquijs naufragij subitarium, dromonem intētis vestibibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum delectis retrò Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causâ transmittere. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant, cum è discerpto nauigio laceroqûe, vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. paulatim dein, quæque supernatauerant, quæque obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus eiecta: ipsæ quoque demum anchoræ, hastæque, & minora tormenta, quamquâ hæc quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neque vlllo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: & quod ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio; refovendæ turbæ, frigore, inedia, vulneribusque torpenti, Sosa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryæ semicorruptæ modijs, ac salsamentis

quæ tempestatis iniuriæ superfuerant, cibaria in singulos parcè diuisa: quod squalida circum arena, ac nullum esset cum incolis, fera & inhospita natione, cōmercium. dulces tantùm in proximo scaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem scrinijs, aduolutoq; saxorum pondere, vti securas exigent noctes, loco munimenta circumdata; & quatuor in partes, vt assolet, vigiliæ distributæ, quas intempesta nocte hand semel circuibat Sofa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium. Tredecim fermè dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum, quid agerent, quò se conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderent, cui Laurentius Marchesius olim ab Sancto Spiritu nomen indiderat: eodemque Lusitani ab Sofa & Mosambico mercimonij causa commeabant, id flumen à statuis in Orientem aberrat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto, Sofa, quamquam præcipua in clade, tamen ceteros ipse vultu ac sermone confirmat: ne asperis in rebus desponderent animos, qui se pelago committant; ijs famem, sitim, iacturas, ærumnas, omnia incommoda esse debere proposita. quæ si contingant, non ita mox cadendum, quasi ea nunquam euentura exhiberint. ad hæc, pro suis quisq; delictis æterna supplicia meritis breuia ac temporalia non inuiti pertoluant. Simul, eo infortunio, non quid perdidierint cogitandum, sed quod euaserint, amissæ multa: sed perire vnâ cum ijs quæ amiserant, potuisse, monuit in super, vt inter efferas destituti gentes, nullum deinceps nisi in coniunctione & concordia præsidium collocarent. nemo scorsum; omnes in commune consulerent.

nihil

nihil neque disperfis, & vagis tutum, neque conglobatis & consentientibus noxium fore. postremò precatus est cunctos; in ratione itineris, Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent; seque validi & robusti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea succlamatum, duceret quò vellet, & quo modo, se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis utcunque firmatis; hoc maxime ordine capeſſunt iter. Præcedebat Sola cum vxore virilis animi fœmina, liberisq; propter ætatem securis, & Andrea Vafæo nauis magistro (is præcellsum Crucis vexillum ferebat) & Lusitanis alijs octoginta, seruis præterea ceterum. hi puerulos tergo per vices; Eleonorâ informi pilento gestabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infautum Pantaleão, & reliqui cum mancipijs Lusitani cogeant. Modicis inde itineribus, per infesta Castrum incursionibus, & noxijs animantibus loca progressos: inuiz rupes, excedentia in nubes iuga, despectu horrendo conualles; cœnosa voragines, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. ijs dum superandis, humilia procul vada, clementesque montium ascensus ac descensus inquirunt; littoralis spatij triginta non amplius leucas, crebro ipsi ambitu flexuque, cœcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Sustinebant famem primò conchyliâ, putresque cetorum artus, & alia maris eiectiona. dein, vbi à littore abscesserant; syluestria poma baccæ: tum tenerrima frondium; postremò bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta; pel-

sta: pelleſque mollita. Nec leuius torquebat ſitiſ: cū oppidō pauci, nec niſi magna præſentis pecuniæ mercede, aquādi cauſa de via decederent, inſidiantium ex occulto latronum impetus, atq; leonum etiam ac tigrum ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: vti oſto interdum aureis hemina conſtaret. Inter quæ ſubinde aliqui laſſitudine, inedia, ſiccitate conſecti, deplorati viribus, Aethiopi diro, belluiſque, & alitibus præda reſtabant, ſuprema ad ſuos mādara dantes ante cedentibus: quorum in animis, vt ſit, diuturni terrores & proprium cuiuſque malum, omnem pæne miſerationē ac ſenſum alienæ calamitatis exſtinxerant. Soſam tamen, cari aliquot relictj, ſupra modum angebant. vxoris verò quotidiani labores miſeriæque propemodū emouerant mente: quamuis illa quidem ſele marito inſatigabilem corpore pariter animoque præſtaret comitem; ac baiulorum deſtituta miniſterio, dudum ſuis ipſa pedibus ambularet, addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli ſubleuandæ ſuccedens. Quarto mente ad animum Sancti Spiritus peruentum ab inſcijs, cauſa latendi fuit, quod audita cōceptæque animo magnitudini haudquaquam reſpondebat flumen (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumque interpretes deerāt; ſiquidem Aethiopicis ex alia longè regione mancipijs quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta ſocietas linguæ, vt per illos poſſent, quæ vellent, probè cognoscere. Percominodè cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum cōſuetudinem ingenio vir, beneque in Luſitanos animatus, quod illi placidum

citum & æquum paulo ante commercium cū ipso
 Laurétio Marchesio, & Antonio Calderia fuisset. Is,
 peramante acceptum Sosa & reliquos apud se,
 dūliquis ab Sosa institor appareret, omni arte
 retinere conatus est, partim ab insita humanitate,
 parim etiā proprii cōmodi gratia, quod finitimis
 implicitus bellis, tempestiuo firmoque sibi auxi-
 lio diuinitus oblatam hanc putaret manum. ac
 proinde, post multa benigni vultus inuitamenta,
 deniq; gestu, nutibus, & incerta vocum significa-
 tionē denuntiat, haud procul abesse inde potētio-
 rem ē Regem, impium, & rapinæ adfectū: si per-
 gant præcipitis consilij pœnas daturus. Nec pre-
 ces, nec monita profuere. quod liberali⁹ habebatur
 Sosa, id magis fraudem suspicatus, porrò abire cō-
 tendi, nauculisque ab eodem regulo impetratis
 fluuium traiecit. Quinto die ad mediū amnis bra-
 chium processere, leucas iam à naufragio trecen-
 tos enensis; quingentis comitibus ad centum &
 viginti varijs cladibus redacti non amplius. id
 quoque brachium, conductis pretio lintribus, im-
 minentium ignari transmittunt. maiore dein vsu
 linguæ per interpretes haud dubiè cognitum, id
 esse flumen quod tanto iam diu labore quæsis-
 sent: & eiuscem habitus albos homines illuc nauibus
 itare consueſſe. non longè à mari is locus aberat.
 falsi ex eo latites: neque vllam dulcis aquæ venam
 eircum apparere constabat. ad hæc, solum planè in
 cultum ac sterile. cū ibi Lusitani, malis victi, sub
 noctem necessariò consedissent; postridie aduen-
 tantes æthiopas fermè ducentos adspiciunt. ac
 primo æſſe prælium ratī, arma quæ malè iam su-
 ſtinebant, expediunt: reliquias virium ad repel-
 lendos fugandosque latrones intendunt. dein,

postquam pacatus appropinquabat Aethiops : ac,
quinam, & vnde profugi, blandè quærebat; su-
per ta fiducia, infortunij summam, & exhaustos labo-
res, per interpretem exponunt. cibaria tantùm, ne
que ea gratuita iure gentium petunt: ferramenta
genti expetita conciliando commercio profecunt.
Haud spernenda crescendi occasio barbaris vñ.
tantum de re ex tuto aggredienda solliciti, ac toti
è fraude mendacioque conflat, respondent, nihil
esse com meatus in promptu: haud ita distare op-
pidum: eò si accesserint, hospitaliter ac benignè
cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem
ultima lassitudo, & inuentus agnitusque tandem
exoptati fluij terminus: vñ sana insuper fanes vr-
gebat ac sitis. age sanè. ducibus iidem ad oppi-
dum tendunt. iamque successuros, per viatorem
ingressu prohibet Rex. densæ arbores in vicino ad
signata, quarum umbra sese vtcunque reficerent.
sex ibi dierum fuit mora: clauos ferè reuulsos è
naufrajij tabulis, cum carnibus nutrituque alio
permutabant: sitim leuabat in proximo fors. con-
tracta inde cum incolis nonnulla consuetudine,
perniciosa in spem hospitij Sota paulatim indu-
ctus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sotala,
si liceat, ibidem operiri constituit. idipsum Aethi-
opes cum valdè hortarentur; ex ijs missi ad Re-
gem, qui Sotæ interim, & coniugi, cæterisque pro
instituta societate paulo commodius diuersoriū
peterent. Ille, popularium haud absimilis, omni-
busq; artibus ad fallendum instructus, iubet Sotæ
renuntiari; se suosque optimo esse in aduenas &
calamitosos animo: sed quomin⁹ eos adhuc intra
oppidum admiserit, duabus maximè causis retar-
datum. altera, quod magna tum annonæ penuria,
vñ

uno omnes loco sustentari nō possent: altera, quod ferro succinctos, & vario genere telorum, incolæ seminudi, ac sudibus tantum adsueti, maiorem in modum extimescerent. Si animum inducant Lufitani, ad pacatæ mansionis fidem, arma interim apud se custodienda sine dolo deponere; se domus præfectum primoresque benignè habiturum: reliquos, circumfusus oppido vicis fida in hospitria diuisurum. Dura omnino postulata visa concilio, sed recusantibus, extrema necessitas & egestas instabat. ergo nemine præter vnam Eleonorā dissuadente palam; Sosa qui amicè monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitisque, se ac sua demum omnia insidiolo huic præpostera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem sequi non dubitat. tradita extemplo arma præmittuntur ad Regem: Sosa cum vxore, liberisque, & fidelibus alijs ferme viginti subsequitur. cæteros quinos vel senos regij præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospitales peruenerant casas, cum destitutos ac dirēptos ab ope mutua; non peculio tantum, si quid abditum gerebant, sed vestimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte maligne admodum pastos, manè fustibus cōuitijsque per summam perfidiam & immanitatem tectis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretiosi reliquum Sosæ & familiaribus fuerat, auidissimè rapto, corporibus tantum ac vestimentis abstinuit; domoque cunctos item exegit, insuper increpans, clementia adductum se non pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum sensere Sosa comitesque, quàm stulte sese inermes ig-

notæ ac barbaræ fidei credidissent. Neque hic finis
 miseriæ fuit. nanque dum inopes consilij, so-
 luti ordinibus, nullo rectore, nullo signifero, pas-
 sim incerto errant gradu; noua repente Aethiopû
 manus, præacutis armata sudibus, in Sosæ manipu-
 lum inuadit: ipsumque & cæteros vtriusque sexus
 nullo discrimine vestibus nudat, obnoxios, & con-
 tra ne hiscere quidem audêtes. adeo ablati armis
 ceciderât animi. Eleonora tantû, generis memor,
 ac pudoris ad vltimum retinês; obniti acriter, pu-
 gnis quin etiam, colaphisquæ barbaros vltro ad
 necem irritare: quoad mariti denique hortatu, &
 deficientibus iam planè viribus, abstinit. nec mo-
 ra: detractæ direptæque vestes; metu ac pudore cõ-
 fusis qui ex infelici comitatu restabant, atque ab
 tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum
 verò, castæ matronæ tristior omni morte lux visa:
 defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminet,
 soluto raptim fusoque obtegit crine. mox ad An-
 dream paucosque superstites, voce suprema: Vos
 quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam præsti-
 tistis, optimi viri. nil vltra opus est. ite, vobisque
 ipsi tandem aliquando consulite. ac, si quem pa-
 trijs olim finibus reddi contingat; renûtiatè quò
 loci mea me maritumq; delicta perduxerint. Mœ-
 stum inde silentium immobilis tenuit. cara tan-
 tum intuenti pignora, iuges riui lacrymarum den-
 so cum gemitu profluebant. Sosæ item, altus mœ-
 nor ac dolor vocem incluserat. cumque defixo
 in terram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti
 similis adstitisset; paterna demum extimulante
 cura, proximam in syluam quærendo qualicumque
 nutrimento secedit. inde regressus, Eleonoram
 quiduo ieiunio fletuque, pæne consumptam, è
 filio-

filiolis alterum prorsus extinctum offendit, eum-
 que suis ipse manibus terræ mandauit. Postridie
 eodem pabulandi functus officio, coniugem vnā
 cum filio exanimem reperit, & lamentabili cir-
 cum vociferatione complorantes ancillas. Hisce
 confestim summotis, in dextram iacentis manum
 aliquandiu reclinato capite incubuit: dein, ijs-
 dem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque
 sepeliit, nihil vnquam effatus. postremò sese i-
 terum abdit in syluas. ibi laniatum à feris pu-
 tant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum,
 inter paucas miserāda Sosæ peregrinatio terra ma-
 ri que sortita, cum seculi huiusce tertius & quin-
 quagesimus ageretur annus. reliqui ad centum, for-
 do agmine, rerum omnium inopes, diu errabūdi,
 varijs casibus ad sex & viginti redacto numero,
 cum pro captiuis haberentur, denique ab nauicul-
 lario Lusitano, qui eboris mercandi causa regionē
 eam à Mosambico petierat, sestertijs in capita qua-
 ternis redempti. in ijs Pātaleon fuit: qui ante hoc
 biennium, ex ætate iam atate, verum præualens vi-
 ribus, Olisipone subito neruorum stupore a pople
 cicus obiit. Cæterum tanta Sosæ calamitas longē
 lateque vulgata misericordiam hominum ciuit:
 cupiditatem & audaciam non imminuit. Anno
 quippe inseguenti, nauarchi alij quinque Lusitani-
 am versus Cocino soluere, Fernandus Aluarus Ca-
 pralis cunctis præerat. ex ijs nauibus, vna tan-
 tum Olisiponem post varia discrimina tenuit. alia
 rum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à San-
 cto Benedicto erat nomen. Hæc quantum pate-
 bat constipatis ad summum oneribus, vix vt nau-
 tico ministerio spatia superessent; in medio cur-
 su aduersis ventis & fluctibus labefacta; cum de plo-
 ratam

ratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonę spei promontorium ad littus quod appellant Natale, vi tempestatis alibi dirumpitur. inter enatandum periēre ad ducentos, cæteri fermè debilitati ac semianimes, deserto in littore corpora prostrauēre. Mesquita Pereſtrellius, qui cladi sup̄er fuit, ac totam accuratè descripsit, varios insolitoque addit terrores ingruente procella, cacodamonū choreas in sublimi vilas, ab infortunio dum se miserī ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita celeumata. cæterum hi naufragi ijsdem fermè quibus priores itineribus casibusque, illuue obsiti, macie enecti, cum à trecentis amplius, ad tres circiter & viginti rediisset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiatoribus; miseriarum & patientię documentum, ad Sofalam atque ad Mosambicum ægerrimè peruenēre. Sub idem tempus, Alphonso Noroniæ, cum circiter quadriennium prouinciam adinistrasset; successor aduenit Petrus Mascarenias idē, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac superstitiones, quarū adhuc erant in vrbe Goæ multæ reliquæ, studium & cogitationes intēdit, simul neophytorum liberati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque consuluit. Idem, sollicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque præsidio in finibus Decanij regni, Pondæ cōstituit. Goam dein regressus; vix dum anno vertente Præturæ; morbo decessit. Huic è regio

regio chirographo ritè suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus, hoc Prætor, Mealem à Pôda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniz terræ interiora perduxit. Ab rerum novarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum, ac iustum regni heredem concursus illicò fieri cæptus. neque se Idalcan aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, diffusus popularium voluntati, magnas firmasque copias è Narsingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremò signis collatis, haud dubie victor euasit. Meales ad Nizamalucum e fuga se contulit. Goam inde repetijt. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem transferre statuerat. coacta ergo in id classe, cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum, is, ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum in sedit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia; ad lustrandam Borealem plagam de more perrexit: nullaque memorabili gesta re; Goam ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcã victis perduellibus ferox; in Canarinum limitem præfectos cum exercitu misit. ij excelsis tumulis castra posuere, præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursionem terrestres ab Goa cõmeatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus ferè millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen e regione hostium in ipsa valle confedit. Mahometani in-

ni interim è superiore loco incendiarias bolides,
 & varij generis tela torquere. Prætor, conferendæ
 cominus pugnx auidus, quodd ponti materia dees-
 set; transitum ex omni parte circumspicere. post-
 quam dubias voragines, & aucta vndique præru-
 pta cernebat; ad motis acriter equo calcaribus, vti
 erat cataphractus, qua in arctum coibat flumen,
 immani saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, v-
 ti diruptis ephippijs propemodum ex equo dela-
 beretur. idem ausi ducis exemplo quidam, protin-
 us in terram effusi, & ruentibus super eos equis
 obtriti. cæteræ copiæ, simulatque trans amnem cõ-
 spectus est Prætor, qualicunque demũ reperto va-
 do, per æqua per iniqua traijciunt: ardentesque a-
 nimis, in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tu-
 lère impetum Indi. vixdũ inito certamine, queis
 nullum in fuga dedecus, terga vertère. neque per
 aspera & confragosa euadentibus Prætor diutius
 institit. Missi dein vltrò citroque legati; & ex vri-
 usque gentis commodo redintegrata pax est. Nec
 minori felicitate per id fere tempus in Brasilia
 quoque compositi bellorum tumultus; cùm orto
 Lusitanos inter & Saluatoris accolas iurgio, ab Io-
 anne Rege Brasilijs defecissent. Sequuta dein quies.
 perque eam tranquillitatem liberior excursus E-
 uangelio patuit. Thomæ Solæ Prætori iam ante
 successerat Eduardus Acolta: & peropportunè cū
 eo insignes aduenerant è Societate I E S V viri
 Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregori-
 us Serranus, Ioannes Consalius genere Lusitani,
 Antonius Blasus Castellanus, & qui prouinciam
 hodie regit, Iosephus Anchieta Cātaber. Hisce ad-
 iutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque
 in pago præsertim, cui Piratininga nomen: va-
 gique

giſque Braſilij, quò commodius erudiri poſſent, paulatim in vicos aut oppida contributi. atq; hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adſtruebat fidem, inter cætera illud inſigne referunt. Bello inter Piratiningæ incolæ & finitimas gentes exorto; cùm in aciem exiſſent Piratiningani; nec opinata multitudine hoſtilium copiarum exterriti fluctuabât. Erat in exercitu virilis animi fœmina, paulo ante ſacro luſtrata baptiſmate. Hæc, percuſſos metu conſpicata viros, magno animo hortatur, vti ſigno Crucis, Chriſtiano more ſe muniant, ac prælium ſine dubitatione committant. Factum vti monuerat; ac dempto pauore tantus repente ardor atq; fiducia cunctis iniecta; vti alacres ac celi pugnâ inierint; magnaq; edita ſtrage, hoſtem in fugâ auerterint intacti omnes, duobus tantùm exceptis, qui ſalutaria piæ mulieris præcepta contempſerant. ſagittis ambo cõfixi: alter poſtmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inueſtigandas Luſitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iuſſu profeſti. eorum animis Azpilcueta paſtor adiunctus. ij per multos errores, varijs, vt aſſolet, conflictati miſerijs & erumnis, denique ad Saluatoris urbem rediêre nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è ſummis laboribus ac laſſitudine morbum cõtraxit, quo ſenſim abſumptus, magnum Braſilijſ pariter ac Luſitanis deſideriũ ſui reliquit. Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebantur Carigij & Ibiragiari populi Americę interioris, dociles miſeſq; natura, Chriſtianæ religionis præſtantiã adamauerant, Caſtellanis præſertim hortantibus, qui ad Paragaiũ amnem (is ex Argenteo deſluit) ſedes habebant. Nec dubitauêre Carigij amplius ducêti, aliquot Hiſpa
nis

nis admistis, audiendi Euangelij baptisimi pē-
 tendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum
 millibus iter periculosum ignotumque capeffere.
 horum piæ voluntati breuiore compendio satisfac-
 etum, siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis
 gente intercepti trucidati, labes criminū suo pro-
 tinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æter-
 næ concepta fiducia, vt inter ipsam necem percul-
 sores in hæc affarentur verba: Vos quidem arbi-
 tratu vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra
 concidite, animas certe non prohibebitis, quomi-
 nus ad suum hodie conditorem ascendant. Per
 hunc modum mactati plerique; alijs vincla indita;
 vnus è Castellanis duntaxat elapsus, cum ad San-
 cti Vincentij coloniam peruenisset, cuncta patri-
 bus ex ordine retulit. Missus ex templo ad Tubina-
 quinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus
 Correa, linguæ Brasiliæ (vt supra diximus) bene
 peritus; trucis ac sanguinaris gentis ferociam
 blando sermone permulsi, ac duos qui supere-
 rant, exemptos è custodia Castellanos in Brasili-
 am perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigio-
 rum indole magnopere delectatus, illam sibi pro-
 uinciam à Nobrega depoposcit, additus illi co-
 mes è Societate Ioannes Sola Lusitanus, eximia so-
 brietate ac patientia vir: præfinito spatio tempo-
 ris, intra quod spatium redirent. Haud otio-
 sa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum il-
 lud iter emensi, verbo & exemplo magnos in Ca-
 rigia terra motus animorum fecere; non plebe
 tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate
 magis in dies ad studium Christianæ veritatis ac-
 censis. Ab eo munere dum ad socios euocandos
 Brasiliam repetunt anno seculi huius quinquagesi-
 mo

mo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quē
 Nobrega peregrinationis terminum dixerat; prę-
 clara vtrique tanti sudoris atque operis pręmia
 diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castella-
 norum interpres, quem paulo ante Correa captū
 à Brasilijs, & in epulas de more saginatum, ex eo-
 rum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Ca-
 rigijs consuetudo, & auctoritas, varijs artibus &
 mira calliditate quę sita. Ab eius impuro conuictu
 quod Correa, tollendę publicę offensionis causā,
 concubinam auulserat; ira percitus ille, & im-
 mor acceptę salutis; insimulare Corream & Sosam
 apud Carigios institit, & in summum odium ad-
 ducere, quasi cum hoste vicino in eorum pernicię
 conspirassent. Inde suspectos vulgò & inuisos, eth-
 nici aliquot in itinere adorti, Brasilijs primū
 duos, qui cum ijs ambulabant, dein Sosam nixum
 illicò genibus, & in preces effusum, sagittis emin-
 impetentes interimunt. postremò in Corream ip-
 sum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vul-
 neribus, cum eos placido nihilominus vultu ac
 sermone lenire conaretur; contra illi pro verbis
 spicula redderent; flexis item ipse genibus, baculo
 abiecto, manus oculosque tollit in cælum, pecca-
 tisq; hostium ingemiscens, inter supremam depre-
 cationem densatis ictibus expirauit. Sunt qui fa-
 ctum eiusmodi in dedecus & infamiam trahant
 gentis vniuersę argumēto probabili. sed mihi cer-
 tis auctoribus compertum, clementi alioquin, ve
 supra diximus, ingenio viros, impij veteratoris
 dolo, & proditiōis falso metu compulsos ad fa-
 cinus. Certè, cum hæc scriberemus, de instituendo
 inter eos publico liberalium artium gymnasio à
 patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis

fructuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumpserant, quorum ille ante Societatis aduentum, Brasiliæ nominis terra marique acerrimus insectator, postquam à patribus doctus est quanto id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totumque sese Brasiliæ salutem patrum disciplina dicare constituit: præclare secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodum versatus in opere; quinto in ite Societatis anno voti compositus effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio socijs aliquandiu deseruiuerat, ad gloriosam pariter ipse coronam ascitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac submissionis certamen iniecit. Cum hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignam ipsius virtute ac pietate suscepit actionem; Abassini Regis ac regni ad catholicam fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ tandem aliquando adiungendi. nam et si ab Dauide legatus, de quo supra commemoratum est, Clementi VII. venerationem obsequiumque detulerat; tamē, in tanto locorum ac temporum intervallo, ad ingenium deinde redierat Abassina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Eutichetis penitus infixæ mendacia; & ab adulterino Alexandriæ præfule nihilominus iuris diuini responsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ petebantur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & recte sentiens Patriarcha ad eos pascendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanctitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquijs,

loquijs, & frequenti disputatione; deceptis è mentibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optimè sese in Latinos Francosue (vt appellant ipsi) animatum, & reconciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij. mox cum Paulo iv. diu multumque agitatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate I E S V tredecim viri, sanctimonix non minus quàm eruditionis laude præstantes: ijque varijs è nationibus, accessere ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neq; vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re: quidam, præcisè negauerant. Eo dignior quæ extolleretur, tâta humilitas visa, ac ne tergiuersationi ultra esset locus; ab summo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioânes Nõnius Barretus Lusitanus; qui nuper in Africa redimendis iuuantisq; captiuis insignè operam summa cum prudētix & caritatis laude nauauerat: alterius Nõnij germanus frater, qui tũ Indicam Ignatij nomine Societatē regebat. Huic, episcopali dignitate coadiutores, vt appellât, ijdemq; si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adiuncti duo, Melchior Carnerius itē Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tũ præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ hu-

nã contemptor, illum antistitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neq; in quopiam eorum hærere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cùm & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus, non ad opes, aut viræ commoda, sed, vti declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & ærumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnã verò exspectationem delectus ille conciuuit. & cùm de successu rerum variè, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius verò in eandem, non solum opi diuinæ implorandæ assiduus per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modò fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici spontè detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem scripsit licet
 „ teras hoc exemplo: Domine mi in Domino nostro
 „ IESV Christo: Gratia tuæ Celsitudini, & salus, &
 „ affluentia donorû spiritualium, à Domino nostro
 „ IESV Christo. Serenissim⁹ Portugalliæ Rex, pro ea
 „ sollicitudine ac zelo, quæ illi Deus creator noster
 „ ac dominus dedit gloriæ sancti sui nominis, & salutis animarû, quæ vnigeniti eius filij pretioso sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit mihi per litteras, pergratum sibi fore, si e religiosis nostræ minimæ Societatis, quam vocant IESV, duodecim viros designarem, e quibus ille Patriarcham vnum, duos coadiutores pariter & successores eligeret. Idemque à Summo Christi Domini nostri Vicario suppliciter peteret auctoritatem
 & ius,

& ius, quò iure ad suas quisque partes ritè obeun-
 das ipsi cum sacerdotibus alijs in tuę Celsitudinis
 regna transmitti possent. Ego, pro eximijs inter ce-
 teros Christianos principes, eiusdem Serenissimi
 Regis Portugalix meritis erga Societatem no-
 stram vniuersam, nostraque vicissim omnium in
 illum obseruantia & pietate, feci quod iusserat:
 consultoq; sequutus numerum qui Christi Domi-
 ni nostri, Apostolorumque eius collegium refer-
 ret; præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duode-
 cim supplementi ac velut seminarij causa, è cor-
 pore nostro cunctos excerpsi: qui ad subleuandas
 iuuandasque animas, tuę Celsitudinis imperio ac-
 ditioni subiectas, sese vitamque suam in omnem
 laborem atque discrimen offerrent. Atque hoc li-
 bentius parui, quod præcipua quadam alacrita-
 te sentio me sociosque meos omnes ferri ad ob-
 sequium & cultum Celsitudinis tuę, haud imme-
 ritò, quippe quę inter tot circumfusas vndique
 nationes infidelium & hostium nominis Chri-
 stiani, vestigijs maiorum suorum insistens, ad con-
 seruandam ac promouendam Christi Domini ac
 Dei nostri religionem & gloriam diligenter in-
 cumbit. Quam ipsam ob causam optandum fue-
 rat, vt ad hæc tam recta tuę Celsitudinis studia
 conatusque, subsidium accederet spiritualium pa-
 trum, quibus & legitima potestas ab hoc Sanctę
 Sedis Apostolicę fastigio deriuata; & fidei Chri-
 stianę pura & sincera doctrina suppeteret. quę ni-
 mirum duę sunt clauēs illę regni cælorum, quas
 Christus Dominus noster Sancto Petro, & omni-
 bus qui deinceps in eius erant solio sessuri, promi-
 sit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tantum
 modo, cum ad eum dixit (vt legimus apud Diuum

„ Matthæum Euangelistam) Ego dico tibi quia tu es
 „ Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam
 „ meam; & tibi dabo claves regni cœlorum; & quic-
 „ quid ligaueris super terram, erit ligatum & in cœ-
 „ lis: & quicquid solueris super terram, erit solutū
 „ & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cū post
 „ resurrectionem, antequam in cœlum ascenderet,
 „ sciscitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Di-
 „ uus Ioannes Euangelista) Simon Bariona diligis
 „ me plus his? subiunxit in singula respōsa: Pasce o-
 „ ues meas: committens illi non partem aliquam o-
 „ uium suarum, sed totum prorsus gregem, vniuersa
 „ cum plenitudine potestatis, ad alēdos vitali Chri-
 „ stianæ religionis pabulo cunctos ubiq; fideles, eos-
 „ demq; ad cœlestia sempiternę beatitudinis pascua
 „ perducendi. Ac cæteris quidem Apostolis aucto-
 „ ritatem Christus Dominus noster impertijt dele-
 „ gatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro e-
 „ iusq; successoribus, ordinariam dedit ac plenam
 „ vti ab hoc summo Pastore, tamquam à fonte, reli-
 „ qui animarum pastores peterent, eidemq; acce-
 „ ptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum
 „ quisque munus ac regimen obtinerent: quod olim
 „ adumbrasse per Esaiam videtur Dominus, cū de
 „ Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, in-
 „ quit, clauem domus Dauid super humerum eius;
 „ & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, &
 „ non erit qui aperiat, quō videlicet typo figuratus
 „ est Petrus, eiusq; successores, quibus datam inte-
 „ gram potestatem declarant claves, consuetum vti
 „ que symbolum & insigne pleni atque absoluti do-
 „ mini). Quæ cū ita sint; Celsitudo tua gratias de-
 „ bet ingentes Domino Deo nostro, quod ipsa reg-
 „ nāte potissimum, dignatus fuerit istis nationibus
 mit-

mittere veros animarum pastores, qui à Summo
 pendeant Pastore ac Vicario, quem reliquit in ter-
 ris IESVS Christus Dominus noster; & quantam-
 cunque habet potestatem, quæ sanè perampla est,
 hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec
 sine causa, patri auoque tuæ Celsitudinis displice-
 bat sumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quip-
 pe, sicuti diuulsum à corpore membrum, neque mo-
 rum, neque sensum, neque omnino vitam à corpo-
 re accipit suo; ita Aegyptius Patriarcha, siue il-
 le Alexandriæ, seu Memphi degat, cum schisma-
 ticus sit ac diiunctus ab hac sacrosancta Sede Apo-
 stolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice sum-
 mo; videlicet vitam gratiæ, & pastorem aucto-
 ritatem, nec sibi recipit ipse, nec alteri cuiquam
 valet legitimam impertire. Ecclesia namque Ca-
 tholica, vna tantum est in orbe terrarum: neque fie-
 ri potest vt alia Romano Pontifici, alia pareat A-
 lexandrino. Vti sponsus eius Christus vnus est, sic
 sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canti-
 cis ex persona Christi Domini nostri; Vna est co-
 lumba mea: & Oseas propheta: Congregabuntur
 filij Israel, & filij Iuda pariter, & ponent sibi caput
 vnum. & in eandem sententiam multo deinde
 post Sanctus Ioannes, Fiet, inquit, vnum ouile, &
 vnus pastor. Vna erat, quemadmodum in Genesi
 legimus, arca Noe; extra quã nulla omnino salus.
 vnum tabernaculum, quod fabricatus est Moy-
 ses. vnum Hierosolymæ templum à Salomone con-
 ditum, quo in templo sacrificare & adorare oport-
 gebat. vna, cuius staretur iudicio, Synagoga.
 Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ
 vna est item; extra quam nihil boni, etenim qui cū

„ eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nullū
 „ à Christo capite recipiet influxū gratiæ viuifican-
 „ tis animam, ac preparātis ad felicitatem æternam.
 „ Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quos-
 „ dam hæreticos in Symbolo canitur: Credo vnam
 „ Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam:
 „ damnatusque à sacris Concilijs error est, priuatas
 „ Ecclesias, seu Alexandrinam, Constantinopolita-
 „ nam aut similes dari, quæ communi omnium ca-
 „ piti subiunctæ non sint Pontifici Romano, ex quo
 „ perpetua serie ab Sancto vsque Petro (qui Christi
 „ Domini iussu, vti à Diuo Marcello martyre tradi-
 „ tum est; Romanam elegit sedem, eamque suo cruo-
 „ re sanciuit) perducti Romani Pontifices; Vicarij
 „ Christi citra controuersiam à tot ac tanta sanctita-
 „ te doctoribus Latinis, Græcis, omniumque natio-
 „ num habitis; ab sanctis Anachoretis, Episcopis, &
 „ alijs confessoribus adorati; tot signis atque mira-
 „ culis, tot denique martyrum, qui in hac fide & vni-
 „ one Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, te-
 „ stimonio comprobati sunt. Meritò igitur, consen-
 „ tienti Episcoporum omnium voce, qui ad Chalce-
 „ donensem conuenerant Synodum, Papæ Leonī pa-
 „ riter acclamatū, Sanctissimus, Apostolicus, Vniuer-
 „ salis. Et in Constantiensi damnata est hæresis ne-
 „ gantium super omnes & singulas omnium terrarū
 „ Ecclesias, Primatum Romani Pontificis eminere.
 „ Ad quas tam disertas firmasque patrum sanctiones
 „ atque decreta, Concilij quoque Florentini, quod
 „ sub Eugenio IV. præter alias nationes, à Græcis et-
 „ iam, Armenijs, & Iacobitis tanto studio celebra-
 „ tum est; in hæc verba accessit auctoritas: Defini-
 „ mus, Sanctam Apostolicam Sedem, & Pontificem
 „ Romanū, in vniuersum orbem tenere primatum,
 „ ac suc-

ac successorem esse Petri, & verum Christi Vica-
 rium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Chri-
 stianorum patrem & doctorem existere: & ipsi in
 Beato Petro, pascendi, regēdi, gubernandi vniuer-
 salem Ecclesiā, à Domino IESV Christo potesta-
 tē plenam esse traditam. Iure igitur Serenissimus
 Rex David, tuæ Celsitudinis genitor, misso ad ob-
 sequium Romano Pontifici deferendum legato,
 sanctā hanc Sedem omniū matrem ac principē ag-
 nouit, cumq; alia multa & præclara ipsi pariter &
 tuæ Celsitudinis acta numerētur; tū duo hæc ei-
 modi sunt, vt eorū præstantiā nulla vnquam obse-
 ratura videatur obliuio: ac proinde ab omnibus
 qui sub isto viuunt imperio, immortales auctori
 bonorum omnium Deo debentur gratiæ pro tam
 singulari in eos beneficio, vestra duorum opera,
 industria, virtute collato: cū alter omnium pri-
 mus se in illius potestate qui Christi vices gerit in
 terris, perpetuū fore professus sit; alter itē primus
 dictum ab eodem Christi Vicario Patriarcham,
 verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis huiusce
 filium in sua regna perduxerit. Etenim si in magni
 cuiusdam beneficii loco habendum est, vt profe-
 ctū est, insitos esse corpori mystico Ecclesiæ Catho-
 licæ, quod à Spiritu Sancto viuificatur ac regitur,
 quam, teste Euangelista, idem Spiritus docet om-
 nem veritatem; si eximium est munus, lucem sanæ
 doctrinæ intueri, & Ecclesiæ fundamentis insiste-
 re, quam Apostolus Paulus ad Timotheum scri-
 bens, domum Dei, columnam & firmamentum ve-
 ritatis appellat; cui se promisit in æternum affore
 Christus Dominus, inquit, Ecce ego vobiscum
 sum vsque ad cōsummationem seculi, vt legimus
 apud Matthæum Euangelistam; est sanè cur sine fi-

„ ne gratulentur istæ nationes Deo Domino & com-
 „ ditori nostro, cuius prouidentia, per tuam paren-
 „ tisq; tui Celsitudinē tanto illos bono dignata est.
 „ præsertim cū iure sperandum sit, ex hac ipsa con-
 „ ciliatione consensuq; fore, Christo domino mo-
 „ derante, vt cum spiritualibus temporaria quoque
 „ incrementa, non sine amplificatione imperij tui,
 „ & hostium abiectione proueniant. Sacerdotes qui
 „ mittuntur isthuc, omnes quidem, sed præcipuē Pa-
 „ triarcha, coadiutoresq; & successores eius duo,
 „ spectata admodum virtute sunt, & nostra in Socie-
 „ tate probati per omnia: ac propter illustrem cari-
 „ tatem, & exquisitam rectamq; doctrinam ad hoc
 „ tanti momenti opus adsciti. neque verò illis ani-
 „ mus in id ipsum aut alacritas deest, haud leui con-
 „ cepta fiducia, labores suos, ad Christi Domini glo-
 „ riam, tuæ Celsitudinis rem, animarum auxilium,
 „ pari cum operæ pretio collocādi. Humanæ quip-
 „ pe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua
 „ saltē ex parte imitandi exstimulat studiū; qui cru-
 „ ciatus ac necem subiit volens ac libens, vti morta-
 „ les ab æterna calamitate redimeret: atq; per Euā-
 „ gelistam: Ego sum pastor bonus: bonus pastor ani-
 „ mam suam dat pro ouibus suis. hoc exemplo inci-
 „ tati Patriarcha & ceteri parati veniunt, nō verbo
 „ duntaxat, consilioq; & spiritualibus adiumen-
 „ tis; sed ipsa morte, si res ferat, periclitantibus ani-
 „ mis opitulari. tua Celsitudo quo interiorē illos
 „ ad consuetudinē ac familiaritatem admiserit;
 „ eò maiorem, vt spero, capiet in Domino volupta-
 „ tem. Iam verò, quòd pertinet ad fidem ac pondus
 „ eorum, quæ ab ipsis vel publicè vel priuatim expo-
 „ nentur, non ignorat Celsitudo tua, omniū (quate-
 „ nus ritè legati sunt) sed Patriarchæ præcipuē di-
 „ cis,

& is, Apostolicæ fidei pondus & auctoritatem in-
 esse: ac perinde illis & Ecclesiæ credi oportere; cu-
 ius ab ipsis interpretanda sunt verba & sententiæ.
 Et quoniam Christi fideles cunctos Ecclesiæ firmi-
 ter assentiri, eiusque decretis obtemperare, & si
 quid existat ambiguum aut obscurum, eandem
 consulere necesse est; non dubito quin tua excel-
 lens pietas probitasque publico edicto curatura
 sit in suis regnis, uti omnes omnium ordinum ho-
 mines tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille
 sibi substituet; dicta, præcepta, responsa citra vl-
 lam dubitationem sequantur. Constat ex Deute-
 ronomio, de controuersijs omnibus ac nodis ad
 Synagogam Ecclesiæ prænuntiam referri soli-
 tum: hinc illa quoque Christi Domini verba: super
 cathedram Moyse sederunt scribæ & Pharisei. id
 ipsum in prouerbij docet sapientia Salomonis,
 cum ait: Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea est
 Ecclesia) & alibi: Ne transgrediaris terminos quos
 posuerunt patres tui. ij sunt eiusdem antistites. De
 niq; tantum Ecclesiæ suæ tribui ac deferri vult Chri-
 stus Dominus; ut per Sanctum Euangelistam Lucam
 aperte denūtiat: Qui vos audit, me audit: qui vos
 spernit, me spernit. & per Sanctum Matthæum: Si Ec-
 clesiā non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publi-
 canus. Ex quo apparet, ne aures quidē præbendas
 ijs, qui alienum quippiam à sensu & interpretatio-
 ne catholicæ Ecclesiæ attulerint; Sancto quoque
 Paulo in epistola ad Galatas id ipsum præmonēte,
 cum ait: Si aliud vobis angelus de coelo euangeli-
 zauerit, præter id quod euangelizauimus vobis,
 anathema sit. ad summam, hoc idē Sacti doctores,
 Conciliorum Canones, fidelium omnium consen-
 sus & cōsuetudo planè demonstrant, Ac vicissim
 Patriar-

„ Patriarchæ ac socijs pariter omnibus certum est
 „ fixumque, tuam Celſitudinem aſſiduo cultu, ſub-
 „ miſſione, atque etiam quoad fas piumque ferat, in
 „ dulgentia proſequi. Nos verò quotquot in hiſce
 „ terris è minima noſtra Societate retinemur, tua
 „ Celſitudo ad omne obſequium in Domino para-
 „ tiſſimos habeat. Noſtris quidem certè precibus &
 „ ſacrificijs, vt iam inſtituimus, Deo ſupplicare per
 „ gemus, vt i Regiam Celſitudinem tuam, regnum
 „ que iſtud ampliſſimum in Sancto Chriſti famula-
 „ tu conſeruet: detque illi ita tranſire per bona tem-
 „ poralia, vt non amittat æterna. Idem ipſe Deus ac
 „ Dominus noſter, omnibus nobis ad ſanctiſſimam
 „ ipſius voluntatem & clarè cernendam, & ritè exſe-
 „ quendam, perpetuum lumen ac vires pro ſua infi-
 „ nita bonitate ſuppeditet. Romæ vij. Kalend. Mar-
 „ tias M.D.L.V. Hæ litteræ, quas ad Claudium, vt di-
 „ xi, perferret, Ioanni Patriarchæ designato, cū Pon-
 „ tificijs diplomatibus, & ſacro pallio de more trāſ-
 „ miſſæ. Legationem totam Ioannes Rex pro ſua
 „ conſuetudine perquàm liberaliter inſtruebat. ora-
 „ torè inſuper declarauerat è ſuis familiaribus pri-
 „ marium virum Fernandum Soſam, qui Patriarchæ
 „ honoris cauſa in Abaſſiam vſque deduceret. Ac-
 „ cedebant regalis opulentix dona, intextę auro ar-
 „ gentoque veltes, & ſacrorum inſtrumenta magni-
 „ fica. Dum hæc parantur; maturæ ab Goa Regis iuſ-
 „ ſu profeſtus ad Claudium Iacobus Diazius, qui
 „ aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: ciſ-
 „ que aditum in ea loca muniret. Vnà miſſus à Præ-
 „ tore Conſalvus Rhoterigijs (de quo ſupra memo-
 „ rauimus) egregiè pius & eruditus è collegio So-
 „ cietatis Goano ſacerdos. huic mandatum (non-
 „ dum explorato ad liquidum ſenſu Abaſſini Re-
 „ gis)

gis) vti rem totam probè cognosceret; conceptosque ab eo bonæ mentis igniculos, interim accuratè foueret; excitaretque. Simul, superstiti-
bus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quorum plerique in ijs terris matrimonio sese illiga-
uerant, spiritalem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius mensis nauig-
atione, ad Arquicum Abassinz ditionis exposi-
ti ambo, in regia statua (quæ subinde principi
mutare mos est) terrestri aliquot dierum itinere
peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium:
& Lusitani Regis epistola publicè recitatur, in
qua erat: Quod sese Claudius, aui ac parentis
exemplo, rectè in Deum fidei, & Catholicæ com-
munionis cupidum ostendisset; gratissimum id
omnibus Christi cultoribus, ac sibi præsertim
accidisse, atque ob id se missurum anno proximo
certum è sua familia virum, & cum eo perspecta
morum innocetia, & doctrinæ synceritate patres,
qui optimis eius studijs toto pectore deseruirent.
Sub hæc & alia in eam sententiam, è Lusitanis ad-
stantibus Abassinz linguæ peritis cognita, Rex ve-
luti oppressus, obducto vultu, sermone confuso,
perplexa quædam & incerta respondit. ingenij
mobilitate, vel improborum suasu immutatum
haud dubiè cerneret. Modestè post hæc interro-
gatus, quid ita super ea re litteras ad Ioannem
vltrò dedisset; reiecta in librarium aut interpre-
tem culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Re-
gem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterùm
nihil sibi minus in mentem venisse, quàm vt ic-
circo à maiorum institutis; ac tot seculorum spa-
tio corroborata, religione deficeret. Attamen
Rhote-

Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisq; tēporibus, Claudium omni ratione ad sanitatē reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticę historię, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehēdit. Neque tamen astus aberat, callidē vel in primis ipse Rex agere; occupationes modò simulare; modò longis, & alienis, & nō inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere; in angusto comprehendens, palam eludere; pleraq; inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confidentiam acerbē perstringere. At Rhoterigius, cū & malignos aditus, & iniquiorem in dies coram disputandi conditionem animaduertisset; librum subseciuis interim operis ab se confectū, & Chaldaicē vtcunque redditum, obtulit Regi, quo libro, confutatis Abassinę gentis erroribus, Ecclesię Romanę summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem apertē monstrabat. Aduersus hunc librum dum Claudius perita ē varijs cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientię famam toto pæne regno vulgauit imprudens, ac ni cautē suppressus liber fuisset, magnos proculdubio, concursus ad Ecclesię Romanę gremium apparebat futuros, auxit rumorem Abūthā (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus, hunc Rex certaminis causā cum Rhoterigio cōmittere cupijt, atque etiam vt scriptis Rhoterigij, responderet hortatus est. At ille, rugosa fronte, supercilijs adductus, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum

cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem vltro inculsit Regi, quod impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluxerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigi-
us, per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abundi cum Diazio petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazuz præstò fore dixit è suis, qui descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audisset; tū, se quid facto opus esset, deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reijcit. Goam dein repetentes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio prope demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præsentis ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina redijt. ita fluctus exhausti, votiua dein casus effigies Goz in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Per eodem fere dies quibus in Aethiopiam Rhoterigi-
us erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem; ac varias, vt sit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenère. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo intervallo, brè-

lo, breuia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, dirupto aluco nautæ vectoresque, trecenta circiter capita in terram effusi, verum squalidus, & ab omni humano cultu desertus erat locus. & è comœatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaque fermè vitiatâ supererant: vt ni properè subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extemplò nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximijs viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, vt nautæ supputât, spatium emensus, haud sine miraculo Goâ applicuit. mox, è naufragij reliquijs raptim cōcinnato nauigio, quinquaginta fermè alij subsequuti. remansère ad ducentos. in ijs è patrum numero tres. Consalius, Paschalius, & Alphonsus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam conditionem in communi discrimine recusarunt: afflictamque turbam & inopem, suis quoque officijs ac præsentia destituti, quo erant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem Nauarchum, & nauclerij ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos quærendos ac deportandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, interuallo distabât; & insula quò minor, eò ad inuestigandum obscurior. Ergo non ante inuenti, quàm inedia ad vnū omnes absumpti sunt. Eius rei nūtijs Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad salutē exitu, suis tamen ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequenti, Ioânes Patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Melquita, oratore Sosa inter

ter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia secessiōe perstare; digna cōsultatione res visa. Adhū bitī p̄ter lectissimos ē Societate patres, Ecclesiæ quoq; Goanz viri primarij. Ac Patriarcha quidē, quamquam asperis ac periculosus in rebus, tamen sese in omnem aleam Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam ē Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigioque personam, tot tantisque Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclutam; seiunctæ ē Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verūm, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ expectationis apparatusq; legatio, & si quid sanari experiēdo posset, omisū vlla ex parte videretur; Andream Episcopū duobus tribusue cum socijs Abassiam adire, quæque Rhoterigius incassum egerat, pari fide, maiore auctoritate, rursus aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene merendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Emmanuele Fernando sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiam profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliorem aut æquiores expertus est Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perempto successit Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus, is, vinctum Andream, in castra bellumque raptauit; comites, probis & contu-

Bbb

mc-

melijs; Abassinos quotquot catholicæ veritati fa-
 uere visi sunt, vario genere pœnarum affecit. at-
 que ipse demum à Turcis, quorum arma rebelle
 in regnum asciuerant, ingenti clade fusus fuga-
 tusque est. & ab iisdem, Andreas ac socij primò ca-
 pti crudeliterque direpti, postmodum igne in ho-
 spitium iniecto viui pœnè combusti; denique tan-
 ta premi rerum omnium inopia cæpti sunt: vti ac-
 vitâ tolerâdam, ne à pusillo, què supra dixi, Catho-
 licorū abscederent grege, bobus & aratro quæsitis
 terrâ suis ipsi manibus colerent. Atque inter hasce
 difficultates & incommoda quotidiana, caritatis
 & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato mi-
 ris modis & fatigato corpusculo tandem excessit.
 Per hunc modum de aggregandis ad Catholico-
 rum numerum Abbassinis elusæ bonorum spes.
 At Patriarcha Ioannes, Albuquerque Goano E-
 piscopo vita functo, cum ad illius Ecclesiæ guber-
 nacula vocaretur; nūquam, vti iam reciperet pro-
 curationem adduci potuit. Suum ipse quin potius
 apicem, quoad liceret, ad Societatis normam &
 instituta submittens; perpetuam abstinentiæ, reli-
 gionis, industriæ laudem ad vltimum vsque spiri-
 tum æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus
 Episcopus, pari moderatione cum se pœnè in or-
 dinem rede gisset; in Thomæos Christianos è con-
 suetudine Societatis excurrrens, Nestorianū pseu-
 doepiscopum, inficientem praua doctrina popu-
 lorum animos, egregiè confutauit ac fregit; alij
 que deinceps viro forti dignis actionibus cum
 iniquorum simultates & sœdia subijisset; directâ in
 eius caput sagitta, pileoque decusso, propemodū
 interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pon-
 tificis abiit. ibi ad Amacanum hodie Lusitanorum
 empori-

emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei, & Christianorum animis ritè curandis infumit. cæteri Patriarchæ socij varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere, insignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum, qui vniuersæ dein provincie quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verùm circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momenti aliam, neque meliore successu tentauit Bomferus è familia Franciscana sacerdos, natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina, vel sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vtijsque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in littora Pegusiana traiectus est; cum eius colonie Vicario, & Alphonso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam iniit. ijsdemque adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporium cui nomen Cosmi, deuehitur. Prorsus ignoræ paulo ante Correx aduentum, de quo supra diximus, nostris hominibus ex gentes fuerant. ipsius dein Correx & comitum relatu, multa de illarum diuitijs moribusque comperta. Bôferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptum, stirpem eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone dñati ad Ofiranæ aurifodinas, ea loca primituerint. Fertilissimus verò ager, & exspatiatibus latè cāpis, alendo pecori bonus, & affluens omni

Bbb 2

varie-

varietate rerum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu pilcosi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaiò lacu centum & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili stasis incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili commercio gentium exterarum, ac mira quidlibet importandi exportandiq; copia & facultate. Cæterùm ignara Dei, & in omnem libidinem scelusque proiecta gens est, ac miserandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigisse operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Christiani, cùm sua clarius agnoscant bona; tum ad eadem alijs impertienda vehementius inardescant. Iam primùm, qui apud eam barbariem sapientes habentur; infinitos perpetua serie ac successione mundos ab omni æternitate constituunt. innumerabiles item Deos: quorum aliquot in singulis mundis variante numero deinceps existant. qui nunc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. postremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt è vita migrasse; nunc sine Deo sunt. post multorum annorum curricula venturum alium exspectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum incendio; vti mox reparetur, succedatque moles noua, suos item Deos ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines referuntur, ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresque, & aerias omnium generum animantes varia transmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, ijs triplicem fingunt sedem; Naxac, is tormentorum

rum est locus; & Scuum, delicijs, ac paradiso Mahometano perfimilem: & Nibam, quæ vox, omnis essentia priuationem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tandem detinentur, atque inde repetitis nascendi vicibus in mundum toties redeunt; quoad in Nibā admitti, hoc est, prorsus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id genus alia Pegusiani dogmatis elementa sunt; exstantque multa de hoc genere toto conscripta volumina. Ex ijs principijs, & eiusmodi vanitate, quàm prauus numinū cultus, quàm absurdæ cæremoniæ, quæ portentosa opinionum, quæ vitiorum sequantur monstra, non expers doctrinæ, vel rerum imperitus facile quiuis existimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quod hæc tenebras circumsepsit dæmon, ut solet, summa difficultate luminis inferendi. siquidem ipsius artificio planè persuasum ac penitus infixum habent Pegusij, cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso demissæ cœlo doctrinæ vel sectæ, de cretis aut placitis, aures, nedum assensum, absque in expiabili scelere præberi non posse. Bomferrus, in Cosmi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc exploranda mysteria, linguam quæ ediscendam, ingenti labore miseriaque consumptis (ita tamen ut adiuuandis per id ipsum tempus Europæis mercatoribus operam daret) sermones demum de Christiana religione serere perdetentim aggreditur. Vnius æterni triniq̃ue Dei prouidentiam; vniuersitatis huiusce molitionem ex nihilo; primi hominis crimen in posteros omnes letali contagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinitæ, quam præter Deum præstare, cum posset nemo; Deus ipse, redimendi gene-

ris humani gratia factus homo, volens prudensque pro sua immensa bonitate subierit; ad hunc humanæ salutis auctorem, quotquot sese per fidem, & imitationem, & caritatem adiunxerint; hisce omnibus inenarrabilia quædam & sempiterna esse in cœlo præmia constituta: qui secus; hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia: ad vtrâ quisque pertineat classem, extremo voluentium seculorum die, cum animæ vita functæ, rursus corpora induerint, Deum ipsum iudicem in celeberrimo superum inferumque conuentu lata sententia planum esse facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cum per occasionem exponere, Dei famulus, multisque partim exemplis, partim rationibus affirmare tentasset; mirum quàm obduratos obfirmatosque contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alij, vt fabulas ac deliramenta ridere; alij, vt pestes & piacula prorsus abominanda respuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab omni memoria disciplinam ac religionem porro inculcare institisset. Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum suasu, re infecta, retrò vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem ferè dies atrox Cocini facinus editum, in capsa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus reperiæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgijs. Lacerabatur simul è Societate Consalvus Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Christi causa perreptus est, ac tum in eadem

eadem vrbe conciones habebat, vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ, tamque infandæ-audaciæ crimen laud obscuro indicio hæsit in falsis è circumcissione fratribus, quæ ex fœce aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur. ibi cum Aegyptijs ferme Iudæis (quorum in ijs locis numerus ingens) aliarumque nationum, & sectarum hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi captum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarum littora primum, inde, redemptis è custodia Lusitanis, quorum ante meminimus, in Iaponios biennij amplius nauigatione perfertur. comiterque & benignè exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiemque Amangutio vrbe, sese in ea loca receperat. Cedrinæ ædes eleganti opere, itemque aream templo condendo, nec non annuæ pecuniæ modicum quid patribus assignauerat Rex: eius areæ pars coemeterio è Christiana consuetudine dedicata: pars altera in vsum valetudinarij publici item diuisa bifariam: vti elephâtiaci, quorum est in ijs terris magna multitudo, seorsum ab cæteris ægrois haberi, curarique possent. Id opus, quod magis nouum insolitumque, eò maiore approbatione celebratum ab incolis; multiq; inde, sed vt antea

plebeij fermè ad Christum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum varijs rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successu tum quidem minimè læto: quod neque dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana hæresi, quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ sensu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adsueuerat, ad Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto sinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonzijs præcipua sapientiæ fama, coram ipso regniq; proceribus disputationem ac certamen haberi de religione permetteret: ne id quidem impetratum. Inde cum exiguam in præsentia cerneret proficiendi spem; Cosmo cum socijs ibidem relicto, ad suum ipse prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimum tum sæculi huius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quàm ieiunijs, vigilijsq; & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cum alijs in prouincijs, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere cõstitutæ reliquit) tum in India præsertim, solempni ritu, & exquisitis cæremonijs parentatum est, tametsi minimè deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potius, quàm fundendas pro eo preces haud absurdè affirmarent. Certè ab illius excessu (vti optimum patrem in cœlo suorum cæptis adesse conijceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordinis, recens quædam ad pios labores alacritas, novus mentium ardor, vigorq; diffusus: & Indicus

ager

ager, culturæ & sationibus vberiore quàm antea prouentu respondit. annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sūt, baptizati ab Societate IESV mille primum & octoginta; mox mille nongenti sexdecim; dein tria millia ducenti sexaginta: demū incremēto notabili duodecim millia septingenti quadraginta duo. In ijs regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestiuus nobilium sceminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus, quæ per urbem haberi consueuerant, studio Christianæ religionis incensa, dum Prætor Barretus tota de re Mealem docet, ac furem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Præторе, sese proripuit. inde cum honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitie matronam perlata Didaci Pererix coniugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professa, post aliquot dies in Diui Pauli templo ab ipso Aethiopix Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantoque concursu; ut prætor ipse, quæ erat pietate, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cum à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Præторе data publicè munera; & annui redditus aureorum circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Baëcianū obtinebat insulā, quamquam acriter ob

nitente focero Ternatenſi, tamen conſtanti animo ſe ſe ad Chriſtum applicuit; abolitaque Mahometana ſuperſtitione, ac ſanis euerſis, defixas haud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus iuſſit. Ac Soloris quoque Rex (quæ ſalubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Aequatore in meridiem ſita, leucas diſtat à Malaca trecentas) cum familia, regniſque proceribus ab Luſitano quodam inſtitore baptiſmum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cum propter paucitatem non impetraret, fratris filium Regem designatum, cui Laurentio nomen apprimè bona iuuenem indole, Malacam ipſe tranſmiſit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad ſuos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ inſuper eius plagæ nationes cum Euangelij nomen pertenui accepiſſent fama, miram in cupiditatem Chriſtianæ religionis exarſerant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem atque diſtantiã cunctis opitulari non poſſet; Indicos quidem certè neophytos nouis decretis ornare, beneficijs atq; muneribus augere pergebat. is audita Petri Maſcarenæ morte, cum præclare intelligeret ad amplificationem rei Chriſtianæ plurimum intereſſe, cuiuſmodi moribus ingenioſque Prætor Indiam regeret; circumſpectis omnibus Luſitani primoribus regni, præfectum cubiculi Conſtantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in id ipſum delegerat munus: qui prouinciã illam adèd ſanctè ac prudenter poſtmodum obtinuit, vti deinceps ituris eò magiſtratibus, officiij exemplum ac norma vnus ipſe proponi conſueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animũ & cogitationes intèderat,

vti

vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, cœlestes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Prætori mandarat, vti quæcunque per Xauerium Deus miracula perpetrasset, verè atque accuratè indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimonijs publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque sera, neque inexpectata Ioānem abstulit mors, cum ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir planè magnus, & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quòd imperij moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemque benefici, & mitis, ac verò Christiani Regis expresserit.

Historiarum Indicarum Finis.

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA LIBRI
QUATVOR,

IOANNE PE-
TRO MAF-
FEO INTER-
PRETE.

IOANNES

PETRVS MAF-

FEIVS

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

VAE de Catholica religionis progressu littera fermè quotannis ex India perferuntur; eas (quod facile animaduerti) optimus quisque avidissimè lectitare consuevit. Nec sanè immeritò. Quid enim ad honestam vitæ oblectationem ac commodatius, quàm corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transire Caucasum, Oceanumquæ; nouis identidem formas rerum, & (vt inquit ille) mores hominum multorum cernere, & vrbes? Quid porro, vel ad animi fructum vberius, vel ad virtutis emulationem efficacius, quàm Euangelij face dispulsis errorum atque opinionum tenebris, veritatis lucem longè latequæ fuscâ intueri; & in diuerso, vel aduerso potius terrarum orbe veluti renascentis Ecclesie sancta miraculis, testata martyris, distincta personis notata locis temporibusquæ primordia recognoscere? Quæ mecum ego cum reputarem; & superioribus annis feciliter, vti non exiguam earum litterarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem; & nunc eas-

dem sub Indicarum Historiarum opus intentiore de-
 ctu pressas ac repurgatas , & nonnullis insuper auctas
 epistolis , denuò in publicum edendas existimaui. Sanè
 recentiores supersunt alia , quas mihi si per occupa-
 tiones ac valetudinem licitum fuerit , latinas fa-
 cere pro mea tenuitate propositum est. Tu inte-
 rim (amice Lector) fruiere praesentibus; ac
 nostros qualescunque conatus pijs a-
 pud omnipotentem D E V M
 precibus adiuuabis.
 Vale.

SELE-

SELECTARVM
EPISTOLARVM EX INDIA
LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII
è Societate Iesu ad Socios in
Europam.

QVAM letos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regijs modò præsidijs, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusius ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: itemq; Iaponijs neophytis tribus, quos mihi sanè videtur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaque fouisse. namque vt in Diui Pauli Collegio Goæ, cœlesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioque perfudit, tantamque ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionem adduxit, vt præ lætitia spiritali, piaque dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictu est quantum profecerint: planè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiam præbeant.

a 3

Ad hæc,

Ad hæc, & legere, & scribere didicerunt, ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam sentirent se genere considerationis potissimū effici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maxime commentationi dant operam. Arcuculos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cætera Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi sæpenumero quosnā religionis Christianæ ritus, quæue instituta sibi maxime crederent profutura; duo illa semper, scilicet Confessionem & Communionem sine controuersia responderunt. addentes in super, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disciplinæ decretis assentiat ac pareat. Vnius verò ex ijs, cui Pauli nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoque vocem audiui; cum ingemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Iaponij; qui ea ipsa quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adorat is vt numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quod Solem, ait, venerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui nouere Dominum IESVM Christum, famulantur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud: nisi dici tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magni Dei, & filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris vrantur?

Verum vt ad institutam itineris nostri narrationem reuertar, Malacam venimus pridie Calend. Iunias, anno MDXLI. ubi Lusitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat scriptum, principem quandā eius terræ virum velle fieri Christianum: itaque legati ab eo ad Prætorum Indiæ, qui aliquotè Societate nostra Christianæ religionis interpretes postularet. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuertitis dæmonum incurribus veheementer infestis, atq; ob id habitatoribus destitutum: cum ignaris quid esset Lusitanis vestes detraberentur, famulus etiam nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu, arripuisse arma: deinde famulum Crucibus vndiq; circumdedisse hospitium: incol

las ve-

las verò & regulū mercatoribus aperuisse, domū eam ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eum fugandum remedio vterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmiter inueniri præsidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi ferè singulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, per amplum patere euangelizantibus in Iapone campū; quod ea gens moribus mansueta sit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in spem veni, si per nostra peccata non steterit quò minus cæptis faucat Deus, ingentem animarum vim ad Ecclesiæ gremium accessuram. His ego rebus cognitis, tam etsi ea mihi admodum læta videbātur, tamē aliquandiu substiti, mecum adhuc de profectioe deliberans: sed cū certa cōstarent mihi iam diuinæ voluntatis indicia, videremq; me, si ab incepto desisterem, ipsismet Iaponijs ethnicis multò detestabiliore futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo statim aduentu Regē ipsum Iaponis adire constitui, eiq; mandata quæ habemus à Dōmino, exponere. Et quāuis apud Regiā Academia dicatur esse percelebris; tamen haud dubiā nobis, si ad certamen ventū sit, Deo fauente, victoriam pollicemur. nec nos litteratorū veremur sophismata; nec barbarorū minas, vel dæmonum insidias pertimescimus. quid. n. nobis aut ab eorū scientia qui Iesum nesciunt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantū Deus ipse permiserit, licet: præsertim cū nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studia & salutis animarū adducti negotiū hoc suscepimus; & Iob à diabolo sacrę litteræ non nisi cōcedente Domino lædi potuisse testentur. Illa verò nos vna assidue cura sollicitat, ne grauius ipsi pro humana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abutamur. quòd tamen ne accadat, cū sacrosanctæ matris Ecclesiæ (cuius imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare satagimus) tū nominatim Societatis I E-S-V meritis impetratum iri speramus.

Sanè quàm periculosum iter hoc Iaponicum est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ passim hoc mari ita sæuæ excitantur, vt præclare agi cum ijs qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi hæc sæpe in mentem vereri, ne, qui è nostra Societate sapientiores videntur, si cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium esse negotium, Deumque tentari quodammodo, tam apertis ad cunctis periculis, putent: qua tamen eos suspicione postmodum libero, quòd spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitantem Domini spiritum præsidere. Illud quidem occurrit mihi sæpenumerò, quòd aliquando patrem nostrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores, & cætera cuncta depellant, quæ homini, quòd minus totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueûre. Porro, quemadmodum interest inter eos, quorum ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen affluant necessarijs, & eos qui ob id ipsum vt Christum imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidijs exuerunt: sic proculdubio multum refert, vtrum quis, cum vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quasi vmbra se exerceat: an, alia re proposita sibi nulla præter Dei honorem gloriamque, sese caputque suum volens vidensque in discrimen offerat pæne quotidie: cuiusmodi si quis existat, ne illum ego propediem seculi radio, migrandi que ad Dominum desiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum quæ dicitur vita, mors perpetua potius, ac triste quoddam à cœlestibus regnis exsilium est.

Vos interea valete fratres, dominumque precamini, vt nostram disunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando posthac visuri inter nos simus, incertum est. Malaca, x. Cal. Iulias, M. D. XLIX.

E X

EX EIVSDEM PARAENETICA ad Gasparum Berzæum, cūmis Ar- muziam peteret.

N Armuziana ista prouincia, primū,
& antiquissimum tibi sit Dei obsequi-
um, & animi tui cultus. Ex hisce fonti-
bus cætera ad proximorum vtilitatem
largè manabunt. ac proinde curabis,
vt semel bisue quotidie ie ipse ad calcu-
los voces: atque integer iudex cogni-
tionem exerceas tum communem omnium illius diei
cogitationum, & actionum tuarum; tum verò propriā
earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio
vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expo-
lienda susceperis. In primis verò, Christianæ humilita-
ti intenta cura studeas velim: eaque potissimum obeas
ministeria promptus ac libens, quæ cæteri velut abiecta
& minimè speciosa fastidiunt. in eo genere catechismus
est. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem
singulis diebus compita vrbs cum socio circuibis ipse,
plebem in templum elata ciens voce. ibi Lusitano-
rum filios, puerosque, & libertos, nec non sexus vtri-
usque mancipia, salutaribus institutis atque præceptis
erudies: teque publicè præeunte, promiscuum vulgus
Christianas preces, & pia dogmata resonabunt. At
que id ipsum eò maioris apud te momenti debet esse,
quòd eius laboris patientia non modò imperitos idio-
tasque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat;
sed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plau-
su atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam,
Proepiscopum adibis officij causa: eique ad genua pro-
tinus accides, & manum exosculabere. ex eiusdem au-
thoritate conciones habebis; in confessiones audiendas
incumbes; & cæteris Christiani pastoris fungere munc-
ribus. Simul operam dabis, vt ab eo gratiam & beneuo-
lentiam incas, quòd per te, si fieri possit, pijs animi saltem

ritè purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item sacerdotes omni submissione & officio demerere: curabisq; vt exijs quamplurimos ad eandem meditationes Deo adiuuante perducas. Præfectus item præsidij, qualis qualis ille sit, enitere quantū poteris, vt amicus ac propitius tibi sit: neq; res vlla erit tanti, vt dicto factoue illum exasperes: vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tū si & male audierit, & monendo reddi meliorem putaris posses; & occasio commoda inciderit; quàm amicissimè ac deuotissimè, & ore placido eidem expones, quinā de illius actis & vita sermones hominum sint: suadebisq; que, vt famæ pariter & officio consulat. Multi erunt, qui de illo ad te querimonias deferant; tuamq; apud eū prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarum & magnitudinem excusabis, & genus addes, vererite, ne parum ea legatione proficias. qui nomen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum sodalitis misericordiæ, fac vt quàm optimè tibi conueniat: sodalesque ipsos, quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac beneuolentiā comprehendas, ac totum opus, quibuscūque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico nosocomio; & vinctos in carcere identidem vides; horraberisque ad cœlestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidem ij, propter admissa piacula fermè plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Adhæc, vbi res postulauerit, ages cum præsidibus vtriusque loci, vt maturè cognoscantur singulorum causæ, ac simul, vt egentibus miserisque ad tolerandam vitam necessaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & posteaquā exscenderis; omni ope cōtendes, vt per idoneos certosque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisq; genera passionū & questuū; nec nō in forensi re corruptelæ, factiones, calūniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas, tibi quàm notissima sint: quo ad ea postmodū curationes ac medicinā sciēter accommodes. Hoc tibi ad rē ex animi sententiā gerendam longè vtilius fuit, quàm librorū attentā peruolutatio, mi-

tio, minimè tamen alioqui omittèda. Mihi quidè, in omnes partes plurimū semper illam nōitiā profuissè perspexi. in capeienda aut Christiana re, delectūq; negotiorū habendos; illud vitabis in primis; ne, quorū fructus ad vnū vel ad paucos pertinet, anteponas ijs, quę plures, vel etiā vniuersos attingunt: s. d. quò latius quidque, eò potius & antiqui⁹ tibi sit. Quos in Societatis nostrę disciplinā admiseris; eorū profectū caue ne acrioribus tentamētis explores, quàm quę pati, vt ægroti natura, sic tyronis imbecillitas possit. sed semper infra potius, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimque desperāt; ac domitis ad extremum frænīs, in auia & dirupta præcipites abeūt. Atq; hoc toto in genere, prorsus vitanda cēseo experimenta, quę vel inani & absurda nouitate, vel etiā procaci quadā & cynica libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tu verò sectabere quę & in vulgus accepta sunt, & cum ratio ne pariter ac pietate consentiunt, cuiusmodi sunt quę posui modò: carcerem & valetudinaria frequenter inuisere: vinctis & decumbentibus, in vtroque homine patienter ac sedulò ministrare: itemque, ad paupertatis voluntarię documentum, panes & numulos emendicare palam: & alia id genus. Porro, ad regendos, & in virtute promouendos alūnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternę beneuolentię significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda: sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel a malo dæmone sollicitantur, extemplò ad te differre non dubitent. Hęc differendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducatur. siquidem occultę hostium fraudes, & improbę petitiones, in mediū protractę, vel ipsa luce protinus euanescūt: vel, si vrgere persisterint, varijs remedijs opprimūtur. quib⁹ in remedijs expertę virtutis illudest: vbi quem piā inani gloria, corporū illecebris, aliaue parū honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandi: tū, quę excogitauerit, iubere

vt ca

ut ea populo per occasionem adhortationis impertiat, Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quòd ferè quæ commentum sumus, promèdo & cōmemorando, altius nostris animis infiguntur: salutaris verècūdiæ; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsi alijs faciendæ præcepimus. In Sacramento Pœnitentiæ, cū negotioribus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminū cognitionē, in ipsa cognitione, & post cognitionē obserues. Ante cognitionē; curabis, ut reus idē & actor (nisi id mysteriū frequenter obire cōsueuerit) biduū aut triduū sumat ad antea actæ vitæ reputanda peccata, & simul memorię causa in schedulā ex ordine referenda: ut ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisq; ad accusationē accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorum, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, abstrereri hominem senseris quominus ipse se prodas; hilari facie, blandoque sermone, quinetiam, si opus fuerit, varijs te quoque morbis animi olim implicitum fuisse testando, ut singula probè fateatur, adduces, & cū alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tū verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retentas pertinent. etenim, si quem fœnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interrogas, num aliena possideat; ut est proclius ad sui tutelam, & sibi met libenter ignoscit hominum natura; facile inficiabitur: si genus vitæ artificum quam facitet, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectus curatorue ille sit) si de interuersa interceptaue pecunia, de monopolijs per vim nefasque institutis, deque alijs quæ magistratus contra voluntatem Regis, & ius cōmune plerunque sibi pro potestate & imperio vindicant, singillatim percunctere; multorū haud dubiè delictorum confessionem exprimes, quæ reus alioqui, vel per malitiam, vel per inscitiam silentio forsitan inuoluisse. A confessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos in-

tos in-

tos interea locos ad commentandum assignabis ,
 quorum consideratione , tamquam reperitis ictibus ,
 è silice pectoris sui, pios gemitus, & aliquas amoris diui
 ni scintillas excutiat. Quòd si fraudati quid fortè restituē
 dum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda,
 vel eiusmodi quippiam expiandum sit; planè videbis, v-
 ti ante latam sententiam expietur, ne te largis cuius-
 quam pollicitationibus induci permittas: nam qui pia-
 culis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati,
 magis in promittendo interim faciles, quàm in præstan-
 do, postmodum fideles existunt. Vbi sine fallacia ab
 reo satisfactum esse didiceris , tum demum , æternis
 vinculis absolutum , temporario aliquo supplicio ritè
 iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propter-
 ea quod iusti domini copia nulla sit, seu etiam pietatis
 ac beneficentiæ studio erit in pauperes conferenda; ne-
 quaquam ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te se que-
 strum ac diribitorem exhibeas. sed eam tu (nisi si tibi
 secus interdum in re præsentì videbitur) ad Misericor-
 diæ sodales extemplò reijcies: atque id multis graui-
 busque de causis. primùm, quod tibi non æquè ac so-
 dalibus nota est mendicorum & egentium turba: quo-
 rum, alij sepe morbum, alij probitatem & sanctimoniā,
 alij etiam inopiam ipsam egregiè simulant. Ad hæc,
 si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati pa-
 ratum in tua facilitate subsidium esse; tanti vndique
 petentium concursus ad te fient, vt ad Apostolicas fun-
 ctiones, quæ tibi primæ esse debent, otij nihil super sit.
 Non est porrò æquū, te qui ad Euāgelium prædicandū
 veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremò,
 si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne
 famæ tuæ atque existimationi aliqua labe ab iniquis,
 & omnia peiorem in partem interpretantibus, adspen-
 gatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, si hæc Chri-
 stianæ caritatis & officij partes, eidem Sodalitio delega-
 ueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem
 præcipuè necessaria, in B. Virginis, & in Misericordiæ
 templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda,
 excusi-

caſcribenda, &, quod caput eſt, obſeruanda, cùm cæ-
 teros inuitabis; tum verò pœnæ loco, ſi res poſtulet, adi-
 ges in tempus certum, quorum ipſe confeſſionem exce-
 perit: vt inde perpetuam, ſi fieri poſſit, eius diſciplinæ
 conſuetudinem ſpontè retineant. Singulis verò nocti-
 bus, voce ad commiſerationem accomodata, viciatim
 populo commédabis opportuna deprecatione adiuuan-
 das animas, quæque in hac vita peccato lerali tenentur;
 quæque in altera purgatorio igne torquentur. ſtatis per
 hebdomadam diebus operam conferes ad ſimultates
 ciuium dirimendas, reſtinguenda odia, forenſes deniq;
 controuerſias componendas, quippe quarum impenſæ
 magno ciuium damno ſæpe ſortem exſuperant. Ergo ijs
 omni ope obuiam ibis: atque ipſos etiam quorum in-
 terdum culpa lites aluntur, ſcribas ac legulcios, tibi ali-
 quo pacto deuincire, & ſalutari quopiam remedio ſa-
 nare conaberis. In concionibus autem, quò magis com-
 mune bonum id eſt, cò maiorem, vti dicebamus, indu-
 ſtriam, & aſſiduitatem, & operam collocari, neq; illas ad
 vulgi oblectationē plaufumque, ſed ad morū emédation-
 nem, & vnius Dei gloriā omninò referri pat eſt. Animo
 rû quippe agitur ſalus: adhibēda vulnerib⁹ remedia; nō
 prurientes aures curioſis quæſtionibus, & inani ſermo-
 ne ſcalpendæ, ac p̄inde accerſita, fucata, dubia, obſcura,
 cōtrouerſa, ne in mediū adduxeris. virtutis amorē, vitio-
 rum odium excitare contendes: & ex ijs quæ pro vniuer-
 ſo mortalium genere Chriſtus Dominus acerbiffima
 pertulit, locum ſubinde aliquem inducendo, ad malè
 actæ vitæ deteſtationem, ad lacrymas, ad pœnitentiæ &
 Eucharistiæ ſacramenta populum vehementer impel-
 les. Inter, dicendum autem, vide ne quem eorum præſer-
 tim qui cum imperio ac poteſtate ſunt, apertè perſtrin-
 gas. Exulcerare plagas hoc quidē eſt, non curare. & qui
 longius in eo genere prouehuntur, efficiūt nihil, niſi vt
 magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia col-
 legant. Priuatæ obiurgationes in priuato adhibendæ
 ſunt, & quidem plurima humanitate conſperſæ. opu-
 lentis verò ac potentibus viris, quòd ferme delicatū &

faſti-

fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionem subinde etiam te ad pedes abijcies; vel, si res tulerit, caros da bis amplexus: planè vt perspiciat non tristitia te vlla, vel seueritate, vel negotiorū appetentia, sed eximia quadā beneuolentia & caritate, ad officiū reprehensionis adduci. Iam verò, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus consuetudine, haud leuis est animaduersio; multasque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi infestique futuri sint. Id si præsumseris animo; longè attētius omnia circumspicies, teque ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, admittēs quòd aliquando tibi exprobrari, aut obijci possit. In vniuersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quòd item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorum latebras, ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, operam des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque dignoscas; & conuenientē vtrisque facias medicinam. Non enim deerunt plurimis obfisi vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiā captandæ ad cæteros commendationis causa, vltro sese tuam in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent. ij, si te inter cætera ad prandiū aut cœnā inuitēs; i sanè; ac tu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita: curaque, vt prorsus intelligant, fixū esse tibi certumque, eos omni ratione ad Christianam seueritatem, ac disciplinam, à laxiore vita delicijsque traducere. sic fiet, vti vel in posterum te frustra interpellare desistant; vel (quòd optandum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac magistro, tandem aliquando perueniant. A donis muneribusque (friuola quædam excipio; quæ si recuses, largito r vtique Lusitanus contemni se putat) omnino abstinerebis, vulgati prouerbij memor; Captum esse, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum, cultumque necessaria detulit. eius vt ere benignitate, atque id ipsum modicè, vel etiam intra modum;

vt vo.

vt votiuz paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem, vel ad valetudinarium publicè deportanda curabis. atque hoc pacto, in tractandis hominum ingenijs tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia proiectos, & in peccandi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennæ quidem illos, & futuri terrore iudicij maximè commoueri, oportebit: sed quoniam hæc nimium abesse longè, stulti homines putant, multi etiam propter fidei imbecillitatem, sine omninò vlla, turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, bonorum proscriptiones direptionesque, & alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac prauiténaces homines afficit Deus: eaque denuntiatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrante cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primùm oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes, vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuisse demonstras: aut etiam diuino permisso relatam, quod iniuriosum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hac & alia id genus dicta, si te auersabitur, cedes tempori scilicet: si dederit sese, premes paulatim acrius, & identidè instabis, quoad sedata perturbatione reliquam abs te medicinam libenter accipiat. eadem fermè obseruatione, ad leniendum dolorem, mœroremque, & cæteras animorum ægrotudines, vti licebit. Atque hæc cum ijs qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudæis, ethnîcisque, suum item spatiū ac laborem imperties: quam ad rem, ne longior sim, non pauca ex ijs quæ supra posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hætenus. redeo ad prima.

Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, incumbas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quàm diligentissimè consulas. Vale.

EIVS

EX INDIA LIBER I. 17
EIVSDEM AD SOCIOS
Goam.

NAPONEM Deo adspirante attigimus Augusto mense, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cum festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali, Malaca sub vesperam soluissemus. Nauiculario vsi sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nauigauimus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona) profectionis mutare consilium nauicularius cepit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra contere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipuè molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tempestate nauæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad oram Sinarum appellere, ibique totâ hyemem, cursum expectâtes ponere cogebarur: alterum, quòd in eadem naui simulacrum vhebatur dæmonis; cui nauæ, quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modò læta, modò tristia reddebantur. Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam sterimus: ibique aduersus maris illius sæuitiam naualibus instrumentis, aliaque materia comparata, post multas caeremonias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri, necne. cum valdè prosperam respondiſſet, proinde ne moraremur diutius; sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cæli terræque Deo, & eius filio Domino

IESV CHRISTO consili, cuius cultum religionemque
b ampli-

amplificandi studio in ea loca deferrebamur. Cùm iam
 essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari,
 vtrum nauis qua vhebāmur, Malacā esset ex Iapone re
 ditura. cùm in Iaponē quidem peruēturam omnino, for
 titi, g. retulissent, verùm ex Iapone Malacā minimè re
 uerituram; tum verò institutæ nauigationis penitere bar
 baros cepit, sanusque ijs videri apud Sinas hyemare, &
 Iaponicam profectiōem in alterū annum differre. No
 ster aut quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vo
 biscum potestis ipsi, cùm de tota itineris nostri ratione
 consuleretur dæmon. Mox in orā terræ quam Cocinci
 nam vocant, delati; duo, vno eodemque die (qui fuit Di
 na Mariæ Magdalenz sacer) vespere, sanè quàm aduersa
 pertulimus. Etenim exasperato vehementius mari, ingem
 tesque voluente iam fluctus, cùm iactis anchoris agita
 remur in salo, apertum in ostium sentinæ vnus è comi
 tibus nostris Emmanuel Sina fortè præteriens decidit.
 mortuū credidimus: nam & altè ceciderat; & à capite pe
 de ad vmbilicem obrutus aliquātisper in aqua iacuerat.
 Verumtamen extractus magno cū labore exanimis gra
 uiterque caput sauciatus, adhibita curatione, paucis die
 bus, Deo fauente conualuit. Nondum huius planè cura
 tum erat vulnus: ecce tibi eodem fermè casu, eademque
 nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in
 omniū oculis frustra conantiū opitulari, submergitur.
 Cuius interitum tanti sunt eiulatus ac lacrymę cōsciqua
 tæ: tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitæ in dis
 crimine versabamur; vt admodum digna miseratione
 res esset. Barbari ad propitiādum per sacrificia dæmonē
 versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactā
 dis idolo auibis, ferculisque apponendis operam dede
 runt, per sortes etiam quæsiere causam infortunij. Res
 pōsum est: si is qui prius in sentinam ceciderat Emma
 nuel fato functus fuisset; puellam in mare non fuisse la
 psuram. Cernitis ipsi profectò, quantum nobis eo respō
 sō dæmon ab suis ministris crearet periculum: & nobis
 quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus com
 pressisset. sed me tamen in primis graues illæ in Deum
 iniu-

iniuriæ, & barbarorū sacra illa sacrilega permouebant, itaque fusus in preces, Deum rogavi sæpius, vt priusquā fluctibus operiremur, homines ab se ad ipsius imaginē ac similitudinem conditos, tam falsis opinionum erroribus impijsque superstitionibus libera ret. tetrum quippe spectaculum, & indignū est facinus, Dei vice ab hominibus ad vnius Dei laudem factis, adorari perpetuū ipsius humani generis inimicum. Cuius de minis atque terroribus, quibus ille mortales, nactus occasionem, aggreditur, quod multa mihi eo die nocteque Dei beneficio cōtigit experiri, quamquam ea sanē cognitu vtilia sunt, tamen breuitatis causa cætera prætermittam; vnum illud summatim attingam: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione facilius, quā animi magnitudine quadā ac securitate præstanda, non illa quidem, quæ proprijs viribus, sed quæ vnius Dei tutela præsidioque nitatur. Venisse tempus vlciscendi sui, crebrò mihi ponebat oculos. sed magistrali in re ac tempore nobis timendum est, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet esse firmissima, remittamus, quā ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porro, quid nobis in extremo spiritu futurum est, fratres, cū debilitatiæ corporis animique viribus grauiori quā vnquam antea tentatione vexabimur; nisi per otium prius spem totam in Deo reponere, atque ad eum tempestiuē confugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor. lenita paulū tempestate, vela ventis mœrentes dedimus, paucisque diebus in portū Sinarum quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum esset ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiā eam iniuriam cum Lusitanis, & cum præfecto Malacæ expositulaturos minando, frustra eos reuocare à proposito niteremur. Sed nescio quomodo factum est, vt stationis murandæ petendi que portus Cincei (qui in eadem est ora) subitò consilium caperent. Eò cū iam appropinquaremus; nauarchus à quibusdam præternauigantibus repentē fit certior, Cinceum portum à piratis

compluribus obsideri. Præsens omninò periculū imminabat: eratque ventus Cantonem reuertēti, aduersus: Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re perculsi nautæ, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus insulæ exclusi) rectà Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cum à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissimè excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita patrium in sermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mādare decreuimus, quò Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non desistit: breuique uxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sanè (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatum in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacile Christianis præcationibus assuecunt. Dic qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruamus admonuit. paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: lata vtrique, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commentis, quòd Christiana tāto perè pugnat veritas, valdè suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cum res paulatim progredi caperit, nostram in pernicientiū sèruant ipsi, tum verò populum concitent, alioqui per se minime nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prius contumelia & iurgijs abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri Iesu Christi vocandis, nulla ratio-

ratione desistere . Quod si euenerit, ut in causa tam honesta , tamque pio ac salutari negotio vitam ponamus ; nã nos id in magni beneficij loco accipimus à Domino , cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modò nos mentis candorem & simplicitatem , quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios demonum cultores ab amicorum conspectu longissimè positi, omni que pæne mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur : nosque in Deum totos necessariò effundimus. quod secus, ubi Christiana viget religio, fieri consuevit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitie, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia , Deum inter & homines interponunt ferè sese; atque inde sensim ipsius Dei subrepat obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac suscipienda peregrinatione , aliquod præstare nos illi putaremus obsequium ; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos , multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quòd delicijs ijs, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere; hic caremus omninò. Etenim Iaponij nullum aliud mactant vel comedunt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac pomis ut plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam usque senectutem vtuntur, ut facilè appateat, quàm paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis provincia patefit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cœlesti probare contendite. id assequemini, si Christianam humilitatem , & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad

existimationem auctoritatemq; attinet, totū id Domi-
no permittentes, qui vobis eā ipse per se conciliabit pro-
fecto quod si facere omiserit: vestra causā videlicet, ne,
q̄ Dei sunt vobismet attingetis, omiserit. Illud verò vos
ego etiā atq; etiam obtestor, vt verā inter vos pacē atq;
concordiam omni ratione retineatis: summaq; ope nita-
mini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existāt: prae-
claros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Chri-
sto, conferatis interim ad omnem discordiā spiritū de-
bellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos co-
gnitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiam suam Do-
minus Deus noster ac voluntatem animis nostris insi-
nuet, quò ex ea quā maximè cuncta faciamus. Cangoxima. Nonis Nouembr. MDXLIX.

PAVLI IAPONII AD SO- cietatem Iesu in Indiam.

Quod mihi maximè fuit optatū, vt in Ia-
ponē redire, matrem meam, & vxorē, ac
filiā, cognatos präterea ac familiares
meos ab impio demonū cultu ad Chri-
sti religionem traducere mihi liceret: id
iām Dei Domini nostri clementia sin-
gulari sum confuutus. Nunc autem alia me coquit cu-
ra, vt ij, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic
in fide quam ei dederunt, firmi stabilesque persistant.
quod ego cū à Domino precor identidem; tum vos,
per Christum, vt in precibus vestris ac sacrificijs mei
meorumq; memores sitis, obtestor: quandoquidem ad
salutē (nisi principijs consentiant exitus) cēpisse nil pro-
dest. Iaponij me sanè quā libenter audiunt de Iesu Chri-
sto verba facientē. itaq; multos, fauēte Deo, Christianos
fore cōfido. Nos hic oēs corpore (vtinam æquē spiritu)
bene valemus. & quamquā à vobis locorum interuallo
disiuncti sumus; tamen & animis in præsētia coniūcti
videmur; & erimus aliquādo corporibus: videlicet cū
ad extremū iudiciū excitabimur, vtinā cum Domino
regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouemb. MDXLIX.

IOAN-

IOANNIS FERNANDI AD Franciscum Xauerium.

DOST tuum ex hac vrbe discessum, in flatu animis domum ad nos conuenire laponij, vt varijs nos interrogationibus fatigaret: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminē. Sed Cosmus Turtianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quæstiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego laponicè quoniam ipsius mandato litteris consignauī, deesse nolui quò minus ex ijs aliquas ad te perscriberem.

Quæsitū est, ex qua materia Deus animū cōdidisset. nā corpus quidē ē quattuor constare elementis non ignorabant. Respondimus ad hoc; quemadmodum Deo, vt elementa, Solem, ac Lunā, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboq; fecit; sic animos etiam ab eo creati sola ipsius voluntate, materia nulla. Tū illi percontari: qui color animi, quænam esset species. Nullā respondimus, etenim hoc proprium esse elementorū & corporū. Cū inde efficerent, quoniam corpus non haberet, nihil esse animū; Cosmus vt eos verbis ipsorū conuinceret, interrogauit num esset aër in mundo: cū annuissent, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aër: negarunt. Tum ille: si aër, cū res corporea sit, nullo est colore; quanto min⁹ (inquit) animus, cū careat corpore? Hoc audito, cessare.

Quæsiere alij, dæmones quidnam essent. cū responderetur esse multitudinem Angelorū duce Lucifero, qui elati superbia, quòd Deo se se æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cut, aiunt, homines tentat diabolus, estq; eis adeo vehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratq; vt in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, si erant cuncta q̄ Deus fecerat

cerat bona, Luciferum spiritum malū & contumacem creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad virtutem libet eligendum: ut eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malū, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt, idcirco pœnas dedere, & sua ipsorum culpa mali ac superbi euasere; quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruere gloriam sempiternā. Percontabantur alij, quid esset Deus, ubi esset, nū aspici posset: alij, cur Deus cum sit adeo clemens, aditū gloriæ tantis difficultatibus circumseperit. denique tantus erat à matutino tēpore vsq; ad vesperam hæc & alia sciscitantium numerus, domus ut oppleretur. sed Cosmus (ut dixi) fecit omnibus satis. Bonzj nos, quòd eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causā è cœlo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidā etiam humanæ carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incōmoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu de inde sedatum est, adeo exitiosum & graue, ut vrbs octo dierum spatio conflagraret incendijs, & sanguine redūdaret, quippe sublati legibus, impune victrix ubiq; grassabatur improbitas: passim homicidia: passim rapinæ. atque eo sane toto tempore nos ad cædem inquirebamus assiduè, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui nostras qualescunque sarcinulas adamauerant: itaque magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus: verū ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Domini mater, quæ cunctis adeo præcipua cura tuetur suos. Cum enim status rerum esset huiusmodi, Cosmus Antonium misit ad Naerondoni vxorē, vsq; ab ea cōsiliū peteret: illa iussit nobis renuntiari, cōfestim veniremus ad se. porro inter eundū cōplures in catervas armatorū incidi-

gidimus: ij inter se per eorum ordines transcurrentibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu (sic enim Europæos appellant) quandoquidem ipsorum culpa, ignea vel lapidea simulacra neque alijs, neque sibi salutem dare posse negantium, Dij indignati, excitata discordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebant illi, propterea quod eo bello cœnobium multa cum simulacris ignis absumpserat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quod Regi in primis, ut nosti, superstitione, nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naetondoni domum peruenimus, cuius vxor dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobium, quos ea suis alebat sumptibus, amandauit: illi verò grauitè nobis offensi, respuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ metu, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignarunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum suam rursus accersit, & in posticis adiū partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præsentia sileo.

Sanctis sacrificijs, & precationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque carissimorum:

quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam

præceptis, & veram in agnitionem Dei cō-

ditorisque sui trahendam, propediem

venturos esse confido. Amangu-

tio, 13. Calend. Nouembris.

M. D. LI.

b 5

EDVAR-

compluribus obsideri. Præsens omninò periculū imminabat: eratque ventus Cantonem reuertēti, aduersus: Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re percussū nauarū, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus insulæ exclusi) rectā Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cum à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissimè excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita patrium in sermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mādare decreuimus, quò Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non desistit: breuique uxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini compulit. Nec sanè (quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatum in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacile Christianis præcationibus assuecunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruamus admonuit paucis deinde post diebus edixit licere omnibus qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta vtrique, veruntamen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commentis, quòd Christiana tāto perè pugnat veritas, valdè suspicamur fore, vt licet in præsentia nobis fauere videantur, tamen cum res paulatim progredi caperit, nostram in perniciem tum sæuiant ipsi, tum verò populum concitent, alioqui per se minimè nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prius contumelia & iurgiis abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri Iesu Christi vocandis, nulla ratio-

ratione desistere . Quod si euenerit, ut in causa tam honesta , tamque pio ac salutari negotio vitam ponamus ; nam nos id in magni beneficii loco accipimus à Domino , cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri iactura mercari iubemur. Vtinam modo nos mentis candorem & simplicitatem , quæ Sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios de monum cultores ab amicorum conspectu longissime positi, omni que pæne mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur : nosque in Deum totos necessario effundimus. quod secus, ubi Christiana viget religio, fieri consuevit. parentum quippe vel patrie caritas, affinitates, necessitudines, amicitie, ad omnes corporis animique usus parata subsidia , Deum inter & homines interponunt ferè sese: atque inde sensim ipsius Dei subrepat obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac suscipienda peregrinatione , aliquod præstare nos illi putaremus obsequium ; ipsi nos potius singulari eiusdem beneficio affectos , multisque vinculis solutos agnoscimus, quæ spem in Deo nostram & cogitationem cælestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quod delicijs ijs, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere ; hic caremus omnino. Etenim Iaponij nullum aliud mactant vel comedunt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac pomis ut plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam usque senectutem videntur, ut facile appareat, quàm paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis provincia patefit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cælesti probare contendite. id assequimini, si Christianam humilitatem , & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad
b 3 existi-

existimationem auctoritatemq; attinet, totū id Domi-
no permittentes, qui vobis eā ipse per se conciliabit pro-
fecto quod si facere omiserit: vestra causa videlicet, ne,
q̄ Dei sunt vobismet attingetis, omiserit. Illud verò vos
ego etiā atq; etiam obtestor, vt verā inter vos pacē atq;
concordiam omni ratione retineatis: summaq; ope nita-
mini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existāt: prae-
claros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Chri-
sto, conferatis interim ad omnem discordiæ spiritū de-
bellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos co-
gnitum iri, si se diligerent inuicem. Gratiam suam Do-
minus Deus noster ac voluntatem animis nostris. insi-
nuet, quò ex ea quā maximè cuncta faciamus. Cangoxi-
ma. Nonis Nouembr. MDXLIX.

PAVLI IAPONII AD SO- cietatem Iesu in Indiam.

Quod mihi maximè fuit optatū, vt in Ia-
ponē redire, matrem meam, & vxorē, ac
filiā, cognatos præterea ac familiares
meos ab impio demonū cultu ad Chri-
sti religionem traducere mihi liceret: id
iam Dei Domini nostri clementia sin-
gulari tum consequutus. Nunc autem alia me coquit cu-
ra, vt ij, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic
in fide quam ei dederunt, firmi stabilesq; persistant.
quod ego cum à Domino precor identidem; tum vos,
per Christum, vt in precibus vestris ac sacrificijs mei-
eorumq; memores sitis, obtestor: quandoquidem ad
salutē (nisi principijs consentiant exitus) cæpisse nil pro-
dest. Iaponij me sanè quā libenter audiunt de Iesu Chri-
sto verba facientē. itaq; multos, fauēte Deo, Christianos
fore cōfido. Nos hic oēs corpore (vtinam æquē spiritu)
bene valemus. & quamquā à vobis locorum interuallo
disiuncti sumus; tamen & animis in præsentia coniūcti
videmur; & erimus aliquādo corporibus: videlicet cum
ad extremū iudicium excitabimur, vtinā cum Domino
regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouemb. MD XLIX.
IOAN-

IOANNIS FERNANDI AD Franciscum Xauerium.

DOST tuum ex hac vrbe discessum, in flati animis domum ad nos conuenire relaponij, vt varijs nos interrogationibus fatigaret: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminē. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quæstiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponicè quoniam ipsius mandato litteris consignauī, deesse nolui quò minus ex ijs aliquas ad te perscriberem.

Quæsitū est, ex qua materia Deus animū cōdidisset. nā corpus quidē ē quattuor constare elementis non ignorabant. Respondimus ad hoc; quemadmodum Deo, vt elementa, Solem, ac Lunā, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboq; fecit; sic animos etiam ab eo creati sola ipsius voluntate, materia nulla. Tū illi percontari: qui color animi, quænam esset species. Nullā respondimus, etenim hoc proprium esse elementorū & corporū. Cū inde efficerent, quoniam corpus non haberet, nihil esse animū; Cosmus vt eos verbis ipsorū cōuinceret, interrogauit num esset aēr in mundo: cū annuissent, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aēr: negarunt. Tum ille: si aēr, cū res corporea sit, nullo est colore; quanto min⁹ (inquit) animus, cū careat corpore? Hoc audito, cessāre.

Quæsiere alij, dæmones quidnam essent. cū responderetur esse multitudinem Angelorū duce Lucifero, qui elati superbia, quòd Deo se se æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, estq; eis adeo vehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratq; vt in fraudem inducantur.

Interrogauēre nonnulli, cur, si erant cuncta q̄ Deus fecerat

gerat bona, Luciferum spiritum malū & contumacem creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malū, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt; idcirco pœnas dedere, & sua ipsorum culpa mali ac superbi euasere; quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruere gloriam sempiternā. Percontabantur alij, quid esset Deus, vbi esset, nū aspici posset: alij, cur Deus cum sit adeo clemens, aditū gloriæ tantis difficultatibus circumseperit. denique tantus erat à matutino tēpore vsq; ad vesperam hæc & alia sciscitantium numerus, domus vt oppleretur. sed Cosmus (vt dixi) fecit omnibus satis. Bonzj nos, quòd eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causā è cœlo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidā etiam humanæ carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incōmoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu de inde sedatum est, adeo exitiosum & graue, vt vrbs octo dierum spatio conflagraret incendijs, & sanguine redūdare, quippe sublatis legibus, impune victrix vbiq; grassabatur improbitas: passim homicidia: passim rapinæ. atque eo sane toto tempore nos ad eadem inquirebamus assidue, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui nostras qualescunque sarcinulas adamauerant: itaque magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus: verū ex omnibus periculis eripuit nos elementissima Domini mater, quæ cunctis adeo præcipua cura tuetur suos. Cum enim illius rerum esset huiusmodi, Cosmus Antonium misit ad Naerondoni vxorē, vt ab ea cōsiliū peteret: illa iussit nobis renuntiari, cōfessim veniremus ad se. porro inter eundū cōplures in catervas armatorū incidi-

cidimus:ij inter se per eorum ordines transeuntibus nobis,quin,aiunt,è medio tollimus hosce de Cengecu (sic enim Europæos appellant) quandoquidem ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque alijs,neque sibi salutem dare posse negantium, Dij indignati, excitata discordia,tantam huic populo cladem intulère? hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cœnobium multa cum simulacris ignis absumpserat:imminuta magno opere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quòd Regi in primis, vt nosti, superstitione, nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naetondoni domũ peruenimus,cuius vxor dato puero qui prosequeretur,nos ad Bonziorũ cœnobium,quos ea suis alebat sumptibus,amandauit: illi verò grauiter nobis offensi,respucere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus,ex ijs periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ metu,siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignârunt.ibitoto biduo commoratos mulier nos donum suam rursus accersit,& in posticis adiũ partibus ambulatiunculam quandã nobis ad diuersandum attribuit.hic nos quot periculis,quot laboribus perfuncti fuerimus,ne longior sim,in præsentia sileo. Sanctis sacrificijs, & precationibus tuis nos admodum commendamus,& patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam

præceptis,& veram in agnitionem Dei cõditorisq̃ sui trahendam,propediem venturos esse confido. Amangutio,13.Calend. Nouembris.

M D LI.

b 5

EDVAR-

EDVARDI SYLVII AD SOCIETATEM IESU GOAM.

Amagutianas res primū, deinde verò Bungēses ad Diuinę maiestatis gloriam hac epistola persequar. Postquā à nobis Petrus Alcaceua discessit in Indiam (discessit autem Octobri mense, anno Domini MDLIII.) Amagutiū veni cum Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles, & cum eorum singulis alij xv. fermē, vel xx. Christiani sunt facti. ad eum numerum accessēre Meacenses Bonzij duo, quorum alter, earum legum in primis peritus; multa percontatus à Cosmo, totam illi suam vicissim de mundi opifice, deque hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse planē verum omnium conditorem. Verumtamen ipsemet conditor suam illi gratiā impertiri dignatus est, ut quanto versaretur in errore, & quā essent verā, quā à Cosmo dicebantur, liquidō cerneret. itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit. id quò melius faceret, omnibus rebus, quibus ad eam diem utebatur, abiectis, exiguum sibi tectū, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnaba exstruxit. ibi morantur ambo, & victum sibi met suis manibus operantes quærunt: nihil ē domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendę virtutis rationem sciscitantur à nobis, in qua, ceu nouellę plantę, adeo feliciter crescunt, ut mei me sanē ex eorum cōparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deū conuersus est, magna humanitate vir, acutoq; iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quā uis, antequā constituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeò vexatus est, ut in morbum inciderit; postea tamen quā Deo sese commisit, manna absconditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate, deq; excellētia diuinę legis loqui non desinit. Is no-
uo no-

monomine Paulus appellatur: & quod magna prudētia & ingenio præditus est, & nihil vnquā adorauit in vita (nāllaponiorū superstitionem inane semper nescio quid iudicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sanè fide dat operam, siue transfere-
rendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valde probatur) siue alijs mortalibus omni ratione ad veritatis viam trahendis: præsertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehemēter infestabatur. Vxor eius, & filij sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minus ingenioso, & ornatō, alijs præterea ipsius affini-
bus, & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annū agens, vir nobilis, ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tē-
pus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerādi causa, præ assiduitate laboris oc-
calluerant manus. nūc verò tanta ei lux veritatis oborta est, vt de laboribus ab se frustra susceptis, deq; sua cæci-
tate verba facere nunquam desistat. is idolorū loco templū ædificare decreuit, quo Christiani ad sermones in-
ter se de cultu diuino serendos augēdæ pietatis causa cō-
ueniant: & vniuersis qui sub imperio suo sunt, omni co-
natu persuadere cōstituit, vt ad Baptismū accedant: quo lustratus est eius quoque filius annos natus triginta, qui domū nostrā Christianæ doctrinæ & sacrorū causa vē-
titat. Tria passuū millia distat ab vrbe Amāgutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel sexaginta neophytos rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum stu-
dium ceperat, vt litterarū prorsus ignari, litteratos ho-
mines populares suo argumentādo conuincerent. Quin etiā eius loci Bōzius ipse, cum illos sæpe sermone atq; al-
tercatione laceggeret, turpiter ab iisdē superat⁹ ac victus, existimationi suæ deniq; migrādo cōsultuit. eius disces-
su neophyti valde leuati sūt. Ijdē pariter vniuersi certū in locū sæpe se conferūt, vbi de cultu diuino differitur, ad momentq; inuicē se se, & ad fidē & religionē hortantur.

Vcrum

Verum de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex
 epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungū; ex qua
 ego hæc quæ sequuntur excerpti. Ex hisce pauperibus
 multi facti iam sunt, fiuntque semper aliqui Christiani.
 iidem preces tenent, easque ad ianuam ferè quoti-
 die recitant: tum singulis caxa (quod monetæ genus est)
 in eleemosynā datur: quare illi admodū læti, & Domino
 gratias agentes domum se se recipiunt. iidem, Domini-
 cis diebus, cum in ordinē discubere; qui Christiani ad
 sacrificium veniunt, aliquid ijs præbent eleemosynæ
 causâ: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei
 totius dispositione atque ordine delectantur, & om-
 nes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi mu-
 nere, antea actæ ipsorum vitæ fœditas patuit. Paulus &
 Barnabas Meacenses Bonziji duo mirabiliter in fide
 proficiunt. Faxit Dominus, ut ad finem usque perseue-
 rent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, ves-
 pere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisumius, Re-
 gis œconomus. eius funeri mecum interfuere plus du-
 centi sexus utriusque neophyti. signum Crucifixi vnus
 è neophytis præferebat, & quoniam de mortui domus
 à nostra plurimum aberat, pompa mediam per urbem
 necessariò ducta est. Efferebatur autem corpus admo-
 dum excelso feretro, tantaque funeralium multitudo,
 ut ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto li-
 cuit apparatu cæremoniisque mandatum est. Commo-
 uit ea res aliquantum ad impias sectas descendas cog-
 natos ipsius, & maiorem ciuitatis partem: quas quidem
 sectas planè relinquerent, si diuinæ legis interpretū hic
 foret copia. Vxor autem eius continuò pauperibus fe-
 cit benignè: nam & ipso quatrinduo præbuit ipsis epu-
 lum, & è domestica suppellectili multa distribuit: in ijs
 etiam vestem sericam, ex qua conficietur pecunia ad æ-
 dificandam illis domum in arca, quam idcirco no-
 bis neophytus quidam attribuit. Hoc eius rectè factum,
 cæteraque neophytorum erga inopes beneficia, qui-
 bus bis terue cibaria singulis mensibus largiuntur,
 compenset Dominus: quem vos rogate fratres mihi ca-
 rissimi,

riffimi, vt hæc ab illis fiunt, nullam ob aliam caufam; ni
fi vt eidem placeant: & fimul in officio me fua benigni-
tate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfectâ iam eft.
Abfolutum eft opus, v. Calend. Iulij, & diebus aliquot
ibidem facricatum, fermonesque de ipsius fundatione
funt habiti. Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad
Bungenses venio Anno MDLIII noſtri lapidationibus
ibi male accepti ſunt, confictis in eos criminibus, quod
carne veſcerentur humana ſed rex, cauſſa cognita, rem
totam breui compreſſit, diſpoſitis cuſtodie cauſſa circa
domum noſtram interdium noctuq; vigilijs, atque ea ſanè
præclara fuit neophytorū probatio: quippe nos quò ma
ioribus cinctos videbant anguſtijs, eò maiorem ipſi fir
mitudinem animi conſtantiamque præſerebant. Eo tē
pore multæ ad neophytos conciones, multæ cōtra Bon
zios diſputationes habitæ ſunt: qui victi, cum quid age
rent non haberent, inſigni mendacio populū oneratur,
nulla re ſcilicet Chriſtianā à Iaponica religione differre.
Res erat ſanè periculofa. itaq; noſtri diuinæ gloriæ zelo
inflāmati, nil aliud per eos dies docere populum inſtite
rūt, niſi hæc duę religiones quātopere inter ſe differēt:
Legē quippe Iaponicā fabulis atque mendacijs: Chriſtia
nā verò planè certiffimis niti principijs. Atque ob id ipſū
Balthaſar Gagus librū Iaponico ſermone conſcripſit, ac
dedit Regi, quē Rex corā ſe, ſuisq; conſiliarijs recitatum,
ac vehemēter probatū, ſuo ſigno obſignauit, atq; ad Bal
thaſarē remiſit, iubens ei renūtiari, ſe libri eius exemplū
deſcriptū habere apud ſe: proinde exēplar obſignatū vt
erat, oſtēderet magiſtratibus, vt eos perſpecta Chriſtiana
veritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo
tēpore adhuc in pace fuimus. Bēzij in Dominū credidē
re complures. In ijs quidā legisperitus ex eorum ordine,
qui cōmentationibus vacant, noſter antea vehemēs ad
uerſarius. huic ita deinde clarū veritatis lumē aſſuſit, vt
in exquirendo Chriſtiani hominis officio nunquam de
ſatigetur. Tāta verò tranquillitate fruitur animi, atque
ita Dei beneficia ipſius hærent infixæ memoriæ; vt pro
ijs à

ijs à quibus Christiana mysteria didicit, & à quibus hæc missus est, denique, pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum assidue fundat. Anselmus est quidam Dominus vici non longè ab vrbe positi. is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret; anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit, qui fœminam, & domesticos omnes, aliosque complures necessaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes fere Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno superiore lucri causa se contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominem, qui ab dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque esculentum, neque poculentum per fauces posset demittere. Hunc miseratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, expiatque manu sua per signum Crucis. deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat pœnitentiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & salutem possit accipere. Annuit ægrotus, & continuò porrectum sibi poculum aquæ totum penitus hausit, appositumque oryza paulum, sine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cum primum per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianæ religionis suscipiendæ causa decerneret: itaq; fecit: omnem superstitionē abiecit, Christianos ritus ac preces edidicit, paucisque post diebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum Baptismi causa ad nos venisset, postea quàm ablutus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Ferdinando, Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt, vt ex vna tantum Lucæ familia, sexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lauacro purgauerint. Quorum tanta constantia,

tantum

tantū animi robur apparuit; vt suo exēplo alijs ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cū quidam oculorum acie sanē debili baptizatus est. is Dei benignitate factum est, vt vnā cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuō clarē cēpit videre: cuius rei fama cū latius manasset; laponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cōcorū, partim vario morborū genere, vt lepra, febris, alijsque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus pro sua sapientia, cōlestis numinis vim sēpe declarat. Quod vt facilius cognoscatis, nonnulla referā, quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, vt à dæmone torqueretur. atque is impetrandæ salutis causā, in victimas & impia sacrificia patrimonium pæne consumpserat. Verū dæmones idolis inhabitantes, quō maiores sibi honores haberi cernebant, cō vexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipsius quoque filiū annos natū triginta ad cō malē accēpere, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iā patrem, vel affines agnosceret Balthasar vbi id rescīuit, contulit cō sese, cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum Diui Michaëlis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gesticulatione, motuque membrorum, vt qui astabant, rei miraculo perhorrescerent. Verū diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effusus est verba: In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, à nequissimo spiritu liberatus; continuō & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde verō vnā cū patre Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaëlis: pater autem, Pauli nomen assumpsit. Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad templū nostrum

nostrum accessit, quæ item triginta iam annis malè à dæmone habebatur. Ea cùm velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, caputque mulieri suæ dare, vt nomen IESV, nec non D. Michaelis pronuntiaret. illa verò discutiata grauissimè, ore compressio, voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Amidæ, qui legem dedere Iaponijs, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque verò se cuiuspiã vi, ab eorum cultu posse abduci. Postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) templo Christianis referto, cùm mulier quoque adesset, Balthasar sacro peracto, ad exorcismum redijt. Hic dæmon versum ciulare, iniuriã conqueri, fœminamque torquere. Cum in eo statu res esset, Christiani qui aderant, in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam eiupit, mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petijt, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam, e-bibit. Tum iussu dicere IESVS, MARIA, iam susceperat pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenire, ex ijs ad trecentos iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se de beneficijs à Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope valetudinē prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecimve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponij vulgò laborant, est comprobata: vt eius petendæ causâ à leuicis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natus est MDLV. in hac æde sacra Funaiensi, à Cincralibus ad Paschalia vsq; solennia, conciones quotidie cū sacrificijs habentur, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra
non

non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli ut è pa-
 gis pridie domum nostram venirent, quò postridie mæ-
 nẽ ad tempus concioni adessent; nonnulli autem ad
 templum duabus ante lucem horis accederent. quibus
 rebus homines ita vehementer inflammabantur, ut quo-
 tidie ferinẽ deni, duodeni, vel etiam viceni post catechis-
 mum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto
 Quadragesimæ tempore, quadringenti. A Paschalibus
 feriis usque ad Pentecosten eodem fervore ac studio
 continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorũ ro-
 gatu, qui propitiandi Domini causã, mysterium Con-
 fessionis sanè quam diligenter frequentant; quorum vi-
 tæ motumque immutationem post Baptismum, noti-
 affinesque eorum valde mirantur, quippe, ut quisq; ma-
 xima pro Christi nomine ignominia afflictor, ita se bea-
 tissimum putat. Quidam etiam, cum initio conuersio-
 nis, nonnullo pudore territus latitaret; ita se nunc palam
 penitus in causã Christianam tanta sua cum delecta-
 tione demisit, ut verbo Dei potius quàm cibo sustenta-
 rialique videatur. Cæremonia quoque nostra funebris
 magna cum admiratione probatur ab ethnicis: ut funus
 quod primum duximus, hominum plus tria millia spe-
 ctandi causã celebrauerint. cum autem pauperibus æ-
 què ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum
 verò legi Domini Dei nostri simile nihil fatentur esse.
 atque lex ea sanè latè vagatur in hoc regno Bungen-
 si: nam præter urbanum neophytorũ gregem; lacali quin-
 quaginta, vel sexaginta, Siquid totidem, Quinctani
 (pagorum hæc nomina sunt) plus duceti visuntur. Neop-
 phytus quidam est, quem ceteri ob eius virtutem paren-
 tis loco venerantur & colunt; qui sæpe ad sacrificia &
 conciones huc ventitat. Is ea circuit loca, & cunctos ad
 officium adhortatur. Superioribus diebus Balthasar
 Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus
 est ad Lusitanorum, qui ibi erant, confessiones audien-
 das. Rex autem antequàm discederet, venit ad nos, ius-
 sitque Balthasarem de comitatu sine cura esse: da-
 turum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter

c

necessaria

necessaria compararet, idemque, si Balthasar vellet præstaret in reditu: præfectis etiam, quacunque trans-
eundum esset, iumenta & cætera quæ opus forent, se im-
peraturum. Eum nunc in singulos dies expecto. mecum
hic de neophytis remansere senex quidam, Antonius no-
mine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & alij
præterea quattuor vel quinque homines impigri ad ne-
cessaria negotia obcunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe
posito mulier quædam cum marito ad hoc templum
Baptismi causa se contulit. Sed uterque, quod Balthasar
aberat, domum suam re infecta, consilioque pæne mu-
tato reuertebantur. Id ubi cognouit Antonius is quem
modò nominaui, me appellauit, ut preces ab omnibus,
qui aderant, ad Dominum pro utroque eorum habenda
curarem. itaque dum orationem Dominicam elata
voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeò
vehementer intremere, ut illam ipsi tres homines regere
& continere non possent: dentibus verò tam acriter in-
frendebat, ut viderentur effringi. interea constrictis ipsi-
us manuum digitis, mulierem signo Crucis, & aqua be-
nedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in ora-
tione Dominica & Angelica salutatione perseveranti-
bus. Post hæc mulier aliquantulum consopita, simulat-
que expergefacta est, iussa dicere, **I E S V S, M A R I A,**
primum veluti indignabunda pronuntiauit. tum ei ma-
nus arctius iterum vinciuntur, precatoni simul omnes
insistimus: nec ita multo post scæmina dolere manibus,
& lamentari, & rogare, ut sese quam citissime soluerent.
Deinde, pia admodum voce proficiens, **I E S V S, M A R I A,**
verum Creatorem suum adorare se dixit, grauemque
se peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affir-
mauit, se toto septennio cordis ingentem sentisse graue-
dinem, sed iam ea leuaram, & exhilararam esse. Postri-
die manè cum marito discessit: redituri ad Baptismum
cum primum Balthasar Firando reuerterit. Mihi sanè
magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè
alia mulier atque antea, visa est. multa præterea in hac
regio-

Regione geruntur à Domino : qui nos pro sua bonitate idoncos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQUAE REGIS FIRANDI ad Melchiorem Nonnium.

PATER Mag. Franciscus cùm meunà in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate non nullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis de inde ad nos venit etiam Pater ille, qui Funaij versatur, baptizauit: que cùm ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate per multos: quem ego virum aliquoties audiui, eiusque doctrinam, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt Christum sequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mētitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris; & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissime liberalissimeque tractaberis. Firando.

Taqua. Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD Societatem Iesu in Lusitaniam.

EX quo tempore à Francisco Xauario, qui postea migravit è vita, Amangutij sum relictus; res per humani generis aduersarium minimè tranquillæ fuerunt: qui cùm intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eam impedire conatus est: bellum enim Regē inter ac populares eius ita perniciosum excitauit, vt vigesimo post meum aduentū die, Rege ipso cum filiis

interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea cessatum est : nam ad annum MDLVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduis concionibus , cæterisque ex instituto nostro ministerijs obeundis, Christianorum duo millia fecimus : quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra nouum Regem, sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio sæuum adeò incendium intulerunt, vt cum amplius decem millibus familiarum incoletetur, vnus horæ spatio vniuersam flamma peruascerit. Nec sanè domus nostra, templumque ab eo incendio fuit immune. Posthæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communique sententia statuunt, non esse mihi in ijs tumultibus commorandum : denique vigesimo post incendium die, cum iam hostium exercitus ac vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagitant, orantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, vt post eas turbas, ac seditiones redirem. Consilio protectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis, cum alij peccata confiterentur, meumque discessum lugerent; alij mecum vnà decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præfigere iam tum videbantur calamitates, quæ postea contigere: quippe deinde, & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliaque id genus multa incommoda consecuta. In itinere cum diuellerentur à me, ecce tibi denuò lacrymæ virorum, mulierum, puerorum, quæ me sanè magno mœrore, tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cū duobus ferè millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia,

ad

ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitaniz nomine cum pretiosis muneribus misit, egitque gratias quod nos adeò humanè liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruximus cum reliquis ad incolendum necessarijs ædificijs, operam suam in id nauantibus admodum impigrè Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vestigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisset videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac fere semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus Sancti claritas illustrauerat. Amangutio etiam Rex, regniq; proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cum Regem ipsum Bûgi amicitiz causa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse: simulac foret, se monitum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutij Regem esse conflatam: nec sanè temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio ferme iam instauratum aggressus, diruit, magnam ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sanè quàm iucundè cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiari velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis ijs, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium hospitalem domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui arcam in vrbe imperij sui admodum ampla ac celebri Facata no-

snine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iā Balthasar Gagus aliquot fecerat Christianos. Eò nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodius Euangelium prædicet. Christus Dominus noster, eas vires nobis easque virtutes impertiat, quæ ad assiduos huius provinciæ labores atque pericula sunt necessariæ. Valere vj. Idus Septembris. MDLVII.

GASPARIS VILELAE ad Societatem Iesu.

Nno MDLV. cùm in hæc loca Melchior comitesque peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quòd redituro mox in Indiam Melchiore, satis fuisse de moribus hisce, ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præsentem me contigerunt, quò in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaij habitare cum Cosmo Turriano, partim vt ingrauescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione horum Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea vrbe eius valde nos diligit, fecitque nobis potestatem arcæ coemendæ, qua in arca Virginis Matris ad eam sacra excitauimus ad pios Christianorum vsus, cùm Iaponiorum incolarum, tum Lusitanorum, qui eò cõmeant. Gagus ad Regulo humanè exceptus est cum alio fratre nostro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi discessum, arcem coemimus pacatiorem, donauitque Rex nobis peramanter quadam

dam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuere. ex
ijs quippe templum exstruximus, addidimusque tecta
nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad
culmen perductum est die sanctis omnibus sacro., an-
no MDLVI. Melchior primum in eo sacrum fecit, so-
lenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in
Indiam redeundum erat. quem à nobis dimisimus, nul-
la spe in hac quidem vita nos reuiscendi. Inde Christia-
næ rei ex instituto dedimus operam non sine aliqua
difficultate propter occultas conspirationes aduersus
Regem in vrbe conflatas à reliquijs cōiuratorum, quos
mense ante nostrum aduentum capitali supplicio affe-
cerat, ac deinde ad cæteros minori suo cum periculo
puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est,
fese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christia-
ni vehementer, & nos etiam aliquantum perturbaba-
mur animis, quod ex Regis interitu (si fortè id con-
tigisset) aut mors nobis imminere sine dubio vide-
reretur, aut certè multa ac grauià incommoda, quæ ma-
gno nobis impedimento forent, quominus rem ex ani-
mi sententia gereremus: veruntamen nonnullis à Rege
concessis, pax inter eum & ciues composita est, & qua-
lecunque otium consecutum.

Instituti autem nostri in Iaponijs adiuuandis eiusmo-
di ratio est. Primum, quoniam pluitinis tantę sunt tene-
bræ, vt animam simul cum corpore interire, nullumq;
Dei iudiciũ de rebus in vita bene vel male gestis futurũ
existiment; duos menses quotannis, Nouembrẽ ac Decẽ
brem, vsq; ad octauum diem ante ante Natales Domini
ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, poenis
infernũ, deq; cælesti beatitudine cōcionibus; ad quas vni-
uersi fere conueniunt Christiani. Die verò mortuorum
omniũ commemoratignĩ dicato, in eandem rē maiori
etiã studio ac cęremonia incũbimus. Toto aut̃ eo tempo-
re, cenotaphiũ habemus atratiũ: sup̃ id, responsum vnum
verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituũ il-
lorũ mysteria populo exponimus. Quo quidẽ anni tẽpo-
santa vis frigoris est, vt præter assiduum gelum matuti-

num, multa etiam à cœlo deciderat nix. Sed Dominus pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntiis, Christianorum conuentum indiximus: quorum, à viginti quatuor, ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluit, ut eos templa duo coniuncta, ædesque nostræ priuæ non caperent. Media nocte sacrum solenne ritè peregrimus cum hymnis quibusdam pijs, de laudibus Natalium Domini, & nonnullas à sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum celebritatem cum æquum esse non videretur, ut intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur, missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Christiani visuntur, quò & gentilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine villo comœatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio, & paululum oryzae dedit in cibum: & quia lucabat adhuc, ab eo petimus, ut viam nobis ad vicum quandam finitimum mōstrare ne grauaretur: quò cum peruenissemus, ad vetulam Christianam probi viri uxorem item Christiani, diuertimus. cuius nobis in ministrando studium, & alacritas, cum veteris illius, ac nascentis Ecclesie laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris molestiam, ac defatigationem abstulerit. Cœnam pro ipsius angustiis parauimus ex herba inane quam appellant, atque nasturtijs, cum anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita à nobis, ut aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, ut multos barbaros adduceret, ad quos cum apud senē quæ-

quendam de salutis ipsorū ratione verba fecissemus, de-
cē ex ijs permoti diuini⁹ Euāgelio credidēre: quos simul
atq; opportunum est visum, magna nostra lætitia bap-
tizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus sep-
tuaginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) ha-
bitus fuerat. Is cū annos circiter octo graui admodū
valetudine laboraret, ita vt membris pæne solutis, inter
loquendum vehementissimè tremeret, multis in vita ho-
miciidijs perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem se
se identidem offerentem adorabat vt Deum, biduo post
Baptismum Dei beneficio sanus, ac liber ab omni tremore
surrexit, & omnibus inspectantibus, diabolicas syn-
graphas aliaque id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, antequā Cutamen peruenimus,
nos in itinere nox oppressit. in magnis tenebris, frigore,
gelu, incerti qua iter esset, aut quem percontaremur, De-
um precati nos in viam dedimus, & in cuiusdam ethnici
hospitium incidimus, qui nos ad Christianum hono-
ratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quē
antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis
hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas il-
lius Christiani ædes aliquando perduceret. Is nos simul
ac vidit, statim nobis prouolutus ad pedes, nunquam se
tanto in honore fuisse dicebat. ea nocte in consolandis
animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, po-
stridie manē profecti, Cutamen venimus, acceptique hi-
lariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduen-
tu obuiam nobis processerant. Hic, dierum aliquot mo-
ram fecimus, quò & Christianos confirmaremus, & pa-
ganos ad Christum adduceremus, quorum decem con-
uersi, alij miserabili quodā errore liberati sunt: cū e-
nim sese de more dominis sacramēto fidelitatis obstrin-
gerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittē-
tes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ le-
gi non possent, & ad extremum syngrapha concremata
hero se fidem seruaturus esse iurciurando promitterēt;
omni studio fecimus, & effecimus, vt si ab ea consuetu-
dine prorsus nollent abstinere, saltem per Deum condi-

torem cœli terræque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem appetituros, quam ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ears Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem, nunc multo quam antea pluris æstimât. Circumspectis huius provinciae miserijs & inopia, Cosmo visum est, è re communi futurum, si in vrbe Funaiio valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, per amplam domum extruximus, bifariamque diuisimus, ut altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxerunt ilicò elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnū è fratribus nostris chirurgiæ peritum, qui cõtemptris ut Christum pauperẽ sequeretur, delicijs diuitijsque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniam vrbe tota mōtibzq; finitimis multi præterea inopes, egrotiq; versantur: cõstitutus est Iaponius Christian' annos natus quatuor & viginti, spectatæ virtutis adolescens, qui castitatis voto alijsq; nōnullis Deo sese dicauit, ut is egentibus, viduisque diuideret eleemosynas, quas Christiani conijciunt in arcam ob eam ipsam rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum, atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adiumento, & barbarorum pudore, cum videant populares suos ægrotos omnes gratis a nobis curari, necessarijs medicamentis adhibitis.

Incunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Confessione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrymisque peragebant, ut nostrum nobis teporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuiimus; cum enim Rex arce se contineret, quæ abest ab vrbe viginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis, sublati iudicijs, vrbe tota volitaret, quorum animi in eadem nostram à Bonzijs sollicitabantur; hæc me tota, nec è in singula momēta exspectātes, pauco

vino

vino in usum sacrificiorum, alijsq; rebus nonnullis ut po-
 tuimus absconditis, cum vel in cibo capiendo mors no-
 bis ob oculos versaretur, vigilijs inter nos distributis
 (q; nunc etiam facimus) vitam nostram, magno sanè labo-
 re incommodeq; tutati sumus. Quo tempore iussit Rex no-
 bis renuntiari, se nihil opis in tali re nobis asserre posse:
 proinde nostræ salutis consuleremus, molestū sibi fore, si
 quid nobis incommodi accidisset. Ac reliqua sanè vrbe itē
 vigilæ agebantur, sed omnis nostra spes, atque fiducia
 ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter
 hos metus hyeme exacta, nullo tamē Quadragesimæ die
 nō habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quoti-
 die diuerberantibus, cum sexta quaque feria noctu de
 passione Domini verba fierent, flagrisq; in corpus su-
 um omnes domestici nostri vnà cum Iaponijs centum
 fermē, sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventita-
 bant. Semihora dicēdo absolvebatur: inde Christi Cruci
 fixi proponebatur vexillum: postremò extinctis lumi-
 nibus veniebatur ad verbera, nec ante cædendi modus
 fiebat, quàm psalmus quinquagesimus ad finem vsque
 pronuntiatus esset, idque ea pietatis significatione, ut cu-
 ius animus ad religionem, & lacrymas commoueri
 posset. Inter hæc rursus Amangutiū inuitamur: sed quia
 in Bungo constabat operæ fructus, & simul, ne Ioannis
 Firandi auxilio priuaremur (nam ei proficiscendum fue-
 rat) Amangutianis rescripsimus, Paschalibus festis nos
 eò venturos. Sacrosancta hebdomada, quanta maxi-
 ma potuit cæremonia religioneq; peracta est. Pri-
 mū Dominico die Palmarum, solenni sacrificio fa-
 cto, ramisque de more distributis, prodijmus suppli-
 cantes, Crucemque præferentes per magnam; emensaq;
 area spatiosa è regione ianuarum, foribus in reditu occlusis,
 Cosmus, qui extra templū cum signo Crucis populoq;
 remanserat, clamare cepit, Attollite portas: cui res-
 pondebat è templo chorus, ut asolet. cum tertio deni-
 que admissus esset, & ad aram maximam ordo comitan-
 tium, non sine summa omniū lætitia peruenisset; sacrū
 missæ continuò ceptū est. Passione Domini decātanda,
 ingens

ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantumque dolorem delictorum atrocissima innocētissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulque intimum solatium ira magnum, ut satis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficisci. atque ita sacrum peractum, & ritus illi sanctissimi quid sibi vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiti, & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendū, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinq; Lusitanis, qui in hac vire hyemauerant, seque ad nos Confessionis causā receperant. Quartæ feræ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cum symphonia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu, lacrymisque Christianorum; gentium verò admiratione, & approbatione conclusit. Postridiè, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur: & quia tum primum cœleste illud conuiuium inibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt. His ritè peractis, corpus Christi condidimus, templum circumeuntes accensis luminibus. In sepulchri præsidio Lusitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis, galeisque, sunt collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnoque malè actæ vitæ dolore afficiebat vniuersos. Sextæ feræ exsequias maior populi frequentia celebrauit. decantata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine motu & comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mœstitia Christianorum domum redeuntium. iidem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo exstructa, sacello etiam maximo aulgis pictaque tabella exornata, in qua Christi resurgentis effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simulatque chorus, Kyrie eleison, nouies cecinit, subito demissum, aram ipsam, & Cosmum

Raa-

stantem aperuit, qui è choro clam se subduxerat, seq; ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsatur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente pæne emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sanè ij nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die quæ consequuta est, corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci, cæterique ministri fertis amœnissimis redimiti iucundè psallebant. Nec tempestius tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quandam nomine Moridonum copijs adductis, Regeque Amangutij & principibus interfectis, urbē totam flamma ferroque vastasse. A nobis utique si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet ijs tantūmodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingens famæ excepit, quæ cum è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobolē in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit. Atq; hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magno pere distinent; sed nihilo minus eo ipso tēpore in Bungi regno multi Christiani fieri cepti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo seruiunt, & obtre statorum vocolas pertimescunt. Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadam insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in I E S V Christi cultu proficere, phanumque exstruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet, nūquā occasiones defunt, quibus pbemur & exerceamur.

Etc.

Et enim Bonzj fctis criminib' falsiq; testibus nos apud populū in inuidiā conārur adducere, quod scilicet humana carne vescamur: atq; ad faciendā mēdacijs fidē vestes manantes sanguine in adiū nostrarū fores occultē coniiciunt. idque non semel hoc anno fecerunt, qui est à Virginis partu M D L V I I. quocirca totò pæne lapone percrebuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris habendam fidem. quod etiā scriptis in ianua nostra propositis palā edicunt. A pueris etiam interdū lapidibus petimur. Cōplures præterea nos scēdē cōtumeliosē cōpellant, ramerſi contra honesti viri permulti reuerentur, & colūr.

Huiusmodi periculis (vt dicebā) tenamur à Domino, & præclarē docemur, quā parū sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans, clementiæ suæ non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiēs. Quidam multis iam annis pæne paralyticum Baptismo lestratum intra paucos dies sanitate donauit. Mulierem assiduo singultu etiam dum loqueretur & cibū caperet, iam diu laborantem, per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumenam, vt primū Christiana facta est, dæmon reliquit. E montanis quidā cū febrī conflictaretur, ad templum nostrū descendit, certus inde non ante discedere quā sanitate reciperet, postridieq; cōualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera, veteresque decem atq; etiam viginti annorum abscessus quarto decimo interdum die sanantur. Atq; hæc omnia necessaria sanē sunt ad huius gentis tenebras dispellendas, detegendosq; diaboli dolos, atq; prestigias. simulat quis ex composito se mortuum esse, hunc venefici extrahētum ē sepulchro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdū etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curāt. Quidam cū multos iam dies nusquā appareret, veneficorum opera repente comparuit. Defunctus cū efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendū caussauentū est, nullum cadaueris ne indiciū quidem inueniunt. Hisce alijsque id genus artibus miseros Iaponi-
diabolus decipit: quorū ad cætera scelera, quæ multa
sunt,

sunt, illa etiam accedit immanitas, ut filios infantes crudeliter enecent, vel quod vnum aut alterum sobolis causa satis esse, quod in rei familiaris angustiis eorum si licitati hoc pacto se consulere arbitrentur. Persuasum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, eæ feminam si pepererint, ad inferna dānari: qua re permotæ sororū in vtero medicamentis interimunt. Iā verò vetantur Iaponij de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitijs deterreantur. quocirca mortem repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contrigerit. Sunt etiam qui dæmonem colant, eoque familiarissimè vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ij ad famam sanctimonix colligendam, se se grauius puniunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero denique, vel tertio mense, vbi satisfactum esse diabolus pronuntiauerit; nonnullis amentix socijs vnà secum adhibitis emendicata à popularibus stipe, mare petunt, nauiculamque conscendunt, cuius sentinam ita perforant, ut accepta paulatim aqua mergatur. Adhæc, diabolus magnopere satagit quod brutorum animantium specie vulgo adoretur, atque ut boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respondet se regem esse bouum: rogatus ut abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicetur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem varijs cruciatibus torquet, quousque phanum ædificent, in quo varias belluarum figuras pro numine venerantur, capitali etiā alicubi proposita pœna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint, suis beneficijs in morbum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam causam, ut mortales vero Dei cultu deserto nudent gloriā incorruptibilis Dei in similitudinē imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorū doctrina seu superstitio multiplex est. alij nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidā, alij quendam, quem Xacam nominant. est etiā lxxv corum

corum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinio-
num suarum prauitate vsque adeo pertinaces, vt aures
Euangelio prorsus occludant. negant enim fidem ha-
bendam nisi, scriptis ijs quæ apud se habent: & pro mi-
raculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. De-
nique Soli etiam, ac Lunæ deorum honores habentur,
nec non ipsi dæmoni, cui tēpla erigunt, atque in ipsis tē-
plis effigiē eius multo quā nos fœdiorem ac deformio-
rem depingunt. Multi sunt etiam cœtus cœnobarum
vtriusque sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque di-
stincti, vita moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt.
Amangutij vnum, vbi multi erant Christiani: verum æ-
des eæ vnā cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris
templo Idolorum postea dicatum est: tametsi nunc au-
dimus nōnullos quī supersuerunt Christianos, id ipsum
iudicio reperisse, eiuique possessionem nostro nomine
recepisse. Alterū est domi. iliū Firandi. Tertium, idem-
que omnium maximū est hoc Bungenſe, quod in primis
stabile Deo propitio futurum videtur, tū propter Regis
(quamuis nondum Christiani) eximiam erga eos bene-
uolentiam, & alijs rebus & in consilio dando probatam
nobis, & cognitam; tum etiam propter existimationem
à nobis apud præfectos regios magistratusque colle-
ctam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in
suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex
Lusitaniæ Ioannes patronus ac parens Societatis nostræ
legatum quempiam mitteret, multum ea res (vt arbi-
tror) ad eius conuersionem valeret. Vos etiam atque et-
iam Domium obsecrate carissimi fratres, vt Regem
hunc excitet: nam vtique ex eius conuersione huius reg-
ni totius insularumque conuersio pēdet; quippe cum sit
Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cum ibi Balthasar Ga-
gus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ. Itaq; à Cos-
mo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, a-
lijsque laboribus, quos noua prouincia secum affert, cō-
sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regu-
lus

lus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita moresq; apud hos populos in vtranzq; partem plurimum ad exemplum valens, primum omnium suadere Lusitanis institimus, diligenter cauere, ne quæ neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iapōnio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salute suorum cupidissimo conciones habebantur: semel etiã cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione: præstant scilicet petarij quadraginta cum dispoitione festiuat: hos tibiæ sequebantur: deinde Lusitani duo cum fimalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus. tum è statibus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublata varijs Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis honoris causa cor salutarunt. Frequẽs tum ibi fortẽ mercatus erat, quò ex omnibus ferẽ partibus negotiatores cõuenerant. Itaq; spectaculũ magna Christianorũ lætitia, magno barbarorũ cõuentu atq; approbatione celebratũ est. Cũ ad Crucem peruenissemus, quam non longe ab adibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad rẽplum eodẽ ordine redijmus. Faxit Dominus vt p̃ hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatũ lætus rerum Bungenisum progressus, simulq; Pauli obitus natione Iaponij, quẽ ægrũ Funaij reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animã, inter mortuis vocibus nihil tamen æquẽ clarẽ pronuntiasse ac Iesus, Maria: cuius mortem homines pariter vitamq; admirati sunt. Is triẽnium iam in vinea Domini laborauerat fidelis operari⁹ comesq; noster magno animi ardore, spiritu, curaq; salutis humane. Itaque multum eius morte dāni fecimus egre enim in tãta hominum nequitia similẽ Paulo reperias. Balthasar Gagus

Colmi

Cosmi iussu ex eo loco Facatam profectus est, ut possessionem adiret arcem quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regē inuiser, ut is totam rē auctoritate sua confirmet. speramus autē id valde de re publica futurū. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quā mercatores opulenti, qui ibi commorantur, diuitijs metuentes suis, imminētis belli pericula largis muneribus, & congiarijs redimunt. Hic locus quartum iam quintūve annum abundat annona. exspectamus vicissim vacas Pharaonis strigosas, quas vitinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate nō parcant, quid in caritate putandum est? Magna. n. (mihi credite) fratres carissimi sterilitatis incōmoda ac difficultates in his regionibus sunt, proflus ut ipsi diuites herbis tolerent vitā. Ideirco nos Iosephi prudentiā imitati, iam annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopia, ac necessitati consulimus: tamen inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia, lactucaq; sole totæ adseruantur. Res frumētaria in his locis est petexigua, nam triticum vbi maturum est, imbrium vi tempestaturque perditur. Oryzam fere demunt, eamque non ita nultam, ut vniuersa vbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quando gratulationis causa vesuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac sustinet.

Scriptis his literis, cognatus quidam Reguli Firādensis amicus Regi Bungenfium illatis acie victus est: quem quoniam Irandenfis Reguli ope adiutū Rex Bungi cognouit, va si ta eius regno inferre contulit. propterea Funaiō scripsit ad me Cosmus iunior em esse, Bungi exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, ut antea me Rex Bungi ut Octobri mense hinc discederem, per literas monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, proflisque sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum vnā

m or-

EX INDIA LIBER I.

mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus; intra priuatos parietes vitæ finem expectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, ijs verbis quæ temporæ rei conuenire videntur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & ab hoc habet vices, quorum maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediatur, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII. scriberem vos oro per IESVM Christum, vt precibus vestris mihi verę summisionis, perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando quarto decimo Calend. Nouemb. MDLVII.

MELCHIORIS NON- nij ad Societatem Iesu in Lu- sitaniam.

NONO post Christum natum MDLV. ad vos di di litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiunximus, cum aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent.

In eo autem portu Sinarum ad mensem Iunium vsque substitueramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretum esset insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuo Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos institimus consuetis officijs adiuuare. Casa itaque, & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quid tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cum videre in Sinarum regione;

inter tot seculorum idololatrias, diuina sacrificia peragi, & euangelium promulgari: & praesertim hebdomadae sacrosanctae paschalisque solennia, multis eorū qui aderant lacrymis laetitiaeque celebrant. Illud etiam per cōmodē factum est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in uinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur aut adeo tetra immani que custodia, vt noli hisce oculis ego ipse uidissem, nunq̃ fieri posse putāse, vt quisquā eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonē Sinarum urbem (quæ Ohiptoni in agnitudine parē par est) tristes nuntij perferuntur, quibus oēs valde perterriti sumus: in Sanciꝝ provincia, tantā repente aquarū vim scaturigine crebra ē terrarū visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inundauerit, vrbes septem villasque cōplures obtruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationē effugissent, demisso cœlitus igne cōsumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chauel, qui magistratū Cantone summa cum potestate gerebat, quod patrem atque familiam ea calamitate amississet, administratione deposita (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sanciꝝ regionem magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tantum modò cognita sunt; nam Lusitanis alijsve omnino aduenis mediterranea penetrare nō licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus. & duas inter insulas certum naufragij vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnæque spem affert fore; vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cum eius rei, Rex ipse, scriptis ad Pratorem Indiæ litteris, significationes dederit non obscuras.

Cum ad Bungi orā appropinquaremus, ad oppidū quoddā appulimus, cuius oppidi principes, sumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis qui ad nauem accesserāt, audimus urbem totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiam socios qui ibi commorarentur occi-

occisos. Ea res quâvis falsò nuntiata, omnes quotquoque
 eramus in nâui, magnopere conturbauit, ac perculit.
 Sed illuc nihilominus vento aduerso cōtendimus, & So-
 cios omnes incolumes Dei beneficiò offēdimus. Quos
 ego nobis ad litus obuiam prodeuntes quanto meo
 gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nec uero,
 prorsus ut à morte reuocati mihi viderentur. Neque ve-
 rò in eo congressu Cosmus ille Turranius temperare
 lacrymis poterat, bonus utique senex, & vir planè egre-
 gius. Annos aliquot Amangutij vexerat, in ea vrbe reli-
 ctus a Francisco Xauero. ibi rem Christianam admini-
 strauit egregiè, multis magnisq; laboribus, ac difficulta-
 tibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos
 parietes à Bonzijs lapidibus spatisque appetitus, illusus,
 & contumeliose tractatus est, cum sine magno periculo
 domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè
 causâ, quod post Francisci Xauerij ex eo regno discessû,
 Rege ipso Amangutij ex insidijs interfecto, assiduo pæ-
 ne bello ac seditionibus, cum vniuersæ fore nobilitatis
 ac magistratuum eadē regnum illud exarserat: cuius rei
 culpam Bonzi (quorum est magna apud plebem au-
 thoritas) cum in Christiana sacra suscepta, neglectasque
 Deorū religiones conferrent; tantā in inuidiā Cosmū
 adduxerant, ut & mundus illi crucifixus, & ille mundo
 vicissim iure optimo dici posset. Sed etiam in hisce incō-
 modis & ærumnis præclara nimirum conscientia susten-
 tabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam
 retulisset omnia, & Amangutianā Ecclesiā interim con-
 seruari atque augeri intelligeret. Deniq; nili narrabar,
 nunquam se in vita, letitiæ ac voluptatis tantum cepisse,
 quantum per id tempus Amangutij percepisset. planè ut
 existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia,
 magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Ut in Bun-
 gum veni, dedi operam ut Regem ipsum inuiserē, mul-
 tisque cum rationibus ad Christum traducere sum cona-
 tus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locū mu-
 nitum sese præsidij causâ recepisset, partim etiā quòd
 sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos.

Accē-

Accedebat illa quoque suspicio, fore ut populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bönziorum secta, quæ animum ait vnâ cum corpore inferire, spiritum esse nullum, & nihil omninò præter ea quæ sensu percipiunt. Sunt autem Bonziji cum regni processibus affinitate coniuncti, nobis verò, quod plerique eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mædacijs populum onerant, nihil ut æuangelio in his terris maiori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda superauit, cum pedibus iter assiduè faceret, cum per vias, ædesque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulgaribus sene cibarijs, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, instat famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequeretur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, ut eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitijs & superstitionibus adeò fuit liber ac vehemens, ut trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum instantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictoq; animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adeo operabatur, ut eam vltro pæne quærere videretur. Regis quidem Amangutij nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurum adijcivitæ discrimen. Iaponijs proceribus quibusdam cum parum honorifice compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta expectantem, iisdem compellationibus (tamen si citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac dicere, nullà (vtrum res erāt) suæ doctrinæ dictorumq; in ijs locis auctoritatem futurā, nisi maiore apud eos esset in honore, quam ipsimet Bonziji, quos illi sanè valde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponij vsque adeò mirabantur, vii

Xau-

Xauius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrem incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiam corpore ad vicum prouinciale munus in Indiam mihi repauiandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existere unquam posse putari) sæuissima dierum quinque tempestate iactari, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, ut quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur. Cocino iiii. Idus Ianua. MDLVIII.

G A S P A R I S V I L E læ ad Societatem Iesu Goam.

Nno superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perscripti res cū alijs huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus. quo temporis spatio Christiani milie & trecenti facti, tēplaq; tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorū antea fuerant. quam rerū conuersionē aduersarius agrè ferens, magnas in nos turbas per Bōziū quendā excitauit, qui ex incremento rei Christianæ acri odio in nos iā ante cōcepto, habita insuper nobiscū disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie, ut in perniciē nostram ex illa die neruos oēs intēderit. Cōfestim praua Bonziorū dogmata atq; mēdaciam vulgo prædicare aggressus est, idq; eo euentu, ut cuius nomen Firandi ante id tempus obscurum atq; ignorū fuisset, plurimos iā sectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bonziji ex eius penderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare, monere & hortari, uti nos, sicuti Franciscum Xauium ante, exterminarent, atque

ita Deorū ab se iram ac minas auerterent. quibus rebus effectū est, non solū vt multi in nos falsum dicerent testimoniu, sed etiā quod Christianos pūpugit vehementer (vt Crucem effingere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam iniuriam & Regulus ipse, & aliquot alij Christi gloriæ cupidi quanquā vlcisci parati, iustis tamē de causis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noster nihil ijs alijsq; multis eorum sceleribus cōmotus, sed recordatus miserationū suarum antiquarū, pro flāmis atq; fulminibus signa misit è cœlo ad eorū tenebras fugandas perq; clara & illustria: etenim in media æris regione species Crucis apparuerunt, aliaque prodigia valde conspicua. verū enim verò vsq; adeò densa caligine mentes eorū obductæ sunt, vt insolitā lucē intueri nequiverint; sed pot' in sua p̄tinacia obfirmatiores, neophytos à Christi cultu summa vi reuocare conati sint.

Meacū est vrbis totius Iaponis caput, frequentissima academia, litteratorumq; conuentū percelebris: cui ciuitati quod Euangelij lux nondum affulsit, Cosimo Turriano Rectori nostro visum est faciendum, vt aliquis nostrum ad explorandum ciuitatis statum, simulque tentandum quis ibi locus Euāgelio sit, mitteretur. Eius rei gratia crebris supplicationibus ac sacrificijs ritē peractis, hæc mihi prouincia obigit, quamuis ad tātum onus haudquaquā idoneo. Sed qui illud mihi imposuit Dominus; idem ferendo quoq; suppeditebit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in his regionibus maxima sunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametsi consuetudinem aliquam nactus sum, tamen quò facilius atq; commodius cum Iaponijs agere possim, interpretem è Societate nostra Iaponium mecum duco, iamq; me ad iter accingo. Itaque ne longior sim, temporis angustia prohibent. Illud à vobis fratres carissimi enixè peto quæsoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, De meo quàm diligentissimè commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. MDLIX.

IOAN-

EX INDIA LIB. I. 57
 IOANNIS FERNANDI AD
 Melchiorem Nonnium.

ACTA proximi superioris biennij cognosces ex litteris ijs quę publicę missę sunt. Nunc accipe quę mihi in praesentia occurrunt. Bungensum Christianorum in suscepta religione maior in dies firmitas atque cōstantia cernitur: quippe sese pœnitentię, & Eucharistię sacramētis identidē muniant: sacris concionibus adsum, subinde se verberibus puniunt, aliąq; pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas singulas ita distributis, vt vniuersam eius historię seriē singulis diebus ea ratione percurrant. Neq; verò Facatę, quāquam templo a militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nā pręter fœminas puerosq;, patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum in confido. Atq; vt intelligas, Iaponij Christiani quantum in virtute profecerint, narrabo: quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amāputij apud amicum opulentū, qui agros oryzae feraces ei fruendos dederat, cumque videret se occupationibus distingi, quò minus Christo, quemadmodum oprabat, totum se manciparet ac traderet; fundo vectigalibusq; relictis, Facatā vnā cū vxore, libetis, ac seruis venit, vbi non modo se ipsum Deo verē atq; ex animo dedit; sed filium quoq; indolis egregię nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostrę doctrina pręceptisq; imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotijs, totū Quadragesimę tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otij, totū id, precando, contemplandis sempiternis rēmijs atq; supplicijs, mortęq;, & extremo iudicio insumēs: quibus rebus in Domini nostri IESV Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutemq; corroborandam, rerum à martyribus pię fortiterq; gestarum assidua recordatio: è quibus pręcipuē diui Stephani delectabatur pręclare

d 5

facino-

facinore, pro lapidarioribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomada sacra dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschalis die cum alijs quattuor aut quinque cælesti pane sese pavit ac munijt. Quinto autem sextove post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in regem Bungi arma ceperat, is apud quē noster Christianus (vt diximus) Amangutij antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, cum à sicarijs ad necē conqueri iubet: quos ille vbi se adorientes aspexit, non modò arma non sumpsit, cum esset vir alioqui fortis ac strenuus, sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tādū ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsq; impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfectōribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplū intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam fœminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidā alius Christianus. is cum esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetq; in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruebant; à Spiritu sancto perimotus, ea familiaritate salarioq; relicto, Facatam, Baptismi petendi causa concessit, quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorē, eumque ita Iesu fauente cōmouit, vt coniugem & socrū ad ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt. & coniux quidem, quindecim post diebus excessit è vita, Iesus, Maria piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obita adeò permotus est, vt omnem pecuniam abijcere, vitam cœlibè agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parere decreuerit. Pij sacrificijs tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi carissimorum me valde commendo. ♀ Bungo, ij. Np̄as O. obris. MDLIX.

Libri primi finis.

S E L E

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA
LIBER SECVNDVS.

LAURENTII IAPONII
ad Socios.

Accipi vestras litteras, quæ mihi periu-
cundæ fuerunt: & quoniam intelligo
quanto vicissim desiderio teneamini
aliquid de statu nostro cognoscendi;
exponā paucis, quæ nobis in hac Mea-
censi prouincia contigerunt. Primū
igitur Didaci domum deuenimus in
Sacoimoto vico: cui vicus iacet ad montis Frenoiamæ
radices, in quo cum cœnobio litteratique permultitum
verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domici-
lium cernitur. ad eum montem cum peruenissemus,
misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Dai-
zembum, quibus ille perlectis, aduentusque nostri caus-
sa cognita; respondit, magistrum suum ex principi-
bus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat,
anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re
familiari, auctoritate nulla relictum, præsidio nobis esse
non posse. ad eum tamen postridie Gaspar, & ego re-
uertimus: & quoniam nos auidè ipse decemque eius
discipuli Bonziji audire videbātur; apud eos verba fe-
cimus:

Probationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Huc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpsit, in charta pratum, & in eo aridam arborem depingendam curauit ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicium chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te seuit arbor arida?

Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris, Meū cor, quod neq; esse, neq; nō esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur v'spiani.

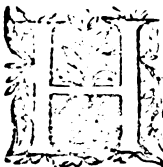
Is igitur Bonzius cū ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quod diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantū, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, vt verè nihil esse quicquid sciebat, sibi que Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosinus autem amicus noster qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam religionem nauide arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendū a sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonziji circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis iungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantū

visti

visitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ
 salutis adipiscendæ causâ voto se obstrinxit è libro quo
 dam Xacæ, quem Foquequium appellant, se gratis ple
 bem eruditurum. Narravit autem nobis, se ante de
 cennium per nocturnam quietem sibi visum esse ver
 sari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Eu
 ropæ regione venissent, sibi que rectum ad salutem iter
 ostenderent, experfectumque postridie, statim audis
 se Amangutij esse presbyteros quosdam è Cenghequu,
 de vita futura publicè disputantes. Hic audito Euange
 lio gaudis, sed quoniam sine comœatu Meacum
 festinè venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo,
 ut sublatiis rebus necessarijs, votisque neglectis, & fallaci
 illa vitæ asperitate deposita, Meacû reuenteretur, & Chri
 stiana sacra suscipere. occultè etiam ad nos contulêre
 sese audiendi Euangelij causâ viri insignes duo, quo
 rum alter in meditando exercitatus, quodam quasi E
 piscopi munereungebatur: alter erat Bonzius legum
 peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari
 apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex
 nihil esse, vel solidum. Bonziorum quoque familiaris,
 quæ à Foxequu nomen duxit, vitamq; sauciorẽ cæte
 ris omnibus proficitur; audito Dei verbo, nostraque
 vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum
 doceat, & cum ipse omni fœminarum consuetudine
 abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse con
 tentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto
 cœnobij, quem antea venerabantur ut Deum, quod a
 micas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mer
 cedem exigat: cumque carni ac piscium esu cæteris
 interdicit, ea ipse clam comedat; quocirca eum è cœno
 bio pellere, aliumque pauperem ac bene motatum in
 eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea ijs
 dem meditationibus clari, quantum iam diem con
 ciones nostras assiduè celebrant, quos propediem bap
 tizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magno
 pere profuturâ. Non longè ab ædibus nostris incendiû
 excitatû est: cuius incendiij in nos ut veneficos, diabolique
 præco-

præcones causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte defervuisse videtur. quorum cum haec multa, ac diuersa numerentur sectæ, tuam quisque profitemi nos dicunt: Angouini, idi, sum Denichi, quod illi prædicent: Lenxuani Feben quoddam suum: Foque-xani Mion, discipulinarum ea nomina sunt) Iondaxuentis Amidam: Xiranti denique Quequium: sed ut speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legē summā cælorum terraque opificis nostro præcenio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse credimus, ut ipsum agnoscant, agnitoque omne laudem, & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi causissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego maxime deprecationes imploro. Meaco ii. j. Non Iunias, MDLX.

CONSALVIFERNANDI ad quendam è Societate Iesu.

Iste litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vincta Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templū cogebar: ex quibus vnus admodum paruulus nondum ad cetum Christianorum adiunctus; Gasparem adiit Baptismum mag-nopere flagitans, quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere iuberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. deniq; domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, ut patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cui-

dam,

dam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinē est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadē aqua pelluntur.

Alius Christianus cū ē graui morbo iam prope animam ageret; me accersitum rogauit, vt quoniam essem ē Societate Iesu, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuō recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum ē Bonzijs cō miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eodem legauit ē nostris, qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non medioeriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres ē principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari ceperunt, sibi que inuicem id ipsum facinus exprobrare: denum cō rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se exprouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manē mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiā de illo auditū est, nisi quod biduo post adolescens quidā repente ab immundo spiritu occupatus palā dicebat: se nimirum esse qui Crucē præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimē. quod vbi videre Iāponij, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euauit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos vide-

rent alios idola cremantes, alios in mare proijcientes, concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quib⁹ Christiani cum ex altera parte resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi: proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum ubi erat eo tempore Cosinus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset, Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sapius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod præclare intelligeret patris superstitiones quantum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiae vocant, à Cosmo institutum in vrbē Funaiō Regni Bungenſis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac verè non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, ijsque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sanè admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido contingere. ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici fermè Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam. Cui serua Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret. cum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria destitit, quoad eam herus obuam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliqui ibidem commorantes cum ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt; quæ-

querere de nauarcho Sina populari suo ceperunt; quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi nocentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causâ mortis cognita manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum inde perducit domum; ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prof. quantur, vt in eorum ades atque liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipuè præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponij facta in eos contumacitate arma ceperunt. quod vtiâ Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cum ex eis quidâ extrema iam ætate, reliquorum domos circumcurfaret, hortareturque omnes ad mortē pro Christianis fortiter oppetendâ: quare perterriti barbari, à suscepto consilio desisterunt. C. blecrate fratres carissimi Dominū, vt huius gentis animos ad suos errores ac misérias recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDAE AD socios in Lusitaniam.

Nijs litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur note. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi hanc plenâ pietatis voluntatem, quoniâ nos remunerari nō possumus. Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquā vt amoris vestro nos etiâ aliqua ex parte respondeamus

(quoniam auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagushoc anno ex Iaponæ profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse: itaque rursus aures dare cepisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensis illis neophytis ad Bungenfes Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiã ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Junio incunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi ipse magna mellis vberimæ ostendebatur, non modò quod sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima: admodum augeatur in dies (cæptis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta

ta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingā, vt ex ijs reliqua intelligatis. Primū nulla nox præterit (vt mihi quidē videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium quotquot ibidē eo tempore sunt, quibus in tēplo non licet, ij sese intra priuatos parietes cū vniuersa familia verberant. Quotidie, quāuis ningat, Christianis refertū est templum: nec referatur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum cōfluit, vt ad multitudinem capiendam vmbacula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiā octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungenesium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet, res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque id ipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patres familias habitant, quorum filij puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atque vnus præsertim natus maximus omnium, annū agens tertium decimum, cui super mēsam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alij verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quam-

cimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzii eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, vt cum conueniremus. Sed cum res parum procederet, oppidi præfectu n postremò rogauimus, vt nos ad illum introducere ne graueretur. Tum illi ubi disputandi causâ venistis (inquit) excludemini, sin ædium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit; à Frenozima profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in ædibus conductis morati ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amicè acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitia causâ biberet. tum verò frequētiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi, vel disputandi causâ, confluxit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cum honesta mulier Meacensis ad concionem venisset: vbi peroratum est, Baptisum petijt statim: sed rem distulit Gaspar, eò quod mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id est) noctu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Christianus est factus. postea cum Gaspar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi causâ à primario quodam ciue deduceretur, tota vrbe percrebuit Mioxindoni iussu primum illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cum vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem laderet, fictis rumoribus multi edictum esse mēticban-

ciebantur, ut Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singulatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino Iesu Christo confidimus, nos, ut adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabieque ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc urbem aduentus, ad Banduensem vsque Bonziorum academiam fama penetrauit, sexcentis passuum milibus Meæco distantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit, itaque in aliam nos recepimus. Hic acius etiam in nos aduersarij saeuire ceperunt, cum nos alij simias, vulpes alij, alij denique à demonibus occupatos, anthropoplagosque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cum cæteris iniurijs, contumelijsque, tum etiã lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infestarent, atque lacefferent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minimè deteriti sumus, quo minus Euangelium ad mensam Aprilem vsque nuntiarem, cui Iaponij centum circiter fidei habuere, baptizati que sunt. sub id tempus Bonziji quinque nos conuenerunt ex ea secta quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibudam vacant arbitrato suo confictis, cum nonnulla de nobis quæssissent eiusmodi, ut appareret eos à demone agi, Gasparis responsis victi abiectique conciderunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendani dicitur, cum diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concessere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quod ex impurissimo flagitiorum cœno emergere, casteque viuere se posse distuderet.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam cano nizatio est: in sella constitutos adorant, eorumque approba-

Probationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hûc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditandò consumpsit, in charta pratum, & in eo aridam arborẽ depingendam curauit ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicium chiographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te scuit arbor arida?

Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris, Meû cor, quod neq; esse, neq; nō esse habet,

Neque it, neque redit, nec retinetur vsq; iam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quòd diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantùm, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, vt verè nihil esse quicquid sciebat, sibi que Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosinus autem amicus noster qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere, & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendū sex passuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonziji circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis iungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantùm victi-

visitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ
 salutis adipiscendæ causâ voto se obstrinxit è libro quo
 dam Xacæ, quem Foquequium appellant, se gratis ple
 bem eruditurum. Narravit autem nobis, se ante de
 cennium per nocturnam quietem sibi visum esse ver
 sari cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Eu
 ropæ regione venissent, sibi que rectum ad salutem iter
 ostenderent, experrectumque postridie, statim audis
 se Amangutij esse presbyteros quosdam è Cenghequu,
 de vita futura publicè disputantes. Hic audito Euange
 lio gaudius esset, sed quoniam sine commatu Meacum
 festinè venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo,
 ut sublaris rebus necessarijs, votisque neglectis, & fallaci
 illa vitæ asperitate deposita, Meacū reuenteretur, & Chri
 stiana sacra suscipere: occultè etiam ad nos contulêre
 sese audiendi Euangelij causâ viri insignes duo, quo
 rum alter in meditando exercitatus, quodam quasi E
 piscopi munereungebatur: alter erat Bonzium legum
 peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari
 apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex
 nihil esse, vel solidum. Bonziorum quoque familia;
 quæ à Foxequu nomen duxit, vitamq; sæucriorem cæte
 ris omnibus proficitur; audito Dei verbo, nostraque
 vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum
 doceat, & cum ipse omni scæminarum consuetudine
 abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse con
 tentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfido
 cœnobij, quem antea venerabantur ut Deum, quod a
 micas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mer
 cedem exigat: cumque carniū ac piscium esu cæteris
 interdicit, ea ipse clam comedat; quocirca cum è cœno
 bio pellere, aliumque pauperem ac bene motatum in
 eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea ijs
 dem meditationibus clari, quintum iam diem con
 ciones nostras assiduè celebrant, quos propediem bap
 tizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magno
 pere profuturâ. Non longè ab ædibus nostris incendiū
 excitatū est: cuius incendiij in nos ut veneficos, diabolique
 præco-

præcones causâ conferrebat: sed iam Bonziorum fur-
tor aliqua ex parte deferuisse videtur. quorum cum
ita multa, ac diuersa numerentur sectæ, tuam quisque
proferri nos dicunt: Xingouini, idi, sum Denichi, quod
illa prædicent: Ienxuani Foben quoddam suum: Foque-
xani Mion (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuen-
tis Amidam: Xintani denique Quoquium: sed ut spera-
mus, non longè aberit, quin omnes fateantur legē sum-
mi cælorum terræque opificis nostro præconio pro-
mulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse
conidimus, ut ipsum agnoscant, agnitoque omnē lau-
dem, & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam,
fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego
maximè, deprecationes imploro. Meaco ii. j. Non. Iu-
nias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI ad quendam è Societate Iesu.

Hæc litteris nonnulla, frater mihi caris-
sime, persequar, quæ, in Iaponia dum es-
sem, in vinea Domini gesta sunt. Ver-
sabaturs eo tempore Firandi Gaspar
Vilela, cuius iussu Gulielmus vias vr-
bis ære campano circumiens, pueros
ad Christianam doctrinam Iaponicè
discendam in templū cogebat: ex qui-
bus vnus admodum paruulus nondum ad cetum Chri-
stianorum adiunctus: Gasparem adiit Baptismum mag-
nopere cōflagrans. quem Gaspar, id ætatis puerum, pa-
tre ethnico, cum prius perdiscere iuberet capita Chri-
stianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam se inde abi-
turum, quoad Baptismo lustratus esset. deniq; domum
ad suos regressus, ita cum parentibus egit, ut patrem,
matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit.
Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo
vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum varias
curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cui-
dam,

dam, vt ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinē est restitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadē aqua pollūtur.

Alius Christianus cūm ē graui morbo iam prope animam ageret, me accersitum rogauit, vt quoniam essem ē Societate Iesu, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuō recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum ē Bonzijs cō miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. qua re cognita Gaspar confestim eodem legauit ē nostris, qui apertis rationibus aduersarij mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres ē principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari cæperunt, sibi que inuicem id ipsum facinus exprobrare: demum cō rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manē mortui ibidem reperti sunt: tertius verō nusquam postea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiā de illo auditū est, nisi quod biduo post adolescens quidā repente ab immundo spiritu occupatus palā dicebat: se nimirum esse qui Crucē præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimē. quod vbi videre Iāponij, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euauit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quod sexcentos quos dixi neophytos vide-

rent alios idola cremantes, alios in mare proiicientes, concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quib⁹ Christiani cum ex altera parte resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interim: proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum vbi erat eo tempore Cosmus Tuzrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore: quippe qui in spem venisset, Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sapius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod præclare intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valerudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in urbe Funaio Regni Bungenfis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac verè non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, ijsque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sanè admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido contigere. ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici fermè Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuò ab ista religione recesseris, huic ego te manibus interficiam. Cui serua Dei, non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt ijs mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseverantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cum ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt;

quæ-

querere de nauarcho Sina populari suo ceperunt; quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi nocentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causâ incestuæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et senè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, vt in eorum ades atque liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipuè præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponij facta in eos coniuratione arma ceperunt. quod vti à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cum ex eis quidâ extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortē pro Christianis fortiter oppetendâ: quare perterriti barbari, à suscepto consilio desisterunt. Cblecrate fratres carissimi Dominū, vt huius gentis animos ad suos errores ac misérias recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDAE AD socios in Lusitaniam.

Nijs litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri, & caritatis cernuntur notæ. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi hanc plenā pietatis voluntatem, quoniā nos remunerari nō possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compense: quanquā vt amoris vestro nos etiā aliqua ex parte respondeamus

(quoniam auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iaponæ profectus in Indiam, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntij Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse: ira que rursus aures dare cepisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in ijs nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Misæ sunt etiam aliquot à Meacensis illis neophytis ad Bungenfes Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiã ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Junio incunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus illum iter cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna messis vberissimæ ostendebatur, non modò quod sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuissset, ædesque suas ipsi ad Euangelij promulgationem obrulisset. cuius tantum est eius rei deliderium, vt in Bungen etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuertet ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima; admodum augeatur in dies (cæptis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta

ta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingā, vt ex ijs reliqua intelligatis. Primū nulla nox præterit (vt mihi quidē videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium quotquot ibidē eo tempore sunt, quibus in tēplo non licet, ij sese intra priuatos parietes cū vniuersa familia verberant. Quotidiē, quāuis ningat, Christianis refertū est templum: nec referatur fere, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum cōfluit, vt ad multitudinem capiendam ymbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alij quidem præcipuis anni festis, alij verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alij quintodecimo, alij etiā octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungenſium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet, res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechisinum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponij patres familias habitant, quorum filij puerique singulis noctibus audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atque vnus præsertim natus maximus omnium, annū agens tertium decimum, cui super mēsam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alij verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quam-

uis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educa-
mus operam ad conuersionem harum gentium magno
nobis vsui fore speramus: quippe cum Iaponios audito-
res patria lingua magis quam peregrina retineat. alios
præterea quinque Iaponios apud nos habemus proue-
cti iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Fu-
naji, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus co-
mes. si peregrinationis meæ, annum agens alterum &
vigesimalum, tanta in dicendo suauitate ac lepore prædi-
tus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæc res ve-
rò Iaponicas, multaue de physicis ita callet, vt hosce
philosophos omnes refutet, ac vincat. faxit Dominus,
vt eorum animis ignem inijciat. Christiani Facatenſes,
ac præsertim vnus è principibus, Cosmum mihi nuntij
per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate
mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis a-
lere sumptibus quotquot è nostris ibi commorantur:
quod iam fieri captum est. hisce de causis, & simul, quod
multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum
sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus,
vt initio Iunij anni MDLXI. ad eos pagos, & loca fini-
tima inuisenda discederem.

Tridie quam Facatam perueni, aduentu meo cog-
nito Christiani obuiam mihi alij ad tria passuum milia,
alij etiam longius magno cum gaudio processerunt.
ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter
septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonziji
duo Iaponicarum legum sanè periti, cum alter etiam re-
gius concionator fuisset. is septem dies mecum dispu-
tando, interrogando, quæ dicebam in commentarios
referendo consumpserat, cum immensa Dei Domini no-
stri lux ei tandem affulit, & illius exemplo multorum
præterea tenebras dispulit.

In eadē vrbe Facata cum alij cōplures, tum præcipuè
duo morbo graui laborâtes diuina ope sanati: quorū v-
nus paterfamilias tãto capitis dolore torqueri solirus, vt
violētas sibi met manus inferre sæpe tentarit, tertio deci-
mo die Dei benignitate cōualuit. alter erat iunior lepra
fardis-

scēdiſſima coopertus. is, quòd de Christianis honorificè
 pieq; ſentiret, putaretq; iuuante Domino ſibi per me ſa-
 nitatē reddi poſſe; in meū conſpectum adductus eſt: quē
 vt vid, negaui me ei morbo poſſe facere medicinā: verū
 tamenne planè mœſtus à me diſcederet ipſe, quiq; cum
 adduxerant; remedium quoddam illi præſcripſi facilli-
 mum, & poſt tertium diē ad me redire iuſſi: ita nitidus
 redijt vt nulla vnquam ſcabie laboraſſe videretur. equi-
 dem cōſtupui perſpecta hominū fide, aperteq; denuntia-
 ui Christianis, ne ſanitatē pharmaco, ſed Deo Domino ſi-
 deiq; ſuæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in ani-
 mīs eorū qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam
 vterq; Baptiſmo petiit, & poſt catechiſmū impetrato, ad
 Eccleſiā aggregatus eſt. cūque iā diſceſſus mei tēpus ap-
 petere, quo æquiore animo id ferrēt, ſpē illis maturi re-
 ditus ꝑbui: quorū duo primores ita obfirmato animo iti-
 neris mei comites eſſe ſtatuerūt, vt eorū ſtudijs remitte-
 re, aut eos de ſentētia demouere nulla ratiōe potuerim.

In exitu Iunij Facara diſceſſimus in inſulam Tacaxu-
 mā, ambitu paſſuum ſex millium, in ditione viri princi-
 pis Firandēſis, Antonij nomine: vbi cū eſſent quingē
 ti circiter Chriſtiani, ethnici tantū octo; ij quoq; ad Deū
 noſtro aduentu conuerſi ſunt. Præſt aut eorum inſtitu-
 tionī, excellenti virtute vir, qui ē Bonzio Chriſti ſeruus
 effectus eſt: ædē habent, quæ idolorū antea fuerat, in pri-
 mis ornatam: cuius veſtigali, itemq; elemoſynis quas
 eroga: inſtitutum ibi quoq; Miſericordiæ ſodalitium,
 non modò ipſe antiſtes alitur, ſed etiam inopes peregrini,
 qui illuc ſanè multi (quod vidi per eos dies) religio-
 nis cauſa ventitant. eadem ſtipis per Miſericordiæ ſoda-
 les rite fideliterque diſtribuendę ratio, ſeruatur etiam in
 vicina inſula Iquicuchi, itemque in cæteris inſulis, in
 quibus Eccleſiæ ſunt. quò fit, vt ad iter in ijs regioni-
 bus faciendum ſarcinæ & impedimenta minimè ſint ne-
 ceſſaria: quippe, quocūque peruenias, omnia tibi gratis,
 ac ſedulò cōparantur; maritimo itinere naues, terreſtri
 comites & iumenta: quæ ſi recuſes, iniuriā videlicet ſibi
 fieri, ſeq; in Chriſtianiſ officiōſis numerari non putant.

Firādo cū ad hanc inuiscendam Ecclesiam aliquot
 Lusitani venissent, horum Christianorum religione,
 precandi studio, obedientia, amore non modò in sacer-
 dotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tan-
 to opere delectati gauisique sunt; vt mihi affirmarent, So-
 cios nostros qui in cæteris orbis terræ partibus versan-
 tur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Chri-
 stianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciā
 expetituros: quod equidem credo: nam vna præfectio
 Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ læti-
 tia lacrymas exprimat. quid enim si videatis pueros cen-
 tum ac puellas, his quotidie catechismi causa conteniē-
 tes, qui paucis ante diebus dñcati diabolo fuerant, iam
 Christianos templum ingredi, aqua lustrali se asperge-
 re, demum ad precationem ritè genua flectere? quid si
 duobus eorum voce præeuntibus, subsequentes cæte-
 ros, doctrinæque præcepta concinentes audiat? dque
 tanta cum modestia, ac verecundia, vt oculos semper
 humi defixos, habeant, ac duo illi præsertim, qui voce
 præeunt (quos ego de industria non semel, & curiosè no-
 tauī), & quidem in maximis caloribus, cū facies eorū
 sudore manarent, tanta fuere constantia, vt manus, ocu-
 los, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: aptos
 profunda aliqua contemplatione dixisses. nec vero do-
 ctrina tantum decantanda contenti sunt: nam eius quo-
 que explicationem libentibus nobis requirunt. Iam ve-
 rò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iapo-
 nios hosce Christianos positos genibus, manibusque
 sublati, Christum è Cruce pendentem adorantes, lacry-
 mis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domi-
 ni cogitatione ita demersos, vt pene ecstatici videantur?
 atque hæc quidem in hisce insulis prope desertis. quid
 de ijs locis existimandum est, in quibus (vt in Bungo)
 Sacramentorum est vsus frequens? quæ cū ita sint; mi-
 sereatur (quæso) vos fratres carissimi harum Ecclesiarum,
 Deumque cum gemitibus obsecrate, vt supplementum
 aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod
 si forte nimis diu distulerit, quàm vereor, ne qui vene-

runt

rint, paucos superstites è nobis offendant: siquidem tres hac ætate magnum vitæ discrimen adiunimus, quam tuctur Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque succedant.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingētos, in ijs Christianos fermè octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus ante quàm ad insulam peruenimus, Crucem aspxi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit vbi descendimus, humanissimè excepti, continuo ad salutandam Crucē de more perreximus: inde tēplum eorum inuisimus, eleganter ornatum. atque illos in præsentia quidem ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & vespertinum tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri capti sunt, vt cum multi excluderentur, arcem, quæ ad vestibulum templum est, stercoris pro renata contingere necesse fuerit. Templum est autem excelsio loco, luceque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aque, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustrari pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponij sunt illi ipsi qui nuper Bonziji, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc I E S V M Crucifixum supplices venerantur, & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti, ad alterius pagi templū trium ferè miliarium interuallo Christiani magno suo incōmodo venire cogeabantur; tēplum ibi quoque exēdicandū curauī, quod paucis diebus mul-

torum subsidio, magna; omnium alacritate perfectum est, tabula picta, cæteroq; ornata ex urbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, celestiq; fonte purgatis ijs, qui ad Baptismum videbantur idonei, ad alium Christianorum pagum, quem Nixi vocant, ire perrexi, ut eos per Euangelium solarer, & simul ut in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios septem, aliaq; auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti a Christianis; qui quasi regem expectarēt, ita sedulo vias ante purgatas ornauerat, prima luce, & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo cōmodius cæteris horis diei sacello exædificando vacarent, quod summa eorū diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iraz, Cruce salutata, cum incolis egimus, ut ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines, cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoq; lustratis qui lustrandi supererant, Casungam inde contendimus: vbi tanta nobis hominum multitudo sese obuiā effudit, ut festi alicuius diei solēnis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quē nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quod item Firando necessarius sacrorū apparatus est missus. Interea dū hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi mulierē Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus facendi gratia pharmacū sumpsisse eiusmodi, ut infantē ipsamq; parentē necauerit. Huius corp⁹ Christiani, quippeq; noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cum vetuisset, illa post aliquot

quot dies periculosè ægrotâti adolescêti cuidâ Christiana
no p̄vissum, Corpus (inquit) meû sacra sepultura pro-
hibitum, est illud quidem : sed ne idcirco me Christiani
damnâtam existiment : nam ante quàm è vita discede-
rem, Dominus contritione mea lacrymisq; placatus est.
quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namq;
is deinde coniugaluit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquicuchi, atque inde, spe
reditus Christianis reliâta, Firandum discessi ad quâdâ
sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitano-
rum navis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum al-
locuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum v-
niuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque
ad multam noctem nonnulla de officij religione per-
contans : postidie nauarchum adiui, vt permagnam
tabulam pictam in naui proponeret Christianis visen-
dam, quos in proximum Dominicum diem (quod
eorum commodo fieret) ad concionem simul & spe-
ctaculum, dimissis per agros nuntijs, euocauimus. in-
terea nocturnis hortationibus cùm cæteri Christiani
in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta
ad Baptismum adducti: in ijs, è proceribus quidam An-
tonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes e-
rat nulla, petijt nauarchus ab Rege, vt in arca nostra
excitare liceret adiculam, in quam Lusitani qui versa-
bantur ibi nonaginta, religionis causâ conuenirent; ca-
demq; Firandenses Christiani deinceps vrerentur. cui
Rex se deliberaturum respondit. ea erat dissimulata ne-
gatio. itaque id vbi rescimus, apud Christianum in a-
rca nostra habitantem priuatim sacellum exstruere, at-
que adornare constitui. quod ille tanta animi alacritate
studioq; recepit, vt ædium duarum quas possidebat
alterius, vtrò mihi optionem daret, seq; custodem
fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas
& cætera necessaria benignè suppeditante, paratum o-
ratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo sin-
gulis noctibus Litaniz & sacri sermones habebâtur. vbi

Domi-

Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluit tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad sacram visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virètibulque arborum ramis ornato, referta iam spectatoribus naui, cum perorassem; eos omnes nauarchus, quod longè ab domibus suis abessent, liberali cibo, potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quo circa sacra tabula ex oneraria in nauiculam trauslata, vt inde Facatam deucheretur; Christianos Iquicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum venerunt. Sub noctè conscendi, comitibus pijs aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad litus obuiam prodire Iaponico more cum facibus multis: eodemque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quòd iam intempesta nox erat, plebem dimisi, maneque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iam institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis lincibus, ijsque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminetium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra, iumentis consultò relictis, luttulenta via atque teterrima cingulo tenuis cæuo demergemur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduam præc profluvium sanguinis, quo sanè grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasque compensabat egregia: cum & hospitij commorationisque nostræ mercedem constanter ac benigne re-

nè respuerent:& abeuntes, viatico omnibusque rebus necessarijs liberaliter instructos vberissimo fletu prosequerentur:& quod longè admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa; obstupefcentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verum, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit laponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionem, que propensio. Cum fessus è via, morboque pæne confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridaque piscium falsamenta (hæc enim incolarum cibaria sunt) missi qui oua coemeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam quærenti, respondit, incolas oua, quod dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quod ægroto quærentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægrè peruenimus: ibi quanquam à Cosmo, ac Socijs amantissimè acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos elementissimum Iesum obsecrate fratres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppetat. è Bungo. Calend. Octob. MDLXI.

E SOCIETATIS IESV LITTERIS in Europam de obitu Consalvi Sylueriæ Lusitani.

CONSALVI Sylueriæ nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initium anni MDLX. cum Socijs duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquam probè cognouerant. Vt primum Inhambanè attigère, morbo corripuntur ita graui, vt Consalvus natura valentissimus, oculorum acie vehementer hebetata fra-

fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad urbem Regiam Tongen iter intendunt. ibi Regem vnà cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regniq; proceribus, populo deniq; pæne toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atq; lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharina, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consalvus rei Christianæ causâ relictis apud Regem Socijs, Manomotapam ire pergit. comitabantur amici Lusitani sex. oram vnica biremi legebant. Mosambico insula superata, vix ad Masutæ fluminis ostiū, leucas nonaginta processerant, cum atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificiū excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cum ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiavit, seque naturæ dum taxat sanandum permisit, ac temporari. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouoluuntur ad Colimanem fluvium. cōstantibus iterū ventis ægè subuecti, ad Mingoaxanem Giloxæ regem veniunt. amicum Lusitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti, facta etiā promulgandi Euangelij potestate, diutius tamen ibi nō subsistere, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent: quo vno ad Christū adiuncto, finitimos reges longè viribus atque auctoritate inferiores ad Christum deinde facile perducere possent confiderent. Hinc ad amnem ingentem tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella cōpulsi, tredecim ibi steterunt dies. Ab Linde cum ad Cuamiam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consalvus à Lusitanis comitibus petijt primum, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarètur: deinde vt equi bonique face-

facerent, si reliqua tota navigatione se, ut precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus praesentim grauioribus, consulto potissimum Deo exora, quod opus esset, tum iubet in certa nauigij parte velum sibi praedictum eo recessu octo ipsos dies ita deducit, ut semel tantum quotidie rosti ciceris pugillo, & exiguae portulacae siliidae sibi ferret, & quicquid à precatione supererit in portis, in euoluendo libro consumeret, qui se per totam aetatem continebat vitas.

Octavo igitur die, cum ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venisset, vicum, sanè frequentem, ibi desensum esse, iunius fore. Cōsaluus ad Regem de suo aduentu in hac aegum illius, a quo dum responsum expectat, inter ceteros Christianos aliquot inquilinos à peccatis per ecclesiam absoluitos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publice docuit, & è Lusitanorum seruitijs ibidem capita fere quingenta baptismo liberauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapae stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cum aliquoties adijisset, cohortationibus suis ita permouerat, ut se vnà cum vxore & liberis, libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Cōsaluus, partim quòd non haberet quena apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapae Regis offenderet animum, si prius stipendiarium quàm ipsimet Christiana sacra impetisset, Inhamioris Regem ut poruit consolatus, hortatusque ut ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret, totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cum Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Cōsaluum aduenit Manomotapam perducendum. Cōsaluus sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinā colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cum ad fluuios verum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari possent, quamuis ad iugulum usque pertingerent, transibat, manibus elata seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum per amplexum Con-

Consaluum, natantes ipsi propellentesque traieciabant
 Cafres, quo nomine gentes et appellantur. sub noctem
 natalem Domini ad Cheruchin pagum haud longè à Ma-
 nomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa
 Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum
 octaua, cum urbem Manomotapam introissent, misit
 confestim Rex, qui Consaluum cum muneribus viseret,
 auri pondere ingenti, bobusque permultis, & famulatu
 ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusitanis mer-
 catoribus iam ante cognouerat, Consaluū nō modò vi-
 tæ sanctitate virtuteq; præstantem, sed etiam generis cla-
 ritate ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluus
 gratijs actis, muneribusq; repudiatis, ex ipso legato Re-
 gem cogniturum esse respondit, quod genus auri,
 quasve diuitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstu-
 puit ea animi magnitudine Rex, venientemq; ad se de-
 inde Consaluum tanta gratulatione & significatione
 honoris excepit; quanta neminem vnquam antea. Nam
 & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, introduxit;
 & assidente matre, confidere Consaluum etiam in ta-
 pete iussit, Antonioque Caiado è conclauis ianua inter-
 prete adhibito, Rex quatuor continuò sistitur, quot
 foeminas, quid auri, prædiorum, bouum deniq; vellet, quos
 incolæ non minoris quàm aurum ipsum æstimare di-
 tur. Cum nihil se præter ipsum Regem respondisset op-
 rare; conuersus ad interpretem inquit Rex: Profectò neces-
 se est, qui nihil horum accipiat quæ à cæteris tantopere ad-
 amantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus.
 & nihilominus ad extremum multa benignè pollicitus,
 amantissimis verbis Consaluum ad hospitium remisit. Ibi
 dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidam
 prætereuntes cum è foribus aspexissent in ara propositam
 perelegantem Mariæ Virginis imaginem, quam in tabu-
 la depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decip-
 ti ad Regem deferunt, Consaluū egregia forma puellam ap-
 pud se habere, hortantur ut ab illo deponat. Nec mora:
 mittit ille, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illam uxorem
 secum adduxisse: vehementer cupere, ut eam sibi sistat.

Tum

Tum Consalvus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quò magis exacuat, præfatur illā esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges, & Imperatores orbis terræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præsentē. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiā atq; etiam obsecrat, eā sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò Consalvus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemq; quasi sacellū quoddam precādi caussa peristromatis pretiosis exornat. Narrant qui inde venēre Lusitani, noctibus deinceps circiter quinq;, Reginam cœli ea ipsa specie quam tabula ostenderet, diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentem, augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi astitisse. quod ille manē matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant. Postremò Rex Consalvus ipsum accersit, ait se mirū in modū angī, quod sermonem Reginæ eius quæ secū singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consalvus cū eā esse linguam diuinā dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisq; totius humani redemptor; Rex in præsentia quidē, si minus verbis, vultu certē ac significatione se Christianū velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto, per Antoniū Caiadum Cōsaluo apertē denuntiat, certum esse sibi matriq; Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimū veniret. Consaluo tamen dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cū satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentū suum die Consalvus Regem simul & matrē non sine solennī pōpā & gratulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Marię nomen est inditū. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniā aurū respueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frustra dissecti distribuerentur in pauperes. Quātius liberalitatem ac beneficentiā populus ingēti cū admiratur.

murmuracione suspexit. Regem imitati trecenti ferme
 regni proceribus, Christo sese pariter addixere. Hi nun-
 quam à Consaluo latere discedebant. adferebantur etiã do-
 na Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id genus:
 quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto
 dumtaxat milio quodam exiguo, herbisque, & syluestri
 bus victitans pomis. Iamq; spectata vitæ morumq; san-
 ctimonia studioq; salutis humanæ, tantam sibi summo-
 rum infimorumque beneuolentiã conciliauerat, tantosq;
 in omnium animis effecerat motus, vt in Christianã re-
 ligionem vniuersa multitudo videretur incumbere; cum
 à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris, &
 apud Regem gratiosis, Consaluo parantur insidiæ. Au-
 ctor conspirationis Mosambicanus Minguames nefarie
 superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicus, ij
 Regi partim coram ipsi, partim per idoneum internun-
 tium valde sibi dolere demonstrant, quod tantum in capi-
 tis regniq; discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluũ,
 cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ,
 terræq; Sophalæ regulatorum, ad explorandum Regis sta-
 tum, sollicitandosq; ad defectionem popularium animos
 aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde infesto exerci-
 tu subsequuti, Regem opprimant. Addunt insuper fabu-
 losa portenta, Consaluũ magum esse teterrimum om-
 nium, & sagacissimum, varia beneficia ac medicamenta
 secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Re-
 gemq; mactandum. quicumque caput suum aqua perfun-
 di paterentur, conceptis præsertim verbis Langariorum
 (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis,
 confestim volentes nolentes in eius potestatem venire:
 id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atque e-
 tiam Rex quò progredieretur, cui se suaque crederet. Si
 Consaluũ abire permittat incolumem, fore vt ciues
 mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati mise-
 randum in modum grassentur atque concurrant. Hisce
 alijsque mendacijs onerato Regi, adolescẽti præsertim,
 ac matri, facile persuasum est, vt Consaluũ primo quo-
 tempore interficiendũ curarent. Nec dũ ea consilia
 erupe-

Imperant, clandestinis agitara colloquijs; cū ad Anto-
 num Caiadum Consaluus, haud ignaro (inquit) mihi,
 nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ira in-
 credibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. iamque
 dies aduenerat necis, vel vitæ potius, qui dies natalis e-
 rat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Consaluus
 ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos tresve
 ad se confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum
 tuamque simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno
 die reficere vos omnino constitui: nec enim postea po-
 tero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluus ad meri-
 diem vsque præstolatus, cū non adessent, consecratis
 consumpsit hostias duas: factisque eodem die Christia-
 nis circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum;
 rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vespere
 redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eu-
 charistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate a-
 nimique tranquillitate animabat inscios quid ille con-
 ditum haberet in animo. Hisdem sacrorum apparatū dat
 in ædes Antonij deferendum. ipse linteatus cum effigie
 Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuertenti-
 que rursus Caiado, pectus hominis manu leniter ap-
 prehens; Antoni Caiado: (inquit) profectò paratior ad
 mortem obeundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad
 inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco. Ma-
 hometanorum quippe artificijs ac dolis inducī sunt.
 Hæc ille serena facie atque hilari cū dixisset, Antoni-
 us ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex
 tam nefario scelere sese obstringeret; tamē, quoniam ex
 recenti quodā sermone, eius animum exulceratū, cōtra
 quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consalu-
 um custodiendū ea nocte misit, à quibus ea q̄ sequun-
 tur, accepta sunt: Consaluum, cū secus diuersorium in
 arca ad multā noctē, quasi è corporis custodia exire ge-
 stienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus
 ambulasset, oculis semper intētis in cælū, manib⁹ modò
 sublati ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, du-
 cēs ex intimo corde suspiria; suū deniq; tuguriū subiisse,

fusiſſque precibus coram Chriſti ſigno, quod vnū ſolatiū illi ſupererat; in arundineum ſtratū decubuiſſe, & in ſomnum incidiſſe iuſtorū: id enim ex inſidijs cōſpicati ſatelites octo circiter, illic irrumpunt: in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui ſæpe cum Conſaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit inſidetq; , arreptū inde pedibus & brachijs, humo tollūt alij quattuor: duo reliqui collo iniiciunt funem, quo vtrinque adducto, Conſaluus expreſſam ex ore naribusque magnam ſanguinis copiam effudit, & ſpiritum ſimul Domino reddidit. Tum verò Chriſti ſimulacro ſacrilegis manibus cōminuto, deſuncti corpus reſte ligatum, attractumque interfectores in præterfluentem Monſengeſſem deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani conſinxerant) cadauer ipſum tam malefici hominis ſub dio relictum veneni ſui tabe cunctos inſiceret. Hunc habuit exitū pia Conſalui legatio: quo ſublato, Rex eadem ſæuitia percitus Chriſtianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die ſuo pepererat, magiſtri donis exutos iubet occidi. Id ſimulatque cognitum eſt, regni proceres, quos Encoscs vocant, rei atrocitate permoti conſenſu adeunt Regem; & ſi hominibus (inquiunt) hiſce mors ideirco debetur, quòd aquam infundi capitibus ſuis à Conſaluo permiſſerint; eadem & omnium noſtrum, & verò tua quoque cauſa Rex eſt: omnibus vno eodem leto occumbendum. Qua denuntiatione reſpreſſus Regis furor cū aliquantulum reſediſſet, cum biduo poſt Luſitani quoque conueniunt, docent quàm graui ſcelere ſeſe obligauerit: terrores inſuper addunt, non Deum modò indignam innocentiffimi viri necem debitis pœnis, ſed etiam homines ipſos nobiliſſimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excuſare ſeſe, culpam in ſuaſores impulſoresque reiſcere, inagnum perpetrati facinoris dolorem oſtendere, denique vt factis verba conſentiant, è quattuor conſiliarijs duos conſeſſim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij conſilij Minguames, rem odorati, maturè diffugerant: qui tamen quòd ſumma diligētia conquirebantur, nequaquā

cua-

quasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, ut Socios aliquot Manomorapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habiturâ sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam innocenti castoque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, ut pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominû causa tandē aliquando fundamus. Gox.

G A S P A R I S V I L E- læ ad Socios.

Nno superiore, Cosmi Tuzriani missu, è Bungo discessurus Meacum, de mea protectione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atque iucundum existimo; ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: ut cum Deo Domino gratias agatis, tum fratrem hunc vestrum à vestra cōsuetudine tanto locorum interuallo disiunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu MDLIX. comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuvene, & linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorū conscendimus: iter autem nostrum (quod facillè iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primùm enim ipso nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exstitit, ut naus loco moueri non posset. Tum barbari ut muneribus pacem venturumque à Dijs obtinerent, stipem singillatim à vectorebus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnus Dei conditoris cœli terræque cultorē, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipso-
rum

rum delubra collaturum. quo illi responso adeo exca-
 duerunt, vt eius incommodi causlam apud me residere,
 ac proinde me in mare proijciendum esse affirmarent.
 Hic nos ad Deum mente animoque conuersi: cuius be-
 neficio inflari vela manè postridie cæpta sunt. Sed cùm
 aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento
 rursus retenti, quatrimum stare coacti sumus. Tum ve-
 rò barbari planè in nos causlam eius rei conferre, ver-
 bisque & significationibus conceptam iram ostendere:
 quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad
 portum quendam delati, ibique decem dies tempestate
 coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, ne-
 quaquam nos secum ex eo loco auhendos: & ipso quo-
 que nauarcho in eam sententiam adducto, nos descen-
 dere coegerunt: quem tamen, cùm aliam nauem nul-
 lam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis
 omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex
 & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vlti-
 us progrediendum nō erat; barbari circū naues quorquor
 in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gu-
 bernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent na-
 uigationem, nos omnino reiiciant: ita cunctis abeunti-
 bus, nos in littore sumus relictī: sed paulo post diuinitus
 alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigau-
 mus, vt portum citius ijs qui ante nos soluerant (cùm et-
 iam aliquot eorum in piratas incidissent) sine villo peri-
 culo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauicu-
 larijs persuadere conati sunt, ne porrò nos ad urbem Sa-
 caium veherent: sed frustra. etenim incolumes cō perue-
 nimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam Diuo
 Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius na-
 tionis patronum asciuius. est autem vrbs Sacaiū per-
 ampla, plurimisq; ac pecuniosis mercatoribus frequen-
 tissima, suisque legibus ac moribus more Veneto guberna-
 tur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreari, ad montē
 contendimus Frenoiānam, ab vrbe Meaco passuū milli-
 bus decem & octo. mons autem est permagnus: habita-
 tur à Bonzijs, & caput est regni, ad cuius radices iacet la-

cua

cus plenus piscium, passuū nonaginta millia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus est ad montem pertinens cœnobij plus quingētis visendus, multis alijs bellorū iniuria deletis, quæ quondā trium millium & trecentorum summam impleisse dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonziji variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (ut opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. ijs nos Euangelij lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonziū, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot, demonstrauius vnum esse Deū opificē rerū omnium, animosque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insusurrans, orationem meam, quamvis placitis Iaponiorum aduersaretur, planè sibi probari dixit, & præferim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susceperet, se Bonziorum metu, capitisque periculo deterreri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum incunte peruenimus: est autem vrbs perampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cum esset eius longitudo passuū vnius & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus & incendijs vnà cū ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; ut, quod nunc vrbs incolitur, prisce magnificentiæ tenuis quædā velut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborū cæduarū inopia. Sterilis autem adeò, ut raphanis, rapis, malis infans, & leguminibus vulgo vescatur. hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentū etiā illud afferunt, quod ex eadē vrbe monteque omnes Iaponiorum sectæ manuerint, quarū principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tēpus sedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur,

conduſto hoſpitiolo, cū nemo ferè ad nos ignotoꝝ adhuc, & obſcuros audiendos accederet, mihi faciendum exiſtimaui, vt primū omnium Regem ſiue Imperatorem honoris cauſſa inuiſerē, vt eo beneuolo, propitioꝝ; vteremur: deinde ſumpta Cruce, in mediā viam ex ædibus prodiens Chriſtū palā prædicare inſtitui. quas ad voces ingens continuò populi multitudo conuenit, alij rerum nouarū ſtudio, alij etiam cauillandi atq; irridendi. Quorum interrogationibus cū ita Deo adiuuante reſponderetur à nobis, vt ipſorum rationes planè inſirma ri ac reſutari cōſtaret; aduentus noſtri fama totā urbem ita peruaſit, vt omnium ſermone celebraretur: partimq; improbaretur noſtra doctrina, partim etiam deſenſores aliquos inueniret. Bonzij quidem furentes circumcuſſare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probis maledictisq; proſcindere, falſis etiam teſtibus criminari, nos carnes humanas vorare, repertaq; domi noſtræ oſſa cadauerum: alij denique noſ hominum ſpecie demonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos ſuibus pellerent: ædium verò domino exprobrare, quòd nos in ſuis teſtis morari pateretur: qui ipſorū dictis impuſus, mihi renuntiare iuſſit, vt conſeſtim migrarem: cumq; incertus quòd mereciperē, haud ita continuò paruifſem; ſtricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, ſi me occidiſſet, ſe vel patrijs legibus capite punitum iri, vel eius ignominia vitandæ cauſſa, mortem laponico more ſibi vltro eſſe oppetendam. Ac meus quidem quiſtum eſſet animi ſenſus ac ſtatus, cū impendentem mihi è barbari manibus enſem aſpicerem, exiſtimare poteſtis ipſi. Et ſanè mihi affirmanti credite fratres, permultum intereſſe, utrū quis mortem apud ſe tacitus meditetur & cogitet, an oblatam ſibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum cōmendauī ac tradidi, cū vna me res eo tempore ſolaretur, quòd inter eos terrores minasq; , verbū Dei in hac vrbe, quæ omniū laponicarū ſuperſtitionū eſt parens, diſſeminari & eſcere intelligerē. Eo periculo perfunctus, cū iā aliquot Chriſtianos feciſſem, iniquorū

furori

furori cōcedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus, & omni alio muni-mento carerent. Hic nos maiore etiam animo ceptis institimus, Dei beneficio parati, vitā, si opus esset, in Christiana causa profunderē, iamque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabāt, quamuis ob id ipsum vulgo despicerentur; & Bonzij, quamuis aliquā ex parte placati, nondum tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vsquam consistere nobis liceret; communi consilio emptores ab eius taberna qui dōmum nobis locauerat, auocare cæperunt: quo ille p̄morus incommodo, sapius egit mecum, vt inde migrarem: sed tamen solitudinem nostram miseratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æstas appetebat, cū Regem rursus adiuius, vt nobis in vrbe tutò manendi faceret potestatem. ac, tametsi obrectatores non defuēre, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis proposita pœna, si quis nos aut iniuria affecisset, aut quò minus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardari, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit per amplā domo ad eam rem cōempta tēplum instruere, quòd non Christiani solum, sed etiam ethnici confluebant. quorum alij se ad Ecclesiam aggregabant, alij cū verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana patesceret. Annum iam in opere verfabamur, meliusque res ibat in dies, cū perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, vt magna pecuniæ vi in commune collata magistratus corrumpere: qui muneribus deliniti in scio Rege nos summa cum ignominia exterminassent utique,

que, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irumperent inimici, me per nuntium monuisset, ut Bonziorum rabiem in præsentia declinarem, neque in arcem quandam suam ad sextum decimum lapidem ab vrbe, reciperem. Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte ad arcem vsque deductus, fere quattiduum larui. Sed cum iam res postulare videretur, ne diutius abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro discessu populi rumor: cum alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani verò clam eò ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium indicijs impetratis, ut interea de nostra mansione, vel profectione ageretur; in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiiimus, neque ita multò post sacra ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quàm iniqui in nos Bonzij ac magistratus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum diligentius cauit. aduersarij verò fracti ac debilitati non modò nos vltra vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem ceperat, id ipsum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Restat ut nonnulla de superstitione, sacrisq; huius gentis attingam, ut ipsorū cæcitate perspecta, eò magis enixè pro ipsis Dominū deprecemini. Primùm Augusto mēse se concelebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominē significat) quod ij ludi homini sacri esse dicantur: quorū eiusmodi est ratio. Primùm in vrbis vicis, opificūque collegia, describunt pegmata excogitanda moliendaq; inde vbi festus dies aduenit, veluti ad supplicationē populus coit. Agmē currus quindecim, vel viginti præcedunt sericis pretiosisq; tapetibus cooperiti: in ijs pueri muli psallētes, vel tympana pulsant, vel tibijs concinaunt. Singu-

gula

gulos aut currus hominib⁹ tricenis, aut quadragenis im-
pulsos tua quemq; artificū turba sectatur. Alia deinde se-
quuntur vehicula hominib⁹ armatis instructa. feneis itē,
varijsq; priscarum rerū monumentis ornata. Hoc ordi-
ne pōpa delubrum præteruchitur, cuius delubri ea cele-
britas est: qua in re matutinū tempus omne cōsumitur.
Sub vespērā inde binæ læsticæ prodeūt: altera illius quē
colunt Dei, læsticarijs ita cōpositis, vt præsentis numinis
pōdere valde fatigari premi q; videantur; altera ram esse a-
iunt amicæ cuiusdā ipsius. neq; ita multo post, tertia læ-
lstica v̄xoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nun-
tiū significauerit se vnā cum pellice aduentare; læsticarij
statim huc atq; illuc lymphati discurrunt, itaque v̄xoris
zelotypiam infaniamque significant. Hic populus ma-
gna edit signa doloris, atq; mœstitiæ: plorant multi, mul-
tique ad consolandum Deæ animum positis genibus
eam supplices venerantur. denique læsticæ coniunctæ ad
phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Au-
gusto mense biduum tribuunt colendis Manibus **m**or-
tuorum. sub imminentem noctem in ædium foribus
lampadas multas accendunt vario genere picturæ, &
ornatu: inde urbem tota nocte perambulant, alij religio-
nis, alij etiam spectandi causâ: magna etiam populi vis,
cū ad uespera scit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipsi videli-
cet opinantur) suorū Manibus obuiā prodit. Vbi quen-
dā ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere
arbitrātur; humanis primū verbis excipiunt: Felix (in-
quiunt) faustusque sit vester aduētus. lādiu aspectus ve-
stri fructu caruimus: cōsidete parumper, ciboq; vos ex
itinis defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & a-
lios apponunt cibos: quibus ea per inopiā non licet, ij a-
quā calidam secū afferunt: ibique totam horam morati,
quasi finē epularum expectent, precibus eos in suas do-
mos inuitant, aiuntque præcedere se, domus instruendæ
causâ, parandi q; conuiuij. Vt biduū illud affluxit, accē-
sis funalib⁹ oppido plebs egreditur, lumina discedētib⁹
præferens, ne scilicet in tenebris offendāt, aut quopiā in-
cur-

current: inde in urbem reuersi, ædium testa lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui fortè ex Manibus (à quibus nimirum aliquid sibi metuunt damnum) occultè remanserint: tamen si eos miserantur nonnulli, quòd paruulos dicant esse, & si fortè eos in itinere imber oppræferit, extingui misellos. Interrogati laponij, cur illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradysum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter nos minus quàm triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonziji autem videlicet regnant; nemo est enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè suorum Manes, Bönzijs munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi carissimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, vt eam inde ægrè admodum eueas. Obsecrate Dominum, vt eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sanè detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primum lapidibus, deinde cæteri sagittis, & sclopis, mox contis, postremò gladijs dimicant. qua ex pugna semper ferè nonnulli desiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studiū, hæc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus cæsa retulerint, præmia persoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, vt ei magnificentissima phana exstruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cum alibi adoratur à populo, tum præsertim in monte suburbano, in quo fuisse quondam aiunt cœnobiorum septē millia, quamuis nunc minus multa visantur: quorū est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum
mul.

multitudine vsque adeo celebre, vt cū Reges bella gesturi ingentem auri vim ei delubro voucant, & victoria parta persoluant; tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis eodem auxilij causa con fugiat. quibus dæmon per quietem apparens persuadet, se ipsorum religione placatum, eos è periculo eripuisse, perindeque ijs cætera in posterum cessura, vt ipsum ritè negligenterue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuantur, ob seruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe versatum: quem equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeo nefaria scelera ab eo excogitata, cæterisque demonstrata narrantur. hunc tradunt deducere stellas è cœlo, & futura prædicere solitum: inuentorem etiam litterarum fuisse, quibus Iaponij vtuntur, sibi que multa eaque magnifica tēpla ædificari iussisse, extremaque iam ætate subterraneū sibi effodi specum, in quem vltro se condidit, cū diceret, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decies millicies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor existeret, seque tum in lucem hanc esse rediturum: eo sermone habito, se intra specum obturato ostio ocludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiam nūm creditur, multisque se per visum offert, & ab eo pleriq; suppliciter opem implorant. anniuersaria verò illius diei solennia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alij præterea alijs ætatibus fuere tres vel quattuor Bō zij summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigessimum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzium semper cum imperio præsidet, stupris, flagitijsque palam turpiter deditus. quem plebs nihilo-

hilo minus tanta pietate, ac veneratione prosequitur, vt cum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidē tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festes verò eius dies quotannis ira conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobij aditu, cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui semper intereant: quibuscum ita præclare agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irruipientium vltrò calcados necandosque substernant. Nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publicè magnum aliquod incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonziji Nequirō, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaianas. Ego Sacaium Cosini in flu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam urbem, cùm ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturam; tum quod copiosissima ac munitissima est, turum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memorata digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisce cuiusdam Imperatoris hunc Sacaiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam urbis longam ad passus ducētos transuersis vtrique tignis ac tabularis obsepiunt, ne plebi intrōspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in ptimo agmine idolum præcedit equo insidens, stricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetrā, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebri-

tati

tati obstrinxêre; saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est annos mille voluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonzîj primùm candidati pfallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mitrata, postremò quinque vel sex veneficæ magno mulierû comitatu linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Dai-maogini læticam prodeûtes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Læticam verò ipsam in autatam læticarij ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodâ carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profectur in publicum, iactata suppliciter stipe, alijsque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamq; rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciâ adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sanè difficilis est, vtique ad intelligendum. patientia tantum, animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertiet ijs, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quæ nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris & omnium semper inhabitet. Sacaiø.

xvi. Calend. Septemb.

MDLXII.

EX EPI.

EX EPISTOLA ARIAE SAN-
ctij ad Socios.

Go in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quò maiore cæremonia cultuque sacra in posterum

peragantur: quam rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoucant. Sed maiore Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædem sacram tuendâ, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponijs erudiendis, eiusmodi est. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primum operam dat: deinde certum in locum se confert, quò multi ad eum sciscitandi & quærendi caussa conueniunt, quibus ille respondet; refutatque, cum opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè necessarijs quibusdam libris vacat, adhibitis ad eam rem non nullis incolis Christianis, vt versio purior, elatior atque suauior sit: ex ijs qui Christiana disciplina instituuntur, aliqui sunt viri primarij, quorum vnus ante baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multò sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideq; ventitat plebs, vti freno potius, quàm calcaribus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque

Christia-

Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cum cætera solennia ritè sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, sagmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, ut nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: ut exitus Israëlitiçi populi ex Aegypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem unà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliæq; similia spectacula edita sunt. supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cū Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione cōferebatur: quibus rebus mirum quanta yoluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante, ipsis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò ut spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenlibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca completar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramannerat eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis acpie-

g

tatis

tatis dedit indicia, ut eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, ubi quid egerit, à Ludouici Almeidae epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam cò misit Cosmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque ubi Deum ritè precari sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuò Christianis a quum præbere cepisse, templique exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, ut cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicicia, atque commercium quam sit fructuosum, ut clarius desiderando sentiret; nam eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in urbe Funato versabatur, nauarchi eius auunulo visum est faciendum, ut in alias eras auerterent. Igitur abundè potestate ab Rege Bungenfi quamuis ægrè impetrata de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandum vterque profecti sunt. Funarij autem, ubi à Christianis auditum est, Cosmum profectiorem parare, n.œren

tes continuò ad eum ventitare cæperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis cum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidij negotium duobus etiam primarijs ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius viræ discrimine obuerterat, cum ex ipsius comitibus quidam ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui naui vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætiam significauerant, in ædiculam diuersis ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: vbi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit, iisdemque facillè persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, vt nos idem veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Bungo. v. Idus Octobris.

MDLXII.

g 2

LVDO.

hilo minus tanta pietate, ac veneratione prosequitur, vt cum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidẽ tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festes verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobij aditu, cùm fores aperiuntur, obtrititi aliqui semper intereant: quibuscum ita præclare agi putatur, vt non pulli religionis causa sese pedibus irrumpentium vltro calcandos necandosque substernant. Nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publicè magnum aliquod incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonziji Nequirõ, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanz familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus. venio ad Sacaianas. Ego Sacaium Cosmi iussu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam urbem, cùm ex concursu hominum ad nos audicndos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturam; tum quod copiosissima ac munitissima est, turum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memorata digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisce cuiusdam Imperatoris hunc Sacaiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt. Horis pomeridianis viam vrbis longam ad passus ducẽtos transuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepiunt, ne plebi intròspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum præcedit equo insidens, stricta ingenti machera, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetrâ, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebri-

tati

tati obstrinxere; saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est annos mille voluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonzij primum candidati psallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mitrata, postremo quinque vel sex veneficæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Daimagogini lecticam prodeuntes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Lecticam verò ipsam inauratam lecticarij ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, alijsque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem, & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuerterer, Christianamq; rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittratur. Vos per Dominum obtestor fratres mihi carissimi, animum inducat is ad hanc prouinciâ adeundam. Etenim si quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sanè difficilis est, vtiq; ad intelligendum. patientia tantum, animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit, perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertiet ijs, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quæ nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris & omnium semper inhabitet. Sacaiō.

XVI. Calend. Septemb.

MDLXII.

EX EPI.

SEL. EPISTOLARVM
EX EPISTOLA ARIAE SAN.
Æij ad Socios.

Go in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quò maiore cæremonia cultuque sacra in posterum

peragantur: quam rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiore Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædem sacram tuendâ, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponijs erudiendis, eiusmodi est. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis præmiùm operam dat: deinde certum in locum se confert, quò multi ad eum sciscitandi & quærendi causa conueniunt, quibus ille respondet; refutatque, cum opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè necessarijs quibusdam libris vacat, adhibitis ad eam rem non nullis incolis Christianis, vt versio purior, elatior atque suauior sit: ex ijs qui Christiana disciplina instituuntur, aliqui sunt viri primarij, quorum vnus ante baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multò sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideq; ventitat plebs, vt i freno potius, quàm calcaribus egeat quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque

Christia-

Christianorum benevolentia, quam sanè augeri constat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cum cætera solennia ritè sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, lagimen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ij. suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, ut nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: ut exitus Israëliti populi ex Aegypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem unà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliæq; similia spectacula edita sunt. supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cū Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione cōferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iam ante ipsos quoque Natalis Domini feriis, orbis terrarum totius inundationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò ut spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenisibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in ijs adolescente filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis acpie-

g

tatis

tatis dedit indicia, ut eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, ubi quid egerit, & Ludouici Almeidae epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam cōmisit Cosmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque ubi Deum ritè precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem, & audiendum verbum Dei se conferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, satem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuò Christianis a quum præbere cepisse, templique exstruendi iam nunc illis potestatem fecisse eo fortasse consilio, ut cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi anxietas, atque commercium quàm sit fructuosum, ut clarius desiderando sentiret, nauem eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funato versabatur, nauarchi eius auno uolo visum est faciendum, ut in alias eras auerterent. Igitur abundi potestate ab Rege Bungensi quamuis agrè impetrata de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandum uterque profecti sunt. Funarij autem, ubi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, n. æren

tes continuad cum ventitare cæperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicarijs, donec rediret (quod prope diem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis cum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus, quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit de familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidij negotium duobus etiam primarijs ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuenterat, cum ex ipsius comitibus quidam ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauiis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiā significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: vbi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit, iisdemque faciliè persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, vt nos idem veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Bungo. v. Idus Octobris.

MDLXII.

g 2

LVDO.

LVDOVICI ALMEIDAE ad Socios.

Nno superiore cum Ecclesijs Facatæ
Firandi, alijsque lustratis in Bungum
ægrotus ex itinere rediissē, vt primum
è morbo conualui, de tota peregrinati
one mea feci vos per litteras certiores.
quas quoniam vobis esse gratas intelli
go, pergā ea scribere, quæ quidem in
ijs locis euenēre, in quibus mihi verſa

xi ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litte-
ris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter,
& sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quē
ille apud se in honore habebat, liberaliterque tractabat.
is igitur Christianus cū animaduerneret se iam ad vi-
tæ exitum appropinquare; susceptas in vita maculas ma-
tura Confessione delere; & (quoniam nullus erat ibi sa-
cerdos) Bungum vel cum Regis offensione, periculoq;
rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum
vixore communic; quæ (vt erat præstanti virtute ac
pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud
solummodo monuit, vt quā occultissimè abiret, ne
in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem
Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum
iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex,
partim quòd eius opera admodum indigeret, partim
quòd se inconsulto inuitoque abiisset, iratus, nau-
igio statim instructo, misit qui hominem persequeren-
tur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis
regni in Reguli cuiusdam ditionem euasera; cū super
uenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli
iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat,
eodem Rege postulante oppressus, & in custodiam tra-
ditus est. Firandi vbi cognitū est illum inuentum fuisse,
nec tamen vt rediret vilo pacto adduci potuisse; legauit
ad eū Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeūdum
horta-

hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei suasisit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id rescivit, egit cum Rege Bungi, vt Christianū ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, speque subnixum, de se ipso autem adeò demissè, maleque sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incolumis perueniret, sed qui villo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes & precandi assiduitatem, & alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiuert adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægrè peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & pijs quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium, & caritas; & licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem repetias. Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarij ciuis vxor, ex familia regis Bungenfis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu, arque impetu ferebatur, vt à nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perducit, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; ijs opportunè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis ritè imbuendam,

quibus ut satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanè quiesca, sed cum primum caput salutaris aqua perfundi cœptum est, tanta repēte vi se commouit, clamoresque edidit ita magnos, ut omnes quotquot aderam, perterrefecerit. Tum Cosmus è quattuor viris apprehensam, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit, quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum, aut molestiam hucusque perpessa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, ut ab Rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permisit, ut diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sanè quam in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comitem Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, varijs locis regni Bungenfis commodo Christianorum exstructa. menseni in eo itinere posui, multos baptizauit ethnicos; Christianos autem docui, qua ratione templa concelebrent, sermonesque inter se de religione sererent, si quando ad urbem venire nō possent. quasdam etiam arcas defixis Crucibus Christianorum sepulcrarū dicauius: deniq; in singulis templis benedictum, seu piaculare granum relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense decembri tetendi. profectionis causā fuit Emmanuelis Mendozæ cum sex Lusitanis aduentus, qui ut per Confessionem peccatis sunt absolui, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, ut me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visendos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. id ipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætorem Indiæ litteris, itemque

que ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quadri-duo ad mare peruenimus: cum semper, vbi sub vespeream constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, ad uerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cum spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audientes iterum actertio redièrunt, atque vniuersi pænè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturus, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impune liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facillè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem, religionemque propensio. Anguncem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primum opportunum est visum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus: multisque sermonibus vtrò citroque habitis, cum etiam familiæ partem à cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè cōuenimus: cum enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cū dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex oportu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis instatione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima. quippe quam decem fere propugnacula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque intervallo di-

stantia, fosis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) filice feramentis exciso: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexadoni uxorem, & quatuordecim præterea Christianos multis iam annis Franciscus Xauerius Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos, confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexadoni amicissimè acceptum, multa cum de Francisco Xauerio, tum de Bungenfi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesijs percontati, felicique ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentius viderunt, quod iam diu neminem omnino à Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partum senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerij manu Litanijs, alijsque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ijs Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimio absumeretur) sese cedere consueuerant, quod eam rem non solum animis, verum etiam corporis prodesse diuinitus intellexerant: itaq; mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cum varia medicamenta frustra tenuisset, ad ipsum flagellum postremò confugiens; Francisci Xauerij, vt putandum est, meritis continuò in pristinam valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum Beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attuleram; pueris nouem, in ijs duobus Hexadoni filijs Baptismo lustratis (quos ià senex ille Christianis rudimētis imbuerat) incredibili cū corū mœrore postridie

manè

manè discessi, com meatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipsos commoraturum. Cāgoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eoque collaudato quòd Evangelium in suo regno promulgari cuperet, multisq; præterea verbis habitis, petij vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationē excurrere. quod ille cūm permisisset ea tamē conditione, vt aum ipsius ex itinere inuiferem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis aum, ire perreximus, maxima niuium copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque teterima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primūm curatis, quorum ingens erat numerus partim sæuitia frigorū, partim etiam cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui id ipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad fœminarum tutelam de Iaponijs coemptarum (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis apposis; denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset, (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cūm animaduertissem, cepi cōsiliū familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiae cum Bōzijs ineundæ, quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobijs tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur adi, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse dicebat, quæ Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatū varietate, terræ tremoribus, pluuijs, alijsq; rebus huiusmodi interrogans, magnā sua cum voluptate to-

ram eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cum ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ira collaudasset, ut Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè responderet; vel eo Regis testimonio, vel confirmata atq; illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cæperunt: è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarij duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cū vxoribus & parte familiæ (triginta quinq; in vniuersum fuere) baptizauim⁹. quorum deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianū nuntium in arcē Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cum Christianorum, tum etiam reliquorum studijs me magno preceperentium deesse non potui: è quibus circiter quinque primarij audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in ijs quidam adeò excellenti ingenio, ut in commentarium relatis ijs, quæ de me didicerat, librum confecerit exorsus ab ipsq; mundi initio ad vsque Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis. quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me laponica quædam scripta de Christiana religione describere, mandatum ita auidè arripuit, ut opus vniuersum (omnino folijs quinq; & quinquaginta constabat) vnius dimidiatiq; diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem lauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rē, ut quibus orium suppetit, diligenter incūbunt, præsertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus, & commentationibus misericè delectatur, seque cum libro quem à me d. scripsit, in lucum abdens, quæ-

quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem perueniret, vt lacrymas præ gaudio cōtinere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litánias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, responsurum se dixit illicò: Hec, vis ne me in te sine fūco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes elementem ac benignitūbe me esse Christianum: hæc enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorum numerum ibidē alij septuaginta per eos dies accessēre) egregia pietas, assiduū precandi studium, mirus inter se amor atque concordia cernitur; vna tātum res ipsorum animos vehemēter angebat, quòd Hexandonus communjū meritōrum Ecclesiæ expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cum preces ad Deum, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quoti die funderent: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominē adij, & ex eo quæsiui, cur veritatem scire iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissūrum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susceperet; vna re quominus eos imitaretur, impediri se dixit, quod vereretur, ne grauius animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palam ac liberè profiteri posset. quo illius responso Christiani valdè lætati sunt. Inde cum rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlati eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscer, qui nos in suū regnū liberalissimis conditionibus inuitauerat: cum præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portū commercātibz, quique cum ipsis negotia

cor-

contraherent, in decenniū ab omni portorio immunitatem se daturū esse promississet; & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui Christiano grege in tēplum statis diebus aduocato, pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisq; ijs, qui iā ad id Sacramentū idonei videbantur; cæteros quibus potui verbis sum cōsolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi: quos in discessu meo perquā studiosè Christo nomina proficentes, in aliud tempus idcirco reieci, quòd à curandis Japonico ritu Regis procerumq; funeribus, nulla ratione se posse desistere dicerēt, eaq; re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minimè pollutū iri arbitrarētur. denique à Christianis vario comœatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisq; significatione dimissus, ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima passuū abest decem & octo millia) dū naus paratur, bīduū substiti. atq; inde incredibili Christianorū dolore ac gemitu, ipsis etiā ex arce summa fœminis ad mare me deducentibus, & quasi in eo salus omnium vertetur, ita me vt celeriter ad se redirem enixè roganūbus, conscendi, & decimo septimo die in Bungū magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus ultra Firandum est quattuor & viginti passuū millibus, discessi: quòd vt perueni, salutatis ex itinere Facarēsibus (qui cū initio diu multumq; Euangelio restitissent, bellis deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libentius acceperunt, bonamq; in primis virtutum frugē rulerunt) Regē Vocoxiuræ primū adij, qui me honorificè sanè bis cōuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re cōmuni agere institui. cumq; ille quædam ex ijs quæ per epistolam nobis vltro detulerat, reuocaret; faciendum mihi ex istimaui, vt ad Cosmum scriberem, eiq; totam rem integrā reseruarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando

nun-

nuntij perfectuntur, quanto cum rei Christianæ adiu-
to Damianus Iaponius familiaris noster excellenti pie-
tate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoque
summa cum omnium admiratione operam nauarat e-
gregiā, in eo oppido versaretur. nec ita multo post, quæ-
dam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur,
ecce tibi repente affertur ipsum adesse Cosmum. Primò
incredibilis visa res: ea Cosmi ætas ac valetudo, ea diffi-
cultas itinerum est; sed ubi iam ad portū applicuit, quan-
to gaudio affecti simus facilius est vobis existimare, quā
mihi scribere. is me confestim ad Regem legauit, ut cum
eo rem omnino transigerem. quòd ego cum fecissem ab-
latis etiam syngraphis, in Būgum ipsius Cosmi iussu ad
epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne
est) Regi Bungeni parandas excurri: quòd secum ille fili-
um hæredem regni futurum meo rogatu cum proceri-
bus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati pueri no-
stri domestici quattuor magna cum omnium delectatio-
ne fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æ-
quales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem,
ac pæne porius infans (annum quippe agit quintū) sed
in quò sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è
Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Chri-
stianis incolitur, habetque in monte summo Crucem,
quæ eminus valdè conspicitur, à Petro Barreto nauar-
cho Lusitano defixam, quòd eodem loco tribus dein-
ceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque com-
pluribus, sublime in aère signum Crucis apparuisse
Cosmum sanctissimis (ut solet) occupationibus distri-
ctum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistie
causā concursus vndique Christianorum fiebat, ut
omnis perturbationis vitandæ causā, triceni per vices
ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita ma-
gna in Cosmum obseruantia ac veneratio, ut coram
eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pie-
tas, ut in sacris mysterijs obcundis, ac præsertim in cor-
pore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderēt:
ea denique animi virtus, ac probitas morum, ut barbari
ipsi

Ipsi Christianorum vitę admiratione sese colligerent, & fauorem vtrò disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè trīginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauarentur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponiũ mitteret chirurgiæ laude præstantem, qui non modò vulnera extrahitis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris constanti animo excelsoque repudiavit. Qua re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, quæ sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatis cavit.

Restat vt epistolā hanc eximie indolis adolescentuli cōmemoratione concludā: in quem cū omnia & animi & corporis bona quali secum ipsa certans natura cōgesserit, tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliore efficiunt. Tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cæste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tanta verò animi submissio & humilitas (cū illustri admodum loco sit natus) vt ad Bungensem inuisendam Ecclesiam à Gaspare missus ex vrbe Sacaiō, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, cōsimulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verum etiam omni delicatior cultu ornatuque abdicato; de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium re nauigaret, à Cosmo perductus est, quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis, eiusque ancillas, cū se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse:

Pecisse: quam ille Christianæ philosophiæ pattern, iam ab
 tea sæpius à se tractatam, callet egregiè. Huiusmodi pue
 ri sunt (fratres mihi carissimi) quorum opera facis amo
 ris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus iniectum
 iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam co
 rum manum Societatis nostræ præceptis atque institu
 tis imbuimus. Interca Socios omnes nostros per Iesum
 Christum obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi
 det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex la
 pone. octauo Calend Nouemb. M. DLXII.

R E G I S C A N G O X I
 manorum ad Lusitanum In
 diæ Prætorem.

NNO superiore cùm duo ex Societa
 te IESV meum in hoc regnum con
 cionandi causa venissent; bellicis oc
 cupationibus impeditus, quem & ego
 cupiebam & ipsi merebantur hono
 rem, illis habere non potui. Eadem
 fuit causa, cur Lusitani ad Omangum
 portum naui delati, nō nō odò perinde ac voluntas mea,
 & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed et
 iam pro piratis habitu (quibus ora maritima per id tem
 pus erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasorum
 non sine meo quidem dolore, è suorum numero ami
 serint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore
 auctum atque ornatum existimabo, atque ipse vicissim
 ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacer
 dotes tui, si ad me cum tuis litteris venerint;
 eo erunt apud me loco, qui rebus tuis
 iure debetur. Xaxuma anno

quarto,

112 SEL. EPISTOLARVM
EIVSDEM AD ANTONIVM
Quadrium Indiæ prouinciæ pro So-
cietate Iesu Præpositum.

O CII duo Cosmi Turriani, qui in Bungo
versatur, meū in hoc regnum se contulerūt:
quorum ea est animi magnitudo roburque,
ea in dicendo vis atq; doctrina, vt mihi cœle-
stia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis
admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorū causa, aut
vestri ordinis homines vnus rerum opificis gratia (præ-
ferim cum ita latè pateat propiusq; absit India) è remo-
tissimis regionibus totū pœne terrarū orbem circūue-
tes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hæc insu-
las tam longa & periculosa nauigatione cōtendere. Sanè
ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præ-
ter calores maximos: vt mihi Socij vestri Nauabangi,
quasi ventilatores videantur, qui corda mortaliū saluta-
ria aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter me-
um in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum.
nam vt alibi aduersos maris æstus, hic quidē certè sem-
per secundos offendent. Ac licet populares mei Christia-
ni ipsorum præsentia destituti, se interea Crucis aspectu
excelsso loco sublatæ sustērent; meū mihi tamen hoc reg-
nū à Socijs vestris relictū, quandam obducti nubibus cœ-
li, aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul
etiā Lusitanos negotiatores, quorum mihi perspecta fi-
des ac probitas est, in meæ ditionis terras commeari mi-
hi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab
omni iniuria tutos fore, sed etiam amicissimè, liberalis-
simeque tractatum iri. nec latronū insidias metuant, qui,
quib' in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te qui-
dem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque
tempore mittas, quos ego magno cum deside-
rio in ipso littore opperior. Datæ anno
quarto, mense septimo, octauo die,
& vigesimo.

Libri Secundi finis.

SEL.

119

S E L E C T A R V M
E P I S T O L A
R V M E X I N D I A
L I B E R T E R T I V S.

G A S P A R I S V I L E:
læ ad Societatem Iesu.

ANNO M D L X I. Augusto mense vr-
bem Sacaium ingressus sum, quæ in
Septentrionem sita, gradus obtinet
quinque & triginta, & semis. Cumq;
Euangelium in ea promulgare cõpif-
sem, multos repperi, qui verum id ef-
se faterentur, sed quò minus ex eo vi-
uerent, famæ & existimationis ratione impediti. gen-
tem enim diuitijs affluentem, & dignitatis in primis aui-
dam facile absterret diabolus iniurijs & contumelijs
proponēdis, quib⁹ in hac vita Christiani ferè semper ob-
noxij degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari
voluerint. quò fit, vt egrè admodum Sacaiiani ad Baptis-
mum accedant. quanquã in ijs ipsis difficultatibus qua-
draginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites
quatuordecim prætoriani, quorũ ita insignis, vitæ mo-
rumque mutatio constitit, vt e lupis agni mansueti non
sine magna omnium admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem,
diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea peri-
cula

h

cula

cula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminabant. Et enim mense postquàm inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vis fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente allatur mari, ab alijs verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ semine audiuntur. cum enim urbis viæ suas quæque portas, & custodes habeant, statimque cum opus sit, occludantur; nullus noxijs ad fugam exitus patet, sed continuo comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem male admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi. Cognita urbis obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium venit: huic obuiam ire ex altera parte Neugori Bonziji, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, ut res Bonziorum semper esset superior. denique vigesimo die, cum ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum cōfugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit urbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioque vastata est. idem sequenti victoriam, signis ad castrum de quo diximus, nonis patruum Regis, quibusque cōpías omnino delere parauerant: cum Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quàm occultissime instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec epinantes rāto impetu oppreslit, ut cū essent ad hominū triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde cōiunctis cum patruo viribus fugientes Meacū usque insecutus, rāta ipsorum cæde urbē recepit, ut multos in annos ea victoria debellatū esse existimeretur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciē metuens, pacem ab Rege petijt, seq̃q̃

inter-

Interponente Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatemque pertinentibus toto Iapone præsidet, impertravit In his tamen belli periculis, & calamitatibus, templum nostrum Dei beneficio integrum, & incolume perstitit: & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eò redire planè vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios cum templum nostrum pervim occupassent, iniusta possessione magno bonorum gaudio depulerant. Toto eo belli tempore, quod annu circiter viguit, pia quedam munia Christiani Meacenses obire, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperum incommoda subleuanda elemosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune conferbantur: cum etiã semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Christiana in primis locuples, & honesta, cum liberos non haberet, partem suã bonorum à marito obtinuit, eamque in mendicos, lepra vlceribusque tota urbe finibusque Meacensibus laborantes, quamquam nonnullis obrectantibus Bonzijs, magna tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile viderant, admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum visuntur, in quæ (vt aiunt) penitentis causa se recipiunt, qui mundo nuntium remittere, densis adeo tenebris obcœcati, vt nefaria flagitia in his cœnobijs admittere nulla religio sit. nã discrimine recte vel perperã facti cõfuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscentur. Quam etiã ob causam ex ijs quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluuiione, sæcœne emergeret, socijs aliquot secum adhibitis, Bõziorum formam instituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus vacant, alij militiæ, alij quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma verò semper habent parata, principumque familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem cui parcant, habent nullum. viribus namque

certatur. & quamquam in consilijs, qui ætate præeunt, priores sententiam rogantur; suffragiorum tamen iura vsque adeo promiscua sunt, vt quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modò si intercefferit, prorsus impediat. Itaque ad vnã eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè dissentiat nemo. Vbi verò tenebræ se intendere, sæpe sese inuicem perimunt, ac diripiunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cum iidem muscam, aut passerem necare nefas ducant, quod legibus suis quicquam animatum veretur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponij miseri, cum ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, qua ratione se ad iter accingant. Eas autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis dijs, qui à quibus in vita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmij loco perducant, atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maximè modo se cõparat. Dies complures stat vigilans, & ex quodam quasi suggesto de mundi contemptu conconditionatur. huic alij sese comites adiungunt, alij stipem elemosynæ causa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino, conscendunt nauiculam, imposita falce ad spinas rubusque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti saxo religato, quò citius ad paradysum illum suum perueniant, sese e nauigio spontè præcipites dant. Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese proiecerunt, vt nouitate spectaculi planè obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium ritum obseruant. Cum eos tædium cepit vitæ, in specum ad instar dolij, in quo considere possint, sese coniungunt, ita ex omni parte contextum, vt vna tantum ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assidue Deum illum suum, seu potius dæmonem inuocantes.

Nupcr

Nuper in hac vrbe Sacao contigit (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bonzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdum comedens repente ex omnium conspectu prorsus ablatu est: quod ipsi quoque Iaponij malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatam prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione confirmant, qđ annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus; postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerat: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello cōsumptū iri, vt pax in posterum vigeat, quā illis dare dignetur Dominus, quò lati⁹ sanctissima ipsius religio pugetur.

BALTHASARIS GAGI ad Socios.

VI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras vobis exposui anno M D L I X. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repenti in itinere sēsquianni spatio cōtigerunt. Cum certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite vno è fratribus qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. M D L X iuncum (navis genus id est) vterque cōscendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga posituros, vbi semper quingenti, aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiujs com meatum nauticum consumere atque exhaurire cœperunt. In hac animi iucunditate

tate, cum ita prope ab continente abessemus, ut quolibet vento litus teneri posse videretur; eo ipso die sub vespere aduerso repente flatu increbrescente, imbrisque densissimis tam saeva tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, ut iuncus modò attolleretur altissimè, modò infimè magno omnium cum horrore delideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cœcæque tenebræ, tum minantes circa scopuli, quo in discrimine cum aduerso flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculū navis effractum in mare delabitur, quo amissio de huiusmodi navibus planè actum existimatur, statimque propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur: & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum verò omnes longè alijs ac pridie sensibus animi, serio de morte cogitare, certatimque ad Cōfessionem concurrere incipiunt, tãto omnes terror percussi, ut mente pæne emoti viderentur, neq; iam in summa naui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando, contemplandoque per magnetem cursu totam eam noctem ablumpsit. Postridie, sciente adhuc mari, fusisque armentis, salutis spes iam ferè nulla supererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tali tempore nulli nobis vsui esse possent, cum ita vehemens esset agitatio, ut alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ, & pondere tabularum non modò diu retineretur, quò minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret: quocirca tertio tempestatis die malum alterū, qui stabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuandi oneris causa disturbare, ipsos denique foros è crassis trabibus asseribusque compactos resolvere sunt coacti, vasto iam navis alueo, ac propemodum vacuo. hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, aliisque nonnullis, quæ tum sese obrulerant, pro re nata concinnat & cōparat: quod ipsum statim impetu venti discerptū est. iāque

que humana opis vnū illud supererat: validior clauus ad extrema tempora referuatus, sed in ijs procellis metendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei tyrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu directo perierant (præsertim cū illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta milia passuū inde abessemus) tutius visum est, gubernaculum restituere, paruūque sarcire velum, quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quod nihil ad refarciendum occurreret; diuinitus factum est, vt qui rimas iunci, obturandi causa scrutabantur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsitæ, cū merces in Iapone exponeretur, pretium domino magister naus aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo confectō, & baculis quibusdam, arundinibusq; crassis aptato, clauoque summo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & piaculati aqua ritè lustraueram, cæteris cōtempore vota nuncupantibus variasq; fundentibus nō sine lacrymis preces; diem vnū noctemq; processimus: sed cū naus iussis careret velis, atroci tēpestate vsq; adeo quassabatur, diffractum vt denuo sit gubernaculū. Tum verò seruandi argenti spes prorsus amissa accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scaphā confugiētibus, ipsi in iunco remanerent, aliamq; sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respondēs; inde ad sortes dæmonēq; inuocandum conuersi: quod ego cū cernerem, orabā Dominum; ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Manē, simulatue illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum, scaphamque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, non diutius sustinuit impetū maris, quàm quanto temporis spacio Litanix recitatae sunt: quò magis in suscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vnā cum argento cæterisque deferrent. atque ego sanè libe-

raliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustiis, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrem vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quàm scapham conscendere, quæ Coptinum incolumis tenuit, cæterisque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino pie fortiterq; rediderant. Sed interea fabri lignarij quantum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum, pacemque à Deo exposcendam stipe à vectoribus in hospitale domicilium Bungenis Ecclesiæ corrogata, miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquando perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie (vt erant pericula) morientes: cum etiam vulgò neglectæ, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedib⁹ traherentur. Eiusmodi quippe tēporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautæq; maturè monuimus, vt animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se planè fore cū promississent, ego vt sublati peccandi occasionibus ad gratiam diuinam magis essent idonei, primum illud curaui, vt fœminæ quæ vehabantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinque menses remotæ à virorum oculis perstiterūt: deinde ad cæteros animandos confirmandosq; conuersus, tantum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandoque Domino certum dediti, vel precibus ac litanij vacarent, vel sublati in cœlum oculis pia cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris semet cæderent: alij mare sacris reliquijs, & aqua sancta lustrarent: alij denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, quorū vis tanta colle-

collecta est, ut quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos ferè mille contulerint. Ac mihi sanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expetenda, quippe quorū amaritudinem, magna suauitas, & firma spes comitetur: quòd secus in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clarè perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ conspectum delati, & cū iam contenebrasset, nimia cupiditate prouecti, periculum fuit, ne vi ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cū primum illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos permagnam Sinarū ad insulam processisse, nomine Ainanem: ex qua insula nautici commeatus, & anchoralia à Sinis ferè petuntur. hic dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in aliud repentè omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso enim aditu iuncus in arenam bis adeò vehementer incussus est, ut planè iam carina delisceret. ac percundum nobis utique fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchæ permissu, præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nō nullis donis remunerati descendimus 11. Calend. Decembr. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris MARIAE VIRGINIS incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pæne iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iā desperauerant. Amacanē peruenit nūtiū Naa-li ipso die Domini, anno MDLXI. statimq; ad nos deportandos Lusitanī aliquot nauigia submiserunt. Et quoniam in Ainane insula mēses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est; de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de multis attingam. Est autem Ainanis regio cū fructibus Indicis, & omni ciborum genere abundans, tū etiam margaritis & vnionibus nobilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è ca-

pite ad instar bouum cornibus binis è tenui confectis ve-
 lo, forficibusq; ceu tonsorum è summa fronte, peracu-
 tis, eius ornatus causam cognoscere numquam potui,
 nisi, si fortè dæmonem effingunt specie belluæ sese of-
 ferentem. In hac ego insula sacrificauī aliquoties, & Sa-
 cramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cū
 parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtu-
 lisset; partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci
 amœnitate inuitati, descendimus, & commodū in mon-
 te quodam ingenti specum & fornicem in templi for-
 mam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sacroque
 peracto, ælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Si-
 nas delati, idoneam tempestatem expectantes, ad alre-
 ram vsque feriam Natalium Dominianni M D L X I I.
 substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo
 die Petram albam felici navigatione tenuimus. Hic
 imminentibus tenebris territi quò minus fretum Singa-
 puranum inuheremur, exscensione facta Domino gra-
 tias agebamus vniuersi, cū repente vela complura pi-
 ratarum apparuere (Aceni vulgò appellantur Somatræ
 populi) ad regnum lantanæ tendentium. Tum nobis
 Malæcensis quidam denuntiavit, nos vt instrueremus,
 Acenorum regem centum nauium classe aduentare,
 quonam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sanè
 metum attulit, quod oneraria pretiosis mercimonijs
 referta, ab armis autem esset inops. ac nihilo minus nau-
 tæ vectoresque sese ad pugnam expediunt. Sed classe
 Accenorum sine iniuria præteruecta, ad dimicationem
 ventum non est. Postridie verò Singapuranum fretum
 inuecti, cū ventus deficeret, anchoras iecimus. inter-
 rim Acenorum naues ferme triginta, in ijs maioris for-
 mæ decem, quibus totius classis vehabarur Præfectus,
 ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese op-
 ponunt, partim etiam latera ipsa præne abradunt, vt appa-
 reret eos mercib⁹ adamatis (neq; enim ignorabāt ex quo
 loco profecti essemus) pugnā optare. cūque biremes ma-
 ioribus bombardis, atque sagittis, quas præsentī vene-
 no in ipsa naui assidue inficiebant, nos infestare cœpis-
 sent,

sent, quamquam nostri quorum erat numerus ad ducentos, arma parauerant, seque omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cum ex altera parte hostium classis multo viris armisque superior immineret, ex altera vērò litus esset propinquum, salo in quo stabamus non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præcisus ab hoste anchoraibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, nisi nos insperantes præsentī periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amiceque à nobis compellati, nonnullisque muneribus deliniti, non modò nos lacescere desierunt, verùm etiam ita beneuoli discesserunt, ut libenter ipsi Lusitanos, & nobilitate, & belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calend. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: ubi è socijs nostris amantissimè excepti, ad octauum vsque Idus Februarij piratarū metu cōmorari sumus Malaca dum ad Colanum portū, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilanij iam syrtibus superatis, vento admodum prospero in Cilanos scopulos rectā deferrebamur, nisi ad iactum lapidis animaduerso periculo, & mutata repente verificatione Comorinum promontorium feliciter præteruecti (quòd vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum gratulatione, qui in eo matris Dei collegio sunt, Cocinum appulissimus: quo ex loco ad hoc Goanum D. Pauli collegium dudum exspectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cum egregia rei Christianæ adiuuandæ studia, tum varias plurimasque exercitationes, & spiritales, & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa vehementer sum admiratus: quam porrò Dominus ad gloriam suam tueatur, & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem tēplo quæque suo instructæ: quorum templorū quinque circiter idolis ante dicata, nunc sacris altaribus, & IESV

C H R I.

CHRISTI, MARIAEQVE VIRGINIS DEI *matris imaginibus* exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam, Cosmus nomine exstruxit. idemq; vt nos in ora Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungenſis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatum Christianus Lacas cœmeterio circumdedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porro ager ipse, vectigalis est dynastę cuiusdã ethnici, cum quo ipsiusq; comitibus, dum Ecclesiã Cutamensem inuissimus, de rebus diuinis sæpe collocti sumus. quibus ille sermonibus, nostraq; consuetudine delectabatur adeo, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto terrarum orbe plurimum potest) à suscepta sententia destitit. Idem apud Lucam rursus totum vespertinum tempus nos audiendo consumpsit, clareq; perspectis ex ea disputatione laponicarum sectarum omnium erroribus atque fallacijs: comitibus suis, qui secum aderant, apertè professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, vt conceptum animo Baptismi desiderium expromerent: quo ille ita gauisus est, vt eos ipsemet hortaretur, vti constanter in proposito permanerent. Ac ferè omnes laponij procures nobis amici sunt. nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitijs, lucem Euangelij aspicere nequeunt; valetudinis tamen causa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere consueuerunt. vt iam in his terris Christianam rem non modò Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem promissa barba, Sinarum Imperij potituram, quod si (vt speramus) cuen-

zit,

rit, pauca omnino pro messis eius, itemque Iaponica, & Indica copia, Christianarum sodalitarum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi causa venerunt: qui verò longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum multitudo conuenerat, ut eos nec templum, nec atrium nostrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consultò prætereo, quorum mœrorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causa me ad Socios mecum ex India reducidos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmen omnis ætatis virotum, atque mulierum ita obfirmato animo prosequutū est, ut ad eos domum remittendos bis in itinere subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeò memores, gratique, ut si modo ipsorum eleemosynas acceperimus, quòd illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vsque contendunt. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quòd si qui nobis (ut fit) in domesticis ministerijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requiunt, ut sub vesperam hilari vultu dicamus: Goxintō de oniat, hoc est, laborastis egregiè. Id si reticeatur, valde mœsti afflictique discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaque vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitanæ, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiarum Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quod tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat
& si-

& simul cum affecerat laudibus, quòd Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret. quòd ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, vt non modò cum qui attulerat, aureis donarit amplius sexcentis, verùm etiam ad Prætozem vicissim miserit in bellicos vsus affabrè factum thoracem auro sericoque distinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinas appellant, aliaque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cum cæteris rebus amicè nobis fauet, & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate & facilitate coniunctam, liberumque permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum verò negotijs, quanti nos faciat, planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, quas putat, eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos vritur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis ad cæpta strenuè promouenda lucem viresque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE ad Socios.

Nnum in vrbe Sacão moratus, Meacum pacatis iam rebus, discessi anno MDLXII. magnaque Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo institi: & quo maiore gratulatione studioque celebrarentur instantes iam Natales Domini feriæ, lobeleum promulgavi septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium expectatione

Ratione pietatem ac studium magnopere admirarer. Natalis Domini dies festus cum aduenisset; nouem, qui mihi maximè idonei visi sunt, exposita pri' ipsis augusti illius ætremendi mysterij sanctitate ad sacram Eucharistiam admissi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spatio lacrymantes ante perstitissent. Reliquorum autem desideria id ipsum auidè expectantium, verbis leniuit; totaque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deque ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate disse- rui, vt identidem prisca illa mihi subirèt nascentis Ecclesie tempora, cum Christiani omnes vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos, & conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Pera- ctis ferijs, deinceps ad conciones redij, ad quas et nunc multò iam tum pauciores, quàm antea ventitabant: cre- do propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui seriò salutis sue consulere, ac rationi parere in animum induxe- runt. quòd ipsum cæteri quoque Meacenses vtique fa- cerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consi- lio dæmon abducceret. aiunt enim, cum perpetuum quẽdam innocentis vitæ cursum religio Christiana requi- rat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pug- nam aduersus voluptates deliciasque nolle capessere, vt cum se magna ex parte huius vitæ iucunditate priua- rint, tẽm sempiternis in altera vita supplicijs, nisi ad fi- nem vsque perseuerauerint, deinde macentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solen- nibus, eadem Christianorum fides, atque religio consti- tit. celebritatem auxere nouem Baptismo lustrati, in ijs cuius quidam locuples, & laponicis superstitionibus ad modum eruditus, cuius oculos mentis, cum nihil post mortem omnino superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est, vt sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque suscepit.

Per

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quam iniqui in Christiana sacra conferebant (multò iustius Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuq; tuetur, nec spei quidquam habet in cinium caritate repositum) ad reuiscendos neophytos, Sacaium, de Christianorum Meacensium sententia discessi. Meacensis templi Ecclesięque custodia Christiano admodum seni relicta Meacum reuertar (vt spero) ad festum diem agendum natalis Reginae cœli MARIÆ VIRGINIS, cui ædem idcirco dicauius, quòd eo ipso die Meaci primùm sacra missę peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaii, non admodum magna mihi spes propinquæ mensis, nunc quidem ostenditur. tanta enim est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimationisque iactura mercari se nolle fateantur: quanquam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaque nonnulla cum de ipsorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarum natura moribusque separatim perscripta ad vos mitto: quòd ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex infinito prope cœcorum numero exemit; & simul eidem suppliceris, vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita, quam ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc vsque retinent: quòd ipsum ex delubris etiam apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idque vobis idcirco significandum putauī, vt praua huiusce religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendā, & confutandam facilius comparetis. Precibus vestris, ac sacrificijs vt me Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto. Sacaii V. Calend. Maij MDLXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam vir, opibus præpotens, vti ad se baptizandum veniam in urbem Naram. Omnino vereor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quicquid sit, ex-

fit, experiat: præclare mecum existimans actum iri, si id Christiana causa viram ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, ut exiguum huiusce lucis vsuram animæ meæ saluti, atq; immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, sequæ ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit; nã ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc messera per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quod è sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiatorum, intentaque in me inimicorum tela versantem, planè commisi totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM Iesu in Indiam & in Europam.

MAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellant: obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostro voluptate ac lætitia gestientes, ut nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, ut collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernãdum è magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieque confectum offendimus, ut animam agere videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes, accedebat etiam magna frequẽtia principum virorum; & Christianorum tum ex alijs regionibus;

i

tunc

CHRISTI, MARIAEQVE VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam, Cosinus nomine exstruxit. idemq; vt nos in ora Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungensis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatum Christianus Lucas cœmeterio circumdedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porrò ager ipse, vectigalis est dynastę cuiusdã ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiã Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe collocuti sumus. quibus ille sermonibus, nostraque consuetudine delectabatur adeo, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto terrarum orbe plurimum potest) à suscepta sententia desistit. Idem apud Lucam rursus totum vespertinum tempus nos audiendo consumpsit, clareque perspectis ex ea disputatione saponicarum sectarum omnium erroribus atque fallacijs: comitibus suis, qui secum aderant, apertè professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, vt conceptum animo Baptismi desiderium expromerent: quo ille ita gauisus est, vt eos ipsemet hortaretur, vti constanter in proposito permanerent. Ac ferè omnes saponij proceres nobis amici sunt. nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitijs, lucem Euangelij aspicere nequeunt; valetudinis tamen causa, si quando ipsi, aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere consueuerunt. vt iam in his terris Christianam rem non modò Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant. quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem promissa barba, Sinarum Imperij potituram. quod si (vt speramus) cucne-

xit,

rit, pauca omninò pro messis eius, itemque Iaponicæ, & Indicæ copia, Christianarum sodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuū millibus ad me salutandi causa venerunt: qui verò longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum multitudo conuenerat, ut eos nec templum, nec atrium nostrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consultò prætereo, quorum mœrorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmen omnis ætatis viro- rum, atque mulierum ita obfirmato animo prosequutū est, ut ad eos domum remittendos bis in itinere subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeò memores, gratique, ut si modò ipsorum elemosynas acceperimus, quòd illi sibi honoris loco ducunt (non enim dico si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vsque contendunt. quòd ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quòd si qui nobis (ut fit) in domesticis ministerijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, ut sub vesperam hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis egregiè. Id si reticeatur, valdè mœsti afflictique discedunt.

Bungenium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaque vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitanix, quem esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indix Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quòd tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat:

& si-

& simul cum affecerat laudibus, quod Euangelij præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, ut non modò cum qui attulerat, aureis donarit amplius sexcentis, verùm etiam ad Prætorem vicissim miserit in bellicos usus affabrè factum thoracem auro sericoque distinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali. item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cum cæteris rebus amicè nobis fauer, & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate & facilitate coniunctam, liberumque permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum verò negotijs, quanti nos faciat, planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas purat, eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos vitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis ad cæpta strenuè promouenda lucem viresque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE ad Socios.

Nunc in vrbe Sacaiō moratus, Meacum pacatis iam rebus, discessi anno MDLXII. magna; Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo institi: & quo maiore gratulatione studio; celebrarentur instantes iam Natales Domini feriæ, lobeleum promulgaui septimo ante anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, ut ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium expectatione

Ratione pietatem ac studium magnopere admiraret. Natalis Domini dies festus cum aduenisset; nouem, qui mihi maxime idonei visi sunt, exposita prius ipsis augusti illius ætremendi mysterij sanctitate ad sacram Eucharistiam admissi, eo sensu pietatis affectos, ut magno temporis spatio lacrymantes ante perstitissent. Reliquorum autem desideria id ipsum auidè expectantium, verbis leniuistatque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deque ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate disserui, ut identidem prisca illa mihi subirèt nascentis Ecclesiæ tempora, cum Christiani omnes vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos, & conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Peraetis ferijs, deinceps ad conciones redij, ad quas etiam nunc multò iam tum pauciores, quàm antea ventitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, nisi qui seriò salutis suæ consulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quòd ipsum cæteri quoque Meacenses vtrique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciasque nolle capere, ut cum se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tunc sempiternis in altera vita supplicijs, nisi ad finem usque perseuerauerint, deinde macentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus, eadem Christianorum fides, atque religio constitit. celebritatem auxere nouem Baptismo lustrati, in ijs cuius quidam locuples, & laponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cum nihil post mortem omnino superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est, ut sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque susceperit.

Per

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quam iniqui in Christiana sacra conferebant (multò iustius Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuq; tuerur, nec spei quidquam habet in cinium caritate repositum) ad reuiscndos neophytos, Sacaium, de Christianorum Meacensium sententia discessu. Meacensis templi Ecclesiæque custodia Christiano admodum seni relicta. Meacum reuertar (vt spero) ad festum diem agendum natalis Reginæ cœli MARIAE VIRGINIS, cui ædem idcirco dicauius, quòd eo ipso die Meaci primùm sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaio, non admodum magna mihi spes propinquæ mensis, nunc quidem ostenditur. tanta enim est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimationisq; iactura mercari se nolle fateantur: quanquam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaque nonnulla cùm de ipsorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarum natura moribusque separatim perscripta ad vos mitto: quòd ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex infinito prope cœcorum numero exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione deposita, quam ab Indico magistro ex regno Sionis acceptam huc vsque retinent: quòd ipsum ex delubris etiam apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idque vobis idcirco significandum putauit, vt praua huiusce religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendâ, & confutandam facilius comparetis. Precibus vestris, ac sacrificijs vt me Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto. Sacaio V. Calend. Maij MDLXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium. ethnicus quidam vir, opibus præpotens, vri ad se baptizandum veniam in urbem Naram. Omnino vereor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quicquid sit, ex-

fit, experiat: præclarè mecum existimans actum iri, si id Christiana causa viram ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, ut exiguam huiusce lucis vsuram animæ meæ saluti, atq; immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, sequè ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit; nã ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc messera per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quod è sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiatorum, intentaque in me inimicorum tela versantem, planè commisi totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM Iesu in Indiam & in Europam.

MAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellant: obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostro voluptate ac læritia gestientes, ut nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, ut collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernadum è magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieque confectum offendimus, ut animam agere videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes, accedebat etiam magna frequëntia principum virorum, & Christianorum tum ex alijs regionibus;

tum ex hoc regno , vel baptizandi vel salutandi causa aduenientium. Ioannes autem post sacra missæ à Cosmo peracta, totum serè diem & sæpè noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgò tradendis , partim etiam proceribus ac Bonzijs qui ad Baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentum die primùm sexaginta Baptismo lustrati sunt, multique deinceps è prima nobilitatè, Barptolemæi regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechismum sua manu continuò describebant, quò facilius memoriæ commendarent , eundemque domesticis traderent. singulis autem , à Baptismo, sanè quàm enixè ac studiose petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Rosarium precandi causâ dabatur.

Firandi autem , simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecraverunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex ijs ad Firandensem cæterasque eius tractus Ecclesias inuiscendas omninò mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrassent, duos è filijs suis ab se legatum iri, qui id ipsum humi strati supplices peterent. Neque ita multo post, ab vrbis Ximabaræ Tono sen regulo (qua in vrbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simulatque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ cōmoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungenis, quo in regno annum iam sacra missæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis post diebus profectus, amicissimeque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi: itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simulatque per occupationes li-

ceret,

teret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani verò, quique insulas, quique Firandum oppidum incolunt, vbi rescire nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India, itemque Veronicas attulisse; multum cum vniuersa familia, ijque admodum pauperes, conductis mercedenauigijs ad hunc portum traicere. interrogati cuius rei causa, nullius præterea, respondabant, nisi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus ante, supplicationes ad Deum habebant, quò facilius impetrarent: atque etiam, cum sibi et ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus utebantur: eaque dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam vero alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique alijs e regionibus ad nos hucusque Confessionis causa contenderunt. quorum sanè religio caritasque est admirabilis. Per idem tempus Barptolemæus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuo adiunxit, ei que xenia dedimus, Rosarium ex equo marino, itemque granum vnum auro insertum. que ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quòd virumque statim e ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum sacro missæ interesset, potissimum elucebat. etenim cum in templum quotidie manè, multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem fere Japonij proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam usque præstolabatur; sed etiam plebem infimam aduentu suo summoueri plane verabat, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad considendum utebatur: prorsus, ut quilibet vnus e populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, ut sacro interdum peracto, ante recitatum à pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idemque ut quædam sacrificij & Eucharistiæ mysteria probe cognosce-

ret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi voluptate pæne ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorij ignis inferni quæ supplicij discrimen à Ioanne cum didicisset; ad Cosmum salutatam accessit: cui id honoris etiam habebat, ut in ædium ingressu pugionem cæteraque arma deponeret. Paucis diebus in his locis morat⁹, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui belio erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consuevère Iaponij principes Manibus mortuorum decem dialia ferè sacra, non sine magna Bonziorum præda saginaque persolvere; Barptolemaus rex, patre qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re cum Cosmo communicata, pro exsequijs illis, Bonziorumquæ conuiuijs, totidem dierum epulum sex pauperum milibus præbere constituit: partim ut sibi ipsi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristinae benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quàm polliceri solitus, simulatque Vmbrâ regiam urbem regressus est, demortui Regis imaginem, quam odoramentis suffire venerari quæ solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonzijs ingens piaculum est habitum. cumquæ ex itinere ad oppidum Omuram se contulisset, ubi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit, ut vnâ cum omni famularum comitatu ad baptismum accederet. quæ res eò mirabilior visa est, quòd antea Regem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonzijs ad eam rem è cœnobio quodam ædequæ pulsus. quæ propter etiam Aloysium præstanti virtute virum, regiæ urbis præfecti fratrem, sibi quæ in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri

viri vrbis administrationi præpositi. ii, ad rem occultandam, Regemque fallendum, Christianos fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi eorum scelus præfagiret, diu multumque ante Baptisimum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus fuerat; Gotondonum conturati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilij assumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Reginæ Baptisimum ac cæterorum, Cosmo accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat: namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis internuntium vltro citroque ad Cosmum rei Christianæ causâ comitantem Feribus in itinere adortus interimit: cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmissio quippe ad Regem Alexandro Aloysium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII. viri regijs ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloysij fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo post Rimano- rum Regis auxilijs Regnum prope vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitque Cosmo nuntiarum, se Vocoxiuram, cum primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosque rebelles varijs locis Rex Rimano- rum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio capite plectebantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, quanam ratione Barptolemæus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum senex (qui viuît adhuc) acerrimo & Bonziorû

fautore, & Christianæ religionis inimico; ab Rege, ut dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingerat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde post annis Cosmus, cum Vocoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandum incunte Quadragesima venit, quem antea nunquam viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causa adiit, eumque in sedes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A praudio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Iohannis Fernandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, infirmitateque & errore illorum, qui nihil esse omnino præter materiam primam opinarentur. habita est hæc disputatio in sacello quodam optimè ornato, proposita MARIAE VIRGINIS imagine cum filio IESV, cuius ille tabulæ cum cætero aspectu mirificè gaudebat, tum stupebat in primis, quòd quamcunque se in partem verteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur, clarè percepit. in digressu autè, Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter sanè descripto: quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe Meaco miserat cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, ut ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus, deque sanctissimi nominis IESV, Crucisque mysterijs atque virtutibus, Regis ipsius rogatu Iohannes admodum fusè copioseque disseruit: e quibus multa Rex sua ipse manu in commentarium retulit. ex eo die, aureæ Crucis sigillo munitus, quod secū de Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se identidem IESV CHRISTO commendans, crebrisque Cosmi exhortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare constituit. Noctè igitur domum
ad nos

ad nos cum suis familiaribus venit, pijs de religione ser-
monibus ad insequentem vsque lucē aures præbet, qui-
bus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate
ab eodem lustratus est, manibus in modum precantis
magna cum submissionis pietatisque significatione cō-
iunctis, comitum suorum è præcipua nobilitate corona
circundatus, qui pariter eius consuetudine monitisque
adducti, in eandem Baptismi voluntatem valde incu-
buerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore
Barptolemeus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bel-
lum discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumq;
salute, ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Por-
rò in itinere Maristeni delubrum, quem Deum rei mi-
litari præpositum Iaponij magno cultu cæremoniaque
venerantur, iniecto igne consumpsit, eodemq; loco sig-
num Crucis erexit, quod ipse & vniuersus ipsius comita-
tus supplices adorarunt. In castra verò simulatque per-
ueniunt, misit qui toto regno Deorum phana com-
burerent. Ex ipsis verò lucis materiam cædnam gratis ad
naues parandas ac reficiēdas Lusitanis attribuit. Quin et-
iā in castris, quicquid à bellicis occupationibus otij super
est, id totū nocte dieq; in militibus ad Christianam picta-
tem informādis insumit, quos paulatim ad nos, quò res
minus inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi
caussa dimittit. Eiusdem, in bello insignia sunt nomē Iesu
cū clauis tribus in humerali depictū, Crux è collo depen-
dēs, & piaculare granū in baltheo. Deniq; tanto rei Chri-
stianæ studio incensus est, vt neminem intra insulæ hu-
ius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris in-
terlit. Christianos verò, contra omnium, etiam parentis
Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam
Rex est splendore atque auctoritate præcellens, magno-
pere, vt dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium
ipso adiutore Dominus longè lateque disseminet. Vds
interim ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sa-
crificia vestra, piæque suffragationes mihi decesse ne pa-
tiamini. Vocoxiura XV III. Calend. De-

cemb. MDLXIII.

i 4

LVDO:

SEL. EPISTOLARVM
 LVDOVICI ALMEIDAE AD
 Socios in Indiam.

Xponam his litteris fratres mihi carissimi, quanā ratione Kimanum in regnum, urbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporium Vocoxiuræ, quod cōmutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, alijsque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrinæ caussa commigrantibus, ita frequenter habitari cæptum est, vt Ecclesiam hāc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus; Barptolemæo etiam rege vnā cum ipso flore nobilitatis haud ita pridē ad fidelū numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusq; sæpius excitatus, vt à laponicæ superstitionis erroribus ad rectā veritatis Euangelicæ semitā se traduci pateretur; à Cosmo magnopere petijt, vt aliquē ad se instituendū in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Misus ego sum, benigneq; ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotijs magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumq; dixi quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cū ipsius rogaru fecissem, ijs sermonibus admodum delectatus permotusq; Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere superfedit, sed duas mihi dedit epistolas, alterā ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat Euangelij toto suo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinosi, in qua erat scriptū, vt ad audiendū Euangelium ad me conuenerent. ad quos me qui pduceret vnū ex amicis ac familiaribus mihi cōmire dedit: quod sanè breui peruenimus, hospitioq; excepti ab urbis Præfecto, verbū Dei disseminare instituimus. Nec sanè frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipse ad quem diuerteramus, urbis præfectus. Deinde cū in
 edes

ædes regias in primis instructas loci maiestate deterriti
timidius incōlæ ad nos & ipsi venirent, & filios mitterent,
veriti, ne ab ijs ædium ornatus, & catastromata scœdarentur;
vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de alijs ædibus,
populi docendi caussa, comparandis. ille mihi sanè liberaliter
omnium quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectum est
ædificium quoddam peramplum, sed magna ex parte dirutum,
secus arcem, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat.
Operæ centum ad ruinas instaurandas ædemq; sacram exstruendā
Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus verum
que celeriter absoluerunt. Tū verò liberius ad Christianæ
doctrinæ rudimenta, sacrasq; conciones pueri senesque
se se conferre: quibus deinceps non ita multo temporis
spatio centū & septuaginta Baptismo lustrati sunt.
designatum est etiā Christianis humanis prope ædem
sacram Cruce defixa peramplum soli spatium, quo primum
illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes,
quos Dominus pro salute harum gentiū deprecatores
in cœlum asciiuit. Secuta deinde est in Barptolemaum
regem coniuratio, belliciq; tumultus, quibus tamen
oppidani cōmoti, utque à Bonziorum fautoribus potentibus
viris ad Christianam religionem deferendā sollicitati sunt,
Cruce etiam ipsa contumeliosè diffracta; ipsi tamē in fide
fortiter perstiterunt. quod egomet deinde ex eorum
sermonibus clarè perspexi, cū ad eū portum per id
tempus naui accessissem. cū enim ab hostibus
Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos
intromittere vetarentur; ad stationem nostram, sera
admodū nocte, parato nauigio frequentes venerunt,
se diligenter excusantes, quod nos excipere hospitio
sibi per aduersarios non liceret, pietatem, tamen suam
atque constantiam verbis testantes huiusmodi: Christiana
religione deserta, quam porro sectabimur? in difficultatibus
nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea
siue lapidea simulacra, quæ huc vsq; coluimus? quis
insitam vnus Dei caritatē ex animis nostris euellet?
Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus,

tus, eosque vicissim, ut potui, consolatus; ad Cosmum et ceterosque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum, qui sese cum Christianis ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verum sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemæo, qui in arcem quandam ex incendio regie urbis cum paucis vix viuus euaserat, in regnum restituto, metus hosce omnes iuuant. Dominum propediè sublatum ixi confidimus: sed de his hæcenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in urbem ab ipso Tono accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in optimo totius urbis domicilio sum collocatus. Postidie me Tonus iauicat ad cœnam. A cœna familiares suos atque domesticos in cœnaculum conuocat. Hic ego bene longam de Christiana religione disputationem instituo. illi verò multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Mane cum illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christiane capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cepimus, matutinis primùm horis, tum pomeridianis, postremò vespertinis, tanta hominum vi confluente, ut non domus solum, sed etiam via auditibus oppleretur. Secundum hunc rei Christianæ cursum more suo aduersarius non semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobîa Bonziorum, qui cum alijs de causis plurimum possunt, tum quòd principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominū fallacias atque superstitiones quæ palam coarguimus, populumque ab ea secta ad Christum omni opere traducimus, capitali nos ubique fere odio infectantur. Ximabaræ autem, simulatque ita propensam in nos populivoluntatē intellexere, inimicitijs quas antea inter sese exercebant, communi metu suadente depositis; calumnijs fictisque criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonum adeunt, mirantes cur in suis terzitis tam improbum genus hominum versari pariat, Anthropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodē continuò bellum excidiumque importare. Si nobis in urbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi impe-

Imperium crepturos. Adhęc, plebem incitare cōnantur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono depolcat, partim etiā vt nos publicè conuitijs maledictisque proscindat. Eā rem vbi parū procedere animaduertunt, consilium etiā audacijs capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maximè disse-ro, facta manu quidā ē Bonziji de communi cæterorum sententia in ædes nostras irrumpit, positamq; ibi Crucē effringit. Sanè indigna visa res est, valdeq; oēs, sed hospes præcipuè noster, eo factō cōmoti. Itaq; nihil propius factum est, quā vt eum interficerent: Bōzij aut furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum susceptam à se Christianā religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profite-ri. id illi sibi non modò apud Deum salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hęc omnia insignia Bonziji postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere, ac lacerare decernūt. Quod vbi Tonus rescit, Christianis confestim totam rē iussit renun-tiari, eosque hortatus est, vt tumultus vitandi causā, eā iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorū amentia ac furor eò vsque processit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerēt in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causā ventita-bant. prorsus, vt nobis eius molestiæ vitandæ causā, in aliam vrbis partem migrare necesse fuerit.

Iam verò illa quoq; res accidit, nō minus euentu felix ac læta, quā initio tristis ac turbulenta. Adolescētes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finiti-mo venerant. dumque in ædibus nostris morātur, in fa-miliari & iuuenili colloquio (vt sit) vnus eorum alterius procaci interrogatione laceffitus, stricto mucrone in so-ciū præceps iracundia ferebatur; cū illū ex his qui ade-rāt Iaponij quidam (aderant autē fere centū) vi arreptū retinent, eiq; de manibus sicā extorquet: quo ille factō ita iratus inde discessit, vt aut eā vleisci iniuriā, aut mor-tē sibi met inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad
exsti-

exstimulandum iuuenis animum satis iam per se incitatum: patris quoque denuntiatio vehemens, ne suum in conspectum veniret omnino, nisi prius ab ædium præcipue domino apud quem res illa cōtigerat, doloris pœnas exegisset sui. igitur adolescens, amicis affnibusque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatū est, Christianos omnes magnopere cōturbauit; me verò potissimum, verentem, ne si ad manus ventum esset (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum verò Bonziji ciuibus quod cupiebant planè persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. iamq; se, quamquam in magno omnium moerore oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitii nostri defensionem instruxerant, aduentabatq; armatum agmen aduersariorum; cum iuuenis ille dux agminis repente præter omnem spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atq; ita (vt fecit) in patriam reuertisset. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta volūprate lætitiæque persusi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vsque perstiterint. Nec tamē inter hæc aliasq; difficultates, & Bonziorū insectationes, Domino Deo fauente, cessatū est. nam præter quotidianas cōciones & catechismū, Baptismi celebres varijs tēporibus cōplures habiti sunt. Ac primū ethnici quinquaginta nomē Christo dedere. deinde rursus circiter septuaginta. tertio deniq; Baptismo, cādidiati trecenti numerati sunt, è quib' baptizauimus dūtaxat eos, quos satis probè institutos Christianis præceptis inuenimus. ceteri qui minus adhuc idonei videbātur, in aliud tēpus reiecti. Christianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui prim' excessit è vita, Christianæ fidei veritatē illustri
sanè

sanè testimonio comprobauit. cùm enim iam ageret animam, sublati ad sydera manibus; Tem iangate mairo, id est, confestim (inquit) in cœlū migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati sunt. Ipse autē Regulus tamen nec dū Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonziorum seclus ac maleficia debitis vindicare supplicijs distulit; suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studiū plurimis rebus ostendit. primū enim nobis honoris causā familiariter sæpe conuenicendis nomen nostrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit: deinde aream templo ædificando optimam, materiamq; suo sumptu conuectam, operasq; decimas nobis attribuit ad arcis ruinas æquādas solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in tēpli verò ipsius apparatus & cultum familias septuaginta in ea vicinitate habitantes certum vestigal pendere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio perstitissent. Idem, quod Christiani ad templum, æstu maris accedēte, ægrè admodum veniebant, ingenti ponte ad ipsius templi valuas vsque perducto, facilem ijs tutumq; aditū præbuit. Auētus verò filiola (quam nos quod clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandā, quod fecimus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt eam videlicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

Hæc ferè in oppidis Cochinoco, & Ximabara gesta sunt: quam ego viranque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares nostros, interim dum ego abessem, præposui.

Vos etiam atque etiam obsecro fratres, vt pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quàm diligentissimè supplicetis. Ex portu

Maris Virginis adiutricis. v. Cal.

Decemb. MDLXIII.

IOAN.

IOANNIS BAPTISTAE
Montani Ferrariensis, ad Michael-
lem Turrianum è Societate Ie-
su in Lusitaniam.

NNO superiore in Iaponem perue-
nimus, & maritimum in oppidum
Christianorum descendimus, vbi Cos-
mus Turrianus cum vno è fratribus
nostris rem Christianam præclare ge-
rebat. quib⁹ ego cum nauare operam
ibidem vellein, in Bungum à Cosmo
idecirco sum destinatus, quòd sesquiannum iam ea prin-
ceps Iaponis totius Ecclesia sacerdotem desiderabat. Ibi
quanta Bungensiu & læticia & benignitate acceptus fue-
rim, exponere nimis longum sit. Regem ipsum etiam in-
uisi aliquoties, à quo semper honorificè humanissimeq;
tractatus sum, qui tamen ethnicus adhuc est, in ea secta
quæ nihil superesse post mortem existimat; Christianæ
tamen religioni tantum tribuit, rebusque nostris vsque
adeo fauet enixè, vt vnus è fidelium numero esse videa-
tur. credo propterea quòd omnibus ducitur, videtque
se ex quo tempore Euangelium in suis terris promulga-
ri ceptum est, non solum imperio, arque opibus au-
ctū, sed etiam filio, quod vehementer oprabat. Quod ad
conuersionem harum gentium attinet, Euangelium
longè lateque iam peruagatum est, & sanè probatur
in vulgus, & fere semper ad Baptismum, Dei beneficio
aliqui perducuntur. Ratio autem nostra cum illis agen-
di est eiusmodi. Quæritur primū quam sectam sequan-
tur. deinde, non modò quam ipsi p^{ro}fiteantur, sed etiam
reliq^{ue} omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita cō-
futantur, vt earum ope ac præsidio æterna salute. se ne-
quaquam posse potiri intelligant. Id vbi perceperunt,
docentur esse vnum rerum omnium opificem, qui ex ni-
hilo cuncta creauit, eaque omnia fungi officio præter

Am.

Angelos desertores, & hominem, qui è primo illo statu sua culpa exciderit, in quo ab Deo parente positus fuerat; idemque naturæ legibus, rectæque rationi aduersetur. Discunt deinceps, Deum esse trinum & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maiestati ac numini facta iniuria, infinitam quoque satisfactionem exigeret, secundam Trinitatis personam, cum genus humanum, aliave omnino creata natura soluendo non esset, humanitatem nostram vltro assumpsisse atque induisse, ut idem homo simul & Deus innocentissimus pœnam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo acerbaque persolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiam restitueret. Hæc illis omnia clarè & copiosè explicantur. tum ad eorum quæstiones probè responderetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur; atque, ut illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus superstitionesque deponituros. denique sacri Baptismi vis atque mysteria iisdem explicantur, atque ita Christo dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in hisce Japonicis regionibus hoc tempore è Societate sacerdotes septem, fratres quinque. multi præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuant. Sed vniuersi pro messis copia sanè quàm pauci sumus, nec nobis (quod faciliè credas) ab occupationibus multum superest otij. itaque subsidio vehementer indigemus. Pij deprecationibus tuis & cæterorum me valde

commendo. è Bungo. v. Idus Octobris. MDLXIV.

IX ALIA

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPT.
tistæ Epistola ad Ioannem Polan-
cum è Societate Iesu Ro-
mam.

VNC aliqua mihi de Bungenſium
Chriſtianorum pietate ac deuotione
dicenda ſunt: quæ virtus cum ſemper
in ijs apparet eximia, tum verò Qua-
dragefimæ tempore præſertim elu-
cet. nam præter aſperitatem vitæ pri-
uatam, & aſſidua ſupplicia voluntaria,
Chriſtiani ſexta quaque feria frequentiffimi in ſacram
conueniunt ædem: atque vbi de paſſione Domini pero-
ratum eſt, extinctis luminibus atrociffimè cuncti ſeſe
diuerberant. Equidem vt primùm interfui, attonitus rei
nouitate miraculoque, proſus obſtupui. Neque verò dū
taxat virorum hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in
hanc partem ſe admodum ſtrenuè atque acriter incitāt,
quarum nonnullæ cum me ſummis precibus obſecra-
rent, ſibi vt in templo ſumptis ne dignoſcerentur virili-
bus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſequi-
liceret, negaui ſcilicet: primùm id minus decorum arbi-
tratus; deinde etiam veritus, ne ſi ad cæteram aſtetrici-
tem & poenitentiam, qua ſe ipſæ pæne conficiunt, ver-
berum quoque tormentum acceſſiſſet, cærum aditent
vitæ diſcrimen. idipſum graui admodum ætate ſenes à
me magnopere contenderunt. Iam verò ſacræ hebdoma-
dæ officia, quo animi ſenſu ac lacrymis; Paſchalia autē
ſolennia quanto animi gaudio, atque hominum multi-
tudine celebrentur, dici vix poteſt. Nec ſanè minor eſt
Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam
pia ſimul & iucunda per eos dies ſpectacula committū-
tur, illuſtribus aliquot aſtionibus è ſacra hiſtoria laponi-
co verſu deſcriptis: quæ poëmata Chriſtiani magno ſuo
bono memoriter hauriunt, nāq; ea ratione & magnam
ſacra-

sacrarum litterarum partem addiscunt, & hisce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones quibus antea assueverant, paulatim dediscunt. Nam quid ego de Confessionibus dicam? quo in genere ita solertes accuratique sunt, ut aliud nil egisse videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer oprantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli scriptam Confessionem suam secum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me sesquianni totius (tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in ijs scriptis liquido comperisse: ea dispositione atque ordine in commentarium criminæ suis quæque diebus notata retulerant, cum ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confessionis obire consueissent. quæ mihi eorum diligentia eò laudabilior videtur, quod ex mediocribus interuallis peccata ritè confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorum verò octodecim mēsum errata in tēporum seriem digesta proferre, id verò in primis mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique cando re ita me sibi obligarunt, ut cum Christo Domino ingētes & agam & habeam gratias, quod me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quod auctoritate studioque tuo perfectum est, ut aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuosæ prouinciæ: quam ego ut ex instituto ac spiritu nostræ Societatis geram, peto ab te,

ut infirmitatem meam tuis ad Deum
precibus ac sacrificijs subleues.

è Bungo. vi. Idus Octob.

MDLXIV.

k

LVDO-

LVDOVICI FROII AD Socios in Indiam.

N NO proximo, Vocoxiura vico ab hostibus concremato, & exciso, Cosmus Turrianus cū Ludouico Almeida, & Iacobo Consaluo officij causa conquestus à Christiano quodam nobili viro Tacaxim oppidū Regis Burgensis æger naui deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contēdi febri frigorebusque vexatus, quæ me quatuor menses malè habuerunt. Eodem venit post mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Christiani omnes, quorum quibus licuit; aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodire, cæteris in littore præstolantibus, quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christiue tormenta necemque secū reputandā surgere è lectulo consueuerunt. Quin etiā primis tenebris multi cū se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione suimet pæne oblitipersistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni celestis imaginū, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, Socijs nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christiana quædam anus Facatensis; multis precibus vnā mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia veniebant virorum sæminarumque plenissima, è reliquijs illis amoris (sic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totū eius ceræ consecrationisque mysterium exponerat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro suis quisque copijs vel argentea theca, vel ænea, vel stanneæ vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine

IESV

IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucē clavis incisus. Templum autē ipsum, quod Firando, alijsque ex insulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & sacratio atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palcarum materia, è quibus parietes erant extructi, flammam ita auidē arripuit, non modò vt hospitium nostrum ædemque sacram, sed etiam quiddecim fere vicina Christianorum recta comprehenderit atque consumpserit: quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cum incensis domibus domesticoque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cum è cœlo densa nix caderet, vnà cum coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septini, octoniue, nostram tamen vicem magis quam suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio creptus est, & aliquid è suppellectili vestibulique, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones, & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea cum ægrotus decubirem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recipi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro cervicali: cò statim magna viriusque sexus hominum ac puerorum turba confluit, incommoda nostra & calamitatem, lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses: atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis rei familiaris angustiis, alij ad me conlegendum suismet vestimētis exuere se se, alij in cibum duas tresue cochleas, alij virides cepas, alij deniq; sylvestre allium afferre. aliquot etiā Firandenses, & Facatenses Christiani, qui in eam insulā anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octoue dies è

suis domibus misere Eius incommodi nuntio Firandum vicinasque in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum cœta magno omnium gaudio ac voluptate resecta sunt.

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vnà cum aureo textili, & simul vitrea vasa donanda principibus, Firandū Cosmus, vt ibi videlicet ab incendijs tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdam profanos ipso Cinerum die agunt barbari, vnus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium conijcit, qui vento adiuuante, ad eò vehemens ac sequum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij dynastiæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pæne temporis hauserit. quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoq; sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus coacti latronū & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisque nauigijs quibus aliò, si res ferret, auheretur sacra vestis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitumque recipimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, crepto ex assiduus occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet ijs duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis concionibus, cæterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis utiq; necessariâ Iaponijs excolēdis.

In

In ferijs Natalibus, atque Paschalibus, incolarum summa religio. Nocte Natali sub vesperâ ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri testamēto locos, sacrasq; Prophetarum prædictiones tempori accommodatas versu Iaponico decantarunt. Deinde solennia missarû sacra peracta sunt. Dominica in palmis cùm sacrum fieret, Passione Domini per vices, vt fit, recitanda, tanta populi cōploratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firādo, tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis cōfluxēre, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sæuiētib; eo die procellis atque imbris detecti sunt, quò minus acriter sese cædētes, sanguinemq; mittentes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore incensæ fecerunt, idq; summa cum pietate, & sanctimonia. Porro aquam Sabbato sancto benedictā, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiosè asseruādā sumpserūt, partim etiā Firandum, ceterasque in insulas atque oppida Christianis dono mittendā. Paschali verò die Dominico, ad summam gratulationem species tantum & pompa magna defuit cætera sanè egregia. Vnum dumtaxat palium erat nobis, quo eodem pro vmbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimū CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosea redimitus, & quamquam macie ita cōfectus, vt vix hæreere vestigijs posse videretur; valde tamen iucundè canebat, Dic nobis MARIA, quid vidisti in via? Cui respōdebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacillo pulsans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibum apud nos cuncti sumpserē, quod festis fermè celebrioribus factitant, præsertim verò die Visitationi MARIAE VIRGINIS sacro, quē diem præcipuo cultu atq; honore exigunt Misericordiæ sodalitia, cōiuij curatoribus in qualibet Ecclesia cōstitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctæ diebus, Firandi res accidit, ad providentiam Domini iustitiamque declarandam admodum illustris. Princeps Bonziorū erat in urbe quidam, Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquā Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus. cui⁹ scelere antea & Cruces præcisæ, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus à Societate nostra Firando pulsi exclusique fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamē vindicarat, eò quod Bōzcius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regij exercitus Imperator ynā cum Rege militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædijs delubrorum suorum. Id cūm Antonius apertè negasset, accensus ira misit continuò Bonzcius primū, qui Antonij villas, de inde sex circiter Christianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimvero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonziji improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, se se confestim rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio planè permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eò dignitatis gradu deiectū, Firandensis regni finibus in perpetuū exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona alijs possidenda assignaret: Quo statim facto; & Christiani molesto grauiq; aduersario liberati, & Bonzijs dedecus ingens, ac dolor iniustus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo tēporis spatium vicina insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Fernandus inuisit nec sanè frustra. nam & Christiani, ipsius aduentu nuntum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt: in ijs vetula quædam annuægens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisq; affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa lap-

ponis delubra superstitionis peregrinationib⁹ circumie-
 rat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptâ A-
 midæ vitam continebat, quam illi cum alijs diplomati-
 bus & indulgentijs (Ecclesiasticos enim ritus dæmon ef-
 fingit) Bonzj pretio ingenti vendiderant, polliciti, si co-
 amictu, supremo die suo offerretur, omnibus noxis solu-
 tam, rectâ ad beatas Amidæ sedes procu dubio peruen-
 turam Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes
 inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tum aderat Eam
 igitur Ioannes accersit iuber, si pauca de Redemptore ge-
 neris humani de quæ altera vita cognoscere cupiat. audi-
 turam se respondit mulier: verum enimvero falli, si quis
 idcirco se Christianam futuram existimet. Sed ubi dæ-
 monis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fide-
 ret, Euangelicam denique veritatem Ioannes aperuit;
 ut laponica ingenia facile rationibus cedunt, eius ora-
 tionem mulier ita approbavit, ut lacryis obortis bap-
 tismum continuo peteret. quid multa? solennes precatio-
 nes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliaque Bonzio
 rum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburē-
 da, sibi posthac sacrum fore nihil, aut religiosum affir-
 mans, præter nomen Iesu. ac deinde baptizata, tantam
 animi pietatem atque ardorem ostendit, ut cum vniuer-
 sos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea noue-
 rant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius,
 nunc autem metu duplicatum in amorem conuerso, ma-
 ximè diligunt: ac mirantur quæ prius præ imbecillitate
 corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum
 petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitâ-
 tem, & singulis noctibus orandi causa bis è cubili surgē-
 tem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum alijs Chri-
 stianis naui contendit, ut rei diuinæ interesset, & gra-
 num aliquod benedictum & ceræ, quam diximus, con-
 secratæ particulam à nobis exposceret.

Hiscæ rebus, alijsque peractis, quas ego breuitatis cau-
 sa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniâ Firan-
 denses Christiani magno nostri desiderio tenebâtur, mi-
 hi aut per Regem à Christiana religione, cōtra q̄ initio

simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere
 non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Anto-
 nio communicata, omnino visum est faciendum, vt sal-
 tem Fernandus eò sese conferret: vbi ille dum fideles in
 officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicosq; præ-
 ceptis Christianis instituit; interea naues Lusitanorum
 duæ in hanc oram è Sinis delatæ: quarum magistri cum
 iniussu meo Firandi portum inuchi nollent, Rex ratio-
 ne lucri coactus (nam alioqui, secus ac primis aduentus
 nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis, & Chri-
 stiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis
 familiaribus excusauit, quod bellicis districtus negotijs
 nondum mihi salutem nūtiari iussisset; & simul magno-
 pere petijt à me, vt Lusitanos, vrbis aditu ne prohiberem:
 se primo quoque tempore de mea quoq; introductione
 cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me des-
 cendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum
 ære suo se exadificaturos recipiunt. Rex tergiuersando
 rem extrahere, nosque iam apertè frustrari, cum eo ipso
 tempore oneraria, cui à sancta Cruce est nomē, aduenit,
 sanè opportunè. nam & sacerdotes è Societate tres Mel-
 chiolem Ficeredum, Balthasarem Acoftam, & Ioannem
 Capralē summa cum animi nostri voluptate ac lætitia
 nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem optimā
 præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego na-
 uem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc
 inflatis: & Petro quidem Almeida nauarcho pro excel-
 lenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruan-
 tia, facilè persuasum est, vt vela submitteret statim, ibi-
 demque sublisteret: mercatores autem siue nauigatio-
 nis nausea tedioque, siue alia quauis de causa, nullis ra-
 tionibus de sentētia deduci potuere quò minus scaphis
 oppidum peterent, & mercimonia exponerent. mag-
 no illis ea descensio stetit: namq; à furibus igne apothecis
 eorum iniecto, non exigua mercium parte vel flamma
 ventoque sæuiente consumpra, vel etiam ab ipsis furi-
 bus inter eam trepidationē ablata, aut eorū circiter duo-
 decim miliū damnum fecere. Interca Petrus Almeida,

qui

qui iactis anchoris, ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu meo Regi aperte denuntiat, se nisi nobis restituitis nequaquam appulsurum. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret; nobis & urbem intrandi, & sacrae ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die natali D. Barptolemæi Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cum se præter spem, voti composites factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuvimus, ei que gratias egimus. accepti sanè frigidè, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem templi continuo animum adiecit. ex onerarijs Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem MARIAE VIRGINIS egimus Balchafare sacrificante, & magno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio à nobis de hac Mirandensi commemoratione multis de causis laboratum est: primum quòd ita mandavit Antonius Quadrius: deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deferantur: tum ut iacta à nobis in animis perorum, qui sanè præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem nostra opera perducantur: postremò Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant, ad merces distraendas ac diuendendas opportunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungenis regis hortatu, atque auxilio ad oppidū Rimani regni Cochinos peruenisse, eamque Ecclesiam, quam hostes affixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, ut ad se ego & Balchazar Acosta veniremus; Caprali, &

Fernando Firandi relictis, quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non ipse modò, sed etiam Meacensis vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum causa, è remotis vrbis amplissimæ partibus ægrè admodum ventitât. Cuius profectò res gestæ satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perseuerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumelijs, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus est; tantū constantia, patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regeque iam ipso æquo ac beneuolo vratur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidē Ecclesias septē instruit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc, & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusius cognoscetis. Vos ego patres, fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificijs precibusque memoriam mei retineatis. Firando, Quarto Non. Octobr. MDLXIV.

IO ANNIS FERNANDI AD
Franciscum Petreium è Societate Iesu.

Et si putabam vos de rebus Meacensibus è Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamē cum Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco venissent, faciendum mihi existimaui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerem. Anno superiore, cum Gaspar ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacaium Christianorum hortatus precibusque se recepisset; Didacus quidam neophy-
tus

tus ad Xamaxinodonum in ius adiit, debitam sibi à nescio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xamaxinodonus ut agnouit, per ludibrium sine Christianus interrogat. Ego verò sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, sequæ ex-usanti quod tyro esset etiam nunc; æcrius instare denuo barbarus, & urgere, ut aliquid in medium afferret. Necessitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitate, deque æterno totius vniuersitatis parente cæpit nonnulla differere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magistro tuo, ut ad suam mihi doctrinam declarandam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quòd si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione deposita, Sacaium illicò ad Gasparem excurrit, eique iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis, qui ibidem aderant, communicat. illi negant se dubitare quin ea sit insidiosa euocatio; proinde nequaquam eundem. omnino probabilis erat ea sententia: verumtamen, ne cui, verbum Dei audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit; qui, quamquã proposito vitæ periculo, libens discessit, ea cõditione, ut nisi intra quattriduum reuertisset, minus commodè cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor: nec tamen redit. pro mortuo scilicet, vel certè malè accepto est habitus. mittitur de communi sententia Meacum vnus è Christianis Antonius nomine, ut cuncta Sacaium explorata cerraque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentij opera Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum Socijs tribus Gaspar profectus (ij sunt Iaponij Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri)

Xamaxi

Xamaxino donum & Quequidonum Baptismo lustravit. Erant ambo venefici, & demone familiariter vrebantur. iidem iuris Iaponici peritissimi, summaque prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipso Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione belloque consulebantur: Christianæ autem religionis adeo acres aduersarii, vt in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonzij ipsorū præcipuè opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autē diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis addita: quem librum ad communem omnium utilitatem salutemque sunt edituri. Sanè grauem ex eorum conuersione plagam ac dolorem Bōzij accepere, præsertim quod illos imitatus Xuicaïdonus quoque, vir in Iaponicis meditationibus exercitatissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad Christum accessit, atque inde in patriam reuersus passuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque profecit, vt cō Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta, eorumque familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, & de sacra confestim exstructa. quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post Laurentij discessum, à Bonzijs ethnicisque ad defectionem sollicitati lacerassetque partim altercationibus, partim etiam ludibrijs & insectationibus, non modò non ab incæpto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelij diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus cognitis, Gaspari persuasit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imori castro, vnus diei distat itinere sese conferret, causamque Christianorum apud eum ageret. Ab eo Gaspar benignè acceptus, cū de rebus diuinis ipso valde approbante verba fecisset, summa eiusdē voluntate obtinuit, vt Imorenses ethnici Bonzijque nechristianis negotium postea ne facerent. quare Christiani mo-

ai molestia liberati & magnopere confirmati recreati-
 que sunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu
 Gaspar adiunxit, postridieque Meacum reuertit. Ex eo
 tempore in agri Meacensis munitis oppidis quinque ad
 passuum non vltra quinquaginta millia totidem Eccle-
 siæ institutæ dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium
 tanta esse fertur in Gasparem animi propensio, vt cum
 Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Eccle-
 siam à Moridono tyranno vexari, pijs ipsorum discuf-
 sis cœtibus, euerso templo, areaque ipsa per vim occupa-
 ta; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Mo-
 ridonum scriberet, gratum sibi esse facturum, si Chri-
 stianos commendatos haberet, eorumque templi in-
 stauracionem atque ædificationem adiuuaret. Eam e-
 pistolam Rex insigni cuidam viro dedit ad Morido-
 num in castra leucas triginta vltra Amangutium perfe-
 rendam; eiusdem epistolæ separatim exemplo ad Chri-
 stianos Amangutianos allato, qui propterea magnam
 in spem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de
 Meacensibus rebus in præsentia scriberem, vt tam læti
 nuntij quàm primum in Indiam peruenirent. Gaspa-
 rem ipsum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litte-
 ræ, quas Bungi itinere pergens alius nescio quis ferre di-
 citur, vt speramus, propediem subsequantur. Hacten-
 us de alijs. Quod verò ad me ipsum attinet, te per I E-
 S V M C H R I S T V M R. P. obtestor, vt mei in sanctis
 sacrificijs tuis nominatim memineris, atque id ipsum à
 reliquis omnibus Socijs peto: quò ipsorum deprecatione
 placatus mihi Dominus tantum virtutis imper-
 tire dignetur, vt Societatis nostræ disciplinam ac
 leges ad finem vsque vitæ custodiam. Fi-

rando. vi. Idus Octobris.

MDLXIV.

LVDO.

LVDOVICI ALMEIDAE AD Socios in Lusitaniam.

Omplectar his litteris, fratres mihi carissimi, ea dumtaxat, quæ mihi, certa la-
ponis obeunti loca in itinere contige-
runt: nam cætera nostri Meaco, Firan-
do, atque aliunde, ad vos ipsi perscri-
bent. Anno proximo Pater Cosmus
Turrianus, Vocoxiura, ubi tum com-
morabatur, misit me, duo in oppida regni Rimani ad
prædicandum Euangelium; quibus in oppidis intra ter-
tium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infi-
mæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouî-
le CHRISTI perducti sunt. Atque illa quidem iam
cognouisse vos arbitror: Barptolemæum Regem valde
potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobili-
tatis parte conuersum ad Christi fidem, aliosque dein-
de complures. Didicistis præterea, ut opinor, Vocoxi-
ura vicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemæo
attributus, cum ædificijs, tum verò neophytis in dies
quàm feliciter crescere cæperit. Hunc adeo lætum rei
Christianæ progressum cum diabolus ferre non posset,
Bonztios permultos è popularibus Barptolemæi soli-
tate non destitit, quoad facta coniuratione armisque
clam sumptis, Reges ambos repentino impetu aggressi
Barptolemæum, quòd idolorum cultu sublato pha-
na ipsa Deo vero dicasset, regno deturbatum, in ar-
cem quandam compulerint, intra quam sese contine-
bat hoc tempore; fratrem verò eius, quod in regnum
suum patefecisset aditum Euangelio, dimidia fere par-
te oppidorum suæ ditionis exuerint. In eo tumultu,
Vocoxiura vicus, iniecto furtim à vicinis hostibus ig-
ne, confestim incensus est. Cosmus in Rimani cuius-
dam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui
periculo cognito statim præclare instructis nauigijs
duobus ad opem Ecclesiæ temploque ferendam adue-
nit: quod tamen ipsum unà cum ædibus Christiano-
rum

tum agricolarum, cum iam Cosmus, ut dixi, nauigium conscendisset, inspectantibus nobis eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris oculis graue admodum, & acerbum. Vicus primum exustus ac dirutus is, qui modò & conuenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti, quorum pijs vocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant, raptim in naues impositi, dilapsique: cætera neophytorum turba cum liberis atque familijs, sine testò, sine cibarijs, sine vllò præsidio relicta crudelitati hostium atque sæuitiæ. Rebus igitur desperatis mœrentes cursum direximus ad portum, qui primus regni Bungenſis occurrit, Iucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nonnulla accidere; è quibus hoc vnum in præsentia exponam. Cum ad alias eius oræ stationes, tempestatis caussa, coacti sumus appellere; tum ad quandam regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, passuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facilè princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, ut diximus, nauigijs duobus erat profectus. Eò igitur delati, quòd Cosmus valetudine admodum vteretur aduersa, descendimus; ibique dies octo substitimus. quo tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingens fieri cæptus; quod neminem è sacerdotibus nostris antea viderant. Verùm noctu ferè ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iusserat, omnia ipsorum arbitrio compositum iri; sponderatque, ipsum filium Regem, itemque nepotem, in exilium ituros; Cruces Christiano ritu defixas auxilium iri, Christianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat causæ cur neophyti minus apertè Cosmum inuiserent, quorum erat numerus ferè octingentorum. Ipsi verò pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, ut conuerti

pre-

precandi formulas, pleriq; etiam Catechismus totum tenerent ij, curabar Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad tempus personis, de Christiana religione, Gentilique superstitione certarent; idque tanta cum animi voluptate, vt perspecta gentis huiusce fides ac pietas, omnem pæne acceptæ cladis dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque so latium nobis humani generis hostis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorij nostri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterent: quo maximè tempore neophyti spiritalium sermonum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus I eo (quod alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumque nihilominus Bonziji furerèr, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit; vt inscientibus nobis arma capere, ignemque cœnobijs Bonziorum inferre, summam præsertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonziji, furere desierunt. Verùm quia commoratio nostra diuturnior, periculosa neophytis esse videbatur, idque ipsimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magnaue mutæ beneuolentiæ significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungenis oræ tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophytorum animos, epistolis, inter eos terrores atque discrimina confirmare, totiusque rei exitum expectare constituit. & quò esse ibi tutò liceret, ad regem Bungi me misit, duarum & triginta leucarum itinere: vt is de mansione sua cum Tacaxiano Præfecto per litteras ageret; quod Cosmus ipse propter valetudinem longius progredi nō auderet. Rex erat eo tempore Vosuqui (d oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmi que mandata exposui, Rex valdè lætatus Cosmum in suis versari finibus, prorinus mihi dedit ad Præfectum epistolam; Cosmo arcam ædesque ad habitandum attribueret, & ex incolis, Christianum, quicumque vellet, fieri permetteret, Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem autem, Cosmum regni proceribus

bus per litteras magnopere commendauit. Post mentes verò duos, cùm Christianam rem parum procedere cognouisset, duas edidit tabulas ornatas auro, nigroque colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram vnus è nostris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellât) leucas à Tacaxi septem. Earum in vtraque rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cãuit quàm diligentissimè. Primùm enim edixit licere in suo regno, summis, medijs, infimis Christianos fieri: deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis præcones, aut impedisset, aut vlla ratione læsisset: tertio declarauit placere sibi in perpetuum tota sua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum sanè, quantopere Christianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus, Perentibus nomine Bōziorum quibusdā, vt nos exterminaret; alienum esse eius dignitate, ferre qui Deos suos tam impudenter, tam contumeliosè proscinderent; infames item edacitate carnis humanæ (hoc enim illos nō pudet crimen nostris obijcere) & quocunque pergerent, euerfiones atque excidia secum afferentes: cùm hæc, inquā, & alia sexcenta in nos probra iactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agitur, ex quo hi homines in hæc loca magno vtrique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc verò quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitijs supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. deniq; omnia mihi ex eorum hospirio secunda acciderunt: quin etiam filio magna mea voluptate sum auctus, cùm nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi cōmodi religionis vestræ defensio? proinde cauete, ne in posterum ad me istiusmodi verba faciatis. quo illi responso fracti abiectique cessere. Idem fere Meaci contigisse cognouimus, cùm Bonzij ex ea vire Gasparem Vilelam exturbare conarentur. Mos est Iaponiorum, cùm aliquam pecuniæ summam principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eam pecuniam exigant.

gant. Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meares Bonziji detulerant ei, qui causas ipsorum apud Regem agere cōsueuerant, ut idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (ut erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere, & chirographū apud se detinere constituit, quoad clarius, quæ tradebantur à Vilela, cognosceret. Adit igitur & audit hominem magno cum assensu: redit iterum, ac tertio: denique clariore oborta sibi luce Christianus efficitur. atque hac maximè ratione Dominus hominē hunc, sicut & ceteros qui se haud difficiles præbent, ad veritatem ab errore traduxit. Verum, ut ad institutam narrationem reuertar, tabulas ego regias ad Cosmum misi, quarum vnam Eduardus Syluius Cauaxirim promulgandi Euangelij causa pertulit. Ego in regia vrbe moratus sum à natalitijs Domini ad Paschatis vsque peracta solennia. Interea quanta, quàm assidua concionum frequentia; quàm crebri Baptismi; quæ in publicum hospitale caritatis officia; quot elemosynæ; ferijs verò Natalibus, quàm pia è sacris historijs spectacula exhibita, per quadragesimam, qui ardor animorū, quàm graues, quàm acerbæ poenæ à neophytis vltro susceptæ: paschali bus denique diebus quàm festiuæ ac iucundæ gratulationes tum publicè, tum priuatim extiterint, quoniā ea vobis minimè noua sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus Cauaxire dum incensus rei Christianæ studio, immemor cibi potusq; ad Euangelium dies ac noctes prædicandum incumbit, grauem morbum è summo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abest autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta) Cosmi iussu ingenti labore perrexi; quod è perpetuis imbribus amnes ad cō intumuerant, ut vado transmitti non possent. Ita coactus de recta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, statremque nostrum offendi humanis omnibus remediis, in magna diuinorū solatiorum copia, destitutum; tracicque pæne extrema confectum: sic prorsus, ut nonnulla, quæ mecum ad instaurandas ægroti vires attuleram

ram

tam, parum illi exhausta propè iam naturali virtute pro-
 fuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequàm migra-
 ret è corpore, magno desiderio tenebatur, noctem quie-
 tam nactus, ipsius Cosmi iussu Tacaxim cum nauì trās-
 uexi, quem acceptum amantissimè, officiosissimeque
 tractatum, Cosmus frustra sanare conatus est: decem su-
 peruixit dies: sumpro bis corpore Domini lætus abiit,
 præclaro nobis cum virtutum aliarum quæ in ipso elu-
 cebant, tum verò Christianæ humilitatis ac patientiæ
 documento relicto. Quàm multas ille, sui præsertim ad-
 uentus initio difficultates, & incommoda perculit! quot
 imbecilli corpusculi vexationes poenitentiae nomine
 subiit! quanta verò industria, quāto fuit studio Christia-
 nę religionis propagandæ! equidem nil vidi simile, ces-
 sabat nunquam. itaque præter cæteros labores, non la-
 ponicas modò, verùm etiam Sinenses, quæ multo diffi-
 ciliores cognitu sunt, didicerat litteras; artemque Iapo-
 nicæ linguæ grammaticam, & copiosa lexica primus
 ipse confecerat. Sed redco ad Cosmū. Is eo ipso tempore
 ab rege Rimanorum accersitus, tametsi cum eo congre-
 di vehementer oprabat, atque ob id ipsum etiam in op-
 pido Tacaxe remanserat; prius tamen regem Bungi con-
 stituit tota de re facere certiore: binas interea litteras
 ad Rimanum dedit, quas cum mādatis ego deinde sum
 subsequutus: ignoscere moræ: ira de se meritū esse Bun-
 gensem, ut illo inconsulto proficisci fas esse vix duce-
 ret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam
 Leonis patriam esse iam diximus. Eò ut perueni, me vi-
 so, & profectionis meæ causa cognita; neophyti, dici
 vix potest quanta lætitia affecti sint. Serum erat diei: ro-
 tum id tempus confluentibus ad me salutandi causa
 datum est: Baptizati quoque nonnulli; in ijs ethnici cu-
 iusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Chri-
 stianis sanctè institutam habebat, non modò sese Deo
 commendare iam cæperat, verùm etiam Christianæ
 doctrinæ rudimenta memoriter hauserat. Postera luce
 ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum inter-
 uallo deueni. Rex cum cætera comitate, tum etiam

cœna me excepit; multaꝓe de Bungensi re percontatus, quod ad Cosmum attinebat, ita respondit: Cochinoꝓum suæ ditionis emporium esse Christianoꝓum (quadringenti & quinquaginta fere neophyti numerantur) eò Cosmum posse concedere, ibique expectare, dum debellatum esset; daturum se, qui me illuc vsque perduceret, mihiꝓe arcem, ac domum in vsus Cosmĩ assignaret. itaque factum est; cessuꝓe res è sententia. Cosmus bona Regis Bungẽsis venia conscendit statim, & Cochinoꝓum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus est; nullaꝓe interposita mora, neophyti solum purgare, ædesꝓe instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominũ virtute ac probitate magnopere delectatus; istud præcipuè mirabatur, cùm temporis spatium non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recẽti re, nullis hostium minis aut denuntiationibus de suscepta religione potuisse deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt. è Bungo. Pridiè Idus Octobr.

MDLXIV.

SELE-

SELECTARVM
 EPISTOLARVM
 EX INDIA
 LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDAE AD
 Societatem Iesu, in Indiam & Eu-
 ropam.

T communis officij ratio, qua ad allo-
 quendos litteris amicos absentes impel-
 limur, & præcipuus animi fructus, quæ
 vos percipere ex Iaponicarum rerum
 cognitione intelleximus, me hortatus
 est, ut cōfectum Dei beneficio iter Mea-
 cense, carissimi fratres, hac epistola
 vobis exponerem. Cum statuisset Præfectus noster Cos-
 mus Turrianus, ut ego & Ludouicus Froius Meacum
 eo consilio peteremus, ut ipse quidem maneret ibidem,
 & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem ut
 Ludouicum illuc vsque profecutus, quod ad spem pro-
 pagandæ in ijs locis Christianæ religionis attinet, com-
 perta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Ri-
 mani agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi
 Turriani domicilium est, ab ipso Cosmo non sine ma-
 gna beneuolentiæ significatione faustisque precationi-
 bus ad naucmvsque deducti, solutis anchoris eo ipso die

1. 9

ad vr.

ad urbem Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt generare ac numero, bidui fermè operam adiuuante Domino sanè quàm præclare posuimus. Cùm iam hora profectiois adesset, à neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam etiam (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu sese credere, vt nos iam in salo stantes, affari sibi liceret, Ioannes verò dynasta proprio nauigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolomæum regem intendit, qui paucis ante diebus Cosmo Turriano Crucem auream dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secum semper tulisset, non modò magnis è periculis euasisse, verùm etiā multas ex hoste retulisse victorias. Id argumentū suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmum, cupere tamen aliā sibi vicissim ab eo remitti; eam, quòd Cosmi fuisset, maiore etiam apud se in honore futuram. Crucem igitur Joanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem; additæ muneri ab Ludouico Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Christiana religione bene merenti, fratres *carissimi*, *felices bellorum euentus* ab immortalī DEO precamini. ijdem enim & Barptolomæum & Christianam religionem hostes oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungen-sis Regni Ximanique est limes, atque inde Funaium terrestri decem fermè dierum itinere, non sine summa difficultate perreximus. nam præter vim frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diurnus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuerimus: cùm interea defatigatis corporibus ad rescificendas vires in diuersorij nasturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Cutamis est pagus, à Funaiio millia passuum septem & viginti, egregio templo visendus, quod ibi Christianus quidam extruxit. In

eo pa-

eo pago noctis vnus demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum conuenire septimo post die placuit, deque suscepta peregrinatione facere certiorē. Ille verò nobis benigne & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenses commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani visuntur aliquot: in ijs noster hospes in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos affecit solatio, cum totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, vt orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & regibus Christianis; ad vniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad vnumquemque nostrum, qui versamur in Iapone, descenderet; tum pro conuersione ethnicorum, sed regis Bungi præcipue, supplicaret: longam inde pertexuit seriem petitionum, certis in singula rerum capita obsecrationibus distributis: tam copiose præterea de contemptu mundi, tam scitè de alliciēdis ad Christum Iaponijs proceribus disputauit, vt eius pietatem vehementer admirati fuerimus. Quid multa? nostram vicem Doctoris officio functus est. Nos Funaium inde reuertimus. Funaiio Meacum versus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verum aduersa tempestate Funaium reiecti sumus omnino ter: cum ipsi palam neophyti faterentur, se nobis contrariam à Deo nauigationem enixè precari, vt apud se Naralem Domini Diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnus: quo tempore non destitimus vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari; cum ipsi quoque Bonziji ementito corporis habitu se mulierum cæribus inferentes, clam ad nos audiendos accederent, iidemque à suis popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facile cederent. per eos dies Tonus ad Christi ouile aggregatus est, insigni nobilitate vir, ingenioque præstanti. Iā Natalitia Domini aderant: ijs ingenti Christianorū gaudio celebratis, de quo soluimus, &

vento secundo ad insulam nomine Hiu sanè haudquaquam securi peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: vectorum mira colluuiēs Lunam, Solem, ceruos, aliasque belluas vario ritu adorantium. Metum augebant præterea in oculis nostris recentia aliorum naufragio reliquæ & sarcinæ fluctantes. Verum tamen nos Dominus, quo nitebamur uno, ad eius quam diximus insulæ portum, leucas à Bungo quadraginta perduxit. Eius circuitum insulæ passum aiunt patere milia fermè trecenta. Quattuor in regna diuiditur, oryzae ferax. Locus autem ipse, ad quem fumus apulsi, Fore, gentis vocabulo nominatur. Ibi aliquot reperi Christiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex ijs quidam in primis honestus, continuò nos gratulabundus inuisit: noctemque totam apud nos traduxit, alijs nullis nisi de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis Christianæ Japonium. Filium annos vndecim natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISTI dicauit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor præcipuè, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI sacerdotes adesse, insperatè gaudio elata, postridie confestim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene longo interuallo se contulit, verboque Dei refecta, vespere cum suis domum reuertit, eaque ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies octo ibidem commorati, sex iacolis conuersis ad CHRISTVM, eadem naui Xiuaquim (nam eò vsque erat conducta) sexto die prouehimur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium è Būgo petentibus. Hyemis initium erat asperitima: iuga montium niue cooperta, quæ assiduè cadebat densa adeo, vt iam tum experiri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum interesset. Ibi quòd nullam in cursu maioris formæ nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infesta piratis loca (incertum magis, si rigor, an metu) quem petebamus portū beneficio Dei

Dei tenuimus. Sacaïum inde peruentum est, cùm quidē proxima nocte incendium eminus apparuisset nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta consumpta sunt. Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Christianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam misit nobis instructo maiore nauigio, in quod è nostro myoparone transcendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & amanter excepti sumus. Domum habebat peramœnam in vsus hospitem atque aduenarū intra ædium suarum sepra more patrio separatam ac propriam: eam nobis ad diuersandū assignauit. Ibi post quietem, nobis affuit illicò Sanctij ipsius vxor & liberi (quod ex ipso congressu facili apparuit) admodum ingenuè & liberaliter educati. Horā circiter iucunde fuere nobiscū: inde recepere sese. Ac Ludouicus quidē Froius, q̃ ita omnino statuerat, postridie bene comitatus Meacum iter intendit: ego remāsi, vt negotijs quibuscūq̃ expe-
ditis, sine mora subsequerer. Ille cū ad oppidū Ozaquā vespere processisset leucas à Sacaio tres, ea ipsa nocte flāmis ædificia illius oppidi nōngenta deleta sunt. qua re perterriti neophyti, qui Froium deducebant, veritiquē ne quid illi ab oppidanis incommodi accideret (quod nostri nominis fama iam valde percrebuit, rumoribus improbissimis dissipatis, nos vrbium clades & exitia circumferre) patrem ex vrbe quā occultissimè rectum eduxēre, coque ipso die tanta vis niuium cœlo delapsa est, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hisce difficultatibus Meacum Froius euasit incolumis. Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate, in magnos incidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti dies ad eō vexauēre, vt p̃æne confecerint. Eo autem toto tēpore Sanctius in me curando planè paternam assiduitatem ac diligentiam præstitit; cū & nocte ipsemet cum duobus tribusve ministris ægrotanti mihi sedulò adstaret excubaretque, & vxor ac filij subinde me amicissimè atque humanissimè inuiserent. Neque verò medicus defuit præstanti eruditione Christianus. Conualui deni-

que Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendum iter nondum suppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cuperent, interea prædicare Euangelium institui. credidère octo, baptizatiq̃ue sunt. ad quos inflammandos excitandosq̃ue, Sanctij quoque & filiorum spectata pietas & ardor animi, vt puto, non mediocriter valuit. Per eos ipsos dies Sanctij filia venit ad me, nomine Monica (grandiori natu foemina prosequente) fusisque ritè precibus coram Deiparæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere consueui, ad me verba fecit in eâ sententiam, vt diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse: & eiusdem CHRISTI, Virginisq̃; Matris instinctu decreuisse iam pridem virginalem vitam ad mortem vsq̃ue traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, tondere comam, quod apud Iaponios relictæ seculi susceptæque vitæ seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere, vt se in vilibus ministerijs pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu dies noctesq̃; peruolutanti: præclarè intelligere sese, quāto id cum salutis suæ periculo futurum esset; proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, collaudato puellæ consilio, primùm admonui, vt secum reputaret etiam atque etiam, se tenera esse admodum ætate (sexturn decimum agebat annum) necdum expertam varias doctrinæ artes insidiasq̃ue, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere consuevit. sanè, si ad extremum vsq̃ue spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmiū à CHRISTO Domino laturam in cœlo: sin fortè offendisset, enimvero & sibi met detrimento, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fratrem auxilio sperare se dixit & de se ipsa,

ipsa, & de inimico generis humani victoriā: sese periclitandi causa quid in eo genere posset, triduum totum, & quidē magna cum animi sui voluptate atque lætitia per inediā trāsegiſſe: itaq; statuſſe apud animum suū, qui in eo ieiunio & vires & solatia sibi suppeditaſſet Iesus, eundē sibi cæteris omnib⁹ in difficultatibus affuturū. His ego auditis, tam pium eius propositū admiratus, hortatusque etiam atq; etiam, vt vigilaret in retinenda constantia; virginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filię voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maximē de causis esse nefarium. Primum quod vir sit ethnicus, & colendis Idolis adprimē deditus; deinde quod Monicę auūculus; postremò qđ ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminē esse tota vrbe Christianum, quicum filiam matris possit honestē coniungere; perditum idololatram per eam occasionem facilē ad CHRISTVM posse conuertere: denique sibi non esse iam integrum, quippe qui conscijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filiam cnixē cupienti desponderit: vereri se, vt inimicitias & inuidiam sustinere possit, si rem inchoatam, ac pænē confectam, repente reuocare nitatur. quæ cum ita sint, tamen quoniā id matrimonium saluis Christianis legibus cōtrahi nequeat, se omnino, quicquid ego velim, esse facturū. Laudavi pietatem hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregiē prudens, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicam salutaribus præceptionibus instituere. quas illa cum & eximia quadam animi submissione, & magna gratiarum actione semper exciperet, priscaſ illas mihi Virgines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitę sanctimoniam in numero cælestium collocauit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & precationibus dedita: cubiculum habet remotū ab omni domesticō strepitu, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legendi scribendique bene perita, dat operā. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vnde-

vndecim natus. Is, porcū stanti mihi, quem sibi modum
 statueret amoris in I E S V M Christum Deum suum ac
 Dominum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius caussa pro-
 fundam, & quamuis minutissima in frustra dissectus, me
 Christianum esse profiteat. Interim ego iam firmior cē-
 peram esse. Itaque nostrorum monitu, qui Meaci versan-
 tur, ethnicum quendam adire constitui in Sacaians
 finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas &
 opes in vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedi-
 bus conficere me Sanctius nequaquam est passus. nam
 & longius erat, & ego vires nondum planè receperam.
 Lesticam ab eo sum coactus accipere cū lesticarijs duo-
 bus admodum leuem, commodè sedēris hominis dum-
 taxat vnus capacem, quadrata forma, fenestellis ad la-
 tus additis, quæ ab insidente aperiri claudique ad libitū
 possint, quo maximè vehiculi genere vtuntur nobiles
 ornatu magnifico, & opere quàm elegantissimo. Sic igitur
 ad eum quem dixi dynastam alieno ministerio dese-
 xor. Scribam habebat Christianum apud se: cuius bene-
 ficio nobis & facilis ad eum paruit aditus, & de rebus di-
 uinis agendi benignè potestas est facta. Comes erat mi-
 hi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus.
 Is cū de vanitate plurimum Deorum, de Iaponicę super-
 stitionis origine, itemque de vno rerum omnium opifi-
 ce & cōditore vero Deo disliceret, (auditores autem ad-
 erant præter Dynastam viginti) eosque ipsos statueret
 iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens ap-
 parebat omnium approbatio: scriba verò gaudio trium-
 phare, quippe qui Christianam religionem ante suscep-
 rat. & cū omnes eo sermone commoti, tum tres præci-
 pue nobis aures deinde sæpius præbuere, baptizatique
 sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem
 Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe
 Sacaiō sex, reuersus ad Sāctium, dixi, discedere postredie
 statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire cer-
 tum esset, velle se, ait, nonnulla mihi è suis thesauris ostē-
 dere. Ritus est Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac
 diuitijs præstant, hospitibus paulo honoratioribus in
 digressu

digressu benevolentiae causâ praeberè spectanda, quae apud se se pretiosissima sunt. id est, omne instrumentum necessarium ad potionem herbae cuiusdam in pulverem redactae, suauem gustu, nomine Chiâ. Est autem modus potionis eiusmodi. pulueris eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, conijciunt in fictile vas, ex eorum genere, quae porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eos usus ollam antiquissimi operis ferream, figlinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciendae. Haec igitur Iaponiorum est gaza, nec sanè apud eos minoris, quam apud nostros homines annuli, gemae, & carbunculi atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum aestimatores atque proxenetae. Puluis autem ipse magno admodum pretio venit, eiusque propinationem solennes praecedunt epulae. Quinetiam certae aedium partes dicantur hisce conuiuijs, quarum est mira mundities, nec in alios patent usus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystrum educimur. Inde scalae nos excipiunt cedrinae, admirabili quodam artificio elaboratae, eademque ita purgatae mundaeque, ut nunquam ad eam diem calcatae pedibus esse viderentur. per eas in atriolum ascendimus. inde arcto aditu in coenaculum ducimur conuiuium destinatum, usque adeo egregio perfectum opere, ut hominum manu fieri potuisse vix credas. pars erat eius coenaculi armarijs instructa more nostro. Stabat è creta nigerrima focus vlnae ambitu; ipsa nigredine (quod mirè) splendorem aequante lucidissimi speculi; olla tripodi ad modum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optimae conditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa non fert) quam genere ministerij, & munditijs elegans. Eximia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus praeter

terea quamvis in maxima discumbentium multitudi-
 ne strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad mo-
 destiam & gravitatem mirè composita peracto prandio;
 nixi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Christianos
 in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius
 portionem quam dixi Chià, sua ipse manu miscuit
 nobis atque porrexit. Deinde suppellectilia, quæ tunc ibi
 erant, exposuit. In ijs ferreum tripodem exiguum, paulo
 plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ, cum a-
 peritur, operculum. Eum ego tripodem atrectans mani-
 bus, quod vetustate rimas ageret, ferruminatum duo-
 bus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius cum
 in primis nobilem esse Iaponis totius, sibi quæ aureis
 constitisse mille & triginta, quamvis cum ipse longè
 pluris faceret. Porro hæc instrumenta sericis tegumen-
 tis inuoluta conduntur arcubus pretiosis. Alia præterea
 minimè vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non osten-
 dere se, quod ad manum non essent, verùm in reditu pro-
 laturum. Quæ vobis æstimationes minus à vero ab-
 esse videantur, si reputetis id quod res est, Meaci esse
 quendam ex principibus civitatis, qui vasculum fictile
 ad vrccoli magnitudinem, in usum eius quam dixi, por-
 tionis, aureorum triginta millibus æstimet: omnino
 carius, sed certè multi non deerunt, qui decem mil-
 libus cum eo libenter decident. Nam quæ tribus,
 quatuor, quinque millibus æstimentur, id quæ frequen-
 ti commercio, alia vasa plurima sunt. Atque etiam
 gladijs quibusdam est eadem apud Iaponios dignitas,
 iamque profectionis instabat hora. Salutata igitur vxore
 Sanctij & liberis, in suburbanum quoddam, ientaculo
 de more præparato, deducor ab ipso Sanctio, eiusque fi-
 lio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio
 corporis cultu, quod ad honorem meum id pertinere ar-
 bitrarentur. Ab eo comitatu digressus, ad amnem deuenio
 nauigabilem hora post Solis ortum tertia, ab vrbe
 Sacaiō nouem millia passuū. Præstolabantur ibi me duo
 nauigia, quæ nobis Christianus vir, Imorensis castri pri-
 marius, factus de profectione mea certior, ad tempus oc-
 cur-

currere iusserat. quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter natus annos, in humero scelopum gerens, virili planè ac militari corporis habitu; in altero largè & copiosè cœstructa cibaria. Is, vt me ad conscendendum inuitauit, continuò mihi mandata parentis exposuit. ignoscerem sibi, quòd ipsemet obuiam mihi non prodijisset: se id cupisse vehementer, sed quòd recentem hospitem Gasparem Vilelam sibi deferere non liceret, vicarium eius officij misisse filium; qui me domum vsque perduceret. Ad montis radices in quo summo castrum est positum, aduerso flumine sub occasum Solis delati, quòd arduus admodum & asper ad iugum vsque restabat ascensus, descendenti mihi præsto fuit lectica: & quamquam accelerantibus gradum lecticarijs, circa medium clium oppræssere nos tenebræ in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima; sed opportunè obuiam habuimus è castro, cum accensis funalibus homines: quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate. Castrum est totius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni dirione, qui rerum fermè potitur hoc tempore, ibiq; cum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ij postero die cum animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiæ, conuenère vestitu serico versicolori, inauratis fermè præcincti pugionibus, & quidem tanta hostrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi positos perinde alloqueretur vt reges. Crux erat domi nostræ posita; hanc vbi suppliciter adorauerunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedere. Inde multa sciscitanti, quæ pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia (quod hominum genus & secta, laponicarum omnium vehementissimè Christianæ religioni aduersatur) itè quæ alij alia percontati, cū Gaspar ad omnia respōdisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum.

factum. quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adi-
uimus etiam salutandi causa Regem, quod semel quo-
tannis Gaspar facere consueuerat. Ille verò nobis non
poculum modò porrexerat (quod summum honoris in-
diciū est) sed etiam, quamdiu apud eum fuimus, flexis
æquè ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis v-
trunque dimisit. Insula est passuum mille & quingento-
rum fermè circuitu ad montis eius radices, quam gran-
dis ambit fluuius, & in ea templum Christianæ religioni
consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus,
& miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad
CHRISTVM adiungendi. qui, ut eadem sacram in vr-
be Sacaio ædificandam curarem, non modò me multis
rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ
genus id est) in eos sumptus quinquaginta milia libera-
liter detulit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in a-
nimo. Ad hanc igitur insulam missæ celebrandæ gratia
Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostrâ
tenuitate exornauimus in posterum diem. Tum prima
luce Christiani affuere: Gaspar diuina peracta re, de ma-
trimonij Sacramento sermonem habuit, quod nonnulli
cuperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptiza-
ti sunt etiam nobiles serè octo. Inter quæ me rursus è fri-
gore tormina corripuere acerbissima. Meacum igitur
Gasparis hortatu delatus æger decubui menses duos.
Exacta dein hyeme, ut cœlu intepuit, recreatus, quæ cir-
ca Meacum sunt Christianorum loca, quod ita Cosmus
Turrianus mihi mandarât, lustrare constitui. de quibus
ad vos pauca perferibam, quoniam quidem separatim
res Meacenses è Ludouici Froij epistola cognoscetis.
Naram igitur veni primùm, dici vnus itinere. Vrbis ea
ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longè
potentissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gra-
tia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate
duos adij protinus, hortatusque sum, ut sacri Baptis-
mi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domi-
no gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem dedu-
xere munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis
erat

erat præcellus è lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, ut eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula exsisterent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cū ad tertium statim cubitum, aquarum copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimum quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis ædificandi causa distribuit. Illi porro certæim ædes extruxere magnificētissimas, contignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas. Illud verò præcipuè delectat intuentium oculos, quod non priuata solum ædificia, sed mœnia etiam ipsa turreſq; tectorio inductæ sunt læuissimo prorsus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena commista, sed candidissimo quodā chartæ genere subiungunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate figurarū oculos retinent, & in quingentesimum annum atque eò amplius durare dicuntur? Oeci porro & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiusdem materiæ tabula. parietes pretiosè cælati præcis annalium monumentis. quod inter effigies est spatij, totum id inauratum est. Columnæ cum epistylijs ac spiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus è medijs eminent eiusdem operis rosæ peramplæ, vi suque pulcherrimæ. Iam verò lacunaria tum alijs commentis opificum, quæ dicendo assequi nequeo, admirabilia, tum verò tabularum iuncturis adeo artificiosè latentibus, ut quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera mirabile visum est cubiculum vlnarū quaquauersus quattuor & semis, è ligno croceo vndatim crispante, venustatis eximia, ita polito ac splendido, ut cum speculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipsius materiæ fuisse minime credidi, quod ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Huic ædium dignitati hortorum respondet amœnitas, quibus dici nihil puto possit iucundius. Multa sunt

m

Meaci

Meaci visenda, sed nihil ad hæc. Itaque non immeritò locus hic confluentibus vndique animi tantum & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concionem ad neophytos habitam adiuvimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylæa triplici constant atrio cum totidem peristylis. In primo aditu egregij sunt operis lapides scalæ, quibus in summis, ad postes ianux, colossi duo præclare facti cernuntur, clauas, quasi custodiæ causa tenentes. post tertium denique peristylum, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiosè factis ascensus est. Valvas colossi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septenium cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ & filiorum, latera ipsius cingentium. Pavimentum omne est è quadrato lapide. Sed miraculo præcipue sunt columnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine planè visenda, quarum singulas caxarum decies, hoc est aureorum quinque circiter millibus constitisse, codices & rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura conuellit. Tectum eo quo dicebamus regulæ genere affabrè & variè laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum ut videatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus cœnatio Bonziorum sanè magnifica, & eadem qua templum ipsum structuræ atque operis firmitate, vlnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porro cubicula in duos diuisa ordines, & ceterum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli sunt Occi, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnus & dimidiatæ ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, ut vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in usus domesticos, & promptuaria visuntur artificiosissimè elaborata. Iam verò culinæ quanta mundities, quod id Japoniorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Ahera quibus aqua ad potandum calefit (frigida enim neque

lyeme,

hyeme, neq; æstate bibunt) vlnæ altitudine, duorū digi-
tū crassitudine, oris ambitu vlnarū triū, stant ex ere pu-
rissimo. Culinā riuus præterfluit. Tota nocte, vt in ma-
gnis ædibus (conclauia numerantur minimum quat-
tuor & viginti) laternæ collucēt. Ab huius templi ædi-
ficatione sexcentessimus iam annus est. Stagnum habet
ante se vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta
plenissimum piscium, graui pœna proposita, si quis
eos attigerit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus di-
catum idolo, à quo diuitias, honorē, vitæ diuturnitatē,
& quicquid in hoc seculo est oprabile promissum sibi
cultores inani spe delusi, miserandum in modum exspe-
ctant. Itaque magna in veneratione & honore apud Ja-
ponios est. Adeuntibus, pratum occurrit primum, aspe-
ctu grato, herba non vltra dimidium palmum excre-
scēte: pratum excipit lucus, isque densissimus; hunc per-
petua & equabili ad templum vsque latitudine limes in-
tersecat, passuum longitudine circiter mille, planus ad i-
ter vsque medium: inde in cliuum assurgit lapideis gra-
dibus vlnas binas inter sese distantibus. Vtrinque admi-
ssa pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt meridia-
no dici tempore totus pene limes opacetur: stipitibus ita
crassis, vt ex ijs moli in vsum cuiusuis quamlibet capa-
cis onerariæ naui confici possint. Sanè cedros ex ijs vidi
complures vlnarum quinque ambitu, rotunditate planē
tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiā
riuulus. Vt propius ventum est, duplex apparuit ordo pi-
larum è lapide quadrato cum basibus, iaterna superim-
posita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco
inauratis cælatisque magnificè, & lapideo regmine tur-
binato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant later-
næ è solido metallo, item auro coopertæ, opere admo-
dū sumptuoso. ex vtraq; parte stant quinquagenæ, quā-
rū singulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila
nomen ostentat aureis litteris incisum eius, qui delubro
laternam quamq; dicauerit, annua pecunia in vsum per-
petui luminis attributa. Tum ingēs domus Bonziarum
exsurgit nobiliū fœminarum, quæ annū egressæ quintū

& quadragesimum, sese delubri ministerio manciparunt. Student cultui corporis, ornatu serico, & maxime peregrinorum ex toto sapere religionis causa assidue confluentium, leuandæ sibi dant operam. Ex hac Bonziourû domo porticus admodum pulchra ad vsque adyra pertinet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antistites sunt, quorum vidimus aliquot intra sedentes togis amplis è serico indutos, testosque capita pilcis plus dodrantem altis. In eam autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud est in eadem sylua delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris : nisi quòd laternarû est etiam pretiosior cælatura, & auri maior copia. Circa, est atrium candido & nigro stratum lapillo, medicis consitû malis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in singulis interuallis vase lapideo collocato, quod fructa continet, altitudine haud supra bines dodrantes, iucunda rosarum & florum varietate commissa. Inde, quòd redeuntibus domum, minus nobis erat deuium, phanum inuisimus aliud extra nemora positû consecratum Idolo Daibur, quæ vox magnæ sanctitatis denotat virum. Huius phani frons ianuas habet tres, sed vnâ præcipuam: atrij verò latera singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id quadrata forma vlnas omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publicè ratio, vt quanta cuiusque mensura sit, primo statim intuitu intelligas. In eius atrij medio est phanum vlnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese ostentant colossi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea stant ianitores ad latera, truci admodum aspectu, vlnarû quatuordecim altitudinis, instar turrium, membris inter se præclare conuenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cælo præesse vulgus opinatur, calcantque pede singuli dæmonē. In medio autem tēplo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentem Xacā in terlocant. Xacæ statua ex ære cyprio in ampla & pulchra qui-

quiescēs rosa, quattuordecim vlnas latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, lignæ, sed omnes affabrè admodum auro intectæ, radiis tanta claritate micantibus, vt intuentis aciem pæne perstringant. post hæc, alia duo simulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam cælorum præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia. porro ex vtraque templi parte pulpitiū cernitur. ea est quadriforis mansio, parietibus duarum vlnarum altitudine. Interius alia est eiusdem formę domuncula, in eius medio stat cathedra eximię maiestatis. Totum verò suggestum parua ambit operis egregij porticus, trium dodrantium latitudine. Iam verò lacunaria templi columnæ cedrinæ sustinent octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ambitu vlnarum trium & semis Templi conditi, septingētesimus annus est. Annis viginti exstructum perhibetur fuisse. Idem anno abhinc quadringentesimo conflagrauit, ac restitutum est denuò, sed nequaquam pari magnificentia materięque præstantia, quod ipsum indicant lapideæ columnarum bases ex incendio relictæ, quarum amplitudo, longè maiorem columnarum formam postulare liquidò cernitur. Iam verò extra peristylum templi, turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita, tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magnitudinis, vt eam dimensus præsentē me neophytus quidam, vlnarum os duarum, sex ambitum, trium & semis altitudinem; æris verò ipsius crassitudinem dodrantis vnus dimidiatique compererit. Suauissimum edit sonum, exauditurque longissimè. Qua templi patent fines, itemque vrbe tota, & circa urbem passuum ad duo circiter millia plurimi cerui & palumbes non modò vagantur impunè, sed etiam recta ciuium subeunt, atrectante nemine, propterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monasterijs, ne sim longior, hætenus. Quæ postquam rogatu, vt dixi, neophytorum inuisimus, postridie Nara Tochim leucarum quinque interuallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis incolis ingenti lætitia, credo quòd

quòd Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cum Gaspar plurimis maximisque occupationibus impeditus eos adire non posset, nullum adhuc è Societate nostra conspexerant. Gens est fere nobilis, præfectus Cubum cognatione attingit Itaque vulgo cum adeunt hominem, nō nisi celsitudinem ipsius inter loquendum appellare mos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquā. Multa de quibus ambigerent singuli quæsiere: precationi verò mirum omnes ij quā dediti sunt. Digredienti autem mihi nō modò munuscula quædam obtulère beneuolentiæ causā, quæ, ne se contemptos putarent, recusare non potui; sed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dederē. Itaque Sauam, sed à Tochi leucas, iter intendimus. Id castrum in editissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amœnissimo, quippe omne circa spatium, cum aliæ formosæ varij generis arbores, tum cedrus plurima pinusq; conuestit: & inde in subiectos agros apprimè consitos frequētēsq; ædificijs atq; cultoribus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum tendimus, medio firmè itinere, stratos equos duos, & quidē optimos nullo scissore conspiciamus, sagittarijs fere quia decim comitantibus, quos nobis Christianos omnes, Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiā miserat. Igitur Tochianis domum remissis, & gratis actis, nouo comitatu Sauam magna Christianorum voluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, vt nos lautius exciperet, simul etiā, vt nobis occurreret in itinere, venatum ex oppido excesserat eo ipso die. sed in nos idcirco nō incidit, quòd opinione celerius ambulauimus. Sauæ porrò diuertimus ad ædem Christianorum sacram, cui coniuncta domus est Socijs nostris excipendis, itemque separatim laicis, qui se se nostris hominibus comites dederint, è credrina ferè materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longissimo, vt dixi, gratissimoque prospectu. Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorū & clientium manu, opum ingentē afferens, nō sine magno quidē & labore quæsi-

quæsitum & impendio, quippe non canes modò, sed etiam quosdam homines fera malè multauerat. Pictam in templo Christi resurgentis imaginem, quam è nostro effingendam exemplari Franciscus egregij artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur primùm venatorio nondum ornato deposito: deinde me perbenignè salutat Franciscus, agitque gratias, quòd ad se tam longè contenderim; rum, veritus credo ne mihi fessò de via molestus esset, magna cum amoris humilitatisque significatione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminētissimus: nam & statura Iaponijs quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est. Accedit summa cùm in armorum vsu dexteritas agilitasque membrorum; tum Iaponicę superstitionis legumq; peritia: quod ille studiū cùm ad veritatem religionis Christianę transtulerit, tantos breui tempore processus effecit, vt Dei magnitudinem assidue prædicare, cæterosque ad virtutem exemplo vitæ, plenisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sanè ego cum ex abdito quodam loco exaudiu cùm ad domesticos aliquot, quorum erant ethnici nonnulli, de fide Christiana differeret, doceretque quantum inter patria Idola Deumque verum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eò deuenit, vt diceret, nò modò fidelis ministri, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac neminem apud se futurum. Atque hæc viri fides religioque eò admirabilior est, quòd vix ante annum ad Christum adiunctus est, cūque semel tantum à Baptismo Gaspar inuisit. Castrum est Sauæ finitimum, cuius qui potitur à Daiondono rege descuerat. Hunc quamquam magno proposito periculo nò dubitauit adire Franciscus, nobis qui Sauæ remanseramus, enixè Dominum pro ipsius incolumitate precantibus: tantaque prudentia tractauit ingenium rebellis, vt quocunque voluerit flexerit hominem, cumque Daiondono, cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiā attulit ea res, pacem

pprantibus. Nec modò secularia procurauit ibi Franciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta, primarios quosque eius loci viros desiderio Christianæ religionis accendit. Paulo post, alium dynastam conuenit ethnicum, cumque cum familia tota conuertit. ij paucis ante diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adiuncti sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Christum eadem felicitate traduxit, quos ego cum exclusus temporibus baptizatum ire non possem, ad Gasparem scripsi Meacum, ut aliquem eius rei causa ad illos mitteret, quod eorum Baptismus ad Christianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Sauræ & conciones, & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & varia sciscitantibus incolis factum est satis. Baptizati præterea nouem: in ijs claro admodum loco natus adolescens, qui de Christianæ fidei mysterijs à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauram vsque leucarum decem interuallo Baptismi causa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare paratam: quam ego ne occasionem amitterem, quamquam mœrentibus digressu meo Sauranis, inde discessi. Et quia Sacaium petentibus periculosa quædam loca erant prætereunda, Franciscus non modò necessaria nobis ad profectionem omnia, sed etiam sclopiis alijsque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino quicquam est passus nos inter illud impendere. Compenset Dominus egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos verò carissimi fratres pro eiusdem salute Dominum assidue deprecamini. Sacaium ut veni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici rursus excipiunt. Triduum substiti dum nauis soluerent, nec interea neophytos confirmare, officijque monere destitimus. Cognoui etiā Monicæ virginis in suscepto cōsilio constantiā: quæ ab alio quodā Meacensi proceri non mediocriter expetita, oēs conditiones animo excelso repudiarat. Sed cum iam hora profectionis instaret,

Imo-

Imorensis oppidi Princeps, qui magna virbrum nobiliū manu Sacaium ad me salutatum accefferat, itemque è Sacaiano grege Christiani primarij nos viatico instructos, honoris causa ad nauem vsque deducunt, nauarchoque commendant diligentissimè. Comes verò navigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medicus eximia eruditione atque existimatione vir, qui à superstitionibus patrijs conuersus ad Dominum, non modò communis officij laudem, verum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetit; seculoque planè relicto, se ad nostram Societatem aggregare decreuit. Itaque vt prorsus exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, vt in Bungum, aliove se mecum adducerem. Cessi facilè hominis precibus, iussumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretiosum dumtaxat ornatum corporis retinere, quò facilius nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa fere specie ducuntur, aditus patefieret; ad Cosmum Turrianum inde perduxī, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione concionari iam de rebus diuinis instituit. Idemq; nuper in vrbe Sacaiō tam sumptuosè indui, & tanto comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine versetur in domesticis ministerijs apud nos. Verum ad rem redeo. Sacaij conscendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertio decimo secunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntijs de re Meacensi, Ecclesia illa tota valde gauisa est. Quarto post die Vosuquim perrexi, vt regem inuiserem, à quo humanissimè acceptus, petij neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem exstruendo: ille verò non arcem modò nobis ad mare secus arcem optimo situ, verum etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redij: Funaiō perueni octauo die Ximabaram, quò Cosmus etiam Turrianus trigesimo circiter ante die Cochino se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethniorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti pau-

eis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adicere, & concionanti cum aures præbuisent, magis etiam quam antea professo ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigiisque duobus per amplis ipsorum opera comparatis, Cochino cum magna nos turba longè prosequente reuigamus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pereriz Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochino quinque circiter & viginti, misit cò me Cosmus ad Lusitanos visendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo post die ad eorum confessiones audiendas, & sacrum missæ faciendum è Bungo peruenit. Hic dum vterque moramur, me Barptolemæus rex Omuram ad se per nuntios euocat. Ego approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponio comite viro sectarum Iaponicarum in primis petito, nec Christianæ religionis ignaro. Aduentu nostro Barptolemæus, qui neminem ex nostris biennio toto vidisset, valde lætatus est. multa deinde percontatus, addit veteri se, ne familiares sui, & ij quidem quibus maxime fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Christianæ doctrinæ rudimenta dediscant, itaque renouata institutione opus esse. A cœna igitur è domesticis suis primarios euocat, iubetque arrectis auribus nostrum sermonem excipere. Non omitam hoc loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinentia. primum ad mensā, diu renitente ac repugnante me, peruicit denique, ut loco superiore quamuis inuitus accumberem. Sublata mensa, familiariter se inter me & Iaponium comitem interloquitur, & studiosè docet hominem (eo enim utebamur interprete) quam potissimum in sententiam ad suos quorum optimè norit ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in inferiorem locum seorsim ac demissè in famulorum turbam eo sese consilio recipit, ut se ipsa exemplo suo demonstraret, quantus honos

Euan-

Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeat. Ac prima quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum esse omnium creatorem euidenter ostendimus. Tum declaratum est, quæ laponiorum numina, quis Christianorum Deus esset infinita bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cum stupentes audirent, magno prece videlicet lætabantur, sese ab inanum Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse traductos. Reliquis verò diebus actum de cœlesti beatitudine, pœnis inferorum, aliisque rebus eiusmodi, quas maximè neophytis initio proponere consueuimus. Et sanè talibus egere monitis visa est mihi Barptolemæi familia: nam ipsius quidem Regis in fide constantia planè vicie expectationem meam. Quæ viri laus eò maior est, quòd nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo ipso nomine à popularibus suis per summum scelus atque perfidiâ regno spoliatus, finibusque suis exactus est, vix vno sibi relicto puero victus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cum ad sanitatem redirent, veniamque supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ ut ad se primo quoque tempore veniam, inde mihi necessariò in Bungum esse proficiscendum. Cochinocum ergo traieci minimè tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum appulso, duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præclarè instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti sunt. Cosmus interea in febrim inciderat: ea simulatque leuatus est, in Bungum ab eo discessit, tum aliarum rerum causa, tum verò ut Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ procuratione succurrerem. Primo post profectionem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in comune posui. Candidatos

etiam.

etiam aliquot Christianis præceptionibus probè institutos, sacro fonte abluimus. Tonum ego præterea, & ille me vicissim inuisit, audijsque cum suis perattentè de rebus spiritualibus differentem. Quin etià cœmeterio Christianorum, quod illi mirum in modum expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo exstruendo, & in alios etiam vsus, insulas tres excelsa consitas pinu benigne largitus est. porro grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum. quod cùm alijs rebus plurimis clarè perspeximus, tum illa præsertim. Instabant anniuersaria quædam ethnicorum festa ludice celebritatis eximie, ad quæ, vt apud nos ad Corporis Christi solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consueuerant. Cùm se Christiani affuturos negarent, enimuero Bonzijs cæterisque indignum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam, ne patrijs dijs & ciuitati vniuersæ, sibi denique ipsi tantam inuri contumeliam sinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deferant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis interesse, quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minus idolis, mihi certè meisque iussis hoc date. Illi verò in proposito omnes obfirmati, Quidquid volueris, inquit, nobis facito, leges nostras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digressi, in templum sese vniuersi recipiunt, martyrium fortiter expectantes. Et sanè (vt acris sunt & vehementi laponij ferme dynastę natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non illic fuisse mactatos. Sed eorū fortassè multitudine territus, iussit illis renuntiare, quoniam in sua religione tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos vltra non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque cōfirmati sunt. E principibus ciuitatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper est mortuus. Is, quod ære suo templum additis liberaliter hor-

tis

tis exstruxerat, & Christianam religionem non modò contra cæteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonū, vbi opus esset, egregiè tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublatus. Hunc neophyti, vt mutuā inter se Christianorum caritatem publicè ostenderent, quam magnificentiā extulère: feretrum cum Litanijs & precibus magnaquē cereorum ardentium multitudine septingenti fere neophyti sequebātur. arca vespere conditus est circumfusa serico. postidie lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera ad ostium septi, latera ad monumenti caput, impositis opere politissimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac visitur. Verum de Ximabaranis hætenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundā: ibi hæc scribebam ad vos septimo Cal. Nouembr. MDLXV.

LVDOVICI FROII AD Socios in Indiam.

NNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ causa proficisceret, quod multa esset ibi messis, operarij pauci; mihiq; comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludovicum Almeida. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, vt ea potissimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitui cundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, vt ille iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses, & alia nonnulla de Japoniorum natura moribusque probè comperta persequerer; omiſſa peregrinatione, ego quòd mearum est partium hisce præstabo litteris: vos autē maior videlicet huiusce gentis mi-

tis miseratio capiet, reputantes quanto artificio, quantâ
 solertia sagacissim⁹ ille humani generis aduersarius, per
 speciem religionis, cæremonijs plurimis ritibusque de-
 ceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducatur, ac
 pertrahat. Ac primum in eorum animis prorsus extincta
 est notitia omnis, non modò CHRISTI liberatoris
 nostri, verùm etiam vnius Dei rerum omnium opificis.
 Superstitionum verò permultæ sunt sectæ, quarum quâ
 quisque voluerit liberum est sequi; sed præcipuè duæ,
 quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complu-
 ra visuntur cœnobia non modò Bonziorum, sed Bon-
 ziarum etiam vario corporis habitu, quippe alij inter-
 nis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus
 distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi.
 ab ijs Amidani magnopere dissident. Bonziji porrò ferè
 omnes magnificè habitant, habentque perampla vesti-
 galia. Iisdem cœlibatûs indicitur, nuptias contraxisse ca-
 pitale est. In phano medio aram excitant: in ea signum
 Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, mulie-
 brem in modum auribus perforatis, in rosa item lignea
 confidet præclara ad aspectum. Ingentes habent biblio-
 thecas, cœnationes ad cibum vnâ sumendum, æramen-
 ta seu tintinnabula, quibus ad preces horarias exci-
 tantur. Vespere præfectus certum vnique argumen-
 tum ad meditandum proponit. à media nocte ante aram
 templi, alternantibus choris quasi matutinas recitant
 preces è Xacæ libro nouissimo: prima luce horam vnâ
 singuli meditando consumunt. mento capiteque sunt
 raso. amplissima peristylia cōstruunt, & in ijs Fotoquio-
 rum (hoc nominæ Iaponij quidam sancti appellantur)
 sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt au-
 tem Bonziji clari vt plurimum genere: namque Iapo-
 nij proceres multiplici prole onerati, quibus filijs am-
 plum satis patrimonium relinquere se posse diffidunt,
 hos ferè ad Bonziorum numerum aggregant. Insignis
 eorundem sacrificulorum est auaritia: omnes confici-
 dæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro mul-
 ta chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmoni-
 bus

bus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant scœnore, danique cautionis causâ syngraphas creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sanè frequens eorum, quos Ianambuxos vocitant, crispante ac vibrato capillo. ij res vel amissas, vel furto sublatas ita comperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoscere, sciscitantur. Horum preces in vtranque partem multum valere creduntur. Itaque preces eorum faustas æquè dirasque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terue millenni simul montem quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem pœnitentiæ nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint (quo ipso tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi iam laurea donari, & in cæteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pileolis qui non nisi summum capitis verticem tegant: atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragrant, seque operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes pulsus catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alio nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesque ipsos per diuinationem demonstrent. Ij in præcelso montis Iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Iisdem (vt fertur) è capite quasi corniculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traieciunt maximos vnus arte dæmonis, qui vt infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic cum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem, aut sub vespere sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transitq; per mediū eorum

cœrum

cœtum. ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac mē-
dullis insidet superstitio, vt nullis deinde rationib' pos-
sit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam
monte sese Iaponijs visendum præbere. Quisquis maio-
re beatarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, cō-
ferebat eò sese, eamque visionem expectabat : denique
oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vs-
que sequebatur recessus ad foueam profundissimam.
in hanc dæmon desiliens, cultorem vnà secum ad inter-
ritum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem
ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio re-
uocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis ad lo-
cum vsque occultè prosequitur. Compareret ibi dæmon
humana specie non sine splendore quodam. Hunc se-
nex dum venerabundus adorat, adducit arcum propo-
rè filius, emissaque in spectrum sagitta, pro viro vul-
pem immutata repente figura confixit. Inde fugientis
eruorem bestię persecutus, ad præcipitium illud, quod
dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mortuo-
rum, quos dæmon per eam speciem ante deceperat. at-
que ita & a præsentē parentem interitu, & cæteros ab o-
pinione vsque adeo pestifera liberauit. Ad hæc locus
est frequentibus Bonziorum cœnobijs admodum ce-
lebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorque
perhibetur fuisse Combendaxis veterator callidus, arte-
que dicendi famam sanctimonię consecutus ; cū ta-
men diabolica planè iura legesque descripserit. Inuen-
tor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgò
Iaponij vtuntur. Is cū ad senectutem peruenisset, sese
vltrò defodit scrobe profunda quadratę formę, cubi-
torum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis
aperiri omninò vetuit, neque enim in præsentia mori
se; post aliquot milles millena annorum millia virum
quendam doctrinę laude præstantissimum in Iaponis
regna venturum, nomine Mirozu : tum se quoque de-
mum è fouea proditurum : interea sessum diuturnis la-
boribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepul-
crum lampades ardent multę è varijs eò missę prouin-
cijs

eijs; persuasum est enim genti, quicunque in id monu-
mentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos non
in hac modò vita diuitijs auctum iri, sed etiam in altera
ipsius Combendaxis patrocínio futuros incolumes.
Eius porrò cultui qui sese mancipant, intra ea cœnobìa
quasi claustra concluduntur, capillo in speciem abdicatæ
vitæ secularis abrafo, cùm tamen ibi deinde, prout
eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutentur.
in illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ sunt, præter mag-
nam laicorum turbam, Bonziorum sex circiter milliâ
numerantur. Mulieribus aditus eò non est, capitali si
acceserint pœna proposita. Fatonochaiti præterea
domicilium est Bonziorum. Hi magnam puerorum
turbam varijs artibus ad omne doli furtiqûe genus e-
rudiunt. Si quos eximia nacti sunt indole, hos de regum
singulorum edoctos prosapia ac stirpe; & procerum ri-
tibus; armorum etiam vsu, dicendiqûe arte exercitatos;
regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo consilio,
vt sese regum filios ementiti, per commendationem
speciemqûe nobilitatis conciliata mutui nomine pecu-
nia, bene nummati ad se reuertantur. Itaque locus is
tanta est apud Iaponios infamia, vt si quem ex ea disci-
plina fortè deprehenderint, confestim interimant; nec
tamen impostores idcirco ab improbitate malitiaque
discedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet am-
plissima syluestrium hominum regio, leucas ab vrbe
Meaco trecentas. Bestiarum pellibus induuntur, toto
hirti corpore, ingenti barba, mystacibus maximis,
quas paxillo subrigunt potaturi. Vini gens auida in pri-
mis, ad bella ferox, formidulosa Iaponijs. In prælio sau-
ciati, salitis aquis abluunt vulnera, id vnum genti reme-
dium est. speculum gestare dicuntur in pectore; ad ca-
put gladios alligant sic, vt in humeros manubrium desi-
nat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari soli-
ti sunt. Aquita perampla est vrbs in regno Iaponis Ge-
tuano. illuc frequentes commeant mercimonij causa, i-
temqûe vicissim ad eos Aquitani, sed rarius, quòd illuc
delati, ferè perimantur ab incolis. Multa erant præterea

n

in hoc

in hoc genere quę scriberē: sed ne sim lōgior, ad Iaponio-
rū infanias redeo; qui ad memoriā sui nominis propagā-
dam illud vel maximē pertinere arbitrātur, inanis glorię
cupidiſſimi, vt quanto maximo apparatu pompaq; vita
functi ſepeliātur. Funerum autem & exſequiarū in vībe
Meaco ritus cuiusmodi eſt. Hora circiter antequam do-
mo efferatur cadauer, ante icoꝝ turba veſtitu quā-
optimo ad roguſ anteit mox propinquę ac noī: mul-
ieres progrediuntur amiētū candido (color ille funeſtus
eſt) verſicolori velo caput obduēt. familiā etiā pro ſuis
quęq; facultatibus ducūt, albo itē ornatu ſubſcico. quę
verō dignitate atq; opibus præcellunt, cædrina ſingulę
magnifico apparatu & artis eximię lectica vehūtur ſcū-
do loco incedunt pedibus viri permulti ſunt pꝛuſo ve-
ſtitu. Longo deinde interuallo Bonzius, earum ſuper-
ſtitionum antiſtes auro ſericoque reſulgens lectica ge-
ſtatur ampla & præceſſa pꝛeſioſi operis, Bonzijs ſu-
patus ſerē triginta paraſatis linteatisque, atro ſuperindu-
tis pallio textu pertenui. tum cineracco quidam veſtium
colore (nam iſ quoque funeſtus eſt) accenſa pꝛælonga
pinea face, demortuo (ne offēdat erretue ignarus via-
rura) iter monſtrat ad pyram. Huic Bonziji ſerme ducen-
ti incedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quem
defunctus in vita pꝛæcipuē coluit: ſimul etiam ingens
catinus ad roguſ vſque tintinnabuli vice pulſatur. tum
chartacei duo perāpla & expanſa figura caniſtri pꝛæfixi
haſtilibus, chartaceę item reſę varij coloris copiā con-
tinent: quos qui geſtant, tardiori procedentes gradu,
ſic haſtilia ſubinde concuriunt, vt flores illi paulatim
in ſpeciem pluuię decidant, ventoq; flante ſpargan-
tur: cum videlicet imbrem argumento eile aiunt, mor-
tui animam ad paradisi gaudia penetraſſe. poſt hæc
autem, octo prima lanugine Bonziji diuiſi biſariam,
pꝛælongas arundines cum vexillis cubitalibus, qui-
bus item idoli nomen inſcriptum eſt, per terram a-
neciſa trahunt cuſpide. Tum iſſdem inſignes litteris,
ardenti incluſa candela decem laternę feruntur, ob-
ductis velo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo

cine-

cinereis vestimentis pineas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammam iniiciant. Eodem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis adoperti exiguis admodum pilcolis mento subligatis, è nigro fulgente corio forma triquetra (quod apud eos honoris indicium est) iisdem schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quò magis celebretur, pone certus homo tabellam ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine, albo velo tenuissimo rectam, inscripto ex utraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens magnifica defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisque præcatis habitu manibus. ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille suus, cum in terris ageret, scriptum reliquisse perhibetur, cuius præsidio meritisque vulgò se compotes fore salutis existimant. Cadauer filij subsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modò dixi pilcorum insignibus. Ut ad locum exsequiarum peruentum est, Bonziji vniuersi & cætera simul turba cum strepitu ærumentorum catinorumque horæ spatio dæmonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maximè modo fit bustum. Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo crassiore ita præcincta est, ut singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus patèat. In medio fouea referta lignis, tecto eleganti opere ex undulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere (piscibus tamen exceptis & carnibus) præsertim verò carycis, medicis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti causa prunis impositum, & lignum aquilanum in disco. Ut igitur cò deuentum est, lecticæ vinculum iniicitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certatim manu apprehen-

denes vociferantur, vt diximus: postea totum septum
 introrsus terna lustratione circumcunt. Deinde lætica
 pyræ superimposita Bonzijs earum cæremoniarū anti-
 stes, carmen effatus, quod circūfusa turba nequaquā in-
 telligat, accensam faculam ter supra caput in orbem id-
 circo circumagit, vt eo significet gyro, defuncti animā
 nec originem habuisse, nec verò finem aliquando habi-
 turam esse. Rotatam inde faculam abijcit: hāc duo è de-
 functi filijs cognatisque arreptam stantes ad læticæ late-
 ra ad Solis ortum alter, alter ad Occasum, super cadauer
 ipsum mutuo sibi quasi honoris & officij causa ter vbi
 porrexerint, deinde in lignorum struem iniiciunt. Super-
 infunditur oleum statim, cum aquilano ligno & alijs o-
 doramentis, prout copiarū suppetunt, magnoque incen-
 dio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad mensam
 accedūt, & aquilano ligno in vaporarium indito, solen-
 ni suffitu parentem quasi iam ad cœlestium numerum
 adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta,
 merces laborum Bonzijs pro dignitate persoluitur: Anti-
 stiti quinque vel decem vel etiam viginti auri nummi:
 cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum nu-
 merus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonzio-
 rum turba dimissa) vel busti ministris, vel pauperibus
 vlcerosisque relinquitur. Postridie liberi cum affinis
 & amicis ad rogam reuersi, cineres, ossa, dētesq; demor-
 tui in vas inauratum imposita, domum r. ferunt, ipsum-
 que vas veste contactum in medijs ædibus locant. Fre-
 quentes adiūnt iterum Bonziji ad priuatas exsequias: cæ-
 demque septimo die denuò repetuntur. Deinde translati
 certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato
 imposito lapide, in quo ductis à summo ad imum vsque
 maioribus litteris, nomen describitur dæmonis, quēcun-
 que demortuus in vita coluerit. inde cōtinuis diebus ad
 sepulcrum se filij conferunt, ibi spargunt rosas, ibi cali-
 dam apponunt, vt habeat defunctus, vnde sitim leuet.
 nec solum die, sed mense etiam & anno septimo priua-
 tos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, inge-
 ti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemijs.

Omninò

Omninò in hæc funera impensa fit à locupletioribus aurcorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumque. nam quorum tanta est inopia, ut funeri sumptus desit, eos per nocte ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquiliniū abiectos humi defodiunt. Aliud est etiā genus funeris, quod virtutibus in ora præcipuè maritima ducitur. Ij cū Amidæ sese eximio quodam cultu deuouerint, eius visendi cupiditate flagrant, mortem vtrò sibimetipsi consciscunt. Ac primum emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publicè concionantur ad populum, totamque consilij sui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur aluco, vel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Aluco vacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officij causa proprio separatim nauigio profectus iniicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab illo prorsus in posterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, fœminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis, columnam pinumque singulis perpetui honoris causa prope litus crexerant, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ toto recto defixerant, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque viscebatur locus die nocteque supersticiosissimè. Ac fortè per eos dies dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipso tempore prodeuntes è sacrario quinque circiter vetulæ cum globulis precatorijs, quæ vulgò rosaria dicimus, (adeo Christianos mores Lucifer æmulatur)

par-

partim ludibrio nostram ridere clementiam, partim se-
uero vultu nobis impietatem exprobrare, sacrum illud
monumentum nulla veneratione honorisue significa-
tione prætercuntibus. Restat vt de Bonziorum concio-
nibus pauca perstringam. Ex siminus crebræ quàm a-
pud nos, certè quàm apparatissimæ. In templo permag-
no cum serica supernè umbella suggestus attollitur. In
eo stat ornatu sumptuoso cathedra: ante cathedram mē-
sa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus
aduenerit, ad suum quæque doctorem in varia templa
frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille sugge-
stum ascendens, & in sella confidens, magnificè sese
circumspicit: deinde indiçto campana silentio, pauca ex
eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fusius
explicat. Sunt autem hi concionatores viri fermè diser-
ti, atque ad flectendos animos auditorum idonei: &
quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, cò potissi-
mum omnis spectat eorum oratio, vt populum indu-
cant specie pietatis ad sua locupletanda cœnobîa, tan-
to beatiorem in altera vita fore quemque affirmantes,
quanto, quæ ad sacra vel exsequias pertinent, maiore
pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque ita
inter se pugnantes numerentur superstitiones atque fa-
miliz; in eo tamen vel maximè laborant magistri, vt
sua quisque mendacia & fabulas, ita discipulis pro-
bent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternam salutem
utrum, nihil dignum quod audiat, existiment. Acce-
dunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque
habitus dignitas, denique species omnis exterior, qui-
bus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum per-
uersitatibus imbuuntur, tantamque ex ijs fiduciam ac
spem salutis æternæ concipiunt, non solum vt dome-
sticos intra parietes, verum etiam in publico, totaque
vrbe rosaria ferè semper manu percurrant, ab Amida
Xacæque diuitias, honores, bonam valetudinem, sem-
piterna gaudia suppliciter postulantes.

Quæ cum ita sint, carissimi fratres, existimare potestis
ipsi, quanto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc
loca

loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, seque relictis idolis ad Christum adiungunt: quippe tot à diabolo machinis oppugnantur, ita sollicitantur assiduus Bonziorum dissuasionibus, postremò ab affinibus amicisque adeo contumeliosè, molestè, acerbèque vexantur, ut nisi diuina gratia sacrificijs ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat, multorū vel potius ferè omnium fidem atque constantiam his certè nascentium Ecclesiarum iniurijs valdè periclitari necesse sit. Quò magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, laponicos hosce greges præcipuè in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere venimus quinto Calen. Februarias. Ludouicus Almeida quibusdam negotijs primum, deinde etiam valetudine aduersa impeditus, ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cum cæteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipuè, qui neminem è nostris Meaci toto fermè sexennio viderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicant, frigorū vi vehementer affecto consumptoque corpusculo. Meacensi lingua, quæ, ut celeberrimi populi regięque vrbs fertur elegantissima, iam nunc vititur ita peritè, non modò ut confessiones intelligat, sed habeat etiam conciones. Quosdam in super libellos ad pietatem utiles in eadem vertit linguam, aliosque deinceps non intermituit subscijuis operis vertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuò tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipsius & rectè interpretandam, & ritè exsequendam impetret. Meaco. II. Calend. Martias. MDLXV.

SEL. EPISTOLARVM
EIVSDEM AD SOCIOS.

Ex his litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multà de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacensibus addam hac epistola, quã puto vobis fore non iniucudam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attingi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quod hac hyeme Iaponij à Calendis Februarijs auspicati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus; longè alia atque apud nos ratio temporum, atque descriptio. Verus est autem gentis mos, vt anno incunte, ab die nono Lunæ adusque vigesimum, regni proceres, & Bonziorum principes ad Regem quisque suum salutandum non sine doctis accedant. Ea sunt ferè magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma asfabrè facta, & alia eiusmodi atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cum in alijs omnibus regnis, tum verò in hoc Meacensi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus, honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos uxori quoque ipsius, matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, opæris eximij peristromatis aureis adornata; sed ad eorum verba salutationesque (ea loci & personæ maiestas est) nihil omninò respondet: insignibus tantum Bonzijs quibusdam id habet honoris, vt flabellum quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquam locupletissimis, & longè pretiosissima dona ferèntibus, nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Euangelio muniendam, & existimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum

visum est, ut Euangelij præcones nequaquam exclusos inde fuisse constaret; dedit operam Gaspar, ut illum ipse quoque per idem anni tempus inuiseret. ac superioribus quidem annis aulici cuiusdam beneficio potētis viri, ad Christianam religionem propensi, aliquoties introductus est: nunc verò mihi quoque eiusdem opera paruit aditus. Cubum ergo primum, deinde vxorem, postremò separatim in ædibus matrem inuimus, honesto comitatu ad regiam vsque deducti: & cum benignè accepti sumus ab omnibus: tum verò à matre humanissimè, quippe quæ non modò portionem nobis misceri iussit à famulis, verum etiam Zacanam (salsamenti genus id est oliuarum instar) de more paxillis insertam; suis ipsa manibus honoris causa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fœminarum sedentem ante facellum ornatissimum, in quo erat Amidæ puërilis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite radijs emicantibus. mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehementer dolendum ut sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; orandusq; sit etiam atque etiam Dominus, ut hæc tenebras, Euangelij splendore pro sua infinita bonitate disijciat.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuiscendos abiit Imorim; ego Meacensibus prædicare Euangelium institi, cum alijs, tum verò quibusdā è Cubi familia viris illustribus, qui ad nos ventitare cœperunt: ex ijs tres audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer efflagitant; sed idcirco differtur, ut interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudū more persequitur. ij nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusq; contrectant: quamobrem expugnantur difficillimè, nec nisi euidentibus planè demonstrationibus cedunt. Obijciunt autem nobis inter alia; si quidem est Deus, ut dicimus, idemq; adeo bo-

nus est; cur ad hoc vsque tempus celauit bonitatem suā, eamque tam serò Iaponijs declarauit? respondetur autē ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant: sed tantæ, tam densæ illis tenebræ sunt, vt insolitam Euangelij lucem vix pauci admittant: qui tamē eo sunt ingenio atq; indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quò tardius acceptum, eò diligentius amplectantur ac foueāt. In vniuersum autem, Iaponiorū ingenia ad Christianam religionem in primis idonea sunt, præstantque non solum in cognoscenda veritate sedulitatē ac studium, sed etiam in retinenda fidem atque constantiam. tres quidem ij quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, non modò vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ mandēt, idq; celerrimè; sed etiā quæ ex concionibus nostris audiē, domum regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mundi creatione, de immortalitate varijsq; viribus ac facultatibus animæ differuntur. Eos deinde cōmentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidē. Et cū eiusmodi gentis natura, tum illud quoque vel maximè Christianā causam adiuuat, quòd multæ sunt superstitionum sectæ, non solum diuersæ ac variæ, sed etiam inter se pugnantes: quò facilius est, diabolica mēdacia fraudesque conuincere. Circa Meacū in patentibus campis plurima sunt idolorum phana, è quibus adij Christianorū ductu nonnulla: in ijs quoddam est Amidæ sacriū ab vrbe quattuor ferè passuum millibus, à priscis Imperatoribus conditum ac subinde renouatum, longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus obijcit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoq; & capite raso ingens Amidæ statua consider, supra statuam quasi pro vmbaculo pendent excepta catenis multa magnaue tintinnabula: circa, ludentiū specie triginta cernūtur milites strictis telis armati, saltātes Aethiopes, anus venefica, dæmonesq; terribilissimi: effingitur etiā certa quadā imagine ventus, horribilisque aspectu tonitruus ad hæc

ad hæc septeni gradus ad templi totius longitudinē porriguntur: in ijs ordine certo dispositæ vnus Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore venusto, egregiè factæ, tricena brachia totidemque manus ostentant: è quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinē apta proportionē conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porro statux bina tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi non modò simulacra, sed etiam quæ diximus tinnabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scitè admodum ab imo ad summum vsque verticem interfecta sic, vt fulgorem intuentes oculi ferè vix possint: locus est celeberrimus, multique eò longinquis è regionibus religionis causa confluent.

Inde passuum interuallo duum circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis distinctam cœnobijs tenui fluens aqua riuus circuit amœnissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis etiam quàm apud nos pingitur, fœda & horribili. in summo autem colle ingentia tria lignea templa, lignecis item columnis mira crassitudine suspenduntur, infimo pavimento strato laterculis læuigatis. In eorum vno colosissimum immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: à tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnus palmi duo circiter millia promiuent, infantesq; præterea bini ferè quadraginta. denique latus vtrumque templi, sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis, & laurea donandis veteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitem, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur: est ibi mēsa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præ-

præsides, itemque ad imum suggestum altera in v-
sum discipuli, qui eo iudicio probandus, insignibus-
que doctrinæ publicè decorandus est. templum autem
ipsum lacertæ, seu stellioni dicatum est, quem vulgò De-
um & præsidem litterarum & eruditionis existimant:
huic nulla neque ara, nec statua, vt cæteris Dijs erigi-
tur. in summo tantum laqueari, multiplicem conuolu-
tus in spiram ingenti orbiculari depingitur forma, vt
scholastici dum eum supplices venerantur, oculos
mentemque simul ad superna cogantur attollere. Ter-
tium phanum altitudine duo proxima superans, clau-
sum offendimus. è regione sunt ædes peramplæ, cælatura
magnifica; scholasticorum id domicilium est multa
erant præterea ibidem visenda, sed imminente iam no-
cte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ea
si minus læta videbuntur, quòd parum videlicet ad
rei Christianæ amplificationem attineant; eò diligen-
tius orandus erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum
incrementis, & rei Christianæ progressibus multa no-
bis in posterum ad vos, maiore cum animi nostri ve-
strique fructu, spiritalique solatio scribere liceat.

Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum
non pessimè posita est opera: Deo quippe adiuuan-
te Iaponij sexaginta ad Christianorum nume-
rum adiuncti sunt. Quod reliquum est, nos
omnes pro sua clementia Dominus
perpetuò tueatur, ac protegat. Me-
aco, pridie nonas Martias.

MDLXV.

EIVS-

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVOD vos velle maximè intelligo, id hisce litteris agam, vt Ecclesiastica primum, tum cætera persequar. Quadragessimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium declarauit. quæta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiosè disseruit. sexta, sacro missæ peracto, non destitit Iaponius puer ex ijs quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuò disputabat, ijs præcipuè locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maximè possent. Dominica in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more cæremonijsque transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque solennia frequentes venire cæperunt. in ijs quidam cum vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam læticijs aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumulaère patientiæ meritis. Vilela ducentorū ferè & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit. postea cum de Eucharistia suauissimè perorasset, cœlestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cum ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderent lacrymarum, sanè quàm ingenti nos affectère solatio. in sacello intimo Iudouicus Almeida sepulcrum crexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solennibus officijs persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie collecta è quattuor Euangelistarum historijs, horas duas ferè consumpsit, quæ deinde explicatione potissimum indigere suæ
vifa,

vila, in ijs Vilela ex instituto declarādis immoratus est; suadēs auditorib⁹ pœnitentiā; sed calcar videlicet currētib⁹: nā cūm sæpe aliās, tū eo maximē anni tēpore volūtarias ab sese pœnas, easque adēo acerbas exigere soliti sunt, summopere gratulandū vt sit, in vltimis hisce terrarū finibus, inter tot idolorū cultores, in ipso denique (vt ita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis trophæa, salutaremq; humano generi mortem Christi Domini, tam incitatis hominum studijs, tantā religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctū atque tristitiam, ingens gaudiū Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte, domus Christianis completa est, liturgiam & supplicationem matutinam expectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysterijs. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, vt quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac beniuolentiæ vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductaque præ dulcedinē ad vesperam. quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu, exaudito gentiles, præsertim quod nōnihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, inflare vehementer vt fores aperirentur: obfisti non potuit: introire permulti, pleræque verò mulieres diuino quodā instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublati, effigiem Christi Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissimē salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, vt sibi diuersoriū conduceret prope regiam in superiore vrbis parte, quod toto iam ferè tricennio frustra conatus est; vt ibi quoque posset Euangelizare commodius. Verūm satis iam de rebus Ecclesiasticis: ad alia veniamus. Ante discessum Almeidæ, cūm tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tastata est religionis ac magnificentiæ fama, vt ad ea viscenda

ex a-

ex alijs omnibus regnis peregrini Meacum fere assidue confluant. Ex ijs nonnulla perstringā: infinitum est enim singula persequi. Aedes igitur quādam Cubi primum adiuvimus eximio quodā artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi causa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conspexi. ijs horti subiecti sunt cum alijs arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupressō, pinu, malis medicis consiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artificii manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solum ut aduenas ac peregrinos, verum etiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modo, sed urbs ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ res furta & latrocinia maximè prohibet) occluduntur. in ijs variarum mercium insitatores, opifices, ac sellularij, cum alia in usus deliciasque mortalium, tum præsertim aurea stabella conficiunt, sericamque cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus horis diei, tum verò sub noctem clausis iam tabernis frequentissimè visitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via longa lataque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper iustauratas ædes adiuvimus: quibus item horti coniuncti, non modo arborum multitudine artificiosisque figuris delectant oculos, verum etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à novem circiter passuum millibus excisâ rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis medijs efficit, in quo complures variaz magnitudinis insulæ, ligneis lapideisque peruiæ pontibus, usquequaque latissimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longius pertrahere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobija quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum libe-

liberis qui sacris addicti sunt, magnificè & sumptuosè incoluntur : facitq; ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se invicem elegantia munditijsque superare contendant. Ex ijs aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, longeq; alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystrum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrunque excurrentibus opere tectorio lævioris atque candoris eximij. Xystrum novum quoddam genus horrorum prætenditur; in quibus manu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis consiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obducitur, è quibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt adeo artificiosè commistos atque dispositos, vtcum in orbem singulis anni temporibus florent, ver ibi perpetuum esse videatur. Multa præterea, tum ne longior sim, tum quod ea verbis assequi me posse diffido; sed illud non omitte, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea sculprilis varijsque picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab vno Xaca conscriptos. eademque, vt est versatilis, quem quisque voluerit librum offert protinus. & quidem tanta est voluminum copia, vt incredibile sit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel multis ætatibus ab vno auctore confici potuisse. eorum autem usus est maximus non in Iapone modò, sed etiam in Sionis regionibus, unde omnis Iaponica fabulositas & superstitiones primùm exstitisse, atque inde paulatim oram Sinarum, Pegusi, Bengalanam, totumque eum tractum in Bisnagam vsque peruagatæ dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatû, cuius præcellsum horrifico trucique adpectu simulacrum regio sceptris insignitum, duobus hinc inde ingentis item staturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominum noxas, alter descriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferorum ostentant pœnas, quibus plurimi sexus vtriusque mortales dæmonum ministerio cruciantur.

antur. Celebratur autem ædes hæc, augeturque pecunijs fere assidue: nunquam enim desunt, qui ad regis effigie timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecantur. Atque hæc illo die. Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum conciones in suburbana cœnobîa (sunt autem exitus ex vrbe spatiandi causa gratissimi) venimus. egressi, turbâ virorum æquè ac fœminarum cum suo quemque rosario supplicantes adspicimus. percõrati à neophytis, quid nam id esset, dimissam tum concionem esse respondet. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo quotannis centum diebus cõtinuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisque indulgentijs auditori perseveranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex ijs concionatoribus audire, cognoscendi maximè studio, saluaque religione & officio transferendi ad vsum nostrum, quæ ad conciliandos permouendosque Iaponiorû animos pertinere viderentur. & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porrò illuc vsque decreuimus. eò tendentibus igitur nobis primò Guiuani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersarijs mimorum ludis varijsq; spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde excentes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie cõsitam: simul adspicimus populi concursum, ad concionem citato gressu tendētis. nos vt ad locū peruenimus, moniti à Christianis periculum esse, ne Bonzîj si nos adesse sentirent, cõcionari desisterent, occulto locò ad initiū vsque concionis non sine magna quidē vel admiratione, vel pudore substitimus è conscientia teporis ac negligentia nostræ concepto, cum interim vnius horæ spatio auditores illi omnes ad parui pulsus tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cœlum, in oratione persisterent, vociferantes assidue: Namu Amida Ambur. Hoc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiã

domi forisq̃ue, seu emant aliquid, seu vendant; modè-
 lata quadam pronuntiatione gestientes ac libentissimè
 sæpius inuocant. quin etiam pauperes ipsi inter emen-
 dicandum, ijs à quibus elemosynam petunt, propiti-
 um precantur Amidam. Bonzj verò ac legisperiti verba
 illa plebi inculcare non desinunt: Ichinem, Amidabur,
 Sucumet, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidæ sanctum
 nomen ex animo inuocauerit, procul dubio saluus erit.
 Imperato deinde maiore campana silentio, vt conciona-
 tor suggestum ascendit, tum nēs quoque sensim irrepssi-
 mus. phanum erat ad fores vsque ac porticus refertum
 viris ac fœminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bon-
 zij confidebant manibus intra togam abditis, oculisq̃ue
 demissis. Porrò concionator clāro, vt aiebant, genere, de-
 cora quidem in primis facie, aspectuq̃; gratissimo, in ex-
 celsa vnde ab omnibus cōspici posset sedens cathedra,
 sericis ad talos vsque perquam splendide vestimentis in-
 ductus, interiore candido, exteriore purpurco, stabellum
 tenens aurcum; ex libro quem habebat in mensa propo-
 situm, quēdam institit subinde recitare, tum fusius expli-
 care, tanta non solum actionis venustate, sed etiam (vt
 Gaspar Vilela affirmabat, eius linguæ bene peritus, & cœ-
 teri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque ar-
 tificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines
 tanto in honore ac veneratione esse apud veritatis igna-
 ros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti,
 venit in mentem, non sine Sancti Spiritus vehemēti quo-
 dam instinctu Franciscum olim Xauerium tam acri stu-
 dio tam longinquam hanc peregrinationem expetiisse
 Iaponicam. profectò enim hæc gentes, naturæ bonitate,
 ingenijque præstantia multis Europæ nostræ (quod ea-
 rum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quòd si mi-
 nus magnificè de Iaponijs vel sentiunt negotiatores Lu-
 sitani, vel prædicant; id nimirum idcirco fit, quòd nō ni-
 si cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab in-
 terioribus tantum absunt vitæ cultu, morumque elegan-
 tia, vt præ ijs rustici videri propemodum possint. Itaque
 per contemptum syluestres etiā vulgò à Mcacensibus ap-
 pet-

pellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit. plura propediem: atque utinam cuiusmodi omnes optamus. Meaco v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

DE statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ processibus ad Paschatis vsq; peracta so-
lennia, superioribus litteris ad vos fusè perferri
possi. attexā nunc fratres carissimi reliqua, è quibus facile iudicare possitis, quàm assiduus vestrum omnium sacrificijs pijsque deprecationibus egeamus.

Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minimè deerant. multi etiā diabolicis fraudib⁹, & laponicæ superstitionis prauitate conuicta, sic immutabatur afflati diuinitus, ut constantissimè crederent, in vno Christo Domino ac Redemptore nostro omne salutis humanæ perfugium esse repositum. Vētitabat etiam ad nos cum alijs principibus ciuitatis, quidā Regis Mini cognatus, vir sanè perspicax: is cū à nobis multa subinde perquireret, litterisq; responsa mandaret cōmentandi causa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat splendor, non modò ut ipse in voluntatem Christianæ suscipiendæ religionis vehementer incumberet, sed etiam spem nobis adferret fore, ut Mini regnum vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet Euangelij lumen. Ad hæc, Iobeleum à summo Pontifice datum, ad felicē euentū Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propositum est octauo ante Pentecosten die. cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparauēre neophyti ad tam insignie Christi Domini beneficiū: & quāquam per eos dies Gaspar in febrem incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos Christianorum factō, Dominica

Pentecoste, imbecillitatem nostram Domino fulcien-
 te, per occasionem tam amplæ consequendæ indulgen-
 tiæ, multos & verbo Dei, & sacratissimo CHRISTI cor-
 pore pauius, quod illi nimirum, vt solent, vberri-
 mo fletu crebrisq; suspirijs percepere. is erat Christianæ rei
 cursus, vt in tantis gentium tenebris, tantaq; aduersa-
 ziorum potentia, sat secundus: iamq; parabat Vilela
 totam hanc Meacensem obire prouinciã, & prout se ob-
 tulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppida circũ-
 ferre Euangelium; cùm cæptis interuenit atrocissimum,
 & post hominum memoriam inauditum facinus, quod
 non modò conatus nostros omninò impediret, sed etiã
 nos ipsos in extremum vitæ discrimen adduceret. Nam
 Regulus Imorësius (de quo scripsi ad vos antea) Mio-
 xindonus, deuictis à se gentibus quibusdam potentia at-
 que opibus auctus, ipsum quoq; Cubũ, vt in pace otioq;
 securum, & imparatum à rebus omnib⁹, certè nihil ciui-
 modi metuentem, imperio quòd magna cum æquitate
 regebat, per sumum scelus atque perfidiam deturbare,
 ac tyrannidem occupare constituit: neque apud inflam-
 matum dominandi libidine animum, vel Cubi virtus &
 probitas, vel plurima eaq; maxima ab eodẽ in se profe-
 cta beneficia valuere. Igitur assumptis latrocinij socijs
 duobus, Narensum tyranno Daiondono, & alio quodã
 dynasta; cum delectis armatorũ duodecim millibus re-
 pente Meacum iter intendit: cò certiore spe rei perficien-
 dæ, q̃ & ipse Cubi nomine vniuersæ rei bellicæ præerat,
 & plurimos habebat in vrbe Meaco satellites & clientes.
 copijs ergo prope urbẽ iussis opportuno loco subsistere,
 ipse cū fidelium manũ specie officij Meacum introit, ni-
 mirum vt quibusdam recentibus honoris insignibus à
 Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quòd volebat
 quàm maximè sine tumultu transigeret, ad alia verborũ
 officia illud etiam addit, vt Cubũ in suburbanum quod-
 dam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnã
 inuiter. namque ibi circumuentum adoriri placuerat.
 Sed cùm res parum procederet, quòd Cubus de confidẽ-
 te prope Meacũ exercitu factus deniq; certior, & suspica-

tus

tus id quod erat, non modò se Mioxindono minimè crederet, sed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum suorum consilio reuocatus est) Mioxindonus apertè ratus agendum, copias omnes ad regiam propius admouet: ac ne inexprabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse videretur, dum inops consilij Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput minimè petere, certis tantùm eius cognatis amicisq; grauitèr infensum, corũ potentiam vltra ferre non posse: itaq; tũ demũ rem conuenturã, scq; inde cum pace abiturum, si complures proceres, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum interfici iubeat. ad hæc tam insignis impudentiæ postulata, ira percitus is qui ad ea cognoscẽda Cubi iussu prodierat, grandis natu aulicus ille ipse qui nos ad Cubum intròducere consueuerat, abiecta quam legerat schedula, verbisq; grauissimis in parricidas inuectus, ad extremũ addit, rebus iam desperatis quoniam quidẽ alia ratione nõ possit, certè voluntaria morte sese officio fideiq; suæ satis esse facturũ. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo strictũ pugionem gentis more sibi condit in viscera, & moribundus occumbit. eodẽ ipso leto quattuor alij, cũ præ timore oclulis ianuis non admitterentur, mox in ipso regiẽ pericere vestibulo. Senis verò demortui filius, vt patrem conspexit exanimem, præceps dolore atq; iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnantq; perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammam iniiciunt, quòd Cubus vbi sensit, certus prælio potius quàm incendio mortẽ oppetere, ex honestissimæ grauissimæq; foeminæ matris amplexu se proripit, vaditque cũ suis armatus in confertã hostium aciem: ibi quàm acerrimè dimicans, vètre hastili, caput sagittâ confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, cõcidit: super cũ præliantes egregiè centũ circiter aulici primæ nobilitatis viri sternuntur: quorũ cũ animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdã quartũdecimum annũ agẽtis enituit: qui cũ in certamine hostes

pane obstupefecisset audaciæ miraculo, cumque viuum
 sublato vndiq; clamore conarentur excipere, ille Cubū
 defunctum intuitus, sibiq; turpissimum ratus Regi suo
 Dominoque supersitum esse; gladio confestim abiecto
 sicam arripuit, abscissoque sibi met gutture eandem sicā
 adegit in viscera. Inter hæc hostes, quæ per incendia pa-
 tuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cu-
 bi Bonzium vnā cum matre, nequaquam vel huius se-
 nestutem, vel illius adolescentiam miserati, acerbissimè
 contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flamma-
 que miscentur: honorariæ puellæ ac pedissequæ regulo-
 rum fere ac principum filiæ & clarissimis ortæ familijs,
 omnia miserabiliter eiulatu gemitibusque complentes,
 inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consu-
 lere; quarum aliquæ vestimentis etiam in illa ipsa imma-
 nitate petulāter atq; procaciter à militibus exuuntur: al-
 iæ verò ad viginti, dū ancipiti metu distractæ, hinc omicæ
 tes horrent gladios, inde sæuienti perterrentur incēdio;
 in conclaue quoddam abditæ, quo nondū flammæ per-
 uaserant, igne deinde grassante opinione celerius, ibi-
 dem oppressæ, atq; ad vnam omnes absumptæ sunt. por-
 rō Cubi ipsius filiæ duæ ad pedes hostium prostratæ sup-
 pliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propin-
 quas amicorum, incolumes euasere. at mater ipsarum
 regina, inter ancillarum greges tum quidem clapsa feli-
 citer, in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mil-
 le circiter & quingentis ab vrbe disiunctum; sed paulo
 post à conquistoribus deprehensa, vbi sese Daiondoni
 & Mioxindoni iussu morti destinatam esse cognouit;
 chartam atque atramentum poposcit, scripsitq; sua ma-
 nu multis verbis ad filiam vtramque litteras, quarum e-
 rat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebelli-
 bus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem
 rapi: verumtamen æquissimo animo sese mortem obire,
 nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia
 de se statuisset Amida, quò citius ad paradisi gaudia per-
 uenire, ibiq; Cubo suo in perpetuū perfrui sibi liceret.
 Deinde obliuata epistola, cum Bōzijs apud quos deli-
 tuerat

eruat gratias egisset, ad arā Amidæ perrexit: ibi manibus sublati in cœlum, obtinendæ indulgentiæ causâ Amidam bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidam rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, suburbanæ ædificiâ solo æquata, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantum cadaver, hostiū permissu, à Bonzijs ad rogū ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autem quidā è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cum rem gestam in itinere cognouisset, Meacum redijt illic: atque vbi regiam deletam, & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum rectâ petijt, ibique dissecto sibi met ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duæ sunt Bonzijs; quas, quamvis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuijs atque ludibrijs hostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuò custodiri, vigilijs distributis, ne sibi met necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo spectaculum ingenti pauore percussa, cum domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem expectabamus in singula pænè momenta nec sanè, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multū ab extremo periculo abfuim⁹. sed cum ad nos clā venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietate Domini sui grauissimè detestās increpāsque multis deinceps nuntijs atque interpretibus vltro citroque missis, magno vix tandē labore impetratum est, sacra iā veste cæteroque instrumento in pacata loca præmisso, vt exsulatū nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruum sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis, nisi hæc tā atrox repente procella exstiteret, q̃ lætos Domini vicia fructus ostēderet, quo die discessimus (is fuit sanctæ

Marin

Marix Magdalenz sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt, Quod superest patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meæ census, quàm Christus ad eiusdem tutelam defensionem que valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga. mense Augusto. MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS ad Socios Romam.

ONeram nescius (fratres mihi carissimi) quàm grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex ijs quæ hoc anno præcipuè contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim verò felicem Francisci Lupij obitum, qui vnà cum fratribus nostris duobus, ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confessione à Mahometanis interfectus est: vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ maximè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciā expetaret.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirum & Alcarā è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ij ante biennium Iaponis regna petaturi, onerariam quādam in vrbe Cocino conscenderāt, sanè inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnus nauē mercēs imponere per vim & iniuriā cogeret: vel quod ob id ipsum nauis iniusto pōdere præ-

prægrauata pressaque interitum haud obscurè denuntiaret. Verùm, vt æquè clemens ac iustus/est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodem versari discrimine, quorum officium ac pia sedulitas tot mortalibus per confessionem sacram expiandis confirmandisque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atque inde prora in Sinas directa, cùm iam in Sionis peruenissent sinum, atrox repète procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali fermè plaga violentus erumpens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, assiduus incrementis horarum circiter viginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehementissimè cōmouens agitantque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arietantes atque collisi, omnem salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatem adeo periculosam, cùm ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ compagibus totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ planè reliquæ superfuerint. Erat in eodem cursu iuncus (onerariæ Sinensis est genus) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cùm imminentis exitij signum æneo tormento frustra dedisset Sinis, proprio meru laborantibus atque sollicitis, paulo post haustam fluctibus apparere desisse.

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorum millium, & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduae atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus illos eò migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro Christo laborantes, è vita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus, & Ioannes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Thyponis violentiam effugiat, præsertim verò, si totam noctem sæuire perseuerauerit: itaq; intalli re, nautas, desperata salute corporis, ad vota porius quàm ad armamenta; ad expianda peccata, quàm ad humana remedia solere conuerti: quippe non modò vela vis venti dilacerat, diffringitq; malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu contorta affigere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponem, frequens à mense Maio vsque ad Septembrem, quo maximè anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Iaponicam expeditionem Christianæ fidei propugnandæ gratia optatis, comparate vos ad mortem in itinere obscûdam, sicuti obiêre duo illi priores: & contra, putate vos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quàm de tuendo corpore laborandum est: ea quotidie vitæ pericula occurrunt. Et sanè ita constitutum & affectum animo quemque esse oportet, mortem vt omninò contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, spiritalem & nostrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in se quisque re ipsa experiri & cognoscere facile poterit.

Anno proximo, Franciscus Viera Goam è Molucis veniens, cum paululum processisset, naus in syrtis & scopulos incidit, factoque naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab virginatoribus denique semiuuius ad litus extrahitur: quò cum cæteri quoque comites fere omnes, aliqua etiam parte commectus tormentorumque recepta, se conculissent; nouum eos periculum confestim excepit. cum enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter
diffide.

diffiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum usu, ab hostium incurſibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Molucensis creptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis fere quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipuè anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugnati, magna etiã ex parte varijs cruciatibus interfecti sunt: cum quidem mulieres ipsæ filios partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus consultò relictis, per sylvas errarēt, ne susceptam recens Christianam religionē eiurare aut deserere cogerentur: aliæ verò vnà cum liberis, in I E S V Christi confessione fideliter persistentes, gladijs impiorum occumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ causa, ingentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idē Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo 'quem diximus, continebant loco, eodem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annum, qui noctu narrantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, elamarent: Ne librate, ne librate, Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrymas usque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatum suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, ut vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortem pro CHRISTO obundam exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, ijs grauissima impendent pericula tum à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regionum sermè vectigalium exactoribus. Est etiam, in primis importunum & contumax genus hominum, militare, qui Naires vulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicundo

dicundo præpositus, cum in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus (qui Romano in isto collegio quondam versatus est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino cōstituit: ad eumq; conuersus: An tu faciliè patiaris (inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos: respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne verò? delubra vestra dæmoni dedicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur, patere permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus: tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione per motus barbarus in præsentia excessit ille quidem, sed paulo post, ut erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit, ut Andream occideret: quasi verò non vnus in id facinus foret satis. Andreas aut, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimēti, magna festinatione in templo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortē expectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andree inferendas, ibidemque satis diu morati (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo faciliè intelligas) deniq; re infecta, nullo planè resistente, discedunt, hominem prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille verò, eiusmodi euentu erectus, & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, ut improba illa ethnicorum iuris dicundi cōsuetudo è sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cum neophytum, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerat, in custodiam tradi iussisset; pagani ij apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt ut hominem eximat è custodia, liberumq; dimittat. æquū esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes, cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominē ire constituunt. certior fit ea de re Andreas

Andreas à quibusdā Christianis monentibus vt nescio quò se recipiat: verum ipse recusat, vtrumque locum inquires hostibus æque esse obnoxium. Tum è Christianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquam, respondit. nauigiū vos mihi dumtaxat in fugam, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repente magna hostium multitudo superuenit; qui cū Andream aliquandiu circumstetissent (mirum dictu) ne asperioribus quidem verbis cōcompellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorū, qui, cū acre incensumque Andree studium Christianæ fidei propagandæ ferre nō possent; communi consilio cū primum illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verum simulatque cōperuenit, tanto eos terrore Dominus perculit, vt quasi cum ingenti exercitu in oppidum irrupisset Andreas, ita sese abderent omnes, nec apparere quisquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt pæne assidua: vt nostri imminentibus hostibus, loca sæpè mutare, sæpè etiam lintres conscendere, atque in mari pernoscere cogantur. Mahometana est natio Malabarica. ij fermè piraticam exercent, Christianis maximè infesti, quod multi iam è Societate nostra senserunt. Petrus Vaës vnà cum Socio missus Damanum, pæne iam absoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias cū vidisset, quàm celerrimè ad littus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribusque descendit: nec tamen ita maturare licitum est, quin Malabares extremum agmè assequuti, viros aliquot forminasque perimerent. Nostri duo non tam pernecitate corporis, aut robore (triduana præsertim inedia & valetudine prope confecti) quàm singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuijsque itineribus ac saltibus commisere. Augebant metum hinc indagantes piratæ; inde incolæ Christianis infensi cumq; totam fere noctem errassent, deniq; labore ac defatigatione victus

Alfom.

Alfonſus in itinere ſubſtitit, ſociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam ſic placet Deo) diutius cuitare non licet. Tu tibi, frater, ipſe conſulito. Interea ſe dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adſpiciunt: haud dubiam rati ſibi eadem imminere, ad preces, vt in re tali, cōfugiunt, ambo ſe ſe victimas offerunt Deo. Sed res contra quā putauerāt, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, deſcenſione piratarum audita, ad noſtros conquirendos periculoque eximendos, eam armatorum manum vltro dimiſerat. ij ſublatum in humeros Alfonſum, pone ſequentem ſocio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberaliſſimè exceptos, cibo ſomnoque reſectos, datis etiam præſidij cauſſa comitibus, liberos Damanum abire permiſit. Eximiam huiusce Brachmaniſ (in tanta præſertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro ſua benignitate compenſet. Idem Alfonſus Damano Goam reuertens, in piratas denuò incidit, verum euentu meliore, quippe à Chriſtianiſ prælio commiſſo, biremi vna, celocibus duabus prædones exuti ſunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hoſce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus eſſet, niſi egregiè inſtructum, quo vehabatur actuarium, medios hoſtes felici conatu arque impetu perrupiſſet: quæ tamen res, haud omnino ceſſit impune: etenim nauarchus noſter in ipſo tranſitu grauiter à prædonibus ictus eſt.

P. verò Dionyſius hoc item anno tendens Cocinum, cum ex itinere Mangalorem attrigiſſet, vbi tum caſtris poſitis Luſitani urbem obſidebant Reginz cuiuſdam Chriſtiani nominis inimicæ (quā urbem deinde captam euerterunt) rogatus vt deſcenderet ad militis conſeſſionem audiendam periculoſo vulnere laborantis, cum iam eſſet in littore, barbari nec opinantes Luſitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erāt cum Dionyſio occidunt: ipſe vt ſe ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare ſe proijcit, natandi peritiam

peritia nulla, mortique præfenti quorundam ope subtractus est.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quàm quod militum confessionibus audiēdis, cum res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput obijciebat suum. quippe qui, quotiescunq; certandum esset, in primis ordinibus imaginē præferens Crucifixi, militibus cohortādis instaret, circa quem pugnantes cum caderent plures, incolumem semper cum diuina prouidentia præstitit.

Naues Christianorum duæ cum ab Armuzia soluisent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta est: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam verò tres alij è nostris, in ijs Melchior Nonnius, Goa Cocinum versus profecti, circa mediam navigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusique sunt, multis ipsorum in prælio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ insulę in proximo sunt, in quibus ethnico-
rum ducenta, Christianorum duo circiter millia numerantur, in ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porro insulas euripus bene longus à continenti disiungit, in euripi littore statio quædam est, vbi à prætereuntibus etiam viatoribus Salsetani barbari vestigal per summam iniuriam exigunt. eò cum peruenisset vnus ex decem ijs, quos in ea dioccesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ causa comitantibus, vt è Socijs quendam inuisceret, Mahometanorum actuariolis permultis, breui temporis spatio circumuentus est. Ac
primò

primò quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quod in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cùm sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxii; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum iniectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minus è sententia cessit, vniuersam denique feritatem ac malitiã expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cùm iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emissã repente sagitta Mahometanum traiecit: is continuò moribundus in mare delabitur, tum ceteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuivo relicto, parma (cuius munimento seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica è lignis ac linteis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem admirabili quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædem, vt inde Goam transfueretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atq; iam antea ille ipse præfectus alios tres è nostris ibidem interceptos domumque suam abreptos, multis probris, contumelijsque vexauerat.

Nondum vigesimus agitur dies, cùm ibidem Balthasar Gagus est captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio sistitur. Expostulanti quod vestigal sibi non solueret, & quadam alia querenti, Balthasar satisfecit egregiè. Tum ad Christianos quosdam iussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quod Prætor Indiæ cognita re, statim omnes huius insulæ exitus custodijs occupat, edicto proposito ne cui prorsus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque scue-

seuerius, ni Gagus tam propere dimissus fuisset.

In eadem Salsitana regione Gagus in lâtrones cùm incidisset, summo Dei beneficio manus eorum effugit: quod sclopus iam in ipsum intentus, flammam è fomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis alijsque grassatoribus admodum infesta nuntiabantur, magno vique nostrorum periculo: quos tamen (ut speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Prætor etiam, quo die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam verò de Francisco Lupio nostro quid dicā frātres: de cuius obitu è Melchioris Nonnij epistola, regionibus illis pro Societate præpositi, sic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cùm cæteris rebus, tum verò epibatis nautisque plus centum instructam, vnà cum fratribus, eiusdem Melchioris iussu conscenderat. iter vnus diei prouecti, postridie in Malabarium celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam nostra nauis, ut erat egregie ornata, ad vespërâ vsq; fortiter sustinet. ad extremum, intentis in præliū Christianis, tormentario pulueri casu quodam ignis adinotus adeo vehemens excitauit incendium, ut primo impetu, superiore naui parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viso hostes nauigia propius admovent, partim ut nantes excipiant: partim etiam ut aliquid, si possint, ex onerum reliquijs rapiant. sæuiebat ignis interea, multisque iam partibus comprehensis, oneraria instar fornacis ardebat. Vectores ac nautæ, prout ad quemq; ignis accesserat, ita se quisque è naui præcipientes dare: cum vita seruitutem pacisci. nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, continere sese, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potissimum optarent exitij genus: quippe, si eodem loco persisterent, iā iam deflagrandum: sin mari se crederent, vel aquarum vi moriendum sibi esse cernebāt, vel hostium certè iaculis, ni vellēt in ipsorum potestatem venire, quos à Societate nostra præsertim, capitali odio dissidere non ignorabant.

habāt. cū diutius deliberaſſent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac ceteros imitari cōſtituunt. dum igitur in alto iaſtantur, Franciſcum ē conſura capitis pro ſacerdote cognitum illic Mahometani in celoces accipiunt, certi hominem aut viſa priuare, aut à CHRISTO diſiungere. quærūt ex eo proinde, velint, CHRISTO deſerto, Mahometem ſecſari: ego verò nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. iuſtare illi acrius, eadēque, ni pareat, ſtrictis intentare mucronibus. at ipſe fortioribus etiam oculis, eadē illa reſpondit. qua viri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migrauit ad Dominum. Huiusmodi triumpho ad ſacroſanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quàm plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo, vel eundem exitum ſortiti, vel inter natandum lanceis conſoſſi putantur. id autē ex eo conſicitur, quòd omnium captiuorū indicem, ſeu catalogum accepimus, in quibus vnus duntaxat numeratur e noſtris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abeſt propius. is totum euentum clarius fortaſſe cognouerit, Romamque perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius perſequeretur, non fuit: alij quippe iam in littore ad prædam parati conſtiterant: a quibus Antonius, quæ gentis eſt impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus veſtimentiſ exutus, in oppidum quoddam abreptus eſt. Hunc Mahometani incolæ adhuc ignari quiſnam ſit, in vincula catenasque coniectum ita benignè tractare dicuntur, vt nudus humi cubet ſtragulo culcitraue nulla, non plus ſcutellam oryzae quotidie in cibum accipiat. ſed cum Goæ propediem affore ſperabamus, quandoquidem in redemptionem eſt iam curata pecunia.

Nunc, quoniam tum ex hiſce difficultatibus & incommodis, tum ex alijs, quæ ad vos ē Iapone fortaſſe perſcripta ſunt, ſatis vt arbitror intelligitis, in hæc Indiarum regiones

regiones venire, aliud esse nihil, nisi doloribus mortis-
 que, Christi Domini causa vltro offerre sese; modum
 epistolæ faciam, & alia pericula silentio prætermittam,
 quæ maiorem etiam animi virtutem roburque deside-
 rant. Illud vos tantum rogo, & per commune omnibus
 nobis beneficium huiusmodi nostræ vocationis obte-
 stor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium non o-
 missis interim aut neglectis ijs, quæ vestræ fidei curæque
 commissa sunt) expetatis ardentè, Deumque assidue de-
 precemini, vt liceat, vobis ad animas vestras & corpora
 eidem immolanda, in hæc loca contendere, vti que ad
 id ipsum in primis accommodata. Quod vi impetrent
 pauci, non parum tamen omnes ea petitione profice-
 rint, etenim si Dei thronum atq; præsentiam frequenter,
 caput vitamque vestrâ pro salute animarum ei deuoue-
 re non desieritis: profectò vestra ille studia non modò
 pro sua bonitate approbabit, sed etiâ pro merito cuiusq;
 remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad mortem vt
 se quispiam cõparet, quin idem ab hac vita misera si se
 diuellat ac separet. Dicam planius: quisquis pro Christi
 Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem
 nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res
 ad Deum & sanctè colendū & facilè, valet plurimum. Ita
 que sic habetote fratres mihi carissimi: eos imperus ani-
 mi eaque desideria, quæ fundamentis huiusmodi non
 nituntur, assidua precandi exercitatione coniuncta, ne-
 quaquam esse huic Indicæ legationi atque oneri paria:
 quippe, quò min⁹ fundata sunt, eò facilius varijs & quo-
 tidianis incommodis labefactata subsidunt paulatim &
 concidunt. contra, si matura stabiliq; virtute subnixâ
 fulciantur, ingruentibus laboribus atque periculis non
 modò non quatiuntur, aut corruunt, sed etiam magis
 magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quo-
 circa obseruet etiam atq; etiam vnusquisque se, videat-
 que quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis ad
 sanctam ipsius voluntatem ac placitâ ritè exsequenda,
 spiritum Deus ipse, viresque suppeditet. Amen. Goa V.
 Cal. Ianuarij. M D L X V I I I.

228 SEL. EPISTOLARVM
FRANCISCI CAPRALIS, AD
Io. Baptistam Montanum.

Vperioris anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fusius. nūc quæ sint deinceps acta narrabo. In dirione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti complures, in ijs nobiles aliquot. Cætera ex ipsiusmet Ficeredij litteris cognoscuntur. Porro in hac vrbe Cochino, vbi ferme agit Balihasar Lupius, multæ confessiones per interpretem sancte magno cum animarum fructu ab eodem exceptæ. Complures etiam insigni ante id tempus pertinacia, flexere tandem animos, & præter omnium spem sese ad Christum adiunxere. Præterea, cum graue instaret huic neophytorum gregi periculum partim ab ipsomet regulo, qui à Christiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt multi primùm ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptismi sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum; hæc strictim attigisse contentus, veniam ad res Amagusanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius hycmauimus hoc anno, ipsius Amagusani Toni rogatu: qui cum Euangelij audiendi causâ crebris me litteris inuitasset; nec mihi, nec ijs quos ea de re consului, vilo pacto amitenda visa est adeò præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fūdum igitur venimus primùm. quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, vbi è naui descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodire permultum sine lēctica, qua trium circiter millium intervallo ad oppidum vsque deueheret. neque tamen ea sum vsus, quāquam id illis admodum egre ferentibus. Bonziorum de
inde

inde cœnobio excepti sumus, vnde ipsi cum suis idolis Toni iussu paulo ante migrauerant. Huc ille nobis cùm xenia prorsus misisset, paulo pòst ipsemet nos gratulabundus inuisit. Affuere mox magistratus etiam, publicè gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam venissemus ad se. Paucis dehinc diebus in aduendis officij causâ principibus, & ciuium beneuolentia concilianda consumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cœptæ: ad quas præter cæteram turbam Tonus quodque cum arcis præfecto & alijs proceribus ventitabar, eo quidem animi sensu, vt ex ijs aliquot ipso statim initio baptismum expeterent. Sed enim Diabolus in humani generis perniciem intentus, cùm futuræ messis copiam cerneret, conatui nostro sese vehementer obiecit. Dynasta Xichiensis est Amagusano finitimus, cuius in dirione nonnullas habemus Ecclesias, Michael Vascò præsideis ad Lusitanorum allicienda nauigia, tantisper dum eos falleret, suscepta Christiana religione, deinde per summum scelus perfidiamque deserta; dæmonis instinctu (quem sibi apparentem aspectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) nec non Bonziorum suasu, quos plerunq; graues aduersarios experimur, cognita propensione Amagusani populi ad fidem Evangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæterosque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuo cœperit. Quod ego magno meo dolore cùm vidissem; ne in ijs locis operam diutius perderem; parum absuit quin re infecta redirem. sed ne nullum omnino exstaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici posset, cùm alijs nominibus celebri, tū quod illic Tonus maiorem ferè partem temporis habitaret: sed ibi quoque desertoris eiusdem, & aliorum Diaboli satellitum scelere adirus nobis omnes ad animarum salutem obstructos offendimus. itaque trium circiter mensium ibidem spatio per ingentes labores, summamque hyemis asperitatem exacto, cùm nulla iam superesset rei bene gerendæ spes; ecce tibi repente immutata diuinitus voluntate Amagusanus Tonus baptismum

efflagitat, idq; cum multis, quos imitati deinceps ex alijs quoq; vicis, & oppidis plurimi sese ad Christianā Ecclesiam aggregarūt. in ijs etiam (quod mirēre) Bonzium cōcionator insignis, idemq; princeps Icoxuanæ familiæ, q̄ in his locis hominū secta Lutherianæ videlicet in Europa respōdet: siquidē ad beatitudinē requiri aliud nihil affirmant, præter vnus nomē Amidæ: cuiusque præstātissimis & salutaribus humano generi meritis iniuriā fieri, si quis opera virtutis, & suam cuiusq; industriam esse præterea necessariā ducat. Cōuersus ad Christū est etiā Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ virtutis adolescēs: huic ante baptismum magna fuere cū Bōzijs, & Camisama Toni vxore certamina. sed omnes difficultates Deo adiuuante prupit amor cognitæ veritatis, & mira quædam animi inuicti constantia. idemq; duodecimo quā renatus est die, cū audisset nos professionē parare, voluit omnino vel minima quæq; delicta sacramēto cōfessionis eluere. ac mihi negāti opus esse, quod ē recēti baptismo emersisset ab omni labe purus ac splēdidus; institit nihilominus ille, cū diceret ignorare se quidnā sibi euenturū esset absente me. Cessi igitur deniq; incensis officio precibus, & aures neophyto præbui, tā scienter, tā dispositē singula recensenti, vt non sine stupore ego quidē oblatam eius animo lucem, & impertita diuinitus charismata recognoscereim. Atque hæc antequam ego discessi. postea vero (quemamodū ad me delatū est) Camisama accersitum adolescentem interrogat; num Christiana sacra suscepit, quāquam inuita ac repugnāte se. Ille verò quod erat fatetur ingenuē. Tū indignata mulier, & sua in eū beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu seuerō confestim ē sua domo faceffere, neque suum in conspectum venire post hac. qua denūtiatione adolescens non modò non exterritus est; sed etiam disertē respōdit: ingenti sese gaudio exsilij ignominiam, & incommoda pro Christi nomine subiturū. sed cū ad templum à neophytis nuper exstructū venisset, rei; totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse continuò, & Bonzio quodā nobili se

cum

cum adhibito, qui adolescentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiā innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficio Būgum versus inde profectus; Fundum ex itinere attingi denuo: prolatisque Toni litteris, quibus ad audiendum verbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum cōuersio, is ardor animorum, ut qui paulo ante nefario conatu prædicationē Euangelij vel maximè distinuerant, in ijs etiā quidam è numero Bonziorum, immutati subito sese ad nos adiuuandos enixè conferrent. Itaque diebus octo decemve quibus ibi substitimus, præter aliam turbam, plus viginti è principibus ad Christum adiuncti sunt exædificandi præterea tēpli cura mandata certis hominibus, tantus denique omnium exstitit motus, ut cum primum huc redire, sese Christianos fore vniuersi promitterent. ipse verò dynasta Fūdanus cur nomen Christo dare superfederet, id causæ afferebat, quod è patrijs legibus necesse foret sibi, dū gens tota prophanos ritus abijciat, publicis eorum ludis atque celebritatibus interesset. itaque baptismo in proximum annum dilato, precandi formulas interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniuersum est duum circiter millium. In Bungenſi autem ditione conuersi aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam verò in ipsa quoque Xiehi regione, quamuis desertore illo dynasta furentem minaciter, cum aliqua facta est ad Christi gregem accessio, tum insuper edita nonnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documēta. Cum enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas est, à Christi nomine defecisset; id vxor eius ita indignè tulit, ut vnà cum filio sese à viri conuietu & cōsortio protinus remoueret, fortiter increpās: Avertat à me Dominus, ut cū eo viuam, qui mortis metu Christum eiurauerit: quo facto miser ille compunctus intimis sensibus, & culpā agnoscēs, noctu clā ad Michaelem Vaxum accessit: & effusè flens, ducensque ex alto corde suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petijt, pa-

ratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse affirmans, relicta patria fortanisque omnibus in Christianorum loca migrare, ut religionem susceptam liberius colere sibi liceret. nec fessit fidem. nocte intempesta ipse cum fratre ac duodecim præterea consilij eiusdem socijs, abiit. qui omnes re familiari & agris, facta iam semente, neglectis, vagi & egentes Christo seruire potius, quam domi diuites, & apud Principem gratiosi ac potentes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytus, quam quam numero paucis tenerisque virtus enituit. Grauius enim edictis contra Christi cultores à tyranno propositis, tantum absuit, ut illi ab instituto recederent: ut etiam in exilium voluntarium Christianorum oppida patrijs focis bonisque relictis abire; vel si res ita ferret, vitam pro Christo profundere communi consensu decreuerint. Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritus, reuocauit edicta: & accito ad se Michæli nostro multa promittit.

Facata est vrbs in prius celebris, quæ hostili rabie cum alijs oppidis nuper incensa & euerfa, ac denuò propter loci opportunitatem exstrui cæpta, paulatim speciem veteris frequentæ recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cum decem millibus antea censeretur. hic ego & Ludouicus in transitu dies quatuor vel quinque morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures utique facturi, si mensem vnum ibi ponere licuisset, is erat hominum vndique concursus ad nos. Aedificabat ibidem hoc tempore templum suo sumptu neophytus quidam, totus verò grex aliquem sacerdotē magnopere postulabat: sed nemo erat quem daremus, magno sanè meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas eodem commercij causa confluentium, præclaram ostendit copiosam materiem frugis. Nuper etiam dynasta quidam decem circiter à Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi sumptus vestigal annum detulit. Alijs item locis nostri ob id ipsum valde expectantur:

petuntur: sed tanta paucitas est, ut nedum alia querere, sed ne parva quidem tueri possimus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri mœrore non dico. magna tamen eramus in spe fore, ut Dominus pro sua clementia ac bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: præfagiebaturque nescio quo modo mens, te quoque affuturum. optabam quidem certè vel maximè: non solum ut amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam ut exemplo tuo monitus ipse me recolligerem, quippe iam pridè varijs curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, ut omnibus in rebus ei quàm diligentissimè seruiamus. Amen. Cochini. ix. Calend. Octobris. MDLXXI.

L V D O V I C I F R O I I
ad Antonium Quadrium in
Indiam.

V A mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, ut quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo fere magis quàm fruendo sentiamus? Id ad eò ex obitu Vatandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior. cuius de incredibili studio erga nos nomenque Christianum vniuersum, licet sæpius te per litteras docuerim ante hac; tamen hoc tempore, cum ille ingenti mœrore bonorum omnium in bello ceciderit, faciedum mihi existimaui, uti paulo fusius ad te perscriberem, nam & grati memorisque animi officium id utique postulat, & ipsa commemoratio laudum ipsius, leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatē & gloriam Diuinæ prouidentiae pertinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus inter Bonziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, nō

deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum, tum nostræ salutis, tum Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quò res tota carius pateat, repetam paulo altius initia ipsa & originē eius amicitiz, quæ nobis cum illo intercessit. Christianus est quidā in hoc Meacenti tractu nō modo generis claritate conspicuus, verum etiam propter egregiā virtutem ac probitatem summa apud oēs gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cum pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ liberat cum Varandono, de rebus diuinis, deque instituto nostræ Societatis esset aliquoties cū eo familiariter collocutus, hominem denique perpulit, ut concionis audiendæ causā ad templum nostrum accederet. Cum igitur ad Gasparem Vilelam vterque venisset, ex ipso Catechismi exordio disputarum à nostris est horæ amplius spatium, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium; qui quæ videntur quæque non videntur, ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Iaponicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Varandonus homo ingeniosus cū & patienter ad finem vsque audisset, & tamquam rationi rerumque naturæ constantia valde probasset, egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benigne admodum detulit. & quoniam certis de causis erat ei confectum in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum; ad extremum adiunxit, ubi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes est, cumque ab iisdem coniuratis, qui Cubum oppræsserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquiremur; fuga nobis coacti consulere, multis peragrans locis, ad urbem Sacaium denique venimus, ut ibi tuto loco, & Meacenti ditioni finitimo, bellorum exitum, & occasionem aliquam redeundi Meacum expectaremus. Interea Varandonus, cuius animo altius infederāt quæ de vno cœli, terræq; Domino ac Deo nuper audierat; mirabiliter audis plura discendi, petijt à Dario Tacaiama per litteras, ut à Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuina

nz le.

æ legis interpretem suo nomine postulare. quod vbi
 Gaspar cognouit; misit ad eum protinus Damianum, in
 erudiendis Iaponijs popularibus suis in primis exercita-
 tum. qui dum magna spe rei bene gerendę concepta, Vo-
 mim iter intendit; eo ipso tempore demortui Cubi fra-
 ter Cauadonus Voiacata, elapsus ẽ coniuuratorum custo-
 dia, ad Varandonum opis implorandę causã confugit
 supplex: quem ille non modò benignè exceptum ingen-
 ti sumptu & munificentia plus annum in arce sua Coca
 sedit atque custodijt, magno ob id ipsum ære alieno cõ-
 flato; sed etiam, vt in fraterna imperium restitueret;
 finitimos Reges nationesq̃ circumire, atque omni ra-
 tione sollicitare non desijt, quoad Nubunanga Rex Voa-
 ris, armatorum quinquaginta millium exercitu cõpara-
 to; & Mioxindoni & Dairondoni, qui coniurationis prin-
 cipes fuerāt, repressa audacia, quem dixi exsulem, in fra-
 ternis opibus & gradu honoris amplissimè collocauit. Id
 fuit causã, cur Varandonum absentem patria, & rebus
 grauissimis occupatum Damianus inuenire, ac per oriũ
 (vtsperauerat) religionis Christianę mysteria docere
 nequiverit. Venit deinde Sacaium Varandonus vnà cū
 præcipuis ducibus exercitus Nubunangę; cumq̃ apud
 eum esset etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum
 ratus Meacensis Ecclesię subleuandę; Varandonum do-
 cet, occiso priore Cubo; nos etiam factione Bonziõrum
 per summam iniuriam pulsos Meaco, nunquam postea
 redeundi potestatem impetrare potuisse; neophytorum
 gregem paulo ante ab idolorum seruitute ad cultum v-
 nius veri; Dei traductum; orbum pastoribus in luctu &
 æqualore iacere, de nostra magis, quàm de sua salute at-
 que incolumitate sollicitum. orat, & obsecrat, vt dignum
 se suisq̃ rebus gestis patrocinium nostri suscipiat, seq̃
 pro equitate ac iustitia perditorum hominum sceleri fu-
 roriquę opponat; id si fecerit, magnam non à Christia-
 nis modò, sed etiã ab ipso Christo Deo gratiã initurum.
 Quę vbi Varandonus audiit; alacritate mirabili delatam
 ad se causam recepit illicò: meq̃ confestim (nã Gaspar
 in Bungũ iam pridẽ euocatus abierat) ad se nocte eadem

æcer

accerſit, ad quem cū adijſſem, tanta ſum ab eo non dico comitate, ſed veneratione acceptus, vt in conſeſſu principum (quod Europæi noſtri vix credant) de ſella mihi quamuis enixè renitenti diſceſſerit, aliaque more patrio ſigna ſummi cuiuſdam honoris habuerit. Mecū ego Laurentium noſtrum adduxeram: quem vbi Varandonus laponium cognouit eſſe, conuerſus ad eū: Quin, inquit, niſi incommodum eſt, mihi, & proceribus hiſce de Chriſtiana lege, deque vno rerum omnium condito realiqua exponis: Tum ille, qua eſt facundia præditus, in eam ſententiam ita copioſè tanta cum auditorum attentione diſſeruit; vt in mediam vſque noctē ſermo protractus ſit. cū peroraſſet, eius orationem, & argumēta magnis laudibus, Varandonus extulit, & ſimul noſtram cauſam principibus qui aderant, ex animo commendauit: quos ego cū officiij cauſa poſtridie conueniſſem, non modo me perhonorificè accepere ſinguli, ſed etiam ſuum omnibus in rebus mihi ſtudioſum operamque benignè polliciti ſunt. Ad hæc Varandonus, qui Sacaiiani populi tumorem & ſuperbiam noſſet, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco ſumus exacti, quaſi profugos & abiectos homines vulgo cōtemni; ad conciliandam nobis authoritatem & gratiam; ſemel iterumque honoris cauſa domum noſtram non dubitauit venire, tanto ſtipatus grege amicorum, vt multitudinem via ipſa non caperet. Quineriam Fabium Reoqueium indidem Chriſtianum primarium virum, quod nos in eo exſilio benignè fouiſſet, accerſitum ad ſe non modò magnopere laudauit gratiaſque egit illi mirificas, verū etiam hominem de ſuo liberaliter admodum muneratus eſt, addens inſuper, quicquid in nos officiij ac beneuolentiæ contuliſſet vel conferret in poſterum, id ſe perinde gratum eſſe habiturum, ac ſi totum in ſemetipſum collatum fuiſſet.

Poſt hæc Meacum reuertit: pauciſque diebus interiectis fecit me per litteras certiorem, ſe de reditu noſtro cū Nubunanga, & nouo Cubo tranſegiffe: itaque Darium propediem ad me reducendum eſſe venturum. itaque factum

*Et*um est, quāto neophytorū gaudio, tu ipse existimabam, cum id propter aduersariorū summā gratiam atque potētiam sperare vix iam vllus auderet. Tandē igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuerſi ad Christianum ciuem Meacēsem, Antonium nomine, virum in primis honoratum, ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter dieinceps inuisit, hospitique nostro item vt Sacaij fecerat, dedit munera, ac petij, nos ad aliquod tempus habere domi ne gravaretur: intellectuſque breui Christianos quanta cum fide curaque Vatandonus patrum negotia transegiſſet. quæ tanta ſignificatio bencuolentiæ dici vix poteſt, quā tam nobis apud illos exiſtimationem attulerit. Nec ita multo poſt (ſanè præter opinionem infidelium) quaſitum ipſemet me magno comitatu deduxit in regiam, ſecitque & effecit omni artificio, vt inſpectantibus, & tabeſcentibus Bonzijs, in magna principum frequentia, cum à Nubunanga, tum à Cubo quā honorificentiſſimè admitteret. Ad hæc, noſtræ non modò mansioni, & incolumitati, ſed commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipſis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non niſi magno auri argenteve pondere comparantur; cum idcirco Vatandonus inſciente me ad Nubunangam decem auri laminas iuſtæ magnitudinis attuliſſet; negauit ille ſubridens, in tali cauſſa opus eſſe muneribus: decretum ipſemet, qua maximè vellent formula ſcriberet: ſe id conſeſtim ſuo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propenſione animaduerſa, ſcripſit non modo vt nobis tuò Meaci habitare liceret; graui pœna propoſita, ſi quis nobis negotium faceſſeret; ſed etiam vt ædes noſtræ ab hoſpitio militum (qui fere in templa, & cœ nobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas noſtra tota à vigilijs obeundis, præbendis ad munitionem operis, alijsque id genus oneribus eſſet immunis. quæ omnia cum à Nubunanga, & Cubo, quamuis contra nitentibus aduerſarijs, impetraſſet; ſubſcripta diplomata (quorum ipſe in ſuo tabulario exemplum retinuit) magna ſui ani-

mi vo.

in voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitus insuper; se daturum operam, vt Tribunus ille qui nostras occupauerat ædes, iampridem à Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntijs tam diligenter curauit, vt ille denique in superiorem vrbs partem ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde post, cum Rex Micauæ inuisendi Cubi causâ Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ira remoto ab æde nostra diuersorio. cumque ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bönziorum ædificia occuparentur, veritus Varandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, scribam suum, & aliquot præterea à familiaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitij quæ res vtique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. neque verò id ipsum egregiæ beneuolentiæ commentum ille significauit nobis; se scriba deinde cognouimus ipsius conscio secretorum. & sanè tum hisce, tum alijs in rebus, quæ vel ad commodum, vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent, tanta fuit eius diligentia, & amor in nos; non modò vt preces nostras, verum etiam voluntates suis ipsemet fidelissimis consilijs, officijs, benignitate præterueret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Varandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, vt multis interdum dynastis, & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cum proximè ad regem sub eius protectionem adissem; longa illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis diserto, & propter egregiam rei militaris peritiâ (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret à bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cum ille turpiter victus abiisset; in eam exarsit rabiem, vt nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori

& amica-

& attentiz cum locis omnibus apertè sese Vatandonus non modò consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquam consistere pateretur; superatus ille viri cōstantia, vbi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidijs grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore egrotantem, adco artificiosè & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; vt Rex mendacijs oneratus, ad eundem ad se valetudine recuperata Vatandonum, non modò aditu congressuque per summam ignominiam arceuerit, sed etiam aurocorum viginti millium annuo redditu, & nobili in primis arce multarit. quo ille tam insigni accepto incommodo, tantum abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia, studioque remitteret; vt etiam palam dictitaret, venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclare verò secum actum esse, cui nostra causa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adco, quò illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris, & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam quàm antea, vbicunque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impune volitare; nobis ferrum, flammamque minitari; de templo nostro funditus euertendo, serendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutâ, in suis cœtibus multa iactare; nec tamen cessit illis ea res è sententia: nam & Nubunanga, Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo, aut ex vrbe pelli passi nō sunt; & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiudem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo post à Nubunanga multis verbis malè acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cum ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, fordidatus venisset; Diuino prorsus beneficio, amicum deprecationibus ad causam dicendam admissus,

tan-

tantam suæ cladis misericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam studiosè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare quàm benignè, quàmque honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco, vel in suis extra urbem oppidis, aurarcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset! quàm familiariter nos in ipsis ædium penetralibus, quò paucissimis è familia patebat introitus, vnà cum vxore, liberisque adhibebat ad mensam! quoties, rei Christianæ causa iter habentibus per infesta latronibus loca nobis equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit humanissimè! quàm suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitteremus, quod Nubunangæ, vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum id ipsum ad nos, monuit vt illis potius opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis faucebat ille tantummodo: sed etiam Christianam rem tanto erat ardore cōplexus, vt de Diuinæ legis præstâtia, de sempiternis post mortem præmijs atque supplicijs, de virtutibus Christianis in cœtibus principum sereret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiam multos, dum esset Meaci, per causam inspicendi horologii, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concionibus admouebat; atque vbi peroratu esset, summam totius doctrinæ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistens, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem ac patrocinium quàm ex animo suscepisset; cum alijs plurimis rebus ostēdit, quas ego, ne longior sim, consulto prætereo; tum verò insigni quodam pietatis & iustitiæ documento, id fuit eiusmodi

modi. Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consueverat. hanc ethnicus nescio quis potens cum de quarundam ædium possessione deturbare per vim & iniuriâ conaretur; confugit illa supplex ad Varandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum expectat ad fores, pueri quidam è Varandoni familia, rosariû, quod de more muliercula percurrerat, interea per ludibrium, ut sit, vellicare; stanneam icunculam è rosario pendentem abripere. tum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accusare. contra pueri quò magis irritatam vident, eò instare acrius, & illudere. cum strepitus intulesceret, exaudit è cubiculo Varandonus fœminam quiritantem. quærit continuò, quid sit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex ijs tres protinus comprehendi, seuerè admodum increpans declaraturum se, quantum opère velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim. cumque dubiû esset nemini, quin grauius esset in eos animaduersurus; muliercula primum pro illorum salute deprecari: cum nihil ipsa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cum nihilo magis hominem placare potuisset; ego ipse denique ad illû accessi; multisque rationibus iracundiâ mitigare conatus sum. sed nec vetulæ preces, nec Laurètij legatio; nec nostra contentio flectere animû hominis valuerunt, quominus vnû ex ijs, quippe notiore petulantia adulescentulû, in arcem suâ ab vrbe amandatû, capite plectetur, tantû ille venerationem rerû diuinarum, tantum cultum religionis imbiberat. Denique, ut finem faciâ, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat, sicuti liberos indulgentissimus parens. Mitteret fortasse quispiam, quæ res catechumenum eò pietatis ac dorisque prouexerit. Primum, ut ego quidem arbitror; insita illi constantia, & bonitas tam insignis, ut fortes viri permulti relicto vberiore stipendio, ad ipsius ductum & imperiûm sese vltro conferrent: deinde, ac multo etiam magis, frequens auditio, & cogitatio verbi Dei;

cui quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quàm studiosissimè. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianę fidei veritatem & excellentiam magis admirabatur in dies. & sanè, cùm primùm ei Laurentius æternitatem animæ, & varias ac multiplices eiusdē vires exposuisset, stupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ienxuanorum, qui nihil omnino post mortem superesse opinantur; palam exclamauit: se tum demum ex quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorū tenebris, infra ipsas pecudes iacuisse miserrimum. atque etiā Tacacaquim (id arci nomen) eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, quò commodius catechismo vacaret: coq; probè peractō; Christianę militiæ obligare sese baptis-
mi sacramentō decreuerat. sed hæc parantem, & assiduè meditantem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa; quem tibi casum exponā, vt poterō.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni: quam regionem bellicosi admodum incolunt populi. in eius limite cùm Vatandonus castella duo excitasset; non tulit factū Iquendæ regulus, exercitu repente coacto, primū omniū præmia pronūtiavit aureos annuos M D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset: deinde verò postridie ad vnus è castellis oppugnationē tetēdit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidij Darius Tacaiama, citato equo misit protinus nuntium ad Vatandonū in arce vicini Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obuiā hostibus. ducenti eius latera stipabant lectissimi viri: cum his intrepidus antecessit, reliquos opinione sua pauciores (haud plus quingenti fuere) cum filio subsequi iussit. Hostis cōperta paucitate nostrorum, veritus ne si Vatandonus id ipsum resciret; omiſsa pugna se in castella reciperet; maiorem partē exercitus iubet occultè confidere ad montis radices: cæteris imperat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propius ventum est, Vatandonus puniceo insignis galero, quem dono à Lusitanis acceperat, ardens cupid-

piditate pugnandi, non exspectato subsidio, cum sua cohorte dumtaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque ante prouidit insidias, quàm confurgente undique multitudine circumfusus est. Pugnatum utrinque acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obtruncauit ex hostibus quidā, cū quo gradum fortè contulerat; verū is quoque letaliter faucibus, dum certa præmij spe caput asportat, paucis cōfectis passibus moribundus occubuit. reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes ceciderunt. Qui erant in subsidijs, cū se longè impares cernerent, fuga repente dilapsi. Vatandoni filius in arcem Tacacuum cum admodum paucis confugit. hostes victoria vti, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere. ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sāga ijs ipsis locis ita propinqua, uti fragorem tormentorū exaudirem. Sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repente nuntius, Vatandonum cæsum esse cum suis. id ubi Meaci cognitum est, Organtinus Italus, & Laurentius Japonius Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hostatu omnem apparatus sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego ne quid aduersarij contra Christianā rem audacius molirentur; quo ipso die hæc scripsi, manè Laurentiū ad Nubunangā, & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorū grex metu ac mœrore percussus. auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus: oēs quicunque nos foucant, tandem iratis Dijs funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quò magis magisque demeremur in dies: tuas pater optime, fratrumque nostrorum omnium pias pro nobis deprecationes, & sacrificia vehementer expetimus. Mea-

co. IV. Calendas Octobris.

MDLXXI.

q 2

EIVS-

EIVSDEM AD ANTONIVM

Quadrium in Indiam.

VANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Varandoni dynastæ viri fortissimi nostrique amicissimi; nuper ad te fusè perscriptimus. Ex eo die, insperata quædam, eademque cum ad muniendam Euangelio viam,

tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accomdata existere. quos ego cuentus hac epistola persequar.

Quod ipsemet nostri iam pridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouè circiter millibus passuū ab vrbe Meaco situs ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitioni apprimè deditus, ante annos octingentos templa cōstruxit ad tria millia & octingenta, & dibus adiunctis dumtaxat in vsum Bonziorū, qui legū ac disciplinarū in studio versarētur. quod vt sine vlla interpellatione quā commodissimè facerent; non modò turbas, ac strepitus oēs agricolarū inde remouit; sed etiā vicos duos, vnde omnia necessaria peterent, ad montis radices ædificauit, superū inferumq; Sacomorū (id locis nomen) iisdemque Bonzijs in super, tertiam fere partem vectigaliū Regni Vomensis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, posterī eò impensius adiuuerunt; quod vniuersæ Academiæ summo cum imperio præponi solitus est aliquis vel ex filiis regis, vel q̄ arctissima certè cū rege affinitate coniunctus. Itaque in tā tā amplitudinem excreuerat olim Academia, tātumque illi honoris, & auctoritatis accesserat, non solum vt Meacensis omnis iurisdictio illorū hominum ab initio regeretur, sed etiā vt omnes fermè Iaponicarum superstitionū interpretes, ducesq; sectarum, inde tanquā ex perenni fonte, vel seminario quodam existerent. sed imminuta paulatim regia potestate, rebusque (vt fit) bellorum in iuria ac verustate labentibus, ingens ille templorum numerus, quæ sexdecim dispersa cōuallibus, antea viscban-

turg

cursu ad octingenta vel paulo amplius redijt. ac simul Bō-
 ziorum illa qualiscunque disciplina sensim ita soluta est;
 ut omni abiecto pudore se se turpissimis voluptatibus fla-
 gitijsq; dediderint; atque ad armorū vsum ac latrocinia
 studio doctrinæ religionisq; conuersos; cū alia multa per
 vim nefasq; patrarent; tum verò annis ab hinc septem
 & triginta Meacum urbem, ingenti facta hominum cæ-
 de pæne totam incenderint. Verum iusto Dei iudicio,
 cū præsertim allatum ad se CHRISTI Euangelium
 obstinata respuerent mente; contigit anno superiore, ut
 graui bello inter Nechienis Regem, & Nubunangā ex-
 orto; illius copias Bonziji recto & comitatibus iue-
 rint; Nubunangam verò præter cæteras iniurias etiam
 transitu prohibuerint. Qua re ille maiorem in modum
 offensus fremensq; pactis cū hoste inducijs, in regnum
 Voaris redijt; ac primum Bonzios eius regionis Icoxos
 (qui dicuntur) castellis omnib⁹ exiit; & quotquot viuos
 vel ex ipsis, vel etiam ex eorū popularibus capere potuit,
 omnes cruci suffixit: deinde aucto exercitu, victricia sig-
 na repente ad Frenoiām, ira stimulante conuertit.
 Tum primum temerarios Academicos, & omnia sibi se-
 cundā pollicitos, verus belli terror inuasit, poenituitque
 lacesciti Nubunangæ; cumque se viribus longè infério-
 res cernerent; missis legatis, magno primum auri ponde-
 re, deinde loci religione, metuque numinum placare
 conati sunt Regem: quibus ille cū respondisset; nec se
 pecuniæ cupidum, sed vindicem scelerum, & ultorem in-
 iuriarum adesse: nec inanium Deorum vlla terri formi-
 dine; tum illi ut in re trepida, cōtra hostium impetus
 omni ratione se cōparant. Erat in ipso montis vertice tē-
 plum Quaroni dicatum, quem deum vel dæmonē po-
 tius miro cultu veneratur lapone toto cæca gentilitas,
 plurimique mortales votiua peregrinatione suscepta eo-
 dem assidue cōfluebant, quod persuasum haberent ab il-
 lo Deo longioris vitæ spatia, bonam valetudinē, diuiti-
 as impetrari: Frenoiāmani verò Bonziji sacra quotānis
 eidē ac ludos ingēti apparatu sumptuq; persolvere soliti
 sunt, quibus continuò in vrbe Meaco Gibonis solennia-

succedebant eo pompæ ordine, hominū frequentia, cō-
 mentis artificum, vt satis appareat æmulum diuinæ
 gloriæ Sathanam, in ijs locis, anniuersariam apud nos
 corporis Christi celebritatem effingere voluisse. In il-
 lud igitur montis cacumen & Bonzij, & è proximis pa-
 gis promiscua turba sese recipiunt: stationibusque dis-
 positis, hostem ex eo loco prohibere cōstituunt. At Nu-
 bunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum in-
 ternecone incensū euerſisque, montem ipsum Frenoi-
 am, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, corona
 circumdedit. deinde instructū exercitum in eos aduerso
 cliuo submisit: restitère aliquamdiu è superiore loco Bō-
 zij: vrgente dein multitudine hostiū, effractisque clau-
 stris, & superata munitione, trucidati fere omnes: ac si-
 mul, iniectis maximo ac nobilissimo templo facibus, ea
 tota moles horribili prorsus incendio conflagrauit: at-
 que id ipso die festo Michaelis Archangeli, 3 Cal. Octob.
 vt ad hostes Christi delendos, tollendaque prorsus illa
 nequitæ cubilia, & scelerum officinam, princeps mili-
 tiæ cœlestis præſenti ope affuisse videatur. Postridie ve-
 rō, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga
 circummisso milite, latitantes ferarum instar Bonzios
 qui prælio superſuerant, protractos è dumetis aut specu-
 bus interemit. sub hæc domus eorum direptæ, fana plus
 C D. cum omni sacrorum instrumento pariter concre-
 mata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus.
 Meacum dein Octobri mense incunte victor Nubunan-
 ga se contulit. Hic ego & Orgātinus ad eum officij cauſa
 cū adijſſemus; non modò comiter ambos accepit
 verū etiam (quod vix credat quispiam) se se in nos per-
 amanter effudit. Quod superest, te Pater etiam obreſta-
 mur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis &
 sociorum pijs deprecationibus & sacrificijs adiuuare ne
 desinas. Meaci. Natali die Sancti Francisci. M D L X X I.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam
 interim euenēres; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac providē-
 tiæ fidem gloriamq; deesse nolui, quin adſcriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum geno-
 re, tum

re, tum diuitijs clari: ijdemque Xacæ cultores egregij. quorum vterque sese religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assidue præbuit, ijdēque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anho deinde post fere sexto, cum ego Vatādoni opera ac studio restitutus ad Cubum, salutandi causa de more venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adesset, nomīne Taquenus Vchisamido aus. Is, quo erat in nomen Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, quo minus corā ipso Cubo, me sociosque maledictis incesseret; nobisque cum alias calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis obijceret; quæ tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubū cæterosque qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper, Euangelij progressum, & collabentē Deorum suorum existimationem incredibili quodā animi dolore cum cerneret; fretus tū suis opibus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam condere aggressus est. iamque repudiata coniuge, mentoq; & capite raso, Bonziorum habitum & cultū induerat; cum ad illum adiungere se dæmonis instinctu cæpēre cōplures: quibus ille magno sumptu amplum cœnobium exstruebat (numerus enim discipulorum ad C D. ascenderat) concionibusq; pænē quotidianis populum contra Christiana sacra legesque miris artibus incitabat. sed cum illum tantis debita sceleribus vltio Diuina maneret; accidit aliquādo vt intemperantia linguæ prouectus præsentē Cubo Nubunangam Regem dictis amarjs haud obscure perstringeret, affirmans illum iam ad summū potentix culmen euectū, diuiti⁹ in eo fastigio stare nō posse quin rueret, vel certē quasi maturavel poti⁹ victa ex arbore bacca decideret. quib⁹ temere iactis; nō defuere cōfestim, qui ad Nubunangā cuncta deferret. quibus ille auditis, vniuerso Bonziorum generi multis iam ante nominibus infensus, vt diximus, adeo excanduit; vt in regnum suum Voasis Meaco decedēs, cōprehensum nouum hēresiarcham, & equo impositum, quamuis magnopere deprecante

Cubo alijsque proceribus; quindecim à Meaco leucis in ipso itinere securi percusserit. ad hæc, liberi, euerlis & solo æquatis domibus eorum, & cœnobio nuper ædificari cæpro, in exsilium acti sunt. triduo autem post (quod mirandum est magis) frater ipsius æquè acerbus C H R I S T I inimicus, in vrbe Sacao infixa pedi spina dolore confectus, ac miserabili genere leti defunctus est: ut in utroque euidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem accessit. cum ego deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisq; deduxi. Paschalia verò festa Sangæ peregrimus: quo fructu, ex alijs litteris (ut spero) cognoscēs. Te Pater optime Dominus taceatur incolumem. Meaci. 14. Idūs Augusti. M D L X X II.

EIVSDE M AD FRANCIS- cum Capralem.

VLLAM puto regionem ex ijs, quæ Christianorum nauigatione, vel armis apertæ sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari, quantā assidue patitur hæc terra laponica. Mitto cetera quæ tibi nota sunt. Post tūum à nobis digressum, quot cædes, populationes, euerfiones vrbiū, & incendia consecuta! Cubo enim (ut nosti) Nubunangæ opibus restituto, cum res Meacensis utcumque pacata videretur esse, repente quibusdam interpositis offensionibus (ut sunt irritabiles animi Regum, & omnis imperij suspiciosa communio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cum se Cubus, euocatis undique milibus, in arcem munitissimam recepisset, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (qui multi potentisque sunt) tantum virium collegisset, ut Nubunanga nequaquam è suis finibus egressurus in præsentia cre-

crederetur; tum ille nihil hoc apparatu perterritus, præter omnium expectationem cum robustis legionibus affuit: captusque misericordia populi, cum frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset, malo cogendum ratus, qui monitis non pareret; quamquam inuius, atque adeo illacrymans tantæ cladi (ut affirmant) omnibus passim tectis agrorum, multisque præterea idolorum fanis, Bonziorumque cœnobijs, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exustis, prædaque ingenti rerum non modo agrestium, sed etiam urbanarum abacta (quod ciues tumultus initio, veriti ne Meacum recta contederet, pretiosam suppellectilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant;) rursus Cubum institit ad pacem inuire. At ille foederatorum copias propediem expectans, cum interim omni ope resistere, & vltima experiri decreisset; tum verò Nubunanga vehementius irritatus urbem ipsam euertere statuit. Est autem pro situ loci diuisa bifariam, sic ut altera pars Meaci, superior; altera inferior nominetur. Superiorem longè celeberrimam totius Iaponis, præcipua nobilitas incolbat. ij. direptionis & incendij metum ingenti pecunia conati redimere, nihil profecerunt: inferioris vrbis exitus felicior fuit: siquidem ciues, & in ijs Christiani permulti, non tam argenti pondere, quam precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis castris graui poena proposita iussit edici, ne quis inferiori Meaco damni quicquam inferret. Interim in superiori parte cōscelerati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædæ portio perueniret, vltro ignem tectis iniicere anteuertunt, qui tota ea nocte longè lateque vagatus, tertiam fere oppidi partem absumpsit. postridie verò Nubunanga cum suis inuectus, quod erat reliquum omne combussit. eo incendio ædes priuatæ ad octo milia: Bonziorum cœnobia, viginti: & in ijs duo Xacæ, & Amidæ nobilissima & maxima; minoris verò formæ ad octoginta conflagrasse dicuntur; quorum in vnum trepida fuga se se abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex ijs, quæ stupi cogendæ ad instaurationem fani

Daibud in regno Thematis religionis causa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res pæne ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primum, deinde ad beatas Amidæ sedes, cum tempus fuerit, deducendis, Iyzum nescio quem, ferali instructum tridente præfecit Iaponica fabulositas. Huius Iyzi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonziji metucentes exitium, sortibus coram ipso iactis, quæscire num illud inde amoueri expediret. cum responsum esset utique amouendum, idque continuò, etenim loco imminere sine dubio flammæ; antistites templi, & vniuersa vicinitas magna cum veneratione ac cæremonia statuam in Meacum superius transfulere: cumque iam in tuto rem esse putarent, ecce tibi conflatore repente, ut dicebamus, ibidem incêdio, simulacrum penitus desflagrauit. Interea inclusus arce Cubus nihilomagus flecti, quoad Nubunanga, castellis, circa ipsam arcem quattuor excitatis, obsidione hominem premere, & operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoris dignitatis ab ipso in Dairis filiū transferendæ. Quo metu victus Cubus, positis tandem ferocibus animis, præferim cum expectata dudum auxilia non adessent, pacem expetiit: neque abnuuit Nubunanga, quamquam longè superior, & explorata pæne victoria. Scriptis itaque conditionibus obsides dari: qui tamen quod non primæ sunt notæ, negabant plerique Cubum in conditione mansurum; sed hanc moram interpositam, quoad auxilium à socijs quandoque veniat: adeo grata quæ Nubunangæ à Cubo pro singularibus eius in se promeritis maxima debebatur (quæ humani est ingenij prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimā partem hisce litteris attigi, tamen rem Christianam amplificare non licuit, tamen haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos exanimatos metu solati sumus, & multos inopia rerum omnium pressos, conquisitis elemosynis recreauimus, & plurimis rebus vicissim eorum in nos fidem ac beneuolentiam sumus experti.

Qua

Qua illi cura sacrum instrumentū, & imagines, ne quid pateretur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas arces & oppida certatim inuitarū, que maximè remota ab hisce periculis videbantur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt! cū quidē præ gaudio plæriq; lacrymas non tenerent. Iā verò illa quoq; res magno nobis solatio, quod inter ipsas armatorū cateruas multa militū vexilla salutari signo Crucis distincta conspeximus: in quibus Ioannes Naetondonus Tābæ regulus, idemque rei militaris laude insignis, in ipsa galeæ crista nomen Iesu maioris formæ litteris aureis gestabat inscriptū; cuius viri egregia pietas atq; constantia silentio mihi prætereūda nō est. Primū enim ethnica matre, cū tu hic esses, ab hostibus interēpta, anno deinde vertente à suis monitus, ut mortuæ ritu Iaponico parētaret, ac Bōzijs de more munera mitteret, ille verò sese paratū inquit iusta parēti persolvere; quippe si minus illi quæ sua culpa Euāgelicæ lucis expers, è vita migrauerat, sibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Cōfestim ergo pauperibus è regno Tābæ inuitatis (conuenēre aut circiter mille) ante ipsa arcis mœnia & largū epulum vniuersis, & certā pecuniæ summā singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingēti cū approbatione mirantibus. Idē, cū ipso tumultus initio duo millia lectissimorū militum ad urbē Meacū adduxisset (quo maximè præsidio fretus Cubus arcem tueri decreuit) sacramento rogatus Cubi nomine, verbis ethnico ritu conceptis, quibus nō fidē præstent Imperatori, vel Regi, Duces militesve, sese caputque suū æternis inanum deorum supplicijs deuouent; negauit ille se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iurciurando obligari se passus est; eodemque die sub vesperā venit ad templum Christianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cū aliquandiu precationi vacasset; poenitentiae Sacramentum à me poposcit supplex, & simul rationem ac viam confessionis bene atq; ordine peragēdæ. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua

lingua cōscriptas, quibus perlegēdis, & norando si quid opus esset, totam eam noctem nulla capta quietis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introiit. Gerit autem ad assiduam mortis recordationē propalam ē rosario maiusculæ formæ caluariam, aliq; cuiusmodi religionis insignia præ se fert eò clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quod idem & in ipso flore iuuentutis nunc est, & bellator egregius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi nostri direptionem, non modò milites ad eius custodiam, sed etiam iumenta misit ad suppellectilem auchendā, & summa cura quotidie ex arce, quo loco res esset, per internuntios exquirebat: meque codicillis monebat identidem, vt ex ijs periculis Tambam effugerem ad suos, datis ad eos litteris vt me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus deinde vtunque compositis, vt primum Nubunanga discessit, confestim salutandi causa venit ad me, suaque mecum assiduè negocia communicare non desinit: ac præter insignem probitatem & fidem tam docili est ingenio, vt Lusitanicas notas imitari bis terve dumtaxat aggressus, recentissimas ad me litteras dederit Lusitanico charactere conscriptas. Præterea cum Bonzijs, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: refellitque mirum in modum eorum insanias. quin etiam suis militibus pium aliquem librum quotidie lectitat ipsemet, eosque ad Christianam fidem studiosè adhortatur. In prædijs ac locis, quæ virtutis ac præmij nomine Cubus eidem attribuit, sanum est Massunogi nescio cuius, in primis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendum. id ille disturbare constituit, & ex ea materia in oppido suo Tamba templum exstruere ad populares suos Christiana religione imbuendos. & ego ob id ipsum, sedatis motibus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius natu maior, Guëbadonus nomine iam triduo pergit nostris cōcionibus interesse, quæ ter, quaterue singulis diebus habentur. alij præterea ē Ioannis familia ventitant, itemque Nairus Iosadonus ordinum ductor ex eadem regione, in Ien-

xuana

kuana secta valde versatus. is, quindecim concionibus auditis, baptismum efflagitat; sed cum ego, vt cæteros fere candidatos, ad finem vsque catechismi reieci. E militibus Naetondoni diem extremum obiit neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publicè magna hominum frequentia; siquidem funus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis commilitonibus non modò fidelibus, verùm etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quò Christiani omnes philosophandi causâ conueniunt. in eo cœtu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique pusillum gregem pro viribus tueri adeo, vt Voarenfes Christiani vulgo Constantini discipuli nominentur. Conuertit etiam subinde (Spiritu Sancto adiuuante) ad Christum aliquos, è quibus nuper quosdam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, vt primitias spiritus in iisdem facile agnoscas. ij, cum ad obeunda hebdomadæ sacrosanctæ solennia amplius quadridui itinere per infesta latronibus loca Meacum venissent, templum ingressi, prostrauere se scilicet ad aram, effusè flentes, agentesque Domino gratias, quod se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singulis ego piacularem globulum Roma transmissum donauit, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi, & læti acceperunt, vt vel eam vnā ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino verò præbui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarenfis diuidendas; itemque linteum exsequias defunctorum

rum. Hisce muniti præsidijs, & catechismo probè iterato, post festa Paschalia in patriam redière, Meacèsibus Christianis ad sex millia passuum officij causa prosequantibus.

Vento ad res Cauachenses, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscurum præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cùm enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius curæ concreditum, intemperanter agentem, amicè obiurgasset, vt sunt iuuenes, diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, vt paulo post percussiores ad interficiendum Hectorem dæmonis instinctu summisserit; quos bonus Christi discipulus, vt in se repente vidit irruentes, deuexa iā ætate vir, & inermis, apprehenso quem è ceruice gestabarglobulo, I E S V dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorem quattuor cum filiolis Christianis conquistam recepit illicò in fidem suam Iquenda Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, eiusque inopiam ac solitudinem in oppido Sanga sustentat sanè quàm insigni pietate vir, & Christianorum omnium quotquot in eo sunt Regno, parens tutorque fidissimus. Hunc arci Vacaianæ præpositum, cæterosque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cùm occidere statuisent, arcemque hostibus prodere; conscelerata eorum consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pæne articulo aggrediendi facinoris. itaque & Christiani periculum euasere, & infideles illi paulo post, Mioxindoni iussu cogitati sceleris capite pœnas dedere, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritisque Sangadoni.

In eadem loca (vt scripsi ad te antea) Organinus Italus cum Laurentio, & Matthæo profectus paulò ante natalem Domini diem ingenti Christianorum lætitia acceptus est, cumque in ipsis natalitijs circiter quindecim sacro fonte abluisset, plerosque è Mioxindoni domo; redire parantem, Sangadonus vnà cum reli-

q ui

quis Christianis magno adhibito conatu, varijsq; rationibus ad vsque Paschalia festa retinuit. Interea quid actū sit à nostris, ex eiusdem Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hoc loco mihi summatim addere visum est. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum . Dominico die palmarum cum Sangam undique Cauachenſes neophyti cōuenissent amplius CC. (nam per Quadragesimæ tempus nonnulli se ad Christum adiunxerāt) eo ipso die magno omnium gaudio supplicantes incessimus; in Paschate verò, sacramentum confessionis obire nonaginta quinque; Cōmunionis autē septuaginta. quo ne maior esset numerus, sacerdotū inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium animis utrique post illa mysteria liquidò vis gratiæ cœlestis apparuit. deinde rursus alternantibus choris, fidibusque subinde canentibus, agmine composito processimus ad Crucem vsque magna turba spectante gentilium. ea cæremonia peracta, ego sacrum ritu solenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatione, tum fructu; ac ne sua corporibus quoque refectio decisset, quotquot aderant Christiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuiο. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurre, ut quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi cōfessiones audirem. Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponijs iam nunc sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existimabis quàm breui quantum in huius linguæ cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustraui Naitum Tosandonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse (is Thomam nouo nomine appellari se voluit) deinde Guembadonum Ioannis Nætondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque, ut spero, huic Meacensi Ecclesiæ non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è quibus habet complures sibi coniun-

coniunctos, capit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli se ad Christum adiungere decreuerunt.

Organtinus, & Laurentius ante octo dies huc Sangaredi, itaque Laurentium celeriter misi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id efflagitante Naetondono.

In Regno Iquendæ vnus duntaxat est Christianus, sed mirum in modum studiosus fidei propagandæ Huius adhorratione permotus vnus è triumviris Regno administrando, venit hodie cum aliquot e suis ad me, audiendi Euangelij causâ; quod hisce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad vesperam vsque sine intermissione explicatur ac traditur. Ex ijs multi iam è catechismo cum aliâ, tum ipsas precatiunculas chirographo suo descriptas, admodum facile memoriter haversê. Sane quàm optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim est acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adspirare licuerat.

Sed pagine iam nimis multæ procedunt. itaque modum epistolæ faciam, si quædam adhuc de Nubunanga subiunxero. Præter Frenoiamentem, (quam ille Rex, vt antea ad te scripsi, funditus evertit) alia sunt etiam Bonziorum Academiæ. in ijs & longa sexcentorum annorum pace, & varijs opibus ad omnes deliciarum usus eò congestis, in primis clara celebrisque fuit eaj quam patrio nomine Facusangin appellant. Multa viscebantur ibi cœnobîa Bonziorum, & separatæ præterea ipsorum ædes numero mille quàm ornatissimæ, commodissimæque. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iam diu Nubunanga, sustinebat tamen se, dum aliqua se offerret causâ probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda quam è regno Voaris quidam ex hostibus eius abegerat, apud hosce Bonzios deposita & custodita; enimvero ille nihil cunctandum ratus, post factas cum Cubo inducias, confestim cum exercitu venit

venit illuc: multisque incensis ædificijs, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregiè suas iniurias ultus est. Ac vide quàm non dissimulanter factis dictisque Iaponicæ superstitioni, eiusdemque custodibus bellum indixerit. Xinguen est Rex Cainochuni, qui patre in exilium pulso per vim, fratre autem natu maximo infestodiam incluso, regnum inuasit; insano deorum cultui vsque adeò addictus, ut post aditam regni possessionem, barba & capillo posito, se in Bonziorum ordinem adscribi voluerit: nec solum eo habitu, & stola ornatus incedit, sed etiam ter quotidie sacris operatur, sexcentos ad eam rem secum trahens Bonzios. Is per causam instaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis templa reficiendi coactò exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quàm vi aperta occupatis, antistitem se, & assertorem proficitur auitæ religionis: & sibi iactat esse propositum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipsum, fama sanctimonix celeberrimum. Idem cum ante aliquot menses dedisset ad Nubunangam litteras cum arroganti inscriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc est, summus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; vicissim illi respondit hic alter cum horrendo planè sui nominis titulo: Dainoquu, ten-nomauon, Nubunanga: id est, Nubunanga domitor dæmonum, hostis oppugnatorque sectarum. Nec sanè falsò: pergit enim diabolicos hosce ritus, & nefaria sacra, & omnia, quibus Iaponij mirum in modum, ducuntur, & sacrificulos omnes non modò palam irridere atque contemnere, sed etiam detestari, & omni conatu delere: ut non immeritò ab hisce neophytis flagellum diuinæ iustitiæ nominetur. nec desunt qui eundem (licet nondum id apertè præferebat) intimis tamen sensibus esse Christianum existiment. Quæ cum ira sint, pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam religionis tam multis locis tam grauitè violatæ, breui pœnas daturum. Nunc verò contra, cum videant omnia illi è sententia cedere, iserique potentiorum in dies; valde offendi cæpere in suis dijs, & conceptam à

pueris opinionem de ipsorum numine ac maiestate paulatim deponere: quæ res minimè aliena nostris rationibus videbatur, atque utinam percrebrescat.

Hæc ego, Pater optime (quominus œconomiam inscribendo requiras) ex interuallis ad te fere noctu exarabam, crepto è summis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero vestris omnium desiderijs. Vos interim istic valete, nostramque imbecillitatem vestris holocaustis, pijsque supplicationibus fulcire quotidè pergite. Meaco. xv. Cal.
Iulias. MDLXXIII.

Selectarum Epistolarum ex India Finis DE QVIN

DE QVIN- QVAGINTA

DVOBVSE SOCIE-
tate Iesu,

DVM IN BRASI-
LIAM NAVIGANT, PRO
CATHOLICA FIDE IN-
TERFECTIS,
EPISTOLAE DVAE.

PETRI DIAZII AD LEO-
nem Henricium Prouincię Lusita-
næ pro Societate Iesu præ-
positum.

Xponā his litteris felicem exitum. Ignatij Azebedij Brasiliæ Præpositi Prouincialis, & comitum. Nonis Iunij, cum Aloysio eiusdē Brasiliæ prouinciæ pro Lusitaniæ Rege præfecto, classe nauis septem, Olisipone profecti, octauo diē Materiam hanc insulam prospera navigatione tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum ē Societate nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque alijs ē nostrorum numero vhebatur. Ignatius. Francisco autem Castrio cum fratribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat nauis. Me Socijs cum amplius viginti, eadem quæ Aloysium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materiæ por-

tu aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius; vectores & nautæ S. Iacobi, quod multa negotia haberent in Palma ex Canarijs, seu Fortunatis insulis vna, magnopere efflagitarunt, uti sibi liceret præire: se expeditis maturè negotijs, aduenienti reliquæ classi præsto futuros. Atque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris & piratarum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verum deinde victus precibus, abeundi veniam ab Aloysio petijt: qua impetrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul diuisit ijs Agni cælestis cereas imagines aliquot, à summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex vrbe Romæ secum attulerat.

Hiscè peractis, soluere pridie Kalen. Iulij vento secundo, qui tamen eos in medio cursu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriā maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpositū (is Caluini sectator egregius, capitales inimicitias cū Papistis, sic enim Catholicos per ludibriū hæretici appellant, exercere sese palam profitetur, ac prædicare) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomē est. Perturbauit is nūtiis vehementer omnium animos, statimque Aloysius, oppidi que præfectus cum populo vniuerso ad pugnam cōparauere sese. Itaque Sabbati luce quæ consecuta est, cū se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probè instructa militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterritus cecidit, fugaque sibi consuluit. Hostē fugasse contenti nostri postridie reuertuntur: ille verò hoc persunctus periculo, Canarias petijt, ac die Iouis insequenti ad aspectum vsque Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius manē cum cæteris fratribus ad Tertiæ cohortis (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, scapha con-

contenderat eo cōsilio, vt si daretur facultas, ad portum terrestri itinere perueniret: sed cū res exitum non haberet, in nauim se denuò recipere sunt coacti. Vt velex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuisse diuinitus: eoq̃ue magis, quòd iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui minimè impedita, vento etiam initio (vt diximus) valde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduò ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostricadem malacia nouem fere millia passuū à litore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplò parare sese: Ignatius autem sumpta Mariæ Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium, atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigijs hostes ad nostram onerariam applicant, in eamq̃ue tres primò, in ijs nauclerus magna apud eos existimatione, transiliunt. atque ij quidem statim à Lusitanis interfecti: sed maiore deinde hostiū irrupente numero, diutius obisti nō potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi versari, omnes ad vnū occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cū vitam aliquot Catholicis promississet, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti: cū interemptos esse responsū fuisset, tum ab alijs manus abstinere non vult. quo facto sanè præclarè suū in nos odium exprōpsit, præsertim quòd paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, vt appellant, sacerdotes in Lusitaniam vehabantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros magna ex parte adolescentulos tyronesq̃ue, nulli pepercit omnino. Mactatus est autem omniū primus Ignatius,

quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus eā quam dicebamus imagine, magnoque animo proficentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatii: atque ira coniuncti simul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare vna cum ipsa imagine, quæ de Ignatii manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eorumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu persecuti) condiderat: binosque, ac terenos ordine deinceps eductos ad naui marginem, ac talibus tunicis, quamquam exigui admodum pretij, exutos, ad altaris rive singulis in viscera pugione, semianimes è naui deturbant: quorundā etiam præcidunt brachia, ut omnē prorsus euadendi spem ijs adimant. Atque hūc exitū felix comitatus ille sortitus est Postea quæsiū de natiuitate eorum eade, qui ex hostium classe in onerariam portum transceiderant. Eius auctores ex d's onerariæ gubernatorem cum administris duobus, ad se perducitur: furor percitus iubet Soria ibi, ipso non solum imperante, sed etiam inspectante, viuientium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina deiciuntur in pelagus. Iam verò hæc immanitatem Calviniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnus ex vndecim Virginum millibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam afferebat, è carchesij fune contumeliosè nefarieque suspendunt: deinde arreptam aham Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma Ignatius auexerat, cum sacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque ut in scopum sic eas iaculari lasciuientes incipiunt. Rosariā verò benedictā, ac sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, ut sibi minus vtilia, vel superuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius a Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affue-

runt,

tunt, cum per eos dies à Calvinianis captiui detinerentur. Qui è nostris occisi sunt, æquè nouitij ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rem Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupesco sanè, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem Olisipone primum, deinde in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, pæne viri- tim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi na- nem imponere, ipse apud Aloysium præfectum remane- re Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim vt equidem existimo, ne laborem at- que periculum subterfugere voluisse videretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reli- qui sumus nunc è Societate ad triginta. Cæprum iter numinis fiducia persequi certum est: vtrum eodem euē- tu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum So- ziam id vehementer expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectiois, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificijs ac deprecationi commendo. Ex insula Materia, x v. Ka- lend. Septemb. M. D. L X X.

FRANCISCI HENRICI Præpositi Domus Olisiponensis ad socios, Romam.

EITVM Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vnà cum Aloy- sio regio Præfecto petentes, vt in ea pro- uincia, rei Christianæ procurandæ causa more nostro collegia instituerent, in ite- nere à Calvinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum X I V. qui anno post, in eadem causa parem præstiterunt animi

x 4

forti

fortitudinem (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorum, qui De benignitate superfuere, nobis exposuit.

Post obitum Ignatii, cum Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluiscent, aliæ alium euentum fortitæ sunt: ea verò, qua Petrus Diazius cum Socijs aliquot vheebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeò labefactata peruenit; vt eam relinquere planè sibi necessarium duxerint. Sed cum alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primùm iter emensu pedibus; & quidem exalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese committere nauigio, ventis pluuiæque adeò expositi, vt non commeatus modò corrumpetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pæne putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conductæ, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscum Castrium, & quinque fratres qui antecesserant, assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius imminutæ, quod & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim navigatione viri sexaginta perierant, & ad Antillas multi subsisterant; multi etiam laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cum superesset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis esset onerariam (in quibus tamen ipsis fœminæ quinque & viginti, imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, captum iter vnica naui peragere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porro è Societate nostra (rotidem alijs ferè tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant,

rant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Castrius; duodecim fratres; Alfonsus Fernandus, Gaspar Goës, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero; Michael Tarraconensis, Frâciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti, naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, dissimulato in nocte vsque consilio, conuersis deinde repente proris, vento secundo nauem nostrâ insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quod erat) & hostes esse, & hæreticos; aduocata statim concione, socios nauales ad prælium acriter in eundem hortatur, mortemque vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendam. deinde arma expediti, culcitras locis opportunis prætendi, saxorum vim cõgeri, sulphurei pulueris cados, pmi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ritè confessus est ipse, & ceteri quibus ea nocte cõsistendi spatium datum est. verum inalbescente iam die, rostrata hostium nauis ex earum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabusque tormentorum significationibus, de more, iusserat à Lusitanis vela submitti. Cùm illi nequaquã parerent; tum hostes facto ter in onerariã impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim, eosque ferè omnes in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis ferè viginti amisere, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissimè sunt, quorum vno diffractus malus & vela prostrata; altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decem simul hæretici: quæ amicti erant omnia non leuia incommoda, nihil tamē

hostes æquè perturbauit ac vela deiecta, prorsus vt de se actum iam arbitrantur. Tum verò ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quantum iam nostros innuunt, & minore quàm putauerant negotio superant. decē quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorū quinq; in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaq; patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vi maxima irrumpunt. quos Aloysius, cū duas ferreas glandes alteram accepisset in pectore, alterā in cruce, quamq; exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo cōstituit opperiri; gladioq; & scuto nunquā abiecto, ad extremum vsq; spiritū dimicauit egregie. Eius mortē re liquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hostium crudelitatem minimè valuit. nā diabolicis instincti furij, obuios quosque obrūcant: Aloysium, ignari quis esset, nundatum, itemque aliorū corpora multis adhuc spiratibus, in vndas proijciunt. Versus deinde in Sanctorū reliquias, & sacras imagines furor, quarū erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedib⁹, in ignē deniq; gratulabundi conijcere: simul, ore impurissimo, in Sanctos quorum erant illæ reliquæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quin etiā, repertas vigesimo post die statuas duas, alterā sacratissimæ Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibriū tora naui circumferentes. Tertiū & trigessimū vagari diē, capto etiam Algarbicus nauig. o, prædam exposuere postremo ad Oruium promontoriū oræ Callaicæ Clasti præpositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azobedum & comites ceperat & occiderat. In Aloysium verò præfectum incidere Calviniani, cū ab insula Gomera, eā depopulati, soluissent. atq; is fuit Aloysij & Lusitanorū obitus. cui⁹ viri de fortitudine virtuteq; frater noster ita multa cōmemorat; vt pro certo habendū sit, animam eius in cœlesti domiciliū cōmigrasse. Nunc veniam⁹ ad nostrā

Digitized by Google

precipitauerint; & ne in comitatus abiret, Franciscū quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) iniectis, in Aloyſij cubiculū detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemque inſequentis diei, prope per incediam tranſigunt: cū interea ſuper alios alij ad oſtium adeſſent carceris, modo læta, modò triſtia nuntiantes: quidā etiam truci obtutu, ſtriſtis minaciter gladijs fremerent. Papiſtæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat: & alia eiufmodi. Interea noſtri, quaſi futura proſpicientes, magno animo ſe ſe ad extrema quæque parauerant: nec eos ſeſellit opinio. Nā educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur laquei vt ſuſpenderentur ſinguli è maximo nauis malis: cū Præfectus, maioris prædæ ſpe, quòd eos putaret pecuniam, ad templum in Braſilia exædificandum, ſecum attuliſſe, rem in præſentia diſtulit: ſed eorum comperta denique inopia, Petro Diaſio, Didacoque Caruallio ibidem relictis, ſeptem reliquos in roſtraram ex oneraria transferri iubet. Hic eos hæretici denuo circumſiſſere; nec ſolum in fratres noſtros, verū etiam in Romanum Pontificem Chriſti Vicarium, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipſum altaris, cōtumelioſa atque impia verba proferre. ad quæ cū illi fortiter admodum reſpoderent, exdebantur pugnis, alapiſque frequentibus, deſenſores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in ſummis capitis verticibus, ſacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici ſi quas inuenerant, has verò iterum iterūque ſinguli tundere: & ſimul iurgiis & male dictis in eoſdem inuchi cū alijs multis, tum illis præfertim: canes, fures, veteratores: per vos ſtat quò minus conſpirent vniuerſi mortales atque conſentiant, ſublatiſque diſcordijs ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non modò Germania, & Gallia, verū etiam Braſilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius: omnium

nium recentissimus ille quidem: sed apprimè humilis, & magnavirtute vir. Is, initio deditiois, pileo talarique tunica exutus ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro seculari haberetur, & præclarâ pro Christo moriendi occasione amitteret: aggregabat se ad fratres identidè, vultu oculisque ad modestiæ religionisque significationē ita compositis, ut vel ex eo satis intelligerent heretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, utraque manu subrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrasque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum dimitteret. ad hæc illum cōtumelijs incessere eiusmodi: Canis, attolle faciem: frontem exporrigere. quæ ille nimirum excipiebat tanta non solum animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, ut eo bono se indignum existimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, ut pro te patiar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque scuitiam hæretici cum sese miseri diutius oblectassent, alij demum aliò varios in usus digressi sunt, spatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, virisque colligendas: quo in genere Petri maximè Fernandi, eius quem modò dixi caritas ac virtus enituit, cum in singulos cōgressus, lætissimo semper vultu, cæteros ad constantiam ac fidē accenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certamen: ex quo, ut genus videatis, vnum attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus. qua in disputatione acrior coortus quidam ex ijs: Nonne, inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è manibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites: Beatissima Virgo Sanctique, & vitâ nobis à Domino, & libertatem obtineant utique: sed quia emori præstat

stat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus respon-
debant fratres: quæ illi cum ferre non possent, amentes
iracundia & rabie, consputabāt ora subinde nostrorum:
quin etiam quodam Alphonsi Fernandi respōso permo-
tus vnus ex ijs, furēsq̃ue: ob id ipsum, inquit, quod ira di-
xisti, peribis. cui Alphonsus, vtpote Prominister: Non so-
lus ego, sed omnes planè mori parati sumus. Atqui ex-
spectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet vo-
bis præcidam, vosque (meam fidem testor) in mare pro-
ijciam. Hac altercatione in cœnam vsque ducta, disce-
dunt hæretici: fratres verò tempus nacti rursus molestia
vacuū, de integro adhortari se mutuo; diuinam opem in
tali tantoq̃ue salutis æternę discrimine experere; Christi
morte cruciatibusque memoria repetendis, sese ad per-
seuerantiam atque ad fortitudinem incitare; Deo deni-
que pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasio-
ne gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventris,
animi quoque feritatem extremo supplicio nostrorum
exsaturare constituunt: nec mora: singulos octoni deni-
ue circumstant, exutosque tunicis, quanta maxima vi,
quàm possunt longissimè à nauibus in altum ciaculātur.
Ac Petrus quidem Fernandus, & Ioannes Aluarus, natā-
di minimè periti, fluctibus hauriuntur illicò; ceteri quin-
que vnum in locum diuinitus congregati, diu sese su-
stentant, postremū vale sibi dicentes inuicem, ac veniam
inter se delictorum petentes. Didacus verò Fernandus,
quem vnà cum Sebastiano Lupio (qui deinde supersti-
tesambo fuere) sub noctē hæretici quidā quasi diuino ius-
su, cibo potuq̃, refecerant, validus viribus, classem, quod
è repentina pluuia venti quieuerant, tardius cunctē asse-
quutus, & nescio quo pacto in vnā nauium acceptus;
Diuinæ consilio prouidentię mansit incolumis. Luctan-
tur cum fluctibus reliqui, & quamquā in summa difficul-
tate ac defatigatione, Apostolico Symbolo, precibusque
fundendis ad Deū, sese contra spiritales nequitias cōmu-
nire non desinunt. iamq̃, nox erat media, cum Alphōso
Fernādo in verba præeūte, certos è quinquagesimo psāl-
mo versiculos decātare ceperunt, atq̃; illum præsertim:

Tibi

Tibi soli peccaui, &c. Verùm lassitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonsus extinguitur, spectata probitate, ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hæreticis modò refutandis eluxerat. Hūc atē eo consilio è Lusitania secum abduxerat Azabedius, vt Philosophiam, cui magna cum laude vacauerat, in Brasiliæ prouincia profiteretur. Alphōsum secutus est mox, Iesum inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fermandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in mari medio, nocte intempesta, dēsis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum sorte quadā in classe lumen eminus intuens, mille circiter & quingentorū passuum intervallo distantes consequitur naues; quarum ad vnā, item quæ alteram accedens, & vt admitteretur suppliciter postulans, cūm acerbè minitantes hostes, intentaque in se tela sensisset; quasi ad extremum perfugium, contendit ad vnā è scaphis: cuius ad marginem stans fortè quidā hæreticus paulo mitior, tum Sebastiani angustijs, tū etiam fortassis ab se desertæ veræ fidei religionisque recollectione commotus, excepit hominem: penulaque contextum, ac furtim in nauem impositum, commentis quibusdam hostiū furori atq; immanitati subtraxit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relictī fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia Sebastianus ipse, et Lupius exposuit. nos totam rei gestæ seriem his consignamus: cuius tam litteris eidem Sebastiano recognoscendam ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem suo rursus testimonio comprobauit. Quo etiam studiosius fecimus, vt hanc ad vos mitteremus epistolam, rati eò vobis gratiorem futuram, quò certiora perferret. Quod reliquum est, vestris omnium sacrificijs, precibusque, nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Olisiponc. v. l. dus Decemb. MDLXXI.

F I N I S,

IGNATII
LOIOLAE
VITA

POSTRE-
MORECO-
GNITA.

CLAVDIO

AQVAVIVAE

PRÆPOSITO GE-

NERALI SOCIE-

TATIS IESV

Ioannes Petrus Maffeiuss S. D.

VAE parens & conditor nostra Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo gefit in terris; ea profectò digna sunt, in quibus commendandis immortalitati, scriptorum omnium certet industria. Id scilicet fuit causa, cum in eo munere alij non sine pietatis & ingenij laude versati sint, cur ego quoque, delatam olim ad me à Patre nostro Euerardo nonnullam huiusce prout. et partem, neque ita grauatiè receperim; & receptam, si minus cum apparatu & copia, certe cum fide curaque, Deo adiuuante confecerim. Nec sanè dubium, quin, quatenus mihi laborem iniunxerat, huic potissimum laboris eius & opera fructus ac prima libamina deberentur. Nunc, quando, priusquam in vulgus exirens lucubrationes mea,

*res mea, ad beatos ipsius Ignatij complexus, uti speramus, ille decessit; ei nempe qui in utriusq; Praepositi locum & curas nutu diuino successit, optimo iure dicanda fuerunt. Ac tibi quidem, Pater humanissime & optime, in praeclarum illud exemplar dies noctesque intuenti, minime dubito quin opus hoc quaecunque, gratum acceptumque futurum sit. Cateris ut perinde iucundum ac fructuosum accidat; nimirum, ab I E S V, suis incensis officio & caritate praestibus & sacrificijs im-
strabis.*

f 2

IGNA-

IGNATI I

VITÆ LIBER

PRIMVS.

Ortus eius, & educatio. Cap. Primum.

IN ea Hispaniæ regione, quæ ad Pyrenæum pertinet, ac vulgi sermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara est Loioleia familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca sunt in finibus vrbis Aspeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æquè clari generis forma, quinque suscepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natus fuit Ignatius is, quem Societas Iesu parentem agnoscit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperta, in vnius Dei gratiam gloriamque litteris mandare decreuimus. Hisce ergo parentibus natus Ignatius est anno post Virginis partum M. CDXCI. regnantibus in Hispania Fernando & Elisabetha, cognomento Catholicis. Ac de prima ipsius pueritia id vnum constat, haud ita se uera disciplina educatum à suis fuisse: atque ab ipsis incunabulis, ut in opulenta domo, profanos admodum haussisse spiritus: deinde litteris vixdum à limine salutatis, cum esset eximia & animi & corporis indole, continuo in Fernandi regiam à patre missum, ut terti Hispaniæ more, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iure nascuntur, ut maximus ætate dumtaxat in patrimonio

nio imperioque succedat; reliqui, siue ad acuendam gentis industriam, siue ad familiæ splendorē in vno capite retinendum, portiuncula quadā hæreditatis aspersi quæ tenuem in victū cultumque sit satis, vel studijs doctrinæ militiæve dant operam, vel aulae regumque præsidio ad opes gloriamque nituntur. Hic ille cum honorarios inter ephebos aliquādiu apparuisset, aulicis imbutus moribus ad Antoniū Manricum sese contulit Naiarensem ducem, ex ijs, quos in Hispania magnates appellant; quo cum Loliciæ genti necessitudo vetus intercedebat. Atque apud hunc domi forisque in honore habitus, rei militaris tyrocinia posuit: & quod ijs ferme vsu venit, qui nondum cælestes delicias degustarunt, id ipsum Ignatio contigit, ut ardenti laudis humanæ studio, & communis consuetudinis impetu abreptus, cum esset in corporis ornatu elegantissimus, equorumque, & armorum vsu præcelleret; quod sibi datum fuerat temporis ad negotiationem salutis æternæ, id ille miserabiliter, ut plerique mortaliū, partim in factionum rixarumque periculis, partim in amatoria vasa, & cætera sæculi vanitate consumeret. Verumtamen inter eiusmodi vitia, & cæcos errores, præclara quædam emicabant bonæ ac religiosæ mentis indicia. Primū enim in tanta licentia militari, tamque corruptis hominū moribus, quamuis animo cōsternatus esset interdum, & multis vndique cinctus angustijs; nulla tamen ipsius atrocior vnquam audita vox est, quales multæ à nefarijs hominibus in Deum, ac Dei prouidentiam vulgo iactantur. Nec solum ab omni verborum impietate semper abhorruit, sed etiam sacra omnia sacrorumque antistites naturæ perpetuo instinctu admodum religiosè reueritus est. Erat præterea intactus ab auaritiæ sordibus, & à lucri cupiditate vehemēter alienus: quod cum aliàs, tum verò in expugnatione vrbs Naiaræ, quæ in Cantabriæ finibus est, perspicui potuit: quā iure belli, cum dux militi diripiendam dedisset; Ignatius, quamuis ad ipsam victoriæ pars non exigua pertineret, tamen nec præsentis prædæ dulcedine, nec cæterorum exemplo adduci potuit, ut sese alienæ rei contactu pollueret; nō Christiano

solum, sed etiam ingenuo homine indignum existimans. Quæ ipsius altitudo animi in priuatis quoque dissidijs ac simulatibus eminebat, ut si quando ex certamine dignitatis (ut fit) ad manus pugnamque venisset, si locus reconciliationi daretur, illicò vnà cum armis odium omne deponeret, & cum inimicis in gratiam planè bona rediret fide. Neque verò eidem in magnis arduisque negotijs capeffendis alacritas, vel gerendis consilium & cautio deerat, quocirca inter quosdam Cantabriz populos graui orta seditione, legat⁹ ad eos à duce Naiate, breui controuersias omnes magno partis vtriusque consensu & approbatione diremit: ac licet iuuenis admodum esset ætate, in agendo tamen, tractandisque hominum ingenijs, iam tum senilis quædam in eo maturitas apparebat; prorsus, ut negotiū nullū fermè suscepit, quod non ad optatum exitum sua lenitate ac virtute perduxerit. quamquam ob imperitiam rerum diuinarum, hæc tam egregia animi bona, & quasi talèra non optimè collocabat interdum: ad hominū videlicet gratiam, ac sui ipsius incrementa ijs artibus vrēs, quas ad vnius Dei honorem & gloriam omnino referri oportuerat.

Conuersio eius ad Christum. Cap. II.

VNC maximè in modum adolefcentia, atque ipso ætatis flore consumpto, cum annum ageret iam nonum circiter & vigesimum, à miserabili exore, certoque æternæ vitæ periculo in rectum salutis iter summo Dei beneficio reuocatus est. Tota autem eius conuersionis ratio fuit eiusmodi. Ardebat eo tempore Hispania intestini belli tumultibus; quam nactus occasionem Franciscus Galliz Rex, Nauariz Vasconum quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cognato suo recuperandæ, cuius pater ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat; Andream Foxiū, cognomento Asparorum, cum exercitu iussit in eas regiones impetum facere. qui celeritate vsus, cū aliquot loca impro-

Improuiso aduentu cepisset; cumque nobilitas Henrici cupida ad Gallum sese quotidie adiungeret; Naiaræ dux, qui Nauarræ summo cum imperio præerat, eius rei fama commotus, in vltiorem Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est, Ignatio, paucisque præterea Pompeione custodiæ causa relictis. Ac cæteri quidem, appropinquante Gallorum exercitu, magnitudine pedestrium & equestrium copiarum exterriti, & simul diffisi oppidanorum animis, tempori cedere, & urbem relinquere omnino decreuerant: Ignatius verò, multis verbis homines ab eo consilio reuocare conatus, ubi se nihil proficere hortando perspexit, ardentibus oculis detestatus ignauiam perfidiamque, spectantibus omnibus in arcem solus introiit, paratus illam cum aliquot in præsidio relictis omni ope tueri. quo virtutis exemplo permotus alius quidam Ignatii in studio bellicæ laudis æmulus, eandem aleam subijt: reliquis verò salus, quàm aut fides aut gloria fuit antiquior. Ventum deinde in consilium est à custodibus de summa rei: cumque in tanta propugnatorum paucitate contra tantas hostium copias negarent plerique locum obtineri posse diutius, ac seniorum præsertim sententiæ ad professionem inclinarent; Ignatius, quo erat animi & corporis robore, quàm acerrimè sese rursus opposuit, remque disiecit. Interea Galli, resistente nemine, propius ad urbem accedunt, & magna ciuium voluntate admissi, castris ad arcem positis, præfectum præsidij ad colloquium euocant. Ille accepta fide, cum tribus dumtaxat egreditur, in quibus erat Ignatius; qui cum ab hostibus proponi conditiones iniquiores vidisset, exarsit nimirum, easque conditiones tam acri ac vehementi oratione cõmilitonibus dissuasit, ut ad extrema omnia perpetienda potius, quàm arcem deserendâ cunctos accedèrit. Nec mora: Galli omisso colloquio, acrius instare, tormentis mœnia quaterere, atque diruere; vndiq; ascensum tentare: Hispani cõtra, Ignatii præsertim exemplo atque adhortationibus incitati, fortiter sese defendere, subeunt tẽ hostem gladijs, telis, cõtis arcere; quoad Ignatio ante alios dimicanti, globi vi excussus è muro lapis,

lzuam haud ita grauitè læsit tibiam; globus verò ipse quamquam impetu refractio subtiliens, dextram adeo labefactauit atque confregit, ut è vestigio semianimis alienata mente corruerit. Tum verò debilitati animis ceteri, & deditio facta. Ignatium porrò stratum, vel ad colligendam clementiæ famam, vel etiam virtutem in hoste admirati Galli benignè suscipiunt, & in urbem ex arcensilatum, in pristino hospitio collocant, medicisque adhibitis, & rebus omnibus necessarijs diligenter curant. Huic Gallorum benignitati, pro sua animi magnitudine egregiè respondit Ignatius. quippe tantum aberat, ut eos odisset, à quibus in illam calamitatem, vitæque discrimen erat adductus, ut cum in lecto decumberet, singulos blandè comiterque compellans, omnia fere sua in eos amoris causa diuiserit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace donarit. Interiectis deinde aliquot diebus, cum grauius laboraret quam ut breui tempore sanari posse videretur; ad ceteram humanitatem illud etiam additum à Gallis, ut Ignatium lectica Loiolam utique (neque enim longè aberat) deportandum curarent. qui peramanter à suis acceptus, cum ingrauescente in dies morbo periculosius ægrotaret, accessit confestim undique medici, crure inspecto, seuerè pronuntiant, ossa illa, siue id prioris chirurgi vitio, siue itineris agitatione contigerit, nequaquam esse bene locata: neque, verò, nisi ea coagmentatione denuò resoluta, frustra que suo loco repositis, posse vlllo modo fieri ut coalescant. Quam tam acerba denuntiatione Ignatius minimè exterritus, non modo statim equo animo sese paratum ostendit ad omnia subeunda, sed etiam inter ipsam curationem, quamuis esset asperissima, nullum aliud indicium dedit doloris, nisi ut coactos in pugnum digitos valde constringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum est auctus; cumque iam Ignatius omnes ferè cibos haustuque stomacho fastidiente respiceret, aliaque in eo cernerentur lethalia signa; suorum admonitu, sacris, quæ ad expiandum animum pertinent, ritè procuratis, ipso B. Petri Apostoli peruigilio, cunctis mœrentibus, cò dedu-

ctus

Æus est, vt medici prorsus actum affirmarent, nisi ante mediam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iamdudum Ignatius præcipuo quodam cultu principem Apostolorum: quin etiam eius laudes militariter olim carmine Hispanico celebrauerat: cuius profectò pietatis fructum non exiguum tulit. siquidem illa ipsa decreto-ria nocte per quietem vidit sibi visus est eundem Apostolum, optatam sibi valetudinem diuinitus afferen-tem. nec sanè in irritum ea visio recidit: quippe con- tinuò leuari doloribus, ciboque refici est cæptus. Iamque Dei beneficio periculum mortis euaserat, magna- que suorum gratulatione melius habebat in dies: cum repente animaduertit os quoddam genu sub ipso fœdus promi- nere: quod quoniam præter cætera incommoda impe- dimento etiã sibi videbat fore, quominus graphicè quã- soleret ac vellet, ocreatus incederet (vt erat idem & pa- tientie militari, & vrbane munditie & elegantie appri- mè deditus) percontatus est medicos, posset ne villo pa- cto deformitas tolli. qui cum respondissent posse vtiq-ue, sed dolore omnium quos ad eam diem sensisset, maxi- mo & acerbissimo, propterea quòd in eam sedem frag- menta iam firmiter coaluerant, non dubitauit Ignatius ingenti omnium vel admiratione, vel metu, concinnum ac decorum corporis habitum anteferre manifesto vitæ discrimini: secarique de sententia medicorum os iussit, clariore etiam, quàm antea, fortitudinis ac patientie do- cumento: quandoquidem in ea carnificina (quæ quòd lē- tior, eò fuit horribilior) nō modò ligari teneriue se nō est passus, verum etiam, ijs qui aderant, pauore prope- modum exsanguibus, ab omni prorsus querimonia ge- mituque se ipse continuit. Post hæc, doloribus magna iã ex parte mitigatis, nondum tamè gressu recuperato, nec pedibus ad insistendū idoneis, interea dum iacentis cor- pus terrestres medici persanare conantur, eiusdem ani- mi vulnera curare medicus cœlestis aggreditur. Cum e- nim affixus lectulo Ignatius, fallēdi temporis causa pro- phanū quempiam librum poposcisset ex ijs, quos antea per otium lectitare consueuerat; diuino planè consilio fa-

atum est, nullus ut eo tempore domi liber esset eiusmo-
di: at verò longè meliores alij duo reperti sunt, Hispani-
co sermone conscripti; quorum alterius, Vita Christi, al-
terius (quo selecta virtutum exempla continebantur) Sā-
ctorum flores, erat inscriptio. Ea videlicet lectio salutis
initium attulit homini. Dum enim oblatos sibi libros,
varijs locis quasi aliud agens delibaret, sensim capi cōp-
tus est pulchritudine eorum quæ scripta reperiebat; atq;
adeo inter ipsam lectionem, ubi quidpiam insigne cog-
nouerat, subsistere, secum ipse deliberans: Quid si præcla-
rū hoc sancti Dominici facinus, quid si hoc sancti Fran-
cisci, Deo fretus aggrediar: Neque verò, cū hæc & alia
sibi multa proponeret, res occurrebat vlla tā ardua, tam-
que difficilis, quam non perficere sese posse generosa
quadam alacritate confideret. Quæ cū apud se diuus
agitasset, emergebant rursus rerum inanium volunta-
tes, & sæcularia desideria: quorum sese nonnullis adeò
manciparat, ut dum eorum vel adipiscendi rationem
exquirat, vel posuendi spem animo concipit, plures inte-
rim horas per imprudentiam in ea cogitatione defixus
hæreret. Iamque priora illa propemodum exciderant,
accensosque nuper igniculos pietatis, voluptatum ille-
cebræ, & perniciofa rerum fluxarum blandimenta re-
stinxerant; cū periclitanti seruulo diuina bonitas o-
pem celeriter afferebat, ex eorū videlicet recordatione,
quæ legerat, meliorem ei mentē, & consilia santiora sub-
mittens. atque in hac item commentatione tamdiu mo-
rabatur, donec interuentu cuiuspiam, alio mentem ani-
mumque conuerteret. Hac ille vicissitudine, & quasi cō-
fictu dies aliquot mirum in modum exagitarus, cū
in eius pectore voluptas & virtus pæne ex æquo certa-
rent; contrarias in partes magna sua perturbatione di-
strahabatur, incertus animi, hancine viam, an illam,
cū primū posset, insisteret. Veruntamen inter alter-
nas fluctuantis animi propensiones illud intererat, quòd
blandis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præ-
sentes obuersabantur, tamdiu titillabatur Ignatij mēs:
absentibus verò, succedebat illicò amarus quidam tor-
por,

por, & ægritudo, & sibi met displicentis animi tædium. At contra, præclari illi ad Christianam laudem impetus, cogitationesque de adæquanda vigilantia & sobrietate sanctorum, de votiuis peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aspero; non modò cum aderant, animum insolita quadam iucunditate mulcebant, sed in recessu quoque, tristitia subeunte nulla, securum hilaremque præstabant. Sed enim tantùm hoc ille discrimen, sæculi tenebris occæcatus adhuc, hebesque ad subtiliora hominis interni iudicia, quasi ignotum quidpiam præteribat, quoad clariore demum oborta sibi luce, mentis aciem accuratius in eam varietatem cœpit intenderes; ac denique non sine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant inanes ipsæ, sic se ieiunum & aridum, ab his autem, velut à pabulo salutarì, lætum vegetumque discedere: liquidoque perspexit, fucata & insidiosa voluptas quantum à vero & solido gaudio & suauitate distaret. Atque hanc primam de intimis animi sensibus moribusque ratiocinationem habuisse fertur Ignatius: ad quam vbi maior deinde rerum diuinarum vsus accessit, tantam in spirituum discretionem (quæ consummatæ sapientiæ virtus est) solertiam atque peritiam est consecutus, vt egregia etiam illius generis præcepta in eo libro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His ergo obseruationibus, & assiduis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, antea actæ vitæ peccata, & infinitam in se Dei clementiam aliquando cæpit agnoscere; nec solùm de mutandis in posterum moribus, verùm etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque numine, seriò cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denuò sese ad Christi domini, Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum præcipuè, qui in se ipsi quàm maximè duri ac seueri exstirissent, artium quippe spiritualium, & Christianæ philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem ferè sanctitatis & officij perfectionem in asperitate vitæ, & in volunta-

ria

ria corporis afflictatione statuerat. quocirca iam tum agitabar animo, simul atque per valetudinem liceret, non dis pedibus Hierosolymam petere, ac frequenti verberatione, longoque ieiunio tantas peccatorum poenas viderò suscipere, quantas videlicet ab excelsa magnoque animo, salutare odiū sui, & ardens diuinę gratię promerēdę studium exigebat. Iamque rectis euntē sensibus, & optima quęque expetentem, longē vehementius incitauit diuina visio. Etenim nocte quadam vigilantē, augustissima specie, ac beatissimo lumine fulgens MARIA virgo vnā cum paruulo IESV, non modo sese palam ostendit, verū etiam incredibili benignitate spectandam aliquamdiu prębuit: quo viso mirificē recreatus Ignatius, tantum repentē odium fastidiumque concepit eorum quę apud cęcos mortales prima putantur, ac pręsertim quę cum inhonesta voluptate coniuncta sunt, vt omnes rerum illarum, quā diuturno vsu ac vetustate corroboratas imagines, ex hominis memoria confestim aspectus ille deterferit. Accessit ad hęc illud quoque non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac stabile mansit: vt quotiescunque sublati in cœlum oculis astra suspiceret (quod sanē sæpe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repentē sordescerent; & mirō quodam æternę patrię desiderio raperetur.

Ad Montemferratū religionis causā proficiscitur.

Cap. III.

nterea simul & animo & corpore conualescens, ē lectulo surgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare, atque ingredi ceperrat; nihilque longius ei videbatur, quā vt de cognatione sua, & de domo patris exire, & pręteritę vitę peccata quā acerrimē rindicare sibi liceret. Sed quia nondum erat ad iter faciendum idoneus, constituit interim pręclarissimas quasque Christi Domini, Sanctorumque res gestas memorię causā describere:

beret: atque ad id ipsum exquisiti cuiusdam nitoris & elegantię codice comparato, quę de virtutum exemplis præcipuè admirabatur, in eum codicem vario picturę genere quàm compositissimis & quàm clarissimis litteris ordine referebat. Atque huic operi dū insistit ardentius, quamquam sua de instituendo nouo genere vitę consilia mortaliū nulli aperuerat; hæc tamen tanta scribendi ac legendi assiduitas, contemptus corporis, frugalitatis amor & parcimonię, sermo quotidianus non ad vrbaneitatem, vel ad ambitionem, vt antea, sed ad modestiam, pietatemque compositus: hæc igitur, & alia non obscura immutati animi indicia, celeriter illum domesticis prodiderunt. In ijs Martinus Garzia frater natu maximus, qui de mortuo iam pridem Bertramo in domum, reique familiaris administratione successerat, suspicatus id quod erat, Ignatium vel morbi vexatione, vel eorum quę legerat admonitione compunctum, ac pertæsum vitę prioris, nouum aliquid ac magnum moliri, atque etiam fortasse nuntium rebus humanis, velle remittere, commotus animo vehementer, hominem seuocat, varijsque interrogationibus blandè pertentās, ad extremum per communes parentes, perque fortunas omnes obtestatur & obsecrat, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur, neu quid noui consilij capiat, quod vel ipsi munitum & exploratum ad gloriā & opes iter impediatur, vel sempiternam Loioleię familię dedecoris notam inurat. Ad quę Ignatius breuiter, quò se quàm primū à fratre expediret, satis memorem fore sese respondit officij: & simul, quoniam de recuperata propemodum eius valetudine ad Naiarę duces nuntij venerant, in oppido finitimo, cui Nauarreto nomen est, eo tempore commorantem; vñiam à fratre petijt ducis pro amicitia reuiscendi; ac per eam causam, duobus dumtaxat assumptis famulis, eques in viā se dedit, ac breui Nauarretum peruenit incolumis. Ibi duce, amicisque ita salutatis, vt arcana consiliorum suorum quàm accuratissimè tegeret, simul etiam certa pecunię summa in vsus pios insumpta, Barcinonem petere;

tere, ut Hierosolymas inde contenderet, famulosque dimittere statuit, quò liberius remotis arbitris in suum sequere corpus, & debita vitæ licentius actæ supplicia à semetipso posset exigere. Solus ergo per summam dissimulationem Nauarræto profectus, primùm omnium religionis causa celeberrimam beatæ Virginis admodum decreuit, quæ in Monteferrato à monachis Benedictinis incolitur, estque Barcinonem è Nauarra petentibus minime deuia. Deinde reputans apud animum suum partim voluptates, quibus antea indulserat, partim etià periculosum & graue bellum, quod sibi rursus à carnis illecebris, atque ab inferioris animæ viribus imminere; omni ratione se contra domestici hostis insidias muniendum esse arbitratus. Ergo non solum institutam, ex quo die Loiola discesserat, cōsuetudinem obfirmare retinuit animo, ut singulis noctibus pœnæ nomine se acerrimè verberaret; sed etiam rarus nullum continentiae præsidium posse firmitus inueniri, quàm Dei matris eiusdemque Virginis perpetuæ patrociniū, recenti præsertim illius in se clemētia ac benignitate inuitatus, in cuius maximè clientelam fidemque cōfugit, ac studio virtutis incensus illico fecit ut eidem Virgini Beatissimæ sese irreuocabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi obsequium & sacrificium pro sua infinita bonitate ratum & gratum Deus ipse videtur habuisse: quandoquidem ipsa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum vsque diem Ignatius planè omni sensu libidinis caruit. Cæterum quò facilius omnes intelligant, quam supericulosum & anceps, in Christianæ philosophiæ curriculo sine rectore ac magistro versari; nō omittā hoc loco quod ambulāti in feruore spiritus per eos ipsos dies Ignatio contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum multæ reliquæ: quos nefarie superstitioni Mahometis addictos, Fernandus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno. Ex ea igitur sæce quidam insidens mulo, Ignatium fortè affecutus, comitem sese illi adiunxit; ac nōnulla primùm (ut fit) de itinere sciscitantur, varijs deinde sermonibus

cò dē.

ed deuentum est, vt de singulari M A R I A E virginitate differerēt. quam cū nefarius ille ante partum quidem integram illibatamq; fuisse fateretur, à partu verò nequaquam; contra Ignatius ab eiusmodi errore quibuscunq; poterat rationibus hominem reuocare contenderet; post multam altercationem magis magisque obstinatus impius ille, cū oblatam sibi veritatis lucem intueri noller, repente non sine rabie quadam subditis mulo calcaribus antecessit, seque celeriter ex Ignatii conspectu proripuit. Quo facto vehementius irritatus Ignatius, parum abfuit quin citato gressu persequeretur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignum existimans non tam contemptum relictumque superbè se, quàm de summa castimonia & sanctitate Reginz Angelorum ausum fuisse vilissimum caput ore polluto detrahere: cumq; militari etiam tum spiritu religionis officijque momenta perpenderet, sese vix pietati satisfacturum putabat, si tantas blasphemias pateretur inultas, neque ab impuro dæmonis mancipio pœnas petulantis linguæ reposceret. Verumtamen incitatum iam generosi pectoris impetum retardabat suspicio latentis in tam speciosa cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc animaduersionem, & cœlestis numen, & eam ipsam quam defendere conabatur, Virginem offenderet. Cū igitur multa secum agitaſset, motu corporis pariter atque animo varius; ad extremum, sanè quàm præcipiti consilio statuit ad biuium vsque procedere, vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagum nouerat diuertisse. in eo biuio laxatis omnino mulæ, qua vehabatur, habenis, ita de re tota interpretari, vt si bestia ipsa per se Mauri vestigijs insisteret, non dubitaret quin accepta futura esset ultio Maiestati diuinæ: sin minus, pro certo putaret, nequaquam id à se officij Deum, Beatamque Virginem postulare. Hac ille mente processit ad biuium: cumq; pagus ille, quem diximus, abesset diuerticulo passuum non amplius quadraginta, via facili ac spatiosa; planè diuinitus factum est, vt spontè sua iumentū angustiore via Be. cinonè ver-

sus

sus iter arripere. Atque hunc in modum Ignatius in rem graui, nullo pia ipsius studia regente periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quàm sapientius. Inde progressus ad vicum à Monteferrato haud longè distantem, de peregrinatione Hierosolymitana, deque asperiore vita quamprimum incunda mirè sollicitus, viatorium ibi coemit ornatū, sparteos videlicet calceos, talarum è sacco tunicam, funemque pro baltheo, tornatilem baculum, & in usum aquæ cucurbitā. Quæ omnia, ut Christi paupertatem non erubescere, & peruersam resti verecundiam deponere paulatim assuesceret; suspensa propalam ex ephippijs, ad montem vsque latus aduexit.

Acta eius in Monteferrato. Cap. IV.

Quò simul atque peruenit, templum ingressus, ac numine salutato, nihil antiquius habuit, quàm ut per sacram totius antecessæ vitæ confessionem, contractas animi sordes elueret. qua confessione in primis fideliter atque accuratè de scripto peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris accessit. Contulit etiam cum eodem patre, qui sibi confitentis aures dederat, omnia sua consilia cogitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vsque diem prorsus nemini patefecerat. præterea, quicquid habuit pecuniæ, totum id in Christi domini gratiam pauperibus benignè diuisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, pretiosa vestimenta quibus erat ornatus, quam occultissime potuit, pannofo cuidam ex infima plebe largitus, confestim oprato illo sacco sese alacer induit, ac sune præcinxit dextro pedi, quòd ex reliquis morbi singulis etiam tum noctibus intumesceret, calceum induxit è sparto; sinistrum utique nudum relinquere, & capite rē nudo prorsus decreuit incedere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos,

phos, vestemque facilius multo mutari quàm mentem; omni ope sibi enitendum existimauit, vt illa exterioris amictus insignia; ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent, cumque accepisset in more positum olim fuisse, vt nobiles equites antequam in ordines referrentur, in sacris cœdibus noctem vnã armatã excubarent (quod in Hispania peruigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Christianæ perfectionis in semetipso transferre constituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo meruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem peruigil ante aram sanctissimæ Virginis, modò stans, modò nixus genibus, præteritorum veniam demissè precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatam præcipue Dei matrem intenta supplicatione propitiare non desistit. Atque hunc in modum Christianæ militiæ nomen ex animo dedit Ignatius anno post Christum natum M. DXXII. quo fermè ipso tempore; vt à multis non sine admiratione quidem animaduersum est, Martinus Luther infamis hæresiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iussus à Carolo quinto Imperatore adesse Vormatiæ, malè pressum ad eam diē virus opinionum suarum effudit in illo conuentu palam, Sedique Apostolicę & Catholicę veritati nefarium atque impium bellum temulentus indixit: vt satis appareat, cùm maximè furiam illam contra omnia diuina & humana iura, legesque sacratas obarmaret Satanas; tum ex altera parte, præter alia militantis Ecclesiæ robora, nouum etiam hunc ducem excitatum diuinæ prouidentię nutu, quem CHRISTVS Imperator, & ipsum,

& sectatores ipsius, obligatos religionis arctissimæ sacramento, adactosque nominatim in verba

Romani Pontificis, furori ac libidi-

ni hæreticæ prauitatis op-
poneret.

§

Ardores

Cap. V.

A C R A igitur vigilia, quemadmodū dicebamus, exacta, quò celebritatem hominum, famamque sanctitatis viraret Ignatius nondum certa luce, relicto monachis iuvenio, pedes ipse, ob uoluto etiam tum fascijs altero crure claudicans, per summum laborem à

Monteferrato discessit, & è via militari paulo post deflexit ad oppidum Barcinonensis agri Minorellam (hodie Manresam vulgus appellat) nouè fere millibus passuum à Monteferrato: vbi antequam longinquæ & periculosa peregrinationi Hierosolymitanæ sese committeret, sæuiente præsertim Barcinone per id tempus pestilentia, deuio & obscuro loco aliquandiu delitescere, & humilitatis Christianæ, quæ cæterarum est parens custosque virtutum, solida iacere fundamenta decreuerat. Interea mendicus ille, quem Ignatius pridie suis vestimentis induerat, cum ex insolito ornatu in furis suspicionem venisset, illic à loci magistratibus comprehenditur, & diuinam humanamq; frustra implorans fidem in vincla conijcitur. Cumque inter quæstionem ea sibi à viro quodam nobili clam donata iurciurando affirmaret, notasque corporis, ignarus nominis, ederet; conquiritur extemplò diligenter Ignatius. cum nusquam appareret, mittitur ad eum insequendum festinè viator, qui ægrè procedentem faciliè consequutus, quærit ex eo, num cui quidpiam in Monteferrato donauerit. Ad eam vocem, id quod erat, suspicatus Ignatius, subintrat; coactusque innocentis periculo, pauperi cuidam vestimenta sese pridie largitum esse confessus est: cumque viator porro instaret, quis tu, aut cuias? nullum omnino ad ea verbum Ignatius reddidit. sed itinere cæpio perrexit tacitus, casum infantis apud se miserans, ac semetipsum incusans, qui ne benefacere quidem sine ipsius

cui

Qui benefaceret damno, vel certè discrimine, didicisset; Ut igitur Minorem accessit, oppidum ingressus quod dicebamus amictu, ad publicum infimæ plebis hospitium precario sese contulit; ibique sanctæ paupertatis ac pœnitentiæ studio inter egentes ac sordidos quam exsequemur vitam exorsus est. Victum ostiatim precibus infimis emendicare quotidie: totam hebdomadam, excepto die Dominico, ieiunare; in ipso cibatu simplici pane contentus, atque ubi sitis vrgeret, aqua profluentes somni parcissimus humo nuda cubare, auctoꝛque supplicio, singulis diebus ter sese flagellis quàm acerrimè cedere. Ad hæc, horas quotidie septenas genibus nixus in oratione vocali persistere; nam eius quæ mentalis dicitur, vsum & consuetudinem adhuc ignorabat. Præterea sacrificio matutino; Vesperarum & Completorii officijs attentissima cura semper intererat obibat etiam octauo quoque die sacra Confessionis & Eucharistiæ mysteria. Et quoniam superioribus annis (ut diximus) & humanæ laudis famæque appetentior, & munditiarum ornatusque fuerat studiosior: ut vitium vtriusque diligentia pari neglectu rependeret, natalium suorum generisque splendorem, ne quis illi honos haberetur, studiosè celare; & capillum quem pro eius sæculi more promissum impensius comere curareque consueverat, relinquere cepit impexum & squalidum: quin etiam ungues ipsos excresecere per diurnam incuriam pati: atque in hoc tam aspero, tamque horrido vitæ instituto, constanter id omne refugere, quod ullam posset afflictae carni delectationem aut leuamen afferre. Itaque cum esset decoro vultu, & egregia totius corporis firmitate; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, & forma viridis iuuentutis prorsus elanguit.

*Molestia scrupulorum, ac tentationes eiusdem.**Cap. VI.*

IVSMODI vitæ cursum aliquandiu securus Ignatius magno animi fructu sine vlla offensione tenuerat, nondum grauiora prælia & occultas dæmonum artes expertus, quibus incauta mens hominum ad præclara tendentium, si præsertim suis viribus ipsi confidant, facile in fraudem inducitur; cum repente quædam illi obijciuntur species, cuius, quamuis identidem apparentis, formam & figuram satis explicare non posset, multis distincta luminibus, & grato quodam splendore collucens, quod spectrum diabolicum postea, vt dicemus, agnouit, iisdemque serè diebus cum scilluie & squalore obscurum animaduerneret, atrox illa cogitatio nec opinantem inuasit: Quæ, malum, ratio te, miser, impulit, vt relicta patria, cognatis, amicisque potentibus, pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsoletissimo vestitu, vel stipem in triuijs corrogares, vel inter infimas plebis minutæ quisquilias lateres inglorius? nonne intermissa militiæ honoratæ stipendia, dulcissimosque æqualiū conuictus, & pristinæ fortunæ cultum victumque, maiorem cum tuæ sanguinis dignitate repeteres? Hæc, & alia id genus vbi animo vehementer obiecta; auctorem sensit Ignatius illicò: & quâuis initio paulisper ea recordatione commotus, tamen vt se collegit, illam ira constanter ab se reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiarius quàm antea, sese coctibus atque colloquijs egentium & mendicorum infereret. qua submissione victus princeps auctorque superbix, rursus Ignatio templum ingrediendi ad officia diuina celebranda, quibus mira cum attentione ac perseuerantia quotidie dabat operam, vt diximus, incepti operis molem ac difficultatem ita repræsentauit, quasi eius ærumnas & incommoda miserans diceret: Hec infelix Ignati, annis vtique septuaginta, quot

quot ætas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitæ asperitate degendum est: quos tu præsertim vrgente senio, tolerare quæ poteris? Tum ille fortiter, nec sine cōtemptu: Quasi verò, inquit, mihi tu vel vnus diei spatium præstare possis. Hæc duo prima post conuersionem Ignatius de summa rerum certamina subiit: quorum vtroque turpiter superatus humani generis hostis, vbi se irruptione & aperta vi nihil proficere intelligit, longè diuersa bellandi ratione, dolo cuniculisque grassari constituit. Neque abnuir Christus, pugnarum eiusmodi iustissimus arbiter: qui vt neminem supra id quod potest, oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratiæ diuinæ præsidio, & liberæ voluntatis arbitrio ad omnē virtutem exercet, ne parua semel victoria per otium torpeant, nouam in dies gloriosi triumphi materiam deesse non patitur. Est igitur in dæmonis artibus, quas ad bonorum perniciem assidue meditatur, illa vel pessima; vt quos ita videt studio virtutis ac religionis addictos, vt inde terrestrium vel honorū spe, vel commodorum & voluptatum illecebris auelli nō possint, hos per speciem ipsiusmet honesti quod adamarunt, ad immoderatam inedia & carnis macerationem acrioribus incitamentis impellat, eosdemque præteriti temporis piacula reputantes, ac cælestis iræ seruili metu perculsos, in singula momenta misero quodam angore sollicitet. id autem eo consilio, vt vel planè defecti viribus, per causam recuperandæ valetudinis paulatim ad socordiam atque ad ignauiam delabantur; vel assidua scrupulorum agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt, si minus inertia, certè defatigatione ac lassitudine ab incæpto desistant. cuius vtriusque cladis vtinam ne tam multa nobis quotidie exempla suppeterent. Hæc igitur eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obtinuerat ille (quemadmodum dicebamus) ex quo sese ad Christum adiūxit, in summa vitæ austeritate perpetuam animi tranquillitatem atque læticiam; quam ne ex quoti die na copia vilem duceret, neu suis ipse meritis per insolentiam adscriberet; ab ijs quas diximus, temptationibus cæ-

pirilli pater celestis vniuersam repente subtrahere, sic, ut interdum cum maximè gaudens exultaret in Domino, tunc subito nulla precedente significatione, proflus exui nudaque se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec iam in precibus, neque in psalmis, neque in ceteris, quibus assueuerat, pietatis officijs vllam inueniret omnino delectionem aut requiem: idque cum ei frequenter accideret, attonitus rei nouitate, animo suspensio ac mirre sonitro, causas eius varietatis & immutationis inquirere, ac dubitare apud se, rectè ne confessionem in Montemferrat, quam diximus, peregisset: quidquam ne omisisset, quod ad integram criminum accusationem attineret: ac proinde num idcirco fortassè Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius agitatur, arrepta occasione diabolus perturbandi hominis, deque suo statu deijcendi, hanc ipsam suspicionem atque formidinem instillit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque stertibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque dum amissam recuperare conscientia pacem, & hærentem visceribus pestem omni ratione conatur euellere; non satis habuit peccata vetera, quorum de confessione ambigebat, iterum iterumque apud sacerdotem exponere; sed etiam cuiusdam concionatoris monitu, qui Minoresiæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quotquot reuocare in memoriam poruit, in libellum relatas, quòd ad Montemferratum antea fecerat, quàm accuratissimè rursus explicuit. Sed (quòd sæpe contingit) quod tibi ad amento fore putabatur, id erat ei contrarium maximè. si quidem ipsa commemoratione rerum quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat ut etià si quid ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum annorum delicta occupatum animum amarissima superstitione torquebant, sed etiam præsentis temporis cura pauorque, ne inuisa Christo sua essent studia, neu Dominum suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis, vnum dumtaxat occurrebat

correbat illi remedium, nec sanè spernēdum; vt sacerdos pro potestate omninò sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdiceret. Sed id ipsum consilij, ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet rationatione delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina proderet, cuius auctor ipsemet exstitisset. Inter has ergo curas, graui pressus mœstitia cùm ita iaceret, vt nulla iam res mitigare dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & fœua cogitatio, vti ad luctus miseriaeque finiendas è fenestra cubiculi (Dominicanorum hospitio tum forè utebatur) semetipse præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cùm acerrimè repulisset, subiit animi firmitas & constantia cuiusdam anachoritæ, quem in Patrum historia legerat, impetrandi gratia nescio quid quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abstinuisse, quoad per eam abstinentiam propitiato numine, voti compos existeret. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne tam audaci incæpto Deum irritaret potius, quàm reconciliaret sibi; tamen tota re apud se diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipsum rigore perseuerantis inedia sine vlla dubitatione experiri constituit, atq; ita experiri, vt nihil interea de quotidiana præcatione, verberibus, & cætera corporis maceratione remitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quatuor, nec tamen aut linqui animo, aut molestia liberari. itaque ad septimum vsque diem obstinata mente ieiunium extendit, extendissetque porro, ni sacerdos idem, cui sua non modò vitia, sed etiam bona, & intimos omnes animi recessus ac latebras diuino quodam instinctu nudas & apertas habebat, pro imperio vetuisset cum longius progredi, minis insuper additis, ni paruisset, illum à sacra corporis Christi communione prohibendi. hac igitur tam seuera denuntiatione deterritus, cibum sumpsit Ignatius, & illo quidem ac postero die fuit illi quies: tertio verò eadem illa peccata rursum occurrarq; memoriæ. quarum cogitationum initia

dum admittit incautius, ac species (vt fit) speciem adducit; sensim in pristinos fluctus, æstusque sollicitudinum reuolutus; cùm ex vna parte prorsus instaurandum Confessionis mysterium iudicaret, ex altera verò id sibi non modò non profuisse, verùm etiam nocuisse antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue tædium præsentis miseræ mentem eius inuasit, non quidem vt de morte oppetenda, sed vt de abiicienda seueriore disciplina, & seculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit. Verùm in tantis tenebris ac procellis uuant, & in magnum adducto periculum, per opportunè radius diuinæ bonitatis affulsit, cuius beneficio diabolica discussa caligine, totius tectationis exordia progressusque attentè considerans, liquidò comperit, omnes illos conscientiz stimulos, vanasque suspiciones, à malo spiritu fraudulenter immissas, ac proinde sine ulla dubitatione constituit, præteritæ vitæ labes, quòd ad confessionem attineret, perpetua obliuione conterere. Atque in hunc modum singulari Dei beneficio, non modò infelicem illam sui calumniandi miseriam ac pœnam euasit ipse, verùm etiam alios curandi, qui eadem ægitudine laborarent, miram à patre luminum facultatem & scientiam est consecutus.

Ignatij profectus in Spiritu. Cap. VII.

ISCE igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti auulsus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in solida virtute processus: & quòd acrior ac diuturnior probatio fuerat, eò magis idoneus euasit ad noua omnipotentis Dei charismata capienda: in quibus fuit illud eximium. Cùm enim religionis causa ædem Pauli Apostoli extra oppidum peteret, & in ipso itinere ad Rubricatum amnem, qui Minoreffam interfluit, constitisset; nec opinanti repente diuina quædam oborta lux est tanta, tamque mirifica, vt momento penem-

poris

poris nullo magistro quā plurima clarè perspexerit non solum de fidei Christianæ mysterijs, verum etiam de alijs vel subtilissimis philosophorū quæstionibus atque decretis: quasi nitidissimo quodam in speculo perspicuè cerneret ea, quæ post multam accuratamque lectionem, maximosque labores ac vigiliis vix demum solēt homines intelligentia comprehendere: atq; in eo cælesti profusus intuitu, non sine summa animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto, tamque insigni accepto beneficio, cum ad agendas Domino gratias accessisset ad Crucem in propinquo defixam; oranti sese denuo in aëre spectrum illud obiecit, de quo diximus antea, sed (quæ nimirum virtus ac potestas est Crucis) nequaquam pari splendore vel pulchritudine. itaque quod suspicatus pridem Ignatius fuerat, tum denique clarè perspexit esse demonium: eodemque deinde sapius apparente, tantū abest ut moueretur, ut illud etiam baculo per contemptū abigeret. Atque eius fere generis per id tempus planè diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica supplicatione Minorellæ religiosum agmen instruitur; & Ignatius interim beatissimæ Virgini psallit, insistens gradibus templi Dominicanī, subito in Deum ita rapta mens eius est, quasi per apposita quædam, & maxime illustria symbola, Trinitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinctum personis, vnum essentia. Qua visione tanto gaudio est delibutus, ut neque in ipso mox agmine lacrymis & singultui crebrò temperare valuerit, neque verò totum eum diem alia vlla de re, nisi de sanctissimo illo fidei Christianæ mysterio disputare: idque tanta similium & exemplorum varietate & copia, ut cuncti obstupescerent. quinetiam per eos ipsos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conscribere quoquo potuit stylo: vsque adeo cælestes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altissimarum notiones impresserant. Ac licet antea quoque & monadem in triade, & in monade triadem sanctissimè coleret, suasque & naturæ diuinæ communiter, & se

paratim singulis personis preces hymnosque persolveret; ab hoc tamen raptu longè studiosior & ardentior evasit in eodem officio pietatis; eamque laudabilè cōsuetudinem ad extremum vsq; vitæ retinuit, sic, vt præcipuam caperet voluptatem, & proprio quodam sensu rerum cælestium afficeretur, quotiescunque sanctissimæ Trinitati sacra perageret. Neque verò fuit hic finis mirabiliū visionum: siquidem rursus per significationes arcanas, & mystica quædam exempla, oblatu est eius menti modus ipse, què in huius vniuersitatis molitione summus ille rerum opifex tenuit: quas illustrationes atque doctrinas, vt omnino vires naturales excedunt, sic postea negabat Ignatius posse verbis adumbrari, nedum exprimi. Præterea cū sacrificio Missæ in eodem templo Dominicanico interesset, dū à sacerdote de more hostia salutaris attollitur, apertissimè vidit Ignatius illa specie Christum Deum eundem & hominem verissimè contineri. Factum est etiam aliquando (idque ipsimet qui interfuerat, testati sunt) vt alienatus à sensibus, à Cōpletorio Sabbati ad alterum vsque proximi Sabbati Completorium in altissimo quodam excessu perstiterit; qua ipsa hora, multis aditātibus qui rei totius euentū attentè expectabant, quasi è profundo somno excitatus, repente sustulit oculos, Iesum perquàm suauiter inuocans. atq; interim pij quidam homines mortuum rati, vtique terræ mandassent, nisi contemplati omnia diligentius, ac per intentato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpitatione sensissent. Ad hæc, intento precationi, sese non semel tum Christus Dominus, tum Virgo mater ostendit. quibus, & alijs id genus clementiæ diuinæ subsidij in recta fide vsque adeo confirmatus est, vt etiam si nulla existissent Christianæ religionis monumenta vel testimonia, nequaquam tamen dubitasset, ex ijs tantummodo quæ Deo sibi aperiente cognorat, mortem pro defensione catholicæ veritatis oppetere. & qui paulo ante vix vocalis nosset orationis vsum, paucis mensibus tantā rerum spiritualium periciam, ac tantam Dei familiaritatē est nactus, vt quidam, eius omnia vel dicta vel facta cu-

rio-

riose obseruantes, intempesta nocte supplicantem animaduertentes (eleuante spiritu sarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem: & quidem ex confortio sermonis Domini (quod de Moyse scriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante.

De studio collato ad proximos adiuuandos.

Cap. VIII.

VAE omnia, quamquam egregia atque expectenda per se, tamen cò pluris erant in Ignatio facienda, quò magis erant cù aliorum fructu & vtilitate coniuncta. Nam in ceteris ornamentis ac beneficijs, quæ in cum Deus plena manu cògessit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quod in tanto perfectionis ardore non dedit illi spiritum solitudinis, animumve vni sibi vacantem, sed Christianæ propagandæ fidei cupidissimū, ac mirè studiosum diuinæ gloriæ, salutisq; communis. Cùm igitur acta eius in Montserrat (quamquā ea ipse occultissima voluerat esse) institutamque vitæ asperitatem ac sanctimoniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipuè, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominū concursus ad eum fieri captus partim visendi gratia, partim etiam consulendi; quos ille vt omni conatu quàm acerrimè ad Christum adiungeret, neu squalor ille nimius, & diutina illuies ad se aduentibus terrorē incuteret; primum deponere sordes, & externū corporis habitum cepit aliqua ex parte componere: deinde cùm intelligeret difficilem in primis & ancipitem esse curationē animorum; quò cautius rectiusque in re tanta procederet, ope diuina suppliciter etiam atque etiam implorata, suæ cōuersionis originem, ac seriem, variasque tentationum procellas ac tenebras, & subsequutam mox tranquillitatem ac lucem, quàm accuratissimè secum expendens, demum ex ijs quæ partim cælesti magistro dictante perceperat, partim etiam ipse met experiendo cognorat, de

fructu

fructuosa ratione meditandi orandique, præclaras observationes & saluberrima præcepta conscripsit: qui liber (vt antea dictum est) Exercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines, tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibusque sedandis, ac præsertim in retinenda constantia salutaris, mirum in modum iunxit, iuuatque quotidie; vt iure optimo videatur hoc non in postremis numerandū esse remedijs, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda sæculi vitia, vel ad renouandam veterem Ecclesiæ disciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, paulatim, & quasi per gradus cepit excolere: cæteros interim precibus monitisque, prout sese dabat occasio, à vitiorum fœditate deterrens, atque ad studium æternæ beatitudinis incitans: idque cō libentius atque securius, quòd communicandis ijs, quæ à Domino acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus deperire scñtiret. Nec solum venientes ad se, benigno excipiebat alloquio; sed etiam inuitatus interdum ab alijs ad prandium, minimè recusabat accedere; nimirum eo consilio, vt ex re & ex tempore sumpta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri pauissent cibo, eosdem ipse vicissim spiritualibus epulis, & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in hunc fere modum adiuuante Domino permultos ad arctam salutis semitam, à via lata & spatiosa tra-

duxit.

Epist.

SED in eiusmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea fere quidquam de assiduitate precandi, ac de quotidiana vitæ asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculosum & grauem, vt sæuiente atrociter febri proximè ad mortem accesserit. quo tempore & oppidi magistratus periculo viri permoti, publicè diuersoriū illi curarunt necessarijs rebus instructum: & præter aliam amicorum turbam, honestæ matronæ, quæ vitandæ pestilentia causa Barcinone sese eò receperant, certatim ægrotanti assidere, & nocturnas agere excubias, perinde quasi in vnius vita salus omnium verteretur. Atque his populi officijs, ac pia sedulitate bonorum, creptus è præsentis vitæ discrimine, in id ipsum iterum ac tertio recidit ob eam causam, quòd nondū planè confirmatis viribus (blandimenta videlicet carnis, & veteris hominis malitiā veritus) præpropere festinatione ad pristinas occupationes corporis animique redierat: quarum pòdere oppressus, denique didicit ipse, alijsque deinde præcipere solitus est, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumque tali tempore, vt quantum de consuetis exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem acquitas animi, & exemplum Christianæ fortitudinis addat. Verabat idem etiam corpus debito somno ciboque fraudari, multis eo tempore doctus experimentis, vt moderata sobrietate vegetatur animus, sic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debilitari, vt mēs earum ministerio destituta, vix munere suo fungi, aut ad contemplationem rerū diuinarū possit exsurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculosa ægrotatione, demū ita conualuit, vt ex reliquijs morbi dolore stomachi molestissimo subinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni crassioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra sæuitiam hyemis munire sese priorum hominū benignitate precibusque coactus est.

De illis

*De inanis gloria vitio superato.**Cap. X.*

ACCESSIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione profectus. Dum enim ingrauescente morbo cōscientiam suam diligentius excutit, seque ad extremum comparat mortis agonem; subiit illi repente, se iustum esse, neque vlllo pacto sibi de sempiterna beatitudine dubitandum. Cui suasioni dum resistere vi summa conatur, intelligens vt quisque sibi maximè placet, ita Deo maximè displicere; diuturnum & anceps intra sese certamen tantā tentatione metuque sustinuit, vt miris modis quotidie torqueretur, maioremque ex offensionis diuinæ formidine, quàm ex ipsa grassantis morbi vehementia metum ac sollicitudinem caperet. Versabat videlicet in omnes partes hominis animum dæmon callidus, Christi permissu; & quem desperationis iaculis paulo ante superare nequiuerat, eundem rursus nimis confidentiæ ac vanitatis elatione supplantare & euerrere nitbatur. Sed contra eiusmodi cogitationes Ignatius & in ipso (vt diximus) morbo, & recuperata postmodum valetudine cum diutius dimicaret, partim agendis identidē Domino gratijs, partim naturæ humanæ fragilitatem apud se reputando; denique diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitium ita debellauit, euulsitque re dicitur, vt postea quotiescunque salus animarum, aut Dei gloria postularret, sua non minus bona, quàm mala sine vlla prorsus cenodoxie titillatione palam & ingenuè expromeret.

De professione Hierosolymitana. Cap. XI.

INTER hæc anni fere spatio exacto, partim spiritaliū rerum scientia instructus, partim etiam arte quadam & consuetudine regendarum animarū imbutus, cū nihil vulgare aut exigū agitarer animo, sed egregia quædam & ardua in Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hierosolymam, quod iam dudum habebat in votis, petere omnino constituit, non tam ut Christi Domini sacratissima incunabula cerneret (tamen si id ipsum vehementer optabat) quàm ut in conuertendis ad Euangelij lucem infidelibus quæ ea tenent loca; vel operæ pretium faceret, vel certè martyrij palmam, cuius avidissimus erat, acquireret. Sed hoc suum de prædicando Euangelio consilium, vitandæ scilicet humanæ laudis causâ, nemini prorsus aperiebat: peregrinationis verò propositum, cū necessariò amicis patefecisset, multi primū id ei multis rationibus dissuadere, obtestari etiam & orare ne populum ab se nuper è somno vitiorum excitatum ad studia virtutis pietatisque, repente desereret, ne se ipse, affecta præsertim valetudine, itineri tam longinquo, ac tam periculoso committeret. deinde cū nec precibus, nec suasionibus cum de sententia demouere possent, instare saltem & urgere, ne in comitatus abiret; multa posse in tam remotis ignotisque sibi regionibus, ac tantâ rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem cuiuspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur afferre, & humano iudicio rem æstimantibus, etiam necessaria: nec verò deerant homines impigri, peritiq; linguarū, qui sese illi cōmites laboris ac periculorū libenter offerrent. Verū Ignatius, quæ erat animi altitudine, in cælum semper intētus, atque à diuina prouidentia vsquaquaq; pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia profiscensibus ita remisit, ut diceret, in præcipuis homi-

hominis Christiani virtutibus, non modò fidem & caritatem esse, verùm etiam spem. Elus porrò comparandæ gratia, certum sibi esse non modò sine viatico, sed etiam sine comite iter id ingredi; quòd clarè perspiceret, si, qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præsertim, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua saltè ex parte comitis præsidio fideiq; consideret: proinde quidquid in eo spei locasset, id utiq; ex ea detractam iri fiducia, quam totam in vno Deo clementissimo parente ac rectore vellet esse repositam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII.

MA Gigitur mète sub initiũ anni MDXXIII. magno omnium dolore Minor:essa professus venit Barcinonem, vt in Italiam ex eo loco traiceret. cumque peropportunè paratam ibi nauem offendifset, egit cum nauarcho suppliciter, vt se mendicum egentemque gratis admittere ac trãsportare ne grauaretur. cui naulum quidem ille se remisurum promisit; ea tamen conditione, vt nautici saltem panis, quod erat necessarium, secum inferret. Eo responso cùm vehementer angeretur Ignatius, quòd commectus copiam quamuis exiguam, cerneret inopiæ illius quam sibi summam proposuerat, legibus aduersari; post multas anxiasque cogitationes totam rem denique permittere statuit arbitrio sacerdotis, quem sibi paucis illis diebus Barcinonæ, tum suæ conscientię iudicem, tũ interpreter diuinæ voluntatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio respondit, æqua postulare nauarchum: proinde non resistendum esse, nec verò timendum, ne si cibaria, tam vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, quidquam idcirco contra consilium perfectæ paupertatis admittat. Tum Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, tamen partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius amittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauem imposuit, & ne quid præterea secum inferret, paucos qui superfuerant nummos reli-

reliquit in ipso littore: deinde solutis apēthoris die quinta Caietam non minus periculosa quàm celeri nauigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refertam; quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tanto animi ardore ac vociferatione se obiecit, ut illi partim verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupefacti, à flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cum sæniētē per eos dies pestilētia luridus ipse ac macilentus, tetis ferē atque oppidis arceretur, denique in urbem Romam haud ita acriter custoditam, lassitudine ac fame præne confectus introijt ipso Dominico die Palmarum. cumque venerabundus religiosissima quæque loca obijisset, Adriani VI. Pont. Max. pedes exosculatur. Mox parāti Venetias ire, ut in Palæstinam inde transmitteret; rursum Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso tempore versabantur, profectionem dissuadere cum alijs rationibus, tum præcipuē nauigationis longæ & infestæ periculis proponēdis: quippe cum paulo ante per summum nominis Christiani æquē damnum ac dedecus, Turca Rhodum insulam expugnasset, quo nuntio videlicet omnis Italia cohorrerat. Sed cum Ignatius ab instituta peregrinatione nullo terrore posset abduci; illud saltem hortari & orare institerunt, ne se daret in iter eiusmodi sine pecunia, tum in alios vsus necessaria, tum utique ad naulum pro transmissione soluendum. nam ut Venetias emendicato victu peruenisset, quæ deinde ratio, quæ spes homini externo & ignoto foret, in tam remotas regiones traiectum nanciscendi gratuitum: Proinde recte amiceque suadentibus ne resisteret, iuuarique se in Christi gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cum hæc, & alia eiusmodi assueverantes pariter ac miserantes ingererent; sæpius eadem iterando, cunctantem, ac tergiuersantem denique perpulerunt, ut in ipso discessu aureos aliquot nummos acciperet. quo ille subsidio oneratus verius quàm instructus, non multum processerat viæ, cum rem totam attentē contemplan, seque ipse accusans grauiter, quòd de fiducia diuina hu-

mano

mano metu se deiici, fixumque paupertatis propositum oblati auro passus esset infringi; parum abfuit quin omnem pecuniam illicò indignabundus abijceret: sed quia id prodigum, ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certè in obuios pauperes paulatim insumere. quòd cum alacriter præstitisset, breui & nummis omnibus vacuus, & stimulis conscientiae liber euasit. Pergentem porrò Venetias, eadem quæ supra memorauimus incommoda & difficultates itinere pæne toto vexarunt. Szuebat etiam tum locis aliquot scæda lues atque contagio; dispositique custodes aditus oppidorum assiduè tuebantur. Ignatium verò ex ipso corporis habitu vel in summa cæli temperie metuissis. Obsita erat squalore vestis, & horrida, color exsanguis, cauum macie caput, conditi introitus oculi, & inanes faucium sinus. quocirca fiebat, non solum vt exclusus à diuersorij omnibus rnostrare sæpe eogeretur in publico, sed etiam vt pallore & macie peremptum, rigentemque, prætereuntes aliquando nonnulli ceu monstrum quoddam aut triste simulacrum horrerent. Ipse verò linguæ imperitus, ignarus itinerum, cum præ defatigatione sæpe deficeret; ad Fossam tamen Clodiam Deo adiuuante peruenit, quo ex emporio breuis & quotidianus Venetias traiectus est. Ibi certior factus à viatoribus, obseruari Venetijs omnia diligentissimè, & è suspectis præsertim regionibus venientes accessu prohiberi; flexit inde itinere terrestri Patauium, quorundam consilium sequutus, qui id ipsum periculi metuentes, faciliorem ibi ex ea vrbe Venetias transitum fore sperabant; iidemque Ignatium adiunctum sibi comitem, præ imbecillitate haud ita æquantem gradus, in campis circumpadanis repente destituerunt, vnius ope Christi subnixum: qui sanè pro sua infirmata clementia laboranti seruulo in tanta solitudine minime defuit, sed proxima nocte sese illi, quemadmodum antea sæpe fecerat, visendum obtulit; recreatumque mirificè, intra ipsa Patauina moenia primùm, deinde Venetias sine vllò errore aut difficultate perduxit.

ncm

Nemo quippe ex Patauinis custodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad insulas frequentiores appropinquantē (cū nauim ingressi de more singulos vectores diligenter excuterent) Ignatium nulla munitū valetudinis tessera, ne appellauit quidē: mirantibus, cognita postmodū re, Clodianis desertoribus illis; quibus per adulterata videlicet symbola introitus in urbē vtrāque non sine magna vel sollicitudine, vel contentione paruerat. Venetiārū vrbis, in recessu intimo sinus Adriatici, ea regio ac situs est, vt leniter stagnantes ex alto aquæ illæ ex omni parte circumluant, ea inclytæ vrbis & ad mercis copiasque inuchendas opportuna receptacula, & contra hostiles incursus munimenta firmissima sunt. Ex ijs porro æstuarijs, maiores minoresque curipi totam urbē intercurstantes, varijs mæandris ac flexibus ita distinguūt, vt, quot in partes pedibus, in totidē fere mari aditus sit; egregio sanē vel artis, vel naturæ miraculo. Inde vicorū, insularū, ac pontiū ingēs numerus: vt qui diutius ibi versari non sunt, viarū locorumque modo varietate, modò similitudine sæpe fallantur. Sed contra eiusmodi ambages, certū paratumque remedium est maxima multitudo cymbarū, quæ vsquequaq; disperse, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quēlibet haud ita magna mercede traiiciāt. Ignatius naui Patauina, ex ijs quæ per Medoacū flumē assiduè cōmeant, in arca Marciana sub noctem expositus, cū neq; vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori conducendo suppetere nummis; assuetus longo iam vsu male cubare, sub porticu Procuratoria, quā appellant, intendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo fessos artus vtrumque reficeret. Teneb fama, litterisque multorū est memoriæ traditum, dum ille ibi noctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Triuisanum (quem ipsi multo deinde post, eiusdem ciuitatis principē vidimus) cælesti voce excitatum, increpitumq; quod in multa veste, mollique strato decūberet ipse, cū interim Dei famulus peregrinus non longe à vestibulo illius ædiū iaceret in publico pauper, & omni humana ope ac solatio de-

stutus. itaque ingenti metu & horrore perfulsum profligisse confestim, & quæsitum diligenter Ignatium excepisse perhonorificè. Sed ille postmodum cum in amicū veterem Cantabrum incidisset, à lautioris hospitio sese ad eum familiariter transtulit.

Nauigat in Palaestinam. Cap. XIII.

BI cum aliquandiu morareretur, in omnem nauigandi occasionem intentus; ecce tibi nouæ amicorum pugnae (quos illi vbiuis breui cõciliabat cognita viri virtus atque modestia) cum varijs terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conantium; quibus ille, Deo fretus, ita resistebat, vt diceret, pro certo habere se, vt cætera cuncta deficerent, vel vna solūmodò tabula quò cupiebat utique perueniturum. Nec cum sefellit bonitatis diuinæ fiducia. Cum enim eo anno formidine Turcarum, vt diximus, solito minor esset in Iudeam peregrinantium numerus, & quotquot erant, simul omnes paulo ante soluissent; desperata iam à cæteris re, Ignatius repente fit certior, nauem in Cyprum parari patrio Veneto, prætori eiusdem insulæ designato: cumque inde non ignoraret breuem atque facilem esse tractum in Palaestinam; nullo adhibito deprecatore, cum tamen multi nec aspernandi suppeterent, ad Venetorum Ducem Andream Gritum adiit ipsemet, insigni non minus humanitate quàm prudentia principem: ac Deo fauente facile ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsque deucheretur. Sed interea dum prætoria ornatur nauis, in febrem Ignatius incidit, factum diuinitus est, probandæ scilicet eius cõstantiæ causâ, vt quo die pharmacum hauserat, eo ipso nauis signum profectiois ediderint. qua re minimè conturbatus Ignatius veniam petiit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque etiam retinere conatus, cum nihil omnino proficeret, consulitur medicus. ille verò sine cunctatione respondit,

det, hominem ad interitum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus, & cælestis nimirum medici ductū sequutus, felici sanè consilio (quòd tamen admirandum potius, quàm imitandum alijs duxerim) fluctuante etiam tum in stomacho potione conscendit; factumque est Dei beneficio, vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa maris agitatione tantam vim pestiferi ac viati humoris euomeret, vt morbo planè leuatum sese celeriter senserit. Recuperata valetudine instittit suo more, quoscunque poterat factis dictisque ad virtutem & pietatem adhortari. cumque in eadem naui per summā impudentiam committi grauiam quædam flagitia compersisset, non dubitauit apertum dedecus detestari palā; & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, vt ij facta cum nautis coniuratione molestum sibi monitorem in deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è vectoribus quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulère, suadentes etiam atque etiam, vt in loquendo cautior esset, sibi que consuleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexerit, diuinæ prouidentix ope subnixus: cuius beneficio factum est, vt ad insulam sceleri destinatam appropinquantes nautæ, aduerso repente vento reiecti, volentes nolentes Ignatium in Cyprum vsque peruexerint: vbi cum stare ad salinas peregrinam nauem, de qua supra diximus, audisset; illuc itinere terrestri se contulit: in eamque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit, quàm in priores intulerat, Christo vno videlicet fretus, qui tota illa nauigatione sese illi non semel ostendit; cumque magnopere confirmauit; ac denique incolumem ad portum Palæstinae perduxit.

Palestina loca sancta perlustrat. Cap. X IV.

INDE cum cætera peregrinorum tua
ba progressus, vt ad conspectum sacra-
tissimæ vrbis est ventum, incredibilẽ
ex ipso illius intuitu cepit animo vo-
luptatem; ac deinceps partim in comi-
tatu, partim etiã solus, loca illa Chri-
sti Domini, **MARIAE** virginis, & A-
postolorum nobilitata vestigijs, eximio quodam animi
fructu venerabundus haud semel obiit: modò inclyti
quondam templi reliquias, modò sepulchra Propheta-
rum intuens: hic nascentis & vagientis; illic docentis, &
miracula patrantis filij Dei monimenta considerans.
Vbi verò ad loca eiusdem acerbissimis pœnis insignia,
& morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad de-
functi sepulchrum accederet; effusus in lacrymas, humo
pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias,
incredibili quadam spiritus dulcedine & suauitate
compleri. Ad hæc, antiquum beatissimæ Virginis domi-
cilium, itemque locum instituto primùm Eucharistiæ
mysterio, & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia
eiusmodi quàm plurima, quæ per otium deinde reuise-
ret, à mystagogo quàm accuratissimè addiscere. Erat Ig-
natio iam diu deliberatum, vt diximus, in angustiis illis
Iudææ sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad
Euangelij lucem infideles toto pectore incubere; quòd
non reperiret vel vbi sanctius in terris vitam degeret, vel
in quo munere fructuosius operam collocaret. Neque,
plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere,
& in diem paruoque viuere assuetum, rerum quæ ad cor-
pus pertinent, habebat cura vlla sollicitum. Id verò la-
borabat vnum fragilitatis humanæ videlicet conscius,
ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum sordes ali-
quas contrahenti, opportuna sacrae pœnitentiæ ablutio,
& cælestis panis alimenta decissent. Quam ad rem ido-
neum ratus ministerium fratrum è Franciscana fami-
lia, qui loca illa religiosa tuentur, & peregrinis adueni-
enti-

entibus præstò solent esse; adit ille ad custodem cœnobij, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddidit; & quòd ad conuersionem infidelium attineret, nihil ei suorum consiliorum impertit; voluntatem verò suam in eisdem sedibus commorandi habitandique demonstrat: rogat proinde, vti se fratres dumtaxat recto recipiant, sibi que Confessionis & Eucharistiæ sacramenta ministrent: se, quæ ad victum cultumque spectent, nullo prorsus eorum incommodo curaturum. Custos, partim commendatione amicorum, partim postulati moderatione permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in aduentum Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies in Bethleem oppido versabatur. nec dubitauit Ignatius quin æquè facilem Prouincialem esset habiturus, atque custodè habuerat, itaque cum reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad amicos in Occidentem scribere aggressus est, quibus eos de suo statu faceret certiores. Cum igitur maximè scriberet, quòd in posterum diem peregrinis erat indita profectio; ecce tibi à custode nuntius, adesse Prouincialem, & Ignatium accersere; ad quem bonæ spei plenus cum extemplò adijisset, collaudat ille primò piâ hominis voluntatem; sed re apud se diligentius deliberata, videri sibi ait satius, vt recedat; idque cum alias ob causas, tum verò quòd ante id tempus nonnulli eodem studio accensi, dum securius vagantur, à Turcis excepti, vel miserè periissent, vel certè in acerbæ seruitutis calamitatem incidissent, quos deinde propter officium ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magno cœnobij detrimento redimere cogeantur. proinde se in diem insequentē cum cæteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cum ita respōdisset Ignatius, vt sibi certum fixumque esse affirmaret, Hierosolymis omnino restare; simulque modestè significaret, se, quâuis aliter sentiēte Prouincia li, nequaquâ, nisi aliqua oblata religione, à proposito recessurum: tum ille potestatē se à summo Pontifice habere subiunxit sacris interdicensi si quis inuito se ibidē remanere conatus esset: iamque potestatis eius diploma præferre

paranti, confestim Ignatius, ut omnia ecclesiastica iura, & imperia valde reuereretur, nihil prolato opus esse respondit, credere se quæ diceret; & quoniam ita iuberet, dicto audientem fore. Dum igitur ad hospitium tendit mœrens, ut se ad reditum comparat; acris illam incessit repente cupiditas montis Oliueti illius celeberrimi reuiscendi, quo in summo cernuntur adhuc IESV Christi ascendentis in cælum expressa vestigia: ac ne quis fortè in tantis temporis angustijs impedimento sibi esset, re nemini patefacta, & (quod periculosius est) nullo propter inopiam Turca secum adhibito ex ijs qui mercede conducti peregrinis in ea regione præsidio sunt; solus ad montem excurrit: cumque à custodibus non admitteretur, culcellum è calamaria theca detractum mercedis loco ijs dedit, sacri montis cacumen subiit alacer, & diuinorum pedum notas multa cum prece & ingenti gaudio veneratus, ad Bethphage properauit: vbi dum singula curiosè perlustrat, subiit illius animum subitò, minus diligenter in Oliueti fastigio sese animaduertisse, vtra ex cæli plaga dextrum, vtra sinistrum esset Christi vestigium: qua dubitatione quasi quibusdam calcaribus incitatus, illicò ad montem recurrit, adnotauitque intentis oculis vel minutissima quæque sic, ut locus in posterum dubitationi non esset: vsque adeo inexplabile studiū sacrosancta illa redemptionis humanæ monimēta, & incunabula Christianæ religionis penitus etiā atque etiam cognoscēdi recolendiq; mentem eius inuaserat. Interea, cum abesset diutius, nec in turba peregrinorū appareret, ad Frāciscanos deferretur desiderari ex eo numero Ignatium. Franciscani suspicati id quod erat, ac veriti ne per eam solitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel seruitutis discrimen incurreret; Armenium quēdam in eo cœnobio ministrantem, ad illum perquirendum celeriter mittunt. qui descendenti ex Oliueto commodum Ignatio factus obuiam, fuste primū, ac truci vultu acriter minitari, ac temeritatem asperè admodum increpare: deinde immissa manu & brachio ferocius apprehensum, ad diuersorium trahere minimè sanè remitentem, quin etiam

iam nouo cœlestis gaudij rore perfusum, quòd inter eas contumelias Christum sibi præsentem, & vsque ad hospitium præeuntem, incredibili quodam genere consolationis aspicceret.

In Hispaniam redit. Cap. XV.

Tigitur postera dies illuxit. Icum reliquo peregrinorum agmine Ignatius abiit præ desiderio tristior, & relictam prouinciam sine fine respiciens: nec tamen, quoniam præsentì necessitate victus inde recederet, de muniendo in posterum sibi quandoque reditu ac mansionem desperans. Cumque primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis, tres ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erat Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera minor, sed bene firma, Turcarum: tertia Christianorum, parua, & malè cōpacta. Ac cæteri peregrini, quòd tempus erat hybernum, & obnoxium tempestatibus, pro se quisque tendere, ac certa mercede pacisci, vt in primam ascenderent: cumq; Ignatius propter egestatem à nauarcho repudiaretur, iidem illum enixè precari, vt hominem sibi notum, probum, atque adeo sanctum ne recusaret admittere. quibus ille non minus amarè quàm ineptè factus: Atqui sancto, nihil opus est (inquit) naui. calcabit æquora multorum exemplo. neque vnquam exorari se passus est: sed magno ei stetit cauillus, & contumacia. Cum enim Ignatius inde per contemptum exclusus, faciliè obtinuisset iisdem deprecatoribus, vt in illam debilem gratis admitteretur: cumque simul omnia nauigia vento secundo soluissent; repente cooritur atrox adeo ac sæua tempestas, vt Turcica naus in omnium conspectu miserandum in modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente perierit; Venera verò in scopulos illisa naufragium fecerit, saluis tamen hominibus: tertia tantum, qua vehebatur Ignatius, minimè valida, ventis ac fluctibus diu

multumque agitara, altero denique mense in Apuliam, laccra ac valde fessa peruenit: quo ex loco ipse deinde Venetias petijt, tam longa & periculosa nauigatione mirè vexatus. Etenim studio paupertatis, quæ fuit illi semper omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme sæuiente conscenderat, femoralibus tantum è tela, concisaque ad humeros aploide, ac scissili tunica breuiore semiamictus, cum è cælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta inhorrescerent. atque ad has cæli iniurias accédebant quotidiana viræ discrimina, vigiliæque, & cætera maris incommoda: quibus ille pâne confectus cum Venetias peruenisset Ianuario mense anni M D XXIV. ab hospite Cantabro elementer acceptus, nummisque aliquot ad iter faciendum, atque ad fouendum stomachum nimio frigore languentem panni quodam frusto donatus, Ferrariam venit. ibi maximum vrbs templum ingressus, dum religiosè numen adorat, mendicus quidam ex ijs qui sacrarum ædium vestibula conterunt, precationi apprimè intentum intuitus, confestim ad illum accedit, manumque ad stipem porrigit supplex: cui cum Ignatius ex ea quâ habebat pecunia, nummulum hilari vultu dedisset, atque is (vt fit) rem ad cæteros pauperes detulisset, alius aliusque deinceps ad Ignatium accurrere: quos ille cum se per Christum obsecrâtes frustrari fas esse vix duceret, à minoribus nummis ad maiores paulatim progressus, breui totam crumenam ita penitus exhaustit, vt sibi deinde ad cibum illo die capiendum ostiatim emendicare necesse fuerit. quam rem pauperes iidem mox conspicati, & maxima quadam admiratione correpti, sanctum, sanctum illicò exclamant. quibus plausibus vocibusque nequaquam inflatus ipse, cum vno bonæ conscientiæ testimonio niteretur, Genuam inde sine vlla cûstatione profectus est. Graue per id tēpus inter Christianos Reges vigebar bellum; & præcipua quæque Cisalpinæ Galliæ loca, vel Hispanicis, vel Gallicis præsidijs tenebâtur: cūque ob id ipsum valde infesta cædibus ac latrocinijs itinera esse cōstaret; admonitus à bonis quibusdam viris

Ignatius

Ignatius est, ut per occultos tramites à via regia declinaret, ni cum ingenti vitæ periculo in manus militū vellet incidere. At ille, quem ardens odium sui, & amor imitandæ Christi patientiæ intrepidū redderet, rectā nihil ominus ire perrexit. neque ita multum viæ processerat, cum ad oppidum nescio quod in stationes circūfidentium Hispanorū incurrit, qui tam periculoso ac suspicioso tempore exploratorē sine dubio rati, comprehensum Ignatium, & in domunculam quādam seductū, blandè primum interrogant; deinde omni vestimento, & ipsis deniq; calceis ferociter exuūt, singulas partes proteruè simul & curiosè pertractant, numquid ad obsecros vel nūtij, vel litterarum afferat, diligenter exquirunt. cum nihil eorum quæ putauerant, neque percunctando elicerent, neque perscrutando inuenirent; ira cōmoti: Atqui te Præfecto sistemus, inquit, & confessionem quam pertinaciter suppressis, exprimemus: cum nihil recusaret Ignatius, ac tantummodo peteret, ut sua se tunica tectū incedere paterentur; illi verò, ludibrij & ignominia causa brachatum per media castra vulgo inspectante atque irridente perducunt. quam ille tam insignem contumeliam excepit ac subiit alacer, cum alijs nominibus, tum præcipuè quòd interea sibi species quædam est obiecta Christi Domini, cum à Pilato per mediam urbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam iniuriam atque indignitatem spreto & illuso; & vniuerso iridente ac sibilante populo, per hominum ora semel iterumque traducti: cuius opprobrij se quoque factum esse vtrumque participem, mirificè lætabatur: sed ubi ad Præfecti diuersorium appropinquauit, repentino quodam timore perfusus, cæpit subito cogitare apud se, quonam modo ipsum alloqueretur. Etenim Ignatius, quòd olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegantiam nimium studiosè captasset, ad eam vanitatem expiandam, consultò post conuersionem instituerat rudi & agresti sermone cū ipsis quoq; dynastis ac principibus agere; & quò magis vulgò contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitatis indicium

dicium studiosè celare, tum igitur subijt illius animum, expedirene tali tempore quidpiam de suscepta seu tarditate, seu rusticitate deponere. Sed cum rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertisset, vsq; adeo in semetipsum animo cōcitarus est, vt nulla habita ratione periculi, non modò mutata consuetudine, ad orationis lenocinia non descendere, sed nullum prorsus neque gestus, neque verborum honorem habere Præfesto decreuerit. Quæ res cuipiam fortasse temeritatis potius, quàm consilij videatur esse: sed vtique seruorum Dei, præsertim in ipso seruire pœnitentiæ, facta vel dicta, ad communem sensum ac normam exigenda non sunt. Cum igitur coram illo steterisset, vt erat seminudus & squalidus, ne aperto quidem capite, oculos humi defigit. multa ac varia sciscitanti, nullam omnino reddit vocem. tantum ad illam interrogationem: Es ne speculator? nō esse, respondit; idque ob eam causam, ne si nihil contradixisset, silentio ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & meritò quesitorem in suam perniciem efferasse videretur. Tum ille insanum ratus Ignatium, acriter milites increpat, quòd in conspectum suum, non bene cognita re, dementem adduxerint; & simul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite, qua reprehensione magis magisque irritati, cum aduersus Ducem hisce re non auderent, sui doloris pœnas ab innocēte Ignatio repetunt. nec modò iurgia & probra certatim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis latera faciemque contundere, mirabiliter in ipso verberum dolore lætantis, quod aliquid innoxio sibi ad Christi exemplum perpeti contigisset. Cumque verberando & conuitiando fessi denique destitissent, miseratus alius quidam miles excepit exanimem, ac fouit, ciboque recreatum insequenti luce tutum abire permisit. Sed antequam Genuam accederet, rursus in statua Gallorum incidit, verum euentu admodum dispari. siquidem Dux, vt cum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco ipse eadem regioni finitimus, quasi popularem elementer agnouit, ac benignè tractari à militibus iussit

iussu postridie dimisit incolumem. Inde cum Genuam peruenisset, Rhotericum Portundum ibi offendit Cantabrum, Hispaniensi, classi præpositum, in Fernandi quodam regia sibi notum; cuius beneficio dum Barcinonē traiecitur, nihilo pacatiori usus est mari, quàm terra paulo ante usus fuerat. Etenim à piratis conspecta navis, qui valida per eos dies classe infestum habebant mare Ligusticum, ingenti nautarum labore metuque manus insectantium effugit.

Barcinone ad studia litterarum aggreditur.

Cap. XVI.

INterea Ignatium Hierosolymitana commo-
ratione prohibitum, grauis coquebat cura,
quid ageret, quodnam potissimum vitæ ge-
nus eligeret. ac multa secum agitati veneras
illi dudum in mentem, cœnobium aliquod
ingredi maximè dissolutum, ut ibi, dum lapsam religio-
nis disciplinam, & verbo & exemplo conatur ad veterū
instituta redigere; & cæteris aliqua re prodesset, & ipse in-
terea (quod necessariò futurū videbat) ab ijs qui restringi
se nollent, multa pro Christi nomine pateretur. Sed in-
certus num id maximè ad Dei gloriam pertineret, quam
videlicet vnam in omni actione spectare consueuerat;
multa ac diligenti prece & ieiunio explorat numinis vo-
luntatem: ac diu perplexus, in eam denique mentem se-
se diuinitus plane sensit impelli, ut sine dubitatione sta-
tueret, primum operam suam, qualis qualis esset, nequa-
quam intra vnius familiæ cancellos includere: deinde,
quò latius pateret utilitas ac fructus animorum, eiusdē
consilij ac propositi idoneos aliquot adlegere socios at-
que adiutores: postremò, ut sine hominum admiratione
versari in adiuuandis hominibus posset, ad Sācti Spi-
ritus vñctionem, doctrinæ quoque subsidium, ac littera-
rum cognitionem adiungere, præsertim quod ea com-
mendatione facultatem etiam repetendæ atque obtinen-
dæ Hic-

de Hierosolymitanæ provincie (cuius illi cura vinebat in pectore) facile se ab ecclesiasticis magistratibus aliquando impetraturum sperabat. Et quidem quod ad litterarum studia pertinet, cum nodum intelligeret quàm illa sibi totum hominem fere vindicent, ratus posse interim se animis quoque adiuuandis vacare, Minorcensam ad gregem illū suum reuerti decreuerat, vbi & sparsa in hominum mentibus pietatis virtutisque semina ad bonam frugem perducere, & Cisterciensis cuiusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ viri, tum consuetudine perfrui, tum industria erudiri magnopere cupiebat. Sed cum illum, contra quàm putarat, demortuū reperisset; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore, propter eam maximè causam, quod cum paupertatem perpetuò colere, nihilque ab domo sua & cognatis accipere decreuisset; in ea vrbe multos habebat spiritali necessitudine sibi coniunctos: in ijs Ardebalum quendam peritum, vt locis ac temporibus illis, Iudimagistrum; & Elisabetham Rosellam primariam fœminam, quorum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quotidianos vsus quidquid opus esset benignè detulerat. Vt igitur Barcinonem reuertit, seq̃ue Ardebalo dedit in disciplinam, repuerascere in gratiam Christi: matura iam ætate vir (quippe tertium circiter ac trigessimū agebat annum) & elementarius propemodum fieri non erubuit. Cæterum ad illa spinosa rudimenta grammaticæ capienda, ediscendasque verborum inflexiones & nominum, cum alia erant ei impedimento, tum illud præcipuè, quod animum ad rerum cælestium sensa concipienda longo iam vsu promptum & agilem, si amādi vocabulum, vel alia quæpiam eiusmodi vox admonuisset eorū, quæ piè ac religiosè cogitare & cōmentari cōsueuerat, subito pæne abstract' à sensibus, in contemplationē diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudinis tota mente raperetur. Ex quo fiebat, non solum vt nihil noui mandare memoriæ posset, sed etiam vt si quid antea impressum esset, id ipsum concursu nouarū & præstantiorum imaginū illicò deleteretur, quam ipsam

rem,

tem, quasi futura prælagiens, pro sua parte adiuuabat etiam vaser humani generis inimicus, eo maximè tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens scripturæ sacræ mysteria. Quod ille cum cerneret, cumque adhibito sæpe conatu, euagationē hanc frustra cohibere tentasset; pro ea discretione spirituum quā diuturna exercitatione parauerat, facilè sensit diaboli fraudem sese à litterarum studio reuocare conantis. ac, quo consilio Barcinonem sese contulerat, id ipsum labore ac diligentia consequi maiore in modum exoptans, hanc iniit rationem eius abigendæ molestia. Templum erat beatæ Virginis, cui a Mari cognomen est, gymnasium proximum. in id templum fuis-
 ritè ad Deum, eandemque Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia accersit; rem illi totam, vt erat, exponit; deinde se ad pedes abiicit homini, etiam atque etiam obrestans, ne ab incæpto desistat; se vtique, modò sibi panis, & aqua non desit, in proximū biennium, & cò amplius, si opus fuerit, ad scholas frequentem esse venturum, seduloque daturum operam literis: petere & rogare, vt ab se quotidie non minus quàm à cæteris pensum exigat; cessantem, quasi quemlibet vnum è grege puerorum, arbitrari suo & verbis & plagis accipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonū animum iubet habere, suamque illi operam denuò pollicetur. Atque hac submissione victus denique dæmon abscessit, & importunis illustrationibus Dei beneficio recedentibus, operæ pretium Ignatius facere, & liberior in grammaticæ cognitione cœpit excurrere. Interea discendi mirabiliter auido, & omnia studiorum compendia perquirenti, suasere nonnulli, ad pietatem videlicet cū elegantiore doctrina iungendam, vt Erasmi Roterdami, qui ea tempestate Latinitatis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Christiani studiosè perlegeret. quòd ille facere cū cœpisset, celeriter sensit ea lectione spiritus feruorem in se quasi frigida superfusa restingui: consultoque per preces Deo ita librum illum abiecit, vt neque in manus postea sumpserit ipse,

ipse, & multo post, Generalis creatus, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesu legi vetuerit, non quod singula hæretico veneno infecta putaret: sed ne quis fortè captus facetijs ac dicacitate viri, sensim, ut fit, ab incorruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore Ignatius, quamquam studio litterarum adeo intentus, cōsuetæ caritatis officia & studium pœnitentiæ omisit: quia immo cum Barcinonem valentiorē quàm inde abierat stomacho reuertisset, nō ille quidem ad saccum redijt, neque orationi ita multum temporis tribuit; sed tamen vestitu admodum vili usus est, & calceos ad ostentationem vitandam ita perforavit, ut solcis paulatim magis magisque discerptis, hyeme iam sæuiente, nudis humi plantis incederet: atque etiam subsecuiis operis, crepto è scholasticis exercitationibus tempore, institit pia passim colloquia ferere; plebē infimā doctrinæ Christianæ præceptis imbucere; quosdā etiam spiritualibus exercitijs ad virtutem ac perfectionē informāre. Quorum rerū admiratione permoti præ ceteris viri quattuor, sese ad Ignatij ductum atque institutum aggregarunt (quibus tamen, ut suo loco videbimus, in proposito constantia defuit). Callistus quidam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosolymitanam nuper obierat, alterum Artiagā cognomento appellabant; tertius fuit è Gotholanæ Proregis familia, nomine Cazeris: ad quos ultimo loco Ioannes adolescens, natione Gallus accessit. His ille socijs actus; tametsi studiorum metam quamprimum attingere oprabat, quò liberius omnem curā atque operam in hominum salute cōsumeret; tamen quod sibi nondum sit firma grammaticæ fundamenta iccisse videbatur, numquam adduci potuit, ut ab Ardebali disciplina disceretur (quāvis ad superiores artes vulgò idoneus haberetur) quoad insignis quidam Theologiæ doctor, cui sese excutiendum examinandumque tradiderat, factō periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse sibi haud sanè placeret, ad grauiora studia Complurum vnā cum socijs abiit.

Eiusdem

*Eiusdem commoratio Complutensis,**Cap. XVII.*

IBI cū ad publicum xenodochiū suo
 more diuertisset:artium, vt appellant,
 curriculum inijt non admodum felici
 successu:quippe qui eadem illa prepro-
 pera festinatione incitatus, nullo pæne
 seruato vel ordine vel discrimine disci-
 plinæ, multa & varia vno eodemque
 tempore aggressus est;& in logicis terminos,quos appel-
 lant,in phylicis Alberrum,in Theologia Magistrum sen-
 tentiarū (qui maxime librum in Hispania terebatur) e-
 uoluere,& plures quotidie in scholis audire cæpit inter-
 pretes;quæ res in speciem vtillis & cōpendiaria,vel maxi-
 mo ei in id ipsum quod properabat,impedimento fuit.
 Etenim,quod in rebus humanis ferè fit,cū auidè se-
 queretur omnia,nihil propemodum assequebatur:& ip-
 sa varietas ac multitudo rerum,tum intelligentiæ tene-
 bras,tum verò memoriæ perturbacionem & confusio-
 nem afferebat.Ad hæc illud etiam accedebat incommo-
 di,quod in summa paupertate,non solum ex emendica-
 to viuebat ipse cum suis,verum etiam aliorum inopi-
 am ac difficultates,conquisitis vndique elemosynis,
 magno labore & corporis & animi subleuabat.Præte-
 rea,quod eius cursum vel maxime retardauit in litteris,
 tanta cupiditate ardebat errantes animas ad bonam men-
 tem atque ad legem Euangelicam reuocandi,vt se,quā-
 uis alieno tum tempore,continere non posset quò mi-
 nus & in scholasticorum circulis de vera virtute ac pie-
 tate sermones inijceret,& in triuijs pueros plebemque fi-
 dei Christianæ præceptionibus erudirer,& omnium or-
 dinum homines passim ad cultum Dei,studiumque re-
 ligionis acri,ac vehemēti oratione incitaret.Quibus ad-
 horrationibus commori multi cū ad sanitatem & of-
 ficiū redirent,& crebris alisque suspirijs veram cordis
 contritionem ac pœnitentiam testarentur ab imperitijs
 quibusdam Ignatijs in suspicionem & crimen veneficii

x

vocari

vocari est ceptus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet. Præterea cum insignes quædam in populo repente morum ac vitæ mutationes existerent, & maior in dies hominum concursus ad Ignatium fieret: breui rem ad sacros Inquisitores Toletum pertulit rumor. Ghscebat eo maximè tempore apud Germanos Lutheriana pestis, manabatque malum quotidie latius. Quinetiam in Hispania ipsa, insani conatus eorum qui se feliluminatos ferebant, paulo ante magistratum diligentia oppressi fuerant. Quocirca sacri Quæsitores in omne cuiusmodi contagionis periculum excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inusitato agendi genere veriti ne quod novum incendium existeret, Complutum celeriter aduolant, in Ignatii doctrinam ac mores diligenter æquè ac dissimulanter inquirunt. cum nihil neque in dictis, neque in factis à recta fide alienum inuenirent, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopi, Ioanni Figheroæ, qui deinde Regio consilio præfuit, Toletum ipsi ad sua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo post, Vicarius ipse, magis vsurpandi iuris causa, quàm quod rem vlla animaduersione dignam putaret, ad Ignatii diuersorium adit quietè, & pauca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquisitum in ipsius & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpià vitiosum; proinde more suo animarum salutis operâ darèt, cum eo tamen, ut nō vno eodemq; omnes habitu incederent; ne tali tempore nouam aliquā sectam inducere viderentur. Natiui coloris lanæa veste cuncti utebantur. iussit ille Ignatiū & Ariagam nigro, Callistū & Cacerē rufo colore distinguī, adolescentē Gallū nihil mutare. nec recusauit Ignatius, ut erat magistratib⁹ apprimè obediēs. Interictō deinde quattuor fere mensiū spatio, cum nihil de instituta docēdi ratione remitterent, nec persuadere sibi Vicarius posset, homines idiotas, in ijs tractandis quæ ad Christianæ fidei dogmata pertinent, nusquam labi; rursus in eos clā institit quærere. sed cum nihilomin⁹ sana cūcta reperisset, rem totā sine vllō iudicij tumultu suppressit. Nec ta-

mca

Inen ira multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium
 quæstionem exercuit, quorumdam calumnijs ac suspi-
 cione compulsus. Confluebat ad nouum doctorem au-
 diendum, vt diximus, populi turba promiscua. in ijs fœ-
 minæ duæ honesto loco natæ, grandis natu mater, & fi-
 lia forma eleganti. hæ publicis Ignatii adhortationi-
 bus incitatæ, vt est sexus ad pietatem propensus, adeo ex-
 arscere, vt cuncta Hispaniæ valèrudinaria peragrate, & in
 Christi Domini gratiam toto vitæ suæ tempore paupe-
 ribus ministrare decreuerint. Hoc animi propositum Ig-
 natio cum aperuissent; dissuasit ille magnopere cum a-
 lias ob causas, tum ne cuius oculos animumque solici-
 taret aspectus adolescentulæ; non deesse Compluti pau-
 peres, quos officij causa, si vellent, inuiserent; posse etiã
 operam dare sacro Eucharistiæ ferculo prosequendo, &
 alia id genus obire permulta, vtriusque sexui, alterius et-
 iam ætati magis congruentia. Quibus rationibus, & si-
 mul auctoritate viri deterritæ, cogitaram quidem illæ
 deposuere prouinciam; veruntamen eadem agitatæ spiri-
 tus vi, temperare sibi postea nequiverunt, quo minus in-
 consulto atque insciò prorsus Ignatio, pedibus, ac men-
 dicantium specie aliud genus peregrinationis longæ
 difficilisque susceperent. Giennium in Bætica est vibs,
 quam nonnulli Mentefam Oretanorum falsò putarunt,
 sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem sibi met
 baiulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad
 id Sudarium venerandum, pedibus, vt dictum est, pau-
 cis admodum consensijs profectæ, duodecim ferme die-
 rum itinere, cum in vbe non apparerent, admiratio pri-
 mum affinitû ac vicinorû orta; deinde vbi à familiaribus
 cognitû est peregrinantium habitu petiisse Giennium, va-
 rie pro suo quisque sensu rem interpretari. nonnulli proba-
 re factû, pleriq; reprehendere quòd eo loco fœminæ sine
 comitibus, nullo apparatu se in iter periculosum dedis-
 sent. Doctor verò Cirolius, cuius in tutela erāt mulieres,
 auctorẽ eius cõsiliij suspicatus Ignatiũ, vehemẽter exca-
 nduit, facinus indignũ exclamans, hominem externum &
 ignotũ, in alicua patria suis concionibus cuncta miscere,

& ipsas matresfamilias à cura domesticarū rerum auocare, nobiles verò puellas in pudicitiae discrimen adducere. Atque his querimonijs Vicarium perpulit, vt Ignatium in carcerem, misso repente viatore, conijceret. Erat æstiuum anni tempus, & satis laxa custodia. itaque ad eum totis iam illis finibus celebrem, vel spectandi, vel audiendi causa plurimi ventitabant. quibus ille securitate mirabili tum Christianae doctrinae rudimenta, tum etiam, vbi res exigeret, spiritualium exercitationum præcepta more suo tradebat. Georgius quidem Nauerus, in signis ea tempestate doctor, & magna apud Carolum Cæsarem gratia, cum ad eum visendum accessisset; animi magnitudinē, & dicendi vim admiratus, vt primum ad suos domum reuertit. Hodie na die vidi Paulum (inquit) in vinculis. Iamque septimumdecimum die mihi transegerat non solum innoxius, verum etiam prorsus ignarus cuius criminis nomine accerferetur; cum eius interrogandi gratia (multa quippè ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum scriba publico in carcerem venit. At primum (vt fit) varijs quæstionibus versat in omnes partes Ignatij animum: dein sciscitatur ex eodem, obseruet ne Sabbata. cui ille, Vtique, in honorem beatæ M A R I A E virginis (inquit.) nam cæteroquin & Iudaicos ritus ignoro, & verò Iudæum patria mea fert nullum. Postremò, nostin, ait, mulieres quasdam duas, matrem & filiam? Cum Ignatius annuisset, Numquid auctor illis fuisti (adiungit) peregrinandi Gienniam? Nihil verò minus, ait Ignatius: quinimmo credas mihi iurato velim, eiusmodi concursationes & itinera in vniuersum vtrique dissuasisse me: & si profectæ sunt, me ignaro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatij leniter apprehendens. Arqui ob id ipsum, inquit, in custodiam te scito fuisse coniectum. His ita peractis, ac tota serie quæstionis per scribam in commentarios relata, Vicarius abiit. Inter ea peregrinatione confecta, secundo & quadragesimo denique die mulieres reuertuntur. è quibus Ignatij innocentia clare perspecta, venit in carcerem scriba, & Vicarij sententiam

Ignatio

Ignatio recitat: qua primùm iubebatur ipse cum socijs cæterorum scholasticorum habitu incedere; deinde quadriennij perfiniebatur spatium sacre Theologiæ cognoscendæ, ante quod exactum spatium, de fidei Christianæ mysterijs ad populum verba ne facerent. Quibus auditis, quod ad habitum pertinet, nihil sanè recusabat Ignatius, dummodo in idipsum egenti sibi necessaria præberentur: illam verò temporis finitionem ægrè admodum tulit, quòd ea re sibi viam ad procurandam animarum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla dubitatione Salmanticam ad sua prosequenda studia migrare constituit, cum selsquiannum circiter Compluti moratus, inter eas ipsas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis, physicisque, & ex ipsis Theologiæ fontibus degustasset. Sed interim, ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribusque suis resideret infamix, Toletanum Archiepiscopum (cuius in diocesi Complutum est) sibi ex itinere adeundum, totamque ei rem gestam, & omnem consiliorum suorum rationem explicandam existimauit. Is erat Alfonsus Fonseca, morabaturque eo tempore Pintix, à quo benignè acceptus, animatusque ad cæpra strenuè promouenda, necnon instructus viatico, Salmanticam venit, quòd comites iam ante præcesserant. quorum ille diuersorium ignorans, primùm omnium sacram ædem ingreditur, vbi orantem conspicata pia quædam mulier, instinctu videlicet numinis, vltro ad eum accessit, & sciscitata nomen, ad socios iam sibi notos læta perduxit. Verùm Ignatio ne Salmanticæ quidem quieto esse diutius licuit. Cum enim quod supererat à studijs orti, in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publicè non modò plebeijs, verùm etiam principibus viris infunderet; neque verò, adiuuante Domino, frustra operam collocaret; omnium in se oculus repente conuertit, vibemque totam celeriter eius nominis fama peruasit. Erat omnino inusitata res, & ipsa nouitate valde mirabilis; laicos homines, & externa re nulla differentes à cæteris (etenim eos Fighero a suo sumptu Compluti scholasticorum ve-

flumentis ornatur. Apostolico ac pastorali propemodū
 munere fungi patet, & sacerdotes ipsos ad partes suas re-
 re obediendas accendere. Et cum eiusmodi vitę genus valde
 proprium sufficeret, quod permixtum vero non deesset,
 quę totam rem facis interpretarentur, ac diligēter cau-
 tiusque exanimantem putarent. In ijs Dominicans si-
 tris e diui Stephani prelato cœnobio, quamquam co-
 muni prepotestate non erat eiusmodi quæstio, tamen,
 quo erant caritatis ardore, factum rati quod commu-
 ne ad rem totius Ecclesię pertineret, Ignatium nosce-
 re, spiritumque ipsius, & doctrinę genus, & vitę institu-
 tum expendere omnino constituerunt. Interim ignarus
 huiusce consilij Ignatius confessorium ex ipso cœnobio
 sibi delegerat. Is igitur confessorius aduenam iussu Vi-
 carij, nam Prior, seu cœnobiarcha tum aberat, in proxi-
 mum Dominicum diem ad prandium inuitat, nec re-
 nuenti, Fac, inquit, paratus accedas; quęrenda ex te non
 pauca. Ac non diutius, ubi dies aduenit, sine cunctatio-
 ne promissa fecit Ignatius. Exceptus est cum vno e co-
 mitibus Calisto, comiter. Sublatis deinde mentis, utrum-
 que Vicarius cum eodem confessorio, & alio e fratribus
 in sacellum quoddam seducit. confident omnes. Tum
 blando vultu Vicarius Ignatium intuens, gaudere se ad-
 modum inquit, ac valde probare, quod ille cum socijs
 apostolicum in morem peregrinando populos doceat,
 atque ad cultum Dei, ac studium pietatis impellat. ve-
 rum nunquam tu te nosse quibus maximē litteris ope-
 rari videris? Cum id quod erat, Ignatius, minimē do-
 cuit, te crederet. Quid igitur, inquit, expertes doctrinę,
 concordes de rebus diuinis habetis? Nos verō nequaquā
 concouamus, ait Ignatius; verū de virtutis pulchritu-
 dine, de vitijs cordate, cum occasio sese dat, familiari-
 ter & ex æquo loco dicerimus, atque homines ad odi-
 um peccatorum, amoremque probitatis hortamur. Ad
 ea Vicarius: Sed vitę de virtutibus vitis que sine libe-
 raliū artium cognitione disputari non potest, vel à
 magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos ve-
 rò neque litteris, neque doctoribus operam dedistis, ve-
 ipsi

ipsi fateamini : restat igitur ut Spiritu sancto vobis hæc
 traditi sint. atqui hoc ipsum est de Spiritu sancto, quod
 maxime quærimus. Tum Ignatius ut peti se vidit repen-
 tino delirante, cum aliquantulum subsistisset : De
 his, inquit, hætenus. Cum nihilominus instaret ille, ac
 Spiritus sancti verbo hominem urgeret, oppressus Ignatius
 tam perscrutanti interrogatione, in eodem tamen
 gradu constantiæ persistit, seque nihil præterea respon-
 surum affirmavit, nisi quibus legitime interrogandi ius
 esset. Quo loco Vicarius : Ita ne verò ? inquit. Cum no-
 uæ impostorum sectæ quotidie pullulent, & in errorem
 ac fraudem ita multos inducant ; vos in reddenda ve-
 stræ doctrinæ ratione tergiversamini ? Atqui efficiam ut
 omnino reddatis. Triduum deinde in sacros cœnobij fi-
 nes detinentur, atque humanissime tractantur à fratri-
 bus. Eo spacio exacto, ecce tibi à Baccalaureo Fria, Vi-
 cario Salmanticensis Episcopi, notarius ambos perdu-
 cit in carcerem, includitque separato à reliqua reorum
 turba conclauis, mirum in modum squalido, ac perue-
 rusto, odorisque deterrimi ; cuius tectum medium stipex
 ligneus fulebat, ac stipiti ferrea cætena erat affixa do-
 drantium longitudine circiter nouē, bifida ad extremū
 serie. huic ergo catenæ altero utrumque pede adstringunt,
 sic, ut nusquā alter sine altero, progredi, aut loco pæne mo-
 uere se possit. Igitur tota ea nocte per summū corporis
 incommodū nulla capta quiete, in hymnis & canticis pſti-
 tere. postridie ut per vibē vulgata res est, cōtinuò boni vi-
 ri cōplures cū stragulis, culcitrisque, & ciborū apparatu ad-
 fuerūt, quorū benignitate recreat⁹ Ignatius, ac paulo cle-
 mentius haberi deinde in ea custodia cæptus est. Itaque,
 ut ante Compluti, sic eo tempore cōcursus ingens homi-
 num ad eum fieri, ad quos ille admirabili tranquillitate,
 de contemptu rerū humanarum, de futuro extremo iudi-
 cio, deque sempiternis præmijs atque supplicijs discrebat.
 In ijs Francisco Mēdozæ (qui postea S. R. E. Cardinalis &
 Episcopus Burgensis est mortuus) miseranti casum ipsius,
 & amicè ex eo quærenti, grauiter ne ferret custodiā & vin-
 cula : Tantum ne malum tibi videretur esse carcer ? inquit

Ignatius, atqui, scito, vrbe Salmantica tota non ita nullas esse compedes, manicasve; quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Calistum diuersos interrogat, ac varijs percontationibus . quales haberi à iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat. Cum illi congruentia responderent, nec modo sibi, sed etiam inter se mirè constarent; denique librum Exercitiorum, de quo inaudierat, poscit: nec recusat Ignatius; quin etiam sibi præterea esse tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorij nomen, ac notas, quibus inueniri sine errore possint. neque verò supersedit ille missis lictoribus eos in carcerem tradere inferiorem; ne quod ijs colloquium cum Ignatio, neu qua communicatio consiliorum esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipsemet accuratè perlegit, & examinandum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt, accidit interea res ad innocentiam Ignatii & sociorum declarandam non levis momenti. Cum enim cæteri, qui in vinculis tenebantur, per negligentiam custodum effracto carcere omnes repente dilapsi essent; Ignatius comitesque soli in summa fugiendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis admirantibus, approbantibusque, confestim in amplam domum & commodam inde magistratum iussu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui recognitores, cum & de Exercitiorum ratione, & de præcipuis fidei Christianæ mysterijs multa ex eo quæterentur, paucis ac denuisè præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæcumquæ sentiret, diceretve, Ecclesiastico iudicio & censuræ cuncta submittere; ad singulas quæstiones de sanctissima Trinitate, de Incarnatione Domini, de sacramento Eucharistiæ, aliasque complures ita respondit, vt iudices ipsi pæne obstupescerent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quem ipse, cum item responsa Doctorum se ignorare dixisset, illicò soluit egregiè. Postremò iussus primum De
calogi

galogi præceptum, vti consueuerant ad populū, sic ibidem repente explicare; in eam sententiam vsque adeo variè & copiose dixit, vt omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cum dies vinculorum esset secundus iam & vigesimus, vnà cum socijs euocatur ad iudicium sententiam audiendā. cuius erat summa, innoxios eos, & ab omni hæretica labē intactos videri, ac proinde posse arbitrato suo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere: tantum ne intra quadriennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pene iure Pontificio ac Theologia difficillimus est) auderent ipsi per se definire, atque statuere: id autē propterea quod in Exercitiorum libro signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capita à venialibus dignoscenda: quæ tamen quod nihil cōtinerent à recta fide alienum, nominatim improbare nō audebant. Recitata sententia; cum honorificè tractatum ab se Ignatium putarent iudices; ille verò suis rebus è conscientia apprimè confidens, vehementer indoluit, ab ijs quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præsides agnoscebat, nullo in suis neque dictis, neque scriptis deprehenso vitio, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentiū imponi; atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quæ ipsa res inclinatum iam ante animum eius impulit, vt satius iudicaret ex hisce difficultatibus quas in Hispania obijci sibi subinde videbat, ad scholas Parisienses in Galliam vtrò sese transferre: vbi tum ob suam nouitatem, & eius linguæ inscientiam sibi minus interim negotij putabat fore, tum propter illius academix celebritatem atque frequentiam, non defuturos deinde quos ad suum institutum, atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

*Lutetiam proficiscitur.**Caput X V I I I.*

T quoniam ad iter adeo longinquum
 & anceps, non idem erat socijs ani-
 mus: atque etiam, vt maximè inco-
 lumes eò peruenissent, incertum erat,
 apud ignotas nationes quam copi-
 am in studijs litterarum degendi es-
 sent habituri; communicato cum
 ijs continuo statuit Ignatius antecedere solus ipse Luteti-
 am: & siquidem res facultatem habitura videretur, vt
 eos ibidem alere posset, ipsos euocare per litteras; sin-
 minus, tota de re facere certiores; vt quamquam diuersis
 locis, eadem tamen coniunctione animorum, emen-
 so interim philosophiæ ac Theologiæ curriculo, inter-
 missam ad tempus consuetudinem, Deo volente dein-
 dere repeterent. Rebus igitur ita compositis, quamquam è
 præcipua Salmanticensi nobilitate multis ægrè ferentibus,
 ac maiorem in modum renitentibus, vigesimo cir-
 citer die quàm è custodia exierat, in viam se dedit Igna-
 tius, onustum libris asellum præ se agens; ac Barcino-
 nem deuenit. Hic verò, vt inter veteres amicos ac fami-
 liares, omni ope certandum illi fuit, vt se à lacrymis
 atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etiam
 deprecantium, ne patriam cum externa regione muta-
 ret, neu se tali tempore in manifestum vitæ periculum
 vltro remitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos
 Gallosque, & circa regni vtriusque præcipuè limites in-
 festa latrocinij loca, & recentes multorum cædes ad
 metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus
 de suscepto consilio demoueri se passus, certè illud recu-
 sare non potuit, quominus tum ad sumptus itineris,
 tum ad necessaria Parisijs comparanda, nummorum
 aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab
 Elisabetha Rosella, & alijs quibusdam amicis accipe-
 ret.

ret. Quibus ille subsidij, ac præcipuè diuinæ bonitatis ope munitus, hyeme summa, pedibus, vt solebat, nullo duce vel comite inde profectus est sub initium anni MDXXV LII. cumque Ianuarium totum in itinere posuisset, Februario mense Luretiam sospes introijt: ibi quod ad studia pertinet, respiciens perexiguum præteriti temporis fructum, rationibus suis accuratè subductis ad Dei gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere. cumque experiendo iam cognouisset, eam esse humanæ mentis imbecillitatem, vt in plura vno eodemque tempore vix atque agrè sufficiat, damnata priore festinatione, in posterum, compendijs omissis, regia via procedere, & studiorum suorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Mōris acuti collegium itare quotidie, ibique inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dignatus est. Simul etiam de statō precatōis tempore, & vexatione corpusculi, quò plus otij ac virium studio superesset, multum imminuit, sic tamen, vt illa præcipuè tria nunquam omiserit: primum, vt quotidie sacrificio Missæ religiosè interesset: alterum, vt octauo quoque die post pœnitentiæ sacramentum cælesti pane sese reficeret: extremum, vt bis quotidie sua eius dici dicta, facta, cogitata quàm diligentissimè recognosceret; conferensque hodiernum cum hesternō die, hebdomadam cum hebdomada, mensemque cum mense; suos in spiritu vel progressus, vel regressus perquàm accuratè exploraret atque perpenderet. Procurationem quoque alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum proximis, tantisper dum litteris, ac præsertim philosophiæ vacaret, aliqua ex parte remisit, numquam tamen omnino deposuit.

Extrema

Extrema inopia incommoda superat.

Cap. XIX.

IAM verò, satis usu ipso edoctus, quantum detrimentum studijs afferat mendicitas, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans Christi Domini & Apostolorum exemplo nihil prorsus in hoc sæculo possidere; piorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari constituit, ut neque in diem, ut antea, precario victitaret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis proposito meritoque perderet. Sed ea res primis utique mensibus minimè cessit illi è sententia.

Cum enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisijs ipso belli tempore versabantur, & exactam è syngrapha Barcinonensi pecuniâ cuidam ex eadem natione custodiendam dedisset, eam ille clam suos in usus non optima fide conuertit; cumque postea reddendo non esset, reliquis iam nummis in sumptis Ignatius, & à locupletibus amicis, quorum ope adiuvari posset, longo intervallo disunctus, tanta subito rerum omnium inopia oppressus est, ut ei cibum ostiatim quærere quotidie, & in hospitalem sancti Iacobi domum, infimis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare necesse fuerit graui sanè incommodo. Quippe Lutetia Parisiorum, urbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate viscenda, trifariam est diuisa, partem vnâ, quam S. quana fluuius insulam efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobilem, vulgò Ciuitatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum dicitur. tertia pars iam inde à Carolo Magno dicata Musis, Vniuersitas nominatur. in hac, præter cæteram incolarum turbam, scholastici maximè inhabitant; ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis vnumquodque liberalium artium discipulis & doctoribus, & præfecto collegij, quem *Primarium* vocant.

Igi-

Igitur ex ea vicinitate in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, extrema necessitate cōpulsus Ignatius, in tanto locorum interuallo, cū alijs afflicta batur incommodis; tum verò quòd cū ante lucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desinerent; ipse, illius hospitij legibus, nec manè ante solis ortum egredi poterat, & vespere ante occasum regredi cogebatur, sic vt inter eundum & redeundum, quamuis industrio ac vigilanti discipulo multum & de magistri dictatis, & de tota scholarum exercitatione deperiret. Cui tanto detrimento cū in præsentia nullum aliud remedium occurreret, consilium cepit more scholasticorum egentium ea conditione locandi operam suam alicui ex academiæ Primarijs, doctoribusve; vt quòd sibi à rebus domesticis otij superesset, id totum in scholastica disciplina, studiisque doctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo constantiam & patientiam viri, conditionē eiusmodi, quamuis magna adhibita diligentia, nactus est nullam. Itaque deiectus hac spe, cū id genus vitæ genus aliquandiu tolerasset; & quos in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus vt ibidem ex condito circum studiorum absoluerent; rationem iniit multo commodiorem, vt indictis vacationum ferijs, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam siue Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum benignitate cū facile obtinuisset annuam pecuniæ summam Lutetiæ toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cæpit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumque octodecim fere menses Latinæ linguæ tribuisset in Montis acuti collegio, in collegium cui à sancta Barbara nomen est, ad Philosophiæ studia transijt alacritate mirabili: ac primùm occurrentes denuò rerum cælestium importunas imagines, quàm eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiritus constantia, qua superiores illas, iterum ab se reiecit, ac repulit, deinde magistris attentè audiendis, multa ac diligentium quæ audierat commentatio-

ac,

ne, quotidianis denique gymnasij exercitationibus, triennio & mensibus sex (quod spatium temporis curriculum philosophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit, ut honorifico magistri iudicio ac testimonio (is erat Ioannes Penna philosophus) post consueta certamina, ritu solemniori, laurea, cæterisque doctrinæ insignibus decoratus sit. Post hæc in cœnobij Dominicani gymnasio sacram Theologiam aggressus est, ingenti sanè labore & industria, cum præter cæteras lucubrationes, hucusque fruente, quotidie manè ante lucem ad scholas, quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet. atque ex eo studio tantum Deo adiuuante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæque suæ rationem, sine suspitione vlla nouitatis, ex Patrum decretis atque auctoritatibus reddendam.

Variè propter Christum exercetur. Cap. XX.

NEQUE verò, quamuis interim à publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est, ab adiungendis ad CHRISTVM hominibus, animandisque ad studium veræ laudis & gloriæ destitit. quapropter multum nec infimæ sortis viri, priuatis ipsius colloquiis ac monitis incitati, partim castigato vetere luxu, Christianæ disciplinæ seueritatem induerunt; partim etiam solenni voto varia religiosorum instituta professi sunt; partim denique ingenti academix totius admiratione, in Christi gratiam pecunia egentibus distributa, pauperem vitam agere, atque adeo ad conculcandum penitus omnem sæculi fastum, & expianda superbix crimina, palam per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, victumque palam emendicare cæperunt quos tamen amici, rem indignè ferentes, cum neque precibus, neque minis à proposito reuocare valuissent, facta manu deniq; ab hospitali domo sancti Iacobi quò sese cōtulerunt.

tulerant, vi armisque in pristinum academix diuersorium ad sua prosequenda studia retraxerunt. Ignarius vero tantam eiusmodi rerum inuidiam subiit, ut præter ceteras iniurias & maledicta, falsis etiam criminationibus ad sacrum Inquisitorem semel iterum delatus sit. Is erat ea repestare Matthæus Ori, ex Dominicana familia Theologiae magister, tum eruditione, tum probitate conspicuus; qui accusatorum fraude comperta, Ignarium non absoluit modò, sed etiam miris ornavit laudibus, ipsumque Exercitiorum librum, qui præcipuè in suspicionem criminis vocabatur, tantum absuit ut damnetur, ut sibi etiam eiusdem exemplum Ignatii permissu desumpserit. præterea absolutionis ac sententiæ formulam, publicè scribitæ chirographo & signo munitam, quam contra Iniquorum calumnias, quando cunque opus esset, proficeret, tamen si minus gratum id potentibus quibusdam viris fore videbatur, Ignatio petenti concessit. Neque verò pro Christi nomine solum hac falsæ accusationis procella defunctus Ignarius esset, sed eorum ipsorum opera, qui illud deinde vel maxime dilexerunt, virgarum quoque publicè periculum adiit. Mos est Parisiis in scholasticos improbos ac seditiosos, ad faciendam academix disciplinam, in hunc fere modum animadvertere. Dissimulato consilio, ad conditam diem in aulam collegij Primarius, magistrique nodosa instructi virga conveniunt: comprehensumque repente noxium, & in medio conspectu nudatum, certo plagarum numero singuli afficiunt. Id supplicij genus cum ad sensum corporis peracerbum est, tum vero ad ignominiam ac dedecus longè turpissimum, deque ipsius loci nomine aula vulgò appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis constitutam, Ignatio insoni, quòd condiscipulos festis præcipuè diebus à schola ad oratorium & sacramysteria Confessionis Altarisque traduceret, vehementer iratus magister ipse Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegij Primario in tuam sententiam facile adducto, quippe qui iam ante priuatim erat infensus Ignatio, quod familiarem quendam suum, Amatoris

nomi-

nomine, seuerioris vitae præceptionibus imbuisset, atq;
 (ut pietatem ferè interpretantur homines) infatuasset
 abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amico-
 rum, atque à pristina consuetudine. Ut igitur dicta sup-
 plicio dies illuxit; aduentans iam ad scholas, ab amico
 fideli mature monetur Ignatius, ne intra collegij septa
 utique illo die inferat pedem; concitatos iam eum esse
 omnium animos; poenas aulae daturum extemplo, ni ca-
 ueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione distra-
 ctus Ignatius, quod & pro Christi nomine verbera &
 contumelias perpeti mirifice optabat, & supplicij apud
 homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures
 è iuuentute, ipsius opera iam ad meliora conuersos, nec
 dum in bono stabiles, à sua consuetudine atque aucto-
 ritate auocaret, iterq; sibi ad alios etiam deinceps Chri-
 sto lucrificandos abrumperet; totam rem ad ipsius Go-
 ueæ arbitrium iudiciumque reijcere statuit: quod ille re-
 cognita decreuisset, id ex diuina maximè gloria & vo-
 luntate futurum. neque de eiusmodi sententia ullis ami-
 ci denuntiationibus precibusve demoueri se passus, quā
 quam horrenti poenæ imminentis acerbicatem, & reni-
 tenti carni vim fortiter intulit: ingressusq; collegium, &
 rectā Goueam petens nondum è cubiculo egressum, pla-
 cido ac sereno vultu, & altam animi pacem ac securi-
 tatē indicante: Si meæ mihi (inquit) existimationis &
 incolumitatis, quā diuinæ gloriæ, salutisque animo-
 rum cura prior esset ac potior; nequaquam hodierno die
 pedem intra fines huiusce collegij posuissē. neque e-
 nim antequam huc venirem, ignarus eram Gouea, quā-
 tum è vestra omnium indignatione dedecoris, quā a-
 cerba tormenta me mancant. Sed quoniam nihil omni-
 no mihi vel ad meritum optabilis, vel ad veram digni-
 tatem præclarius duco, quā Christi Domini causa, tā
 grauiam tamque multa pro me perfuncti, vicissim pro-
 bra, plagas, mortem denique perpeti; idcirco nimirum
 ad scholas accessi, & ultro memet in tantum & corpo-
 ris & fame discrimen obieci. Verū enim verò mihi
 non modò quid votis meis ac desiderio, sed etiam quid
 pro-

proximorum rationibus, & sempiternæ salutis conducit, caritatis lege considerandum est. Multos habeo adoloscenscentes Dei beneficio nuper è cœno flagitiorum emersos, ac vix dum auulsos ab improborum pestilenti consortio. hos ego vereor, ne si me in tam honesto conuentu publicè vapulasse constiterit, à meo sermone congruèque protinus auocet infamiæ metus, ac proinde, ut sunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa saxa quibus paulo ante adhæserant, ingenti dæmonum gaudio, & feruor ætatis, & prauæ consuetudinis æstus abripiat. Simul etiam (verum ut fatear) tui me Gouea, doctorisque mei Pennæ me miseret, qui Christianā pietatem ac fidem sacramento professi, cæterisque ad exemplum iustitiæ virtutisque præpositi; CHRISTI famulum, CHRISTI causam agentem, ad eò acerbè insectamini. & qui, qua pœna lex affici iubet eos qui scholasticos deprauare, magistris illudere, seditio- nes conflare voluerint; eadē dignum iudicatis cum, qui iuuentutem à vitijs, doctores à iurgijs, academiam à tumultibus vindicare conatur. quæ quoniam mecum ipse reputans, non levis momenti ducebam esse, quamquam cupidus inimicorum odij vel meo sanguine explendi, tamen pro nostra necessitudine deesse nolui, quominus eadem tibi quoque, integra etiamnum res, considerata proponerem. Mihi, ut dixi, pro Christi nomine vexari ac torqueri optatissimum est: iamque si videtur, sponte ad patibulum pergo. tu, Luteriæ Parisiorum, à sanctæ Barbaræ collegio, in eiusmodi causâ tale documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expediat, pro tua sapientia ac religione constitue. Vix dum Ignatius dixerat, cum Gouea, vir & ni concitaretur aliunde, suopre miris ingenio, & tum instinctu diuino valde compunctus, illico capra damnauit, ac maiorem in modum detestatus est; apprehensumque amicissimè Ignatium deduxit in aulam, quò iam collegæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi silentio indicto, repente contra omnium expectationem de Ignatij laudibus

orationem instituit; viri fortitudinem, innocentiam, caritatem extollens; se ipsum, & ceteros qui innoxio periculum struxerant, vehementer accusans. quam in sententiam cum multa dolenter grauiterque dixisset, ad extremum obortis lacrymis, ad Ignatii genua procidit, precatusque delicti veniam, & apud ceteros illum in admirationem gratiamque restituit, & ipse in omni deinde vita Ignatii & locios præcipuo amore studioque cõplexus est.

De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

ASC E igitur, aliasque eiusmodi insecutiones atque pericula Ignatius Christi causa contraxit, at tamen idem plurimorum quoque sibi gratiam ac benevolentiam optimis artibus peperit. Fuit enim in illo, præter diuinitus infusa charismata, mirum etiam atque efficax ingenium & studium ad animos hominum demerendos. In principum amicitias opportunè insinuare sese, easdemque obsequio & submissione tueri; pares facilitate ac suauitate morum allicere; inferioribus, & egentibus, auctoritate, opera, necnon è suis angustijs etiam pecunia præstare esse; morbo aliquo laborantes vel cū valetudinis & contagionis periculo adire, solarique amantissimè; eorum quibus cum viueret, agere, vel difficultatem naturæ, & arrogantiam perpetijs vel ineptias ac stultitiam, quoad ira res ferret, exsorbere dissimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac voluntatem, quibuscunque rebus honestè posset, semper accommodare se ac flectere; omnibus denique in CHRISTI gratiam omnia fieri: vbi penitus in hominum sensus ac voluntates irrepererat, tum demum officijs ac benevolentia comprehensos occupatosque, pro suo quemque captu, sensim & cautè progrediens, Christianæ religionis & officij præceptionibus excolebat. Atque his fermè artibus, & simul sanctimonix ac frugalitatis exemplo, multos, ut diximus, à turpi ac flagitiosa

VINE

Vita non modò ad sobrietatem & continentiam, sed etiam ad cōtemptum rerum mortalium, atque ad salutaria consilia C H R I S T I conuertit. Complures præterea hæreticos, grassante iam tum peste Luteriana, tempestiuis disputationibus monitisque conuictos, ad sacra Quæstorum tribunalia volentes adduxit; & cum sancta Romana Ecclesia in gratiâ secreta abiuratione constituit. Ià vero, quod ei vel in primis propositū initio fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaque præstātes, ad suum institutum ac vitæ rationem aggregaret, in id ipsum per Theologiæ maximè tempus incubuit, adiunxitque sibi, Deo bene iuuante, iuuenes nouem ex academia vniuersa lectissimos. quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villareto Gebēnensis diocesis humili natus loco, sed egregiè pius, quippe qui duodecimo ætatis anno per summum sanctimonix studium virginitatē Deo vouerat; idemque ad litteras à vita pastoralis traductus, tantum ingenio industriaque profecerat, vt cum in locis Aristotelis difficilioribus magister ipse Penna consulere. Hunc igitur Ignatius & studiorum & contubernij communionē sibi coniunctum; licet socium gloriosi operis ipso initio destinasset, non tamen cōtinuò illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere confestim aggressus est. sed cōscientiam excutere, & in se ipsū quotidie diligenter inquirere primū edocuit, deinde ad totius ante actę vitę noxas per sacrā Confessionem expiandas adduxit, postremò, cum iam philosophiæ curriculum exegisset, spiritualibus exercitationibus perpoliuit, adeo propensum ad pœnitentiā, tantoque animi ardore succensum, vt hyeme summa, concretū glaciē flumē Sequanā plaustris impunè premētibus, in separata iacobçi vicī domuncula propositas meditationes, & quidē insidens nui sub dio peregerit, sexque ipsos dies omni prorsus cibi potuque abstinerit, inediā lōgius utique protrahaturus, nisi eū, re animaduersa, cōsultoque suppliciter Deo veruisset Ignati⁹. & sanè respōdit operi fructus. Cū enim antea in eligēdo certo vitę genere Faber mira animi sollicitudine,

dine, varijsque scrupulorum molestijs adeo torque-
retur, vt præ nimio angore sese in auias abdere solitu-
dines, ibique radicibus herbarum victitare præce decer-
neret; ex hac spirituali exercitatione vocari se vnà cum
Ignatio ad animorum subsidium non dubiè sentiens,
tantam ipse pacem ac tranquillitatem conscientiae con-
sequutus, vt ex vehementissima tanquam agitatione
ac salo, placidum tutumque portum se denique nactum
esse profiteretur. Ex eodem contubernio Franciscus
quoque Xauerius nobilis Cantaber, idemque non vul-
gari eruditione, quippe qui laurea magistrali donatus
Lutetiae postmodum publicus Aristotelis interpres
exstiterit; quamquam principio ita non studiosus Ig-
natij, vt eius pietatem (vt fit) etiam procaciter irride-
ret; tamen viri tum patientia, tum obsequijs adeo deli-
nitus est, vt ad illius ductum abitriumque sese omni-
no contulerit. Hunc & diuitiarum affluentia, & viui-
do ingenio, & viribus corporis præferocem, admirabi-
li prudentia ac lenitate mansuefecit Ignatius, in eam-
que rerum humanarum despicientiam, & caritatis ar-
dorem paulatim adduxit, vt inter ipsa Exercitia spiri-
tualia, tum ad carnis macerationem quattuor dies ie-
iunus omnino transegerit; tum verò, quòd inter iuue-
num greges desultor eximius, corporis agilitate sibi
nimium placuisset; ad eius piaculum vanitatis, mem-
bris valido fune perstrictis, non sine acri sensu dolo-
ris dies aliquot incommentadi orandique labore atque
attentione perstitit. Hic est Xauerius ille, qui non
multo deinde post, Ioannis Lusitaniae regis rogatu, ex
auctoritate Pontificis Romani missus in Orientem, ple-
nus Apostolico spiritu, tota India maritima summis
laboribus ac periculis peragrata, in vltimas Iaponio-
rum terras Euangelij lumen primus intulit, atque in-
genti infidelium numero ad CHRISTVM adiun-
cto; multis clarus miraculis, in ipso aditu Sinarum
excessit è vita. Porro Xauerium & Fabrum imitati sunt
Iacobus Laines Seguntinus, qui deinde Societati no-
stræ

stræ proximus ab Ignatio præfuit, vir de Christiana re-
pub. in primis optimè meritis ; & Alfonsus Salmeron
Toletanus , Græcis & Latinis litteris admodum eru-
ditus: vterque confecto Compluti philosophiæ curri-
culo, Parisiosque partim Theologiæ causâ, partim et-
iam Ignatij noscendi gratia profecti , cuius de laudi-
bus iam tum in Hispania, constanti hominum sermo-
ne multa cognouerant. Accessit ad hos etiam Nico-
laus Bobadilla Palentinus, doctus iuuenis, & philoso-
phiam publicè professus in oppido Hispaniæ Pintia:
itemque præstanti indole Simon Roterigius Lusita-
nus. & post aliquanto, Claudius Iaius Gebennensis, &
Ioannes Codurius Ebredunensis, Paschasiusque Broe-
tus Ambianensis, Fabri præcipuè (cuius iam erat no-
men Parisijs celebre) monitis & exemplo permoti.
Hi omnes, impulsu planè diuino, cùm alter alterius
consilium ignorarent, post exactissimam totius vitæ
confessionem spiritualibus exercitijs ab Ignatio per-
quàm diligenter exculti, vehementi quadam spiritus
motione sese non quidem in vmbra ac solitudinem,
sed in solem ac pulcrem euocari ad prælia Domini
prælianda senserunt. nec fuit è nouem vllus fere, quin
ad propitiandum cæleste numen, eiusque voluntatem
suppliciter exquirendam; præter cæteram abstinenti-
am, & incommoda voluntaria, tridui, vt minimum,
totius in ediam sponte perculerit, nimis audaci fortasse
consilio; nisi eos & multorum exempla, & feruor si-
mul ætatis ac pietatis excuset. Hosce igitur socios Dei
beneficio nactus Ignatius (quorum tres erant supersti-
tes hæc scribente me, Salmeron, Roterigius, & Boba-
dilla) quod iam diu moliebatur & agitabat animo, re
ipsa aggredi primo quoque tempore statuit; vt Hiero-
solymam Pontificis maximi permissu repeteret, gen-
tesque finitimas Christiana quondam religione præ-
stantes, deinde Mahometis nefaria superstitione decep-
ptas, vel à miserabili errore ad veritatem Evangelij
reuocaret, vel certè (quod erat proximum) sanguinem

ac vitam in cautatam pia tamque gloriosa profunderet. Neque sanè difficile fuit, ceteros iam sponte currentes, & Dei amore incensos, in eandem sententiam & propositum adducere. & quia plerique Theologiae studia nondum absoluerant; ne inter ipsi conceptus ardor animi refrigeret, & simul ut ipsorum eò gratius diuinæ maiestati obsequium esset, quò maiorem sibi met ipsi necessitatem seruitutis ac religionis imposuissent; implorato beatissimæ Virginis patrocinio, ac sancti Dionysij Arcopagitæ, cuius in tutela Parisij sunt, in æde sub urbana, quæ Mons martyrum dicitur, sub Confessionis & Eucharistiæ mysteria sese voto obstrinxere singuli, emensis Theologiæ spatijs continuò mortalibus rebus nuntium remittendi, atque in paupertate perpetua seruiendi gloriæ diuinæ, salutique animorum: ac nominatim, ad constitutam diem Hierosolymam eò consilio nauigandi, ut in conuersionem infidelium toto pectore incumbere; palmamque martyrij studiosè captarent. id consilium si qua re impediretur, anni circumactò spatio denique Romam adirent, suamque operam summo Pontifici C H R I S T I Vicario ad spirituale proximorum auxilium sine vlla vel præmij pactione, vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouère ingenti consensu & alacritate, anno post Christum natum M. D. XXXIV. decimo octauo Kal. Septembris, quo die Assumptionis Mariæ Virginis anniuersaria gratulatio celebratur. idemque votum eodem loco dicque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad con-
spirationem ac vinculum animorum, tum ad confir-
mandas in suscepto consilio mentes omnium mirificè
valuit. Incendebant præterea studium alter alterius
omni genere officij & caritatis, duce ac moderatore si-
mul Ignatio, quem omnes ut parentem eundem & v-
nicè diligebant, & valde reueriebantur. ac primùm spi-
rituales modò apud hunc, modò apud illud agitare
cœtus; ibique suauissima de rebus diuinis habere
col-

colloquia, & sese mutuo ad Christianam laudem & decus hortari; deinde in studiorum difficultatibus, locisque obscurioribus aduare inter se; & lucubrationes quisque suas, lumenque doctrinæ & ingenij, cum res exigeret, in commune conferre: præterea inuicem sibi omnibus in rebus adesse certatim: denique à frequenti sacramentorum usu, & assiduitate precandi ineditandique, nullo pacto recedere. quibus rebus & varias dæmonum insidias tentationesque, conantium eos ab incæpto reuocare, vicerunt: & breui tanta coaluere concordia, vt quamquam è diuersis, nec non insensis inter se orti nationibus, gratia ramen superante naturam, intra eosdem alti parietes, atque adeo ex vno propemodum omnes vtero in lucem editi viderentur.

Libri primi Finis.

y 4

IGNA-

IGNATI I

VITÆ LIBER

SECUNDVS.

AEger Hispaniam repetit. Cap. I.

INTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigilijsque, partim etiam è Parisiensis cæli grauitate contracto; vexatusque sub inde stomachi iam pridem affecti doloribus acerbissimis; post multa remedia incallum adhibita, iubetur à medicis ad patrium solum & incunabula se referre; quod vnũ ad inueteratas corporis ægritudines certissimum perflugium vulgò arbitrantur. Nec recusauit ille, non tam valetudinis ratione, vel desiderio suorum adductus, quàm duabus alijs maximè causis: primũ, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipsemet specimen exstitisset, ibidem ad spiritualem ædificationem vicissim aliqua Christianæ humilitatis atque modestiæ documenta præberet; popularesq; suos & verbo & exemplo ad studium poenitentiae salutaris accèderet. deinde, vt, quoniam socijs aliquæ erant in Hispania rei familiaris triæ; eas eodem itinere atque opera ipse expediret, neque per eam causam illi vel auocaretur à studijs, vel recenti etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laboriosæ consilio, patriæ dulcedinis, ac domesticæ tentationis, qua nulla fere peri-

periculosior est, aleam subire cogentur. Simul etiam, e relictis olim in Hispania socijs, cogitabat, si quem in proposito constantem inueniret; secum in eandem expeditionem educere. Ceterum ne quid è suo discessu res Parisiensis caperet detrimenti, primùm commilitones ad perseverantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum & annis & vocatione antiquissimum, illis præposuit; cui interim obtemperarent, quem parentis ducerent loco, deinde tempus certum edixit iisdem approbantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viaticum & necessaria scripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hierosolymas Italiam peterent, sequè iam antegressum Venetias conuenirent. Dicta profectiōni dies est viij. Kalend. Februarij, anno MDXXXVII. incunte, qua die Apostoli Pauli conuersio beata recolitur. His ita cōstitutis, anno MDXXXV. per autumnī tempus ipse non sine lacrymis, mutuique amoris magna significatione singulos in digressu complexus, cūm vellet de more pedibus quamquam ægro corpore proficisci; coempto à socijs equo uti coactus est: breuique partim ex ipsa vetustate, locorumque mutatione, partim etiam è studiorum intermissione morbo leuatus, Pyreneco superato Guipuzcoam prouinciam attingit. Eius de aduentu propinqui festinè præmoniti ab ijs qui hominem ad Aquas Augustas, quam hodie Baionam appellant, in transitu agnoscant; exemplo, quòd regni limes latrocinijs infestus esset, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiserant: atque hos primùm Ignatius in Guipuzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de sanctitate viri, clericos omnes agmine composito ad oppidum Aspheithiam honoris causa obuios habuit. cumque ab ijs, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ille, ut ostenderet quantopere ab eiusmodi fastu pompaque abhorreret, ut primùm potuit, ex eo comitatu sese proripiēs, ad publicam hospitalem domum diuertit, victumque continuò emendicare ostiatim cæpit; frementibus videlicet cognatis, camque rem (ut fere deprauata sunt Christia-

norum quoque iudicia, & pauci ex animo crucem amplexantur) summi dedecoris atque ignominiae loco sibi ducentibus. Deinde quamquam inuitis iisdem, institit plebem Christianae doctrinae rudimentis imbuere, priuatisque colloquijs eos qui ad se ventitabant, è peccatorum veterno excitare, festis verò diebus etiam cōciones habere tanta hominum frequentia, vt cū eos templa non caperent, in agrum prodire necessariò cogeretur, vulgoque arbores audiendi causa conscenderent. Et sanè operæ fructus egregius Dei beneficio constitit. Complures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate conuersi, multæ sublatæ discordiæ, & odia inueterata restincta, contra aleatores lata publicè lex, pœnæque propositæ, institutum præterea, vt præces pro salute quotidie funderentur eorum omnium, quibus lethalis noxæ piaculo obstrictis, in singula momenta exitialis exitus immineret: itemque vt ex Ecclesiæ Romanæ consuetudine salutationis Angelicæ signum daretur manè, meridie, & vespere. iam verò graua quædam vitia, quæ nō in populum modò, sed etiam in sacerdotes irrepserant, magna ex parte correctæ, denique morbo incurabili affectis, & extrema pressis inopia, ne vel oppido errarent, vel strati passim in compitis cælum miserabili questu complerent, publico sumptu consultum. Atque hæc leges moresque custodiendi, ne (quod fere fit) bene cæpta propediem obsolescerent; curam & munus Loioleia familia, placata postmodum Ignatio, sibi desumpsit. qui cū in eo xenodochio aliquādiu ita versatus esset, vt satis appareret ipsum exēplo Christi Domini laboribus & paupertate multo magis, quàm otio & rerum affluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dedisse, aut etiam inimicitias palam denuntiassè videretur, in paternam domum ex hospitali se transtulit; ibiq; aliquot moratus dies, restituta domestica disciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; valentior multo quàm Lutetia discesserat, ad sociorum expedienda negotia proficisci constituit. Atque hic nouum ecce ubi certa-

men

mē Ignatiū inter & cognatos exoritur; cū ille pauperis habitu prorsus, & pedes iter facere destinasset animo: illi contra, quoniam quidē cum apud se diutius retinere non possent, certē non nisi bene comitatum, & pecunia instructum abire permetterent. Verū certaminis denique is fuit exitus, vt Ignatius ne frustra diutius tenderet, ad viæ modicum in speciem deduci se passus, breui domum & famulos & cætera cuncta remiserit, pedibusque porrò perrexerit; Gallicano equo ministris valetudinarij iamante relicto, quem illi deinde in Ignatij memoriam, veluti sacrum & immunem ab opere, vagari in pascuis ad extremum vsque senium permisere. Ignatius igitur Nauarra primum, deinde Castella peragrata, mandatisque recentium sociorum exhaustis, de veterum statu ac voluntate cognoscere nequaquam omisit: verū illi partim expectationis ac morę tædio victi, partim etiā aspero virtutis itinere fatigati, in alia fere omnia dudum abierant. Ioannes tantū Gallus, ne de animi salute periclitaretur, monasticæ se addixerat vitæ. Callistus ab animorum cura, ad pecuniæ lucrum studio repente conuerso, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto post bene nummarus ingenti omnium admiratione qui cum antea norant, Salmanticam redijt. Cazerces cū Segouiam patriam petijisset, mollioris vitæ commodis, & domesticorum consuetudine delinitus, otio ac voluptati sese dederat. Artiaga verò, curriculum honoris & ambitionis ingressus, & cō Commendatorio factus Episcopus, cū aliquandiu in eo dignitatis gradu vixisset, ad extremum ægrotus, epota per imprudentiam veneni laguncula (cū duæ starent, altera salubris aquæ, altera sublimati, quod appellatur, medicamenti) miserabili genere leti defunctus est.

Vene.

Cap. II.

Ignatius ergo cū in Italiam properaret, & hosce quos dixi socios tam longē lateque dispersos in vnum redigendi, atque ad pristina reuocādi consilia spes nulla se ostenderet; occulta Dei iudicia secum expendens, fufis pro ipsorum salute ad superos precibus, Valentiam venit vbi videlicet nauem stare paratā audierat. ibi dissuadentibus multis ac se talitē tempore mari committeret, quod prāter cāteras difficultates, etiam nobilis archipirata Acnobarbus, loca opportuna, & littorum flexus valida obsideret classe; nullis terroribus de sententia decessit Ignatius. & naus prādones quidem effugit, verū tamen fœdissima tempestate coorta, clauo defracto, fufisque armamentis, cū iam de salute vectores nautæque omninō desperassent, lacera & quassata fluctibus Genuensē portum eggerimē tenuit. Atque hęc tanta maris incommoda, non sanē leuius terrestis itineris discrimen excepit. Cū enim solus, ignarusque regionum Ignatius per Apennini tramites Aemiliam pceret, viam ingressus initio spatiosam, sed in arctum deinde magis magisque cōcūtem; studio procedendi, sensim in eas penetrauit angustias, vnde sese expedire humana opē vix posset. Primō igitur sollicitē vestigium facere, deinde cū neque progredi, neque iam regreditum esset, in exilitate salebrosa, & horrenda crepidine, torrente rapido minaciter superfluente; hæsīt aliquantisper stupenti similis, vbi repente sese tot periculis cinctum animaduertit. Sed ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum reliquum esse videbatur, humi procubuit; & genibus manibusque reptando, quadrupedis instar, ac prominentia modō saxa, modō à saxis enata virgulta prensando, tandem euasit labore, quos

quos ad eam diem pertulisset, omnium maximo. inde per immensæ altitudinis inuias rupes ac solitudines diu errabundus, cum ad radices montium denique deuenisset, omnia rursus offendit partim niuium tabe, partim etiam hybernis imbribus impedita. Cumque nihilominus vrgeret progrediendi necessitas; via teterrima (& est mollis & cretosus ager, ac semitæ per horum temporum incuriam exiguo munimento, nec vllis, vt olim, stratæ lapidibus) cum profundo ac tenaci limo diu multumque luctatus, ad Bononiæ portas tandem aliquando peruenit. Atque hic, ne quid deesset ad probandam æquitatem ac patientiam viri, ad cæteras misérias illud etiam ludibrium accessit; vt in ipso vrbis introitu, è ponticulo in fossam, limo cœnoso margine lubricante decideret, emersusque luto deformatus ac madidus, ab ijs qui tum aderant, non sine ioco & facetijs (vt sunt procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur. Sed ille nimirum identidem exerceri se à patre cælesti prudenter intelligens, & in gratiarum actione persistens, sole siccatis vtrumque vestibus, lassitudine ac fame confectus cum vrbis magnam partem frustra emendicando perambulasset, in collegium Hispanicæ nationis demum exceptus, ibique dies aliquot elementer est habitus. Inde cum itinere iam facili & certo Venetias peruenisset, exacta pecunia quam illi per trapezitas eadem Elisabetha Rossella benigne curauerat; interea dum socios è Gallia præstolatur, in varia pietatis opera ex instituto cæpit incumbere. Nec sanè frustra: siquidem complures omnium ordinum homines partim Christianæ doctrinæ præceptionibus imbuunt, partim ab impura & flagitiosa vita ad castum Dei timorem, studiumque virtutis eodẽ Deo adiuuante conuertit. Quibudam etiam primarijs viris tum patritijs indidem, tum externis, praua animi affectione ac vitio laborantibus, non sine copioso fructu, spiritualium exercitiorum expertæ virtutis medicinam adhibuit. Inter ijs Didacum Guiam, & Stephanum germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ, sibi quondam Complui familiariter notos, ac tum Hierosoly-

anis redeuntes, earumdem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum intelligentiam, & humanarum contemptum adduxit, vt omnibus diuitijs & honoribus abdicatis, CHRISTI consilia omnino sequi decreuerint. Atque hos imitatus est postmodum Baccalaureus Hozius, item Hispanus, Theologiae petitus: qui cum ad easdem commentationes peragendas valde propensus esset, verumtamen ex quibusdam iniquorum sermonibus haberet suspectam Ignatii doctrinam ac dogmata, demum se Ignatio exercendum atque colendum ita commisit, vt multos in cubiculum quo secessit, secum afferret libros, quibus Ignatii dicta scriptaque ad sanctorum patrum & conciliorum trutinam expendere. Sed vbi appositas ab Ignatio epulas degustauit, tantum abfuit, vt in ijs veneni deprehenderit quidquam, vt etiam ardentem quodam rerum caelestium amore inflammatus, mortalibus commodis nuntium sponte remisit, atque vltro ad Ignatii voluntatem & vitae rationes adhæserit. Ex Veneta verò nobilitate in primis eo secessu ac meditatione profecit Petrus Contarenus Zachariae filius, is qui multo post, magna cum integritate ac sanctimoniae laude Paphensem Episcopatum administravit. Sed & aliorum ex Ignatii consuetudine insignis vitae morumque mutatio est consecuta. Quæ quoniam nec ab obscuris hominibus, & incolis celeberrimæ ciuitatis fiebant, breui, vt alijs locis antea, sic tum Venetijs Ignatii pietas in crimen inuidiamque vocari cæpta, non ferente diabolo, tantam sibi prædam è faucibus eripit: statimque vulgatum ab eiusdem emissarijs est, Ignatium prauitatis hæreticæ semel iterumque conuictum in Hispania elapsum è custodia, in Galliam profugisse ac proinde eius effigiem ab Hispanis Inquisitoribus ignominie causâ publicè concrematam. eundem Parisijs nouas molientem res, inficientemque perniciosæ doctrinæ labe scholasticos: vbi delatum suum nomen ad sacra tribunalia odoratus fuisset, fugâ præuertisse licetorum manus, & consilia magistratuum. Quas criminationes Ignatius cum non modò in vulgus, iniquorum opera sparsas, ve-

verum etiã ad Legatũ Apostolicũ Hieronymum Verallum, qui deinde S. R. E. Cardinalis fuit, delatas in-
audisset; non tam de sua, quã de sociorum existimatio-
ne sollicitus, vltro ad Legatũ adiit, & acriter institit, vt
eorum criminum quæstio exerceretur quod ita factum,
& veritate comperta, honorificè à Legato est absolutus,
incumbente in eius causæ cognitionem Gaspare Docto
legati affecla; qui ex eo tempore Ignatium vnice dile-
xit, ac sacratissimæ domui Lauretanæ deinde præposi-
tus, in Societatem vniuersam plurima egregiæ vo-
luntatis officia contulit.

Venetias ad Ignatium socij veniunt.

Cap. III.

Um hæc in Italia gerit Ignatius, interim
bello inter Christianos ingrauescente
leges, cum exercitu formidabili Cæsar
per Insubrũ & Allobrogum fines in Gal-
liã irruerat. Ea fuit socijs Ignatij caus-
& profectiois maturandæ, & itineris
per Thuringiam, seu Lothoringiam æ-
que Germaniam, sanè incommodo anni tempore faci-
endi. igitur pecunia rebusq; omnibus; præter viaticũ &
scripta in Christi Domini gratiam distributis, mense no-
uẽbri anno circiter post discessum Ignatij, suo quisq; ba-
culo innixi pedites viatũ capeſſunt, & quidem tanta
cum alacritate ac feruore spiritus, vt ne a iacobo quidẽ
Laine, viribus nondum è recenti morbo recuperatis, ex-
torqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt
reliqui, & inter ambulandum insuper inualida membra
diseruciaret hispido in primis & horrenti cilicio. Vesti-
tus erat omnium, vt peregrinorum & pauperum, nequa
quam elaboratus, & ad modestiam submissionemque
compositus. pendebat capulis matica ex corio, in qua
sacra Biblia, & breuiarium asseruabantur, & scripta, que
diximus. Rosaria verò ad catholicam fidem vel inter
ipsos hæreticos profitendam, palã gestabant è collo su-
spensa

spensa. Hospitium ingressi, primum omnium, nullo adstantium respectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egressu pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat mensa; oratio ac meditatio non solum in diuersarijs, verum etiam in ipso itinere plurima. sacerdotibus, qui tres erant, sacrificantibus, cæteri quotidie cælesti reficiebantur pane. sermo nisi de rebus diuinis aut necessarijs ferè nullus. in decernendo si quid in deliberationem incideret, mira concordia: in superandis viarum difficultatibus periculisque, summa constantia & æquitas animi. Autumnales pluuias tota ferè Galia pertulerunt: occurrere mox Alpes pæne obstructæ niuibus: multa fuere subinde famis, frigoris, defatigationis incommoda subeunda: nihil se illis obiecit tam arduum, aut tam extimescendum, quod eorum quemquam à concepta religione, officioque deduceret. Atque hac disciplinæ pacisque custodia, cum omnibus, per quorum fines transierant, populis, bonus odor in Christo fuissent; cunctis non catholicis modò, sed etiam hæreticis nouum ac religiosum agmen magna cum approbatione mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDXXXVII. Venetias ingenti omnium gaudio, & mutua gratulatione sospites ad Ignatium peruenerunt. Atque vbi paululum è longa contentione ac lassitudine quietis est captum; statim Hierosolymitanæ prouinciæ consilia renouantur. primum omnium, ratè gratiora superis fore sua studia, si ad ea summi totius Ecclesiæ Pastoris auctoritas & consensus accederet; simul atque hymns remitteret, tunc vel maximè læua, Romam ite constituunt, & à Pontifice maximo ius tum ad sacros ordines, titulo voluntariæ paupertatis; tum ad mansionem Hierosolymitanam, & prædicationem Euangelij sine ullo interdicti metu suppliciter petere. Interea Venetijs ne cessarent, atque adeò vt quædam quasi rudimenta futuræ militiæ ponerent; publicis valetudinarijs inter se distributis, ægrotos ac pauperes omni ope adiuuare instituerunt: Confessionis & Eucharistiæ sacramenta gratis ministrare qui per sacerdotium poterant: cæteri solari

iacen-

iacentes; afflictos moerentesque spe cælestium bonorum erigere; adesse animam agentibus; cunctos denique ad patientiam, fidemque adhortari: nec modò spiritualibus officijs fungi certatim; sed ne vilissima quidè ac seruilis corporibus pauperum curandis, defugere ministeria; sternere lectulos, cuerrere sordes; purgare schaphias; cadauera defunctorum ritè curata humi conderes; interdiu pariter noctuque omnibus præsto esse tanta cum alacritate ac diligentia; vt cuncti obstupescerent, vulgatoque rumore, principes etiam viri ad spectaculum conuenirent. Quibus in officijs cum aliorum omnium, tum Xauerij præcipuè caritas ac virtus enituit. Is cum in quendam incidisset morbo Gallico miserè deformatum, atque ad eius aspectum exhorruisset, vt ea re infringi ac debilitari sensit caritatem in proximum, ita repente in semetipsum excanduit egregius CHRISTI miles, vt manantem saniem ex vlceribus purulentis (cuius rei vel mentione maures delicatæ refugiant) obfirmato animo, semel iterumque non dubitavit exfugere. qua re non modò se ipsum in præsentia præclare vicit, sed etiam in omne tempus propriam quandam atque perpetuam in elephantiacos atque vlcerosos clementiam & misericordiam est consecutus: quam deinde, vbicumque terrarum fuit, quotiescumque se dedit occasio, diligenter exercuit. quidam etiam è sociorum numero, pauperem lepra toto corpore coopertum cum præfectus nosocomij non admitteret, in suum lectum accepit ipse: cumque manè surrexisset cunctis ingemiscensibus eadem ipse quoque morbi fœditate correptus; postridie non sine miraculo prorsus illæsus atque intactus apparuit. Hæc & alia eiusmodi veræ pietatis & officij documenta cum in ea urbe dedissent (quorum ibi grata in multos annos deinde memoria viguit) appetente iam vere, vti condixerant, Romam cuncti ferè præter Ignatium, discessere. Ipse tum ad parta in Domino retinenda, tum ad expedienda quæ ad nauigationem pertinerent, ibidem interea substitit. Atq; illi quidem eadem fere disciplina quam supra diximus, iisdemque imbriù diffusi

cultaribus, iter ingressi; ad superiorem parcimoniam ac frugalitatem ille etiam addidit, ut neque villo prorsus viatico, diuinæ tantum providentiæ bonitatisque fiducia, Romam usque contenderent: & quia tam Cincalium, seu Quadragesimæ tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec sanè defuit illis & exercendæ spei, & CHRISTI Domini inopiam ac perseverantiam aliqua saltem ex parte imitandi materies: acciditque aliquando, ut cum panis dumtaxat frustulum singuli manè sumpsissent, imbre densissimo stagnantibus latè campis, ut alicubi pectore tenuis aqua pertingeret, nullo præterea cibo, milia passuum ferme triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidem incredibili non modò tranquillitate animi, sed etiam hilaritate psallentes. Diuersorij verò cum propter inopiam excluderentur, & ad publica xenodochia de more confugerent, quamvis oppido lassi, tamen ijs quæ supra diximus, caritatis muneribusungebantur: seque ipsi domare ac vincere magis magisque nitebantur in dies. Sanè Kauennæ quidam ex ijs cum hospitalis lectuli sordes, ac manantia tæbe stragula nauscabundus vitasset; quæ prima deinde occasio data est suimet puniendi, non prætermisit. in pago nescio quo pauper phthiriasi consumptus è vita migrauerat. cum in eum pagum nostri venissent, distributisque cubilibus nullum iam supercesset, nisi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amissam nuper palmam recuperare vehementer exoptans, nudus illicò per summum animi ardorem eandem subijet lodices, ibique sese identidem versans, cum ingentes animalium greges ea rora pauisset nocte; ad sudorem usque defatigatus, nō leues ab se prioris fastidij ac deliciarum pœnas exegit. Denique sanctam Urbem ingressi, ut sacra Apostolorum limina, & præcipuè religionis templa caste obierunt; à Petro Ortizio Hispano Cæsaris procuratore ad Pontificem maximum introducuntur. Is erat eo tempore Paulus III. è gente Farnesia, cuius nomini plurimum utiq; nostra Societas debet. Cōsueuerat autē superæculum non fabulatores aut mimos inducere, sed præ-

stan-

stantes philosophos atq; Theologos; & ipsemet, veritatis indagandæ atque illustrandæ causâ ponere de quo inter se disputarent. ea erat grauissimi senis & prudentissimi Principis oblectatio. Ad has ergo disputationes post pedû oscula Patres adhibiti, cûm egregium qua Christianæ humilitatis atque modestiæ, qua eruditionis & ingenij specimen præbuisent; non modò quæ volebant de sacerdotio, deque Hierosolymitana prouincia, libenter atque approbante Pontifice impetrarunt, sed insuper pecunia ab eodem instructi, & fausta cum prece dimissi sunt. Ad quam deinde pecuniam cûm è nationis maximè Hispanicæ collatione accessisset quod aurocorû amplius ducetorum summam expleret; socij ne quid ex eo viatico præterquam in vsum votiuæ nauigationis attingerent, apud mensarios pecunia omni deposita, & Romæ victum emendicantes, admirabile dedere spectaculû ijs qui coram Pontifice differentes illos audierant: & deinde quemadmodum venerant, sic Venetias prorsus egressi ac vacui reuerterunt.

Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem & socijs in Veneta ditione gestis.

Cap. IV.

OST hæc, diligenti adhibita præparatione, cûm ad eiusdem Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & castimonie nuncupassent vota, diuini amoris igne succensi, mirante, ac maiorem in modû approbante populo, sese denuò ad pristinos illos labores, & assidua pauperum ministeria retulerunt. Deinde in exitu mensis Iunij, Diui Ioannis Baptistæ die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicem sacerdotij à Vincentio Negosantio Fanesi, Arbensi Episcopo euecti sunt, tanta non modò ipsorû, sed etiam ipsius Episcopi lætitia & animi voluptate, vt sese inter eiusmodi cæremonias nihil vnquam simile sensisse affirmaret. Interca Patribus neq; in eam diem vlla fuerat in Palestinâ

transmittendi facultas; & eo ipso tempore cùm graue bellum ex fœdere Christianorum principum, Venetos inter & Solymanum Turcam exarsisset, sublato repente commercio, omnis non modò peregrinorum, sed etiam inſitorum nauigatio conquieuit. vt ſatis appareat, cœleſte numen iratum gentibus ijs quæ creditum ſibi regnũ Dei per ſummum olim ſcelus negligentiamque amiſſe; Apoſtolicum hunc, deuorũque ſibi manipulum, in alias longè nationes atq; prouincias iuſto iam ante iudicio deſtinaiſſe. Itaq; propter eam quam dixi cauſam, ſpectraiſciendi ſublata, quamquã vori religiõẽ ſoluti videri propemodum poterant, tamen ne quis omnino ſcrupulus animis inſideret, ſinem anni vertentis, vti *Parisijs* ante decreuerãt, prorſus exſpectare, ſeq; interim tũ ad ſacerdotij primitias diuinæ maieltati libãdas omni diligẽtia cõparare; tum etiam poſt multam precationem & abſtinentiã, proximis operam ex inſtituto nauare cõſtituunt. Id quò liberius atque commodius facerent, è tantæ vrbis celebritate ac frequentia, in finitima eiufdem diuonis oppida aliò atque aliò recepẽre ſeſe: vt ſi fortè (quod tamen in præſentia vix fieri poterat) bello ſedato præter opinionem tranſitus patuiſſet, è propinquo Venerias cuncti ſimul accurrerent. *Franciſcus* ergo *Xauerius*, & *Salmeron*, ad montem *Celſum* (id vico nomen ab vrbe *Pataui*o millibus paſſuum fere quindecim) ſeceſſere: *Iohannes Codurius*, & *Hozius*, *Taruſium*: *Claudius Iaius*, & *Simon Roterigi*us *Baſſanum*, oppidum agri *Pataui*ni; *Paſchaſius* & *Bobadilla*, *Veronam*; *Ignatius* verò, *Faber*, & *Lainẽs* cùm *Vicetiam* petiſſent, hanc vitæ rationem iniẽre. Erat extra urbem domuncula ruinoſa & deſerta nullis foribus aut feneltarum obicibus, vêtõ cui libet peruia. id ſibi diuerſorium, ne cui moleſtiam exhiberent, atquẽ vt ab urbano ſtrepitu remoti liberius vni Deo vacarent, memores inſuper ſtabuli quod Regem ipſum Angelorum noſtra cauſa naſcentem olim exceperat, vnanimis delegerunt, quotidianis muneribus ira inter ſe diſtributis; vt vnus ad cuſtodiam diuerſorij, & paucula victus miniſteria remaneret (qui fermè erat

Ignati-

Ignatius, quòd propter nimiam lacrymarum copiam grauitè ex oculis laboraret) reliqui duo urbem ingressi, cibum in singulos dies emendicarent: quod ab ea functione superesset otij, totum id omnes cœlestium rerum contemplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cùm quadraginta iam dies non minori cœlestium donorum copia, & animorum voluptate, quàm corporum vexatione, & carnis incommodo perstitissent, quanto nimirum spatio temporis, Christum ipsum Dominum ac magistrum, antequàm turbæ sese committeret, abstinuisse cibo, & in eremo cum bestiis latitasse meminerant; ad eos reuifendos Taruisio repente Codurius affuit. cuius accessu læti, cùm spiritus vehementiam ex ea solitudine, assiduitate precandi, ieiunijque conceptam diutius cohibere non possent; ad CHRISTI gloriam ex umbra in arenam prodire, & quæ diuinitus acceperant bona, cum proximis communicare constituunt. Nec mora: Vicetiam ingressi, descriptis inter se celeberrimis oppidi partibus, eadem omnes hora de rebus diuinis ad populum dicere incipiunt, nullo prorsus aut loci apparatu, aut pompa verborum. In triuijs plateisve, prout cuique locus obtigerat, desumpto ex aliqua fortè officina scamno pro suggestu utebantur. populum elata voce, & in gyrum actò supra verticem pilco, ad concionem inuitabant. sermo, vt peregrinorum & hospitiū, ex varijs linguis fere mistus, ac minime proprius. Verum tamen is erat orationis impetus, adeo graues ac veræ sententiæ, tanta in omni gestu atque habitu pietas, denique is ardor in oculis emicabat, vt peritissimus quisque rerum æstimator hos demum esse Christianos concionatores, germanosque præcones Euangelij distitaret: multi etiam qui rei nouitate illecti cum ceteris initio per iocum lasciuiaque ludibundi confluerant, prudentissimis eorum præceptis, & dicendi grauitate permoti, deposita paulatim petulantia longe alij atque accesserant, dimissa concione recederent. Quòd si quis deinde seorsum ad Patres adiret, veritatis & officij studiosior; hunc verò humanissi-

mè acceptum, pro ipsius ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac religionem informabant. Illud verò præcipuè rem adiuuabat, quòd neque inanes plausus, vt diximus, fucata oratione captarent; neque inter ipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quàmquam in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa multitudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro delatum acciperent. breuique constare cepit, paupere testis ciboque contentos, & ab omni avaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi scalpere, sed vultibus omni ratione mederi; nec suum potius, quàm Dei proximorumque negotium agere. Atque haud sanè dissimilis fuit cæterorum Patrum in sua cuiusque prouincia probitas & industria; vt etiam aliqui ex magnis laboribus & incommòdis extremum adierint vitæ discrimen. Neque ita multo post, cùm euocati ab Ignatio vt de rebus communibus agerent, cuncti Vicetiam conuenissent; tanta animorum inclinatio, ac beneuolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit, vt quæ nuper in vrbe, tribus duntaxat, cibarij panis, ac ferè mucedis, quotidiana vix circuitione colligebatur quod satis esset ad vitam ægerrimè tolerandam; in eadem, ipsis iam vndecim, ex voluntarijs ciuium eleemosynis omnia ad victum cultumque necessaria largè ac benignè suppetere. Ibidem igitur primas diuinæ maiestati hostias immolauère noui sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe, quippe qui ad se comparandum amplius adhuc tempestis sibi sumpserat, & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & incunabula Christi Domini, quæ in æde sacratissima beatæ Mariæ ad Niues religiosè coluntur.

Ignatio

Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: & vnde Societati IESV nomen inditum fuerit.

Cap. V.

Et quoniam expeditioni trans marinæ præfinitum anni spatium erat in exitu; & infestum adhuc classibus mare; quid proinde agendum esset, Patres inter se deliberârunt: nec dubium fuit, quin, uti Lutetiæ voverant, cuncti sese ad fidei Catholicæ propagationem, & animarum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Pontificis obsequio manciparent. Cuius officij procuratio (quoniâ satis id esse videbatur) Ignatio, & duobus primarijs patribus Fabro & Laini mandata est; Romam adirent, & (quod bene verteret) CHRISTI Vicario hæc sociorum studia ac vota quàm primùm exponerent. Interea reliqui, ne conceptus è diuturna meditatione & sacrificijs feruor ac spiritus evanesceret, non modò se ipsi diligentissimè custodire, sed etiâ præsidij diuini fiducia proximis omni ratione opitulari decernût. ac præcipuis vrbibus inter se descriptis, præsertim in quibus litterarû studia florere, & frequentissimam iuuentutis versari cognouerant; Codurius Hoziusque Patavium, Roterigius & Iaius Ferrariam, Xauerus & Bobadilla Bononiâ, Paschasius & Salmeron Senas profecti, eadem fermè ratione quam paulo ante Vicetiæ adhibitam diximus, & priuatim & publicè cû hominibus agere, eosque è lethali flagitiorum veterno excitare, atque ad contemptum rerum mortaliû, & cogitationem futuri sæculi omni conatu atque artificio impellere atque adhortari ceperunt. Cùmque ipsa nouitate rei omnium in se oculos atque ora vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modò id effecere quod maximè optabant, vt magni animorum motus, & insignes ad Christû conuersiones existerent; sed etiâ, quod minimè laborabât, vt ipsorum nomen ac fama Italiam ferè totâ ingenti cum ad

murmuratione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus rectè contendens, & ab eorum altero quotidie corpus CHRISTI religiosè castèque suscipiens; MARIA virgine potissimum præsede, atque adiutrice, sese ad sacrum suo tēporē faciendum, ac multa pro Christi nomine subeunda, dies noctesque simul intenta quadam animi cura, simul inæstimabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primùm Hierosolymis rediens ad litterarum studia in Christi gratiam animum adiecerat, de rerum cælestium contemplatione, vt diximus, non sine magna difficultate remiserat multum, seque ipse Domini caritate, spiritali consolationi delicijsq; sponte subdlexerat. Sed studiorū exacto curriculo, deinceps & Venerijs, & in Vicetino secessu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus lumina, tam liquidas animi voluptates, eadem scilicet Virgine fauente percepit, vt in antiquum statum illum Minorissanum (quem postea ob singularem & eximiam illius temporis in se Dei benignitatem religioso ioco primitiuam suam Ecclesiam appellare consueuerat) non solum ex integro, sed etiam cum scēnore sibi restitutus esse videretur. Sed præter cætera, quæ quòd mortalem naturam exsuperant, verbis exsequi difficillimum est; quo die Romam accessit, res ei contigit vel ad memoriam posteritatis insignis, vel ad confirmandum in proposito Ignatium ceterosque haud mediocriter efficax. Etenim orandi causa non longè ab Vrbe templum ingresso, qualia passim imposita militari viæ cernuntur, statimque, vt sæpe solebat, abstracto à sensibus, atque alta quadam animi contemplatione defixo, clarissima in luce per speciem illi sese Deus pater ostendit, Iesu filio baiulanti crucem, & crudelissimis affecto supplicijs, præsentē Ignatium, sociosq; cōmendans; quos ille cū in fidem ac patrociniū libentissimè recepisset, ad Ignatiū placido & sereno vultu conuersus, hæc ipsa effari verba dignatus est: **EGO VOBIS ROMAE PROPITIUS ERO. Quo**

tanto

tanto tamque diuino solatio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac socios deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum sit, fratres; in crucem ne, an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum scio, quidquid eueniat, Iesum Christum nobis propitium fore. ac simul totius visionis ordinem exposuit. Quæ res non in præsentia tantum illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterum contra omnes difficultates atque pericula magnopere corroborauit, ac munij: atque id ipsum vel in primis fuit causæ cur Ignatius confirmatæ post modum Societati salutare potissimum Iesu nomen indiderit. quam tamen deinde verbo scriptoque minimam vocare solitus est, quod reliquis religiosorum familijs (quas item societates Iesu licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de splendore, tum de antiquitate concederet.

*Ignatius Romæ Christiana rei dat operam: in Casti-
nati monte animam Hoxij calum intrans-
tem videt. Cap. VI.*

IGITUR tam secunda numinis voluntate, tamque liberali promisso mirum in modum læti, sic tamen vt non sine mysterio Christum Dominum crucifixi maximè habitu apparuisse apud se reputarent, cum gratiarum actione ac prece sanctam Urbem ingressi, nihil antiquius habuere, quàm vt viatici nomine sibi numeratam anno priore pecuniam, quoniam quidem nauigationis consilia in irritum cecidissent, prorsus ad nummum iisdem à quibus acceperant, redderent; quæ, utpote sacra, in alios pietatis vsus & opera expendere. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, suam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apostolicis præcipuè functionibus, citra honoris titulos, & dignitatis insignia, detulere. Neque aspernatus est pia Patrum studia

dia Christi Vicarius: atque in præsentia, donec eiusmodi aliqua sese offerret occasio, iussi Faber & Laines in almo Sapientiae Gymnasio sacras litteras profiteri. quomunere dum alter in biblijs explicandis, alter in scholastica Theologia, ut appellant, pari cum eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam sæpe coram ipso Pontifice de grauibus rerum diuinarum questionibus disputant; interim Ignatius proximorum saluti demore operam nauabat cum alijs artibus, tum verò spiritualibus præsertim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes admodum efficaci, virtutisque iam pridem expertæ remedio: quibus ille per eos dies, præter cæteram turbam, insignes aliquot viros diligenter excoluit. in ijs Gasparem Contarenum Cardinalem, grauissimum Senatorem, eundemque temporibus illis (quod eius varia monimenta præclare testantur) ingenij & doctrinæ facile principem. Is, Ignatij prudentia & consuetudine vsque adeò caprus est; tantumque eius præceptis consilijsque profecit, ut qualem dudum optauerat animi regendi moderandique magistrum, denique sese Dei beneficio nactum esse affirmaret. idemque tractata sibi Exercitia (quod exemplum apud hæredes hodieque asseruari perhibent) sua ipse manu per quam accuratè descripsit. Hunc imitatus Cæsaris procurator (de quo supra dictum est) Petrus Ortizius Theologiæ doctor insignis, easdem exercitationes ad Christi Domini gloriam, & suam salutem omnino experiri constituit. Id quò liberius simul & fructuosius faceret, procuratione interim vicarijs delegata, cum paucis quotidianæ vitæ administris, & Ignatio præceptore in montem Gasinatem secessit, quo in monte antiquissimum & nobilissimum cernitur sancti Benedicti cœnobium. Ibi, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipsos quadraginta piæ meditationi ex Ignatij præscripto vacauit; idque tanto cum animi fructu, tantaque accessione virtutis, ut quamquam Christianam philosophiā multo ante professus, tamē se tum demū verè philosophari cœpisse fateretur. ac parū abfuit, quin grandis iā natu vir, & Imperatoris legatus,

gatus, illicò mortalibus rebus abiectis magno animo sese ad laboriosū Ignatij vitæ genus adiūgeret. sed cū id neque per ætatem liceret, neque per suscepta negotia; cerè quod proximum fuit, egregiè præstitit, vt & sanctimonix ac pietatis exemplo in posterū sui ordinis hominibus perlucere, & Societatem deinde nostrā quibuscūque posset rebus, per quā studiosè ornaret, atq; defenderet. Non omittenda videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Casinati cōmoratione diuinitus accidit. Dum enim pro salute Baccalaurei Hozij quē grauius ægrotare cognorat, Domino supplicat, repente vidit in Spiritu (quod ipsum ibidem D. Benedicto fertur olim in obitu Germani Episcopi contigisse) animam socij luce clarissima radiantem, deducentibus Angelis in sublime ferri, atq; ipsa demum cæli beatissima regna cōscendere. eidemque Ignatio, paulo post, dum ad rem diuinam accedit, in ipso Missæ introitu, Sanctis omnibus ritè appellandis, lucidissimum cælestium agmen subito apparuit, sic, vt in ijs Hozium eximio fulgore micantē sine vlla dubitatione dignosceret. Qua ex vtraque visione tanto est gaudio delibutus, vt multos dies præ dulcedine lacrymis temperare nequiverit. Huic Hozio Patauū (vt diximus) prouincia nuper obtigerat. vbi dum in officio, singulari cum industria & fide versatur, ex ipsa rei nouitate suspectus, & coniectus in carcerē ab Antistite Patauino, moxque ab eodem dimissus perhonorificè fuerat. cūque acius denuò in proximorū salutem incubuisset, è magnis diurnis nocturnisque laboribus lethali morbo correptus, ex hac vita migrauerat, cū alijs miræ cuiusdam sanctimonix relictis indicijs, tum verò quòd qui ante obitum subniger fuisset, ac vultu deformior, in eiusdem demortui facie tantus repente nitor ac venustas apparuit, vt eo spectaculo Codurius cōsors prouinciæ animū exsaturare, & præ lætitia fletū cohibere non posset. Huius igitur tam felice exitu maiorem in modū gauisus Ignatius, è Casinate Romā vnā cū Ortizio peracta cōmentatione regrediens, obuiū habuit in itinere Franciscū Stratum Hispanū, præclarę indolis iuuenē, sibi

sibi antea non ignotum: qui cū ē cuiusdam principis viri familia, pertæsus aulicæ vitæ, militandi causâ Neapolim peteret, vno Ignatij cōgressu atque sermone (quæ hominis erat in dicēdo vis) à sæculi stipendijs ad Christi vexilla facili negotio traduci se pass' est: ac varijs deinde locis, eiusdē Ignatij missu, & Societati nostræ, & rei Christianæ vniuersæ concionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur auctus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulsu paucis diebus adiuncti sunt.

Romam Patres vniuersi conueniant: veterem plebi erudienda morem, & frequentem vsum Confessionis & Eucharistiæ restitunt.

Cap. VII.

VAE dum ardens Christi amore diligenter agit Ignatius, interim Patres ceteri, sua quisque prouincia bene gesta, Romam (vti decreuerant) circa mediam Quadragesimam conuenēre. Is fuit annus post Christū natū MDXXXVIII.

Tecto recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villā Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi in summa omnes egestate precario victitantes, communi consilio ad rem Christianam prouiribus adiuuandam aggressi, permissuque Antistitem varia Urbis templa sortiti, concionibus primū ciuitatem ad omne officium atque virtutem vehementer accendere; deinde etiam veteri Ecclesiæ instituto plebem puerosque Christiana catechesi (quæ iamdiu obsoleuerat) vicatim erudire instituerunt. Ac licet pijs corū studijs dæmon omni conatu se opponeret; tamen partim exemplo vitæ, partim assiduitate dicendi hortandique cū alia multa propediem assecuti sunt, tum verò præcipuè, vt sacræ Confessionis & Eucharistiæ frequens vsus (quo nihil est humano generi salutaris) diaboli fraude iam pridem extinctus, magno vtique Christianæ Reipub. com-

commodo in principe magistraque orbis terrarum Ecclesia reuiuisceret. ex quo deinde paulatim effectum est, iisdem scilicet adiutoribus, non solum vt in Italia, Gallia, Hispania, cæterisque Catholicis Europę regionibus, verum etiam vt in ipsa India, atque adeo in vltimis terris, vbi paulo ante ferales dæmonum dapes & nefaria sacra viguerant, iam nunc, ingenti bonorum gaudio, per pœnitentię sacramentum frequenter elutis animi sordibus, diuina passim conuiuia celebrentur.

Falsis criminibus circumuenitur Ignatius, & absoluitur. Cap. VIII.

V AE nimirum satanas futura præfagiens, ipsis rerum initijs per se suosque satellites obuiam ire non distulit. Augustinus quidam erat ex Eremitana familia concionator; prorsus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris impij sectator occultus, per ambages identidem perniciosa dogmata spergebat è pulpito: ac miris artibus auditores à recta in Deum fide atque à Romani Pontificis auctoritate sensim abducere conabatur. Id autem eò fidentius, quòd per eos forrè dies Pontifex aberat, maximis de rebus quę ad salutem Ecclesię pertinebant, in fines Gallię Narbonensis, Nicęam vsque profectus. Hanc rem odorati è Patribus quidam; ne ad perniciem animorum latius manaret; communi consilio totam ipsi cognoscere atque inuestigare non dubitant. ad eum concionatorem audiendum cum cætera multitudo semel iterumque conueniunt; quę ratio disputandi sit, qui scopus totius orationis, diligenter attendunt neque verò, peritos dogmatum quę per id tempus in controuersiam vocabantur, diabolici ministri fecellit astus, ac latens lupi sub ouis pelle rapacitas. Itaque satis iam comperta atque explorata re, primum ex Euangelij præceptis priuatim ad hominem adeunt; quid ad se delatum, quid auribus ipsimet suis deinde perceperint, ijs porrissimum verbis exponunt, quibus non de populi modò salute sese, verum etiam

etiā de ipsius qui populū pestifera, contagione inficeret, pro Christiana caritate sollicitos esse demonstrant: rogār, hortantur, denuntiant, praua dogmata corrigat, ambigūe dicta, quæque ad contemptum Sedis Apostolicæ, & Ecclesiasticarum traditionum ac rituum facile trahi possint, ad conciliorum decreta, normamque sinceræ fidei quàmprimum interpretetur: utique à deprauanda Romana ciuitate, atque à perturbando ipso veritatis fonte in posterum abstinere. Ille (qui fastus hæreticorum est) homines nimirum idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primò eleuare, & eludere; deinde ubi se varijs vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, versante animum simul ira metuque, pauca præfatus quæ ad occultandam, in præsentia improbitatem valerent; cum inanibus promissis Dei famulos ab se dimisit. Deinde ut se è timore collegit; diabolicis actus furij, & amicorum opibus fretus, quos ille sibi multos potentesque parauerat, ad instaurandam agendi consuetudinem pari scelere atque impudentia rediit. Quod ubi sensere Patres, in re tam atroci, tamque periculosa nequaquam lenibus rati opus esse remedijs; consilium cepere dignū hominibus diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacræ Theologiæ doctoribus; ut improbi concionatoris mendacia palam, & ex superiore loco suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cum facere instituisent, bonis maiorem in modum approbantibus, cognita re Lutherianus vehementer excanduit; vocatisque ad se confestim amicis rabiem doloremque suum impertiit; etiam atque etiam obtestans, ne tantam ac tam insignem iniuriam inultam esse pateretur. Illi, & eadem laborantes opinionum insania & magistri ignominia valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni dolo per fas ac nefas euertere, nec modò fama, sed etiā, si res procedat, vita spoliare constituunt. Primum igitur tota Vrbe fictis criminibus dissipant, Ignatiū sociosque omni scelerum genere coopertos, tum in Hispania, tum in Gallia, quin etiā nuper Venetijs, falsæ religionis, & probri flagitijq; damnatos; & elapsos è iudicum manibus, ad corrumpendam iuuentutem specie

et pietatis Romam se contulisse; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, alios criminando accusandoq; per summā iniuriam quærere, vt sibi apud imperitum vulgus famā sanctitatis eruditionisq; concilient. Cū aures nacti secundas. hæc & alia id genus quā appositissimè ad veritatis imaginem & per se ipsi, & per emissarios oppido fererent; tantam in inuidiam & odium breui seruos Dei adduxerunt, vt eos multi iam quasi facinorosos ac fugitivos horrerent; ipsorūque congressum & consuetudinē vulgo refugerent. Cumque iā res è sententia flueret, lēti successu aduersarij, præterea promissis ingentibus onerant subornantque qui iisdem ferè nominibus quæ sparsa in vulgus fuerant, apud Vrbis Præfectum insonites accuset. Has verò partes inexpiabili scelere sibi desumpsit Michael Hispanus quidam, qui iam ante Parisijs in Ignatium debacchatus, ac deinde singularibus ab eodem Ignatio lucrādī fratris mirabiliter cupido prouocatus officijs, egregiā viri beneficentiā (vt fere fit) minimè vulgari perfidia atque impietate rependit; atq; vt Ignatiū & socios familiariter nouerat, confictis quā maximè ad similitudinem veri criminibus, apud Præfectum sanè magnam in suspicionē cūctos adduxit. Omnino res erat insūgni infamia; nec modò in Vrbe vulgi sermonibus terebatur, sed apud exterar quoq; nationes atq; prouincias aduersariorū nūtijs ac litteris percrebuerat, Ignatianos cū suo capite, deniq; manifestorū scelerum, hæresiq; conuictos teneri: videlicet, vt quas noxij varijs locis effugissent pœnas, eas iusto, Dei iudicio Romæ in celeberrimotorius orbis terræ theatro persoluerent. Interea Ignatius totius machinationis nequaquam ignarus, fretusq; tum præclaro conscientiz testimonio, tum etiam Christi promissis, qui se illi Romæ propitium sponsonderat fore; omnes inimicorum impetus, totamque belli procellā inuicto animo sustinebat; Deumq; vnā cum socijs pro aduersariorum salute precabatur assiduè. Iamq; causæ dicendæ tempus appropinquabat; cū incidit in eius manus epistola, q̃ antea Michael, recentibus quibusdam Ignatij meritis delinit? (quippe vel ferrea pectora, interdū patient-

patientia & caritate flectuntur) ad amicum nescio quem
 summa cum Ignatii & sociorum laude perscripserat. Ea
 videlicet epistola, delatoris causam iugulauit. namque
 vbi iudicii aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, mul-
 ta in eius vitam ac mores improbè mētitus est Michael.
 ad quæ cū Ignatius admodum sedatè respondisset,
 prolata ad extremum epistola ac recitata, institit ab ad-
 uersario quærere, nunquid earum rerum meminisset?
 num chirographum agnosceret? Tum ille re inopinata
 percussus, victusque conscientia, repente pallefcere, titu-
 bare, frigido sudore persfluere. quod vbi animaduertit
 Præfectus (is erat Benedictus Conuersinus, vir prudens,
 & in causis cognoscendis apprime versatus) confestim
 suspicatus coitionem ac dolum, data opera Michaelē
 diligenter interrogat: cumque non obscuris vestigijs ad
 ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum calumniæ vi-
 dicem sese præbuit: ac multis verbis increpitum calum-
 niatorem (quamquam Ignatio pro ipsius periculo de-
 precante) insuper multauit exsilio. Post hæc Ignatius fla-
 gitare & vrgere, vt cōspirationis nefariæ principes, quæ
 priuatim in circulis cœtibusque iactarant, eadem coram
 Præfecto palam ac legitimè exponerent, vt sibi diluendi
 crimina, & se sociosque purgandi copia fieret. Missio igitur
 viatore, vadimonium obire coguntur. At illi, vetera-
 tores & callidi, & cū in foro iudicijsque diu multum-
 que versati, tum etiam recenti Michaelis malo facti cau-
 tiores, vbi ad tribunal adfuere, per summam dissimula-
 tionem se de Ignatio ac socijs & sentire quàm optimè,
 & ad eam diem sensisse respondent: neque vllum esse cri-
 men, quod ipsi quidem in eorum vitam moresque con-
 iiciant. Atque hæc, & alia eiusmodi coram iudice: rati
 nimirum fore, vt Ignatius præclarè secum actum existi-
 mans, quod imminens calumniæ periculum euasisset;
 tam elustri præsertim accepta satisfactione proinde qui-
 esceret. At ille multa ac magna quæ ad iuuandam Ec-
 clesiam pertinerent, mente ac cogitatione complexus; ve-
 ritusque ne si quid suspicionis incommodæ, aut si qua
 dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, vel om-
 nes in

des in posterum ipsius conatus irritos redderet, vel certe magnū rebus gerēdis impedimentū afferret, à Præfecto etiā atq; etiā postulare, ne fictæ aduersariorū palinodix fidem haberet: eos quippe alia tum sermonibus, tū per epistolas longè lateque vulgasse, ac quæ tunc ad tempus accommodata, iudicij metu perterriti dixerint. quæ nisi à magistratibus ritè cognita & quæ sita publicè coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas hæsuram in Societate magnam infamiam. proinde iure se postulare, vt in sua dicta vītamque omnem diligenter inquirat; se suosque ad causā vīque cognitā in vinculis habeat, ac pro vt re ipsa compererit, ita prōnuntiet. Hæc igitur, & alia id genus, Ignatius. Contra, aduersarij, veriti ne si quæstio perageretur, ingenti suo periculo ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia; per se suosq; omni ope contendere ac niti, vt Præfectus ab instituta cognitione desisteret. iamque vtpote qui plurimum opibus & gratia poterant; in suam sententiā non modò Præfectum, sed Legatū etiam, qui Vrbi pro Pontifice summo cum imperio præerat, Cardinalem Neapolitanum adduxerant. quin etiam ex ipsismet Ignatij socijs non deerant, qui, aduersarijs iam à suscepta actione deterritis, & sponte cedentibus, non vltra instandum, vitandas lites, paci & quieti cōsulendum esse censerent. At verò Ignatius in posterum longè prospiciens, eoque iudicio non tam suam, quàm Christi Domini causā agi prudenter animaduertens; nullis neque minis, neque promissis, nec suasionibus de sententia deduci se passus est. cumque omni ad eā rem conatu nō semel adhibito, propter aduersariorū gratiā atque potentiā nihil planè proficeret; non dubitauit, cōsulto per sacrificia precesq; Deo, ad ipsiusmet Pontificis maximi fidē opemq; consurgere, qui Nicæa per eos dies, adulta iam ætate redierat, & in Tusculano secessu valetudinis causā morabatur. Facili ergo ad principē aditu, quo die venit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nondum satis Italicè nosset) eidem ex fide retulit, quo consilio à militari vita sese ad animorum auxilium, atque ad litterarum studia

dia transfuisset: ac dum rem Christianam pro virili parte administrat, quoties, quot locis, quibusve nominatus accusatus & at solutus fuisset. Nuper etiam ab Hierosolymitana peregrinatione bello prohibitum (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, ceterosque eiusdem instituti laborisque locios, qui se vitamque suam ad Christianæ religionis amplificationem Sed: Apostolicæ mæcipassent, cum maximè in vrbe Roma populum docere insistant, paratique in omnem quamvis arduam atque longinquam expeditionem, eiusdem Pontificis redium nutumque auidè præstolantur; circumuentos repente iniquorum insidijs, & summam in invidiam non modo in Vrbe, sed etiam apud remotas nationes adductos, ne id quidem à magistratibus obtinere possent, ut iacta in suos mores vitamque crimina in cognitionem vocentur. Sibi quidem propriæ vilitatis & nominis rationem (quamvis ea per se negligenda non sit) minus antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio & ipsorum existimatio, & animarum salus agatur (omnium enim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate solum, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro sua sapientia ac potestate perficere, ut Præfectus Urbis inchoatam quaestionem primo quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis pariete, cōtra paucorū factionem opesque nullū inopiæ ac solitudini præsidium fuisse videatur. Sub hac audita Pontifex bono esse animo iubet Ignatium; & collaudata (quod antea fecerat) ipsius & lociorū industria & pietate, Præfecto per codicillos imperat, iudiciū utique reddat Ignatio, causam ritè cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Et quidem hoc loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa cæli cardines otari, non minus ineptè, quàm impiè fabulantur ex ijs quippe quæ consequuta sunt, nemo sanus, paternam cælestis numinis curam ac providentiam in suos, non clarè perspiciat. Cum enim tota aduersariorum actio ea maximè calumnia niteretur; Ignatium sociosque varijs locis iure damnatos, ambultosque iudicij, flamma per dolum effugifecum.

secumq; longum & operosum esset, nemine præsertim necessaria in eam rem impendia subeunte, ex tam remotis disiunctisque prouincijs rei gestæ seriem litteris consignatam, testibusque firmatam ex forensi formula petere, planè diuinitus factum est, vt quotquot in Italia, Gallia, Hispania Ignatij iudices extitissent, sub ipsum ferendæ sententiæ tempus Romam ferè omnes alius alia de causâ conuenerint. Ioannes Figheroa, quondâ Archiepiscopi Toletani Vicarius, is qui Compluri primùm de Ignatij fama capiteque cognorat, grauib; de causis Neapolim à Casare missus, in reditu commodum Romæ substiterat. Venerat eodem è Gallia, Parisiensis Inquisitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius, vt supra dictum est, semel iterumque ab improbis fuerat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctor à Venerijs adfuit, qui habitæ in ea vrbe in Ignatium quæstioni præfuerat. Hi omnes in iudiciũ adducti, aduersariorũ commenta detexere, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignatij. Præterea literæ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ, magnum pondus ad illustranda ipsorum merita, & refellendas iniquorum calumnias attulere. Iam verò Hercules quoque, secundus hoc nomine, Dux Ferrariensium, qui Patribus familiariter vsus, iisdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorũ etiam manibus corpus Domini sumpserat; libentissimè fecit non modò vt per epistolâ, sed etiam vt per legatum, perspectæ ipsorũ inuocatiæ ac sanctitati debitũ testimoniu laudesq; tribueret. Quibus rebus adductus Vrbis Præfectus, vrgere præsertim Põtificis iussu, quamquã aduersarijs omni studio contra nitentibus, deniq; sua sententia Ignatiũ & socios omni non modò culpa, sed etiã culpæ suspitione liberauit verbis amplissimis, eiusq; sententiæ, ad vindicandâ infantiũ famam, varias in prouincias testato descripta exẽpla dimissa quibus ex reb; dici vix potest quãtum Patribus vbiq; honoris & existimationis accesserit. Atq; hac maximè ratione diu suppressa atque occurrata veritas extulit aliquando sese, ac malitia superata, pro-

cessit in medium: quæque machinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeo præfocandam artificiosè parauerat, ea ipsa, moderantè rem numine, in eius maximè decus & incrementa cessè re. At verò insidiatorum longè dissimilis fuit exitus. Nāque administer confeceratæ calumniæ Michaël, fraude patrefacta (quemadmodum dicebamus) in exilium actus est: E ducibus verò (quos nominare hoc loco necesse nō est) vnus paulo post iudicium graui correptus morbo, semet acriter ac dolenter inculpans cum insigni facinoris detestatione diem obiit. alter, cū deinde manifestis hæreticarum opinionū indicijs teneretur, maturè sibi fuga consuluit, effugiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine comprehensus, & cognita causā perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminente respuit; eidemque animam agenti quidam è Societate ad vltimum vsque spiritum affudit quæque illi tempori tribui solent, pietatis & caritatis officia præstitit. Porro Lutherianus ille concionator, qui totam conspirationem scelusq; conseras, intra catholicorum castra per fraudem aliquādiu versatus, cū religionis ac pudicitiz simulationem vltra sustinere non posset, larua deposita, paleam fidei & continentiz bellum indixit, atque ad optata hæreticorum iultra popinasque se contulit.

*Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate
deliberant. Caput IX.*

AC igitur falsæ accusationis procella Ignatius sociique defuncti, primū omnium, (æquum erat) ingentes & vn uersi communiter, & singuli priuatim egere diuinæ clementiz gratias: deinde, partim quòd aliqui lubinde ad Ignatii institutum aggregabantur, partim etiam quòd inaudierant, aliquot è suo numero varias in vrbes atque prouincias iam tum rogatu Princīpum

pum à summo Pontifice destinari; visum est faciendum, uti de stabilienda quàm maximè ad Dei gloriam, salutemque animarum Societate primo quoque tempore inter se consulerent. ad eam quippe diem, communi tantum officio ac pietate ducti, sine certis & proprijs legibus ac magistratibus vixerant. Ergo precationibus, ieiunijs, & sacrificijs in eam rem quàm accuratissimè adhibitis, quotidianæ vitæ munera laboresque ita partiti sunt, ut diurna tempora Dei verbo, consuetisque functionibus; nocturna verò priuatis inter se colloquijs, & necessariæ consultationi darent. Prima igitur nocte quaesitum est, utrū Pontificis iussu digressi, prout se daret occasio, suam quisque sine aliorum consensu vel respectu rem ageres, an potius, quamquam corporibus locisque disuncti, animorum tamen conspiratione, & meritorum communione, ut adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti esse deberent. Dictisque sine variatione sententijs, nullum fuit dubium, quin tam suavis, tamque arcta societas, Dei prorsus munere ex tam diuersis moribus linguisque coalita, omni conatu studioque retinenda foret, tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à quo diuinitus fuerāt in eam consensionem adducti; tum verò, ne concordiae atque vnitatis bonum amitteretur, quo nihil est ad res magnas atque arduas moliendas, & obstantia quæque pertrahenda, valentius. Cùm hæc & alia multa in eam sententiam ingenti alacritate & gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magnopere incensis ad mutuam caritatem & beneuolentiam animis, cœtus ille dimittitur. Proximo deinde confessa de religione relatum est, placeret ne ad vota duo Paupertatis Castitatisque ritè suscepta, tertium perpetuæ item Obedientiæ adiungere, & è suo corpore eligere, qui cæteris ampla cum potestate præficeret. In eam rem, quod maioris momenti videbatur esse, diem proferri placuit, spatiumque seorsum singulis ad deliberandum dari, atque interim instauratis precationibus & sacrificijs, diuinæ sapientiæ lumen opemque diligenter exposci. Ut igitur eius consultationis dies adueniret, omnium in vnum congruere sententiæ, quandoqui

dem Christum Dominum ac magistrū sibi pro viribus imitandum cuncti susceperant, quoniam ille sese perfectum a.que integrum holocaustum Deo parenti pro salute humani generis obtulisset, prorsus oportere ut ipsi quoque pro suo modulo Christum effingerent: ac quē admodum singulorum corporis bona per voluntariam irceptionem, corpus ipsum per castimoniam Deo immolatum, classicis animis quoque ante cælestes aras per obedientiam perpetuam victimam caderet, præsertim cū hoc sacrificio nullum diuinæ maiestati gratius aut suavius esse constaret. Ergo sine controuersia deligendum videtur, cui omnes in terris tanquam Christo parerent; cuius in verba iurarent; denique cuius sibi nutum ac voluntatem instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita constitutis, deinceps quæsitum de huius ipsius potestate, utrum certo dictum spatio definitam, an verò perpetuam esse oporteret. Perpetuam esse placuit omnibus, idque cum alias ob causas, quas commemorare hoc loco necesse non est, tum verò ut negotia grauiora, quæ ad conficiendum non modò plenæ libertatis, verum etiam longi ferè temporis indigent, leniter, & ex animi sui sententia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Ad dictum adhuc, ut Societatis candidati, cū alijs experimentis, tum verò præcipuè spiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infinis publici alicuius valetudinis ministerijs probarentur. Itemque, ut qui Societatis instituta profiterentur, ij ad tria solemnia vota, quæ nobis cum alijs dicatis Deo familijs fere communia sunt, quartum nominatim adiungeret; quasunque ad fidelium vel infidelium terras Christianæ rei causā Pontifici maximo ipsosmittere placuisset, eò sine vlla tergiversatione, atque adeo sine vlla non modò mercede, sed ne viatici quidem petitione proficiscendi: ac simul, concepta verborum formula sese obstringerent, puerili ætati per catechesim erudiendæ; quod eo remedio nullum fermè efficacius foret ad intemeratā fidem tuendā, ac prauæ religionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nonnulla per eos dies ab Ignatio patribusque decreta

suap

sunt: eidemque Ignatio negotium datum, vt ea in summam redacta, Pontifici maximo primū Apostolica auctoritate sancienda atque approbanda proponeret; deinde vt eadem ipse postea per otium fusius explicaret ordinaretque, & quā accommodatissimas ad Societatis vocationem & spiritum leges canonicque perferberet.

Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. Cap. X.

SV B hęc fermè decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Ecclesiastici vineas postulauit. Id nostrę Societati fuit Apostolicę peregrinationis exordium. Ennio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cum amplissima potestate legatio Parmensis obuenerat. Huic, Pontificis iussu, legationis comites, & rerum spiritualium administri duo, Petrus Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas verò in Etruriam, Paschasius ad instaurandam sacri cuiusdam cœnobij disciplinam ab eodem Pontifice missus est. In Aenariam seu Inatimem insulam, pacificationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cœnomannos ditionis Venetę, Claudius Iaius grauib; item de causis abiit. Ac per idipsum tempus etiam in extremas terras primum Societati paruit aditus. Brasiliicam oram, & præterea quidquid inter inaccessum olim Bonę spei promontorium, vltimosque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange superato, Lusitani, armatis classibus; ante annos aliquot ingenti ausu & labore, æquè fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannē hoc nomine tertium Lusitanę Regem insigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quā vt barbaras illas nationes à misera dęmonum seruitute ad vnius veri Dei notitiā cultumq; traduceret: atq; ob idipsum, quod in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione præstantes, tota Europa impendio conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea, is qui Parisijs in ipsius virgarū periculo singularem Ignatij fidem virtutemque,

que, ingenti cum admiratione cognorat, procul dubio statuit, illum & socios ad Indicam expeditionē fore quā accommodatissimos, quoniam quidem ab Hierosolymæ accessu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia subsistissent. Neque tamen quidquam eius consilij ratus impetrendum Regi anrequam ipsius Ignatii voluntatem explorasset; pro amicitia ad illum scribit, quā libente Lusitanæ Rege, quā sparsus bonorum industriæ pietatque campus in India pateat. sibi quidem, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatione arceat bellum, sanctissimis ipsorū studiis provinciam in primis aptam videri. Si conditio placeat, vitro semet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea, cum gratiarum actione rescripsit Ignatius, neque se, neque socios esse iam sui iuris, quippe qui summo Christi Vicario semetipsi perpetuo nexu Obedientiæ mancipassent. proinde agendum esse cum Romano Pontifice. quidquid ille iussisset, id verò sine mora facturos. Quo accepto responso Gouea, cum facile speraret à Pontifice impetrari posse; rem totā Regi suo per litteras aperit, ipsumque exemplat epistolæ Ignatii ad eum mittit cum summis illius & sociorū laudibus, etiā atque eū suadens, ut eiusmodi virorū opera pontificiū utatur, neu tam præclaram occasionem elabi pariaturè manibus, cui similem fortasse nullam sit in posterum habiturus. Haud incassum adhibita hortatio. quippe Rex & sua sponte iam incitatus, & Gouea talis viri monitis & auctoritate permotus, confestim Petro Mascarenæ, suo apud Pontificem maximum Oratori mādāt mox in Lusitaniam redituro, det operā ut quā plurimos ex Ignatii disciplina secum deducat, Evangelij causā mittendos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quā primum agat: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pontifice transigat. utique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc tam seuero mandato legatus accepto, sine cunctatione Ignatium conuenit, ac pauca præfatus (ut sit) conciliandæ beneuolentiæ; mandatum sui Regis exponit, Patreque minimum sex

in missionem Indicam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tam honorifico Regis de se iudicio gratias cum egisset, eadem fermè quæ ad Goueam respondit: quod ab se petatur, totum id è summi Pontificis voluntate imperioque pendere. qui tamen, si, quid ego sentiam quæris (inquit Ignatius) vnum aut alterum fortasse tibi concesserit, plures verò nequaquam. At ille cum nihilominus in eodem postulato persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquam operam collocari fructuosius possetum Ignatius, quasi futura prælagiens, familiari ac placido vultu; Deus, inquit, meliora, clarissime orator. quippe si è tam exiguo numero, sex vnã dumtaxat in prouinciam demas, quantulum, quæso, reliquo terrarum orbi supererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto desistit, quoniam Ignatium flecti posse diffidat, ad ipsum adit Pontificem, narrat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atque etiam obsecrans, ne in tam honesta causâ, tamque pia, frustrari se, Regemque suum concepta peropportuni subsidij spe patiatur. Hic Pontifex, quamquam lætus ab urbe Roma potissimum, vt par erat, peti sacri Euangelij nuntios, & insuper, tanto Regi, tamque de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, vt in tali negotio, ne videlicet seruis Dei ad omne paratis obsequium abuti pro potestate videretur (qua erat lenitate ac sapientia vir) audito legato, rem ipsam probauit, de numero ad arbitrium reiecit Ignatij. Is proinde (sanè quàm ægrè ferente Mascarenia, neque tamen aspernante quod datum est) post multas in eam rem fusas ad superos preces, quemadmodum antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneri destinauit; Simonem Roterigium Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui cum idcirco Romam euocatus, grauiter ischiade laboraret, neque legatus Regius maturo iam reditu expectare diutius posset; ægro Bobadillæ, sibi que vicem creptam dolenti, Franciscus Xauerus repente sufficitur. Erat omnino laboriosa prouincia, iterque longinquum: & cum ferè nullam in spem reditus, tum verò in apertum

perne quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eiusmodi consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patribus, cum se quisque tali sorte præ cæteris beatum existimaret. Ac Simon quidem parata in Lusitaniâ naui celesiter antecessit, ac deinde Regis Lusitaniæ iussu, procerumque rogatu, quamuis inuitus, in eadem prouincia substituit. Xaucius autem, vti delatum ad eum est, confestim exultit gaudio, datoque sibi tempore vix quod satis esset ad laceram attritamque tunicam resarciendam, & salutandos fratres; cum legato postera die profectus est, immortalis agens Domino gratias, quod se denique voti compotum effecisset. Perpetuas quippe clades percuntium ex ignorantia Dei, in vltimis regionibus, animarum, iam ante miserari, & mellis potissimum Indicæ magnitudinem crebris consueuerat vsurpare sermonibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi visus Aethiopem in humeros sustulisse vsque adeo ponderosum, ut ipsa oneris magnitudine excitaretur è somno mirè defatigatus, mentisque omnibus dolens: continuoque rem omnem Iacobo Laini patefaciebat eiusdem cubiculi socio. Hæc igitur fuere nostris hominibus Pontificis missionis initia: Patresque in varia deinceps loca profecti, maiorem in modum aucta Societate, institutisque supplementi causa tota ferme Europa collegijs, domibusve, res eas Deo duce atque adiutore gessere, quæ proprio, & quidem iusto volumine ipsæ per se ad enarrandum indigeant.

Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.

EQVE verò Ignatio & cæteris qui remanserant Romæ, negotium defuit. Erat annus à Virginis partu MDXXXVIII. insignis auonæ caritate, ac per hyemem præcipuè tanta frugum inopia, ut passim iacentes in publico pauperes frigore fameque confecti, miserandum in modum expirarent. Quo spectaculo commotus Ignatius, ræ calamitati sibi omni ope subueniendum putauit. Iamque è Garzonij villa, cum suis in Urbem

fre-

frequentiora loca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo conductâ ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angeli ad forum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus ampla cœnatione fœno stragulisque dispositis, & in pauperum alimenta elemosynis vndique corrogatis in omnes partes dimisit, qui in id hospitium, vt quemque periclitantem extrema inopia inuenissent, vel inter manus, prout res ferret, vel gestatoria sella deucherent. Cum strenuè curaretur, adhibitis etiam vbi opus esset, adiutoribus baiulisque, breui numerus decumbentium ad quadringentos ascendit. Hic verò, eodem Ignatio prælide ac duce, Patrum fratrumque sese caritas ac virtus exeruit. Diluculo quotidie lincati omnes ad imperia accipienda præsto aderant. Inde ad sua quisque officia discurrere sine vlla perturbatione vel tumultu; alij recens illatos pauperes clementer exuere, & calida elutis corporum sordibus in lectulo collocare; alij assidere languentibus, eosdemque amicissimis consolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter, aut aliunde missos instruere, illi fercula inferre, & longa inedia propemodum enectis pretiosos liquores instillare: hi cubilia sternere, illi scopis pauimenta purgare: denique certatim omnes munere suo ita fungi, vt præclare testarentur, in minimis illis agnoscere se Regem regum & dominum dominantium. neque verò corpora solum egentium, sed animi quoque eadem opera curabantur. Plurimi quippe rudes, Christianæ doctrinæ præceptis probe instituti, multi à turpi quæstu, fraudibusque deterriti, & quod caput est, sacra omnes cōfessione expiati, ac pæne cælesti lōgo interuallo refecti sunt. Deinde, vt aliqui conualuerant, succedentibus inuicem alijs, cum tegumentis ad frigus arcendum, & certo pecuniæ subsidio mittebantur. Ea res per Urbem vulgata, magnam populi beneuolentiâ cōcilauit Ignatio. atque ad eā Christianæ humilitatis caritatisque officinā visendā interdum promiscua turba, noctu verò etiā viri principes ventitabāt: ac tāta fuit exēpli vis, vt quidā, cū præsentem nō suppetere sibi nummi, depositis illicò in vñs pauperū vesti-

ment

mentis, domum seminudi reuerterint. Alij etiam sancta æmulatione incitati, eiusdem conditionis homines, quorum non deerat passim copia, hospitio susceptos benigne curarunt. Multi præterea proceres, in gloriosi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ summam vltro detulere non leuē. Qua in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. filix, Octauio Farnesio nuptæ, Placentinorum & Parmensium hodie Duci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque eius pecuniæ, cum Ignatius intelligeret, se vel maxima eorum qui contulerant voluntate, partem aliquam in suas & suorum necessitates erogare posset; tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidem nisi in externorum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem accuratè nominibus, vt omnium prorsus ratio constaret. Atque hunc maximè in modum labor ad exactam vsque hyemem secunda ciuitatis ad murmuratione perductus. ac vere demum incurre, frumenta partim ab ijs qui suppresserant, sponte prolata; partim à magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocriter annona laxauit; grauique perfuncta periculo plebs, Deo adiuuante, ad solitos quæstus & officia redijt.

Confirmatur à Pontifice maximo Societas.

Cap. XII.

Nterea, cum ad Ignatium studio religionis aliqui subinde se adiungerent; nequaquam immemor ille, quod ad Societatem confirmandam attinebat, negotij paulo ante suscepti; quidquid à publicis occupationibus otij datum est, in eam ipsam rem diligentissimè contulit. ac primùm totius instituti formulam (fusus postea explicandā) ad certa capita dilucidè redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatem, quod Pōtifex maximus per autumnai ferias è turba negotijsque Tibur sese receperat

perat eam formulam auctoritate Apostolica sancientiā eidem Pontifici suppliciter obtulit per Gasparem Condarenum Cardinalem, de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem sapientiamque Principi in primis acceptum, nostrique ordinis amicissimum. quam ille ubi perlegit; confestim: Spiritus, inquit, Dei est hic. ac multa pręterea in eam sententiam adiunxit, quare confideret recētem huiusce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictis Ecclesię rebus non leuium pręsidio, tum ornamento futurum. Verumtamen, vt in tanta re ne minus consultē quidpiam statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris ē sacro Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore putauit gratiæ. In ijs fuit Barptolemeus Guidicionius Lucensis, vir diuini humanique iuris apprimē peritus, idemque nouarum religionum adeo non amicus, vt de ijs ad certum numerum redigendis librum etiam conscripsisse dicatur. Is, pręiudicata iam caussa, collegas nequaquam propensos in Ignatium, faciliē in suam sententiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem, consilio & auctoritate sua pæne discussit. Quod ubi sensit Ignatius, parum pręsidij ratus in hominibus esse, ad opem diuinam de more confugit. ac pręter ieiunia, supplicationes, cęteraque ad numen propitiandum adhiberi solita, cęlestes insuper hostias eo tantum nomine per se & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratione, intra finem anni vertentis, cum cęterorum, tum pręcipuē Guidicionij ira immutata voluntas est, vt cum de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sentiret, huic tamen refragari se vltra negaret posse, diuino videlicet monitu, & occulta spiritus operatione vehementer instinctus. Ita, qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque spem varijs frustrationibus propemodum extinxerat, idem vnā cum cęteris collegis repente placatus ac fauens, rem vltro suscepit, commendauitque Pontifici, Tibure denuo commoranti; qui libentissimo animo & Societatem ipsam, & Societati inditum nomen rite sanctęque approbavit V.

Non.

Non. Octobris, anno MDXL. idque testatum voluit esse publicis litteris eodem die locoque datis; cum co ramentum, ut in vniuersum socij ne plures sexaginta numerarentur. Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. siquidem triennio post, cum varijs locis atque prouincijs Deo aspirante constaret egregius opere fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino sublatu s est, liberumque Ignatio & successoribus relictum, cui libet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias anno MDXLIII.

Præpositus Generalis creatur Ignatius.

Cap. XIII.

Gitur post multas difficultates approbata denique Societas; gratiæ primum (ut æquum erat) actæ superis, quorum benignitate res bene feliciterque vertisset; deinde, quoniam in dies à Pontifice missio Patribus imminabat; è suo corpore Præpositum Generalem (sic enim qui cunctis præesset appellare placuerat) primo quoque tempore deligere visum est. Societatis autem status per id tempus erat eiusmodi. Franciscus Xauerus & Simon Roterigijs in Lusitaniam erant profecti. Petrum Fabrū Cæsaris legatus Ortizius ad Vormatiensem conuentum Pontificis permissu in Germaniam adduxerat. Iacobus Laines Parmæ, Claudius Iaius Brixia, Senis Paschasius agebant. In Brutios Nicolaus Bobadilla discesserat. Cum Ignatio Romæ duo dumtaxat è Patribus versabatur, Salmeron, & Codurius. tyrones verò qui nomē dederant Societati, partim apud Ignarium erant, partim studiorum causa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spirituale arma enixè parabant. quidam etiam ad res domesticas componendas in Hispaniā profecti; & concionibus iam rum, & colloquijs, ingentium hominum approbatione, Societatis nomen longè lateque vulgaue rant. Hoc Societatis statu, cum Præpositi eligendi tempus adesset, Patres, qui quidem in Italia erant, per litte-

tas moniti, quod rei Christianæ commodò facere possent, creandi Præpositi causâ ad Urbem accederent; sub initium Quadragesimæ anni MDALI. cōueniēte omnes, vno dempto Bobadilla, quem in oppido Bisiniano tum maximè res gerentem, abduci rursus ab opere Pontifex noluit. Is & cæteri qui longius aberant, suum quisque in scheda suffragium rite obsignatum, partim in discessu reliquerant Romæ, partim deinde misere inclusum epistolis. Ac primū tridui supplicatio indicta, vetitumq; inter ipsos de Præpositi electione colloquium est. deinde coniectis in vnam schedulis, triduum insuper continuatæ preces: ac septimo denique die legitimè extractis recitatisq; suffragijs, Præpositus declaratur Ignatius, nemine præter ipsum Ignatium discrepante: namque is consulto, ne vnum nominatim ex omnibus deligendo, cæteros quodammodo notasse videretur; in scheda scripserat, se ad eum accedere, in quem plurima suffragia conuenirent, vno se dumtaxat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignatium venerabundū accurrunt Patres. at ille, parendi nimirum longè quàm imperandi cupidior, se uero vultu iubet eos abistite, negatque se munus viribus impar suis vlla ratione subitum: multa que seriò disputat, cur alium potius quemlibet sibi sufficere debeant. Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum aliò posse transferri, ex ipsa vel maximè studia eorum incendebant. nihil enim ad conciliandos homines æquè valet, atque animi moderatio atque submissio. quo factum est, ut nihil eorū quæ ad munus detrectandum Ignatius afferbat, aliquandiu non modò ad animum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multam denique altercationem ægrè Ignatius tenuit, ut amplius in tertium diem obsecratione protracta, rursus in suffragium iretur. quo die cū idē proflus omnium consensus exstaret, neque iam locus tergiversationi videretur esse; tum Ignatius: Quādoquidem vos in me potissimū eligendo peristis, inquit, ego autem, meæ conscius infirmitatis, vestro iudicio talia religione assentiri nequeo; reliquum est, ut huiusce

contro-

„ controuersiae arbitrum deligamus cum qui mihi à con-
 „ fessionibus est; quoque, ut scitis, vtor diuinæ voluntatis
 „ interpretare. (is erat ante conditam Societatem frater qui-
 dam Theodosius ex ordine Minorum, cœnobij quod
 ad sancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus,
 appellatur.) Quod, ne frustra diutius tenderent Patres,
 eo facilius concessere, quod minimè dubitabant, quin
 ipsorum suffragij prærogatiuam ille quoque sua sen-
 tentia comprobaturus esset. neque eos sefellit opinio.
 Cum enim rem totam ad eum detulisset Ignatius, im-
 becillitatem suam corporis animique commemorans,
 dein etiam atque etiam obtestans, ut se tanto onere le-
 uauum velleret, ille cognita re tantum abfuit ut precibus
 Ignatii cederet, ut etiam obiurgauerit hominem, quod,
 tam explorata diuina voluntate, Spiritui sancto diutius
 restitisset: & simul, ne dissimulationi esset locus, vitrò a-
 diit Patres, ac de suo responso certiores fecit. Quibus re-
 bus denique victus Ignatius, omni spe in vno Deo rei be-
 ne gerendæ reposita, dedit manus, diemque constituit
 x. Kal. Maij, quo die ad auxilium diuinum implorandū,
 præcipua septem Urbis templa simul omnes obirent, &
 in diui Pauli potissimum (quoniam eius maximè Apo-
 stoli vestigia sequerentur) solemni professione suæ reli-
 gionis vota susceperent. Ut igitur ea dies adfuit, in cor-
 plo ad sacellum beatæ Virginis, vbi tum Eucharistia cu-
 stodiebatur, quod, sacellum ad imos gradus est aræ ma-
 ximæ, sub ipsam cœlestis panis communionem, ipse pri-
 mum qui sacrificabat Ignatius, cum cæteri sua quisque
 vota clara voce descripto ex Apostolici diplomatis for-
 mula nuncuparunt. deinde sumptis ex Ignatii manibus
 corpore Domini, post gratiarum actionem, sacratissima
 eius ædis loca religiose cum adiissent; circa aram maxi-
 mam sub qua Petri, & Pauli Apostolorum ossa condita
 sunt, cuncti consistunt, stantesque præ gaudio, & sua-
 uissimè amplexantes inter se, gratulatur denuo superis,
 quod cæptis adfuerint, suamque Societatem arctiori vin-
 culo colligarint: deinde reliqua rêpla pari lætitia ac pie-
 tate circumeunt. Quibus rebus ingenti omnium consensu
 & con-

& conspiratione peractis, magistratum Ignatius iniit, ac primum omnium, ad constituendam domesticam disciplinā adiecit animum, quę digna tali instituto, digna Christianę Philosophię professoribus haberetur. Ita quę ad cęteros prouocandos, atque ad iacienda in tyronum animis verę humilitatis fundamenta, in sordidis culinę ministerijs aliquandiu versatus est ipse, tanta cū alacritate ac diligentia, quasi tū primum ad suam ipsius emendationem, vitę spiritualis curriculum esset ingressus, neque tamen interea grauioribus negotijs decrar, temporibus ita distributis, vt quantum liceret, vtrique muneri satisfaceret. accedebat ad hęc, summus paupertatis amor, summa in victu cultuque frugalitas: præterea in singulorum officijs exigendis, erratisque puniendis admirabili mista lenitate seueritas: in subleuandis verò omniū & animi & corporis necessitatibus, cura & vigilātia plusquā paterna. cumque ad ea caritatis officia, proueres postulabat, opportunas insuper adhortationes & publicę & priuatim adhiberet; haud sanè difficile fuit, in animos, recētissimo tū Societatis spiritu, spōte incensos officio ac religione, eos mores eamque viuendi rationem inducere; vt (si cęlestibus terrena comparare fas est) intra illa tecta parietesque, angelorum in humanis corporibus quidam conuictus videretur esse, nullę tum quę rimonię, nullę detractiones, nulli susurri, quibus incommodę suspiciones excitantur, & disiunguntur animi; sed acerrimum sui cuiusque deprimendi submittendique certamen; in superiorum iussis excipiendis exsequendisque alacritas ingens; mirus in communicando interpretandoque candor atque simplicitas; oculorum ac sensuum intenta custodia; studium precationis ac solidę virtutis ardens; quęque ex his rebus necessariò prouenit, admirabilis in magna nationum, ætatum, ingeniorum varietate concordia. Itaque cōiectis, vt fit, omniū oculis in ordinem nouum; breui non ad nostros tantū, verū ad externos etiā, salutaris exēpli manare utilitas cepit. Adolescēs quidam, egregijs naturę adiumētis, è Septentrionali plaga Romā aduenerat, non modò Lutheria

na rabe infectus ipse, verū etiam mirè cupidus eiusdem
 lōgè lareq; vulgandē. Is cū ex occasione sese in homi-
 nū catus infereret, verbisq; venenatis clericorū vitam ac
 mores summam in inuidiam vocaret primū, deinde
 abductis à sacerdotum reuerentia meatibus praua dog-
 mata sēsim instillare quotidie pergeret; patefacta re, ius-
 su magistratū comprehenditur, qui cū & ipsi per se, &
 sacræ Theologiæ magistris adhibitis, illum ab opinionū
 insania reuocare frustra conati essent; ne quid intentu-
 tum relinquerent, ætatem & ingenium miserati, prius
 quàm in eum lege ageretur, accessito Ignatio rem totam
 exponunt. quoniam ipsorum neque adhortationes, neq;
 minæ proficiant; habeat illum aliquandiu apud se, vide-
 at etiam atque etiam vt errantem ouiculam ad Ecclesiæ
 caulas aliqua ratione traducat. Ille clementer acceptum
 hæreticum domum adducit. neq; verò sapientes iudices
 frustrata spes est. siquidem adolescens ab Ignatio sociis-
 que amicissimè habitus; eorū dictis, factis, & institutis
 accuratè obseruandis paulatim affici atq; immutari Dei
 beneficio est cæptus; & quā antea respuerat medicinam,
 libentius in dies accipere: ac demū perscuerantibus Pa-
 trū officijs, & diligentissima curatione, eò processit res,
 vt euulsis lethaliū dogmatum fibris, priorem pertinaci-
 am gemebundus agnosceret: nec ante à salutarī incæpto
 destitit, quàm voluntaria abiuratione detestatus erro-
 res, ingenti bonorū tum admiratione, tum gaudio, cum
 Ecclesia sancta in gratiam redijt. Is deinde, quærentibus
 viris grauib; cur qui antea tot machinis oppugnatus
 peruicacissimè restitisset, Ignatij deniq; & Patrū hospi-
 tio & consuetudine vinci se passus esset; siue cunctatio-
 ne respondit, se illorū non tam disputationibus argumē-
 tisque (licet in eo quoq; genere valeret plurimū) quàm
 spectatæ sanctitati virtutique cessisse: quòd ita apud se
 propè necessariò statuisset: à tam incorruptis moribus,
 tanta pace atque concordia, tam bonis operibus rectam
 in Deum fidem abesse nullo modo posse. Quæ res docu-
 mento erit hominibus nostris; licet ad conuertendas ad
 Christū animas ingenij ac doctrinæ præsidia requiran-
 tur,

tar, tamen conspecta vitę morūque innocētia plus multo quàm litteris aut cōcertationibus profici. Ahus quidā filius familias, desertis liberalib⁹ studijs, ac repudiata omni disciplina, prorsus indomitus & effrænis, cum neque à parentibus iam, neque à magistris regi vlllo modo posset: Ignatio traditur. cuius lenitate, itemque cæterorum Patrum præceptis atq; institutis accuratissimè excultus, posita paulatim ferocia petulantiaque, cunctis admirantibus ita pudicos modestosq; induit mores, vt vix minimū in illo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum, atque ordinum, quos præceptis in omnem licentiam natura cupiditasque corruerat, Ignatiij consuetudine exemplisque inclinati, collegere sese, atque ad bonam frugem Deo adiuuante rediere.

Generalis Ignatius densiò Cate. vñsa munere fungitur. Cap. XIV.

ER eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Ictrus Codarius Laudensis, vir honoratus, & opulentior sacerdotio præditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitijs & commodis omnibus propter Christum abdicatis, Matihæ munus in Societate sibi vltro depoposcit, & egregiè præstitit; in alimenta Patrum (erat autem Vrbe tota notissimus, & apud principes gratiosus) eleemosynis vndique corrogandis. quæ res Ignatium & socios magna molestia liberauit; quippe quos in spiritualement proximatorum salutem omni studio intentos, temporarię curę ad eam diem valde impediarent. Eiusdem Petri opera templum etiam proprium Societas nacta est sanctę MARIE à Strata, non satis amplum illud quidem, aut commodum, sed tamen in celeberrima Urbis regione, & ad Societatis functiones in primis idonea: cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædē nomini IESV magnificentissimam, regio sumptu exstruebat. Ei templo deinde

bb 2

adiun-

adiuuata domus est, quam hoc tempore Patres incolū
 Philippi Archiepiscopi beneficio, Salassiorum Episcopi, qui
 tum Pontificis vices in diocesi Vibana gerbat, vinde
 Societate vniuersa in primis optimè meriti. In eo igitur
 templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta
 diebus Christianæ catechesi operam dedit e loco supe-
 riore, magna & assidua non modo plebis, verum etiam
 præstantium virorum frequentia: prorsus, vt quidam ex
 optimaribus palam gloriarentur, beatosque seferrent,
 quòd nullam omnino ex Ignatii concionibus omis-
 sent. Agendi autem rationem sequebatur eiusmodi. Fi-
 dei præcepta, & mysteria cognou necessaria, primum ad
 vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset,
 eadem sæpius: deinde opportunis digressionibus certos
 interim locos tractabat fufius, non tam ad ingenij vel
 doctrinæ ostentationem, quàm ad pietatem excitan-
 dam, populumque permouendum accommodatos, id-
 que tam veris grauiusque sententijs, tam ardenti vultu
 oculisque, vt diuini amoris ignem vndique spirare vide-
 retur, minimè siccæ eloquentiæ vir, nec in singulas vo-
 ces numerosque sollicitus, sed ingenti animo, prout im-
 petus tulerat, sua sensa prosequens. Itaque peroratio-
 nem eius, non ineptus populi plausus, aut stulta facun-
 diæ commendatio sequebatur, sed alta suspiria gemitus-
 que, & antrectæ vitæ detestatio salutaris: vt vel defixis
 humi oculis, tristes ac sibi met irati discederēt, vel etiam
 illicò sese ad sacerdotum pedes abijcerent confitendi
 causa, tanto cum fletu atque singultibus, vt linguam
 soluere, aut vocem in verba formare vix possent.

Societas augetur, distribuuntur provincie.

Cap. XV.

INTER hæc Societas maiorem in modum
 cretce, sublatiſque Pontificis decreto can-
 cellis quos initio idem Pontifex (vt dictum
 est) illi probandæ præfixerat, multo certatim
 ad militiam ſpiritualem Ignatio dare nomina. Cumq̃
 noui

noui ordinis fama, bonusq; odor instituti operis manar-
 er quotidie latius; Patres varijs orbis terræ locis vehem-
 enter expetebantur. Itaq; ab Romana domo tamquā
 à metropoli, disiunctissimas in regiones, ciuitatum Re-
 gumque inuitatu missæ coloniz; domusque vel colle-
 gia ingenti approbatione constituta: primum omnium
 in Lusitania, atq; ad eò in ipsamet India, sumptu ac mu-
 nificentia Regum Lusitanicæ tam aliorum pietate in Hi-
 spania, Gallia, Germania, Italia. sed cum aliæ pleræque
 nationes, quidè Societatem amplexæ sunt, tum verò Sici-
 lia & inuitauit perhonorificè, & permissu Pontifi-
 cis maximi acceptam, in primis copiosè ac benignè tra-
 ctauit; adnitente præsertim Ioanne Vega Hispano (qui
 regnum illud pro Cæsare administrabat) præstanti non
 minus religione, quàm prudentia viro; cuius, etiam an-
 tea, dum Romæ legatus Cæsaris ageret, plurima & ma-
 xima in Ignatium & socios egregiæ cuiusdam beneuo-
 lentiz documenta cõstiterant. Itaque tam latè iam fusa
 Societate, non modò collegijs domibusve rectores præ-
 ficere, vt antea, sed etiam Prouinciales præpositos quos
 appellant, cum ampla potestate in singulas nationes de-
 scribere coactus Ignatius est. Ac primum Lusitaniæ præ-
 posuit Simonem Koterigium, deinde Hispaniæ Anto-
 nium Araozium Cantabrum, Italiæ Iacobum Lainem,
 Indiæ Franciscum Xaucerium, Germaniæ Petrum Can-
 sium, Galliæ Paschasium Broetium, alijsque deinceps a-
 lios. Nam vrbanam prouinciam, nisi si quando graui-
 ori valetudine premeretur, ad extremum vsque ipse admi-
 nistravit. Interea de Societatis vniuersæ progressu mirè
 sollicitus, à singulis Prouincialibus per litteras pensum
 exigere; vnicuique mādare diligētissimè quæ è re com-
 muni essent: Romæ verò, præter domesticæ disciplinz
 curam, de qua dictum est, cæterasque functiones, multa
 & graua quæ ad incrementum ac defensionem catho-
 licæ fidei pertinerent, partim cum summo Pontifice,
 Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim et-
 iam cum ipsis Regibus atque Principibus per epistolas
 interpretes agere. Accedebat ad hæc, sollicitudo ingens,

atq; indefessus labor in subleuandis pauperū difficultatibus: orborum orbarumque educatione ac pudicitia procuranda tuendaque, & perditis mulierculis à turpi quæstu ad frugem & continentiam traducendis.

Varia in Ignatium tempestates excitantur.

Cap. XVI.

Vibus ille rebus dum Christi causam agit intrepidè, multorum, ut sit, odia simulatesque contraxit. In ijs aulicis quidam (cuius nomini parcitur) cōtempore potens & graciosus, cum abductā à se mulierulam, quam miserè deperibat, & in malè nuptarum, ut appellant, cœnobio collocatam ferre non posset: sœuiores in dies concepta rabie, quam libido & amor incendebat, ita deum exarsit: ut pæne furere videretur. ac primum, facta manu, fenestras cœnobij lapidibus petere, custodes infestare, minari: deinde in Ignatium audacem, & socios, in circulis cœtibusque omnia maledicta conferre, quin etiam ex occurso probris & contumeliis eisdem incursare: denique ad eos funditus evertendos improbissimas in ipsorum vitam calumnias dissipare: quæ domos primum nobilium circumlatæ, celebratæque sermonibus (quos partim prona in deterius persuasio, partim vāsani illius artificium dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipsum Pontificem peruenierunt. Igitur vulgus, ut est pluma & folio leuius, quos nuper summa cum approbatione suspexerat, eosdem repente contēnere, & acerbiores in dies odio execrari, & singulorum caput dira imprecatione defigere: prorsus ut iam non modò cum proximis agere, sed ne pedem quidem ianua turò efferre possent. Principes verò, licet magna ex parte fictas criminationes putarēt, tamen rati subesse profectò nescio quid, quod tantæ inuidiæ flammam foueret, vel immutata, vel certè labefacta

Data in Ignatium voluntate videbantur. At Ignatius,
 quamuis à sua suorumque consuetudine multos abduci
 non sine rei Christianæ iactura cerneret; tamē ratus mi-
 tigari hominis ferociam posse, primò rem dissimulare,
 atque adeo officijs cum improbitate certare: deinde vbi
 malum serpere quotidie latius, & ipsa patientia corro-
 borari audaciam sensit; non tam priuato dolore, quàm
 rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pontifi-
 cem adiit, ab eoque suppliciter impetrauit, vt crimi-
 num, quæ sibi suisque denuò obijcerentur, acriter iudiciū
 exerceretur ab Archinto Vicario, & Francisco Michaë-
 lio Urbis præfecto. Is, citatis omnibus ad quos crimi-
 num vel suspicio vel conscientia pertinebat, ac per dili-
 gentem inquisitionem calumniatoris fraude comper-
 ta, Ignatium & socios non modò absoluerunt lata sen-
 tentia, sed etiam debitis laudibus & honore verborum
 extulerunt, increpito valde aduersario, pœnaque pro-
 posita non leui, nisi à petulantia maledictisq; desisteret.
 nam, ne grauius in eum animaduertetur, Ignatio in
 primis deprecatore perfectum est. ita, quod antea sem-
 per, tum quoque Ignatij sanctitatem illustrauit homi-
 num iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum viola-
 tur, effulsit. Iisdem ferè insidijs postmodum appetitus
 Ignatius est à sacerdote quodam, qui cū domum ca-
 techumenorum administraret, ferre non poterat in ea
 regenda familia maiorem à loci præsidibus Ignatij ra-
 tionem haberi, quàm sui. Sed miser, Ignatio silente ac
 pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit. atroci-
 bus enim anteaetæ vitæ sceleribus iusto Dei iudicio
 patefactis, quæ ad eam vsque diem astutè suppress-
 erat; sacerdotio spoliatus, & perpetuo car-
 ceri addictus est.

bb 4

Regimen

INTEREA Elisabettha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatii prima litterarum studia fouerat, Societatis IESV coalitæ, & confirmatæ fama commota, Romam ex Hispania contulit sese, partim vt Ignatium lōgo interuallo reuideret; partim etiam vt vnâ cum quibusdam alijs pijs fœminis ad normam illius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, sospitem aduentum mulieri de se optimè meritæ gratulatus est, & omnia officia detulit, quæ saluo religionis instituto præstare posset: curam verò fœminarum suscipere sese negauit posse, plurimis grauissimisque occupationibus impeditum. At illa nihil ominis instare; sanctissima veteris amicitia iura testari; postulati æquitatem obtendere: denique vbi magis magisque obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili nata loco, per viros principes facile tenuit vt Pontifex maximus Ignatio munus idipsum quod recusabat, iniūgeret. Sed ea res magnum in Societatis commodum vertit, præter spem: ac nostros, non solum in præsens, verum etiam in posterum à tam periculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu ea procuratione suscepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem sensit, dum querimonias mulierum audire, superstitiones euellere, inanibus & curiosis quæstionibus respondere identidem cogitur: vt præne plus ei negotij paucae fœminæ, quàm Societas vniuersa facefferet. Itaque licet Elisabetthæ, pro eius in se promeritis gratificari admodum cuperet, tamen reputans apud se, quantum ex huiusmodi tricis detrimenti respublica pateretur, simul etiam cogitans fore vt harum exemplo alia deinceps religiosæ mulieres virginisve idem à Societate in posterum expeterent; nequaquam

quam ignarus quàm periculosa, & suspicionibus plena sit ea consuetudo; priuati officij rationem posthabere communi vtilitati, ac totum hoc genus administrationis à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus causis faciebat) præparatione diligenti, imploratoque per iteratas preces & hostias cælesti præsidio, ad Pontificem accessit, verbisque supplicibus demonstraui, ex onere sibi nuper imposito, quàm exiguo cum fructu quantum laboris ac molestiæ pertulisset. ea ipsa re monitum quàm aliena sit à Societatis instituto eiusmodi præfectura, petere se & orare, vt non ab illis modò, sed ab omnibus in perpetuum forminarum collegijs gubernandis immunem Societatem esse iubeat; non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant: sibi quidem & suis, prouinciam videri minimè accommodatam. neque verò æquum esse, qui se se ad omnium gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam & industriam, non sine graui communis rei damno, paucis regendis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus est Pontifex, vt supplicanti omnia largè ac prolixè concesserit. Itaque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data, eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris Apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nostris hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

*Honoribus in Societatem nostram Ignatius adi-
tum obstruit.*

Caput X V I I I.

ATQVE ijs difficultatibus perfuncta Societas, prosperum Dei beneficio cursum tenere videbatur, cum noua rursus in eam coorta tempestas est, eò quòdem grauior & periculosior, quò in speciem lenior blandiorque. In ijs, qui per Germaniam varijs locis Domini vineam excolebant, Claudius Iulius è primis Patribus vnus, virtutem & sanctitatem suam cum genti vniuersæ, rum Romanorum Regi Fernando ita probauerat, vt eo Rex nullum prorsus ad curandas animas, atque ad pastorale munus aptiorem existimaret. Is pro sua sapientia cum præclare intelligeret, regni causam cum causa religionis ita esse coniunctam, vt quantũ de catholica religione detraheretur, tantũ de obsequio multitudinis, & de imperij maiestate decederet; cõtra sœuientem eo maxime tempore Lutherianam pestem, velut vnicam remediũ, quàm optimos animarum pastores & Episcopos omni diligentia conquiebat. Igitur vita functo per eos dies Tergestinatorũ Episcopo, quæ ciuitas est Istriæ (cuius prouinciæ, quam dixi lues, propter vicinitatem Germaniæ immincebat) circumspèctis diligenter omnibus & personis & rebus, denique ecclesiam illam Claudio Iulio perspectæ sibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac de mandare constituit. Sanè, vt vulgo expectuntur huiusmodi sacerdotia, minimè timendum videbatur esse ne delatum vltro præsertim honorem Claudius repudiaret: siquidẽ Tergestina cathedra cum in primis eius regionis ampla & honorifica est, tũ verò (quod potissimum hodie quaeri solet) vestigalibus haud sanè contemnendi intructa. Verum tamen Rex, ne quid inscio Claudio cum Põtifice maximo ea de re transigeret; primũ n omnium litteras ad ipsum Claudiũ dat, Tridenti per id tempus rei

Chri-

Christianæ causa commorantem, ac nihil cogitantē minus. quarum erat sententia, Tergestinum gregem orbū spirituali custode, circumquaque frementibus lupis, in maximo versari discrimine; dignam esse vigiliam caritate laici, studioq; hominum seruandorum; petere se, ut si à Pōtifice maximo id ei muneris onerisve imponatur, ne recuset subire; & populo vtilem, & sibi gratam operā vehementer fore. Percussus inopinata re laici, primò cohorruit: non quò detestandum quid sibi oblatum puraret, sed quò Episcopus, qua curam gerit animarum, diuinam pæne virtutem, & omnibus numeris absolutam postulet sapientiam: qua gradus honoris est (& quidem ad continendam in officio multitudinē ferme cū splendore opibusque coniunctus) à spiritu humilitatis ac paupertatis, quem proficitur Societas Iesu, vehementer abhorreat. deinde, ut se se ex pauore collegit, fusus in præces lacrymasque, etiam atque etiam obtestatus est Deū) ut ab se tantum discrimen auerteret; ne se primum quasi ianitore speciosos titulos honoresve in Societatem ad id tempus intactam inuchi sineret. tum rescripsit ad Regem, multis rationibus ei suadens, ut tam honorifico iudicio decoraret alium digniorem, longè imparem suam imbecillitatem esse oneri: ac demum ita conclusit epistolam, ut omissis ambagibus, quod perebatur, præcisè negaret. Quæ res iam satis incensum studium Regis, multò vehementius inflammavit, quòd ita statueret, tantam in summa virtute & eruditione modestiam, nequaquam priuata vitæ quasi tenebris delitescere, sed in editissimo fastigio, ut luceret omnibus, collocari oportere. Ergo cū ex litteris Claudij diffideret, vllis aut precibus aut promissis flecti eius animum posse; per Pontificem ipsum, inconsulto vltra Claudio, rem consecrare statuit. Ad eum igitur quàm accuratissimè scripsit, quanto in periculo Tergestina ciuitas versaretur Episcopo destituta: se quidem pro sua parte diligenter circumspexisse, quem nominaret aptum ei muneris, nec vllum inuenisse aptiorē Claudio laico, Societatis Iesu presbytero, cuius innocentiam doctrinamque exquisitam

pla-

plurimis rebus esset expertus; sed frustra per litteras tentasse eius animum, in studio Christianæ humilitatis ita defixum, & ab honorum insignibus admittendis vsque adeo alienū, vt nisi pro potestate cogatur, nulla sit spes laborantis illius ecclesiæ rā opportuno præsidio subleuandæ: proinde suppliciter se etiā atq; etiā orare & obsecrare, vt Claudius pro imperio iubeat, declara sibi gubernacula munusque sine tergiversatione recipere, quoniam vt quisque de se ipse minimè alta sentiat, ac proinde studio sælatear, ita ecclesiasticis functionibus & ipso episcopatu dignissimus sit. Hæc igitur, & alia id genus multa, ad Pontificem, & simul Didaco Lasso mandat oratori suo, vt id ipsum & cum Pontifice, & cum quibus opus fuerit, quàm diligentissimè curret, prorsusque conficiat. Eius rei fama cum per aulicos quosdā ad Ignatium peruenisset; primò haud ita sanè commotus est. nam & Claudij constantiæ, & Pontificis æquitati ac sapientiæ confidebat; & eiusmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non semel illuserat. Verumtamen vt quid esset rei clarius cerneret; continuò Bernardinum Massium (qui tum erat Pontifici ab epistolis, ac postea in Cardinalium numerum cooptatus est) vltro conuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia sciscitatur. Ille haud sanè grauati ipsam epistolam Regis ostendit, ad Pontificem summis cum Claudij laudibus & vehementi contentione perscriptam, qua lecta confestim Ignatius eadem de causâ ad Regis oratorem Didacum Lassum addit; qui litteras item ad se propriè datas demonstrat, & quidem magna ex parte ipsius Regis chirographo, etiam atque etiam postulantis mandantisque, det operam, vt Episcopatus ab se in Claudium collari primo quoque tempore auctor fiat Pontifex maximus, eiusque auctoritate diploma ritè confectum ad se transmittat. His cognitis Ignatius, vbi rā iniquo loco rem vidit esse, pertimuit sed ita, vt nequaquam animo caderet. ac licet se talibus aduersarijs longè imparem sciret esse, tamen fiducia numinis omni ope sibi contra nitendum existimauit. atque in præsentia Didaco suadere conatur, vt ab actione ra-

tioni

tionem Societatis tam aliena desistat ipse, & simul ab eam mente Regem aliquo pacto deducar. quibus verbis cum nihil proficeret, quin potius ab homine rideretur, domum regressus quam intentissimas preces & sacrificia de more suis indixit: deinde nactus opportunitatem, facilemque aditum, Pontifici demonstrauit quanto res ea damno esset futura & Societati nostræ priuatim, & Ecclesiæ vniuersæ communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipsi per se mali atque improbandi sint, quippe ad Ecclesiam regendam & ordinum discrimina retinenda inducti diuinitus: sed quod & perfectos viros requirant, quales pauci admodum omnibus sæculis exstiterint, & insuper ab huius minimæ Societatis instituto valde alieni esse videantur. Etenim quibus artibus, quoque spiritum excitata & conflata sit, eodem profectò alendam & conseruandam esse: non amplitudinis & splendoris nimirum, sed humilitatis & parcimonie. Quod si aditus in Societatem honoribus pateat; multum utique de vera caritate imminutum iri, quæ nihil omnino habet in vita propositum, nisi vnius gloriam Dei. nam (ut sunt hominum ingenia) & complures fortasse ad hanc religionem accessuros opum cupiditate magis, quam diuini obsequij studio: & qui nuper adscripti sint, magnitudine laboris, & disciplinæ asperitate defatigatos, ut primum præsentis præmij commodum affulserit, mutato repente cursu, nouæ spei velificaturos, atque ut maximè in officio cuncti persistant; tamen nisi præsentis iacturæ eatur obuiam, sine dubio Societati exitialem (quod Deus auerteret) exitum imminere. Id adeo vel inde facile perspicui posse, quod paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia præcipuis totidem Episcopatus delati sint, quos nisi fortiter ab sese Patrum virtus & constantia reiecisset, videlicet alio deinceps atque alio dilabente, breui miseram Societatem ipsis luminibus carituram fuisse. Atque hæc, quod priuatim ad conseruationem ipsius religionis attineat. Iam, si communem spectemus utilitatem, nemini dubium esse quantum ex ea re detrimenti res publica perceptura sit, nihil enim omnibus ætatibus eque deplo-

ran-

randum fuisse, atque in tanta messis copia tantam operum inopiam: atque ex ea ipsa paucitate, qui vni cuiuspiam agro addicti affixique sint, longè minus utique perficere; quàm qui Apostolico ritu soluti ac liberi omnes ecclesias peruagentur, ad eamque potissimum reipublice Christianae partem subleuandam accurrant, quam maximè laborare cognouerint. Præterea, ad faciendam, populis fidem, & animos permouendos, nihil esse efficacius vitæ ac morum exemplo. itaque adhuc Societatem (absque verbo inuidia) Ecclesiae non mediocriter profuisse, propterea quod minimè ab eius dictis facta dissenserint. nunc autem, si ad id fastigium extollantur Patres, quomodo fieri possit, ut apud multitudinem insciam arcum, ambitionis ac leuitatis crimine effugiant? quæ porro fronte, quo vultu, repente aucti ac decorati ipsi honorum insignibus, de imitatione Christi, de fugienda gloria, de voluntario sui contemptu ac submissione verba facturi sint? Hisce, aliisque causis Pontificem maximum etiam atque etiam obtestari atque obsecrare, ut quæ Societatem primus auctoritate & benignitate sua confirmasset, ornauerit, auxerit, eandem ab omni suspitione incommoda velit esse liberam, suæque in eam beneficia tantum periculoso præsertim tempore tueatur. Audiit Ignatium Pontifex perbenigne, ut solebat; sic tamen, ut integritatem hominis admiraretur potius, quàm consilium approbaret. Itaque collaudata initio ipsius fide ac probitate, sensim flexit orationem, & contra sententiam Ignatii cum alia multa discessit, tum verò ex veteri oraculo: Cor, inquit, regis in manu Domini: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis contentionem planè diuinitus existitisse; ac proinde clariorem esse numinis voluntatem, quàm ut oblisti ultra oporteret. Quæ cum Ignatius grauius ac dolenter accipere videretur; Pontifex, quæ erat lenitate, ne Dei famulum triste ac morientem ab se dimitteret, ad extremum iubet illum super ea se amplius consultare, precesque ad Dominum fundere; se quoque dictum esse facturum. Interea Didacus orator negotiorum urgebat acerrimè. iamque instabat dies, quo die in Senatu de

tu de Tergeſtina eccleſia referendum erat. qua re Ignatius cognita, conſeſſim Cardinalium pæne omnium domos, quarum erant multæ longis interuallis inter ſe diſunctæ, ingenti diurno & nocturno labore circumiit, ſingulis eadem illa ſerè proponens, quæ paulo ante Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat orator. Itaque mirè obſtinate offendit in Claudij electione approbanda; partim quòd tanti Regis voluntati fauerent; partim etiã quòd vigilantes & cuſtodes Claudij maxime ſimiles, tam formidoloſo tempore, in Eccleſiæ propugnaculis atque ſpeculis ipſimet collocandos putarent. Hac quoque ſpe deiectus Ignatius, vnum reliquum videbat eſſe remedium, ſi Fernandum ipſum Regem à ſuſcepto conſilio per litteras auocaret, quem pro ipſius pietate virtuteque ita in ſe ſuoſque animatum nouerat, vt minimè dubitaret, quin cognita re ſalutem Societatis, Tergeſtinorum rationibus antelaturus eſſet. Sed ne illa quidem ratio habebat exitum: quippe inſequenti luce de Tergeſtina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur exclusus anguſtijs temporis, numquã intermiſſis ad Deum precibus, quaſi ad extremum in rebus humanis perſugium ſeſe contulit ad Margaritã Auſtriacam Cæſaris filiam, de qua ſupra dictum eſt, fœminam per id maxime tempus gratia & opibus florentiſſimam. Hanc pro ſpiritali neceſſitudine (erat enim illi à cõfeſſionibus) edoctam quanto in periculo Societas eſſet, inſimis precibus obſecrat, vt Societatis cauſam in ſe recipiat; & imminentem relationem auctoritate ſua interpoſita tamdiu differat, quoad Regē ipſe per epiſtolã alloquatur, & ab eo reſponſum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illicò datis ad Pontificem codicillis, opratã dilationē impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio: etenim ſpatium nactus, ad Regē ſcripſit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; illum etiã atque etiã per Chriſtum obſecrans, ne Societatem nuper ad gloriã Dei tanto labore cõſtatam, ſine cauſã perditum iret; nō ita de ipſius maiestate, regniſq; & ſe ſocios eſſe meritos,

vt ab

ut ab eo nulla eorum existimationis, famæ, salutis denique ratio habenda esset. non de fore idoneos viros, qui rē Terrestinam capessant, sinceret modò sui ordinis homines qua cæpissent paupertatis & humilitatis via, ad Christi gloriam, & salutem animorum sine offensione pergere. id si (ut sperabat) permitteret; sese & socios immortalis beneficio Regi obstrictos fore, precesq; pro ipsius maiestate saluteque numquam intermissuros. Hisce alijsque id genus incensis officij religionis rationibus precibusque minimè restitit Rex: & quamquam inuitus, tamē suis rationibus amicorū vtilitati posthabitis, quod vix fieri videbatur posse, per epistolam iussit oratorem suū ab instituta, vel potius pæne confecta actione desistere. Quæ res vulgata, & Pontificem maximum facilè in Ignatii sententiam adduxit; & Ignatium ipsum ac socios affectu ingenti lætitia. Itaque & in posterum supplicationes decretæ, & in præsentia solemnibus hymnis in gratiarum actionem publicè persoluit. Ac pari deinde constantia sese Ignatius idem opposuit, cum nostris hominibus pingua sacerdotia, quibusdam verò Cardinalatus etiam deferretur, ac nominatim Francisco Borgiæ Hispano dynastæ, qui amplissimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino instinctu post vxoris obitum rebus mortalibus valere iussis, & sponte deposito Gandiensi Ducatu, magna hominum admiratione Societati se addiderat. Quamquam in Aethiopica legatione, quæ postmodum Lusitanicæ Regis rogatu à summo Pontifice nostris iniuncta est; cum ad eam functionem Ecclesiasticæ dignitatis insignia, & honorum tituli necessariò quaererentur, imperanti pro potestate Vicario Dei, resisti non potuit. præsertim cum periti rerum æstimatores argutè conijcerent, nouam hanc manum, non ad opes & copias, verum ad labores & aperta vitæ pericula destinari.

Con-

Cap. XIX.

OST hæc, Paulus III. Pontifex maximus, senio curisque confectus, è vita migravit, comitiaque nouo creando Pontifici, in magna studiorum ac voluntatū varietate in aliquot menses extracta sunt. Quo ipso tēpore cū Vrbs, vt in diuturno interregno, annonę difficultate vehementissimè laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cū aliorum, tum præcipuè sacri Collegij Cardinaliū eximiam in se suorumque benignitatem expertus est. quippe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subiit: communique consilio ad eorum inopiam subleuandam non levis pecuniæ summa ex ipso Conclauis transmissa est: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodolpho Pio Carpenssi, quem Ignatius iam ante sibi sociisque patronum ac protectorem, vt appellant, è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multaque tum ex ijs, tum ex alijs de Societatis instituto didicerat; Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis de ordine nostro iudicia & acta firma rataque voluit esse; verum etiam eundem ordinem nouis insuper ipse testimonijs atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata exstant verbis amplissimis.

Magistratu sese abdicare conatur Ignatius.

Caput X X.

HISCE rebus ita peractis, cum satis in præsentia communi rei consultum esse videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, si que Generalatu omnino abdicare constituit. Igitur Patribus quorū communis rei commode potuit, Romam euocatis; cum in cōsiliū conuenissent; ne, ut olim, sibi forte coram dicenti reclamaretur, per epistolam disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua, & initio inuitum, atque adco coactum, Societatis gubernacula recepisse; & nunc grauiore etiam valetudine ætateque, multo minus idoneum esse tanto muneri proinde per Christi Domini sanguinem petere atque obtestari sese, ut sine vlio sui respectu, communi vtilitati prospiciant, & quamprimū sibi sufficiant virum & animo & corpore firmiorem. Id quod liberior faciat, inquit, Ego in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vnus Dei ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter & absolutē, meq; abdicō hoc munere, priuoque: & omnibus animæ meæ viribus obsecro tum profectos omnes, tum si quos professi adhibere ad hanc deliberationem volent, ut huic meo tam iusto desiderio faueant, proutque oblatiōem libenter admittant. Hac epistola recitata, nā agnus animorum motus est factus, cum patrum vni modicā ac submissiōnem satis admirari nō possent, patrum etiam pro se quisque metueret, ne quis alius fortassis Ignatii voluntati assentiretur. Verūm ut ad suffragia ventum est, idem planē consensus omnium in eo retinendo exstitit, qui olim fuerat in eligendo: & enixē petenti, præcisē negarum. Denique per internuntium iussus Ignatius alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potius, quā alium gubernatorem ipso viuere passuros. Atque hæc communiter dimisso deinde cœtu, priuatim singuli cum eodem exposulare, quod ab incœptis desistere, quod vixdum conflatam Societatem, omnique custodia egentem, quasi

durus

durus pater teneram adhuc filiā deferere conaretur. Per-
 geret porro, & publicam rem ordinaret, legesque perscri-
 beret: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterum
 quoque, sicut antea, pijs ipsius conatibus adfuturum. Ita
 que Ignatius, quamquam inuitus, & religiosæ quietis,
 vitæque priuatæ audissimus, tamen ne minus dicto au-
 diens videretur esse, Patrum auctoritati ac precibus de-
 nique cessit, seque ad institutum opus legum scribenda-
 rum quàm diligentissimè retulit. Ac primum, vnius Dei
 gloria, saluteque animorum sibi proposita, Societatem
 vniuersam, quò facilius administratio tota cōstaret, cer-
 tas diuisit in classes: prouiditque quantum ingenio & co-
 gitatione assequi valuit, cum vt cæteris vitijs, tum verò
 vt ambitioni & avaritiæ, quæ duæ perniciosissimæ sunt
 mortalium pestes, omninò obstrueretur aditus: verèque
 humilitati & paupertati, quàm maximus & maximè diu-
 turnus honos ab omnibus haberetur. Ad hæc, rationem
 præpositi Generalis creandi, necnon priuatam ac publi-
 cam disciplinam, quæque alia cœtibus hominum regen-
 dis vsui solent esse, præscripsit. Nec modò maiora, sed
 minora quoque ministeria curationesve, certis legibus
 ac præceptis quàm accuratissimè persecutus est. Has de-
 inde leges, quamquam longo tempore, summaque cura
 elaboratas & conditas, non tamen continuo pertulit, sed
 per idoneos homines tota Societate promulgandas cu-
 rauit, vt vsu ipso, & magistra rerum experientia probare-
 tur, satis ne ad Societatis propositum, atque ad Aposto-
 licam instituti formulam conuenirent. neque ante ratas
 fixasque voluit esse, quàm in proximo cōuentu Patrum
 tota re agitata & planè perspecta, legitimè sancirentur.
 ijsdemque Patribus deinceps addendi, moderan-
 di, immutandi, ac demendi prout expedire
 videretur in Domino, plenum ius ac
 liberam potestatem reli-
 quit.

Societati in Hispania valde laboranti succurrit.

Cap. XXI.

PER idem tempus Societas, videlicet ne latiore successu intumesceret, vel ad otium ignaviamque delaberetur, varijs in Europæ regionibus diuino permisso vehementer exercebatur, idque partim ab inuidis & obrectatoribus, partim etiam ab ijs, qui temporibus ita periculosis tam insolitâ concionum frequentiam, tam assiduam Sacramentorum administrationem, & reliqua instituti nostri munera, genusque doctrinæ suspectū haberent. Quo in numero in alijs provincijs alijs, sed in Hispania vel acerrim' nostrorum insectator exstitit Ioannes Siliceus Archiepiscopus Toletanus. Is cum à ceteris Societatis nostræ ministris valde abhorreret; tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maximè in erudiendis hominibus utebantur, nomen ipsum pati non poterat. Cōpluti verò, in sua diocesi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis I E S V repente excitatum, quod academia illa pæne tota conflueret, ita ægrè ferebat, ut de nostris è sua ditione pellendis, toto animo dies noctesque cogitaret. Sed cum in ipsos palam imperum facere vereretur, partim spectata vitæ innocentia, partim etiam virorum principum gratia, & summi (quod capue est) Pontificis auctoritate subnixos; iracundiæ suæ fulmina in populares suos, familiares nostros, apertè contorquet. Ac primùm, quod è suo clero complures nostra disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat, edicto minaci, iuris in Ecclesia Toletana dicendi potestate priuat sacerdotes eos, qui è nostra formula spiritualibus exercitationibus operam dedissent. deinde, præsen-
ti anathematis pœna proposita, vetat in academia Complutensi omnino quemquam à nostris hominibus Ecclesiæ sacramenta suscipere. Quæ res, vixitote insigni infamia, varios illicò rumores hominum Hispania
pæne

pæne tota commouit : cùm alij nostrorum acta, mores, instituta defenderent; alij contra, non sine graui aliqua certaqué ratione tantum Antistitem ita de Societate statuissè disputarent. Nostri, quamuis Dei clementia, & conscientia testimonio freti, re tamen tam atroci, tamqué inopinata perculsi, angebantur animo; neque tam ignominia sua, quàm Ecclesiæ damno permouebantur, quod ex tanta hominum alienatione, tantisque calumnijs imminere necessariò videbatur. Ita que cùm obsecrationibus & sacrificijs, & voluntaria corporum castigatione cæleste numen de more propitiassent; per communes amicos Archiepiscopum docent, nihil ab se vel contra Ecclesiæ rē, vel cōtra ipsius Archiepiscopi dignitatē esse cōmissum, cur in rebus diuinis occupati, & nihil nisi Dei gloriam, & proximorū salutem ex Apostolica auctoritate quærentes, tantis iniurijs affici, præsertim indicta caussa, debuerint. Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad purganda crimina, atque ad omnem satisfactionem in Domino paratos esse: tantū ab eo suppliciter petere, vti conceptā iram, ad causam vsque cognitam, pro sua sapientia ac pietate sustineat. Cū ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appareret, nostri nominis odiū altius in eius animo insedisse, quàm vt euelli aut mitigari vlla ratione posset; Ignatij voluntatem atque consilium per litteras quàm primū exquirunt. Ille, circumspēctis rebus omnibus, Deumque per se suosque enixè precatūs, vt ea res ad ipsius gloriam, salutemq; animarum, bene ac feliciter eueniret; sine vlla dubitatione, si Archiepiscopus in incæpto persistat, iubet nostros ad consilium Regium prouocare; litteras Apostolicas proferre: Societatis causam cum Christi causā coniunctam æquē moderatē, ac fortiter agere. ipse interea ad Pontificem adit supplex; Archiepiscopi factum exponit, summi tribunalis opem & auctoritatē implorat, sine vlla tamen grauiore querimonia vel exaggeratione verborum. Ac nostri quoque in Hispania ex Ignatij præcepto rem ad cōsiliū deferunt: Pontificia diplomata, & iura Societatis le-

tis legitima ostendunt: obsepum sibi aditum ad proximos adiuuendos exposulant. Quæ cum nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acta esse constaret: cum deniq; exitum habuit res, vt & Regij consilij decreto, & acri Põtificis obiurgatione, Archiepiscopus edicta sua reuocare, nostrosque omni molestia arque ignominia liberare coactus sit. Quæ res lætitiâ bonis omnibus attulit eò maiorem, quò magis de nostra existimatione ac fama solliciti fuerant. Atque haud ita multo post; Archiepiscopo vita functo, nostri à Tolertana ciuitate benignè inuitati, & in ijs ipsis ædibus publicè collocati sunt, quas idè Archiepiscopus paulo ante clericis quibusdam ædificauerat, vt ab ijs qui diuinam prouidentiam ex rerum humanarum euentis obseruant, non sine causa animaduersum fuerit, omnes tanti Præsulis in Societatem impetus & conatus eò deniq; recidisse, vt cum maximè nostros, opinionis errore deceptus, ex vniuersa Hispania pullos euperet, tunc ipsum in sua Tolertana metropoli domum illis exstrueret, ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispaniensis illius procellæ transitus. Ac pari felicitate in alijs quoque prouincijs coortæ in nos tempestates, Ignatii lenitate prudentiaque sedatæ sunt: ac Dei beneficio vbique fere Societas maiora in dies incrementa capiebat.

De Iulij III. obitu; & de Marcelli II. in Ignatium nostrosque beneuolentia.

Cap. XXII.

INTER hæc Iulius anno Pontificatus quinto demoritur: cui Marcellus Cernis Politianus ingenti bonorum omnium gaudio suffectus est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pænotum eius Pontificatus annis vulgo deponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cum adorandi & gratulandi causâ venisset; arctè amplexatus hominem Pontifex, & suauissimè exoscularus, multa cū eo inambulans de fidei Christiana-

Christianę propagatione, dequę restituenda Ecclesiastica disciplina seriò contulit: atque ob id ipsum nõnullos ab eo petijt viros, quos haberet apud se consilij causa. Cæterum in primis dilexit Iacobum Lainem, & Martinum Olaium, quorum videlicet vtriùsque virtutem ac sapientiam optimè nouerat. nam de Francisco Xauerio, cuius fama, rebusque gestis valde permouebatur, iam ante exorauerat, vt illum omnino Romam ex India reuocaret: quòd tanti viri videndi, ruendiq; in eius amplexum miro quodã desiderio teneretur. quinctiã nostros quotquot ea tempestate Romę versabantur, ad se in palatiũ adduci iusserat: quòd hæc copiolas recensere, & singulos coram quasi bonus Imperator milites vellet inspiceret. denique multis de nostra Societate verbis vltro citroque habitis: Tu bellatores, inquit Pontifex, confice; nos vtemur. Cum ab eo congressu, alijsq; deinde colloquijs lætus admodum discessisset Ignatius, & optima spe Societatem impleisset, breui ea lætitia cunctis euauit. siquidem Marcellus altero & vicesimo die quàm Pontifex declaratus fuerat, febri extinctus; ingenti omnium luctu Christianam rempublicam, orbam ac debilitatam reliquit.

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

VCCCESSIT Marcello Paulus eo nomine quartus, qui cum propter nõnullas interpositas offensiones acerrimus nostri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem longè fellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis admirantibus, perhonorificũ sese præbuit, & Societate multis rebus decorauit, auxitq;: & nostrorũ hominũ opera maximis in rebus Ecclesię plurimũ vsus est: & de fundãdo collegio seu academia, quã in Vrbe Ignatius magno reipublicę Christianę bono instituerat, seriò cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippum Catholicum Regem exorto graui & periculoso bello, quod breui deinde compositum est; cuncta misceri; compleri armis Vrbs: tympanorũ, ac tormen-

torum horrifico ftrepitu omnia perfonare; pacis artibus parum admodum loci effe. Quocirca Ignatius pertaxus temporum, & Societatis rebus utcumque compofitis, contemplandi ftudio feceffit in villam, quam non longè ab æde sanctæ Baibinæ, ad Thermas Antonianas, in vsum præcipuè Romani Collegij, amicorum benignitate nuper exftituxerat. Ibi, vel tectorio noui operis malè acceptus, vel vrgente iam fenio, lethalem in febrem incidit; fic (vt cum eius intima vrerentur præcordia, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore figna mortis exifterent, tantum infolita quædam lassitudo in membris ac motu apparebat. Itaque domum relatus, in lectulo collocatur. accerfiti confestim medici bono animo iubent nostros effe. At ille cum fibi vltimū diē inftare fentiret, mirantibus ceteris, mifit qui à fupremo Pontifice fibi decedenti falutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cum ad multam noctem de more vigilaffet, quinetiam nonnulla cum domefticis in rem Collegij tranfeiffet, fopori fe dedit: itemque qui aderant, cubitum difceffere, nihil admodum periculi fufpicantes. at ecce manè poftidie duo è fratribus, eius vitæ quotidianæ adminiftri cubiculū vifendi Patris cauffa introeunt; ad lectulum fenfim accedunt, ac præter omnium opinionem vitali fpiritu pæne defectum offendunt. Accutritur illicò ad focios. alij ad medicum aduolant: alij interea ad refocillandas vires (vt affoler) iufculū porrigūt: quibus ille cum nihil iam opus effe dixiffet, Iefum inter mortuis vocibus identidem appellans, placidiffimè efflauit animam hora poft folaris ortū prima, feria fexta, pridie Kalen. Augufti, anno poft Chriftū natū MDLVI. Qui verò ad Pontificem pridie fub vefperam fuerat deftinatus, quòd nihil tale metueret, re in proximam lucem dilata, cum quod volebat, ftatim impetraffet libente Pontifice, & verbis amiciffimis Ignatium profequente: grauitèr deinde femet incufans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum infpiciendi, tum exenterandi cauffa diffectum, fummam viri abftinentiam & foprietatem liquidò cõprobauit. fiquidem & ftomachus,

vca-

Venterque prorsus inanis, & præ siccitate diuturna mirè contractus apparuit: & recur ea ipsa de causa ira obdura tum aridumque, vt pæne lapidesceret. Sanè Realdus Columbus, egregius ea tempestate sector, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres sese inuenisse testatur in suo de Anatomia libro. vt pro miraculo non leui habitum sit, vitæ libus adedò affectis, ac propemodum exustis, hominem tamdiu viuere potuisse, præsertim hilari semper eodémq; vultu exsequentem. Præpositi Generalis officia & munera. Mortuus est autem anno ætatis quinto & sexagesimo, suæ conuersionis fermè trigesimo quinto, confirmatæ verò Societatis sextodecimo. quam ille tam exiguo temporis intervallo tam longè lateque propagatam reliquit; vt iam tum ab ipso constitutæ numerarentur prouinciæ duodecim, & in ijs varia nostrorum domicilia fere centum. Vulgata eius morte, ingens confestim hominum concursus visendi causa domum est factus, atq; hi manus, hi pedes certatim exosculari: alia rosaria quæ vocantur, applicare corpori, multi etiam pilei, vestiumve, quibus vti consueuerat, frustulum aliquot enixè rogare: quibus tamen modestiæ gratia nihil à nostris est datum. Corpus in eodem cubiculo vbi exspirauerat, biduo fermè seruatum, sabbato sub vesperam inclusum aræ, post exsequias mira populi frequentia celebratas, in templo nostro ad dextrum latus aræ maximæ humatum est. ac statim præsentem opem ex Ignatii patrocinio nostri sensere. Non enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas mœrori se dedit, aut concidit: quin imo sterere animis Patres; perque omnes ordines insolita quædam suauitas spiritus, & mentium vigor ad subundos

CHRISTI causa labores, & cæpta strenuè promouenda peruasit.

Libri secundi finis.

cc. 5

IGNA-

IGNATII VITÆ LIBER

TERTIVS.

ACTENVS Ignatij toto vitæ cursu proposito, nunc præcipua quædam de ipsius factis, dictis ac moribus, & quidem quo magis in promptu sint, per species exsequemur. Ac primum de studio precandi meditandique, quæ laude in primis Ignatius floruit.

De orandi assiduitate, & studio pietatis.

Caput I.

Nitio conuersionis, vt ante diximus, precandi contemplandiq; causâ magnam sibi vim intulit, partim in rerum caducarum, quibus assueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in scrupulorum molestijs abigendis. Procedente deinde tempore, cum magis in dies à cõtatione corporis, Deo adiutore se abstraxisset, tantam eius generis facultatem adeptus est, non modò vt è cæli, siderumque aspectu, quò maximè capiebatur, sed etiam vt ex intuitu floris, aut herbæ, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationem amoremque

que suauissimè raperetur. Idque nostris hominibus cupiebat esse familiarissimum, vt in singulis creatis rebus, quoad eius fieri posset, creatoris potentiam, sapiëntiam, bonitatem agnoscerent. Eosdem monebat, vt cōtra quotidianas dæmonum insidias, ne circumuenti repente in fraudem inducerentur; vel instructo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certè dissipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, suaque omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quàm diligentissimè reputarent, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memoriæ, vel etiam notitiæ causa: denique omnia probè contemplati, contra id vitium maximè pugnam capesserent, quo vitio se præcipuè vrgeri & laborare sentirent; nec ante desisterent, quàm Deo duce debellatum esset. Sanè ipse, quamquam se habebat semper in potestate, & ex diui Bernardi præcepto, non se rebus tradere, sed commodare consueuerat; tamen, qua erat diligentia, in singulas horas vtrò inquirebat in se: idque, propter diurnam exercitationem, nullo negotio; magisque ac magis in spiritu proficere nitebatur, diem cum die, vt supra diximus, hebdomadam cum hebdomada conferens: qui cursus ad candorem animi ac perfectionem certissimus est. neque id solum, sed etiam statis quotidie temporibus, erepto ex summis occupationibus orio, contemplationi vacabat: quam ad rem aliquoties à domesticis clam obseruatus est hoc maximè modo se comparans. Vt enim superiorem ascenderat ædium partem vnde liber esset prospectus ad sidera: stabat aliquantisper oculis in cælum defixis: tum prouolurus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditorem suppliciter adorabat, deinde propter imbecillitatem, humili scabello simul atque consedisset, continuò ex oculis vberes lacrymarum riui profluebant; idque nullo prorsus vel singultu vel strepitu. Atque in hunc fere modum, æque animo & corpore immotus, excipiebat diuini luminis radios; ac patri cælesti mira quadam spiritus dulcedine

iungere.

iungebatur. Neque verò ad beatos hosce congressus, tantummodo sub orationis horâ componebat ille sese, verum in perpetua quadam erat vigilia contra omnes rerum mortalium illecebras, & otiosam mentis tuagationem. nec minus accuratè animum ab omni labe tuebatur, quàm qui pretiosis ornati vestibus, via lutulenta coguntur incedere. intenta erat custodia sensu; quotidiana cuiuslibet omissionis cōfessio; iugis recordatio beneficiorum Dei: in aliorum factis dictisque interpretandis nulla temeritas. deniq; sūma observabat cura quidquid ad Christi gratiam vel ruendā, vel augendam, quoquo modo pertinere intelligeret. Mortaliū rerū curas, ac præcipuè quæ ad affines cognatosve pertinerēt omnino refugit, illud Apostoli dictum reputās apud se: Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Erat ei pronepris ex fratre, virgo, quæ deinde Ioanni Borgiæ nupsit, hodie Philippi Regis apud Cæsarem legato. de hac in matrimonio collocāda cū ad eum, subinde referretur; totam ille rem semper ad cognatos reiecit, nec adduci vñquam potuit, vt vel minimam eius negotij partem attingeret. Oranti aliquando per hyemem clauso cubiculo, allatas è Guipuzcoa litteras ianitor festinè reddidit; ratus gratissimas fore, quòd nimirum longo & loco rum & temporum intervallo afferrentur. at ille fasciculum, vt erat ligatus, illicò in ignem abiecit, re ipsa ianitorem admonēs, qui sese cælesti militiæ addixerit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, conditionem, ipso interprete (quòd multum apud principes auctoritate valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cū summi Regis aula rem esse: ad eam si aditū optaret, daturū se operam, quantū labore ac precibus assequi posset, vt essent in intimis Regis amicis ac familiaribus. quo responso vulgato, minus multi iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vñquam, nisi attentè consulto ac propitiato Deo. nec vllum quamuis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor, ex toto corporis habitu, ac præsertim ex fronte atque oculis emicaret. ex quo faci-

lè exi-

Existimari potest, qualem ille se in horaria precatione psalmisque, & in sacrificio Missæ præstiterit. Sanè, cum initio sacerdotij, in medio Lateranensi templo, Christi natalitia celebraret ad Aram sacris Apostolorum Petri, Pauli, & Andreæ reliquijs inclytam, tanta est repente spiritus dulcedine delibutus, ut inter diuinam rem peragenda lacrymas tenere nulla umquam ratione potuerit. Quo tam insolito spectaculo commotus è circumfusa multitudo quidam, ac rem longè secus interpretatus, Francisco deinde Stratz Ignatii administro in aurem insusurrans; Facinorosum nempe virum, inquit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitijs coopertum, qui conscientiae stimulis agitur, crimina sua toto pæne sacro defleuerit. Visionum præterea existat libellus, ac luminum, quæ illi fermè sacrificanti obuenire, quo maximè tempore Societatem ordinabat: quas visiones ipsemet pietatis & memoriae causa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clarè perspiciat, qua præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altaris accedere consueuerit. Septem etiam Urbis templa, & religione & Põtificum indygentijs celeberrima, certis anni temporibus diligenter & castè viscebas pedes, & quidem per hyemè lacernatus, haud sine mantelo: nec vlla corporis lassitudine, aut cæteros exemplo suo destitui, aut se tantorum bonorum communione fraudari patiebatur. Piacularia verò grana quæ dicuntur, & cæreas agni cælestis effigies, pictasque Sanctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impijs irridentur, ita studiosè tuebatur, & caras habebat, ut in eius serinio post mortem nihil fere aliud apparuerit. Pro Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus atque principibus, quotidie ardentè orabat: pro summo verò Pontifice numquam sine vberissimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mentio; non omittere videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficijs, donum etiam lacrymarum Ignatius à Christo Domino acceperat, sic, ut in singulas preces illicò fletus erumperet. qua consuetudine cò de-

è denique adductus est, vti propter acrimoniam humoris paulatim exesa luminis vi, aciem oculorum pœne amiserit. hac ille iactura, quod ad ipsum priuatim attingebat, non sanè mouebatur: quinimmo triumphabat se in obsequio Christi oculos perdere. Sed quoniam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat; suorum præsertim accedente impulsu, precari Dominum instigit, vt sibi liceret interdum a lacrymis temperare, nec frustra, si quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, vt earum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuiuspiam fortassè veritatis fidem excedere videatur: sed nobis vtique in tam recenti memoria mentiendi causa non est.

Quod eius fuerit de perfectione iudicium.

Cap. I I.

Clicet precationi vsque adeò deditus esset, tamen eo studio, se vel à publica re administranda, vel à caritatis cæterarumque virtutum officijs minimè patiebatur abduci, & quamquam certum vniciq; spatium temporis quotidie necessarium esse dicebat ad se colligendum, viresque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua primum vitia euellere, deinde etiam proximos adiungere negligerent. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eo genere sibi temperant, eorū plerosque (nisi periti cuiuspiam ductum sequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim dæmonum illusionibus obnoxiosos esse, partim etiam contumaces, & sibi placentes, & in sua sententia mirè obstinatos ac petuicaces euadere: qua peste nulla propemodum esset hominum cœtibus capitalior. itaque suorum ille profectum, non tam ex cōtinuata precatione, vel diuturno secessu, quàm ex solidæ virtutis officijs, ac præsertim ex māsuetudine

dine atque animi æquitate spectabat. Cum è familiari-
bus nescio quis, fratrem præstanti religioni collaudans,
ad Ignatium cum admiratione dixisset: En hominē iugi-
ter precationi vacantem: immò verò, mutata voce, en,
inquit Ignatius, hominem sibimet acriter imperantem.
Alium quempiam, quòd stomachosior esset natura, &
subinde in amara verba prorumperet, sese fratrum con-
suetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blan-
dè compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratrum
consuetudinem das? cùm ille iracundiam naturæ, bilem-
que prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius:
etenim hæc & huiusmodi vitia, non fugiendo, sed resi-
stendo vincuntur. Denique licet piæ precationis laude
præcelleret ipse, vt dictum est, semper tamen spiritum,
quem vocant mortificationis, spiritui speculationis,
antetulit. nam vt in eloquentiæ studio, cùm & ars, & v-
sus ipse sit necessarius, longè plus tamen à sapientibus
viris vsui quàm præceptioni tribuitur; sic in parâdis vir-
tutibus cùm & commentatio, & actio requirantur: mul-
to plus tamen agendo & pugnando, quàm speculando
vel cogitando proficitur.

De caritate ipsius in Deum.

Cap. III.

CARITATE in Deū fuit, quāta par est
eum esse, qui ipsius Dei gratia rebus
humanis nuntium sponte remisit.
neque solum eatenus Dominum ama-
bat, vt præ illo reliqua omnia nihil du-
ceret, quæ virtutis huiusce præcipua est
pars: verum inerat in amore voluptas mira: prorsus vt
quantislibet pressus curis, ac molestijs fatigatus, in vnus
Dei recordatione, & quasi amplexu, per summā delecta-
tionem acquiesceret. CHRISTVM verò Dominum
ac liberatorem videndi sicuti est, tanta flagrabat cu-
piditate, vt eam ipsam ob rem solui corporis vin-
culis

culis vehementius in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum; concepta migrandi spe, abstraheretur illico à sensibus, non sine magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à celestibus rebus interim auocare etiam atque etiam iuebatur à medicis. & quoniam acerbissima Christi mors pro salutare humani generis obita Ignatio semper obuersabatur; vicissim ille pro Christo per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties verò ingesta in illum conuitia & ludibria reputaret apud se; non modo rei atrocitate permouebatur vt multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tati sceleris auctorem acerrimè exardescibat: ac nisi cum cohibuisset existimationis ratio propter salutem aliorum, simulata dementia, ad plebem in se concitandam, nudus onustusq; cornibus, aut alio scædo corporis habitu prodire non dubitasset in publicum; & incessantes cœno vel stercore pueros, vocesque improbas, & spura, & omnes alias insanæ multitudinis contumelias libentissimè pertulisset. Sed quoniam eiusmodi nulla se dabat occasio; certè quod erat proximum sedulo faciebat, vt immortalia Domini beneficia in se, memoria coleret sempiterna; & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria querenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret. cuius rei vel hoc satis magno argumento sit. Inter ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio conabatur ab impuritate auocare, vt si qua ex ijs relipisceret, seque intra pudicitia septa recipere vellet; grandis iam natu vir, & præpositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, Christi causa non erubesceret. In quo cum admoneretur à quibusdam, frustra tempus ac laborem infumi, quippe insanibiles esse eiusmodi scæminas, ac licet in præsentia poenitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego verò, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnus dumtaxat noctis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantia prætium duxerim.

De ca-

*De caritate in proximos.**Cap. IV.*

EX hoc tam incenso in Deum amore, e-
 gregia nimirum illa caritas in homi-
 nes redundabat. quos quoniā pretioso
 eiusdem sanguine redemptos, ac proin-
 de carissimos illi sciebat esse, quidquid
 in Deum non poterat nullius egentem
 rei, omne id, ipsius gratia in proximos
 conferebat. Ut primū ē peccatorum cœno emer-
 sit, cō-
 festim ad cæteros ex eodē cœno extrahendos incubuit.
 atque ob id ipsum (vti supra dictum est) ingenti labore
 & incommodo litteris operam dedit; & in Societate in-
 stituenda nihil spectauit aliud, nisi vt errantes animos
 ad rectum salutis iter omni ratione reduceret. Barcino-
 ne, cū in grammaticæ studio versaretur, eodemq; tem-
 pore, animorum quoque salutem acerrimè procuraret;
 virginum quoddam collegium, cuius nomen consultò
 reticeo, soluta admodum disciplina corruptisque mori-
 bus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni stu-
 dio reuocare nitebatur; suadebatque illis præ ipuè fre-
 quentem vsum sacre Confessionis & Eucharistiæ. Quā
 ad rem, temporibus illis insolitam, quò facilius eas addu-
 ceret, præire ipsemet illis palam decreuit, adhibito ad id
 Puialto sacerdote; quo ipse ad confessiones utebatur, spe-
 ctatæ virtutis ac sanctitatis viro. Igitur ex eius manu cor-
 pus Domini cū subinde sumpsisset, fœminis ex odæo
 spectantibus; tam præclaro exemplo & assiduis hortatio-
 nibus incitatæ, pleræque ad salutarem pœnitentiam offi-
 ciumque traductæ sunt quod nefarii quidam amatores
 vbi sensere, aditumque sibi ad optata flagitia magis in
 dies obseptum videre; in extremam efferati rabiem, Igna-
 tium & Puialtum ex insidijs adoriri constituunt: ac die
 quodam ē templo redeuntem vtrumque fustibus ita ma-
 le acceperūt, vt Puialtus paulo post ē vulnerū dolore sit
 mortuus: Ignatius verò dies aliquot in lecto iacuerit.
 sed vixdum receptis viribus, nec alterius nece, nec suo

dd

malo

malo perterritus, ad instituta caritatis officia redijt alac-
 cer. cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obtesta-
 rentur amici, ne denuò in capitis discrimen daret sese:
 Quid mihi opratius, inquit ille, quàm pro Christo Do-
 mino, meisque proximis emori? Parisijs, amicum à tur-
 pi cuiusdam fœminæ consuetudine frustra sæpereuo-
 care conatus, cuius ille flagitij causâ vicum subinde pe-
 tebat, non longè ab vîbe positum, denique egressus ho-
 minis & itinera dissimulanter explorans, deterrèdi eius
 consilium tale commentus est. Stagnum erat propter
 viam qua transeundum erat illi de more; eò maturè præ-
 uertens Ignatius, tempestate perfrigida sese nudus aquis
 collo tenus immerisit: ibique salutare amico tetendit
 insidias. nam vt appropinquantem aspexit, Deum pre-
 catus vt ea res vtrique feliciter eueniret, horribili repen-
 te in aduersum intonuit voce: Quò, quò miserrime
 properas? non intelligis in quâto versère periculo? non-
 ne intentum in te diuinæ iustitiæ gladium vides? Perge
 porro, perge nefariam istam explere libidinem. Ego me
 hic tandiu tua causâ macerabo, quoad cœlestes iras
 meo malo auertam abs te. At ille subita voce perculsus,
 atque ad Ignatij aspectum veluti deprehensus, obstupuit:
 demiratusque caritatem viri, nec dubio pudore conce-
 pto, retulit pedem, & in posterum Deo adiuuante sese
 ab illa pestifera familiaritate continuit. Alius quidam
 Ignatij alumnus, præstanti vir ingenio, magnos in vir-
 tute processus effecerat, ac deinde (quæ humana fragi-
 litas est) labore victus, dæmone sollicitante, circumspi-
 ciebat fugam. quod vbi sensit Ignatius, varijs ad eum
 retinendum hortationibus monitisque incassum adhi-
 bitis, eò denique descendit, vt pro discipuli sanitate to-
 tum triduum omni cibo potuque abstineret, precesque
 cum lacrymis ad superos funderet, qua pœna, tamquam
 remedio, languenti animo applicito, resipuit ille, suum-
 que errorem gembundus agnouit; ac deinde in susce-
 pro genere vitæ cum laude perstitit. Parisijs, vt antea di-
 ctum est, deposita pecunia fraudatus à contubernali, sic,
 vt ad sese alêdum stipem emendicare deinde cogeretur
 - magno

magno studiorum detrimento; non modò iratus am-
 ro non est, verùm etiam insigni beneficio rependit in-
 iuriam. Cùm enim fraudator ille postea Hispaniam re-
 petens, graui morbo ex itinere implicitus, Rhotomagi
 substitisset (quæ vrbs tridui fermè iter distat Lutetia) in-
 grauescente valetudine paulatim ad omnium rerû ino-
 piam est redactus, cumque vt ignotus in alieno solo,
 spem nullâ subsidij cerneret, licet præterita meminisset,
 ac præclarè sibi esset conscius, quàm malè de Ignatio me-
 ritus fuisset; tamen tantam opinionem de eximia viri
 bonitate conceperat, vt non dubitauerit illum de suo ca-
 su per litteras facere certiorè: & aliquid opis ab eo sup-
 pliciter petere. Tum Ignatius, quasi hæreditas aliqua sibi
 obuenisset, sic alacer nulla interposita mora se in viam
 dat; Deum pro amici salute etiam atq; etiam obsecrans:
 quinetiam (quod longè mirabilius est) ad propitiandum
 illi numen, iter illud totum pedibus nullo prorsus cibo
 potuque, ingenti celeritate confecit. Urbem ingressus;
 conquistum hominem amicissimè inuisit, affectum se-
 mianimemq; sedulo ministerio recreauit. atque vbi mor-
 bo leuatus est, litteras ei commendatitias ad amicos in
 Hispaniam dedit; & mendicato ab se viatico instructû
 in nauem imposuit, cùm ille simul pudore gaudioque
 confusus, dexteram Ignatij tenens, Deum superosque o-
 mnes inuocaret ad gratiam illi pro se referendam, satis-
 que mirari non posset, senescente iam mundo, tantum
 caritatis exemplum in terris exsistere. Per idem studio-
 rum tempus, tametsi multum de spiritali functione re-
 miserat, numquam tamen potuit se continere quomî-
 nus ereptum ex litterarijs occupationibus quotidie tẽ-
 pus aliquod in proximorum salute consumeret. itaque
 & condiscipulos ad virtutem ac pietatem ex occasione
 incitabat: & ex collatitia pecunia multorum suble-
 uabat inopiam, & ægrotos visendo recreandoque
 humanissimè solabatur. In ijs cùm ad quemdam ad-
 iisset, graui & contagioso vlcere laborantem; & mi-
 nistrandi causâ, vt fit, decumbentem subinde attrecta-
 set, in discessu metus Ignatium subiit, ne ex eo contractu

dd 2

dexte-

dextera pestilentiam contraxisset: quæ suspicio cum sollicitaret hominem vehementius, eumque ab huiusmodi caritatis officio in posterum auocaret: ille cognita fraude confessum in semetipsum exarsit: dexteramque in os identidem inserens, increpuit ultro: Qui de vna manu tam anxius es, quid vniuerso corpori facies? Atque hac fortitudine & præsentem depulit metum, & ad eadem porro exsequenda pietatis opera sese vegetum atque hilarem præstitit. Atque hanc ægrotos adiuvandi consuetudinem non modo priuatus, ubicumque terrarum fuit, verum etiam Societati Præpositus diligentissime tenuit. Nam è nostris ut quisque in morbum incidere, cuiuslibet esset ordinis, & extemplo acciri medicum imperabat, ac nihil prorsus omitti eorum, quæ is præscripsisset, oppigneratis etiam, diuenditisque, si opus esset, lancibus, stragulisque, & cætera supellectili. Sanè, cum ex laicis adiutoribus quidam sæua conflaretur febris: ad eumque resocillandum delicatiori cibo opus esset, quidquid cum ulorum domi erat, denarios tres eam vnam in rem insumi iussit. ac resistenti paulisper obsonatori, nihilque præterea pecuniæ ad cæteros alendos superesse dicenti: Atqui nos quidem, inquit ille, valemus arido pane contenti esse poterimus. atque ita languenti cœmptum obsonium est. Ipsos verò decumbentes inuiscabat subinde ipsemet, confirmans vnumquemque verbis planè diuinis atque celestibus; dabatque operam, ut omni deposita sollicitudine, superioribus esse curæ se suamque salutem, sine ulla dubitatione sentirent. Homines vel de se ipso priuatim, vel de Societate cõmuniter bene meritos diligentissime coluit, nullumque in eos neque viuos neque mortuos grati ac memoris animi officiũ prætermisit. quippe non modo pro ipsorum salute Dominum per se suosque precabatur assidue: sed etiã, dum viverent, sæpe domum veniebat saluandi causa, eodemque adueniens ad se quanquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter: deque Societatis progressu, ac rebus præsertim Indicis, quarum ipsa longinquitas habet delectationem, pergebat amicissimè facere certiores atque

atque etiam, cum opus esset, quibus rebus poterat, benignè adiuuabat. Hieronymo quidem Arzio, Hispano doctore (qui cum erat ei magna necessitudo) non modò grauitè ægrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiã fide libus famulis destituto, probos & industrios è Societate viros ministrandi grãtia submisit. Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorè appellabant, vir non pietate minus, quàm genere nobilis, Collegio nostrorum hominũ constituendo Patavij, opimum sacerdotium eiusdem vrbis addixerat, dimidia tantum parte vectigaliam, sibi quoad viueret reservata. At verò Ignatius, ne se vinci pateretur officio; parentibus litteris cum vltro perpetuum sacerdotij administratorem declarauit; neque è vectigalibus attingit quidquam, nisi quod ab ipso Priore quotannis ad paucos è nostris alendos per eleemosynam præberetur. quinetiam eius fratris filio pensionem decreuit annuam aurorum ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquã admisit. ac cæteros item, quorum beneficijs prouocatus esset, eximio quodam studio & obseruantia prosecutus est.

Mansuetudo eiusdem, & comitas.

Cap. V.

Bomni fastu & moribus imperiosis vehementer abhorruit. vestigium in eorum acie cerneret nullum. & quod difficillimũ est, lenitatem ita cum grauitate miscbat, vt neque facilitas de auctoritate, neq; seueritas quidquam de suauitate detraheret. Parisijs per iocum inuitatus à nobili quodam, velle ne tudiculis ludere (quibus in oblonga mensa per angustum fornicẽ, eburnea pila traiecit) Ego verò ludã, inquit Ignatius. At enim qua sponsione, subiicit ille, qui pecunia carcas? Tum Ignatius: Hac sponsione, respondit, vt certo utique dierum numero tibi deserviam: verum tamen, arbitrato tuo, si viceris tu; meo, si superior ipse discessero.

dd 3

Cum

Cum ea conditio placuisset: Age sanè. in certamen descenditur. cumque nihil minus calleret Ignatius, diuinitus factum est, ut in singulos omnino tractus victor enaderet: subinde exclaimante aduersario, se meritò plecti, qui Ignatium provocasset: seq; diuinum iudicium prorsus agnoscere. Peracto deinde certamine, victum victor ab inanibus curis & occupationibus, in aliquot dies abductum, & sponione, spiritualibus exercitationibus diligenter excoluit: torpentemque situ ac delicijs animum ipsius, ad salutarem Dei metum, æternæque vitæ cogitationem excitauit. Venerijs Patavium pedibus cum iter haberet, domestica, eaque admodum attrita lacerata ob inopiam indurus, Iacobo Laine comite; pecunarius quidam puer, qui à via non longè armenta patcebat, conspectis e minus peregrinis, ad eos repente propius aduolat: habitusque fortasse nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemque licentius cepit illudere. cumque Ignatius vultu placido substitisset; conuersus ad eum comes: Quin, ait, acceleras gradum pater, teque istius pueri petulantie subtrahis? Immo vero, inquit ille, cur puerum oblata sibi præter spem hac tanta oblectatio ne fraudem? Itaque consulto etiam diutius hæsit in istidem vestigijs: ac se curiosius intuumdum ridendumque assatim proteruo adolescentulo præbuit: plus nimirum ex hoc qualicumque sui contemptu ac ludibrio hauriēs voluptatis, quam alij ex vulgi plausu fausta que acclamatione percipiunt. Atque hunc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita seruauit: ac satis constat, annis ipsis triginta, quibus Christum sequutus est, neminem prorsus ab eo fuisse nō modo contumeliosè tractatum, sed ne appellatum, quidem acerbius. Si quid præciperet, roganti erat propior quàm iubenti. Alloquendi verò ejus causa, nihil erat necesse tempus opportunum, aut molles captare aditus: qualibet adiißes hora, siue corpore melius haberet, siue deterius, prosperis æquè atque aduersis in rebus, & accipiebat benignè, & patienter adfuerat: vsque sine interpellatione audiebat: ac nullum quam-

quamvis infimæ sortis hominem stare coram se, nedū aperto capite patiebatur esse, nec modò ex destinato congressu, verum etiam ex occurſu fortuito, fratres ita lætis intuebatur oculis, vt vel ex hoc, insitam animo in omnes beneuolentiam satis ostenderet. Amicos præterea, tum domesticos, tum externos interdum ad prandium aut cœnam, siue, vt appellabat ipse, ad pœnitentiam inuitabat; nec repudiabat si quis ultro se offerret: quin etiam interuenientes cœnæ, vel in ipso iam exitu, nihilominus iubebat accūbere, & frustula panis ipse carpendo, & simulanda appetentia, conuiuium consultò extrahebat, quoad nouissimus quisque sine rubore aut sollicitudine, per otium absolueret. Si quis ab eo quidpiam, sibi alijsve peteret; vel dabat hilare, verbis etiam, quod aiunt, munus exornans; vel si abnucret, causas afferebat eiusmodi; vt ille sese contemptum nullo modo existimare posset. ac tanta ipsius erat in eo genere vel efficacitas, vel suauitas, vt qui ad eum legati à quopiam venerant, cū id quod volebant, minimè impetrassent, Ignatij rationibus interdum ita victi pacatique discederent, vt ultro ipsi mutata ratione, apud eos à quibus missi fuerant, ipsius causam pertinacissimè tuerentur.

Gravitas eiusdem, & in custodia disciplina severitas.

Cap. VI.

AB hac porrò comitate, quemadmodū austeritas, sic etiam leuitas omnis aberat & ineptiæ. Ita enim compositus fuit moribus, vt neque manum, neque oculum membrumve aliquod sine causâ & ratione moueret; & in statu, in cessu, accubatione, sessione, decorum teneret. Iam in loquendo fuit adeò consideratus & parcus, vt nullum planè verbum nisi consultò ac meditatò proferret. neque figuris vel amplificationibus utebatur, sed rei gestæ seriem, & rationum momenta sine furo exponebat. qua simplicitate plus valebat in persuadendo, quàm alij calamistris & lenocinijs. De se ipso, deq; suis rebus, nisi necessitas cogeret, vel Dei gloria

dd 4

postu-

postularet, nihil dicebat unquam. ab aliorum verò factis dictisque exquirendis, nisi ad suam curam spectaret, omnino abstinere. Consueverat etiam eos reprehendere, qui de soluta Ecclesiae disciplina, deque emendandis Principum moribus temere disputarent: quam tentationem se fugasse dicebat consideratione extremi iudicii, & eorum quae tali tempore à semetipso propriè exigenda forent. quae si pro se quisque reputaret, haud ita facile homines in aliorum vitam inquisituros. Denique tanta inerat in eius sermone prouiso, tarditasque longo usu parata, ut cum biliosus ac praeseruidus esset natura, pituitosus ob id ipsum ac lentus haberetur à medicis. Atque hi mores, cum admirabili vitae sanctitate coniuncti, incredibile est, quantum illi conciliarent venerationis. nam ut quisque intimus erat Ignatio, ita suspiciebat eum maxime. Ludouicum quidem Consaluum Lusitanum, qui domus Romanae minister aliquandiu vixit, magno rerum usu, magna prudentia virum, dicere solitum accepimus: antequam cum Ignatio coram egresset, praecellere sese vique de illo existimare solitum, qui tali Societati praeset. at verò, postquam ipso familiariter usus est, Societatem magnificere cepisse, quam Deus tali praeside ac moderatore donasset. Iacobus verò Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, ceterique Patres, quamuis humanissime cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reuerbantur, ut bene moratos vel parenti liberos, vel magistro discipulos, aditare diceret. Quod si quando (quod tamen per raro fiebat) rei necessitate coactus, vultum indueret seueriorem, & aliquem increparet asperius, tanta erat vis pondusque verborum, ut contra ne hincere quidem auderet quisquam, idque praesertim in causa viri cuiusdam insignis apparuit; qui cum turbulenter esset, quam ut cum diutius ferri oporteret, cumque eius animum Ignatius blandis monitis praecceptisque nequicquam sanare tentasset, ad extremum oratione conuersa, diuinam testatus iustitiam, ac coelestis irae minas intentans, tantum ardorem spiritus praese tulit, ipsi ut parietes rectaque non dubio

dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore perculsi qui aderant, illicò procumbentes, Dei pacē precibus ac votis exposcere. ipse verò qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatii sese cōfestim abiiecit, ac supplex cōfusa voce, culpæ veniā petijt, seq; posthac in officio fore pollicitus est. Continebat autē in disciplina cū cēteros omnes, tum eos maxime qui vel insigni eruditione, vel generis nobilitate pręstārēt: quippe quorū dicta factave ad exemplū in omnes partes valeant plurimum. Utū verò, vt omnium vitiōrum fomitem ac seminarium, in primis oderat? Itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cū ad ianuam alieno tempore confabulantes ē superiore loco aspexisset, illicò iussit aceruum lapidum in proximo situm, in summam ædium contignationem sine cunctatione transferre. eodē tertio post mensē cū ibidem iterum otiantes animaduertisset, illam ipsam lapidum congeriem, vt in eundem locum referrent vnde asportauerant, imperauit: amicē in super admonens, nihil in Dei famulatu periculosius esse desidia. Cū quendam in tradito sibi munere valde remissum atque oscitantem inuenisset; quæsiuit ex eo, cui nam in tali ministerio daret operā, Deo ne, an hominibus? cū ille se Deo vtrique deseruire dixisset: Plectēris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accuratē versanti, iure forsā ignouerit quispiam; at immortalī Deo ministrari negligenter, id verò nullo pacto ferendum est. Spectaculis publicis, quamuis alioqui licitis, vel etiam sacris, adesse nostros non ita facillē permittebat. quòd si qui, facta potestate, se ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, sine vllō arrogantiae seu leuitatis indicio modestiam ac submissionem tenere; cedere omnibus; & infimū semper locum (nisi aliter à circumstantibus cogerentur) eligere. Cū ē Romano ab se nuper instituto Collegio, adolescentes quosdam solutius in publico ambulantes vidisset; castigandos curauit palam, hortandosque graui oratione, vt quē haberent insitum animis pudorem ac verecundiam, cum externo item corporis habitu pręferrent: & quoniam Apostolo teste spectaculum facti essent

Sunt omnibus, cauere etiam atque etiam, ne superuacanea locutione, curioso oculorum obtutu, aliove incognito gestu motuue corporis, quémquā offenderent; præsertim cum eo de genere toto, multa cum precatione lacrymisque conscripta pulcherrima ipse præcepta paulo ante edidisset. Nihil noui moris in Societatem induci se inscio est passus: principijsque vigilanter & scripserit obstitit: quippe qui exempli vim nosset, & rerum incrementa fallentia. Quosdam, qui ad vineam iniussu luserant pila, laicum etiam saponem manus lauantiem, haud impune abire permisit. seditiosos verò, & alienæ laudis obrectatores, & rerum nouarum cupidos, non diu tulit: sed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & peiore loco positâ facere viderentur; si parû proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neque per ea tempora carcerem compedesve in Societatis moris induci permisit, negans, quod vinculis constringendi foret, eòdem esse ad nostrum institutum idoneos. itaque custodiæ loco ianuam ostentare consueuerat. acciditque aliquando, vt iusta de causa complures adolescentes exauctoratos vnâ dimiserit. atque huiusmodi fere (quod silentio prætercundum non est) è Societate pulsi homines, exitialem exitum sortiti sunt, satisque constat, alios inter symphoniam lasciue saltantes repente occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere periisse. In puniendo autem id sequebatur in primis, vt noxæ responderet animaduersio, & in suo quisque vitio plecteretur: superuacanea verba silentio; ignauiam labore; honoris cupiditatē ignominia lueret. ac ferme animaduersionū Ignatii gen^{us} erat illud: circulū humi describere, ex quo noxij ne iniussu excederent: colloquijs certorū hominum nominatim interdiceret; verberationes ad præfinitum temporis spatium iniungere: & alia eiusmodi. Noxas aut leuiore & quotidianas intelligo; cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam grauiore Ignatius minimè tolerasset. Solebat etiam fontibus, ad humilē mensam in triclinio accumbentibus, obiurgatorem inducere, infirmæ ple-

rum

rumque conditionis hominem, sed ingeniosum & acré, qui cunctis audientibus, vitia reorum increparet, exprobraretque religionis annos, & negligentiam: idemque cæteros carptim nec opinantes repente perstringeret; nimirum edomandæ superbix causâ, mentisque è pigritiâ veterno exciandæ. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirentur, quàm lenissimè operam dabat, vt suam ipsi culpam agnoscerent; atque vltro sibi met multam interrogarent: quæ tamen si grauior videretur, confessione contentus; ita moderabatur, vt multum sæpe de acerbitate minueret.

Eiusdem animi submissio, & quidnam de virtute Obedientie senserit. Cap. VII.

NEGABAT, suo quidem iudicio, quemquam probè intelligere quàm vehementer in se quisque diuinæ bonitatis operationem impediât: quantæ illius beneficia & dona per socordiam ignauiamque corrumpat. quo crimine sese accusabat in primis. atque ira de suis demissè & humiliter sentiebat, vt se mortaliū omnium infimum, & opis diuinæ maximè egentem putaret: sibi que cæteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamento fateretur esse. Priuatæ verò vitæ quanto desiderio teneretur, & initio declarauit in recusando magistratu; & deinde, cùm vt redigeretur in ordinem, aliusque sibi succederet, omni ope contendit. quòd tamen si consequutus non est, tamen obedientiæ studium quibuscunque rebus potuit, semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in verba præcipuo sacramento iurauerat, ita erat præsto, vt ad ipsius nutum sese paratum exhiberet confecta iam ætate, vnius baculi adminiculo, pedibus quocumque opus esset, peregrè proficisci, vel etiam nauigium ascendere planè exarmatū, seque eodem Pontifice iubente, mari ventisque sine ulla dubitatione committere. Quem ipsius animum vir qui-

quidam primarius cūm haud satis probaret, & in eiusmo-
di re consilium prudentiamque requireret; prudentiam
quidem, non obedientis, verū imperantis esse, respon-
dit Ignatius. Et sanè cūm in Societate nostra virtutem
hanc cæteris omnibus anteferet; tum nihil huic laudi
tam contrarium dicebat esse, quā in superiorum iussu
& consilio examinando moram, vel potius arrogāiam.
negabatque obedientis nomine dignum haberi oportere,
qui legitimo superiori non cum voluntate iudicium
quoque submitteret. Id enim demum esse Deo gratissi-
mum holocaustum, cūm omnes animi vires, ac præfer-
tim intelligentia & mens, quæ summum in homine ob-
tinent locum, in obsequium Christi coguntur. qui verò
inuiti ac dissentientes, actu exteriore dūtaxat, iussa præ-
positorum exsequerentur; hos inter vilissimā manci-
piæ, vel pecudes potius numerandos aiebat. Exstat eius
epistola ad socios Lusitanos in hanc sententiam scripta,
(qua nihil ego quidem in eo genere vidi subtilius) quā
qui accuratè perlegerit, facillè intelliget, quā iure Ignatius
tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuē
dū putarit. Quinetiā in sermone quotidiano sæpissimè
vsurpare consueuerat; qui ad superioris nutū, volūtatē
propensionē solūmodo, non etiā iudicii consensionem
accommodarent; eos altero tantū pede intra religionis
septa versari. Neque verò eiusmodi præcepta verbis tan-
tū explicabat ille, sed, quantū ei res & persona concede-
ret, etiā factis. Medico quidē, quoties ægrotaret, ita se di-
cto audientem præbebat, ut eius monita pro oraculis du-
ceret, ac quodammodo prudentiam penitus exuisse, &
omnem suæ salutis curam & sollicitudinē in eundē pro-
iecisse videretur. Cūm stomacho grauissimè laboraret
aliquando, ex nimio videlicet hepatis calore, ut supra di-
ximus; adhibitus medicus, quo domus eo tempore ute-
batur adolescente nec peritissimo; frigida corporis con-
stitutioni causam illicò tribuit. nec mora. quidquid ex-
cogitare potuit ad corpus & præcordia calcificiēda, præ-
scripsit, ac primū fenestras, foresque cubiculi, ne quid
afflaret auræ obsecrari diligenter iussit; deinde languen-
tem

tem multa sub veste continere sese; postremo quàm calidissimo cibatu, & exiguo mero, sed quàm austerissimo refici. quæ omnia Ignatius licet sibi, non leuibus argumentis, minimè accommodata sentiret, ac medicum ipsum nec litteratissimum, neque exercitatissimum sciret esse; tamen nec cum extremo quidem vitæ periculo, contra eius edicta nihil vniquam effatus est. Aestas erat summa: calores, vt in Vrbe maximè; ingenti stromatum pondere premebatur Ignatius: manabat è membris omnib⁹ tanta sudoris copia, vt culcitæ ac vestes maderent; ac nihilominus ex præcepto se intra calida fomenta cohibebat ægrotus. ardebat sitis; nihil omnino poscebat: discruciabatur doloribus acerbissimis, nullam edebat vocem; linquebatur animo interdum, neque tamen significabat; denique peruersa curatione cò adductus est, vt cū vltimum sibi discrimen adesse intelligeret, Societatis ad ministracione Patribus delegata, aditu cubiculi domesticos prohiberet omnes, vno excepto valetudinarij curatore: atque id demum exstitit signum, desperata iam valetudine, se ad vitæ exitum comparantis. Itaque Patres in re tam subita consilio habito, cū non deessent quī medici præsertim iunioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, ætate prouecta virum, & medicæ artis laude præstantem, extemplo acciri iubent. Is vt inspexit Ignatium, genusque & ordinem adhibite medicinæ cognouit; per summam indignationem vociferatur; hominem calore necatum esse: pandi conf. sim fenestras & ostia; leuari stragulis lectum; frigidæ haustus affatim dari æstuantī imperat: quæ res prioris medici inscitiam planè coarguit, siquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuerunt; & obedientiæ meritis Pater auctus, pristinam insuper valetudinem breui recepit. Rursus, cū ieiunia cineralia, seu Quadragesimam quamuis affecto corpusculo perseveranter nihilominus obsequassent; ipsa denique feria quarta sanctioris hebdomadæ, febri correptus est; nec dubitauit idem Alexander, quin totum id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca pulli gallinacci esum ad vesperam illi præscripsit, abiitque

que admodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tempore iussa facturus esset. redit deinde posttridie, quæritq; sollicitus, nū se refecit pullo. cū annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenuè id quod res est. Cōplures non custodita solemnī abstinentia, nihilominus hoc triduo in morbum incidere. quibus ego cū accersitus, carnīū cibārū indixerim, vix ægreque ab ijs impenetrari vt obtemperarent, propterea quod per hos dies carnilus vesci, nimis graue piaculum ducerent. tu contra, peractō iam pæne curriculo, ad ipsas metas meo monitu non recusasti desistere. hoc ego, Pater, satis mirari nō possum. Ad ea Ignatius serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediendum est, inquit. nec plura in eam sententiam effatus est. quo responso mirificè delectatus Alexander, & sanctitatem viri magis magisque suspiciens, totam rei gestæ seriem ipsemet mihi deinde narrauit. Atque ad sapientem hanc sanctamque stultitiam cœcæ, vt ipse appellabat, obedientiæ; suos, vt essent ad subita ac seria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & calicem tenens, cū ē vestitiatio pedem efferret, per nuntium ab Ignatio qui totā rem ē propinquo obseruabat, repente iubetur, sacro deposito ornatu, pallium sumere proeundi causa. Paruit ille sine tergiuersatione, ac palliatus Patri confestim apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine, sit ne ægrè passus, in procinctu iam ad immolandum, subitò se iuberi sacra deponere vestimenta, remque diuinam ommittere? Cū ille, se, ne tātulum quidem esse commorū affirmaret: Atqui me, scito (inquit Ignatius) non quò te in præsentia opus habeam, sed periclitandi tui obsequij gratia id fecisse de industria. & sic habeto; plus te sacrificio deferendo esse meritum, quàm si id ipsum, vt destinaueras, illicò peregisses: nam & si altaris mysterium tanti apud Deum est, quāti profectò est: tamen, vt scriptum legimus, melior est obedientia quàm victimæ. Quemdam etiam, cū maximè confessionē nobilis cuiusdā exciperet, consultò vocari ad se iussit. cū ille se peractō myste-

myſterio mox affuturum dixiſſet: accerſit cum denuò: at ipſe nihilominus conſentientis rogatu hæſit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne verò iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem: non quò illius tum quidem opera egeret: ſed obſeruantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat: cupere ſe, quemadmodum cæteræ Deo dicatæ familiæ, ex inſtituto aliæ paupertatem, aliæ ſilentium, aliæ pſalmodiam, aliæ denique aliud præcipuo ſtudio colerēt: ſic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreque parendi: & maximè proprium in ſigne noſtrorū hominum eſſe Obedientiam; quippe quæ, diuo Gregorio teſte, virtus vna, cæteras omnes animo virtutes inferat, inferatque cuſtodiat. Hiſce ergo artibus, & huiusmodi, ſubinde alumnos exercere conſuevit: vt ad quamlibet præſecti vocem, aut ſignificationem parari, vel inchoatum apicem in ſcribendo relinquerent: ſequè expeditos vbi opus eſſet, illicò ſiſterent.

Paupertas eius, & caſtimonia. Cap. VIII.

VOLUNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabat) ad extremum vſque conſtantiffimè coluit; nec modò ipſe proprium habuit nihil, ſed ne alios quidem, quā uis genere nobiles, ac delicijs olim aſſuetos, quidquam habere permiffit.

quinetiam quemquam è profeſſa domo apud Germaniam, Romanumve Collegium niſi admodum rarò & iuſta de cauſſa prohibuit veſci: quò nimirum, ſi opus eſſet, iurare verius poſſet, nihil omnino ad ipſam domum ex Collegiorū fructibus perueniſſe. Pauperē autē ſpiritu cum ſibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus uteretur, ſic eſſet affectus animo, vt inſtar ſtatue cuiuſdā videretur eſſe, quæ nullo pacto reſiſtit recuſarve, quo min⁹ oni quis pretioſo amiētū & ornatu cōfeſtim exuatur. Caſtitatis verò laudē Dei beneficio tantā adeptus eſt, vt ex quo die ſeſe in beatæ Virginis fidē ac patrociniiū cōtulit voto:

voto: nullam, ut initio dictum est, deinde quamvis præferuidus natura, carnis tyrannidem senserit. Porro in Societate nobilissimā hanc virtutem tanto studio custodiri volebat, ut nihil omnino neque in dictis neque in factis lascivum aut petulans appareret: ac quoad fieri posset, nostri cælestem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione seiuncti. Quinetiam in scholis Terentium explicari (ni perpurgatus esset) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanæ comœdiæ principem, vetuit nominatim, quod eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui; ne plus moribus noceret, quam prodesset ingenijs. ex quo facile existimari potest, in cæteris rebus quā acer & vigilans custos pudicitiae fuerit.

Aequitas animi, & constantia eiusdem.

Cap. IX.

DVERSUS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita versantur, animo fuit semper ita præsentī, ut nunquam vel à statu naturæ, vel à religiosi dignitate discederet. Romæ cum apud nobiles quosdam, ut solebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto iam sermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem insusurrat, lictores in domesticā suppellectilem à creditoribus immisos, cuncta miscere & euertere: vix ab eis impetratum sustinerent tantisper dum ipse tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: & inchoatam disputationem admirabili tranquillitate animi absoluit. Querentibus dein amicis quid subitæ rei accidisset: Noster, inquit, œconomus ad necessariam ædificationem ære alieno contracto, in præsentia soluendo non est. impatientes moræ creditores ad auferenda pignora ministerium forense miserūt. ij perturbare dicuntur omnia, sed me res non mouet.

nam

nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate cubabimus. vnum vereor, ne inter tumultum, cōmentarij de religione percant, magna cura & labore confecti. hos ego sanè velim saluos: cætera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum nostram aduolant, prædesque pro Ignatio facti, satellitum proteruitatem magno cōiutio cohibent. neque ea res cuiquam amicorum fraudi fuit: siquidem aureis ducentis ab Hispano doctore, cuius modò meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, postera die submissis, nullo ipsorū incōmodo æs alienum est persolutum. Suscepta negotia in finem vsque perseveranter vrgebat; neque verò, quos sibi socios expeditionū assumpserat, torpere patiebatur. Vbi necessarium iter, vel quid aliud grauioris momenti destinasset in diē certam, præsertim si postulare occasio, nulla vi tempestatis, aut alia quauis difficultate deterrebat, quominus ad constitutum tempus cogitata perficeret. In adeundis principibus viris, quod ille necessariò & sæpe faciebat, cunctas aulæ molestias, & indignitatem, & aulicorū contumaciā deliciasque vorabat alacritate mirabili. acciditque aliquādo, vt aditu exclusus, commodā admissionem horas ipsas quatuordecim ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliarijs etiam adhibitis, decreuisset; haud ita faciliè se ab eo deduci patiebatur. Ad Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuuandam, statuerat ne quis ex alijs ordinibus, quāuis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur. quinetiam si quis per imprudētiā irreperat, qui vel diem vnum in alienis castris fuisset, contra nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicisque gratiosis, remittebat ad pristina signa, vel si minus parceret, certè è Societate pellebat: ne cæteri nimirū ordines de nobis conqueri possent; aut Societas quasi quoddā perfugium desertoribus esse putaretur. Neque minorem animi fortitudinem præstitit in ijs tuendis, quos, probato ipsorum spiritu & vocatione, in Societatem adscripsisset. quorum constantia cū à

pàrentibus (vt fit) per amplissimos etiam viros acerrimè interdum oppugnaretur; Ignatius, vbi opus fuit, coram summo ipso Pontifice, suorum causam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, sine vlla dubitatione metuve, non solum defendit, sed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius I I Pontifex maximus festiuè adponebat, ne cum Ignatio contenderent; vñq; ni vellent è certamine victi discedere. Cùm lege cauisset ne quis è nostris vel exsequiarum, vel sacrificij, vel cuiuspiam omnino ministerij nomine pecuniam aut elemosynam vllam acciperet, nedum cogeret: eam ipse legem diligenter sancteque in omni vita seruauit: neque commisit vnquam, vt fidem suam, in rebus præsertim sacris, temerè obligaret: vel (quod vitadum est maximè) specie pietatis quæstum facere videretur. quo in genere illud insigne memorant. Grauitè ægròtabat ætate iam deuexa, idem Hieronymus Arzius, ad hunc, visendi causa (fuit enim in colendis amicitijs diligentissimus) cùm venisset Ignatius, hominemque benigno & spiritali alloquio recreare conatus esset: ille de futura vita sollicitus, aureos ducentos ad piacularia sacra pro se facienda sudario inuolutos institit Ignatio obtrudere. quos cùm obfirmato animo reieccisset Pater, quòd diceret se alieno periculo doctum, ab huiusmodi conuentis iam pridem abstinere, neque plus oneris velle suscipere, quàm quantum præstare cum fide posset: admiratus ille sanctimoniam & integritatem viri, eam ipsam summam paulò post ad eundem sine vlla conditione transmisit. Tum Ignatius sponte complures hostias ad expianda amici peccata decreuit: neque in officij & caritatis certamine vinci se ab laico passus est. Pacem & concordiam (quoad officium & Dei gloria pateretur) non modò cum suis, verùm etiam cum alienis omni cura studioque retinuit semper; & cauit, ne, aut per se, aut per suos factò dictove quemquam offenderet. Cùm Martinus Olaius, qui collegio Romano annos aliquot magna cū laude præfuit, excellenti vir ingenio doctrinaq; theses aliquot de more proposuisset, in quibus erat caput de Immaculato, vt
appel-

appellant, Conceptu beatæ Virginis; licet ea de re Ignatius pro sua egregia in Deum & Virginem pietate minime dubitaret, tamen ne Fratres Dominicani, qui ad disputationem inuitabantur, id ægrè ferrent, seque nominatim prouocari putarent, (contrariam enim sententiam auctore D. Thoma tuentur eorum plerique) eam thesem induci tollique omnino imperauit. Anno Christi nati M. D. L I I I. cum Societas in Hispania, DEO adiuuante, maiorem in modum cresceret; grauius in nostros crimina repente conficta ab iniquis, & Exercitiorum spiritualium præcipue liber in suspensionem apud sacros Inquisitores magno apparatu artificioque vocatus est. quo nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio fuere, ut se suosque omni opertueretur; accusatorum calumnias & improbitatem in tanto præsertim suæ existimationis ac famæ periculo redargueret. At ille, conscientiaæ testimoniis ac Dei bonitate subnixus, nihil extimuit, relique totam sine vlllo tumultu magistratibus cognoscendam reliquit. quorum opera, & veritas breui paruit omnibus, & ex eo tempore Societas in iisdem prouincijs feliciores in dies habuit progressus. Nec minor anno insequentis in nostros qui in Gallia versabantur, procella defæuiit. Siquidem graui ab aliquot illustribus Theologiarum doctoribus, decreto proposito, vsque adeo lacerata ac tantam in inuidiam adducta Societas est, ut eam non modò profanum vulgus, verum etiam concionatores ipsi quotidianis probris & conuitijs è superiore loco proscinderent. Ei decreto criminibusque scripto refutandis cum se aliquot è nostris Ignatio paratos offerret; ac res indigna, minimeque toleranda cunctis videretur esse; verbis ex Euangelio desumptis Ignatius: Pacè, inquit do vobis: pacè meà relinquo vobis: neque certamè cū aduersarijs vlllo pacto suscipi est passus, quòd diceret, proculdubio fore, ut ipsa dies & nostrorum innocentià satis probaret, & inimicorum cogitationes & consilia frangeret: id quod non ita multo post, Dei beneficio est factum: nam & accusatio tota breui cōseaut, & ipsis criminationibus illustrata Societas radices in ijs regionibus egit altiores. Admira-

bilem verò facilitatem, vel potius animi altitudinem Rōmaz ostendit Pater in acerbissimis vicini cuiusdam iniurijs perferendis. namque is, vt nostros in proximam sibi domum immigrasse cognouit; cū Ignatium sociosque, vt alij multi, sine causa pessime odisset; vna re valde lætaturus est, quòd vendendi suas ædes, quippe nostris valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclaram sibi occasionem oblatam putaret. Ergo, vt peregrinum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, varijs artibus patientiam hominis exercere constituit. ac primū in atrij cuiusdam interiacentis, quod finibus nostris contineri constabat, possessionem impudenter inuasit: neque tamen Ignatius eam rem iudicio persecutus est. In id atrium deinde pauones, & alia demisit atrilia; quæ obuersis in eam partem cubiculis nostris molestissimo clangore diu noctuque obstreperent: nequaquam exposculauit Ignatius. eidem, triclinij parietes in eam partem luminis causa perforare volenti, per summam contumeliam restitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipsum cæco aliquot annos triclinio est vsus. Cū hæc maximè ageret vicinus, vtrò Ignatiū ac socios tota Vibe institit criminari, bipedumq; nequissimos & cupidissimos dicere, qui in alieno solo, non contenti malè parua ingenti pecunia, domibusq; per falsam religionem occupatis, possessiones in dies continuare, seq; ipsum patrijs ædibus parè per vim exturbare cōtenderent. Quæ res cū delatæ ad Ignatium essent, non modò sedato animo tulit, vt cætera, sed etiam ex eo die Dominū deprecari pro aduersario cepit ardentius. Denique cū ille diuturna importunitate nostros ad quālibet iniquum pretium perduxisset, & piorum subsidij domus tandem esset cōempta; ita ex ea migravit, vt, quasi mox æquanda solo esset, sic omnia inde ferramenta, fores, fenestrarum obices, atq; adeo elaborati lapidis quidquid potuit, secum asportauerit. neque tamē grauius eade re questus Ignatius est. neque tali homini, aut vlli omnino mortalium vlllo vñquam nomine litem intendit. Neque verò ab hominibus tantum, sed etiam ab ip-

sis

sis pæne temporibus, inuictum animum præstitit. siquidem nulla vnquam vel domestica inopia, vel publica annonæ caritate adduci potuit, vt contra Christi consilium de crastino sollicitus esset; aut, qui nomen Societati profiterentur, modò ad institutum idonei forent, eos, quamquam ingenti pressus familia, repudiaret. Atque hoc, eò magis homines mirabantur, quòd illo ipso tempore viri locupletes ac principes, inopiæ metu, multos è domesticis conuictoribus non sine rubore dimitterent. Itaque cum ex Ignatio quidam è familiaribus pro amicitia sciscitaretur, quid ita alij diuites & pecuniosi, in tantis annonæ difficultatibus familiam sumptusque minuerent; contra ipse nullis vestigalibus, nullo certo reditu fultus, eamdem augetet? Non satis attendis, inquit ille, quæ sit vis ac natura virtutis illius, quam in Theologicis virtutibus secundam Apostolus numerat; cui, certis & exploratis in rebus locus esse quì potest? Spes enim, vt idem ait, quæ videtur, non est spes. nam quod quis videt, quid sperat? Neque verò timendum esse, ne qui aues celi pascit, & agri lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ neque serunt, neque nent, neque in horrea congregant; idè suis operarijs in Ecclesiæ vinea nullo stipendio laborantibus, necessaria ad exigendam vitam alimenta deesse patiatur. Quod ille videlicet cum iam inde ab ipsa conuersione multis documentis præclare didicisset; tum verò post suscepta Societatis gubernacula, magis magisque experiebatur in dies. quo in genere, ne sim longior, nonnulla subnectam. Cum in sumptus quotidianos aliquando esset opus præsentì pecunia; atque ad nescio quid cõmendum Ioannes Cruceius rei domesticæ curator exisset, incerta etiam tum luce quidam ei repente sacculum auro plenum obtulit, ac nihil effatus, illicò sese è conspectu proripuit. Ioannes verò, quæ erat simplicitate, vt auri speciem vidit, illusionem ac præstigias diaboli suspicatus, in proximam ædem beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiens, diuinam opem suppliciter implorauit. domum deinde regressus, pecuniam inspectâ, & forma & materia probam repperit: Deique clemen-

tiam ac benignitatem admirans , in ea quæ destinauerat, sine cuiusquam damno vel molestia insumpsit. Idem , cum in magnis rei familiaris angustiis Deo superisque in Laterano supplicasset; in reditu ad Colossicū theatrum illi subito vir quidam ignotus aureos centum in manum dedit, ac statim apparere desijt. Quare Iohannes non tam Jactitia quàm horrore peresus , pecuniam domum attulit. Ignatius verò gratias quidem egit Domino , sed talibus iam pridem assuetus, nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pecuniæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum nescio quid exquirat in aëcula tomento scrutisque vilissimis plena; nihil minus opinanti venit in manus chartaceum inuolucrum aureis refertum ita nitidis atque micantibus, ac si tum primum ex officina prodirent : quo tam insperato subsidio præsentī egestati peropportunè subuentum est. Quodam die sub vesperam, cum domi panes, vinum , ligna penitus defecissent; postidie manè, præter omnium expectatōnem, à nobili matrona vehes lignis onusta submittitur. ea ligna dum in cella vinaria, vt fit, condit ianitor; ianuā domus patentem reliquit imprudens: recordatus deinde, cum ad occludendum accutrisset, repente modios aliquot frumenti, & vini cadōs in ipso vestibulo reperit: neque adhibita quantauis diligentia vñquam rescire potuit , quis ea dona misisset . Hæc igitur & alia eiusmodi subinde accidebant , quæ politico supercilio rem æstimanti, friuola cupiam fortassè videantur, sed certè & paternam in famulos, Dei prouidentiam satis declarant; & Ignatij securitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ, vel temeritatis infamia vindicant.

Eius

Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.

IN consilio capiendo, & rebus geren-
dis, cum Deum semper, ut dictum est,
accurata supplicatione consuleret, tū
verò (quòd mirum fortasse cuiuspiam
videatur) non pietatis gustum, sed ra-
tionis ductum præcipuè sequebatur:
v. nō rationem spiritus dulcedo præ-
iret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maxi-
mè belluis homines antecellere, quòd hi ratione utan-
tur, illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quo-
ad fas esset, omnes artes & humana præsidia sic adhibe-
bat, quasi omnem spem in ijs repositam haberet; rursus
ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac si nihil omni-
nò in rebus humanis opis aut perfugij collocaret. atque
hoc pacto (quòd longè optimum ac perfectissimū est)
prudentiam cum pietate iungebat; ipsaque negotia tan-
quam onera paribus examinata ponderibus, quamvis
difficili ac lubrico itinere ad optatos plerumque exitus
perducebat. Ad consultandum autem, illud observabat
in primis, ut in quaque re semper eius rei peritissimos ad-
hiberet. qua communicatione ac lenitate nimirum affe-
quebatur, ut & rationes iniret optimas, neque in arte sua
se quisquam ab eo vel præteritum, vel contemptum,
iure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus, vide-
bat etiam atque etiam, ut vniuscuiusque dignitatis, æta-
tis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisauren-
sis, qui ante aliquot annos mortuus est, egregia pietate
& virtute presbiter. is, cum tres minores natu germa-
nos fratres ad Societatem suis adhortationibus perdu-
xisset; cum semper Ignatius adolescentulis loco paren-
tis ac præsidis voluit esse: neque de ijs grauius quidquā,
nisi ex illius auctoritate ac sententia statui passus est. Ad
officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum
viris principibus transigenda, viros eligebat, rerum
usu ac dicendi copia præditos; atq; ijs ita vel scripto, vel
verbis mandata dabat, ut liberum ijs omnino relinque-

ret, cum in rem praesentem venissent, suo ipsorum arbitratu cuncta ex re, & ex tempore moderari. Idemque sub vesperam ad se redeunti cuiuspiam ex ijs, cum rei gestae rationem ab eo reposceret, primum omnium: Satin? (aiebat) ex animi tui sententia? quae liberalitas hominis, & ipsi causae proderat multum; & suorum illi mirè deuinciebat animos: & eosdem ad exequenda negotia perquam alacres promptosque reddebat. Anno post Christum natum MDLIII. cum ad res in Lusitania componendas Michaelem Turrianum legaret, haud ita pridem in Societatem admissum, licet ei varias praeciputiones ac monita ediderit consignata litteris; tamen cum probè nosset fidem ac prudentiam viri, non modò permisit, ut cum in prouinciā am peruenisset, suo arbitratu consilia rebus aptaret; sed etiam permulta ei dedit folia pura, suo munera chirographo, quibus ille prout opus esset, quidquid videretur, inscriberet, ac deinde obsignatas epistolas cuicumque expedit, ipsius nomine redderet. atque hanc consuetudinem laxè cum procuratoribus ac nuntijs agendi, semper magno cum emolumento retinuit. Quin etiam praefectis inferioribus minimè malignè suū cuique ius ac potestatem impertire consueuerat: cauebatque diligenter, ne, quae per eos agenda forent, usurparet ipse; vel ea re quidquam omnino apud subiectos de illorum auctoritate vel existimatione minueret. Verum tamen ijs ita laxabat habenas, ut easdem adduceret, quoties vellet; nec non in eorum instituta, moresque & administrandi genus dissimulanter inquireret. Exstat epistola ipsius ad Praepositum prouinciæ Lusitaniæ, in hanc sententiā scripta; cuius mihi partem hoc loco inserere visum est: Neque verò Prouincialis aut Generalis Praepositi officium est, inquit, minuta quæque, ac temporaria praesertim, in administrando sectari: sed cum ad personæ dignitatem honestius, tum ad tranquillitatem animi et utius est, ea praefectis inferioribus delegare, & rei confectae rationē ab eis deinde repetere. Equidem in meo fungendo munere id ipsum sequor: atque huiusce consilij maiorem in dies fructum capio, quippe cum & labore & sollicitudine

dine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoque val- «
 de sum auctor, vt curas & cogitationes tuas defigas in «
 cōmodis & salute potissimum vniuersæ prouincię: & in «
 rebus quidē singulis ordinandis ac disponendis, cū opus «
 est, & ipse versare, & hominū tuo iudicio peritorū sentē «
 tiā exquiras; cæterū ab iisdem rebus per te curandis trāsi «
 gendisque vt plurimum abstineas, sed instar excelsi cu- «
 iusdam motoris, orbes tibi subiunctos æquabiliter & «
 cum grauitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proximi- «
 mis caussis, propria cuiusque effecta proueniant: quòd «
 si feceris, & plura, & magis tuo muneri conuenientia, si- «
 ne tumultu ac trepidatione cōfeceris. Præterea illud est «
 in hac ratione commodi, quòd si quid in agendo peccet- «
 tur, eius peccati præstat in tuis administris, quàm in te «
 residere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipsi de- «
 liquerint, corrigi abs te, quàm si tu erraueris (quod per- «
 facile est singula curiosius persequēti) te ab inferioribus «
 emendari. Quod reliquum est, nobis Dominus IESVS «
 CHRISTVS, ad ipsius voluntatem & clarè intelligē- «
 dam, & ritè exsequendam pro sua benignitate lumen ac «
 vires impertiat. Romæ xi. Kalend. Ianuarias MDLII. «
 Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam instinctu «
 planè diuino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes «
 plurimum aiebat valere. Primū, quòd inferiores præ- «
 fecti, quòd plus credi sibi, & quòd liberalius tractari se vi- «
 dent, cō libentius, ne videlicet humanitate vincantur, vl- «
 trò ipsi cum superiore communicent. deinde, quòd mul- «
 to acrius ac studiosius versentur in opere: nam vt quis- «
 que maximè suum habet negotium, ita summā in eius «
 procuracione vigilantiam præstat, accedit, vt maior sit «
 in dispiciendo ac statuendo claritas, maius auxiliū Dei, «
 quippe sicut in rebus communibus, cum vniuersali præ- «
 posito numen cæleste præcipuo fauore conspirat; sic i- «
 dem proprijs cuiusque præfecti muneribus, suo quodā «
 ac peculiari munere assistit. quorum si facultas & aucto- «
 ritas à superioribus nimis arctè circumscribatur, & quæ «
 per hosce tractanda sunt, illi suscipiant; primū ipsa «
 diffidentia odiosa est, &, vt in alienis quodammodo re- «
 bus,

bus, continuò languēscit industria. deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris ille, de quo dictum est, diuinæ gratiæ quasi concursus amittitur. præterea, cū ad rem bene gerendam, & facultas & scientia necessariò requirantur; scientia plerumque inest ei, qui rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam oculis. huic si minuaturs, & superior ipse, causa nō æquè bene cognita, rei transigendæ se immiscet; ingenti prorsus malo potestas à cognitione sciungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu suspiciones, discordiæ, rixæ, cū rectores & curatores non contenti suo munere, alter in alterius partes inuadunt: perque summam confusionem tollitur discrimen officiorum, & ordo ille, quò nihil est in hac rerum vniuersitate præstantius. Ad hæc, ubi is qui destinatus est quopiam, certis alligatur præceptis, rarum est vt quidquam è sententia possit efficere. magna enim consilij pars est in tempore, & nouis quotidie casibus interdum ipsa negotiorū species immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus hæret, dum fluctuat apud se, dum cogitur ad absentes referre; interim, irreparabili sæpe damno videlicet, occasionis præteruolat opportunitas. Quæ cū præclare Ignatius nosset, cum suis adiutoribus procuratoribusve, nisi si res aliter postularet, ea quam dixi facilitate utebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque actionibus voto respondebat euentus; & tanta erat ipso regente concordia, is ordinum consensus, vt societas tota vno eodemque spiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & caritatem suorum erga se, non solum affabilitate, mansuetudine, cæterisque virtutibus, verum etiam industria quadam alebat: cauebatque, diligentissimè, ne quid admitteret, cur eorum quispiam ab illo se minus vel diligi, vel probari putaret. quòd in creando primùm Generali Præposito seruauit, vt dictum est; ac deinde retinuit in sufficiendo sibi, cū ægrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt item supra dictum est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adisterent, quam nominationē

ad

ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse appellando, cæteros ad eiusmodi munera minus idoneos iudicasse videretur. Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum esset; eius invidiam ad inferiores administratos reijcere solitus est, ipsis videlicet non inuitis, communemque parentem piè ac religiose tuètibus. Qui hominibus cum potestate præsumt, hos cum aliæ fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo sanctus Bernardus ad Eugenium: Est item vitium, inquit, cuius si te immunem sentis, inter omnes qui cathedras ascenderunt, sedebis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque leuasti te supra te, iuxta Prophetâ. Facilitas credulitatis hæc est: cuius callidissimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis cauisse versutias. Ab hoc igitur scopulo, sicut à cæteris, magnopere Ignatius declinabat: quippe satis ad omnem animaduersionem ipsa varietate suorum temporum eruditus. ac delatoribus ita vnam aurem præbere consueuerat, vt semper alteram reo reseruaret absenti. Quin etiam accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oculos, vultusque omnes attentè obseruabat: crebrisque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem: totam deinde rem; si opus esset, per se & per idoneos viros omnibus vestigijs indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatque non modò ne quemquam damnaret indicta causâ, verùm etiam vt ne quid omnino præiudicati ad causæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præsertim grauioribus, obseruabat interdum, vt accusatorē iuberet sua manu scribere, quæ deferret: primū quòd hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligeret, & stylum quàm linguam longè facilius contineri: tum etiam, vt si quod mendacium, vt sit, tempore procedente exstitisset, id, ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset. atque hoc temperamēto fiebat, vt neque si quid grauius accidisset, ignoraret Ignatius, neque innocentes per calumniam aut per factionem circumuiciri vel opprimi sineret. Idem omnes reipublicæ partes vigilanter curabat; neque mittebat

(in quo

(in quo grauiter à magistratibus fere peccatur) vt dum vnā amplecteretur, defereret alteram. Verū tamen præcipua quadam fuit obseruatione in hominibus ad Societatem adscribendis. quam ille rem tanti momenti ducebat esse, vt cū alioquin è custodia corporis euolare quàm primum optaret, hanc vnā ob causam in aliquot annos propagari sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinij formula ac disciplina, ad Societatis vsum & institutum probè constituta foret. Tyrones autē ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore magis ingenij, & rerum gerendarum adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eundem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quod si quis bardum quempiam eo nomine obtruderet, quod ipsum vtique è sæculi naufragio diceret euasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminē affirmans è Societate IESV dicendum esse, qui ad suā vnus, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat operam vt quàm plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantum ad suauem quemdam sensum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur) sed ad veras, ac solidas virtutes erudiebat: ac præsertim (quod sæpe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis cæteroqui laudabilis amorem tamquā ad scopulum adhærescerent, sed ab omni alia cupiditate, vel etiam propensione soluti ac liberi, ex vno tantum superiorum nutu ac voluntate penderent: neque assuescerent additos eorum sensus exquirere, vel imperitia sciscitari; vel quem, quibusve de causis, iidem aut supra cæteros tollerent, aut etiam infra, suo arbitratu deprimerent: sed illis omne iudicium & consilium à superis datum; sibi simplicitatis & obsequij gloriam esse relictam putarent: essentque proinde ad omnia quamuis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbenignè audiebat: ac solabatur verbis humanissimis. atque etiam diligenter curabat, vt salua religionis disciplina, & Præfectorum dignitate, vnicuique satisficeret.

fieret. Neque verò minori vigilantia & feueritate Præfectos ipsos quàm reliquos omnes in officio continebat; quin etiam tanto plura maioraque ab illis, quàm ab his exigere solitus est, quanto superiores inferioribus, gradus & virtutum insignibus antecellunt. Idem, in respondendo agendoque, simplicitatem ita cum cautione coniunxit, vt satis appareret, alteram alteri non modò impedimento non esse, verum etiam ornamento atque præsidio. Suspensa, vel ambigua, vel obscura verba, perplexum de industria incertumque sermonem; vti barbaras artes; & subdola mendacij tegumenta, fideique ac societatis humane perniciem, semper est detestatus: ac suo monstrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interfit.

Eiusdem ratio proximos adiuuandi.

Cap. XI.

IRAE fuit solertia in sollicitandis mortalibus, & à diaboli seruitute ad Christi Domini obsequium traducendis. ac quibus artibus dæmon ad animarum perniciem vtitur, easdem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum salutem ac beneficium transferencebat. Voluntates ac naturas eorum quibus cum ageret, festinè odorari; ambitiosis splendida, avaris vtilia, voluptuosis iucunda proponere; & suo, quod aiunt, hamo vel esca quemque piscari. Iam in congressu, maximè Principum, id obseruabat in primis, vt sermonis initia illis daret, extrema reseruaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis ineptè vel ad satietatem ac fastidiū ageret. Tristem verò & horridam sapientiam (vtiq; postquam in lucem hominum prodijt) semper vitauit: cūque philosophiæ nomen ipsum, intelligeret, etiam si modestè tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitæ, rarum aut notabile conspici voluit: ac semper sese, quibus rebus honestè ac religiose

giosè potuit, ad communem consuetudinem accòmmodauit; neque cômiserit, vt quòd ipse non faceret, id in alijs reprehendere putaretur: prorsus, vt eius mores primâ fronte, vel eminus intuenti, vnus aliquis è populo videretur esse: verùm quò propius illum inspiceres, quò diutius ac familiarius vterere: cò magis præstantiam virtutesque viri, tanquam odorem ex affrictu sentire, atque id ipsum est causâ, cur nostris nullam in vestitu ornatuue, religionis iniunxerit notam: sed quò facilius in hominum cœtus & consuetudinem irrepererent, ac tempestiujs colloquijs vnumquemque adiuuaret; vbicumque gentium versarentur, quàm modestissimo eius gentis habitu iussit incedere: neq; vllū dare signū animi à sensu còmuni vel ab humanitate abhorrentis. Idē valde vituperabat moderatores animarū eos, qui vel vna eademq; via, ac fermè q̃ ipsi tenuissent, cæteros etiā ad studium virtutis conarentur adducere; vel, dūtaxat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, formandum regendumque susciperent: sed ipse nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, vt à singulis quod dabatur acciperet: & quos ad cōsilia Christi prouehere non posset, certè ad præcepta sensim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola nō tantum rectas & fructuosas arbores, sed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit: easque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus vmbra cælum aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum: sic ille, rerum difficultate nequaquam exterritus, dispiciebat in primis quod ingenium qua ratione tractandum esset; ijsdemque sæpe morbis, pro varietate naturæ, non diuersas modò, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere cōsueuerat. Quòd si quem, omnia expertus, tamen è cœno peccatorum extrahere nequiuisset, non ideo contrahebat animum, vel, se angori dabat, quasi oleum & operam perdidisset: sed conscientix & officij fructu contentus, acquiescebat in alto Prouidentix diuinæ consilio. De spirituum discretionē (quam ille scientiam habuit maximam) deq̃ue moderandis affectibus,

multa

thula præcepit egregiè: quæ quoniam exstant scripta (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingerantur.

Vita eius quotidiana, & domestica.

Cap. XII.

SOCIETATI Præpositus, de uexa-
iam ætate; viuendi priuatim hanc fec-
mè normam tenebat. Manè, vt pri-
mum cuigilasset, certum tempus da-
bat precationi, & contemplationi bo-
norum cœlestium: deinde, si sacrifi-
candum illi esset (quod munus prop-
ter summam animi attentionem, & corporis imbecilli-
tatem, sæpe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperâ
pridie, ad Urbis consuetudinem ordinato, & accuratè
præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda so-
rent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum
adstante, contra morem Hispaniensem elata pronun-
tians voce. vsque adeo Ecclesiæ Romanæ ritus omnes
& cæremonias adamauerat. A psallendo, quamquam ia-
uitus abstinebat, quòd ei propter vim lacrymarum, &
frequentem ecstasim qua corpus mirè affligebatur, eius-
modi officio summus Pontifex nominatim interdixe-
rat. A sacro, si cuius negotij causa prodeundum esset,
comite vno prodibat: si minus, admittendis audiendis-
que vel domesticis vel externis operam dabat, serena pa-
rique semper, vt diximus, fronte: minimè suspiciosus il-
le quidem, aut timidus; attamen apprimè circumspè-
ctus ac prouidus; vt illi non faciliè quisquam posset im-
ponere. Actiones autem omnes, è diui Basilij præcepto
condiebat tacitæ precationis sale: seque ipsum, vt dictū
est, excutiebat subinde, ne quid labis ex quotidiano mor-
taliū rerum usu contraheret. A prandio, post gratia-
rum actionem, remissionis causa, de rebus haud ita se-
rijs molestisve sermones habebat iucundos; qui tamē, vt
plurimum, ad agendi & gubernandi scientiam facerent.

Inde

Inde vel actibus publicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat. ac multa etiā, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse. tum, si hora suppeteret, suorum acta recognoscebat. à cœna verò, insequentis dici negotia disponebat; accersitisq; ministris, vel procuratoribus, sua cuique separatim dabat mandata; deinde cum eo quem sibi à secretis elegerat, per otium agebat: eo demisso, ad multam noctem solus inambulabat innixus baculo, maiorem in modum attentus meditantique apud se: postremò, quod supererat temporis, necessariz tribuebat quieti: id erat spatium horarum circiter quattuor. Cubiculo vsus est perangusto ac tenebricoso: cuius formam nec successores quidem adhuc, religionis, utputo, caussa mutarunt. cibi potusque fuit adeo parvus, ut gustatum funditus perdidisse videretur: nisi si quando pauculis vesceretur castaneis, quibus patrio more puer olim assueuerat. nulli umquam ferculo quamvis famelicus ac ieiunus, arrisit: nullum edulij vel condimenti genus cuiquam indixit: nihil umquam inter edendum est questus: licet per adiutorum igneitiā incuriamve cibaria malè cocta conditaque: vinum etiam fugiens aut acidum præberetur. nihil denique sibi propriè apponi voluit umquam: & grauius administrum aliquando puniit, quòd vix racemum vni sibi præter cæteros attulisset. quæ sanè peritus rerum æstimator haud ita leuia duxerit, si hominis vel ætatem ipsam, cui multa datur, vel infirmitatem valetudinis plura imperantem, vel denique summam inter suos potestatem & licentiam, ut ita dicam, suo arbitratu viuendi, consideret. Munditias in victu cultuque dilexit: sed faciles, & nequaquam exquisitas; cuiusmodi & viatorem, & Christi famulum decent: placuitque ei semper, ad alliciendos præsertim homines, ut dictum est, non incompta frugalitas. Ac de Ignatio quidem (quòd me non fugit) alia id genus multa narrantur: verum singula persequi necesse non est, tantum ad viri mores virtutemque intelligendam, hæc pauca libauimus.

Pieta-

INTER ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inserviebat, nō exiguam partem curarum alijs quoque rebus impertijt, atque ijs maxime, quæ ad salutem & commodum populi, atque ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinerent. De curan-

dis ægrotis, & pœnitentiæ sacramento, Innocentij tertij Papæ lex est: Aegrotos nisi peccata ritè confessos, à prima inspectione medici neve adeunto, neve curanto. Ea lex cùm ipsa desuetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius vt salutaris illa consuetudo, longo interuallo reuocaretur; visendi tamen spatio in alteram vsque vicem extracto: qua moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitia capitisve periculo dissidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac sustentandas dividere consueverat: sed cùm crederet numerus; ne cui grauior esset impensa, locum iisdem recipiendis alendisque publicè parare constituit; suumque consilium impertijt primoribus ciuitatis. quibus rem ita probantibus, vt nemo tamen se profiteri vellet tam gloriosi operis principem, hanc rationem Ignatius iniijt rei ad exitum perducendæ. Ex area templi nostri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiusmodi multi ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides, in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex ijs confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cùm ad opus inchoandum primus in medio posuisset, tantum reliquis ardorem iniecit (insita mortalibus natura propere sequendi quæ inchoare piguit) vt ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis scemina sese reciperent, ibique securæ tamdiu delitescerent, quoad compositis controuersijs in gratiam

tiam cum maritis redirent: atque idcirco cœnobium (ut supra diximus) Malè nuptiarum vulgò appellatum est. Ad eius aptem loci custodiam atque administrationē Ignatius piorum hominum sodalitatē adhibuit, prudenti sanè consilio. Etenim in cōmunem utilitatem intentus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, ut quodque opus absoluerat, confestim eius operis procuratione certis atque idoneis hominibus demandata, ipse animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia transferrebat. Parthenonē etiā sanctę Catharinę, cui Funarijs vel à Rosa cognonē est, Ignatius idē instituit, quo in Parthenone puellę forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præfectorum diligentia conquisitę, interdum etiam pro potestate, si res exigat, è complexu parentum abreptę, hodie ad centum & quinquaginta sub claustris, & sanctimonialium scœminarum disciplina, magno labore & impensa educantur: eademque, simul atque maturum est, vel perpetuę religioni & castitati spontē se consecrant, vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præsidibus persoluta. Nō minùs laudabile quod sequitur. Cū plurimi bonę interdū indolis pueri, & puellę, ut in Urbe plena peregrinis & aduenis, destituti vel orbi parentibus, miserandum in modū per plateas & compita seminudi & egentes errarent, vtriusque sexus & cōmodis & salutis, eodem Ignatio suadente, prouisum est. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc est sanctę Marię in Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi seorsum ac scœminę, & gratis aluntur, & rudimentis Christianę fidei, ac partim litteris, partim etiam necessarijs ad vsum reipublicę artibus atque opificijs imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hac tempestate numerus capitum amplius ducentorum; quorum illi præter domesticas exercitationes, ad funera quoque prosequenda psallentes & candidati procedunt; hæ, ubi adoleuerint, vel maritantur, vel in sacratarum virginum collegia sese conferunt. Quinetiam, quòd olim in patria sua perfecerat, idiplum Romę quoque molitus

litus est: vt vlcerosi ac mendici per compita miserè qui-
 rantes, vnum in locum coacti, publica impensâ ex cen-
 su & collationibus alerentur. tamque rem ingenti ci-
 uitatis approbatione ad exitum perduxisset, ni pauci
 potentes nescio quo spiritu impulsî, huic tam præcla-
 ræ actioni obstitissent. Ad hæc, è quîsquilijs Hebræ-
 orum si cuiquam Euangelij lumen affulserat, hunc
 hospitio confestim acceptum Ignatius pro sua tenui-
 tate liberaliter ac benignè tractabat, quoad Christianis
 præceptionibus eruditus baptismatis fonte renascere-
 tur. neque à procurandis neophytorum commodis
 ante destitit, quàm ex auctoritate summi Pontificis
 ædes paratæ sunt, quas Catechumenorum appellant:
 quibus in ædibus hodie masculos seorsum ac fœmi-
 nas, cùm aliorum tum præcipuè Gregorij XIII. Pontificis
 maximi munificentia largè sustentat. at-
 que etiam (quod expressius caritatis argumentum est)
 baptizati ex eo loco non ante mittuntur, quàm aut
 litterarum præsidio quas interim edocentur, aut attis
 cuiuspiam, necessaria sibi in reliquam vitam adiu-
 menta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem
 secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quoran-
 nis ad Christum adiungunt. Illud verò optimum, quòd
 ad Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fo-
 uendas, augendasque, auctore atque adiutore in primis
 Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminariû ele-
 ricorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris homi-
 nibus, qui conquisitos bonæ indolis adolescentes Româ
 ex ijsdem regionibus mitterent. atq; id Seminarium, siue
 collegium Germanicum, vt appellant, acerbissimis dein-
 de tempestatibus, ingenti labore ac perscuerantia tu-
 ratus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate do-
 ctoribus ad eam iuventutem & litteris & moribus insti-
 tuendam adhibitis. quòd opus & Ecclesiæ Romanæ or-
 namento, & Germaniæ magno adiumento & fuisse, &
 esse hodie vel maximè constat, cùm in eius pæne colla-
 pssi instaurationem & amplificationem, idem Gregorius
 XIII. pro sua præcipua in eas nationes clementia & vo-

luntate vehementer incubuit. Nec, Germanicæ modò, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, pijs ac liberalibus disciplinis imbuendos (quã vnam expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu planè diuino suscepit: atque ob id ipsum, gymnasia, quibus æquè infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solum, sed etiam toto pæne terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri, quamuis accuratum & plausibile afferrent peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verùm in singulis quæstionibus celeberrima quæque & probatissima doctorum placita sequerentur.

Quadam de Ignatio mira. Cap. XIV.

RAETER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accidisse retulimus, nō pauca de eodem admirabilia prædicantur: quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Bârcinone transmissionem expectat, inter cætera diuinam rem, sacras conciones, & alia religionis officia quàm accuratissimè obire non destitit. Accidit autem aliquando, vt cum in templo verbum Dei audiret: conspicata hominem fœmina princeps, peregrini habitu fœci plebis immistum, videre sibi visa sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnans modestiæ causâ, tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur concione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permisso, peregrinum per idoneos homines oppido conquisitum hospitio acciperet. qui domum ingressus, percunctantibus illis, quis aut cuius esset, peregrinari se Hierosolymam dixit, neque de se ipso verbum ultra addidit: verum enim uerò sermonem de rebus diuinis instituens, omnes qui aderant, cælesti quodam solatio lætitiæque

etiaque perfudit. Quare vehementius etiam permoti, operam dedere, ut nobilis quidam vir, ipsorum propinquus, in Italiam traecturus, vna cum Ignatio conscenderet, rati, nauigiū vtrique tali vectore perire non posse; neque eos fecisset opinio: siquidem alia naus, cum eodem fere tempore vela fecisset, non longè à portu vi tempestatis absorpta est; at verò qua Ignatius vehebatur, celerissimo cursu Caietam incolumis tenuit. post reversionem verò, dū Barcinone, ut initio dictum est, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accedit ad viri sanctitatem illustrandam haud levis momenti. In parœcia beatæ MARIÆ, cui à Mari cognomen est, ad plateam Lullianam, Lyssani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac deniq; à iudicibus lata sententia, is qui causa ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam desperationem reductus, impulsu dæmonis è cubiculi trabelaqueo se suspendit: ea re cognita vicini ad tetrum illud spectaculum confluunt, mirantes hominis facinus, miserantes insaniam. Id simulatque Ignatius audiuit, confestim aduolat, pendentem ex infelici tigillo restem præcidit, hominem vel cadauer potius collocari iubet in lectulo. deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira. deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuersis, & exspectatione suspensis; miser ille repente sustulit oculos, vocisque vsum catenus dūtaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata ritè cōfessus, ac demum expiatus, animam è Tartari faucibus ereptam Domino reddidit. cuius rei fama totam urbem, finesque illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui. Ac multo post, Romæ, constituta iam Societate aliud non minus mirū Ignatio contigit. Cū Alexādro Petronio, cuius ante meminim⁹, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamq; contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando vicissim ipse, visendi causa cum adisset, quamq; alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domesticis introdu-

stus, oclusis fenestris in lectulo quiescentem inueniendū
 ex tenebris retus hominem sopori se se dedisse, suspensio
 vestigio tacitus adrepens, poluino sensim assedit, ac ni-
 hilominus Alexander e somno excitatus, & repente Felici-
 tatem uxore in clamanst. Quis nouus hic splendor, quæ
 ra ita, inquit, lux cubiculum complet? At illa simpliciter,
 id quod erat, vnum Ignatium introisse respondit. Tum
 Alexander, homo grauis & prudens, non dubio argu-
 mento viui sanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatiū
 tanquam humano fastigio celsiorem, magis magisque
 susceperunt totamque deinde rem ipse mihi alijsq; seruo ex-
 posuit. Parisijs, Michael quidam Hispanus, quem Romæ
 deinde falsæ criminacionis ministrū in Patres fuisse di-
 ximus, impatienter ferens patronum suum Franciscum
 Lauretum ē medio honorum cursu ad studium humili-
 tatis Christianæ traductum fuisse, ira percitus, Ignatiū,
 vtpote eius rei auctorem, interficere omnino constituit:
 cumque in hospitium ipsius vltro inuasisset, stratoq; iā
 gladio scilicet scilicet ascendens, diuina repente vo-
 ce perterritus: Quo tendis infelix: retulit gradū, totamq;
 rem conscientia victus postmodū ipse confessus est. An-
 no ē virginis partu M. D. L. V. Rodulphi Pij Cardina-
 lis opera, Societatis collegiū ad Lauretanam æde in-
 stitutum est; acciditque, vt domus nostris ad habitandū
 attributa, leuius terroribus, & fauorū ludibrijs admo-
 dum esset infesta. cumque, noctu præsertim, modò hi,
 modò illi detractis ē cubiculi stragulis, vel insolito quo-
 dā cachinno excitati per tenebras trepidarent; ad
 eam positiōem auertendam multa nequicquā experti, de-
 nique per epistolam ad sacrificia & preces Ignatii, tam-
 quā ad sacram anchoram cōmuni consensu cōfugiunt.
 Ille recognita, Deū attentè precatus, rescripsit socijs, bo-
 no essent animo, Diuino præsidio freti (quod in tali re fe-
 cerat ipse non semel) dæmonū terribilia menta nihili du-
 cerent. Mirum dictū, recitatis literis, omnes confestim
 ea molestia spectrisque non modò iam præsens, verū et-
 iam in posterum liberati sunt. Cum Ignatii defuncti
 corpus exequiarum causa iaceret in segetro, Bernardina
 quædam

quædam Romana, filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nulla medici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus ad mouere vehementer optabat, certam ex eo contactu, filię valetudinem sibi pollicita: sed cum præ turba, impetu sæpe capto puella numquam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe quam filię caritas valentiorum audaciorumque reddebat, non ante desistit, quàm ex Ignatij vestimentis frustulū adepta est. id frustulum virginis collo simul atque alligatum; velut præsentis numinis ope morbus enauit: cuius miraculi rumor cunctis, vt par est, admirantibus longè lateque manauit. Ac ne prophetię quidem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, siquidem aliqua partim abdita aperuit; partim longè à cōspectu remota monstrauit; partim etiam multo post futura, sine vllō errore prædixit. In ijs Barcinone Ignatium maximè coluere, ac præcipuum ex eius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepere, vidua quædam fuit nomine Agnes, è Paschala familia. hæc cum cætera caritate Ignatium adiuuit, eiusque sustentauit inopiam, tum Parisios proficiscentem, ad vsque templum S. Andreæ tria millia ab vrbe passuum, officij causa prosecuta est vnà cum Ioāne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescētulo. Hunc in digressu cum oscularetur Ignatius, ei que præcepta in reliquam vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cum alij abs te exculi, tuisque monitis incitati, vel CHRISTI consilia sint sequuti, vel certè in virtute magnos progressus effecerint, me vnum, parens optime, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente futurum est? Atqui bono animo esto fili, respondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque DEO bene merendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multisque incommodis afflictaberis, quæ te solui delicijs, & in auxilio diuino implorando torpere minimè patientur. Neque absuit dicto fides. siquidem post aliquot annos ille cōtracto matrimonio multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum fraude quibus non

exiguam pecuniae summam crediderat, rei familiaris naufragium fecit, hodieque confecta iam ætate senex, seque familiamque suam quotidianis laboribus ægrè sustentat. Eius deinde Agnetis mortem Barcinone sanctissimè obitam, Romæ Dei monitu præsensit Ignatius, ut litteræ Antonij Araozij qui morienti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui postmodum attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cum ex imposito sibi munere tanta molestia afficeretur, ut somnum capere vix posset, ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrum necessitatibus mirum in modum parcere solitus. Is cum animo valdè perturbato venisset; ficta persona quasiuit ex eodem Ignatius, si quis hac vel illa tentatione sollicitaretur, quidnam ei consilij daturus esset? ac per eam sermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit. eodemque charitatis officio erga alios quoque multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cum suos morbos propter inscitiam aperire non possent, vtrò ijs ipse ante medicinam, & genus ægritudinis, & causas detegebat. Vicetiae, Fabro & Laine comitibus, dum ex voto finem anni vertentis expectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Veneta ditione dispersis, repente affertur, Simonem Roetigium, Bassani, grauissima febri correptum, in extremo versari vitæ discrimine. quo nuntio perculsus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamen illicò surgit, ac Iacobi Lainis qui grauius laborabat, cura pijs hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodèque die passuum octodecim fere millia confecit ea quidem celeritate, ut præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone sollicitus, orandi causa paululum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmavit, Simonem è morbo euasurum. ad quem ut venit, arctè complexus hominem læta omnia sperare, &

certam sanitatem expectare iussit. Nec sanè frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionem pristinae valetudini redditus est: atque id beneficiū hodieque secundum Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longè à Bassani mœnibus loco edito templum cernitur beati Martyris Viti, ex quo in subiectam conuallem despectus est cum cætero cultu visendam, sum trebris aquarum è Medoaco amne derivationibus. Id templum eo tempore tuebatur solitarius quidam, Antonius nomine, vir doctrinarum expertus & idiota quidem ille, verumtamen severus, & grauis, & ipso torius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. Is Ignatium nihil insigne præferentem, elato supercilio (vt ipse postea ferebatur) contemnere apud se cæpit, ac paruifacere; quoad intentius aliquando supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quantus esset Ignatius, quamque mulcorum adiumento & saluti diuina prouidentia destinatus, ex quo suam ille remeritatem dolenter accusans, Ignatium studiosè deinceps colere atque observare instituit. Per eosdem fortè dies quidam ex Ignatii socijs, partim anachoritæ consuetudine, partim etiam ipsius loci amœnitate captus, ita cogitare cæpit apud se; Hem, Ignatii comites, vexatis tanto labore, tanta rerum omnium difficultate corporibus, de animorum insuper salute periclitamur. raro, quam extulimus domo, mentem spiritumque referimus: nimium pulueris sordiumque campestri hoc opere exercitatione colligimus. ac cæteris quidem maior fors gratiæ diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque superanda: mihi verò meæ infirmitatis præclare cōficio, nonne conducatur, procul negotijs tumultibusque cælestem in terris vitam vnà cum hoc sancto eremi cultore transigere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud se identidem reputanti, occursabant ex altera parte Ignatii caritas, dulcedo sociorum, cepta communia, datæ dexteræ, & deserendi nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cum aliquandiu fluctuasset; de-

nique consultantī caussa ad anachoritam ipsum adire constituit, sed nequaquam cessit illi res ē sententia, quippe vixdū extra oppidū extrulerat pedem, cū ei vni spectatū est obiectū, armatus vir, trucidibus oculis, stricto gladio mirantē. Exterritus primò ea species hominem: dein impetu capto cū nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obvium irruere visus. Tum verò peregrinus haud dubie terga dat, ac sine respectu in oppidū auolat, mirantibus incolis quòd tam effusè fugientē aspicerent, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu non ante destitit, quàm in ipsius Ignatii diuersorium sese iū infana trepidatione coniecit. Cui renidens Pater (totā quippe rem Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitasti? Qua ille interrogatione, & in præsentia valde compunctus, & in posterum, ne ab instituto dīficeret, magnopere confirmatus est. Cū Iohannes Codurius, e primis Patribus vnus, ē graui morbo in vltimū vitæ periculum esset adductus: ad rem diuinā pro socij salute faciendam Ignatius eodem sancti Petri in Monte aureo petijt: cuius & loci, & Apostoli, ut supra diximus, præcipua quadā religione tenebatur. cū ad medium fere peruenisset pontem Ianiculensem, qui Sixti pons hodie dicitur; sublati intentisque repente in cælū oculis, retulit pedem attonito similis; ac deinde conuersus ad comitem (is erat Baptista Viola Parmensis, ex quo hæc ipsa cognoui) Dominum redeamus, inquit: Codurius noster migravit ē corpore. Creditus est Ignatius ex illo stupore, & siderum intuitu, & repentina reuersione, ut olim Hozi, sic tum Codurij animam vidisse cælum intrantem: licet iustis fortasse de causis de hoc celauerit, quòd iustas item ob causas de illo non reuicuerat, nā & id ipsum alius aspexisse ferebatur, & ex horarum ratione compertum est, eo ipso temporis momento Codurium exspirasse: & alioqui non fuit, cur amicissimi viri cognito excessu, domum ex templo reuertetetur, vel ad piaculare sacrum eius causa de more faciendam, rectè pergere omitteret. Id autem accidit anno post Virginis partum M. D. XL L, quarto Kalend. Septembris.

bris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non abſimile. Cùm Stephanus Baroëlius Nouocomenſis, qui viuit adhuc, periculoſo morbo implicitus teneretur, & cunctis de illius vita ſolicitis, Ignatius pro viri valetudine in eadem illa quam diximus æde ſancti Petri in Monte aureo perliſſet ſin reditu comitem læto vultu compellans (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipſa mandauit litteris) non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum conſtanter aſſeuerauit. nec vana fuit prædictio : ſiquidem haud ira multo poſt, ægrotus non ſine magna omnium admiratione conualluit. Cùm Parauij noſtris ad gymnaſium & reliqua Societatis munera, ſanctæ Mariæ Magdalenæ templum, & eius templi veſtigalia tribuiſſet Andreās Lipomanus egregia pietate vir, cuius mentionem antea fecimus; de aduſda loci poſſeſſione graue certamē à nobiliſſimis viris iniectum eſt. Venerijs tum Laines & Salmeron Societatis cauſam agebant. ij ad rem perficiendam omni conatu nequicquam adhibito, cùm aduerſariorum potentia valde premerentur, ac pæne ab incepto deſiſtere decreuiſſent; poſtremò (quod vnum reliquum videbatur eſſe perſugium) per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cùm quinta circiter feria litteras accepiſſet, poſtſidie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis) re diuina peracta, reſpondit C H R I S T I cauſam ne deferrent; eodē adiuuante, voti compotes fore, nec vana fuere promiſſa: quippe, re in Senatu diu multumq; agitata, denique poſſeſſio noſtris adiudicata eſt cunctis fermè ſuffragijs : atque à peritis rerum æſtimatoribus non leue miraculum eſt habitum, in cuiſmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus, clariffimorum ciuium opes & gratiam ſuperatam fuſſe. Paulo I I I. Pontifice maximo, cùm inter bellicos tumultus vir quidam princeps, qui nuper eſt mortuus, Collegij Germanici tutelam, ac patrocinium, oneris & impendij grauitate deſatigatus abijcere cogitaret, idemq; auctor eſſet Ignatio, vt, ne in re iam deſperata ac pæne collapſa, diuſius operam & oleum perderet; ſanè
forti-

foriter Ignatius illi respondit; Faceret ipse quod vellet; se quidem, quoad viueret, tam procurationem numquam esse deposurum. neque verò dubitare se, quin tam præclare inchoatum opus diuina prouidentia conseruatura esset; ac data aliquando Pastorem, qui non modò necessarijs, verum etiam copiosis ad victum cultumque vestigalibus id Collegium instrueret. Per eadem fere tempora, vir quidam pecuniosus, templi nostri miseratus angustias, eodem nobis ædificare voluit laxiorem. sed cum is descriptionem quandam suam sequeretur, cum dignitate quidem illam & elegantiâ, verum tamen ad religionis nostræ vsus parum idoneam; Ignatius piam viri voluntatem utique accepit, egitque, ut debuit gratias: rem verò ipsam animo fideli reiecit; quòd sibi compertum esse diceret, non defuturum olim, qui templum nostris muneribus accomodatam exstrueret. Quarum duarum præfensionum alteram Gregorij XIII. Pontificis maximi summa, ut dictum est, pietas atque benignitas; alteram Alexandri Farnesij Cardinalis amplissimi eximia religio, & regia planè magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia mihi haud satis explorata sunt, necesse non habui adscribere. præsertim quòd clarorum hominum sanctitas, non tam signis atque miraculis, quàm caritate in Deum, & vite innocentia continetur.

Eiusdem

Eiusdem forma, & statura corporis.

Cap. X V.

STATURA fuit modica, & grato
 & pleno dignitatis aspectu; colore in-
 ter album & aquilum; exorrecta la-
 taque fronte; viuacibus oculis; oblon-
 go & incuruo naso, quam vel in pri-
 mis certam prudentiæ notam meto-
 poscopi existimant. claudicauit non-
 nihil è vulnere olim in propugnatione Pompelonensis
 arcis accepto, sed citra vllam deformitatem; vt nemo
 fere nisi curiosus animaduerneret. Effigies circumferruz
 illius, non admodum ad viuum, vt familiares affirmãt,
 siquidem ex mortui demum facie, gypso imaginem ex-
 pressere plastæ, quoniam ipse, dum viueret, neque pingã
 se, neque fingi permisit, omnibus in rebus humanæ glo-
 riæ contemptor egregius; ac dignus profecto, cuius
 vitæ sanctimoniam præstantissimæque virtutes,
 pia posteritas, tanti parentis memor, in
 omne tempus imitetur & ce-
 lebre.

F I N I S.

EPISTOLARVM

INDEX.

<i>ARIAE Sanctij.</i>	96.
<i>Balibasaris Gagi.</i>	117.
<i>Cangoximorum Regis.</i>	111. 112.
<i>Consalvi Fernandi.</i>	64.
<i>Cosmi Turriani.</i>	35.
<i>Eduardi Syluij.</i>	26.
<i>Francisci Capralis.</i>	228.
<i>Francisci Henrici.</i>	263.
<i>Francisci Xaueryj.</i>	3. 9. 17.
<i>Gasparis Vilela.</i>	38. 55. 85. 113. 126.
<i>Io. Baptistæ Montani Ferrariensis.</i>	142. 144.
<i>Ioannis Fernandi.</i>	23. 57. 154.
<i>Laurentij Iaponij.</i>	59.
<i>Ludouici Almeida.</i>	67. 100. 136. 158. 165.
<i>Ludouici Froij.</i>	129. 146. 189. 200. 205. 211. 233. 244.
	248.
<i>Melchioris Nonnij.</i>	31.
<i>Organtini Brixienfis.</i>	216.
<i>Pauli Iaponij.</i>	22.
<i>Petri Diazij.</i>	259.
<i>Regis Cangoximani.</i>	111. 112.
<i>Societatis I E S V de Consalvi Sylueria obitu.</i>	77.
<i>Taqua Regis Firandis.</i>	35.

IN

IN E A S D E M

R E R V M M E M O R A

B I L I V M I N D E X.

- **C E N O R V M** Antonius Dionysius à Ma-
classis 122. hometanis capitur 226.
Aedes elegantissimæ 177. 207. Aqua salita saucijs remedi-
um vbi 193.
Aegrotus pia prece sanatur Aquita vrbs ibid.
65. Aquæ lustralis, seu benedi-
ctæ miracula 65. 149.
Agni Cælestis cereas ima-
gines, & alia id genus Aris Sanctij acta 187. & seq.
quantopere expetant la Arx munitissima Hexandor
ponij Christiani 146. ni proceris 103.
Ainan insula, & gentis mo-
res 121. & seq.
Aloysij Lusitanicæ classis
præfecti cædes 266.
Amagusæ acta per Franciscum
Capralem & socios 228.
Amangutij cōuersiones in-
signes 24. Vibs vastatur
45.
Amida, & Xaca Japonio-
rum Dij 47. 190. & seq.
202. 207. 209. & seq.
Andræ Fernandi Christia-
na fortitudo 220.
Ancillæ Japoniæ Christi-
anæ martyrium. 66.
Antonius Caiadus Lusita-
nus 79. Eius officia in
Consaluum Syluerium
83.

B.

- B** Althafaris Gagi res ge-
læ 38. & seq. Eiusdem
nauigatio, & pericula
224. Capitur à Maho-
metanis ibid. Sceloporus in
cum intentus flammam
non concipit 225.
Baptismatis miracula 579.
Barptolomæi Regis Iudæ
131. Conuersio ad Christū
154. Epulum insigne 132.
Victoria de coniuratis
133. Baptismus 135. In mi-
litum catechismo sedulitas,
in bello insignia ibid.
In Cosinū Turrianū reuo-
lentia 66. Christiana hu-
militas 186. Victoriæ Cru-
cis beneficio partæ 166.

Bibli.

I N D E X I N

- Bibliotheca versatilis** 208. **Cangoximani Regis de pa-**
Bonzij, seu Iaponiorum sa- tribus iudicium 111. &
cerdotes 193. Eorum ca- seq.
lumniz & odia in Chri- **Candidus & Cinereus colo-**
sti famulos 46. 55. & seq. res funesti 194.
ritus & leges 190. & seq. **Canon Amidæ filius, & co-**
Imposture 191. 192. **Sagi-** rum effigies 202. & seq.
na & vindemiz 196. & **Catechismi vtilitates** 9.
seq. **Cornobia** 207. **Con-** **Cegandonus Barptolemxi**
uersiones ad Christum Regis pater 133. 159.
26. 27. 62. **Chia pulueris vsus in potu**
Boum specie dzmon à la- Iaponiorum 173.
ponijs colitur 47. **Christiani facti in diuione**
Brachmanarum in Christi **Barptolemxi Regis** 128.
seruos humanitas 222. & seq.
224. **Christianorum in pambus**
Bungi Rex Christianam re- tuendis ardor 66. 67. In
enixè adiuuat 50. 160. 186. **pauperes benignitas** 115.
187. **Eiusdem ad Lustra-** **Insigne pietatis exem-**
niz Regem munera 125. **plum** 131. **De Malabari-**
Bungesium Neophytorum bus victoria 224. **Fuga**
in fide constantia 57. **miserabilis ab exusta Vo-**
Bungesium Ecclesia om- **coxiura** 159.
nium in Iapone maxi- **Christiani cuiusdam præca-**
ma. 68. **di ratio** 167.
Bungesium illustre pieta- **Christianorum quinq; mil-**
tis exemplum 69. in **Bun-** **lia facta Imori** 156.
go res patrum gestæ 29. **Cochinoci acta per Baltha-**
30. & seq. **sarem Lupium** 228.
Coia frequens Bonziorum
C. **Cœnobij locus** 192.
Combendaxis insignis im-
postor 192.
Acubau impostor a- **Concionatoris Christiani**
pud Iaponios 115. **partes, & cautiones** 13. &
Cæremoniæ Ecclesiasticæ **seq.**
quam efficaces 97. 149.
Cangoximæ acta per Al- **Conciones Bonziorum** 198.
medam 105. & seq. 209. & seq.
Confessa-

EPIST. INDICAS.

Confessarij partes, & cautio Damiani Iaponij laudes
nes 12. & seq. 109.

Confessionis, & communionis quàm frequens v-
ctâ 234.

Didacus Andradius vnâ cū
Ignatio Azcbedio inter-

Coniuratio in Barptoleme
um Regē 132. & sc. in Cu-
bum Meacensem 212.

E.

Constantini Catechistæ Ia-
ponij laudes 253.

Eduardi Syluij laudes
162. & seq.

Consuetudinis quotidianæ
præcepta 14. & seq.

Epistolæ Meacensium neo-
phytorum ad Bungen-
ses 68.

Consalui Sylueriæ expedi-
tio 77. & seq. Nex prop-
ter Christum 84.

Examen conscientię quâ ac-
curatè exercendum 9.

Corniculum quibusnā ho-
minibus è capite extube-
rat 191.

Exorcismi virtus 31.

F.

Cosmi Turriani acta 23. &
seq. 53. & seq. 97. & seq.
109. & seq. 129. & seq. 158.
163. 165.

Facata vrbs, & res in ea
gestæ 37. 57. 70. 232. & sc.

Crucis admirandæ virtutes
7. 56. 65.

Facatēsum neophytorum
pietas 57. & seq. duo sana-
ti diuinitus 70.

Cubi Meacensis ædes ele-
gantissimæ 207. Horti
cultissimi ibid. Cædes à
coniuratis 213.

Facatensis præfectus patrū
immunitati cauet 110.

Cubi Meacensis ædes ele-
gantissimæ 207. Horti
cultissimi ibid. Cædes à
coniuratis 213.

vrbs incēditur 232.

Cubi Meacensis ædes ele-
gantissimæ 207. Horti
cultissimi ibid. Cædes à
coniuratis 213.

Facusangis Academia no-
bilis vastatur à Nubunan-
ga 256.

D.

Firandi patrum acta, & la-
bores 42. & seq. Christia-
norum ardor 44.

DAEMONVM im-
posituræ apud Iaponios
47. 191. & seq. Horribili fi-
gura pinguntur 203.

Frācisxi Xauerij labores, &
patientia 7. & seq. 54. ani-
mi magnitudo ibid. Fla-
gelli, & libelli neophytis
ab eo relictī admīranda
efficacitas 104. Eiusdem
88 præ-

Daiondonus cum Mioxin-
dono in Cubum conspi-
rat 212.

Frācisxi Xauerij labores, &
patientia 7. & seq. 54. ani-
mi magnitudo ibid. Fla-
gelli, & libelli neophytis
ab eo relictī admīranda
efficacitas 104. Eiusdem
88 præ-

INDEX IN

præceptiones de vinea	Hiu insula , & ibi patrum
Domini excolenda 9.&	acta 168.
seq. in Iaponē appulsus	Horti cultissimi, & amoeni
& itineris pericula 17.&	simi 207.
seq. à Rege Xaxumano	I.
honorificè excipitur 20.	I Aëobi Soriz Calviniani
Frenoiamaz cœnobiorum	piratz crudelitas 260.
euerfio 246.	& seq.
Funaij res gestæ 36. & seq.	Ianambuxi Bonziorum se-
Fundi acta 231.	cta 191. qua ratione coop-
Fundanus Dynasta ibid.	tentur ibid.
Funera Meacensium 194.	Iaponiorum ingenia mo-
Funus primum Christiano	resque 7. & seq. 21. 77. 173.
ritu peractum 33.	198. 210. & sc. Errores 46.

G.

G ASPAR Vilela Cosmo	
Turriano comes ad	
iungitur 38. eiusdem pere-	Iaponios iuuandi initia à
grinatio Cutamensis 41.	patribus ratio 38. & seq.
Meacensis 55. & seq. 59. &	Iaponem & Sinas Euange-
seq. 97. Sacaiana 86. Ec-	lij causa petentes, quo-
clesiaz ab eodem institu-	modo affectos esse oportet
ta 154. apud Meacensem	218. 222.
Regem gratia 157.	Idolum Denichi 190.
Gotondoni & aliorum con-	Ienxuanorum secta epicu-
iuratio in Barptolema-	rez persimilis 201. Chri-
um Regem 133.	stianæ religionis odium
Grana benedicta & alia id	175.
genus quantopere à Chri-	Ignatij Azebedij & socio-
stianis in Iaponia expecta-	rum felix exitus 259. & sc.
nur 131. & seq. 146.	263.

H.

H ectoris optimi viri nex	Indulgentias, & alios Chri-
254.	stianos ritus imitari vidē
Hexadoni Dynastæ, & vxo-	tur Bonzij 215.
ris eius pietas 104. 107.	Infantis trimi à baptismo
	animam agentis dictum
	admirabile 241.
	Iabam-

EPIST. INDICAS.

Inhabanis rex vnà cū pro
ceribus à Consaluo Syl-
ueria baptizatur 78.

Ioannis Baptiste Montani
acta 142. & seq.

Ioannis Fernandi agendi ra-
tio 96. Labores 129. 132.
Lexicon Iaponicè & Lu-
sitanicè 148.

Ioannis Cadauili Caluinia
ni piratæ immanitas
266.

Ioannis Naetondoni Tam-
bæ reguli Christiani lau-
des 251.

Iobelcum ad felicem Con-
cilij Tridentini euentum
211.

Iquendæ regno Euangeliū
infertur 256.

Iquenda Sangadonus Chri-
stianorum parens: & in
eum conjuratio patefa-
cta. 255.

Iquicuqui acta per Ludouī-
cum Almeidam 73. &
seq. Iræ per eundem 74.

L.

LAVRENTIVS Iaponius Imori quin-
que millia hominum ba-
ptismo lustrat 156.

Ludi & nefaria sacra Iapo-
niorum 90. & seq. 188.

Ludouici Almeidæ peregrī
nationes, & acta 68. & sc.

102. Vocoxiuræ 136. &
seq. Ximabaræ, & Co-
chinoci 138. Meaci 161. &
seq. 163. & seq.

Ludouici Froij acta 129. &
seq. 146. & seq. Peregrina-
tio Meacensis 165. & seq.

M.

Magistratus in concio-
nibus nunquam a-
pertè constringendi 142.

Malabares piratæ patribus
infernū 221.

Manomorapæ regi beatissi-
ma Virgo per quietē ap-
paret 81. idem baptismo

expiatur cum trecentis
proceribus ibid. Consen-
tit in Consalui necē 82.

facti cum pœniter 84.

Manuum impositio apud
Iaponios 215.

Maristhenis delubrum Iapo-
niorum 135.

Martyrium Francisci Lupij
& sociorum duorū 216.

& seq. Molucensium ne-
ophytorum 219. Ancillæ
Iaponiæ 66.

Meacum totius Iaponis ca-
put 56. Ibidem acta

Gasparis Vilezæ 59. 60.
& seq. eadem vrbs va-

statur 114. à Rege re-
cipitur ibid. Eius in Pa-

tres humanitas 175. &
seq.

gg 2 Meaci.

I N D E X I N

- Meaci superioris excidium pter Christum interfecit
245. 219. & seq.
- Meacēſium Chriſtianorum Neugoriorū ſecta 115 & ſeq.
pictas 115. 206. & ſeq. Nichioxines Vatandoni, &
Medicus Sacaianus ad So- Euangelij hoſtis 238. & ſc.
cietatem adiungitur 185. Nubunanga rogatu Varan-
luſſus filio cedit omni doni patribus fauer 237.
patrimonio ibid. eiufdem ad Frenoiāmā
Melchioris Nonnij nauiga- res contra Bonzios ge-
tio in Iaponē 51. & ſeq. in ſtæ 245.
- Indiam renaugar 55. Nubunanga inferiori Mea-
Minguames Moſambican⁹ co parcit ppter Chriſtia-
Manomotapæ regem in nos 249. Idē Iaponicarū
Conſaluum incitat 82. I- ſectarum hoſtis 256. &
dem ſiſga ſibi cōſulit 84. ſeq. Quoſnam ſibi adſcri-
Mioxindonus Cubū ē me- bat titulos 257.
- dio tollit 213. O.
- Mirozu impoſtor 192. **O** Economi ſublenandis
Miracula 34. 41. 46. & ſeq. ægrotis, & pauperi-
Molucis in inſulis aſſidua bus 98.
- patrum discrimina 218. Organtini Brixienſis acta
& ſeq. Sangæ 254. & ſeq.
- Molucēſium Neophytorū P.
in fide conſtantia & labo- **P** Aradiſus Iaponiorum
res 219. & ſeq. 214.
- Monicæ virginis amor in Paſſionis Domini recorda-
cœleſtem ſponſum 170. tione quantopere affici-
& ſeq. 184. & ſc. antur Neophyti 6. 44. &
N. ſeq.
- N** Ara virbs 176. **N** Ara virbs 176. ſeq.
- Naræ arcis ædes ele- Paulus Iaponius Xaverij co-
gantiffimæ 177. mes Cangoximæ dome-
Neophytotum pictas 106. ſticos conuertit ad Chri-
156. 166. 167. & ſeq. 175. ſtum 20.
- & ſeq. Pauli alterius Iaponij præ-
Neophyti Ximabarani con ſtantis viri obitus 49.
- ſtantes in fide 188. Pileolus triquetra figura
Neophyti Molucenſes pro- 195.

Puc.

EPIST. INDICAS.

Puerus enixè baptismum itemque vxoris eius laupetit, parentes & propinquos ad Christum adducit 64. Sebastianus Lupius ab hæretico seruatur 271.

Pueri cuiusdā Sacaiiani laudes egregiæ 110. & seq. 63. & seq.

R. Sigillorū duo millia in ter-

R Amiri, & Alcaræ socio go Xacæ 203. rum, naufragium, & Sinas & Iaponem petentes mors 216. quomodo animatos esse

Ratio agendi cum proximis 13. 14. & seq. oporteat 218. 227.

Regina Cæli Regi Manomotapæ per quietem assistit 81. Societatis Iesu domicilia apud Iaponios 48.

Reliquias amoris quasnam appellēt Christiani! 146. Socij variè vexantur 45. & seq. Eorum acta in Bungo 96. & seq. Meaco vrbe capta in exsilium abeunt 215. Eorum in ora Comorinēsi pericula 219 & seq. In eisdem officia Brachmanarum 222.

Rex Amangutij interficitur 45. Comorinēsi pericula 219 & seq. In eisdem officia Brachmanarum 222.

Rex Cangoximæ, vide littera C. Stellio præses doctrinarum 204. eius templum ibid.

Rex Firandi, vide littera F. T. Acaxumani præcādīstū dio mirè tenētur 71. & seq.

Rex Manomotapæ baptismolustratur 81. In Consalui Sylueriæ necem cōsentit 82. & seq. Facti cum poenitet 84.

Rex Meaci, vide Meacum. Taqueni scelera & exitialis exitus 247.

Rex Vocoxiuræ, vide littera V. Taqua Nombo Firādi Rex 35.

S. Tectorij nitidissimi species 177.

S Acaium vrbs libera 113. Templorum tria millia obtingenta ab vno Rege 208. & seq.

Sanctij nobilis viri pietas 169. Templorum tria millia obtingenta ab vno Rege 208. & seq.

Scribæ Mioxindoni officia in patres 215. Templorum tria millia obtingenta ab vno Rege 208. & seq.

Scribæ Firandensis Regis, 215. Templorum tria millia obtingenta ab vno Rege 208. & seq.

215. Templorum tria millia obtingenta ab vno Rege 208. & seq.

INDEX IN

ædificata	244.	moris in Christum	172.
Templum inferorum regi	Voſeu Daiſi		115.
dicatum, quale	208.	Vocoxiuranus rex Euange-	
Tonus Amagulanus Ca-	lium efflagitat		107.
prali fauet 228. baptiſmo	Vxor in fidei deſertorem		
luſtratur 229. & ſeq.	maritum egregie conſa-		
Toni filij adoptiui pietas	lit		231.
230.			

X.

Tonus Ximabaranus petit	X	Acz ſignum coloſſa-	
Euangelium 130. & ſeq.		um 203. Bibliotheca	
ad Chriſtum aggregatur	verſatilis		208.
188. ipſius pietas	ibid.	Xamixinodoni & Quequi-	
Typhonis venti vis	217.	doni iudicum, conuerſio	
Tyrones in religione quo-	155. & ſeq.		
modo tractandi, ac pro-	Xichienſis dynaſta Chriſti		
bandi	11.	deſertor	236.

V.

V	Ximabaræ plurimi facti		
Aletudinarium à patri	Chriſtiani	140. & ſeq.	
bus inſtitutum 42.	xingwè rex Cainochuni Bâ		
Varandoni dynaſtæ Cate-	ziorum deſenſor	257.	
chumeni mirum Chri-	xuicaidoni conuerſio, &		
ſtianæ rei ſtudium 234.	acta	156.	
& ſeq. in prælio circum-	xixienſium neophytorû pie		
uentus occiditur	243.	tas	74.
Vetulæ nonagenariæ mira			
conuerſio	151.	Z.	
Vincentij pueruli ſenſus a-	ZACANA ſaſſamenti ge-		
	nus		204.

Indicis in epistoſas Finit.

IN IGNATII VI TAM CAPITVM INDEX.

Libri Primi.

 <i>RTVS Ignatij, & educatio. Cap. I.</i>	276.
<i>Conuersio eius ad Christum. Cap. II.</i>	278.
<i>Ad Montemferrarum religionis causa proficiscitur. Cap. III.</i>	284.
<i>Acta eius in Monteferrato. Cap. IV.</i>	288.
<i>Ardores eiusdem in studio penitentie. Cap. V.</i>	290.
<i>Molestie scrupulorum, & tentationum eiusdem. Cap. VI.</i>	292.
<i>Ignatij profectus in spiritu. Cap. VII.</i>	296.
<i>De studio collato ad proximos adiuvandos. Cap. VIII.</i>	299.
<i>E graui morbo periclitatur. Cap. IX.</i>	301.
<i>De inanis gloria vitio superato. Cap. X.</i>	302.
<i>De professione Hierosolymitana. Cap. XI.</i>	303.
<i>Nauigat in Italiam. Cap. XII.</i>	304.
<i>Nauigat in Palestinam. Cap. XIII.</i>	308.
<i>Palestina loca sancta perlustrat. Cap. XIV.</i>	310.
<i>In Hispaniam redit. Cap. XV.</i>	313.
<i>Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI.</i>	317.
<i>Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.</i>	321.
<i>Lutetiam proficiscitur. Cap. XVIII.</i>	330.
<i>Extremæ inopia incommoda superat. Cap. XIX.</i>	332.
<i>Variè propter CHRISTVM exercetur. Cap. XX.</i>	334.
<i>De socijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.</i>	338.

Libri Secundi.

A <i>GER Hispaniam repetit. Cap. I.</i>	344.
<i>Venetias ingenti labore contendit. Cap. II.</i>	348.
<i>Venetias ad Ignatium socij veniunt. Cap. III.</i>	351.
<i>Sacris initiatu Ignatius: & de rebus ab eodem, & socijs in Veneta diuisione gestis. Cap. IV.</i>	355.
<i>Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: &</i>	<i>vnde</i>

INDEX IN

<i>unde Societas IESV nomen inditum fuerit. Cap. V.</i>	359.
<i>Ignatius Romæ Christianæ rei dat operam: in Castinai monte animam Horij calum intrantem videt. Cap. VI.</i>	361.
<i>Romani Patres vniuersi conueniunt: veterem plebis erudiende morem, & frequentem vsum Confessionis, & Eucharistie restituant. Cap. VII.</i>	364.
<i>Falsis criminibus circumueniuntur Ignatius, & absoluitur. Cap. VIII.</i>	365.
<i>Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate deliberant. Cap. IX.</i>	372.
<i>Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. Cap. X.</i>	376.
<i>Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.</i>	378.
<i>Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII.</i>	380.
<i>Præpositus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII.</i>	382.
<i>Generalis Ignatius denuo Catechista munere fungitur. Cap. XIV.</i>	387.
<i>Societas augetur, distribuuntur provincie. Cap. XV.</i>	388.
<i>Varie in Ignatium tempestates excitantur. Cap. XVI.</i>	390.
<i>Regimen feminarum à Societate depeñtis Ignatius. Cap. XVII.</i>	392.
<i>Honoribus in Societatem nostram Ignatius aditum obstruit. Cap. XVIII.</i>	394.
<i>Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX.</i>	401.
<i>Magistrum sese abdicare conatur Ignatius. Cap. XX.</i>	402.
<i>Societati in Hispania valde laboranti succurrit. Cap. XXI.</i>	404.
<i>De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium nostrorumque beneuolentia. Cap. XXII.</i>	406.
<i>Ignatij obitus. Cap. XXIII.</i>	407.

Libri Tertij.

D <i>E orandi assiduitate, & studio pietatis. Cap. I.</i>	410.
<i>Quod eim fuerit de perfectione iudicium. Cap. II.</i>	414.
<i>De caritate ipsius in Deum. Cap. III.</i>	415.
<i>De caritate in proximos. Cap. IV.</i>	417.
<i>Mansuetudo eiusdem & comitas. Cap. V.</i>	421.
<i>Gratitas eiusdem, & in custodia discipline senectus, Cap. VI.</i>	423.
<i>Finis.</i>	423.

IGNAT. LOIOLAE VITAM.

Eiusdem animi submissio, & quid de Virtute obedientie senserit,

Cap. VII.

427.

Paupertas eius, & castimonia. Cap. VIII.

431.

Aequitas animi, & constantia eiusdem. Cap. IX.

432.

Eiusdem ratio gubernandi. Cap. X.

439.

Eiusdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI.

445.

Vita eius quotidiana, & domestica. Cap. XII.

447.

Pietatis opera publice per eum instituta. Cap. XIII.

449.

Quaedam de Ignatio mira. Cap. XIV.

452.

Eiusdem forma, & statura corporis. Cap. XV.

461.

IN EANDEM

RERVM MEMORA-

BILIVM INDEX.

BDICARE

sele magistratu

conatur Ignatius.

402.

Abstinencia & sobrietas e-

ijsdem.

291. 293.

Accusatoribus qua observa-

tione aures præbere con-

sueverit Ignatius,

443.

Adrianus V I. Pont. Max.

305.

Aegrotorum curandorum

lex.

449.

Aenobarbus Archipirata.

348.

Agni cælestis cærea effigies.

413.

Alexandri Cardin. Farnesij

pietas, & magnificentia.

387. 460.

Alexander Petronius medi-

cz artis laude præstantis-

simus.

451. & seq.

Alfonsus Fonseca, Tolera-

nus Archiepiscopus.

325.

Alfonsus Salmeron Tole-

ranus, Ignatij socius,

ad mōtem Celsum sece-

dit.

356.

Ambitio & auaritia, duæ

perniciossimæ mortaliū

pestes.

403.

Andreas Foxius, cognomē-

to Asparotus.

278.

Andreas Gritus, Venetorū

Dux.

308.

Andreas Lipomanus, vir

pietate & genere nobilis.

421. 459.

Animorum curatio diffici-

lis.

299.

Antonius Araozius Hispa-

niæ

INDEX IN

mie preponitur 389 eius Bisinianum oppidum 389
 litteræ 456. Bononiam Ignatius perue-
 nit 349.
 Apostolorū limina, & præ-
 cipuæ religiōis tēpla no-
 stri Romæ obeunt 354.
 Arbensis Epif Ignatium ad
 sacerdotium euehit 355.

Ardebalus Ignatij præcep-
 tor. 319.

Ariaga scad Ignatij institu-
 tum aggregat 320. eius
 mors. 347.

B.

BAiona, olim Aquæ Au-
 gustæ. 345.

Baptista Viola Parmen. 458.

Barcinone studia litterarū
 Ignatius aggreditur 317.
 417. 452.

Barptolemaus Guidicio 4
 nius Card. 381.

Bassanum, oppidum agri
 Patavini 356.

Bellum inter Gallos, & His-
 panos 279. inter Vene-
 tos & Turcas 356. inter
 Paulum IV. & Regem
 Philippum 407. & seq.

Benedictus Conuersinus,
 vrbis Romæ governa-
 tor 368.

Bernardina quædam Ro-
 mana, filiam admotam
 Ignatij defuncti feretro
 sanat 454. & seq.

Bernardinus Massici' Card.
 396.

Bertramus Leiola 276.

C.

CAllistus scad Ignatij da-
 ctum aggregat. 320.

Carcerem in Societatem in-
 duci nunquam permisit
 Ignatius. 426.

Caritas Ignatij in Deū 415.
 & seq. in proximos. 470.

Castitatis laude insignis Ig-
 natius 431. & seq.

Castitatis virtutem in Socie-
 tate magno studio custo-
 diri voluit Ignatius. 432.

Catechesi Christianæ ope-
 ram dat Ignatius. 387.

Catechumenorū ædes, cu-
 rante Ignatio, paratæ. 451.

Cazeres Segoniensis Ignatij
 socius. 320. in patriam re-
 uertitur. 347.

Christus tentationum iu-
 stissimus arbiter. 292.

Christi patientiæ studiosus
 Ignatius. 315. (379.

Circus Flaminius Romæ.

Claudius Iaius Gebennēsis
 Ignatij socius 341. Bassanū
 secedit. 356. Brixiam abit.
 375. Tergestinatorum Epif-
 copatū reiecit. 395. & seq.

Collegium Montis acuti Pa-
 risiis

IGNAT. LOIOLÆ VITAM

- risijs 331. (333. Ignatium à litterarũ stu-
 Collegiũ S. Barbarę Parisijs dia remouere nititur 319.
 Collegium Hispanicę na- Detractiones & susurri ani-
 tionis Bononię 349. mos disjungunt 383.
 Collegium Germanicũ Ro Didacus Guias Cantaber
 mę 451. 459. & seq. 349.
 Collegiũ Lauretanũ 454. Didacus Lassus Ferdinandi
 Cõpluti artiũ curriculum Regis orator 396.
 in it Ignatius 321. Dignitatis gradus perfectos
 Concionatur Patavij Codu viros requirũt 397. à Socie-
 rius, Hoziusq; : Ferrarię tatis instituto valde alieni
 Roterigius & Iaius: Bono ibid.
 nię Xauerius, & Bobadil Discretio spirituum, cõsum-
 la: Senis Paschasius, & Sal marę sapientię virtus 282,
 meron 359. Victrię Igna. & seq.
 tius, Faber, & Laines 357. Doctrinę Christianę præ-
 Cõcordia nihil valẽtius ad ceptis plebem imbuir Ig-
 res arduas moliendas 373. natius. 320. 346. 349. 364.
 Confessio totius anteaçtę 379.
 vitę Ignatij 288. iterũ ite- Doctrinã Christianã profes-
 rumq; ab eodẽ repetitur si tradere debent 374.
 294. quotidianę cuiusli- Dominicani fratres Salmã-
 bet omissionis 411. ticę Ignatij doctrinam
 Confessio generalis P. Fa- expendunt 326.
 bri 339. & aliorum socio Domus professę egestatĩ
 rum Ignatij 341. Romę mirabiliter subue-
 Confessionis frequens vsus nitur 433. 437. & seq.
 ab Ignatio & socijs Ro-
 mę restitutus 364. & seq.
 commendatur ab Igna-
 tio Barcinone 417.
 Crucẽ pauci ex animo am-
 plexantur 346.

E.

- E**cclesia primitiua Igna-
 tij quę 360.
Ecclēsia Rom. princeps ma-
 gistraque orbis terrarum
 364.
Eleemosyna Ignatij in pau-
 peres 314.
Eleemosynis vadiq; cõqui-
 sitis

D.

- D**AEMON Ignatium ab
 incepto reuocare co-
 nat 292. Ignatio difficulta-
 tes repręsentat ibid. & sc.

INDEX IN

- fitis alios subleuat Ignatius. 321.
 Elisabetha Rosella Ignatiū
 victu benignè alit 318. pecunia eundem iuuat. 349.
 Romam venit. 392.
 Emēdicat victum Ignatius
 Compluti. 321. Guipuzcoæ. 345. & socij Romæ. 355. 364.
 Erasmi libros abijcit Ignatius, & in Societate legi
 vetat. 319. & seq.
 Eucharistiam octauo quoq;
 die sumit Ignatius. 331.
 idem quotidie. 360.
 Eucharistiæ frequens vsus
 Romæ ab Ignatio, & socijs
 restitutus. 364. commēdatur
 ab Ignatio. Barcinone. 417.
 Examen cōscientiæ bis
 quotidie habetur ab Ignatio.
 331. item in singulas horas.
 441. 447. & seq.
 Examen conscientiæ P. Fabri.
 339.
 Exemplo vitæ ac morum nihil
 efficacius ad animos permouendos.
 398.
 Exercitiorum spiritualium
 liber ab Ignatio cōscriptus.
 283. à Rom. Pontifice comprobatus
 300. Salmāticæ examinatur.
 328. à sacro Inquisitore Parisijs
 receptus. 335. item in Hispania.
 435.
 Exercitijs spiritualibus perpolitur
 Faber. 339. Xauerius.
 340. & alij socij Ignatij.
 341. item multi Venetijs.
 349 & seq. Romæ. 362.
 Nouitijs probādi 374.
 F.
 Feminam regimen à Societate
 depe. litur. 392.
 Feminarum consuetudo periculosa.
 393.
 Ferdinādus Rex Rom. 394.
 Ferrariā venit Ignatius. 314.
 Roderigius & Iaius. 359.
 Fiduciæ diuinæ innixus Ignatius.
 303. & seq. 306. 319. 348.
 ad Fossam Clodiam Ignatius
 peruenit. 306.
 Franciscanæ familiæ fratres
 Hierosolymis. 310. & seq.
 Franciscus Borgia Gandesium
 dux, Societati se ad dicit.
 400.
 Franciscus Mendoza. 327.
 Franciscus Michaelius, vrbis
 p̄fectus. 391.
 Franciscus Strata Ignatio se
 adiungit. 363. & seq. 413.
 Franciscus Xauerius Cantaber
 Ignatij socius. 340. 353.
 primus in Iaponiorū terras
 Euangelium intulit. 340.
 Bononiam proficiscitur. 359.
 ad montem Cellum secedit. 356.
 in Lusitaniā tendit. 382.
 in Indiā

IGNAT. LOIOLÆ VITAM.

Indiam mittitur. 377. &	ti frequens adeſt Igna-
ſeq. Indiæ Prouincialis	tius. 421.
389. in Sinarum aditu o-	Hieronymi-Arziij liberali-
bit, 340.	tas. 433-434.
Frauciſci Xaucrij per ſom-	Hieronymus Verallus Le-
num viſio. 378.	gatus Apoſtolicus Vene-
Frias, Vicarius Salmaticen-	tijs. 351.
ſis Epifcopi. 327.	Hierofolymitana profeſſio

G.

G ASPAR Contarenus	ab Ignatio decernitur.
Card. 362. 381.	303. à Paulo III. impetra-
Gaſpar doctus pro Ignatio	tur. 355.
& ſocijs. 371.	Hierofolymam venit Igna-
Genuam proficiſcitur Ig-	tius. 310.
natus. 314.	Honoribus in Societatem
Georgius Naucrius, inſig-	aditus obſtruitur. 394.
nis doctor. 324.	Hortatur homines Ignati ^o
Germanicum Collegiũ in	ad odium peccatorum,
vrbe inſtitutum. 451.	amoremque probitatis.
Giennium vrbs Batiæ. 323.	326. 346. (ſijs. 333.
Grammaticæ rudimẽta diſ-	Hospitium S. Iacobi Pari-
cit Ignatius. 319. eadem	ad Hoſpitalem domũ di-
Parifijs repetit. 331.	uertit Ignatius. 321. 345.
Grana piacularia. 413.	Hozius Hiſpanus Venetijs
Greg. XIII. Pont. Max. 451.	Ignatio iungitur. 359.
460. (346.	Taruifium ſecedit. 356.
Guipuzcoa prouincia. 276.	Parauĩu proficiſcitur 359.

H.

H æreticorum faſtus. 366.	Humilitas Chriſtiana vir-
Hæretici ab Ignatio cũ	tutum parens. 290.
Rom. Eccl. in gratiam re-	Humilitatis ſpiritum proſi-
ſtituti. 319.	tetur Societas. 395.
Hercules II. Dux Ferrar.	

I.

Ignatij & ſociorum in-	I acobus Gouea Luſita-
nocentiæ testimoniũ tri-	nus. 335. 375.
buit. 371.	Iacobus Laines Ignatij ſo-
Hieronymo Arzio ægrotã-	cus.

I N D E X I N

ciuit. 340. Romæ sacras
litteras proficitur, 362.
cum Petro Fabro Parmâ
contendit. 375. Italiz pro
uincialis. 389.
Ieiunium P. Fabri 339. F. Xa-
nerij. 340. & aliorum Ig-
natiij sociorum. 341.
I E S V nomen vnde Socie-
tati inditum, 361.
I g natius etiam, ante conuer-
sionem ab omni impie-
tate atq; auaritia alienus.
277. in Pöpelonenſi obſi-
diõe vulneratus. 280. gra-
uiter ægrotat. 301. vrbane
munditiæ apprimè dedi-
tus. 281. lectione librorũ
ſpiritualium conuerſus.
282. ad Montemſerratũ
proficiſcitur. 284. & ſeq.
ſingulis noctibus ſe acer-
rimè verberat. 286. ſingu-
lis dieb' ter ſeſe flagellis
cædit. 291. Mariæ virgini
ſe voto caſtitatis obſtrin-
git. 286. in Maurum quẽ-
dam irritatus. ibid. & ſeq.
de peregrinatione Hiero-
ſolymitana ſolicitus. 288.
303. quo anno militiæ
Chriſtianæ nomen dede-
rit. 289. exceſſu quodam
raptus. 298. magnam rerũ
ſpiritualium peritiã na-
ctus. ibid. cur interdũ ab
alijs ad prandium inuita-
tus, accederet. 300. inanẽ

gloriam ſuperat. 302. à di-
uina providentia pendẽs.
303. & ſeq. in Italiam na-
uigat. 304. Romam ingre-
ditur. 305. Adriani VI. pe-
des exoſculatur. ibid. Ve-
netias ire parat. 306. à co-
mitibus deſtitutus. ibid.
Venetias perductus. ibid.
nauigat in Palæſtinã. 308
Palæſtinæ loca ſancta p-
luſtrat 310. in Hiſpaniam
redit 313. ab Hiſpanis mi-
litibus contumelia affe-
ctus 315. & ſeq. artiũ cur-
riculum inſit Compluri.
321. in carcerem cõijcitur
324. 327. & ſeq. Salmanti-
cæ examinatur 328. extre-
mam inopiã ſuperat 332.
Philoſophiæ ſtudia ag-
greditur Pariſijs 333. ſacrã
Theologiã amplectitur.
334. varie propter Chriſtũ
exercetur ibid. & ſeq. ad
ſacrum Inquiſitorẽ Pari-
ſijs deſertur 335. ab eodẽ
Inquiſitore abſoluitur i-
bid. virgarum periculo
liberatus 336. & ſeq. mul-
tos à turpi vita conuertit
338. & ſe. æget Hiſpaniã re-
petit 344. Venetias con-
tẽdit 348. ſacris inuitatur.
355. plebi Romæ pericli-
tanti ſuccurrit 378. & ſeq.
in culinẽ miniſterijs ver-
ſatur 385. Generalatu ſe
abdi

IGNAT. LOIOLAE VITAM.

- abdicare conatur 402.
 prophetiæ dono præd-
 tus. 445. & seq.
 Ignatij ortus & educatio
 276. acta in Monteferra-
 to 288. Minoræ 290. in
 Guipuzcoa 345. & seq.
 Venetijs 349 & seq. Vi-
 cetiæ 356. & seq. Romæ
 361. & seq. animi altitudo
 318. submissio 427. & seq.
 æquitas 232. & seq. ardor
 in studio pænitiæ. 290.
 caritas in Deū 415. & se.
 in proximos 417. & se. ca-
 stimonia 435. & seq. cau-
 tio in negotijs gerendis.
 278. cōstantia 432. & seq.
 conuersio ad Christum.
 279. & seq. Confessarius
 Dominicanus Salmanti-
 cæ 325. alter ex ordine Mi-
 norū Romæ 384. clemē-
 tia & lenitas 385. fiducia
 in Deo 348. forma & sta-
 tura 461. grauitas & in
 custodia disciplinæ seue-
 ritas 423. & seq. gubernā-
 di ratio 439. & seq. man-
 suetudo & comitas 421.
 & seq. maturitas ac dex-
 teritas in tractandis ho-
 minum ingenijs 278.
 Opera. liber Exercitio-
 rum 283. libellus de re-
 bus C H R I S T I & Indica expeditio nostrorū
 sanctorum præclarè ge-
 stis 285. liber de Trinitate Innocentij III. Papæ lex de
 te 297. epistola ad socios
 Lusitanos de Obedien-
 tia 428. epistola ad Præ-
 positum prouinciæ Lusi-
 taniæ 440. & seq. com-
 mētarij de religione 433.
 carmina Hispanica de B.
 Petri laudibus 281. scripta
 de spirituum discretiōe
 & de moderandis affecti-
 bus 447. paupertas 431.
 persecutio Lutetiæ 335. &
 seq. Romæ 366. & seq. pie-
 tatis studium 410. & seq.
 profectus in spiritu 296.
 & seq. ratio proximos ad
 iuuandi 445. & seq. scru-
 puli 292. & seq. sermo de
 contemptu rerum huma-
 narum 327. studium ad
 proximos iuuandos 299.
 321. 325. 338. virtutes 385.
 vita quotidiana & dome-
 stica 447. & seq.
 Ignatio nocte vigilanti Ma-
 ria virgo vnā cum paru-
 lo Iesu sese palam osten-
 dit 284. eidem Romanæ
 appropinquanti Christus
 apparet 360. & seq.
 Ignatiū socij omnes, vt pa-
 rentem diligunt ac reue-
 rentur. 342.
 Inanis gloriæ vitium supe-
 rat Ignatius. 302.
 Indica expeditio nostrorū
 studijs apra 376.
 Innocentij III. Papæ lex de
 e uran-

INDEX

curandis ægrotis 449. Lusitani Brasiliam & Indi-
 Ioannes Borgia Philippi Re- cam oram aperiant 375.
 gis legatus 412. Lutetiam proficiscitur Ig-
 Ioannes Codurius Ignatij natus 330.
 socius 341. Parauium pro Lutetiz Parisiorum descri-
 ficiscitur 359. Taruissium ptio 332.
 secedit 356. graui morbo
 laborat 458.

M.

Ioannes Cruceius, rei dome **M**agnates in Hispania
 sticæ curator 437. qui vocentur 277.
 Ioannes Figheroa Vicarius Malè nuptiarum cœnobium
 Archiepiscopi Tolet. 322. abignatio institutū 450.
 374. Marcelli II. Pont. electio, at-
 Ioannes Gallus Ignatij soci- que obitus 406. & seq.
 us 320. monasticæ se vitæ Margarita Austriaca, Oda-
 addicit 347. uij Farnesij vxor 330. 399.
 Ioannes Moronus Card. 451 Maria Virgo Ignatio noctu
 Ioānes III. Lusitanicæ Rex 340 apparet. 284.
 Ioannis tertij Lusitanicæ Re- Mariæ virginis patrocinium
 gis curæ 375. 319. 342.
 Ioannes Penna Ignatij in Mariæ virginis ad Niues, æ-
 philosophia præceptor des Romæ 358.
 334. S. Mariæ à Strata templum
 Ioannes Siliceus Toletanus 387.
 Archiepiscopus, nostro. in Mariæ virginis honorem
 rum insectator 404. sabbata obseruat Ignatius
 Ioānes Vega Hispanus 389. 324.
 Iulius III. Pont. Max. Socie- Martinus Garzia Ignatij fra-
 tatem confirmat 401. ter 385.
 cius mors 406. Martinus Luther hæresiar-
 cha 289.

L.

Loiolarum familia 276. ti vir ingenio 407. 434.
 Ludæ tridiculis Igna- Matthæus Ori, Dominica-
 tius 421. & seq. nus 335.
 Ludouicus Consalius do- Medicis valde dicto obe-
 mus Romanæ minister. diens Ignatius 423 & seq.
 424. Mendicitas maximum af-
 fert

IGNAT. LOIOLÆ VITAM.

fert detrimentum studijs Mortificationis spiritus spe

332.

Meretriculas ab impuritate

culacionis spiritui ante-

fertur

415.

auocat Ignatius.

416.

Michael quidam Hispanus.

Muliebris sexus ad piete-

tem propensus

323.

454.

Michael Hispanus Romæ

nostros accusat. 367. &

seq.

idem exilio multatur.

368. 372.

Michael Turrianus in Lusit-

taniam destinatur. 440.

Minorella oppidum, hodie

Manresa.

290.

Mira de Ignatio. 452. & seq.

Missæ sacrificium Ignatii

socij Vicetiz primum fa-

ciunt. 358. Ignatius au-

tem postea Romæ. ibid.

447.

Missionis Pontificiæ exor-

dium nostris. 375.

Modestiam scholasticis no-

stris commendat Igna-

tius

425. & seq.

Monserratus

288.

Mons aureus Romæ 459.

Mons Casinas

362.

Mons Celsus, vicus agri

Patauini

356.

Mons Martyrum extra Lu-

retiam

342.

Montis acuti Collegium

Parisijs

331.

Mores novos in Societa-

tem induci non est pas-

sus Ignatius

426.

N.

Negligentem in quo-

dam ministerio quē

dam arguit Ignatius.

425.

Neophytorum ædes Ro-

mæ.

451.

Nicolaus Bobadilla Palen-

tinus Ignatii socius. 341.

Veronam proficiscitur.

356. Acnariam insulam

petit. 375. in Brutios dis-

cedit. 382. in Indiam de-

stinatus impeditus ischia

de.

377

Nouitij Societatis quibus

exercitationibus probā-

di.

374.

Nouitios quosnam legere.

soleret Ignatius. 444.

O.

Obediens apprimè mā-

gistratibus Ignatius.

322. summo Pontifici

427.

Obedientiæ sacrificio nul-

lum Deo suauis est. 374.

Obedientiæ nexu nostri

Christi Vicario manci-

pati.

376.

hh

Obe-

INDEX IN

Obedientiæ virtutem cæ- gionis mirus est. 431.
 teris omnibus antefert Paupertatis spiritum profi-
 Ignatius. 427. & seq. tetur Societas. 395.
 Obedientiæ præclarum ex Paupertatis amor summus
 exemplum. 430. in Ignatio. 385.
 Oliuetus mons. 312. Peregrinatione probandi
 Orationi multum tempo- nouitijs. 374.
 ris tribuit Ignatius. 317. Peregrinationis initium So-
 Orandi assiduitas in Igna- cietati. 375.
 tio. 410. & seq. Perfectionis studium. 413.
 Otium, vt omnium vitiorum Peruigilium armorum quid
 fomitem, detestatur Ig- 289.
 natius. 425. Petronius Pisarenfis tres

P.

Palæstinæ loca sancta & seq.
 perlustrat, 310. Petrus Apostolus Ignatio
 Parisij in D. Dionisij Arco- sanitatem affert. 281.
 paginæ tutela sunt. 342. Petrus Canisius Germaniæ
 Parthenonem S. Catharinæ Prouincialis. 389.
 à funarijs instituit Igna- Petrus Codatius Laudan-
 tius. 450. sis nomen dat Societati.
 Paschasius Broctus, Ignatij 387. Procurator domus
 socius 341. Veronam tē- professæ Romæ. 449.
 dit. 356. Senas. 375. Petrus Contarenus nobilis
 Galliæ prouincialis. 389. Venetis. 350.
 Patavium ingreditur Igna- Petrus Faber Allobrox Ig-
 tius. 306. natium primus sequitur.
 Pauli 111. Pont. Max. lau- 339. alijs socijs præponi-
 des. 354. tur ab Ignatio. 345. The-
 Paulus 14. Pont. Max. 405. ologiam Romæ profite-
 459. tur. 362. in Germaniam
 in D. Pauli æde, extra urbē, ducitur. 382.
 nostri solemnī professio- Petrus Faber & Laintes re-
 ne suæ religionis vota rum spiritualium admi-
 suscipiunt. 384. nistri Ennio Verulano
 Paupertas voluntaria reli- Card. dati. 375.
 Petrus

IGNAT. LOIOLAE VITAM.

Petrus Mascarenias, Regis	socijs	354.
Lusitaniz orator	376. Realdus Columbus egre-	
Petrus Ortizius, Cæsar's Le-	gius Anatomiz magi-	
gatus Ignatium & socios	ster	409.
ad Pontificem maximū	Regulas perscribit Ignatius.	
introducitur	354. Petrum	373.
Fabrum in Germaniam	Rodolphus Pius Carpenfis	
ducit	382. exercitijs spiri-	
tualibus ab Ignatio cru-	ditor	401. 454.
ditur	362. Roma vrbs, totius æquita-	
Petrus Ribadeneria To-	tis parens	370.
letanus	459. Romam ingreditur Ignati-	
Philippus Archintus, Salas-	us	305. 363.
siorum Episcopus	382. Romam Patres vniuersi cō-	
391.	ueniunt	364.
Pietatis opera publicè per	Romæ Faber & Laines sa-	
Ignatium instituta	449. cras litteras profitentur.	
Pontifici Romano suam o-	362.	
peram defert Ignatius.	Romæ Confessionis & Eu-	
361.	charistiz frequens vsus est	
Præpositus Generalis crea-	restitutus	364
tur	383.	
Principum Hispanorum fi-		S.
lij quinam in Patrimonio		
succedant	276. & seq.	
Q.		
Q uæstorum sacra tribu-	Almanticam ad sua pro-	
nalia.	339. sequenda migrat Igna-	
Querimonias suorum per-	tius.	325.
benignè audit Ignatius.	Almanticæ in carcerē con-	
444.	ijcitur	327.
Quirinus Garzonius Romæ	Scrupulorum molestijs agi-	
Ignatium & socios testō	tatur	292
recipit	Seminarium Clericorum in	
	in vrbe conditum	451.
	Senas proficiscuntur Pascha-	
	sus & Salmeron	375.
	Septem Vrbis templa Igna-	
	tius & Socij obeunt	344.
	413.	
R.		
R uennæ quid accide-		
rit quidam ex Ignatij		

hh. 2

Se-

INDEX IN

- Sequana fluvius. 332. bus conservanda. 397.
 Simon Roterigius Lusita- varijs locis exercetur.
 nus Ignatii socius. 341. 404. & seq.
 Bassanum secedit. 356 in Societatis dignitati in po-
 Indiam destinatus. 377. sterū providet Ignatius.
 in Lusitaniam proficis- 369.
 citur. 382. item Ferrariā. Spectaculis publicis adesse
 359. Lusitaniz provin- nostros non facile per-
 cialis. 349. Bassani graui- mittit. 425.
 ssima febri correptus. Stephanus Baroelius No-
 456. mocomensis. 459.
 Sine ultimi. 375. Stephanus Guia Cantaber.
 Sobrietas moderata ani- 349.
 mum vegetat. 301. Submissio plurimum valet
 Socij priores Ignatii. 320. ad conciliandos homin-
 inconstantes. 347. es. 383.
 Socij posteriores Parisijs ad Sudarium sacrum, in oppi-
 Ignatium adiuncti. 339. do Gienno celebratum.
 & seq. Romæ filijs cri- 323.
 minibus circumnecian-
 tur, & absoluntur. 366.
 & seq. 368. & seq.
 Socij & Ignatius de consti- **T** Aruissum secedunt Co-
 tuta Societate delibe- durius & Hozius. 356.
 rant. 372. & seq. Tentatur à dēmonē varijs
 Socij in varia loca Pontifi- artibus Ignatius. 292. &
 cis missi discedunt. seq.
 375. Tentatione patriæ ac do-
 Societas I E S V vnde di- mesticorum nulla fore
 cta 361. minima ab Ignatius periculosior. 344. & seq.
 tio vocatur. ibid. confir- Terentium in scholis no-
 matur à Paulo III. Pont. stris explicari vetat Igna-
 Maximo. 381. item à In- tius. 432.
 lio III. 401. augetur, & Theodosius frater ex ordi-
 distribuitur provinciz ne Minorum, à confessi-
 388. & seq. humilitatis & onibus Ignatio Romæ
 paupertatis spiritum pro- 384.
 fitetur. 395. quibus arti- Theologiam sacram Igna-
 tiu

T. . .

IGNAT. LOIOLAE VITAM

tius Parisijs aggreditur	frangit	301.
334.	Vincentius Negosantius Fa	
Timore humano agitur	nensis	355.
Ignatius	316. Virtutis pulchritudo, & vi-	
de Trinitate liber Ignatij	tij fœditas explicatur ab	
297.	Ignatio	326.
Trinitatis mysterium Igna-	Visionibus diuinis illustra-	
tio diuinitus innotescit	tur Ignatius 297. & seq.	
ibid.	Voto se obstringunt Igna-	
V.	tius & socij 342. 353. 384.	
V Aletudinarij publici	Votum idem renouât 342.	
ministerijs probandi	Votum Ignatij perpetuè ca-	
nouitij	374.	stitatis & paupertatis nū-
Venerias Ignatius perduc-	cupatum Venetijs 355.	
tur 306. redit	314.	Votis tribus solemnibus
Venetiarū descriptio	307.	quartum addunt nostri.
Verba suspensa & ambigua,	374.	
viti subdola mendacij te-	Vota suæ religionis nostri	
gumenta, semper est de-	in Petri, & Pauli solemn-	
testatus Ignatius	445.	pessione suscipiunt 384
Veronam contendunt Pas-	Vulgus pluma & folio le-	
chasius & Bobadilla	356.	uius. 390.
Vicetiam Ignatij socij con-		
ueniunt	357.	
Vicetiam petunt Ignatius,	X Enodochium publicū	
Faber & Laines	356.	diuertit Ignatius 321.
Vicetiorum liberalitas ex	345.	
ga Ignatiū & socios	358.	Xenodochij ministerijs pro-
Vigilia immoderata vires	bandi nouitij.	374.

Indicem Finis.

